Ezzato ——— 3 8 10 —

D

SVMMarius

Omnium

XXXIII

de Alboz a

1477

FLORES SVMMARVM SIVE ALPHABETVM MORALE

Omnium fere caſuum conſcientiæ.

FLORES SVMMARVM,

SIVE

ALPHABETVM MORALE,

Quo omnes fermè conſcientiæ caſus, qui Confeſſarijs contingere poſſunt, breuiter, clarè, ac quantum licet benignè digeruntur.

EX SELECTIORIBVS DOCTORIBVS, præcipuè Societatis IESV, ex vtroque iure, ac Manuſcriptis varijs.

AVTHORE

R. P. D. IOANNE DE ALLOZA

Societatis IESV Theologo, e Regia Ciuitate Lima.

Opus ſedulo labore per annos triginta conquiſitum, ex legibus Imperatorum, Decretis Pontificum, vſu Parochorum, Prætorum Peruani Regni &c. collectum.

Additis in calce operis ſententijs ab Alexandro VII. damnatis, & nunc primùm varijs nuperrimis Sacræ Congregationis, & Summorum Pontificum Decretis.

CVM INDICE RERVM, ET TITVLORVM.

MEDIOLANI, M DC LXXVII.

Ex Typographia Franciſci Vigoni. *Superiorum permiſſu.*

Lex Domini immaculata conuertens animas. *Psal.* 18. 8.

AD BEATISSIMAM VIRGINEM
Sine Macula Conceptam.

CVM Summām, *seu Confessariorum Aphorismos R.P. Emmanuellis Sà sæpe multumque legerem, semper illud opus doctissimum, & vtilissimum existimaui: quòd sententiarum breuitate, multam doctrinam, moralemq; eruditionem comprehendat. In hoc tamen tam docto, vtiliq; opere multos casus morales, vel breuitatis amore ex consilio ab authore prætermissos, vel à neothericis excogitatos, vel decretis Pontificum, aut Cardinalium declarationibus denuò definitos non semel desideraui. Quamobrem vtile opus futurum putaui, si quis tam ex P. Sà aphorismis, quàm ex alijs neothericorum Summis, & nouissimis authoribus frequentiores in praxi morales resolutiones, & notatu dignas tanquam Summarum Flores seligeret, & ad Alphabeticum ordinem disponeret, vt faciliùs quæsitæ inuenirentur. In P. Sà cùm casus per solos numeros distinctos habeat, per omnes magno labore, & temporis dispendio discurrere oportet.*

Per triginta ferè annos libros varios legendo, & viros doctos consulendo, quàm plures casus morales in scriptis notaui, & collegi, vt regulam Confessariorum Societatis IESV pro meo captu obseruarem, & muneri confessarij ab obedientia imposito pro viribus satisfacerem. Has tandem breues resolutiones, & moralia principia in morale Alphabetum ad meum vsum, & vtilitatem redegi, & non in vanum operam, & oleum me consumpsisse iudicaui. Nihil enim confessario ita vtile est, ac necessarium.

Opus verò hoc velut florum manipulum ex tot floriferis Doctorum viridarijs collectum, cui potiore iure sacrum faciam, quàm flori illi, qui puritatis candore, gratiæ decore, virtutum omnium suauissima fragrantia, & odore facilè inter cælestis Paradisi pulcherrimos flores, tenet sceptrum, regit imperium, exercet principatum? De quo meritò dicitur; Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. *Non magis superat lilium spinas quàm reliquas fœminas Maria, quæ aptè lilio comparatur, vtpote cuius virga sceptri figuram, cuius flos similitudinem argenteæ coronæ refert; vt acutè notauit Bernardus;* Imperium *inquit* Mariæ super omnem creaturam; *Speties floris huius digna est Imperio. Sed vnde tanta pulchritudo, venustas tanta? non aliundè quidem, quàm ab illa ape cælesti, quæ vt idem Bernardus ait,* Pascitur inter lilia, floriferam inhabitat patriam, & ad suauè olentem perpetuæ virginitatis florem peruenit. *Hoc est, teste Ruperto,* lilium conuallium, *& vt Epiphanius;* lilium immaculatum *cuius suaui fragrantia illectus exclamauit Bonauentura:* O lilium Angelicum! ò flos cœlestis! quem tantummodo dilexit apis illa super cœlestis. *Nihil pulchritudinis, decoris nihil huic lilio deest, vt benè obseruauit Isidorus:* intus, &

foris

foris pulchrum eſt lilium. *Intus tribus aureis granis, foris, & intus candore, & odore. Sic Maria mente, & corpore tota eſt pulchra, mente quidem, quia totius templum effecta eſt Trinitatis, & aurum in ea effulget diuinitatis, & macula non eſt in illa propter puritatis candorem, & ſuauè olentem omnium virtutum fragrantiam; corpore verò propter ſemper illibatæ Virginitatis honorem. Longè igitur ab hoc cœleſti flore abeſt culpæ nigredo, fætor peccati, malitia ſeruitutis, maculæ fœditas. Indigna quippe ſunt hæc omnia tam pulchro, ac regio flore, tam candido lilio.*

Cùm igitur libri huius præcipuus ſcopus ſit homines à peccato liberare, cui conſecrandus eſt potiùs, quàm myſticæ mulieri illi, de qua ipſe Deus ad ſerpentem: Ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo illius. *Ipſa quoque eſt mulier amicta ſole, fugiet ab illa coluber ille, qui odit lucem, & eſt princeps tenebrarum, tantique fulgoris mentibus noſtris irradiantibus radijs luce clariùs meridiana dubiorum moralium tenebræ facili negotio euaneſcent, vt veritatis lumine fruamur.*

Cùm ergo huius operis finis ſit ex hominum cordibus peccatorum maculas detergere, & ad hoc confeſſarios adiuuare, iuſtè quidem ab omni peccati macula conceptæ Virgini conſecratur. Et qui in ſcientia morali fœlices facere progreſſus contendit, huic myſterio ſe deuotum oſtendat, hancque ſibi magiſtram eligat; nam iuxta Ambroſium: Primus diſcendi ardor nobilitas eſt magiſtri; quid nobilius Dei matre? quid ſplendidius ea, quam ſplendor elegit? Sit igitur nobis tanquam in imagine deſcripta virginitas, vitaque B. Mariæ, de qua velut in ſpeculo refulget ſpecies ſanctitatis, & forma virtutis. Hinc ſumamus licet exempla viuendi, vbi tanquam in exemplari magiſteria expreſſa ſunt probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeamus.

Tu igitur virtutum omnium forma excellentiſsima, dulciſsima Maria, oculos tuos duo lumina cœli, huc verte, & huic operi pietati tuæ dicato faue, vt non meo, ſed nomini dilectiſſimi Filij tui ac tuo detur honor, & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

APPRO-

APPOBATIO.

R. P. PROVINCIALIS SOCIETATIS IESV in Prouincia Toletana.

PHILIPPVS DE OSSA Prouincialis Societatis IESV, in Prouincia Toletana, poteſtate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre noſtro Ioanne Paulo Oliua Vicario Generali Societatis IESV, facultatem facio, vt liber inſcriptus *Flores Summarum*; *Authore* R. P. IOANNE DE ALLOZZA *noſtræ Societatis Theologo*, & eiuſdem Societatis grauium, Doctorumque hominum iudicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has litteras manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus Matriti, die octaua Martij anno 1664.

PHILIPPVS DE OSSA.

APPROBATIO.

R. P. Prouincialis in Prouincia Anglicana.

EGo EDVARDVS COVRTENÆVS Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Anglicana, poteſtate ad hoc mihi facta à R. Admodum P. Ioanne Paulo Oliua Vicario noſtro Generali facultatem concedo, vt liber cui nomen eſt. *Flores Summarum, ſeu Alphabetum Morale, Authore* R. P. IOANNE DE ALLOZZA *Societatis noſtræ Peruano Theologo, ex Regum Ciuitate Lima*; eiuſdemque Societatis grauium Doctorum hominum iudicio approbatus, Typis mandetur. In quorum fidem has litteras manu noſtra ſubſcriptas, ſigilloque Officij noſtri munitas, dedimus Londini 4. Iunij 1665.

EDVARDVS COVRTENÆVS.

REIMPRIMATVR

Inquiſitor Mediolani.
Iacobus Saitá S. T. D. Canonicus Ambroſianæ Baſilicæ pro Eminentiſs. D. D. Card. Archiep.
Franciſcus Arbona pro Excellentiſs. Senatu.

IVDI-

IVDICIVM

R. P. MARTINI A XAVREQVI *moralis Theologiæ publici Professoris in Limano D. Pauli Collegio Societatis IESV de libro hoc R. P. Ioannis Alloza.*

SElectissimum tuum morale Florilegium ingenti cũ voluptate perlustraui (Doctissime Pater) & in eo nil non laudabile vidi. Non sunt laudabiles meri eloquij flores, temporis spolia, inaniaq; verborum folia, aeris ludibria, quæ sic
August. lib. 4. de Doctr. Christ. percellit Augustinus: *Alij meros flores loquuntur: Alij folia: Alij fructus.* Ipse quidem etiam dum loqueris flores, fructus emittis in libro fœcundissimo campo arato, & exarato calamo constanti triginta annorum spatio apprehenso. Et iuxta aureum Diui Hieronymi monitum, *Sectaris sapientiam, quæ non est in folijs, ac flore verborum, sed in medullis, ac fructibus sensuum, quæ non aurem præteruolat, sed animam reficit.*
Hieron. in Isaiam 55. Lego Disertissimum Enodium sic scribentem suo Ioanni, á quo librũ approbandum acceperat: *Tibi, non delinificam orationem, sed vocem debeo castigantis: non tibi fictis Verborum illudens artificijs, sed totum profunda mente retinens, possem dicere: Ad arcem scientiæ peruenisti, summam perfectionem adeptus es. Sed hæc*
Enodius lib. 1. Ep. 10. *aliena à me sunt. Dico, sint licet grandia, quæ in cano eloquentiæ flore polliceris; Ego tamen, nisi de messe non gratulor. Labora circa studia, lucem in colloquijs dilige lectioni deuotus insiste, vt fructus multiplicium Auctorum ventilatione purgetur. Pulchra sunt, quæ scribis, sed ego amo plus fortia: redimita sunt floribus, sed poma plus diligo.* Si tuum librum Enodius perlegisset, nil in eo reprehendendum inuenisset, & quidquid sine adulationis mendacis nota de suo Ioanne ausus non est dicere, de Te meliore Ioanne verè, & libenter prædicaret: *Ad arcem scientiæ peruenisti, summam perfectionem adeptus es. Gratulor de messe, laboras circa studia, lucem in colloquijs diligis, lectioni deuotus insistis, & ita fructus multiplicium Auctorum, non solùm Theologiæ, verum, & Canonici, Ciuilisque iuris antecessorum ventilatione purgatur. Pulchra sunt, quæ scribis, sed fortia, floribus æque ac fructibus redimita.* Tot tuo libro sententiæ, sensus, fructus amygdalei (iuxta Emphasim dulcis, nobilisque cognominis
Sydon. lib. 4. ep. 3. Alloza) quot verba, quot flores: Quare aptè censebo cum Sydonio Apollinari: *Plus doces, quam dicis; paucis multa cohibes, & curæ fuit causam potius implere, quam paginam: Adhoc vnica, singularisque doctrina, & in diuersarum rerum assertione monstrabilis: Te totus, qua patuit orbis iurè venerabitur;* Et congratulatorijs vocibus
Cant. 2. v. 12. excipiens conclamabit: *Flores apparuerunt in terra nostra.* Flores profectò vtilissimi. Testatur Apuleius se exuta deformi stolidi, ignarique Asini forma nouam, & formosam rationalis sapientis hominis speciem induisse: tantùmque miraculum solis deuoratis floribus fuit peractum. Metamorphosim hanc floridus liber tuus inducet. Felix, qui tuos flores studiosè deuorauerit, nam subitò eum sapientem se mirabitur. Proinde omnes Theologiæ moralis Candidatos ad legendum vrgeo, ad studendum excito: nam

Hic ver assiduum, melius, quàm carmina, flores
Inscribunt; oculis tu lege, non manibus.

Eclog. 3. Intrepidè legite flores, nec enim latet anguis in ista herba, velut in illo prato, à cuius floribus capiendis deterrebat Maro:

Qui legitis flores, & humi nascentia fraga
Frigidus, ò pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.

Eccl. 24. v. 23. Nunquam vtiles adeo flores, & fructus marcescent, cùm eos protegat pudica Flora, cuius flores sunt etiam fructus honoris, & honestatis: Gaudet enim Regina Maria coronari,

Floribus

—*Floribus istis,*
Quos neque frigoribus Boreas, nec Syrius vrit
Æstibus, aterno sed veris honore rubentes
Fons Aganippæa Permessius educat vnda:
Vnde piæ pascuntur Apes, & prata legentes
Transmittunt sæclis Heliconia mella futuris.

Claudianus *de laudibus Reginæ serenæ.*

Et cùm tantæ Reginæ Regique filio IESV adscriptos, sacratosque hos flores intueor, assequor proculdubio illius ignoti ænigmatis sensum:

Dic, quibus in terris inscripti nomina Regum
Nascuntur flores?

Virgil. *Eclog. 3.*

Nascuntur sanè in hac Limana terra, Regia quidem Vrbe, vulgò dicta *Ciuidad de los Reyes*, quæ tanto Alumno se iactat Auctore. Ita censeo, &c.

MARTINVS DE XAVREQVI.

INDEX TITVLORVM, SIMVL, ET RERVM.

A

Abbas pag. 1
Abbatissa 1
Abortus 3
Absens 3
Absolutio à peccatis in communi 3
Absolutio moribundi 5
Absolutio à reseruatis 6
Absolutio ab excommunicatione 7. & 8
Accusator 9
Accusare qui non possint 10
Acolytus 10
Actus humani ibid.
Acedia 11
Adulterium 11
Aduocatus 12
Qui ab hoc officio exclusi ibid.
Quando in hoc peccatur ibid.
Quantum pretium possit accipere 13
Ægrotus 14
Æthiopes ibid.
Affinitas 14
Alienatio 15
Alimentum 15
Altare ibid.
Amicus 16
Amor ibid.
Anima ibid.
Appellatio ibid.
Apostasia 17
Argumentum ibid.
Arbiter ibid.
Archiepiscopus 18
Arma 19
Astrologi ibid.
Attritio ibid.
Auaritia 20

B

Bannitus 20
Baptismus 20., & 21
Singularia de Baptismo 23
Bellum 24
Benedictio 25
Beneficium 25., & 26
De perceptione fructuum 27
Blanditiæ 28
Bona 29
Bulla cruciata 30
Commutatio voti per Bullam 33
Eius facultas commissario concessa 35
Bulla defunctorum 36
Bulla compositionis ibid.
In quibus hæc locum habeat ibid.
Variæ resolutiones de Bulla Cruciatæ 37

C

Calix 39
Calumniator ibid.
Cambium ibid.
Canonici, & Præbendati 40
Capellanus 42
Capitulum ibid.
Carcer 43
Cardinalis 43
Casus reseruati 43
De reseruatis in Societate Iesu 46
Circa hos instructio ibid.
De reseruatis in alijs religionibus 47
Casus S. Inquisitionis 48
Casus S. Inquisitionis aduersus Astrolog. 49
Circa solicitationem in confessione 51
Casus reseruati in Regno Perù 53
Cathedra 54

Caupo

Canpo ibid.
Census 54
Censura 55
Qui eas imponat 56
Eius conditiones ibid.
An præmittenda monitio 57
De illius effectu ibid.
Quæ ab hac excusant ibid.
Censuræ subiectum quod 58
Quomodo tollatur 59
Quis absoluat ibid.
Absolutio metu, vel fraude extorta 60
Eius absoluendi forma 61
Cessatio à diuinis 61
quis eam imponat ibid.
quis tollat 62
circa hanc priuilegium mendicantiũ 62
Cessio bonorum 63
Charitas 63
eius meritum ibid.
charitas proximi ibid.
Circunstantia in confessione aperienda 65
varia de hac dubia 65.66.67.68
Clerici 70
Dubia circa clericos 71
plura de eisdem 73.74.,& 75
Cogitatio 75
Cognatio 75
Collecta 76
Coloni ibid.
Columbæ ibid.
Comedere ibid.
Comediæ 77
Commercium ibid.
Commissarius ibid.
Cruciata ibid.
Commodatum ibid.
Communio Sacramentalis 78
Compensatio ibid.
Concionator ibid.
Concessio ibid.
Concilium 79
Concubinarij ibid.
Conductio ibid.
Confessio Sacramentalis 80
Eius materia, & forma 81
Quoad eius iterationem ibid.
Quoad obligationem 82
Sigillum confessionis ibid.,& 83
Præceptum confessionis 84
Minister huius Sacramenti 85
Quomodo quisq; norit suã Parochiã 86
Quis huius minister ex potestate delegata ibid.
Quis eam possit delegare ibid.
Forma delegationis 87
An Episcopus potestatem approbatorum possit arctare. 88
An approbatio sit perpetua ibid.
Quis idoneus minister huius Sacramẽti, & à quo ordinario debeat fieri approbatio, vt possit eligi virtute Bullæ ibid.
Conditiones, & obligationes confessarij 89
Quomodo rudes instrumenti ibid.& 90
De Parochis indorum 91.& 92
Varia dubia de confessione 93
Confirmationis Sacramentum 94
Coniuratio 95
Conscientia 95
Consecratio 96
Consensus ibid.
Conseruator 97
Consilium 98
Consuetudo ibid.
Contractus quid 99
A contractu recedere 100
Contractus per vim, aut metum factus ibid.
Contractus de re aliena ibid.
An liceat alienare quid in fraudem creditorum 101
Quis incapax ad contrahendum ibid.
An minores, & Filij familias possint contrahere ibid.
Qui possint restitui, quando notabile damnũ in cõtractibus passi sunt 102

An ratione iuramenti teneatur quis seruare contractũ iure inualidũ ibid.
Contritio quid 103
Cooperatio 104
Contumelia ibid.
Corpore vitiatus ibid.
Correptio 105
Crimen 106
Culpa ibid.
Curiositas 107
Custos ibid.

D

DAmnum 108
Debitum ibid.
Debitum coniugale 110
Vtrum coniuges priuentur iure petendi debitum ob affinitatem 111
An ob emissum votum castitatis 112
Obligatio emittentis votum post contractum matrimonium ibid.
Decima an debeantur 114
De quibus debeantur ibid.
quibus debeantur ibid.
qui debeant 115
Defensio, Defensor 116
Degradatio ibid.
Delectatio morosa ibid.
Delegatio. Delegatus 117
Deliberatio ibid.
Delictum, vel quasi delictum ibid.
Denuntiatio 118
Depositum ibid.
Derisio 119
Detractio 120
Diabolus ibid.
Diaconus ibid.
Dimissoria 121
Dispensatio ibid.
eius causa ibid.
quando iusta quando subreptitia ibid.
an stricte interpretanda 122
an, qui cum alijs secum posit dispensare 123
Disputatio 124
Doctor ibid.
Diuortium 125
An maritus innocens posit dimittere adulteram propria authoritate ibid.
an mutua compensatio, si vterque coniux commisit adulterium 126
an innocenti liceat in vita adulteræ profiteri, vel iuitiari ordine sacro 126
an liceat adultero initiari, aut profiteri inuito innocente 127
an causa diuortij sit hæresis, vel apostasia ibid.
an sæuitia, vel alia delicta 128
quis post diuortium teneatur filios alere ibid.
Dolus 129
Domicilium ibid.
Diminium quid sit 130
de eius obiecto ibid.
an animalia aues, & pisces sint capientis 131
an glandes, & ligna in alienis montibus sint cedentis 131
& quid de pascentibus pecora in campis alienis ibid.
Dominium thesauri inuẽti ad quem pertineat 132
quot modis dominium trãsferatur 133
Dominus ibid.
Domus ibid.
Donatio quid, & quis donare potest ibid.
quando Religiosi possint donare 134
de varijs donationibus 135
Dos quis sit 136
an Pater teneatur dotare filias ibid.
an mater, & alij consanguinei 137
obligatio dotatoris, & fideiussoris 138
an vxor durante matrimonio possit dotem petere 138
quæ, & cuius sint bono paraphernalia pag. 139
arrhæ quæ, & cuius sint ibid.

dona-

donationes inter nuptias, quem effectum habeant ibid.
donationum effectus inter sponsos, & an bona lucrata durante matrimonio sint communia 140
an defuncto marito vxor debeat dimidium debitorum mariti soluere, & hæredes inceptos contractus perficere 141
an dotis hypotheca reliquis præferenda, & maritus, vel hæredes possint opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ dotis 142
quomodo, & quando diuisiones sunt faciendæ ibid.
Dubium quid sit, & quando in dubio restituendum 143
quando verum sit, meliorem esse conditionem possidentis ibid.
In dubio valoris matrimonij quid agendum 144
an subditus teneatur in dubio parere Prælato 145
Duellum 145

E

Ebrietas 145
Ecclesia in communi 146
quæ eius immunitas, & quæ loca illa gaudeant 148
quæ personæ ea gaudeant ibid.
an liceat delinquentem ab Ecclesia extrahere
Electio 149
Eleemosyna, quid, & quotuplex sit 150
an de hoc præceptum 151
quis possit eam facere, & obligatio Ecclesiasticorum circa eam ibid.
de quibus bonis, & quo ordine facienda 152
qui fingens se pauperem, vel Religiosum Eleemosyna petit an peccet 153
Emphyteusis ibid.
Emptio quid sit, & quomodo licita ibid.
an liceat negotiatio Clericis, & Religiosis 154
res empta cui pereat 155
quale sit iustum pretium rerum ibid.
an carius vendere, & vilius emere liceat ibid.
an carius vendi possit pecunia expectata, quàm numerata 156
an vilius liceat vendere debita alicuius 157
tritici taxa quomodo seruanda 158
panis coctus quantum vendendus ibid.
an defectus rei vendite aperiendus ibid.
an venditor sciens breui aduenturam mercium copiam possit currenti pretio vendere 159
an liceat multas merces simul emere, vt paulatim vendantur ibid.
an liceat vendere ea, quibus abutitur emptor ibid.
monopolium an licitum, & an vendere cum pacto retrouendendi, vel retroemendi liceat 160
an liceat vendere, vel emere baratas pag. ibid.
an proxenetis liceat aliquid de pretio mercium reseruare, vel eas emere pag. 161
varia circa emptionem, & venditionem ibid.
Episcopus ibid.
Decreta Innocentij X. circa Episcopos, & regulares 163
regularis Episcopus 165
varia de Episcopis 166
quæ possit, & non possit facere 168
Equitas. V. Milites 169
Euchareſtia quid, & eius materia 170
an vinum mixtum aqua sit materia huius Sacramenti 171
an requiratur ad id quantitas determinata ibid.
forma Eucharistiæ 172

forma

forma consecrationis calicis ibid.
quomodo Christus sit in hoc Sacramento 173
quo modo Pater, & Spiritus Sāctus ibid.
an corpus Christi sit in S. Eucharestia cū apparet puer, vel aliud simile ibid.
an alius liquor possit misceri cum speciebus vini in hoc Sacramento 174
qui effectus huius Sacramenti, & dispositio ad illos ibid.
an Eucharestia sit medium necessarium salutis, & de eius vsu 175
an neganda in peccato mortali existenti ibid.
quale ad hanc requiratur ieiunium 176
an ratione carentes possint Eucharistiā recipere 177
an liceat quotidie communicare ibid.
an communicandi præceptum ibid.
an sub vtraq; specie 178
De ministro Eucharestiæ ibid.
an hic solus Sacerdos ibid.
an præter Parochū, alij Sacerdotes ibid.
an extra missam possit Sacerdos se ipsum communicare 179
varia de Eucharestia ibid.
plura de eadem 182
Examen 183
Excommunicatio quid sit, & eius effectus pag. 184
an priuet à Sacramentis ibid.
an ab administratione Sacramentorum ibid.
an ab alijs diuinis officijs 185
an ab Ecclesiastica sepultura ibid.
an à receptione Ecclesiastici beneficij pag. 186
an à receptione fructuum Ecclesiasticorum ibid.
an à iurisdictione Ecclesiastica ibid.
an ab electione præsentatione, & collatione beneficij ibid.
an ab politica, & communicatione fidelium 187
an ab omni communicatiane fori, & audientia 188
alij excommunicationis effectus ibid.
an possit ferri ob res temporales 189
quomodo obliget inflicta, vt secretum reueletur ibid.
de excōmunicationibus bullæ cænæ 190
quot seù excommunicationes bullæ cænæ ibid.
de excommunicatione percutientis Clericum, vel Religiosum 191
ab hac quis possit absoluere 192
de excommunicationibus Papæ reseruatis 193
de alijs Papæ, & Episcopis reseruatis pag. 195
excōmunicationes nulli reseruatæ ibid.
excommunicationes Clementinæ nulli reseruatæ 197
excommunicationes Tridentini, Pij V. & Gregorij 13. Papæ 198
de excommunicatione minori ibid.
de hac quis posset absoluere 199
Exemptus ibid.
Exilium ibid.
Extrema vnctio eius materia, & forma pag. ibid.
an præceptum id recipiendi, & quæ dispositio requiritur 200
quis eius minister ibid.
Varia de hac 201
Excusatio ibid.

F

FAlsarius 202
Fama quid sit ibid.
quæ sit obligatio eam restituendi ibid.
de modo eam restituendi 203
an restituenda cum detrimento facultatis, famæ, vitæ propriæ 204
an pecunia restituenda ibid.
an honor restituendus ibid.
variæ resolutiones de fama ibid.

Famuli 205
Festi preceptum quomodo obliget, & quid prohibeat 206
opera liberalia an prohibita ibid.
quæ seruilia excusentur ibid.
plura de hac re 207. & 209
quæ festa obligent sub præcepto 210
Feudum 211
Fides, quæ necessaria ibid.
quæ fidelis scire teneatur 212
fides quando profitenda ibid.
quæ personæ, & sub quibus penis teneantur ad fidei professionem 213
an disputare liceat circa fidem ibid.
quale peccatum infidelitas ibid.
an liceat cogere infideles ad fidem ibid.
Fideiussio quid sit, & eius conditiones 214
Filius 215
de filio familias legitimo, & illegitimo ibid.
Finis 118
Fæmina ibid.
Fructus 119
Fugere ibid.
Furtum quid, & in qua quantitate peccatum ibid.
vxor quando furtum committat 220
quando maritus 221
furari an liceat in necessitate ibid.
furtum monetæ, serui &c. ibid.
an furtum sit falsificare litteras 222
varia de furto ibid.

G

Gabella 223
quibus de rebus debeatur 224
Gener ibid.
Generatio ibid.
Gradus ibid.
Gratia, seu priuilegium 225
Grex ibid.
Gula 226

H

Habitus 226
Hastiludium ibid.
Hæreditas ibid.
Hæresis quid sit, & quæ hæreticorum pæna 228
varia de hæresi 229
Homicidium 230
quibus, & quando licitū 161., & 231
varia de homicidio 233
Honor 235
Horæ Canonicæ quid, & à quibus recitandæ ibid.
quando, & quomodo recitandæ 237
causæ excusantes ab eis 239
quid ob omissionem restituendum 240
Hospitali 243

I

Iactantia 244
Idolatria ibid.
Ieiunium quomodo obliget ibid.
ab eo qui excusentur 245
quoties, & quantum in die ieiunij liceat comedere 247
de cibis prohibitis die ieiunij ibid.
varia de ieiunio 248
Ignorantia quid, & quæ quisq; scire debeat 250
de ignorantia pænitentis 251
Illegitimus 251
Imago 252
Immunitas V. Ecclesia ibid.
Impossibile ibid.
Incestus ibid.
Indorum festa, & ieiunia 253
eorum priuilegia ibid.
varia ad Indos spectantia 254. 255
de Indorum tributis, & alia 256. 257. 258. &c.
de Indorum Prætoribus 262

Incendarius V. Excommunicatio 263
Indignatio ibid.
Indulgentiæ, an in Ecclesia, & an earum concedendi potestas 264
an possint concedi pro defunctis 265
an si defuncto plenariæ indulgentiæ applicatæ statim liberetur 266
quis possit lucrari indulgeotias 267
Iubileum lucrandi modus 269
Infamia quid, & quotuplex sit 271
Infamare 272
Infans ibid.
Infidelis ibid.
Infirmus 273
Ingratitudo ibid.
Iniuria 273
Inobedientia ibid.
Inquisitio quotuplex, & quando instituenda 274
Inquisitorum potestas 275
de quibus possint cognoscere 276
de sententia, & tortura reis infligenda pag. 278
de confiscatione bonorum, & delictorum pœna 280.281.282.283
Intentio 283
Interdictum quid 284
quomodo suspenditur in quibusdam festis 286
eius pœnæ 287
eius causæ, & subiectum 288
varia circa interdictum 289
Interpretatio 290
Inuentarium 291
Interrogatio ibid.
Inuidia ibid.
Inuocatio dæmonum 292
Ira ibid.
Irregularitatis definitio, effectus, & quare introducta 293
quis eam incurrat 294
in ea quis dispenset ibid.
an eam incurrat indignè ministrans, & recipiens baptismum, & ordine 296
quænam oriatur ex delicto ibid.
quomodo incurratur ex causa sanguis pag. 300
Irregularitas ex mala fama, & bigamia pag. 302
ex defectu natalium 303
ex defectu corporis ibid.
ex seruitute 304
ex obligatione ibid.
ex defectu patrimonij 305
varia de irregularitate ibid.
Iudæus 307
Iudici quæ necessaria ibid.
S. Pontifex an alijs subiectus 308
quas Iudex debet opiniones sequi ibid.
quando possit torquere reum 309
ab tortura qui excepti 310
quando Iudex restituere teneatur ibid.
de Iudice Ecclesiastico ibid.
de Iudice Laico 312
varia de iudice ibid.
Iudicium temerarium 314
Iuramentum quid, & quæ verba requirat ibid.
quando licitum, & illicitum 315
an omnia iuramenta obligent 316
quinam iurare prohibiti 318
quomodo relaxetur iuramentum ibid.
Iurisdictio 319
Ius 320
Iuspatronatus 320
Varia de hoc ibid. & 321
Iustitia 322
scienti, & consentienti, an fiat iniustitia ibid.

L

Laudemium 323
Legati effectus ibid.
Varia de hoc 325
Legitima 328
Lex quotuplex ibid.
vetus an obliget 329

naturalis quæ sit ibid.
humana quis poßet condere 330
huius conditiones, obligationes, & latores 331
varia de lege pœnali 332
legi an subdatur Princeps 334
an obligent leges ciuiles Clericos, Religiosos, & hi teneantur ad Episcopales 334
quibus obligentur peregrini, ibi, & 335
consuetudo quid, & quæ legitime præscripta ibi, & 336
varia de legibus ibid.
Libelli, Libri 337
Libertas V. Seruus 338
Litteræ Apostolicæ ibid.
Litigium ibid.
Locatio quid, & quod instam eius præsentium 339
Loca Sacra 341
Ludus 342
an possit ludere, qui alienare nequit 343
Luxuria quid 345
Fornicatio an peccatum mortale ibid.
varia de osculis, tactibus &c. ibid. 346
de stupro raptu adulterio &c. ib. & 347
de pollutione, de peccato contra naturã de delectatione morosa 348. 349
Qui impedit generationem ibid.

M

Maledictio 350
Maleficium ibid.
Mandatum 351
Manifestum ibid.
Maritus ibid.
Martyrium 352
Mater. V. Pater ibid.
Matrimonium quit, & quis instituit ibid.
eius materia, & forma 353
quid matrimonium ratum, consummatum clandestinum &c. 354. 355
quis huius Sacramenti proprius Parochus 356
de præsentia Parochi, & testium: de denuntiationibus matrimonij 356. 357. & 358. &c.
de consensu coacto 360
de actu coniugali 361
quæ matrimonij impedimenta 362
alia impedimenta eiusdem vt ordo &c. pag. 367
de dispensatione in impedimentis matrimonij 369
varia de matrimonio 373
Medicus 376
Mendacium 377
Memoria ibid.
Mercator ibid.
Mercenarius 378
Meretrix ibid.
Meritum ibid.
Metus ibid.
Miles 379
Minor ibid.
Miraculum 380
Mißa quid? & in quo consistat ib. & 381
de eius offerente, & effectu ib. & 382
de mißæ stipendio, & circunstãtijs 383
quæ in ea adhibenda paramenta 386
de defectibus eiusdem 389
de præcepto missam audiendi 390
varia circa missam 391
singularia quædam de missa 395
Moneta 397
Monasterium, Monialis ibid. & 398
quando ingredi licet Monasteria 399
quando exire licet Monialibus ibid.
varia de Monialibus 400
Monopolium V. emptio, venditio 401
Mons pietatis, an vsurarius 402
Mora ibid.
Mortis articulus 403
Mutuum ibid.

N

NAufragium 404
Necessitas 405
Negromantia ibid.
Negotium ibid.
Neophitus ibid.
Notarius. V. Tabellio ibid.
Notorium. V. Manifestum ibid.
Numerus ibid.
Nouitius 406
de ingressu religionis ibid.
qualitates nouitiorum 407
varia de Nouitijs 410
de eorum probatione, professione votis pag. 411
quando reclamatio contra professionem facienda 412
an in professione omnia peccata remittantur 413
plura de nouitijs 414
Nuptiæ 415

O

OBedientia 415
Oblatio 416
Obligatio ibid.
Obses 417
Occultum. V. Manifestum ibid.
Obstetrix ibid.
Occasio ibid.
Odium ibid.
Officium ibid.
Opinio de eius electione 418
Oratio 420
Oratio quid, & quotuplex ibid.
quæ interstitia seruanda 423
de requisitis ordinandorum 424
varia de ordine 426
Ornatus 428
Osculum. V. Luxuria, matrimonium 429

P

PActum. V. Contractus 429
Papa ibid.
Pallium 430
Patrinus ibid.
Parentes ibid.
Parochus 432
Participatio 434
Pars ibid.
Paupertas ibid.
varia de paupertate Religiosorum 435
plura de paupertate 437
Peccatum quid, & quotuplex 438
de grauitate, & distinctione peccatorum 440
de peccato veniali 441
varia de peccatis 442
Peculium 443
Pecunia. V. moneta ibid.
Pensio. V. Benefitium, Clericus, Horæ Canu. ibid.
Pignus ibid.
Peregrinus 444
Periurium ibid.
Pænitentia quid sit 445
Pæna 447
Pollutio. V. Luxuria 448
Pontifex Summus ibid.
Præceptum. V. Lex ibid.
Prædicator 449
Præscriptio 451
Præsens ibid.
Præsumptio ibid.
Præcarium ibid.
Primitiæ ibid.
Princeps 451
Priuilegium 452
Procurator ibid.
Promissio ibid.
Propositum 453
Proxeneta 454
Prudentia ibid.

Publi-

Publicum. V. Manifestum ibid.
Purgatorium ibid.

Q

Quarta funeraria 455
Quaestuarij ibid.

R

Rapina. Vide furtum 455
Raptor. Vide Luxuria, matrimonium ibid.
Ratihabitio ibid.
Reatus. V. peccatum 456
Recompensatio ibid.
Reconciliatio. V. Ecclesia ibid.
Redditus annui. V. census ibid.
Religio, & Religiosus quid sint ib. & 457
qui Religiosi exempti, & subiecti 457
de eorum iudice conseruatore 459
an ad aliam possint religionem transire 460
varia de religiosis 461
plura de ijsdem 464
de eorum exemptione quoad forum Ecclesiasticum, & seculare 465
variae resolutiones de illis 468
Canones de dimittendis religiosis Societatis ibid.
Regula iuris Canonici 470
Reliquiae 473
Renunciatio ibid.
Repetitio ibid.
Represaliae ibid.
Residentia ibid.
Restitutio quid sit 474
quando obliget &c. 477
de restitutione possidentis aliena bona fide 478
ob turpem causam 479
ob opus bonum, vel malum ibid.
ordo restitutionis circa plures creditores pag. 481
de restitutione bonorum spiritualiũ 482
de restitutione occidentis ibid.
de restitutione actuum luxuriae 483
an restituere debeat puella occultans defectum virginitatis ibid.
de restitutione impedientis bonum 484
varia de restitutione 485
Reseruatio casuum 487
Reuelatio 488
Reus 489
Rex 491

S

Sacramentum 493
Sacrilegium 495
Sacra ibid.
Salarium ibid.
Salutatores 496
Satisfactio ibid.
satisfactio Sacramentalis ibid.
Scandalum 497
Schisma 498
Scientia ibid.
Scrupulus ibid.
Secretum 499
Sepultura quid sit ibid.
quibus neganda 501
funebres sumptus quis debeat facere ibid.
varia de sepultura 502
Seruus, quando acquirit dominium 503
Sigillum confessionis 504
Simonia 506
an pretium recipere pro religionis ingressu sit simonia 509
varia de Simonia 510. & 511
an pensiones vendere, aut redimere sit simonia 512
poena Simoniaci 513
Societas quid, & an liceat 516
Solutio 518
Sors, & sortilegium ibid.
Spectaculum ibid.

Sode-

Sodomia ibid.
Spes 519
Sponsalia, quid, & eorum obligatio ibid.
matrimonium clandestinnm an vim habeat sponsalium 521
quomodo dissoluantur 522
Status 524
Stipulatio ibid.
Stuprum. V. Luxuria ibid.
Subdelegatus. V. delegatus ibid.
Subditus ibid.
Subreptio. Vide voluntarium ibid.
Suffragium ibid.
Subornatio ibid.
Superbia, ibid.
Superstitio quid, & eius species 525
de superstitiosis obseruationibus 526
de salutatoribus ibid.
de enpsalmis 527
Suspensio quid, & eius species 528
causa efficiens eiusdem 529
effectus eiusdem 529
quis absoluere ab ea ibid.
Susurratio 531

T

Tabellio 531
Tactus impudici. V. Luxuria 532
Taurorum agitatio ibid.
Tentare ibid.
Thesaurus. V. dominium 533
Testamentum quid sit ibid.
eius solemnitates ibid.
quis testari non possit 535
quis legatarius possit institui ibid.
quando, & quomodo inuentarium instituendum 536
de testamentarijs 537
varia circa testamentum 539
Testis 540
quot requirantur 541
quomodo examinandi 542
varia de ijs 543
testis apud Inquisitores ibid.
Torneamentum 544
Tonsura 545
Transactio ibid.
Tributum ibid.
Triticum 546
Tutor ibid.
Tyrannus. V. Princeps ibid.

V

Vana gloria 546
Vectigal. V. gabella ibid.
Venatio ibid.
Venditio. Vide Emptio 547
Vicarius ibid.
Vidua ibid.
Vindicta 548
Virginitas ibid.
Visitatores ibid.
Vita ibid.
Vnctio extrema, V. extrema vnctio 549
Vniuersitas ibid.
Voluntarium. V. etiam peccatum ibid.
Votum quid, & quando possit emitti 549
quotuplex sit 551
voti obligatio in dubio emissi 552
de solemni voto 553
quis possit vouere 554
quando tollatur, & irritetur ibid.
votorum dispensatio 556
votorum commutatio 559
votorum interpretatio 560
item varia de votis 561
Vsucapio 562
Vsusfructus 563
Vsura quid, & quando illicita 564
quãdo in mutuo liceat quid recipere 565
varia de vsuris 566. & 567
Pœna vsurarij 568
Vxor 571

ERRATA	CORRIGE.
pag. 228. lin. 7. Hæreditas.	Hæresis.

DI-

DISPVTATIO I.
SECTIO VNICA
RESOLVTIONES VARIÆ.

A

ABBAS.

1 POtest conferre quatuor minores ordines suis subditis, non alienis. *Trid. sess.* 23. *cap.* 10.

2 An possit non solùm subditis suis, sed etiam alienis ex licentia Episcopi, vel Religiosis ex licentia sui superioris minores ordines conferre, alij negant, alij probabilius affirmant. *Bonac. de Sacr. disput.* 8. *q. vnic.*

3 Abbates exempti possunt confessarios approbare, promulgare edicta, reseruare casus, & à peccatis occultis Papæ reseruatis absoluere. *c. Suarez. disp.* 28. *sect.* 5. *à nu.* 2.

4 Licèt possint absoluere ab excommunicatione, *si quis suadente*, non ideo possunt ab alijs minoris authoritatis. *Nauar. c.* 27. *n.* 273.

5 Ex priuilegio ab Innocētio VIII. possunt consecrare calices, altaria, campanas; & non tantùm pro suis Ecclesijs, sed etiam pro alienis.

6 Possunt clericis sibi subditis dimissorias Litteras cōcedere. *Diana in comp. ver. Abbas.*

7 Debet primò esse professus, quia nouitius in Abbatē eligi nec rectè, nec ritè potest: item debet esse sacerdos: item 25. annorum inceptorum; Item debet esse electus à Monasterio, cui est imperaturus, & non ab Episcopo; *Villalobos in sūma vide Dianam vbi sup.* debet autem confirmari à Papa, vel a Legato à Latere. In electione Abbatissæ monasterij exēpti potest assistere Episcopus cum Prælato illius, sed non confirmat electionem. *c. Nullus de elect. in* 6. *& c.* 1. *de ata. & qual. ord.*

DISPVT. II. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ABBATISSA.

1 AN monialis, vt in Abbatissā eligatur, debeat esse legitima, & non bigama, alij negant, alij probabilius affirmant. *Barbosa lib.* 1. *de iur. Eccl. c.* 45.

2 Abbatissa potest cōcedere monialibus licentiam donandi, quam potest religiosus prælatus suis religiosis. *Thom. Sanch. in sum. tom. 2. lib. 27. c. 19. n. 44.* Item facultatem dare habendi peculiū, & conuertendi in proprios vsus, quæ labore manum acquirunt; nisi aliud ex consuetudine, vel ex constitutionibus talis religionis statutum sit,

3 Licitè potest pacisci de certa summa pecuniæ, donec monasterio dos monialis soluatur, etiamsi monasterium sit opulentum *, D ana tom. 2. resol. 97.*

4 In Abbatissam eligi potest monialis vidua absque dispensatione; de illegitima autem dubium est inter DD, *P. Suar. lib. 2. c. 6. nu. 16. tom. 4.*

5 Non potest aliquid præcipere sub excommunicatione, quia non habet spiritualem iurisdictionem; *Comm. DD.* imò nec in virtute obedientiæ, sed tantùm instar matris familias ea, quæ ad domus gubernationem spectant; contrarium tamen est probabile,

6 Potest in suo monasterio moniali ū professionem acceptare. *Thom. Sanch. in sum. lib. 5. cap. 49. nu. 76.*

7 Habet liberam administrationem bonorum monasterij, dummodo non sit in damnum ipsius, & in his, in quibus fœmina non est incapax, *Idem l. 7. c. 10. n. 44. in summ.*

8 Potest præcipere sub pœna voti præstiti; & in re graui nolle subditam ei obedire, peccatum mortale est, sed non potest præcepta spiritualia imponere. *Idem vbi supra nu. 19.*

9 Potest prælatus præcipere monialibus, vt Abbatissæ obediant, hanc vel illam rem spiritualem præcipienti, non verò ipsi committere, quod spiritualia præcepta imponat, cùm hoc sit contra ius Canonicum, & communem vsum Ecclesiæ; sunt tamen qui contrarium defendant, sed minùs probabiliter. *Ibidem n. 23.*

10 Habet iurisdictionem aliquam concessam à confirmante regulam, qua potest cogere ad eius obseruantiam, & transgredientes punire. *Ibidem nu. 27.*

11 An possit ex Prælati commissione dispensare in ieiunij, vel in alijs legibus Ecclesiasticis, alij aiunt, alij negant probabilius. *Vide Villalob. in sum.*

12 Si recipiat mulierem in monasterium, quæ vult esse monialis sine ordinarij licentia, dummodo ei habitum non præbeat, non peccat. *P. Ioan. Menacho in manuscrip.*

13 Si esset præceptum in religionis regula obligans sub mortali ad obediēdum Abbatissæ in re aliqua etiam spirituali, monialis inobediens peccaret mortaliter, *Sanchez vbi sup.*

14 Inquirens de crimine monialis potest obligare sub mortali ad aperiendam veritatem, *Idem ib. n. 28.*

15 Abbatissis potest à Prelatis facultas generalis concedi, vt licentiam ingrediendi in monasteria impertiantur, *Idem lib. 6. c. 16. n. 21.*

16 Ad Abbatissæ munus etiam perpetuum non requiritur virginitas, nisi vbi esset mos impertiendi Abbatissis benedictionem specialem virginum propriam. *Ibidem,*

17 Abbatissæ communes, quæ triēnales sunt, non solent aliqua benedictione consecrari. *Ibidem.*

18 Non potest dispensare, neque commutare vota monialium. *Idem lib. 4. cap. 49. nu. 24.* Potest tamen suspendere moniales, & clericos suos propter culpas ab officio, & beneficio, & etiam propter inobedientiam. *C. Dilectus de maiorit. & obed.*

19 Abbatissæ 40. annis minoris electio est nulla, vel si non vixerit octo annos laudabiliter post professionem. *Tri. sess. 25. de Regular.*

20 Abbatissa ante vnum mensem profes-

professionis nouitiæ admonere debet Episcopum, etiamsi sit Monasterij exempti. *Epis. Voll, to. 2. q. 6. n. 16.*

DISPVT. III. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ABORTVS.

1 ABortus licèt timeatur, potest dari matri medicina non mortifera, vel ea, quæ est indifferens. *Sanch. lib. 9. de matrim. d. 20. n. 18.*

2 Si fœtus non est animatus, & aliud non suppetit remedium ad tuendam vitam matris, potest procurari abortus; si autem fuerit animatus non licèt; potest tamen sumi remedium directè sanatiuum, licèt indirectè sit causa abortus, & ideò potest fieri emissio sanguinis, & sumi pharmacum, &c. *Henr. lib. 2. de matrim. c. 18. n.*

3 Cùm medicamentum est æquè sanatiuum matris, & nociuum fœtus, licitè sumitur, etiam post animationem fœtus, si aliter non potest mater mortis periculum euadere, huius enim vita præferenda est. Idem dicendum in medicamento dubio. *Sanch. vbi supra nu. 18. & 19.*

4 Non licet matri, etiam si de vita desperet, in sui scissionem consentire, vt infans viuus extrahatur, & baptizetur. *Nauar. concil. 1. de homic. lib. 8.*

5 Si fætus est animatus, & mater infirma sicut potest cum abortus periculo fugere taurum; ita sumere potest quamcumque medicinam, dummodo directè non intendat occidere fœtum. *Sa verb. Homicid.*

6 Qui procurat abortum, vel dat venenum vt generationem impediat, si fœtus erat animatus, incurrit excommunicationem, & irregularitatem si effectus sequatur; & nequit absolui nisi à confessario approbato, & ad id specialiter assignato ab Ordinario. *Gregor. 14. const. quæ in capit. sedis Apost ann. 1576.* Si tamen hoc crimen fuerit occultum, poterunt ab illo ex priuilegio absoluere prælati, religiosi etiam conuentuales.

7 Fœtus masculus animatur post 40. diem, fœmininus post 80.

8 In dubio an animatus sit fœtus, inanimatus reputari debet. *Bonac. & alij communiter.*

9 Qui dubitat an fœtus, cuius abortus causa fuit, animatus esset an non, irregularitatem incurrere alij aiunt, alij probabilius negant. *D. Tho. q. 1. de irreg. dub. 4.*

DISPVT. IV. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ABSENS.

1 ABsens in seruitio Papæ, vel sui Episcopi non debet priuari beneficio. *c. Cũ dilectus de cleric. non resid.*

2 Contra absentes non seruatur sententia definitiua lite non contestata, *c. Inter quatuor de maior. & obed.* maximè si sint absentes causa studij, vel peregrinationis. *Litis contestatio est negotij principalis ab actore & reo hinc indè facta narratio.*

DISPVTATIO V. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ABSOLVTIO A PECCATIS in Communi.

1 ABsolutiones verba necessaria sũt ABSOLVO TE; addendum tamen, vt est in vsu. Ego te absoluo à peccatis tuis: imò imitandus sapientum mos, qui hæc præmittunt dicentes. Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam. Dominus noster Iesus

Chriſtus te abſoluat, & ego authoritate ipſius te abſoluo in quantum poſſum,& indiges, primùm à ſententia excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, ſi quod fortè incurriſti. Deindè ego te abſoluo à peccatis tuis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen.

Paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti, & merita B. Mariæ, ſemper Virginis, & omnium Sanctorum, quidquid boni feceris, & mali patienter ſuſtinueris, ſint tibi in remiſſionem peccatorum, in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.

2 In breuibus, ac frequentibus confeſſionibus ſufficit dicere. *Vide P. Sa hoc:* Dominus noſter Ieſus Chriſtus te abſoluat, & ego te abſoluo à peccatis tuis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen.

3 Abſolui non poteſt pœnitens, quãdo confeſſarius ſcit illum peccaſſe, & non fuiſſe confeſſum, & negat peccatum; *Henr. l. 6. cap. 20.* ſi autem à complice audierit, & non ſit omnino certus, poterit abſoluere, quia non eſt maior ratio, quare huic, & non illi danda ſit fides.

4 Abſolutio data à confeſſario, qui propter diſtractionem, vel ſomnum non audiuit omnia peccata, ſi hoc contingat ſine culpa pœnitentis, fructuoſa & valida eſt, nec repetenda. *Layman. in Theolog. Mor. lib. 4. tract. 6. c. 9. n. 5.*

5 Abſolutio data à confeſſario, qui cum falſa ordinarij licentia confeſſiones accipit, valida eſt, nec repetenda. *Io. Sanc. in ſelect. diſp. 44. n. 3.* Bona enim fides pœnitentis, & error communis dat iuriſdictionem. Quod etiam procedet, ſi pœnitens ſciat confeſſariũ nullum titulum habere, dummodo cõmuniter, vt legitimus confeſſarius habeatur.

6 Abſolutio data à confeſſario, qui nec in communi, & confusè ſtatum pœnitentis recordatur, valida eſt, nec reiteranda; peccat tamen grauiter confeſſarius. A fortiori ſi in confuſo recordetur, licèt fuerit inualida, dummodo cum eodem confiteatur, non eſt repetenda. *Layman. in Theol. Mor. lib. 5. tract. 6. c. 9. n. 6.*

7 Abſolutio data à confeſſario valdè ignoranti, & bona fide accepta à pœnitente, non eſt repetenda; caſus tamen difficiles cum doctiore conſulendi. *Comm. DD.*

8 Abſolui poteſt, qui per ſcripta præſenti ſacerdoti, & ea legenti confitetur. *Henr. l. 2. de pœn. c. 14. n. 5.* Quod ſi ob pudorem faciat vel aliam rationabilem cauſam, nullum erit peccatũ; ſi autem ſine cauſa faciat, peccabit venialiter, quia vſui Eccleſiaſtico ſe non accommodat.

9 Abſolutio non eſt neganda habẽti conſuetudinem iurandi, vel blaſphemandi inaduertenter: non enim talia iuramenta falſa ſunt peccata mortalia, dummodo priorem prauam voluntatem retractauerit. *Comm. DD.*

10 Abſoluendus non eſt, qui cum poſſet totum reſtituere, non vult niſi per partes, quia iniquè detinet alienum inuito domino; contrarium placet alijs, ſed minus probabiliter. *Molina de iuſt. & iur. tr. 2. dub. 756.*

11 Qui occaſionem peccandi domi habet, ſi magnæ contritionis ſigna oſtendat, & promittat occaſionem ſe è domo eiecturum, poteſt abſolui. *Comm. DD.* Quod qui non præſtiterit, abſolui non debet, donec eijciat.

12 Qui dicunt ſe non eſſe ſoluendo, debent abſolui etiam ſi non præſtiterint, illis enim fides eſt adhibenda. *Comm. DD.*

13 Qui ex conſuetudine ſe polluit, & poſt plures confeſſiones non ſe emendat,

dat, priuandus est absolutione per dies aliquot; nisi magnæ contritionis signa ostendat. *Comm. DD.*

14 Absolutio si breuiter interrumpatur v. g. dicendo: Ego te, (claude ianuam) absoluo, est moraliter continuata; quia est parua interruptio, & non est reiteranda. *Comm. DD.*

15 Absolui potest filius familias, qui domi habet concubinam, cum qua quotidie peccat, & quam non potest eijcere, etiam si pluries propositum de non peccando fregerit, dummodo proponat firmiter se emendaturum, & media adhibeat quæ potest; quia non est in voluntaria occasione. *Comm. DD.* Veruntamen obligandum concubinarium, ad eijciendam concubinam decreuit Alexander VII. *In decret. an. 1666. 18. Mart.* licèt hæc nimis vtilis esset ad oblectamentum concubinarij, vulgo *regalo*; & deficiente illa, nimis ægrè ageret vitam, aliæq; epulæ tædio magno concubinarium afficerent; & licet alia famula nimis difficile inueniretur.

16 Absolui potest, qui non eijcit statim concubinam, quæ illi debet centum aureos, quos se non sperat esse recepturum, si è domo eijciat; quia se exponere periculo peccandi ex causa vrgenti non est peccatum: & nemo tenetur occasionem etiam proximam peccandi deserere cum graui damno sui, vel alterius. *Io. Sanc. disp. 10. n. 4.*

17 Absolui possunt agricolæ, qui permittunt in suis prædijs Indos concubinarios, qui fugient aliò, si à Domino ob hoc premantur. *P. Menacho in Manuscr.* Tenentur tamen corrigere verbis, vel alijs vijs, non verò è prædio, vel domo expellere, quia aliò fugientes liberiùs viuent. Idem dic si habeant Indos qui inebriari solent, quia alibi liberiùs inebriabuntur; admoneant verò verbis, & alijs vijs, quæ existimantur prodesse.

18 Religiosus prohibitus audire confessiones, approbatus autem ab Episcopo vt audiat, validè absoluit; peccat autem mortaliter, si sub præcepto à superiore illi fuit interdictum. *Comm. DD.*

19 An qui sæpe admonitus fuit, vt restitueret, & non restituit, habet tamen animum quàm primùm restituendi, & verè pœnitet se non restituisse, possit absolui, alij negant, alij piè, & probabiliter affirmant. *Trull. in præcepto l. 7. c. 14. dub. 10.*

20 Confessarius, qui ob distractionem non recordatur in particulari alicuius peccati, quod pœnitens dixerit, si pœnitens solùm venialia solet confiteri, licitè potest eum absoluere, nec cogere debetur repetat, quia moraliter certus est materiam dedisse venialem. *Placit. authorit.*

SECTIO II.

ABSOLVTIO MORIBVNDI.

1 Absolui debet ab omnibus peccatis, qui iudicium amisit, si sacerdoti, vel alijs in eius absentia signa dedit contritionis. *Comm. DD.*

2 Probabile iudicat doctissimus Diana, quod licitè posset absolui etiam is, qui nullum signum doloris dederit, quia piè potest credi quòd de peccati pænituerit homo fidelis, & Christianus. *Diana tom. 3. de absolut. lata morib.* Quam opinionem videtur in praxi secutus Clemens VIII. qui cùm quemdam hominem è fabrica S. Petri cadentem videret, absolutionem ei dedit dicens: si es capax, Absoluo te à peccatis tuis. Hanc etiam sententiam tenet doctissimus P. Salmeron ex nostra Societate, & alij viri docti.

3 In hoc autem, & similibus casibus super vacaneum esse conditionem absolutioni addere, donec Vasquez & Diana. *Diana vbi sup.* Ab-

4 Absolui debere, qui per nuntium absolutionem petijt, si confessarius illum præsentem habeat, etiam si iudicium amiserit, alij aiunt, alij negant: vtraque probabilis; fauorabilior pœnitenti amplectenda. *Bonac. ap. Dian. p. 3. tr. 3. resol. 3.* Testis tamen coram infirmo examinetur, vt tollatur simile inconueniens, quia damnata est a Clemente VIII. confessio facta sacerdoti absenti.

5 Absoluendus non est, qui medicinalem pœnitentiam acceptare non vult, neque vllam satisfactionem admittit: censetur enim indispositus. *Comm. DD.*

6 Absoluere potest infirmum in articulo, vel periculo mortis simplex sacerdos, etiam Parocho præsente à censuris omnibus, & criminibus reseruatis; si verò censura fuerit reseruata cum onere comparendi, si conualuerit, debet comparere coram eo, cui fuerit reseruata absolutio. *Diana p. 3. tit. 4. resol. 15. Ex Trid. sess. 14. c. 7.* Nec solùm simplex sacerdos, sed etiam excommunicatus, degradatus, & hæreticus dummodo non sit euersionis periculum. *Io. Sanc. in select. disp. 12. n. 5.* Et periculum mortis intelligitur à prima die infirmitatis periculosæ, vt doloris lateris, & similium.

SECTIO III.

ABSOLVTIO A RESERVATIS.

1 Absolutio à reseruatis aliquando est indirecta; qui enim Eucharistiæ sumptionem, sine scandalo non potest relinquere, directè à non reseruatis, indirectè à reseruatis, si absit superior, absoluendus est cum onere comparendi. *Comm. DD.*

2 Peregrini, & iter agentes per quemlibet sacerdotem approbatum, etiam à reseruatis in suo Episcopatu, dummodo in eo, in quo reperiuntur reseruata non sint, absolui possunt. *Comm. DD.*

3 Absoluendi facultas à reseruatis Summo Pontifici concessa fuit à Tridentino Episcopis, qui de omnibus criminibus occultis, etiam de hæresi suos subditos possunt absoluere. *Trid. sess. 24. c. 6. de ref.* Pro Episcopis intelliguntur electi, licet nondum consecrati, & sedes vacans.

4 Hoc idem possunt Religiosorum Prouinciales cum suis subditis; *Vide p. Eman. Rode. In Bull. pag. 999.* non possunt autem eiusmodi Prælati Regulares in foro conscientiæ absoluere quoscunque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa. *Decreta Alexand. VII. An. 1665. 24. Sept.* Quod autem hæc facultas absoluendi ab hæresi occulta Episcopis à Tridentino concessa, sit reuocata per Bullam cœnæ, alij aiunt, alij negant; probabilis vtraque opinio.

5 Confessarij Societatis, quibus Prouinciales hæc priuilegia communicauerint, ex Pauli III. priuilegio, possunt *Suar. to. 4. de Rel. disp. 30. sect. 2. n. 16.* quoscunq; Christi fideles absoluere à casibus reseruatis Episcopis. Alexander verò VII. damnauit *An. 1665. 24. Sept.* propositionem sequentem: Mendicantes possunt absoluere à casibus Episcopis reseruatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.

6 Non tenetur Prælatus concedere semper facultatem absoluendi à reseruatis; debet tamen facilem se ad concedendam ostendere. *Comm. DD.* Committenda tamen non nisi viro scientiam, & prudentia prædito, & potest cum onere à pœnitente adimplendo.

7 Cùm quis de reseruatis confessus est coram superiore, vel cum alio ab eo faculta-

facultatem habente, etiam ſi confeſſio ſit informis vel nulla, tollitur reſeruatio. Idem dicendum de peccatis, & cenſuris in confeſſione oblitis, ſi fiat confeſſio cum habente abſoluendi authoritatem. *Comm. DD.*

8 Qui bona fide virtute Iubilæi à reſeruatis abſoluitur, licèt poſtea Iubilæum non adipiſcatur, tollitur reſeruatio. Idem dicendum de oblitis, ſi oblinio fuit inculpabilis. *Comm. DD.*

9 Sine aliqua neceſſitate v. g. vitandi ſcandali; non licet abſoluere pœnitentem à reſeruatis, etiam cum onere comparendi, ſic Diana. *Diana p. 2 tr. 4. reſ. 124.* Affirmatiuam autem tenentur viri docti; *Idem vbi ſup.* negatiua autem videtur probabilior. *Vaſqu.*

10 Qui habet peccata reſeruata, poteſt ob vitandum ſcandalum confiteri inferiori non reſeruata, & tacere reſeruata ſecundum probabilem opinionem; ſecundum alios vtraque debet confiteri. Sanctius autem, & alij viri docti liberant eum ab obligatione confeſſionis, quaſi copia non eſſet confeſſori, ac ſuadent, vt eliciat actum contritionis etiamſi ſit excommunicatus, & celebret ſi ſit ſacerdos, vel ſi laicus communicet. *Sanctius.*

11 Abſoluere à reſeruatis, & admittere ad profeſſionem non poteſt Vicarius Guardiani, cuius præſentia haberi poteſt intra 24. horas. *Comm. DD.* Si verò non poſſit haberi intra prædictum tempus, poterit hæc omnia, & ſub virtute obedientiæ præcipere, non verò excommunicare, quia non eſt Prælatus.

12 Quilibet Confeſſarius approbatus virtute Bullæ cruciatæ poteſt abſoluere à caſibus contentis in edicto Inquiſitionis, hæreſi tantùm excepta. *Vide Dianam p. 1. tr. 5. reſ. 7. & 8.* Vnde ſi pœnitens non habeat errorem in intellectu, & credat omnia ab Eccleſia determinata, etiamſi incidat in crimina ſortilegij, maleficij, magiæ, adorationis dæmonum, ſolicitationis in confeſſione, blaſphemiæ hæreticalis, & ſimilium, exterius tantùm ob iracundiam, vel ſenſualitatem poteſt abſolui.

13 Hoc idem poſſunt regulares virtute ſuorum priuilegiorum. *Vide comp. Indic. verb. Abſolutio.*

14 Abſolutionem poſſe dari hæretico, qui ducitur ad comburendum, & fateri iudici crimen nō vult à ſe verè commiſſum, alij aiunt, alij negant; vtriquè probabiliter. *Diana P. 1. tr. 5. reſol. 8.*

15 Ignorantia reſeruationis ſiue iuris, ſiue facti etiam ſi culpabilis ſit, ſeu vincibilis, excuſat à reſeruatione. *P. Quintanadu. 2. tra. 3. ſing. fi g. 11.*

16 Si Confeſſario pro regularium confeſſionibus deputato prælatus neget facultatem ad abſoluendum, poteſt pro illa vice eum abſoluere. *Ex Decreto Vrban. VIII. an. 1. ex Bull. fol. 273.*

SECTIO IV.

ABSOLVTIO AB EXCOMMVNICATIONE. in Communi.

1 ABſolutio ab excommunicatione licèt ſit iniuſta eſt valida, & taliter abſolutus admittitur ad eccleſiæ ſuffragia. *Nauarr. in ſumm. 27. n. 37.*

2 Qui ignorans ſe eſſe excommunicatum abſoluitur à peccatis, ſi poſtea ſciat, tenetur petere abſolutionem. *Idem n. 4.*

3 Qui cōfitetur habenti facultatem abſoluendi à cenſuris, debet petere ab eo abſolutionem ab omnibus. Quod ſi poſtea in mentem venerint, ſufficit abſolui à peccatis. *Idem c. 26. n. 13.*

4 Benè poteſt quis abſolui ab excōmunicatione ante abſolutionem pœnæ ob tranſgreſſionem. *Idem c. 28. n. 66.*

5 Abſolutio ab excommunicatione præmittenda eſt ante abſolutionem à pecca-

peccatis, & in ea hæc obseruare debet absoluens. *Vide P. Auil. in compend. Nauar. hoc verb. Vide c. nuper de sent. excomm.* Primum, vt petat iuramentum, si excommunicatio est notoria. Secundum vt excommunicatus satisfaciat parti, & soluat expensas, si contumacia est notoria. Si autem offensa,& contumacia non sint notoriæ,solùm est in foro interiori. Tertium est quòd si excommunicatio fuerit notoria, publicè flagelletur nudatis humeris, & interim dicatur Psalmus *Miserere*, vel alius ex pœnitentialibus cum *Gloria Patri, &c.Kyrie eleyson. Pater noster* cum versiculis *Saluum me fac*. Deinde Oratio. *Deus cui proprium est misereri semper & parcere: suscipe deprecationem nostram, & hunc famulum tuum, quem excommunicationis sententia ligatum tenet, miseratio tuæ pitatis clementer absoluat. Per Christum,* &c. Deinde absoluat eum dicens: *Authoritate, qua fungor, absoluo te à vinculo excommunicationis, quam incurristi ob hanc vel illam causam, & restituo te Sacramentis Ecclesiæ & communicationi fidelium, in nomine Patris, &c. Amen.* Et hæc forma regulariter est seruanda, si commodè fieri potest; aliàs sufficit dicere: *Ego te absoluo ab excommunicatione*. Fœminæ autem non sunt humeri denudandi.

6 Absolutio data ab habente ordinariam iurisdictionem, non seruata iuris forma, valet; secus vero si ab habente delegatam,si non seruet formam sibi datam in delegatione. *Nauar. ibidem n.37.*

7 Absolutio data ex mandato Papæ iubentis dari secundùm formam iuris, si detur, ea non seruata, iniustè datur sed validè. *Idem vbi sup.*

8 In aliquibus casibus, qui ligauit, non potest absoluere. *Vide P. Auil. in comp. Nauarr. hoc verb.* Cùm Papæ delegatus excommunicauit transacto anno non potest absoluere. Nec Episcopus potest post denuntiationem incendiariũ à se excommunicatum absoluere. Nec excommunicans si postea ipse est excommunicatus excommunicatione maiori, & denuntiatus; secus si minori. Nec excommunicatio lata ab inferiori, & postea à Papa confirmata, tolli potest ab eo, qui eam tulit. Nec executor mandati Papæ, cùm iubetur certum hominem sine causæ cognitione excommunicare, non potest eum absoluere.

9 Absolutio ab excommunicatione potest dari à non sacerdote in foro exteriori, imò in interiori non adiuncta confessione peccatorum. *Comm. DD.*

10 Simplex ministerium absoluendi ab excommunicatione potest subdelegari à delegato ordinarij; imo à subdelegato subdelegati Papæ. *Comm. DD.*

11 Laicus, imò nec Sacris initiatus, si non est sacerdos, non potest nec in mortis articulo absoluere ab excommunicatione, nisi aliàs iurisdictionem habeat. *Diana vbi suprà*.

12 Qui est excommunicatus, sed nõ denuntiatus, etiam si differat petere absolutionem post annum, non punitur ab Inquisitoribus vt de fide suspectus. *Comm. DD.*

13 Confessarij regulares virtute suorum priuilegiorum, & confessarij sæculares virtute Bullæ Cruciatæ possunt extra Sacramentum pœnitentiæ à censuris absoluere. *Vide Machad.in exp. Bull.*

14 Licitum est recipere absolutionem à peccatis, & à censuris, & alia Sacramẽta a ministro malo parato ministrare, & celebrare. *Comm. DD.* De facili enim potest conteri, & mutari in bonum: & hoc possum intelligere, nisi sit publicè excommunicatus, & timeatur scandalum.

15 Ab-

15 Abſolutio obtenta bona fide à peccatis tantùm, & non à cenſuris, valida eſt; & ideo non tenetur pœnitens reiterare confeſſionē, ſed petere abſolutionē à cenſuris: & hoc procedit etiā, ſi confeſſarius faciat mala fide. *Comm. DD.*

16 Superiores Societatis poſſunt abſolui à ſuo confeſſore ordinario à reſeruatis, in quos, vt perſonæ particulares inciderint ſine reſpectu ad ſuum officium. *Vide P. Quintana duen. in ſingular.*

17 Excommunicatus nominatim eſt qui publicè proprio nomine ac cognomine expreſſo denuntiatus eſt, licèt in tabella affixa non ſit eius excommunicatio. *Comm. DD.* Sic non poteſt ſine licentia excommunicantis abſolui. Poteſt tamen in interiori foro virtute Cruciatæ ſatisfacta parte.

18 Excommunicatus generaliter ab homine, niſi excommunicans ſibi reſeruet, poteſt à quocumque approbato ab ordinario abſolui. *Suar. t. 5. diſput. 7. ſeſſ. 1. n. 23.*

DISPVTATIO VI. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ACCVSATOR.

1 Accuſatio eſt Rei delatio ad vindictam publicam libello facto. *Syluest. verb. Accuſatio.*

2 Sex neceſſaria ſunt ad accuſationem, vt legitimè fiat *ex l. liberos ff. de accuſat. l. Libertos ff. de accuſat.*

3 Denuntiatio fraterna non eſt ad vindictam, ſicut denuntiatio iudicialis & accuſatio.

4 Quando delictum eſt in perniciem reipublicæ, tenetur ſciens denuntiare, vel accuſare. *Villalob. to. 2. tr. 15. diff. 2.* Si autem huiuſmodi non ſit, non tenetur, niſi ei competat ex officio. In quo caſu tenentur ad reſtitutionem, ſi ex eorum ſilentio damnum ſequatur.

5 Si ad innocentis defenſionem neceſſaria eſt denuntiatio, vel accuſatio, obligat in conſcientia. *Idem vbi ſupra.*

6 Cum prælatus denuntiationem, vel accuſationem præcipit, tenentur ſubditi, niſi delictum ſit ſecretum. *Idem vbi ſupra.*

7 Accuſator non tenetur præmittere monitionem, quando peccatum eſt publicum notorietate facti, quod nulla tergiuerſatione poteſt celari. Secus vero ſi ſolùm ideò publicum dicitur, quia à pluribus, quàm ab vno ſcitur, & poteſt probari. *Comm. DD.* Vel ſi publicum dicitur, quia vulgo dicitur, ſed non poteſt probari, In his enim debet admonitio præcedere. *Comm. DD.*

8 In delictis vergentibus in damnū reipublicæ, non eſt vt plurimum præmittenda admonitio, niſi certo quis ſciret circumſpectis circumſtantijs ſole admonitione damnum impediendum fore. *Comm. DD.*

SECTIO II.

RESOLVTIONES VARIÆ.

1 QVI falsò accuſat, vel denuntiat, peccat mortaliter, & reſtituere tenetur. *Comm. DD.* Qui autem de vero delicto accuſat, ſed malo animo peccat mortaliter; ſed ad reſtitutionem non tenetur.

2 Peccat etiam præuaricator, qui in publico accuſat, & in ſecreto fauet accuſato: vel relictis grauibus criminibus, de leuibus tantum accuſat. *Comm. DD.*

3 Peccat ſimiliter tergiuerſator, qui ab accuſatione deſiſtit cum Reipublicæ damno: *Comm. DD.* & grauius peccant qui ex officio fecerunt accuſationem, & deſiſtunt.

4 Peccant etiam grauiter, qui ad probationem delicti licèt veri, vtuntur instrumentis, vel testimonijs falsis. *Comm. DD.*

SECTIO III.

DE HIS QVI ACCVSARE prohibentur.

1 ACcusationem facere non possunt prohibiti à iure videndi apud doctissimum Villalobos *tract.* 15. *diff.* 4. Omnes autem isti licèt prohibiti, possunt accusare in causa propria, vel in prosecutione litis suæ, vel suorum. *Villalobos loco citato.*

2 Qui accusare prohibentur, possunt denuntiare, vt iudex ex officio ad inquisitionem procedat. *Idem vbi supra.*

3 Filius patrē accusans peccat mortaliter; nisi in grauissimis delictis à iure exceptis. *Idem vbi supra tract.* 41. *diff.* 4.

4 Datum ab aliquo ob timorem ne accusetur, ei, qui iure potest accusare, non potest repeti. *Comm. DD.*

5 Accipiens pretium ob faciendam accusationem iustam, quam facere tenetur, si est quantitas notabilis, peccat mortaliter, & tenetur restituere. *Vide Nauar. c.* 17. *n.* 96. Si autem accipiat vt ab accusatione iusta iniustè desistat, licèt grauius peccet, restituere non tenetur pretium acceptum, benè tamen damnum illatum.

6 Accusatus de crimine vero, sed secreto, non tenetur restituere famam, quam accusator amisit non probando, quando aliàs fateri crimen non tenetur; secus si teneretur. *Comm. DD.* Sed si dicat accusatorem deceptum fuisse, & nō habuisse animum calumniandi, non obligatur ad restitutionem, & quamuis dicat animo calumniandi fecisse, si ei à iudicibus non credatur.

7 Accusator, qui delictum non probat, censetur calumniator, & puniendus est non pœna talionis, quia non est in vsu, sed arbitraria. *Couuar. var. c.* 19. *n.* 1. Si verò malitiosè non accusauit, nullam pœnam meretur.

8 Non licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam iudicē, à quo iniqua certo imminet sententia; etsi alia via non possit innocens damnum euitare. *Decret. Alexand. VII. ann.* 1665. 24. *Septemb.*

DISP. VII. SECT. VNICA.

ACOLYTVS.

AN Acolyti, qui solemniter cereos ferunt in peccato mortali, peccent mortaliter; alij aiunt, alij probabilius negant. *Diana tra.* 4. *res.* 196.

DISP. VIII. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ACTVS HVMANVS.

1 ACtus humanus est actus hominis voluntarius, & liber. *Nauar. in summ. prælud.* 6. *nu.* 2. Actus factus per ignorantiam aliquando est humanus, aliquando non. Non est humanus, quando concurrit ignorantia rei, quàm scire non obligabatur, nec est affectata, nec desiderata, nec procurata.

2 Actus humanus, vel est bonus, vel est malus. *Idem prælud.* 6. *nu.* 1. Bonus est, qui nec secundùm se, nec secundùm aliquam circumstantiam est prohibitus.

3 Nullus actus voluntarius est indifferens in indiuiduo, si enim non est bonus, erit malus: vndè omnis actus deliberatus, qui non est bonus, est peccatum secundùm probabiliorem sententiam. *Idem ibidem n.* 27.

4 Actus humanus bonus licèt in peccato

cato mortali factus, est tamen. *Idem c. 27. n. 267.* Per illum impletur praeceptum, excusatur nouum peccatum, illustratur mens peccatoris, vt suum periculum agnoscat, & resipiscat: acquiruntur virtutes morales ne peccatum suo pondere ad alia nos trahat. Prodest deniq; ad consequendam cordis laetitiam, ne Angeli custodes amplius nos deserant, ne tam citò à Deo puniamur, & ad multa alia.

5 Actus humanus vnus, & idem in genere physico potest esse nunc bonus, & deinde malus; non verò simul bonus, & simul malus. *Comm. DD.*

6 Actus interior, & exterior malus concurrens in vnum peccatum, sunt duo entia, & duae res, sed in genere moris sunt vnum peccatum: & tunc actus exterior malus, necessario est confitendus; non tamen est necessarium actum interiorem confiteri: nam qui confitetur exteriorem, implicitè confitetur interiorem. *Comm. DD.* Si verò actus exterior non sequatur interiorem, hic necessariò est confitendus.

7 Actus exterior malus semper est peccatum mortale, quando interior est huiusmodi. *Comm. DD.*

DISP. IX. SECT. VNICA.

ACEDIA.

1 EST tristitia de bono spirituali, vt ad hominem spectat. Est peccatum mortale quando propter eam in re graui frangitur aliquod praeceptum. *Comm. DD.*

DISPVT. X. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIAE.

ADVLTERIVM.

1 ADulterum irregularitatem incurrere, si maritus cognito adulterio vxorem interficiat, alij aiunt, alij probabilius negant. *P. Auila de cens. p. 7. disp. 5. sect. 3.*

2 Adulterum fieri irregularem, si maritum aggressorem causa defensionis occidat, alij aiunt, alij probabilius negant; dummodo homicidium fiat cum moderamine inculpatae tutelae. *Idem vbi supra & Lessius l. 2. c. 9. dub. 15. nu. 106.*

3 Propter occultum adulterium innocens coniux, secluso scandalo, vxorem in foro conscientiae potest dimittere, nec tenetur expectare sententiam iudicis. *Diana tra. 4. res. 257.* Si tamen post diuortium ipse etiam commisit adulterium, tenetur vxorem emendatam ad thorum admittere.

4 Adulter, qui filiũ suscepit ex adulterio, & alendũ reliquit adulterae inter filios legitimos mariti, tenetur à tertio aetatis anno alimenta impensa restituere, & occurrere damno quod fecerit legitimis haeredibus. Sed nec desunt contrarium opinantes. *Vid. Henriq. lib. de matr. c. 21. n. 3.*

5 Adultera etiam infimae sortis, nupta viro nobili, cui supponit filium alterius pro successione maioratus, omissis filijs legitimis, non tenetur se prodere, & si sciat se pro futuram, nec tenetur hoc reuelare filio spurio, nec ille tenetur credere. *P. Sà hoc verb.* Tenebitur autem adultera, si possit, ex iustitia satisfacere, aut conferendo bona libera filiis legitimis, aut consulendo spurio religionis ingressum.

6 Adultera, quæ ipso iure amittit dotem legitimè accusata de adulterio, si se falsis testibus defendat, non tenetur dotem restituere; soluat tamen viro expensas litis: sed non desunt qui contrarium opinentur. *Dian.tr.6. resol.35.*

7 Adulter vxoris occultus potest debitum exigere; ius enim in foro interiori non amisit. *P. Sanc.de matr. lib.1. dist.68.nu.4.& 5.*

8 Vxori publicè adulteræ debitum reddere cum scandalo; peccatum mortale est. *Nauar.c.16.n.28.*

9 Vxor maritum adulterum non potest accusare; maritus autem vxorem potest.

10 Peccat maritus occidens propria authoritate vxorem in adulterio deprehensam. *D.Tho.4.dist.37.q.2.art.1. Decreta Alexand. VII. anno 1665.24. Septemb.*

DISPVT. XI. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ADVOCATVS.

1 TEnetur sub mortali causam pauperis agere sine stipendio in extrema, vel graui necessitate: qualis esset, si infallibiliter morte, vel fustigatione damnandus esset sine ipsius patrocinio. *D.Tho.2.2.q.71.art.5.*

2 Excusabitur tamen si ob patrocinium mors ei, vel malum aliud graue immineat. Idem dicendum de Procuratore, & Tabellione. *Comm.DD.*

SECTIO II.

QVI SINT AB HOC OFFICIO exclusi.

1 ADuocati munus non potest exercere infamis. *c. infamis 3.q.7.* Religiosi autem, & canonici regulares, & clerici sacris initiati iure prohibentur aduocare; ne se sæcularibus negotijs immisceant, qui spiritualibus addicti sunt. *Menach.21.q.1.c. ex parte de postul.* Possunt tamen hoc munus suscipere in vtilitatem Ecclesiæ, vel pro causa pia obtenta facultate. *c. Clerici de postul.*

2 Qui idoneus non est ad patrocinandum, vel defendit causam, quam scit iniustam, peccat mortaliter, & tenetur restituere damnum parti aduersæ, & etiam suæ, si eam non admonuit. *Siluest. verb. Aduocatus.* Poterit tamen patrocinari, si causa est dubia propter diuersas opiniones.

SECTIO III.

QVANDO PECCET, ET TENEATVR Restituere.

1 PEccat mortaliter aduocatus si notabili sua negligentia, vel ignorantia causam perdat, & tenetur restituere damna, & interesse, si pars ignorabat imperitiam eius; aliàs secus, nisi sit dolus, vel lata culpa. *Nauar. c. 25. num. 29.*

2 Potest occultare id quod suæ partis ius impedire posset, & honeste simulando suum aduersarium fallere; peccat verò si aduersario secreta notabilis momenti indicet, & tenetur damna restituere. *Idem ibidem.*

3 Qui aduersus fiscum bona fide, dolo, & falsis testibus defendit, non tenetur restituere: nec qui causam fisci ex negligentia amittit. *Less. lib.2.de iust.c. 31.dub.8.n.50.*

4 Si causam manifestè iustam malis medijs defendit, peccat; sed non tenetur restituere. *Comm.DD.*

5 Qui recipit maius stipendium, quàm

quàm lege taxatum, peccat, & tenetur restituere, etiam si a parte spontè donetur. *Vide l.21.c.16.lib.2.recop.*

6 Non potest pacisci de victoria pro certa summa, nec conuenire de lite proprijs sumptibus facienda pro certa mercede; *L.8.tit.16.lib.2.recop.* sed nota hanc legem non obligare in foro interiori, & taxam legis non esse in vsu. *Vide Machad.de off.aduocat,& Dian.1.p.tr.2.resol.19.*

7 Cùm fecerit multo labore, & studio informationem iuris, à iudice taxandum stipendium pro ea.

SECTIO IV.

An licitè pretium accipiat, & quantum?

1 POtest pro labore suo pacisci de pretio, & licitè accipit; dummodo non excedat pretium rigorosum taxatum non lege: quia hæc, vt diximus, propter temporum mutationem non est in vsu, sed arbitrio prudentis viri. *Vide Macha.lib.6.tr.1.*

2 Non est dubium, quin insignis aduocatus, & in lite difficili, & inter partes diuites maius pretium mereatur, quàm imperitus, & idiota. *Idem ibid.*

3 Licet nonnullis legibus prohibiti sint aduocati gratuita munera accipere præter esculenta parui valoris; *L.19.tit.16.li.1.recop.l.21.eod.tit.* possunt tamen accipere, quod illis non ratione officij, sed alijs titulis donatur: vt gratitudinis, amicitiæ, vel vt Hispanicè dicitur, *pro albores*. *Vide Machad.vbi supra.*

4 Leges illæ quæ aduocato hæc prohibent, vt dixi, non sunt in vsu, nec obligant in interiori foro. *Vide supra dicta.*

5 Ad redimendam vexationem, quæ à iudice facienda timetur probabiliter, potest ei munusculari; aliàs vt plurimùm peccat mortaliter litem gerens, si aliquid notabilis valoris donet. *P.Rebel de iust.2.p.q.vlt.n.4.*

6 Familiares iudicum, si vltra id quod debent, obsequium aliquod parti faciant, non erit illicitum aliquid pro compensatione recipere. *Idem Rebel. vbi sup.*

7 Quando causa rei est minùs probabilis, quàm causa actoris, reo patrocinari licet. Quando autem causa actoris est minùs probabilis, quàm rei, an liceat aduocato patrocinari actori, alij agunt, alij piè magis, & magis probabiliter negant in causa sanguinis, vel honoris, vel omnium bonorum. *Vide P.Variq.qu.12.disp.6.n.3.* In dubio autem facti, si causa sit criminalis, idem videtur dicendum.

8 Aduocatus si reum defendat, & mors accusatoris sequatur, non incurrit irregularitatem.

9 Aduocatus potest esse iudex in causa, cuius patronus fuit; quòd si illam iudicet secundùm leges, & non secundùm affectum, non peccat. *Dian.p.3.tr.5.res.56.*

10 Aduocatus si Dei timore caret, pessimam causam facit videri bonam, & è contra. *c. Quod si nobis §. culpam omnem ff.de adil.edict.*

11 Aduocati sunt nobiles, & Reipublicæ valdè vtiles; *L.4.tit.2.lib.6.recop.* & non possunt torqueri, & in ciuilibus nõ possunt incarcerari. *Cõm.DD.*

12 In causa criminali protestentur, si non incurrant irregularitatem. *Ægid. de sacr.disp.18.*

13 An non teneantur ieiunare, si ob continuationem studij debilitantur, affirmarunt alij; *Diana 1.p.tr.19.res.12.* nunc dãnata est ab Alexandro VII. *Decreta Alexand.VII. Anno 1666. 18. Martij* sequens propositio: Omnes officiales, qui in republica corporaliter labo-

laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunij: nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum ieiunio.

DISP. XII. SECT. VNICA.

RESOLVT. II.

AEGROTVS.

1 ÆGroto, qui non potest cibum transmittere, potest dari parua pars hostiæ cum vino in cochleari. *P. Suar. in 3. p. to. 3. disp. 67. sect. 6.*

2 Æger aliàs moriturus, sicut non tenetur pati cruris scissionem; *Diana tract. 13. res. 13. p. 5.* ita nec ruborem virilia ostendendo, & à chirurgis curationes alias sufferendo; præcipuè si fœmina est, vel honestus vir. Pius V. PP. Maximus suo hoc confirmauit exemplo, vt legitur in eius vita.

DISP. XIII. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

AETHIOPES.

1 POssunt ex priuilegio Vrb. VIII. *Ex Bull. Vrb. VIII.* in hoc Peruano regno differre confessionem, & communionem vsque ad Festum Corporis Christi.

2 Æthiopes non gaudent indorum priuilegio quoad casus reseruatos Sanctæ Inquisitioni, in quos incidant, si non possunt absolui. *Comm. DD.*

3 Quoad matrimonia contrahenda pro Neophytis intelliguntur etiam Æthiopes, & ab eis, & Europæis mixtim progeniti, vt constat ex vltima Bulla Vrbani VIII. & ideo quoad hoc eisdem, quibus Indi, gaudent priuilegijs. *Ex prædic. Bull. Vrbani.*
Vide verba *Confessio, & Eucharistia.*

4 Æthiopes tam adulti quàm pueri, si dubium fuerit an aqua in generali ablutione eos tetigerit, vel sufficien cognitionem ad valorem Baptismi habuerint, iterum sub conditione baptizandi sunt P. Didacus Ruiz *in Manuscr.* P. Quintan. *tr. 1. singul. sing. 2.*

DISP. XIV. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

AFFINITAS.

1 EST propinquitas duarum personarum, quarum vna cum consanguinea alterius copulam habuit consummatam. *Nauar. c. 22. n. 48.*

2 Affinitas ex copula fornicaria cótracta non impedit matrimonium post Baptismum contrahendum; vnde potest infidelis contrahere cum filia eius, quam ante Baptismum cognouit. *Dian. tr. 4. res. 262.*

3 Affinitas contrahitur etiam si fœmina non seminet secundum probabiliorem opinionem. *Sanch. lib. 7. de matr. disp. 64. n. 21.*

4 Non contrahitur, si ope Dæmonum semen viri deferatur in matricem fœminæ. *Comm. DD.*

5 Affinitas affinitatis non datur, & ideo hoc impedimentum solum est inter cognoscentem, & consanguineos cognitæ; non vero inter affines cognitæ. *C. non debet de consang. & affin.* Vnde consanguinei viri possunt matrimonia contrahere cum quauis etiam sorore vxoris illius; & qui contrahit cum sorore alicuius, potest mortua vxore contrahere cum vxore illius, post mortem eius.

DISP.

DISP. XV. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ALIENATIO.

1 ALienatio rei litigiosæ lite pendente facta in clericum, non potest reuocari à iudice sęculari; nec potest iudex sæcularis in eum directè executionem facere. *Author summæ*.

2 Si prædium specialiter obligatum à laico transeat in professionem clerici, non potest fieri executio per iudicem secularem. *Idem*.

3 In alienatione rerum ecclesiasticarum in casu non concesso, nec tenet pignus, nec emphiteusis. *c. Nulli liceat de reb. Eccl. alienan.*

4 Alienatio de rebus Ecclesiasticis malefacta debet reperti. *c. Si quis eod. tit.*

5 Prohibitus alienare, potest alienare mobilia, quæ in triennium seruari non possunt; secus si seruari possint, & sint prætiosa. *Sà hoc verb.*

6 Solemnitas iuris non requiritur in rebus parui valoris, neque in his quæ religiosi seruare non possunt: *idem ibidem*: & qui nec in communi possunt immobilia possidere, si eis in testamento legentur, vendere illa possunt.

DISP. XVI. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ALIMENTVM.

1 ALimentorum nomine veniunt in legatis vestimenta, calceamenta, victus, lectus, & similia, sine quibus homo viuere non potest. *Comm. DD.*

2 Alimentario mortuo legatum ad alimenta finitur, & ad concedentem reuertitur. *l. Cum his parag. mod.*

3 Alimenta non debentur ei, qui aliunde habet, vnde alatur. *l. si quis à lib. para. sed si fil. ff. de lib. agn.*

4 Tenetur pater filium etiam spurium alere, & dotare filiam licèt spuriam, iuxta quantitatem debitam alimentorum. *Sylu. hoc verb.*

5 An filio, quem pater potest exhæredare, possit alimenta negare; alij aiunt, alij probabiliùs negant; *Couar. epit. 2. p. c. 8. para. 6.* quia naturali iure debentur, nisi cùm filius causa ingratitudinis morte dignus esset.

6 Tenentur ascendentes descendentes alere, & è contra: *Comm. DD.* nec potest maritus prohibere vxori patrem suum egentem alere.

7 Tenetur auus nepotem, & frater sororem etiam spuriam egentem alere: *Vid. Mol. de iust. & iur. d. 168. vers. sicut parent.* & secundum aliquos patrinus & parochus filios spirituales.

8 Pœnam pro delicto filij non tenetur pater soluere, nec de legitimâ, nec de alimentis ei debitis. *Idem vbi sup.*

9 Hæredes patris tenentur alere spurios. *Sà hoc verb.*

10 Si pater, & mater alere nequeant filios spurios, tenentur aui, & proaui, & his maiores. *Couar. vbi sup. n. 16.*

11 Pro alimentis non intelliguntur debita alimentarij. *Mol. di. 228. de lu. agn.*

DISP. XVII. SECT. VNICA. RES. II.

ALTARE.

1 ALtare notabili fractione consecrationem amittit, vt si calix, & hostia in neutra parte collocari possint. *Vide verb. Missa, in quo plura circa ea hoc inuenies.*

2 Sine altari ab Episcopo consecrato celebrare peccatum mortale est.

DISP.

DISP. XVIII. SECT. VNIC. RES. III.

AMICVS.

1 QVi bono animo associauit amicum, ne periclitaretur in rixa, non incurrit irregularitatem, si amicus inimicum occidat.

2 Amicus dicitur frater, vel habetur tanquam frater, *L. nemo dubit.21. ff.de hared. inst.*

3 Amicus ex mente debet perpendere voluntatem amici sui, alias non est bonus amicus. *L. Pamphilus, ff. de leg. 3.*

DISPVT. XIX. RESOLVT. VARIÆ.

AMOR.

1 AMor paternus vincit omnem alium amorem. *L. Iste quidem, quod metus causa.*

2 Amor plus descendit, quàm ascendit. *L. Isti autem eod. tit.*

3 Amare tenemur inimicos præcepto naturali, & diuino; quia sunt proximi, & ad imaginem, & similitudinem Dei creati. *Luc. c. 6.*

4 Tenemur iniurias remittere ex corde, & amicitiæ signa inimicis præstare, quę alijs proximis exhibere solemus. *Comm. DD.*

5 An teneamur salutare inimicos, alij negant, alij affirmant, si scandalum ex omissa salute sequatur. *Vide Mach. to.1.lib.2.p.2.tr.6.*

6 An salutantem inimicum resalutare teneamur, alij negant, alij probabilius affirmant. *Lorca in 2. 2. q. 25. a. 6. sec.3. dist. 2.* Ex quo si graue scandalum sequatur, erit peccatum mortale non resalutare. *Azor. p.2. lib. 12. c. 3. q. 5.*

7 Inimico veniam postulanti tenemur præstare cum amoris, & beneuolentiæ signis; sed non debitam satisfactionem remittere: superior autem offensus causa correctionis potest veniam per aliquod tempus differre. *Comm. DD.*

8 An cùm damnum resarciri non potest, & offensor supplex veniam postulat, teneamur ab excusatione resistere, alij affirmant, alij probabilius negant, si fiat non odio, sed amore iustitiæ, vt constat *ex l. ita vulneratum. Author summa.*

DISPVT. XX. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES III.

ANIMA.

1 ANima in principio suæ creationis est tanquam tabula rasa, in qua nihil est depictum; depingibilis tamen virtutibus, & scientijs. *Arist. 3. de anima.*

2 Anima sedendo, & quiescendo fit prudens, & sapiens. *Idem 7. Physicor.*

3 Anima præferenda est cæteris rebus. *L. Sancimus para. penul. & de sacros. Eccles.*

DISPVT. XXI. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

APPELLATIO.

1 APpellatio est à minori ad maiorem, vel ad superiorem prouocatio. *c. Omni, oppressus. c. si quis & c. placuit 296.*

2 Non admittitur à sententia lata per Episcopum, per quam fuit decisum in fauorem rei, quod gauderet immunitate ecclesiastica. *Comm. DD.*

3 Appellare non potest religiosus ad Sum. Pontificem omisso Prouinciali, & Generali; nisi hi manifestè in eum excesserint. *c. Ad nostram de appel.*

4 Appellare licet à sententia lata

primò

primò à iudice, non ſolùm ſecundùm opinionem probabilem, ſed etiam ſecundùm probabiliorem. *Comm. DD.*

5 Appellare licet hæreticis ab interlocutorijs ſententijs latis ab inquiſitoribus; non vero à definitiua. *c. Qua nos de appel.*

6 Appellatio non tuetur aliquem in notorio delicto. *c. Paſtoralis de appell.*

7 Appellatio poſt ſententiam excommunicationis latæ non tenet. *c. Conſ. nos de appel.*

8 Appellantes cogendi ſunt à iudice, vt intra certum diem appellationem proſequantur, vel ſententiæ pareant, *c. Cum in Eccl. de appellat.*

9 Appellans iniuſtè remittitur ad eum, à quo appellauit; niſi ſit ſuper iudicis recuſatione.

10 Appellatio cum legitima cauſa ſuſpendit declarationem excommunicationis, non ipſam excommunicationem, niſi ſub conditione ſit lata.

DISP. XXII. SECT. VNICA.

RESOLVT. IV.

APOSTATA.

1 Fictè negans fidem ſiue ſponte, ſiue timore ductus, an incurrat irregularitatem, alij probabiliter negant, alij probabiliùs affirmant. *Author ſumma.*

2 Apoſtata non dicitur, qui non depoſito habitu ad aliam Religionem tranſit. *c. Ex parte de temp. ordin.*

3 Apoſtata clericus eſt, qui deſerit habitum clericalem: & talis non potitur priuilegio clericali. *c. Præterea eod. tit.*

4 Apoſtatæ à Religione, & eorum fautores, & receptores ſunt ipſo facto excommunicati, & ad illos reuocandos brachium ſæculare eſt inuocandum. *Vide comp. in priuil. Soc. verb. Apoſtata.*

DISPVTATIO XXIII.

RESOLVT. II.

ARGVMENTVM.

1 Argumentum à contrario ſenſu, fortiſſimum eſt in iure. *L. parag. Huius rei, ff. de off. eius cui, &c.*

2 Argumentum à contractibus ad vltimas voluntates valet. *L. Seruum filij de leg. 1.*

DISPVTATIO XXIV.

RESOLVT. VARIÆ.

ARBITER.

1 Arbiter ſuper re ſpirituali, non poteſt eſſe laicus, niſi ex conſenſu ſuperioris. *c. Per tuas de arbitr.*

2 Arbitrio iudicum compellantur partes ſtare, ſi iuſtè ſit arbitratum. *c. Dilecti eod. tit.*

3 Arbitrium iniuſtum per ſuperiorem corrigi debet. *c. Non ſine multa eod. tit.*

4 Arbitrium contra ius, aut formam commiſſum non tenet. *c. Peruenit, eod. tit.*

5 Arbitrium inter priuatos in damnum Eccleſiæ non valet. *c. Peruenit, eod. tit.*

6 Arbiter non poteſt infirmare ſententiam per ius latam. *c. Expoſita eod. tit.*

7 In arbitrium ſub certa pœna compromitti poteſt. *c. Litteras de præſump.*

8 In arbitrium licet compromittere in rebus ſpiritualibus. *c. Cum Apoſtolica, de his, quæ fiunt, &c.*

9 Arbitrium finitur vno aduerſario defuncto. *c. Ex parte de arbitr.*

10 Coram arbitrio conuentus non poteſt reconuenire conuenientem. *c. Cum dilectus de arbitr.*

DISP.XXV.SECT.VN.RES.VARIÆ.

ARCHIEPISCOPVS.

1 Debet consecrari in sua Ecclesia ab omnibus suffraganeis. *c. Si Archiep. de temp. ord.*

2 Archiepiscopus prouinciam suam visitans, potest petere suam procurationem. *c. Sopita de censib.*

3 Debet excommunicatos à suo suffraganeo vitare, & ab eo absoluendos remittere, si ad eum fuerit appellatum, *c. Ad reprimendos de off. ordin.*

4 Non potest causam delegare suffraganei sui subdito inuito. *c. Pastoralis de off. iud. ordin.*

5 Archiepiscopus cedens subest Archiepiscopo in cuius prouincia moratur. *c. Ad supplicationem eod. tit.*

6 Absque sui suffraganei assensu non potest aliquid statuere, vel ordinare in illius prouincia. *c. Sicut de exceß. Prælat.*

7 Non habet iurisdictionem in subditos sui suffraganei, nisi in casibus expressis. *c. Pastoralis de off. iud. ordin.*

8 Archiepiscopi, & Episcopi licitè possunt ad libitum reuocare facultates religioni concessas, confessiones audiendi. *Ex Sacr. Congreg. quam cit. Diana tr. 4. res. 20.*

9 Archiepiscopus non excellit Episcopis in iurisdictione quoad subditos suæ Diœcesis, nec ad conferendos ordines, administranda sacramenta, dispensandum, &c. *c. Seruatis, c. igitur 25. q. 2.* Sed nihilominus in quantum ad exercitium iurisdictionis maiorem habet potestatem: & suffraganei Episcopi in multis ei subiecti sunt, eosque potest visitare, vt iudex eorum.

10 Pallio debet vti diebus à iure decretis, & post sex menses à consecratione, & confirmatione debet illud suppliciter à Pontifice postulare: & antequam illud recipiat, non potest vocari Archiepiscopus, nec exercere actus ad ordines spectantes, etiamsi sit iam consecratus Episcopus. *c. Nisi de vsu pall.*

11 Est tamen dubium inter DD. an possit conferre ordines; potest tamen alij Episcopo conferendi facultatem dare. *Vide Azor. 2. p. l. 1. c. 34. q. 5.*

12 Archiepiscopis concedit Tridentinum, vt curent quòd Episcopi Ecclesijs suis assistant; quòd si absint, absentiæ causas debent illi approbare. *Trident. sess 23. de reform.*

13 Suffraganei sui vicarium, si adsit iusta causa, potest excommunicare. *c. Romana, parag. Sanè de censur. in 6.*

14 Potest visitare prouinciam suffraganei, si adsit iusta causa, & approbata à Concilio prouinciali: *Trid. sess. 24. de reform. c. 6.* & dum visitat potest eum subditis suffraganei exercere omnes actus ad forum interius spectantes. *c. Fin. de censu. in 6.*

15 An possit dispensare in irregularitatibus, & in alijs, quæ in exteriori iurisdictione consistunt, alij negant, alij probabiliùs affirmant, *D. Antonin. 2. p. to. 2. c. 2. parag. 9.* Non vero potest in ijs, quæ pendent ex potestate ordinis.

16 Potest tollere paruam consuetudinem in suffraganei prouincia introductam, & cogere censuris, vt obseruentur ritus, & ceremoniæ Ecclesiæ Metropolitanæ in officio diuino. Potest etiam peccata notoria subditorum suffraganei punire. *Trid. sess. 6. c. 1. de ref.*

17 Potest sub excommunicatione non solùm clericis, sed etiam sæcularibus prohibere ne comam nutriant; *Vide Macb. lib. 4. p. 1. tit. 2.* quia in his, quæ ad mores pertinent, oues illi, vt pastori, debent esse subiectæ.

ARRHAE. Vide Verb. *Dos.*

DIS-

DISP. XXVI. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ARMA.

1 TRadens Titio, quibus Caium occidit, ſi occiſionem potuit ſuſpicari, irregularitatem incurrit. *P. Auila de cenſur.*

2 Arma portantes clerici, excommunicantur. *c. Clerici de vir. & honeſt. cleric.*

3 In armis inuenti clerici poſt trinã monitionem non defenduntur, quia ius perdunt clericale. *c. in audientia de ſent. excomm.*

4 Arma portantes clerici, & ſeditionem facientes ſi occidantur, eorum occiſores non mittuntur ad Romanam curiam. *c. Perpendimus de ſent. excõm.*

5 Armis ſe defendere ab inimicis licitum eſt clericis. *Ibidem.*

6 Armis clerici aſſociati alijs, ſi aliquis, etſi ſine eius auxilio, occidatur, non ſunt promouendi. *Ciuit. de cleric. percuſ.*

7 Qui arma vendit vel mutuò dat ad bellum iuſtum, non incurrit irregularitatem. *Comm. DD.*

DISP. XXVII. SECT. VN. RES. IV.

ASTROLOGI.

1 IVdiciarij poſſunt ab Inquiſitoribus puniri, etiamſi dicant non eſſe omnino certum quod prædicant; dummodo id ſit dependens à vero hominum arbitrio. *Diana tra. 7. reſ. 17.*

2 Aſtrologia naturalis eſt licita, & ab ipſo iure approbata. *Ex ipſa Sixti V. Conſt it.*

3 Aſtrologia iudiciaria ſi ſolùm per eam naturales hominum propenſiones prænuncientur, non eſt illicita. *D. Tho. 2. 2. q. 95. ar. 5. ad 3.*

4 An verò Conſtitutio Sixti V. contra aſtrologos non ſolùm in foro exteriori, ſed etiam interiori obliget, alij aiunt, alij negant. Toletus ait, ſi ex aſpectu ſiderum non vt omninò certum aliquid futurum iudicetur, non excedere peccatum veniale. *Tol. lib. 4. c. 15. n. 6. Leſſ. de iuſt. lib. 2. c. 43.*

DISP. XXVIII. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ATTRITIO.

1 ATtritio eſt dolor de peccatis vel ex turpidinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ pœnarum metu conceptus cum propoſito cauendi in futurum, ſpe veniæ diuinitùs obtinendæ. *Filuc. tr. 6. c. 17.*

2 Si cognoſcatur quòd non ſit contritio nec propter Deum, ſed ſolùm propter infamiam, etiamſi ſit cum Sacramento pœnitentiæ coniuncta, non ſufficit ad delendum peccatum mortale. *Nau. c. 1. n. 37.*

3 Attritio propter ſolam pœnam gehennæ, licet eam nec actualis, nec virtualis amor Dei, nec odium peccati, vt eſt offenſa Dei, comitetur in Sacramento, non delet peccatum mortale. *Idem ib.*

4 Attritio cum dolore, ſed ſine propoſito abſtinendi à peccatis, non delet illa; *Idem c. 1. n. 34.* imò eſt peccatum mortale ſic accedere ad confeſſionem.

5 Attritio non fit phyſicè contritio per Sacramentum; virtute tamen ſacramenti diſponitur attritus ad actum contritionis eliciendum. *Idem n. 41. & 48.*

6 Ad recipiendam gratiam in Baptiſmo non ſufficit quilibet dolor; *Idem c. 11. n. 37.* debet tamen eſſe propter

Deum offensum, & cum proposito emendationis.

7 Necessarium non est quòd attritio sit de omnibus venialibus, *Idem vbi sup.* sufficit quòd sit de vno, si de solis illis sit confessio.

8 An quis sine sufficienti attritione bona fide confessus est, gratiam Dei cōsequatur, alij aiunt, alij probabiliùs negant; *Henriq.lib.1.de pœn.c.27.* sed confessio fuit valida, licet informis. *Far. de pracep.Eccl.pra.2.lib.2.*

9 Ad delenda peccata venialia sufficit accedere ad pœnitentiam cum illorum displicentia. *P. Menacho in manuscrip.*

DISP. XXIX. SECT. VNICA.

RESOLVT. III.

AVARITIA.

1 Est vitium inclinans ad inordinatum appetitum pecuniæ. *Nauar. c.23.n.69.*

2 Quando opponitur liberalitati, & ei non adiungitur aliqua circumstantia mortalis, tantùm est peccatum veniale. *Idem vbi sup.n.75.*

3 Accumulare diuitias ad prouidendum necessitati futuræ, vt ad collocandas filias in matrimonio, imò ad se efferendum in altiorem statum non est vitium, sed prudentia; dummodo non fiat cum iustitiæ, vel charitatis detrimento. *Idem n.74.*

DISPVTATIO I.

SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

B.

BANNITVS.

1 Bannitus idem quod proscriptus, qui ob enorme crimen à quolibet potest impunè occidi ex concessione iudicis. *Vide P. Sa hoc verb.*

2 Bannitus tempore, quo erat laicus, si durante banno efficitur clericus, liber est à iurisdictione laicali.

3 Bannitum alere tenentur, qui ante bannum tenebantur; quia quod est de iure naturæ, per ciuile ius non tollitur, & potest succedere ex testamento vel ab intestato.

4 An bannitum possit filius occidere, alij aiunt, alij probabiliùs negant.

5 Non potest se defendendo occidere eum, qui vt minister iustitiæ, se occisurus aggreditur.

DISPVT. II. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

BAPTISMVS.

1 Est Sacramentum aquæ naturalis, qua vnus ab alio in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti cum debita intentione abluitur. *Comm. DD.*

2 Baptizatus baptismo dubio, non est priuandus Ecclesiastica sepultura. *Comm.DD.*

3 Baptismus in necessitate dandus est in dubia materia, qualis est aqua rosacea,

cea, vrina, sudor. *Diana p.5.tr. 3.res.1.*

4 Verba proferenda sunt cum simultanea aquæ infusione: si tamen parua sit interruptio non tollit essentiam Baptismi. *Comm. DD.*

5 Si in partu periculoso puer exerat ex ventre matris manum, vel aliud membrum, debet baptizari à sacerdote, si ibi sit, cooperta decenter matre, si autem baptizetur à patre ipsius, stante ibi alio, incurrit impedimentum non petendi debitum, nisi inuincibili ignorantia fecerit; Diana non incurrere asserit. *Vide Eman. Rod.*

6 Puerum proiectum in flumen, vel in puteum manere baptizatum, alij negant, alij probabiliùs affirmant si adhuc viuo forma proferatur. *V. Fil. in sum.*

7 In casibus, in quibus licitum est in vitis parentibus filios pueros infidelium baptizare, teneri dominos hoc facere, alij negant, alij probabiliùs affirmant. *Vide Vasquez in 3. p. to. 3. disp. 535. c. c.*

8 An qui tenet infantem in Baptismo nomine alterius, contrahat spiritualem cognationem; an verò ille, cuius nomine tenuit, dubium inter Doctores, vtrumque probabile. *Vide Basil. Ponc. de matr. l.7.c.30.*

9 Contactum physicum necessarium esse ad hanc cognationem multi asserunt; alij verò sufficere moralem probabilius affirmant. *Vasquez in 3.p.to.2.* Hic cōsistit in eo, quòd quis puerū offerat ad Baptismū, & curā illius suscipiat.

10 Si Laicus præsente Sacerdote, non tamen renuente, puerum baptizet, non peccat mortaliter, dummodò non faciat ex contemptu, & necessitas vrgeat; *Diana tr.4. de sacr. resol. 3.* si verò extra necessitatē, baptizet, peccat mortaliter; sed non incurrit irregularitatē.

11 Guttam vnam aquæ non sufficere ad Baptismum multi asserunt; *Vide Reginal. to.2. l.27. c.3. n.15.* sed requiri talem quantitatem, qua possit fieri vera ablutio. Alij dicunt eam sufficere quæ corpus contingat, verumque effecisse Baptisma mulierem illam, quæ digito aqua madefacto crucem in fronte puero imprimens illum baptizauit. *Henriq. lib.2. c. 6. n. 1.*

12 Aqua ex sale, niue, vel gelu resoluta est sufficiens materia Baptismi.

13 Aqua ex arboribus, vel fructibus manans non est sufficiens materia; *Io. de la Crux. dir. conf. p.2. de Sacr. Bap.* quia non est vera aqua, sed succus arborum. In extrema autem necessitate illa posse confici Baptismum probabile est; quia ille succus, vt experientia docet, nihil aliud est, quàm aqua, quam arbor sursum traxit, & ebibit.

14 Licitè baptizantur filij hæreticorum, etiamsi sub cura parentum periculum timeatur subuersionis. *Auil. de censu. p.7. di. 7. d.8.*

15 Rebaptizantes scienter sub conditione non incurrunt irregularitatem. *Laym. in Th. mor. lib.5. tr.5. Comm. DD.*

16 Si mutus cum orbato manibus soli adessent, & ille aquam infunderet, & iste verba proferret, non confici Baptismum constanter asserunt Doctores. Nihilominus Fernandez de Hæridia sub conditione posse ministrari in casu extremę necessitatis defendit. *Heri. dis. de sacr. Bap. p.3. d.9.*

17 Peruersam intentionem ministri in conferendo Baptismo & alijs Sacramentis suppleri à Deo quoad gratiam asserūt multi, & graues Doctores; contrarium tamen communius, & probabilius. *Val. to.4. dis.8. q.5. p.3.*

18 Nullum est pręceptum adhibendi patrinum tempore necessitatis; si quis tamen teneat infantem ex proposito obeundi munus patrini, cognationem

contra-

contrahere negant alij Doctores, alij probabiliùs affirmant. *Naua.in man. c. 22. n. 40.*

19 Ad ſuſcipiendum Baptiſma ſufficit attritio cognita; dummodo ſit ſupernaturalis. *Vill.in ſum.to. 1. tr.5. diſſ. 59. n.3.*

20 Recedente fictione poſt Baptiſmum remittuntur peccata omnia commiſſa ante baptiſmum; *Idem* non tamen ipſa fictio, niſi per pœnitentiam clauibus ſubijciatur.

21 Recedente fictione omnia Sacramenta ſortiri ſuum effectum piè, ac probabiliter aſſeritur à grauiſſimis DD. multumque commendat Sacramentorum excellentiam. *Dian.tr.4. reſ.25.*

22 Qui per errorem leuat filium Petri, reputans ſe filium Pauli leuare, alij probabiliter affirmant, alij negant probabiliùs cognationem contrahere. *Vide Sant. de matr. to.2.lib.7.diſp.56.n.7.*

23 Filios ſeruorum infidelium poſſe à Dominis inuitis parentibus baptizari pium & probabile eſt, etiam ſi non vendantur, nec ſeparentur. *Vid.Vaſ. in 3.p. to.3.d.155.c.4.n.5.*

24 Mulierem prægnantem damnatam ad mortem, ſi propter partus infirmitatem ſit in periculo ſecari poſſe, vt puer viuus extrahatur, defendit Coninch. *Coninc. de ſacr. to.1. q.68. art.11. n. 97.*

25 Particula *in* vel *&* in Baptiſmo, & *enim* in forma Euchariſtiæ, & ſimiles, quæ ſenſus non mutant integritatem, non ſunt de eſſentia: & ſi ſine ſcandalo, & contemptu omittantur, non erit peccatum mortale. *Vide Vaſq. in 3. p.tom.2.diſp. 142.n.30.*

26 Qui diceret *in nominibus Patris, &c.* non conficeret Baptiſma; quia eſſentias multiplicat; ſi autem diceret *in nomine Patris, & in nomine Filij*, conficeret Baptiſma. *Villal.tr.5. diſ.5.*

27 Si plures dicerent: Nos te Baptizamus, non conficerent Sacramentum, quia mutatur eſſentia; ſi autem plures dicerent *ego te baptizo*; qui prius formam proferret, baptizaret, cæteri rebaptizarent. *Idem ibi.* Si verò vnus plures baptizaret dicens: *ego vos baptizo*, valeret Baptiſma.

28 Si quis diceret: *In nomine genitoris, & geniti, & procedentis ab vtroque*, an conficeret Baptiſma, Doctores communiter negant; ſed non deſunt, qui probabiliter affirmant: ſequendus vſus Eccleſiæ. *Caiet. apud Filliuc. tr. 2. c. 4. num. 58.*

29 Qui diceret; *in nomine Chriſti*: & *in nomine Sanctiſſimæ Trinitatis*, probabile eſt, quòd Sacramentum conficiat; ſed vſus Eccleſiæ ſequendus. *Nicol. P. relatus in cap.quodam de conſecr.diſt.4.*

30 Sine aquæ Baptiſmo catechumenus contritione, & deſiderio illius poteſt ſaluari, & effuſo ſanguine martyr: nec non gentilis inuincibiliter Chriſtum & Baptiſmum ignorans, ſi credat, quòd Deus eſt, & remunerator eſt, & ad eum conuerſus ſperet veniam, & præmium à Deo, qui facienti, quod in ſe eſt, non denegabit ei ſupernaturale auxilium. *Comm.DD.* Quæ opinio valde commendat infinitam miſericordiam Dei. *D. Tho.2.2.q.50.art.4. & alibi.*

31 Infantes, & adulti à Paganis, Iudæis, Saracenis, aut Hæreticis baptizati, vel à Parocho, vel obſtetrice ex Hebræorum, vel Saracenorum ſanguine ortis, iterum ſub conditione ſunt Baptizandi. *Vide P.Quintan. tr. 1.de ſingul. q. 3. 4. & 5.* Idem dicendum de his, qui in mortis periculo ab obſtetricibus; vel ab alijs laicis viris, vel fœminis fuerint baptizati.

Varia

Varia ac singularia de Baptismo.

1 Multis anxius, & fatigatus scrupulis; an baptizatus fuerit; quamuis leuissimo fundamento, baptizandus est sub conditione. *P. Quintan. tr. 1. sing. sing. 8.*

2 Infans expositus ad Ecclesiæ valuas, scriptum habens collo appensum baptizatum esse testificans, nihilominus baptizari iterum sub conditione debet. *Idem sing. 9.*

3 Episcopus, sacerdos, aut confessarius, qui probabiliter de suo Baptismo dubijs sunt, baptizari, ordinari, & consecrari iterum debent: & qui ab eis ordines, & absolutionem acceperunt, iterum etiam ordinari, & à peccato absolui; quia quod est de iure diuino, non suppletur per communem errorem. *Idem sing. 10.*

4 Religiosus verè dubius de suo baptismo, iterum sub conditione baptizetur; sed non potest religionem deserere, & professionem ratificare tenetur. *Vide Sanch. de mat. d. 22.* Quæ autem gessit vt Prælatus, valida sunt propter errorem communem, & titulum coloratum.

5 Qui verè dubius est de suo baptismo tenetur sub mortali, quam primum possit, à dubio se expedire, & baptismum sub conditione recipere, & Parochus, & qui eius curam habent, eum baptizare. *P. Quin. vbi sup.*

6 Ad conferendum baptismum adulto siue absolutè; siue sub conditione tria requiruntur ex parte recipientis; intentio, mysteriorum fidei cognitio, & dolor de peccatis. *Comm. DD.*

7 Mysteria, quæ adulti pro sua capacitate callere debent, sunt: Quòd Deus sit, & quòd sit Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, tres distinctæ personæ, & vnus Deus. Quòd filius Dei homo factus est, vt saluaret nos, & quod mortuus fuit, & resuscitatus, & gloriosus in cœlo est. Quòd alia vita sit, & in bonis æterna gloria, malis pœna æterna. Quòd nemo possit sine baptismo saluari, & sine Christi lege. Quòd hæc omnia Christiani credimus, quia verbum Dei est, quo nec fallere nec falli potest. Si hæc pro suo captu intelligat, etiamsi orationes in memoria non teneat, baptizari potest, *P. Did. Ruis in instr. pro Bapt. Aeth.*

8 In articulo mortis potest baptizari, etiamsi hæc ignoret; dummodo baptizari velit, vel constet voluisse, si sensum amisisset.

9 In conditionali baptismo solemnitates aut ritus non sunt iterandi; quia iam sunt facti in absoluto, pro quo instituti sunt ab Ecclesia. Si autem facti non fuerunt, suppleantur. *Vide P. Quint. vbi sup. qui doctè de his omnibus agit.*

10 Conditionem non esse necessario exprimendam affirmant viri docti; consultius est eam exprimere iuxta formam à iure assignatam.

11 Parochum, qui sine intentione plures baptizauit, & se nolit prodere ob metum infamiæ, & supplicij, si firmiter proponat abstinere ab huiusmodi sacrilegijs, ne in disperationem veniat, posse absolui asserunt Diana, Laym. & Trull. cùm homines illi per contritionem saluari possunt. Quod negat Quintanaduennas, si baptizati fuerint infantes, vel iam fuerint vel futuri sint Sacerdotes. *Laera lib. 2. tr. 3. c. 3. n. 3.*

12 Quæcumque prudens coniectura, vel timor periculi sufficit vt infans domi possit baptizari. *Quint. vbi sup.*

13 Regibus, & vasallorum dominis concessum est à Clemente V. priuilegium, vt in sacellis domus suæ liberos, nepotes, & pronepotes, & qui ex his descen-

ſcendunt, ſeruatis Eccleſiæ etiam, faciant baptizari.

14 Baptizare etiam in ſolemni Baptiſmo ſine aqua benedicta, ob leuitatem materiæ non erit mortale. *Comm.DD.*

15 Cùm iterum ſub conditione adulti baptizantur, non eſt neceſſarium confeſſionem præmittere; ſufficit quòd de peccatis doleant. *Comm.DD.*

16 An puerum ante vſum rationis ad munus patrini offerre, & admittere peccatum ſit mortale, alij aiunt, alij probabiliùs negant; dummodo non deſit, qui baptizatum, ſi fuerit adultus, inſtruat. *Auctor ſummæ.*

17 Patrinos baptiſmi religioſos eſſe nec indecens, nec prohibitum eſt, cum rationabilis interuenit cauſa. *Non eſt in iure talis prohibitio. Quint.tr.1.ſing.vlt.*

18 Ad baptiſmum conditionalem non eſt neceſſaria licentia Parochi. *Quintana, vbi ſupra.*

19 Qui à Saracenis, Iudæis, & Hæreticis baptizati ſunt, iterum debent baptizari; quia pluſquàm probabile dubium eſt de valore talis baptiſmi. *Idem vbi ſup.*

DISP. II. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

BELLVM.

1 SVbditus, qui imperio Principis gerit bellum, & de cuius iuſtitia dubitat, non peccat. *P. Sa verbo Bellum.* Si tamen ſciat manifeſtè eſſe iniuſtum, peccat mortaliter. In ſimilem reatum incidit, qui quamuis ſciat bellum eſſe iuſtum, principaliter ad illud tendit, vt occidat, & ſpoliet inimicos. *Idem vbi ſupra.*

2 In bello iuſto etiam innocentes licet ſpoliare, & capere ad infirmandas hoſtium vires. Quòd ſi bellum ſit perpetuum, vt contra Turcas, cuilibet licet occaſione data illos captiuare etiam innocentes. Si autem dentur in obſides, & hoſtes fidem frangant, non licet occidere; liceret autem, ſi graue damnum in rempublicam præmeditarentur. *Molin.de bello to.1.tr.2.diſp.122.*

3 Capta in bello non ſunt reſtituenda, niſi eſſent peregrinorum, clericorum, religioſorum, vel ruſticorum. *Comm.DD. Vide Sa verb. bellum.*

4 Poteſt Princeps ob vitandum maius malum vrbem tradere hoſtibus. *Idem vbi ſupra.*

5 Capti etiam iuſto bello poſſunt fugere, maximè à dominis ſæuientibus. *Idem vbi ſup.*

6 Offerenti ante conflictum ſatisfactionem non licet bellum inferre. *Caiet. verbo Bellum.*

7 Capta in bello iuſto, ſed ab his qui illa ceperant in iniuſto, reſtituenda ſunt veris dominis. *Comm. DD.*

8 Licitum eſt clerico, & religioſo milites hortari ad victoriam; non verò pugnare, niſi ſe defendendo. *Comm.DD.*

9 Militi etiam ægrotanti debetur ſtipendium. *Comm.DD.*

10 Miles fidelis principi infideli ſeruire poteſt in bello iuſto. *Nauar.conſ.3. de Iud.n.3.*

11 Bellum Chilenum contra rebelles, & apoſtatas Indos, vt in præſenti ſtatu geritur, iuſtum eſt propter iniurias, & damna ab Indis illata Eccleſijs, fidei, & innocentibus, & qui capiuntur etiam innocentes, ad infirmandas hoſtium vires capi poſſunt, & in ſeruitutem redigi; ſed non occidi. *P.Sa vbi ſup.*

12 Bellum gerere contra indos, & inuaſiones facere, quæ vulgò dicuntur Mlochas, ad id ſolùm, vt mancipia capiantur, iniuſtum eſt. *Comm. DD.*

DISP. III. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES IV.

BENEDICTIO.

1 SI aquæ aut oleo benedicto addatur aqua vel oleum non benedictum, totum fit benedictum; quod restringunt quidam, si id quod additur, minùs sit eo, cui additur, quod alij dicunt non esse necessarium. *Vide Siluestr. verb. Aqua benedicta.*

2 Benedictio corporalium, & sacrarum vestium de iure pertinet ad Episcopum; ex priuilegio autem ad Guardianos, & Rectores, quibus Prouinciales illud concesserint. *Comm.DD.*

3 Aqua, oua, fructus, agni, rosaria, rami, & similia à quolibet sacerdote poterunt benedici.

4 Innocentius X. an. 1654. prohibuit religiosis consecrare vasa sacra, altaria, & similia, in quibus vnctio requiritur; sed non derogat priuilegio à Paulo III. concesso. Vide verb. *Calix.*

DISPVTATIO IV. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

BENEFICIVM.

1 BEneficium Ecclesiasticum nullus Princeps laicus, etiam Imperator potest erigere; hoc enim proprium est Papæ, vel eius vicem gerentis. Et sicut potest erigere, potest destruere; vnde dicere quod Papa non possit aliquid statuere in detrimentum beneficiorum Hispanorum, sapit hæresim Anglicanam. *Vide P. Auil. in com. verb. Beneficium.*

2 Collatio beneficij facta à Papa ei, quem scit esse inhabilem lege sua humana, valet, etiam si non dicat se velle dispensare. *Nauar. Prael. 9. n. 13.* Secus verò si fiat ab ordinario etiam in casu quo potest dispensare; hoc autem intelligendum est, quando impedimenti est iuris communis, non vero constitutionis synodalis.

3 Concessio facta alicui conferendi beneficia personis idoneis nec expressis, re integra expirat morte concedentis; secus vero si personæ exprimantur. *Idem c. 23. n. 25.*

4 Procurans beneficium Ecclesiasticum principaliter propter honorem, vel vtilitatem, peccat mortaliter. *Idem c. 23. n. 25.*

5 Peccat mortaliter, qui post acceptum secundum beneficium curatum, dignitatem, aut personatum, non renuntiat priori, quia ipso iure amisit illud. *Idem c. 23. n. 113.*

6 Peccat mortaliter, qui ante 25. annum recipit beneficium curatum, & ipso facto collatio est nulla. *Idem ib. nu. 118.*

7 Qui post acceptum beneficium Parochiale, & pacificam eius possessionem non recipit presbiterium intra annum, peccat mortaliter, & amittit beneficium ipso facto. *Idem ib. n. 118.*

8 Illegitimus, qui recipit beneficium curatum sine dispensatione Papæ, vel simplex sine dispensatione Episcopi, peccat mortaliter. *Idem n. 117.*

9 Beneficia curata Indorum in hoc Peruano regno ex regijs schedulis antiquis erant amobilia ad nutum Archiepiscopi, & Proregis; ex nouis autem regijs schedulis Parochi Indorum non possunt amoueri, nisi seruata communi forma, & cognita causa. *Vid. Sol de Ind. gub. lib. 3. c. 15. n. 39.*

10 Beneficium si sit perpetuum, potest conferri sub conditione, vt prius deseratur capellania, si fuerit collatiua, quæ verum beneficium est; quia duo be-

neficia ab eodem possideri iure prohibitum est. *Panor. c. extirp. paragr. qui verò de præb. & P. Mon.* Si verò beneficium non fuerit perpetuum, debet eam relinquere; sed potest apponere conditionem, quòd sibi restituatur, si amotus à beneficio fuerit. Si verò capellania non fuerit collatiua, non potest apponi talis conditio, nisi ex rationabili causa per modum permutationis rei spiritualis cùm alia spirituali videatur Ordinario conueniens esse ad sustentationem alicuius clerici pauperis.

11 Qui habet beneficiũ ab alio ablatum per sententiam iustam, sed fundatam falsa præsumptione, vel probatione, potest illud tuta conscientia retinere, quia resignatio erit inutilis; & ne maneant iurisdictiones incertæ, illi à republica confertur. Secùs dicendum de pecunia sic applicata per falsam præsumptionem, vel probationem. *Comm. DD.*

12 Collatio beneficij Indorum ei facta, qui peritiam Indicæ linguæ non habet, nec habere breuiter sperat, ipso iure est nulla, & conferens, & recipiens peccant mortaliter, & hic renuntiare tenetur. *Sol. l. 3. de Indor. gub. c. 15.*

13 Beneficiatos de quorum priuatione agitur audiendos esse, & habere recursum ad regales audientias per viam violentiæ, plures regiæ scedulæ tradunt, quæ videri possunt apud Solorzanum *vbi supra. Vbi sup. c. 15.*

14 Illegitimus dispensatus ad sacros ordines, eo ipso est capax beneficij simplicis. *P. Sa verb. disp. n. 14.*

15 Peccat mortaliter, qui recipit duo beneficia incompatibilia sine iusta dispensatione, vel plura compatibilia, quàm quæ sufficiant ad honestam sustentationem. *Nau. in sum. c. 25. n. 129.*

16 Habentes duas Ecclesias Parochiales, vel alteram Parochialem, & alteram Cathedralem, cogendi sunt alteram intra sex menses dimittere. *Idem ib. n. 119.*

17 Qui post obtentum beneficium fit irregularis, non priuatur beneficio ipso iure. *Comm. DD.*

18 Qui scire debens se esse excommunicatum, suspensum, interdictum, vel irregularem, beneficium recipit Ecclesiasticum, peccat mortaliter, & titulus est nullus. *Naua. c. 25. n. 133.*

19 Qui occulta irregularitate ordinatus impetrauit beneficium, occultè debet impetrare dispensationem. Quòd si accepit scienter possessionem, debet id exprimere in dispensationis petitione, vel saltem habilitate impetrata à Papa clam ab Ordinario nouam collationem accipere. *Idem c. 27. n. 194.*

20 Si beneficio annexum sit onus Missam celebrandi omnibus diebus de B. Virgine, nec de illa semper, nec omnibus diebus missare tenetur, sed frequenter salua honestate, ac deuotione. Si verò onus sit missandi omnibus diebus, vel per se, vel per alium, omnibus tenetur. *Idem c. 25. n. 14.*

21 Beneficium curatum non possunt habere illegitimi sine Papæ dispensatione. *Suar. t. 5. d. 50. se. 5.*

22 Qui beneficium curatum habẽt, non possunt sibi eligere in confessarium simplicem sacerdotem, non approbatum ab Ordinario. *In Dec. Alexand. VII. ann. 1665. 24. Sept.*

SECTIO II.

De Beneficijs quoad Fructuum perceptionem, & restitutionem.

1 IMpendentes fructus beneficiorum in vsus profanos, & ab eis accipietes

tes peccant mortaliter, & ad restitutionem tenentur; *Comm.DD.Vide P.Vasq. de Elem. c.* 4. *n.* 8. sed non desunt, qui dicant, non teneri ex iustitia, sed ex charitate beneficiarios ad eroganda superflua pauperibus, & ideò accipientes nō teneri ad restitutionem. *Mol. tr.* 2. *de iust. d.* 146.

2 Prodiga largitio bonorum Ecclesiasticorum regulariter loquendo est peccatum mortale. *Nauar. c.* 17. *n.*44. Si verò hæc bona fuerint patrimonialia, vel acquisita Missas celebrando, concionando, confessiones audiendo, & similia operando, tantùm erit peccatum veniale.

3 Licitè potest beneficiarius bona Ecclesiastica impendere, eleemosynas elargiendo alienigenis, non solùm ad necessitatem naturæ, sed ad decentiam personæ. *Idem ib.* Potest etiam in obsequio procerum, iudicum & aliorum, qui multum possunt prodesse, vel obesse Ecclesiæ, cui seruit, aliquos sumptus facere.

4 Vero beneficiario, si vicerit in lite, debentur fructus percepti post litis testationem.

5 Beneficiarius, qui non recitat horas Canonicas tenetur restituere; *Idem ib. n.*122. quod tamen locum habet post sex menses ad obtento beneficio, vt colligitur ex concilio Lateranensi; peccat tamen in illis, si non recitet vt declarauit Pius V. *in confirmatione prædicti decreti.* Restitutio verò fructuum ob omissionem horarum suppleri non potest per quascunq; Eleemosinas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficij fecerit. *In decr. Alexand. VII. ann.* 1666. 18. *Martij.*

6 Prædicta restitutio debet fieri fabricæ, vel pauperibus, vel sibi ipsi, si pauper sit ex consilio confessoris. *Comm. DD.* Quod tamen intelligendum est quādo non est, qui ius habeat ad illud, quod restituendum est.

7 Verumtamen si legitimè impediatur recitare, nec peccat, nec restituere tenetur. *Ex Pio V. in conf. decr.*

8 Si beneficium non est erectum authoritate Episcopi, obtineri potest à puero ante 14. annum; si autem Episcopali authoritate fundatum sit, potest etiam ante 14. annum obtineri, si id fundator statuerit. *Quinta. tr. de sacr. ordin. in sing.*

9 Quod Canonicus amittit propter excommunicationem, suspensionem, & similia, restituendum est vt supra de beneficiario diximus. *Naua. c.* 125. *n.* 23.

10 Suspensus à beneficio non potest fructus consumere, nisi in moderatam sustentationem sui, & suorum; *Idem ib. n.* 24. & hoc, si alia non habeat bona.

11 Excommunicatus, per quem stat quin absoluatur, neque ad solam sustentationem potest fructus percipere. *Idem vbi supra n.* 123.

12 Peccat mortaliter, qui fructus sui beneficij locat, vel dat in emphiteusim vltra tres annos. *Idem vbi sup. n.* 130.

13 Canonici, & aliæ dignitates nisi intra duos menses fidem coram Episcopo, & Capitulo profiteantur, non faciunt fructus suos. *Comm. DD.*

14 Docens publicè sacram Theologiam, vel canones, etiamsi ob id sit absens, facit fructus suos. *Nauar. vbi supra n.* 58. Idem dicendum de eo, qui easdem facultates addiscit. Habens capellaniam collatiuam, aut quoduis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio literarum vacet, non satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet. *In decr. Alexandri VII. ann.* 1665. 24. *Septemb.*

15 Permittens notabiliter lædi pos-

ſeſſiones beneficij, tenetur ad reſtitutionem. *Comm. DD.*

16 In permutatione beneficij pinguioris, licita eſt aliqua compenſatio. *Comm. DD.*

17 Beneficium habens cum animarum cura, ſi ſex menſibus continuis abfuerit ſine iuſta cauſa, ipſo iure priuatur quarta parte fructuum vnius anni, applicandorum fabricæ Eccleſiæ, vel pauperibus Vide *Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 1. de ref. & ſeſſ. 23. c. 1.* Hoc tamen debet intelligi poſt iudicis condemnationem. Vide Reginaldum 30. *tr. 3. n. 58. Vide Reginaldum & eſt Comm.* Si autem reſideat, ſed per ſe non ſeruiat, non facere fructus ſuos, alij aiunt, alij negant; quod non faciant, videtur probabilius. Si tamen idoneum Vicarium aſſignet, & curet vt muneri ſatisfaciat, poterit fructus ſuos facere.

18 Reſtitutio à Pio V. impoſita Beneficiatis non recitantibus, debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam iudicis; eò quòd ſit pœna. *In decr. Alexandri VII. ann. 1665. 24. Sep.*

19 Eſt contra iuſtitiam beneficia Eccleſiaſtica non conferre gratis, licet collator conferens illa beneficia eccleſiaſtica, pecunia interueniente non exigat illam pro collatione beneficij; ſed veluti pro emolumẽto temporali, quod tibi conferro non tenebatur. *In decr. Alexandri VII. ann. 1665. 24. Sept.*

DISPVT. V. SECT. VNICA.

BLANDITIÆ.

BLanditiæ non minuunt voluntariũ, ſed augent; & ideo non reſcindunt contractum factum per illas; ſecùs verò ſi minis preces immiſceantur, vt ſolent domini, qui blanditijs non acquieſcentes caſtigant.

DISPVT. VI. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

BLASPHEMIA.

1 BLaſphemia eſt dicere aliquid contumelioſum contra Deum. Quod fit aliquid Deo attribuendo quod ei non conuenit, vel auferendo quod conuenit, vel affirmando de creatura, quod eſt proprium Dei. *P. Auila in comp. verb. Blaſ.* Differt ab Hæreſi, quia hęc eſt in credendo, illa in dicendo.

2 Blaſphemo non eſt abſolutio concedenda, niſi impoſita grauiſſima pœnitentia. *Trid. ſeſſ. 14. c. 8.*

3 Qui audit blaſphemiam, debet eũ corripere ſub præcepto, etiamſi emendationem non ſperet, niſi timeat periculum: *Nau. c. 12. n. 85.* ſi autem propter verecũdiam vel timorem, vel inaduertentiam non corripiat non erit mortale. *Azor. inſt. mor. tit. 1. l. 9. c. 28. q. 7.*

4 Qui profert blaſphemiam, non plenè aduertens verborum ſignificationem, venialiter tantùm peccat, etiam ſi hoc procedat ex praua conſuetudine. *Vide Diana p. 5. tr. 6. reſ. 33.* Qua propter etiam ſi hæc blaſphemia ſit hæreticalis, non eſt denuntiandus.

5 Qui aduertens blaſphemat, non excuſatur paruitate materiæ, quomodocũque enim falſum quis Deo tribuat, graui eum afficit iniuria.

6 Irriſoriè aliquid de Deo aſſerere, vel cum indignatione, etiamſi verum ſit, quod aſſeritur, blaſphemia eſt. *Comm. DD.*

7 Blaſphemiæ punitionem mixti fori eſſe aſſerunt viri docti, alij ad ſolum Inquiſitorum tribunal pertinere; *Vid. Vil. p. 2. tr. d. 2.* probabile vtrumque.

8 Blaſphemia hæreticalis eſt illa, quæ formaliter, vel virtualiter continet erro-

errorem contra fidem, tribuendo Deo aliquid, quod ei non conuenit, vel auferendo quod conuenit. Non hæreticalis, quæ prædictum errorem non continet. *Idem vbi supra.*

9 Blasphemi ex ira simul, bis, vel ter, si ira magna fuit, & ex causa iusta, non solent abiurare. *Zanar. in Theol. p. 2. c. 1.* Consuetudinarij verò in ira abiurant de leui; & consuetudinarij in ira & extra iram abiurant de vehementi.

10 Vt dicatur quis consuetudinarius requiruntur plures reiterationes, quàm tres.

11 Qui non ex credulitate hæretica, sed vehementi passione turbatus blasphemiam euomuit, non est puniendus ab inquisitoribus, nec eis denuntiandus, si absit scandalum. *Castr. & Comit. in resp. mor. lib. 4. q. 9. cap. 3.*

12 Blasphemia hæreticalis est dicere Deum iniustum, immisericordem, improuidum. Dicere autem *aunque le pese à Dios tengo de hacer esto*, vtrum sit blasphemia hæreticalis, non conueniunt DD. Negatiuam defendit Suares, quia sensus est, etiamsi Deo displiceat, vt omnia malefacta displicent, hoc faciam. *P. Suar.* Si autem sensus esset, etiam si absolutè nolit Deus vt hoc faciam, non valebit mihi resistere, hæreticalis est. *Dian. tr. 7. res. 8. t. 4.*

13 Irrisoriè aliquid quod verum est dicere de Deo, vel Sanctis non est blasphemia hæreticalis, grauissimum autem peccatum.

14 Loquens vel lubrico linguæ proferens verba hæresim sapientia potest puniri ab inquisitoribus pœna extraordinaria. *Idem vbi sup.*

15 Qui incidit in blasphemiam non hæreticalem, gaudet immunitate Ecclesiastica. *Idem tr. 1. res. 51. t. 4.*

16 Plures blasphemiæ prolatæ vnico actu sine interruptione, vnicum tantùm peccatum constituunt, nec opus est numerum confiteri. *Comm. DD.*

17 Qui ex praua consuetudine inaduertenter profert blasphemias & iuramenta, peccare mortaliter alij aiunt, alij probabiliùs negant, si voluntatem blasphemandi retractauit. *Aut sum.* quia nec in se, neque in causa tales blasphemiæ sunt voluntariæ. Confessor autem moneat pænitentem, vt doleat de negligentia in extirpanda consuetudine, nec anxius sit de numero.

DISPVT. VII. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

BONA.

1 Bona vitę præferuntur bonis famę, & honoris; & hæc bonis fortunæ: *Nauar. c. 16. n. 44.* nemo tenetur cum detrimento maioris, vel æqualis boni proprij bono proximi consulere.

2 Bona vitæ includunt salutem corporis, & integritatem membrorum. *Idem c. 17. n. 89.*

3 Fama intelligitur virtutis, bonitatis, & honestatis. *Idem ibidem n. 90.*

4 Libertas inter bona famæ computatur; hæc tamen libertati præponenda est. Vnde mulier potius debet seruitutem eligeret quàm infamiam, *Vide Auilam in comp. v. Bona.*

5 Bona vitæ, salutis, honoris, & famæ non sunt æstimabilia. Datur autē aliquando pecunia pro horum bonorū amissione, pro damni compensatione, & quia non est aliud, quo possit compensari. *Nauarr. vbi supra n. 90.*

6 Bona filiorum alia sunt castrensia, quæ filius in militia acquisiuit, & quoad proprietatem, & vsumfructum sunt ipsius filij, & nullo modo pertinent ad patrem. *Comm. DD.*

7 Alia sunt quasi castrensia, quæ filiusfamilias acquirit officio publico, vel clericali. Imò omnia bona clericorum saltem acquisita post clericatum iure communi sunt quasi castrensia, & in eis pater nihil iuris habet. *Nauarr. c. 17. n.* 142.

8 Alia dicuntur aduentitia, quæ aliunde filiofamilias adueniunt; in his habet proprietatem filius, vsumfructū pater. *c. Licet pater de sepul. in 6.*

9 Alia tandem sunt profectitia, quæ à patre, vel ex bonis eius, & non aliundè proficiscuntur; & in his habet pater proprietatem, & vsumfructum. *Parag. inst. per quas personas*. Quæ verò filius ex bonis patris negotiando acquirit protestando, quòd sibi det pater quantum extraneo, dicuntur bona mixta partim aduentitia, partim profectitia, & merces debita filio pro labore regulariter loquendo dimidium est eius, quod acquisiuit.

10 Libri, arma, & similia vt castrensium priuilegio gaudeant, opus est vt tradantur filio patre viuente. *Nauarr. vbi supra n.* 159.

11 Bona paraphernalia sunt illa, quę sibi vxor reseruat præter dotem, quam tradit marito; de his ad libitum potest disponere, nisi obstet consuetudo, vel statutum prouinciæ. Ex bonis acquisitis durante matrimonio secundo non potest dotare filios primi; nec donationes facere nisi paruas, vel remunerationes, nisi ex parte quæ ei contigit. *Comm. DD.*

12 Feudi redditus diuidendi sunt inter virum, & vxorem. *L. 5. tit. 9. lib. 5. recop.*

13 Bona mobilia dicuntur, quæ vt plurimùm seruari non possunt vltra triennium, vt oleum, frumentum, & similia. *Siluest. eod. verb.* Pecunia tamen inter mobilia reputatur. *Comm. DD.*

14 Mobilia valdè prætiosa, quæ commodè seruari possunt vt gemma, & similia interdum immobilibus æquiparantur. *Comm. DD.*

15 Iura & actiones ex consuetudine aliquando mobilibus, aliquando immobilibus comparantur.

DISP. VIII. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

BVLLA.

De Bulla cruciatæ.

1 Per clausulam illam *à censuris & pœnis*, intelliguntur pœnæ, quæ absolutionem impediunt; inde virtute huius clausulæ non potest confessarius absoluere pœnitentem à pœnis impositis, vel imponendis à iudice. *Comm. DD.*

2 Qui sunt in regnis Hispaniæ, etiam si sint alienigenæ, possunt Bullæ Cruciatæ priuilegijs, & gratijs gaudere; quod etiam verum est, si redeant ad patriam, si absit scandalum, excepto tāmen esu carnium, & lacticiniorum. *Villal. tom. 1. tr. 27. clauf. 1.*

3 Qui est Romæ, non gaudet Bulla, quam ei alius sumit in Hispania. *Henriq. lib. 7. de indulg. c. 20. n. 7.*

4 An profit ei, qui eam recipit in peccato mortali, vel excommunicatus ad lucrandas indulgentias, & potiendum priuilegijs, dubium est inter DD. Vtrūque probabile, negatiua sententia securior, affirmatiua probabilior. *Vide Henriq. lib. 7. de indulg. c. 9. n. 7.*

5 Bullæ priuilegia latè interpretanda in fauorem animarum. *Idem vbi sup.*

6 Ad lucrandas Bullæ indulgentias si non est copia confessionis, sufficit votum confitendi. *Villalob. vbi supra.*

7 Qui bellum petit quoties peccauerit,

t, & fuerit confessus, potest per Bulm absolui; alij autem semel in vita, & mel in morte. *Idem vbi supra*.

8 Milites, qui sunt in hoc bello, de io in Bulla, à ieiunijs liberantur, quius, si in illo non essent, vel voto, vel ræcepto tenerentur. *Comm. DD.*

9 Tempore interdicti, qui ei causam on dedit, nec in causa est ne tollatur, x bullæ priuilegio potest sacrum audi:, & diuinis officijs interesse; & si saerdos est, celebrare. *Henriq. lib. 3. de comm. c. 48. n. 7.*

10 Qui pecunia furtiua bullam suit, nihil ei prodest; sed non desunt qui odesse defendant. *c. Non imputanda 1. 1. ver. ex illicitis.* Si verò pecunia fuet alio peccato mortali acquisita, nihil est. *Roder. in Bul. parag. 1. in ad. n. 7.*

11 Annus durationis est ab vna puicatione in aliam; quapropter si ante num fiat alia publicatio, bulla prærita amisit valorem. Sunt tamen viri octi qui aliter computant, à die scilicet blicationis vsque ad integrum anm. *Vide Em. Rodr. ad Bull. parag. 3. n. 2.*

13 Qui sexto mense post publicatioem Bullam sumpsit totum id amisit. ihilominus, qui in magna vrbe post x, vel octo dies non potuit illam sume:, potest præterita vti. *Henriq. lib. 2. de dulg. nu. 2.*

14 Si à publicatione in publicatioem plus anno transactum fuerit, dura: adhuc post annum bullæ valorem nt viri docti qui negant, alij probabiis affirmant. Et in praxi qui hanc inionem secuti à reseruatis absoluti erint, manent in conscientia tuti. *llal. 1. p. tr. 27. clauf. 4.*

15 Annus incipit à publicatione non metropoli sed in quolibet loco, vbi os est publicari. *Comm. DD.*

16 Non obstante Bulla, quæ in Cæna Domini publicatur, Bulla Cruciatæ seruat valorem. *Comm. DD.*

17 Qui ante nouam publicationem incepit confessionem, nec valuit perficere, potest post publicationem absolui à reseruatis virtute Bullæ præterita. *Villalob. vbi sup.*

18 Qui vult vti oratorio, & in eo sacrum audire tempore interdicti, obligatur ex præcepto, non tamen sub mortali, Deum precari pro Christianorum Principum concordia, & contra infideles victoria. *F. Em. Roder. in addit. parag. 5. nu. 4.*

19 Pro Ecclesia intelliguntur xenodochia, & alia pia loca, in quibus licet celebrare; non tamen locus specialiter interdictus. *Couar. c. Alma mater. 2. p. para. 4. nu. 4.*

20 Qui habet priuilegium assistendi diuinis officijs potest secum ferre seruos, quibus solet stipatus incedere; vel loco illorum si fraus absit, alios substituere. Nec prohibetur inuitare familiares, & consanguineos vsque ad 4. gradum. Qui omnes, quia non impediti, diebus festis sacrum tenentur audire. *c. Licet de priuil. in 6. vide Villal. vbi supra.*

21 Sacramenta omnia in qualibet Ecclesia recipere, excepta Eucharistia in die Paschatis, eadem Bulla concedit. *Henriq. lib. 1. de indulg. c. 3. nu. 4.*

22 Item quod qui Bullam viuus accepit, pompa moderata, id est aliquantum minori, possit sepeliri; quod priuilegium infantibus, & phræneticis conceditur, *Idem vbi supra c. 20. n. 8.*

23 Medicus spiritualis est prælatus, & quilibet confessarius etiam extra confessionem, & habenti Bullam, ipse, & medicus corporalis facilius debent concedere facultatem carnem edendi, ægroto, isque ieiunij merito non priuabitur. *Comm. DD.*

24 Con-

24 Concedit facultatem edendi oua, & lacticinia in Quadragesima in Regnis Hispaniæ, non extra. In regno autem Peruano ex veteri consuetudine, etiam sine Bulla, licet omnibus omni tempore. *P. Acosta & P. Menacho in manuscr.*

25 Qui ex hoc priuilegio edunt oua, & lacticinia, non prohibentur simul pisces edere. *Comm. DD.*

26 Hoc tamen priuilegio, etiamsi Bullam receperint, non possunt gaudere religiosi omnes, quia tria vota consueta emiserint; qui verò non emiserint, vt nouitij, gaudent. *Excipiuntur in ipsa Bulla.*

27 Vbi verò recepta est consuetudo contraria, vt in regno Peruano, omnes religiosi, etiam sine Bulla, licitè edunt oua, & lacticinia omni tempore. *P. Menacho & doctissima alij viri, & Episc. Vill. to. 1. q. 2. a. 2.*

28 Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, & alij inferiores Prælati, & omnes Regulares, & Clerici Presbyteri in diebus Quadragesimalibus, etiamsi Bullam habeant, prohibentur edere oua, & lacticinia; nisi sit consuetudo in contrarium. *Ex verb. ipsius Bulla.*

29 Omnes in hac exceptione comprehensos posse in Dominicis Quadragesimæ oua, & lacticinia edere probabile est; licet contrarium probabilius. *Villal. to. 1. tr. 27.*

30 Sexagenarij, & milites ordinum militarium, non verò clerici eorundem ordinum possunt oua, & lacticinia edere ex Bullæ priuilegio omni tempore. *Ex Bulla verbis.*

31 Qui ieiunauerit aliquo die, qui non sit ex præcepto, & vocaliter orauerit implorans auxilium diuinum pro consequenda victoria aduersus infideles, & pro vnione, & pace inter Christianos principes, toties quoties hoc fecerit, adipiscetur remissionem 15. annorum pœnitentiarum ab eo debitarum, quæcunque sint; & rursus sit particeps omnium bonorum operum, quæ fiunt in Ecclesia Dei, quæ mira concessio est, magnique facienda. *Ibidem.*

32 Thesaurus indulgentiarum, quem nobis Bulla concedit, immensus est. In diebus Quadragesimæ, & in quibus Romæ fiunt stationes, qui quinque Ecclesias, vel quinque altaria visitauerint, lucrantur omnes indulgentias, quæ his diebus Romæ conceduntur. Pro Ecclesijs intelliguntur etiam oratoria Episcopi authoritate, vel alterius prælati priuilegium habentis, erecta, in quibus res sacra celebratur. *Vide Bullam.*

33 Sufficit ea inuisere quauis diei, vel noctis hora, & semel introire, & sine corporali motu ex eodem loco diuersis concionibus ad idem altare mentem intendere. Et si pro populi multitudine Ecclesiam ingredi quis non valeat, sufficiet foris preces fundere. *Vide Em. Rod. in Bul. parag. 8. n. 12.*

34 Religiosi per Bullam non possunt eligere confessarium præter assignatum à suo Prælato; nisi in aliqua Religione sit contraria consuetudo, introducta ex consensu Prælatorum. *Comm. DD.* Non tamen desunt, qui contrarium doceant, *Vide Mach. tr. de Bul.*

35 Qui approbatus est sine restrictione ad audiendas confessiones in vna Ecclesia censetur ad alias approbatus; & qui curatum habuit, etiamsi renuntiauerit. *Comm. DD.*

36 Virtute Bullæ potest quilibet confessarius ab ordinario approbatus absoluere ab omnibus peccatis, & censuris pœnitem semel in vita, & semel in articulo mortis verò, vel præsumpto, & in periculo sine onere recurrendi ad superiorem, si peccatum fuerit reseruatum;

tum, quòd si fuerit hæresis, absoluendus est cum onere comparendi, si conualuerit. *Comm.DD.*

37 Non desunt viri docti, qui asserunt non semel tantum, sed quoties quis ad periculum mortis accesserit, posse absolui. Securius tamen erit, quòd confessor dicat, quod si infirmus conualuerit, reseruat indulgentiam ad verum periculum. *Cord.l.5.q.28.*

38 Religiosos posse absolui à reseruatis per Bullam, dummodo confessarium eligant ex suo ordine, alij aiunt, alij probabilius negant. Certum autem contra voluntatem prælatorum non posse. *Villal.tr.27.de bul.t.1. clauf.9.*

39 Qui irritam fecit confessionem, probabilius est à reseruatis non liberari; secus si oblitus fuit alicuius. *Idem vbi supra.*

40 An qui in spe consequendi veniam per Bullam, peccatum, quod alias non commisisset, commisit, possit ab eo absolui, aliqui affirmant, & probabiliùs; nisi hoc peccatum specialiter in Bulla excipiatur. *Cord.li.5.de indu.q.37.*

41 Irregularitas non potest tolli per bullam, quia non est censura. *Comm. DD.*

42 Quando nequit pars satisfacere, sufficit pignus, vel fideiussionem dare; quod si non habeat, præstet iuramentum.

43 Absolutio censurarum data per Bullam solùm valet in foro interiori, in exteriori autem debet se gerere absolutus ac si esset censura ligatus; *Comm.DD.* sed non desunt contrarium asserentes. *Vide Medin. sum.2.p.c.18.fol.28.& Machad.de perf.conf.*

44 Interdictum personale, tolli per bullam potest satisfacta parte; locale autem, & cessatio à diuinis non possunt; *Comm.DD.*

45 Per bullam non conceditur facultas dispensandi; possunt tamen secundum probabiliorem sententiam commutari iuramenta. *Sanch.de matr. li.8.d.2.n.18.tom.3.*

46 Vota iuramento confirmata possunt commutari ex noua Bulla anni 22. Videatur ad hoc ipsa bulla. *Villa vbi sup. cl.9. para.3.*

47 Si Papa commutauit vota in aliam materiam, hæc potest per bullam in aliam commutari. *Sanc.de matr. li.8.d.9.n.20.*

48 Pœna, quæ incurritur per fractionem voti pœnalis, potest in aliam commutari secundum probabiliorem sententiam. *Sanc.de matr.li.8.d.15.n.34.*

49 Votum commutatum iterum adimplere licet, nec ob hoc secundùm probabiliorem sententiam manet de nouo voto obligatus. *Idem vbi sup. d.9.*

50 Qui fecit votum de non petenda voti commutatione, de hoc secundo voto debet prius petere dispensationem.

51 An virtute bullæ nostri posint à mortalibus non reseruatis absolui ab alio Confessore approbato, præter ordinarios à superiore deputatos, alij aiunt, alij probabiliùs negant. *Vide P. Quint.in sing.t.1.tr.de Sacr. pœnit.*

SECTIO II.

DE MODO COMMVTANDI VOTA per Bullam.

1 Commutatio hæc fieri potest per Bullam extra confessionem, debetq; fieri in subsidium belli temporale. *Henr.li.7.de ind.c.30.n.6.*

2 Pauperum vota à religiosis priuilegium habentibus, vel à viro docto in æquale possunt sine dicto subsidio commutari.

mutari. *P. Azor.t.5 lib.11.c.18.q.9.*

3 Commutatio facienda semper in æquale, vel ferè æquale. *Idem vbi sup.*

4 Vota ante, vel post bullam facta possunt commutari. *Idem vbi supra c. 28.q.9.*

5 Vota castitatis, religionis, & vltramarinæ, id est Ierosolymæ, si fuerint pœnalia, vel conditionalia, vel ad tempus non absoluta, & perpetua, possunt per bullam commutari. *Henr. li. 7. de indu.c.36.n.6.*

6 Vota visitandi Romæ Ecclesias SS. Petri, & Pauli, & S. Iacobi in Compostella, quia de his non fit expressa mentio, possunt commutari. *Vill. vbi supra.*

7 Qui habens bullam subitò sine confessione mortuus est, si signa dedit contritionis,& tempore ab Ecclesia statuto confessus fuit, plenariam indulgentiam consequitur; nec priuari debet Ecclesiastica sepultura, etiam tempore interdicto, nisi excommunicatione ligatus obierit. In hoc enim casu non à confessario, sed à iudice declarandus est dignus sepultura, si obijt cum animo parendi præceptis Ecclesiæ. *Idem vbi supra.*

8 Quoties bulla amittitur, noua potest sumi; si tamen sine fraude amittatur, non amittuntur priuilegia. *F. Eman. Rodr. ad bull. para. 13.*

9 Qui in præsumpto mortis articulo absolutus fuit, in vero iterum potest absolui. *Vill. vbi sup. c. 11.*

10 Clausulæ reuocatoriæ in litteris Apostolicis solùm reuocant priuilegia contraria his, quæ in litteris continentur, non alia. *Idem vbi supra.*

11 Priuilegia realia sunt, quæ præcipuè loco, vel communitati, non verò personæ particulari conceduntur. Personalia verò quæ particulari personæ propter ipsam. *Henriq. l.7. de indulg. c. 8. num. 7.*

12 Bullæ priuilegia sunt personalia, religionis realia; hæc non auferuntur per illa. Vnde non tollitur priuilegium dispensandi, commutandi vota, absoluendi, &c. *Idem vbi supra.*

13 Nec suspendit priuilegium, quod habent religiosi ad tollendum interdictum in aliquibus festiuitatibus. *Vill. vbi sup. cl. 12.*

14 Nouitij, qui sunt in religione cum animo perseuerandi, gaudent religionis priuilegijs: eisdem gaudent moniales subiectæ religionibus mendicantibus; non verò Donati, neque Tercennes. *Idem vbi sup.*

15 Non tolluntur per Bullam priuilegia iuris communis, neque legitimæ introductæ consuetudines; vnde non tollit clericis primæ tonsuræ sacris assistere, nec superioribus religionis concedere sæcularibus literas confraternitatis. *Barb. In Extrau. ad repr.*

16 Iubilæum quod Romæ lucratur à 25. in 25. annum non suspendit Bulla, nec ordinum mendicantium priuilegia secundum probabiliorem sententiam. *Henr. l.3. de pœn. c. 8. nu. 13.*

17 Sufficit quòd alius pro alio bullam recipiat, detque eleemosynam. *Suar. t.4. d.52. se.2. n.5.*

18 Si amicus mihi remittat bullam, & illam non acceptaui, possum donare alteri; nec est necessarium nomen inscribi, & inscriptum potest deleri, & aliud rescribi. *Henr. l.5. de ind. c. 10. n.5.*

19 Qui expertus est singulis annis patrem suum absentem sibi bullam sumere, vel commisit amico fideli, potest eius frui priuilegijs. *Idem vbi sup.*

20 Non est necessarium quòd detur numerata pecunia, sufficit pignus, vel quòd alius obligetur ad soluendum eleemo-

eemosyнam, dummodo is, qui distri-
uit, contentus sit. *Idem vbi supra lib.*
num. 3.

21 Religiosi debent sumere cum li-
entia prælati, quam si absolutè negat,
osset illum Commissarius punire, &
ne licentia religioso liceret sumere;
otest tamen quoad vsum priuilegio-
im coarctari à prælatis. *Vill. vbi sup.*

22 Paul. 3. viuæ vocis oraculo Mi-
oribus concessit, quod gauderent om-
bus bullæ priuilegijs, si loco eleemo-
næ sacerdotes bis sacrum facerent,
erici psalmos pœnitentiales bis reci-
rent, & fratres laici 200. Pater no-
er, & Aue Maria pro intentione pro
a bulla conceditur.

SECTIO III.

E FACVLTATIBVS CRVCIATÆ *Commissario concessis.*

POtest suspendere gratias, & priui-
legia audiendi Missam, & diuina
icia tempore interdicti, indulgentias,
similia; non verò alia, quæ non sunt
ntraria his, quæ conceduntur in Bul-
. *Fel. in c. nonnulli de rescr.*

2 Potest compositionem facere eo-
m, quæ quis restituere debet fabricæ,
l pauperibus, quia non recitauit.

3 Potest dispensare in irregularita-
, quæ orta est non solùm ex delicto
culto, sed etiam publico.

4 In his vero quæ non procedunt ex
licto, non potest dispensare; potest
tem in ea, quæ ex mutilatione.

5 Non potest dispensare in bigamia
erpretatiua, quæ non nascitur ex de-
o: vnde non potest dispensare cum
qui nubit cum corrupta; potest ta-
n in ea, quæ nascitur ex delicto, v. g.
m eo, qui cum vna validè, cum alia
inualidè nupsit. Potest etiam in simli-
tudinaria, v. g. cum eo, qui initiatus
ordine sacro, vel emissis votis verum
religiosum constituentibus matrimo-
nium contraxit.

6 Potest dispensare cum simoniaco,
& hæretico irregulari.

7 Si excommunicatus celebrauit, &
ab hac irregularitate non absolutus be-
neficium suscepit, poterit Commissarius
dispensare, & reualidare titulum cum
retentione fructuum.

8 Potest dispensare cum his, qui in-
ualidè contraxerint propter occultum
impedimentum ortum ex fornicatione
cum consanguinea coniugis in 1. & 2.
gradu, in foro conscientiæ tantum;
dummodo in facie Ecclesiæ contraxe-
rint coram Parocho, & testibus, factis
denuntiationibus.

9 Publicum impedimentum est, quã-
do maior pars ciuitatis, vel viciniæ, vel
communitatis, in qua sunt vltra decem
personæ, illud sciunt.

10 Debet alter coniux ignorans fuis-
se impedimenti, & certificari de nulli-
tate matrimonij, tacito tamen impedi-
mento in particulari.

11 Consecuta dispensatione in scrip-
tis, vel verbo tantùm non est opus Pa-
rocho, nec testibus; nisi timeatur im-
pedimentum publicandum fore: in quo
casu in secreto impetrata à Parocho fa-
cultate fiat coram testibus.

12 Potest Commissarius dispensare
in affinitate, quæ superuenit matrimo-
nio ex copula fornicaria, & in impedi-
mento ad petendum debitum ortum ex
cognatione spirituali. *Vid. Vil. tr. 27.*
clau. 13. & Dian. in sum. verb. Com.
Cruciat.

13 Personis nobilibus potest dare
facultatem audiendi, & dicendi Mis-
sam vna hora ante auroram.

14 Episcopi, & eius officiales tenentur sub præcepto obligante ad mortale ad restitutionem, pœnas omnes pecuniarias Cruciatæ applicare, excepta tamen fiscali applicanda.

SECTIO IV.

DE BVLLA DEFVNCTORVM.

1 AD huius Bullæ consequendam indulgentiam non est necessarium, quòd is qui illam sumit, sit in gratia. *Comm. DD.* Tutius erit, si defunctus cùm viueret, iuberet in statu gratiæ sumendam post mortem.

2 Quando conceditur, quòd quis possit lucrandam indulgentiam applicare pro defunctis, qui applicaturus est, debere esse in gratia alii aiunt probabiliter; alij piè negant. *Suar. de ind. disp. 3. sect. 4.*

3 Pium valde est plures bullas pro vna anima sumere.

4 Eleemosina taxata pro Hispanis vn peso de plata ensayada. Pro Indis, & Æthiopibus dos tomines.

SECTIO V.

DE BVLLA COMPOSITIONIS.

1 VT valida sit hæc compositio, debet esse iusta causa; iustissima est, quæ mouit Christi vicarium ad hāc fidelibus largiendam gratiam, ideo securi in conscientia manent. *Comm. DD.*

2 Si post factam compositionem verus dominus rei appareat, ei restituenda est ante iudicis sententiam: sed id tantum in quo quis factus est locupletior, nisi tempore legitimo præscripserit, postquam bonæ fidei possessor factus est. *Vil. tr. de bul. comp.*

3 Reges, & domini temporales non possunt facere hāc compositionem sine Pontificia facultate; *Probab. sent. DD.* Episcopis verò licèt, nisi specialiter à Papa prohibitum sit. *Henriq. vbi sup. c. 34. n. 4.*

4 Si dominus rei sit absens, & in remittenda valor eius consumendus est, locum habet compositio. *Idem vbi sup. c. 33. n. 1.*

5 Quando aliquis certò scit vnum è duobus rei dominum esse, non potest fieri compositio. *Idem l. 7. de ind. c. 35. nu. 1.*

6 Ante compositionem debet fieri pro inquirendo domino ea diligentia, quam viri timorati solent in similibus apponere. *Comm. DD.*

7 Qui malè acquirit in spe huius bullæ, non potest vti compositione. *Ex verb. Bull.*

8 Qui veniunt à regnis extraneis ad regna, quibus concessa est hæc bulla, possunt dicta compositione gaudere. *Comm. DD.*

SECTIO VI.

CASVS SINGVLARES IN QVIBVS habet locum hæc compositio.

1 QVi malè recipit fructus ex beneficio, cùm non recitauerit horas, potest vti compositione. *Comm. DD.* Idem dicendum de alijs Ecclesiasticis stipendijs malè acceptis.

2 Item si quis legata phauperibus reliquit pro satisfactione debiti incerti, & pauperes ex negligentia legata non petierint intra annum, potest hæres facere compositionem, & soluere legatarijs dimidium tantùm legatorum; *Vil. to. 1. tr. 29.* dummodo legata non excedant centum millia marauedis id

est 367. p. 7. real. y. 6. marauedis: tunc enim accurrendum est ad Commissarium. *Idem vbi sup.*

3 Item in omnibus legatis, quando non possunt facta debita diligentia legatarij inueniri; idem dicendum de fideicommissis. *L. Titio paragr. de verb. oblig. l. illud ff. ad l. Aquil.*

4 Item iudices, qui ob dandam sententiam iniustam pecuniam receperũt, & de facto dederunt. *Henri. l. 7. de ind. c. 35. n. 4.*

5 Item aduocatus, qui ob tuendam causam iniustam pecuniam recipit à parte sciente iniustitiam. *Vil. tr. 29. de bull. comp.*

6 In Peruano regno & in his Indijs occidentalibus ei qui diere doce reales de plata Castellanos se compone per 30. die cados Castellanos de a once reales cada vno; y puide componerse hasta nouetientos ducados, pero si fuere mayor la cantidas deque se hade componer ha de recurrir al Comissario subdelegado general de las dichas prouincias, paraqui el haga la composicion segun la instruction que tiene del delegado de Su Santidad. *Vide instru. Com. Cruc.*

7 Qui hanc compositionem fecerit, debet hanc Bullam recipere typis mandatam nomine Commissarij subscriptã, & illius sigillo obsignatam; secus enim facta compositione nón fruetur. *Ibidem.*

8 Item possunt componi testes, vel accusator, qui ob falsò testificandum, vel accusandum pecuniam receperunt. *Vill. vbi sup.*

9 Item tabelliones, notarij, & alij officiales, qui ob faciendum aliquid cóntrà iustitiam in suo officio pecuniam receperunt. Idem dic de illis, qui vltra taxatum stipendium ab ordinationibus vulgo arançales aliquid receperunt. *Idem vbi sup.*

10 Expugnatores id est Conquistadores & Commendatarij, & Prætores Indorum de iniustè ablatis ab Indis siue infidelibus, siue fidelibus huius regni Peruani, hac possunt vti compositione; *P. Los de Acost. in man.* dummodò læsæ personæ, vel eorum hæredes, vel communitas aliqua, ad quam bona pertineant, non maneant.

11 Vltimò quæcunque sint debita, quæ, quia verus dominus non apparet, restituenda sunt pauperibus, virtute huius Bullæ componenda sunt, siue ludo, siue furto, siue fraude, siue damno illato, contracta sint. *Excepta Bull.*

12 Tabernarius, qui à pluribus multa minuta defraudauit, an vti posset compositione, alij negant, alij aiunt probabiliter. *Vasq. ap. Dian. 3. p. resol. 46. & 113.*

SECTIO VII.

Variæ de Bullæ cruciatæ Resolutiones.

1 GRanorum indulgentias non esse suspensas per bullam probabile est.

2 Indi nisi sint capaces, & bene instructi, ita vt calleant quid sit excommunicatio, & sciant Indos etiam ligari his, quæ iuris communis sunt, non incidunt in excommunicationem propter inuincibilem ignorantiam, quam ferè omnes habent; *Ex conc. Lim. & ex concess. Pauli III.* quapropter etiam sine Bulla possunt ab omnibus censuris, & peccatis reseruatis per quemlibet approbatum confessarium absolui. Si autem aliquis, quod raro continget, ita capax esset, vt iudicaretur incidisse in censuram, sumat bullam, vel à religioso priuilegium habente sine illa poterit absolui.

3 Ele-

3 Eleemosyna danda à pauperibus pro Bulla Cruciatæ sunt duo tomini, id est 3. Imper. & med. in hoc Peruano regno.

4 Qui ostiatim non mendicat, ita tamen pauper est, vt magnam rerum necessariarum penuriam patiatur, dare potest pro Bulla eleemosynam, quæ pro pauperibus mendicantibus taxata est: quæ sententia pia, & probabilis est, & cùm bullæ verbis, tum ipsius Commissarij generalis valde conformis. *Vide Comm. in struc.*

5 Diuites habentes decem millia aureorum idest dies mil pesos corrientes vel vltra, dabunt pro eleemosina dos pesos de platta ensayada y nomas aunque sennare mucho mas. *Ex ipsa Bulla.*

6 Qui non mendicat ostiatim; secreto tamen eleemosinam accipit, bullam pauperum accipere poterit. *Comm. DD.*

7 Ad Iubilæum vniuersale lucrandum, non est necessaria bulla, si obseruatur ab ipso tribunali Cruciatæ. *P. Men. in man.*

8 Vrbanus VIII. motu proprio prohibet religiosis, si contra prælatorum voluntatem virtute Cruciatæ eligant confessarium. *Dat. Romæ 19. Iunij ann. sui Pont. 7. & ref. à Diana 3. p. in add. ref. 9. Vide Tru. para. 7. c. 1. d. 9. n. 19. & Lud. à Cr. in exp. bul.* Quem motum proprium contrariæ opinionis probabilitatem non tollere, vbi notificatus, & receptus à religiosis non fuerit, asserunt aliqui Doctores.

9 Religiosi iter agentes, qui habent à prælato suo facultatem confitendi cum clericis, vel aliorum ordinum religiosis, an possint eligere non approbatum ab ordinario, dummodo eligant idoneum, alij negant, alij probabiliùs affirmant. *Bon. de sac. disp. 5. q. 7.*

10 Nouitij etiam Societatis virtute bullæ possunt eligere quemcunque ab ordinario approbatum; sed si extra ordinem eligant, Diana iudicat expulsione esse dignos. *Vide Mach. li. 1. p. 2. tr. 5. doc. 2.*

11 Sine bulla Cruciatæ possunt regulares lucrari omnes indulgentias suis ordinibus, vel alijs, quorum priuilegia communicant, concessa. *Pius V. ann. 1571. hac conc. & Leo X.* Nec non omnes illas indulgentias & Iubilæa, quæ generali concessione omnibus Christi fidelibus concessa sunt.

12 Omnes vtriusq; sexus regulares possunt in suis Ecclesijs lucrari omnia Iubilæa, & indulgentias concessas pro omnibus totius Christiani orbis Ecclesijs, locis, ac stationibus.

13 An virtute Cruciatę possit mulier eligere confessarium approbatum ab ordinario; *Ex Greg. XIII. in Bull. quæ incip. Cum sicut accepimus*; sed non habentem legitimam ætatem ad audiendas confessiones mulierum, alij aiunt, alij probabiliùs negant. *Vide doct. Epis. Vi. l. c. 1. q. 6. art. 12.*

14 Consuetudo legitimè introducta in regno Peruano vua, lacticinia, & butyrum edendi sine bulla in Quadragesima, potens est abrogare Ecclesiasticam legem prohibentem. *Idem vbi sup. n. 44.*

15 Qui oua, & lacticinia in alijs diebus præter Quadragesimam edunt, nec venialiter peccant, etiam si bullam non habeant. Est autem euidens, quòd consuetudo non comedendi oua, & lacticinia in quadragesima obliget. *In Decr. Alexand. VII. anno 1666. 18. Mart.*

BVLLA COENAE

Sententia asserens, Bullam cœnæ solùm prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt;

unt; & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus ermo est, anno 1629. 18. Iulij in consitorio S. Congregationis Emin. Cardinalium, visa, & tolerata non est; sed damnata ab Alexand. VII. Anno 1665. 24. Sept.

DISPVTATIO I.

SECTIO I.

RESOLVTIONES IV.

C.

CALIX.

CAlix tornatilis non amittit consecrationem, si cyathus separetur à pede: nec si per vsum deauratio excidat; si erò de nouo deauretur, solet de nouo onsecrati. *P.Suar.t.3.dis.81.sec.7.*

2 Calicis consecratio fit crismate, & b Episcopo. Ex priuilegio autem concesso Societati Iesu à Paulo III. possunt n India Patres Prouinciales, & reliqui uperiores de eius licentia vestes sacerotales; pallas, corporalia, calices, altaria; & cæmeteria, si Episcopus, qui a faciat, catholicus ibi non adsit, beedicere, & consecrare. Si tamen ea, uæ benedicenda sunt, sint externorum, non benedicantur, nisi instante iqua graui necessitate, aut alia causa agni momenti. *Vide comp. Ind. verb. enedictio.*

3 Quia tamen de calice agimus, conderet sacerdos aurea verba S. Bonifaj Episcop. & Mar. *ex vasa de cons.dist. Quondam sacerdotes aurei ligneis calibus vtebantur, nunc lignei sacerdotes aureis vtuntur calicibus. c. Vas. de con. dist.* 1.

4 Calicis, & patenarum materia debet esse ex auro, vel argento; vel si magna paupertas sit, ex stanno; ex nulla alia materia fiat. *c. Vt Calix de consecrat. dist.* 1.

CALVMNIATOR.

Non est licitum religioso, vel clerico calumniatorem grauia crimina de se, vel de sua religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi, non suppetit: vt si v.g. calumniator sit paratus, vel ipsi religioso, vel eius religioni publicè, & coram grauissimis viris prædicta impingere. *In Decr. Alexand.VII.anno 1665.24. Septemb.*

DISPVT. II. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CAMBIVM.

1 CAmbium est permutatio negotiatoria numismatis pro numismate. Cambiorum species sunt variæ. Primò dicitur cambium perminutum, cùm permutatur numisma maius cum minori, vel minus cum maiori cum aliquo lucro. Secundò dicitur cambium siccum, quando quis Romæ dat pecuniam reddendam sibi Mediolani in nundinis cum lucro. Si campsor certus sit pretium pecuniæ augendum fore vltra iustum lucrum, & paciscatur de reddenda sibi pecunia secundum valorem, qui habitus est in dictis nundinis, cambium est illi. Tertiò Cambium per litteras, quando quis campsori dat pecunias Limæ, vt campsoris seruus in imperiali villa sibi reddat, acceptis litteris prout in statuto tempore valuerit. Quartò dicitur reale, quando ipse campsor accipit pecuniam ab alio, socio suo alibi cum lucro restituendam. *Vid. Tol. l. 5. cap. 52.*

2 Ex

2 Ex sola permutatione pecuniæ pro pecunia, nisi alia sit iusta causa, vel lucri cessantis, vel damni emergentis, non potest aliquid vltra sortem accipi. Si verò valor rei, vel quia præsens est, vel quia rara, vel quia multi sunt emptores, vel propter materiam, pondus, vel figuram augeatur, potest cambiari prædictis modis cum lucro. *Comm. DD.*

3 Si campsor det Mediolani pecuniam reddendam Romæ cum pacto, quod si intra duos menses non reddatur Romæ, reddatur ei Mediolani, vel alibi cum lucro cambij, & recambij, committit vsuram, & tenetur ad restitutionem. *Auila in sum. verb. Camb.*

4 Qui deponit pecuniam apud Bancharium, non potest aliquid vltra sortem accipere ex eo, quod Bancharius cum illa negotietur; quia hoc ei conceditur propter custodiam, & obligationem reddendi pecuniam quàm primum petatur. *Naua. in sum. c. 17. n. 2. q. 3.*

5 Qui habet pecuniam, quam nec exponit, nec vult exponere negotiationi; dat tamen Limæ, vt in ciuitate Caiquensi sibi cum lucro reddatur, vsuram cambio palliatam committit. *Idem c. 17. n. 283.*

6 Pro dilatione temporis non potest vltra sortem accipi; nisi lucrum cesset. *Comm. DD.*

7 Non omnia cambia sicca damnantur, à Pio V. nisi ficta, & simulata, quando prætextu Cambij palliatur vsura. *Nau. vbi sup.*

8 Qui rogatur pecuniam accipere alibi reddendam, licitè recipit aliquod lucrum; quia quasi asportandam accipit ad dantis vtilitatem. Hoc lucrum taxandum est ex loci distantia, & à consuetudine iam à bonis recepta. Quod etiam potest recipere, qui campsoris non habet officium. *Comm. DD.*

9 Fraude cessantem in eodem regno cambiare licet, etiamsi aliqua lege prohibeatur. *Comm. DD.*

10 Cambia dubia si iam facta non condemnanda; si facienda non approbanda.

11 Non est licitum mutuanti aliquid vltra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem vsque ad certum tempus. *In Decr. Alexand. VII. anno 1666. 18. mart.*

DISP. III. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CANONICI, ET PRÆBENDATI.

1 Canonici, & omnes Ecclesiasticam dignitatem obtinentes, tenentur infra duos menses fidei catholicæ professionem facere coram Episcopo, & coram Capitulo, alioquin non facient fructus suos. *Nau. c. 25. n. 136.*

2 Nemo potest Canonicatum recipere, quin sit initiatus eo ordine sacro, quem Canonicatus requirit; vel in ea sit ætate, vt tempore statuto valeat initiari. *Idem ib.*

3 Canonicus absens sine causa tenetur restituere distributiones, nec alij possunt remittere vt colligitur ex Tridentino. *Trid. sess. 24. c. 12. de ref.*

4 An de quotidianis distributionibus eleemosynas facere teneantur, alij negant, alij probabilius affirmant. *Vid. Mol. tr. 2. de sacerd. par. 6. s. 90.* Quod verius est, cùm omnes redditus Præbendarius est, cùm omnes redditus Præbendati sunt distributiones, quia licet, vt ex iure constat, distributiones dentur eis, quasi quotidiani laboris stipendium, quæ illis ex congrua sustentatione supersunt, pauperum sunt. Contrarium tenent viri docti; sed maior fides adhibenda est Bernardo dicenti: *Quidquid præter necessarium victum, ac simplicem*

vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est. *D. Ber. in ep. ad Ful.*

5 Qui vna, vel altera die in choro non assistit, solùm amittit quotidianam distributionem; non verò annuum redditum principalem suæ præbendæ. *Ex c. vn. de chor. non resid. in 6.*

6 Per tres menses à choro possunt abesse facultate concessa à concilio, vt à labore requiescant. *ex Trid. s. 4. c. 12. de ref.*

7 Pœnam debitam propter absentiã non tenentur soluere, nisi post iudicis sententiam. *Garcias n. 153.*

8 An qui abest à choro mortaliter peccet, alij asserunt, alij probabilius negant. *Syluest. verb. Hora q. 10. Sanch. t. 1. cons. l. 2. c. 2. d. 112.*

9 Qui choro assistunt, & non cantant, nec attendunt, vel dormitantes, vel colloquentes quotidianas distributiones non lucrari tenet Nauarrus; quia hæc illis dantur, vt publicè orent, & magis digni sunt pœna, quàm præmio. Alij descendunt contrarium, sed minùs probabiliter. *Nauar. in c. quando c. 10. n. 29. & alij multi.*

10 Per consuetudinem introduci nõ potest, quòd absentes distributiones quotidianas lucrentur *ex Trid. sess. 24. c. 12. de reform.* ibi. Non lucrentur distributiones non obstante quauis consuetudine. *Trid. seß. 24. c. 12. de ref.* Si vero iusta aliqua causa introducitur à Capitulo vt absens, qui Hispaniam petit, & præbendæ renunciat, sex mensium distributiones lucretur pro viatico, & mortuus vt suffragijs iuuetur, sicut in Cuschensi Ecclesia obseruatur, non esse contra decretum Concilij viri docti defendunt.

11 Pœna pecuniaria imposita pro Præbendati delicto, non debet applicari alijs Præbendatis; sed Ecclesiæ, vel pio operi ad iudicis arbitrium. *Bona de horis can. disput. 2. q. 5. p. 4.*

12 Pœnæ impositæ propter absentiam à choro non possunt, vt diximus supra, mutuo à Præbendatis remitti. An verò postquam Præbendatus eam acquisiuit, possit intuitu amicitiæ illam condonare, alij affirmant, alij negant probabiliùs? *Trid. sess. 24. c. 12. de ref.* quia ipsius Concilij verbis constat quãcunq; remissionem, & quocumq; modo fiat, prohibitam esse; & quia decreti frustraretur finis. An verò hæc condonatio sit nulla, & Præbendatus eam restituere teneatur, dubium est inter DD. probabiliùs autem fuisse nullum: quia hæc pœna in publicum diuini cultus introducta est in fauorem, & priuatorum consensu tolli non potest *ex l. ius public. ff. de pactis.*

13 Non possunt per Bullam Cruciatam componere fructus, & distributiones, quas restituere tenentur eò quòd choro non astiterunt; *Trid. sess. 21. c. 1. de ref.* quia ex Tridentino non acquirũt eorum dominium, & sunt noti creditores præbendati, qui præsentes fuere diuinis officijs.

14 Abesse possunt sine distributionũ, & fructuum amissione proter infirmitatem, vel necessitatem corporalem, si quando assistere non possunt sine graui damno vitæ, honoris & temporalium bonorum. *c. Vni. de cler. non resid. in 6. In d. c.*

15 Iniustè excommunicati faciunt distributiones, & fructus suos; secùs si iustè, nisi absolutionem petant, & per eos non stet, quod absolutio differatur. *Palao t. 2. tr. 7. d. 3.*

16 Quæ dicta sunt de excommunicatione, intelligenda sunt proportionaliter de suspensione, & interdicto; sed

de sola suspensione notoria, non de secreta, & tolerata. *Vide eand. Palao. vbi sup.*

17 In cessatione à diuinis, si is qui causam cessationi dedit, non habeat vnde distributiones soluat Præbendatis, debet Episcopus applicare eis quotidianas distributiones; *Sanch. t. 1. cons. lib. 2. c. 3. d. 14.* quia quod culpa caret, in damnum vocari non debet, vt habetur *in c. de constit.*

18 Si irregularitatem incurrunt, nō priuantur quotidianis distributionibus; *Hug. de cens. du. 2. c. 12. n. 1.* quia non priuantur assistentia in diuinis officijs. Si verò, antequam Præbendam consequantur, irregularitatem incurrunt, dubium est inter DD. affirmatiua sententia est probabilior.

19 Degradatum actualiter, & realiter distributionibus & fructibus priuatum esse communis est sententia DD. & constat *ex c. degradatio. de pœnis in 6.* Degradatus verò verbaliter, id est depositus, si non habeat vnde ali possit, debet Episcopus ei subuenire de redditibus Ecclesiasticis; si autem habet, nihil ei debetur. *c. Degr. de pœnis in 6.*

20 Qui litteris dant operam, vel docendo, vel addiscendo, vel Episcopis ministrant, vel in Ecclesiæ vtilitatem occupantur, distributiones non amittunt. *Comm. DD.*

21 Canonici, & Præbendati debent Episcopum associare ex decreto Cardinal. *Vil. tr. 1. q. 7. art. 9. n. 12.*

22 Si in cantando & respondendo in choro sint notabiliter negligentes, peccant mortaliter. *Barb. ap. eand. to. 1. q. 8. art. 21.*

CAPELLANVS.

1 Si Capellaniæ fuerint iuris patronatus, non potest Episcopus spreta præsentatione alium Capellanum prouidere præter eum, quem fundator nominauit, etiamsi patronus negligens fuerit in præsentando intra terminum à iure præfixum. *c. Ex insf. de iur. patr. c. decor. n. 16. q. 7.*

2 Si patronus intra sex menses Capellanum non præsentauerit, & à fundatore non fuerit alius nominatus, iure deuoluto potest Episcopus alteri Capellaniam conferre. *Comm. DD.* Vide verb. *Beneficium.*

3 Habens Capellaniam collatiuam, aut quoduis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio literarum vacet, non satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet. *Decreta Alexand. VII. ann. 1665. 24. Sept.*

DISPVT. IV. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CAPITVLVM.

1 Capitulum sede vacante succedit Episcopo in iurisdictione ordinaria; & ideo potest absoluere, dispensare, statuere, inquirere, visitare, & dare indulgentias, vt Episcopus. Non potest tamen conferre beneficiū; id enim Papæ est reseruatum. Nauarrus vero ait, quod si illius collatio communiter ad Episcopum, & Capitulum pertinebat, potest in sede vacante. *Nau. l. 1. concl. 20. de præb.* Sed in hoc videatur, quid vsu receptum sit.

2 Vocem in Capitulo non habet, qui non est subdiaconus, *Trid. sess. 22. c. 4.*

3 Cùm requiritur Capituli consensus, vel præsentia, potest ad id alios deputare. *Sa verb. Capit.*

4 Quod fit à maiori parte Capituli, dicitur fieri vnanimi consensu. Debitū Capituli, non est debitum singulorum. *Idem vbi sup.*

5 Ca-

5 Capitulum non dat dimissorias, nisi post damnum à morte Episcopi; dispensat tamen cum illegitimo ad ordines minores, & ad simplex beneficium. Cogit testamentorũ executores ad illorum executionem, & his negligentibus exequitur. Dat facultatem assistendi matrimonio.

6 Capitulum non succedit Episcopo in ijs, quae ei specialiter commissa sunt, ni committantur à iure communi.

DISPVT. V. SECT. VNICA.

RESOLVT. III.

CARCER.

1 QVi iniustè conijcit aliquem in carcerem, vel est causa vt conijciatur, peccat mortaliter, & tenetur ad damni restitutionem. *Nauarr. c. 15. nu. 13.*

2 Qui eripit à carcere debitorem, tenetur creditori debitum soluere; nisi debitor ita pauper esset, vt nullo modo haberet, nec speraret habere vnde solueret. *Idem vbi sup.*

3 Incarceratus ob delictum dignum morte, vel abscissione membri, licitè potest compedes limare, & ianuas frangere, vt fugiat; dummodo custodi vim non inferat. *Comm. DD.*

CARDINALIS.

DEcreta Congregationis Cardinalium, nisi interposita authoritate S. Pontificis, sunt tantùm doctrinae probabilis. *P. Sanch. de mart. l. 8. d. 2. n. 10.*

DISP. VI. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES V.

CASVS FORTVITVS.

1 NEmo tenetur de casu fortuito regulariter loquendo, nisi interueniat culpa, mora, vel pactum. *Naua. c. 27. n. 179.*

2 Qui mutuo acceptum amisit casu fortuito, tenetur, quia verum rei dominium accipit. *Comm. DD.*

3 Mandans tenetur de damno casu fortuito, si probabile erat euenturum, & mandatarius gratis seruiebat; secùs si ob stipendium, vel debitum; aut eius culpa damnum accidit. *Sa hoc verb.*

4 Inito pacto genericè, quòd quis maneat in omni casu obligatus, casus fortuitus nisi expressè exprimatur, manet exceptus. *Syluestr. verb. Cas. fortuit.*

5 Culpa praecedens casum fortuitum, nisi influat in illum, non facit quod imputetur ad hoc, vt quis teneatur de casu fortuito. *Comm. DD.*

DISPVT. VII. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CASVS RESERVATVS.

De casuum reseruatione in communi.

1 CAsus reseruatus est, cuius absolutio adimitur inferiori Sacerdoti. *Nauar. c. 27. n. 299.*

2 Nullus casus est reseruatus in articulo mortis; si tamen habeat annexam excommunicationem, debet absolutus, si conualeat, recurrere ad superiorem, cui fuerit reseruata. *Comm. DD.*

3 Sublata Papali censura annexa casui reseruato, tollitur eius reseruatio, etiam si aliunde sit Episcopo reseruatus. *Naua. c. 27. n. 254.*

4 Episcopus concedendo casus sibi reseruatos, non videtur concedere censuras illis annexas, & sibi reseruatas. *Idem ib.n.261.*

5 Quando Episcopus concedit alicui omnem suam authoritatem, & potestatem ad audiendas confessiones, non videtur concedere casus reseruatos, nisi specialiter dicat: concedo tibi omnes casus; vel aliunde eius intentio appareat. *Idem ib.*

6 Nullus casus in dubio est reseruatus; & si quis confessus cum habente facultatem absoluendi à reseruatis alicuius oblitus fuit, de illo à quolibet confessario approbato potest absolui. Idem dicendum quando informem fecit confessionem. *Suar.dis.31.de pæn.s.14.*

7 Reseruatio non obligat nouitios, nisi sint ex Societate Iesu, propter specialem ordinationem nostri Generalis. *Comm.DD.*

8 Casus non reseruat nisi Papa, vel Episcopus, vel Prælatus habens authoritatem quasi Episcopalem. *Trid. s. 24. c. 7. de ref.*

9 Mortuo Episcopo tollitur casuum reseruatio, non quæ est à iure, sed quam ipse posuit. *Comm.DD.*

10 De fide est iurisdictionem esse in Ecclesia reseruandi peccata. *Trid. ses. 24.cap.7.*

11 Omnis superior, qui potest delegare iurisdictionem, potest reseruare. *Comm.DD.*

12 Irregularitas non facit reseruatum peccatum propter quod imponitur; & potest absolui peccatum absque irregularitatis dispensatione. *c.Vlt. de temp.ord.*

13 Qui scit aliquid esse graue peccatum, ignorat tamen inuincibiliter esse reseruatum, reseruatione non tenetur. *Sanc.t.3.de matr.l.9.d.32.n.18.*

14 Superior qui sine causa reseruat, imprudenter facit; tenet tamen reseruatio. *Comm.DD.*

15 Prælati religionum non possunt reseruare omnes casus, nisi tantum assignatos à Clemente VIII. in quadam constitutione; neque in ea assignati, nisi specialiter reseruentur, manent reseruati. *Clem.VIII.in const.edi.an.1594.*

16 Possunt tamen prædicti Prælati reseruare censuras, & per accidens peccata, quibus sunt annexæ, erunt reseruata. Non autem possunt in foro conscientiæ absoluere quoscunq; sæculares ab hæresi occulta, & excommunicatione propter eam incursa. *Suar. t.4.d. 29. sec.3. In decr. Alexand.VII. an.1665.24. Septem.*

17 Peregrini, & iter agentes, si peccata commiserint reseruata in suo Episcopatu, non verò in eo, in quo sunt, possunt absolui ab eis ac si reseruata non essent. *Comm.DD.*

18 Licet Episcopis, &c.& in quibuscunq; casibus occultis etiam Sedi Apostolicę reseruatis delinquentes quoscunque sibi subditos in diœcesi sua per seipsos, aut per Vicarium ad id specialiter deputandum in foro conscientiæ gratis absoluere imposita salutari pœnitentia. Idem, & in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ ijs tantum non eorum vicarijs permissum. *Trid.ses. 14.c.6.de refor.*

19 Episcopus, si quod Deus auertat, in aliquot ex his casibus inciderit, potest a suo confessario absolui. *Congr. Card.ex Marsilla lib.3.tit.9.*

20 Facultatem Episcopis concessam à Tridentino absoluendi ab hæresi occulta, reuocatam fuisse per Bullam Cœnæ alij aiunt, alij negant: probabile vtrumque; tutius tamen est confessario, facultatem impetrare a D. Inquisitoribus

bus. *Suar.to.4.disp.38.sec.2.n.10.* Damnata est autem ab Alexand.VII.sequens propositio: sententia asserens, bullam cœnæ solùm prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Iulij in consistorio S. Congregationis Emin. Cardinalium, visa, & tolerata est. *In decr.an.1665.24.Sept.*

21 Probabile est priuilegia concessa ad absoluendum à casibus contentis in Bulla Cœnæ, non reuocari per ipsam, & contrarium est etiam probabile. *Sanch.in summa lib.2.c.11.n.26.*

22 Religiosi mendicantes ex priuilegio possunt absoluere quoscumque Christi fideles ab omnibus casibus Episcopo reseruatis; sed obtenta ad id Episcoporum facultate. *Paul.III. vbi supra. Decret. Alexandri VII.an.1665.24.Sept.*

23 Religiosus, qui habet facultatem à superiore, vt absoluatur à Sacerdote sæculari, vel regulari alterius religionis, & ex alio capite, habet etiam facultatem, vt absoluatur à reseruatis, si incidat in reseruatum, nec sit confessor suæ religionis potest à quolibet alio absolui. *Vide Villal.1.p.tr.9.dist.65.*

24 Societatis religiosus iter agens, si vt hospes per breue tempus sit in Collegio Societatis, poterit ab assignato confessario illius collegij absolui cum onere comparendi coram superiore sui collegij; si diu autem vt hospes sit in illo Collegio, à Superiore illius, vel ab alio de eius licentia poterit absolui. *Ex V. Congr.n.6.*

25 Non tenetur Prælatus concedere semper facultatem petenti vt à reseruatis absoluatur. Si tamen ex concessione talis facultatis nullum sequatur inconueniens, tenetur sub mortali. Potest autem illam cum aliquo honore concedere, & non debet nisi viro docto, & spirituali committi. *D.Tho. in 4. dist. 17.q.3.art.5.Ex decr.Clement.VIII.*

26 Peccata reseruata, quæ semel confessa sunt iurisdictionem habenti, non manent amplius reseruata; ideoq; vt materia non necessaria possent quilibet Sacerdoti confiteri. *Suar.t.4.d.32. sess.4.*

27 Si patefacta semel sunt iurisdictionem habenti in confessione etiam inualida, & informi, tollitur reseruatio. Idem contingit si alicuius peccati reseruati fuerit oblitus in prædicta confessione. Idem dicendum de censuris reseruatis, & de illis annexis peccatis.

28 Qui bona fide absolutus fuit virtute Iubilæi, postea verò illud ob defectum alicuius circumstantiæ non lucratus est; nihilominus manet sublata peccatorum reseruatio. Idem dicendum de oblitis. *Idem to.5.d.7.se.5.n.35.*

29 Qui ignorat, etiam vincibiliter an casus reseruatus sit, siue iuris siue facti ignorantia sit, potest absolui. *P.Quin. in singul.to.2.*

30 Quando bona fide, & sine culpa pœnitentis ipse absoluitur a culpa, non præmissa absolutione à censura non reseruata Papæ, absolutio Sacramentalis valida est; secus verò si censura sit reseruata Papæ. *Suar.t.4.de pænit.sec.2.n.10.*

31 Papa cæteris omnibus potest limitare facultatem absoluendi; & tenebit reseruatio, & si sine causa imponatur. *Idem vbi sup.n.6.& 7.*

32 Episcopus practicè, & moraliter loquendo limitare potest facultatem absoluendi, qua Parochi funguntur; licet speculatiuè non satis probetur, cum non ab Episcopo, sed à Summo Pontifice facultatem acceperint.

33 Non potest superior absoluere à

reseruatis tantùm, non auditis alijs; licet aliqui docti viri ex antiquis contrarium senserint, qui verum asserunt, si de absolutione loquantur non sacramentali.

35 Qui voluntariè in libidinosis delectatus, inuoluntariam, & non procuratam pollutionem patitur, non incidit in reseruatum, etiam vbi reseruata est voluntaria pollutio.

SECTIO II.

DE RESERVATIS IN NOSTRA Societate, eorumque absolutione.

1 PEr iurium, vel falsum testimonium in iudicio, vel extra.

2 Furtum, & vsurpatio alicuius rei contra votum paupertatis in ea quantitate, quæ efficiat peccatum mortale.

3 Carnis lapsus voluntarius; & quidquid esset contra votum castitatis, quod in actum externum prodeat.

4 Inobedientia expressa, qua quis asserit se nolle parere.

5 Seditio in superiorem, & diuisio à capite in graue nocumentum Societatis.

6 Detractio famæ, bonæque existimationis aliorum, & discordiarum seminatio inter fratres.

7 Impedimentum excludens à Societate retinuisse in examine, vel in eo aliquid mentitum esse, vnde graue aliquod incommodum oriri possit.

8 Acceptio, seu missio literarum, absque licentia expressa; quæ scilicet acceptio, seu missio contineat rationem peccati mortalis.

9 Transgressio votorum simplicium, quæ professi committunt post professionem.

10 Censuræ Societatis nostræ seu peccata, quæ in nostris Constitutionibus, Bullis, vel Decretis annexa sunt excommunicationi. Hæc omnia cum manifestè erunt mortalia, & in actum exteriorem prodierint, reseruantur superiori domus; & collegij, & ab alio; nisi de expressa licentia illius, absolui non possunt.

INSTRVCTIO *Pro superioribus, & confessarijs Societatis circa reseruata.*

Quando confessarius tacito nomine petierit facultatem ad absoluendum, facilè det superior; imo peccabit, si sine iusta causa neget. Tamen ex iusta causa poterit negare, sed raro, nempe quando probabiliter timetur scandalum, aut recidiuum, damnum domus, ruina pœnitentis, vel alterius, in quo casu pœnitens debet per se, vel per confessarium rem ipsam superiori manifestare, saluo sigillo.

Superior caueat interrogare, coniectare, &c. Confessarius ne ita petat, vt aliquando manifestet; Et si viderit proponendo casum in specie dari occasionem superiori, proponat in genere dicendo aliquem in casum reseruatum incidisse; qui nec Societati, nec vlli, nec ipsi pœnitenti damnum afferre possit, saluo sigillo; si facta relatione casus, & circumstantiæ sub sigillo indicat superior non dare facultatem. Et hoc non obstante confessarius vrget hoc casurum in maius detrimentum pœnitentis, & ruinam, quia illum videt obfirmatum, nec velle vllo modo superstitem adire.

Si Confessarij conscientia oneratur, tentanda erunt media, de quibus inter se conferant, ac tandem si nullum prodeat, ne speretur prodesse, superior non debet

debet facultatem negare.

Si subditus non per confessarium ordinarium, sed per alium petat facultatem, non facilè debet acquiescere superior, nisi talis Sacerdos sit cui meritò committi possit. Si verò noluerit subditus superiorem adire, assignet superior seniorem, doctum, prudentemque, qui melius, ac confessarius ordinarius, aut æquè possit mederi. Hæc omnia sunt respectu eorum, qui sunt in qualibet domo Societatis.

Quando confessarius bona fide dubitat an peccatum sit mortale, etiam si ex genere suo sit reseruatum, potest absoluere, licet huiusmodi dubitatio ex ignorantia procedat, & licet postea aduertat esse mortale non est repetenda confessio, bona enim fuit.

Notandũ quòd semper expedit hortari vt alia à reseruatis, vt diuturnæ tentationes, pericula, &c. à pœnitentibus superioribus manifestentur ob bonum ipsorum, & communitatis, sed non sunt cogendi.

SECTIO III.

De reseruatis pro Religiosis, Resolutiones Variæ.

1 Vicarius, Subprior, Vice-Rector Minister, Præses si prælatus absit ex ciuitate profectus itinere vnius diei, possunt dare facultatem absoluendi à reseruatis. Non verò si in prædio vicino recreationis, vel visitationis causa per vnum aut duos dies ille absit. *Vide Dian. in sum. verb. cas. res.*

2 Religiosi ex nostra Societate de peccatis mortalibus, etiamsi reseruata non sint, non possunt confiteri, nisi cũ confessarijs à superiore deputatis ex Bulla Greg. 13. qui nostrorum confessiones aliter factas irritas, & inanes decernit. *Vide P. Quint. tr. 3. de pœn. sing. 23.*

3 Confessarij à superiore deputati possunt semel in vita dispensare, cum nostris in irregularitatibus excepti bigamia; *Vid. eundem, vbi sup. sing. 23.* homicidio, membrorũ obtruncatione, & sanguinis effusione, quæ dispensationes Præposito Generali reseruantur.

4 Confessores ordinarij nostrorum non possunt cum illis dispensare in ieiunio, in cibis vetitis, & in alijs præceptis Ecclesiasticis; *Iul. III. bulla quæ incip. sac. relig. ann.* 1552. hoc enim ad solos spectat superiores ex concessione Iulij III. *Ex Bulla Pauli III.* Possunt tamen absoluere quemcumq; ex nostris à quacumq; suspensione siue à iure, siue ab homine generaliter lata, & idem est de interdicto. Ab irregularitate autẽ, quæcumque sit, non possunt, quia hoc spectat ad Summum Pontificem, vel ad superiores. *Vide compend. verb. Dispensatio.*

5 Si Rector collegij sub excommunicatione sibi reseruata aliquid faciendum, vel omittendum præciperet, qui præceptum frangeret, potest ab excommunicatione ab ordinario confessore absolui; quia illa reseruatio fuit nulla, non enim potest casus reseruari sine consensu totius ordinis in prouinciali, vel generali capitulo ex decreto Clem. VIII. Contrarium tenet P. Suarez. *Suar. to. 4. de relig. lib. 2. cap. 18. nu. 14.*

6 Omnia quæ circa votorum dispẽsationem, & commutationem, & similia possunt nostri confessarij ex nostris priuilegijs circa externos, possunt etiã circa nostros, si sint deputati ad audiẽdas eorum confessiones, & nisi id expressè eis vel in priuilegijs, vel à superiore,

riore, qui eos designauit, seu à quo facultatem habent audiendi nostrorum confessiones, limitetur.

SECTIO IV.

De casibus Sanctæ Inquisitionis tribunali reseruatis.

1 QVodcumque crimen contrà Catholicam fidem, & blasphemię hæreticales.

2 Habuisse familiarem, aut pactum tacitum, vel expressum cum Dæmonę.

3 Si religiosus professus, aut in ordine sacro constitutus matrimonium contraxit.

4 Si non Sacerdos celebrauit, aut alia sacramenta administrauit.

5 Si confessor siue clericus, siue religiosus in actu confessionis, vel proximè ad illum filiam vel filium confessionis ad inhonesta solicitauit.

6 Si quis viuente vxore, vel marito secundò, aut sæpius matrimonium duxit.

7 Si quis affirmauit fornicationem simplicem, aut vsuram, aut periurium non esse peccatum.

8 Si quis dixit melius esse concubinatum, quàm matrimonium.

9 Si quis vno integro anno in excommunicatione permanere voluit nō procurando absolutionem; aut censuras Ecclesiæ dictis, aut factis contempserit.

10 Si quis prætextu Astrologię, aut per aspectum stellarum aut per lineas manuum, aut per alias huiusmodi artes respondit, aut res futuras dependentes à libero arbitrio annuntiauit, aut si de huiusmodi superstitionibus interrogauit.

11 Si quis libros hęreticorum habuit, aut alios ex prohibitis per catalogum sanctę Inquisitionis, aut Biblias in Hispano sermone.

12 Si quis non reuelauit Sanctæ Inquisitioni id quod sciebat, vel audierat ad illius tribunal pertinere, vel alijs, ne id manifestarent, persuasit.

13 Si testes induxit vt falso probaret id, quod ad officium inquisitionis delatum erat.

14 Si quis falso accusauit aliquem ad hoc tribunal, vel ad hoc falsos testes subornauit.

15 Si quis receptauit hæreticos, aut eorum bona defendit, aut per se vel per alios impedimentum apposuit executioni sancti officij.

16 Si quis sustulit, aut auferri iussit aliquos habitus sancti officij, vel apposuit alios.

17 Si per Inquisitionem condemnati non adimpleuerunt sententiam, aut habitum reconciliationis secum afferre neglexerunt.

18 Si pœnitentiati dixerunt id quod confessi sunt in Inquisitione de se aut de alijs fuisse falsum, & illud timore ductos dixisse.

19 Si fregit secretum sibi ab Inquisitione commissum.

20 Si dixit relaxatos fuisse Martyres, & sine culpa combustos.

21 Si aliqui Notarij, vel Tabelliones habent processus, aut aliquid huiusmodi, in quibus contineantur res ad officium Sāctæ Inquisitionis pertinētes.

22 Istis casibus obstringuntur excōmunicatione maiori hi qui sciunt, fecerunt, viderunt, aut audierunt, comprehenduntur que viuētes personæ prę sentes, absentes, & vita functæ, tenenturque intrà sex dies deferre antequam id cum aliquo communicent.

Casus Sanctæ Inquisitionis aduersus Astrologos.

1 Contra las personas que toman bebidas de yeruas como el achuma, chumico, y coca para enagenarse delos sentidos, y luego decir, qui tienen reuelaciones.

2 Contra los que tienen libros, cartapacios, y de astrologia iudiciaria.

3 Contra los que interpretan, y calificar condemasia de anchura los casos contra la dicha astrologia à conseiando que se puede absoluer dellos sin manifestarse a la Inquisition.

4 Reseruasse alli el hacer Iuyzio de los futuros contingentes, y casos fortuitos, y actiones dependientes de la volontad diuina, o del libre albedrio de los hombres vsobre los nascimientos de las personas adiuinando poreldia y hora en quenacieron el estado que han de tomar, &c. declarando porlas rayas de las manos, y otros aspectos las inclinaciones de las personas, y por los sueños, que han soñado, y el vsar de ciertas maneras de suertes con habas, trigo, maiz monedas, sortijas, y otras semillas, o cosas semejantes, &c. y que traen consigo, y dan a otras personas que traigan ciertas cedulas y cabellos, cintas, poluos, y otros hechicos, semejantes dando a entender que con ellos se libraran demuerte subitanea, &c. Y para effecto de casarse, o alcancar los hombres a las mugeres, o las mugeres a los hombres, que desean, y paraque los maridos, y amigos traten bien, y no pidan zelos a las mugeres, y amigas, o para ligar, o impedir a los hombres el acto de la generacion, o hacer ellos, a las mugeres otros daños, o maleficios ensus personas, miembros, y salud y que vsan assimismo para estos, y semejantes effectos de ciertas oraciones vanas, y supersticiosas inuocando en ellas a Dios nuestros S. y esperando despues de las dichas oraciones agueros, y presagios deloque pretenden saber porloque sueñan durmiendo, o porloque oyen hablar en la calle, oles sucede otrodia, o por las señales del cielo, o por las aues, que buelan, &c.

Comprehendence en la pena del derecho comun no solamente los casos adiuinaciones, y sortilegios en que interuiene pacto expreso o tacito con el Demonio, osu inuocacion. Sino tambien los que se cometen sin esta circunstancia por via de embuste, y para engañar las dichas personas a las que consultan, o por sacar dineros, conceguir otros fines, y mostrar que saben las dichas artes, o ciencias, &c.

No absueluan a ninguna de las personas, que a cercade lo dicho este culpada, sino huuiere dicho, y manifestado en el Santo Officio loque dello supiere, o hauuiere visto o oydo, Ni fuera de la confesion se entremetan a calificar o interpretar los dichos casos so color de que no ay pacto con el Demonio, ni mesclas de cosas sagradas, ny dabaxo de otro ningun titulo, o pretexto antes remitan todas las dichas personas ante nos.

Casus Sanctæ Inquisitionis aduersus Astrologos.

1 Contra illos, qui sumunt potiones herbarias, v. g. achuma, chumico, & coca (quæ est herba paruorum foliorũ in regno Peru) ad procurandam abstractionem sensuum, vt dicantur habere reuelationes.

2 Contra illos, qui habent libros, scrip-

scripta, & registros de Astrologia iudiciaria.

3 Contra illos, qui excusant cum nimia amplitudine casus contra dictam Astrologiam: consilium dantes quòd possit quis ab illis absq; denunciatione Inquisitioni facienda absolui.

4 Deinde reseruatur iudicium futurorum contingentium casus fortuiti, & actiones dependentes à voluntate diuina, vel à libero hominum arbitrio: & qui ex Natiuitatis die & hora futurum hominis statum prædicunt & coniecturant per lineas manum, physionomiã, somnia, aut certos quosdam vsus sortiũ cum fabis, frumento, legumine Indico, monetis, annulis, & alijs seminibus aut his similibus; aut qui conferunt & alijs tradunt certas scedulas, crines, cingula, pulueres, inuocationes & similia diabolica verba, quibus a subitanea morte liberandos affirmant; qui consequendo matrimonium viros ad amorem mulierum, aut mulieres ad virorũ amorem pelliciunt; qui illicitis medijs amicorum aut coniugum amorem, aut inter eosdem dissensionem, odiumque disseminant; qui in coniugibus generationis actum impediunt, aut impediendum certa maleficia, damna, & media mulieribus earumq; membris, &c. inferunt; quiq; ad hæc vanis & superstitiosis orationibus Deum & Sanctos in ijs inuocando vtuntur, vt præsagia & futurorum auguria eliciant, vel ex aliorum somnijs aut vanis sermonibus, vel è signis cæli, & auium volatu.

In hac pœna iuris communis non tantum comprehenduntur casus coniecturæ, sortilegia, &c. in quibus interuenit pactum expressum vel tacitum cum dæmone, & eius inuocatione; sed etiam ij, qui committuntur absque illa circumstantia, qui per viam scilicet deceptionis, decipiendo consulentes, aut promouendo lucrum suum palam dictas se artes aut scientias calere proclamant & profitentur, &c. Nullam eiusmodi personam prædictorum ream confessarij absoluant, antequam denunciarit aut aperuerit in S. Officio, quod hac de re sciuerit, viderit vel audierit neque extra confessionem excusent dictos casus sub specie, quasi non subesset pactum cum dæmone nec rerũ sacrarum mixtio, nec sub alio titulo aut prætextu; sed omnes supradictas personas ad nos ablegent.

Casos de la Inquisicion contra los que en la confession solicitan a pecar.

Palabras del edicto si supieredes, entendieredes, ouuieredes visto, sabido, o oydo deci, que alguno, o algunos confessores, clerigos, o religiosos exemptos, o no exemptos de qualquier orden grado, o preeminencia, o dignidad, que sean aunque inmediatamẽte esten sugetos a la Sede Apostolica que por obra o de palabra ayan solicitado, prouocado ò intentado ò intentaron prouocar, y solicitar a quales quiera personas hombres, o mugeres para actos torpes, y deshonestos que entre si misnos, se ayan de cometer en qualquier manera, ò paraque sean terceros, ò terceras de otras personas, ò tuuieren con ellos, o ellas, platicas y conuersationes de amores illicitos, y deshonestos en el acto de la confession Sacramental; o proximamente a ella antes, o despues, o con ocasion, o pretexto de confession aunque realmente no la aya, o sin el dicho pretexto fuera de la confession en los confessonarios, o qualquiera otro lugar en que se oygan confessiones o este diputado, o señalado

para

para ellas con capa, o demostracion de que se confiesan, o quieren confessar, hicieren, y perpetraren qualquiera de los delitos de suso referidos sin comunicarlo connadie, &c.

Casus Inquisitionis contra illos, qui in Confessione sollicitant ad peccandum.

Si sciatis, audiatis, videatis, scieritis vel audieritis referri, quod aliquis, vel aliqui Confessarij, Clerici vel Religiosi exempti, vel non exempti, cuiuscumq; ordinis, gradus, aut praeeminentiae aut dignitatis sint, etiamsi immediatè sint subiecti Sedi Apostolicae, quod facto aut verbo sollicitarint, prouocarint, aut conati fuerint prouocare aut sollicitare quascumq; personas, viros aut mulieres ad actus turpes & inhonestos, tam inter se inuicem quocumq; tandem modo committere, vel vt sint mediatores vel mediatrices aliarum Personarum, vel habuerint cum illis id quae viris, vel foeminis sermones & conuersationes de illicitis amoribus, & inhonestis in actu Cōfessionis Sacramentalis, vel proximè ante illam, vel postea, vel occasione data, vel sub praetextu confessionis fictae, vel absq; dicto praetextu extra Confessionem in sedibus confessionalibus, vel in quocumq; alio loco vbi excipiuntur confessiones, vel sit deputatus aut designatus ad illas cum pallio, vel demonstratione facta confiteantur, vel velint confiteri, fecerint & perpetrarint quiduis ex supra memoratis delictis absque communicatione cum alijs facta, &c.

SECT. V. RES. VARIAE.

CIRCA RESERVATA PROPTER Solicitationem in confessione hac notanda sunt.

1 Foemina solicitans confessarium, & cum eo peccans, non tenetur eum denuntiare; nisi mutato animo foeminae in melius, confessarius solicitaret ipsam volentem confiteri. *Vide Dian. l. 4. tr. 5. ref. 4.*

2 Tunc dicitur confessarius immediate ante confessionem solicitare, quando foeminę dicenti sibi velle confiteri dissuadet in ordine ad venerea. *Comm. DD.*

3 Si tamen foemina diceret, se velle crastino confiteri, & tunc dissuaderet, proprie non dicitur solicitator. *Comm. DD.*

4 Confessarius immediate post confessionem solicitat, quando peracta ipse vel foemina ad nihil aliud se diuertunt. *Comm. DD.*

5 Si post solicitationem immediatè confiteatur, non est immediate solicitare post, nec ante; nisi dissuadeatur confiteri volens. Omnes has resolutiones in selectis Ioan. Sanchez. reperies.

6 Quamuis intra genus luxuriae vellicare foeminam, vel premere pedem, vel mammillas tangere animo ibi sistendi secundum aliquorum sententiam veniale sit, si talia agantur tempore ministrandi Sacramentum, vel immediatè ante, vel post, mortalia peccata sunt, & confessarius denuntiandus.

7 Si foemina inducat confessarium ad inhonesta, & confessarius consentit, non est denuntiandus. *Sanch. in selec. sed contrarium.*

8 Si foemina solicitet ad naturalem concu-

concubitum confessarium, ipse autem reprouocet ad nefandum, denuntiandus est iudicat probabilius. *Diana p. 4. res 42.*

9 Si fœmina solicitet ad nefandum, & renuat confessarius solicitans ad naturalem, est denuntiandus.

10 Si fœmina solicitet ad fornicationem, & confessarius renuat; prouocet tamen ad sola oscula, est denuntiandus.

11 Tribuens fœminæ immediatè ante, vel post confessionem chartam amatoriam, vt postea legat, denuntiandus est. *Decreta Alexandri VII. an. 1665. 24. Septemb.*

12 Qui obiurgat concubinam ante, vel post pidiendo zelos, denuntiandus est.

13 Episcopi non comprehenduntur, nec laici confessionem audientes, nisi ratione simulati sacerdotij, si absolutionem impenderint. Sed licet Episcopi non comprehendantur, possent tamen inquisitores testium depositione recipere Pontifici remittendas; & si fuga Episcopi timeretur, eum detinere. Episcopi autem electi, & non consecrati comprehenduntur.

14 Si tres anni sint elapsi post factam solicitationem, & credatur emendatum iam esse confessarium, cessat obligatio denuntiandi.

15 Non solùm solicitata, sed omnes scientes solicitationem fuisse factam tenentur denunciare. *Comm. DD.*

16 Mulier solicitans confessarium non est denuntianda, quia constitutiones Pontificum in confessarios diriguntur, non in pœnitentes. *Ioa. Sanch. apud Dian. in comp. hoc verb. n. 5.*

17 Si confessarius statim post confessionem ducat puerum ad cubiculum, vt tradat ei chyrographum confessionis, & ibi eum ad inhonesta solicitet, est denuntiandus. *Dian. vbi sup. n. 15.*

18 Si exauditis in confessione fœminam insequatur in domum eius, ibique solicitet, alij negant denuntiandum, alij probabilius affirmant. *Vide Dian. 18. l. 4. tr. 5. res. 11.*

19 Fœmina & si consentiat solicitationi, tenetur tamen denuntiare, sed non suum crimen detegere, & posset, si interrogaretur, negare; quia crimen ad Inquisitionem non pertinet, nec contra eam agendum, etiam si à confessario denuntietur; quod illi non licet facere. Quod sacra Cardinalium congregatio resoluit. *Dian. sup. res. 19. 31.*

20 Qui audiuit aliquem confessarium solicitasse, etiamsi testes sint infimæ conditionis, famæ, & fidei, tenetur sub excommunicatione denuntiare; imo ad id tenetur; si sub sigillo secreti naturalis intellexit. *Castropal. apud 20. Dian. vbi sup. n. 77.*

21 Fœmina, quæ propter dilatam denuntiationem incurrit excommunicationem, si denunciet, potest absolui per Bullam Cruciatæ, vel per religiosorum priuilegia; quia iam obligationi satisfecit. *Sanch. in selec. apud Dian. vbi sup. nu. 21.*

SECTIO VI.

CASOS RESERVADOS EN EL ARco Obispado de los Reyes de l. Peru.

1 LOs que no pagan diesmos, y promicias o impiden que otros las paguen, los Indios, o las demas que las de vieren.

2 Los que vendieren chicha de cora sola o mesclada con yuca, o guarapo de miel de purga del primer barro, o motto.

3 Los

3 Los que haçen trabajar a los Indios contra su voluntad los Domingos, y fiestas y los compelen o ello por si o por otras personas, y fueren causa de que dexen la dotrina por las ganancias, o que te huygam los maridos de las mugeres, o las mugeres de sus maridos.

4 Los Corregidores, Mayordomos, Administradores o otras quale squier personas Ecclesiasticas o seglares que en sus grangerias, o apro vecchiamientos gastaren, o tuuieren ocupados por si o por interpositas personas los bienes de las fabricas de las Iglesias, o hospitales, o cofradias o otros lugares pios.

5 Los clerigos que se ordenaren por salto, o por letras dimisorias de sus prælados.

6 Los que violaren la Iglesia en qualquiera manera.

7 Los que hicieren hechiços, o encantamientos.

8 Los que se per juran endaño del proximo.

9 Los clerigos que lleuaren mugeres de lamano, o a ancas de mulas, o las a compañaren vendo ensilla, o a pie.

10 Los que sacan retraidos de las Iglesias.

11 Los que vsaren mal de los santos alios, o de otra cosa sagrada.

12 Et que procurare el malparto de alguna muger con effeto.

13 Los que blasphemarem publicamente de Dios, o de algun santo.

14 Los que no se huuieren velado dentro de los seys meses de su casamiento.

15 Los homicidas voluntarios, y los incestuosos.

16 Los que hurtan cosa sagrada, o de lugar sagrado.

17 Los que falsean escrituras, y los testigos falsos.

18 Asi mismo no podran absoluer de los peccados aqualquiera, incurrido en alguna de las descomuniones puestas en las synodales hasta auerles concedido la absolucion.

Casus reseruati in Archiepiscopatu Regni Peru.

1 Illi qui non soluunt decimas, & primitias, vel impediunt quo minùs alij illas soluant, Indi vel reliqui qui illas tenentur soluere.

2 Illi qui vendiderint chicha decora, separatim vel miscuerint cum yuca vel guarapo de miel de purga del primor barro, o mosto.

3 Qui faciunt laborare Indos contra ipsorum voluntatem diebus Dominicis, & festis, & illos cogunt vel per se, vel per alios, & fuerint in causa quod negligant doctrinam ratione lucri, vel vt fugiant mariti ab vxoribus, vel vxores à maritis suis.

4 Correctores, Præfecti domus, administratores, vel quæcumq; aliæ personę Ecclesiast. vel sæculares, quæ in suis lucris, vel vtilitatibus impenderint aut occuparint per se aut intermedias personas bona fabricarum Ecclesiarum, vel hospitalium, vel Confraternitatum, vel aliorum piorum locorum.

5 Clerici qui ordinati per saltum, vel per litteras dimissoriales suorum Prælatorum.

6 Qui violarint templum quocunque modo:

7 Qui exercuerint magiam, vel incantationes.

8 Qui præstant falsum iuramentum in damnum proximi.

9 Clerici qui rapuerint mulieres manibus, vel ministerio mularum, vel illas comitati fuerint equites, vel pedites.

10 Qui demunt aliquid bonis Ecclesiasticis.

11 Qui alijs sanctis abusi fuerint, vel alias re sacra.

12 Qui procurarint abortum alicui mulieri cum effectu.

13 Qui blasphemarint publicè in Deum, vel aliquem Sanctum.

14 Qui non velarint sese intra illos sex menses sui matrimonij.

15 Homicidæ voluntarij, & incæstuosi.

16 Qui furantur rem sacram, vel ex loco sacro.

17 Qui adulterant Scripturas, & falsi testes.

18 Etiam non poterunt absoluere de illis peccatis quamcumq; personam, quæ incurrit in aliquam excommunicationum positarum in synodalibus, vsque dum ipsis concessa sit absolutio.

Quamquam de his omnibus peccatis, vel per Bullam Cruciatam, vel per priuilegia mendicantium possint pœnitentes absolui, oportet confessarium grauitatem horum criminum ex reseruatione cognoscere, vt pænitentem admoneat, eique salutarem medicinam adhibeat.

CATHEDRA.

Qui impedit dignum à consecutione cathedræ, tenetur restituere, maxime stante statuto, quòd conferri debeat legitimo oppositori. *Comm. DD.*

CAVPO.

1 Tenetur restituere damnum per alterum factum in sua taberna. *Naua. c. 27. nu. 16.*

2 Si tribuat cibos, quibus scit vel scirè debeat aliquem transgressurum ieiunium, vel se inebriaturum peccat mortaliter. *Idem vbi sup.*

3 Si vinum in oppido vendat mixtum aqua, vel tollat aliquid ex debita mensura, debet, vel communitati restituere, vel tanto tempore supra debitam mensuram in eodem oppido vinum vendere quanto ea fraude vsus est. *Molina & Villalob. to. 1. tr. de Bul. comp.*

An verò possit Bulla Compositionis vti, alij aiunt, alij probabilius negant. *Vasquez apud Dianam 5. p. res. 46.*

DISP. VIII. SECT. VNICA,

RESOLVTIONES VARIÆ.

CENSVS.

1 Census est ius exigendi pensionem de re vtili alterius. Differt ab Emphiteusi, quia Emphiteusis est in re propria; cuius vsus per vitam ad alterum pertinet. *Nauar. & Azor. 3. p. lib. 10. cap. 2.*

2 Census non potest emi minore pretio, quàm impositus fuit à principio, post extrauagantem Pij V. nisi fuerit vltra taxam impositus. Si autem census fuerit irredimibilis, & perpetuus, potest emi minore pretio, quia nulla lege taxatum est. Si verò res, in qua impositus est census redimibilis, sit in periculo, vt pereat, vel si difficile soluatur, poterit minori emi, quia minus valet. *Mol. li. 2. de iust. disp. 393. Id. vbi sup.*

3 Ex parte fideiussoris potest pactum esse, vt venditor census intra determinatum tempus illum redimat, dummodo non præcedat fraus emptoris. *Villal. to. 2. tr. 23. dif. 5.*

4 Non potest emi cum pacto retrouendendi. Potest tamen cum pacto quòd si intra sex annos non redimatur, maneat perpetuus; sed debet emi maiore pretio, quàm redimibilis. *Less. lib. 1. cap. 12. dub. 9.*

5 Conditiones appositas à Calixto

III. & à Martino V. ſi habeat cenſus, approbatur; ſi careat illis non reprobatur. Sufficit enim quod habeat, quæ iure naturali requiruntur. Hæ ſunt vt enim iuſto pretio ematur, & venditor non teneatur ad redimendum cenſum. *Extr. 1. & 2. de emp. & vend.*

6 Conſtitutio Pij V. non obligat in regnis Hiſpaniæ, quia ab ea fuit ſupplicatum. *L. 10 tit. 15. lib. 5. recop.*

7 Cenſus ſupra alium cenſum imponi poteſt; nòn verò ſupra maioratum, nec ſupra feudum, nec ſuper rem alienam ſine Domini conſenſu. Debet eſſe ſupra rem ſpecialiter aſſignatam, poteſt tamen addi generalis hypotheca. *Mol. 2. de iuſ. dup. 389. Azor. 3. p. lib. 10. c. 7. q. 3. Rebel. de iuſt. 2. p. lib. 10. q. 6. n 4.*

8 Emptio cenſus debet eſſe pecunia numerata coram Notario, & teſtibus. Quando verò redimitur, non eſt neceſſaria pecunia numerata.

9 Non eſt apponenda pœna propter menſam ſolutionem vendentis, non augendus cenſus ex debitis redditibus niſi prius ſoluatur pecunia, & poſtea numeretur coram Notario, & teſtibus. *Vide Villal. vbi ſup.*

10 Si quis vendat cenſum, pretiumque mutuò det amico cum conditione, vt ſoluat redditus, non eſt vſurarius contractus. *Comm. DD.*

11 Anno etiam, quo nullus colligitur fructus, ſoluendus eſt cenſus. *Comm. DD.*

12 Cenſum ex vtraque parte vendentis, ſcilicet, & ementis redimibilem licere alij aiunt, alij negant. *Sà verb. Cenſus.*

13 Redditus annui ſunt quinque pro centum, & mille pro viginti millibus: & qui aliud amplius recipit, peccat, & reſtituere tenetur. *Ex conſtit. Regijs.*

14 Cenſus poteſt imponi ſuper Emphiteuſim, & ſuper alium cenſum redimibilem. *Comm. DD.*

15 Cenſus generalis hypotheca non habet ſpeciale prælationis priuilegium, niſi circa rem ſpecialiter obligatam ad cenſum. *Molina to. 2. diſp. 536.*

16 Pereunte re, ſupra quam eſt cenſus, perit cenſus, & diminuto eius pretio, minuitur; ſi tamen ſufficiat ad ſolutionem integer cenſus debetur. *P. Mena. in manuſcrip.*

DISP. IX. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES IV.

CENSVRA.

Cenſura quid ſit, & quotuplex.

1 Cenſura eſt pœna ſpiritualis, & medicinalis priuans vſu ſpiritualium bonorum Eccleſiaſticam poteſtatem, ita impenſa vt per eamdem ordinariè abſolui poſſit. *Suar. de cenſ. diſp. 1. ſec. 2. num. 5.*

2 Tres tantum ſunt Eccleſiaſticæ cenſuræ. Excommunicatio, ſuſpenſio, & interdictum.

3 Irregularitas etiam quæ prouenit ex delicto non eſt cenſura, nec poteſt abſolui per Bullam Cruciatæ, Contrariam opinionem defendunt viri docti, eaque vti licebit in graui neceſſitate, cùm non eſt facilis recurſus ad ſuperiorem. *Soto Medina Aragon. Bannez & tres alij videndi apud Villal. to. 1. tr. 16. diff. 2.*

4 De fide eſt poteſtatem eſſe in Eccleſia inſtituendi cenſuras: quæ poteſtas licet ſit de iure diuino, ipſa tamen inſtitutio eſt de iure humano.

✠✠✠✠✠
✠✠✠

SECTIO

SECTIO II.

DE EO QVI POTEST INSTITVERE, & imponere censuras.

1 POtestas instituendi censuras est tantùm in summo Pontifice, & in concilio generali, non autem in Episcopis. *c.Corripiantur 24.q.3.*

2 Nullum delictum, licet sit hæresis, annexam habet censuram iure diuino. *Comm. DD.*

3 Papa potest dispensare, vt aliquis communicet in sacris cum excommunicato; quia hæc prohibitio non est immediatè à iure diuino. *Comm. DD.*

4 Censura alia est à iure, alia est ab homine; effectus, tamen eius semper est à iure, ideoque vbique obligat.

5 Omnes qui in foro exteriori habent Ecclesiasticam iurisdictionem, habent potestatem imponendi censuras. Parochi autem non possunt, nisi sit consuetudo. *Suar.de censu.disp.18.sec.1.*

6 Qui habet potestatem ordinariam, potest illam delegare; secùs verò si habeat delegatam. *Comm. DD.*

7 Mulier non est capax huius iurisdictionis; sed hæc incapacitas non est à iure diuino. Vnde posset Papa de potentia absoluta hanc iurisdictionem mulieri concedere, licet hoc nullus fecerit. *Nauar.de sent.excom.*

8 Episcopus non potest excommunicare familiares religiosorum mendicantium, nec eis ponere interdictum, dum sunt in ipsorum obsequio, & si faciat sine speciali mandato Summi Pontificis, inualidè faciet ex priuil. Alexand. IV. *Henriq.to.1.lib.7.de Indul.cap.25.*

9 Si Episcopus esset excommunicatus, & denuntiatus, vel esset notorius clerici percussor, vicarius eius inualidè censuras poneret. *c.1.de offic.vicar.in 6.*

10 Qui ponit censuras non incurrit eas, non potest tamen communicare cum excommunicato a seipso in prohibitis à iure. *Comm. DD.*

11 Concilium, vel Capitulum potest ponere censuras aduersus aliquem capitularem. *Comm. DD.*

SECTIO III.

DE CONDITIONIBVS REQVISITIS ex parte imponentis censuras.

1 IN statuendis censuris requiritur intentio: nec præsumendum est quod non habuerit si verbis constat, licet inuitus ponat, valet; secus verò absolutio. *c.Cum voluntate de sent.excom.*

2 Iudex prohibitus censuras ponere, si habet iurisdictionem, & ponit, valent. Imponendæ autem sunt per aliquem actum literis, vel saltem verbis expressum. Et censura debet esse determinatam personam. *Suarez vbi sup. & ex c.1.de sen.excom.*

3 Secundùm dispositionem iuris non sunt infligendæ censuræ nisi in scriptis. Leo autem X. concessit, quod Prælati ordinis Minorum regularis obseruantiæ, cùm aliquem fratrem propter Apostasiam, vel aliam causam excommunicant in Capitulo fratrum, aut in communitate, non teneantur proferre sententiam in scriptis, prout in iure sub pœna suspensionis præcipitur proferentibus. *Ex d.c.1.de sent.excom.*

4 Censura inflicta sine scriptis est valida; Prælatus verò censuram per modum statuti infligens sine scriptis, pœnam à iure impositam incurrit. *Villal. vbi sup.*

5 Censuræ causa in scriptura exponenda est, eiusque totale transcriptum

à iudice intra vnum mensem exhibendum est reo petenti. Quæ si iudex non obseruet, ab ingressu Ecclesiæ, & diuinis officijs per mensem suspenditur. *Ex supr. dic. c. 1.*

SECTIO IV.

AN MONITIO DEBEAT PRÆCEDERE censuram, & ob quam causam imponenda est?

1 IN censura à iure necessarium non est, quòd præcedat monitio, neque in ea, quæ est ab homine, si infligitur ob delictum futurum: nec quando infligitur in pœnam. *Comm. DD.*

2 Monitio debet esse trina, vel vna pro trina, & personalis, nisi persona malitiosè abscondatur; tunc enim sufficit in domo eius notificationem fieri. *c. Sacr. de sent. excom.*

3 Censura non debet infligi ob proprium peccatum; interdictum verò imponi potest ob alienum peccatum, quod aliquo modo fit proprium. *c. Si sententia de sent. excom.*

4 Non potest censura infligi nisi ob actum purè interiorem, & cùm ponitur ob actum consummatum, non incurritur ob non consummatum; quia non debet extendi ad id, quod in ea non declaratur. Nec infligenda est nisi propter peccatum mortale, & in suo genere graue, dummodo censura grauis sit. *Comm. DD. Trid. ses. 25. de refor. c. 3.*

5 Qui à mortali excusatur, excusatur à censura, & cùm Prælatus aliquid præcipit sub sententia excommunicationis, licet non sit latæ sententiæ, obligat sub mortali. *Suar. de censu. disp. 18. sect. 3.*

6 Excommunicatio minor incurritur ob veniale; maior non potest imponi nisi ob contumaciam, & nisi imponatur in pœnam, quod potest solus Papa.

7 Quoad forum conscientiæ, reo correcto, eiusque contumacia cessante, non cessant censuræ. *In decr. Alexand. VII. anno 1666. 18. Mart.*

SECTIO V.

Quando sit nulla vel iniusta, & de illius effectu?

1 QVando censura est nulla timenda non est; si verò est valida, quamuis iniusta, timenda est. *c. 1 11. q. 3.*

2 Cum lex aut mandatum superioris non obligat, nec censura sub qua præcipitur. *Comm. DD.* Quod contingit cum infligitur à non habente iurisdictionem, vel ab habente suspensam; vel deest aliquid substantiale iuris: vt si quis excommunicetur nulla monitione præcedente, vel sine causa.

3 Si nullitas non est notoria, censura in publico seruanda est. *Comm. DD.*

4 Si nullitas est in opinione, tenetur subditus sequi superioris opinionem. *Suarez. de censu. disp. 4. sect. 9. n. 6.*

SECTIO VI.

An metus, & ignorantia excusent à censura: & an eius effectus suspendatur per appellationem.

1 MEtus grauis excusat à censura; & qui ob metum grauem aliquod peccatum committit, licet à peccato non excusetur, non incurrit censuram. *Comm. DD.*

2 Metus infamiæ, & scandali excusat à censura clericum celebrantem excommunicatum. *Suar. dispu. 6. sec. 3. nu. 14.*

3 Qui peccat contra ius naturale, & diuinum, cui annexa est censura, si ignorat eam inuincibiliter, non incurrit in illam, *Idem disp. 4. sect. 8. n. 6.*

4 Qui occidit hominem, quem ignorabat esse clericum, quem etiam si sciret esse clericum occideret, non incurrit excommunicationem. *Vasq. 1.2. disp. 1. 36. n. 4.* Si tamen Petrus volens occidere Ioannem, occidit Franciscum sciens esse clericũ nõ excusatur à censura.

5 Qui ignorat peccatum vincibiliter, censuram autem inuincibiliter, non incurrit in illam. *Suar. dis. 4. sec. 10.*

6 Ignorantia, quæ excusat à peccato mortali, licèt non à veniali, excusat a censura. *Sanch. de Matr. lib. 8. disp. 32. n. 29.*

7 Eum, qui non obediuit intra terminum præfixum, postea tamen pœnituit de contumacia, si contra eum proferatur censura, illam incurrere alij negant, alij probabilius affirmant. Vide hoc verbo *Censura* sect. 4. n. 7. pag. 78. *Suar. vbi supra n. 8.*

8 Cùm censura infligitur contra eũ, qui scienter, & temerariè aliquid fecerit, non ligat eum, qui fecit ex ignorantia etiàm crassa; nisi temeritas fuerit ex magna affectatione. *Sanch. vbi sup. lib. 8. disp. 32. n. 26.*

9 Censura non suspenditur per appellationem, sed quæ infligitur post legitimam appellationem est nulla, & qui appellauit legitimè, si excommunicatus post appellationem celebrauit, non fit irregularis, quamuis vincatur in lite. *c. Pastoralis. para. verum de appell. c. per tuas de sent. excom.*

10 Excommunicatio nouo iure potest esse à futuro dependens: vt in simoniacè vendente rem spiritualem, qui in excommunicationem incurrit cùm redditur pretium. *Extrau. 2. de simon.*

SECTIO VII.

De Censuræ subiecto: & an possit aliquis duplici ligari censura?

1 SVbiectum censuræ capax solùm est homo viuus, non defunctus: quem absoluere nihil aliud est, quàm concedere viuis facultatem, vt eum sepeliant in loco sacro, & orent pro eo. *Comm. DD.* Debet etiam esse baptizatus, & vsum rationis habere.

2 Vt quis iuris censuram incurrat, sufficit quòd sit doli capax. *Dic. c. 1. & vlt. & ibi glos. v. Pueris.* Hominis autem censuram non incurrit, nisi qui nubiles annos attigerit. *Comm. DD.*

3 Qui censuræ causam dedit mentis compos, & postea insanus factus est potest excommunicari, *Villal. tom. 1. tr. 16. disp. 14.* Si autem amentia fuerit perpetua, absoluendus est etiam ab ea, quam insanus incurrit.

4 Vt censura liget, debet esse contra determinatas personas: *c. Romana. par. in vniuersit. de sen. excom.* Communitas potest interdici, non autem excommunicari.

5 Summus Pontifex nulla censura à potest ligari, quia nullum habet in terra superiorem. *c. cuncta per mundum 3. q. 3.* Episcopi autem, nisi illorum fiat specialis mentio, non tenentur suspensione, nec interdicto generali; *c. quia periculo tum de sent. excom. in 6.* iuris autem generalibus excommunicationibus obligantur. *Comm. DD.*

6 Vnus homo potest ligari pluribus censuris, & absolui ab vna & non ab alijs, quæ toties multiplicantur, quoties peccatum committitur, cui annexa est censura; non verò cùm multiplicantur

cantur actiones, & solùm est vnum peccatum. *c. cum pro causa de sent. excom.*

7 Qui occidit plures clericos vno actu, an plures excommunicationes incurrat alij negant, alij probabilius affirmant; idemque dicendum de eo, qui facit vnum actum cũ pluribus circumstantijs, quibus annexæ sunt plures excommunicationes. *Vide P. Suar. de censu. dis. 5. sec. 3. n. 8.*

8 Qui occidit religiosum Sacerdotẽ duas excommunicationes incurrit, vnã quia occidit religiosum; aliam, quia Sacerdotem. *Idem vbi sup. n. 51.*

9 Vt quis incurrat in censuram, debet esse subditus imponentis illam, vel habere domicilium in eius territorio, vel in eo deliquisse. *Comm. DD.*

10 Vbicumque fuerit excommunicatus denuntiatus, vitandus est; & qui excommunicationem inflixit, potest monere etiam non subditos, ne cum eo communicent, & ni paruerint, excommunicare. *Suar. de cens. disp. 5. sec. 4. num. 2.*

11 Episcopi statuta non obligant subditos, qui sunt extra ipsius territorium. *c. vt animæ de const. in 6.*

12 Si peccatum incipit in territorio alicuius Episcopi, & extra illud consummatum fuit, ligat censura. *Comm. DD.*

13 Eum, qui in alieno territorio peccatum commisit, cui annexa erat censura, in illam incurrere, alij aiunt, alij negant probabilius. *Villalob. vbi supra.*

14 Censura posita per modum sententiæ ligat subditum existentem extra territorium; secùs verò si sit per modum statuti. *Auil. de cens. 2. p. c. 3. dub. 11.*

SECTIO VIII.

De modo tollendi Censuras.

1 NOn tollitur censura per mortem infligentis, nec per mortem censura ligati, nec per solam pœnitentiam; sed per legitimam absolutionem. *c. Pastoralis de off. ordin.*

2 Rector, qui excommunicatus fuit, quia debitum non soluit, non liberatur finito officio, immo successor nisi intra mensem satisfaciat, eadem ligatur censura. *c. Aduers. de excom.*

3 Si suspendatur, & interdicatur quis donec restituat, facta restitutione liberatur. Si autem eodem tenore excommunicetur, dubia res est inter DD. vtrumque probabile; in practica securius est, vt absoluatur.

SECTIO IX.

De eo, qui absoluit.

1 DE iure communi, & ordinario, qui ligauit, debet absoluere, vel eius successor, si officium finiuit, vel superior eius, qui posuit censuram, vel qui ab eo habet iurisdictionem delegatam. *c. inferior. 21. & dicto c. pastoralis.*

2 Episcopus, & proprius Parochus possunt absoluere à censura iuris non reseruata. Parocho autem multi DD. hanc facultatem negant. *Vide Villal. vbi sup. n. 8.*

3 In mortis articulo quilibet Sacerdos potest ab omni censura absoluere. *Trid. ses. 14. c. 7.*

4 Religiosi nostræ societatis, & quibus communicantur nostra priuilegia, possunt absoluere quoscumque Christi fideles ab omnibus casibus reseruatis,

etiam contentis in Bulla Cœnæ, & à censuris omnibus illis annexis, excepta hæresi. *Ex Bulla Pauli III. videndæ in nostro comp.* Idem potest quilibet Sacerdos approbatus ab ordinario per Bullam Cruciatæ.

5 Quando Papa concedit facultatem absoluendi à censuris sibi reseruatis, censetur concedere reseruatas Episcopis. *Comm. DD.*

6 Qui confessus est cum habente iurisdictionem absoluendi generaliter à censuris, manet absolutus etiam ab oblitis, nec indiget noua absolutione, si postea recordetur: secùs verò in peccatis reseruatis, quæ licet non maneant reseruata, confitenda tamen sunt, si in memoriam venerint. *Comm. DD.*

7 Concessio absolutionis à censuris per Bullam, vel Iubileum, intelligenda est in foro interiori tantùm, nisi aliud exprimatur. *Nauarr. c. 27. n. 278.*

8 Cùm dicatur, quòd absolutio impendatur satisfacta parte, si ad id non est obligatus, vel obligatio est dubia, potest absolui parte non satisfacta. Si verò obligatus est, & potest, non est absoluendus donec satisfaciat, vel cautionem præstet, vel pignus tribuat, si pars sit absens, *P. Suar. vbi sup. n. 40.*

9 Si obligatus est, & non habeat vnde soluat, absoluendus est ad reincidentiam. *c. eos qui de sent. excomm. in 6.*

10 In mortis articulo quilibet Sacerdos potest absoluere ab omnibus cēsuris, (si verò superior fuerit præsens securius erit ad illum recurrere) ab alio autem hæc absolutio est ad reincidentiam, si conualuerit, & non debet fieri nisi satisfacta parte, vel præstita cautione, si per tempus licebit. Et post conualescentiam si fuerit articulus præsumptus; debet comparere coram superiore; quod ni fecerit in censuras reincidet. *c. eos qui de sent. excom.*

11 Si autem articulus mortis fuit verus, & absolui non potuit; dedit tamen signa contritionis, post mortem absoluendus est à iudice, cui reseruata erat censura. *Comm. DD.*

SECTIO X.

De Absolutione metu vel fraude extorta.

1 Absolutio metu graui, vel fraude extorta, est inualida, & taliter absolutus excommunicationem incurrit. *vnic. c. de his quæ vi.*

2 Absolutio empta pecunia est iniusta, & simoniaca; sed valida. *c. Ad aures de simonia.*

3 Absolutio censuræ data sub conditione de præsenti, vel de præterito iam adimpleta est valida. Quæ autem datur sub conditione de futuro in casu grauis necessitatis valida erit, & licita. *Suar. de cens. disp. 7. sect. 8. n. 7.*

4 Nemo potest absolui virtute Bullæ ad reincidentiam, nec pari hoc potest confessori concedere, potest autem iudici, & ab eo terminum assignatum prorogare. In quo casu sunt DD. qui dicant transacto termino reum non reincidere in censuram, nisi a iudice noua censura ligetur. *Comm. DD.*

5 Eum qui transacto termino non potuit satisfacere, in censuram reincidere alij aiunt, alij probabilius negant. *Villal. tr. 16. dif. 23.*

SEC-

SECTIO XI.

De forma absolutionis à Censura.

1 Absolutio à censura valet sub quacunque forma significetur, & vno verbo potest quis à multis censuris absolui. *Suar. de cens. dis. 7. sec. 9.*

2 Absolutio petenda est à pænitente, si autem non petatur, est tamen valida. *c. per tuas de sentent. excom.*

3 Reliquæ ceremoniæ si commodè seruari non possunt, possunt sine peccato prætermitti. Si autem publica fuit censu publica debet esse absolutio, & aliqua iniungi medicinalis pœnitencia. *Suar. vbi sup. disp. 19. sect. 2.*

DISPVT. X. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ:

De cessatione à Diuinis, & eius effectibus.

1 Cessatio à Diuinis est quædam omnimoda desistentia a Diuinis officijs, & ab administratione quorundam Sacramētorum in locum decreta. *Nauarr. in sum. c. 27. n. 188.*

2 Non est propriè censura, vnde non est interdictum; præsupponit autem illud, & ideo manent cum ea illius effectus. *Suarez vbi sup.*

3 Tempore cessationis non licet recitare publicè officia Diuina; *c. non est vobis desp.* cum socio autem recitare non est prohibitum. *Suarez vbi sup.*

4 Audire Missam, & officia diuina non licet. Suspenditur autem cessatio in aliquibus solemnioribus festiuitatibus, quæ videri poterunt *in c. alma mater.*

5 Cymbalis signum dare ad Missam vel ad diuina officia non licet. Ad recitandas Angelicas salutationes, & ad audiendam concionem non est prohibitum; seruanda tamen loci consuetudo. *Henriq. c. 53. n. 8.*

6 Prohibetur vsus sacramentorum præter Baptismum, Cathecismum, Confirmationem, & Pœnitentiam. Eucharistia autem per modum viatici potest solemniter portari ad infirmos, & ad hoc cymbalis signum dari: & si non fuerit hostia consecrata ad hoc, clausis ianuis cum vno acolytho Missa celebrari. *Villal. to. 1. tr. 10. dif. 2.*

7 Singulis hebdomadis licet Missam dicere ad renouandam Eucharistiam. *c. permittimus de sent. excom.*

8 Extra infirmitatem non licet Eucharistiam sumere Neque Ordo, neque Extrema vnctio possunt ministrari. Matrimonium verò sine benedictionibus potest celebrari. *Comm. DD.*

SECTIO II.

DE EO, QVI POTEST CESSATIOnem ponere.

1 Omnis, qui potestatem habet ad ponendum interdictum, potest ponere Cessationem à Diuinis. *Comm. DD.*

2 Qui dedit causam ponendæ cessationi, debet soluere omnia stipendia amissa ratione Cessationis. Ponenda verò est non vt pœna, sed propter contumaciam. *Comm. DD.*

3 Qui Cessationem non seruat, peccat mortaliter: & cum est generalis, religiosi eam non seruantes sunt ipso facto excommunicati. Reliqui autem nullam pœnam incurrunt; & clericus, qui tempore cessationis positę post interdictum, si clausis ianuis Missam non solemnem dice-

diceret, non incurreret irregularitatem, peccaret tamen mortaliter. *Clem. 1. de sent. excom.*

SECTIO III.

De eo, qui potest cessationem à Diuinis tollere.

1 QVi Cessationem posuit, potest illam relaxare, vel in totum, vel in partem. Si autem posita fuit vsque ad determinatum tempus, finito termino sine noua relaxatione finitur. *Comm. DD.*

2 Non suspenditur per appellationem subsequentem, benè autem per antecedentem. *Comm. DD.*

3 Posse autem secundùm partem suspendi ab eo qui posuit, alij negant, alij probabilius affirmant. *P. Auil. de censu. P. Suar. de cens. disp. 39. sec. 4. n. 3.*

4 Priuilegia Ordinum mendicantium pro tempore interdicti, vel Cessationis à diuinis non sunt reuocata per Concilium Tridentinum, nec per Bullam Cruciatæ suspensa, quominus religiosi possint suspendere in aliquibus solemnitatibus. *Idem vbi sup.*

5 Interdictum, & Cessationem, quam tenet Cathedralis, tenentur seruare religiosorum conuentus, etiam à ciuitate media leuca distãtes. *Comm. DD.*

6 Si interdictum ponitur non populo, sed soli monasterio, non tenentur religiosi illud seruare, nisi eis alimenta præstentur, vel ipsi causam interdicto dederint. *Ex conces. Leonis X.*

7 Religiosi mendicantes ex concessione Leonis X. tempore Interdicti, & Cessationis à diuinis tam professi, quam nouitij conuersi, & donati possunt celebrare, & recipere sacramenta, & recitare in choro, & extra officium diuinum clausis ianuis, & submissa voce, vt habetur in c. Alma mater; sed non possunt clericos ad celebrandum admittere. *Ex concess. eiusdem.* Prædicta tamen omnia non solùm possunt in generali interdicto, sed etiam in speciali ex concessione Iulij 2. *Refertur in compend. verb. Interd.*

8 Processiones facere, litanias, & hymnos dicere intra claustra licet. *Ibidem.*

SECTIO IV.

De Priuilegijs Mendicantibus concessis quoad sæculares.

1 PRiuilegia, quæ habent religiosi Mendicantes quoad sæculares tẽpore Interdicti, & Cessationis à diuinis non sunt reuocata per Bullam. *Villal. vbi sup.*

2 Tercerones, Beatæ, familiares tam viri, quam fœminæ, syndici, Oeconomi, Aduocati, Procuratores, & alij qui inseruiunt monasterijs virorum, ac mulierum possunt admitti ad officia diuina, & sacramenta, & sepeliri in illorum ecclesijs cum moderata pompa, nisi ipsi dederint causam interdicto, vel sint excommunicati. *Comp. verb. Interdict.*

3 Hoc priuilegium habent Patres Minimi, quoad omnes, qui ipsorum habitu vtuntur, & Patres Carmelitæ quoad suos Confratres, qui afferunt paruum scapulare, & Patres Sanctissima Trinitatis, quoad Confratres, qui ipsorum scapulari vtuntur. Qui autem chordam D. Francisci, vel chartam confraternitatis habent, non gaudent hoc priuilegio. *Ex concess. Leon. X. & Iulij III. Vide comp. verb. Interdict. parag. 25. & verb. Familiaris.*

4 Ex priuilegio concesso Patribus S. Benedicti, ipsi & qui ipsorum priuilegia communicant, possunt eligere sex personas tam viros, quam fœminas, quæ ad prædicta omnia, quibus ipsi religiosi gaudent, admittantur. *Refertur in comp. verb. Interdict.* Et ex alia concessione Nicolai Franciæ Legati à latere hæ personæ eligendæ possunt esse quindecim singulis diebus. Hoc etiam priuilegio gaudent Abbatissæ, & Priorissæ in suis monasterijs.

5 Secularibus, qui ægrotant in domibus religiosorum mendicantium, potest ministrari sacramentum extremæ vnctionis cum licentia Parochi ipsorum. Reliqua priuilegia, quoad sæculares videm possunt in P. Emanu. Roder. *to.2.qq.reg.q.114.art.1.*

6 Societas nostra non habet festa assignata, in quibus suspendatur Interdictum; admonendus esset noster generalis vt assignaret solemnitates; & nobis communicaret prædicta priuilegia.

DISPVTATIVNCVLA INTERIACENS

DE CESSIONE BONORVM.

1 EXcusat à restitutione in foro exteriori; in interiori autem, si de veniat ad pinguiorem fortunam non excusatur, qui bonis cessit. *Comm.DD.*

DISP. XI. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CHARITAS.

De Charitatis definitione, & quando obliget eius præceptum.

1 CHaritas est virtus supernaturalis, quæ facit nos Dei amicos; *Ioan. 13.*

2 Non esse realiter distinctam à gratia dicunt aliqui DD.

3 Hac virtute amamus Deum, nos metipsos, animam, & corpus, & proximos propter Deum. *D. Thom. 2. 2. q. 25. art. 1.*

4 De fide est esse præceptum diligendi Deum super omnia appretiatiuè, & propter ipsum; in hac autem vita perfectè non adimpletur. Est præceptum affirmatiuum, & includit aliud negatiuum; quantum ad affirmatiuum, non habet determinatum tempus. *Aug. in lib. de perf. iust.*

5 Non obligat in primo instanti vsus rationis, nec in graui tentatione, nisi fuerit odij Dei, Obligat verò cùm quis tenetur iustificari, & copiam confessoris non habet. *Suar. t.4. sec.2. n.14.*

6 Qui semper viuere desideraret in hac vita, mortaliter peccaret. *Azor. tr. 2. lib.9. c.4. q.1.*

7 Præceptum diligendi Deum super omnia sufficienter adimplet, qui nullum eius frangit præceptum, sed consultius, vtilius, ac suauius erit totis viribus conari nullum instans sine feruentissimo charitatis actu prætermittere.

SECTIO II.

Quomodo meritum procedat ex bonis Operibus in Charitate factis?

1 DE fide est nostris bonis operibus nos posse mereri apud Deum. Hoc autem meritum non est ex rigore iustitiæ, licet absolute sic nominetur. *Trid. sess.6. c.6 & can.32.*

2 Ad meritum de condigno apud Deum necessariũ, est status gratiæ, non verò ad meritum de congruo, ad quod iuuant opera bona facta in peccato. *Comm. DD.*

3 Ad vtrumque meritum necessaria est libertas, sed sufficit semiplena; dummodo referatur ad Deum tanquam in finem vltimum. *Est de fide.*

4 Relatio operis ad Deum, vel est actualis, vel virtutis, ac habitualis. Actualis est cùm actu refertur. Virtualis, cum durat aliquis effectus actualis intentionis seu relationis in quo dicitur ipsa durare, vt in eo qui ponit hostiam in calice ad consecrandum, & cùm actu consecrat, non recordatur relationis actualis illius, seu intentionis, quæ virtualiter manet in hostia posita. Habitualis dicitur eius, qui est in gratia, ratione cuius omnia, quæ habet, relata sunt ad Deum. *Vide Thom.2.2.vbi sup.*

5 Habitualem relationem sufficere ad meritum sunt qui asserant; probabilius autem videtur necessariam esse saltem virtualem; consultius autem quàm frequenter opera nostra ad Deum actualiter referre.

6 Meritum sic definiendum: Opus bonum liberum in obsequium Dei amici, cui de iustitia debetur præmium. *Comm.DD.*

SECTIO III.

QVÆ POSSINT PER MERITVM acquiri: & de præcepto diligendi proximum.

1 OPus bonum hominis grati relatum in Dei obsequium meretur gratiam, & gloriam. Gratiam autem primam, remissionem peccatorum, & pœnæ æternæ nemo meretur de condigno, sed tantùm de congruo. *Trid.ses.6. c.16.& can.32.*

2 Christus meruit nobis de condigno primam gratiam; nullus autem potest alteri illam mereri de condigno, sed tantùm de congruo. *Trid.ses.6.c.1.*

3 Nequit iustus mereri sibi de condigno reparationem sui lapsus; de congruo autem probabilius est quod possit.

4 Perseuerantiam vsque in vitæ finem non potest quis mereri de condigno, potest autem de congruo. *Comm. DD.*

5 Est præceptum de diligendo proximum, quod nos obligat ei subuenire non solùm in extrema, sed in graui necessitate, cùm possumus sine magno dispendio nostro. *Nauar.in sum.c.14.n.12.*

6 Non solùm amici, sed inimici diligendi sunt ex præcepto diuino; Licet tamen optare eis malum temporale, propter bonum æternum; & si inimicus est vir potens, & aliter non potes euadere mortis periculum, vel rei familiaris graue dispendium, potes ei mortem optare; non tamen procurare, nisi cum ipse te conatur occidere. *Comm. DD.*

7 Non teneris specialia amoris signa ei præbere, communia autem non licet negare. *Comm.DD.*

8 Culpam teneris remittere, non tamen satisfactionem debitam, præcipuè si sis pater, superior, aut iudex. *Comm. DD.*

9 Deus diligendus est super omnia, appretiatiuè, non verò intensiuè ex necessitate præcepti. *Comm.DD.*

10 Amor benè ordinatus incipit à seipso; debet tamen bonum alienum spirituale anteponi bono proprio temporali, etiam vitæ. Et bonum vniuersale reipublicæ præferendum est bono proprio particulari. Et vnicuique mandauit Deus de proximo suo in eo, quo potest in bono spirituali iuuare. *Vide P. Sa verb.Charitas.*

11 Vt quis teneatur alienæ saluti opem ferre, cum vitæ suæ periculo, debet salus alteri esse physicè impossibilis, nisi

nisi ego succurram, aliud tamen est in his, qui ex officio obligantur. *Vide Dian. in sum. verb. Praeceptum nu. 9.*

12 Non teneris cum discrimine vitæ propriæ adire, & absoluere illum, qui in articulo mortis putat se contritionem non habere sufficientem, & ideo petit confessarium; nisi fortè ille tam rudis esset, vt modum se excitandi ad contritionem omnino ignoraret.

13 Homo tenetur vitæ suæ tempore elicere actum fidei, spei, & charitatis ex vi præceptorum diuinorum ad eas virtutes pertinentium. *In decr. Alexandri VII. an. 1665. 24. Sept.*

DISP. XII. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

QVID SIT CIRCVMSTANTIA, & quando aperienda in confessione?

1 Circumstantia est accidens actionis humanæ, quæ in genere moris illam variat, vel efficiendo actum deteriorem, vel minuendo eius malitiam. *D. Th. 1. 2. q. 4. ar. 1.*

2 Circunstantiæ aliæ mutant speciem, aliæ non; vt autem mutent speciem, debent esse voluntariæ; res in esse morali possunt esse simul in multis speciebus. *Comm. DD.*

3 Circunstantiæ communes omnibus peccatis non mutant speciem, nec sunt in confessione aperiendæ. *Comm. DD.*

4 Circunstantia est sextuplex scilicet: Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quommodo, quando.

5 Circunstantiæ omnes, quæ mutant speciem, & quæ de peccato veniali faciunt mortale, aperiendæ sunt in confessione, etiam si sint actuum interiorum. *Comm. DD.* Mutant speciem cùm habent diuersæ speciei obiecta in genere moris. Et qui talium circunstantiarum oblitus fuit in confessione; tenetur postea confiteri cùm in memoriam venerint.

6 An sponsa de futuro, si fornicetur cum alio præter sponsum, teneatur circunstantiam desponsationis fateri, dubium est inter DD. vtrumque probabile; sed videtur probabilius tantum esse circunstantiam aggrauantem. *Vill. to. 1. tr. 9. dif. 36.*

7 Eum, qui rem habuit cum nouitia teneri hanc circunstantiam aperire, alij aiunt, alij negant. *Vide Dian. to. 1. tr. 7. res. 7.* Idem de circunstantia Episcopatus, Generalatus, sacrorum ordinum in effusione sanguinis: & viri, qui prima vice virginitatem amisit, & fœminæ, quæ cum sponso primo fornicata est, & Confessarij qui carnaliter pœnitentem cognouit. *Facun. l. apud Dian.* Qui autem habuit capulam cum soluta, non satisfacit confessionis præcepto, dicens: commisi cum soluta graue peccatum contra castitatem, non explicando copulam. *In decr. Alexand. VII. an. 1665. 24. Sept.*

8 Religionis professus, qui fecit votum de se non polluendo, si se polluat, non facit nisi vnum peccatum; nec tenetur vtrumque votum exprimere. *Vide Dian. to. 1. tr. 7. res. 13. & 14.*

9 Qui ter cum tribus fœminis fornicatus est, si fateatur se sic fornicatum fuisse, & qui mille aureos furatus fuit, si dicat se rem notabilem surripuisse ad amplius non tenetur. De furto verò dubium est inter DD. vtrumque probabile. *Suar. in 3. p. to. 4. disp. 22. sec. 5.*

10 Vnico actu voluntatis volentem plures occidere, vel plures mulieres cognoscere, vnicum peccatum committere alij aiunt, alij negant, dicentes non

vnicum ſed plura. Hæc ſententia videtur probabilior: & ſi obiecta fuerint diſtincta ſpecie, erunt ſpecie diſtincta peccata, v.g. ſi vnico actu concupiuerit ſolutam, & coniugatam.

11 Copulam inter coniugatos habitam in loco ſacro, ſi ibi maneant vltra quatuor, vel quinque dies, non eſſe peccatum mortale alij aiunt, alij negant. *Vide Leſs.l.4.c.3.dub.12.nu.*86. Alij abſolutè dicunt, occultè habitam nullum eſſe peccatum, ſiue parum ſiue multùm ibi maneant. Quod putat probabile P. Vaſquez *to.2.in 2.p.diſp.98.cap.3.* Sed aduerte nomine loci ſacri non intelligi oratorium, etiam ſi Miſſa in eo celebrata fuerit, nec porta Eccleſiæ à parte extrema, nec cellæ religioſorum, nec Sacriſtia Eccleſiæ. *Pecun.præc.2.lib.4.c.4.nu.34.* Vnde talis circunſtantia non eſt aperienda.

12 Clerici, qui ludum taxillorum, vel chartarum frequentant, & cum fraude notabilem quantitatem lucrantur, tenentur fateri illam fraudem feciſſe in ludo taxillorum, vel chartarum; quia talem ludum frequentando peccant mortaliter. *P. Sabtraſt, de Ludo dub.24.nu.2.*

13 Iudex & ſi officio habeat cuſtodire vrbem, ne alij furentur, non tenetur fateri, quòd ſit iudex, ſi furatus eſt. *Sanch.de matr.to.2.lib.7.diſp.4.nu.5.*

14 Raptùs circumſtantia, ſi puella ſponſo conſentit, non eſt neceſſario fatenda.

15 Temporis duratio aperienda eſt in confeſſione non vt circumſtantia, ſed ſolùm quando aliter numerus exprimi non poteſt. *Dian.tr.7.reſ.39.to.1.*

16 Teſtis, qui vnico iuramento multa falſa affirmat, vnicum tantum facit peccatum; ideòque ſufficit ſi dicat ſe falſò ſemel iuraſſe, & declaret damnum, quod fecit Idem dicendum de ſacerdote pluribus monſtrante Euchariſtiam in peccato mortali in opinione eorum, qui dicunt peccare mortaliter. Quod alij probabilius negant, dicentes nullum eſſe peccatum. *Henr.l.5.c.5.n.6.in Gloſ. litt. F.*

17 An qui pœnitentiæ ſacramentum in peccato mortali pluribus miniſtrauit toties peccet, quot fuerint perſonæ, an ſemel, dummodo ſucceſſiue, & ſine magna interruptione illas abſoluerit, dubium eſt inter DD. vtrumque probabile, *Vide Dian.to.1.tr.7.reſ.43. Dian.to.1.tr.7.reſ.44.*

18 Qui ſe expoſuit peccandi occaſioni, & poſtea incidit in peccatum, non facit duo peccata; niſi inter occaſionem, & peccatum notabilis mora interceſſerit. *Comm.DD.*

19 Qui peccatum confeſſus circumſtantiæ oblitus fuit, poterit poſtea ſolam circumſtantiam fateri ſine peccato, quando ſine hoc illa ſufficienter exprimitur. *Suar.in 3.p.to.4.diſ.22.ſec.2.nu.8.& 9.*

20 Confeſſarius, qui incipit audire confeſſionem in peccato mortali, ſi habeat intentionem eliciendi actum contritionis antequam abſoluat, non peccat mortaliter; licet contrarium ſit etiam probabile apud Poſſeuinum *de offic.Curati c.45.nu.41. Vide Henr.lib.6.c.18.nu.6.*

21 Delectationes moroſæ quando ſolùm conſiſtunt in appetitu ſenſitiuo, & non exeunt in opus externum an ſint omnes eiuſdem ſpeciei, dubium eſt inter DD. Probabilius videtur non eſſe fatendam neceſſario circumſtantiam, an fuerint cum ſoluta, an cum coniugata. *Vaſq.in 2.p.to.2.diſp.112.*

22 Circumſtantiam complicis aperiendam eſſe in confeſſione, quando nullum

nullum aliud damnum ſequitur præter infamiam apud Confeſsorem alij aiunt, alij negant. Affirmatiua videtur probabilior, & præcipuè ſi cedat in vtilitatem ſpiritualem ipſius complicis. *Tolet. lib.3.c.8. nu.4.*

23 Mollities, ſodomia, & beſtialitas non ſunt peccata eiuſdem ſpeciei; ideoque non ſufficit dicere in confeſſione, ſe procuraſse pollutionem. *In decr. Alexandri VII.an.1665.24.Sept.*

24 Improbabilis eſt opinio, quæ dicit eſſe tantùm veniale peccatum oſculum habitum ob delectationem carnalem, & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur, ſecluſo periculo conſenſus vlterioris, & pollutionis. *In decr.Alexand.VII. an.1666.18.Mart.*

SECTIO II.

De alijs dubijs circa eandem materiam.

1 QValitas blaſphemiæ an poſſit reticeri, dubium eſt inter DD. Probabiliùs videtur non eſſe neceſſario fatendam, niſi contineret formalem hæreſim, vel odium Dei. *P.Valen. to.3. diſp.2.q.13.p.1.*

2 Qui vnico actu ſæpius candem repetit blaſphemiam, non tenetur numerum aperire; nec ſi diuertat. *Vide Dian. tr.7.to.1.reſ.51.*

3 Qui tangendo profeſſum, vel ſacris initiatum, ſe ipſum ſolum polluit, aperire tenetur circunſtantiam. *Vide Dian.vbi ſup.reſ.52.*

4 Circunſtantiam apoſtaſiæ aperiendam eſſe in confeſſione, nec ſufficere in hæreſim incidiſſe confiteri, aſſerunt multi DD. Contraria autem eſt probabilior, quia magis, & minus non variant ſpecies. *P.Azor.lib.8.c.21.to.1.*

5 Circunſtantiam conſuetudinis in peccato eſſe aperiendam, & propter eam poſſe confeſſarium differre abſolutionem vnanimiter DD. defendunt præter Ioannem Sanctium virum ſanè doctum, qui poteſt videri in ſuis practicis diſput. *diſput.9.num.6.Ioan.Sanct.diſp. 9.num.6.*

6 An prælatus, ſi omittat correctionè ſubditi, vel dominus mancipij, ſufficienter confiteantur dicendo, ſe omiſiſſe correctionem proximi, dubium eſt inter DD. Probabiliùs videtur teneri ad declarandum ſe eſſe prælatos vel dominos, *Villa.to.2.tr.6.4.diff.6.*

7 Qui habuit voluntatem non reſtituendi alienum, & poſtea mutauit tale propoſitum, & iterum redijt ad voluntatem non reſtituendi, & ſic ſe habuit per annum ſæpius reuocando voluntatem retinendi alienum, ex aliquorum ſententia non tenetur aperire diuturnitatem huius voluntariæ retentionis. *Vide Dian.verb. Circunſtantia.* Quod vix capere poſſum quomodo diuerſi actus voluntatis cum tot interruptionibus non ſint numero diſtincta peccata.

8 Medicus, qui ſine legitima cauſa licentiam dedit edendi carnes in die ieiunij, duplex peccatum commiſit, vnum ex fractione abſtinentiæ à carnibus, aliud ex fractione ieiunij. *Vide Dian.to.1.tr.7.reſ.60.*

9 Furentem cum manifeſto vitæ periculo vnum tantùm furti peccatum committere alij aiunt, alij negant. Affirmatiua videtur probabilior. *Dian.vbi ſup.reſ.61.*

10 Cauſa immiſſionis confeſſa, non eſt neceſſarium ipſam omiſſionem inuoluntariam fateri; licet contrarium multi DD. teneant. *Vaſq. to.1. diſp.94.c.3.*

11 Non audientem ſacrum in die Dominica, in qua incidit aliud feſtum obligans ad audiendum ſacrum, vni-

cum peccatum committere, & non teneri hanc fateri circunstantiam alij aiunt, alij negant. Affirmatiua videtur probabilior. *Vasq. in 3.p.to.4.q.91. art. 1.dub.4.n.9.*

12 Qui furatus fuit vt mæcharetur, si confiteatur furtum, & mæchiam, non tenetur fateri se vnum ad aliud ordinasse. *Dian.to.1.tr.7.res.23.*

13 Qui aliquid fecit, non distinguēs an esset peccatum mortale, an veniale, & postea inuenit non esse mortale, teneri ad aperiendam circunstantiam cōscientiæ erroneæ alij aiunt, alij negant Affirmatiua videtur probabilior. *Vasq. in p.2.to.2.dis.59.*

14 An pollutio occulta facta in Ecclesia contineat sacrilegij malitiam necessariò in confessione aperiendam, dubium est inter DD. Vtrumque probabile. *Suar. de relig. to.1.l.3.c.7.n.4. Negat Vasq. in p.2. to.1.q.72. art.7. disp.98.* Affirmatiua videtur probabilior. Idem dicendum de fornicatione occulta.

15 An latro furatus crumenam diuitis in Ecclesia committat sacrilegium, & hanc circunstantiam teneatur aperire, res dubia est inter DD. Negatiua videtur probabilior; *Vide Henr. lib. 2. c.6.n.5. in glossa*; secùs verò si res furata in Ecclesia sit saltem commodata ad diuinum cultum.

16 An qui vnico impetu profert in seruos plures iniurias, vocando illos fures, sodomitas, & alias, solùm teneatur fateri se in aliquem grauem iniuriam dixisse, non explicando numerum, neque personas, dubium inter DD. Probabilius videtur, quod tantum potest crescere grauitas contumeliæ, vt eam aperire sit de necessitate confessionis; vt si quem hæreticum, aut patriæ proditorem appelles. *Vide Sot. de iust. lib. 5. Plura esse peccata dicit Henriq. l. 5. c. 8.* Quod attinet ad personas in opinione eorum qui dicunt in vnico actu non posse esse plures numero malitias, non est numerus aperiendus: secùs verò in contraria. Vide P. Vasquez *in 3. p. to.4.q. 91. art.1. dub. 4. n.4.* cuius sententia videtur probabilior. *Vasq. in 3.p. to.4. q. 91.art.1.*

17 Qui ex odio vult proximo malum graue non teneri aperire, vtrum sit circa vitam, vtrum circa honorem vel circa facultates alij aiunt, alij negant. *Bona in tr. de leg. disp.3.q.4.* Probabilius videtur non esse necessarium aperire talem circunstantiam.

18 Circūstātiam inductionis ad peccatum, quando persona est parata ad peccandum, non tenetur quis confiteri; licèt alij contrarium teneant probabiliter *Azor.p.1.lib.12.c.16.q.5.*

19 Circumstantia modi in copula coniugali, nisi periculum sit effundendi semen extra vas, non est necessario fatenda. *Dian.tr.7.res.35.to.1.*

20 Quando confessor scit circumstantiam personæ, non est necessariò confitenda. *Comm.DD.*

21 Cùm multæ actiones partiales antecedunt actum principalem, sufficit actum principalem confiteri; nisi actiones sint extraordinariæ & continens malitiam alterius speciei. *Comm. DD.*

SECTIO III.

ALIA DVBIA CIRCA EANDEM materiam.

1 CIrcumstantias notabiliter grauātes peccatum intra eandem speciem aperiendas esse alij aiunt, alij negant, vtrumque probabile, & tutum in praxi. *Suar. to. 4. disp. 28. sec. 3.* Quæ autem notabiliter aggrauent prudentis viri

viri iudicio relinquendum est.

2 Circumstantię ita peccatum diminuentes, vt mutent speciem vel de mortali fiat veniale, necessariò dicendæ sunt. *Comm. DD.* Secus verò si solùm diminuat notabiliter intra eandem speciem.

3 Religiosus professus, qui incidit in carnis peccatum, debet tantùm aperire votum castitatis secundùm probabilem opinionem. *Sanchez de matr. to. 1. lib. 7. disp. 28.* Probabilior tamen est, quòd debeat etiam aperire se esse professum. Si autem sit simul sacerdos, sufficit quòd dicat se esse professum, vel esse Sacerdotem. Et si tandem sit Episcopus, hæc circumstantia non est aperienda, nisi secundum diuersitatem opinionum circa circumstantias notabiliter aggrauātes.

4 Qui per annum concupiuit mulierem ad peccandum sine voluntatis retractatione, vnùm tantùm numero peccatum commisit; *Comm. DD.* sed cum circumstantia notabiliter aggrauante.

5 Circumstantia personę, an sit consanguinea, vel affinis, & in quo gradu aperienda est; nec sufficit dicere quod sit in primo gradu cognationis, sed exprimendum est an consanguinitatis, vel affinitatis sit. *Vide infra Verb. Confessio.*

6 Omnes gradus consanguinitatis, vel affinitatis præter primum sunt eiusdem speciei; vnde sufficienter crimen confitetur, qui dicit se peccasse cum cōsanguinea, vel affine extra primum gradum. *Nauarr. c. 7. n. 4. in sum.* Nauarrus autem asserit secundùm distinctionem graduum sumendam esse specificam distinctionem horum peccatorum. Vnde alia species est copula cum consanguinea in primo gradu, alia in 2. alia in 3. alia in 4. Et ideo quis fuerit gradus necessario exprimendū est Probabilior videtur hæc sententia.

7 Filius, qui iniuria afficit patrem, & seruus dominum hanc tenetur circumstantiam fateri; similiter qui clericum percussit etiam primæ tonsuræ. *Comm. DD.*

8 Qui filiam solicitauit ante, vel post confessionem, nisi multum temporis intercesserit, debet fateri hanc circumstantiam, & peccatum hoc Sanctæ Inquisitioni reseruatur. *Vide casus reseruat. S. Inquis. supra hoc verb.*

9 Religiosus, qui Prælato nō obedit, committit vnum peccatum cum duabus malitijs, & contra religionem, & contra obedientiam; sufficit autem inobedientiam fateri. *Vide Villalob. in sum.*

10 Circumstantia reseruationis, vel censuræ annexæ necessario aperienda est. *Comm. DD.*

11 Stuprum non differre à simplici fornicatione, quando puella non coacta consensit, asserunt viri docti. Vnde secundùm hanc opinionem in prædicto casu circumstantia virginitatis non est necessario aperienda. *Vide verb. Luxuria.*

12 Circumstantia loci sacri in furto, in sanguinis, vel seminis effusione, & violenta extractione ad locum sacrū confugientis fatenda est; sed qui in loco sacro aliquid horum foras committendum mente concipit, non tenetur hanc circumstantiam aperire. *Comm. DD.* Secùs verò si foras consenserit in loco sacro perpetrandum.

13 Circumstantia scandali formalis, & per se intenti non est retinenda, & tunc dicenda species peccati in quod proximum induxit. *Nauarr. c. 6. n. 7. in sum.* Et quamuis opus bonum sit, si sciebat, vel scire debebat occasionem ruinæ futuram esse. Nec nòn si publicè peccet etiam sine intentione scandali-

zandi,

zandi, dummodo ſit coram his qui ſcandalum veroſimiliter patientur.

14 Circumſtantia, quæ interrogatur à Confeſſario & non poteſt taceri ſine graui incommodo ſpirituali: circumſtantia voti de non peccando in particulari: & circumſtantia conſcientiæ erroneæ, vt qui arbitrabatur peccatum eſſe, quod verè non erat, & tamen fecit, hæ omnes circumſtantiæ aperiendæ ſunt. *Comm. DD.*

15 Circumſtantiæ ſequentes non ſunt neceſſario fatendæ. *Nauarr. c. 6. n. 9.* Circumſtantia diei feſti, vel ieiunio, vel orationi conſecrati. Circumſtantia peccantis ſpe veniæ, circumſtantia acediæ. Circumſtantia durationis eſt ſub conſilio confitenda. Circumſtantia complicis an ſit aperienda dubium eſt inter DD. quando aliter peccatum non poteſt confiteri. Debet ſi commodè poteſt, quærere alium confeſſorem, cui notus non ſit complex; ſi autem hunc non inuenias, non potes ob hoc alieno confiteri, nec communicare ſine præuia confeſſione, ſeruando quæ ſupra diximus.

16 Circunſtantias maris, vel fœminæ in peccato Sodomiæ, vel beſtialitatis confitendas eſſe alij aiunt, alij negant, affirmatiua videtur probabilior. *Dian. to. 1. tr. 7. reſ. 2.*

Reliqua quæ ad hoc verbum pertinent, inuenies in verbo *Confeſſio*.

DISP. XIII. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CLERICVS.

DE VARIIS DVBIIS AD CLERICOS *ſpectantibus.*

1 Clerici ſunt veri domini bonorum patrimonialium, & quaſi patrimonialium, & cùm ex his ſe alunt, poſſunt recompenſationem facere ſibi tantundem reſeruantes ex ſuorum beneficiorum Eccleſiaſticis bonis. *Molin. de iuſt. to. 1. diſp. 142. Nauarr. in apol. q. 1. n. 33.*

2 Sunt etiam veri domini fructuum beneficiorum ad congruam ſuſtentationem neceſſariorum, & eorum, quæ ex tali ſuſtentatione ſibi reſeruant. *Comm. DD.* Congrua ſuſtentatio eſt ea, quà viri prudentes vtuntur ſecundum decentiam ſui ſtatus; ad hanc ſpectant donationes moderatę, liberales, & remuneratorię, moderata hoſpitum, & amicorum conuiuia, & his ſimilia.

3 Eorum, quę ex his ſuperſunt, an ſint veri domini graue dubium eſt inter DD. vtraque opinio probabilis; tutior negatiua. *Leſſ. de iuſt. lib. 2. c. 4. dub. 6. n. 9.* Peccare autem ſi non contra iuſtitiam, ſaltem contra charitatem mortaliter, qui hæc in profanos vſus conſumit, omnium DD. vnanimis eſt ſententia; ſed ſecundum affirmatiuam non tenentur ad reſtitutionem, nec clericus, qui alienauit nec, qui illa poſſident. *Mol. to. 1. de iuſt. dub. 143.* At reſtitutio à Pio V. impoſita beneficiatis non recitantibus, debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam, eò quòd ſit pœna. *In decr. Alex. VII. ann. 1665. 24. Sept.*

4 Equites ordinum militarium non obſtringuntur his legibus. *Comm. DD.*

5 Sæculares iudices poſſunt Clericis auferre venationis inſtrumenta, vt nociua Reipublicæ. *Couar. q. 33.*

6 Clerici habentes temporalem iuriſdictionem, non poſſunt capitis ſententiam ferre; poſſunt tamen ad hoc iuriſdictionem delegare. *Comm. DD.*

7 Clerici ſunt iure diuino exempti à iudicibus ſæcularibus in rebus ſpiritualibus;

libus; in alijs autem temporalibus iure humano. *c nouiss. de iudicijs.*

8 Si iudex sæcularis fecit processum contra clericum, vt remittat illum ad Iudicem Ecclesiasticum, non tenetur iste iudicare secundum dictum processum. *Iul. Clar. in pract. q. 36. n. 9.* Nec si clericus confessus est delictum coram iudice sæculari, poterit ob id eum condemnare. Nec clericus potest renuntiare exemptionis priuilegio. *c. si diligenti de for. compet.*

9 Potest tamen eligere iudicem arbitrum sæcularem, non verò tenebitur parere illius sententiæ secundùm vim coactiuam; tenebitur autem secundum directiuam. *Comm. DD.*

10 In rebus ciuilibus per reconuentionem potest à iudice sæculari iudicari. *c. 1. de mut. petit.*

11 Clerici beneficiati, vel sacris initiati, chartis ludentes, vel alio ludo legibus prohibito, peccant mortaliter, si fiat cum scandalo; *Comm. DD.* & qui notabilem quantitatem amittunt ex redditibus Ecclesiasticis non excusantur à mortali; non tamen tenentur ad restitutionem neque ipsi, nec qui lucrantur, nisi amittentes sint religiosi.

12 Religiosi licitè recreantur, imò & meritoriè ludis honestis, & non est simonia, nec irreuerentia, imò laudabilis vsus lucrari res sacras, angelicas scilicet salutationes, & similia. *Comm. DD.*

13 Clerici in concilio Limensi ipso facto excommunicantur, si summam excedentem quinquaginta aureos ludo exponant. *Concil. Lim. art. 3. c. 17. so escudos valendos pesos de a. 7. realos.* Permittuntur tamen aliquando recreationis gratia comestibile quidpiam ludere, quod non excedat duorum aureorum valorem.

14 Ab eodem concilio prohibentur vti sericis vestibus, & habitu profano, & ab omnibus his quæ vulgo vocari solent lechagillas, polainas, puneres guarniciones de seda faxas en los manteos, alamares, monteras, pantuflos, capassos de seda & similia. *Ibidem c. 16.*

15 Prohibētur etiam fœminas comitari, vel equitando ducere ex tergo, nisi soror, aut mater sit.

16 Clerici concubinarij à Prælatis, & visitatoribus possunt, ac debent puniri non seruata figura iudicij. *Vbi supra c. 19.* Verba sunt concilij: Et postposita omni appellatione ad executionem etiam sine strepitu, & figura iudicij facta veritate inspecta procedant.

17 Clericus sacris initiatus, qui personam ludricam in scenicis egerit, ipso facto incurrit excommunicationem. *Ibidem c. 20.*

18 Sub reatu mortis æternæ prohibetur ab eodem concilio presbyteris celebraturis, ne tabachi fumum ore, aut sayri vel tabachi puluerem naribus etiam prætextu medicinæ ante Missæ sacrificium sumant. *Concil. Lim. vbi sup.*

19 Sacris legibus prohibitum est clericos conductores fieri. *Extr. ne cler. c. 121. q.*

SECTIO II.

DE ALIIS DVBIIS AD CLERICOS *spectantibus.*

1 Prima etiam tonsura initiati diebus festis debent ad sibi assignatas Ecclesias conuenire. *Concil. Lim. art. 3. cap. 25.*

2 Si quis clericus mercaturæ operā dederit, præter pœnas à iure impositas, excommunicationis sententiam ipso facto incurrit: *Aduertendum hanc excom-*

municationem ablatam fuiße à Paulo V. ne in laqueum Parochis esset damnationis æternæ. Si verò fuerit Indorum Parochus, neque per se, neque per aliam interpositam personam potest negotiationem exercere, neque pecora alere præter necessaria ad victum, aut agros colere, aut vehendis mercibus animalia tenere, vel locare, neque Indos ipsos ad mineralia sibi eruenda mittere, vel eorum opera locare. Denique neque cum ipsis Indis negotiari, neque cum alijs per ipsos. Qui istorum aliquid egerit, etiam excommunicationis latæ sententię eo ipso se nouerit innodatum.

3 Aduertendum Limense Concilium in toto regno Peruano, Chilensi, Tucumanensi, & Quitensi clericos obligare. De religiosis autem dicetur suo loco. Vide verbum *Parochus*, & verbum *Religiosus*. *Vid. Lim. conc. c. 5. fol. 51.*

4 Nomine clerici in fauorabilibus venit Monachus Episcopus, & qui habet primam tonsuram; *Vide P. Sa verb. Clerici*; in odiosis verò neuter ex his. Et sunt DD. qui asserant neque dignitatem, neque Canonicum Ecclesiæ Cathedralis, neque eum qui non est in sacris. Vnde cùm aliquid prohibetur, vel præcipitur clericis à iure, vel ab homine, solùm comprehenduntur, qui sunt sacris initiati, aut habent beneficiũ.

5 Clerici etiam in sacris de licentia sui Episcopi possunt in ciuilibus coram iudice sæculari conueniri. Et si dimisso habitu, & tonsura clericali enormiter se gerat, potest capi, & puniri à iudice sæculari; quia perdit priuilegium clericale secundùm grauium DD. opinionem. *Vide c. cum nos ab homine de iudicijs*. Probabilius tamen est hoc non licere iudici sæculari nisi de licentia Prælati, quando ipsius curiæ traditus est clericus propter incorrigibilitatem. *Vide Sil. verb. Ind. n. 4.*

6 Clericus qui non est in sacris, non gaudet Ecclesiastici fori priuilegio, nisi assignatus sit alicui Ecclesiæ, cui inseruiat, vel sit in seminario, vel in vniuersitate de licentia Episcopi studeat, habitum clericalem habens, & tonsuram, & sit quasi in via ad ordines maiores. *Trid. sess. 23. c. 6. de sent. exc.*

7 Clericus etiam in sacris comprehensus in crimine potest capi à iudice sæculari, vt Ecclesiastico tradatur: & idem, si nocte armatus incedat, vel velit alterum lædere; potest quolibet sæculari includi. *Vid. Nauar. lib. 5. cons. 27.*

8 Clerici tenentur legibus communibus populo in ordine ac bonum Reipublicæ, non quoad vim coactiuam, sed directiuam; dummodo non impediant officium Ecclesiasticum, & libertati Ecclesiasticæ non repugnent. *Comm. DD.*

9 Clericus quilibet, & etiam laicus potest absoluere à censuris existentem in articulo mortis secundùm Dianam, & alios viros doctos, quod est probabile. *Dian. tr. 9. resol. 6. p. 5.*

10 Clericum suspensum à diuinis officijs, neque tamquam laicum illis posse assistere alij asserunt probabiliter; alij verò probabilius defendunt irregularitatem non incurrere, neque peccare. *Fil. to. 1. tr. 27. c. 2. n. 33.*

11 A clerico posse conueniri laicum coram iudice Ecclesiastico pro rebus non solùm Ecclesiæ, sed etiam pro fructibus dubium est inter Doctores. Affirmatiua videtur probabilior. *Dian. tr. 1. res. 7. p. 5.*

12 Clericum prauo animo percutiens percussione leui, & veniali, non incurrit excommunicationem, & a fortiori, qui cùm conatus fuit percutere, non percussit. *Vide Facun. p. 1. l. 2. c. 5. num. 12.*

13 Clericum publicè percutiens non

est

est vitandus ante sententiam iudicis; quia forte ebrius erat, vel amens, vel se defendendo percussit. *Idem vbi sup.*

14 Clerici non tenentur soluere gabellas, etiamsi Episcopus consentiat, nisi Papa consensum præstet, vel vrgeat grauis necessitas, nec possit expectari Papæ consensus. *Dian.5.tr.1.res.15.*

15 Clerici possunt disponere ad libitum tamquam de bonis patrimonialibus de omni eo, quod illis datur pro industria personali, vel labore, vt pro comitando funere, prout sacra facienda, & similibus. *Vide Dian. vbi sup.tr.8. res.27.*

16 Clericus vtens vestibus prohibitis, non incurrit suspensionem, si occultè, vel subtus alias vestes, vel propter celebrationem magni festi illis vtatur. *Henriq. lib. 13. de excom. c.39. n.3.* Imò hanc suspensionem consuetudine esse derogatam asserit Henriq. *lib.13.de excom.c.39 n.3.*

17 Clerici non tenentur soluere vectigal in extractione frumenti, vini, & similium, quæ ex bonis patrimonialibus collegerunt, vt alibi conducendo charius vendant. *Dian.p.5.tr.1.res.27.*

18 Clerici possunt aperire tabernas, & vendere vinum, fructus, & alia recollecta in suis prædijs, etiam in terra Baronis prohibentis alibi vendi, nisi in eius taberna. *Idem vbi supra tr.1.res.20.*

19 Clerici publicè concubinarij licet iure antiquo erant ipso facto suspensi; talis tamen suspensio abrogata est per contrariam consuetudinem. *Suar. dup. 31.sec.4.à n.10.*

20 Clerici audientes comœdias, & stipendia soluentes quibus aluntur histriones, peccare mortaliter alij aiunt, alij negant probabilius, si absque scandalo, vt communiter fit, & sine periculo consentiendi in actus turpes, ob solam curiositatem audiant. Res est maximè ruinæ obnoxia, sed communiter omnes audientes inuincibili ignorantia à mortali culpa excusantur, cùm videant à religiosis etiam audiri, à magistratibus non prohiberi, & ab Ordinario approbari tanquam nihil contra bonos mores habentes. Limæ nisi sint approbatæ non recitantur. *Vide Dian.p. 8.tr.17.res.35.*

21 Clericus primæ tonsuræ absente sacerdote, & vtroque absente laicus potest indulgentias applicare Cruciatæ, & quilibet ex eis etiamsi sit absens. *Dian.p. tr.3.res.134.*

22 Clerici an gaudeant Ecclesiæ immunitate in criminibus non exceptis in Bulla, dubium est inter DD. Affirmatiua videtur probabilior.

23 Non licet clerico, vel religioso calumniatorem grauia crimina de se, vel de sua religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit: vti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi clerico aut religioso, vel eius religioni publicè, & coram grauissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur. *In decret. Alexand. VII. ann. 1665. 24. Sept.*

SECTIO III.

PROSEQVITVR EADEM materia.

1 Clericus, qui aliquando dimittit habitum, & tonsuram, non ideo fori priuilegium amittit, nec à iudice laico potest puniri. *Comm. DD.*

2 Clericus non potest compelli à iudice laico soluere gabellas, quas aliquando soluere tenetur. *Diana tr.12.res. 42.to.1.*

3 Clericis non poteſt Princeps laicus imponere gabellas propter reparationem pontium; murorum, & ſimilium, licet contrarium teneant aliqui iuriſtæ; ſed neque tempore peſtis pro publica vtilitate, niſi à iudicibus Eccleſiaſticis poſſint compelli. *Layman in Theol. mor. lib.4.tr.9.c.6.Dian.to.1.tr.2.reſ.41.*

4 Clerici, qui primam tonſuram, & habitum aſsumpſerunt ſine animo clericandi, ſed tantùm in fraudem collectarum, & gabellarum, gaudent nihilominus clericali priuilegio, quia verè clerici ſunt. *Diana ibidem reſol.44.*

5 Clericus negotiator niſi ter moneatur, non amittit priuilegium clericale, & fori; ideo non poteſt ab eo gabellas exigere iudex laicus, quamuis alij contrarium ſentiant. *Leſs.lib.2.c.33.dub.3.nu.23.*

6 Non poſse principem laicum ex rebus venditis à clericis ab emptore exigera gabellam extra pretium legale probabilius videtur; licet contrarium viri docti defendant. *Vide Dian. to.1. tr. 2.reſ.49.*

7 Clericis licitum eſt recurrere ad laicos iudices, quando arbitrio boni viri fit illis violentia in non admittenda eorum appellatione, & non habent alium ſuperiorem Eccleſiaſticum, ad quem confugiant. *Vide Dian.tr.2.reſ.14.to.1.* Et iudices laici poſſunt cognoſcere de tali cauſa non vt iudices, ſed vt defenſores, & admonere Prælatum ne violentiam faciat. In alijs autem caſibus, in quibus non ſunt prædictæ circumſtantiæ, non licet. Idem dicendum eſt de religioſis.

8 Clericus percuſſus à laico poteſt agere coram iudice Eccleſiaſtico, *Sà hoc verb.*

9 Clericus calumnioſus accuſator debet priuari officio, & verberatus in exilium mitti. *Idem ibidem.*

10 Clericus non poteſt conſentire in iudicem non ſuum etiam Eccleſiaſticum ſine conſenſu ſui Epiſcopi. *Idem ibidem.*

11 Clericus pauper non tenetur cedere bonis, nec pro debito (niſi fuerit ex delicto contractum) poteſt conueniri vltra quàm facere poteſt; nec, ſi eſt in ſacris, puniri corporaliter pro debito, quod non poteſt ſoluere. *Couar. lib. 1.c. 4.var.n.4.*

12 Clericorum priuilegijs gaudent Eremitæ, ſi ſint aſtricti alicui regulæ, aut ſuperiori talibus priuilegijs gaudenti. *Sa hoc verb.*

13 Clericis prohibitum eſt aduocati exercitium exercere, niſi in cauſa propria, pia, & miſerabilium perſonarum, vel propinquorum intra quartum gradum, cùm commode alium habere non poſſunt. *Vide Silueſt.verb.Aduocatus.*

14 Non poteſt Clericus eſſe procurator laicorum, niſi in negotio ſpeciali aliquando, nec locum tenens Principis ſæcularis; benè tamen conſiliarius, & ob ſuam, vel ſuorum neceſſitatem non prohibetur negotiari per ſe, nec vendere, quæ arte fecit honeſta. *Vide Mol. diſp. 47.*

15 Non poteſt exercere medici, aut chirurgi officium, quando aduſtione, vel inciſione opus eſt; niſi ſua, aut pauperum neceſſitas id poſtulet. *Sa hoc verb.*

16 Omnibus Clericis conceſſum eſt teſtari, & ab inteſtato ſuccedere, niſi ſint Epiſcopi. *Vide Mol.diſp.47.*

17 Non poteſt Clericus in præiudicium patris teſtari de bonis, quæ acquiſiuit ante clericatum, in quibus pater habet vſum fructum. *Vide Nauar. c.25. nu. 109.*

18 Clericum habitantem cum fœmina ſuſpecta peccare mortaliter, dicunt

cunt viri docti. *Sa verb. Clericus.*

19 Clericus absens in alio Episcopatu, nisi domicilium mutet, subditus est adhuc proprij Episcopi, & non tenetur deseruire Ecclesiæ, in qua non habet beneficium. *Idem ibidem.*

20 Clericus potest cogi ab Episcopo, vt vrbem custodiat ab hostibus inuasam, & in tali necessitate non prohibetur pugnare. *Ex congreg. Concilij.*

21 Recipiens patrimonium occultè sub conditione, vt post ordinum susceptionem illud restituat; non tenetur restituere, nisi aliunde habeat, vndè sustentetur. Contrarium tamen aliqui viri docti verius iudicant. *Sa verb. Clericus.*

SECTIO VLTIMA.

CIRCA EANDEM materiam.

1 CLericus qui post factam prohibitionem frequentat monasteria Monialium sine necessitate, peccat mortaliter. *Sanch. nu. 8.*

2 Clericus beneficiatus, vel ordine sacro insignitus, habitum clericalem, vel tonsuram non ferens, barbam, vel comam nutriens peccat mortaliter. Idem dic de eo qui indecentibus vestibus, vel armis vtitur. *Nauar. c. 25. nu. 100. par. 33.*

3 Clericus qui emit aliquid, & arte mutat eius formam, & vendit, non dicitur exercere mercaturam. *Comm. DD.*

4 Clericus tenetur etiam seruare taxationem reipublicæ circa triticum. *Comm. DD.*

5 Clerici mineralibus intendere prohibiti sunt per regiam scedulam. Si tamen illa habeant iure hæreditario, dum per venditionem ab eis se exonerant, permittendi sunt. *Soler can. de Inguber. lib. 1. c. 18.*

6 Collega in seminario Ecclesiæ, qui Ecclesiasticus esse non vult, si hoc non iurauit, nec promisit in ingressu, non peccat, nec restituere tenetur. *P. Menacho in manuscript.*

7 Clericus coniugatus cum corrupta, à seipso non amittit priuilegium fori. *Idem vbi supra.*

DISPVTATIVNCVLÆ.

AD EANDEM LITTERAM pertinentes.

RESOLVTIONES VARI

COGITATIO.

IN cogitationibus venereis cùm voluntas nec positiuè consentit, nec positiuè dissentit; peccatum esse mortale alij aiunt, alij negant. *Vide Regi to. 1. lib. 15. c. vlt. n. 65.* Probabilius videtur, quòd si quis aliò diuertat cogitationem quasi tentationem cotemnens; non esse necessarium actum positiuum, & peccatum mortale non esse, nisi cum plena aduertentia ex permissione cogitationis periculo se exponat consentiendi.

COGNATIO.

1 Qui nomine non suo, sed alterius tenet puerum in Baptismo, probabiliùs videtur nullam contrahere cognationem; *Dian. tr. 4. res. 2. to. 1.* sed neque is, cuius nomine tenuit, quia necesarium est in Baptismo, & Confirmatione, quod patrinus physicè tangat puerum.

2 Eum qui statim post partum vxoris ob periculum mortis baptizauit proprium filium adstantibus alijs contrahere cognationem cum vxore, & non

non posse debitum petere alij aiunt, alij negant: *Suar. in* 5. *p. q.* 67. probabilius videtur nullam contrahere cognationem, & ideo posse debitum petere.

3 Laicum præsente sacerdote baptizantem in casu necessitatis peccare mortaliter alij aiunt, alij negant. Probabiliùs videtur non peccare mortaliter, nisi faciat ex contemptu.

4 An in priuato Baptismo tempore necessitatis sit adhibendus patrinus, & an contrahat cognationem spiritualem. Vtrumq; est dubium inter DD. sed neq; *Sanch. de matr. to.* 2. *l.* 7. *disp.* 62. *nu.* 15. adhibendum esse; neque si adhibeatur contrahere videtur probabilius, etiamsi teneat infantem animo obeundi patrini munus.

5 Non confirmatus, qui in cõfirmatione puerum tenet non contrahit cognationem spiritualem cum eo, nec peccat mortaliter; *Vide Dian. t.* 2. *tr.* 4. *ref.* 21. vtrumque est probabile, licèt non desint qui teneant contrarium.

6 An qui in Ecclesia vt patrinus tenuit domi iam baptizatum, contrahat cognationem spiritualem, dubium est inter DD. Probabiliùs videtur non contrahere. *Idem p.* 3. *tr.* 4. *ref.* 260.

COLLECTA.

1 Collectam certam, & inuariabilem etiam positam per statutum super bona aliqua antequam ad clericos peruenissent, non tenentur soluere. *Vide Dian. tr.* 1. *to.* 3. *ref.* 17.

COLONI.

1 Coloni partiarij religiosorum non tenentur soluere gabellas ex Bulla Pij V. in qua Summus Pontifex eximit fratres, monachos, moniales ac alias regulares personas; eorumque monasteria, cænobia, conuentus, Ecclesias, capellas, oratoria, & alia, loca, ac terras, possessiones, prædia, agros, & bona, nec non laboratores, colonos, arrendatarios, affectuarios, ac gestores suorum negotiorum ab omnibus exactionibus tam vrbanis, quàm rusticis, nec non datijs, gabellis, pedagijs, vectigalibus, collectis, impositionibus, mercibus ordinarijs & extraordinarijs, ac tàm realibus, quàm personalibus, meris, & mixtis etiam subsidionalibus, & augmentis, ac focularibus equorum, taxis, militumque hospitijs, &c. tàm impositis, quàm imponendis.

2 Coloni partiarij sunt, qui conducunt agros religiosorum ad medietatem fructuum. Sed licet non sint partiarij, conducant verò prædia religiosorum, vt illis tribuant certam partem fructuum quotannis in omnem euentum, & reliquum sibi acquirant, exempti sunt à solutione decimarum.

COLVMBÆ.

1 Colũbas profugas à suo columbario, cuilibet licitum est capere. *Comm. DD.* Et idem dic si domicilium mutent. Arte autem, vel fraude illas attrahere ad proprium columbariũ illicitum est.

COMEDERE.

1 Comedere absque necessitate ob solam delectationem vix potest excusari à peccato veniali. *Ioan. Sanch. de selec. disp.* 2. *n.* 14. Contrarium tamen docet Ioannes Sanctius.

2 Si quis comedendo cibos calidos, & tali situ decumbendo experitur pollutionem præter voluntatem & consensum, non tenetur à talibus abstinere cibis,

cibis, nec aliter decumbere, etiamsi id faciat non propter necessitatem, sed ob solam maiorem commoditatem. *Vide Less. lib. 4. c. 3. dub. 14. nu. 100.* Hæc communior sententia licet contrarium defendat P. Fagundez.

3 Comedentes carnem ob valetudinem, si parum piscati edant ad excitandum appetitum, licet vix ab intemperantia excusentur; excusantur tamen ab excommunicatione, quæ solet esse in aliquibus synodalibus contra comedentes in diebus prohibitis simul pisces, & carnes. *Vide Dian. to. 3. tr. 5. res. 30.* Vide Dianam, qui excusat eos à peccato, etiamsi in magna quantitate pisces sumant, dũmodo pisces sint sani.

4 Comedere carnes humanas in graui necessitatete licet, veluti in magna famæ, vel aliò vitæ periculo, vel si caro humana alterata sumatur, vt medicamentum. *Less. lib. 4. c. 3. dub. 2. nu. 10.* Nec erit peccatum haurire sanguinem ex vena adolescentis, & bibere ad confortandas vires infirmi, quod medici dicunt remedium esse singulare.

5 Comedere ex intentione vsque ad vomitum, peccatum esse mortale alij aiunt, alij negant; *Caiet. verb. Gula.* si autem fiat ex consilio medici, licet. *Vide P. Sà verb. Comedere.*

COMOEDIÆ.

Comœdijs interesse an liceat, vide verbum *Clericus*.

COMMERCIVM.

Cum infidelibus quando vtilitas ex eo capta à Christianis est maior quàm damnum, fit licitum ratione necessitatis.

COMMISSARIVS.

CRVCIATÆ vide verbum *Bullæ Cruciatæ*.

Commissarij particulares Cruciatæ officio suo possunt fungi vsquequo officio priuentur. *Parag. iudices 58. ff. de iudic.*

COMMODATVM.

1 Qui commodat amico petenti cubiculum ad peccandum, timens, si neget, graue damnum, non peccat mortaliter. *Vide Dian. to. 3. tr. 6. res. 11.* Idem dicendum de eo, qui locat iusta de causa domum meretrici.

2 Commodatarium dubium an res sua culpa perierit, teneri ad restitutionem alij aiunt, alij negant. *Vide Dian. vbi sup. res. 49.* Affirmatiua videtur probabilior, quando datur culpa iuridica, etiamsi non sit mortalis. Sed si accipit in gratiam sui tenetur de leuissima.

3 Commodatum ad certum vsum non potest repeti, etiam superueniente necessitate eius qui commodauit. *Syluest. verb. Commod.* Contrarium defendit P. Molina, & videtur probabilius.

4 Commodans rem vitiosam non admonens commodatarium, tenetur de damno secuto. *Comm. DD.*

5 Diutius vtens commodatis, vel ad alium vsum contra voluntatem commodantis, furtum committit. *Vide Mol. disp. 295. n. 7.*

6 Qui remisit commodatum per personam fidelem, si pereat, non tenetur restituere; secus si per non fidelem. *P. Auila in comp. hoc. verb.*

7 Commodatum quomodocumque

pereat,

pereat, domino perit, nisi interueniat pactum, dolus, culpa, vel mora. *Nauar. c. 17. n. 185.*

8 Peccat, qui commodatum non vult restituere, nisi solutis sumptibus, quos fecit, quando hi sunt ex ijs, qui communiter fiunt, nisi fuerint magni, & extraordinarij. *Idem vbi sup. n. 186.*

9 Commodatarius potest detinere commodatum pro recompensatione debiti liquidi. *Idem ibidem.*

10 Illicitum est aliquo pretio commodare pecuniam ad ostentationem diuitiarum. *Idem n. 226.*

Communio Sacramentalis.

1 Non est neganda peccatori occulto, etiam si alibi sit publicus, si publicè petat; si autem hæc infamia facilè præueniri queat, ex sententia Valentiæ eam denegare licebit. *Val. to. 4. disp. 6. q. 8. p. 3.*

2 Publico peccatori publicè petenti omnino neganda est. *Comm. DD.*

3 Si Laicus necessitate sumeret vinum consecratum, satisfaceret præcepto communionis. *Suar. to. 3. dis. 71. sec. 3.*

4 Bis recipere communionem in eodem die ob vitandam iniuriam Sacramenti licet. *Comm. DD.*

5 Sacerdos extra confessionem sciens aliquem esse in peccato mortali occulto, occultè petenti negare debet communionem. *Sà verb. Communio.*

6 Paratus proximè ad communionem, si recordatur peccatum mortale, potest si timet scandalum communicare, & postea confiteri. *Comm. DD.*

COMPENSATIO.

1 Vt sit iusta, & sine peccato debet habere has conditiones, Primam, vt debitum sit moraliter certum. 2. vt non plus capiat, quam sibi debetur. 3. vt admoneat debitorem, vel hæredes iam debitum esse solutum, ne bis soluatur. *Vide Villal. to. 2. tr. 11. dub. 23. n. 7.* Aliqui DD. ponunt alias duas. 1. vt per iudicem non possit recuperari, quod non videtur necessarium, vt scitè notat. *idem vbi sup.* Villalobos. 2. vt actu res debeatur, quod non est semper necessarium; nam si tempore præfixo non sperat creditor rem suam recuperaturum, potest vti compensatione, vt doctè aduertit Diana. *Dian. to. 1. res. 46. tr. 16.* Nec tandem necessarium est quod dicunt aliqui DD. quòd res non sit deposita de qua fit compensatio. Si enim aliter rem recuperare non possum, licet mihi non reddere depositum. *Nauar. lib. 3. c. 7. n. 389.*

2 Compensationem famæ pecunia fieri posse, & infamatum occultè posse rem infamantis sibi retinere, si aliter compensationem facere non possit, dicit Tannerus citans Lessium. *Tanner. in 2.2. D. Tho. disp. 4. q. 6.*

3 Qui falsò alium infamauit, sine eo quòd vtens æquiuocatione dicat se mentium, vel malè locutum, potest facere compensationem suadendo, & honorando infamatum, & tribuendo illi tantum honoris quantum abstulit, Hic modus placet doctissimo P. Villalobos, vide illum. *Villal. to. 2. t. 11. dif. 37.*

CONCIONATOR Vide *Prędicator.*

CONCESSIO.

Concessum videtur, quod non est prohibitum.

CONCILIVM.

1 Concilium Prouinciale debet fieri tertio quoque anno; Diæcesanum quotannis. *Vide Trid. ses. 24. c. 2. de refor.*

2 Concilium Prouinciale potest excommunicare Archiepiscopum. Eius autem decreta non sunt publicanda Papa inconsulto.

3 Ad decreta Concilij Diœcesani requiritur clerici approbatio.

CONCVBINARII.

1 Concubinarij tam soluti, quam vxorati si ter admoniti non resipuerint, excommunicentur ab ordinario, & mulieres grauiter ab eodem puniantur, & à populo exulare cogantur.

CONDVCTIO.

1 Si vespere Petrus colonum conduxit, mane autem propter alium euentum illius opera non indigens tempestiuè eum admonuit, non tenetur soluere diei mercedem, nisi conductio esset causa vt amitteret lucrum diei. *Dian. to. 3. tr. 4. res. 14.*

2 Conducens agrum potest remittere pensionem ob fortuitam, & insolitam sterilitatem; nisi hæc posset compensari anno sequenti. *Vide Dian. vbi sup. res. 57.*

3 Conductor rei dubius an sua culpa perierit, non tenetur restituere secundum probabilem sententiam. *Vide Dian. tr. 6. tom. 3. res. 49.*

4 Conductor potest expelli domo, quando locatori opus est eam habitare, vel reparare, vel conductor ibi inhonestè se habeat. Sed an aliquid de pensione remittendum sit, dubium est inter DD. Probabilius videtur esse remittendum, quando conductor habitaturus erat domum sibi non adimendam. *Moli. disp. 499.*

5 Conductor equi tenetur ad expensas ordinarias, vt ad pactum; non ad extraordinarias vt ad medicinas. *Syluest. hoc verb. nu. 16.*

6 Famulo conducto non debetur stipendium tempore quo ægrotat, nec extraordinaria medicina, nisi aliud sit in pacto, vel in consuetudine. *Sa hoc verb.*

7 Conductor, qui non soluit, potest statim expelli; sed si conduxit ad decennium, biennio expectandus est. Quòd si locator promisit non expulsurum, intelligitur si soluat pensionem. *Idem ibidem.*

8 Qui timet rem perituram conductoris culpa, potest eum cogere, vt suscipiat in se periculum, sed ob hanc obligationem minuendum est aliquid ex pensione.

9 Extrauagans *Ambitiosa* de non locanda re Ecclesiæ vltra triennium, non videtur vsu recepta, quoad pœnas extrinsecas. *Vide Nauar. c. 27. nu. 149. & 150.*

10 Locationes beneficiorum anticipata solutione non valent in præiudicium successorum ex Concilio Tridentino. *Trid. ses. 25. c. 11. de refor.* Pater autem Molina dicit, quod si conductor soluerit, & conuersum fuerit in vtilitatem Ecclesiæ, successor ratum habere debet. *Mol. disp. 497.*

11 Si conductor domo, vel alia re non vtatur propter pestem, vel alia iusta causa, remittenda est pensio pro rata. *Sylu. vbi sup. n. 12.*

12 Nec res Ecclesiastica, nec fructus pensionis locari possunt ad longum tempus; vt ad decem annos, nisi cum con-

conditionibus ad alienationem requisitis. *Comm. DD.*

13 Beneficiatus potest locare fructus beneficij ad nouem annos, quando pensio non soluitur; nisi tertio quoque anno; conductio autem eo mortuo expirat. Si tamen Rector Ecclesiæ nomine Ecclesiæ rem eius locauerat, eo mortuo durat. *Sa hoc verbo.*

14 Conductori debentur expensæ necessariæ, & quibus res facta est melior. *Moli. disp. 496.*

15 Locationi factæ à viro de re vxoris, eo mortuo non tenetur vxor stare, nisi facta fuerit de eius consensu. *Idem disp. 492.*

16 Conductor potest rem locare alteri personæ honestæ, nisi aliter pactum fuerit.

17 Qui sine conuentione de pretio colorum conduxit, tenetur ei tantum dare, quantum talibus reddi solet. *Syluest. verb. Familia n. 6.*

18 Alienum torquem locans, si Dominus non erat locaturus, nil tenetur restituere. Videtur autem probabilius ad id teneri, in quo factus est locupletior. *Vide Mol. disp. 310.*

19 Conductio rei spiritualis ipso iure est nulla, sicut, & venditio. Vide verbum *Locatio*. *Tolet. in sum. lib. 9. c. 91. numer. 5.*

DISP. XIV. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CONFESSIO.

Quid sit Sacramentalis Confessio?

1 SAcramentalis Confessio est secreta accusatio peccatorum coram proprio Sacerdote, vt ab illis Sacramentaliter absoluatur. *Nauar. c. 2. n. 1.*

2 Vt confessio sit Sacramentalis, non sufficit, quòd quis signo crucis se muniat, ac dicat confessionem; sed necessarium est vt accedat animo confitendi & recipiendi absolutionem. *Comm. DD.* Vnde confessio facta laico non est Sacramentalis. Eius institutio fuit à solo Christo, & cœpit obligare post Euangelij promulgationem, & obligat omnes, qui habent conscientiam peccati mortalis.

3 Vt sit legitima, debet habere has sexdecim conditiones.

Sit simplex, humilis, confessio pura, fidelis.

Atque frequens, nuda, & discreta, libens, verecunda,

Integra, secreta, & lachrymabilis, accelerata,

Fortis, & accusans, & sit parere parata.

4 Non licet regulariter loquendo fieri coram tertia persona; facta autem coram multis valida est. *Nauar. c. 2. n. 5.*

5 Examen autem illud requirit, & sufficit, quod viri prudentes facere solent in discutiendis grauibus negotijs. Si autem nulla præuia discussione accedat quis ad confitendum, confessio erit nulla. *Comm. DD.*

6 Qui mentitur in confessione aliquod mortale affirmando vel negando, peccat mortaliter, & confessio est nulla, & sacrilega. *Comm. DD.* Secus autem si quod negat, vel affirmat sit tantum veniale, vel mortale iam ritè confessum: nec satisfacit præcepto Ecclesiæ, qui facit confessionem voluntariè nullam. *In decr. Alexand. VII. anno 1665. 24. Septemb.*

7 Peccat mortaliter, qui confitetur laico, vel clerico non Presbytero cùm tenetur, & potest Sacerdoti confiteri; & qui se imprudenter infamat detegendo sua peccata mortalia, nisi faciat bona fide.

fide. *Trid. sess. 14. c. 5. de confess.*

8 Concilium Tridentinum decreuit sub anathemate hæc sequentia. 1. Confessionem Sacramentalem fuisse institutam, & præceptam à Christo Domino. 2. Esse necessariam à iure diuino. 3. Nos obligatos esse eodem iure ad confitendum omnia peccata mortalia, & circumstantias mutantes speciem. 4. Quòd Confessio est possibilis. 5. Quòd tenemur confiteri in Quadragesima. 6. Quòd licet confiteri venialia. 7. Quòd sine iurisdictione ordinaria, vel delegata sacerdotis confessio illi facta, est nulla, Sacerdotium enim non dat iurisdictionem, sed est fundamentum illius.

SECTIO II.

DE MATERIA, ET FORMA confessionis.

1 FOrma essentia stat in illis solis verbis, *Te absoluo*; reliqua, quæ antecedunt, & subsequuntur sunt ad maiorem congruitatem. *Comm. DD.*

2 Sufficit manifestare statum, quando quis nequit numerum. *Comm. DD.*

3 Sufficit dicere se quæsiuisse laudem de peccatis mortalibus, etiamsi non aperiat specificè; sed non est idem de delectatione in præteritis, in qua necessarium est speciem distinguere. *Nauar. c. 4. nu. 4.*

4 Taceri potest peccatum quando ex eius confessione imminet pœnitenti, vel confessario graue damnum animæ, vel corporis, vel famæ. Sed omnibus his debet præponderare salus animæ. *Comm. DD.*

5 Quando pœnitens est dubius an aliquod sit peccatum mortale, an veniale, tenetur illud confiteri, & de illo dolere quasi de mortali. *Nauar. c. 10. numeri 7.*

6 Non peccat mortaliter, qui ne bonam existimationem amittat, vni confitetur grauissima, alteri tantùm venialia. *Suarez apud. Dian. p. 3. tr. 4. res. 132.*

7 Qui manens in excommunicatione confitetur, & recipit sacramentalem absolutionem, illicitam facit confessionem, non autem inualidam; nisi sciat, vel credat id esse peccatum mortale. *Nauar. c. 9. nu. 4.*

SECTIO III.

CONFESSIO QVOAD iterationem.

1 COnfessio facta confessario excommunicato non notorio valida est, si fiat cum ignorantia. Si autem scienter, sed ita vt accipiens absolutionem mortaliter non peccet, non est iteranda, quia valida. *Nauar. c. 9. n. 4.*

2 Mentiri in confessione peccatorum venialium, vel aliàs confessorum mortalium, veniale solùm peccatum est. Erit autem mortale, si aliud non confiteatur, quod sit absolutionis tota materia falsa. *Sà verb. Confessio.*

3 Ad declarandam speciem tui peccati, si necesse est, potes dicere alienum; imò etiam cùm tibi valdè vtile est ad salutem animæ, aut illius cuius fortè fama periclitatur, famæ enim præponenda est spiritualis salus; cùm autem tu potes dicere, potest, & Confessor te interrogare. *Sà verb. Confessio n. 17.*

4. Iteranda confessio sine vllo dolore facta, aut sine proposito vitandi peccata, aut ei, qui non poterat absoluere, vel cum omissum est aliquod peccatum mortale scienter, vel quod tale putabatur, & si cum dubio; Secùs autem si putabatur non esse mortale; *Vide Tol. lib. 3. cap. 10.* Addunt aliqui, si confessor est

valdè imperitus, vel omissum fuit aliquod peccatum mortale per crassam ignorantiam, vel obliuionem: Et tandem si confessio sit facta alieno etiam spe ratihabitionis.

5 Confessio facta cum dolore de culpis præteritis, & proposito vitandi futura, licet dolor non sit talis, vt cum sacramento gratiam pœnitens consequatur, valida est licet informis. *Probabilior sententia DD.*

6 Facta ei qui nullum titulum nec bonum nec malum habet, vel notoriè amisit illum, iteranda est, etiam si facta fuerit bona fide. *Nauar.c.9.nu.11.*

7 Confessio facta sacerdoti, qui de quibusdam poterat absoluere, de quibusdam non, non est iteranda, nec quando satisfactio non est adimpleta, vel fuit adimpleta in peccato mortali, vel pœnitens credidit in eadem relapsurum. *Idem.c.9.nu.14.*

8 Qui iterat confessionem cum eodem sacerdote, cui inualide confessus fuerat, si is statum eius saltem in confuso cognoscit, non tenetur dicta peccata repetere, sed tantum culpabiliter omissum. *Comm.DD.*

9 Scrupulosus, qui semel prudentis arbitrio legitimam diligentiam apposuit, vt omnia peccata confiteretur, etiam si postea ignoret vtrum hoc, vel illud confessus fuerit, non tenetur confiteri. Sed potest tuta conscientia iudicare se illud iam confessum fuisse, & si forte oblitus verè fuit non imputabitur illi in peccatum. *Idem Nauar. cap.21. num.42.*

10 Per confessionem, quam non sequitur absolutio, non impletur præceptum; nisi differatur ab ipso Confessario ob salutem animæ ipsius pœnitentis. *Idem c.10.nu.4.*

11 Peccata in Confessione omissa, seu oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam causam, tenemur in sequenti confessione exprimere. *In decr. Alexand.VII.anno 1665.24.Septemb.*

SECTIO IV.

CONFESSIO QVOAD obligationem.

1 NVllus tenetur confiteri tertia persona audiente, nec per interpretem, nec in scriptis; sed si taliter fiat, validè fit. Absolutio autem missa in scriptis, nulla est ex nouo decreto Clementis Octaui. *Tolet. lib.3.c.76. in sum.*

2 Tempus confessionis non est definitum iure diuino, sed humano. Non autem obligat statim ac peccatum commissum est; nec peccat, qui differt vsque ad Quadragesimam, etiam si sciat obliturum aliqua peccata mortalia. *Nauar.c.21.n.35.*

3 Obligat etiam contritum, si vult accedere ad Eucharistiam, & etiam in articulo mortis; vel si tempore debito habiturus quis est impedimentum, tenetur præuenire, vel si vouerit pluries facturum. Obligat eius præceptum omnem vsum rationis habentem ad peccandum. *Comm.DD.*

SECTIO V.

CONFESSIO QVOAD sigillum.

1 SIgillum est obligatio aliquid occultandi. Quod est duplex. Aliud quod dicitur secretum naturale, & est à lege naturali, & diuina. Aliud dicitur sigillum confessionis, quod etiam includit naturale. *Nauar.c.8.n.1.*

2 Sigillum confessionis obligat etiā si non

non secuta absolutione, & non potest reuelari nisi ex consensu pœnitentis. *Comm. DD.*

3 Compræhenduntur hoc sigillo non solùm peccata mortalia, & venialia, sed etiam omne illud, per quod directè, vel indirectè potest sciri aliquod peccatum pœnitentis in particulari etiam leuissimum, quod reuelare erit mortale, quia plurimum lædit sacramentum. *Comm. DD.*

4 Obligat non solùm Confessarium; sed omnem eum qui licitè, vel illicitè, mediatè, vel immediatè audit aliquod peccatum, siue sit interpres, siue consiliarius, siue casu audierit, & hos omnes etiam cum periculo mortis; & hæc obligatio durat post mortem pœnitentis. *Suar. tr. 4. disp. 33. sec. 4.*

5 Debet autem Confessarius cautè admodum loqui de auditis in confessione; quia ex incauta locutione sæpe contingit reuelari confessionem. *Vide Villal. to. 1. tr. 9. dis. 64.* Vt si dicas: Isti negaui absolutionem propter concubinatum, vel propter peccatum reseruatum, etiamsi concubinatus, vel peccatum reseruatum fuerint publica.

6 Si duobus, vel pluribus confessis dicas de vno: Iste peccata solùm venialia confessus est, indirectè detegis mortalia aliorum. *Vide Auil. in comp. Nauar. hoc verbo.* Vel si è loco, vbi audias confessiones, surgas ad consulendum casum, vel dicas aliquas circunstantias diei, personæ, vel loci, ex quibus possit quis conijcere, quis talia fuerit confessus, vel quod aliquòd graue saltem in communi confessus fuerit, vt si dicas ille benè confessus est, hic autem non mihi plenè satisfecit.

7 Cum pænitens dat facultatem, vt peccatum reueletur, extrahit illud à confessionis sigillo; & imprudenter Confessarius facit, si dicat se illud in confessione audiuisse. *Comm. DD.*

8 Non frangit sigillum, qui non absoluit publicum concubinarium, & erga eum volentem communicare sic se habet, ac si eum audiuisset in confessione, arcendo eum à communione propter peccatum, quod sciebat extra confessionem. *Nauar. c. 8. nu. 11.*

9 Pœnitentia publica ita imponenda est, vt non credatur imposita à Confessario, ne lædatur sacramenti sigillum. *Vide Auil. verb. Satisfactio.*

10 Non violat sigillum, qui propter peccatum, quod audiuit in confessione, denegat alicui suffragium, dummodo causam non exprimat. *Villal. vbi sup. dis. 65. nu. 4.*

11 Nec qui ex confessione Petri cognito peccato Ioannis, eum cautè interrogat in confessione. *P. Tho. Sanc. to. 1. de matr. l. 3. disp. 16.*

12 Nec qui admonet hæredes pœnitentis, vt restituant quod ipse pœnitens faciendum eius fideicommisit. *Nauar. c. 17. n. 23.*

13 Nec qui vocatus in testem dicit id quod audierat in confessione, si id extra confessionem sciebat. *Idem vbi sup.*

14 Nec qui dicit: In tali loco, vbi confessiones audiui, perpetrantur talia crimina. *Nauar. c. 8. n. 16.* Hic tamen repræhensione dignus est.

15 Interrogatus Confessarius quomodo se gesserit circa pœnitentem, debet respondere se suo munere fuisse perfunctum. *Idem n. 1.* Non tamen licebit dicere se illum non absoluisse.

16 Qui interrogatur ab alio an Petrus confessus fuerit illi aliquod peccatum, potest etiam cum iuramento negare. *Comm. DD.*

17 Confessarius non debet se intro-

mittere ad liberandum eum, quem ex confessione scit esse innocentem. *Nauar. c. 13. n. 16.* Nec pœnitentem licet extra confessionem, nec publicè, nec secreto corripere de auditis in confessione, nisi de eius licentia, vel cum ipse cum Confessario miscet colloquium, eum consulendo.

SECTIO VI.

De Pracepto Confessionis, tempore, & modo illud adimplendi.

1 NOn frangit præceptum Confessionis, qui illam differt vltra tempus præscriptum ex consilio confessoris, vel alia iusta causa. *Comm. DD.*

2 Qui nihil vult dicere in confessione nisi interrogatus, non est dispositus ad absolutionem. *Comm. DD.*

3 An qui aliter non potest confiteri nisi scripto, aut nutibus, eo modo quo potest teneatur, dubium est inter DD. Vtrumque est probabile, tutius verò confiteri; mutus autem si potest nutibus tenetur. *Vide Dian. p. 2. tr. 37. res. 46.*

4 Tradere Sacerdoti legenda peccata non licet nisi ex iusta causa, vt propter nimiam verecundiam in puella. *Tolet. lib. 3. c. 6. nu. 5.*

5 Licet teneatur confiteri, qui peccati capax est, Ecclesia tamen non videtur eum velle obligare ante pubertatem ad pœnas non confitentibus impositas, *Comm. DD.*

6 Præceptum annuæ confessionis in quouis anni tempore potest adimpleri, qui annus incipit à Paschate in Pascha, *Sâ hoc verb. & Dian. p. 3. tr. 4. re. 81.* Qui tamen est in peccato mortali, vt adimpleat præceptum communionis, in Paschate debet confiteri. Idem dic de articulo mortis, vel periculo.

7 Qui confitetur se sex, aut octo peccasse, & postea recordatur fuisse octo, non tenetur illa duo confiteri; secus verò si dixisset se tantum sex peccasse. *Nauar. c. 6. nu. 4.*

8 Qui ignorabat aliquid esse peccatum mortale cum puer esset, & postea aduertit, sufficit illud fateri. *Sâ hoc verb. n. 33.* Si verò confessus est cum eo, qui iurisdictionem non habebat, & grandis factus, errorem cognouit, sufficiet illas solû confessiones repetere.

9 Potestas eligendi Confessores non expirat morte concedentis. *Nauar. c. 9. n. 15.*

10 Quando quis iustam habet causam non confitendi proprio sacerdoti petita licentia, & non obtenta, posse alteri confiteri, alij aiunt, alij negant; affirmatiua videtur probabilior. *Siluest. verb. Confessio nu. 6.* Et si in hoc casu licentiam non petat sufficiet rationabiliter præsumpta.

11 Potest quis simul pluribus Confessoribus confiteri, & in necessitate vnus Confessor plures audire, & absoluere. *Sâ hoc verb. n. 38.*

12 Meretrices non compræhenduntur in excommunicatione contra non communicantes in Paschate. *idem nu. 42.*

13 Nemo tenetur ob periculum obliuionis peccata scribere. *Nauar. in c. fratris n. 87.*

14 Pius V. decreuit, quod medici admoneant ægrotum, vt confiteatur, & ne eum ter inuisant, nisi eis constiterit in scriptis iam confessionem fecisse. *Pius V. motu proprio qui incipit super gregem an. 1562. Vide Villal. tr. 9. dif. 27.* Hoc autem consuetudine moderatum est, & videtur sufficere, si admoneant

neant infirmum cùm imminet periculū.

15 Præcepto Diuino obligatur ad confessionem, qui timet, si differat, se peccata obliturum; & si plura habeat restituenda, debet ea habere in scriptis. *Idem vbi supr.*

16 Monachi S. Benedicti tenentur ex præcepto, (quod etiam extenditur ad omnes religiosos) confiteri cum habent conscientiam peccati mortalis. *Clementina. Ne in agro. para. sanè de statu Monachi.* Hoc autem perceptum per non vsum videtur ablatum.

17 Qui tempore ab Ecclesia statuto non confessus est, illo transacto etiam tenetur, & quo plus differt, plus peccat. *Comm. DD.* Idem dicendum probabilius de communione in Paschate.

18 Qui nauigaturus, & scit tempore præcepti non habiturum copiam Confessoris tenetur præuenire confessionem secundum probabiliorem opinionem. *Suar. disp. 36. sec. 5.*

19 Qui audit pœnitentem in maris tempestate, sufficit quod vniuscuiusque audiat duo, vel tria peccata, si omnia non potest. *Conin. apud Dian. p. 2. tr. 16. res. 41.*

20 Si quis recordatur se peccatum mortale commisisse, cuius autem sit speciei non recordatur; tenetur illud confiteri, & potest absolui secundum probabiliorem opinionem etiamsi nullum aliud habeat, quod inspecie fateatur. *Suar. to. 4. disp. 23. sec. 1.*

21 Cum complice peccati facta confessio valida est, sed non licet, nisi vrgeat necessitas. *Comm. DD.*

22 Non potest superior de solis reseruatis subditum absoluere, & remittere eum ad alium pro non reseruatis; sed si velit eum sacramentaliter absoluere, omnia debet audire. *Vide P. Suar. to. 4. disp. 31. sec. 2.* Est contra Nauarrum, & alios, sed omnino tenenda.

25 Quando non est recursus ad superiorem, & pro vitando scandalo est necessarium, quod pœnitens communionem recipiat potest absolui de non reseruatis directè, & indirectè de reseruatis cum onere comparendi coram superiore. *Vide P. Suar. vbi sup. sec. 3* Vel ex sententia Vasquez potest conteri, & sine confessione communicare, ac si non esset copia confessoris. Sed aduerte teneri pœnitentem tàm reseruata, quàm non reseruata confiteri in prædicto casu, vt Confessarius sciat statum eius, & velut medicus possit, & medicinam adhibere, qui eum poterit absoluere, etiamsi peccata reseruata habeant annexam excommunicationem etiam reseruatam. Quod Toleto, & alijs non placet, sed videtur probabilius. *Vide Toletum in summa.*

24 Non satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur regulari Episcopo præsentato, sed ab eo iniustè reprobato. *In decr. Alexand. VII. anno 1665. 24. Septemb.*

SECTIO VII.

De Ministro ordinario huius Sacramenti.

1 SVmmus Pontifex est primus, & supremus minister de potestate ordinaria huius Sacramenti: & eius familia ipsi, ac eius pœnitentiario subiecta est. *Suar. to. 4. disp. 35. sec. 1.*

2 Episcopi habent Papam pro ordinario, & ex priuilegio si confirmati, & consecrati sunt, quemlibet possunt eligere. *c. ne pro dilat. de pœnit. & remis.*

3 Archiepiscopus cum actu visitat Archiepiscopatum, est ordinarius in eo, cum autem non visitat, solum in sua diœcesi. *c. vlti. de censu in 6.*

4 Pro-

4 Prouinciales, Guardiani, Priores, & Abbates sunt ordinarij respectu suorum subditorum, & possunt sibi ipsis eligere Confessores; nisi prohibeantur aliquo sui ordinis statuto. *Villal. ex dicto c. ne pro dilat. vbi sup.*

5 Cardinales non habent iurisdictionem nisi sint Legati, sed consuetudine sunt Papæ immediatè subiecti, & ipsis illorum familia. *Siluest. verb. Confess.* In proprijs Ecclesijs habent iurisdictionem quasi Episcopalem. Si autem non sunt Sacerdotes, possunt iurisdictionem delegare.

6 Decanus, & Archidiaconus, & similes aliquando Episcopo immediate subijciuntur; sed in hoc consule consuetudinem. *Vide Villal. vbi sup.*

7 Vicarius generalis Episcopi, non verò foraneus, ordinariam habet iurisdictionem secundum probabiliorem sententiam.

8 Capitulum sede vacante succedit loco Episcopi, & Prouisores eius loco Prouisoris Episcopi. *Henriq. lib. 6. de pœnit. c. 13. n. 3.*

9 Parochi immediate Episcopo sunt subiecti, nec possunt eligere Confessorem nisi approbatum ab ordinario. *Vide Trid. ses. 14. c. 15. & decret. Alexandr. VII. anno* 1665. 24. *Septemb.* Parochis autem subijciuntur omnes Parochiani, exceptis religiosis.

10 Prædicti omnes, si sit communis error, & habeant aliquem titulum, licet coloratum, ipso iure habent iurisdictionem; dummodo non sint incapaces iure diuino ad dandam absolutionem, vt mulieres, & non sacerdotes. *Comm. DD.*

11 Prædictorum omnium iurisdictio non est determinata locis, sed personis. *Suar. to. 4. disp. 18. sec. 1. n. 17.*

SECTIO VIII.

Quomodo possit sciri, ad quam quis Parochiam pertineat?

1 AD eam quis Parochiam pertinet, in qua habet domicilium, vel domum habitationis ex die, qua ibi incipit habitare. *Sanch. de matr. to. 1. lib. 3. disp. 29. nu. 11.*

2 Qui mutat habitationem in aliquem locum, nisi ad breue tempus; & qui propter negotia ibi moratur, & domum conducit, domicilium acquirit, licèt contrarium alij sentiant probabiliter. *Idem ibidem.*

3 Qui in duobus locis moratur, vtrobique est Parochianus, & omni tempore potest cuilibet ex duobus Parochis confiteri. *Suar. to. 4. dis. 15. sec. 2.*

4 Vagi, iter facientes, & peregrini possunt confiteri cum Parocho illius loci, in quo sunt, vel cum alio delegatam iurisdictionem ibi habente. *Comm. DD.*

SECTIO IX.

Quis sit Minister huius Sacramenti ex potestate delegata: & quis possit eam delegare?

1 IN articulo, vel periculo mortis etiam præsumpto, vt in longa, & periculosa nauigatione, omnes Sacerdotes delegatam iurisdictionem habeat. *Trid. ses. 14. c. 7. de cas. refer.*

2 Quilibet habens ordinariam iurisdictionem potest eam delegare; nisi iuris impedimentum habeat. *c. Inter cæteras de off. ordi.*

3 Papa in tota Ecclesia, Episcopus in suo Episcopatu. *c. 1. de off. Vicar. in 6.*

4 Qui autem delegatam habet, non potest eam sub delegare, nisi ex speciali commissione. *Comm. DD.*

5 Vicarius generali, & Episcopus, si ille non est sacerdos, & hic etiamsi non sit consecratus, & sit confirmatus, possunt delegare. *Villal. c.1.tr.9. dis.49.*

6 Quando superior delegat iurisdictionem, non est necessaria inferioris licentia, nisi detur sub ea conditione. Quare religiosus, cui Episcopus delegauit iurisdictionem, potest audire confessiones contradicente Parocho in eius Ecclesia.

7 Parochus non potest delegare suam facultatem simplici sacerdoti. *Suar. dis.26. sec.1.n.9.*

8 Prælatus religiosus suis subditis concedere potest facultatem, vt cuicumque etiam simplici sacerdoti confiteantur. Quod iter agentibus sæpè conceditur. *Comm. DD.*

9 Fratres prædicatores, & Minores habent priuilegium, vt possint iter agentes, si non habeant Confessarium sui ordinis, alijs etiam sæcularibus confiteri. *Eman. Rode. fol.44. in su. eo.31.*

10 In ordine Minorum quilibet Confessarius approbatus habet facultatem confessionis audiendi omnium fratrum totius ordinis. *Idem to.1.q.21. art.3.*

11 Consuetudo legitimè præscripta dat iurisdictionem delegatam. *Comm. DD.*

12 Nunquam Episcopus approbat religiosos ad audiendas confessiones sine consensu saltem interpretatiuo ipsorum Prælati; & probabile est sine eo eos approbare non posse. *Clemen. dudum de sepu. para. statuimus.* Si autem de facto hoc faceret contra voluntatem Prælati, ex natura rei validæ essent confessiones; sed taliter approbatus, si esset frater minor, incurreret excommunicationem, & si esset ex ordine Prædicatorum inualidæ essent confessiones. *Vide Villal. vbi sup.*

13 In alijs ordinibus dum talis facultas non irritaretur valerent confessiones. *Henriq. lib. 6. de pæn. c. 3. nu. 3.* Sed tales Confessarij non possent absoluere à casibus Episcopo reseruatis, quia hoc priuilegium non potest illis conferri nisi à suo superiore: sed non nisi obtenta ad id Episcopi facultate. *In decr. Alex. VII. anno 1665. 24. Septemb.*

14 Quamuis religiosus sit legitimè approbatus, potest & superior præcipere ne confessiones audiat, & si audiat erunt inualidæ: contraria verò est probabilior, sed peccabit. *Henr. lib. 5. de pœnis c. 6. n. 6.*

SECTIO X.

In qua Forma deleganda est hæc iurisdictio, & quantum duret.

1 Debet dari aliquo exteriori signo; mentale solum non sufficit, nec ratihabitio de futuro. *Suar. c. 4. disp. 26. seq. 1.* Benè autem si sit de præsenti, vel de preterito.

2 Quando iurisdictio est dubia, & necessitas grauis vrget, danda est sub conditione absolutio cum onere iterum confitendi. *Idem to.4. disp.26. sec.6.*

3 Si delegata fuit ad tempus, eo transacto spirat, sed incoeptæ confessiones poterunt perfici secundùm probabiliorem. *Villa. vbi sup. dis.32.* Si delegans iurisdictionem moriatur, durat donec reuocetur. *c. gratum de off. & potest. iud. delegat.*

SECTIO XI.

VTRVM EPISCOPVS POSSIT COarctare licentiam religiosis, quos approbat, & approbatio hæc an sit perpetua?

1 Episcopus sine iusta causa non potest coarctare approbationem; potest autem ex causa quoad tempus, & personas. Si autem sine iusta causa coarctauerit, manebunt absolutè approbati. *Henriq. de pœn. lib. 3. c. 6. num. 6. Villa. vbi sup. dif. 53.*

2 Religiosus approbatus in vno Episcopatu, si alium petat, & postea redeat in eundem à quo exiuit, non indiget noua approbatione. *Comm. DD.*

3 Episcopus non potest religioso semel approbato facultatem auferre sine iusta causa, nec Capitulum sede vacante; potest tamen Episcopus successor.

SECTIO XII.

QVIS SIT IDONEVS MINISTER huius Sacramenti; & à quo Ordinario debeat approbari, vt possit eligi Bullæ virtute.

1 NOn sufficit quod sit notoriè doctus, nisi sit præsentatus à suo Prælato, & approbatus à suo Episcopo. *Comm. DD.*

2 Parochus, qui Parochiæ renunciauit, non ideo amittit approbationem *F. Eman. Roder. in addit. ad Cru. part. 9. n. 4.*

3 Omnes habentes iurisdictionem quasi Episcopalem exemptam ab Episcopali, possunt confessarios approbare; sed nouo decreto Innocentij X. non possunt, nisi ab Ordinario approbentur subditorum confessiones audire. *Suar. to. 4. disp. 20. sec. 4. nu. 20. Inn. X. ann. 1654.*

4 Pro Ordinario intelligitur Episcopus, & omnes qui habent iurisdictionem quasi Episcopalem, exceptis Prælatis regularium. *Idem disp. 18. sec. 6. n. 11.*

5 Approbati à suo Ordinario possunt eligi etiam in alio Episcopatu virtute Bullæ. Quod videtur probabile viris doctis. *Vide Villal. vbi sup. dist. 6.* Probabilius autem est approbandum esse ab Ordinario pœnitentis.

6 Religiosi in vna diœcesi ab Ordinario approbati, si transeant ad aliam ab eius Episcopo de nouo debent approbari, vt confessiones audiant; & sine facultate Episcopi concionantes, & confessiones audientes potest Episcopus prohibere, excommunicare, & punire: Et in suis Ecclesijs sine Episcopi benedictione, & in alienis sine eius facultate non possunt prædicare, neque in suis Ecclesijs contra illius voluntatem. *Ex nouo decreto Innnoc. X. ann. 1654.*

7 Episcopus potest præcipere religiosis, vt sibi exhibeant facultatem audiendi confessiones, & concionandi, & etiam inconsulto Prouinciali Episcopo tenentur obedire. *Ex eodem decreto.*

8 Religiosi virtute Bullæ, vel Iubilæi non possunt confiteri nisi cum approbato ab Ordinario. *Villal. vbi sup.*

9 Nouitij possunt confiteri cum quo voluerint, siue sit religiosus, siuè sæcularis: dummodo sit approbatus ab Ordinario. *Comm. DD.* Hoc tamen non procedit in nouitijs Societatis IESV, qui secundùm nostras ordinationes solùm possunt confiteri cum assignato à superiore. Si tamen cum alio confiteantur, valida erit confessio. *Ex speciali decreto N. P. Generalis.*

Si

10 Si mulier aut non sacerdos communi errore legitimus confessarius reputaretur, validas esse absolutiones asserunt nonnulli DD. Licet haec sententia à neothericis improbabilis reputetur. *Innoc. c. dudum de elect. Mascard. de prob. Eccles. 649.*

11 Confessarius, qui sequens probabilem opinionem, quae ei iurisdictionem concedit, absoluit, etiamsi talis opinio in se non esset certa, validè absoluit. *Lugo de Sacr. disp. 9. sec. 2.*

12 Qui tamen ita dubius est, vt nullam suae opinionis probabilitatem habeat, in vrgenti necessitate sub conditione si potest, absoluat cum onere, vt pœnitens postea confiteatur cum habente iurisdictionem. *Suar. to. 4. disp. 26. sec. 6.* Quod onus alij non obligare affirmant, quia nemo sua peccata bis confiteri cogi debet.

13 Dubius de iurisdictione in vrgenti necessitate moneat pœnitentem, vt veniale vel mortale iam confessum fateatur, vt de his directè, & de alijs indirectè, validè tamen absoluat.

SECTIO XIII.

DE CONDITIONIBVS, ET OBLIGationibus confessarij: & vtrum teneatur pœnitentem interrogare?

1 CONfessarius debet habere ordines, iurisdictionem, scientiam, virtutem, secretum, prudentiam, & fortitudinem. *Comm. DD.*

2 Confessarius tenetur scire, quae communiter sciuntur circa censuras, casus reseruatos, & restitutionem, & habere principia, quibus dubitet de reliquis, & consulat viros doctos; non enim tenetur omnia scire, quia hoc est impossibile. *Comm. DD.*

3 Qui certus de sua insufficientia confessiones audit, etiam praecipiente Praelato, peccat mortaliter. *Nauarr. c. 1. de pæn. dub. 6.* Si autem dubitet, post credere praecipienti.

4 Qui habet potestatem, ordines, & iurisdictionem, licet non habeat scientiam, validè administrat; peccat tamen nisi in necessitate extrema. *Suar. to. 4. disp. 28. sec. 2.*

5 Tenetur confessarius interrogare ea omnia, in quae ex qualitate personae, & officij iudicat vt plurimum quod tales homines solent impingere. *c. omnia vtriusque sexus de pænit. & remiss.* Si tamen iudicet pœnitentem se benè examinasse, vel esse virum doctum, & timoratae conscientiae, nihil interrogare tenetur.

6 Sit sacerdos discretus, & cautus more periti medici diligenter inquirens peccatorum circunstantias. *Ex eod. c.*

7 Confessarius, qui ob somnium, vel inaduertentiam venialia confitentem non integrè audiuit, non debet ad repetenda pænitentem obligare. *P. Suar.*

8 Quando confessarius certò scit pænitentem esse in statu peccati mortalis, ipse verò de eo non se accusat, tenetur interrogare; quod si neget, non debet eum absoluere.

SECTIO XIV.

QVOMODO RVDES INSTRVENDI sunt.

1 SI habeant vsum rationis, & aliqualem notitiam huius sacramenti, & praecepti, tenentur confiteri; secùs si inuincibili ignorantia laborent. Parochi autem, & domini si eos docendo capaces non reddant, rationem reddere debent.

2 Æthiopes, Indi, & alij neophyti tenentur ſcire neſſaria ad conſequendam æternam ſalutem, qualia ſunt credere Deum eſſe vnum in eſſentia, & trinum in perſonis; & ex his ſecundam, Filium Dei ſcilicet, hominem factum fuiſſe pro nobis in vtero Virginis, ex ea natum, & paſſum, & mortuum pro noſtra, totiuſque mundi ſalute, ſurrexiſſe à mortuis, ſedereque ad dexteram Dei Patris, indeque venturum vt iudicet mundum, boniſque æterna præmia, malis æterna ſupplicia largiturum. Inſuper tenentur ſcire Pater noſter, & orare, & mandata Dei, & Eccleſiæ obſeruare. Non tamen obligantur hæc omnia in memoria retinere; ſufficit, quòd ſubſtantiam aliquomodo percipiant, & interrogati bonum à malo diſtinguant. Cùm autem ex incuria ſua, vel dominorum nec Pater noſter, nec Credo didicerint, non ſunt abſoluendi donec addiſcant; ſecùs enim nunquam addiſcent: Si verò nec culpâ ſua nec dominorum, ſed ex naturali incertitudine prædicta ignorant, iuuandi ſunt, ne tanto beneficio priuentur, poſſuntque audiri, & abſolui, admonendique ſunt prius, vt de incuria in addiſcendo, ſi quam habuerint, conterantur.

3 Inſuper admonendi ſunt Sacerdotem Chriſti vicem gerere ad remittenda peccata; ideoque Chriſtianos ad confeſsionem accedere. Interrogandi etiam ſunt quem adorent audientes ſacrum, ſufficietque ſi dicant ibi eſſe Chriſtum verum Deum, & hominem, Interrogandi tandem ſunt, quare prædicta hæc omnia credant, docendique ſunt ideò credēda, quia verba Dei ſunt.

4 In articulo mortis cum per tempus aliud non licet, ſufficiet eos docere Deum eſſe remuneratorem, & Chriſtum Filium eius verum Deum, & hominem mundi Redemptorem; & licet hæc quomodo ſint non intelligant, ſufficiet quod aſſentiant, & credant. Hoc eſt valdè aduertendum, quando aliter non poſſunt inſtrui, ſatis eſt quòd reſpondeant ſe credere, quæ à confeſſario proponuntur, vt dicta Dei licet non intelligant: Idiota enim vero credit, licet non capiat, quæ continentur in Biblijs.

5 Quanquàm non benè examinati, nec cum debito dolore miſeri hi ad confeſſionem accedant benignè iuuandi, & audiendi ſunt; partim enim continuo labore, partim naturali incapacitate excuſabiles ſunt. Exponatur eis immenſus Dei amor erga homines, & præcipuè erga pauperes, & quomodo eis de cœlis benefaciat; & admoneantur, vt de peccatis doleant; quia optimi Patris, ac Domini offenſæ ſunt: Induat confeſſarius viſcera pijſsimi patris, & omnibus omnia factus inſtruat cum patientia pœnitentem ſuum, dicatque ei: Audi fili, & vide, & ſcito, quia intra hoc corpus tuum latet anima tua, quam Deus creauit, & quæ nunquam moritura eſt: ſi benè vixeris, æterno gaudio perfrueris in cœlo cùm Deo ſemper viuens. Deus eſt, qui cœlum, & terram fecit, & omnia hæc quæ vides. Ipſe te multum diligit, oculos, manus, & pedes, & omnia quæ habes ipſe tibi dedit, ama eum ex toto corde tuo, ipſe eſt Dominus tuus, & omnium hominum, ipſe te alit, & veſtit, dole quia eum offendiſti. Ipſe pro te de cœlo deſcendit, natus eſt de Virgine, & vt tibi vitam æternam daret, mortem non recuſauit. His & ſimilibus verbis inſtruatur pro captu, & repetito actu contritionis, dummodo dictis annuat, ſine ſcrupolo poteſt abſolui.

6 In examine hæc obseruanda —— Sinat eum sua peccata confiteri. Si nullum dixerit, vel pauca, & sistat, interroget ea, in quæ vt plurimùm incidunt Æthiopes, & Indi; quærat de numero, & de specie, & faciat quantum in se est, & quamuis credat multa peccata habere, quæ propter incapacitatem non declarat quoad numerum, vel quoad speciem, dummodo materiam absolutionis extorserit seruatis prædictis potest eum absoluere; integra est enim formaliter confessio, & tam pœnitens, quàm confessarius quantum moraliter possibile est faciunt; nec si pœnitens dimittatur per totum annum examinandus, cum meliore dispositione redibit.

7 Pro satisfactione imponatur eis captiuitas, & egestas, & omnia alia quæ in seruitute patiuntur, & primam Missam quam audituri sunt, & vt ibi aliquid breue, vt Pater noster, & Aue Maria recitent, etiam pro grauissimis delictis; hæc enim patienter sublata, & Deo oblata sufficiens satisfactio cum meritis Christi videtur.

8 Qui linguam Indorum non benè intelligunt, & Parochi eorum non sunt, sed gratis, vt sacerdotes nostræ societatis huic pio ministerio se dicant zelo animarum; quia rari sunt, qui serio eorum saluti incumbant, dummodo aliqua interrogando statum pœnitentis, & dolorem de præteritis, & propositum se emendandi cognoscant, licet peccata omnia, quoad numerum, & quoad speciem perfectè non capiant, tuta conscientia possunt Indorum confessiones audire. Hi enim miseri plures habent spoliatores, quam confessores, qui ipsorum incumbant animarum saluti.

9 Circa Æthiopes minus dubium est, quia cùm nemo sit, qui illorum linguam calleat, omnes in hoc sunt æquales, & ipsorum necessitas exigit, ne absque salutis remedio deserantur.

10 Parochi Indorum tenentur addiscere eorum idioma, & in eo peritiores præferri debent ab Episcopis ad beneficia curata. Si autem benè intelligentes linguam non habeant, addiscere incipientibus possunt tuta conscientia Indorum Parochias committere.

11 Quando audita confessione dubius manet confessarius an pœnitens sufficienter dispositus sit ad absolutionem, præcipuè si est rudis, & incapax melioris dispositionis, potest eum absoluere sub conditione, quia in hoc nec ipsi pœnitenti, nec sacramento fit iniuria.

SECTIO XV.

PAROCHI INDORUM, DE QUIBUS interrogandi sunt in confessione: & quæ sint eorum peccata frequentiora.

1 QVi per se non catechizat, sed per pueros, & hispano sermone, peccat.

2 Non licet confessiones Indorum audire per interpretem Indum, vel Mestizum; benè tamen in casu necessitatis per religiosum, vel alium virum prudentem, & conscientiæ timoratæ; de his enim non loquitur prohibitio synodalis, quæ prohibet confessiones per interpretem audire.

3 Si plures audit, quàm potest benè disponere in eodem die, peccat. Si impatienter eos audit, irascitur, vel percutit eos deterrens à confessione, peccat.

4 Qui curam sumit plurium animarum, quàm potest docere, & regere.

Qui ita idiota est, vt ignoret necessaria ad sacramentorum bonam administrationem, & ineptus est ad exponendam eis Doctrinam Christianam, non est tutus in conscientia.

5 Abesse Parochum à suo beneficio per tres menses ex iusta causa alium substituendo licet per Tridentinum cum facultate proprij Episcopi, amplius non licet, nisi ex grauissima causa. Per paucos autem dies abesse licitum est ex iusta causa, etiam si alium non substituat, verbi gratia: vt si sua peccata confessurus vicinam petat Parochiam, vel vocetur ab Episcopo ad festum Corporis Christi, vel ad concionandum, vel ad similia.

6 Peccat Parochus, qui non curat vt Indi Missam audiant in diebus præcepti. Nec sufficit signum dare vt veniant, quia tenentur omnem possibilem diligentiam adhibere, vt cum effectu sacro adsint. Quamuis enim Parochis prohibitum sit Indis supplicium infligere, possunt admonere Regium Prætorem, & alios iustitiæ ministros, vt eos venire cogant.

7 Peccat Parochus, qui negligens est in extirpandis idololatrijs, ebrietatibus, & alijs publicis peccatis. Hoc verò faciendum cum circumspectione, & prudentia.

8 Pastores, qui in desertis pascunt greges visitare non tenetur, curare tamen debet vt confessuri ad populum veniant, & vt eorum infantes baptizentur.

9 Qui Missas non dicit ab Episcopo assignatas dicendas pro populo pro rata restituere tenetur. Non verò si horas Canonicas non recitet, licet peccet; Hæc enim non sunt beneficia Ecclesiastica, sed stipendia mera.

10 Peccat, qui cùm possit, non impedit damna, quæ Curacæ, & Commendatarij inferunt Indis.

11 Peccat qui Indis Eucharistiæ, & extremæ vnctionis sacramenta non administrat, nec curat eos docendo idoneos facere. Et qui habent infideles in sua Parochia, si non curant eos instruere, & ad fidem conuertere, vel sine catechismo eos baptizare.

12 Peccat, qui sine facultate proprij Episcopi transit ad alium Episcopatum, & positam censuram incurrit, nisi in oppressione manifestè iniusta.

13 Qui pueros habet in obsequio, si hoc sit pretio æstimabile, vt coquere in culina, pecora, & alias bestias pascere, & similia, debet mercedem soluere; secùs verò si tantùm ad mensam seruiant.

14 Peccat qui non soluit struem lignorum, vel herbarum, quem pueri offerre solent venientes in domum Parochi, vt doceantur doctrinam. Hæc enim consuetudo quia mala, non est toleranda. Idem dicendum de superfluis ædificijs, ad quæ Indi non sunt obligandi.

15 Tenentur clerici seruare leges humanas iustas spectantes ad bonum commune, & ideo Parochi tenentur obseruare constitutionem Proregis, iubentis ne Indos supplicio afficiant. Quod etiam seruant ipsi Episcopi, qui sæculares non puniunt, nisi inuocato brachio sæculari, nisi supplicium sit paternum.

16 Qui stipendia accipiunt pro sacramentorum administratione, vel sepultura, peccant, & tenentur restituere. Si verò Indi fuerint alienigena, potest stipendia consueta recipere.

17 Cùm Indus offert arietem, vt Parochus tot Missas dicat, quot aries valet secundùm mensuram stipendium, non sufficit vnam Missam dicere. Si autem spontè

spontè offerat, ad nihil tenetur, si Indus nihil petit.

18 Non peccat, qui pro propria vtilitate facit, vt Indi offerant, dummodo eos non cogat.

19 Peccat qui defuncti bona hæredem habentis sibi assumit, pro Missis dicendis. De quinta parte bonorum cum intestatus decessit, potest Vicarius disponere pro anima illius.

20 Peccat, qui negotiatur per se, vel per interpositam personam in sua Parochia, & incurrit censuras, & pœnas impositas à iure, & à synodalibus contra Indorum Parochos, qui negotiationi vacant, contra quos Limense concilium fulminat excommunicationem ipso facto incurrendam. Sed hæc ablata est à Paulo V. vt supra diximus.

21 Potest tamen vendere ea quæ ex suo necessario alimento superfluunt, & in aliena Parochia per interpositam personam non prohibentur negotiari; nec pecora alere ad victum necessaria, & hæc vendere quando opus est in propria Parochia.

22 Parochus Indorum, qui vitio carnis subiectus est, si longam experientiam habeat se continere non posse, non potest absolui nisi Parochiæ renuntiet; quia voluntariè est in proxima occasione peccandi. Idem dic de eo, qui domi Indas habet cum scandalo, etiam si cum eis non peccet, nec debet absolui donec eijciat.

23 Qui sacrum facit in Ecclesia polluta notoriè, peccat mortaliter; nullam tamen censuram incurrit.

24 Qui ob sæuitiam Indos à confessione deterret, vel est causa, vt in ea mentiantur, grauiter peccat.

25 Peccant mortaliter, qui quotannis non faciunt indicem Indorum, vt sciant vtrùm sacramenta recipiant, vel non. Idem dic de eo qui sine necessitate pueros domi baptizat.

26 Qui domi baptizatos iterum in Ecclesia baptizat, quia subitam diligentiam non adhibuit, vt sciret iam esse baptizatos, peccat, & in foro exteriori puniri debet vt irregularis, licet in interiori eam non incurrerit, quia non fecit scienter.

27 Qui in statu mortalis sine præuia confessione celebrat, peccat grauiter, nisi in casu, in quo non sit copia confessoris, & non potest sine scandalo sacrum omittere. *Vide conc. Limen act. 3. c. 23.*

28 Qui canes venaticos, & accipitres alunt, non videntur peccare mortaliter, nisi vt venationi studeant Indorum curam deserant.

29 Qui domi habuit concubinam per annum integrum, & in eo sæpè confessus fuit, post annum verò eiecit eam, & cum hac bona dispositione per quatuor annos confessiones frequentauit. Primas confessiones factas in concubinatu reiterare debet non alias.

SECTIO XVI.

VARIA DVBIA DE CONfessione.

1 QVi temerariè iudicauit proximum, non tenetur speciem peccati, quod iudicauit, confiteri; sufficit si dicat se temerè proximum in re graui iudicasse, secundùm probabiliorem opinionem. *Summæ author.* Si verò de viro sancto crimen nefandum temerè iudicasset, esset circumstantia aggrauans, quæ secundùm paucorum sententiam non est necessariò fatenda.

2 Qui facit confessionem nullam propter defectum examinis, & doloris, & quia sciens ob verecundiam peccatum

tum mortale non aperuit, an vnum peccatum, an tria committat, dubium est, & an sufficiat in confessione iteranda dicere se semel confessionem nullam scienter fecisse. *Idem.* Respondetur cum distinctione, quòd licet verum sit quodlibet ex prædictis distinctum peccatum esse, qui tamen animum habuit tacendi peccatum in confessione, & per consequens faciendi confessionem nullam, non facit nouum peccatum se malè examinando, vel sine dolore confitendo, quia hæc non requiruntur in confessione nulla.

3 Excommunicatio positam *c. omnis vtriusque sexus de pænit. & remis.* non est latæ sententiæ sed ferendæ, & ideo non incurritur nisi à Prælato Ecclesiastico feratur. *Comm. DD.* Continet tamen præceptum obligans sub mortali.

4 Numerus peccatorum augetur, quoties voluntas peccandi intercisa renouatur, si peccatum sit purè interius; si autem vno exteriori actu consumetur, etiam si per plures actus interrumpatur, vnum est numerò peccatum, vt cùm homicida longum iter agit ad occidendum inimicum, in quo itinere comedit, & dormit, & ad plura diuertitur. *Nauar. in Manuali.*

5 Ad remittenda peccata venialia in confessione sufficit accedere sine complacentia eorum venialium, quæ faciunt materiam illius confessionis, licet formaliter non detestentur. *P. Menacho in manuscr.*

6 Confessionis, & matrimonij sacramenta inualidè ministrantur inuito superiore, etiam cum facultate ordinarij, in religione, in qua vt in societate receptum est priuilegium Iulij III. per quod societatis Prouinciales, & non alius ordinarius est suorum subditorum. *Idem vbi supra.*

7 De rebus venereis cautè interrogandus est pœnitens, præsertim pueri, & puellæ, ne ipsi scandalizentur, & confessarius lapsus periculum patiatur, quod maius damnum est, quàm non perfectè cognoscere peccati circumstantiam. *Comm. DD.*

8 Non sit anxius Confessarius de iniuncta pœnitentia sacramentali, dummodo dixerit: *Quidquid boni feceris, & mali patienter sustinueris, sit tibi in remissionem peccatorum.*

DISP. XV. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ. DE CONFIRMATIONIS Sacramento.

CONFIRMATIO.

1 EST Sacramentum vnctionis chrismatis consecrati, quo Episcopus vngit frontem baptizati sub certa forma verborum. *Nauar. c. 22. nu. 8.*

2 Eius materia est crisma, quod conficitur ex oleo, & balsamo. Balsamum verò non esse de essentia huius sacramenti, esse autem de præcepto aiunt plures, contrarium videtur probabilius *P. Suar. to. 1. disp. 33. sec. 2.*

3 Forma est: *Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen. Comm. DD. Vide Suar. vbi supra.*

4 Minister est Episcopus; potest ex dispensatione Pontificis esse Presbyter. *Comm. DD.*

5 Hoc Sacramentum imprimit characterem; qui autem reiterat licet mortaliter peccet, non incurrit irregularitatem. *Suar. vbi sup. sec. 6. c. omnes de consec. dist. 5.*

6 Hic character præsupponit Baptismalem,

tismalem, & dat gratiam his, qui obicem non ponunt; effectusque eius specialis, est dare Spiritum Sanctum ad robur.

7 Non est præceptum recipiendi hoc Sacramentum; si omittitur ex contemptu, erit peccatum mortale; si verò ex negligentia solum veniale. *Suar. to. 3. disp. 48. sec. 1.*

8 Ætas conueniens ad receptionem est septennium, nisi Episcopi absentia timeatur, vel sit alia iusta causa, vt quis ante septennium confirmetur. *Pius V. in Cathes.* Amentes etiam perpetui, & moribundi, si eis commodè dari potest, non sunt priuandi hoc Sacramento. *Suarez vbi sup.*

9 Peccat mortaliter, & qui recipit, & qui ministrat hoc Sacramentum sine patrino, & inter confirmantem, & confirmatum, eiusque parentes, & patrinum datur spiritualis cognatio impediens, & dirimens matrimonium. *Nauar. c. 22. nu. 2. Vide matrimonij impedimenta.*

10 Chrisma debet esse vnius anni; & vetus comburendum.

11 Patrinus debet esse confirmatus; an autem à non confirmato contrahatur spiritualis cognatio alij aiunt, alij negant; negatiua sententia probabilior videtur. *Suar. q. 72. art. 10.*

12 Si pater filium teneat, non potest petere debitum; patrinus debet esse vnus; si tamen plures teneant, omnes contrahunt. *Sà hoc verbo.*

13 Balsamum Indicum est verè balsamum. *Idem vbi supra.*

14 Adultus, qui ad Confirmationem recipiendam se ingerit, dummodò sciat rudimenta fidei, vel si ignoret, conteratur de hoc, & de alijs peccatis, & sic instructus de Sacramento recipiendo licitè accipiet. *P. Quintinad. tr. 2. sing. 2.*

15 Moribundi, & suspendendi si petant Confirmationis Sacramentum, Episcopus tenetur sub mortali illos hoc beneficio non priuare. *Idem tr. 2. sing. 2.*

16 An oleo infirmorum sine balsamo possit validè confirmatio conferri, alij aiunt, alij probabilius negant. *D. Tho. q. 27.*

17 Ante confirmationis receptionem matrimonium inire, professionem in religione emittere, Eucharistiam, aut alia Sacramenta suscipere nullum est peccatum. *P. Suar. disp. 38. sec. 1.*

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CONIVRATIO.

1 Presbyter sine irregularitatis timore potest coniurationem iudici denuntiare, dummodò faciat protestationem. Quod verum est, etiamsi se non reuelaturum iurasset. *Nauar. c. 18. n. 54.*

CONSANGVINEVS Vide verbum *Matrimonium.*

CONSCIENTIA.

1 Est dictamen practicum actuale de re facienda, vel non facienda. *Nauar. c. 27. nu. 275.*

2 Notandum discrimen inter scientiam, fidem, credulitatem, opinionem, suspicionem, dubium, & scrupulum. *Vide Villal. to. 1. tr. 1. dif. 1. Vide etiam P. Tho. Sanc. in summ.* Scientiam rei dicimur habere, quando res ita est certa, vt esset imprudentia non credere. Fides est notitia, quæ nititur in authoritate dicentis; idem est credulitas.

Opi-

Opinio est assensus cum formidine oppositi. Suspicio est inclinatio intellectus magis ad vnam partem, quàm ad aliam; sed sine assensu. Dubium est quando intellectus nulli partium assentit. Scrupulus est formido contra id quod aliquis credit vel opinatur, orta ex leuibus fundamentis.

3 Scientia, opinio, fides, & dubium possunt accipi speculatiuè id est in generali; vel practicè, id est, hic & nunc vt oportet fieri secundum has circumstantias. Iudicium autem practicum conformandum est semper cum speculatiuo, nisi hic, & nunc sit alia ratio.

4 Conscientia tandem est recta, vel errans, vel opinatiua, vel dubia, vel scrupulosa. Recta est, quæ verum dictat; errans quæ falsum, vt quæ dictaret furandum esse ad faciẽdam eleemosynam; opinatiua, quæ assentit vni cum formidine oppositi; dubia, quæ nihil dictat, sed manet in æquilibrio; scrupolosa, quæ assentit vni rei cum formidine orta ex leuibus fundamentis. De conscientia recta certum est quod omnes naturaliter obligat, vt lex quædam naturalis suadens bonum, & prohibens malum.

5 Conscientia erronea si est inuincibilis obligat, & facere contra illam in materia graui erit peccatum mortale; si autem est inuincibilis debet deponi.

6 Qui operatur contra conscientiam opinatiuam peccat, nec non qui contrà dubiam. Vide verbum *Opinio*.

CONSECRATIO.

1 Ecclesia quolibet die potest consecrari, sed à proprio Episcopo, vel de eius licentia ab alieno. *Vide c.2.de cons. Eccl.*

2 Consecrationem Ecclesiæ, virginum, vel altaris solus Papa potest simplici sacerdoti committere. *Vide Gloss. dist.4. de consecr.*

3 Consecranda est Virgo die Dominica solemniter ab Episcopo, sed in necessitate quolibet die Velum autem continentiæ dat etiam Præsbyter. *Sà hoc verb.*

4 Consecrari possunt voluntariè pollutæ, & etiam secundum alios occultò stupro violatæ, non enim tenentur suum crimen prodere. Contraria tamen sententia est communis. *Vide Gaiet. ver. Virg. Consecr.*

5 Consecrandus est Episcopus die Dominica, & intra tres menses à confirmatione, & saltem ab vno Episcopo assistentibus duabus dignitatibus. *c.qui in aliquo dist.51.*

6 Calix, & corporalia non manent consecrata eo solùm quod corpus, vel sanguis Christi in eis consecrentur.

CONSENSVS.

1 Tacens consentire videtur in eo, quod sine eius consensu fieri non potest. *Sà hoc verb.*

2 Consensus interpretatiuus de obiecto prohibito est malus, ad quem vt sit mortaliter malus quatuor hæc requiruntur. 1. Quod sit de obiecto mortaliter malo. 2. Quod plenè aduertat se delectari. 3. Quod non resistat delectationi. 4. Quod omissio huius resistentiæ sit absque rationabili causa. *Nauar. c.11.n.9.*

3 Qui consentit peccato alterius in eodem crimine peccat, & potest consentire nouem modis, qui videri possunt in verbo *Participatio*.

CONSERVATOR.

1 Iudex datus à Papa ad defendendum

dum aliquem contra manifestas iniurias, potest cogere brachium sæculare sub excommunicatione, vt te adiuuet. *Siluest. verb. Conseruator.*

2 Eligi non possunt in iudicem conseruatorem Guardiani, nec similes prælati religiosi, sed clericus sæcularis in dignitate constitutus; sunt tamen qui doceant contrarium. *Ex declar. Cardinal. sac. cong.*

3 Canonicos tàm Cathedralium, quàm Collegiatarum Ecclesiarum esse posse iudices Conseruatores multi DD. affirmant. *Barb. de post Episcop.*

4 Non potest Conseruator iudex creari nisi fuerit iniuria, & violentia publica & manifesta, & quæ nulla tergiuersatione possit celari. Et si voluerit extendere ad alias causas iurisdictionem, incurrit suspensionem per vnum annum, & quidquid egerit est nullum. *c. 1. & vltim. de offic. deleg.*

5 Potest contra inobedientes, & impedientes suam iurisdictionem, etiam Episcopos cum censuris procedere. *Vide Barbos. de post. Episcop. Vide c. quia Pontificale de off. deleg. in 6.*

6 Societas IESV, & singulæ eius personæ, & familiares clerici tam in causis ciuilibus, quam in criminalibus; & mixtis siuè actores sint siuè rei, omnes, & singulos Archiepiscopos Episcopos, & Abbates, nec non alias personas in dignitate Ecclesiastica constitutas; Canonicos Metropolitarum Ecclesiarum vel Cathedralium, & Vicarios Archiepiscoporum, & Episcoporum in spiritualibus, eorumque officiales generales vbilibet constitutos contra quascumque communitates, & collegia eiusmodi in suos Conseruatores, & iudices ordinarios assumere possunt. *Pius V. in Bulla per Greg. XIII. edita pag. 122.* Circa id, quod hoc paragraph. dicitur, quoad familiares aduertatur admonitio, quæ ponitur verbo *Familiares §. 5.*

7 Conseruatores, & iudices sic electi etiamsi sint extra loca in quibus deputati fuerint, habent potestatem, vt tàm per so, quàm per alios societatem defendant, nec permittant illam super bonis, & priuilegijs tàm Apostolica, quàm ordinaria, & alia ritè regia authoritate concessis, alijsque rebus ad ipsam pertinentibus à quibuscumque personis, tàm sæcularibus, quàm Ecclesiasticis indebitè molestari, aut grauari.

8 Conseruatores, & iudices sic electi cùm fuerint requisiti super nostrorum bonorum restitutione, & priuilegiorum obseruatione, nec non super iniuriarum, & damnorum compensatione, possunt appellatione postposita per censuras Ecclesiasticas, quoties opus fuerit, vsque ad auxilij sæcularis brachij inuocationem procedere.

9 Quando iudicibus, & Conseruatoribus huiusmodi tutus non pateret accessus ad loca, in quibus morari contingeret eos, qui monendi, inhibendi, atque citandi sunt, possunt hæc per edicta publica efficere, locis publicis ea affigendo, de quibus esset verosimilis coniectura, quod ad ipsorum monitorum, citatorum, & inhibitorum notitiam valerent peruenire.

10 Possunt præterea eisdem detentoribus, iniuriatoribus, contradictoribus, & rebellibus inhibere sub censuris, & pœnis etiam pecuniarij sub arbitrio moderandis, libereque suam iurisdictionem exercere, non obstantibus quibusuis inhibitionibus sibi factis etiam prætextu quarumuis litterarum conseruatoriarum, aut priuilegiorum concessorum; & concedendorum.

11 Possunt item Ecclesiastico subiacere interdicto loca, ad quæ dictas personas declinare contigerit, & in quibus scienter stare permissæ fuerint.

12 Quilibet Conseruatorum, & iudicum præfatorum potest prosequi articulum per alium inchoatum, etiamsi idem inchoans nullo Canonico impedimento præpeditus sit.

14 Mandatur cuilibet in Ecclesiastica dignitate constituto, & Metropolitanæ, & alterius Cathedralis Ecclesiæ Canonico quatenus à nobis, vel Procuratoribus nostris requisiti per se vel pro alios priuilegia nostra concessa, & concedenda solemniter publicent, & efficacis defensionis præsidio nobis assistentes faciant pacifica possessione, vel quasi eorumdem gaudere. Concessit Sixtus IV. Minoribus, vt in eorum *Manuali fol. 144. & seq. concess. 354. iuncta concessione 366.* Tenenturq; præterea omnes personæ aliàs de iure capaces pro parte nostrorum requisitæ, nisi legitimo impedimento detentæ fuerint, iurisdictionem, & conseruationem nostram sub excommunicationis pœna suscipere. Habetur in dictis monumentis *fol. 126. Conceß. 279.*

15 Prima pars, & concessio Sixti IV. habetur per eius Bullam pro Minoribus, quæ est decima quarta Sixti IV. *num. 53. in Bull. regul. apud Rodrig.* Et idem habetur in Bulla eiusdem pro Prædicatoribus quæ est *33. numero* 54. *& in Bulla 37. num.* 108. pro Carmelitanis, quæ habentur in eodem Bullario. Secunda verò pars ab illis verbis: *Tenenturque prætcrea*, habetur ex Bulla Iulij 11. pro minoribus, quæ est noua eiusdem *num.* 7. in eodem Bullario regularium.

16 Hi, quos conseruatores eligere possumus per Bullam Pij V. concessam ordini Prædicatorum 23. Septembris ann. 1571. & impressam Romæ ann. 1572. excommunicationes, seu suspensiones latæ sententiæ incurrunt statim, quod munus siuè officium conseruationis huiusmodi acceptare, ac debitè, ac plenariè exequi neglexerint, & reseruatur absolutio Summo Pontifici.

17 Priuilegij huius verbi vti possunt Prouincialis, & alij subordinati superiores de eorum licentia. Circa supradicta autem aduertantur ea loca Concilij quæ notantur infra verbo *Exemptio:* Et videatur decretum Innocentij X. infra verbo *Episcopus*.

CONSILIVM.

1 Non obligat neque ad veniale seclusо contemptu, licet melius sit opus consilij, quàm præcepti. *Nauar. c. 20. n. 3.*

2 Non peccat consulens minus malũ

3 Peccat, qui consulit etiam bona fide non adhibita diligentia ad indagandam veritatem, & qui præbet consilium antequam dubietatem deponat. *Idem c. 14. nu. 31.*

4 Censura lata contra consulentem non compræhendit eum, qui ita simplex consilium dedit, vt sine illo æquè, ac cum illo res fieret. *Comm. DD.*

5 Consilium dare alicui vt nubat, quia melius est illi ob specialem causam quàm religionem ingredi, licitum est. *Comm. DD.*

CONSVETVDO.

1 Est ius non scriptum, quod ex longo, & continuo vsu ortum est, & est optima humanarum legum interpres, quæ iurisdictionem dare potest, non verò derogare iuri naturali, ac diuino. *Vide Suar. in proœmio l. fori fol. 83. n. 11.*

2 Con-

2 Consuetudo immemorialis facit titulum præsumi requisitum ad eius valorem. *Nauar. c. 17. n. 257.*

3 Consuetudo etiam circa Sacramentalia induci potest; sed quæ est contra ius non est amplificanda. *Comm. DD.* Habet tamen vim circa festa, & ieiunia quædam tollendo, vel addendo, vel moderando, imò & circa leges humanas eas abrogando.

4 Consuetudo licet mala excusat, licèt non à culpa, saltem à pœna ordinaria, non verò ab extraordinaria. *Nauar. c. 28. n. 257.*

5 Consuetudinem legitimè introductam vim legis habentem non potest Episcopus abrogare, sicut nec ius commune. *Azor. lib. 5. c. 17.*

6 Consuetudo rationalis si est contra ius quadraginta annos præscribit, si est præter ius, decem. *Vide Sà hoc verbo num. 3.* Probabiliter autem viri docti sentiunt non solum contra ius ciuile; sed etiam contra canonicum consuetudinem præscribere decem annos Papa sciente, & non contradicente.

7 Consuetudo non obligat nisi id intendat, qui potest legem concedere, vel cum est immemorialis, vel annorum. 40. *Idem vbi supra nu. 4.*

8 Consuetum, vel solitum dicitur, quod bis factum est ex Iasone, qui ait duos actus iudiciarios notorios sufficere ad inducendam consuetudinem. *Iason. in l. de quibus ff. de legi. n. 51.*

9 Consuetudo potest facere, vt quòd obligabat ad mortale, solùm obliget ad veniale, vide verbum *Lex.*

DISP. XVI. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CONTRACTVS.

Quid sit Contractus, & quot eius species.

1 EST vltro citroque obligatio, quæ vel est naturalis, & oritur ex propria conscientia, vel est ciuilis in foro exteriori. *L. Labeo 2. ff. de verb. oblig.*

2 Pactum est duorum conuentio, & contractus omnis est pactum; omne verò pactum non est contractus, quia promissio acceptata est pactum, non verò contractus. *l. 1. in princ. ff. de pactis.*

3 Quasi contractus est obligatio, quæ nascitur non ex pacto, sed ex officio, vt medici, & aduocati obligatio. *Inst. de oblig. quæ ex quasi &c.*

4 Contractus alij sunt circa personas, alij circa res: alij sunt nominati, qui habent omnia specialia, vt emptio, & venditio; alij sunt innominati, qui carent nomine, vt do vt des, facio vt facias, facio vt des, do vt facias. Alij sunt respectiui, alij non respectiui. *L. iur. gentium in princ. ff. de pactis.* Respectiui sunt cùm vtraque pars diligatur, & hi sunt propriè contractus. Alij non sunt respectiui, quando non est mutua obligatio, vt in promissione quæ non est propriè contractus.

5 In alijs transfertur dominium, vt in emptione: in alijs non, vt in commodato. Alij sunt lucratiui, vt donatio; alij onerosi, vt emptio, & venditio. *Parag. vnicò inst. de oblig. quæ ex conf. nasc.*

6 Species horum contractuum sunt septem, Emptio, aut venditio, cambium, mutuum, emphiteusis, commodatum, permutatio, conductio, vel lo-

catio. Reliqui ad hos reducuntur. Innominati reducuntur ad permutationem.

7 Alij perficiuntur interiori consensu, vt emptio, & venditio. Alij certa forma verborum, vt stipulatio. Alij per chyrographum, vt emphiteusis. Alij per traditionem, vt mutuum, donatio, &c.

8 Alij stricti iuris, alij bonæ fidei. Stricti iuris sunt omnes illi, in quibus non est vtriusque partis obligatio, vt donatio, & promissio. Bonæ fidei verò vbi est vltro citroque obligatio. Discrimen est inter hos contractus, nam contractus stricti iuris possunt rescindi, quando aliquid euenit, quo præuiso non fieret talis contractus, secus verò se habent bonæ fidei. Si enim post contractum matrimonium vni ex coniugibus aliquid eueniat, quo præuiso non fieret; tenet tamen, nec potest rescindi.

SECTIO II.

An liceat à Contractu recedere in vita parte?

1 NOn licet in contractibus nominatis, nec in foro exteriori nec in interiori nec in conuentionibus eis similibus, vt in donationibus acceptatis. *c.2. de pactis.*

2 In innominatis contractibus an liceat in foro interiori alij aiunt, alij negant, non licere videtur probabilius, & in Castella lege statutum est. *l. 3. tit. 8. lib. 5. ordin. Hodie l. 2. tit. 16. lib. 3. recop.*

3 In aliquibus contractibus recedere quis pro libito potest, vt in deposito, commodato, precario, & societate ad tempus finito tempore.

4 A contractu, qui perficiendus est per chyrographum antequam fiat, licitum est recedere.

SECTIO III.

Vtrum Contractus, cuius causa vis, aut metus fuit, ipso iure irritus sit?

1 VBi vis est, non est voluntarium, est autem vbi metus est. *Comm. DD.*

2 Metus alius est cadens in constantem virum, alius non. Hic non tollit valorem contractus, nisi voluntas contrahendi non sit. Ille autem an tollit controuersum est. Alij enim asserunt contractum eo metu factum ipso iure esse irritum, alij validum, sed irritandum. Prima sententia videtur probabilior. Vide Molinam. *Molina to. 2. de iust. disp. 526.*

3 Cùm, qui metum passus est, habuit culpam, non rescinditur contractus. *P. Sanch. apud Villal. vbi supr.*

4 In foro exteriori non irritatur communiter contractus factus metu leui. *Vide Rebel. de iust. nu. 3.* Si autem sit lucratiuus, non est validus in foro conscientiæ; onerosi autem inualidi omnino sunt ex parte eius, qui metum cadentem in constantem virum incussit iniustè.

5 Aduertendum est esse maximum discrimen in foro exteriori, & interiori; hoc facti veritatem attendit, illud verò præsumptionis, & extinctionem litium.

SECTIO IV.

An valeat Contractus de re aliena?

1 NEmo sine peccato potest rem alienam vendere, permutare, vel alienare; nisi autem volente domino fecerit contractus valet; si autem nolente,

nolente, committit furtum, & tenetur ad euictionem. *L.alienam.c.defunct.*

2 Si res furto sublata est, & vtrisque hoc constat, non valet contractus. *L.si in emptione para.item ff.de contra emp.*

3 Si res est ex his, quæ vsu consumuntur, valet contractus, & licet, si is qui emit rem, præsumat à venditore satisfaciendum Domino pretio rei, vel re simili, vel ipse sit paratus ad satisfaciendum, si venditor non satisfaciat.

SECTIO V.

AN VALEANT ALIENATIONES factæ in fraudem creditorum, & an sit restituendi obligatio?

1 SI cùm fit alienatio, potest adhuc debitor creditoribus satisfacere, etiamsi ipse hoc ignoret, & malo animo fecerit, contractus tenet, nec dicitur facta in fraudem creditorum. *Rebel. de iust.2.p.lib.1.q.7.sec.2.*

2 In contractu oneroso, qui recipit bona fide rem venditam in fraudem creditorum, acquirit dominium; secus verò in lucratiuo. *Molina de iust. to. 2. disp. 318.* Si tamen ab eo non petatur, potest retinere in conscientia. Si autem mala fide recipiat, etiam si contractus sit onerosus, datur contra eum actio recisoria. Si verò tantùm dedit venditori quantum ipse recipit, non dicitur facere in fraudem creditoris.

3 Cùm mercator cedens bonis facit donationem vxori, hæc in conscientia non est tuta. *Silu.verb.resti.3.nu.10.*

4 Qui hæreditatem vnde poterat soluere non acceptat, non est in conscientia securus, licet absoluatur in foro exteriori. *P. Sanch. lib. 6. de matri. disp. 24. num.9.*

SECTIO VI.

Qui capaces non sint ad contractuum celebrationem?

1 AMentes, & prodigi nequeunt celebrare contractus. *L.11.qui ff. de verb.oblig.*

2 Religiosi nisi habeant consensum Prælati, non possunt contrahere, vel hic sit saltem præsumptus. Naturaliter autem, vel honorariè in rebus licitis possunt contrahere, & tenebit contractus, nisi Prælatus irritum faciat. *c.Monachus 29. q.4.*

3 Princeps si contrahat, cum suis subditis naturaliter manet obligatus, non verò ciuiliter si est supremus, & idem dic de quolibet superiore. *c. 1. de probat.*

4 Seruus naturaliter potest obligari, non verò ciuiliter. *Rebel. de iust. 2.p. nu.2.q.2.*

5 Maritus non potest alienare dotem vxoris, nisi de eius consensu, & vxor non potest contractus celebrare nisi de his rebus quorum dominium, & administrationem habet.

SECTIO VII.

An minores, & filij familias possint celebrare contractus?

1 MInores dicuntur, qui non habent viginti quinque annos. *L. 1. ff. de minorib.* Pubertatis anni in viris sunt 14. in fœminis 12. Hi vocantur pupilli mortuo patre cùm sunt sub curatoris tutela. Emancipatus est, qui exijt à patria potestate, vt qui nupsit in Castella.

2 Minores soli capaces possunt naturaliter obligari; sed pater, vel tutor possunt

possunt talem obligationem irritare. *L. pupillus parag. 1. ff. de auth. tut.*

3 Pubertati proximus potest obligari cum authoritate tutoris, & sine illa alium obligare. *Parag. pupillus inst. de iniect. stip.*

4 Minor sine iudicis authoritate non potest immobilia alienare. *L. 60. tit. 18. p. 3.*

5 Filius familias potest naturaliter, & ciuiliter obligari in his, in quibus patri non præiudicat, vt locando opera sua, & similia. Idem dicendum de bonis castrensibus, & quasi castrensibus.

SECTIO VIII.

Qui possint restitui, quando notabile damnum in contractibus passi sunt.

1 Minores 25. annis possunt in integrum restitui in omnibus contractibus, etiam cum tutoris authoritate celebratis, & si pretium consumpserint, & ditiores facti non sint, illud venditor amittet, & rem restituet. *l. 3. & 56. de in integ. rest.* Qua propter qui cum minoribus contrahit, videat ne faciat sine fideiussore.

2 In tribus casibus non possunt restitui. 1. Quando post 25. annum contractum confirmauit. 2. Quando obligationem iuramento confirmauit, hoc tamen potest à tutore relaxari. *l. 1. & 2. & de mal. fact. Auth. sacram. puber. si aduersus vend.*

3 Minores, qui habent 20. annos si viri, si fœminæ 18. possunt veniam impetrare, & impetrata liberè de bonis disponere. *Comm. DD.*

4 Possunt etiam in integrum restitui Ecclesiæ, loca pia, vniuersitates, rustici, milites, & absentes causa reipublicæ. *c. 1. & 2. de rest. in integ. in 6.*

5 Cum minor restituitur, potest rem, & fructus repetere in foro conscientiæ. *Vide l. quod si minor. paragr. 6. rest. ff. de min.*

6 Læsus dicitur non qui inuenit qui plus dabit pro re vendita, sed qui illam vendidit minori pretio, quàm iusto. *Comm. DD.*

SECTIO IX.

An ratione iuramenti teneatur quis seruare contractum iure inualidum?

1 Cum iuramentum non obligat, non est necessaria relaxatio. *Comm. DD.*

2 Iuramentum contra bonos mores, nec obligat nec confirmat contractum, & quod fit contra bonum, nullum est. *Regul. non est c. reg. Iur. in 6.* Quod autem nec est contra bonos mores, nec in dominium tertij, obseruandum est.

3 Quando exortum est metu cadente in constantem virum, secundum probabiliorem sententiam obligat; sed relaxandum est. Si autem metus fuerit leuis, obligat, & confirmat contractum. *Molina 1. to. de iust. disp. 149.* In foro tamen exteriori potest concedi relaxatio ab Episcopo, licet contrarium teneant viri docti. *Vide Thom. Sanc. disp. 20. nu. 7.*

4 Cùm contractus prohibetur in odium creditoris, quia habet turpitudinem vt in furto, & vsura, non firmatur iuramento; illum tamen iurans tenetur adimplere nisi relaxetur; si autem solutio fiat, potest repetere. Relaxatio verò potest fieri ab Episcopo; vel à iudice potest compelli creditor vt iuramentum remittat. *Comm. DD. Sanch. lib. 1. disp. 32. nu. 15.*

5 Inductus dolo ad contractum spiritualem vt ad religionem, vel ad matrimo-

trimonium, tenetur, nisi talis sit dolus vt prudens eo decipi posset, tunc enim præsumitur non fuisse consensum. In temporalibus verò inualidus est contractus, cui dolus causam dedit. *Sà hoc verb.*

6 Contractus subditorum potest princeps ex causa dissoluere. *Idem ibidem.*

7 Ex contractu antecessoris facto nomine dignitatis, tenetur eius successor. *Idem ibidem.*

8 Conditio posita per vtrumque contrahentem contra substantiam contractus irritat contractum. *Silu. verb. pactum nu.* 10. Si autem sit turpis, aut impossibilis in spiritualibus, iudicatur vt non apposita; in temporalibus vitiat contractum.

9 Si quis paciscatur de annuo seruitio, & per ægritudinem impediatur, non tenetur supplere; sed tantum pretium minuere. *Sà hoc verb. nu.* 19.

10 Pactum de non recuperando pignore si præfinito tempore non soluatur, non valet, nisi pignus valeat plus quam debitum, vel ponatur hæc conditio in pœnam. *Sà hoc verb. nu.* 20.

11 Pactum de futura successione etiam iuramento firmatum, an valeat dubium est. Alij aiunt, alij negant; in conscientia autem valere certum est. *Comm. DD.*

DISP. XVIII. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CONTRITIO.

Quid sit Contritio, quando obliget, & in quo ab attritione differat.

1 EST dolor de peccatis voluntariè assumptus, quia fuerunt contra Deum commissa, cum proposito cauendi in futurum, confitendi, satisfaciendique, & cum spe veniæ diuinitus obtinendæ. *Comm. DD.*

2 Non est necessarium habere dolorem de quolibet peccato in speciali, sufficit habere in communi. *Villal. to.* 1. *tr.* 9. *disp.* 19.

3 An hic dolor debeat esse formalis, an virtualis sufficiat, alij aiunt, alij negant; probabilius videtur virtualem sufficere. *Nauar. in sum. n.* 15. *cap.* 1.

4 Cum pænitens recordatur futurorum peccatorum tenetur habere actuale propositum de illis vitandis. *Comm. DD.*

5 Qui habet conscientiam peccati mortalis tenetur ex præcepto ad actum contritionis. *Suar. to.* 4. *disp.* 15. *sec.* 1.

6 Obligatio satisfaciendi Deo est naturalis: contritio autem per quam satisfit est supernaturalis. *S. Bonau. in* 4. *dis.* 17. *p.* 2. *art.* 1.

7 Non est necessarium toties conteri, quoties memoriæ peccata commissa occurrunt: qui enim semel de aliquo peccato contritus est, ad conterendum de illo amplius non tenetur; consultius tamen erit sæpè contritionis actus elicere. *Suar. to.* 4. *disp.* 15. *sec.* 4. *n.* 5.

8 Præceptum diuinum obligat culpæ mortalis conscium ad eliciendum actum contritionis in articulo, vel periculo mortis, stantè de illo peccato contritus non est. *Comm. DD.*

9 Ecclesiæ præceptum non obligat ad actum contritionis semel habendum, sed ad confitendum; obligatur tamen qui est in peccato mortali cum vult administrare Sacramentum.

10 Attritio est dolor de peccatis, vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ pænatum metu conceptus, cum proposito cauendi in futurum spe veniæ diuinitus obtinendæ. *Comm. DD.*

11 Attri-

11 Attritio propter metum gehennalium pænarum bonam esse de fide est, & in Tridentino definitum. *Trid. sess. 6. can. 8.*

12 Attritio cognita vt talis sufficiens dispositio est ad sacramentum pænitentiæ. *Suar. 10. 4. disp. 20. sec. 1.* Hanc conclusionem ita certam esse asserit noster Suarez, vt nequeat hodie absque errore contraria defendi. Alij autem asserunt non esse attritionem dispositionem sufficientem nisi putetur contritio.

13 Peccator per sacramentum fit de attrito contritus; quia ei infunditur gratia, & cum ea habitus pænitentiæ cum cæteris virtutibus. *Comm. DD.*

14 Dolor contritionis debet esse propter Deum summè dilectum, & magis timere debet pænitens peccatum quam quodlibet aliud malum generaliter; non verò debet, nec sæpè expedit specificare in particulari. *Nauar. 1. c. 1. n. 21.*

15 Contritio delet peccatum ante confessionem, sed non sine illius voto. *Idem nu. 28.*

16 Circa contritionem definiuit Concilium *Trid. sess. 14. cap. 3. & 4.* hæc sequentia 1. Pænitentiam fuisse semper & esse necessariam ad impetrandam veniam peccati mortalis. 2. Contritionem esse vnam ex tribus partibus, quas sibi tanquam materiam substituit pænitentiæ sacramentum. 3. Necessarium esse, & optimum examinare conscientiam ad faciendam peccatorum memoriam cum ipsorum detestatione, & emendationis proposito; quamuis ad gradum integræ contritionis non perueniatur. 4. Esse de fide contritionem non solum includere in se cessationem à peccato, & vitæ nouæ propositum, & inchoationem; sed veteris etiam odium continere, & propositum illud confitendi tempore debito cum spe obtinendi veniam, & misericordiam. 5. Contritionem esse necessariam nunc in lege gratiæ ad culpæ mortalis post Baptismum admissæ deletionem.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

COOPERATIO.

1 Non cooperantur peccato dominę famulæ ministrantes ei mundum muliebrem, vt ornetur, nec vendentes meretricibus similia ornamenta, dummodo non faciant mala fide; cooperantur verò peccato lucrorum, qui ei chartas, mensam & candelas ministrant, & sunt in statu peccati mortalis, nec possunt absolui, nisi à perniciosissimo hoc maleficio desistant. *Nauar. c. 20. nu. 10.*

2 Denique cooperari dicuntur peccato, qui illi consentiunt, qui ad illud iuuant peccantem, illum inuitant, vel monent, vel ei ita assistunt, vt sint causa peccandi. *Idem ibidem.*

CONTVMELIA.

1 Omnes contumeliæ, id est iniuriæ publicæ contra honorem, & omnes detractiones, id est occultæ contra famam, iniuriæ sunt eiusdem speciei. *Sà hoc verb.*

2 Contumelia grauior est furto ex suo genere, nisi furtum excedat ratione quantitatis. *Comm. DD.*

CORPORE VITIATVS.

1 Peccat mortaliter, si ordines suscipiat. *Comm. DD.* Non est irregularis

ris claudus, cui in altari non est scipio necessarius, nec habens maculam in oculo, quæ non impedit visum, nec facit notabilem deformitatem. Nec gibbus nisi sit notabilis deformitas. Quæ autem talis sit ad Episcopum spectat determinare.

DISP. XVIII. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

CORREPTIO.

1 VNicuique data est cura de fratre suo, teneturque eum corripere, si scit esse in peccato mortali, est que tempus opportunum, & putat correptionem profuturam. *Comm. DD.*

2 Hæc obligatio est sub præcepto naturali, diuino, & positiuo, & ex se obligat ad mortale. *Theol. 2. 2. q. 33. art. 2. Canonistæ in c. nouit de indic.*

3 Peccatorum venialium correctio non obligat sub mortali, nisi ex notabili negligentia Prælati relaxatio in religione introducatur. *Villal. to. 2. tr. 4. dif. 21.*

4 Licitum est permittere lapsum alicuius, cum ex eo melior correctio speratur. *Idem vbi sup.*

4 Qui munus habet alios docendi, tenetur ex ignorantia extrahere; nisi timeat ex scientia maius damnum eis venturum. *Comm. DD.*

6 Nemo tenetur docere alium, quod ipse scire non tenetur; si tamen habeat ignorantiam facti contra ius naturale, diuinum, vel humanum, & speratur vel dubitatur correctionem profuturam, tenetur eum docere. In ignorantia autem iuris humani non esse talem obligationem defendunt viri docti; tutior opinio contraria. *Arag. tr. 22. q. 31. art. 1.*

7 Prælatus tenetur corripere subditum, qui est in graui necessitate, etiamsi non sit extrema, etiam cum periculo vitæ, honoris, & aliorum temporalium bonorum. *D. Tho. q. 185. art. 5.* Qui autem prælatus non est, non tenetur nisi in extrema cum simili iactura bonorum.

8 Si proximus peccat ex malitia, nemo tenetur eum corripere cum periculo horum bonorum. *D. Th. 2. 2. q. 36. art. 8.*

9 Tàm subditi, quàm Prælati tenentur præcepto correctionis, strictius autem Prælati; & ideo tenentur non solum ad correptionem, sed etiam ad inquisitionem delicti, ad quod subditus non tenetur. *D. Tho. vbi suprà.*

10 Maritus, pater, ac dominus maiorem corripiendi habent obligationem, & possunt moderatè punire.

11 Subditus tenetur Prælatum corripere, sed magna prudentia necessaria est. *c. sicut inquit. 2. q. 7.* Si delictum est publicum, & timetur ruina paruulorum, publicè corripiendus est, etiamsi non speretur profutura correptio; sed ad hoc magna conspectione opus est. *Vide c. qualiter, & quando l. de accus.*

12 Prælatus vel persona publica, vt cum fructu corripiat, tenetur peccata publica relinquere; priuata autem persona ad hoc non tenetur nisi in extrema necessitate. *Comm. DD. Matth. 18.*

13 Ordo correptionis à D. Matthæo positus in Euangelio in tantum seruandus est, in quantum profuturum esse ad vitæ emendationem speratur; & ideo qui hunc finem melius fore comparandum iudicat, rem soli Prælato detegendo, hoc debet facere, cætera omittendo. *Comm. DD.*

14 Si peccatum est publicum notorietate facti, id est quando nulla tergi-

uersatione potest celari, necessarium non est quod denuntiationem secreta admonitio præcedat. *D. Tho. 2. 2. q. 53. art. 7.*

15 Si verò peccatum vnus vel alter faciat, vel infamatus quis sit de aliquo delicto, non tamen sit notorietas facti, præcedere debet secreta admonitio, si spes est quod sit profutura. *Comm. DD.*

16 Peccata, quæ sunt in perniciem reipublicæ regulariter loquendo ante secretam monitionem denuntianda sunt. *D. Tho. vbi suprà.* nisi ex confessione sacramentali sint cognita, vel quis moraliter certus sit sola admonitione malum esse impediendum, tutius tamen erit cùm imminet periculum, monitionem immittere. *Lessius de iust. c. 20. dub. 3.*

17 Quando peccatum vergit in damnum tertij, hic monendus est vt caueat. *Comm. DD.*

18 Cùm quis vult iniuriæ sibi illatæ satisfactionem à iudice petere, non tenetur admonere. *Comm. DD.* In reliquis verò debet admonitio præcedere.

19 Si Prælatus sit vir prudens, & speretur ab eo fructuosius faciendam fore correctionem, ipsi vt patri delictum potest detegi non præmissa monitione. *Villal. vbi supra.*

20 Etiamsi delictum sit secretum, potest duobus testibus reuelari, si aliter non fiat cum fructu fraterna correctio. *D. Tho. 2. 2. q. 33. art. 8.*

21 Si peccatum est secretum, & solum scitur à Prælato ex correctione fraterna, non potest publicè punire delinquentem. *Comm. DD.*

22 Cùm non speratur vitæ in melius mutatio ob peccatoris pertinaciam, cessat correctio fraterna, & incipit iudicialis, in qua potest denuntiator esse testis, si est alius, qui denuntiet. *Arag. 2. 2. q. 33. art. 8. vers. sed est aliud dubium.* Quod videtur probabilius, & colligitur ex *c. in omni de testamentis*; licet alijs placeat contrarium.

23 Quiuis blasphemius statim corripiendus est ab audiente, etiamsi nulla emendatio speretur, si fieri potest absque proprio periculo. *Nauar. c. 1. n. 83.*

24 Peccat mortaliter, qui cùm possit, non impedit peccantem mortaliter, si potest sine verecundia, incommodo, vel dedecore. *Comm. DD.*

25 Non peccat mortaliter, qui permittit aliquem grauius peccare vt castigatus resipiscat, quod etiam verum est non solum permittendo, sed etiam occasionem offerendo. *Nauar. vbi supra.*

26 Cum secreta admonitio non profuit, adhibendi sunt testes, etiam qui nesciunt delictum, si alij non sint, & coram ipsis facienda correptio. *Diana p. 5. tr. 13. res. 41.*

27 Fornicationis peccatum est contra bonum commune religionis, atque adeò superiori denunciandum præmissâ tamen fraterna correctione, nisi quis cesserit iuri suo, vt in societate Iesu. *Ex soc. const.*

DISPVTATIVNCVLÆ

interiacentes.

CRIMEN.

CRimen Læsæ Maiestatis non committit, qui non est subditus Principi, in quem insurgit. Vide *Peccatum.*

CVLPA.

1 Culpa est voluntaria inordinatio actus, vel deuiatio à bono. *Nauar. cap. 11. n. 177.*

2 Culpa

2 Culpa est triplex: lata, quam ordinariè homines vitant; leuis, quam vitant diligentes: leuissima, quam diligentissimi vitare solent. *Comm. DD.*

3 Quando fit contractus in fauorem vnius partis tantum, hæc tenetur etiam de leuissima. *Nauar. vbi supra num. 179.* Altera autem de dolo tantum. Si autem fiat in vtilitatem vtriusque, vtraque pars tenetur de culpa lata, & leui, non verò de leuissima.

4 Culpa lata, quæ obligat depositarium, & commodatarium ad restitutionem, non semper debet esse necessariò mortalis. *Vide Villal. tr. 11. dif. 4.* Si depositum sit in vtilitatem recipientis, tenetur in foro exteriori etiam de leuissima; in foro autem interiori de lata, & leui, non autem de leuissima.

CVRATOR: Vide *Tutor*.

CVRIOSITAS.

1 Est vitium mouens ad sciendum immoderate. *P. Auila in compendio hoc verb.*

2 Curiositas ex se tantùm est culpa venialis, nisi adiungatur circumstantia mortalis. *Comm. DD.*

3 Mortale est videre aut scire velle id, cuius vitio, aut scientia in culpam mortalem inductura creditur. *Tolet. dub. 7. c. 12.*

4 Velle scire crimina aliena auscultando sacramentalem confessionem, vel legendo chartam, vbi habet quis peccata scripta ad confitendum, mortale peccatum est. *Idem vbi supra.* Interrogare, vel inquirere in malum finem aliena delicta, mortale etiam peccatum est. Idem dic de eo, qui scire vult aliquod secretum ab eo, qui illud non potest sine peccato mortali reuelare.

Custos.

1 Qui non impedit damnum, quod videt, saltem vociferatione, tenetur in solidum; sed si abscondatur vt deprehendat surripientem, & eum corripiat non peccat; dummodo interim non permittat damnum fieri notabile. *Sà hoc verb. Auila hoc verb.*

2 Custos vrbis, cui iubetur vt quos inuenerit post sonitum campanæ accusat, peccat mortaliter si non accuset; non tamen tenetur restituere pretium, quod vt taceret accepit, nec pœnas quas accusati soluere tenentur. *Nauar. c. 25. n. 34.* Hoc intelligitur præcipuè de eo, qui obligatus est sub iuramento.

3 Custos, & præfectus, quorum curæ commissum est ne permittant merces asportari in alia regna, peccant mortaliter, si permittant; sed non tenentur restituere pænas, quas transgressores soluerint, si denuntiarentur; nec merces, quibus priuarentur, benè tamen vectigalia, quia hæc non sunt pænæ, sed interesse. *Less. de iust. & iur. lib. 2. c. 23. du. 10., contra alios.*

4 Cùm fures à culpa excusantur propter necessitatem, potest custos dissimulare. *Sà hoc verb.*

5 Custos tenetur de culpa lata, & leui, non de leuissima. *Bann. q. 72. art. 7.*

DISPVTATIO I.
SECTIO VNICA.
RESOLVT. VARIÆ.
D.
DAMNVM.

Dominus serui occisi ab animali alterius habet actionem petendi expensas medicamentorum, & quod seruis sanus lucri fecisset; non tamen potest aliquid petere pro cicatrice, vel deformitate, nec pro ipsa occisione. *Nauar.c.15.n.15.*

2 Qui occidit animal brutum alterius tenetur restituere valorem eius; & si percutiens deformauit id, quod minus valet propter deformitatem. *Idem vbi sup.*

3 Is, è cuius domo aliquid eiectum damnum fecit, tenetur restituere. *P. Auila in comp.hoc verb.*

4 Peccat, qui animal alienum inuentum in suo prædio damnum inferens occidit; potest tamen illud includere donec dominus damnum satisfaciat. *Nauar.vbi sup.n.120.*

5 Regulariter nemo tenetur de damno contingente casu fortuito, nisi culpa, vel mora, vel pactum præcessisset. *Idem c.17.n.179.*

6 Si plures ex conuentione inter se vineam petierunt ad furandum, vnusquisque tenetur in solidum. *Villab.tract. 11.dis.7.* Si autem separatim iuerint, vnusquisque tenetur restituere id tantum quod ipse abstulit; quod si vnum tantum racemum abstulerit, nec mortaliter peccauit, etiamsi deuastetur vinea, si ignarus de alijs ipse aduenerit.

7 Qui damnum ab alio illatum ratum habuit tenetur restituere, cùm ille nō fecisset si crederet ipsum ratum non habiturum. *Comm. DD.*

8 Qui interrogatus legitimè à iudice tacet, propter quod damnificatus rem furto ablatam non recuperat, tenetur restituere, nisi tacuerit ob metum vitæ, honoris, & aliorum bonorum. *Rebel.de iust.1.p.lib.1.q.14.*

9 Quicumq; rem alienam, vel negotia tractant si in vtilitatem ipsius, cuius negotia agunt, damnum inferant, tenentur in solidum, si principalis non restituat; possunt tamen ex bonis principalis restituere; si autem non habeant vnde restituant, admoneant ipsum principalem. *Comm. DD.*

10 Impediens eundem ad impediendum damnum alteri inferendum tenetur ei restituere, qui passus est damnum. *Villal.*

11 Debitor rei in specie si re pereat sine dolo, fraude vel lata culpa ad nihil tenetur, quod procedit etiam si fuerit in mora, quando res æqualiter peritura erat in potestate domini, *Comm. DD.*

DISP. II. SECT. VNICA.
RESOLVTIONES VARIÆ.
DEBITVM.

1 Debitum soluendum est æstimatione monetæ tempore contractus. At si pecuniæ mutata est materia, vel pondus, soluendum est secundùm æstimationem temporis contractus. *Vide Tolet.lib.5.c.34.* Quod si pretium mutatum est, & debitor fuit in mora, debet soluere secundùm tempus, quo obligatus erat soluere.

2 Res in specie debita missa ad dominum

minum per hominem communiter existimatum fidelem, domino perit, nisi is qui misit esset malæ fidei possessor. *Sà hoc verb.*

3 Si creditor oblatam pecuniam noluit recipere, & debitor deposuit eam apud hominem fidelem, domino perit. *Sà vbi sup.*

4 Qui cùm non est soluendo bonis cedit omnia, quæ habet manifestando, liberatur è carcere. *Couar.2. var. nu.6.* Si tamen ad meliorem fortunam peruenerit, potest sibi retinere ad moderatam sustentationem necessaria.

5 Probabile est neminem teneri ad solutionem illius, cuius repetitionem lex sibi concedit, nisi soluere iurauerit. *Sà vbi supra.*

6 Debitum alicui ex permissione, vel iuramento non debetur illius hæredibus, si promittens in eius tantùm personam intendebat. *Idem vbi sup.*

7 Debitor morosus tenetur de damno, & lucro cessante. *Siluest. verb. Moros.* Vsurarius verò tenetur mutuatario de damno, & lucro cessante, non autem de lucro suæ industriæ. *Molina disp.326.*

8 Qui furto accipit pecuniam, solùm tenetur valorem eius restituere, non verò quod illa lucratus est, nisi dominus itidem esset lucraturus. *Tolet. lib.5. cap.22.*

9 Si pecuniam non habens rem offert meliorem, tenetur creditor recipere, qui potest rem petere ante tempus debitore suspecto. *Comm. DD.*

10 Si vir nolit debitum soluere potest vxor ipso etiam prohibente. *Siluest.*

11 Qui soluit sui creditoris creditori, liber manet in conscientia.

12 Filio familias sine consensu patris, vel minori sine consensu tutoris debitum soluens non liberatur, nisi conuersum fuerit in vtilitatem illorum. *Idem verb. Debitum.*

13 Si pro nolente soluere aliquis soluerit, debitor ei tenetur. *Comm. DD.*

14 Qui soluere tenetur post annum, potest volenti creditori minus soluere anticipata solutione, quia pecunia præsens magis valet quàm futura. Contrarium tamen tenent viri docti; vtrumque videtur probabile. *Nauar. cap. 17. num. 232.*

15 Rem dilata solutione vendere summo pretio, & postea infimo recuperare, licere ait Garcias. *Garcia de contr. lib.1.c.3.n.3.*

16 Debitum quod aliter recuperare non potes, licet clam tollere, dummodo fiat sine periculo famæ, aut vitæ, nec teneris reuelare etiam sub excommunicatione, nec qui sciunt te licitè accepisse. *Sà hoc verb.*

17 Cùm creditor, & debitor sunt in æquali necessitate, tenetur debitor reddere creditori rem, cuius dominium non erat translatum. Alij autem dicunt quamcumque rem reddendam, nisi debitor sit in extrema necessitate, in qua & si iurauerit redditurum, non tenetur. *Tolet. l.5. c.24 n.3.*

18 Si vtriusque necessitas extrema sit, creditori reddendam alij aiunt, alij negant. *Idem vbi sup.*

19 Qui mala fide accepit, vel fuit in mora tenetur reddere, nisi maius damnum patiatur reddendo, quam creditor non accipiendo. *Vide eumdem loc. cit.*

20 Bonæ fidei possessor, si non potest soluere nisi cadens ab honoris statu, quem habet, non tenetur; si autem creditor cogitur mutare statum, teneri probabilius est, & contrarium communiter reijcitur vt improbabile. *Vide eumdem vbi supra.*

21 Non debet pati soluendo debitor, quod creditorem velle eum pati, æquum non est. *Comm. DD.*

22 Cre-

22 Creditorem non indigentem peccare mortaliter ait Medina, si exigat à debitore rem illi necessariam ad sustentationem, vel quam sine graui damno non valet reddere, quod satis probabile, & pium est. *Medina q. 3. de elemo.*

23 Genuensium more compositionem faciens cum creditoribus, licet minus soluat, quàm debet, liberatur in conscientia; nec tenetur amplius soluere, etiam si ad pinguiorem fortunam deuenerit. *Nauar. c. 17. n. 75.* Quod si aliquis reclamauerit, non tenetur reddere ei nisi quod reliquit, aliorum enim conuentioni obligatur stare.

DISPVTATIO III. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DEBITVM CONIVGALE.

1 IN primo bimestri, qui terminus potest à iudice differri, non tenentur coniuges debitum soluere; transacto autem tenentur. *c. publ. con ver. coniug.* Per breue autem tempus negare, non erit peccatum mortale, nisi sit periculum incontinentiæ. *Comm. DD.*

2 Cùm vnus ex coniugibus rationis terminos transgreditur, non tenetur alter soluere, nisi sit periculum. *Henriq. lib. 11. de matr. c. 15. n. 7.* Qui autem non potest, non tenetur extraordinarijs vti remedijs, nisi ex charitate ob periculum. *Comm. DD.* Qui autem malitiosè se reddit impotentem peccat mortaliter, imò ieiunia, & aliæ res licitæ fiunt illicitæ, si huius debiti solutionem impediant. *Villa. to. 2. tr. 13. dif. 45.*

3 Qui scit adulterium suæ coniugis, non tenetur ei debitum reddere; & coniux, qui occultè commisit adulterium, quia ius petendi amisit, non potest exigere quasi ex iustitia, sed rogare tantùm, quod alij aiunt, alij negant; negatiua videtur probabilior. *Sanch. lib. 9. de matr. dub. 2. nu. 10. Idem l. 1. de matr. disp. 88. c. 4.*

4 Cùm petere debitum est peccatum mortale ratione alicuius circunstantiæ ex parte actus, peccabit etiam mortaliter soluens; cùm verò prædicta circumstantia se habet ex parte petentis, non est peccatum soluere, si autem commodè potest, debet excusari ob fraternam correctionem. *Comm. DD.*

5 Si petens debitum amiserat ius petendi, coniux innocens non tenetur soluere, nec potest pœnam iuris remittere. Loquimur in casu quando alter cōiux culpa sua contraxit affinitatem, vel cognationem spiritualem, in quo casu coniux innocens non potest petenti soluere, quia cooperatur peccanti, potest autem præuenire petendo, vt alter sine peccato possit reddere. *Villal. vbi supra.*

6 Idem dic de eo, qui sine alterius consensu fecit votum continentiæ. Vir autem qui aliquo ex his impedimentis est impeditus, si videat vxorem propter verecundiam debitum non petere, potest accedere ad eam animo soluendi, quod non procedit in fœmina respectu viri. *Idem ib.*

7 Quando vterque coniux votum continentiæ emiserunt, adhuc possunt sine peccato coniugi animo soluendi, si videat alterum esse in periculo incontinentiæ. *Nauar. c. 16. n. 31. quem sequitur Sanch. Z.*

8 Peccat mortaliter, qui debitum soluit cum salutis graui periculo, vt si illa sit leprosa, vel ethica, vel si proximè post prandium, vel lautam cænam. Quod verùm est etiamsi lepra matrimonium præcesserit, & ipse hoc cognouisset, quod videtur probabilius, licet contra-

contrarium teneant Sanchez, & alij. *Sanch.lib.9.de matr.disp.24.n.22.* Quando verò non potest ad eum accedere sine magno horrore non tenetur. Si autem in infirmo periculum sit incontinentiæ potest sanus, sed non tenetur soluere. *D. Bona.in 4.disp.52.*

9 Si infectionis non sit graue periculum, nec horror magnus, tenetur sanus reddere, etiamsi timeat prolem cum infectione nascituram. *D. Tho. in 4. dis. 3.* Si autem graue sit periculum, ita vt cohabitare non possint, debet tamen obsequia præstare, & curam infirmi habere, & apud se filios enutrire.

10 Si inter se conueniant, possunt coniuges thorum separare, & cum plures filios habent quam possunt alere, possunt negare debitum, nisi sit periculum incontinentiæ. *Comm.DD.Sanch.de matr.disp.26.n.3.*

11 Non licet negare debitum descendenti à Mauris, vel Iudæis, ne filij nascantur hac notati infamia. *Comm. DD.*

12 Qui scit impedimentum occultum, propter quod matrimonium fuit nullum, nec potest petere, nec reddere. *c. inquis.de sent. excom.* In quo casu non tenetur obedire Ecclesiæ cohabitationem etiam sub excommunicatione præcipienti, etiamsi periculum sit incontinentiæ.

13 Etiamsi habeat dispensationem, & cohabitare cogatur, non tenetur nouum consensum præstare coniux innocens. *Comm. DD.Vide P. Sa.lib.2.de matr.disp.39.n.12.*

14 Remedia quibus vti poterunt coniuges in simili casu videantur in P. Thom. Sanctio. *Idem vbi sup.*

15 Qui sine necessitate baptizat proprium filium, vel filiam suæ vxoris, non potest petere debitum, nec ipsa si consentiat, quod procedit etiamsi ille malitiosè faciat. *Suar.in 3.p. q.67.de Bap.* Si autem in casu necessitatis hoc fecerit non priuatur iure petendi.

16 Qui materialiter tantum tenet infantem vt recipiat baptismum, non contrahi spiritualem cognationem. *Vide comp.priuileg. c.Dominus de secund. nupt.*

17 In prædictis casibus possunt dispensare ad petitionem debiti Commissarius Cruciatæ, Episcopi, & Confessarij Societatis IESV, quibus Prouincialis hoc priuilegium cõmunicauerit.

18 Qui secundas nuptias contraxit sine sufficienti certitudine, quòd mortua fuerit coniux, donec sufficienter certus sit, non potest debitum petere; potest tamen petenti reddere.

SECTIO II.

VTRVM CONIVGES PRIVENTVR iure petendi debitum propter affinitatem superuenientem matrimonio?

1 CVm affinitas superuenit matrimonio, incestuosus non potest debitum petere, potest autem reddere. *c.1.de eo qui cognouit. &c. c.discretionem eodem titulo.*

2 Coniux, qui consensit, quod alter committeret incestum, priuatur etiam iure petendi. *dist. c. discretionem. Vide Sanc. de mat. lib. 9.*

3 Hæc affinitas non extenditur vltra secundum gradum, licet sit incestus cognoscere consanguineam intra 3. & 4. gradum. *Trid.ses. 24. de matr.c.4.*

4 Si vterque coniux contrahat hanc affinitatem, neuter potest petere debitum, nisi malitiosè fecerint, potest autem reddere, qui nescit delictum alterius, si petat. *c. si vir. de cog. spirit.*

5 Si

5 Si vi vel metu graui oppressus coniux contrahat affinitatem, non amittit ius petendi debitum. *Suar. to. 5. dub. 6. sec. 3.* De metu autem etiam graui sunt viri docti, qui contrarium teneant, nihilominus prima sententia videtur probabilior.

6 Qui cognouit consanguineam vxoris inuincibiliter consanguinitatem ignorans, vel iuris habet ignorantiam inuincibilem, non incurrit hanc poenam.

SECTIO III.

VTRVM QVI VOTVM CASTITATIS vel religionis, vel non nubendi ante matrimonium emiserunt, possint petere?

1 QVi votum religionis emisit, si nubat, peccat mortaliter, nisi aliqua iusta causa faciat sine intentione consummando. Si autem consummauerit, peccat mortaliter, & defuncta vxore tenetur votum adimplere, viuente verò nullo iure prohibetur petere, & reddere.

2 Qui votum castitatis emisit, si nubat, peccat mortaliter, an verò teneatur ante consummationem religionem ingredi, alij aiunt, alij negant; negatiua videtur probabilior, sed non poterit petere debitum nisi obtenta dispensatione, benè autem reddere. *Henriq. & Sanc. lib. 9. de mat. disp. 54.*

3 Qui sciens nupsit cum habente votum castitatis, licet peccauerit mortaliter, non priuatur iure petendi. *Comm. DD.*

4 Qui emisit virginitatis votum post amissam virginitatem, tenetur votum castitatis seruare. Hoc tamen ex vouentis intentione pensandum est; si intentio illius fuit pro prima illa vice se tantum obligare, non procedit vltra obligatio, & ideo si hoc voto obligatus nupsit pro prima vice, non poterit petere; Postea verò non impediatur. *Val. 2. 2. disp. 6. q. 15.*

5 Qui habens votum non nubendi nupsit, peccauit mortaliter, potest autem petere, & reddere; at defuncta vxore non poterit aliam ducere.

SECTIO IV.

QVAM OBLIGATIONEM HAbeat, qui fecit aliquod ex prædictis votis post matrimonium contractum.

1 COniux si fecit votum non petendi debitum, tenetur adimplere; si emisit votum castitatis potest reddere, non autem petere, & defuncta vxore non potest nubere. *c. quidam de conuer. coniug.*

2 Qui voto Castitatis non est adstrictus, potest debitum petere ab eo, qui votum fecit, etiamsi ad id ipse facultatem dederit, nisi hæc facultas fuerit ad faciendam professionem in religione. *Sanc. de matr. lib. 9. dis. 36. num. 5.*

3 An maritus possit irritare votum castitatis factum ab vxore, alij aiunt, alij negant probabilius. *Siluest. verb. Votum.*

4 Qui votum religionis ante matrimonij consummationem emisit, adimplere tenetur, si autem votum emisit recipiendi ordines sacros, non tenetur ingredi religionem, sed priuatur iure petendi debitum, & mortua vxore tenebitur votum adimplere. *Comm. DD.*

5 Si vterque fecit castitatis votum neuter poterit petere, & si hoc fuit ex communi consensu, neque reddere.

Sanch.

Sanch. vbi supra. disp. 37. numer. 10.

6 Cum vterque vouit non petere possunt, copulari non petendo, si tamen intelligat alterum petiturum si posset. *Sa ex Nauar. hoc verb.*

7 Copulam ad vitandum fornicationis periculum in se peccatum esse veniale alij aiunt, alij probabilius negant. *Sa hoc verb. n. 5.* Ad vitandum verò in alio coniuge nullum est peccatum, nec si fiat ad vitandum morbum; erit autem culpa venialis si fiat ob solum voluptatem.

8 Contumax matrimonium ante Ecclesiæ benedictionem veniale tantum peccatum est, quidam verò mortale esse dicunt, sed minus probabiliter. *Vide Sa & Syluest. hoc verb.*

9 Qui dubitat an suum matrimonium validum fuerit, potest debitum reddere, & post diligentem inquisitionem deponat dubium practicè, & potest petere. *vide c. 44. de sent. excomm.*

10 A coniuge adultero vel adultera potest peti, nisi ex hoc confirmetur in adulterio, ipseque coniux adulter, vel adultera potest petere, sed alter potest negare nisi etiam ipse fuerit adulter, vel causa adulterij. *Val. to. 4. dub. 8. q. 6. p. 2. Idem loc. cit.*

11 Tempore menstrui petere debitum, vel reddere alij dicunt esse mortale, alij probabilius negant.

12 Copulam in loco sacro quidam dicunt peccatum esse mortale etiam reddentis; probabilius tamen alij posse excusari propter periculum incontinentiæ, vel alia iusta causa. *Nauar. c. 17. n. 28.*

13 Nullus copulæ modus, si fiat in vase debito, id est intra pudenda vxoris, peccatum est mortale, nisi sit periculum impediendi generationem. *Comm. DD.* Nec si fiat in festo, vel quolibet tempore, vel cum vxore grauida, nisi sit periculum abortus.

14 Si experta est vxor ex modo concubendi suum effundere semen, & virile non attrahere, lethalis culpa erit. *Comm. DD.*

15 Coniugi amenti potest alter reddere debitum, sed non tenetur, quia non petit liberè. *Comm. DD.*

16 Inchoatam copulam relinquere ante seminationem non est mortale, nisi sit periculum pollutionis. *Sà hoc verb.*

17 Permittere quod duo amentes copulentur propter iniuriam quæ proli fit, mortale peccatum est. *Idem vbi supra.*

18 Vir compos mentis, mentis impotem vxorem cognoscens peccat propter periculum abortus. *Ledesma in q. 58. art. 3.*

19 Cum vxore nuper enixa rem habere peccatum veniale putat Sotus. *Sotus.*

20 Rem habere cum propria vxore quasi cum aliena, peccatum mortale est, & circumstantia in confessione explicanda. *Comm. DD.*

21 An cum maritus facta seminatione cessat à copula antequam, quam vxor seminet ipsa possit se ad seminandum tactibus prouocare alij negant, alij probabilius affirmant; dummodo semen extra vas non effundat.

22 Coniugatus si seipsum tangat propter voluptatem captandam absque pollutionis periculo, an peccet mortaliter alij negant, alij probabilius affirmant.

DISPVT. IV. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DECIMÆ.

AN FIDELES DECIMAS SOLuere teneantur?

1 DEcimas non soluere mortale peccatum est; iure enim naturali, & diuino tenetur populus sacerdotem alere, & ideò si indiget Parochus, tenentur Parochiani ei offerre ad victum necessaria. *Concil. constan. sess. 8. Comm. DD.*

2 Quota pars sit soluenda ius Ecclesiasticum statuit, & ideo Summus Pontifex potest, vel minuere, vel augere, dummodo sacerdotes congruam sustentationem habeant. *Suarez. to. 1. de tract. 2. lib. 3. c. 10. num. 3.* Hoc idem potest consuetudo legitimè introducta.

3 Sacerdotibus diuitibus debentur etiam decimæ sicuti creditoribus, nec solum dantur ad sustentationem, sed vt pauperes alant, & cum honestate incedant ne à populo despiciantur. *D. Tho. q. 6. art. 10.*

SECTIO II.

DE QVIBVS DEBEANTVR DECIMÆ.

1 SEcundum ius scriptum de omnibus rebus fructiferis, vel quasi fructiferis debentur, siue natura, siue arte, siue industria comparentur. *c. pastoralis de decimis.*

2 Modo non debentur nisi de his tantum, de quibus est soluendi consuetudo, *Comm. DD.* Quod si Parochus vellet de alijs decimas recipere, peccaret mortaliter, & ad restitutionem teneretur.

3 Qui rem, cuius decimam dominus non soluerit, furto abstulit, tenetur soluere. *c. Commissum. c. tua nobis de decimis.*

4 Qui in bello iusto segetes inimicorum combussit, non tenetur. *Comm. DD.*

5 Decimarum solutio anteponenda est omnibus alijs; terrarum scilicet, sumptuum, & stipendiorum.

6 Vbi fuerit consuetudo, quod religiosi petant eleemosynam, quando semina sunt in areis, antequam dimetiantur, non tenentur domini ea quæ donant decimare, & qui hoc vellet impedire, peccaret mortaliter cum onere restitutionis. *c. cum non sit c. tua nobis de decimis.*

7 Quoad tempus, & locum solutionis decimarum seruanda consuetudo. *Villal. to. 2. tr. 33. dif. 2. Vide Less. lib. 2. c. 39. dub. 3.* Prædiales cum colliguntur fructus ex prædijs. Personales in fine anni ex his quæ arte, seruitio vel industria acquirunt personæ; mixtæ verò vt prædiales, exceptis fœtibus qui seruantur vsque ad tempus, quo possint deseruire, soluendæ sunt.

SECTIO III.

QVIBVS DEBEANTVR.

1 POst beneficiorum diuisionem vnicuique beneficiario debentur, quę applicatæ sunt eius beneficio. *Comm. DD.*

2 Ius primarium recipiendi decimas est spirituale, ideoq; ad laicos non spectat, nec eas accipere, nec de eis iudicare. *Vide Villalo. vbi sup.* Secundarium id scilicet quod ad decimarum emptores pertinet, laicis etiam potest conuenire.

SECTIO IV.

Qui debeant Decimas soluere.

1 OMnes habentes prædia alicui Ecclesiæ subiecta, ipsi debent decimas soluere, nisi sit consuetudo in contrarium. *c. ad Apostolic. de decimis.*

2 Clerici debent soluere decimas ex prædijs, quocumque alio titulo, quàm spirituali possideant. Contrarium tamen defendit Siluester. *Syluest. verb. Decima.*

3 Cum quis dat prædium Ecclesiæ, cui erat subiectus, debitum decimarum extinguitur; si verò alteri Ecclesiæ det, secundum iuris rigorem debentur Ecclesiæ, cui antea; iam verò secundum consuetudinem prædium manet liberum. *D. Tho. 2. 2. q. 87. art. 4.*

4 Monasteria, & loca pia debent decimas soluere, nisi priuilegio excipiantur, vel præscriptione, vel transactione excusentur. Hodie tamen omnes vt plurimum religiosi tam fœminæ, quam viri hoc habent priuilegium. *Vide comp. & Henriq. lib. 7. de indulg. c. 27. nu. 7.* Ideoq; nisi habeant Episcopi priuilegium in contrarium, vel consuetudinem, non possunt ab eis decimas exigere.

5 Priuilegia verò religiosorum non amittuntur, nisi eis non vtantur per spatium centum annorum. *ex priuileg. Euge. 4.*

6 Quilibet potest præscriptione, vel consuetudine à solutione decimarum liberari. *Suarez l. 1. de relig. c. 2. nu. 16.*

7 Summus Pontifex beneficiarijs, & etiam Episcopis, vt decimas soluant, ex perceptis decimis potest iubere, sed non solet facere. *D. Tho. vbi supra nu. 4.*

8 Vt soluantur decimæ non sunt prius deducendæ expensæ, nisi decimæ fuerint personales, in alijs de omnibus fructibus soluendæ sunt. *Nauar. cap. 27. num. 31.*

9 De lucro illicito, vel acquisito cum peccato non est danda decima, si peccatum sit notorium, & lucrum restitutioni obnoxium. *Idem vbi supra.*

10 Peccat qui deteriorem partem decimat, debetur mediocris ex præcepto, melior ex consilio. Peccat etiam qui non soluit vbi, quando, & quibus debet. *Idem vbi supra.*

11 Non soluens decimas ob iustum impedimentum potest absolui non obstante Tridentino Concilio. Qui non soluit, non est ipso iure excommunicatus, sed excommunicandus. *Idem c. 21. num. 32.*

12 Decimæ personales in tota ferè Hispania non soluuntur. *Solorcano de Indiarum gub. lib. 1. c. 22.*

13 Decimas S. Pontifex potest ex iustis causis laicis concedere, vt Principibus, & Imperatoribus, & sic concessit Alexand. IV. Regibus Catholicis decimas in toto hoc nouo orbe, quam concessionem confirmarunt successores Pōtifices cum onere fundandi Ecclesias illas, & Ecclesiasticos dotandi. *Solorc. Ind. gub. lib. 3. c. 2.*

14 Laicus recipiens decimas cum onere distribuendi in eleemosynas quod ei supererit, si non impleat, peccat mortaliter, sed ad restitutionem non tenetur. *Vbi sup.*

peccant mortaliter; secus verò si delectentur de ipso actu coniugali vt præterito. *Comm. DD. Sanchez vbi sup.*

4 Qui durante matrimonio delectatur in cogitatione copulæ cum propria vxore, non peccat mortaliter; quod videtur probabilius, si sit sine pollutionis periculo; licet contrarium teneant viri docti. *Siluest. verb. delectatio.*

5 Quando inter coniuges actus cõiugalis est illicitus ab intrinseco, vt in voto castitatis obstrictis, tunc delectatio in cogitatione actus est peccatum mortale. *Sanch. de mat. li. 9. disp. 27. nu. 4.* Si autem impedimentum fuerit tantùm ab extrinseco, vt in infirmitate, aut affinitate superueniente, non erit peccatum mortale.

6 Vt delectatio morosa sit peccatum mortale quatuor requiruntur. 1. Quod obiectum sit peccatum mortale. 2. Quod homo plenè aduertat. 3. Quod non resistat. 4. Quod omissio huius resistentiæ non sit ex rationabili causa. *Nauar. cap. 12. n. 9.* Si quis enim ne omittat occupationem necessarium vt confessionis studium, &c. omittat resistentiam, non peccat, dummodo non sit periculum consensus.

7 Cùm quis non est certus, quòd non consenseris delectationi morosæ, expedit vt confiteatur illam. *Comm. DD.*

8 Delectatio de homicidio iniusto est peccatum mortale; secus verò si sit de vtilitate secuta ex morte. *Nauar. c. 17. nu. 10.*

9 Omnis delectatio rei venereæ, si sit cum plene aduertentia est peccatum mortale, quia in venereis non datur materia leuis. *Comm. omnium DD. ex nostra societate.*

DELEGATIO. DELEGATVS.

1 Quicumque habet potestatem ordinariam, potest eam delegare, & dare potestatem subdelegandi. *Comm. DD.* Potest etiam delegatus Principis, nisi ei committatur nudum ministerium, & non ipsa potestas, nec non sub delegatus delegati Papæ. *Vide Sà hoc verb.* Item Vicarius Guardiani, vel Prioris, est enim velut Ordinarius; nec non Vicarius Generalis. Denique omnis ille cui tacitè is, qui delegauit, videtur concedere.

2 Potest Prælatus delegare priuilegium, quod habet ratione officij, absoluendi scilicet, & dispensandi. *Comm. DD.*

3 Iurisdictio delegati re integre mortuo delegante expirat; secùs verò si sit incœpta, vel data fuerit per modum legis. *c. si gratiosè de rescrip. lib. 6.*

4 Delegatus à Principe ad ea quæ soli Principi reseruata sunt, non potest suas vices delegare. *Couar. l. 3. c. 20. var. num. 10.*

5 Ante certificationem de reuocatione delegationis non expirat delegata iurisdictio. *Vide Sanch. de matr. l. 3. disp. 31.*

6 Simplex ministerium absoluendi ab excommunicatione potest subdelegari à delegato Ordinarij, & à subdelegato delegati Papæ, non verò ipsa iurisdictio. *Nauar. c. 27. n. 45.*

DELIBERATIO.

1 Deliberationis defectus excusat à peccato mortali, sicut, & defectus iudicij in semidormientibus, semiebrijs, & multùm perturbatis. *Comm. DD.*

DELICTVM, VEL QVASI delictum.

1 Obligatus ex quasi delicto tenetur dam-

damnum restituere, vt iudex, qui ob iuris ignorantiam iniquam tulit sententiam. *Nauar. c. 27. n. 16.*

2 Peccat clam accipiens quod prætendit sibi deberi ob aliquod delictum. *Idem ib. n. 11.*

3 Qui commisit aliquod delictum propter quod alius innocens est in carcere cum periculo vitæ, non tenetur se prodere cum eodem periculo. *Comm. DD.*

DENVNCIATIO.

1 Denunciatori non probanti delictum si hoc habet ex officio nulla datur pœna, quia non præsumitur calumniator; si verò de hoc constaret in expensis saltem condemnandus esset. *Comm. DD. Vide Iul. Clarum in prac. q. 7. nu. 12.* Qui autem denuntiat, & non ex officio, & delictum non probat, pœna talionis vt accusator plectendus est, si aliundè de calumnia constet per iudicis inquisitionem. Pœna tamen talionis hodie non datur nisi in aliquibus delictis.

2 In delictis vergentibus in perniciem reipublicæ tenetur quis denuntiare quod vidit; excusatur autem si probare non potest, vel si rem alienam accepit quis in debiti compensationem, vel delictum ex confessione, vel ex ipso reo consilium petente cognouit. *Nauar. c. 13. n. 46.*

3 Qui delictum ex auditu solùm cognouit, si ab ipso denunciatore audiuit, vel ab alio qui rem non vidit, vel à non fide digno, non tenetur denunciare. *D. Tho. 2. 2. q. 33. art. 1. ad 3.* Si autem audiuit à persona fide digna, quæ asserit se vidisse, tenetur denunciare; nisi credat iam esse emendatum, vel se emendaturum, qui peccauit. Hinc damnata ab Alexandro VII. sequens propositio. Quamuis euidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis. *In decr. An. 1665. 24. Sept.*

4 Cùm Prælatus præcipit sub excommunicatione, vt quicumque cognouerit furem, reuelet eum, non tenetur quis obedire, nisi præmissa correctione fraterna, qua præmissa si fur nolit restituere, ipse potest furtum probare, & tenetur denunciare eum, secus verò peccabit mortaliter, & restituere tenebitur. *Nauar. c. 17. n. 135.*

5 Peccat, qui rogatus iuridicè reuelat ea quæ sibi in secreto fuerunt cõmissa, vel ipse vidit fieri in secreto, nisi in damnum tertij parata essent, & damnum aliter impediri non posset. *Idem c. 18. nu. 61.*

6 Peccat, qui denuntiat, quod probare non potest, de quo si iuridicè interrogetur, potest respondere etiam cum iuramento se nihil scire, intelligendo vt denuntiet iuridicè. *Comm. DD.*

7 Qui non denuntiat intra definitum tempus tenetur quam primùm potest. *Comm. DD.*

8 Demum reiecta, & damnata est ab Alexandro VII. hæc etiam propositio. Modus euadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est: si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absoluere absque onere denunciandi. *In decr. An. 1665. 24. Sept.*

DEPOSITVM.

1 Depositum est, quod ad custodiendum datum est. *l. 1. ff. deposit.*

2 Depositarius non potest vti re deposita, nisi de voluntate saltem præsumpta deponentis. *Comm. DD.* Si autem res sit vt pecunia, vel triticum, vel quid simile, & certus est depositarius sine mora,

mora, vel damno deponentis rem æquè bonam se redditurum, licitum erit in proprios vsus consumere.

3 Nemo rem alienam cum propriæ rei detrimento tenetur custodire, nisi alienà sit valde pretiosa, propria autem vilis. *Comm. DD. Vide Rebel. de iust. 2. p. l. 10. de deposito, q. vnica, n. 13.*

4 Si depositum sit in vtilitatem deponentis, & pereat, non tenetur depositarius nisi de culpa lata vel dolo. Si autem sit in vtilitatem depositarij, tenetur de leuissima; si autem facta diligentia cognosci nequeat an culpam habuerit, non tenetur restituere. *Villal. tom. 2. tr. 29. disp. 1.*

5 Depositum apud Abbatem, vel apud alium religiosum de eius consensu, si pereat culpa ipsorum, non tenetur monasterium, nisi in quantum ditius factum fuerit. *c. delictum de reg. iur. in 6.*

6 In aliquibus casibus non tenetur depositarius depositum deponenti reddere. 1. Si petat vt alijs damnum infligat. 2. Si bona deponentis fuerint confiscata. 3. Si res erat furto ablata à deponente, non ei, sed domino reddenda. 4. Cùm in foro conscientiæ vtitur compensatione.

7 Bona confiscata reddenda deponenti, nisi id iudex prohibuisset asserit P. Sa, quod videtur probabile.

DERISIO.

1 Est detestatio inordinata mali culpæ, vel pœnæ vel alicuius defectus naturalis, vel moralis ad inijciendam erubescentiam. *Nauar. c. 18. n. 15.*

2 Peccat mortaliter qui notabilem erubescentiam, vel perturbationem alicui inijcit, eritq; grauior culpa, quo maior fuerit persona; quæ deridetur, Hoc verò non est intelligendum de derisione iocosa, quando aliquod malum exiguum significatur, aliquando enim potest actus esse virtutis; si autem modum excedat, erit venialis.

3 Detegere furem occultum ad vitandum damnum proprium, vel alienum licitum est sine præmissà monitione, & si aliter impediri non potest, obligatorium.

DETRACTIO.

1 Est significatio mali alicuius hominis non canonicati, qua læditur, vel peti dicatur eius fama; & est triplex materialis tantùm, quando fit sine intentione famam lædendi; formalis tantum, cum est intentio famam lædendi, sed sine effectu; materialis, & formalis simul, cùm datur intentio, & effectus. *Nauar. c. 18. n. 15.*

2 Iniuria verborum omnis, & sola est mortalis, quæ fit ex animo notabiliter nocendi; vel si non fuit ex tali animo, & aduertit, vel debuit aduertere damnum notabile: erit autem venialis cum plenè non aduertit, vel damnum fuit leue. *Comm. DD.*

3 Qui curiosè interrogat de peccato occulto mortali, non peccat mortaliter secundum aliquos, nec qui detegit ei, quem scit non fore detecturum. *Manrique in summa.*

4 Detegere propria delicta etiam grauia, vt plurimum non est peccatum mortale; quia non est iniustitia, sed prodigalitas. *Nauar. vbi sup. num. 18.* Erit autem mortale si fiat cum periculo propriæ, vel alienæ vitæ, vel notabile damnum patiantur animæ in spirituali profectu.

5 Detegere falsos defectus naturales proprios, vel alienos regulariter non est mortale. *Comm. DD.*

6 Im-

6 Imponere alicui peccatum mortale de se est mortale; imponere verò veniale de se est veniale, nisi sequatur damnum notabile. *Nauar. n. 22. c. 18.*

7 Idem peccatum est imponere verum crimen putatum, vt falsum, ac imponerò falsum; grauius tamen est imponere falsum, quàm detegere verum. *Comm. DD.*

8 Loqui generalia verba tàm venialia, quàm mortalia crimina comprehendentia de se est mortale; nisi loquens explicet de leuibus tantum sermonem fieri. *Nauar. c. 18. n. 24.*

9 Detegere quodlibet peccatum mortale secretum de se est mortale, nisi excusetur aliqua circumstantia. *Idem vbi sup. n. 26.* Detegere autem notoria facti, vel iuris, vel famosa sine intentione nocendi non est peccatum saltem mortale, etiamsi illud ignorantibus, vel in regione, vbi publicum non erit, detegatur.

10 Quæ contra ordinem iuris diuulgata sunt, non licet diuulgare, vbi infamia non est; sed non erit peccatum mortale quando cito ad eum locum infamia peruentura est. *Comm. DD.*

11 Non peccat, qui crimen verum quamuis secretum detegit bono animo, vt malum impediatur. *Comm. DD.*

12 Qui absque intentione lædendi detegit mortalia peccata eius, qui de illis se iactare solet venialiter solum peccat. *Comm. DD.* Idem dicendum si detegat eis, qui non nocituros, sed profuturos esse speratur, vt magistris, & parentibus, imò nec venialiter peccat, sed virtutis actum exercet.

13 Qui inuenit peccata scripta, & detegit, peccat mortaliter, nisi talia sint, quæ leuiter lædant scribentem; sed si scripta credantur ad Sacramentalem confessionem, peccabit grauiter tàm legendo, quàm detegendo, etiamsi leuia sint. *Nauar. vbi suprà num. 34.*

14 Qui refert aliena peccata, quæ audiuit, si non addat aliquam circumstantiam, ex qua certa reddantur, non peccat mortaliter. *Idem vbi suprà n. 34.*

15 Qui audit alterius peccata mortalia assentiendo, vel non resistendo cum debet, peccat mortaliter, & præcipuè si est superior, iudex, pater aut magister; qui resistere tenentur, sed si credat ea dicentem non peccare, quia publica sunt, non peccabit, quia ad se non spectat hoc inquirere. *Comm. DD.*

16 Qui non delectatur in detractione mortali, non tamen contradicit propter verecundiam, non peccat mortaliter, nisi sit superior, vel aduertat præter infamiam magnam damnum euenturum dicenti, vel notabiliter lædi famam proximi. *Comm. DD.*

DIABOLVS.

1 Cum Diabolo loqui non licet, in arreptitijs autem curiosè aliquid interrogare solùm erit veniale. Cùm eo verò quæ vis amicitia est peccatum mortale, & longa colloquia etiam in arreptitijs vitanda. *Sa hoc verb.*

2 Qui Diabolum vocat, vel ei chartam scribit vt cum eo pactum habeat, nisi ipse veniat, & acceptet pactum tacitè, vel expressè non incurrit excommunicationem, & potest absolui à confessore ordinario. *Comm. DD.*

DIACONVS.

1 Diaconus, & subdiaconus solemniter in suis officijs ministrantes in peccato mortali an mortaliter peccent alij aiunt, alij negant probabilius. Vide verbum *Ordo. Vide c. quæsitum de temp. ordin.*

DI-

DIMISSORIÆ.

1 Litteræ validæ sunt etiam post mortem Episcopi qui illas concessit. *Comm. DD.*

2 Non possunt dari à Capitulo nisi post annum à morte Episcopi, aut si quis ob beneficium ordinari cogatur. *Trid. sess. 4. c. 10. de refor.*

3 Concessæ à sede vacante valent etiam post electionem Episcopi. *P. Menacho in manuscrip.*

DISP. V. SECT. PRIMA.

DISPENSATIO.

1 Dispensatio est relaxatio legis causa cognita. *Innoc. c. dilec. nu. 40. de temp. ordin.*

2 Differunt inter se dispensatio, irritatio, abrogatio, & interpretatio per epicheiam. *Comm. DD.* Irritatio, est cessatio legis, vt vim legis non habeat. Abrogatio est legem, quæ antea obligabat, omnino tollere; si autem tollatur per partem, dicitur derogatio. Epicheia verò non tollit legem, sed in aliquo singulari iudicat non obligare.

3 Priuilegium est dispensatio idem ferè sunt, & vt benè fiat, dispensatio debet fieri cum notitia causæ. *Vide Villal. to. 2. tr. 11. dif. 40.*

4 Dispensatio alia est expressa, vt cum superior expresse dispensat: alia tacita, vt cùm sciens, & prudens admittit inhabilem ad id, quod non potest facere sine dispensatione. Alia est propria, vt sunt prædictæ: alia impropria, vt cum conceditur facultas ad id quod non est simpliciter prohibitum; sed ne fiat sine facultate.

SECTIO II.

DE DISPENSATIONIS causa.

1 Dispensatio facta sine iusta causa contra ius naturale, & diuinum non valet. *Comm. DD.* Nec quæ fit ab inferiore contra legem superioris, etiam si fiat per commissionem, si non sit causa iusta. *Sanch. de matr. lib. 8. to. 3. disp. 17. num. 5.*

2 Si prælatus dispensat in lege, quam ipse tulit iudicans causam esse iustam, quæ verè non est, valet dispensatio secundum probabiliorem opinionem. *P. Azor. lib. 7. c. 29. q. 6. Sanch. de matr. to. 3. vbi sup. num. 11.*

3 Cum Papa dispensat in proprijs legibus sine causa, valet. *Silvest. verb. Dispens. q. 3.* Idē dic de inferioribus; peccabunt tamen venialiter, vt plurimum. Peccat etiam, qui dispensationem petit sine causa, impetrata autem libera lege manet.

SECTIO III.

Quæ sint causæ iustæ ad dispensandum: Et quando censeatur dispensatio subreptitia?

1 Causæ iustæ ad dispensandum sunt. 1. Temporum mutatio. 2. Communis vtilitas. 3. Status, & conditio personarum v. g. si est valdè benè merita arte aliqua & scientia, vel dignitate, vel nobilitate insignis. 4. Necessitas. 5. Pietas. 6. Rerum euentus, & tandem multæ aliæ arbitrio boni viri. *Comm. DD.*

2 Dispensatio subreptitia est inualida, *c. fin. de filij præsbyt. in 6.*

3 Cum in causa impulsiua tacetur veritas, non est dispensatio subreptitia, nisi à iure declarari præcipiatur cum expressione causæ finalis. *Vide Sanch. de matr. lib. 8. disp. 21. Moli. to. de iust. dis. 177.*

4 Cum tacetur veritas, qua cognita Princeps non dispensaret, dispensatio est subreptitia. *c. super litter. de præscrip.* Idem dic de falsa expressione causæ finalis, quæ falsa expressio etiamsi fiat ignoranter, dispensatio non valet.

5 Qui fraude vel dolo vsus est in causa impulsiua, facit subreptitiam dispensationem; secus verò si fiat ab alio tertio, *ex dic. c. & Sanch. vbi sup. lib. 8. disp. 11. nu. 54.*

6 Cum error est in nomine, & non in persona, non est dispensatio subreptitia; si verò error sit in Episcopatu Prouisoris, cui committitur, non valet. *Comm. DD.*

7 Verba motu proprio vitium tollunt subreptionis. *Comm. DD.*

8 Quando dispensatio est in impedimento proueniente ex delicto, necessarium est exponere, an alia data fuerit dispensatio. *Sanch. de matr. to. 3. lib. 8. disp. 22.*

SECTIO IV.

AN DISPENSATIO SIT STRICTE interpretanda.

1 Dispensatio, quia est legis relaxatio, strictè est interpretanda, *c. 1. para. ille verò c. 2. & fin. de filij. presbyt.*

2 Episcopus concedens suis subditis, vt ordines recipiant, non videtur dispensare in irregularitate. *Sanc. vbi sup. n. 15.*

3 Dispensatio data illegitimo ad ordines, intelligitur ad minores; quod si detur ad maiores, non intelligitur ad beneficia; nec concessa ad clericatum debet extendi ad dignitatem, nec quæ ad dignitatem ad Episcopatum. *Comm. DD.*

4 Si Papa absolutè, & sine restrictione dispensat cum illegitimo, ad omnia dispensare intelligitur. *Suar. de cens. disp. 41. sec. 3. nu. 3.*

5 Argumentum à paritate rationis, & à maiori ad minus non valet in dispensationibus. Nihilominus tamen non ita strictè interpretanda est dispensatio, vt captiosa, & illusoria sit, & ideo ad inseparabilia, & connexa, & ad omnia ad quæ prudenter intelligitur concedentem extendere voluisse, extendenda est.

6 Dispensatio in causa matrimoniali strictè est interpretanda. *Sanch. sup. n. 30.*

7 Dispensatio ad edenda oua extenditur ad caseum, & lac, & quæ datur ad carnem, ad omnia lacticinia. *Sanc. vbi sup. nu. 39.*

8 Cum Pontifex concedit aliquid motu proprio, authoritate publica, late interpretandum est. *Idem vbi sup.* Idem dic de dispensatione concessa toti Ordini, & de ea quæ est in corpore iuris.

9 Potestas ad dispensandum est late interpretanda, nisi sit in damnum tertij, vel sit consuetudo in contrarium, vel exprimantur personæ cum quibus dispensatio facienda est, & dicitur priuilegium passiuum. *Molin. to. de iust. tr. 2. disp. 173.*

10 An Bullæ priuilegia late interpretanda sint alij aiunt, alij negant, negatiua videtur probabilior. *Sanch. vbi sup. nu. 7.*

11 Cum dubitatur an potestas ad dispensandum extendatur ad aliquem casum, pro affirmatiua iudicandum est. *Comm. DD.*

12 Potestas concessa à Tridentino Episcopis ad dispensandum extendenda est ad Capitulum sede vacante. *Comm. DD.*

13 Dispensatio, & quæuis gratia non expirat morte concedentis; secus verò si est gratia non facta, sed facienda; & in foro interiori valebit, si Papa verbo tantum dicat, fiat dispensatio, & statim moriatur. *c. si cui de præb. in 6. & Sanch. de matr. tr. 3. lib. 8. disp. 28.*

14 Commissio dispensationis facta determinatæ personæ expirat morte eius, cui facta fuit; secus verò si fuit realis. *Moli. lib. 2. de primog. c. 7. nu. 57.*

15 Commissio facta prouisori, potest exequi ab eius successore, & à Vicario Capituli sede vacante, non verò ab Episcopo, nec ipse prouisor potest eam alij committere, benè tamen informationem. *c. quoniam Abbas de off. deleg. & Sanch. de matr. tr. 8. disp. 26. nu. 10.*

16 Commissiones Pœnitentiariæ factæ alicui confessori possunt alij committi. *Idem to. 3. lib. 8. disp. 21. n. 40.*

SECTIO V.

An qui cum alijs potest dispensare, secum possit?

1 PRælatus, qui alijs concedit facultatem, potest sibi, & qui generaliter dispensat, vti potest ea dispensatione, vel committere alteri vt cum ipso dispensat. *Comm. DD. Sanch. vbi supra disp. 13.*

2 Summus Pontifex secum potest dispensare in omnibus in quibus cum subditis. Idem dic de Principibus sæcularibus, & de eo qui delegatam potestatem habet; tutius autem est alteri committere. *Henriq. lib. 6. de pæn. c. 4. n. 3.*

3 Prælati non solùm verbo, sed ipso opere solent dispensare; vt cùm admittunt indignum ad id quod habere sine dispensatione non potest scientes eius indignitatem. *Comm. DD.*

4 Inferior admittens prohibitum à superiore, sciens eius inhabilitatem si causa iusta sit, etiam si eam non cognoscat, censetur dispensare. Hæc sententia videtur probabilior, contraria tamen est probabilis. *Suar. de cens. disp. 41. sec. 3.*

5 An cùm superior tacet, videns fieri rem prohibitam, dispensare videatur alij aiunt, alij negant; negatiua videtur probabilior, affirmatiua est mitior, & potest sequi. *Villal. to. 1. tr. 2. dif. 50.*

6 Papa potest dispensare in rebus, quæ sunt de iure diuino, quando pendent ex voluntate humana, & ab ipso iure diuino non sunt prohibitæ, vt in iuramento, & in voto, cuius obligationem vt Dei Vicarius remittit. In his autem quæ non pendent ex voluntate humana potest in aliquibus singularibus vrgente necessitate magna, in alijs autem non potest. *Sanch. de matr. to. 3. lib. 8. disp. 6. n. 5.*

7 Episcopus non potest dispensare in decretis Pontificijs de iure ordinario; poterit autem in magna, & vrgente necessitate in rebus grauibus, & in leuibus, quæ frequenter accedunt. *Comm. DD.*

8 Cùm Papa permittit dispensationem, intelligitur facienda ab Episcopo, nisi lex fuerit posita contra ipsum Idem dic de Canone Generalis Concilij, licet alij sentiant contrarium. *Sanch. de matr. to. 3. lib. 8. disp. 5. n. 5.*

9 Dispensatio facta ab Episcopo valet etiam in alieno Episcopatu. *Comm. DD.*

10 Qui dispensationi renunciauit, dum renunciatio non est acceptata à superio-

periore, etiam si ruptæ fuerint litteræ potest ea vti; si autem renuntiatio fuerit cum iuramento, vel cum voto statim cùm renunciat coram Deo acceptante, remanet obligatus in foro interiori. *Sanch. vbi supra disp. 37. n. 2.*

11 Quæuis expressio falsi mouentis ad dispensationem nocet, non tamen quæuis taciturnitas veri impedimenti, nisi verum sit quod iura præcipiunt exprimi. Et cùm quis committit aliquod delictum, vt facilius obtineat dispensationem, dispensatio est nulla. *Comm. DD. Vide Nauar. c. 22. n. 86.*

12 Prouinciales Societatis possunt dispensare cum suis subditis illegitimis ad Prælaturas, & dignitates, quia habent iurisdictionem quasi Episcopalem. *Comm. DD.*

13 In dubio an res indigeat dispensatione, poterit Episcopus declarare non indigere, vel ipse dispensare. *Azor. l. 5. c. 15.*

14 Ad dispensandum sufficit putare causam esse rationabilem. *Syluest. verb. Dispens. n. 3.*

15 An commissio facta vt quis dispenset cum aliquo in particulari mortuo concedente, & re integra expiret, alij aiunt, alij negant; negatiua videtur probabilior. *Sà hoc verb.*

16 Dispensatio facta super cognatione, si taceatur quod se carnaliter cognouerint, non valet. *Vide Nauar. c. 22. num. 86.*

17 Illegitimus dispensatus ad beneficium, si petat secundam dispensationem ad beneficiorum pluralitatem, debet exprimere primam dispensationem; secus non valet secunda. Idem dic de irregulari. *Sà hoc verb.*

18 Qui dispensatur ad ordines, potest simplex beneficium accipere. *Comm. DD*

19 Dispensatio potest peti de vno impedimento publico, vel occulto, tacito alio publico, vel occulto postea dispensando. *Nauar. concil. 9. de consang. & affinit.*

20 Dispensatus ad vnum beneficiũ, si id sine culpa sua amisit, censetur ad aliud dispensatus. *Comm. DD.*

21 Contrahentes inter se matrimonium cum impedimento, vt Papa cum eis mitius se habeat, si hoc non patefecerint, non valet dispensatio. *Sà hoc verb.*

22 In dispensatione, in qua Societatis Sacerdos est assessor Ordinarij pro Ordinario non potest intelligi Vicarius foraneus, sed vel Episcopus, vel Vicarius Generalis; constat ex praxi. *P. Menacho in manuscrip.*

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DISPVTATIO.

1 Disputans laicus de fide peccat mortaliter. *Nauar. c. 11. n. 26.*

2 Qui contra perspicuam veritatem circa pertinentia ad fidem, vel ad bonos mores disputat, peccat mortaliter. *Idem c. 23. n. 34.*

DOCTOR.

1 Peccat mortaliter qui accipit gradum immeritum, vel qui vtitur eo, quem non habet, dicens se illum habere. *Comm. DD.*

2 Peccat qui inducit aliorum discipulos, vt eos non audiant; & qui habens publicum stipendium aliquid accipit a discipulis; & qui alios subornat, vt indi-

Indignum eligant in magistrum, & qui valdè negligens in studendo, si alitur alienis expensis.

DISP. VI. SECT. VNICA.

DIVORTIVM.

1 PEr diuortium non dissoluitur matrimonium quoad vinculum. *Trid. sess.24. de matr. c.10.*

2 Licitum est marito relinquere vxorem ob adulterium, etiam si fuerit commissum ante Baptismum, vel pœnitentiam egerit de illo. Idem dic de vxore respectu mariti. *c. significasti c. gaudemus de diuortio.*

3 Copula sodomitica est sufficiens causa diuortij, etiam si sit inter duas fœminas; quod probabile iudicat Auicenna: & contingit, cùm fœmina immittit semen suum in vas naturale, vel præposterum alterius fœminæ. *D. Tho. 2.2. q.154. art.11.*

4 Oscula, tactus, & mollities non sunt causa sufficiens diuortij, quia in eis non commiscetur vna caro cum altera, nec copia mariti cum propria vxore, propter eamdem rationem. *Vide Villal. tr.15. to.1. disp.1.*

5 Adulterium, quoad diuortium, non verò quoad pœnas ciuiles, potest peti post quinquennium. *L. adulter. c. ad leg. Iul. de adult.*

6 In septem casibus non licet facere diuortium propter adulterium. 1. Quando vterque coniux est adulter. 2. Quando vxor adulterium commisit rogante, vel consentiente marito. 3. Quando ipsa credens mortuum esse maritum nupsit, vel rem habuit cum alio. 4. Quando dolo, vel vi cognita fuit, non verò metu. 5. Quando maritus post cognitum adulterium illi pepercit tacitè saltem, vt si cùm ea copulam habeat, vel admittat ad lectum, vel ad mensam signa reconciliationis ostendens, vt habetur *in l. 5. tit. 7. lib. 4. fori.* Si autem hæc, vel alia signa dedisset sine reconciliationis animo ob vitandum scandalum spectans opportunitatem eam accusandi, non amittit ius petendi diuortium. 6. tandem si in infidelitate maritus vxori dedit libellum repudi. *Vide l.5. tit.7. lib. 4. fori. Sanch. l.10. de matr. disp.54. n.17.*

7 Coniux innocens non tenetur facere reconciliationem cum adultera, etiamsi pœniteat; potest tamen si velit. *Vide Sanch. vbi sup. lib.10. disp.7. n.8. to.3.* Nec tenetur diuortium petere, vel relinquere vxorem fraternæ correctionis causa, licet ad hoc vltimum teneri asserant viri docti, sed minus probabiliter.

8 Etiam si timeatur scandalum, non tenetur maritus dimittere vxorem propter adulterium, quando sibi ex hoc timet graue damnum animæ, vel corporis: tenetur tamen scientibus adulterium significare, se ei nullo modo consentire, sed ob necessitatem retinere vxorem. *Idem vbi supra n. 23.*

9 Vxor non habet præceptum dimittendi maritum adulterum; repudiata autem propter adulterium, si velit maritus innocens, tenetur ad eum redire, & reddere debitum.

SECTIO II.

An maritus innocens possit authoritate propria dimittere adulteram.

1 MAritus innocens potest quoad thorum propria authoritate recedere ab vxore ob occultum adulterium nec tenetur debitum reddere, etiam si præcipiatur ei sub excommunicatione, licet contrarium minus probabi-

babiliter sentiant Innocentius, & Ancarranus, *Comm. DD.*

2 Non licet propria authoritate sine iudicis facultate adulteram è domo eijcere, nisi adulterium sit notorium. *D. Tho. in 4. dist. 35. q. vni. art. 3.* Si autem fuerit occultum, non poterit si sit scandalum; hoc tamen cessante benè licèt etiam cum sola vehementi suspicione adulterij, in quo casu potest ei debita alimenta negare. *Henriq. lib. 11. de matr. c. 17. nu. 2.*

3 Quod dictum est de marito, intelligitur etiam de vxore; quia in hoc sunt æquales.

4 Maritus verò adulter si commisit adulterium ante sententiam iudicis non potest, etiam si adulteria essent diuersæ speciei, diuortium petere ab vxore adultera. *Sanch. de matr. l. 10. disp. 6. n. 5. & 10. 3.*

5 Cùm post adulterium reconciliati sunt, redit matrimonium ad primum statum. *Comm. DD.*

6 Cùm vnus commisit vnum tantùm adulterium, alter verò multa, non potest petere diuortium. Nec cum vnum est occultum, & aliud publicum. *Comm. DD.*

SECTIO III.

An sit Compensatio mutua inter maritum & vxorem, quando vterque commisit adulterium?

1 QVod attinet ad pœnas ciuiles, datur mutua compensatio. *Couar. 4. dub. 2. p. c. 7. para. 56.*

2 Si maritus innocens post sententiam diuortij committit adulterium, tenetur reuocare adulteram in foro conscientiæ. Contrarium defendunt viri docti afferentes iudicem teneri ex officio eos reconciliare. *Sanchez vbi supra num. 30.*

3 Si post sententiam diuortij ante susceptionem ordinis sacri, vel professionem maritus innocens commisit adulterium ab vtroque debet abstinere. Si tamen de facto recipiat ordines, vel profiteatur secundum probabiliorem sententiam debet redire ad vxorem, sed in praxi hæc sententia non est sequenda: sed minus probabilis, quod scilicet non redeat, maximè si adulterium sit occultum, propter scandalum, & magna inconuenientia. *Vill. tr. 15. c. 11. dif. 5. num. 5.*

4 Si post adulterium notorium innocens coniux suscepit ordinem sacrum, vel fecit professionem, non potest redire ad vxorem. Si tamen, quia probauit, compellitur à iudice redire, non potest petere nec reddere debitum. *Sanch. lib. 10. de matr. disp. 9. n. 34.*

5 In his omnibus prædictis maritus, & vxor sunt æquales. In criminalibus autem maritus potest vxorem accusare, vxor autem non potest maritum, nec opponere exceptionem similis adulterij aduersus maritum accusantem. *l. 3. tit. 20. lib. 8. recop.*

SECTIO IV.

AN LICEAT INNOCENTI CONtra voluntatem adulteræ profiteri, vel ordinem sacrum recipere.

1 POtest sententiam diuortij potest innocens ingredi religionem, & profiteri manente adultera in sæculo, licet etiam sacris initiari. Contrarium tenent viri docti, sed minus probabiliter. *c. constitutus, c. veniens.*

2 Ante sententiam iudicis non licet religionem ingredi, nec profiteri, nec

sacris

sacris initiari propter scandalum, & iniuriam, quæ fit religioni; quia morali certitudine euentura timentur. *Villal. to. 1. tr. 15. dis. 6.*

SECTIO V.

An liceat adultero profiteri, vel sacris initiari sine consensu innocentis?

1 INnocens etiam post diuortij sententiam potest cogere adulteram vt redeat ad ipsum, & debitum soluat; & illa parere tenetur. *D. Tho. in 4. dis. 45. q. vnic. art. 6.* Contrarium tamen viri docti non improbabiliter defendunt, posse scilicet adulterum post sententiam diuortij profiteri, & sacris initiari. *Vide Henriq. lib. 1. de matr. cap. 17. n. 6.*

2 Si innocens mutauit statum, non potest reuocare adulteram. *Comm. DD.*

3 Si adulter ante sententiam iudicis mutauit statum, potest ab innocente reuocari. *Comm. DD.*

4 Si iudex condemnauit adulteram ad reclusionem in Monasterio, potest ante annos duos reuocari ab innocente; sed si post duos annos professa fuerit, non poterit reuocari; si autem ante duos annos professa fuerit, poterit reuocari. *Sanch. de matr. lib. 10. dis. 10. n. 8. to. 3.*

5 Adulter etiam post diuortij sententiam non potest profiteri, nec sacris initiari sine consensu innocentis saltem tacito, quodsi innocens consentiat, non poterit reuocari. *Sanch. vbi suprà nu. 14.*

SECTIO VI.

An sit sufficiens causa diuortij hæresis, vel apostasia, quæ spirituale adulterium dicuntur.

1 ALiæ tres causæ sunt præter adulterium, Impellere coniugem ad peccandum, sæuitia, & adulterium spirituale. *Comm. DD. C. Fin. de conuer. coniug.*

2 Innocens potest dimittere coniugem hæreticum, imò & tenetur si non resipiscat. Si autem egerit pœnitentiam ante sententiam diuortij tenetur reuocare: si post sententiam, non tenetur. *Comm. DD.*

3 Innocens post sententiam separatus ab hæretico potest profiteri & sacris initiari, vel in sæculo remanere libera cohabitatione; quod alij negant, sed minus probabiliter. *Villal. vbi sup. dis. 8.*

4 Hæreticus etiam post sententiam non potest mutare statum sine consensu innocentis. *Comm. DD.*

5 Innocens etiamsi sciens, & prudens copulam habeat cum hæretico coniuge non ideo videtur renunciare iuri quod habet ad diuortium; quia propter subuersionis periculum non est ei libera cohabitatio. *Comm. DD.*

6 Diuortium propter corporale adulterium fit in fauorem innocentis; diuortium verò propter spirituale præcipuè in pœnam delicti. *Sanch. lib. 10. de matrim. disp. 15. nu. 8.*

7 In crimine hæresis non datur compensatio post sententiam iudicis, & ideò coniux hæreticus non potest cogere coniugem hæreticum ad cohabitandum, ni conueniant communi consensu. *Comm. DD.*

8 Nec valet compensatio adulterij spiri-

ſpiritualis cum corporali. *Sanch. diſp. 16. per totum vbi ſup.*

SECTIO VII.

An ſint alia delicta, propter quæ liceat innocenti delinquentem dimittere, & an liceat propter ſæuitiam.

1 CVm coniux coniugem inducit ad peccandum, & hic lapſum timet, poteſt, & debet ab eo recedere. *Comm. DD.*

2 In hæreſi non expectandum, quod coniux vellit coniugem ſubuertere, in alijs autem delectis ſic, & diuortium hoc ſolum durat dum coniux delinquens reſipiſcat. *Villal. vbi ſup.*

3 Si coniux coniugem non intendat ſubuertere etiamſi peſſimus ſit non eſt deferendus, niſi ex hoc emendandus credatur. *D. Tho. in 4. diſt. 39. q. vn. art. 6. ad 3.*

4 Cum mariti ſæuitia tanta eſt, vt non poſſit cum eo vxor cohabitare ſine magno periculo poteſt ab eo recedere, nec tenetur redire niſi præſtet coactionem. *C. per litteras, & extra miſſa de reſt. ſpoli.* Idem dicendum de vxore reſpectu mariti. Quod procedit etiamſi ab altero data fuerit cauſa ſæuitiæ; metus autem hic debet eſſe cadens in virum conſtantem.

5 Poteſt vxor recedere à marito, qui fur eſt ne credatur complex delicti, & vir recedere ab vxore venefica timens eius maleficia. *Comm. DD.*

6 Cum non eſt recurſus facilis ad iudicium, & timetur graue periculum, poſſunt ante ſententiam recedere. *Sanch. lib. 1. de matrim. diſp. 18. nu. 3. tom. 3.*

7 Maritus qui vxorem corruptam inuenit, vel ſuſpicionem habet de adulterio, & vix poteſt ſe cohibere, ne illam interficiat, poteſt ab ea recedere dum feruor iræ quieſcat. *Nauar. conſil. 2. n. 3. de diuort.*

8 Cautio præſtanda à marito, vt poſſit vxorem reuocare, debet eſſe aliquod pignus, vel ſi non habeat iuramentum ſufficiet. *Vide Sanch. vbi ſup. diſp. 18. à n. 34. to. 3.*

9 An coniux innocens poſt hoc diuortium, & ſententiam iudicis poſſit profiteri, vel ſacris initiari, dictum eſt ſupra.

SECTIO VIII.

Quis poſt diuortium teneatur filios alere?

1 INnocenti tradendi ſunt filij, vt illos alat, ſed ſumptibus delinquentis; hæc autē pœna nō obligat niſi poſt iudicis ſententiam. *Sanch. vbi ſuprà diſp. 20. n. 73.*

2 Si ex communi conuentione coniuges diuortium fecerint tribus primis annis matri, poſtea patri tradendi ſunt, & alendi communi ſumptu. *c. 8. qui filij ſunt egit.*

3 Idem dic cum matrimonium fuit nullum ſine culpa; ſi autem propter crimen alterius ipſe alat ſuis expenſis. *Sanch. vbi ſupra nu. 11.*

4 Ratione adulterij diuortium eſt perpetuum niſi innocens velit reconciliari, & ideo poteſt facultatem dare adulteræ vt religionē ingrediatur, & profiteatur, nec debet obligare ad ingreſſum religionis, nec ad votum caſtitatis, & valide facta profeſſione non poteſt adulteram reuocare, ſi autem ante profeſſionem eius ille adulterium committat, adulterio adulterium compenſatur, & profeſſio erit nulla, niſi ille religionem ingrediatur, vel votum caſtitatis

ßitatis emittat, quod ni faciat poterit coniugem, reuocare, & cum ipsa reconciliari. *P. Menacho in manuscrip.*

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DOLVS.

1 Dolus est machinatio, vel circumuentio ad decipiendum adhibita, differt à fraude, quia hæc est tantum facto, dolus verò & verbis, & factis potest fieri. *Nauar.c.23. n.67.* Dolus alius verus quando signa deceptionis sunt manifesta, alius præsumptus, quando non sunt talia. Neuter potest probari nisi per confessionem partis, vel per cõiecturas, quoad forum exterius.

2 Dolus, & fraus quemlibet contractum ita inficiunt, quamuis sit licitus, vt fiat irritus, vel irritandus. *Comm. DD.*

3 Dolus verus à iurisperitis frequenter nuncupatur culpa latissima, & præsumptus culpa latior. Si quis librum noctu relinquat in loco, quem fures frequentant, verus est dolus, & culpa latissima. *Nauar.c.17.nu. 177.* Si verò interdiu in simili loco relinquat sine custode, est dolus præsumptus, & culpa latior, si librum amittat.

4 Dolus omnis est culpa, non verò omnis culpa est dolus, bene enim esse potest culpa ob negligentiam, vel ignorantiam, & tamen propter eam excusatur à dolo. *Comm. DD.*

5 Pactum quod depositarius non teneatur de dolo est illicitum, & nullum. *Comm.DD.*

6 Doli actio non datur ob quamcumque quantitatem, quæ mortalem culpam facit. *Nauar.c.17.n.3.*

7 Peccat mortaliter qui in quolibet contractu afficit alium per dolum, vel fraudem damno notabili. *Comm.DD.*

8 Dolus, vel fraus dantes causam contractui reddunt illum ipso iure nullum, decipiensque tenetur de damno emergente, & lucro cessante, ex dolo proueniente. *Comm.DD.*

9 Dolus, & fraus nemini debent patrocinari. *c. fides de rescript.*

SECTIO II.

DOMICILIVM.

1 Domicilium ibi quis habet vbi habet familiam, & animum manendi; Clericus autem vbi residentiam, quod si in duobus locis æqualiter resident, vtrobique habent, domicilium. *Sà verb. Domicil.*

2 Domicilium potest quisq; sibi eligere post pubertatem. *Comm.DD.*

3 Scholastici licet non habeant domicilium vbi student, possunt tamen absolui, & dispensari ab Episcopo illius loci, non tamen ordinari. *Comm. DD.*

4 Beneficium requirens residentiam personalem confert domicilium. *Nauar. c.25.nu.111.*

5 Qui per annum in aliqua vrbe moratur animo ibi manendi, eius est domiciliarius, etiamsi alio pergat, dummodo animum redeundi habeat. *l. Domicilium ff. ad municipi.*

DISP. VII. SECT. PRIMA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DOMINIVM.

Quid sit dominium, & quis dominij capax.

1 DOminium, est potestas vtendi re propria in omnes vsus lege permissos referendo rem ipsam in proprium commodum, *Comm. DD.* Dominium, possessio, vsus, vsusfructus, & emphyteusis distinguuntur. Vide in proprijs locis.

2 Est etiam vsus facti, siue simplex vsus, quem leges humanæ non introduxerunt. *Vide Villal. to. 2. tr.* 10. Hunc vsum habent aues, & animalia in cibis, quos edunt, & serui in vestibus, quibus vtuntur, & inuitati in dapibus, quæ ipsis apponuntur.

3 Hic simplex vsus distinguitur à dominio etiam in his rebus, quæ vsu consumuntur, & ideo cui datur hic simplex vsus non datur facultas disponendi de re, qua vtitur in alios vsus, quam facultatem haberent si essent veri domini, *Molina de iust. to. dis. 1. tom. 2. disp. 6. Simplex vsus distinguitur à dominio.* Contrariam sententiam negatiuam scilicet defendunt viri docti, sed affirmatiua videtur probabilior, quod scilicet Simplex vsus distinguitur à dominio.

4 Deus est primus, ac legitimus dominus omnium rerum, & ideo Israelitæ Dei iussu spoliantes Ægyptios non peccauerunt. *Comm. DD.*

5 Angeli non sunt domini rerum inferiorum, habent tamen à Deo illarum administrationem.

6 Irrationales creaturæ non sunt dominij capaces. Homo verò propriè est dominij capax, etiamsi sit paruulus, vel amens. *Arist. 6.*

7 Filius familias potest habere bona castrensia, & quasi castrensia, aduentitia, & profectitia, quæ hæc sint vide verbum *Bona. l. fin. c. de inoff. & l. 1. cap. vlt. ff. ad Macedon.*

8 Bonorum castrensium, & quasi castrensium est verus dominus, nec non aduentitiorum excepto illorum vsufructu, cuius non est dominus nisi in aliquibus casibus videndis, apud Villalob. *Vide Villal. tr. 10. dis. 4. tom. 2.*

9 Bonorum profectitiorum nec dominium, nec vsumfructum habet, confiscatis autem bonis paternis, hæc erunt à confiscatione libera. *l. si finita parag. 10. de vestig. ff. de damn. infec.*

10 Serui nullum rei dominium independens habent, quidquid acquirunt domino acquirunt, hic autem nec membrorum, nec salutis corporis, vel spiritualis seruorum dominium habet. *Parag. item vobis inst. per quas personas nob. acq.*

11 Reliqua de dominio seruorum, vxoris, religiosorum, clericorum, & similium videri possunt in suis verbis.

SECTIO II.

De dominij obiecto.

1 DOminium aliud naturale, vel diuinum, aliud de iure gentium, aliud ciuile, *Comm. DD.*

2 Homo habet naturale dominium rerum temporalium, quæ vocantur bona fortunæ. *c. ius naturale disp. 1.*

3 Naturaliter omnes homines sunt liberi, seruitus verò introducta est de iure gentium. *Arist. 1. Pol. c. 4. & 5.*

4 Solus Deus vitæ, & membrorum dominus est, homo autem solius vsus. *c.*

si non

si non licet & tu dixisti 23. q. 5.

5 Homo non est dominus gratiarum gratis datarum, est tamen aliarum rerum spiritualium virtutũ, *(Comm. DD.)* & gratiæ habitualis quam proprijs actibus se disponens acquisiuit, & auxit. *Comm. DD.*

6 Non est obligatus homo statim ac amittit gratiam per peccatum recuperare per pœnitentiam, est tamen obligatus proximum potest vt exeat ab statu peccati. *Villal. vbi supra.*

7 Diuisio rerum est de iure gentium, & primo facta est ad Adamo authoritate paterna, vel vt multi dicunt regali. *eius gentium dist. 1. lex hoc iure ff. de iust. & iur.*

8 Christus Dominus secundum probabiliorem opinionem non habuit temporale dominium omnium rerum temporalium, habuit tamen illud indirectè in ordine ad salutem spiritualem. *Vide Villalob. vbi supra.* Idem dic de Summo Pontifice Christi Vicario, & ideo potest quemlibet Principem hæreticum deponere.

9 Imperator non habet dominium totius orbis, habet tamen quandam superioritatem super omnes Principes.

SECTIO III.

AN ANIMALIA AVES, ET PIsces sint eius, qui ea venatur, vel piscatur.

1 QVi cœpit animalia mansueta non facit sua, facit autem ferocia. *Comm. DD.*

2 Quæ arte mansuefiunt dum redeundi animum habent ad fundum ad illius dominum pertinent. *Parag. gallinar inst. de rer. diu.*

3 Si vnus feram percussit, alius verò cœpit, fit capientis nisi ita lethalis esset percussio, vt absque difficultate à percutiente capienda esset. *Paragr. illud quæsitum inst. de rer. diuis.*

4 Quæ cecidit in tuum laqueum, ita vt effugere non possit etiam si ab alio capiatur tua est. *Moli. de inst. to. 2. tr. 26. disp. 42.* Si autem ab vno persecuta cecidit in laqueum alterius primò capientis erit.

5 Pisces sunt eius, cuius industria sunt inclusi. *Comm. DD.*

6 Columbaria licent vt plurimum nisi lex prohibeat; columbarum autem domini debent eas alere, nec arte vti vt alienas atrahant *Comm. DD. Vide Moli. de iust. to. 1. tr. 2. disp. 28.*

7 Cum columbæ amiserunt consuetudinem eundi, & redeundi, quilibet potest capere. Hispaniæ autem lex est ne quis intra leucam à columbario, columbas capiat, vnde qui eas extra leucam ceperit etiam instrumentis prohibitis, faciet suas, vt benè colligit Molina. *lib. 7. tit. 8. lib. 7. recop. Moli. de iust. to. 1. tr. 2. disp. 48.*

SECTIO IV.

LIGNA COEDENTES, VEL GLANdes capientes in alienis montibus, an acquirant eorum dominium, & quid de pascentibus pecora in alienis campis.

1 IVstè prohibet respublica ne tali tempore ligna cædantur, nec vltra talem quantitatem. *Comm. DD.* Ciuis autem populi, qui cædit ligna in monte communi tempore prohibito non peccat mortaliter, nisi faciat notabile damnum, nec obligatur ad pœnæ solutionem nisi post condemnationem. *Lessius de inst. n. 2. c. 5. dub. 14.*

2 Quando populi sunt vicini, & incolæ vnius cædunt ligna in monte alterius non peccant mortaliter, tenentur tamen post sententiam ad solutionem pænæ. *Idem vbi supra.*

3 Qui cædit ligna in monte alieno, quem ignorat plantatum ab eius domino, non tenetur restituere ante sententiam, nisi mons sit vallatus, vel in eo fecerit damnum notabile *Comm. DD. contrarium sentit. Mol. disp.* 58. *concl.* 5. Nec peccat mortaliter, nisi in prædictis casibus. Idem dicendum de glande, & pastibus.

4 Qui inuenit alienum animal mansuetum damnum fundo inferens peccat mortaliter, si illud percutiat, vel decidat potest autem includere donec soluatur damnum. *Comm.DD.*

5 Custodes montium, pastuum, & camporum tenentur soluere damna culpa sua illata, nec licet eis dare facultatem cædendi ligna, vel pascendi pecora nisi amicis, & propinquis damni ex eius voluntate præsumpta. Prætium autem quod ob hoc acceperit non tenetur restituere benè autem damnum ad quod restituendum tenetur etiam qui pretium dedit. *Nauar. c.* 17. *n.* 122.

6 Custodes ex industria latentes vt fures capiant, non peccant, quia hoc est necessarium, vt fideliter custodiam exequantur *Comm. DD.*

SECTIO V.

DOMINIVM THESAVRI INVENTI ad quem pertineat.

1 Thesaurus est quædam vetus depositio pecuniæ, cuius non extat memoria vt iam Dominum non habeat. *l. num. quam parag. thesauro ff. de acq. rer. domi.*

2 Thesaurus in proprio fundo inuentus pertinet ad Dominum fundi, si autem inuenerit eum in loco sacro dimidium ad eum spectabit. *Comm. DD.*

3 Si casu inuentus est in fundo alieno dimidium est inuentoris. *Comm. DD.* Si data opera quæsitus fuit dimidium spectabit ad dominum fundi, si autem eius voluntate quæsitus fuit, standum erit contractui.

4 Qui emit fundum, in quo sciebat esse thesaurum, illum facit suum. *D.Tho.* 2. 2. *q.* 66. *artic.* 5. *ad* 2.

5 Cùm inuenitur in loco publico dimidium est inuentoris, si verò arte magica inuentus est post iudicis sententiam pertinet ad Fiscum *L. vnic. C. de thesau.*

6 Lex est in Hispania, quæ dicit, quod vbicumque thesaurus inueniatur ad Regem pertineat, & sola quinta pars ad inuentorem. *L.* 7. *tit.* 12. *lib.* 6. *ordin.* An verò inuentum in suo fundo possit quis tuta conscientia totum sibi retinere dubium est inter DD. vtrumque probabile. *Vide Villal. tr.* 10. *dif.* 20. *to.* 2.

7 Qui in regno alieno viuunt animo ibi permanendi licitè possunt thesauros quærere *Villal. vbi sup.*

8 Qui rem absconditam inuenit, non facit suam, nisi superstitiosè fuerit abscondita, quia tunc habetur pro derelicta *L. num. quam ff. de acq. rer. domi.*

9 Fodinarum metalla de iure gentium ad inuentores pertinent, sed per leges iam hæc regibus applicata sunt partim inuentiori, partim regijs sumptibus, leges videri possunt. *l.* 1. *cum sequentib. tit.* 13. *lib.* 6. *recop. lib.* 9. *eod. tit.*

10 Idem dicendum de margaritis, & alijs gemmis inuentis *Vide Mol. to.* 1. *inst. tr. d.* 2. *disp.* 54.

SECTIO VI.

QVOT MODIS DOMINIVM transferatur.

1 ALiquando acquiritur dominium translatione aliquando sine illa. *Vide parag. per traditionem inst. de rer. diuis.*

2 Potest transferri vel sola voluntate Dei, vel rei Domini, vel Principis. *Comm. DD.*

3 Nequit autem transferri solo actu interiori voluntatis. *L. traditionibus, parag. de pact.*

4 Dominum rei furtiuæ non transit in furem, sed semper manet penes Dominum. Dominium rei acceptæ in extrema necessitate non transit in accipientem, neque omnis qui licitè vtitur re, fit Dominus eius *Comm. DD.*

5 Dominus tenetur de damnis, quæ cum posset non impediuit in suo dominio. *Sa hoc verb.*

6 Quo solent quidam nobiles dare scilicet pueris famulis victum tantum, & vestitum, licitum est, nisi aliud habeat lex, consuetudo, aut pactum. *Idem vbi sup.*

7 Licitum est Domino in domibus subditorum externis dare hospitium per aliquot dies suis expensis. *Sa vbi sup.*

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES ALIQVÆ.

DOMINVS.

1 PEccat negligens ea quę pertinent ad salutem spiritualem seruorũ, & qui non curat docere eos doctrinam Christianam, & qui negligit scire manifesta peccata seruorum, vt ea corrigat. *Vide Nauar. compendium in hoc verbo.* Item qui prohibet seruos matrimonia contrahere non tamen tenetur consensum præstare, nec facultatem ad contrahendum. Non licet tandem atrociter punire seruum.

2 Coniugatum seruum inuito Domino, non licet Domino vendere in remotas regiones, vbi non possit matrimonio vti. *Vide Th. Sanch. de matr.*

DOMVS.

1 Concessa alicui domus habitatione, conceditur etiam posse locare, nisi concedatur solus vsus. *Vide instit. de vsu & habit.*

DISPVT. VIII. SECT. I.

DONATIO.

DONATIO QVID SIT, ET QVI donare possint.

1 DOnatio est pactum, quo gratis, & liberaliter aliquid in alterum confertur, nullo ad id cogente iure. *Comm. DD.*

2 Res aliena donari non potest, ita vt verò Domino noceat. *Comm. DD.*

3 Omnia bona simpliciter nisi ad pias causas donari non possunt, debet enim remanere testandi facultas. *L. stipulatio hoc mod. ff. de verb. Oblig.*

4 Donatio cuilibet fieri potest etiã ignoranti, & absenti. Donare autem ij soli possunt, qui habent rei dominium cum facultate alienandi. *Comm. DD.*

5 Prodigus, cui à magistratu datus est tutor, nec minor sine consensu curatoris, nec filius familias nisi de bonis ca-

ſtrenſibus, nec vxor niſi de paraphernalibus vel propria induſtria acquiſitis, donare poſſunt. *Vide Villal. to. 2. tr. 20. diſ. 10.*

6 Vxor poteſt de bonis communibus donare ſine conſenſu mariti, cùm ille eſt irrationabiliter inuitus. *Comm. DD.*

7 Serui ſi habeant bona propria de his poſſunt donare, de alijs autem non niſi de præſumpta voluntate dominorum.

8 Clerici de bonis ſpectantibus ad ſuam congruam ſuſtentationem poſſunt donare, de alijs verò, quæ ſuperſunt non niſi in eleemosynas, & pios vſus, ſed circa hoc vide verb. *Clericus.*

SECTIO II.

AN, ET QVOMODO RELIGIOSI DONARE POSSINT.

1 SVpremam poteſtatem habentes in religione poſſunt donare ſecundũ ſtatuta, & conſuetudinem religionis. *Moli. 2. de iuſt. diſp. 276.*

2 Inferiores ſuperiores competentes eleemoſynas facere non prohibentur, ſi fuerint immoderatæ non valent, & recipientes tenentur ad reſtitutionem. *Comm. DD.* Idem dic de inferioribus officialibus: ſubditi autem non poſſunt niſi de indubitate præſumpta voluntate ſuperioris.

3 Excluſi à religione, qui manent regulæ adſtricti, de his, quæ ſibi comparant habent vſum, & adminiſtrationem, & poſſunt in vſus honeſtos donare. *Comm. DD.*

4 Idem de religioſis extra conuentum habitantibus qui poſſunt de his, quæ illis ad propriam ſuſtentationem concedunt competentes eleemoſynas facere, & donationes, *Nauar. cap. 17. num. 105.*

5 Decretum Clementis VIII. prohibens religioſis largitionem munerum, non eſt vſu receptum.

6 Donatio excedens ſummam 500. aureorum facta ſine iudicis inſinuatione inualida eſt, quoad exceſſum: valet autem ſi ſit iurata, aut in pios vſus. *Molin. de contr. diſ. 278.*

7 Donatio facta cum vero animo donandi, etiamſi ſit in fraudem fiſci valet etiam poſt commiſſum delictum, niſi hoc ſit tale vt propter ipſum ipſo iure bona amittantur, & illorum adminiſtratio interdicatur, *Nauar. conſ. 1. de donat. inter vir. & vxor.* Poterit tamen reuocari per iudicem, & tunc ad Fiſcum ſunt reddenda.

8 Donatio facta per metum ad id incuſſum non valet niſi iuramento firmetur: tunc enim iurans tenetur iuramentum adimplere, recipiens vero reſtituere. *Sa hoc verb. n. 4.*

9 Donatum etiam monaſterio reuocatur, ſi donanti poſtea filij naſcantur, etiam ſi donatio confirmata ſit iuramento. *Comm. DD.* Et ſi poſtea filij moriantur non conualeſcit donatio, quia ſemel extincta fuit actio. Idem dic de donatione alijs facta niſi ſit remuneratoria.

10 Donatio facta coniugi valet ſi fiat ob cauſam piam, vel honeſtam, vel ſit remuneratoria, aut fiat in tempus ſoluti matrimonij, aut cauſa mortis, aut condonando dotem promiſſam, aut ſit confirmata iuramento de non reuocando, aut poſt rem datam donans moriatur, aut profiteatur in religione nihil poſſidente. *Vide Molin. diſ. 289.*

11 Non dicitur donare, qui alicuius neceſſitati ſubuenit, & ideò, qui pro vxore vectigal ſoluit, vel ei quotidianas vel lugubres veſtes tribuit, non prohibetur hoc facere, & ſtatim hæc vxoris fiunt. *Moli. vbi ſup.*

12 Do-

12 Donatio inter sponsos valet, nisi fiat in tempus futuri matrimonij, tunc enim poterit reuocari.

13 Donata vxori à consanguineis viri an ad virum, an ad vxorem spectent dubium est inter DD. ad virum spectare videtur probabilius.

14 Donata propter nuptias dum contrahitur, vel quasi contrahitur matrimonium soluto matrimonio donanti reddenda.

15 Donatio facta per patrem valet in his casibus, in quibus facta per coniugem valida est. *Comm. DD.*

16 Donatio matris, auiæ, vel aui materni valet de iure communi. *Sà hoc verb.*

17 Pater potest donare filio propter nuptias, vel eunti ad bellum, vel studij causa, vel ad honorem acquirendum, & vsum fructum bonorum ipsius filij. *Comm. DD.*

SECTIO III.

DE VARIIS DONATIONIBVS.

1 Donatio patris conualescit emancipatione, vel morte patris, & ideo fructus percepti à tempore donationis sunt filij. *Molina disp. 291.*

2 Donatio aui censetur aduentitia, & nepoti acquiritur. *Comm. DD.*

3 Donatio firmata scriptura, & testibus potest ante acceptationem reuocari. *Sà vbi supra nu. 16.* Potest autem notarius pro absente acceptare, & cùm fit ad pias causas quicumque alius. Et qui præsens est, & tacet, videtur acceptare.

4 Donatio omnium bonorum non est inualida, si sit præsentium, & non futurorum, ad pias causas, vel causa dotis aliquid ad propriam sustentationem reseruando, vel causa mortis, vel iuramento, vel morte donantis confirmetur. *Comm. DD.*

5 Donatio causa mortis potest reuocari pœnitentia, vel præmortuo donatario, nisi sit iuramento, vel promissione firmata de non reuocando. *Molin. disp. 297. n. 10.*

6 Donatio nisi fiat causa mortis censetur inter viuos, nec potest reuocari nisi ob ingratitudinem donatarij. *Comm. DD.*

7 Donatio inter viuos irreuocabilis potest fieri addita conditione, vt eius executio habeatur post mortem donantis. *Comm. DD.*

8 Donatio cum conditione vt post mortem detur Ecclesiæ, potest postea tollere illam conditionem. *Sà hoc verb.*

9 Datum alicui, vt in pias causas eroget non expirat morte donantis. *Idem vbi sup.*

10 Prohibitus donare vltra mensuram poterit donare causa remunerationis, vel gratitudinis, aut eleemosynæ, etiam si minuatur legitima filiorum. *Nauar. in sum.*

11 Donatum simulanti ad id sanctitatem, vel paupertatem restituendum esse alij aiunt, alij negant, si autem fuit notabilis summa probabilius videtur esse restituendam, quia contra donantis voluntatem. *Vide Mol. disp. 210.*

12 Datum alicui, vt melius disponatur ad religionem, vel ad aliud, etiam si id non fiat potest retineri. *Comm. DD.*

13 Potest Rex donationem suam, vel antecessoris, si regnum enormiter lædat, reuocare. *Sà hoc verb.*

14 Si donans dicat do tibi talem agrum viginti iugerum, tuus erit etiam si sit plurium. *Comm. DD.*

15 Agrum donatum cum conditio-

ne non alienandi dicunt nonnulli posse alienari, si donans nullum in eo ius sibi reseruauit. Probabilius autem videtur non posse fieri sine peccato, quia sub tali pacto seruando donatio acceptata fuit. *Siluest. verb. Pactum, q.4.*

16 Modus impossibilis, aut turpis donationi, aut alij contractui adiectus pro non apposito habetur. *Molin. disp. 208. col.5.*

17 Donatio ab emente facta eius in quo excessit iustum pretium, censetur coacta, si fiat in ipsa emptione, secus si postea. *Nauar. cap.13.n.88.*

18 Donatio facta ob metum etiam si non sit tantus vt eam faciat inualidam in foro exteriori, est nulla in interiori, & tenetur donatarius restituere. *Idem vbi sup. n.15.*

19 Donatio facta à marito de rebus mobilibus sine consensu vxoris valet. *Comm. DD.*

20 Cui prohibetur donare simpliciter non prohibetur donare cum causa, & ideo pater potest donare propter remunerationem, & ad pias causas, & dare eleemosynas, & similia opera facere. *Nauar. c.26.n.39.*

21 Donatio non acceptata etiam facta per chyrographum, & is causam piam potest reuocari. Vide verb. *Promissio. Comm. DD.*

DISPVT. IX. SECT. I.

DOS.

Quid sit, & quotuplex, & quot modis fiat.

1 DOs est, quod viro datur, aut promittitur ratione matrimonij ad onera sustinenda. *D.Tho. in 4.dist.49.*

2 Dos alia profectitia, alia aduentitia. *Vide Villalob. to.2. tr.7.* Profectitia est, quando promittitur ab aliquo ex ascendentibus via masculina. Aduentitia, quando est ex bonis vxoris, vel alterius consanguinei, qui non sit ex linea paterna.

3 Dotale fundum id est res immobilis in dotem data non potest alienari à marito etiam consentiente vxore, nisi in aliquibus casibus videndi apud Rebellum. *Rebel. 2.p.lib.5.q.7.*

4 Si res dotales pereant culpa mariti, si hæc fuerit leuissima excusatur, non autem si fuerit leuis, aut lata. *Comm. DD.*

5 Si legatum fiat puellæ si nubat, vel in dotem, & moriatur ante nuptias redibit legatum ad hæredes testatoris, si autem legatum sit vt possit nubere, ad hæredes puellæ. *Couar. de Hæred. cap.3. num. 11.*

6 Cum aliquid legatum fuerit puellæ vt nubat cum Francisco, eo mortuo si est pauper habebit legatum, vt cum alieno nubat, si est diues non debetur ei. *Emanuel. Rodr. in sum. 1.p.c.98.n.4.*

7 Cum matrimonium contrahitur in regno Castellæ contractus dotalis non fit secundùm medietatem bonorum, vt in Lusitania, sed per dotem, & arrhas vt dicitur, & tunc capitale non est commune, sed tantum bona lucrata, quorum administratio ad maritum spectat.

SECTIO II.

AN PATER TENEATVR dotare filios.

1 CVm pater potest filiam exhæredare non tenetur dotare, nisi solum in ea parte, quæ necessaria est ad alimenta. *Sanchez de matr. l.4. disp.26. numer. 1.*

2 Si filia nupſit conſentiente patre ſine dote, tenetur eam dotare. Idem dic ſi religionem ingrediatur. *L. qui liberos, ff. de ritu nupt. l. fin.*

3 An teneatur dotare filiam diuitem dubium eſt, affirmatiua videtur probabilior. *C. de donat. l. 8. tit. 11. p. 4.*

4 Onus dotandi filias tranſit ad hæredes; & Fiſcus tenetur de bonis confiſcatis, niſi crimen ſit hæreſis. *Rebell. q. 4. nu. 7. lib. 2.*

5 Dotis quantitas debet eſſe ſecundum qualitatem filiæ, & mariti, & numerum fratrum, & patris bona. *Comm. DD.*

6 In regno Caſtellæ ſtatuit quædam lex dotis quantitatem, & prohibet filiarum meliorationem propter nuptias. *Lib. 1. tit. 2. lib. 5. recop.*

7 Tenetur pater dotare filiam maiorem 25. annis etiamſi cùm indigno nupſerit contra patris voluntatem. Idem dic de minori 25. annis, ſi cum digno nupſerit, ſecus ſi cum indigno, in quo caſu tenetur ſolum eam moderate alere. *Sanch. de matr. lib. 4. diſp. 26. num. 11. Vide Mol n. lib. 2. de primog. c. 16. nu. 1.*

8 Indignus eſt, qui in nobilitate, in diuitijs valde inæqualis, & inferior eſt, vel prauis moribus. *Comm. DD.*

9 Dos a patre data præſumitur ex bonis communibus. Quod ſi data fuerit poſt mortem vxoris, dubium eſt an præſumatur dotata ex communibus, an ex proprijs ipſius patris, quod ex communibus videtur probabilius. *Villal. vbi ſupra.*

10 Pater ſolum tenetur dare filijs naturalibus pro dote id quod eis ad alimenta debebat. Si autem filijs ſpurijs dedit vltra id quod ad alimenta debebat, poteſt repetere ſecundùm probabiliorem opinionem. *Rebell. de iuſt. 2. p. l. 5. q. 4.*

11 Dos data filiæ ſpuriæ, ea mortua, etiam ſi filios habeat reddenda eſt patri, qui nepotes tenetur alere ſi aliundè non habeant, hoc eſt de iure communi: In regno autem Caſtellæ poteſt pater filijs ſpurijs quintam bonorum parte relinquere. *Idem 2. p. l. 5. q. 8. à num. 11.*

12 Cùm dos perit ſine culpa filiæ; debet iterum à patre dotari, ſecus verò ſi culpa ipſius perijt. *Comm. DD.*

13 Si filius viuente patre legitimam accepit, & culpa ſua perdidit, non tenetur pater ei aliam dare, ſecus verò ſi ſine culpa. *Comm. DD.*

SECTIO III.

An mater & alij conſanguinei teneantur filias, vel conſanguineas dotare?

1 Mater non tenetur dotare filias, niſi vrgente cauſam; verbi gratia, ſi ſint pauperes ſicut tenetur eas alere, ſic & dotare. *L. neque mater. c. de iur. doti, l. q. 9. tit. 12. p. 4.*

2 Mater infidelis tenetur dotare filiam fidelem. *L. cognouimus c. de hæred.*

3 Vxor viuente marito non poteſt dotare filiam ſine mariti conſenſu, niſi in tempus habile ſoluti matrimonij. *Rebel. de iuſt. 2. p. l. 3. q. 6. à nu. 2.*

4 Frater tenetur dotare ſororem etiam ſi ſit ex ſolo patre. *Vide Villal. tr. 27. diſ. 4. co. 2.* Si autem ſit ex ſola matre non tenetur niſi hæres ipſe ſit matris, vel ſoror pauper ſit, quia tunc tenetur eam alere, & hæc alimenta dare pro doto.

5 Frater, cui maioratus contigit, tenetur ex fructibus dotare ſorores ſecundum prædictam doctrinam. *Comm. DD.*

6 Soror diues tenetur alere fratres pauperes. *Comm. DD.*

7 Frater clericus habens beneficium ex eius fructibus, tenetur dotare sorores pauperes, & alere, & dotare filias spurias. *Nauar. de reddit. q.2. monit.26. num. 2.*

8 Auus paternus non tenetur dotare neptes, nisi cùm filius non potest, cuius hæres tenetur si potest priùs quam auus. Quòd si neptis habeat auum paternum diuitem, & matrem diuitem, ille prius tenetur eam dotare secundùm probabiliorem opinionem. *Barbosa sup. 4. p. l. 1. ff. sol. matr. nu. 125.*

9 Patruus non tenetur filias fratris dotare. *Idem vbi sup.*

10 Filius diues tenetur matrem alere, non verò dotare. *Rebel. vbi supra num. 31.*

SECTIO IV.

QVAM OBLIGATIONEM HABEANT dotator, & eius fideiussores?

1 SI dotans fuit pater, vel aliquis ex ascendentibus via masculina, & post promissam dotem pauperior fiat sine dolo, non potest conueniri in solidum, nisi in quantum facere potest salua honesta sui, & suorum sustentatione. *L. sicut autem ff. de re iud.*

2 Hanc eandem obligationem habet mater respectu dotatæ filiæ. Hæredes autem, & fideiussores non gaudent hoc priuilegio, sed tenentur in solidum. *Molin. dis. 413.*

3 Dotator alienus respectu dotatæ non tenetur in solidum; secus vero respectu mariti, & filiorum. *Moli. disp. 425.*

4 Maritus non tenetur ad solutionem acceptæ dotis, nisi in quantum facere potest si eam sine dolo amisit, secus si cum dolo. *Rebel. vbi sup. n. 11.*

5 A marito non potest peti fideiussor pro dote, nec ipse dare tenetur, nisi ei tradatur ante matrimonium, vel post eius dissolutionem, vt soluat intra terminum à iudice assignatum, vel cùm dotator est extraneus, & dat dotem cum conditione, quòd si dotata moriatur absque liberis ei dos reddatur. *Comm. DD.*

6 Ante dotis solutionem non tenetur maritus alere vxorem, si vxor aliunde habeat. Non tamen ideo potest eam domo eijcere. *Comm. DD.*

7 Si maritus aluit vxorem, & onera matrimonij sustinuit, potest petere lucra dotis non solutæ sine vsura, quia ei debentur, vt oneris stipendia; & potest conuentionem facere pœnam imponens dotanti, si intra præfixum terminum non soluat. *c. salubriter de vsur.*

8 Cùm maritus fuit negligens in petenda dote, & dotator in deteriorem venit fortunam, dotem amittet, & tenetur vxori soluere dotem. *Molin. to. 2. de iust. disp. 427.*

9 Cùm alius res dotales suas esse probauit, & per iudicis sententiam recepit, dotator tenetur de euictione, sed si dotator gratuito dabit bona fide, non tenetur, & res perit vxori. Si autem matrimonij contractus fuit vt in Lusitania ad dimidium, & vxor habuit bonam fidem vtriusque perit. Si autem habuit malam fidem, vel dos ob delictum eius fuit confiscata, ipsi soli. *Vide Rebell. de iust. 2. p. lib. 5. q. 12.*

10 Cùm dotis bona tam mobilia, quàm immobilia marito appretiata traduntur, illa alienare potest sine vxoris consensu. *Mach. de sum. verb. Maritus.*

SEC-

SECTIO V.

AN VXOR DVRANTE MATRImonio possit dotem petere; & quæ sint bona paraphernalia, & ad quem spectent?

1 MAritus non potest dare vxori dotem, ipsa autem potest petere, quando est in periculo vt pereat. *L. vnic. si dus cont. matr.* Si autem non est in periculo; & si maritus partem amiserit, non potest petere.

2 Non potest maritus vti legis priuilegio, ne reddat in solidum, nisi ita pauper sit, vt non habeat vnde reddat. *l. maritum ff. solut. matrim.*

3 Extraneus dotans non potest repetere dotem ob dictum periculum, potest autem maritum obligare de euictione *Rebel. vbi sup. n. 7.*

4 Vxor, cui dos integra reddita est per iudicem, eamque consumpsit in sustinendis matrimonij oneribus, potest clam compensationem facere de bonis mariti ob lites vitandas, nisi iuri suo renuntiauerit, & ad soluenda debita mariti teneatur. *Comm. DD.*

5 Mulier adultera amittit omnia sua bona præter paraphernalia. Si autem maritus etiam adulter fuit, fit recompensatio. *c. Plerumque de donat. inter vir. & vxor.*

6 Qui scienter bis contraxit amittit bona, in quæ filij eius succedunt; sed si filios non habet, quæ dolum passa est habebit dimidium bonorum, & Rex aliud dimidium. *Vide l. 17. tit. 17. p. 7.* Quod si ambo scienter contraxerunt, & filios non habent, omnia Regis erunt.

7 Bona paraphernalia sunt, quæ præter dotem quam marito tradidit, vxor sibi reseruauit ad donationes, & eleemosynas faciendas. *Vide l. 16. tit. 11. p. 4.* Hæc vxoris voluntas constare debet, vt sint paraphernalia. *Vide Rebell. de iust. p. 2. l. 6. q. 3. n. 3.* Hæc verò non habent ius prælationis, nec maritus habet eorum administrationem nisi ei ab vxore tradantur, in quo casu faciet suos fructus industriales ex eis perceptos, & naturales si sint pauci, vel eos cum vxoris consensu consumpserit.

SECTIO VI.

QVID SINT ARRHÆ, ET AD QVEM spectent, & quæ sint donationes inter nuptias, & quem effectum habeant?

1 ARrhæ de iure communi dantur in signum futuri matrimonij. *L. arrhæ, & l. fin c. de spons. & l. 1. tit. 1. p. 4.* In regnis autem Castellæ, & Lusitaniæ arrhæ dicuntur dona, quæ sponsus sponsæ promittit in dotis, aut virginitatis remunerationem.

2 Hæ arrhæ consummato matrimonio fiunt vxoris, & ei debentur à marito, & si vxor decedat sine testamento, ad eius hæredes spectant. *Molin. 2. de iust. disp. 431.* Quod autem sponsus sponsæ voluntariè donat, non sunt arrhæ.

4 In regno Castellæ arrhæ non possunt excedere decimam partem bonorum, & quoad excessum sunt inualidæ. Quod si maritus habuerit maioratum, fructus computandi sunt per eius vitam, & decima pars assignari potest pro arrhis. *Vide l. 1. tit. 2. lib. 5. recop.*

4 An confirmatæ iuramento valeant quoad excessum alij aiunt, alij negant probabilius. *Couar. in c. quamuis pactum, 2. p. parag. 2. n. 8.*

5 Si minor promittat arrhas in rebus

mobilibus, sufficit curatoris consensus; si verò in immobilibus, necessaria est iudicis authoritas. *Comm. DD.*

6 Si vxor dotem non soluit, non debentur ei arrhæ, etiam post consummatum matrimonium. *Comm. DD.* Si verò dimidium dotis soluerit, dimidium arrharum ei debetur.

SECTIO VII.

QVÆ SINT DONATIONES INTER sponsos, quem effectum habeant, & an bona lucrata durante matrimonio sint communia, & qua hæc sint.

1 Sponsalitiæ largitates dicuntur dona, vel monilia, quæ inter se sponsus, & sponsa sibi mutuo condonare solent. *L. 3. tit. 11. p. 4.*

2 In regno Castellæ dantur etiam post consummatum matrimonium, sed siue ante illud, siue post dentur, semper dari præsumuntur ratione matrimonij. *Vide Moli. 2. de iust. disp. 430. & Rebel. 1. p. l. 6. q. 5. nu. 5.*

3 Cum ab extraneo donantur, donatio præsumitur facta vtrisque; si autem à consanguineis vxoris, ad eam spectant: si verò à consanguineis mariti, ad illum pertinent. *Vide Villal. tr. 27. dif. 12.*

4 In regno Lusitaniæ quando fit contractus ad medietatem, omnia bona sunt communia post contractum matrimonium. *Lib. 4. de ordinat. Lusit. tit. 7. parag. 1.*

5 Cum matrimonium celebratur per dotem, & arrhas, partiuntur bona lucrata per æquales partes inter virum, & vxorem. *L. 4. tit. 4. l. 5. ordin.*

6 Si matrimonium mala fide contractum est, non fit prædicta communicatio in bonis. *L. cum hic stat. ff. de donat. inter. vir. & vx.* Si autem bona fide, etiamsi nullum sit, communicantur. Si verò alter eorum malam fidem habuerit, is partem amittet, quæ ad eum spectabat.

7 Mulier vidua, quæ inhonestè viuit, dimidium bonorum lucratorum amittit: sed hæc pœna non obligat nisi post sententiam iudicis. *L. 5. tit. 9. lib. 5. recop.*

8 Cum dubitatur an bona sint acquisita durante matrimonio, intelligendum quod sint, nisi probetur contrarium. *Reb. de iust. 2. p. l. 6. q. 3. n. 4.*

9 Fructus ex vtriusque patrimonio percepti, & aliorum omnium bonorum, & fructus pendentes, & omne quod lucratur durante matrimonio, communicantur inter maritum, & vxorem. *L. 1. tit. 9. lib. 5. recop.*

10 Quod maritus acquisiuit in bello, si pugnauit regijs stipendijs, non est commune vxori; secùs si pugnauit, & sumptus fecit ex communibus bonis. *L. 5. l. 5. tit. 9.*

11 Quidquid acquirunt propria industria etiam est commune, & quidquid augent ad vtrumque spectat, etiamsi augmentum sit in maioratu. *Vide Mol. to. 2. de iust. disp. 433. & l. 7. tit. 7. lib. 5.*

12 Expensæ factæ in rebus dotalibus quomodo sint compensandæ, vide apud Rebel. *de iust. 2. p. lib. 7. quæst. 1. per totam.*

13 Quando fundus, vel domus dotalis pro alia commutata est ad eum ad quem vetus, noua, quæ permutatur, spectat; secus si ematur pecunia alterius. *Vide Villal. vbi sup. dif. 15.*

14 Donationes vni ex coniugibus factæ, ad eum solum, cui fiunt, spectant. *Comm. DD.*

15 Donationes remuneratoriæ si debentur

bentur ex iustitia sunt communes; secus verò si ex sola gratitudine. *Moli. vbi sup. dis. 433.*

16 Donatio regia facta ob obsequia præstita sumptibus communibus fit communis. *Comm. DD.*

17 Dominium dimidij bonorum acquisitorum ád vxorem spectat. *Molin. vbi sup. disp. 434.*

18 Bona acquisita non verò acquirenda possunt à coniugibus renuntiari, siue ante, siue post matrimonium acquirantur. *Comm. DD.*

19 An verò qui habet creditores possit his bonis renuntiare dubium est. *Moli. disp. 435.* Pars negatiua videtur probabilior.

20 Coniux vterque soluto matrimonio potest his bonis frui ad libitum, nec tenentur proprietatem, vel vsum fructum filijs reseruare. *L. 6. tit. 9. lib. 5. recop.* Et cum in testamento aliquod inter se legatum coniuges mutuo sibi relinquunt, non intelligitur de prædictis bonis.

SECTIO VIII.

AN DEFVNCTO MARITO TENEATVR vxor dimidium debitorum mariti soluere; & ipsa, & hæredes mariti teneantur perficere contractus à marito inceptos?

1 SI debita ante matrimonium contracta sunt, & maritus bona non reliquit, vxor soluere non tenetur. *Comm. DD.*

2 Donationes magnas, & quæ ipse maritus sua culpa consumpsit, ipse & non vxor soluere tenetur. *Rebel. de iust. 2. p. l. 6. q. 2. nu. 2.*

3 Si soluto matrimonio remanent bona acquisita, prius extrahenda sunt debita, quæ maritus contraxit matrimonio durante. *Comm. DD.*

4 An vxor quando non sunt bona acquisita, nec reliquit bona maritus, teneatur ex proprijs debita soluere, quę in sustentanda familia ille consumpsit; dubium graue est inter DD. Quod non teneatur, videtur probabilius ex quibusdam legibus. *L. 9. tit. 3. l. 1. recop. Mol. disp. 435. l. 6. Tauri hodie l. 9. tit. 5. recop.*

5 Si maritus in vtilitatem vxoris aliqua quorum dominium non habebat consumpsit, ipsa vxor restituere tenetur.

6 Quando maritus conductam habebat hæreditatem alienam, si post matrimonij dissolutionem velit vxor dimidium bonorum acquisitorum, tenetur perseuerare in contractu. *Mol. dis. 350.*

7 Si maritus locauit bona paraphernalia, quorum administrationem habebat, tenetur perseuerare in contractu. *Rebel. 2. p. lib. 6. q. 9. nu. 2.* Secus verò quando locauit res dotales ex natura rei; causatiue vero, id est ne damnum marito causet, teneri probabilius est. *Idem vbi sup. n. 1. Vide Rebel. 2. p. de iust. l. 6. q. 9. nu. 1.*

8 Maritus si ante matrimonium cognouit fundum ab vxore fuisse locatum, tenetur perseuerare in contractu, secus verò si ignorauit. *Couar. 2. var. c. 15. nu. 3.*

9 Si maritus fideiussit, vel soluit; non tenetur vxor nisi fideiussio, & solutio fuerit in vtilitatem vxoris.

SECT.

SECTIO IX.

AN DOTIS HYPOTHECA RELIQVIS præferenda sit: & an maritus, vel eius hæredes possint opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ dotis?

1 HYpotheca alia expressa, alia tacita; hanc habet vxor in bonis mariti ad recuperandam dotem, & bona paraphernalia: in his autem non gaudet prælatione. *L. vnic. parag. & vt plenius c. de re. vxor. act.*

2 Dotis hypotheca præfertur alijs tacitis anterioribus non habentibus prælationem. *Rebel. 2. p. l. 6. q. 16. nu. 3.*

3 Dotis tacita hypotheca præfertur expressis posterioribus; non verò anterioribus, etiamsi ipsa sit expressa. *Conar. vbi sup. c. 5.*

4 Si res empta fuit aliena pecunia, & mansit obligata ad illius solutionem, hæc hypotheca præfertur dotali etiam anteriori. *L. licet qui potiores.*

5 Dos secunda vxoris non præfertur primæ. *c. qui prior. de reg. iur. in 6.*

6 Prælationis priuilegium est personale, & ideo non transit ad hæredes; nihilominus matris priuilegium transit ad filios. *Rebel. l. 2. p. 6. q. 10. nu. 8.*

7 Si alij facta fuit solutio, nec manet vndè fiat vxori, poterit repetere, si autem in pecunia solutio facta fuit, etiamsi fuerit consumpta. *Vide Rebell. l. 2. p. 6. q. 10. nu. 7.*

8 Intra duos annos potest maritus opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, & post, si onus probandi suscipiat. *Vide Villal. tr. 27. dif. 19. to. 2.*

9 Si maritus huic exceptioni renuntiauit, vt potest in regnò Castellæ, non poterit vti hoc priuilegio. *Molin. de iust. disp. 439.*

10 Cum notarius reddit testimonium, & dicit dotem fuisse acceptam, non habet locum hæc exceptio: *Comm. DD.*

11 Si maritus se accepisse iuramento confessus est, probabilius videtur non posse exceptione vti. *Molin. de ius. dis. 439.*

SECTIO X.

QVOMODO DIVISIONES SVNT faciendæ, & quando?

1 SI matrimonium cum dote, & arrhis contractum fuit, prius vxor dotem, & bona paraphernalia accipere debet. *Vide Rebel. de iust. 2. p. l. 6. q. 12. n. 3.*

2 Extracta vxoris parte ante bona acquisita, maritus quæ ad eum pertinent extracturus est.

3 Si aliquid ex capitali alienatum est, debet compensari ex bonis acquisitis. Et reliquum, bona scilicet acquisita diuidenda sunt.

4 Si propter vxoris culpam matrimonium dissolutum fuit, non est illi dos restituenda. *l. consensu parag. 1. c. de repud.*

5 Mortua vxore bona remanent in possessione mariti, ab eoque hæredes accepturi sunt. *Mol. 5. de iust. disp. 442.*

6 Hodie in regno Castellæ in dotis scriptura ponitur, quod dissoluto matrimonio intra 30. dies maritus dotem soluat; & huic conuentioni potiùs quàm alijs legibus standum est.

7 Dum vxori dos non redditur, danda alimenta sunt ab hæredibus mariti, si ipsa aliunde non habet. *Comm. DD.* Transacto autem anno cessat hæc obligatio.

8 Leges seruandæ sunt in solutione dotis

dotis illius regni, in quo maritus habet domicilium, nisi aliud fuerit ex conuentione in scripturis declaratum. *l.24.tit. 11.p.4.*

9 Pactum filiæ nubentis quod renunciat alijs omnibus bonis, solâ dote contenta non valet sine iuramento. Pater autem filium compellens ad iurandum peccat mortaliter. *Sà hoc verb.*

10 Non potest alienari dos aut donatio propter nuptias sine iuramento vxoris, sine vi, & dolo. *Syluest. verb. Matr. 1.n.612.*

11 Occidens vxorem amittet bona, quæ alioquin ex eius morte habuisset: Itemque si eius culpa vxor obeat, habebuntque bona eius hæredes. Perditque vxor lucrum virum occidens. *Vide l. si ab hostibus ff. solut. matr.*

12 Mortua vxore sine liberis dos restituenda est non dotanti, sed hæredibus eius.

DISP. X. SECT. PRIMA.

DVBIVM.

Quid sit: & an in dubio teneatur quis restituere?

1 DVbium est cùm neutri parti assentiris, quia pro vtraque sunt rationes. *Comm.DD.*

2 In opinione est assensus, quid deest in dubio: in scrupulo autem est quædam apparentia. *Vide Sanch. in summ.*

3 Qui facit contra dubium practicum, peccat: qui verò habet dubium speculatiuum, in praxi autem illud deponit, non peccat. *Idem de matr. lib.2. disp.42.nu.5.*

4 Qui possidere cæpit bona fide, & facta debita diligentia adhuc dubitat, restituere tenetur. *Azor. lib. 2. to. 1. c. 19. q. 5.*

5 Si verò non fecit debitam inquisitionem etiamsi transacta sit occasio eam faciendi, tenetur restituere. Rem autem in hoc casu esse partiendam secundum dubij qualitatem asserunt aliqui DD. Quod verum est quando res à nullo possidetur. *Sanchez de matr. lib. 1. disp.5.nu.13.*

6 Qui cæpit possidere bona fide, & postea dubitat; non potest re vti, donec faciat debitam diligentiam; facta autem poterit vendere admonendo emptorem de dubio. *Idem lib.2. disp.44.*

7 Qui cœpit possidere cum dubio, tenetur restituere secundum qualitatem dubij, nisi posteà habeat certitudinem, & bonam fidem. *Henriq. lib.12. de matr. c.6. nu.15.*

8 Cùm rumor est, vel vehemens suspicio, quod res, quæ venduntur sunt furto ablatæ, non licet emere nisi facta inquisitione.

9 Qui dubitat an ex consilio, quod dedit secuta fuerit actio in iusta non tenetur restituere. Idem dic de depositario, qui dubitat an res sua culpa perierit. *Molin. disp.35.*

SECTIO II.

An in alijs materijs extra iustitiam verum sit meliorem esse possidentis conditionem?

1 IN dubio in reliquis etiam materijs melior est possidentis conditio. *Sanch. de matr. lib.1. disp.41. n.32.*

2 Qui dubitat an votum fecerit, non tenetur adimplere secundum probabiliorem sententiam. *Sanch. de matr. lib. 5. disp.9. n.11.*

3 Qui dubitat an lex sit, non tenetur adimplere; si autem sciat legem, esse dubitat tamen de eius dispensatione, aut con-

consuetudine in contrarium, implere tenetur. *Comm. DD.*

4 Qui dubitat an cùm votum fecit, haberet 14. annos, ac si non haberet iudicandus est. *Sanch. vbi sup.*

5 Qui dubitat an sonuerit duodecima noctis hora quando cœnauit, non potest Eucharistiam sumere. *Sanch. vbi supra nu.40.*

6 Qui dubitat die Iouis an sit 12. noctis hora, potest carnibus vesci, & cum prima auditur campanæ percussio, hora iudicatur completa. *Villal.tr.1.dif.21.*

7 Qui dubitat in die ieiunij an sit 12. noctis hora, non potest comedere quasi transisset dies ieiunij. *Idem vbi sup.*

8 Cùm sonant diuersa horologia, idem dicendum ac si essent diuersæ opiniones probabiles.

9 Cùm iuris dubium est, vel est opinionum diuersitas an quis irregularis sit, nemo irregularis censendus est. *Auila de cens.p.7.disp.2. dub.5.*

10 Qui in casu homicidij in facto dubius est, debet se gerere vt irregularis, secus verò in alijs casibus. *c. Ad audientiam c. Significasti de homicid. c. Cum sunt partium de reg. iur. in 6.*

11 Qui iudicat esse irregularitatem, quæ verò non est, illam non incurrit. *c. is qui de sent. excom.*

SECTIO III.

Ad quid faciendum obligatus sit, qui dubitat de valore sui matrimonij?

1 QVi bona fide contraxit, posteaque dubitat de valore matrimonij, potest soluere debitum, non autem petere. *Sanch. vbi sup. n.15.*

2 Qui mala fide contraxit, tenetur soluere: sed non potest petere. *Comm. DD.*

3 Lis contestata contra valorem matrimonij nec ius dat, nec tollit. *C. 2. vt lite pendente.*

4 Si coniux coniugi dicat suum inualidum fuisse matrimonium, innocens potest ei negare debitum, vel soluere si velit; quia credere non tenetur: si autem credat, nec petere nec reddere licet. *Sanch. vbi supra.*

5 Quæ dubitat an primus maritus viuat, potest debitum reddere, & factâ debita diligentia etiam petere. *Comm. DD.*

6 Qui dubitat an vxor eius sit libera an ancilla, non tenetur soluere. *Azor. c. 1. lib.2.c.19.q.1.*

7 Qui dubitat de impedimento frigiditatis, potest per duorum annorum spacium matrimonio vti. *C. Licet de frig. & malef.*

8 Ad hoc quod aliquis certus sit de matrimonij nullitate, sufficit certitudo moralis. *Sanch. de matr. lib. 2. disp. 45. num. 4.*

9 Ad dubitandum de nullitate matrimonij sufficit vnus testis omni exceptione maior. *Idem vbi sup. n.25.*

10 Multo minus sufficit ad matrimonium impediendum, quam ad dissoluendum. *Idem vbi sup. disp.171.*

11 Ad hoc quod quis secundo possit nubere, requiritur moralis certitudo, nec sola fama sufficit sine alijs adminiculis. *Vide eundem lib.2. de matr. disp.46.*

12 Sufficit nuntius certus cum alijs circumstantijs, quæ rem faciant moraliter certam, in quo debet iudex cum magna prudentia procedere, quia sæpe contingit apparere viuum, qui putabatur mortuus, & secundo nuptam, & cum filijs alio inuenire vxorem. *Comm. DD.*

✠✠✠

SEC-

SECTIO IV.

AN SVBDITVS TENEATVR IN dubio parere Prælato?

1 PRacticè certum eſt teneri ſubditum in dubio parere Prælato, niſi res cedat in damnum proximi. *Comm. DD.*

2 Cùm dubitatur an tributum à Rege impoſitum ſit iuſtum, non eſt ſoluendi obligatio. *Villal. vbi ſupr.*

3 Dubia verba, & indifferentem ſenſum habentia in meliorem partem interpretanda ſunt. *Comm. DD.*

4 Licitum eſt facere, quod quis putat probabili ratione, vel viri docti authoritate licere, etiam ſi contrarium ſit tutius. *Comm. DD.*

5 Scrupulus deponendus eſt authoritate viri docti, vel ratione probabili.

DISPVTATIVNCVLA.

interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DVELLVM

Quid ſit, & an aliquando liceat?

1 DVellum dicitur quaſi durum bellum; eſt autem pugna duorum ex condicto. *Comm. DD.*

2 Non poteſt à Principe concedi, & acceptantes, & conſulentes, & patrini ipſo facto excommunicati ſunt per Tridentinum, nec non conſulentes, & ſpectatores. *Seſs. 25. c. 19.*

3 Duellum licet duci iniuſtè oppugnato, qui alioquin victoriam deſperat, & militibus exercitus ex vtraque parte, ne hoſtes alioquin audaciores fiant. *Vide Sà hoc verb.* Item ſi præcipiat ſuperior ob bonum commune. Item ei, qui alioquin eſt occidendus.

4 Excommunicatio contra exercentes duellum ſi hoc fit priuatum, non eſt lata ſed ferenda. *Vide Trident. vbi ſupra.*

5 Vir equeſtris ad duellum prouocatus non vindictæ deſiderio; ſed vt quis conſulat honori ſuo, non poteſt illud acceptare, licet timiditatis notam apud alios incurrat; ſed conſultius faceret ſi diceret: vtilius mihi & honorificentius eſt Redemptoris mei parere conſilijs, quàm iniquis mundi legibus; & contra quemcunque, qui me impetierit, paratus ſum me defendere. Sic honori & vitæ corporis, & animæ ſufficienter conſulet. *Contrarium damnauit Alexander VII. in decretis ann. 1665. 24. Sept. vide Quintanaduen. in qq. ſing.*

DISPVTATIO I.

SECTIO VNICA.

RESOLVT. VARIÆ.

E.

EBRIETAS.

EX ſe peccatum eſt mortale, quando quis cauſam dat, vt mentem omnino amittat, & hoc ſcienter. *D. Tho. 2. 2. q. 150. art. 2.*

2 Cùm quis diſcernit inter bonum, & malum, etiam ſi genua labent, non amiſit omnino rationem. Si verò faciat, quæ non conſueuerat, iurat, blaſphemat, &c. vel poſt concoctum vinum non recordatur, quæ fecit in ebrietate, ſignum

signum manifestum est mentem penitus amisisse. *Comm. DD.*

3 Qui medicorum consilio propter sanitatem acquirendam vsque ad ebrietatem bibit, vel ad euitandam mortem non peccat, quando non suppetit aliud remedium. *Les. lib. 4. c. 3. dub. 3. n. 3.*

4 Qui scienter alium inebriat, vel procurat vt inebrietur, peccat mortaliter. *Comm. DD.* Qui autem alium ad bibendum inuitat, illum exponens ebrietatis periculo non excusatur ab eodem peccato.

5 Licet autem ad graue malum impediendum alium inebriare, vel ad se liberandum è manibus latronum, ad tuendam propriam, vel alienam vitam. *Les. lib. 4. c. 3. nu. 30.*

6 In semiebrijs est imperfecta libertas iudicij sufficiens ad veniale, non tamen ad mortale. *Comm. DD.*

7 Qui ignorans qualitatem potus, vel iudicans illam quantitatem licet nimiam insufficientem esse ad ebrietatem se inebriauit, non peccat mortaliter, nisi ea quantitas, & qualitas talis sit, vt ea, alias soleret inebriari. *Comm. DD.*

8 Matrimonium, & alij contractus ab ebrijs celebrati inualidi sunt. *Tolet. de pecc. mort. c. 61.*

9 Peccatum mortale ab ebrio factum, si ebrietas voluntaria fuit, & ante eam præuisum peccatum, ei quia voluntarium, imputatur. *Valent. to. 3. disp. 9. q. 3. p. 1.*

10 Dormiens, aut ebrius, qui antea potuit præuidere & cauere, & non egit, si occidat, vel aliud damnum inferat tenetur restituere. An autem sit irregularis, alij aiunt, alij negant. *Sà verb. ebrietas. Vide Cast. lib. 2. de leg. pœn. cap. 14.*

✠✠✠

DISPVTATIO II.

SECTIO VNICA.

Ecclesia in communi.

1 Ecclesiæ nomine non venit monasterium, nisi in causa fauorabili, in qua venit etiam hospitale erectum Episcopi authoritate. *Tolet. lib. 2. c. 18. num. 7.*

2 Ecclesia dicitur polluta sex casibus. 1. Quando in ea effunditur iniuriosè sanguis humanus, vel datur causa naturalis talis effusionis, aut mortis. *c. si Eccl. de consec. Eccl.* Secus si extra Ecclesiam etiam desuper in tecto vel super speluncam. Non sufficit aliquarum guttarum sanguinis emissio, vel percussio, quæ non sit mortifera sine sanguinis effusione. Violatur etiam seminis effusione, neutra autem effusio Ecclesiam violat nisi sit publica.

3 Non violat effusio sanguinis ob iustam defensionem, vel à furioso facta. *Vide Nauar. c. 27. n. 257.* Violat si percussio fiat in Ecclesia, & effusio sanguinis extra illam. E contrario non violat percussio facta extra Ecclesiam, etiamsi intra illam fiat effusio. Sufficit aliquem suffocare, vel aliter occidere etiam sine sanguinis effusione; Idem dic de sanguinis effusione propter fidem. *Idem ibidem.*

4 Si telum mittatur ab existente in Ecclesia, & extra illam fiat percussio, non violatur, secùs verò si mittatur ab existente extra Ecclesiam, & intra fiat percussio. *Comm. DD.*

5 Secundus casus est per voluntariam humani seminis effusionem siue viri, siue fœminæ, siue iuxta cursum naturalem, siue contra naturam, imò

per

per copulam coniugalem; habita autem in somnis non violat, nec coniugalis copula, si diu ibi coniuges habitare cogantur, vel coeant ad vitandam incontinentiam; secus erit peccatum mortale, & polluetur Ecclesia si manifestè fiat. *Vide eundem Nauar. c. 27. n. 257.*

6 Non violatur Ecclesię percussione non mortifera etiam si magna, sit sanguinis effusio. *Sà hoc verb. nu. 31.*

7 Oratorium, vel quicumque alius locus qui non sit consecratus, vel benedictus non polluitur. *Suar. to. 3. disp. 87. sec. 4. col. 8.*

8 Tertius casus est, quando in Ecclesia sepelitur excommunicatus. *c. consuluisti de cong. Eccl.* Quartus quando sepelitur infidelis. Quintus quando Ecclesia consecratur ab Episcopo publicè excommunicato. Sextus quando Ecclesia ita renouatur, vt maior pars fuerit destructa.

9 Polluta Ecclesia cæmeterium censetur pollutum, non verò è contrario. *c. vnic. de consec. Eccl.*

10 Qui celebrat in Ecclesia polluta peccat mortaliter, nullam tamen censuram incurrit, & Ecclesia eo ipso reconciliatur. *Suar. vbi supra.*

11 Reconciliatio Ecclesiæ consecratæ nō fit nisi ab Episcopo, & aqua benedicta à se vel ab alio Episcopo. Si Ecclesia tantùm erat benedicta potest reconciliari à Presbytero aqua ab ipso benedicta. Quando in Ecclesia infidelis sepultus fuit, radendi parietes sunt, alias non. *Vide Sà hoc verb. n. 20.*

12 Ecclesiæ dirutæ materia vt seruiat in profanos vsus Pepæ licentiam esse necessariam alij dicunt, alij probabilius Episcopi sufficere. *Vide Sà vbi supra.*

13 Licet in necessitate comedere, & dormire, & supellectilem seruare in Ecclesia; hæc autem absque necessitate facere erit peccatum veniale. *Comm. DD.*

14 Non licet in Ecclesia negotiari, iudicia, aut sæculares conuentiones facere nisi pietatis causa; licet autem sacras repræsentationes facere, vel gradum doctoratus dare. *Sà vbi sup. n. 4.*

15 Ecclesiæ œconomus in temporalibus non potest esse laicus. *Archid. in c. decernimus de iudicijs.*

16 Ecclesiæ rem posse obligari à rectore pro sua, vel illius necessitate, tenerique successorem multi dicunt probabiliter. Et pro debitis Ecclesiæ soluendis res Ecclesiæ non sunt alienari prohibitæ, dummodo debitæ seruentur solemnitates. *Trid. sess. 25. c. 11.*

17 Ad reparationem Ecclesiæ non tenentur laici. *Ex gloss. cap. quatuor 12. q. 2.*

18 Priuilegia omnia concessa reipublicæ, Ecclesijs concessa censentur. *Comm. DD.*

19 Contra libertatem Ecclesiasticam facit, qui facit contra concessa vniuersali Ecclesiæ, non verò qui contra concessa particulari. *Nauar. c. 27. num. 119.*

20 Polluitur Ecclesia si in vtero matris defunctæ, & sepultæ moriatur infans. *Suar. to. 3. disp. 81. sec. 4.*

21 Si pauci sciunt Ecclesiæ pollutionem & non diuulgant, non indiget reconciliatione, Et si quis bona fide in ea celebret manet reconciliata. An verò si mala fide alij aiunt, alij negant; probabilior videtur sententia affirmatiua, Reconciliata Ecclesia censetur reconciliatum cæmeterium. *Authent. hoc ius porrectum cap. de 23. sacros. Eccl.*

22 Ecclesiæ prædia alienari prohibita, vendi possunt ad soluenda debita, si fructus non sufficiant.

23 Ecclesiæ primum lapidem iacere cum cæremonijs consuetis potest simplex sacerdos ex commissione Episcopi.

SECTIO II.

ECCLESIAE IMMVNITAS QVÆ sit: & quæ loca gaudeant illa?

1 ECclesiæ immunitas est eius priuilegium, & libertas non est de iure naturali, nec diuino, sed vtrique iuri valde consentanea. *Extr. 1. parag. 1. incendiarios de priuil. Suar. to. 1. de relig. tr. 3. c. 9.*

2 In hac materia tenentur iudices potius ius canonicum, quàm ciuile seruare. *Comm. DD.*

3 Quælibet Ecclesia, in qua diuina celebrantur officia, etiam si non sit consecrata: vel sit interdicta, aut polluta, & cùm non diruitur superioris authoritate, & reparatio eius speratur, hac gaudet immunitate. *c. Ecclesia de immu. Eccl.*

4 Gaudent etiam Xenodochia erecta Episcopi authoritate. *Suar. vbi sup.*

5 De iure communi Ecclesia matrix per 40. passus in circuitu, & aliæ Ecclesiæ per triginta gaudebant immunitate; sed iam hoc consuetudine derogatum est, & solùm gaudet cæmeterium Ecclesiæ signatum ab Episcopo, & tectum Ecclesiæ. *c. quisquis 17. q. 4.*

6 Gaudet immunitate, qui valuas, portas, & postica Ecclesiæ manu tenet, vel est in eius atrio, etiamsi extrahatur ex vestibus, quæ extra fluebant. *Couar. 2. var. c. 20. n. 18.*

7 Eadem gaudet immunitate, qui aufugit ad sacerdotem manibus Eucharistiam ferentem, vel celebrantem, nisi celebret in carcere, vel reo incluso ministret Sacramentum. *Idem sup. n. 6.*

8 Gaudent etiam sacella, & oratoria erecta Episcopi authoritate, si sint publica, non verò particularia, quæ domi habentur. *Comm. DD.*

9 Gaudent monasteria religiosorum quoad atrium, & hortum, & omnia, quæ sub eorum clausura continentur, nec non eorum prædia. *Auth. de monast. col. nec quidem 18. q. 2. Eman. Rodr. to. 2. qq. reg. q. 75. art. 1.*

10 Cardinalium palatia, nec non Episcoporum, si sint ædificata intra 40. passus ab Ecclesia. *Couar. vbi supra n. 5.*

11 Delinquens, qui refugit ad palatium Regis non potest extrahi sine Regis licentia. Eodem priuilegio gaudent in Hispania legati Regij, & in regno Nauarræ nobilium domus. *Bobad. Polit. lib. 2. c. 14.*

12 Peccat mortaliter, qui facit contra immunitatem Ecclesiæ reo aufugienti aliquam violentiam, eum extrahendo, vel ei dare alimenta prohibendo. *Comm. DD.*

13 Si iudex promisit, vel iurauit non castigaturum in corpore reum, tenetur adimplere, & peccabit mortaliter non adimplendo. *Comm. DD.*

SECTIO III.

Quæ personæ hac immunitate gaudeant, & quæ non gaudeant.

1 OMnibus delinquentibus valet Ecclesia; & probabilius est etiam valere Iudæis, Paganis, & hæreticis, non tamen in hæresis crimine. Nec non detento in carcere, qui eum fregit, item & qui vt exiret, fecit redeundi iuramentum. *C. Inter alia de imm. Eccles. & L. 4. tit. 11. p. 1. Siluest. verb. immu. 3. num. 23.*

2 Personis Ecclesiasticis & scholaribus,

bus, quorum causas cognoscunt iudices Ecclesiastici non valere, vsu receptum est. *Couar. vbi sup. n. 13. Comm. DD.*

3 Valet seruo fugienti à Domino; huic tamen reddendus est si præstet cautionem, vel iuramentum eum non puniendi. *L. 3. tit. 11. p. 1.* Si verò Dominus nimis sæuus sit ei non restituendus, sed à iudice vt illum vendat, cogatur. *Parag. fin. de his qui.*

4 Non gaudent fures publici, nec simplices alij latrones, nec nocturnus segetum, fructuum, vel agrorum vastator. *c. Fin. de imm. Eccl.* Nec qui occidit, vel mutilat in loco sacro etiam sine spè immunitatis. Nec qui insidiosè occidit, vel percutit animo occidendi.

5 An qui exiuit ab Ecclesia ad delictum patrandum gaudeat immunitate, alij aiunt, alij negant; affirmatiua videtur probabilior. *Vide Villal. to. 2. tr. 39. dif. 7.*

6 Non gaudet qui existens extra Ecclesiam existentem intra Ecclesiam occidit, vel è contra existens in Ecclesia existentem extra Ecclesiam occidit. Nec qui Ecclesiam incendit, ianuas infringit, vel aliud damnum infert. *Nauar. c. 25. n. 2.*

7 Non facit contra immunitatem, qui in Ecclesia aufert delinquenti arma prohibita. *Comm. DD.*

8 Gaudet clerici occisor, vel percussor; quamuis ab alijs contrarium probetur. *Nauar. c. 25. n. 19.*

9 Non gaudet patricida, nec filicida, nec qui alium interfecit veneno, nec hæreticus, nec blasphemus, nec incendiarius, nec assassinus, aut læsæ maiestatis crimen committens. *Comm. DD.*

10 Gregorius XIV. in motu proprio expedito anno 1591. iubet, quod nullus sæcularis iudex extrahat ab Ecclesia delinquentem sine licentia Episcopi, vel Vicarij, & quòd custodiatur in carcere Episcopali, donec iudex Ecclesiasticus cognoscat, an gaudeat immunitate, vel non. *Vide Villal. Emanu. Roder. to. 2. qq. reg. q. 50.*

11 Si delinquens comprehensus à iudice sæculari ducatur per Ecclesiam, an gaudeat immunitate dubium est; affirmatiua videtur probabilior. *Sà verb. Eccl. immu. Nauar. c. 25. n. 19.*

12 Non licet iudici in Ecclesia ligare delinquentem, vel ei compedes inijcere. *Suar. lib. 3. de relig. tr. 3. c. 12. n. 2.*

13 Clericus etiam in minoribus constitutus non potest extrahi à iudice sæculari. *Comm. DD.*

14 Falliti an gaudeant dubium est; sed iam vsu receptum eos gaudere.

SECTIO IV.

QVALE PECCATVM COMITTAT, qui extrahit delinquentem ab Ecclesia, & quam pœnam habeat?

1 CVm certum est delinquentem immunitate non gaudere nullum peccatum est eum extrahere ab Ecclesia. *Comm. DD.* Idem dic quando rogatus spontè exijt etiam inuitis clericis, vel Rector Ecclesiæ ob iustam causam iudici dat facultatem; iusta autem erit causa, si iudex cautionem præstet eum corporaliter non plectendi. *c. inter alia de immun. Eccl. c. id statuemus 17. q. 4.*

2 Iudex qui violenter extrahit delinquentem ac Ecclesia in casu, in quo gaudet immunitate, graue sacrilegium committit, teneturque restituere Ecclesiæ delinquentem, huicque damna. *Comm. DD.*

3 Non incurrit ipso facto excommunicationem, sed incurrit alias pœnas in foro exteriori. *Suar. vbi sup. n. 7.*

DISP.

considerari debent vitæ probitas, scientia & prudentia in rebus agendis. *Trid. sess. 24. c. 18.*

17 Eligere dignum relicto digniore ex se peccatum mortale est; erit autem veniale ex inaduertentia, vel materiæ leuitate. *D. Tho. 2. 2. q. 185. art. 3.*

18 Olim Episcopi electio fiebat à Canonicis, hodie præsentatur à Regibus, vel à Principibus, & confirmatur à Papa.

DISP. III. SECT. VNICA.

ELEEMOSYNA.

ELEEMOSINA QVID SIT, & quotuplex.

1 IN Hebræo vocatur Sedech, idest iustitia, quia prodest multum ad hominem iustificandum, & est idem, quod misericordia. *Vide D. Thom. in 4. dist. 46. q. 2. art. 3.*

2 Eleemosyna multis donis spiritualibus abundat, & vt habetur Lucæ 4. Ab omni peccato, & morte liberat, & nō patitur animas in tenebras ire. *Luc. 4.*

3 Non est velut sacramentum, vt ipsa gratiam causet in peccatore, meretur tamen eam de congruo, & vt plurimùm eleemosynarum largitores saluifiunt. *Vide D. Tho. vbi supra.*

4 Eleemosyna est quidquid fit, aut datur ad subleuandam hominis indigentiam spiritualem, vel corporalem. *Ex definitionibus DD.*

5 Est actus imperatus à charitate, & secundùm alios elicitus à misericordia, & secundùm alios non nisi ab ipsa charitate. *D. Tho. vbi supra.*

6 Misericordiæ opera sunt septem spiritualia, & septem corporalia: spiritualia ex natura sua nobiliora sunt.

SECTIO II.

AN SIT PRÆCEPTVM elargiendi eleemosynam?

1 EX tribus bonis potest fieri, ex necessarijs ad sustentandam naturam, ex necessarijs ad statum, & ex superfluis.

2 Est præceptum naturale ac diuinum eleemosynas faciendi. *Deuter. c. 15.*

3 In necessitate extrema tenentur omnes dare eleemosynam ex bonis superfluis, & nemo ex necessarijs ad naturam. *Comm. DD.*

4 Non est in extrema necessitate, qui dicit nisi des mihi eleemosynam, me occidam; esse autem in extrema necessitate puto, qui est in periculo vitam vel aliquod membrum amittendi. *Azor. 2. p. lib. 12. Comm. DD.*

5 In alijs ordinarijs necessitatibus nemo tenetur dare ex his, quibus opus habet ad conseruationem sui status; secùs verò in extremis, sed non tenetur restituere qui extremè agenti succurrit. *Comm. DD.*

6 Diuites possunt cogi à iudicibus ad subueniendum extremè indigentibus, & hi possunt coram iudicibus clamare aduersus auaros. *Caiet. 2. 2. q. 118. art. 3. & 4.*

7 Extreme indigentes possunt aliena capere; nec tenentur restituere, nec alij, vt eis succurrant, si sua non habeant. *Comm. DD.*

8 An verò debitor, qui quod debebat consumpsit in necessitate extrema restituere, alij aiunt, alij negant; vtraque est probabilis, affirmatiua videtur probabilior, negatiua est benignior. *Azor. 2. p. lib. 12. c. 8. q. 7.*

9 In necessitatibus communibus tenentur

nentur diuites dare eleemosynam ex superfluis, sed non semper ac petitur. Quòd si moderatas eleemosynas faciant, vt solent alij diuites, obligationi satisfacient. Et sic videntur concordari contrariæ opiniones, quæ videri possunt in Villalob.

10 Duobus æquè indigentibus, qui vni tantùm potest succurrere, potest, cui maluerit. *Comm. DD.*

11 Cùm adsunt multi diuites scientes proximi indigentiam omnes tenentur in solidum; quòd si vnus eroget, alij liberantur. *Comm. DD.* Nemo autem ex eis tenetur quærere pauperes, quibus subueniat. *D.Tho.2.2.q.71.art.1.*

12 Ex dictis colligitur aduocatum, medicum, herbipolam, & similes scientes extremam necessitatem, vel quasi extremam pauperis infirmi, teneri eis succurrere. *Azor.2.p.lib.12.c.8.*

13 Prohibentes eleemosynam dare religiosis mendicantibus ipso facto excommunicantur, & incurrunt alias pœnas. *Ex priuilegio Sixti IV. refer. in comp. verb. eleemosyna parag.8.& 9.*

14 Qui tenetur eleemosynam dare, non satisfacit dando mutuum absolute pauperi, secus si sit ex accidenti. *Comm. DD.*

15 Pauperi infirmo nemo tenetur exquisita, & magni pretij medicamenta erogare, nec longè absentis extremæ necessitati, quàm audiuit, ire vt subueniat, sufficit præsentibus subuenire.

SECTIO III.

Quis possit Eleemosynam facere: & de obligatione Ecclesiasticorum eam faciendi.

1 Solum ille, qui donare potest, eleemosynam facere potest. *Comm. DD.*

2 Filius familias non nisi ex bonis castrensibus, vel quasi castrensibus, ex alijs verò non nisi ex patris consensu. *Vide Villal. to.1. tr.22. dif.4.* Nec seruus nisi ex eo quod ex sua portione sibi reseruat tacitè consentiente Domino. Nec religiosus nisi ex voluntate prælati saltem præsumpta.

3 Nec vxor nisi ex tacito mariti consensu, qui præsumetur in extrema, vel quasi extrema necessitate, & in illis eleemosynis, quas vxores aliæ sui status facere solent secundùm terræ consuetudinem. *Comm. DD.*

4 Qui rerum alienarum administrationem habent in vtilitatem illorum, ad quos pertinent, possunt eleemosynas facere moderatas, & Prælati religiosi debent in hoc stare religionis consuetudini. *Azor. vbi supra vers. quæres.*

5 Ecclesiastici habent tria bona: patrimonialia, quæ à parentibus acceperunt: quasi patrimonialia, quæ concionando, confessiones audiendo, vel cantando, vel aliter acquirunt propria industria. *Vide Villal. tr. 10. to. 2. dif. 8.* Alia tandem sunt merè Ecclesiastica, quæ habent rationem beneficij Ecclesiastici.

6 An clerici sint veri Domini bonorum, quæ possident ratione beneficij Ecclesiastici, dubium est inter DD. Probabilius videtur veros esse dominos. *Vide Nauar. de reddit. Eccl. Vide Villal. vbi supra & D.Tho.2.2.q.85. art.7.*

7 De bonis patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus non habent clerici maiorem quàm laici obligationem faciendi eleemosynam, & idem est de his quæ auferunt de sua congrua sustentatione ex bonis Ecclesiasticis. *Molin. de iust. to.2. disp.143. Idem vbi sup.*

8 Peccat mortaliter Episcopus, & clericus beneficiarius, qui non consumit in

in pia opera ea, quæ illi desumpta congrua sustentatione supersunt, non tamen ad restitutionem tenentur secundum probabiliorem opinionem. *Lessius lib.2.c.4.dub.6. & est Comm.DD. Idem vbi sup.nu.6.*

9 Equites Ordinum militarium possunt sua bona insumere, iuxta suas constitutiones, nec habent eandem obligationem quam clerici. *Comm. DD.*

10 Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri non potest per quascunque sed certas & æquiualentes eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficij fecerit eaque restitutio debetur in conscientia ante iudicis sententiam declaratoriam. *Alexand.VII.in decret. anno 1666. 18. Martij. Idem an.1665. 24. Septembr.*

SECTIO IV.

De quibus bonis facienda eleemosynæ, & quis ordo in illis faciendis obseruandus?

1 Eleemosyna debet fieri ex proprijs non ex alienis, vel communibus bonis, nisi in extrema necessitate, in qua qui habet propria, non potest de alienis. *Azor.2.p.lib.12.c.12.q.1.*

2 Qui bona contra legem acquirit, si habet illorum Dominum, & meretrix de acquisitis in peccato, & fur qui furato instrumento pecuniam lucratur, possunt de his erogare pauperibus. *Vide D.Thom.2.2.q.32.art.7.*

3 Qui habet bona contra leges prohibentes translationem dominij, non potest de his eleemosynas facere, nisi extremè indigentibus. *Villal. n. 24. dif. 6.*

4 Si Petrus patrem, & filium suum videat extremè indigentes prius debet patrem alere, quàm proprium filium. *Vide D.Thom.2.2.q.25.*

5 Maior obligatio est viuis extremè indigentibus, quàm defunctis subuenire. *Comm. DD.* Potest tamen vtrisque auxilium dare, si eleemosynam quam pauperi facis, pro animabus offeras.

6 An liceat eleemosynas locare, vel conducere alij aiunt, alij negant; affirmatiua sententia videtur probabilior. *Henriq.lib.7.de indulg.c.35.nu.5.ad fin.*

SECTIO V.

De eo qui se fingens pauperem vel religiosum eleemosynas petit.

1 Huiusmodi peccat mortaliter, & tenetur restituere cùm præcipuè propter paupertatem vel religionem eleemosyna ei facta fuit. *Comm. DD.* Restitutio autem pauperibus facienda est, nisi eam dominus antea petierit.

2 Non desunt viri docti, qui asserant in prædicto casu non teneri pauperem ad restitutionem, & est probabilis sententia. *Villal.vbi supra.*

3 De eo qui fingit sanctitatem, idem dic quod de eo qui finxit paupertatem.

4 Subuenire teneris alioquin ob inopiam peccaturo, si commodè potes. *Sà hoc verb. n.7.*

DISP. IV. SECT. VNICA.

EMPHYTEVSIS.

EMPHYTEVSIS QVID SIT, ET de huius contractus conditionibus.

1 Est contractus, quo res immobilis cōceditur quoad vtile dominium alteri cum obligatione soluendi pensionem

nem statutis temporibus domino proprietatis. *Comm. DD.*

2 De iure communi prima conditio est, vt constituatur in re immobili, & fructifera.

3 Secunda quòd dominium directum maneat in primo domino cum possessione ciuili, vtile verò in emphyteutam transferatur. *l.1.& 3.c. de iure emphyt.*

4 Emphyteuta tenetur soluere quotannis pensionem, quam si non soluat intra assignatum tempus, consolidatur damnum vtile cum directo. *Comm. DD.* Si autem alia pœna apposita sit, eliget dominus, quam malluerit. *Vide Rebel. vbi supra q.11.n.2.*

5 Si res pereat sine culpa emphyteutæ, non tenetur soluere pensionem. Si verò non tota, sed pars tantùm perierit, totam pensionem nihilominus soluit. *l. 1.c. de iure emphyt.*

6 Si emphyteuta rem reddat, notabiliter deteriorem lata culpa vel dolo tenetur commisso, id est re ipsa priuabitur, & secundùm alios sufficit culpa leuis non verò leuissima. *Rebel.supr.q.3. num. 11.*

7 Non potest emphyteuta ius, quod in rem habet vendere, nisi prius rei dominum admoneat; secùs incidet in commissum. *Nauar. c. 23.n. 104.*

8 Potest tamen rem donare, sed antequam tradat, debet monere dominum, vt donationem ratam habeat; potest enim ratam non habere, si idoneus non sit donatarius. *Comm. DD.*

9 Non potest locare rem per decem annos, vel vltra, nisi sit consuetudo. *Rebel.vbi supr. q.5.n.5.& 6.*

10 Cùm venditur, debet emptor laudemium, id est quinquagesimam partem pretij, vel secundum alios trigesimam directo domino soluere. Idem dic in quauis alia alienatione de rem accipiente. *Vide l.3.de iur. emphyt.*

11 Non debetur hoc laudemium, cùm res accipitur ab hærede, vel à filia in dotem, vel rescinditur contractus. *Vide Syluest.verb.emphyt.nu.24 & 25.*

12 Cùm res datur in emphyteusim alicui, vt transeat ad filios & nepotes, si hæreditatem isti repudient ius amittitur. *Comm.DD.*

13 Emphyteusis Ecclesiæ non præsumitur data nisi in tertiam generationem, nec transit nisi in filios veros, quale non est monasterium, nec in illegitimos. *Comm. DD.* Aliæ autem emphyteuses datæ pro filijs transeunt etiam in naturales.

14 Prædium Ecclesiæ dari non potest in perpetuam emphyteusim. *c.nulli de reb.Eccl.non alien.*

DISPVTATIO V. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

EMPTIO.

QVID SIT EMPTIO, ET AN NEgotiatio emptionis, & venditionis licita sit?

1 Est contractus, qui consensu perficitur mercis pro pretio, & à permutatione originem habuit. *Mol.de iust. to.2. disp. 336.*

2 Consensu perficitur, sed si agitur de scriptura facienda non perficitur sine illa; fieri potest inter absentes.

3 Vt hic contractus sit perfectus, pretium certum assignandum est, & statim ac perficitur debetur vectigal, sed si sub conditione fiat non debetur, nisi hæc adimpleatur. *Comm. DD.*

4 Cum datur arrha, vel pignus, si retrocedat dator pignoris illud amittit; si verò qui accepit, restituet acceptum pignus,

pignus, & duplum id est bis tantum. *Parag. 1. inst. de emp. & vend.*

5 Si autem pignus datum fuit, vt pars pretij neuter potest retrocedere alio inuito. *Comm. DD.*

6 Dominium transfertur cùm pretium rei soluitur, vel fideiussio, vel pignus à venditore acceptatur. *Comm. DD.*

7 Emptio, & venditio fiunt tripliciter. *D. Tho. 2. 2. q. 77. art. 4.* Nam vel emis rem, qua indiges, & vendis superflua; vel emis rem vt tua industria meliorem reddas; vel emis ab vno, vt alij vendas, quæ propriè dicitur negotiatio. Hæc tria sunt licita, & indifferentia.

8 Negotiatio est periculosa non tamen illicita, nisi fiat ob malum finem, vel vendantur prohibita, vel tempore, vel loco prohibito. *D. Paul. 1. ad Tim. 3. Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem, &c.*

9 Non licet Christianis arma vendere infidelibus, nec tutori res sui pupilli. *Ex Bull. cœnæ.*

10 Non licet emere à seruis, & ancillis, nec à personis de furto suspectis. *L. 5. tit. 22. lib. 6. nou. recop.*

11 Non licet emere, nec vendere excommunicatis. *Comm. DD.*

SECTIO II.

An negotiatio liceat clericis, vel Religiosis.

1 NOn licet, imò est sub grauibus pænis prohibita, quod intelligendum est de clericis sacris initiatis, vel beneficium habentibus. *Sub excom. sed non latæ sententiæ c. 2. ne clerico.*

2 Negotiari non dicitur, qui semel, aut bis rem emit, & vendidit; sed qui hoc sæpè facit. *Comm. DD.*

3 Rem emere, & arte facere meliorem, & vendere non est clericis prohibitum. *Comm. DD.*

4 Nec clerici, nec religiosi restituere tenentur, quæ negotiatione acquirunt, nec prohibentur per alium negotiari, licet hoc illorum statui non sit decens. *Siluest. verb. clerici, nu. 3. q. 3.*

5 Prohibitum etiam est eis conducere ad lucrandum. Si autem clericus aliunde non habet vnde alatur nisi ex negotiatione, potest negotiari. *Mol. to. 2. disp. 342.*

SECTIO III.

Si facta emptione res pereat, cui pereat: & quale sit rerum iustum pretium?

1 POst traditionem perit emptori. Idem dic cùm venditio est perfecta, nisi pereat culpa venditoris, vel ipse fuerit in mora, nec statuto tempore tradiderit. *Mol. to. 2. disp. 366.*

2 Si venditor rem venditam non assignauit, ipsi perit, & variatio pretij spectat ad emptorem. *L. 24. tit. 5. p. 5.*

3 Si res consumptibilis, & post venditionem mensuratur, perit emptori. *L. quod sæpe, parag. in his ff. de contr. empt.*

4 Fructus rei venditæ post perfectam venditionem sunt emptoris, ante illam sunt venditoris. *Comm. DD.*

5 Qui vaccam, vel ancillam prægnantem vendit etiam si nihil de fructu dicat, fructus pertinet ad emptorem. Idem dic si vitulus aut infans iam sint nati, sed nondum ablactati.

6 Ad inuestigandum iustum pretium rerum illarum vtilitas est inspicienda. *Comm. DD.*

7 Quando à republica constitutum est pretium præsumitur iustum, & vltra illud

illud non licet res vendere; nisi cum sit manifestè iniustum, & iudex nollet illud mutare. *Comm.DD.*

8 Cùm à republica nullum assignatum est pretium, sumatur à communi hominum æstimatione iustum pretium; quod aliud est rigorosum, aliud medium, aliud infimum. *c.1.de emp.& vend. l.pretia, ff.ad l.Falcid.*

9 Non crescit rei pretium ex æstimatione vendentis, nec ex pretio, quo empta fuit, quando à iudice constitutum est. *Vide l. in causa 17. parag. idem, Pomponius, ff.de minor.*

10 Cùm res venditur sub hasta, tantum valet quantum vendi potest. *dicta l. pretia.* Idem dic de redditibus venditis voce præconis. *Comm.DD.*

11 An res extraordinariæ quibus à republica pretium non est taxatum tantum valeant quantum vendi possunt, alij aiunt, alij negant: tutius est peritos de rei valore consulere; si autem emptor sciens rem emptam tantum non valere, & tamen ex affectu ad illam non curet de pretio, venditor poterit pretium etiam excessiuum retinere. *Nauar. in sum.c.23. nu.28.*

12 Qui vendit rem ad quam affectus est, potest ideo pluris vendere. *Less. nu. 17.lib.1.cap.21.*

13 Qui daret meretrici aliàs nolenti pretium excessiuum pro corpore, videtur donare, & illa non tenetur restituere. *Comm.DD.*

SECTIO IV.

AN LICEAT CARIVS VENDERE, vel vilius emere in aliquibus casibus?

1 Absolutè loquendo non licet, etiamsi dolus aut fraus non sit. *Comm.DD.*

2 Si emptor infimo pretio rem emit, & venditor cum fraude rem illi tradit in supremo, hic peccat mortaliter, & tenetur restituere si quantitas notabilis sit. *Comm. DD.*

3 Qui vltra pretium rigorosum vendit, vel emit infra infimum, restituere tenetur in foro interiori, etiamsi non sit vltra dimidium iusti pretij. *Vide Villal. to.2.tr.21. dif.6.*

4 Quando pretium supremum taxatum est, non licet excedere, etiamsi plus valeat secundùm communem æstimationem. *Comm. DD.*

5 Quamuis iudices permittant, quòd vendatur triticum vltra taxam, non sunt tuti in conscientia venditores, nisi hoc fiat cum regia facultate. *Villalob. vbi sup.*

6 Cùm variantur circumstantiæ, & leges debent variari; secus enim erunt iniustæ, & desinent obligare. *Comm. DD.*

7 Cùm assignatur pretium alicuius rei, de rebus sanis intelligendum est. *Comm.DD.*

8 Portantes triticum ex alijs regnis in Hispaniam, possunt illud vendere in quantum inuenerint ex quadam lege. *l. 1.tit.25.lib.5.recop.*

9 Cùm pretium lege taxatum est, vt in censibus, mercenarijs, & cæteris non licet mutare pretium, & talem legem non solùm sæculares, & ciues, sed clerici, & alienigenæ tenentur obseruare. *Comm.DD.*

10 Si res vendita minùs valet, quàm lege taxatum est, id minus accipiendum est. *Comm. DD.*

11 Pretium rei augetur ex varijs circumstantijs. *Vide Mol. de iust. to.2. disp. 351.* Primò, merces apud mercatorem magis valent, quàm apud alios. Secundò ex multitudine ementium. Tertiò ratione

ratione temporis & loci. Quartò ex modo vendendi, vt cùm venditur sub hasta. Quintò si vendat in fauorem ementis sine necessitate venditoris. Sextò quando emptio fit propter solam commoditatem venditoris minuitur pretium. Septimò quando minutatim venditur, & per partes modicas carius venditur quàm cùm totum simul. Octauò crescit pretium ex æstimatione venditoris quam de re habet, vel ex eo quòd ei valdè sit vtilis, quod debet emptori declarare. Prædicta omnia intelligenda sunt, quando à republica pretium non est assignatum.

12 Non crescit pretium ex eo quòd mercator carius emerit, vel magnos sumptus fecerit in re empta. *Comm. DD.*

13 Ignorantia, & bona fides venditoris excusant eum à peccato; sed non ab obligatione restituendi excessum iusti pretij, quando errorem cognouerit. *D.Tho.2.2.q.77.art.2. In corpore.*

14 Cùm ignorantia pretij fuit tam in vendente, quàm in emente, & inter se conuenerunt de pretio, neuter tenetur restituere, etiam si postea appareat deceptionem fuisse vltra dimidium iusti, si res non extet, nec ex illa factus sit ditior.

SECTIO V.

AN POSSIT VENDI CARIVS PEcunia expectata, quàm numerata.

1 SI fiat vltra iustum pretium, est vsura palliata, nisi sit lucrum cessans, vel damnum emergens, vel in acceptione faciendæ sint expensæ. *Comm. DD.*

2 Qui vendit merces tempore quo minus valent, vt accipiat pretium tempore, quo magis valent, peccat, & restituere tenetur, nisi seruaturus esset illas vsque ad tale tempus. *Comm. DD.*

3 Qui vendit triticum pretio tunc currenti cum pacto, vt tali tempore ei fiat solutio, vel in tritico, vel in pecunia prout ipse elegerit, peccat & tenetur restituere, quod vltra pretium tritici tempore venditionis lucratus fuerit. *c. nauiganti de vsuris. Comm. DD.*

4 Cùm cariùs venditur propter lucrum cessans, vel damnum emergens admonendus est emptor. *Comm. DD.*

5 Licitum est venditori conuentionem facere, quod si ei solutio non fiat ad tale tempus, soluantur damna emergentia, & lucra cessantia. *Comm. DD.*

6 Licet cariùs vendere pecunia expectata, quàm numerata, quando in solutione periculum certum est, & de hoc admonendus emptor. *Molin. vbi supra.*

7 Qui seruaturus erat merces ad tale tempus, potest vendere pretio eo tempore currenti, sed extracto aliquo de pretio arbitrio boni viri pro cura seruandi, pro periculo non vendendi & similibus. *c. nauiganti de vsuris.*

8 Merces, quæ propter abundantiam communiter venduntur spectata pecunia possunt cariùs vendi quàm numerata; quia plus valent licet propter abundantiam non sit, qui numerata pecunia emat. *Rebel. de iust. 2.p. lib.9. q.4. num. 14.*

9 Non possunt merces vilius vendi anticipata pecunia, quam valituræ sunt traditionis tempore, nisi alia causa iustificetur. *Comm. DD.*

SECTIO VI.

An liceat emere minori pretio debita alicuius.

1 IPsi debitori non licet nisi ratione damni emergentis, vel lucri cessantis. *Mol. contra Nauar. de iust. to. 2. disp. 361.*

2 Cùm debitum sine expensis, vel periculo soluendum est, non potest emi minore pretio propter solam anticipatam solutionem; secùs si fuerit periculum vel labor; & hoc constet vendenti. *Comm. DD.*

3 Idem dicendum est de debitis non solutis tempore assignato, & iam transacto. *Comm. DD.*

4 Regiæ schedulæ, quarum pretium vix dimidium soluetur, possunt emi minore pretio, ab eo qui habet fauorem ad totum recipiendum, vel saltem maiorem partem. *Less. de iust. lib. 2. c. 21. dub. 9.*

5 Hoc autem non possunt facere Regij ministri, nec aliquid accipere ab eo, cui prius, & citius soluant. *Molin. vbi sup. disp. 313.*

SECTIO VII.

QVOMODO TRITICI TAXA erit seruanda.

1 TAxato tritico eo ipso taxatur farina extractis expensis. *Moli. de iust. to. 2. disp. 364.*

2 Non licet triticum vendere secundum taxam addendo aliquod grauamen pretio æstimabile. *Comm. DD.*

3 Cùm in aliquo loco non est taxa posita alienigenis, possunt triticum vendere secundum communem æstimationem. *Comm. DD.*

4 Agricolæ secundum nouam pragmaticam non tenentur vendere triticum collectum ex suis prædijs secundùm taxam. *Vide Vill. tr. 21. dif. 9. to. 2.*

5 Qui emit triticum secundum pretium leucarum, secundum idem potest vendere. *Idem vbi supra.*

6 Quamuis triticum vendatur sub hasta, non potest excedere taxam.

SECTIO VIII.

In quantum vendendus sit panis coctus.

1 VAlor tritici attendi debet cum lucro moderato ob laborem, & expensas ad conficiendum panem. Ita statuit noua pragmatica Hispaniæ. *Pragmatica Hispaniæ an. 1558.*

2 Clerici, nobiles, & diuites peccant mortaliter vendentes panem coctum, quia faciunt contra leges iustas. *Gutier. lib. 2. prac. c. 18. n. 9.* In hoc autem Peruano regno non sunt vsu receptæ tales leges, & ideo nec nobilibus, nec diuitibus prohibitum est panem vendere.

3 Cùm taxæ sunt diuersæ, vnusquisque debet vendere secundum illam, quæ ad eum spectat. *Comm. DD.*

4 Qui dat triticum panificæ, vt coquat & vendat, potest ferre aliquid supra taxam, si vendidit illi triticum, si verò non vendidit, sed per eam vt per tertiam personam ipse vult panem facere, soluto labore panificæ, poterit lucra sibi retinere. *Villal. vbi supra.*

5 Cùm pani cocto non est taxa imposita, potest vendi pretio communi. *Comm. DD.*

6 Pauper etiam in regno Hispaniæ potest aliquando panem coquere, & vendere etiam si non habeat ex officio. *Comm. DD.*

7 An liceat tempore magnæ sterilitatis

tatis taxam excedere, alij negant, alij probabilius affirmant. Tempore autem ordinariæ necessitatis non est excedendum à taxa.

8 Non licet triticum emere vilius, vt carius vendatur, huiusmodi enim negotiatio lege communi, & particulari Hispaniæ prohibetur, & qui sic negotiatur tenetur restituere damna arbitrio boni viri. *c.quicumque 14.q.4.l.2.parag. cum in eadem ff. ad l. Rod.*

SECTIO IX.

AN VENDITOR TENEATVR aperire defectum rei venditæ?

1 QVando dolus dat causam contractui non valet, secus autem si se habeat incidenter. *Comm. DD.*

2 Quando res venditur vt sana & non est sana, non valet contractus, nisi sit in parua quantitate. *D.Tho.2.2.q.77. art. 2.*

3 Quamuis venditor nimis laudet merces, vel taceat leuem defectum, non ideo est irritus contractus. *Comm. DD.* Idem dic quando vitium licet magnum est manifestum.

4 Cùm emptor interrogat defectum, & venditor negat mentiendo, non valet contractus, nisi in casu, in quo etiam cum tali defectu rem esset empturus, & ratione illius minus non valeat. *Moli.de iust.to.2.disp.353.*

5 Herbipolæ, qui ponunt quid pro quo, si vnum non sit æquè vtile ac pretiosum sicut aliud peccant, & restituere tenentur. *Comm.DD.*

6 Cùm venditor ignorans rei defectum, rem vt bonam vendidit cum de errore admonetur, tenetur restituere quod vltra iustum pretium accepit, vel rescindere contractum, si emptor sciens defectum eam non esset empturus.

7 Cùm emptor scit rei pretium, & à venditore ignoratur; pretium tenetur augere. *Comm. DD.*

8 In regno vbi gemmæ parui æstimantur emi possunt pretio ibi currenti. *Comm. DD.*

9 Qui rei scit secretam virtutem, potest illam emere pretio communi. *Comm. DD.*

10 Cùm mercator, qui tibi debet non habet vnde soluat, & hoc est alijs secretum, tu autem scis, non potes debitum vendere nisi aperias secretum. *Les.vbi sup.dub.90.nu.81.*

SECTIO X.

AN VENDITOR SCIENS BREVI aduenturam magnam copiam mercium possit vendere pretio tunc currenti.

1 AFfirmatiua sententia videtur probabilior, licet contrariam teneant viri docti. *D.Tho. 2. 2. q. 169. art. 2.*

2 Idem dicendum cùm merces actualiter iam sunt in eo loco, dummodo hoc per pauci sciant. Idem dic proportionaliter de emptore. *Molin.dis.354.to.2.*

SECTIO XI.

AN LICEAT NEGOTIATORI multas merces simul emere vt paulatim vendat.

1 LIcet in rebus, quæ necessariæ non sunt ad victum, sed inuentæ ad delicias; (*Comm. DD.*) secus in necessarijs, quas illicitum est congerere, vt carius vendantur; si verò non ideo augeat pretium, sed communi vendat, non erit illicitum. *Comm.DD.*

SECT.

SECTIO XII.

An liceat vendere ea, quibus emptor abutitur.

1 NEc facere, nec vendere licet id quod nulli bono vsui vtile est; secus verò si ad bonum, vel malum indifferens est. Quare licet vendere chartas pictas, aleas, fucos, arma & similia. *D.Tho.2.2.q.169.art.1.*

2 Peccat, qui vendit rem indifferentem, ei quem credat verisimiliter illam esse abusurum; nisi vendat obligatus rationabili causa damni notabilis vitando, aut lucri acquirendi, vel alibi rem illam facilè reperturus sit emptor.

3 Qui locat domum meretrici non peccat, nisi faciat prauo animo. *Comm. DD.*

SECTIO XIII.

AN CONSPIRATIONES, SEV Monopolia, quæ faciunt mercatores sint licita; & an liceat vendere cum pacto retro vendendi, vel retro emendi.

1 MOnopolia sunt illicita, & iure prohibita, nec possunt fieri sine Regia authoritate. *l.1.c.de monopol.l.2.tit.7.p.5.*

2 Facta cum authoritate publica non sunt licita, dicunturque Hispanicè Estancos. *Comm.DD.*

3 Cùm mercatores inter se conueniunt de non vendendo, nisi tali pretio, fit monopolium, & tenentur restituere damnum nisi pretium fuerit iustum. *Comm.DD.*

4 Qui rogat amicos ne pretium ponant rei, quæ venditur sub hasta, si ipse emat pretio iusto quamuis infimo, non peccat, nec tenetur restituere. *Villal. vbi supra.*

5 Qui impedit ne merces in vrbem afferantur vt suas carius vendat, si faciat rogando sine fraude, & dolo ad nil tenetur. *Idem vbi supra.*

6 Alius est modus faciendi monopolium cùm vnus vel duo emunt, vel abscondunt multas merces vt carius vendant; si autem vendant pretio iusto licet rigoroso, non tenentur restituere. *Comm. DD.*

7 Quod de venditoribus dictum est, de emptoribus etiam proportionaliter intelligendum est. *Molin. & Syluest.ver. vsur.nu.15. & est Comm.DD.*

8 Vendere cum pacto retrouendendi, vel retro emendi licet, & non est vsura; debet tamen minus pretium rei propter hoc grauamen, nec ponenda est conditio, vt damnum, vel vtilitas rei ad venditorem spectet, quia hæc ex sua natura pertinet ad emptorem.

9 Si rei emptor eam alteri vendat contra pactum, an emptor possit illam repetere, vel sòlùm habeat actionem contra pacti fractorem dubium est inter DD. vtrumque est probabile hoc secundum videtur probabilius. *Vide Villal.vbi supra dif. 18.*

10 Pactum hoc potest esse in graue damnum emptoris, vt si quis vendat vineam post vindemiam & velit repetere alteri vindemiæ proximam, in hoc casu est iniustum, nisi pretio compensetur. *Comm.DD.*

11 De pacto retro emendi idem dicendum est proportionaliter; sed aduertendum, quod si res sit immobilis, & fructifera contractus iste erit vsurarius, quia est mutuum palliatum cum certo lucro, *Comm. DD.*

SECTIO XIV.

AN LICEAT VENDERE ET emere moatras id est baratas.

1 NOn est illicitum emere pretio rigoroso, & vendere statim infimo etiam eidem venditori, dummodò ipse non vendat eo animo, vel pacto vt iterum emat, vel vendat vltra iustum pretium, & emat minori, quàm iusto. *Comm. DD.*

2 Contractus iste vsuræ obnoxius est, & ideo cautè, & sine scandalo faciendus est.

SECTIO XV.

AN LICEAT PROXENETIS ALIquid sibi reseruare de pretio mercium, vel illas emere.

1 NOn licet, si habeant stipendium assignatum, nisi de expressa voluntate dominorum. *Comm. DD.*

2 Non possunt emere sibi merces nec per se, nec per interpositam personam etiam in pretio assignato à domino cùm inueniunt, qui pluris emat.

3 Si tamen sibi emant maiore pretio quod inuenire possunt non peccant, nec tenentur restituere, nec faciunt contra legem.

SECTIO XVI.

VARIÆ RESOLVTIONES CIRCA emptionem & venditionem.

1 CLericus qui sine scandalo negotiatur per interpositam personam non peccat mortaliter, licet talis negotiatio etiam prohibita sit illis in concilio Limensi. *P. Acosta in manuscript. Conc. Lim. const. 17.*

2 Auditores, & alij Regij ministri nec per se nec per interpositam personam possunt negotiari; prohibitum enim est illis regia ordinatione. Nihilominus non videntur peccare mortaliter secus facientes, nisi sit scandalum, vel ob hoc muneri non satisfaciant. *P. Ioseph Acosta, vbi supra.* Quod non potest procedere in Prætoribus Indorum, qui iurant se non negotiaturos, & moraliter loquendo non possunt sine scandalo, & magno Indorum damno negotiationi incumbere, nec muneri, nec conscientię satisfacientes Indis vendendo vinum, quod illis idem est, quod venenum.

3 Ministri Regij, Prætores, & alij, qui Regis vel Indorum pecuniam negotiantur non tenentur restituere, quæ acquirunt. *Syluest. verb. Depositum. n. 10.*

4 Emere aurum, mancipia, & alia pretiosa pro rebus vtilibus, quæ magni æstimantur apud Indos, & Æthyopes non est illicitum, dummodo seruetur in permutatione seruata apud illos consuetudo, & aliqua proportio inter rem datam, & acceptam. *P. Acosta vbi supra.*

5 Qui vendens res frequenter accipit aliquid parum vltra taxam à iudice positam peccat mortaliter, & tenetur restituere. *Comm. DD. Casus omnes huius sectionis desumpti sunt ex manuscr. doctissimi P. Iosephi de Acosta Societatis IESV huius Peruanæ Prouinciæ Prouincialis.*

6 Si mutato rei valore non mutatur taxa ob bonum commune adhuc obligat; secus si ob bonum particulare nolit iudex eam mutare, vel sciente, & non contradicente legislatore communiter non obseruetur.

7 Tabernarius vt supra diximus, qui

aliquid parum frequenter aufert à taxa, peccat mortaliter, & tenetur restituere; nisi cùm taxa ita clarè sit iniusta, vt ea seruata nihil lucretur, tunc poterit damnum compensare vina miscendo, vel aliquid à taxa auferendo.

8 Idem dicendum proportionaliter de panificis.

9 Qui à prefectis fodinarum in villa Huancauelicæ emunt argentum viuum 30. aureis, & postea vendunt illud Regi 50. Si illud emant infra iustum pretium, nec fiat vera traditio illius ad emptorem peccant, & restituere tenentur; quia de his quæ non sunt, non fit vera emptio, sed palliata vsura; si autem esset vera emptio etiam peccarent, & tenerentur restituere, quia est infra iustum pretium. Idem dic de vino, & coca antequam colligantur.

10 Cùm Rex, vel eius factores differunt solutionem argenti viui iam extracti, possunt fodinarum præfecti illud vendere ad subueniendum propriæ necessitati, & alij emere pretio infimo iusto ibi recepto, & postea tradere Regi pro pretio taxato, & licitè sibi retinere totum illum excessum.

11 Potus qui in Peruano regno dicitur Sora prohibitus est vendi sub pœna excommunicationis.

12 Non licet Indis, ac Æthyopibus vendere magnam vini, vel alterius potus quantitatem, cùm probabiliter præsumuntur inebriandos fore.

13 Licet in hoc regno Peruano el peso insayado habeat duodecim reales y medio ex constitutione Proregis Domini Francisci à Toleto, nihilominus massę argenteæ id est las barras possunt emi, ac vendi pretio currenti; non seruato hoc valore, quia ad hoc non habent rationem pecuniæ, sed mercium.

14 Latitudo inter infimum pretium, moderatum, & rigorosum non debet esse magna, ad summum sufficit vnus in decem nummis, quod amplius est à malo est.

15 Non licet Prætoribus Indorum in hoc Peruano regno massas argenteas emere, id est barras de plata nummis argenteis, quos ad solutionem taxarum eis Indi tradunt, & lucrum quod hac emptione acquirere solent, Indis restituendum declarauit regius Limæ Senatus. Si tamen hoc faciant dicti Prætores sine fraude, & dolo consentientibus Indis, non videtur illicitum, nec ad restitutionem obligantur.

16 Cùm non inueniuntur, qui numerata pecunia emant pretium semendum ex his qui emunt expectata pecunia, etiam si maius sit quam esset ex numerata. Cùm verò alij emunt ex numerata, alij ex expectata, tutius est facere pretium vt fit ex numerata, licet probabile sit non esse iniustum maius pretium quando hic vendendi modus est communior.

17 Non licet ex eo solùm quòd solutionis tempus sit longius, augere pretium, vel commiscere inutiles merces.

18 Cùm res sunt vnius speciei, & quæ vt plurimum vendi possunt numerata pecunia, vt vinum, coca, argentum viuum, & tabacum, & similia, non licèt eas vendere maiori pretio expectata, quàm numerata pecunia.

19 Non licet emere vinum, & cocam vt fit in hoc regno minori pretio, quam tales res valituræ sunt tempore traditionis: Si autem venditor roget emptorem, & hic vt illi faueat, emat, hoc iustum minuit pretium; vnde non erit illicitum minori pretio emere nisi sit immoderatus excessus.

20 Licitum est Regi reseruare suis ministris aliquarum rerum venditionem

nem ob commune Reipublicæ bonum.

21 Qui impedit ne res, quæ venduntur sub iusta, alij emant, & ipse emit minori quàm infimo rei pretio, peccat, & tenetur restituere.

22 Licitè potest Rex inuentoribus rerum priuilegium concedere, vt ipsi soli eas vendant. In alijs autem ad vitam hominum necessarijs non licet.

23 Peccat, qui vendit rem ipso iure amissam propter hæresim, vel crimen læsæ maiestatis non admonito emptore, nisi ita occultum esset crimen vt numquam esset detegendum.

24 Emi, & vendi possunt merces futuræ, & res nondum natæ, immò spes earum.

25 Minuere pretium licet etiam si per accidens damnum aliorum vendentium sequatur, dummodo fiat propriæ vtilitati consulendi, & non verò damnum inferendi intentione.

26 Emptio, & venditio puerorum Chilinorum, quæ vulgo dicitur ala vsansa, iniusta est, quia soli cupiditate vilis pretij parentes, & patrui ducti, non ob bonum venditi, illius vendunt libertatem Hispanis, & hi emunt vt eos seruos efficiant, quod personale seruitium à doctissimis viris Menacho, & Solorsano vt iniustum reprobatum est.

27 Argenti massa, vulgo dicitur pinna, anticipato pretio vilius emere quam traditionis tempore valet, factum non reprobo, faciendum non consulo. *Vide P. Sà verb. emptio nu. 4.*

28 Illicitum est mutuanti aliquid vltra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem vsque ad certum tempus. *In decr. Alexand. VII. an. 1666. 18. Mart.*

✠✠✠✠

DISPVT. VI. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

EPISCOPVS.

1 Episcopatum accipere potest quis cogi à Papa; sed hac potestate vti iam raro contingit. *D. Tho. 4. dis. 19.*

2 Qui ante Episcopatum votum fecit ingrediendo religionem, non tenetur illud adimplere secundùm probabiliorem. *Sà verb. Episcopus.*

3 Episcopus post Bullam cœnæ non potest absoluere ab hæresi occulta. *Sanchez in sum. l. 2. nu. 26. & in decret. Alexandri VII. 1665. 24. Sept.*

4 Episcopus potest compellere suos subditos ad discendam Doctrinam Christianam, & Parochos ad docendam. *Comm. DD.*

5 Non potest Episcopus iuri patronatus derogare. Si autem stipendia minuantur, potest Capellaniæ Missas ad minorem numerum reducere. *Comm. DD.*

6 Episcopus per duos menses, & ad summum per tres in vno anno potest cum causa iusta à sua diœcesi abesse. Si autem absit sine causa iusta, peccat mortaliter. Quòd si diutius abesse sit necessarium, causa approbari debet à Papa, vel à Metropolitano; secùs faciens fructus suos non facit & restituere tenetur ante condemnationem fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus illius loci. *Trid. sess. 23. can. 1. de refor.*

7 Episcopo vltra annum sine approbatione absente tenetur Metropolitanus Papæ referre; & si Metropolitanus absens sit, Episcopus suffraganeus antiquior, secus facientes ab ingressu Ecclesiæ interdicuntur. *ex Tridentino vbi sup.*

8 Causæ iustæ sunt charitas christiana, necessitas vrgens, obedientia, vel Ecclesiæ manifesta vtilitas, vel consuetudo legitimè præscripta. *Comm. DD.*

9 Episcopus præscribit alieni Episcopatus partem trium annorum spatio. *c. placuit 16. q. 13.*

10 Episcopus, qui exemptorum causas iudicat, peccat mortaliter. *Comm. DD.*

11 Potest iuramentum relaxare, cùm datur turpitudo ex parte creditoris. *Comm. DD.*

12 Non potest vota immittere in Ecclesiæ suæ præiudicium. *c. nisi cum pridem de renunt. c. licet de regul.*

13 Potest dispensare in votis simplicibus suorum subditorum, cùm Papæ non sunt reseruata. In his etiam si vrgeat necessitas, nec sit facilis aditus ad Pontificem. *D. Tho. 2. 2. q. 18. art. 12. ad 13.*

14 An possit Episcopus dispensare in votis pœnalibus religionis, aut castitatis, & alijs Papæ reseruatis dubium est inter DD. Affirmatiua sententia videtur probabilior, etiam post pœnam incussam. *Henriq. de indulg. l. 7. c. 30.*

15 Potest in his, quæ non sunt integrè vota castitatis, & religionis, & in disiunctis, & in voto virginitatis, & cùm Papa votum commutauit in materiam non reseruatam. *Comm. DD.*

16 Non potest vota Papæ reseruata dispensare cùm emissa sunt in pœnam commissi delicti. *Villal. to. 2. tr. 34. dif. 16.*

17 An vota conditionalia sint Papæ reseruata, & possit in eis Episcopus dispensare, dubium est inter DD. Dispensari posse ab Episcopo videtur probabilius, etiam adimpleta conditione. *Sanch. de matr. l. 8. disp. 10.*

18 Episcopus non potest Societatis religiosos idoneos, etiam si habeant solam primam tonsuram, prohibere ne concionentur in quauis mundi plaga. *Ex priuilegio Gregorij XIII. post Tridentinum.*

19 Regularis non subditus Episcopo, qui intra claustra monasterij degit, & extra ea ita notoriè deliquerit, vt populo scandalo sit, Episcopo instante à suo superiore intra tempus ab Episcopo præfigendum puniatur, ac de punitione Episcopum certiorem faciat; sin minus, à suo superiore officio priuetur, & delinquens ab Episcopo puniri possit. *Trid. ses. 25. c. 24.*

20 Episcopus potest visitare religiosos, curatum beneficium habentes, non verò de moribus, & vita inquirere. *Comm. DD. Vide Trident. ses. 7. c. 14.*

21 In causis ciuilibus mercedum, & miserabilium personarum clericos sæculares, vel regulares extra monasterium degentes quomodolibet exemptos, potest Episcopus compellere ad soluenda debita. *Comm. DD.*

22 Ad Episcopi arbitrium manet suspensus regularis, qui sine eius, vel Parochi licentia matrimonio ad fuerit, vel coniuges benedixerit.

23 Potest regulares vocare ad synodum; & ipso contradicente, nemo neque sæcularis neque regularis etiam in Ecclesijs suæ ordinis potest concionari. *Trid. ses. 24. de refor. c. 4.*

24 Potest vt desertores instituti punire, quos sine licentia in scriptis suorum superiorum extra claustra inuenerit, & pro nouitij ingressu aliquid dantes, vel accipientes censuris coercere. *Comm. DD.*

25 Potest religiosorum lites super præcedentijs in publicis processionibus componere, & eos obligare, vt illis intersint in aliquibus. *Vide Villal. to. 2. tr. 35. dif. 5.*

26 Potest

26 Potest regulares testamentarios in hoc munere delinquentes punire. *Comm. DD.*

27 Non potest prohibere suos subditos ne Missam audiant in Ecclesijs regularium. *Vide comp. priuil.*

28 Episcopus cùm adest in Ecclesijs regularium debet precedere in loco honoratiore etiam Generalem. Si autem regularis non dederit debitum honorem Episcopo, non ipse, sed superior regularis debet eum punire. *Villal. vbi supra.*

29 Potest Episcopus concionari in omnibus locis suæ diœcesis etiam exemptis, & in religiosorum Ecclesijs. Alia autem Pontificia munera exercere non potest inuitis Prælatis ex priuilegio Leonis X. concesso Camaldulensibus. *Vide Eman. Roder. to. 2. q. 63. art. 10.*

30 Non potest Episcopus compellere per censuras regulares in casibus, in quibus ipsi non sunt subiecti. *Villal. to. 1. q. 10. art. 1. n. 29.*

31 Potest dispensare cum presbytero homicida voluntario, qui antea habebat beneficium curatum vt illud possit retinere in futurum, & cum canonico vt possit interesse choro, & gaudere fructibus canonicatus.

SECTIO II.

De his quæ in nouo Innocentij X. decreto circa Episcopos, & regulares continentur. Anno 1654.

1 Cùm Episcopus operatur secundum decreta Concilij Tridentini, non possunt religiosi iudicem conseruatorem creare.

2 Cùm Episcopi religiosorum priuilegia petunt, illis sunt exhibenda.

3 Cùm priuilegiorum verba obscura sunt & dubia, non Episcopus, sed Summus Pontifex, ad quem est recurrendum ea explicare debet.

4 Constitutio Gregorij XV. quæ de iudicibus conseruatoribus agit, etiam Societatis Religiosos comprehendit.

5 Religiosi in litibus cum sæcularibus conueniendi sunt coram Ordinario, nisi iudicem conseruatorem nominauerint iuxta Gregorij XV. constitutionem, & hoc intra tempus ab Ordinario designatum. Conseruatores autem non tenentur fideiussorem dare.

6 In causis decimalibus possunt religiosi iudicem conseruatorem creare, vt eos ab Episcopis protegat.

7 Religiosi in vna diœcesi ab Ordinario approbati, si transeant ad aliam ab Episcopo de nouo debent approbari vt confessiones audiant.

8 Religiosos sine facultate Episcopi concionantes, & confessiones audientes potest Episcopus prohibere, excommunicare, & punire. *Etiam in decret. Alexandri VII. 1665.* Et in suis Ecclesijs sine Episcopi benedictione, & in alienis sine eius facultate non possunt prædicare, neque in suis Ecclesijs contra illius voluntatem.

9 Episcopus potest præcipere religiosis vt sibi exhibeant facultatem audiendi confessiones, & concionandi, & etiam inconsulto Prouinciali Episcopo obedire tenentur.

10 Potest religiosum sibi detrahentem punire, si à Prælato non puniatur, qui debet Episcopum certiorem facere de facta punitione iuxta Tridentinum *c. 14. ses. 25. de regul.* Si autem delinquens ad aliam diœcesim migrauerit, seruanda constitutio Clementis VIII. quæ incipit: *Suscepti muneris ratio.*

11 Iudex conseruator à religiosis electus antequam sua iurisdictione vtatur, suæ

suæ electionis authentica testimonia sub pœna nullitatis actuum tenetur exhibere.

12 Religiosi, qui in prædijs, vel officinis ordinis commorantur, non gaudent priuilegio collegiorum.

13 Episcopus non potest inhibere censuris religiosos apothecas, quarumcumque mercium, macella, & similia præsertim propè collegia & conuentus exercentes.

14 Absque Episcopi licentia regulares in suis prædijs, opificinis, alijsque suis domibus sæcularibus sitis intra limites Parochialium ad se non spectantium, non possunt administrare Sacramenta Baptismatis, solemnis matrimonij, Extremæ vnctionis, & Eucharistiæ in festo Paschatis famulis, mercenarijs, rusticis, siue alijs id genus hominibus sæcularibus absque Ordinarij, vel Parochi licentia.

15 Nec possunt consecrare vasa sacra, altaria, & similia in quibus vnctio requiritur.

16 Episcopi à Papa monentur ne omnibus regularibus vnius monasterij, audiendi peccata facultatem adimere audeant.

17 Semel ab Episcopo approbatis idem Episcopus non potest audiendi confessiones adimere facultates, nisi noua sit causa.

18 Bullæ Pij V. tertia, & quarta, quæ sunt in tomo 2. bullarum, non prosunt religiosis in loco, vbi sunt Parochi non religiosi.

19 Episcopus potest procedere aduersus regulares, qui in verbi diuini prædicatione inobedientes fuere.

20 Episcopus pro libitu potest verbo, vel in scriptis licentiam concedere regularibus confessiones audiendi, vel prædicandi. Nec possunt regulares absoluere ab reseruatis Episcopo, nisi obtenta ad id Episcopi facultate. *In decret. Alexandr. VII. anno 1665. 24. Septemb.*

21 Vbi non sunt iudices synodales non tenetur societas ex illis eligere Conseruatores, dummodo in cæteris Gregorij XV. constitutio seruetur.

22 Conseruatores possunt Ordinarium compellere censuris, & alijs Ecclesiasticis pœnis.

SECTIO III.

DE EPISCOPO REGVLARI.

1 NOn potest acceptare Episcopatum sine facultate Generalis; iste autem illam tenetur concedere, & potest subditum ad acceptandum obligare secundùm probabiliorem. *c. si relig. delect. in 6. Greg. XIV. in const. quæ incipit Apostolica.*

2 Nemo ex religiosis mendicantibus potest Episcopatum admittere, ad quem cum eligentium discordia electus est. *c. quorundam de elect. in 6.*

3 Ante consecrationem tenentur omnia bona, quæ habebant, Ordinis renuntiare. *Vide Vill. to. 2. tr. 35. dist. 40.*

4 Non manet absolutus à tribus votis essentialibus; nihilominus contraria sententia non est improbabilis, & defenditur ab aliquibus DD. *c. de monachis 16. q. 1.*

5 Quantum attinet ad obedientiæ votum non transfert illud ad Papam: quia nullum facit speciale votum ei obediêdi; habet autem substractam voti materiam, vt Ordinis Generalis. *Medina lib. 5. c. 26. de sacr. homi. Vide Vill. vbi supra.*

6 In quantum ad paupertatem, omnia quæ acquirit, proprie acquirit Ecclesiæ; bonorum autem vsum, & administratio-

niſtrationem ita amplam habet ac cæteri Epiſcopi, nec deſunt, qui ei aliquod concedant dominium. *Molin. de iuſt. to. 1. tr. 2. diſp. 140.*

7 An autem poſſit teſtamentum condere alij aiunt, alij negant; negatiua ſententia videtur probabilior; ſed qui eum dicunt à votis abſolutum, conſequenter ei dant dominium bonorum acquiſitorum poſt Epiſcopatum, & facultatem teſtandi de illis. *Couar. in c. 1. de teſtam. n. 18.*

8 Epiſcopo religioſo debetur hæreditas ſuorum parentum, ſi poſt Epiſcopatum & conſecrationem deceſſerunt; ſecus ſi ante, & diuiſa fuit hæreditas inter fratres. *c. ſtatutum q. 1.*

9 Ex decentia, non tamen ex præcepto tenetur obſeruare regulare inſtitutum, in quantum compatitur cum Epiſcopali dignitate. *Comm. DD.*

10 Vti tenetur habitu religioſo, quem ſi deſerat, ſunt DD. qui aſſerant peccare mortaliter, alij apoſtatam fieri; hoc autem videtur nimis rigoroſum. *ex cæremoniali Clem. VIII.*

11 Rationi conſonum eſt, ſi commodè poteſt, quod habeat ſocium ſui Ordinis; ſed non peccat, ſi non habeat. *c. Qui de timore de ſtatu Monacho.*

12 Tenetur conformari cum ſua Eccleſia in recitando officio diuino, niſi habeat diſpenſationem. *Comm. DD.*

13 In opinione eorum, qui dicunt votis obligatum manere, gaudet omnibus priuilegijs, & indulgentijs religioſorum. In contraria autem ſententia contrarium conſequenter tenendum eſt. *Auila in manuſcript.*

14 Epiſcopus vel eſt electus tantùm, vel confirmatus ſimul, vel iam conſecratus. Cùm confirmatur, eximitur à patria poteſtate, & ab odedientia, ſed non eſt hæreditatis capax, ſi erat religioſus niſi poſt conſecrationem. *Villal. tr. 35. diſ. 38.*

15 Poſt confirmationem vacat officium Prioris, Prouincialis vel Generalis, quod habebat ſecundum probabiliorem, ſi acceptauerit. *Vide c. in curatis, parag. cum verò de elect. & Gloſſam ibi verſ. ad quem. Accipit galerum rubrum, quia vſque ad ſanguinem certare debet pro fide.*

16 De Cardinalibus idem dicendum quod de Epiſcopis, excepto quòd non habent poteſtatem ordinis. *Vide P. Azor. 1. p. lib. 12. c. 7. n. 9.*

17 Si fiat Papa, ab omni manet obligatione immunis, & cum poteſtatis plenitudine mox ac eligitur. *Henriq. to. 2. lib. 10. c. 24. n. 1.*

18 Cum renunciat Epiſcopatui, non tenetur redire ad religionem, nec ſubditur illius Prælato. Contrarium tamen defendunt viri docti; ſed prima ſententia videtur probabilior. Si tamen de facto redeat, non poteſt fieri Prælatus. *Henriq. to. 2. lib. 10. c. 32. n. 3.*

19 Epiſcopus titularis, & qui renuntiauit Epiſcopatui an religioni acquirant, dubium eſt inter DD. Negatiua ſententia videtur probabilior. *Vide P. Azor. vbi ſupra.*

20 Epiſcopus debet examinare ordinandum ex aliena diæceſi, etiam ſi in propria à ſuo fuerit examinatus. *Trid. ſeſ. 7. de refor. cap. 11.*

21 Non ſatisfacit præcepto annuæ confeſſionis, qui confitetur Epiſcopo regulari præſentato; ſed ab eo iniuſtè reprobato. *In decr. Alexandr. VII. anno 1665.*

SECT.

SECTIO IV.

Varia de Episcopis.

1 EPiscopus, vel qui eius loco visitat excepta procuratione, quam ius concedit, nihil amplius recipere possunt, nec propter fontis, vel Eucharistiæ visitationem, & quæ receperint restituere tenentur. *Conci. Lim. act.4. c.2. Trid. ses.24. de refor. c.3.*

2 Quarta pars debetur Episcopis non solùm de funerali, sed etiam de cæteris obuentionibus. *c. de his c. antiquos 10. q. 1.* Vnde consequens est posse Episcopum Parochus censuris obligare vt declarent quantum eis sua beneficia valeant, quia vtitur armis suis vt sua iura defendat. *P. Menacho in manuscript.* Nec ab hoc se Parochi possunt excusare facientes, quod Missæ & oblationes sibi dentur intuitu personæ, quia dolus, & fraus nemini debent patrocinari. *L. itaque falso, ff. de furtis, c. sedes de rescriptis.*

3 Episcopus, qui clericum leui fundamento accusatum ad causam examinandam bona fide, & correctionis amore accessit, sumptus itineris, & alia damna secuta restituere non tenetur; quia qui bona fide facit, non tenetur ad damna inde secuta. *P. Menacho in manuscript. Sà verb. restit.*

4 Cùm non pater aditus ad S. Pontificem, & vrget necessitas, potest Episcopus facere omne id quod arbitrio boni viri faceret Papa si præsens esset. *Idem P. Menacho.*

5 Episcopus potest dare facultatem Sacerdoti siue regulari siue sæculari absoluendi nouitios à reseruatis, etiamsi nouitius, & confessarius sint Societatis IESV, & à superiore prohibeantur. *P. Pellizar. in suo manuali.*

6 Episcopatus appeti potest ob Ecclesiæ necessitatem, vel vtilitatem; appetere autem ob honorem, vel diuitias sunt, qui excusent à peccato mortali. *Sà hoc verb.*

7 Episcopatui renuntiare tenetur, qui ad eum non est idoneus. *Idem vbi supra.*

8 Cùm respondet se scire vtrumque testamentum, intelligitur quantum sufficit ad suum munus rectè obeundum. *Siluest. verb. Epis. n. 12.*

9 Ad Episcopatum requiruntur triginta anni completi. *c. cum ex cunctis de elect.*

10 In eius confirmatione vacant, quæ habet beneficia; sed possunt ei relinqui, si sit pauper. *Comm. DD.*

11 Contra Episcopum non proceditur etiam in hæresi, nisi de Papæ mandato. *Comm. DD.*

12 Peccat mortaliter, si non studeat à se repellere iniustam infamiam, nisi velit Episcopatui renunciare. *Sà hoc verb. n. 13.*

13 Cùm visitat, habebit à populo victum dici, qua visitat; si autem diœcesim discurrat solùm propter chrisma, faciet suis expensis. *Vide eundem vbi supra.*

14 Potest duas Ecclesias vnire, & vnitas diuidere, & vnam alteri subijcere; de consensu tamen habentium in eis aliquod ius, & commutare Ecclesias, earumque possessiones, & ius vnius Ecclesiæ alteri ex causa dare. *Siluest. verb. Episcopus nu. 9. dub. 7.* Potest & vnire vnum beneficium alteri non requisito consensu beneficiarij, dummodo non priuetur fructibus dum viuit, & fiat ex consensu patroni.

15 In aliena diœcesi potest exercere ea quæ non sunt iurisdictionis contentiosæ, vt dispensare. *Comm. DD.*

16 An

16 An validè possit consecrari ab vno Episcopo sine litteris Pontificijs, & dispensatione, alij aiunt, alij probabilius negant, etiam si expeditæ sint litteræ, nisi præsentes sint; & quòd illicitè saltem fiat in affirmatiua opinione propter innumera animarum discrimina quæ inde sequerentur, nemo negabit, & sic consecratus tenetur consecrationem iterare propter innumera mala, quæ si non iteretur, sequentur. *Dian.p.12.res. & alij viri docti apud eum. T.Gran.3.p.contr.9.dub.6.*

SECTIO V.

Quæ possit facere Episcopus, vel non.

1 POtest instituere, & regere ministros Ecclesiæ, vel oratorij sua authoritate, vel antecessoris sui erectorum, & dotatorum, etiam contra voluntatem patroni. *Vide Siluest. verb. Epis.nu.9.*

2 Potest dispensare ad beneficia simplicia, quando vnum ad sustentationem non sufficit, & præcipere clerico, vt Romam petat pro causa Ecclesiæ, & Parocho ne sine sua licentia absit vltra duos dies. *Trid.ses.24.c.17.de refor.*

3 Et procedere aduersus quemcumque ob peccatum mortale, nisi esset iure promissum vt meretricum; *Vide Nauar. consil.7.de off.iud.ordin.* subduntur enim ei etiam laici, quoad spectantia ad animum, & potest eos cohibere à peccatis etiam per pœnam pecuniariam, vel exilium. *Vide c.7.de censib.*

4 Et in necessitate exigere à clero moderatum subsidium.

5 Et dare dimissorias ad ordines etiam si sit solùm Episcopus originis vel beneficij. *Vide c. 3. de temp. ordinand.* Et imponere beneficio pensionem ad alendum clericum pauperem.

6 Et dicere Missam in quauis parte suæ diœcesis, & vti altari portatili, & hanc facultatem cuilibet concedere. *c. fi. de priui. lib.6.*

7 Et commissa sibi à Papa etiam per verba *oneramus conscientiam tuam*, alijs committere. *Sà hoc verb.*

8 Et absoluere ab excommunicatione reseruata à Papa, occulta tamen dummodo non sit ex contentis in Bulla cænæ. *Tolet.lib.1.c.41.*

9 Et dispensare in omni inhabilitate ad beneficium nisi Papa id sibi reseruet specialiter. *Sà vbi sup.nu.18.*

10 Et absoluere exemptos, & cum eis dispensare, si eorum Prælati eos illi subijciant. *Idem vbi sup.*

11 Et cogere sub excommunicatione ad manifestanda testamenta, & vt impleantur curare. *c. si hæredes de test.*

12 Et dare confessores monialibus etiam sibi non subiectis ex alia religione, vel sæcularibus. *Comm. DD.*

13 Non potest ingredi religionem nisi de Papæ licentia, nec dare licentiam beneficiario non residendi sine causa legitima. *c. nisi cum pridem de renun.*

14 Nec abesse sine causa iusta à diuinis officijs diebus festis saltem Dominicis. *Comm. DD.*

15 Nec prohibere, quin habeatur concio in parochijs cùm habetur in Cathedrali. *Ex Congr. Conc.*

16 Papa est summus Episcopus, quare Episcopus electus in Papam non consecratur. *Sà hoc verb.*

17 Tenetur extra necessitatem extremam in multis alijs vitam pro grege periculis exponere, & grassante peste idoneos ministros magnis etiam expensis quærere. *Idem vbi sup.*

18 Diſpenſare poteſt in impedimento dirimente occulto, quando celebratum eſt matrimonium, & non poſſunt ſeparari ſine ſcandalo & ad Papam aditus eſt difficilis. *Sanch. lib.2.c.40.n.3.*

19 Epiſcopus etiam confirmatus, & ſecundum aliquos conſecratus, dummodo poſſeſſionem Eccleſiæ nondum habeat, ingredi non poteſt religionem ſine licentia Papæ. *Vide c. inter corporalia de translat. Epiſcop.*

20 Epiſcopus qui confirmationem ſuam non acceptauit, nondum habet adminiſtrationem ſuæ Eccleſiæ. *Comm. DD.*

21 Epiſcopo debetur quarta canonica à die confirmationis eius, ſed de ea liberè non poteſt diſponere niſi vt de decimalibus bonis.

22 Epiſcopus poteſt in aliquibus cauſis ſine adiuncto ſummariam facere contra Canonicos & præbendatos, & procedere ad incarcerationem ſine adiunctis. *Trid. c.9. ſeſ.25.*

23 Poteſt clericos, & etiam laicos comam nutrientes excommunicare, & alijs pænis, niſi edictis ſuis paruerint, afficere. *Villa. to.1. q.10. art.6.*

EQVITAS vide verb. *Milites.*

DISPVTATIO V. SECTIO I.

EVCHARISTIA.

Euchariſtia quid ſit, & de materia illius.

1 EſT Sacramentum continens ſub ſpecie panis, & vini, vel alterius eorum corpus, & ſanguinem Chriſti. *Nauar. c.22.*

2 Concilium Tridentinum ſub anathemate definiuit circa Euchariſtiam hæc ſequentia: *Trid. ſeſ. 13.* 1. Verum corpus, & ſanguinem Chriſti contineri realiter in hoc Sacramento. 2. Nihil ſubſtantiæ panis, vel vini remanere poſt conſecrationem. 3. Sub qualibet ſpecie, & ſub qualibet parte ſeparata contineri totum corpus, & ſanguinem Chriſti. 4. Eſſe idem corpus, & ſanguinem Chriſti in hoc ſacramento non ſolùm dum ſumitur, ſed etiam ante, & in hoſtijs quæ reſeruantur poſt communionem. 5. Remiſſionem peccatorum eſſe fructum eius. 6. Eſſe adorandum latria. 7. Eſſe celebrandum peculiare feſtum illius, deferendumque in proceſſionibus, & proponendum populo, vt eum adoret. 8. Sumi totum Chriſtum realiter in communione. 9. Adultos teneri communicare ſaltem ſemel in anno. 10. Qui celebrat poſſe ſeipſum communicare. 11. Non ſufficere ſolam fidem ad benè communicandum.

3 Inſtitutum fuit à Chriſto Domino in vltima cœna, & antecedit cætera. *Trid. ſeſ.7.*

4 Nec conſecratio, nec ſumptio, nec ſolum corpus Chriſti ſunt Sacramentum; ſed corpus Chriſti contentum ſub ſpeciebus. *Suar. to.3. diſp.42. ſec.3.*

5 Eſt vnum, & non plura Sacramenta; vnitas autem numerica ſumitur ex corpore Chriſti. *Trid. vbi ſupra.*

6 Sacerdos, qui ſimul multas formas conſecrat, vnum tantùm offert ſacrificium. *Comm. DD.*

7 Panis triticeus eſt huius Sacramenti materia, & in quolibet tritico, dummodo verum ſit triticum, poteſt confici. *Trident. ſeſ.13. c.21. & 22.*

8 In maſſa triticea non poteſt Amidon, centeno, & panis mixtus cum aqua roſacea eſt materia dubia, in qua non licet conſecrare. *Comm. DD.* Idem dicendum de pane mixto cum butyro, vel oleo &c. *Vide Villal. to.1. tr.7. dif.5.*

9 Si triticum fuerit mixtum alijs granis, dummodo maior pars sit triticum; erit apta sacramenti materia. Si autem mixtio fiat per partes æquales inepta erit. *Comm. DD.*

10 Qui cõsecrat in pane triticeo, vel azymo, vel fermentato conficit verum sacramentum. *Concil. Florent. in decret. Eugenij.* Sacerdos autem debet in hoc sequi morem suæ Ecclesiæ. *Suarez to. 3. disp. 94 sec. 3.*

11 Consuetudo Ecclesiæ Latinæ est consecrare in azymo, & est magis consona rationi, quàm Græcæ. *Ad Chorꝫ 15.*

12 Peregrinus, qui post breue tempus rediturus est ad propriam Ecclesiam, potest, sed non tenetur conformari Ecclesiæ, in qua est. *Suar. to. 3. disp. 41.*

13 Si inter Latinos esset Ecclesia Græcorum, vel inter Græcos Ecclesia Latinorum quilibet teneretur suæ Ecclesiæ ritum sequi. *Idem vbi supra.*

14 Latino nunquam licet in Ecclesia Latina pane vti fermentato ad consecrationem. *Idem vbi supra.*

SECTIO II.

An vinum aqua mixtum sit materia huius sacramenti.

1 SOlum vinum vitis est huius sacramenti materia; vnde nec aguapiè, vt vulgò vocatur; nec vuæ, nec acetum sunt sufficiens materia: *Concil. Florent. in decr. Eug.* Mustum autem licet sit sufficiens, non est conueniens, & peccaret grauiter, qui in eo consecraret. *Comm. DD.*

2 Vinum congelatum nu m sit sufficiens materia dubium est int er DD. & licet probabilius sit esse sufficientem, non licet in eo consecrare propter dubium. *Suar. to. 3. disp. 45. sec. 2.*

3 Ante consecrationem parum aquæ infundendum est in vino ex præcepto Ecclesiæ ad mortale obligante. *Trid. ses. 22. c. 7.*

4 Et hoc non est de necessitate sacramenti, & potest in ea Papa dispensare, & nullus alius. *Suar. to. 3. disp. 4. sec. 2.*

5 Aqua debet esse modicissima, sed in immodica cecidit, addatur vinum, vt in illud facilius conuertatur, & possit conuersa in vinum in sanguinem Christi conuerti. *Concil. Flor. in decret. Eugen.* Si enim in vinum non fuerit prius conuersa non fiet sanguis Christi. Quòd si post consecrationem conuertatur in vinum, erit idem ac si gutta vini caderet in sanguinem Christi.

SECTIO III.

An requiratur quantitas determinata ad materiam huius sacramenti.

1 INtentio ministri debet esse circa determinatam materiam, secus enim nil faciet. *Comm. DD.*

2 Ad consecrandam Eucharistiæ materiam debet eam sacerdos præsentem habere; sufficit tamen moralis præsentia. *Comm. DD.* Si formæ sint in pyxide ea intentione imposita super aram, & si cooperta sit, & postea celebrans obliuiscatur actualem ad eas referre intentionem, consecratæ manent; Hostia verò posita ad scapulas, vel extra aram, non potest consecrari. *Suar. to. 3. disp. 43. sec. 5.* Si manibus habens duplicem hostiam vnam esse existimat, vtramque consecrabit; quia intentio eius est materiam omnem illam, quam in manibus habet, consecrare.

 3 Sa-

3 Sacerdos cæcus potest consecrare; sed ei non licet nisi à Papa dispensationem habeat. *Comm. DD.*

4 Materia huius sacramenti ratione quantitatis non est determinata. *Suar. vbi supra sec.* 8. Si tamen ita magna esset, vti non posset esse præsens, non posset consecrari; Vel è contra si ita parua esset, vt sensibus percipi non posset, non posset consecrari. *Comm. DD.*

5 In quauis particula quantumuis minima, in qua conseruatur panis substantia conseruatur etiam corpus Christi, cùm hostia consecrata frangitur. *Trid. ses.* 15. *can.* 3.

6 De iure diuino est quòd sacerdos consecret simul panem, & vinum, & nunquam ei licet ex intentione vnam speciem sine altera consecrare. *Suar. vbi sup. disp.* 43. *sec.* 3.

7 Si tamen contingat quòd consecrata vna, alia pereat, nec facile possit inuenire, vel immineat periculum vitæ, vel ex terræ motu, vel ex hostium incursu, vel ex simili casu, excusabitur à peccato vnam tantùm speciem consecrans. *Comm. DD.*

8 An possit Papa dispensare, vt consecretur solùm panis sine vino in terra, vbi vinum non inuenitur, alij aiunt, alij negant; vtrumque est probabile, & de facto dispensasse Innocentium III. cum Saxonio refert Volaterranus. *Suar. to.* 3. *disp.* 43. *sec.* 4.

SECTIO IV.

De forma Sacramenti Eucharistiæ.

1 VErba sunt forma consecrationis, non verò sacramenti in esse permanentis. *Suar. to.* 3. *disp.* 42. *sec.* 2.

2 Forma consecrationis corporis est: *Hoc est corpus meum*. Reliqua verba, *Qui pridie quàm pateretur*, & cætera, non sunt de essentia. *Trid. ses.* 13. *c.* 1. Illa autem omittens, grauiter peccaret. Idem dic de aduerbio *enim*, quod dicitur per Apostolicam traditionem. *c. cum Mach. de celebr. Miss.*

3 Verba debent sumi recitatiuè, & significatiuè simul. Vnde non consecraret, qui diceret: Hoc est corpus Christi: quia recitatiuè loquendo falsum diceret. *Suar. to.* 3. *disp.* 58. *sec.* 4.

SECTIO V.

De forma consecrationis calicis, quæ sit.

1 SVnt qui asserant omnia verba, quibus Ecclesia vtitur in consecratione calicis vsque ad illa, *in remissionem peccatorum*, esse de essentia. Hæc sententia fuit antiquorum, nunc communiter non recipitur à modernis. *Suar. to.* 3. *disp.* 6. *sec.* 1.

2 Probabilius videtur formam esse hæc sola verba: *Hic est calix sanguinis mei*, vel *hic est sanguis meus*, vel æquipollentia. Reliqua autem, quibus vtitur Ecclesia omittere, graue peccatum esset. *Idem vbi sup.*

3 Qui habet intentionem consecrandi cum omnibus, consecrat, qui autem cum solis primis peruersè ageret. *Comm. DD.*

4 Pronomina *hic*, & *hoc* non significant substantiam panis, nec vini sed contentum sub speciebus his. *Suar. to.* 4. *disp.* 58. *sec.* 7.

Substantiæ panis, & vini in hoc Sacramento non anihilantur, quia conuertuntur in corpus, & sanguinem Christi; Conuersio hæc fit in instanti, statim ac propositio incipit esse vera.

SECTIO VI.

De modo quo Christus est in hoc Sacramento.

1 ALia sunt in hoc Sacramento ex vi verborum, alia per concomitantiam. *Comm. DD.* Ex vi verborum est solùm illud, quod necessarium est ad verborum verificationem; & quod coniunctum realiter ei dicitur esse per concomitantiam.

2 In rebus, quæ adæquatè vnita sunt, vbi vna est, debet esse & alia. *Comm. DD.*

3 Sub speciebus Sacramentalibus continetur totus Christus, ex vi autem verborum sub panis speciebus solum est corpus Christi, reliqua ei adiuncta per concomitantiam. Similiter sub speciebus vini ex vi verborum tantum est sanguis Christi. *Trid. sess. 13. c. 13.*

4 Quantitas Christi est in hoc Sacramento cum modis quantitatis, & accidentibus absolutis, quæ in ea subijciuntur. *Suar. to. 3. disp. 51. sec. 2.*

5 Præsentia localis, quam habet Christus in cœlo, & quod ab ea pendet, non est in hoc Sacramento. *Comm. DD.*

6 Corpus Christi non potest hic moueri nisi solùm per accidens ad motum specierum Sacramentalium. *D. Tho. 3. p. q. 76. art. 6.*

7 Corpus Christi non potest hic agere, nec pati, nec intelligere nisi per concomitantiam mediatam; quia non habet extensionem necessariam ad has operationes. *Comm. DD.*

8 Nec potest videri oculis corporeis, nisi de potentia absoluta; nec seipsum videt. *Comm. DD.*

SECTIO VII.

An Pater, & Spiritus Sanctus sint in Sacramento Eucharistiæ?

1 PAter est in Filio, & Filius in Spiritu Sancto per circuminsessionem. *Mag. in 1. dist. 19.*

2 Non solùm per immensitatem essentiæ, sed per identitatem naturæ implicat, quod vna persona sit sine alijs. *Comm. DD.*

3 Pater, & Spiritus Sanctus sunt in hoc Sacramento per concomitantiam mediatam.

SECTIO VIII.

An Corpus Christi sit in Sacramento Eucharistiæ cùm apparet in eo puer, vel aliud simile.

1 DVm permanent species Sacramentales veluti si panis substantia esset, & quando mutatio est tantùm in concomitantium oculis, & in solo colore, permanet ibi corpus Christi. *Suar. to. 3. disp. 1. sess. 6.*

2 Quando verò apparet in forma pueri, vel carnis, & ab omnibus sic videtur, nec species visu vel tactu, nec alio sensu percipiuntur; probabilius videtur non esse ibi Corpus Christi. *Trid. sess. 23. c. 3.* Id tamen quod sic apparet non est consumendum à celebrante, seu reseruandum, nec opus est vt alia consecretur hostia ad communicandum. *Suar. to. 3. disp. 55. sec. 4. Idem to. 3. disp. 57. sec. 4.*

SECT.

SECTIO IX.

An liquor aliquis possit misceri cum speciebus vini in Sacramento Eucharistiæ.

1 Mixtio est miscibilium alteratorum vnio. *Aristot. 2. de generat. tex.* 48.

2 Cùm res eiusdem speciei vniuntur inter se, non miscentur. *Comm. Philosop.*

3 Cùm adiungitur speciebus liquor aliquis, qui eas corrumpit, desinit ibi esse Christus; idem est cum fit perfecta mixtio. *Comm. DD.*

4 Si in speciebus vini consecratis multum aliud vinum infundatur, manet corpus Christi, & vinum circumfusum cum speciebus. *Innoc. III. in c. cum Marthæ de celebr. Miss. parag. quæsitum.*

5 Si in species consecratas infundatur gutta aquæ, conuertetur in vinum, & erit quasi, si gutta vini infunderetur. *Comm. DD. Licet nonnulli philosophi sentiant contrarium.*

SECTIO X.

De effectibus huius Sacramenti; & quæ dispositio requiratur ad illos?

1 Effectus proprius huius Sacramenti est perfectio vnitatis, quam habent, qui sunt in gratia cum capite suo Christo, & confortatio in vita spirituali. *Concil. Later. refer. in c. firmiter de sum. Trin. & fid. Cath.*

2 Sacerdos, qui dignè celebrat multis annis magnum insensibiliter gratiæ thesaurum acquirit. *Trid. sess. 13. c. 2.*

3 Hoc sacramentum dat gratiam cum recipitur, licet postea ex opere operantis augeat illam. *Suar. to. 3. disp. 63. sec. 1.*

4 Iuuat multum ad perseuerandum in gratia, & per illud datur remissio peccatorum venialium, & pœna etiam secundum dispositionem recipientis remittitur. *D. Tho. 4. p. q. 79. art. 4.*

5 An ad effectum huius sacramenti attritio supernaturalis sufficiat habita pro contritione, vel opus sit esse in gratia ad recipiendam gratiam alij aiunt, alij negant. Affirmatiua videtur magis pia & probabilior. *D. Aug. & D. Thom.*

6 Qui habet conscientiam peccati mortalis, tenetur antequam accedat confiteri. *Trid. sess. 13. c. 7.* Peccatum verò veniale non impedit effectum, nec est necessaria actualis dispositio, est tamen valdè conueniens ad maius gratiæ augmentum.

7 Qui in eadem Missa successiuè recipit plures hostias, non recipit maiorem gratiam ex opere operato, quàm si vnum tantum reciperet. *Comm. DD.* Nec qui recipit simul hostiam & calicem, quàm qui solam hostiam. *Suar. vbi supra sec. 6. & fauet Trid. sess. 21. c. 3.*

8 Si sacerdos obicem, quem posuit in hostiæ sumptione, abstulit ante sumptionem calicis per contritionem, recipiet gratiam in ea. *Comm. DD.*

9 An sortiatur suum effectum ablata fictione alij aiunt, alij negant; vtraque sententia probabilis, affirmatiua diuinæ pietati conformior. *Vide D. Thom. in 4. q. 3. ad 3.*

10 Non causat qualitatem spiritualem in recipiente, minuit autem fomitem & concupiscentiam augendo charitatem. *Pius V. in Catech.*

11 Inter corpus Christi, & recipientem est quædam realis vnio, propter quam specialem curam illius habet. *Vide P. Suar. to. 3. disp. 4. sec. 3.*

SECTIO XI.

An sit hoc Sacramentum medium necessarium ad beatitudinem consequendam, & de vsu illius.

1 NEc in re, neque in voto receptum necessarium ad salutem. *Trid. sess. 21. c. 4.*

2 Esse autem necessarium saltem in voto defendunt aliqui DD. Sed minus probabiliter. Est autem necessarium necessitate præcepti. *D. Tho. 3. p. q. 65. art. 4.*

3 Quatuor modis potest recipi vel tantùm realiter, vt à bruto; vel tantùm sacramentaliter, vt à peccatore; vel tantùm spiritualiter, vt solo desiderio; vel sacramentaliter, & spiritualiter simul, vt à iustis cum gratiæ effectu. *Vide P. Suar. to. 3. disp. 4. per totam. Comm. DD.*

4 Peccat mortaliter, qui illud recipit in statu peccati, mortalis, & erit maius quo peccatum, cum quo accedit, fuerit maius. *Trid. sess. 13. c. 7.*

5 Qui accedit cum peccato veniali sine dolore, peccat venialiter propter irreuerentiam. *Comm. DD.*

6 Qui habet conscientiam peccati mortalis, tenet prius confiteri ad recipiendum, non verò ad tangendum, vel in processione ferendum. *Trid. vbi sup.*

7 Excusat ab hoc confessionis præcepto vrgens necessitas sine copia confessoris. *Comm. DD.*

8 Vnde in mortis articulo cum actu contritionis poterit ab infirmo recipi. *Comm. DD.*

9 Qui timet confessorem reuelaturum esse peccatum, vel aliud graue malum temporale, potest omittere confessionem, & communicare. Si autem habeat alia peccata, de quibus prædicta mala non timet, tenetur confiteri ea, tacendo illud, in quo est periculum. *Suar. to. 3. disp. 66. sec. 4.*

10 Qui habet peccatum mortale, & non potest confiteri, tenetur confiteri. *Comm. DD.*

11 Qui sine præuia confessione communicauit ob iustam causam, non tenetur secundum alios statim confiteri. *Comm. DD.*

12 Sacerdos sacrificans ex necessitate cum peccato mortali, tenetur ex præcepto non consilio confiteri quamprimum: nec particula *quam primum* intelligitur, cum sacerdos suo tempore confitebitur; sed statim. *In decret. Alexander VII. Anno 1666. 18. Mart.*

13 Qui paulo ante peccauit si confessus sit, potest communicare Decentius tamen erit, nisi sit specialis necessitas, quod saltem per vnum diem abstineat, præcipuè si peccatum fuerit contra castitatem. Vxorati enim debent etiam, saltem per 24. horas abstinere ab vsu matrimonij, & secus facientes venialiter peccabunt. *Suar. vbi supra sect. 7.*

SECTIO XII.

An Sacerdos teneatur negare Eucharistiæ Sacramentum ei, quem scit esse in peccato mortali.

1 PVblico peccatori negandum est nisi prius faciat publicam pœnitentiam, vel in articulo mortis signa dederit contritionis. *Comm. DD.*

2 Sacerdos publicus peccator qui se ipsum communicat, committit vnum peccatum cum duabus malitijs. *Comm. DD.*

3 Vt dicatur quis publicus peccator debet esse euidentia iuris, vel facti. Iu-

ris eſt cùm per ſententiam iudicis, vel ſuam confeſſionem peccatum conſtat. Facti eſt quando multi ex his, qui eum communicare vident, certò ſciunt eſſe in peccato mortali. *Comm. DD.*

4 Si non eſt publicus peccator, & petit Sacramentum in publico non eſt ei negandum, ſecus ſi petat in ſecreto. *Comm.DD. Suar.vbi ſup.ſec.3.*

5 Cùm non eſt peccati certitudo, ſed tantum ſuſpicio niſi ſit violentia, non debet negari. *arg.c. ſi Sacerdos de off. ordin.*

6 Non tenetur Sacerdos Sacramentum negare cum graui proprio damno. *Comm.DD.*

7 Non licet dare hoſtiam non conſecratam pro conſecrata, niſi ob vitandum graue ſcandalum cum peccatoris conſenſu, & ſine idololatriæ periculo. *D.Bonauent. q.vlt. art.2.*

SECTIO XIII.

AN QVI ACCEDIT AD EVCHAriſtiam debeat eſſe ieiunus?

1 IEiunium aliud eſt Eccleſiaſticum, quod præcipit Eccleſia; & hoc non frangitur parum comedendo nec multum bibendo, vt ſuo loco dicemus. *Comm. DD. Vide Villalob.* Aliud eſt naturale, quod frangitur parum comedendo, vel bibendo.

2 Non ſoluit naturale ieiunium, quod recipitur per modum ſaliuæ, quia cum ea eſt mixtum. *Comm. DD.* Nec quod recipitur per modum reſpirationis, nec os abluere, cibum probare, vel parum vini, dummodo nil tranſglutiatur.

3 Qui terram, ceram, papyrum, vel aliud non comeſtibile comedit, licet poſtea euomat, ſunt qui dicant non poſſe communicare, ſed minus probabiliter. Contrarium docent viri docti apud Dianam. *Vide Dian.in ſum.verb.Euchar.*

4 Sacerdos, qui facit duo ſacra non debet ſumere ablutionem in primo, *c.ex parte de celeb. Miſs.* quòd ſi faciat in diuerſis locis, & calix portandus ſit, ſunt qui dicant purificatorio poſſe calicem purificari, poſtquam ore & digitis ſæpe purificatus eſt, & ſic ſecurè portari; alij viri docti dicunt melius eſſe aquam infundere, vt dum Miſſa finitur, ſi quid ſpeciei vini relictum fuit conſumatur; alij tandem tutius eſſe ore, & digitis ita calicem purificare, vt dum Miſſa finitur, omnino ſicca remaneat ſpecies vini conſumpta. *Conſulto viri docti, ex noſtra ſocietate hoc reſponderunt.*

5 Non dormiſſe, nec cibum concoxiſſe non impedit communionem. *Comm.DD.*

6 Poſt communionem ſtatim edere licet, melius autem erit abſtinere.

7 In aliquibus caſibus licet poſt cibum Euchariſtiam recipere præcipuè vt viaticum. *Comm. DD.*

8 Qui vt viaticum accipit ſemel, & iterum incidit in periculum, poteſt in eadem infirmitate iterum illud recipere. *Suar. to. 3. diſp. 68. ſec. 5.* Idem dic tranſactis octo vel nouem diebus à prima receptione, & poteſt non ieiunus. Ieiunus autem toties quoties pro deuotione voluerit.

9 Non licet ſacerdoti non ieiuno celebrare propter neceſſitatem infirmi. *Idem vbi ſupra.*

10 Damnatus ad mortem ſi iudex nolit ſententiæ executionem differre, poteſt non ieiunus communicare. *Idem vbi ſupra.*

11 Ad perficiendum ſacrificium, licet non ieiuno communicare. *Comm. DD.* Idem dic ſi poſt conſecrationem recordatus

cordatus est non esse ieiunum.

12 Cùm sacerdos post ablutionem inuenit particulas, potest eas sumere, & si particula hostiæ adhæreat fundo calicis, potest parum vini infundere, & sumere, vel digito trahere ad os calicis, & sic sumere, vt doceat Missale Romanum. *Suar. to.1. disp. 68. sec.6.* Et si inueniat post Missam in ipsa sacristia aliquam particulam, potest sumere, si alius ieiunus sacrificaturus non adsit. *Vide eundem 3.p.q.80.art.8.disp.68.*

13 Idem dic etiam si particulæ essent notabiles; si autem esset forma integra, & est custodia decens, deberet reponi in ea. *Suar. vbi supra.*

SECTIO XIV.

AN VSV RATIONIS CARENTES *possint hoc Sacramentum recipere?*

1 QVi non sunt omnino amentes possunt recipere. His tamen, qui numquam vsum rationis habuerunt, non debet dari. *Trid. ses. 11. cap. 4. & can. 4.*

2 His, qui vsum rationis amiserunt, antè tamen affectum ad Sacramentum ostendebant, non est denegandum in mortis articulo, & in vita aliquando, nisi timeatur indecentia. *Comm. DD.*

3 Si constat, quòd in peccato erat mortali, cùm incidit in amentiam, non est ei concedendum. *Comm. DD.*

SECTIO XV.

AN LICEAT QVOTIDIE *communicare.*

1 EX parte huius Sacramenti vtilissimum est quotidie communicare. *D.Tho.3.p.q.80. art.10.*

2 Sacerdotibus licet, si vitam curent statui habere conformem. *Ex Ecclesiæ consuetudine.*

3 Sæcularibus vt plurimùm sufficit octauo quoque die. Ad quotidianam verò communionem nemo admittatur, nisi insigni sanctitate se dignum reddat. *Ex regula Sacerdotum ex nostra societ.*

4 Confessoribus Societatis non licet hanc facultatem excedere, nisi consulto superiore. *Ex reg. Sacerd.*

5 Non licet nisi semel in die communicare. *Vide Dian. p. 4.tr.4.res.197.* An verò qui post communionem grauiter ægrotauit possit eodem die iterum pro viatico communicare, dubium est inter DD. Affirmatiua sententia est benignior, negatiua probabilior.

SECTIO XVI.

AN SIT PRÆCEPTVM RECIpiendi *hoc Sacramentum.*

1 OMnes fideles tenentur præcepto diuino recipere hoc Sacramentum, & obligat in articulo, & periculo mortis. *Suar.3.p. disp.69. sec. 1.*

2 Non est denegandum damnatis ad mortem. *c. super eo de hæred. in 6.*

3 Tenentur etiam extra periculum mortis ex diuino præcepto illud recipere, & hanc receptionem non multum differre. *Comm. DD.*

4 Ex præcepto Ecclesiastico tenentur omnes fideles, cùm ad statum discretionis peruenerint, semel in anno in Paschate, illud recipere. *c. omnis vtriusque sexus de Pœnit. & remiss. Trid. sess. 13. can.* 8. Tempus hoc Paschale comprehendit dies à Dominica Palmarum vsque ad Dominicam Quasimodo.

5 Maior discretio requiritur ad communicandum, quam ad confitendum.

6 Qui non potuit communicare in Paschate, vel noluit cùm possit, an teneatur quam primum possit communicare, alij aiunt, alij negant. Affirmatiua nostra videtur probabilior. *Suar. to. 3. disp. 70. sec. 2.*

7 Idem dubium est de eo, qui in peccato communicat, an adimpleat præceptum. *Idem to. 3. disp. 80. sec. 3.* Probabile videtur quod illud adimpleat, licet peccet: sed contrarium videtur colligi ex decretis Alexandri VII. *Anno* 1665. 24. *Sept.*

SECTIO XVII.

AN SIT PRAECEPTVM COMMVnicandi sub vtraque specie,

1 SAcerdos celebrans tenetur sub vtraque specie communicare, *Comm. DD.*

2 Non est prohibitum laicis ex præcepto diuino, iustè autem ex Ecclesiastico, sub vtraque specie communicare. *Trid. vbi supr. c. 2. & can. 2.*

3 An Christus receperit hoc Sacramentum in nocte cœnæ ex sacra pagina non constat, videtur autem rationi consonum. *D. Hieron. epist. 150. ad Edit. refertur in c. Nec Moyses de consecr.*

SECTIO XVIII.

DE MINISTRO HVIVS SACRAmenti.

1 SOlis Sacerdotibus concessa est consecratio huius Sacramenti, & quicumque sit sacerdos si faciat requisita ad consecrationem, conficit Sacramentum. *Trid. sess. 22. c. 1.*

2 Si duo Sacerdotes simul proferrent verba consecrationis super eandem materiam consecrata maneret. *Comm. DD.*

3 Sacerdotes qui cùm primùm initiantur simul cum Episcopo celebrant, ni illum verbis præueniant; habeant tamen intentionem faciendi id, quod intendit Ecclesia. *Comm. DD.*

SECTIO XIX.

AN ADMINISTRATIO HVIVS Sacramenti pertineat ad solos Sacerdotes.

1 DE potestate ordinaria ad eos solos spectat; ad Diaconum verò sanguinis dispensatio, vt olim in vsu erat. *Suar. to. 3. disp. 175. sec. 1.*

2 In casu vrgentis necessitatis potest Diaconus ex licentia Episcopi, vel Parochi hoc Sacramentum administrare. *Idem to. 3. disp. 72. sec. 1.* Idemque potest sine facultate, quando non est, à quo illam petat vel ei malitiosè negatur.

3 Facultas hæc extendi non debet ad subdiaconum, & multo minus ad laicum etiam in vrgente necessitate. *Comm. DD.*

4 Leuare autem Sacramentum è terra, vel manu tangere, & non ieiunum recipere, ne in manus hostium veniat laicis etiam conceditur. *Comm. DD.*

SECTIO XX.

AN ALIIS SACERDOTIBVS PRÆter Parocho liceat hoc Sacramentum administrare,

1 NOn licet absque licentia proprij Parochi, & ex sua natura erit peccatum mortale. *c. omnis vtriusque sexus de pœnit. & remiss.*

2 Religiosis in speciali prohibitum est

eſt ſub excommunicatione ipſo facto incurrenda; illam autem non incurrunt, qui ex ignorantia, vel ſpe ratihabitionis illud adminiſtrant. *In Clem. relig. de priuil.*

3 Nunc religioſi habent priuilegium adminiſtrandi hoc Sacramentum omnibus Chriſti fidelibus excepto primo die Paſchatis. *Ex comp. comm. priuileg.* In Eccleſijs autem clericorum de illorum licentia.

4 His autem, qui in ſua Parochia iam præceptum adimpleuerunt, peregrinis, iter agentibus, & mercenarijs qui ibi Parochiam non habent, poſſunt etiam in primo die Paſchatis adminiſtrare.

5 An poſſint his adminiſtrare, qui in domibus ſuis ſeruiunt pro mercede, vide verb. *Epiſcop. ſupra. Supra verb. Epiſcop.*

6 In articulo autem mortis pro viatico non poſſunt illud adminiſtrare, niſi abſente Parocho de illius præſumpta licentia, & voluntate, & debent ſi commodè poſſunt. *Henriq. to. 2. l. 8. de Euch. cap. 55.*

SECTIO XXI.

AN LICEAT SACERDOTI SEIPſum extra Miſſam communicare?

1 Reſpondetur quod ſic, & idem dicendum eſt de Diacono in caſu, quo poteſt alijs adminiſtrare. *Comm. DD.*

2 Si Sacerdos ægrotat, & illi afferat Euchariſtiam Diaconus ob Sacerdotis defectum, debet Sacerdos illam ſuis manibus ſumere. *Concil. Nizen. c. 24.*

3 Tenetur Sacerdos ter ſaltem, vel quater in anno celebrare, & ſæpius ſi timeatur ſcandalum. *Nauar. cap. 25. num. 68.*

SECTIO XXII.

VARIÆ RESOLVTIONES de Euchariſtia.

1 Qui in Paſchate præceptum communionis adimpleuit, ſi poſt in articulo mortis non ex contemptu, ſed ex negligentia non communicat, non peccat mortaliter. *Sà hoc verb.*

2 Morte puniendis poſſe ex cauſa negari Euchariſtiam, & iudices excuſari conſuetudine affirmant aliqui probabiliter. *Couar. lib. 1. var. c. 1. nu. 1.* Nec non poſſe dari non ieiunis, & vna hora ante mortem. Sed conſultius eſt & dari ieiunis, & ſaltem vno die ante ſupplicium. *Tolet. l. 2. c. 18.*

3 Euchariſtia non eſt deferenda ægroto, qui non poteſt eam ſumere. *Ex cong. Concil.*

4 In Hiſpania mos eſt, vt communicans quolibet Quadrageſimæ die præcepto ſatisfaciat; ſed in hoc attendenda eſt Epiſcopatus, vel loci conſuetudo. *P. Azor. lib. 7. c. 4.*

5 Satisfacit Sacerdos in Paſcha celebrans quolibet in loco. *Comm. DD.*

6 Excuſantur pueri etiam duodecimum habentes annum ſi à parentibus communicare prohibeantur, & parentes excuſantur conſuetudine vel bona fide. *Sa hoc verb. n. 12.*

7 Pueri vt plurimum decimum habentes annum poſſunt ad communionem admitti. *Suarez diſp. 70 ſec. 1.* Hoc autem prudentis confeſſarij arbitrio relinquendum, vt videat an ratione polleant.

8 Excommunicans an poſſit ob vitandum ſcandalum communicare dubium eſt inter DD. Affirmatiua ſententia videtur probabilior. *Azor lib. 10 c. 31. q. 6.*

9 Poteſt Sacerdos communicare volenti dare partem hoſtiæ ſuæ, ſi alia non ſit. *Comm. DD.*

10 Iniuſtè excommunicato poteſt dari communio, ſi abſit ſcandalum. *Comm. DD.*

11 Dummodo quis ſit ieiunus poteſt qualibet hora communicare. *Comm. DD.*

12 Qui ſe putat bona fide diſpoſitum, nec conſcientiam habet peccati mortalis, etiam ſi verè ſit in eo, hoc Sacramentum recipiens fit de attrito contritus & gratiam recipit. *Ex D. Aug. vbi ſupra.*

13 In articulo mortis, ſi non adſit Sacerdos poteſt laicus ſeipſum communicare. *P. Suar. diſp. 72. ſec. 3.*

14 Traiectum aliquod contra voluntatem, vt parum aquæ, dum os abluitur, non impedit communionem, ſi tranſglutiatur per modum ſaliuæ. *Sà hoc verb.*

15 Qui bona fide communicauit aliquot dies ante Dominicam in Palmis præcepto ſatisfecit. *P. Did. Aluarez in manuſcript.*

16 Qui futurum eſſe ſcit, vt non poſſit in Paſcha communicare, non tenetur præuenire communionem ex vi præcepti Eccleſiaſtici. In articulo autem mortis tenetur ex vi præcepti diuini. *Idem ib.*

17 Indis, & Æthyopibus, quibus in vita propter vitia, & incapacitatem negatur Euchariſtia, non eſt deneganda in articulo mortis; dummodo cum ſignis doloris confeſſi fuerint peccata, affectum oſtendant recipiendi Euchariſtiam, & Chriſtum in ea reuereantur. *Vide concil. Limenſe act. 2. c. 19.*

18 Si in domo infirmi non potuerit decenter miniſtrari hoc Sacramentum, portetur, ſi commodè poteſt, ad Eccleſiam, ſi autem ſit hoc infirmo incommodum, domus infirmi mundetur & ornetur prout locus tulerit, qui enim præſepe beſtiarum non abhorruit pro noſtra ſalute, non abhorrebit Indi tugurium. *Ibidem.*

19 Nemo Indorum, aut Æthyopum ad communionem accipiatur, niſi proprij Parochi, aut confeſſoris licentiam ſcripto ſibi datam oſtenderit. *Ibidem cap. 20.*

20 Damnati ad mortem pridie ante ſupplicium communione muniantur. *Ibidem.*

21 Parochi tenentur docere diligenter Parochianos, ea quæ neceſſaria ſunt ad receptionem huius Sacramenti; ſecus facientes tenentur reſtituere pro rata, & quod deterius eſt, peccant mortaliter. *D. Didac. Aluar. in manuſcrip.*

22 Indi, & Æthyopes, qui panem hunc ſpiritualem diſcernere ſciunt, communi præcepto communionis tenentur, ſed ratione priuilegij poſſunt illam vſque ad Corporis Chriſti feſtiuitatem differre. *Comm. DD.* Alij autem rudes, qui vix diſcernunt inter panem, & panem, non tenentur hoc præcepto.

23 Monachi S. Benedicti ſingulis menſibus communicare tenentur iure communi, Reliqui religioſi videant ſui ordinis conſtitutiones. *Clem. ſi. in agro Domini.*

24 Sacerdos, qui non celebrat, ſi communicat ſine ſtola ex negligentia, peccat venialiter; ſi autem quia non habet, nullum erit peccatum. *P. Didac. Aluar. in manuſcr.*

25 Euchariſtia cùm miniſtratur in loco, vbi formæ, quæ ſuperſunt, non poſſunt reſeruari, miniſtrari debet poſt ſumptionem ſanguinis, antequam ſumatur lauatorium; vt, ſi ſuperfuerint, poſſint à ieiuno Sacerdote conſumi. Si

autem

autem oblitus sumpserit ablutionem, poterit duas, vel tres formas singulis ex communicantibus simul dare. *Ex praxi DD.*

26 Cum licentia Parochi, vel illius ratihabitione in nostris prædijs potest ministrari Eucharistia Indis infirmis, qui si commodè non possunt portari in Ecclesiam, & ibi non sint ornamenta necessaria ad decentiam, sufficiet, quod Sacerdos finita missa, vel ipsis solis Sacerdotalibus indumentis, vel solo superpelliceo, & stola vno vel altero cum candela comitantibus formam consecratam in calice portare, ne tanto bono priuetur moribundus. *Ex ead. praxi.*

27 An familiaribus, qui in nostris domibus degunt, & Indis, & Æthyopibus, qui nobis seruiunt, possimus in die Paschatis Eucharistiam administrare, vide verb. *Episcopus.*

28 Qui non confitetur singulis annis, vel in Paschate non communicat, non incurrit ipso facto excommunicationem; sed iubetur excommunicari. Vide c. *omnis vtriusque sexus de pænit. & remiss. c. omnis vtriusque sexus.*

29 Raro iam continget negari debere Eucharistiam publico peccatori, quia, cum accedit ad Eucharistiam, præsumendum est præmisisse confessionem Sacramentalem, quæ si publicè fiat, publica pœnitentia est.

30 Ministrans hostiam non consecratam loco consecratæ ad vitandum sacrilegium suscipientis, immane sacrilegium committit, quia exponit creaturam adorandam pro creatore. *Ioan. sanct. disp. 35. nu. 3.*

31 Confessarius potest fingere se immittere hostiam consecratam in os communicantis, vt si maritus obseruet vxorem, an communicet, & in similibus; quia ex causa vti possumus simulatis actionibus. *Idem ibidem.*

32 Non tenetur Sacerdos consumere omnes formas alios absque communione relinquendo ob vitandum sacrilegium volentis in peccato communicare, Poterit tamen, si alij non sint communicaturi, immò & debet fingere se occupatum, vel hostiam consecratam deficere, si id facere poterit sine infamia petentis. *Idem disp. 37. nu. 1.*

33 Insano, vel phrænesi correpto, qui ante insaniam desiderium significauit accipiendi Eucharistiam, potest ministrari, si non timeatur irreuerentia, vel dilaceratio; ad quod experiendum potest ei dari hostia non consecrata ante communionem. *Idem disp. 38. n. 3.*

34 Vt ministretur Eucharistia vulneratis in rixa, non est opus vt deportetur in aliquam domum, sed in calle poterit ministrari sine solemnitatibus illis, quæ in manuali designantur. *Idem disp. 36. n. 11. & 12.*

35 Parum papyri, vel alterius rei non comestibilis transglutiens potest, vt supra etiam diximus, communicare. *Idem disp. 42. n. 18.*

36 Comedens post horam 12. designatam ab vno horologio, si post comestionem aliud sonet, non soluit ieiunium sequentis diei; & potest communicare, non enim est maior ratio cur vni, quam alij magis credatur. *Idem disp. 42. nu. 23.*

37 Sanctimonialis, quæ singulis mensibus non confitetur, & Eucharistiam non recipit, peccat mortaliter. *Trid. ses. 25. c. 10. Clem. ne in agro de statu monach.*

38 Si aliquid Eucharistiæ cadat in linteum, vel vestem, sufficit illud lauari, si cadat in tapetem, & non possit inueniri, vsui profano non prohibetur seruire. *Vide Nauar. c. 21. n. 59.*

39 Consuetudo vt ante Eucharistiam lumen ardeat vim præcepti habet. *Sa hoc verb.*

40 Nullum in iure est præceptum, nisi cùm foras defertur. *c. sane de celeb. Missar.*

41 Non potest asseruari in choro monialium; benè tamen ibi reponi in aliquo festo ad earum deuotionem cum licentia proprij Prælati. *Sà hoc verb.*

42 Infirmus ieiunus sæpè potest viaticum recipere, non ieiunus autem non; nisi postquam conualuerit, & postea fuerit in nouo mortis discrimine. *Comm. DD.* Idem dic de extrema vnctione; hæc tamen etiam si non sit in nouo mortis periculo, transacto mense potest repeti.

43 An verò non ieiunus in eodem periculo possit sæpè communicare alij negant, alij probabilius affirmant. Quantum verò tempus debeat esse intermedium, prudentis arbitrio est iudicandum. *Filiuc. apud Dian. p. 2. tr. 14. res. 75. vide eumdem.* Est qui affirmet quotidie posse non ieiunum communicare, si incommodum illi sit expectare ieiunum.

44 Si ministrans Eucharistiam infirmo in reconciliatione inueniat plures confessiones nullas fecisse audiat illius aliqua peccata, & moneat vt actum contritionis eliciat, & absoluat cum onere posteà integrè confitendi. Vide Dian. *p. 5. tr. 3. res. 50.*

SECTIO XXIII.

DE ALIIS SINGVLARIBVS RESOlutionibus circa Eucharistiam.

1 Ex notabili negligentia per integrum diem Eucharistiam sine accensa lampade relinquere, peccatum est mortale; *P. Quintanad. tr. 4. de Euch.*

2 Si celebrante sacerdote Missam lumen extinguatur, ante consecrationem Missam esse relinquendam, etiamsi moribundus sit communicandus, asserunt viri docti, ne Eucharistia sit sine lumine. *Facund. c. 23. n. 2.*

3 Quòd Sanctissimum Christi corpus intra chorum, vel septa monasterij, & non in publica Ecclesia conseruetur, prohibet sancta Synodus, non obstante quocumque indulto, aut priuilegio; sed intelligi debet de choro monialium, non de sacello religiosorum, in quo summa decentia conseruatur. *Trid. sess. 25. c. 10.*

4 Ad ministrandam Eucharistiam moniali infirmæ etiam quotidie, si ipsa pro sua deuotione petierit, ingredi potest Capellanus. *P. Quintanad. vbi supra.*

5 An requiratur status gratiæ in eo, qui Eucharistiam populo solemniter manifestat, aut publicè in processionibus defert, seu ob aliquam causam pyxidem, aut species sacramentales extra sacrificium immediatè tangit, alij aiunt, alij probabilius negant. *Vide P. Vasq. apud Quintan. vbi supra.*

6 Non peccant mortaliter Sacerdotes sæculares, vel regulares, qui feria 5. in cœna Domini de manu proprij Parochi, vel Prælati Eucharistiam non recipiunt. *Dian. p. 5. tr. 2. resol. 96.* Nam Congregationis declaratio doctrinalis solùm est, non decisiua; & nullum est præceptum, quod ad hoc obliget.

7 Nullum est præceptum, quo laici, vel regulares in die Parasceues, vel in Sabbato Sancto Eucharistiam recipere prohibeantur. *Ioan. Sanchez disp. 22. nu. 7.* Vnde licitum est per se loquendo, & Madriti in Parochia S. Martini innumeris ministratur.

8 Tenentur Parochi infirmis Eucharistiam deferre, quoties pro sua deuotione petierint, dummodo nimia frequentia

quentia non ſit; nec erit talis, ſi ſingulis menſibus, & in ſolemnioribus feſtiuitatibus petat, ad quod ſub mortali reatu tenentur, niſi eos legitimum impedimentum excuſet. *Vide P. Quintan. vbi ſupra.*

9 Parochus deferens Euchariſtiam infirmo longe diſtanti, manſueto equo vehi poteſt, quod ſi non poſſit eam deferre ſine iuuamine, nec ſit ſacerdos, nec diaconus, qui eum poſſint iuuare, laicus iuuet, ac deferat iuxta ſententiam Laymanni & Dianæ, aliorumque docentium poſſe laicum Euchariſtiam miniſtrare moribundo, ſi abſint ſacerdos, & diaconus. *Layman. lib. 5. tr. 4. c. 7. n. 4.*

10 Qui in Dominica Palmarum Euchariſtiam pro viatico recepit, annuæ communionis præceptum adimpleuit, licet alij contrarium ſentiant. *P. Tho. Sanch. in ſum. c. 14.*

11 Parocho licet abſque vlla cauſa ſibi ſubdito concedere, vt Euchariſtiam recipiat in quacumque etiam regularium, vel alterius oppidi Eccleſia, atque oratorio, ita vt præceptum annuæ communionis adimpleat, quia hoc nullo iure Parocho prohibetur. *P. Quintanad. vbi ſupra tr. 14. ſing. 12.*

12 An iudex cùm ſine damno ac periculo differre poteſt executionem ſententiæ, teneatur id facere, cùm reus ex induſtria diſtulit communionem ad diem ſupplicij, negat noſter Quintanaduenas, ſed teneri videtur probabilius ob ſacramenti decentiam, ob charitatem proximi in tanto labore, & angore conſtituti, qui melius ad mortem præparari deſiderat.

13 Damnatus ad mortem, ſi commodè poteſt, tenetur eſſe ieiunus, vt Euchariſtiam ſumat etiam in eodem die ſupplicij. Si tamen commodè non poteſt, poterit non ieiunus communicare pridie ante ſupplicium, vel in ipſa die, etiam ſi pridie communicauerit; ſed non pro viatico. *Henriq. lib. 8. reſ. 50. nu. 11.* Immò teneri ad communicandum, ſi iudex noluerit differre ſupplicium, & etiam ſi pro viatico pridie non ieiunus communicauit, & die ſupplicij inaduertenter cibum ſumpſit, & poſtea voluit communicare, poteſt, quia eſt in mortis articulo, & vtitur iure ſuo. Nec non ſi aduertenter cibum ſumpſit, & poſtea pœnituit.

14 Cùm graue damnum timetur, poteſt iudex reo negare tempus ad recipiendam Euchariſtiam, & ſtatim poſt peccatorum confeſſionem ſententiam exequi. *P. Quintanad. vbi ſupra.*

15 Si reus ſacerdotem, qui abſconſam Euchariſtiam deferret amplexaretur, liber à ſupplicio maneret, & Eccleſiæ eſſet tradendus. *Idem vbi ſupra.*

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES IV.

EXAMEN.

1 EXaminare non oportet eum, qui notorie eſt ſufficienti. *Comm. DD.*

2 Examen ad confeſſionem prærequiritur, & ſine illo confeſſio eſt nulla. *Comm. DD.*

3 Diligentia ad hoc examen ea debet eſſe, quam viri prudentes in negotijs magni ponderis collocare ſolent, attentis tamen vita, & moribus confitentis. *Nauar. c. 9. n. 13.*

4 Si confeſſor aduerterit pœnitentem male examinatum accedere, remittat illum, vt ſe examinet, niſi vrgeat neceſſitas, vel ſit ita rudis, vel melius

lius sit eum interrogando iuuare. *Idem ibidem.*

DISPVT. XII. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

EXCOMMVNICATIO.

EXCOMMVNICATIO QVID SIT, *& de effectibus excommunicationis maioris.*

1 ESt censura Ecclesiastica, quæ priuat hominem fidelem à fidelium communicatione. *P. Suar. de censu. disp. 8. sec. 1. n. 1.*

2 Excommunicatio alia maior, quæ omnino priuat à communione fidelium. *Ex extrauag. insuper ad euitand.* Alia minor, quæ tantùm priuat à participatione sacramentorum, & ab electione passiua.

3 Tenemur vitare denunciatum specialiter, & notorium clerici percussorem, cuius delictum nulla tergiuersatione potest excusari. *c. quæsitum, &c. tua nos de cohabit. Cler.*

4 Si censura est generalis, & à iudice declaratur, quod talis persona commisit delictum, cui talis censura erat annexa, tenemur eum vitare. *Comm. DD.*

5 Excommunicatus excommunicatione maiori priuatur suffragijs, & orationibus communibus Ecclesiæ, vt Missa, horis canonicis, & similibus. *c. à nobis e sacris cum alijs de sent. excomm.*

6 Suffrágia hæc offerre pro eo est peccatum, sed in secreto, & particulari etiam in Missa ad Deum pro eo orare non est peccatum, sed opus pium. *Comm. DD.*

5 Qui offert sacrificium pro excommunicato, quem vitare non tenetur, non peccat. *Comm. DD.*

SECTIO II.

AN PRIVATVS SIT A RECEPTIONE *sacramentorum.*

1 PEccat mortaliter excommunicatus, qui Sacramenta recipit, nullam tamen pœnam incurrit. *Comm. DD. ex c. illorum.*

2 Peccat, qui excommunicato Sacramentum ministrat. Potest tamen ex accidenti excusari ob vitandum scandalum, vel ratione alicuius necessitatis. *c. siquidem de sent. excom.*

3 Valide recipit sacramentum, & si est sufficienter dispositus, & excusatus, etiam gratiam.

4 Non licet excommunicatum à peccatis absoluere, & pro absolutione censuræ remittere ad superiorem. *Syluest. verb. conf. 13. q. 8.*

5 Si tamen de facto absoluatur manet absolutus, & gratiæ recipit effectum, si alias est bene dispositus. Hæc sententia videtur probabilior, licet contrariam teneant viri docti. *Suar. de cens. disp. 10. sec. 3.*

6 Si Sacerdos propter ignorantiam absoluit ab excommunicatione, circa quam non habebat facultatem, vel de peccato reseruato, quod tale esse ignorabat, pœnitens manebit absolutus per se à non reseruatis, & per accidens à reseruatis. *Villalob. to. 1. tr. 17. dif. 5.*

SECTIO III.

AN SIT PRIVATVS AB ADMInistratione Sacramentorum, *& ab oblatione sacrificij.*

1 PEccat mortaliter, si administret, vel celebret, nisi grauis necessitas

vrgeat

vrgeat in aliquibus casibus, vel ignorantia, metus, aut infamia eum excusset. *c. si celebret. c. lat. de sent. excom.*

2 In extrema necessitate potest sacramentum pœnitentiæ etiam ab hæretico administrari. *Comm. DD.*

3 Excommunicatus assistens matrimonio contrahendo non peccat, quia solùm vt testis. Alia sacramenta administrans licet peccet, validè administrat excepta pœnitentia. *Suar. vbi sup. sec. 2. num. 12.*

4 Hanc etiam valide administrat, nisi sit publicè denunciatus, vel notorius clerici percussor. *Comm. DD.*

5 Qui recipit sacramentum ab excommunicato peccat mortaliter, nullam tamen pœnam incurrit præter minorem excommunicationem. *c. cum non ab homine de sent. excom.*

SECTIO IV.

An sit priuatus ab assistendo ad Missam, & ad alia diuina officia.

1 EX sua natura est peccatum mortale prædicta assistentia. *c. Nuper de sent. excom.*

2 Recitare tamen officium diuinum cum excommunicato non est peccatum mortale, & seruus cum domino recitans etiam à veniali excusatur. *Suar. vbi supr. n. 18.*

3 Non dicitur officium diuinum lectio Theologica, nec scriptura diuina, nec sacra concio. *Comm. DD.*

4 Excommunicatus tenetur horas canonicas recitare, non tamen dicere debet, *Dominus vobiscum. Couar. cap. alma. 13. nu. 8.*

5 Si non sit alius, qui ministret in Missa nisi excommunicatus, admitti poterit ad hoc sacrum ministerium. *Suar. de censur. dis. 12. sec. 1. nu. 3.*

6 Celebrare præsente excommunicato publicè denunciato, vel notorio clerici percussore ex sua natura peccatum est mortale. *cap. 11. qui de sent. excom.*

7 Cùm excommunicatus vult Missæ adesse, si celebrans ad canonem nondum peruenit, relinquat Missam, si admonitus nolit recedere. *Comm. DD.*

8 Qui facit coram so celebrare, irregularitatem incurrit.

9 Recitare orationes coram excommunicato non est peccatum, & ille potest Ecclesiam ingredi, non autem indulgentias lucrari. *Comm. DD.*

10 Non licet Missæ, & diuinis officijs cum excommunicato interesse. *Comm. DD.*

SECTIO V.

An excommunicatus priuatus sit Ecclesiastica sepultura.

1 QVi è vita excommunicatus decedit, etiamsi signa contritionis ostenderit, non est sepeliendus in loco sacro, nisi prius absoluatur. *c. sacris de sepult. Clem. 1. eod. tit.*

2 Si de facto in Ecclesia sepeliatur, manet violata, clericus autem sepeliens non incurrit irregularitatem. *Comm. DD.*

3 Qui scienter præsumunt excommunicatos in Ecclesia sepelire, incurrunt excommunicationem, de qua infra. *Vide infrà.*

SECTIO VI.

An sit inhabilis ad recipiendum beneficium Ecclesiasticum.

1 COllatio, electio, nominatio, aut præsentatio facta in excommunicatum est ipso iure nulla. *c. postulasti de cler. excom.*

2 Est etiam inhabilis ad officium Vicarij Generalis, vel Gubernatoris Episcopatus, Prælati religionis, vel inquisitoris, non vero summi Pontificatus. *Syluest. verb. excom. 9. nu. 5. & ex licit. de elect.*

3 Idem dic de pensione perpetua, & sunt, qui idem de temporali affirment.

4 In prædictis casibus peccat mortaliter, qui beneficium recipit, & qui scienter confert, debet suspendi, donec veniam impetret. *c. postulasti de cler. excom.*

5 Ablata excommunicatione noua debet fieri collatio beneficij. *Comm. DD.*

SECTIO VII.

An sit priuatus receptione fructuum Ecclesiasticorum.

1 NOn solùm fructuum receptione, sed etiam omnibus rebus, quæ ad eam ordinantur; verbi gratia locatione, venditione, & administratione illorum. *c. pastoralis parag. verum de appel.*

2 Si fructus recepit, etiam si sit toleratus, restituere tenetur ante sententiam iudicis, neque his ali potest, etiam si indigeat, nisi deposuerit contumaciam. *Suar. de censu. disp. 13. sec. 2. à num. 12.*

3 Si excommunicatio fuit iniusta; qui sententiam tulit, fructus, & distributiones restituere tenetur. *c. sacra parag. cum quæ de sent. excom.*

4 Fructus, quibus excommunicati priuantur in Ecclesiæ vtilitatem, in pauperibus al endis consumendi sunt. *Abb. dic. c. pastoralis parag. verum & in c. penult. de cleri. non resident.*

SECTIO VIII.

An sit priuatus Ecclesiastica iurisdictione.

1 ILlius vsu manet priuatus, & quidquid egerit est nullum. *c. 1. de off. Vicar.*

2 Si Episcopus excommunicatur eo ipso cessat iurisdictio eius Vicarij Generalis etiam re incepta. Si autem delegans sit excommunicatus re incepta non cessat iurisdictio delegati. *Comm. DD.*

3 Quod facit excommunicatus quãdo adest communis error, est validum. *Comm. DD.*

SECTIO IX.

De collatione beneficij, electione, & præsentatione factis ab excommunicato.

1 SI est excommunicatus publicè denunciatus, vel notorius clerici percussor facta ab eo collatio, electio, vel præsentatio est nulla. *c. tanta de excom.*

2 Si electores scienter admittunt aliquem excommunicatum, vt suffragium præstet, electio est nulla. *c. vlti. de procur.*

3 Si suffragia sint secreta, & excessus sit tantus, vt detractis excommunicatis

sufficiens

sufficiens sit numerus suffragiorum, electio valet, alias est inualida. *Suar. de cens. disp. 14. sec. 2. n. 8.*

4 Nominatio, postulatio, institutio, & confirmatio factæ ab excommunicato inualidæ sunt, non autem possessionis datio. *Comm. DD.*

5 Excommunicatus potest resignare beneficium suum, non autem in fauorem tertij. *Comm. DD. Suar. vbi supra num. 15.*

6 Si præsentatio fiat à laico excommunicato probabile est validam esse. *Villal. vbi sup.*

SECTIO X.

An priuatus sit politica, & communi fidelium communicatione.

1 OS, orare, vale, communio, mensa negantur. *c. nuper 2. quando de sent. excom.*

2 Non prohibetur communicare cum infidelibus nisi sint apostatæ. *c. penul. de sent. excom.*

3 Communicatio hæc politica cum excommunicato, nisi sit in crimine criminoso solùm est peccatū veniale. *Cōm. DD.* Idem dic de ipso excommunicato.

4 Qui communicaret cum excommunicato cum animo semper communicandi, peccaret mortaliter. *Suarez disp. 25. à nu. 13.*

5 Si iudex alicui sub excommunicatione prçciperet, ne communicaret cum excommunicato, peccaret mortaliter communicando. *Comm. DD.*

6 Communicans cum excommunicato in crimine criminoso, auxilium videlicet, aut consilium præstans, ad crimen, propter quod ille excommunicationem incurrit, ipse etiam incurrit. *Comm. DD.*

7 Ignorantia, inaduertentia, metus, vel grauis necessitas excusant à peccato communicantem in rebus politicis. *Comm. DD.*

8 Hæc, anathema quidem, soluunt, ne possit obesse vtile, lex, humile, res ignorata, necesse. *Ex Glossa cap. cum desideret de sent. excom.*

9 Vxor debet communicare cum marito excommunicato, nisi sit hæreticus, vel causa matrimonij inflicta fuerit excommunicatio. *c. quoniam multos 11. q. 1. c. inter alia de sent. excom.*

10 Maritus excommunicatus potest debitum petere ab vxore, & cohabitare cum ea in foro exteriori, Idem dic de vxore excommunicata. *T. Suar. de cens. disp. 15. sec. 4. n. 9.*

11 Si pater, vel dominus sint excommunicati, filij & serui possunt cum eis communicare. Idem dic de filijs & seruis. *c. quoniam multos 11. q. 3.*

12 Domini temporales respectu suorum subditorum non gaudent hoc priuilegio. Nec prælati religiosorum denuntiati, possunt tamen cum eo cohabitare in eadem domo, sicut cum alio religioso particulari excommunicato. *Comm. DD.*

13 Si prælatus excommunicatus non est denuntiatus habet vsum iurisdictionis in fauorem subditorum, possunt tamen religiosi huic renuntiare fauori, & cum eo non communicare. Idem dicendum de Episcopo. *Comm. DD. Extrauag. de euitanda & Suarez vbi sup. n. 3.*

14 Cum subdito excommunicato non potest prælatus hoc solo titulo cum eo communicare.

15 Ignorantia facti, vel iuris excusat, sed secundum probabiliorem sententiam debet esse inculpabilis. *c. cum desideres de sent. excom.*

16 In dubio, an quis sit excommuni-

catus, non est vitandus, nisi publice sit infamatus. *c.cum desideres vbi supra.*

17 Qui nescit, an sit excommunicatus, si fama publica sit, debet se abstinere, donec faciat debitam diligentiam. *c.illud de cler. excomm.*

18 Dum non constat de absolutione saltem per publicam famam vitandus est excommunicatus. *Comm.DD.*

19 Contractus initus cum excommunicato validus est, nisi fiat cum hæretico. *dict.c. inter alia, c. felices, parag. verum de pœnit.in 6.*

20 Testamentum excommunicati valet, nisi sit hæreticus, & si instituat in testamento præbendam, valet. *Comm. DD.*

SECTIO XI.

An priuatus sit ab omni communicatione fori, & audientia.

1 IVdex excommunicatus priuatur ab vsu iurisdictionis; & si est denuntiatus, vel notorius clerici percussor nulla est sententia, quam profert. *Comm. DD.*

2 Si excommunicatus eligatur in iudicem, electio est nulla, si autem fuerit toleratus, & non denuntiatus, electio tenet. *Glossa in c.venerabilem ver.electus de elect. & ibi DD.*

3 Non potest esse actor in iudicio, nisi in causa suæ excommunicationis. *c. decernimus de sent.excom.* Si petit absolutionem, aut dicit se non esse excommunicatum, audiendus est. Si autem dicit excommunicationem fuisse iniustam, audiendus non est, nisi prius absoluatur. *c. per tuas de sent. excom.*

4 Compelli potest, vt apparet coram iudice tanquam reus, quod si habeat procuratorem idoneum, per illam, non per se respondebit. *c. intelleximus de iudicijs.*

5 Non potest nisi sit toleratus notarij publici munus exercere, & erit nullum quod gesserit. *P.Suarez de cens.disp. 16.sec. 5.n. 12.* Probabile autem est non esse irritam hanc electionem officij in eum factam. *Idem vbi supra.*

6 Non potest testis esse in iudicio, nec extra nisi in causa fidei. *c. decernimus de sent. excom.* Si autem est toleratus, potest admitti ex partium consensu, & quamuis sit denuntiatus, si non repellitur, valet eius testimonium.

7 Nec aduocatum gerere potest, & potest, si non est toleratus repelli; valet tamen, quod gesserit. *dic.c.decernimus.*

8 Nec procuratoris munere fungi potest, valet tamen quod gesserit, nisi repellatur. *c.Intelleximus de iudicijs.*

9 Procuratoris, Tutoris & similia officia ligati excommunicatione recipientes peccant solum venialiter, & ab eis gestum tenet. *Comm. DD.*

SECTIO XII.

Quos alios habeat effectus excommunicatio.

1 LIteræ Apostolicæ obtentæ ab excommunicato etiam occulto, & processus illarum virtute factus sunt irrita, nisi sint circa ipsam excommunicationem. *c.10. de rescript.*

2 Aduertendum tamen est in his litteris semper apponi clausulam absolutionis ab excommunicatione, ne impediatur effectus.

3 Qui per annum in excommunicatione perseuerat, fit de hæresi suspectus, sed suspicio est leuis. *Trid.ses.25. c.2.de refor.*

4 Cum Inquisitores vocant aliquem, quia

quia eſt ſuſpectus de hæreſi, & eum excommunicant, quia non comparet, ſi per annum eſt contumax denuntiandus eſt vt hæreticus. *c. cum contumacia de hæret. in 6.*

5 A Clerico, qui per annum in excommunicatione perſiſtit, poteſt beneficium auferri. *c. cum bonæ de qual.*

6 Is, à quo aliquid ſub excommunicatione demandatur, & propter contumaciam perſeuerat excommunicatus per annum, cenſetur conuictus. *Couar. c. alma 1. p. parag. 7. nu. 10.*

7 Contumax in excommunicatione etiam ſi per annum non perſeueret, poteſt puniri temporaliter. *Comm. DD.*

SECTIO XIII.

An poſſit ferri Excommunicatio ob res temporales.

1 POteſt ſub ratione alicuius ſpiritualis. *Trid. ſeſ. 25. c. 3. de refor.*

2 Ob delictum præteritum non fertur, niſi ratione correctionis futuræ. *Comm. DD.*

3 Cùm litem gerunt inter ſe perſonæ Eccleſiaſticæ, poteſt iudex Eccleſiaſticus ferre excommunicationem contra laicos. Et cùm iudex ſæcularis in manifeſtis iniurijs negligit adhibere remedium, Eccleſiaſticus poteſt per cenſuras. *c. mulieres 2. de iureiur. in 6. c. qualiter de iudicijs.*

4 In foro conſcientiæ, qui excuſatur à peccato, cùm non reſtituit, excuſatur etiam à cenſura. *Gloſſa cuius gentium ver. ſed cum. d. 1.*

5 Cùm terminus præfigitur à ſuperiore, non obligat vſque ad illum, ſi autem obligatio ceſſet ante terminum, ceſſat etiam cenſura. *Comm. DD.*

6 Contingere poteſt, quòd peccatum in furto ſit tantùm veniale, & obligatio ad reſtitutionem ſit mortalis; & in tali caſu obligabit cenſura ſub mortali, v.g. cum plures vineam deuaſtant ſinguli vnum racemum ſeorſim ſurripientes. *Suar. de cenſ. diſp. 20. ſec. 7. nu. 3.*

7 Qui vnum tantùm racemum furatus eſt de vinea ignorans, quòd quamplures alij vnuſquiſque racemum tulerit, ſi poſtea ſciat, tenetur reſtituere ſub mortali, & obligari poteſt cenſura. *Couar. lib. var. c. 3. nu. 12.*

8 Qui non eſt ſoluendo in foro conſcientiæ, excuſatur ab excommunicatione. *Comm. DD.*

9 Si feratur excommunicatio, vt intra ſex dies ſoluat, & non poteſt; tranſacto autem termino poteſt, & non ſoluit, cenſuram incurrit. *c. Oduar. de ſolut.*

SECTIO XIV.

Quomodo obliget Excommunicatio inflicta, vt ſecretum reueletur.

1 CVm quis ante excommunicationem tenebatur ſecretum reuelare, crimen detegere, vel exhibere ſcripturam cenſura tenet. *Villal. to. 1. tr. 17. diſ. 18.*

2 Quamuis non ſit obligatio ante prælati præceptum, poteſt ex eo naſci, ſed ad hoc prælati verba attentè conſideranda ſunt. *Comm DD.*

3 Cùm res non poteſt reuelari ſine graui damno reuelantis, vel crimen eſt occultum, & reus non eſt de illo infamatus, vel quando ſub naturali ſigillo ad conſilium ſumendum detectum eſt, vel quando perſona ſanguine coniuncta mihi eſt, niſi crimen ſit læſæ maieſtatis diuinæ, vel humanæ, non me poteſt obligare cenſura. *c. qualiter, & quando 1. de accuſ. Comm. DD.*

4 Cum præfigitur tempus, sub quo res detegenda est, obligat etiam censura eo transacto, nisi cesset morte mandantis. *Comm. DD.*

SECTIO XV.

De Excommunicationibus Bullæ Cenæ, & de alijs à iure in particulari.

1 AD iudicandum an aliquis in excommunicationem incurrat, pensanda sunt verba illius, considerandus casus, & personæ, quia non debet extendi, sed restringi. *Comm. DD.*

2 Quæ fertur contra consulentem non comprehendit eum, qui licet consilium dederit, non fuit delictum commissum propter illud. *Comm. DD.*

3 Cùm excommunicatio fertur principaliter contra eum, qui crimen faciet, & secundo loco contra eum, qui mandat, iste non incurrit, nisi crimen executioni mandetur. *Nauar. in summa c. 21. à nu. 49.*

4 Excommunicationes Bullæ Cœnæ non multiplicantur ex eo, quod repetuntur; quod additum fuit, est reseruatio. *Idem vbi supra.*

5 Non expirant mortuo Pontifice. *Ex Pij V. ordinat. Vide Villalob. vbi sup.*

SECTIO XVI.

Quot sint Excommunicationes Bullæ Cœnæ?

1 HÆ excommunicationes sunt 20. 1. Contra hæreticos cuiuscumque sectæ, eorum fautores, eorumque libros legentes, habentes, & imprimentes.

2 Aduersus appellantes à Sum. Pontifice ad futurum concilium, eorumque fautores.

3 Aduersus Piratas, eorumque fautores.

4 Aduersus eos, qui bona Christianorum naufragantium sibi capientes, etiam si in littore inueniant.

5 Contra eos, qui imponunt inique noua tributa vel pædagia, vel augent imposita.

6 Contra falsificantes litteras Apostolicas.

7 Aduersus eos, qui infidelibus, & catholici nominis hostibus arma, vel alia deferunt ad bellum deseruientia, vel aliquo modo fauent in damnum Christianorum.

8 Contra eos, qui ferre impediunt ad curiam Romanam victui necessaria.

9 Aduersus eos, qui aliquod damnum inferunt Romipetis, seu peregrinis ad vrbem causa deuotionis, vel peregrinationis accedentibus, & in ea morantibus, vel ab ipsa recedentibus, vel in his dantes auxilium, consilium, vel fauorem.

10 Aduersus omnes illos, qui ad Sedem Apostolicam accedentibus, vel ab ea recedentibus damnum aliquod inferunt.

11 Aduersus eos, qui offendunt Romanæ Ecclesiæ Cardinales, aliosque Prælatos.

12 Contra eos, qui per se, vel per alios negotia tractantibus in Romana curia, nocent.

De reliquis excommunicationibus in Bulla Cœnæ contentis.

13 Contra appellantes in causis Ecclesiasticis ad iudices laicos, vt impediant litteras Apostolicas.

14 Aduersus eos, qui sibi auocant causas spirituales sub prætextu litterarum Apostolicarum ad impediendam earum executionem.

15 Con-

15 Contra iudices laicos, qui ad ſua tribunalia adduci faciunt Eccleſiaſticos, & Eccleſiaſticam libertatem impediunt ſuis ſtatutis.

16 Contra eos, qui impediunt Eccleſiaſticos Prælatos, ne ſua vtantur iuriſdictione, & contra eos, qui illorum ſententias ſpernentes ad iudices ſæculares recurrunt, & aduerſus eos, qui eis ad hoc auxilium præſtant.

17 Aduerſus eos, qui ſibi vſurpant Eccleſiaſticam iuriſdictionem, vel fructus ad perſonas Eccleſiaſticas ſpectantes ratione beneficij aut huiuſmodi titulo.

18 Contra eos, qui imponunt decimas, vel alia onera perſonis Eccleſiaſticis, Eccleſijs, monaſterijs, vel eorum fratribus.

19 Contra iudices laicos, qui in cauſis capitalibus Eccleſiaſticarum perſonarum ſe immiſcent.

20 Contra eos, qui per ſe, vel per alios terras Romanæ Eccleſiæ ſubiectas inuadere; deſtruere, occupare, vel detinere præſumpſerint.

21 Hæc breuiter prælibata vide tractata fuſius in P. Suarez *de cenſ. diſp.* 21. *& in Tolet. lib.* 1. *c.* 18. *& ſequenti. Videatur Bulla.*

22 Virtute Bullæ Cruciatæ Confeſſores ab ordinario approbati poſſunt abſoluere ab omnibus caſibus in Bulla Cænæ contentis excepta hęreſi. *Ex Bulla Pauli III.*

23 Hoc idem poſſumus Confeſſarij noſtræ ſocietatis ex noſtris priuilegijs in his Indiarum regnis. Quod priuilegium eſt perpetuum.

24 Alij autem ſi abſoluere præſumant ab aliquo ex his caſibus, incurrunt excommunicationem; ſed non reſeruatam.

SECTIO XVII.

DE EXCOMMVNICATIONE *in eum, qui clericum, vel religioſum percuſſit.*

1 INcurrit ipſo facto excommunicationem ſiue ſit vir, ſiue mulier cuiuſcunque ſtatus, vel dignitatis. *c. ſi quis ſuadenti de ſent. excomm.*

2 Percuſſio autem ſeu violentia manuum debet eſſe ita notabilis, vt ſit peccatum mortale. Quæ etiamſi ſit notabilis cum non eſt peccatum mortale, vt ſi fiat ob defenſionem, ob ignorantiam, vel aliunde excuſetur à mortali, excuſatur ab excommunicatione. *c. ſi verò ex tenore de ſent. excom.*

3 Miniſter iuſtitiæ ſæcularis, qui noctu inuenit clericum, vel religioſum paratum ad peccandum, vel id probabiliter præſumit, poteſt eum capere, & ſi ſe defendat, percutere, vt illum ſuo ſuperiori præſentet. *Panormit. & DD. in c. cum non ab homine de iudicijs.*

4 Idem poteſt creditor in clericum debitorem volentem fugere. *Comm. DD.*

5 Pro violentis manibus intelligitur quilibet iniurioſus effectus aduerſus clerici perſonam, etiam ſi fiat ſine violentia; ſecus verò ſi ſit leuis percuſſio ob correctionem. *c. cum voluntate de ſent. excom.*

6 Parentes poſſunt filios clericos in moribus conſtitutos ob correctionem percutere, dummodo modum non excedant. *Comm. DD.*

7 Iudex Eccleſiaſticus poteſt ſubditum ſuum capere per laicum, non tamen flagellare, niſi per ſe, vel per alium Eccleſiaſticum. *Comm. DD.*

8 Prouinciales, Priores, vel Rectores regularium non tenentur per ſe ſub-

ditum delinquentem flagellare, sufficit, si per alium religiosum fiat; si faciant per laicum incurrunt excommunicationem, & mandans, & verberans. *c. vniuersitatis, de sent. excom.*

9 Clericus, si se alteri subijcit, vt percutiatur, non incurrit excommunicationem, secus verò si seipsum iniuriose percutiat. *Tolet. in sum. lib. 13. c. 33. n. 9.*

10 Extenditur hæc censura aduersus mandantes, & ratum habentes, si suo nomine fiat. *c. mulieres, parag. illa verò de sent. excom.*

11 Qui mandatum reuocauit, reuocatio autem non venit in notitiam exequentis, incurrit excommunicationem, si percussio exequatur. *c. cum coniugat. de art. & qual.*

12 Verbo clerici veniunt etiam hi, qui primam habent tonsuram, quamuis sint coniugati, dummodo requisitas à concilio conditiones habeant.

13 Gaudet hoc priuilegio clericus excommunicatus, & irregularis; illud autem amittit degradatus verbaliter, cùm declaratur incorrigibilis. *cum non ab homine de iudicijs.*

14 Si clericus velit fœminam vi cogere ad peccatum, potest illa licite percutere ad sui defensionem. Et qui in clericum cum vxore, matre, sorore, vel filia propria turpiter inuentum manus violentas iniecerit, non incurrit excommunicationem. *Comm. DD. ex Tolet. vbi supra.*

15 Pro Monacho intelliguntur omnes regulares tam viri, quàm fœminæ etiam nouitij & nouitiæ, & moniales tertij Ordinis D. Francisci, & D. Dominici in communitate degentes. Eremitæ sub regula approbata viuentes, Donati professi, & milites S. Ioannis; alij autem, quibus nubere licet, non gaudent hoc priuilegio. *Suar. de cens. dis. 22. sec. 1.*

16 Omnes prædictæ personæ Ecclesiasticæ etiam post mortem gaudent hoc priuilegio. *Tolet. in summ. lib. 1. c. 31. nu. 10.*

SECTIO XVIII.

AN ALIVS PRAETER PAPAM possit à præcedenti excommunicatione absoluere.

1 QVando percussio leuis est, potest Episcopus absoluere, & prælatus religiosus suos subditos. *c. peruenit, de sent. excomm.*

2 Si religiosus clericum sæcularem percutiat, percussio autem sit mediocris, non potest absolui, nisi à Papa, si autem leuis sit, poterit ab Episcopo. *c. religioso de sent. excom. in 6.*

3 Ianitores principum, qui sine animo irrogandi iniuriam ob custodiendam ianuam clericum mediocriter percusserint, ab Episcopo possunt absolui. *c. si verò de sent. excomm.*

4 Idem dic quando, qui clericum percussit, ob aliquod iustum impedimentum non potest Papam adire, dummodo præstet iuramentum eundi ablato impedimento. *c. de cæter. eodem tit.*

5 Pueri, qui ante annos 14. clericum etiam grauiter percusserint, ab Episcopo possunt absolui, etiam post illos completos. *Comm. DD.*

6 Idem dic de fœminis, pauperibus, & alijs impeditis, & miserabilibus personis. *c. ad eminentiam de sent. excomm.*

7 In omnibus his, & similibus casibus, in quibus potest Episcopus absoluere, potest alij absolutionem committere. *Villal. vbi sup.*

8 Legati à latere S. Pontificis ab ipso iure facultatem habent quemlibet excommunicatum absoluendi, *Nauar. c. 24. n. 10.*

9 Et

9 Et per Bullam Cruciatæ poteſt ſemel in vita, & ſemel in morte clerici percuſſor abſolui. *c. ex tenore de ſent. excomm.*

10 Qui non defendit clericum ab iniuria manifeſta, cùm commodè poteſt excommunicationem incurrit.

11 Excommunicatus ob clerici percuſſionem non debet abſolui, niſi prius præſtiterit iuramentum, quod ſe in poſterum emendabit.

SECTIO XIX.

De reliquis excommunicationibus extra Bullam Cœnæ Papæ reſeruatis.

1 LAta à Papæ Delegato tranſacto anno ipſi Papæ reſeruata manet; *c. quærenti de off. iud. Deleg.*

2 Contra falſarios. Hæc, ſecundum aliquos caſus, redacta eſt ad ſeptimum Bullæ Cænæ. *c. ad falſ. de crimine fal.*

3 Lata ab Epiſcopo contra habentes Bullas falſas, ſi intra 20. dies eas non deſtruant; vel reſignent, reſeruatur Papæ. *Vide Toletum in ſumm.*

4 Contra clericos, qui ſcienter, ac ſponte admittunt ad diuina officia excommunicatos à Papa. Requiritur tamen, quòd talis ſit nominatim excommunicatus à Papa, & denuntiatus. *c. ſignificauit de ſent. excom.*

5 Contra ſacrilegos infringentes, & ſpoliantes Eccleſias. Non ſufficit tantùm infringere, niſi furetur, & ſpoliet. Nec quælibet fractio ſeræ, vel arcæ, ſed Eccleſiæ, vel forium eius. *c. cum quis de ſent. excom.*

6 Contra malè eligentes Senatorem Romanum. *c. fundamenta de elect. in 6.*

7 Contra inſectantens Cardinales, *c. felices de pœnit.* Hæc ad 12. Bullæ Cænæ redacta eſt, & extenditur ad Archiepiſcopos, & Epiſcopos. Mandantes non incurrunt, niſi ſequatur inſectatio, ſecuta verò ſic, quamuis nulla ſit percuſſio. Principes verò, ac Domini, & alij iudices ſub eadem cenſura tenentur procedere contra huiuſmodi inſectatores. Excuſantur tamen, ſi intra menſem, ex quo cognouerunt, procedere incipiant, quamuis non fiant proceſſus, neque puniant.

8 Contra vexantes cognatos excommunicantis. Intelligitur de iniuſta vexatione, & nomine cognati veniunt amici, famuli, & omnes illi, quibus ſit vexatio in odium excommunicantis. *c. quicumque de ſent. excom. in 6.*

9 Contra Inquiſitores, qui odio, vel paſſione procedunt. Hanc autem non incurrit, qui ob timorem, ob vitandum ſcandalum, vel alio titulo præter odium, vel paſſionem male procedit. *Clem. 1. de hæret.*

10 Contra religioſos, qui abſque licentia Parochi ſacramenta adminiſtrant. *Clem. religioſi de priuileg.* Comprehenduntur, qui hoc faciunt ex præſumptione, ſecus verò, ſi ex ignorantia, vel in neceſſitate, vel ex ratihabitione, vel habentes priuilegium.

11 Contra religioſos facientes eligere ſepulturas. *Clem. cupientes de pœnis.* Requiritur tamen ad incurrendum in illam, vt religioſus, vel clericus faciant, vt quis iuret, voueat, vel promittat ſe electurum ſepulturam in Eccleſia ipſius perſuadentis.

12 Contra facientes celebrare in locis interdictis. *Clem. graue de ſent. excom.* Comprehendit nobiles, ac Dominos temporales, qui cogant aliquem ad celebrandum diuina officia in locis interdictis, ſiue compulſio fiat perſonæ clericorum, ſiue illorum conſanguineis, & qui voce præconis, vel ſonitu campa-

 næ,

næ, vel tibicinis, aut tuba conuocant populum ad audiendam Missam in loco interdicto præcipue excommunicatos, & interdictos, & qui prohibent ne excommunicati, & interdicti ab Ecclesia eijciantur, dum diuina celebrantur, & qui admoniti à Sacerdote nominatim nolunt exire. Comprehenduntur etiam Prælati, qui habentes iurisdictionem temporalem ista faciunt.

13 Contra absoluentes per confessionalia Sixti IV. à quinque votis Papæ reseruatis. *Extract. & si Dominus gregis de pœnit. & remiss. extrau. detestandæ de sepult.*

14 Contra exenterantes mortuos, nisi fiat ob honorem, vt in Principibus, vel ob anathomiam, vel vt transferantur de loco profano ad sacrum, vel alio fine, quam ad sepeliendum.

15 Contra dantes, vel accipientes ob ingressum monasterij. *extr. Sanc. de simonia.* Non comprehenduntur accipientes sine pacto, vel ex consuetudine, vel ob necessitatem ad victum ingredientes. Nec moniales, quæ possunt dotem accipere ad sustentationem. *ex declaratione Martini V. & Clem. VII.*

16 Contra remittentes simoniam in ordine, vel beneficio. *Extrau. cum detestab. de simon.* Comprehendit etiam mediatores, & solum simoniaci reales, non mentales, neque conuentionales, nec aliam simoniam, præter eam, quæ committitur in ordine, vel in beneficio.

17 Contra mendicantes transeuntes ad non mendicantes, nisi transeant ad Carthusiam. *extrau. viam ambitiosæ de regul.*

18 Contra dantes, vel accipientes ad consequendam iustitiam, vel gratiam in curia Romana. *Extr. 1. de sent. excomm.*

19 Contra eos, qui dicunt peccare mortaliter eos, qui credunt B. Virginem sine labe originali fuisse conceptam, vel oppositum. Solum comprehendit præsumentes. *Extrau. graue nimis de reliq. & vener.*

20 Contra eos, qui male auctorant alienationes Ecclesiasticas.

21 Contra ingredientes monasteria monialium, Minorum & Prædicatorum sine licentia eius, qui eam potest dare. Non comprehendit eos, qui ex ignorantia iusta, vel credentes iustam habere causam ingrediendi. *D. Ant. disp. tit. 2. p. c. 70.* Mulieres autem, quæ praua intentione ingrediuntur, incurrunt, sed possunt absolui à confessarijs eiusdem ordinis.

22 Contra præsumentes adire libellos famosos contra religiosos Prædicatorum, & Minorum. Non comprehenditur, qui infamat in libello ipsos religiosos sine mentione status.

23 Contra præsumentes prædicare, vel docere, & asserere prædictos religiosos non esse in statu perfectionis, vel non licere illis ex eleemosynis viuere, nec prædicare, nec confessiones audire cum licentia Papæ, vel aliorum Prælatorum, sine licentia Rectorum Ecclesiarum. *De his omnibus Vide Nauar. vbi supra & P. Auil. in comp. verb. excomm.*

24 Contra præsumentes inferre violentiam locis Prædicatorum, vel Minorum. Qui hanc incurrunt possunt absolui à Conseruatore, vel à Prælato Ordinis.

25 Contra detinentes in suis Monasterijs apostatas ex his Ordinibus postquam denuntiatum eis fuerit. Et possunt Prælati horum ordinum, & Carmelitarum, & qui gaudent eorum priuilegijs excommunicare clericos, vel laicos apostatas recipientes.

26 Contra eos qui conantur ex vniuersitate

-uersitate Parisiensi expellere Prædicatores, vel Minores.

27 Contra peregrinantes in Hierusalem sine licentia Papæ.

28 Contra appellantes à Papa ad futurum concilium redacta est hæc censura ad Bullam Cænæ. Non comprehendit consulentem nisi appellatum fuerit, comprehendit tamen consulentem licitum esse appellare.

29 Contra Cardinales reuelantes secreta habita in Papæ consistorio.

30 Contra prædicantes miracula falsa, vel incerta, sed hæc iam non est vsu recepta.

31 Contra Cardinales committentes simoniam sede vacante. Comprehendit prædictos, qui sede vacante contraueniunt, ordinant, disponunt, aut aliquomodo præsumunt facere, vel attentare contra ordinata à Iulio II. vt sine simonia fiat electio Papæ.

32 Contra exercentes confidentiam simoniacam; qua quis confidit, quod collator conferet beneficium mediante pretio, &c.

SECTIO XX.

De Excommunicationibus reseruatis partim Papa, partim Episcopis.

1 PRopter leuem percussionem clerici.

2 Quam imponit Episcopus reseruando sibi absolutionem.

3 Lata à Papa, quando ad ipsum recursus est impeditus.

4 Contra participantem cum excommunicato in crimine, propter quod est excommunicatus, & cum reseruatione ad eum, ad quem reseruata excommunicatio principalis.

5 Contra eum, qui absolutus ab eo, qui non potest, non se præsentat superiori.

Excommunicationes nemini reseruatæ.

1 Contra sæculares ius Ecclesiasticis non reddentes.

2 Contra consentientem suæ in Papam electioni Canonicè non factæ, & contra eum recipientes.

3 Contra Episcopum, qui in ciuitate diuersarum linguarum recipit in suam curam eos, qui sunt suæ linguæ, priusquam à proprio Episcopo in suum coadiutorem recipiatur. *Vide Nau. vbi supra.*

4 Contra scholasticos Bononiæ, qui conducunt domos alterius Doctoris, vel scholastici ante finem termini sine consensu eius.

5 Contra imponentes Ecclesijs, vel Ecclesiasticis pensiones, talias, vel vectigalia, si admoniti non desistant.

6 Contra clericos Presbyteros etiam nullam habentes dignitatem, aut Ecclesiam Parochialem, & contra clericos non Presbyteros dignitatem, aut personarum habentes, & contra religiosos, qui audiunt leges, aut medicinam.

7 Contra clericos suscipientes præfecturas sæculares. Non comprehendit clericum in solis minoribus, nec eum qui suæ dignitati habet annexam præfecturam.

Excommunicationes nulli reseruatæ ex lib. 6. Decretalium.

1 Contra mittentes litteras, vel nuntios, vel clam loquentes cum Cardinalibus existentibus in conclaui ad electionem Papæ. *c. vbi periculum parag. nulli de elect. in 6.*

2 Contra magistratus, & gubernatores non facientes ea, quæ debent, &

cis mandantur ad electionem Papæ.. *dict. c. vbi periculum, parag. praterea.*

3 Contra molestantes electores, eo quod non eligant optatum ab eis. *vbi supra.*

4 Contra nouiter vsurpantes ius custodiendi aliquam Ecclesiam sede vacante. *c. comm. de elec. in 6.*

5 Contra vocatum, vt dirigat electiones monialium non temperantem à rebus, ex quibus oriri solent discordiæ. *c. indemnitatibus, parag. postremo de elec. in 6.*

6 Contra partem incitantem conseruatorem ad procedendum in his, quę non continent manifestam violentiam, & quæ requirunt altiorem indaginem. *c. hac cons. de off. iud.*

7 Contra facientes vi, aut metu se absolui à censuris, aut eas reuocare. *c. 1. de his quæ vi in 6.*

8 Contra fingentem aliquid, vt iudex vadat ad mulierem ad accipiendum testimonium eius. *c. mulieres de iudic. in 6.*

9 Contra compellentes submittdre bona Ecclesiastica perpetuo, vel ad longum tempus personis laicis. *c. hoc consultissimum de reb. Eccl. non alien.*

10 Contra inuentores nouarum religionum absque approbatione Papæ. *c. vni. de relig. domi. in 6.*

11 Contra exigentes portaria à personis Ecclesiasticis, hæc redacta est ad Bullam Cænæ.

12 Contra impedientes Ecclesiasticam iurisdictionem, redacta est ad Bullam Cænæ. *in Bull. Cænæ.*

13 Contra dominos temporales prohibentes subditos; ne vendant, vel emant a clericis, neque eis vendant frumenta, neque coquant panes, neque præstent eis alia officia, vel subsidia. *c. fin. de immu. Eccl. in 6.*

14 Contra religiosos temere dimittentes habitum sui ordinis. Non comprehendit eos, qui ob honestam causam, vel ad breue tempus dimittunt. *c. 2. de cler. vel Monach. in 6.*

15 Contra religiosos euntes ad studia sine licentia. *eod. cap.*

16 Contra clericos, vel laicos sepelientes hæreticos in loco sacro. *c. quicumque de hær. in 6.*

17 Contra iudices non auxiliantes contra hæreticos. *c. vt inquisitionis de hæret. in 6.*

18 Item contra non obedientes Episcopis, vel Inquisitoribus circa hæc opportuna mandantibus. Item contra non exequentes sine mora sententiam ab eisdem contra hæreticos latam, & illorum brachio sæculari remissam. Item contra dimittentes quoscumque comprehensos sine licentia Episcopi, vel Inquisitoris. Item contra eos, qui quocumque modo se intromittant ad cognoscendum, vel iudicandum de crimine hæresis, vel impediunt Episcopos, vel Inquisitores in illorum processibus. Denique contra talium iudicum fautores, consultores, aut præbentes eis auxilium.

19 Contra interficientes Christianos per assassinos. *c. pro human. de homic. in 6.*

20 Contra permittentes in terris suis feneratores publicos alienigenas, vel non expellunt eos, vel locant eis, vel alio prætextu concedunt eis domos ad vsuras exercendas. *c. 1. de vsur. in 6.*

21 Contra dantes repræsalia contra Ecclesiasticos; potestatem scilicet pignorandi contra eos.

22 Contra negligentes persequi, & vindicare iniurias Cardinalibus illatas. Comprehendit principes, dominos & alios duces.

Ex-

Excommunicationes Clementinarum nulli reseruatæ.

1 Contra frangentes sequestrum. Hæc hodie non incurritur, quatenus est lata à iure, sed alia quam fert iudex, qui decreuit sententiam. *Clem. vni. de sequestr. fr.*

2 Contra sepelientes in loco sacro interdicto nominatim interdictos, vel publicè excommunicatos. *Clem. 1. de sepul.*

3 Contra religiosos appropriantes sibi decimas. *Clem. 1. de decimis.*

4 Contra religiosos adeuntes aulas Principum animo nocendi suis Prælatis, vel monasterijs. *Clem. ne in agro paragr. quia verum de stat. monach.*

5 Contra monachos habentes arma in monasterio. *Dic. Clem. in agro.*

6 Contra impedientes visitationes monialium, nisi cessent ab eo, cum fuerint admoniti. *Clem. 1. de relig. domi.*

7 Contra imitantes statum Beguinarum, vel illum consilio, fauore, vel auxilio iuuantes, vel de nouo instituunt.

8 Contra eos, qui scienter in gradibus consanguinitatis, & affinitatis canonicè prohibitis contrahunt matrimonium, aut cum monialibus. Item contra religiosos, vel religiosas, & in sacris constitutas matrimonia celebrantes. *Clem. 1. de consang. & affin.*

9 Contra Inquisitores, & illorum Commissarios, vel Episcoporum, qui prætextu sui officij sumunt pecuniam, &c. *Vide Nauar. vbi supra.*

10 Contra facientes statuta ad soluendas vsuras, vel ad non restituendas solutas, & contra eos, qui talia statuta non radunt è libris, aut non abolent consuetudinem vim legis habentem. *Clem. vni. de vsur.*

11 Contra mendicantes, qui accipiunt nouas domos ad habitandum, vel alienant acquisita ante concilium Lugdunense. Sed hæc iam cessauit per priuilegium Iulij & Leonis X. *Clem. capientes de pæn.*

12 Contra mendicantes, qui concionantur, vel priuatim aliquid dicunt ad auertendum fideles à soluendis Ecclesiæ decimis. *d. Clem. cupientes.*

13 Contra religiosos, qui industriosè nullum scrupulum inijciunt fidelibus de non solutis decimis, & non expiata hac negligentia cum commodè possint præsumunt concionari. *Ibidem.*

14 Contra religiosos, qui non seruant interdictum nec cessationē à diuinis, quam seruat Ecclesia Cathedralis, vel Matrix, vel Parochialis oppidi. *Clem. 1. de sent. excom.*

15 Contra impugnantes litteras Papæ electi. Contra interpretantes Clementinam *exiui de Paradiso*. *Extrau. quia nonnulli.*

16 Contra Vizochos eadem est quæ contra Beguinas.

17 Contra imprimentes libros sine examine. Hæc, quæ est concilij Lateranensis, derogata est quoad censuram, non tamen quoad solemnitatem, quæ confirmata est à Tridentino seruato certo modo. *Trid. ses. 4. decr. de edit. sacr. libr. Extrauag. super gen. Extrau. ambitiosæ de reb. Eccl.*

18 Contra impedientes receptionem Nuntiorum à Papa aut eorum officij, & commissionis functionem non obstante consuetudine de non mittendo Legato nisi ei qui petit; hæc iam est Papæ reseruata, & continetur in Bulla Cænæ.

19 Contra alienantes, vel locantes Ecclesiastica bona in plures quam tres annos, Attenenda est consuetudo.

Excommunicationes concilij Tridentini Pij V. & Gregorij XIII.

1 Contra mulierum raptores, & illis consilium, auxilium, vel fauorem præbentes, *Trid. ses. 24. c. 6.*

2 Contra eos qui quouis modo suos subditos, vel quoscumque alios cogunt minus libere matrimonia contrahere. *ses. 24. c. 9.*

3 Contra eos qui virginem, viduam, vel quamlibet aliam mulierem cogunt ingredi monasterium nisi in casibus à iure exceptis, & contra dantes eis consilium, fauorem, vel auxilium. *Ses. 25. c. 18. de reg.*

4 Contra impedientes cuiuslibet mulieris voluntatem accipiendi velum, vel profitendi. *Ibidem.*

5 Contra concedentem locum ad duellum inter Christianos in terris suis. *Ses. 25. c. 19.*

6 Contra eos, qui duellum committerent, & eorum patronis. *Ibidem.*

7 Contra eos qui in causa duelli consilium dederint, vel spectatores fuerint non obstante vllo priuilegio. *Ibidem.*

8 Contra non habentes pro authenticis libros omnes Bibliæ sacræ exceptis 3. & 4. Esdræ, iuxta editionem vulgatam, & contra contemnentes constitutiones Apostolicas. *Ses. 4. can. de scrip. canon. c. 27.*

9 Contra mulieres ingredientes claustra monasteriorum etiam monialium virtute facultatum Apostolicarum quas reuocat. Comprehendit etiam ingredientes sine prætextu licentiæ. *Vide apud Tolet. & Pium V.*

10 Gregorij XIII. reuocauit denuò omnes facultates, & extendit excommunicationē Pij V. ad eos qui ingrediuntur cum licentia Episcopi sine necessitate, & ad ipsos Episcopos.

11 Contra quomodolibet male tractantes Inquisitores, vel Episcopos id munus in sua diœcesi, vel prouincia exercentes, & quoslibet alios Sanctæ Inquisitionis ministros.

12 Contra scientes, & non reuelantes Cardinalibus iniurias. *Vide Nauar. vbi supra.*

13 Contra quaslibet moniales egredientes è monasterijs, nisi in casu magni incendij, vel lepræ, vel epidemiæ, & cum approbatione in scriptis superioris, vel Episcopi.

14 Contra capientes fructus beneficiorum primi anni eiusdem Pij V. Hæc est reseruata Papæ.

15 Contra capientes Christianos in terris á Turcis occupatis in seruos, & nolentes eos liberos dimittere cum bonis suis.

16 Contra omnes Principes, ac Dominos totius orbis non parentes Sanctæ Inquisitioni generali Romæ.

17 Iudex sæcularis, qui Ecclesiasticum sine violentia reali terroribus iniustè cogit exulare, excommunicationem incurrit.

18 Hæc breuiter prælibata sufficient, vt quis habeat omnium ferè excommunicationum notitiam, & possit ad authores eas fusius declarantes adire, vt quæ dubitat plenius intelligat. *Vide Tolet. lib. 1. Instr. sacer. & Villal. to. 1. tract. 17. per totum.*

DE EXCOMMVNICATIONE minori.

1 Excommunicatio minor est censura priuans sacramentorum participatione, & electione passiua. *c. penul. de sent. excom.*

2 Excommunicatus hac excommunicatione

nicatione peccat mortaliter, si recipiat aliquod sacramentum, vel acceptet dignitatem, vel beneficium Ecclesiasticum, sed non incurrit irregularitatem, nec maiorem excommunicationem. *c. si celebr. de cler. excom.*

3 Peccat venialiter administrando Sacramenta. *Comm. DD.*

4 Audiendo sacrum, vel absoluendo ab excommunicatione non peccat. *Comm. DD.*

5 Priuatur Ecclesiastica sepultura, sed absoluendus est etiam post mortem, vt sepeliatur in loco sacro. *c. sacris de sepult. Comm. DD.*

6 Solum incurritur hæc excommunicatio cum quis communicat cum excommunicato excommunicatione maiori, si est denunciatus, vel notorius clerici percussor.

De eo qui potest absoluere.

7 Proprius Sacerdos, & quicumque potest à peccato mortali absoluere, & qui habent iurisdictionem quasi Episcopalem possunt ab hac absoluere censura. *Comm. DD.*

8 Qui accedit ad confessionem cum solis venialibus, & excommunicatione minori potest absolui à simplici Sacerdote, sicut a peccatis, sic etiam ab hac excommunicatione. Hæc sententia est probabilior, licet tutior contraria. *Tolet. in summ. lib. 1. c. 17. n. 7.*

9 Cum absolutio virtute Bullæ Cruciatæ ab excommunicatione Papæ reseruata potest iudex dissimulare in foro exteriori nisi sit pars, quæ contradicat, *Henriq. l. 7. de indulg. c. 13.*

Exemptus.

1 De licentia sui Superioris potest se subdere Episcopo vt ab eo obtineat dispensationem, vel absolutionem, quibus indiget. *P. Sa hoc verb.*

Exilium.

1 Exilio perpetuo damnatus dicitur deportatus, qui autem ad tempus, relegatus. *Sa hoc verb.*

2 Non potest pater filium in exilium mittere.

DISPVTATIO XIII.

SECTIO I.

EXTREMA VNCTIO.

EXTREMA VNCTIO QVID SIT, DE eius materia & forma, & quibus personis administranda.

1 EST Sacramentum vnctionis infirmorum ad salutem animę, & corporis. *Villal. to. 1. tr. 10. dif. 1.*

2 Est Sacramentum nouæ legis à Christo institutum. *Trid. sec. 7. can. 1.*

3 De institutionis tempore non constat, creditur autem nocte cœnæ fuisse institutum. *Comm. DD.*

4 Materia remota est oleum benedictum ab Episcopo, & non ab alio Sacerdote. In quo non potest dispensari. *Trid. ses. 14. de hoc Sacramento.*

5 Materia proxima est vnctio cum oleo, & Crucis signum non est de necessitate. *Trid. vbi supra.*

6 Vnctiones quinque sensuum sunt de necessitate huius Sacramenti. *Comm. DD.*

7 Forma est; *Per istam sanctam vnctionem, &c. Trid. vbi supra.*

8 Potest reiterari in diuersis infirmitatibus, & in eadem, cum remittitur, & postea

postea aggrauatur. *Trid.ses.14.c.3.*

9 Dat gratiam dignè recipienti, & fuit institutum principaliter ad confortandum animum infirmi. *De fide.*

10 An incipiat gratiam causare in prima vnctione, an in sola quinta illam causet, dubium est inter DD. magis pium, ac probabile videtur partialem gratiam causare in prima, in quinta verò totalem, licet contrariam sententiam teneant viri docti. *Vide Dian. p. 3. tr.4. res. 179.*

11 Si infirmus moriatur in prima vnctione gratiam consequitur partialem. *Vide eum qui supra.*

12 Si infirmus ita proximus morti sit, vt timeatur, quod sine vnctione decedat, omisso signo Crucis vngantur celeriter organa sensus, quæ sunt in capite, & vna manus dicendo. *Per istam Sanctam vnctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid peccasti per visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum.* Et nisi sit ita vrgens necessitas addatur, & per pedum, &c. quia hoc esse etiam de necessitate asserunt viri docti. *Vide Suar. sec.3.n.3.to.4. disp.41. Dian. vt supra.*

13 Si ægrotus manibus, & pedibus careat proxima pars vngenda est. *Comm.DD.*

14 Cæci, ac surdi vngendi sunt. *Comm.DD.*

15 Homo viuus baptizatus habens rationis vsum, vel qui aliquando habuerit solùm est capax huius Sacramenti. *Comm.DD.*

16 Si ægrotus amisit rationis vsum, constetque in statu peccati mortalis illud petijsse, non est ei administrandum. *Suar.to.4.disp.42.sec.1.Idem vbi supra.*

17 Sane non sunt capaces illius, & ideo morte damnatis non datur. *Comm. DD.*

18 Qui nunquam actualiter peccauit, potest illud recipere, & intelligenda est forma conditionaliter, & mox baptizato in mortis articulo non est denegandum. Probabileque est, vt docet Suar. B. V. illud recepisse. *Suar. to. 3.disp. 18.sec.3.*

SECTIO II.

An sit praeceptum illud recipiendi, & quæ sit necessaria dispositio.

1 NOn est præceptum illud recipiendi, quod si omittatur sine scandalo, & contemptu nullum erit peccatum. *Comm. DD.*

2 Ad illud recipiendum sufficit contritio, sed quia recipitur in mortis articulo necessaria est confessio habenti peccatum mortale. *Villal. vbi supra.*

3 Non est necessarium, quod præcedat Eucharistiæ sumptio, & in necessitate ante illam debet ministrari.

De huius Sacramenti Ministro.

4 Solus Sacerdos est minister illius. *Trid.ses.24.c.3. de hoc sacr.*

5 Sacerdos, qui sine facultate proprij parochi hoc Sacramentum ministrat, peccat mortaliter, sufficiet tamen virtualis, & interpretatiua. *Comm. DD. Suar.to.4 disp.43.sec. 1.*

6 Si vrget necessitas, nec comparet Parochus, quilibet alius potest, etiam si sciat illum ægrè laturum. *Idem vbi sup.*

7 Potest à pluribus in necessitate administrari, si autem vnus vngeret, alius formam proferret, nullum esset. *Idem vbi supra.*

8 Parochus illud negans, vel notabiliter differens cum periculo, vt sine illo ægrotus decedat peccat mortaliter, si

ter, si autem illud negat, ob vitandum vitæ periculum, non peccat. *Comm. DD.*

9 Sacerdos excommunicatus non potest illud administrare. *Suar. to. 4. sec. 3. num. 6.*

Additiones Sectionis II.

10 Non solet dari pueris, nisi ætate, qua communicant; sufficit tamen ætas, qua possunt peccare. *Bellar. de extr. vnc. c. 9. lib. 1.*

11 In diuturnis morbis, vt hydropisi, debet reiterari, quoties redit periculum. *Comm. DD.*

12 In dubio, an viuat ægrotus, administranda est sub conditione. *Sa hoc verb.*

13 Effectus eius est remissio peccatorum venialium, & etiam mortalium faciendo de attrito contritum. *Comm. DD.*

14 Sacrum extremæ vnctionis oleum ad ægrotos deferre sine lumine non erit peccatum mortale, sine vestibus autem, & solemnitatibus ab Ecclesia præscriptis, an liceat in necessitate ministrari alij negant, quia non est Sacramentum necessitatis; alij affirmant, sed minus probabiliter. *Suar. disp. 44. sec. 1. n. 7. P. Quintanad. tr. 5. sing. 7.*

15 Si contingat nullum adesse virum, sed solam fœminam, qui Sacerdoti respondeat extremam vnctionem administranti, non peccabit mortaliter, nec fœmina respondens, nec Sacerdos consentiens. Consultius erit, si ipse sibi respondeat.

16 Grauissimè peccant, qui illud tempus vngendi ægrotum obseruare solent, cùm iam omni salutis spe amissa, vita, & sensibus carere incipiat. Verba sunt Pij V. *In Cathes. p. 2. de vnct. cap. 6. nu. 9.* Quod intellige cum data opera nolit Parochus aliter facere. *Pius V. in Cathes.*

17 Qui in principio infirmitatis non grauis, nec periculosæ hoc Sacramentum ægroto administrat, peccat mortaliter, validè tamen, sed superueniente periculo reiterandum. *Suar. disp. 42. sec. 2. nu. 4.*

18 Oleum infirmorum domi retineri à Parocho quasi per transennam per vnum diem, vel noctem in loco decenti, nullum erit peccatum. Semper autem domi, & non in Ecclesia custodiri non excusatur à mortali propter scandalum, & irreuerentiam, *P. Quint. vbi supra sing. 10.*

19 Oleum infirmorum ad infirmos mittere, vt vngantur, & ab infirmitate liberentur, licitum esse Parochis antiqua docuit Ecclesiæ consuetudo. Sed quia modo non est in vsu, non poterit fieri sine scandalo, & irreuerentia. *Innoc. 1. epist. 6. ad De.*

Excusatio.

1 Rationabilis causa excusat saltem à mortali legis humanæ transgressorem. *Comm. DD.*

2 Causa, quæ bona fide putatur iusta, licet non sit omnino talis excusat à mortali circa legem humanam, non verò à veniali. *Nauar. c. 21 2. nu. 29.*

DISPVTATIO I.
SECTIO VNICA.
RESOLVTIONES III.
F.
FALSARIVS.

FAlsificans scripturam, vel ea vtens in damnum alterius sciens esse falsam, tenetur restituere. Quod si sint litteræ Apostolicæ, incurrit excommunicationem reseruatam. *Nauar.c.17.n.68.*

2 Idem dic de falsificante subreptionem, vel sigillum Prælati, vel mensuras, vel pondera. Nec non de eo, qui eis scienter vtitur.

3 Falsare monetam crimen est læsæ maiestatis. Falsa dicitur facta sine legitima authoritate, materia, pondera, aut signo.

DISPVTATIO II. SECTIO I.
FAMA.

Quid sit, & in quo differat ab honore.

1 FAma est opinio, & æstimatio inculpatæ vitæ, quam de aliquo habent homines. *Comm. DD.*

2 Differt ab honore in eo, quod honor est cultus, & reuerentia, quæ exterius exhibetur alicui ratione virtutis, dignitatis, excellentiæ. *Comm. DD.*

3 Honos aufertur verbo per contumeliam, conuitium, & improperium, nec non per irrisionem; & subsannationem. *Villal.to.3.tr.11.dif.35.*

4 Fama aufertur per detractionem, murmurationem, & susurrationem. *Idem vbi supra.*

5 Ablatio famæ suapte natura est peccatum mortale, & multis modis aufertur, quos videre licet apud Villabobos. *Idem vbi supra.*

SECTIO II.

DE OBLIGATIONE RESTITVENDI famam.

1 QVi iniustè, & effectiuè alium infamat, tenetur restituere, nisi aliunde fama recuperata sit. *Comm.DD.*

2 Qui detegit peccatum, de quo aliquis solet gloriari, vel id, quod est publicum, vel citò publicandum, ad nil tenetur. *Comm. DD.*

3 Cùm necessarium est peccatum detegere ad correctionem delinquentis, vel ad vitandum damnum tertij, vel infamia, datur in pœnam zelo iustitiæ, non est restituendi obligatio. *Vide Tol. l.b.5.c.65.*

4 Cùm indignus beneficium procurat, cuius electio erit in animarum dispendium, detegere licet peccatum eius, vt impediatur electio. *Comm. DD.*

5 Idem dic de eo, qui beccam in collegio procurat; quam non potest tuta conscientia retinere. *Villal.vbi supra.*

6 Puellæ pro virgine habitæ non licet stuprum detegere, vt impediatur eleemosynam recipere à testatore pro dotandis puellis virginibus relictam. *Idem vbi supra.*

7 Qui infamat aliquem de crimine, quod putabat esse publicum, si inueniat esse occultum, famam restituere tenetur. *Comm. DD.*

8 Qui se audisse dicit etiam sine malo animo, quod famam proximi lædat, restituere

ſtituere tenetur, contrarium docet Nauarrus. *Nauar. in ſummo nu. 49.*

9 Qui vni dicit crimen, quem ſcit nemini reuelaturum etiam tenetur, & peccat mortaliter. Contrarium tamen tenent viri docti. *Villal. vbi ſup.*

10 Publica ſententia infamatum in vna ciuitate, infamare in alia non eſt contra iuſtitiam, nec inducit reſtituendi obligationem. Erit contra charitatem, ſi emendatus habet bonum nomen. *Rebel. de iuſt. 1. p. lib. 4. p. 4. nu. 7.*

11 Qui in confeſſione reuelauit alienum peccatum, quia aliter ſuum aperire non poterat, ad nil tenetur. *Villal. vbi ſupra.*

12 Qui vni tantùm crimen aperuit, & fama per ora multorum volauit, omne damnum reſarcire pro viribus tenetur. *Comm. DD.*

13 Infamatum non per ſententiam iudicis, ſed per criminis notorietatem in vno loco, infamare in alio eſt contra charitatem, & contra iuſtitiam, quando in alio loco benè viuendo bonum nomen acquiſiuit; licet contrarium teneant alij minùs probabiliter. *Villal. vbi ſupra.*

14 Quando quis infamatus eſt de vno crimine, qui eum de alio non connexo infamat, reſtituere tenetur. *Comm. DD.*

15 Qui libellos infamatorios in publicum profert, reſtituere tenetur. *Comm. DD.*

16 Qui audit detrahentem, & cùm poteſt, non reſiſtit, & dictis aſſentitur, peccat mortaliter contra charitatem. *Comm. DD.*

17 Qui inducit detractorem verbis, vel nutibus, peccat contra iuſtitiam, & tenetur reſtituere in eius defectu. *c. non ſolum 11. q. 3.*

DE MODO FAMAM *reſtituendi.*

1 Qui falſum teſtimonium profert, tenetur ſe falſum dixiſſe aperire coram eiſdem, quibus illud dixerat. Hoc tamen non procedit in perſona magnæ authoritatis, vti eſt Epiſcopus, qui ſe mentitum fuiſſe dicere non tenetur, ſed alio modo compenſare. *Comm. DD. ex D. Tho. 2. 2. q. 62. art. 2. ad 2.*

2 Iudex qui falſo, ſed iuſtè, ſecundum allegata, & probata reum infammauit, ad nil tenetur. *Comm. DD.* Si autem, vt perſona particularis innocentem eſſe ſciebat, id tenetur aperire ex charitate.

3 Cùm quis verum dicens aliquem infamauit iniuſtè, multis modis famam eius poteſt compenſare. *Bann. 2. p. q. 62. art. 2. ad 8.* Melior videtur ſi dicat detractor: Ego nihil ſciebam de homine illo (ſub intelligitur ad reuelandum) ſed ex odio, paſſione, vel ignorantia hoc, vel illud dixi, & ideo honorem nunc illi reſtituo. *Nauar. in ſumm. n. 15. num. 49.*

4 Alius modus probatus apud authores eſt honorificè loqui de infamato, & illi tantum præſtare honoris; quantum ablatum eſt. Alij modi poſſunt videri apud Villalobos. *Villal. to. 2. tr. 11. diſ. 36.*

5 Cùm infamia notatus famam recuperauit, reſtitutio non obligat, niſi damnorum, quæ ſecuta ſunt ex infamia. Idem dic, cùm infamia obliuione deleta eſt, ſed hoc raró contingit. *Comm. DD.*

An quis teneatur famam restituere cum detrimento propriæ facultatis, famæ, vel vitæ.

6 Nemo tenetur restituere rem inferioris ordinis cum detrimento rerum superioris ordinis. *Comm. DD.*

7 Fama restituenda est cum detrimento pecuniæ, & etiam propriæ famæ, nisi hæc valde vtilis sit reipublicæ, vt in persona magnæ authoritatis, vt Prælati respectu subditi. *Villalob. vbi supra.*

8 Regulariter loquendo nemo tenetur famam restituere cum periculo vitæ; tenebitur tamen, quando infamatus propter falsum testimonium est in eodem periculo, vel notabiliter est infamata persona nobilissima, vel tota familia. *Vide Nauar. lib.2.c.2.nu.*405.

9 Licitum est propriam vitam periculo exponere ad tuendam famam alienam. *Comm. DD.*

An qui famam nequit restituere teneatur pecunia compensare?

10 In hac re sunt duæ opiniones contrariæ, affirmatiua videtur probabilior, vtraque tamen est in praxi secura. *D.Tho.2.2.q.72. art.2.ad 2.*

11 Cùm iudex reum condemnat, & iubet vt pecunia famam compenset, tenetur soluere. *Comm. DD.*

12 Hæredes infamantis in prima opinione tenetur pecuniam soluere infamato, & damna & condemnationem factam à iudice pro compensatione infamiæ in omnium opinione. *Comm.DD.*

13 Infamiam propriam remittere licitum est, nisi sit connexa cum infamia aliorum. *Comm. DD.*

An qui proximo honorem abstulit, restituere teneatur?

14 Maius peccatum est honorem auferre, quàm famam, & ex natura sua est mortale. *D.Tho. 2.2.q.3.art.3.*

15 Qui honorem aufert restituere tenetur. Honor aufertur priuatiuè, cùm debitus honor denegatur; positiuè verò per contumeliam, & similia. *Comm. DD.*

16 Qui priuatiuè abstulit honorem, tenetur satisfacere veniam postulando, & reddendo honorem debitum proximo. Hic etiam modus conueniens est ad satisfaciendum pro honore per contumeliam ablato.

Variæ resolutiones de fama.

1 Obijcienti verum crimen, sed ita occultum, vt alter peccet mortaliter illud eulgando, licet dicere: Mentiris, id est, non ita scis, vt possis illud eulgare, immò si astantes non credant illum fuisse mentitum, infamantis crimina reuelare licet, vt credant illum esse mendacem. *Hurtado p. 5.tr. 13. resol.26.apud Dianam.*

2 Qui affectus iniuria magna famæ notam incurreret, nisi infamantem persequeretur, percurreret, immò, & occideret, si hoc non faceret ex odio, neque amore vindictæ, non peccaret, secundum aliquos. Veruntamen contrarium videtur tenendum ob decreta Alexandri VII. *Henriq. & alij apud Dianam p.2.tr.15.res.15.*

3 Nam qui non potest sine graui infamiæ nota inuadentem fugere, non potest illum sine peccato occidere ad sui defensionem, & irregularitatem videtur incurrere. Neque licet paratum

ad

ad inuadendum occidendo præuenire. *In decret. Alexand. VII. Anno* 1665. 24. *Septemb.*

4 Clam occidere iniustum calumniatorem ad vitandam infamiam ex sua natura non videtur secundum quosdam illicitum; iustè autem prohibetur à iure ciuili, & prædicto Alexandro VII. ne prætextu iustæ defensionis plura iniusta homicidia perpetrentur. *Vide Dian.p.5. tr.4. resol.7.*

5 Moriturus, qui famam restituere non vult, petens à confessario, vt ipse post eius mortem restituat, non potest absolui. *Idem vbi supra.*

6 Infamatus familiariter conuersans cum infamatore videtur remittere iniuriam, non verò obligationem restituendi famam.

VARIÆ RESOLVTIONES. FAMVLI.

1 Non possunt peti salaria transacto triennio in foro exteriori, debentur tamen in interiori. *l.9.tit.15. lib.4.recop.* Idem dic de mercibus, ac medicinis, quarum pretium non potest peti post triennium.

2 Famuli notabilem quantitatem à domino surripientes, peccant mortaliter; secus verò, si sint parui valoris, vt comestibilia. *Comm. DD.*

3 Famulus, qui durè tractatur, potest exire à domini obsequio sine peccato, etiam si tempus contractus non adimpleuerit. *Villal.to.2.tr.13.dif.10.*

4 Communiter loquendo non peccat, etiam sine causa recedendo ante tempus impletum, quia notabile damnum non facit; peccat tamen dominus eum sine causa eijciendo. *Idem vbi sup. Comm.DD.*

5 Famuli iudicum, & aliorum optimatum, qui ob facilem ingressum, & negotiorum expeditionem aliquid moderatum sine partis iniuria recipiunt, non peccant. Prohibendi tamen sunt à rectis iudicibus, ne aliquid accipiant. *Rebel.de iust.2.p.lib.18.q.vlt. nu.4.*

6 Aliquibus famulis tantùm datur victus, vestitus, & nil aliud debetur. *Nauar.in summ.c.16.n.109.*

7 Alij, vt artem aliquam addiscant famulantur, quibus restitutio facienda est, pro obsequio, si non doceantur. *Comm.DD.*

8 Alij habent taxatum stipendium, quod non debetur pro tempore infirmitatis, vel quo seruire non possunt. *Comm. DD.* Non licet eis ante adimpletum tempus dominum deserere, nec domino illum eijcere. *Rebel. 2.p. de iust. lib.14.*

9 Alij nolunt pacisci de pretio, sed nihilominus debetur eis competens salarium, nisi apertè renuntient, quia sic in more positum est in palatijs Principum. *Comm. DD.*

10 Famuli, qui clam aliquid surripiunt eo prætextu, quod maiori pretiò valet eorum obsequium, & fidelitas, si côuentio facta est, restituere tenentur; quia sponte tali conuentioni consenserunt, nec maius stipendium potuerunt inuenire. *Villal. to.2. tr.25. dif.13. Vide Rebel.vbi supra q.15.*

11 Idem dicendum de sartoribus qui simili prætextu superflua ad vestes sartiendas efflagitant, & reliquias valoris notabilis sibi in compensationem reseruant. *Ibidem.*

12 Famulus, qui notabiliter dominum spernit, peccat mortaliter. *Comm. DD.*

13 Si famulus ad annum conductus ante tempus discedat, debetur, & stipendium pro tempore, quo seruiuit, nisi

ex discessu notabile damnum domino proueniret *Rebel.2.p.de iust.lib.14.q.13.*

DISPVT. III. SECT. I.

FESTVM.

Festos dies sanctificandi præceptum ad quid obliget, & quas actiones prohibeat.

1 AD nullam aliam actionem obligat præter Missæ auditionem. *Suar.de relig.tr.2.lib.2.c.16.*

2 Prohibentur hoc præcepto omnia opera seruilia. *Leuit. 23.*

3 Opera alia liberalia, alia seruilia, alia communia, Liberalia sunt ea, in quibus communiter liberi occupantur, seruilia in quibus serui, communia in quibus tam liberi, quàm serui. *Comm. DD.*

4 Liberalia sunt legere, studere, & similia; hæc possunt fieri in diebus festis etiam pro mercede. *Comm. DD.*

5 Pingere penicillo, vel acu propter lucrum opus seruile est, nec licet in die festi; contrarium tamen tenent viri docti. *Vide Suar. de relig. tr. 2. lib.2.c.16.* Si autem fiat oblectamenti gratia, vel causa otij vitandi, vel addiscendi, probabilius videtur etiam in prima sententia, licitum esse. *Layman. lib.4. tr.7.cap. 2. num. 3.*

6 Venari, & piscari moderatè in flumine, sine magno labore etiam ob lucrum licet, non vero in mari, quia non est in vsu, nec fit communiter, nisi cum magno labore. *Suar. vbi supra.*

7 Scribere, & transcribere etiam ob lucrum licet. *Idem vbi supra.* Contraria Nauarro videtur probabilior. *Nauar. in summ.*

8 Iter agere, vel equis, vel pedibus, non est præcepto prohibitum. *Comm. DD.*

9 Non licet ligna, vel similia portare, nisi sit consuetudo. *Comm. DD.*

10 Bello se defendere licet, non verò aggredi nisi ob necessitatem, vel opportunitatem. *Suar. vbi supra cap. 28. à num. 8.*

11 Bellica exercitia tempore pacis non sunt prohibita. *Comm. DD.*

An sint prohibita aliqua opera liberalia?

12 Prohibentur in die festo hæc quinque: Mercatum, iudicium ciuile, iudicium criminale ad mortem, vel aliam pœnam, iuramentum, & omnis strepitus iudicialis. *c. 1. de ferijs & alijs iuribus.*

13 In his videnda est consuetudo, & seruanda; nundinæ enim in aliquibus locis in festis licitè fiunt, & calceamenta vendere, & emere iam vsu receptum est. *Suar.de relig.to.2.c.29.n.4.*

14 Processus factus in die festo, & sententia data irrita sunt. *Dic. cap. 1. de ferijs.*

15 An testis à quo antecedenti die iuramentum acceptum est in festo possit examinari, alij aiunt, alij negant; seruetur consuetudo. *Vide P. Suar. to.1. de relig.lib.2.c.29.nu.4.*

16 Excommunicationis sententia, & ab ea absolutio, voluntaria iurisdictio, & actus omnes extra iudiciales licitè fiunt. *Abb.dic.c.fin. n.6 & 17.*

17 Iuramentum iudiciale prohibetur, sed necessitate, vel pietate excusatur, vel alia causa iusta. *Suar. vbi supra.*

Quibus causis excusentur opera seruilia facientes.

18 Excusantur materiæ paruitate à peccato

peccato mortali, non verò à veniali si fiant sine necessitate. *Comm. DD.*

19 Excusantur necessitate propriæ conseruationis, & sustentationis, vel familiæ, vel ob vitandum graue damnum, vel ob publicam vtilitatem, quando commodè non potuit præueniri. *Suar. to.1.de relig.tr.2.c.21.nu.3.*

20 Excusat etiam spiritualis necessitas otij vitandi, vel aliorum malorum. *Suar. vbi supra.*

21 Excusantur pauperes, qui non aliter se, nec familiam suam alere possunt, dummodo fiat sine scandalo. Cùm autem dubia est necessitas petenda est facultas ab Episcopo. *Comm. DD.*

22 Famuli qui à dominis laborare iubentur in die festo, si sine graui damno suo discedere ab eo possunt, non excusantur, serui autem semper excusantur. *Nauar.c.15.n.7.*

23 Qui infirmis seruiunt, vel alij necessitati proximi subueniunt charitate excusantur, & pietate, qui ea quæ ad diuinum cultum spectant per agunt, licet seruilia sint. *Comm. DD.*

24 Qui eleemosynę gratia sine scandalo vt pauperi subueniat opus facit seruile, non peccat. *Comm. DD.*

25 Consuetudo, & grauis necessitas, quæ commodè præueniri non potuit, semper excusant. *Comm. DD.*

SECTIO II.

De huius Præcepti dispensatione, & alijs circa hanc materiam resolutionibus.

1 Potest in hoc præcepto dispensare Papa, & Episcopus in aliquibus festis, nec nõ in aliquo casu proprius Sacerdos, & aliquando sufficit ratihabitio de præsenti. *Silu.verb.domini. q.4.*

2 Cùm inferior dispensat in lege superioris, indiget causa. *Comm. DD.*

3 Sicut excusat magnum damnum vitandum, sic magnum lucrum acquirendum, & sicut colligitur ex c.*licet, de ferijs*, Pisces, qui certis diebus, & non alijs inueniuntur, possunt in diebus festis piscari. *Alcocer. in summ. verb. trabalar. 22.*

4 Qui omittit Missam concurrentibus duobus festis, duo peccata comittit. *Nauar.11.nu.4.*

5 Festa ab Episcopo præcepta etiam religiosi exempti tenentur obseruare. *Comm. DD.*

6 Intentio lucrandi non facit opus seruile, quod ex se non est tale, *Suar. vbi supra.*

7 Licitum est à proprio oppido discedere, in quo festum seruatur ad laborandum in alio, vbi non est festum, dummodo Missa audiatur ante discessum. *Nauar. c. 13. nu. 5.* Et qui transit per locum in quo festum seruatur, Missam tenetur audire.

8 Opera seruilia non licent in die festi, etiam si sine pretio fiant. *Comm. DD.*

9 Si opus seruile purè fieret ob solam recreationem, non esset contra hoc præceptum, vel si fieret salutis gratia, veluti si quis foderet terram ad sudandum. *Comm. DD.*

10 Panem pinsere, & coquere non licet in die festo, nisi plura festa vnum post aliud simul concurrant, vel commodè præueniri non potuerit panis pinsio die antecedenti. Contrarium videtur probabilius in magnis vrbibus. *P. Didac. Aluar. in manuscrip.*

11 Cibos coquere, facere postella, & empanadas vt vulgò vocantur, & similia, quæ commodè præueniri non possunt, occidere altilia, arietes, & ad conuiuium necessaria benè licent, nec non

quæ ad medici, chirurgi, & pharmacopolæ officium spectant. *Vide Dian. in sum. hoc verb.*

12 Barbitonsoribus non licet barbam, nec capillum tondere, nisi salutis gratia, vel ei, cui opus est iter agere, vbi non inueniet tonsorem, vel quando aliter sustentari non poterit; quod cùm illis frequenter accidat, probabile est apud aliquos DD. hoc licitum esse barbitonsoribus etiam in festis officium suum exercere. *Idem p. 2. tr. 15. res. 54.*

13 Quando iter commodè differri non potest, possunt equi calceis ferreis calceari. *Comm. DD.*

14 Generaliter quando opus seruile non potest differri sine damno notabili, licet in die festo. *P. Did. Alu. in manuscrip.* Vnde licet vuas passas siccare, in fornacem calcis, & vitri ligna inijcere, fructus ne putrefiant colligere, terram rigare, cùm defectura est aqua, hoc tamen propter facilitatem laboris numquam est peccatum mortale.

15 In his & similibus cum res clara est, non est opus dispensatione.

16 Hispani in diebus festis, quos Indi seruare non tenentur, possunt illis permittere laborare in suis prædijs, & si eos cogant ad laborem sine violentia graui, non erit mortale peccatum, nec veniale, si ob necessitatem fiat. *P. Quintanaduen in singul.*

17 Qui seruos habet, & necessitatem laborandi in prædio in die festo non tenetur conducere Indos, quibus licitum est laborare in tali die, sed cum seruis suis suæ necessitati licitè occurret. *P. Did. Alu. in manuscript.*

18 Qui habet ad equos alendos herbam in suo prædio, tenetur, si commodè & sine notabili damno potest præuenire, vt in vespere diei festi colligatur. Si vero oblitus fuit non tenetur pecunia emere, sed licebit seruos suos mittere, ad colligendum. *Idem vbi sup.*

19 Qui paucos seruos habet, & in alijs ad prædium necessarijs die antecedenti occupatos benè potest in festo istos in prædicto opere, & similibus occupare; tenetur tamen quàm plures poterit ad illud mittere, vt breuius labor finiatur. *P. Menacho in manuscr.*

20 Epistolarum portatores, qui Chasquis vocantur, in hoc regno licitè eas portant iter agentes propter commune bonum. Audire tamen sacrum tenentur, si commodè possunt. Idem dic de his, qui merces, & alia reipublicæ vtilia in mulis portant. *Comm. DD.*

21 Qui ob solam recreationem mare intrant ad piscandum, etiam cum multo remigum labore, non peccant, si prius Missam audiant. *Filuc. to. 2. tr. 27. cap. 9.*

22 Opera seruilia ordinata ad communem populi recreationem, quando præueniri commodè in die antecedenti non potuerunt, licitè fiunt in festo, vt suere vestes, arcus erigere, in taurorum agitatione tabulata publica, & similia concludere. *Did. Aluar. vbi supra.*

23 Vestes lugubres ad funus, vel pretiosas ad nuptias, quando hæc commodè differri non possunt, licitum est suere. *Dian. to. 4. tr. 4. res. 62.*

24 Quæ proximè ordinantur ad cultum diuinum, etiamsi opera sint seruilia, vt templum vertere, ornare, hostias facere, & similia, peccatum veniale erit ea non præuenire, sed numquam mortale, etiam si in labore integer dies insumatur. *Bonacina de lege disp. 5. vnic. & alij.*

25 Quæ remote ad Dei cultum spectant, vt Ecclesiam ædificare, agros eius colere, & similia in festo non licent. *Comm. DD.*

26 Opera

26 Opera virtutis misericordiæ, eleemosynæ, & similia semper licent, vt subuenire pauperi, infirmis inseruire. Si verò sint purè seruilia, non licent, vt xenodochium ædificare. *Comm. DD.*

27 Seruus, cui non vacat laborare in alio die, si ei paucula terra à Domino concedatur, poterit ea in die festo colere, si, vt sæpe contingit, ei non præstet dominus necessaria alimenta; secus vero, si habeat, vnde sufficienter alatur. *P. Didac. Aluar. vbi supra.*

28 Opera aliqua seruilia licent ob consuetudinem, vt molere in molendinis ex aqua, vel ex vento, conducere operarios, iumenta onerare ad iter agendum, calceos aptare, & scindere, & similia. Sciendum tamen est, an hæc consuetudo sit à Prælatis tolerata, tunc enim dispensationis vim habet. *Cõm. DD.*

29 Vinearum dominis licet alienos seruos conducere ad laborandum in vineis in festo, cùm nec habent, nec inueniunt in alio die, qui eas colant, & serui poterunt etiam pro pretio licite huic necessitati succurrere laborando. *P. Did. Aluar. vbi supra.*

30 Idem dicendum de his, qui Indos congregant, in die festo ad ædificandam Ecclesiam, & ad agros colendos, vel domos ædificandas, quando alijs diebus colonos inuenire non possunt, vel non habent, vnde pretium eis soluant. *Idem.*

31 Quoduis opus, licet seruile sit, addisci non prohibetur, quia hoc ingenuum opus est. *Comm. DD.*

32 Opus commune, vt scribere, iter agere, & similia facta ob pretium fiunt seruilia; de his vide quæ supra diximus.

✝✝✝

SECTIO III.

De varijs circa hanc materiam resolutionibus.

1 Typographis licet characteres ordinare, ipsa verò impressio opus seruile est. *Dian. p. 4. tr. 4. resol. 62.*

2 Trium horarum spatium in aliquorum sententia paruitas est materiæ; quia tertiam, aut quartam partem diei ad fractionem præcepti requirunt. Sed communior sententia est, quod vltra duarum horarum spatium laborare peccatum mortale est. *Vide Dian. p. 2. tr. 15. res. 36.*

3 Seruo infideli possunt imponi opera seruilia in die festo. *Idem p. 5. tr. 14. resol. 7.*

4 Festum potest Princeps, vel ciuitas indicere, sed sine obligatione Missam audiendi. *Tolet. lib. 4. c. 24.*

5 Festum, quod Episcopus indicit non obligat, cùm populus ob rationabilem causam non acceptat; acceptatum autem etiam religiosi exempti obseruare tenentur. Episcopus autem non potest indicere, nisi clero, vel Capitulo consentiente. *c. conquestus de ferijs.*

6 Si festa maiorum voto, vel iuramento sint recepta, illa populus tenetur obseruare; sed non sub obligatione voti, vel iuramenti, quia hæc est personalis. *Sà hoc verb. n. 3.*

7 Episcopus non potest prohibere, alioqui licita in festo causa necessitatis, vel pietatis; quod si prohibeat sub excommunicatione, hæc erit nulla. *Idem vbi supra.*

8 Excusat vxorem viri, filium patris, seruum, vel famulum domini coactio. *Idem vbi supra.*

9 Notarij testamenta ordinare, & scribe-

ſcribere, & ſimilia vt ſcripturas licitè faciunt. *Nauar. & Sanchez apud Machadum in ſum.*

10 Qui cogit Indos ad laborandum in feſtis debet ſoluere mercedem laboris, & merces erit, vt ſpontè laborantis. Licet ad veſperas ſecundas feſti mittere mancipia in agrum, vt ſequenti die mane laborent. *P. Menacho in manuſcr.*

11 Si in oppido tantùm eſt feſtum, licet in agrum ire ad laborandum audita Miſſa; hoc tamen tutius, ſed probabile eſt non obligare ſub peccato. *P. Menacho in manuſcr.*

12 Probabile eſt diſtantiam vnius leucæ excuſare ab auditione Miſſæ; leuca, & dimidia excuſat communiter. *P. Menacb. in manuſcr.*

13 Qui non portant in arietibus huius regni poſſunt iter agere, onera imponere, & deponere in diebus feſtis, dummodo, ſi poſſunt, Miſſam audiant. *Idem vbi ſup.*

14 Idem dicendum de reliquis viatoribus, qui ante feſtum ad populum accedunt non tenentur ibi manere, ſed poſſunt etiam pedites iter agere per totum diem feſtum, & onera licet grauia imponere, & deponere. *Idem vbi ſup.*

15 Feſtum eſſe qui dubitat, tenetur interrogare, & inquirere.

16 Si in feria ſexta hebdomadæ magnæ venerit Virginis Annuntiatæ feſtum; Miſſa non obligat.

De feſtis, quæ obligant ſub præcepto ex Vrbani VIII. decreto.

IANVARIO 31. dies.

Circumciſio prima die. Feſtum Regum ſexta die.

FEBRVARIO 28. & in Biſſexto 29.

Purificatio Deiparæ 2. die.
Vigilia S. Mathiæ 23.
S. Mathias 24. & in Biſſexto 25.

MARTIO 31.

S. Ioſeph 19.
Annuntiato B. Virginis 25.

APRILI 30.

MAIO 31.

Sancti Philippus & Iacobus 1.
Inuentio S. Crucis 3.

IVNIO 30.

Vigilia S. Ioannis Baptiſtæ 23.
S. Ioannes Baptiſta 24.
Vigilia S. Petri 28.
S. Petrus Apoſtolus 29.

IVLIO 31.

Vigilia S. Iacobi 24.
S. Iacobus Apoſtolus 25.
Sancta Anna 26.

AVGVSTO 31.

Vigilia Sancti Laurentij 9.
S. Laurentinus 10.
Vigilia Aſſumptionis B. V. 14.
Aſſumptio B. V. 15.
Vigilia S. Bartholomæi 23.
S. Bartholomæus Apoſtolus 24.

SEPTEMBRI 30.

Natiuitas B. Virginis 8.
Vigilia Sancti Matthæi 20.
S. Matthæus Apoſtolus 21.
S. Michael Archangelus 29.

OCTOBRI 31.

Vigilia S. Simonis & Iudæ 27.
Sancti Simon, & Iudas Apoſtoli 28.
Vigilia SS. omnium 31.

NOVEMBRI 30.

Feſtum omnium Sanctorum 1.
Vigilia S. Andræ 29.
S. Andreas Apoſtolus, 30.

DECEMBRI 31.

Vigilia Sancti Thomæ 20.
S. Thomas Apoſtolus 21.
Vigilia Natiuitatis D.N. Ieſu Chriſti 24
Natiuitas D. N. IESV CHRISTI 25.
S. Stephanus 26.
S. Ioannes Euangeliſta 27.

SS. Inno-

SS. Innocentes 28.
S. Siluester Papa, & Martyr. 31.

DISP. INTERIACENS.

RESOLVTIONES ALIQVÆ.

FEVDVM.

1 Feudum est concessio rei immobilis facta pro homagio. Ad hunc contractum necessariæ sunt decem conditiones videndæ apud Villalobos. *Villal. tr. 25. dif. 15.*

2 Cùm proprietarius feudi aliquid mutuo dat feudatario, potest sine vsura retinere sibi fructus, dum redditur ei quod mutuo dedit. *Molin. 2. de iust. disp. 323.*

3 Non potest quis feudo à Principe sine causa priuari. *Sa hoc verb. n. 2.*

4 Feudales consuetudines etiam Ecclesiasticos, & Ecclesias obligant. *Idem vbi supra.*

5 Non solent in feudo succedere fœminæ, nec ascendentes, nec monasterium. *Vide Siluest. verb. feud. n. 4.*

6 Si feudum ad nullum seruitium datum fuit, & est fœmineum, fœmina succedit. *Idem vbi supra.*

7 Monachi non succedunt in feudo, idem dic de muto & surdo, nisi fortè seruitium domino præstandum tale sit, vt a quouis sanæ mentis possit præstari. *Comm. DD.*

DISPVT. IV. SECT. I.

FIDES.

Fides quid sit, & an explicita aliquarum rerum necessaria sit necessitate medij?

1 Fides est habitus mẽtis, quo inchoatur vita æterna in nobis faciens intellectum assentiri non apparentibus. *D. Thom. 2. 2. q. 4. art. 1.*

2 Est virtus Theologica, cuius obiectum materiale sunt res diuinæ reuelatæ; formale verò Deus reuelans. *Comm. DD.*

3 Præceptum credendi fidei mysteria obligat infideles, quando confutatis eorum erroribus, naturalibus rationibus, ei illa proponuntur ab homine inculpatæ vitæ cum aliquibus signis; quod nisi fiat excusantur ignorantia inuincibili, *Valentia 2. 2. dis. q. 2. par. 5.*

4 In magna contra fidem tentatione tenetur quis actum fidei elicere. *Azor. to. 1. l. 8. c. 19.*

5 Aliqua fides explicita supernaturalis semper fuit necessaria adultis necessitate medij. *Comm. DD. Et in decret. Alexand.*

6 Post peccatum Adæ semper fuit necessaria fides Christi saltem implicita necessitate medij. *Comm. DD.*

7 Post sufficientem Euangelij promulgationem regulariter loquendo est necessaria necessitate medij fides explicita Incarnationis, & Trinitatis. *Vide Villal. to. 2. tr. 1. dif. 3.*

8 In aliquo casu potest quis sine fide explicita iustificari, v.g. si habens ignorãtiam inuincibilem rerum fidei doleat de peccatis super omnia cum spe veniæ, & firmo iterum non peccandi proposi-

to. *Ricard. in 3. dist. 15. art. 3. q. 1.*

De his quæ fidelis scire tenetur necessitate præcepti.

9 Qui alios docendi munus habent; prætor symbolum multa alia scire tenentur explicitè. *D. Thom. 2. 2. q. 2. art. 5.*

10 Rudes tenentur scire explicitè 12. fidei articulos, qui continentur in symbolo. Tenentur etiam scire mysterium Eucharistiæ, & substantiam sacramentornm, quæ recepturi sunt. Ad hoc tamen non tenentur, nisi cùm habent perfectum rationis vsum: vnde multi Æthyopes; & indi possunt excusari. *Sanch. in sum. lib. 2. c. 3. n. 6.*

11 Episcopus potest compellere subditos, vt discant ad salutem necessaria, & Parochos vt illa doceant. *Idem vbi sup.*

12 Non est necessarium ordinatè retinere in memoria articulos fidei, dummodo substantia calleatur.

13 Christianus rudis, qui inuincibili ignorantia credit aliquid contra fidem, excusatur a peccato, & ab hæresi. *Comm. DD.*

SECTIO II.

Quando Christiani teneantur fidem confiteri.

1 PRæceptum fidem confitendi obligat semper, sed non pro semper. Negare autem illam nunquam licet. *c. de fide.*

2 Cùm quis interrogatur, an sit Christianus, non in odium fidei, sed ad cognoscendum cuius regionis aut conditionis sit, non tenetur fateri se esse Christianum. *Sanch. in summ. l. 2. c. 4. n. 8.*

3 Si interrogetur à gentili non in odium fidei, sed in odium malorum Christianorum, potest quis sine peccato respondere se non esse Christianum, talem scilicet qualem ipse putat. *Villalob. vbi sup. dif. 5.*

4 Qui interrogatur a particulari sine authoritate publica, potest respondere, hoc ad te non spectat, vt quid me interrogas? *Comm. DD.*

5 Cùm ex fidei confessione nulla vtilitas, imò scandalum infidelium speratur, laudabile non est illam confiteri; si autem speratur vtilitas, non est perturbatio timenda. *D. Tho. vbi sup. art. 2. ad 3.*

6 Licitum est fideli per terram infidelium transeunti vestes & linguam cū causa mutare. *Comm. DD.*

7 Qui affert secum aliquod signum, quod inuentum est ad sectæ infidelium protestationem, peccat mortaliter, etiāsi immineat periculum mortis, *c. 11. n. 25. Nauar. c. 11. n. 25.*

8 Quando in aliquo regno statuitur lex, quòd infideles afferant aliquod signum, vt Romæ quod Iudæi pallido pileo vtantur, probabile est, quod peccent Christiani, si illo vtantur; *Sanchez vbi sup. n. 19.* probabilius autem est non peccare, si cum causa eo vtantur, quia hoc signum ex se non est in protestationem fidei, sed ad nationum distinctionē.

9 Qui in terris infidelium interrogatur, an sit Sacerdos, vel Missam audierit, negando non peccat contra hoc præceptum. *Azor. lib. 1. tit. 8. c. 27. q. 4.* Idem dic de eo, qui carnibus vescitur sexta feria, dummodo non sit scandalū, nec non de eo, qui ingreditur eorum Ecclesias, & conuersatur cum eis, ne cognoscatur, & occidatur.

10 Idem dicendum de Christianis, qui se induunt Turcarum vestibus, vt ex eorum manibus euadant. *Comm. DD.*

Quæ personæ teneantur fidei facere professionem, quam Concilium Tridentinum, & quam pœnam non faciendo incurrant.

11 Qui habent beneficium curatum, tenentur intra duos menses a die possessionis illius publicam fidei professionem facere. *Vide Trident. sess. 24. c. 12. de refor.* Idem dic de Canonicis, ac dignitatibus in cathedralibus Ecclesijs, non vero in collegiatis.

12 Circa prælatos, doctores, magistros, & lectores consulenda est consuetudo. *Sanchez in sum. l. 2. c. 5. n. 3.*

13 Qui obligatus est ad faciendam fidei professionem transacto etiam termino tenetur. *Azor vbi sup. q. 8.*

14 Qui ob vnum titulum fecit fidei professionem, si alius titulus superueniat, aliam tenetur facere. *Sanchez vbi sup. nu. 6.* Potest autem fieri per procuratorem, nisi electio in Episcopũ fuerit. *Azor vbi sup. q. 6.*

15 Qui non fecit intra præscriptum terminum, fructus amittit sequentes, non præterito; si autem eam prætermisit ob inuincibilem ignorantiam in foro interiori potest fructus sibi reseruare, licet in exteriori condemnetur. *Trid. vbi sup.*

16 Qui in hoc deliquit, tenetur fructus restituere ante sententiam iudicis. *Vide P. Sanchez in sum. l. 2. c. 5. n. 10.* Contraria tamen sententia est probabilis.

An disputare liceat circa res fidei?

17 Ad infideles conuincendos disputare licet, dummodo disputatio non oriatur ex dubio, vel sit otiosa, vel coram simplicibus. *D. Greg. in Pasto. 2. p. c. 4.*

18 Laicis prohibita hæc disputatio sub excommunicationis pœna, sed non incurritur ipso facto. *Vide verb. excommunicatio.* Probabile autem est Laicos doctos non comprӕhendi sub prædicta pœna, & licere eis cum hæreticis disputare.

Quod peccatum sit infidelitas, & quot sint eius species.

19 Infidelitas negatiua, id est, non credere mysteria fidei nondum sufficiẽter proposita, nullum est peccatum; *Comm. DD.* quam qui habet, si lumen rationis sequatur, a Deo, vt saluis fiat, illuminabitur.

20 Infidelitas contraria, quæ fidei mysterijs contradicit, peccatum est grauissimum. *D. Tho. vbi sup.*

21 Infidelitatis species sunt tres; Paganismus: Iudaismus; hæresis. *Comm. DD.*

22 Cathecumenus, qui a fide recedit; est hæreticus, sed non potest ab Ecclesia puniri. *VII. ann. Villal. vbi supra.*

23 Probabile est vnum tantum peccatum cõmittere, qui vincibiliter ignorat plures fidei articulos. *P. Suar. de fide.*

24 Ob negligentiam notabilem in docendis filijs, seruis, & familiaribus articulos fidei, vir potest a mortali excusari. *Comm. DD.*

An liceat cogere infideles ad fidem?

25 Infideles, qui numquam fidem acceperunt, cogi non possunt, vt illam accipiant. *Comm. DD.*

26 Iudæos licitum fuit Regibus ex Castella expellere propter bonum fidelium. *Villal. vbi supra.*

27 Cùm infideles nolunt fidei concionatores admittere, armis possunt pacificari.

28 Christianis Principibus licet subditos

ditos suos infideles ad legem naturalem seruandam compellere, & templa idolorum destruere. Sed non debent puniri propter id, quod contra legem naturalem ante prohibitionem deliquerunt. Reliqua quæ hic desiderantur vide in verbo *Hæresis*.

DISPVTATIVNCVLA.

interiacentes.

SECT. VNICA.

FIDEIVSSIO.

Quid sit fideiussio, & contractus, & quas debeat conditiones habere.

1 Est alienæ obligationis in se susceptio, qua quis se obligat, ad eam implendam, si debitor principalis eam non soluerit. *Comm. DD.*

2 Ad hunc contractum regulariter sunt necessariæ quatuor conditiones; videantur apud Villalobos. *Villal. to. 2. tr. 29. dif. 3.*

3 In quatuor casibus potest solutio peti à fideiussore, antequàm fiat executio aduersus principalem. *Ibidem.*

4 Omnes, qui possunt obligari vt principales, possunt obligari vt fideiussores, nisi sint specialiter prohibiti. *L. 4. de fideius. l. 1. tit. 12. p. 5.*

5 Mulier non potest efficaciter fide iubere pro alio, quia habet Velleiani exceptionem. *L. 1. & per totum c. ad Velleian. & l. 2. tit. 12. p. 5.* Hoc tamen priuilegio non gaudet, cum illi renuntiat, potest tamen restitui, si minor est.

6 Milites dum in bello sunt, nec Episcopi, nec religiosi nisi de Prælati licentia, & maiori parte Capituli non possunt fideiubere, clerici verò possunt. *L. milites c. de loc. 10. c. te quidem 15. q. 1. c. fin. de fideius.*

7 Si minores 25. annis fideiubeant, fideiussio valet, sed possunt restitui, nisi fideiussio sit pro patre è carcere liberando. *L. ait. Prætor, parag. non solum, ff. de min.*

8 Quando plures sunt fideiussores ab vnoquoque in solidum potest debitum repeti, iste tamen potest vti beneficio diuisionis. *L. inter eos, ff. de fideius. parag. si plures inst. eod. lib. 8. tit. 12. p. 5.* Sed in regno Castellæ, nisi exprimatur hæc obligatio in solidum, non intelligitur, nisi per partes facienda. *L. 1. tit. 16. lib. 5.*

9 Fideiussio est pretio æstimabilis, & ideo pro ea aliquid pretij accipi potest, in quo arbitrando quantitas debiti, & periculum pensanda sunt. *Sa hoc verb. num. 1.*

10 Pro fideiussione Prælati non tenetur eius successor, sicut nec in alijs contractibus, quos prædecessor fecit nomine proprio, secus vero, si fecit nomine Ecclesiæ, & eius rem non suam agens. *Mol. de contract. disp. 492.*

11 Tenetur debitor de omni damno sua culpa fideiussiori accidenti, iste autem non tenetur ad debiti augmentum. *Sa vbi sup. n. 3.*

12 Qui fideiussit ad certum tempus, si à creditore prorogetur, non tenetur amplius, nisi de nouo in id consenserit. *Syluest. verb. fideius. c. 12.*

13 An pro minori, qui se non potest obligare valeat fideiussio, alij aiunt, alij negant, affirmatiua videtur probabilior. *Vide P. Sà vbi supra.*

14 An teneatur fideiussor soluere debitum, antequam à iudice cogatur, dubium est inter DD.

15 Creditor potest accipere pretium moderatum, vt fideiussorem ab obligatione liberet.

16 Mu-

16 Mutuare cum pacto, quod mutuatarius præmutuanti fideiubeat vsura est. *Sà vbi supra.*

17 Qui non fideiubendi chirographum facit sub aliqua pœna non tenetur adimplere, nec pœnam soluere, quia est contra bonos mores talis promissio.

DISPVT. I. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

FILIVS.

1 Filij naturales fiunt legitimi per subsequens matrimonium parentum. *Comm. DD.*

2 Idem dic quando contractum fuit matrimonium bona fide in facie Ecclesiæ, & postea nullum fuisse apparuit. *c. referente qui filij sint legiti.*

3 In dubio legitimus præsumendus est. Idem dic de eo qui post adeptam dispensationem natus est, si parentes matrimonio iungantur. *Comm. DD.*

4 Qui nascitur post matrimonium patris cum alia est naturalis. *Sanch. lib. 1. disp. 2. nu. 8.*

5 Qui habens filium naturalem cum alia contraxit, & post huius mortem cum matre filij naturalis, illum legitimum facit. *Molin. 1. to. de iust. disp. 367.*

6 Non tenetur filius credere matri dicenti illum non esse legitimum, nisi certò constet; quod si credat debet se vt illegitimum iudicare. *Suar. to. 5. disp. 50. sec. 4. n. 5.*

7 Filij illegitimi sunt irregulares, nec possunt obtinere beneficium etiam si non sit curatum, vel dignitas. *Vide verb. irregul.*

8 Filij eorum, qui clandestinè cum impedimento dirimente contraxerunt sunt illegitimi. *Comm. DD.*

9 Seruorum filij quantum ad conditionem seruilem matrem sequuntur. *L. partum c. de re. vendic.*

10 Cum fit diuortium filij traduntur alendi coniugi innocenti, sed sumptibus delinquentis; hæc tamen pœna non obligat nisi post sententiam iudicis. *Sanch. lib. 10. de matrim. disp. 20. nu. 7. tom. 3.*

11 Si communi consensu coniuges separantur tribus primis annis alendi sunt a matre, post verò a patre communibus expensis. *L. neque filium c. de patr. potest.*

12 Idem dic quando matrimonium fuit sine culpa nullum, si autem alter coniux malam fidem habuit suis alat expensis. *Sanch. vbi sup. n. 11.*

DE FILIO FAMILIAS LEGITIMO, & illegitimo.

13 Filius familias dicitur, qui est in potestate patris, aui, vel proaui. *Sà hoc verb. nu. 1.*

14 Supremus ascendentium habet in potestate omnes descendentes, quo mortuo manet sequens. *Idem vbi sup.*

15 Fœminæ non habent filios in potestate, nec eorum descendentes.

16 Filius naturalis dicitur, qui natus est ex copula, nec approbata, nec reprobata iure ciuili. *Comm. DD.*

17 Expositus si facta diligentia nihil reperitur, præsumitur legitimus, & in dubio posse cum eo dispensare Episcopum quantum ad Ecclesiastica aliquorum sententia est. *Sà vbi sup.*

18 Spurius est qui ex reprobata copula nascitur, qui autem ex soluta, & coniugato non dicitur spurius. *Sà vbi supra.*

19 Episcopus potest subditum legitimare

timare ad ordines minores, & ad beneficium sine cura animarum, & dignitate, & censetur dispensare, si scienter ordinet. *Comm. DD.*

20 Illegitimus potest a Papa legitimari etiam quoad sæcularia alijs non praiudicantia in terris suis, alij autem asserunt vbique posse. *Comm. DD. Vide c. 13. qui filij sint leg.*

21 Legitimatus a Principe non est ideo legitimatus ad Ecclesiastica. *Couar. in clem. si furiosus 1. p. nu. 9.*

22 Clerici filius potest a Principe legitimari, vt sit hæres patris etiam in bonis ex redditibus Ecclesiasticis acquisitis. *Couar. vbi sup.*

23 Legitimatio valet etiam in alio regno si ibi nulli fit præiudicium. *Vide eumdem loc. cit.*

24 Qui in temporalibus non habet superiorem, legitimare potest filium naturalem, spurium autem solus Papa, aut Imperator. *Sà hoc verb. n. 13.*

25 Facultas legitimandi in præiudicium aliorum reuocata est a Pio IV. nec presumitur legitimans velle alteri prejudicare. *Pius V.*

26 Spurius etiam per subsequens matrimonium legitimatur. *Couar. vbi supra parag. 2. nu. 1.*

27 Filius naturalis non dicitur esse sub patris potestate, quidam patri concedunt, ascendentibus negant. *Sà hoc verb. n. 20.*

28 Filium alicuius esse probat sola fama, nisi contrarium constet. *Comm. DD.*

29 Filiorum nomine veniunt filij naturales, sed non spurij cum agitur de aliqua vtilitate; in odiosis verò non veniunt nepotes. *Vide Mol. n. 22. col. 9.*

30 Patria potestas tollitur per Episcopatum, vel Cardinalatum; non verò per ordinem sacrum. *Comm. DD.* Hoc verò concedunt alij. *Couar. c. tua nos de testamentis.* Tollitur etiam per professionem patris, aut filij, & alicubi per matrimonium filij, vel si pater sit hæreticus, etiam occultus, vel contrahat incestuosas nuptias, vel iusto bello capiatur, vel seruus, aut perpetuo exul sit.

31 Emancipatio fit coram iudice, potest autem fieri per Procuratorem, & reuocatur si filius patri alimenta deneget. *Siluest. verb. emancip.*

32 Supremus ascendentium potest quemlibet descendentium emancipare alijs relictis, sed emancipato patre sub eius potestate est filius, quem postea gignit. *Sà hoc verb.*

33 Filius præsumitur emancipatus, si id ferente patre per decennium negotietur. *Comm. DD.*

34 Filijs emancipatis viuente matre ea mortua debetur media pars vsufructum, & altera patri. *Sà vbi sup. n. 29.*

35 Filij spurij relicta a patre possunt retinere ante sententiam iudicis. Dicunt tamen alij præter alimenta, vel dotem nil aliud neque ex testamento neque ab intestato retinere posse. *Idem vbi sup. n. 30.* Prior autem sententia videtur probabilior.

36 Filio spurio potest pater alimenta relinquere adhæredes transitura. *Couar. epit. p. 2. c. 8.*

37 Filius potest patrem accusare de crimine læsæ maiestatis diuinæ, vel humanæ. *Comm. DD.*

38 Filius in ætate imperfecta tradendus est parenti fideli, post vsum rationis ei, quem maluerit. *c. 2. de conu. infid.*

39 Parentibus non obedire ex contemptu, vel in re graui peccatum est mortale. *Comm. DD.* Contrahere autem matrimonium contra eorum volũtatem ex iusta causa nõ est mortale. *Vide Mol. disp. 176.*

40 Te-

40 Tenetur filius ſtare pacto, quod pater fecit, vt matrimonium contrahat, niſi rationabili cauſa excuſetur. *Comm. DD.*

41 Filius, qui laborat in bonis paternis, tantam meretur mercedem, quantam extraneus, ſi ſuo animo laborare proteſtetur ſaltem tacitè, ſecus verò præſumitur gratis, & amore filiali feciſſe. *Nauar. c.17. n.141.*

42 Filius, qui ſponte legitimæ cum iuramento renuntiauit, vel patrimonio, etiam ſi enormiſſime lædatur in foro, interiori ſeruare tenetur, in exteriori autem, quia dolum inter fuiſſe præſumitur, non obligatur. *Idem vbi ſupra num. 152.*

43 Filius, qui à patre occultè ſumit quod ſi peteret, pater non illi negaret, non peccat mortaliter, nec tenetur reſtituere; ſi autem accipiat aliquid notabile, quod ipſe, ſi ſciret, non concederet, peccat mortaliter, & reſtituere tenetur, etiam ſi ſit de ſuis bonis aduentitijs, vel profectitijs.

44 Poteſt de præſumpta patris voluntate moderatasq; elargiri eleemoſynas. *Comm. DD.*

45 Filius habet ius, vt alatur ex bonis paternis, cum ex proprijs non poteſt. *Comm. DD.*

46 Tenetur reſtituere, quod à patre accepit per donationem inualidam vltra legitimam. *Nauar. vbi ſupra n. 158.*

47 Tenetur in bonorum collationem afferre libros, & arma, niſi illa ei donauerit pater adhuc viuens ad ſtudendum, vel militandum, tunc enim erunt bona quaſi caſtrenſia. *Idem vbi ſupra nu. 159.*

48 Non tenetur conferre ea, quæ pater donauit pro veſtitu, pro cibo, & equitatu. *Comm. DD.*

49 Neque tenetur computare, quæ in ſtudendo conſumpſit, niſi haberet bona caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia, ex quibus præſumitur pater eum alere voluiſſe. *Comm. DD.*

50 Tenetur reſtituere lucrum, quod patris pecunia acquiſiuit, poteſt tamen pro ſua induſtria, & labore dimidium lucri ſibi retinere. *Nauar. vbi ſupra num. 161.*

51 Tenetur ſoluere partem debitorum, quæ frater contraxit viuente patre in ſtudijs, ad quæ à patre miſſus fuit, non verò ea poſt eius mortem. *Idem vbi ſupra n. 162.*

52 Tenetur computare ſumptus, ſi ſunt notabiles, quæ pater fecit in augendis bonis ſuis aduentitijs, ſi durat augmentum in ipſius notabilem vtilitatem. *Comm. DD.*

53 Tenetur etiam conferre, quæ in ludos, & vitia conſumpſit. *Nauar. vbi ſupra c.17. nu. 164.* Idem dic, quando ob delictum filij pater compulſus fuit ſoluere pœnam, ſecus ſi ſponte ſoluerit. Idem iudicium eſt de ſumptibus factis in nuptijs filij, ſi pater habuit animum recuperandi, quem in dubio habere non præſumitur.

54 Peccat mortaliter, ſi accuſat parentes de aliquo delicto, niſi fuerit læſæ maieſtatis diuinæ, vel humanæ. In his verò duobus non ſolum poteſt, ſed debet accuſare. *Azor. to.1. lib.2. c.7. q.13.*

55 Filij expoſiti, an ſi habeantur pro legitimis, poſſint ordinari, & ad beneficia admitti alij negant, alij probabilius affirmant; tutius eſt quod diſpenſet Epiſcopus.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

SECT. VNICA.

FINIS.

1 Finis est bonum verum, vel apparens, quod propter se appetitum facit, vt aliud propter ipsum appetatur. *Nauar. prel. 4. num. 2.* Est duplex alius vltimus, qui propter se solum amatur, alius medius, qui propter se, & propter aliud diligitur, & vterque verus, vel apparens, bonus, vel malus.

2 Iterum etiam est duplex finis, cujus, idest bonum, quod per se appetitur, & finis quo, idest adeptio ipsius boni. *Idem ibidem nu. 4.* Hoc etiam est vltimus, vel medius, verus, vel falsus. Diuiditur etiam in principalem, vel minus principalem. *Idem vbi supra.*

3 Non omnis, qui mortaliter peccat constituit finem vltimum in creatura. *Idem prælu. 9. nu. 16.* Hoc enim speciale est peccatum, & inde sequeretur in omni peccato mortali duplex peccatum.

4 Omis actus, cuius finis est malus mortaliter, peccatum est mortale, si verò venialiter est veniale. *Comm. DD.*

5 Omnis actus, cuius finis principalis est bonus etiam si finis minus principalis sit res temporalis, dummodo sine culpa sit appetibilis, non ideo est malus. *Comm. DD.*

6 Finis minus principalis retributionis bonus est, & contrarium asserere est hæreticum. *Nauar. vbi supra c. 17. nu. 209.*

7 Finis principalis vanæ gloriæ in rebus ad diuinum cultum institutis tantum est venialis. *Comm. DD.* Si verò finis principalis sit obsequium, & minus principalis humana laus in bonum finem quæsita nullum peccatum erit, imò opus meritorium.

8 Finis malus voti annullat ipsum votum, quia non est materia conueniens, licet votum ipsum sit bonum. *Comm. DD.*

9 Quando finis præcepti est alius à re præcepta, tunc non cadit sub præceptum. *Comm. DD.*

FOEMINA.

1 Fœmina non potest docere, nec concionari, nisi ex Papæ licentia, si publica sit concio, secus si in capitulo, vel claustro. *c. nouo de pœnit. & remiss.*

2 Vti habitu virili pro honesta recreatione potest. *Nauar. c. 23. nu. 22.*

3 Non potest esse testis in testamento solemni extra terras Ecclesiæ, vbi verò solemnitas non requiritur, vt tempore pestis potest. *Couar. c. relatum 1. nu. 5. de testam.* Nec in causa criminali nisi hæresis, vel proditionis, vel simoniæ, aut cum aliter veritas sciri non potest, aut cum proceditur via inquisitionis. Ad pias causas admittitur.

4 Non potest pro debito incarcerari, nec cogi accusare, vel testificari, nisi in causa criminali. *Syluest. verb. fœmina num. 3.*

5 Potest post partum Ecclesiam adire ob deuotionem, vel se domi continere ob reuerentiam. *Sà hoc verb. nu. 5.*

6 Fœmina se exornans cum contemptu salutis proximi, quem credit periturum peccat mortaliter, secus si non faciat ex contemptu, sed solum ex volun-

luntate alijs placendi. *Nauar. præl. 9. num. 5.*

FRVCTVS.

1 Qui possidet rem alienam fructiferam deductis expensis, rem, & fructus tenetur restituere habita ratione bonæ, vel malæ fidei. *Nauar. c. 24. in fine.*

FVGERE.

1 Fugere non dicitur, qui ad superiorem vadit. *Comm. DD.*

2 Delinquens licitè potest fugere, ne capiatur, & alius eum iuuare, quando non prohibetur ratione sui officij, vel ex qualitate delicti. *Comm. DD.*

3 Qui causa fuit, vt captiuus fugeret, tenetur restituere, vel ipsum captiuum, vel pretium eius cum his omnibus, quæ fugiens surripuit. *Nauar. c. 17. nu. 103.*

4 Captiuus à domino fugiens peccat, nisi captus fuerit ab infidelibus in bello iniusto, qui ad fugiendum potest iuuari. Non desunt tamen, qui captum in bello iusto fugientem excusent à peccato. *Sà verb. seruus.*

5 Captus in bello iusto ab infidelibus potest fugere propter periculum animæ, sed pretium sui restituere tenetur. *Comm. DD.* Si tamen fugiat, quia à domino fidem relinquere prouocatur, nihil tenetur restituere.

DISPVT. VI. SECTIO I.

FVRTVM.

Quid sit furtum, & an peccatum mortale, & ad hoc quæ quantitas requiratur.

1 Furtum est contrectatio rei alienæ inuito domino fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam vsus eius possessionis, quod lege naturali prohibitum est admittere. *L. 1. parag. furtum, ff. de furtis, parag. furtum inst. de oblig. quæ ex debi.*

2 Qui rem alienam iuste accepit, detinet autem iniuste, furtum committit. *D. Tho. vbi supra ad 2.*

3 Cum iniuste accipitur res sacra dicitur sacrilegium, si possessio spectans ad rem publicam peculatus, si grex dispersus abigeatus, si homo, vt venundetur plagium, si denique pecunia, vel alia res mobilis furtum, vel rapina. *Vide l. 1. ff. ad legem Iuliam, & c. quod ergo 2. q. 4.*

4 Fur nocturnus potest occidi à particulari, diurnus non potest, nisi ob defensionem. *c. perfodiens de homici.*

5 Furtum ex natura sua est mortale, sed fit veniale ob materiæ paruitatem, sed inter omnia mortalia est minus graue, licet contrarium alij sentiant asserentes grauius esse fornicatione. *D. Tho. 2. 2. q. 66. art. 6.*

6 Qui rem paruam furatur habens animum magnam furandi, vel faciendi notabile damnum, peccat mortaliter. *Comm. DD.*

7 Quantitas sufficiens ad peccatum mortale pensanda est ex qualitate personæ, cui aufertur, & ex re ipsa ablata, in hoc regno, etiam si à diuite auferatur vna vncia argentea id est vn patacon. *Vide Tolet. lib. 5. c. 15. Nauar. in sum. c. 17. nu. 4.* Si autem pauperi surripiatur quarta pars vnius vnciæ argenteæ videtur pars notabilis, cum ob eam lucrandam vltra sex horas laborem impendat, eaque possit duobus diebus sustentari.

8 Vt sit peccatum mortale debet dominus valde rationabiliter esse inuitus, vnde filius clam accipiens à patre quæ ipse rationabiliter negaturus non præsumitur

sumitur, etiamsi ad ludum, vel luxum accipiat, non peccat mortaliter. *Vill.to. 2.tr.13.dis.2.*

9 Excommunicatio contra fures non comprehendit rem paruam accipientes, etiam si propter notabile damnum, cuius causa fuere, mortaliter peccauerint. *Nauar.c.17.nu.3.*

Qui plura minima surripuit cum ad magnam quantitatem peruenit, an peccet mortaliter.

10 Qui vnum obulum furatur cum animo perueniendi ad magnam quantitatem peccat mortaliter. *Comm. DD.*

11 Qui hodie vnum furatur obulum sine animo alium furandi postea, cras tamen data occasione alium furatur, & sic de reliquis vsque ad eum, qui complet notabilem quantitatem, si in hoc vltimo recordetur per eum perueniri ad notabilem quantitatem, peccat mortaliter, & tenetur iustum vltimum sub eodem mortali restituere. *Vide Less.lib. 2.c. 12.dub.* 8. Non desunt tamen viri docti, qui contrarium teneant, sed requiritur in prima sententia maior quantitas, vt sit peccatum mortale.

12 An qui à pluribus multa minima furatur, quæ faciunt notabilem quantitatem peccet mortaliter, alij aiunt, alij probabilius negant. *Vide Les.vbi supra.*

Cum plures simul, vel successiuè causant damnum notabile, an peccent mortaliter & teneantur restituere.

13 Cùm plures simul in vineam ingressi damnum fecerunt notabile, peccant mortaliter, & singuli insolidum tenentur restituere. *Comm. DD.*

14 Si successiuè ingressi vnus damnum factum ab alio nesciuit, & damnum seorsim sumptum non fuit notabile, nec peccat mortaliter, nec restituere tenetur. *Comm. DD.* Si tamen damnum factum notabile fuisse post cognoscant, singuli tenentur sub mortali ablatum restituere licet minimum.

15 Idem dicendum cum sub excommunicatione præcipitur.

16 Cùm pater ob furtum epistolas excommunicationis à iudice Ecclesiastico impetrat, non videtur filium, aut vxorem comprehendere. *Comm. DD.*

17 Pater, qui bona fide etiam aduentitia dissipat, vel donationes etiam vltra quintam partem facit, peccat, & tenetur restituere. *Nauar.c. nu.151.*

An vxor furtum committat bona dotalia, vel communia accipiendo.

18 Non potest durante matrimonio, potest tamen eleemosynas facere, quas faciunt aliæ mulieres sui status. *Comm. DD.*

19 Potest ad euitandum mariti damnum temporale, vel spirituale, & necessaria ad sustentationem familiæ, vel cùm maritus est amens, vel arbitrio prudentis incapax ad familiæ regimen, vel prodigus, potest clam custodire bona, ne illa dissipet. *Moli.de iust.tr.1.disp.274.*

20 Cum maritus est absens habet vxor plenam bonorum administrationem. *Nauar.c.17.n.154.*

21 Potest facere donationes remuneratorias, & de bonis paraphernalibus prohibito disponere, quia eorum non solum habet dominium, sed plenam administrationem. *Comm. DD.*

22 Quæ accepit de bonis dotalibus, vel sua industria acquisitis, vt donaret notabilem quantitatem filio naturali, vel alij, peccat mortaliter, & tenetur restituere. *Nau.c.17.nu.155.*

23 Ad alendos tamen patrem, aut matrem, fratres, vel ſorores de bonis dotalibus, vel communibus poteſt accipere, immò & tenetur de illis alere, & poteſt compenſare id minus accipiendo tempore ſolutionis. *Vide l. mutus ff. de iur. dot.*

24 Poteſt clam ſibi dotem ſeruare, ſi timeat poſt mariti mortem ſibi non integre reddendum. *Vide Villal.* 10. *tr.* 13. *dif.* 8.

An maritus teneatur reſtituere, quæ de bonis vxoris accepit.

25 Qui bona paraphernalia vxoris accepit peccat mortaliter, & reſtituere tenetur. *Comm. DD.*

26 Poteſt dotē, & donationes propter nuptias inſumere in ſui ſtatus decentia conſeruanda. *Villal. vbi ſupra.*

27 Si de bonis communibus notabilē inſumat quantitatem ſine vxoris conſenſu peccat mortaliter, & reſtituere tenetur, & poteſt vxor facere compenſationem. *Moli. to.* 2. *de iuſt. diſp.* 275. Ad hanc tamen reſtitutionem non obligatur maritus in foro exteriori ob vitandas lites.

28 Dos filiæ ſumenda ex bonis communibus. *l.* 53. *Faur. Godi. l.* 8. *tit.* 9. *lib.* 5. *recop.*

29 Maritus tenetur parentes pauperes alere, fratres, & filios ex alio matrimonio. *l.* 1. *c.* 8. *lib.* 3. *fori.*

AN FAMVLI *peccent a domini bonis aliquid accipiendo. Vide verbum* Famuli.

An liceat furari in neceſſitate.

30 In extrema neceſſitate licet ſumere vitæ neceſſaria, extra illam non licet. *Comm. DD.*

An liceat Chriſtianum ſurripere ab infideli ſeruum fidelem.

31 Communiter loquendo bellum infidelium aduerſus fideles iniuſtum, & ideo iuſte poſſunt a ſeruis ſpoliari, & ſerui fugere, & ad fugam iuuari. *Comm. DD.*

32 Si in bello iuſto fidelis ab infideli caperetur, non poſſet fugere, niſi ad vitandum animæ periculum. *Villal, vbi ſupra.*

An qui monetam effingit peccet, & reſtituere teneatur.

33 Peccat mortaliter, & reſtituere tenetur cum decipit in menſura, vel valore metalli. *Pius V. illum excommunicauit in conſtitutione quæ incipit. Cum mihi magis.*

34 Qui ignoranter ſoluit debitum in moneta falſa, conſcius poſtea, tenetur damnum reſtituere ſaltem pauperibus. *Nauar. in ſum. c.* 17. *nu.* 167.

35 Quando deceptio nō in materia, ſed in figura tantum facta eſt, non tenetur reſtituere particulari, Regi autem, & officialibus tenetur. *Comm. DD.*

An Princeps poſſit pretium monetæ augere ſupra materiæ valorem.

36 Poteſt ob bonum publicum de populi conſenſu augere, vel minuere. *Comm. DD.*

37 Qui pecuniā importat ad locum, in quo plus valet, poteſt ea vti pretio currenti.

✠✠✠
✠✠
✠

An falsificantes Litteras restituere teneantur.

38 Restituere tenentur,& in foro exteriori falsariorum pœnis puniuntur, & si litteræ sunt Pontificiæ excommunicantur. *c. ad falsariorum de crimine falsi.*

39 Epistolas alienas legere cum periculo secretum graue sciendi peccatum mortale est, nisi qui aperit superior sit. *Syluest. verb. falsar. q.1.*

AN FVRIS *bona sint hypothecata, & ad quid teneantur qui cum eo facit contractum, vxor & filij eius vide verbum.* Vxura.

SECTIO II.

De varijs circa furtum resolutionibus.

1 PRobabilis sententia est in graui necessitate non peccare eum, qui aliena capit occulte. *Vide Dian. p. 2. tr. 17. res. 29. & p. 5. tr. 8. res. 23.*

2 Vir honestus, cui grauissimum esset mendicare, nec alia via suppeteret accipiendi necessaria, posset occultè capere. *Idem ib. res. 24.*

3 Fur, & omnis iniquus possessor, nō solum rem, sed incrementum pretij, in quo dominus eam erat vendíturus, restituere tenetur. *Comm. DD.*

4 Qui mulam furatus alteri eam locauit, lucrum hoc tenetur restituere, nisi dominus esset valde diues, qui de hoc pretio non curaret.

5 Furtum rei non sacræ in loco sacro, vt furtum crumenæ in Ecclesia non est sacrilegium. *Dian. p. 1. tr. 7. res. 27.*

6 Qui inuenit crumenam nummis plenam, & facta diligenti inquisitione dominum non inuenit, potest sibi retinere donec compareat dominus. *Idem 2. tr. 16. res. 5.*

7 Qui cibos furtiuos comedit donatos a fure parcens suis tenetur restituere id, quo ditior factus fuit, quod videtur probabilius licet contrarium sit etiam probabile. *Sanchez apud Dianam.*

8 An possit quis a sartoribus magistris non verò a famulis emere fragmēta quæ supersunt, cum ipsi iustè sibi retineant quia alias non possunt recuperare plenam mercedem, alij aiunt; alij negant, affirmatiua sententia videtur probabilior. *Idem vbi sup.*

9 Qui furem adiuuat ope vel consilio, sine quibus esset nihilominus furaturus non tenetur restituere, si autem ideo maius damnum faciat, tenetur de excessu. *Layman.*

10 Custodes portarum, siluarum, &c. non tenentur ante sententiam iudicis soluere pœnam impositam contra exportantes ligna, vel similia, si non manifestent, sed dissimulent. *Les. apud Dian. p. 3. tr. 5. res. 54.*

11 Qui furem non impedit clamando, immò aliquid accepit vt taceat, nisi ei ex officio competat ad nihil tenetur. *Dian. vbi supra.*

12 Qui rem accipit, quæ domino nil est profutura ad nil tenetur. *Comm. DD.*

13 Si oblatam rem a fure dominus nolit accipere, si pereat domino perit, non furi. *Comm. ex Nauar.*

14 Fur etiam punitus a iudice tenetur parti restituere. *Comm. DD.*

15 Fur non committit duplex peccatum eo quod se exponat periculo suspensionis, nisi id faciat ne putetur timidus a socijs.

16 Si res pereat apud furem æqualiter peritura apud dominum in foro interiori restituere non tenetur. *Nauar. c.27.n.80.*

17 Qui magnis interuallis notabilē quantitatem surripit non tenetur illam resti-

restituere, nec peccat nisi a principio animum habuerit perueniendi ad illam. *Idem vbi sup. nu. 140.*

18 Expensas factas a domino in requærenda fur restituere tenetur. *Comm. DD.*

19. Qui triticum furatur a parato seminare illud, qui aliud simile non habet, lucrum cessans tenetur restituere. *Nauar. c. 17. n. 211.*

20 Ob furtum veniale potest quis licitè occidi ob seruandam disciplinam militarem, vel aliud bonum commune. *Comm. DD.*

21 Qui rem furtiuam emit bona fide, & postea dubitat an fuerit furtiua, tenetur dominum rei inquirere, si non inueniat potest retinere, sed non præscribi nisi post 30. annos etiam si bonam habeat fidem. *Comm. DD.*

DISPVTATIO I.

SECTIO I.

RESOLVT. VARIÆ.

G.

GABELLA.

1 GAbella potest imponi ab eo, qui non habet superiorem in temporalibus, vel cui ipse concesserit, vel præscripta consuetudine. *Val. to. 3. dub. 5. q. 6. p. 5.*

2 Potest Episcopus in Ecclesijs pleno iure sibi subiectis ex causa, & cum Capituli consensu pensionem, ceu tributum imponere. *Sa hoc verb. n. 2.*

3 Potest quicumque temporalis dominus necessitate vrgente taliam imponere, hoc enim non est prohibitum, sed ordinaria gabella grauans populum. *Syluest. verb. gabel. 3. à nu. 1.*

4 Nouæ gabellæ non obligant nisi constet legitimè esse impositas. Alij asserunt in dubio standum pro Principe. *Vide supra nu. 4.*

5 Si gabella est antiqua soluenda in dubio, quia Princeps est in possessione. *Idem vbi supra.*

6 Quæ imponuntur in rebus delatis in proprium vsum communiter habentur iniquæ, quod alij negant quando causa iusta imponuntur. *Vide Tolet. l. 5. cap. 74.*

7 Iniustæ sunt si pro Principis priuata vtilitate, & non pro communi bono imponuntur, si cessante causa durant, si maiores sunt, quam necessitas postulat, si alij alijs magis grauantur.

8 Gabellas, cum non postulantur sine fraude, aut vi, non soluere, nec postea restituere peccatum non esse mortale asserunt viri docti, communis autem sententia tenet, teneri subditos iustas gabellas soluere. *Vide supra.*

9. Qui rem publicam nouis gabellis sine iusta causa grauant, restituere tenentur. *Comm. DD.*

10 Deputati ad exigendum, possunt cum pauperibus dissimulare. *Sà vbi sup.*

11 Deprehensa res ante locum, quem exire non licet non est confiscanda, poterunt enim pœnitere, & redire.

12 Gratia exemptionis pro certo numero filiorum mortuo aliquo ex eis non ideo spirat. *Comm. DD.*

13 Clerici non tenentur ad gabellam contractuum nisi negotientur, nec de patrimonio suo. *Comm. DD.*

14 Onus annexum prædio antequam ad Ecclesiam veniret transit cum prædio, nisi aliud sit in vsu, vt in Italia. *Tolet. vbi supra c. 73. nu. 7.*

15 Emp-

scribere, & similia vt scripturas licitè faciunt. *Nauar. & Sanchez apud Machadum in sum.*

10 Qui cogit Indos ad laborandum in festis debet soluere mercedem laboris, & merces erit, vt spontè laborantis. Licet ad vesperas secundas festi mittere mancipia in agrum, vt sequenti die mane laborent. *P. Menacho in manuscr.*

11 Si in oppido tantùm est festum, licet in agrum ire ad laborandum audita Missa; hoc tamen tutius, sed probabile est non obligare sub peccato. *P. Menacho in manuscr.*

12 Probabile est distantiam vnius leucæ excusare ab auditione Missæ; leuca, & dimidia excusat communiter. *P. Menach. in manuscr.*

13 Qui non portant in arietibus huius regni possunt iter agere, onera imponere, & deponere in diebus festis, dummodo, si possunt, Missam audiant. *Idem vbi sup.*

14 Idem dicendum de reliquis viatoribus, qui ante festum ad populum accedunt non tenentur ibi manere, sed possunt etiam pedites iter agere per totum diem festum, & onera licet grauia imponere, & deponere. *Idem vbi sup.*

15 Festum esse qui dubitat, tenetur interrogare, & inquirere.

16 Si in feria sexta hebdomadæ magnæ venerit Virginis Annuntiatæ festum; Missa non obligat.

De festis, quæ obligant sub præcepto ex Vrbani VIII. decreto.

IANVARIO 31. *dies.*

Circumcisio prima die. Festum Regum sexta die.

FEBRVARIO 28. *& in Bissexto* 29.

Purificatio Deiparæ 2. die.
Vigilia S. Mathiæ 23.
S. Mathias 24. & in Bissexto 25.

MARTIO 31.

S. Ioseph 19.
Annuntiato B. Virginis 25.

APRILI 30.

MAIO 31.

Sancti Philippus & Iacobus 1.
Inuentio S. Crucis 3.

IVNIO 30.

Vigilia S. Ioannis Baptistæ 23.
S. Ioannes Baptista 24.
Vigilia S. Petri 28.
S. Petrus Apostolus 29.

IVLIO 31.

Vigilia S. Iacobi 24.
S. Iacobus Apostolus 25.
Sancta Anna 26.

AVGVSTO 31.

Vigilia Sancti Laurentij 9.
S. Laurentinus 10.
Vigilia Assumptionis B. V. 14.
Assumptio B. V. 15.
Vigilia S. Bartholomæi 23.
S. Bartholomæus Apostolus 24.

SEPTEMBRI 30.

Natiuitas B. Virginis 8.
Vigilia Sancti Matthæi 20.
S. Matthæus Apostolus 21.
S. Michael Archangelus 29.

OCTOBRI 31.

Vigilia S. Simonis & Iudæ 27.
Sancti Simon, & Iudas Apostoli 28.
Vigilia SS. omnium 31.

NOVEMBRI 30.

Festum omnium Sanctorum 1.
Vigilia S. Andræ 29.
S. Andreas Apostolus, 30.

DECEMBRI 31.

Vigilia Sancti Thomæ 20.
S. Thomas Apostolus 21.
Vigilia Natiuitatis D.N. Iesu Christi 24
Natiuitas D. N. IESV CHRISTI 25.
S. Stephanus 26.
S. Ioannes Euangelista 27.

SS. Innocentes 28.
S. Siluester Papa, & Martyr. 31.

DISP. INTERIACENS.

RESOLVTIONES ALIQVÆ.

FEVDVM.

1 Feudum est concessio rei immobilis facta pro homagio. Ad hunc contractum necessariæ sunt decem conditiones videndæ apud Villalobos. *Villal. tr. 25. dif. 15.*

2 Cùm proprietarius feudi aliquid mutuo dat feudatario, potest sine vsura retinere sibi fructus, dum redditur ei quod mutuo dedit. *Molin. 2. de iust. disp. 323.*

3 Non potest quis feudo à Principe sine causa priuari. *Sa hoc verb. n. 2.*

4 Feudales consuetudines etiam Ecclesiasticos, & Ecclesias obligant. *Idem vbi supra.*

5 Non solent in feudo succedere fœminæ, nec ascendentes, nec monasterium. *Vide Siluest. verb. feud. n. 4.*

6 Si feudum ad nullum seruitium datum fuit, & est fœmineum, fœmina succedit. *Idem vbi supra.*

7 Monachi non succedunt in feudo, idem dic de muto & surdo, nisi fortè seruitium domino præstandum tale sit, vt a quouis sanæ mentis possit præstari. *Comm. DD.*

DISPVT. IV. SECT. I.

FIDES.

Fides quid sit, & an explicita aliquarum rerum necessaria sit necessitate medij?

1 Fides est habitus mẽtis, quo inchoatur vita ęterna in nobis faciens intellectum assentiri non apparentibus. *D. Thom. 2. 2. q. 4. art. 1.*

2 Est virtus Theologica, cuius obiectum materiale sunt res diuinæ reuelatæ; formale verò Deus reuelans. *Comm. DD.*

3 Præceptum credendi fidei mysteria obligat infideles, quando confutatis eorum erroribus, naturalibus rationibus, ei illa proponuntur ab homine inculpatæ vitæ cum aliquibus signis; quod nisi fiat excusantur ignorantia inuincibili, *Valentia 2. 2. dis. q. 2. par. 5.*

4 In magna contra fidem tentatione tenetur quis actum fidei elicere. *Azor. to. 1. l. 8. c. 19.*

5 Aliqua fides explicita supernaturalis semper fuit necessaria adultis necessitate medij. *Comm. DD. Et in decret. Alexand.*

6 Post peccatum Adæ semper fuit necessaria fides Christi saltem implicita necessitate medij. *Comm. DD.*

7 Post sufficientem Euangelij promulgationem regulariter loquendo est necessaria necessitate medij fides explicita Incarnationis, & Trinitatis. *Vide Villal. to. 2. tr. 1. dif. 3.*

8 In aliquo casu potest quis sine fide explicita iustificari, v.g. si habens ignorãtiam inuincibilem rerum fidei doleat de peccatis super omnia cum spe veniæ, & firmo iterum non peccandi proposi-

to. *Ricard. in 3. dist. 15. art. 3. q. 1.*

De his quæ fidelis scire tenetur necessitate præcepti.

9 Qui alios docendi munus habent; prætor symbolum multa alia scire tenentur explicitè. *D. Thom. 2. 2. q. 2. art. 5.*

10 Rudes tenentur scire explicitè 12. fidei articulos, qui continentur in symbolo. Tenentur etiam scire mysterium Eucharistiæ, & substantiam sacramentorum, quæ recepturi sunt. Ad hoc tamen non tenentur, nisi cùm habent perfectum rationis vsum: vnde multi Æthyopes; & indi possunt excusari. *Sanch. in sum. lib. 2. c. 3. n. 6.*

11 Episcopus potest compellere subditos, vt discant ad salutem necessaria, & Parochos vt illa doceant. *Idem vbi sup.*

12 Non est necessarium ordinatè retinere in memoria articulos fidei, dummodo substantia calleatur.

13 Christianus rudis, qui inuincibili ignorantia credit aliquid contra fidem, excusatur a peccato, & ab hæresi. *Comm. DD.*

SECTIO II.

Quando Christiani teneantur fidem confiteri.

1 PRæceptum fidem confitendi obligat semper, sed non pro semper: Negare autem illam nunquam licet. *c. de fide.*

2 Cùm quis interrogatur, an sit Christianus, non in odium fidei, sed ad cognoscendum cuius regionis aut conditionis sit, non tenetur fateri se esse Christianum. *Sanch. in summ. l. 2. c. 4. n. 8.*

3 Si interrogetur a gentili non in odium fidei, sed in odium malorum Christianorum, potest quis sine peccato respondere se non esse Christianum, talem scilicet qualem ipse putat. *Villalob. vbi sup. dif. 5.*

4 Qui interrogatur a particulari sine authoritate publica, potest respondere, hoc ad te non spectat, vt quid me interrogas? *Comm. DD.*

5 Cùm ex fidei confessione nulla vtilitas, imò scandalum infidelium speratur, laudabile non est illam confiteri; si autem speratur vtilitas, non est perturbatio timenda. *D. Tho. vbi sup. art. 2. ad 3.*

6 Licitum est fideli per terram infidelium transeunti vestes & linguam cū causa mutare. *Comm. DD.*

7 Qui affert secum aliquod signum, quod inuentum est ad sectæ infidelium protestationem, peccat mortaliter, etiāsi immineat periculum mortis, *c. 11. n. 25. Nauar. c. 11. n. 25.*

8 Quando in aliquo regno statuitur lex, quòd infideles afferant aliquod signum, vt Romæ quod Iudæi pallido pileo vtantur, probabile est, quod peccent Christiani, si illo vtantur; *Sanchez vbi sup. n. 19.* probabilius autem est non peccare, si cum causa eo vtantur, quia hoc signum ex se non est in protestationem fidei, sed ad nationum distinctionē.

9 Qui in terris infidelium interrogatur, an sit Sacerdos, vel Missam audierit, negando non peccat contra hoc præceptum. *Azor. lib. 1. tit. 8. c. 27. q. 4.* Idem dic de eo, qui carnibus vescitur sexta feria, dummodo non sit scandalū, nec non de eo, qui ingreditur eorum Ecclesias, & conuersatur cum eis, ne cognoscatur, & occidatur.

10 Idem dicendum de Christianis, qui se induunt Turcarum vestibus, vt ex eorum manibus euadant. *Comm. DD.*

Quæ

Quæ personæ teneantur fidei facere professionem, quam Concilium Tridentinum, & quam pœnam non faciendo incurrant.

11 Qui habent beneficium curatum, tenentur intra duos menses a die possessionis illius publicam fidei professionem facere. *Vide Trident. sess. 24. c. 12. de refor.* Idem dic de Canonicis, ac dignitatibus in cathedralibus Ecclesijs, non vero in collegiatis.

12 Circa prælatos, doctores, magistros, & lectores consulenda est consuetudo. *Sanchez in sum. l. 2. c. 5. n. 3.*

13 Qui obligatus est ad faciendam fidei professionem transacto etiam termino tenetur. *Azor vbi sup. q. 8.*

14 Qui ob vnum titulum fecit fidei professionem, si alius titulus superueniat, aliam tenetur facere. *Sanchez vbi sup. nu. 6.* Potest autem fieri per procuratorem, nisi electio in Episcopū fuerit. *Azor vbi sup. q. 6.*

15 Qui non fecit intra præscriptum terminum, fructus amittit sequentes, non præterito; si autem eam prætermisit ob inuincibilem ignorantiam in foro interiori potest fructus sibi reseruare, licet in exteriori condemnetur. *Trid. vbi sup.*

16 Qui in hoc deliquit, tenetur fructus restituere ante sententiam iudicis. *Vide P. Sanchez in sum. l. 2. c. 5. n. 10.* Contraria tamen sententia est probabilis.

An disputare liceat circa res fidei?

17 Ad infideles conuincendos disputare licet, dummodo disputatio non oriatur ex dubio, vel sit otiosa, vel coram simplicibus. *D. Greg. in Pasto. 2. p. c. 4.*

18 Laicis prohibita hæc disputatio sub excommunicationis pœna, sed non incurritur ipso facto. *Vide verb. excommunicatio.* Probabile autem est laicos doctos non compræhendi sub prædicta pœna, & licere eis cum hæreticis disputare.

Quod peccatum sit infidelitas, & quot sint eius species.

19 Infidelitas negatiua, id est, non credere mysteria fidei nondum sufficiēter proposita, nullum est peccatum; *Comm. DD.* quam qui habet, si lumen rationis sequatur, a Deo, vt saluis fiat, illuminabitur.

20 Infidelitas contraria, quæ fidei mysterijs contradicit, peccatum est grauissimum. *D. Tho. vbi sup.*

21 Infidelitatis species sunt tres; Paganismus: Iudaismus; hæresis. *Comm. DD.*

22 Cathecumenus, qui a fide recedit; est hæreticus, sed non potest ab Ecclesia puniri. *VII. ann. Villal. vbi supra.*

23 Probabile est vnum tantum peccatum cōmittere, qui vincibiliter ignorat plures fidei articulos. *P. Suar. de fide.*

24 Ob negligentiam notabilem in docendis filijs, seruis, & familiaribus articulos fidei, vir potest a mortali excusari. *Comm. DD.*

An liceat cogere infideles ad fidem?

25 Infideles, qui numquam fidem acceperunt, cogi non possunt, vt illam accipiant. *Comm. DD.*

26 Iudæos licitum fuit Regibus ex Castella expellere propter bonum fidelium. *Villal. vbi supra.*

27 Cùm infideles nolunt fidei concionatores admittere, armis possunt pacificari.

28 Christianis Principibus licet subditos

ditos suos infideles ad legem naturalem seruandam compellere, & templa idolorum destruere. Sed non debent puniri propter id, quod contra legem naturalem ante prohibitionem deliquerunt. Reliqua quae hic desiderantur vide in verbo *Haeresis*.

DISPVTATIVNCVLA.

interiacentes.

SECT. VNICA.

FIDEIVSSIO.

Quid sit fideiussio, & contractus, & quas debeat conditiones habere.

1 EST alienae obligationis in se susceptio, qua quis se obligat, ad eam implendam, si debitor principalis eam non soluerit. *Comm. DD.*

2 Ad hunc contractum regulariter sunt necessariae quatuor conditiones; videantur apud Villalobos. *Villal. to. 2. tr. 29. dif. 3.*

3 In quatuor casibus potest solutio peti à fideiussore, antequàm fiat executio aduersus principalem. *Ibidem.*

4 Omnes, qui possunt obligari vt principales, possunt obligari vt fideiussores, nisi sint specialiter prohibiti. *L. 4. de fideiuss. l. 1. tit. 12. p. 5.*

5 Mulier non potest efficaciter fide iubere pro alio, quia habet Velleiani exceptionem. *L. 1. & per totum c. ad Velleian. & l. 2. tit. 12. p. 5.* Hoc tamen priuilegio non gaudet, cum illi renuntiat, potest tamen restitui, si minor est.

6 Milites dum in bello sunt, nec Episcopi, nec religiosi nisi de Praelati licentia, & maiori parte Capituli non possunt fideiubere, clerici verò possunt. *L. milites c. de loc. 10. c. te quidem 15. q. 1. c. fin. de fideiuss.*

7 Si minores 25. annis fideiubeant, fideiussio valet, sed possunt restitui, nisi fideiussio sit pro patre è carcere liberando. *L. ait. Praetor, parag. non solum, ff. de min.*

8 Quando plures sunt fideiussores ab vnoquoque in solidum potest debitum repeti, iste tamen potest vti beneficio diuisionis. *L. inter eos, ff. de fideiuss. parag. si plures inst. eod. lib. 8. tit. 12. p. 5.* Sed in regno Castellae, nisi exprimatur, haec obligatio in solidum, non intelligitur, nisi per partes facienda. *L. 1. tit. 16. lib. 5.*

9 Fideiussio est pretio aestimabilis, & ideo pro ea aliquid pretij accipi potest, in quo arbitrando quantitas debiti, & periculum pensanda sunt. *Sa hoc verb. num. 1.*

10 Pro fideiussione Praelati non tenetur eius successor, sicut nec in alijs contractibus, quos praedecessor fecit nomine proprio, secus vero, si fecit nomine Ecclesiae, & eius rem non suam agens. *Mol. de contract. disp. 492.*

11 Tenetur debitor de omni damno sua culpa fideiussiori accidenti, iste autem non tenetur ad debiti augmentum. *Sa vbi sup. n. 3.*

12 Qui fideiussit ad certum tempus, si à creditore prorogetur, non tenetur amplius, nisi de nouo in id consenserit. *Syluest. verb. fideiuss. c. 12.*

13 An pro minori, qui se non potest obligare valeat fideiussio, alij aiunt, alij negant, affirmatiua videtur probabilior. *Vide P. Sà vbi supra.*

14 An teneatur fideiussor soluere debitum, antequam à iudice cogatur, dubium est inter DD.

15 Creditor potest accipere pretium moderatum, vt fideiussorem ab obligatione liberet.

16 Mu-

16 Mutuare cum pacto, quod mutuatarius præmutuanti fideiubeat vsura est. *Sà vbi supra*.

17 Qui non fideiubendi chirographum facit sub aliqua pœna non tenetur adimplere, nec pœnam soluere, quia est contra bonos mores talis promissio.

DISPVT. I. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

FILIVS.

1 Filij naturales fiunt legitimi per subsequens matrimonium parentum. *Comm. DD.*

2 Idem dic quando contractum fuit matrimonium bona fide in facie Ecclesiæ, & postea nullum fuisse apparuit. *c. referente qui filij sint legiti.*

3 In dubio legitimus præsumendus est. Idem dic de eo qui post adeptam dispensationem natus est, si parentes matrimonio iungantur. *Comm. DD.*

4 Qui nascitur post matrimonium patris cum alia est naturalis. *Sanch. lib. 1. disp. 2. nu. 8.*

5 Qui habens filium naturalem cum alia contraxit, & post huius mortem cum matre filij naturalis, illum legitimum facit. *Molin. 1. to. de iust. disp. 367.*

6 Non tenetur filius credere matri dicenti illum non esse legitimum, nisi certò constet; quod si credat debet se vt illegitimum iudicare. *Suar. to. 5. disp. 50. sec. 4. n. 5.*

7 Filij illegitimi sunt irregulares, nec possunt obtinere beneficium etiam si non sit curatum, vel dignitas. *Vide verb. irregul.*

8 Filij eorum, qui clandestinè cum impedimento dirimente contraxerunt sunt illegitimi. *Comm. DD.*

9 Seruorum filij quantum ad conditionem seruilem matrem sequuntur. *L. partum c. de re. vendic.*

10 Cum fit diuortium filij traduntur alendi coniugi innocenti, sed sumptibus delinquentis, hæc tamen pœna non obligat nisi post sententiam iudicis. *Sanch. lib. 10. de matrim. disp. 20. nu. 7. tom. 3.*

11 Si communi consensu coniuges separantur tribus primis annis alendi sunt a matre, post verò a patre communibus expensis. *L. neque filium c. de patr. potest.*

12 Idem dic quando matrimonium fuit sine culpa nullum, si autem alter coniux malam fidem habuit suis alat expensis. *Sanch. vbi sup. n. 11.*

DE FILIO FAMILIAS LEGITIMO, & illegitimo.

13 Filius familias dicitur, qui est in potestate patris, aui, vel proaui. *Sà hoc verb. nu. 1.*

14 Supremus ascendentium habet in potestate omnes descendentes, quo mortuo manet sequens. *Idem vbi sup.*

15 Fœminæ non habent filios in potestate, nec eorum descendentes.

16 Filius naturalis dicitur, qui natus est ex copula, nec approbata, nec reprobata iure ciuili. *Comm. DD.*

17 Expositus si facta diligentia nihil reperitur, præsumitur legitimus, & in dubio posse cum eo dispensare Episcopum quantum ad Ecclesiastica aliquorum sententia est. *Sà vbi sup.*

18 Spurius est qui ex reprobata copula nascitur, qui autem ex soluta, & coniugato non dicitur spurius. *Sà vbi supra.*

19 Episcopus potest subditum legitimare

timare

40 Tenetur filius stare pacto, quod pater fecit, vt matrimonium contrahat, nisi rationabili causa excusetur. *Comm. DD.*

41 Filius, qui laborat in bonis paternis, tantam meretur mercedem, quantam extraneus, si suo animo laborare protestetur saltem tacitè, secus verò præsumitur gratis, & amore filiali fecisse. *Nauar. c.17. n.141.*

42 Filius, qui sponte legitimæ cum iuramento renuntiauit, vel patrimonio, etiam si enormissime lædatur in foro, interiori seruare tenetur, in exteriori autem, quia dolum inter fuisse præsumitur, non obligatur. *Idem vbi supra num. 152.*

43 Filius, qui à patre occultè sumit quod si peteret, pater non illi negaret, non peccat mortaliter, nec tenetur restituere; si autem accipiat aliquid notabile, quod ipse, si sciret, non concederet, peccat mortaliter, & restituere tenetur, etiam si sit de suis bonis aduentitijs, vel profectitijs.

44 Potest de præsumpta patris voluntate moderatas elargiri eleemosynas. *Comm. DD.*

45 Filius habet ius, vt alatur ex bonis paternis, cum ex proprijs non potest. *Comm. DD.*

46 Tenetur restituere, quod à patre accepit per donationem inualidam vltra legitimam. *Nauar. vbi supra n. 158.*

47 Tenetur in bonorum collationem afferre libros, & arma, nisi illa ei donauerit pater adhuc viuens ad studendum, vel militandum, tunc enim erunt bona quasi castrensia. *Idem vbi supra nu. 159.*

48 Non tenetur conferre ea, quæ pater donauit pro vestitu, pro cibo, & equitatu. *Comm. DD.*

49 Neque tenetur computare, quæ in studendo consumpsit, nisi haberet bona castrensia, vel quasi castrensia, ex quibus præsumitur pater cum alere voluisse. *Comm. DD.*

50 Tenetur restituere lucrum, quod patris pecunia acquisiuit, potest tamen pro sua industria, & laboro dimidium lucri sibi retinere. *Nauar. vbi supra num. 161.*

51 Tenetur soluere partem debitorum, quæ frater contraxit viuente patre in studijs, ad quæ à patre missus fuit, non verò ea post eius mortem. *Idem vbi supra n. 162.*

52 Tenetur computare sumptus, si sunt notabiles, quæ pater fecit in augendis bonis suis aduentitijs, si durat augmentum in ipsius notabilem vtilitatem. *Comm. DD.*

53 Tenetur etiam conferre, quæ in ludos, & vitia consumpsit. *Nauar. vbi supra c.17. nu. 164.* Idem dic, quando ob delictum filij pater compulsus fuit soluere pœnam, secus si sponte soluerit. Idem iudicium est de sumptibus factis in nuptijs filij, si pater habuit animum recuperandi, quem in dubio habere non præsumitur.

54 Peccat mortaliter, si accusat parentes de aliquo delicto, nisi fuerit læsæ maiestatis diuinæ, vel humanæ. In his verò duobus non solum potest, sed debet accusare. *Azor. to. 1. lib. 2. c. 7. q. 13.*

55 Filij expositi, an si habeantur pro legitimis, possint ordinari, & ad beneficia admitti alij negant, alij probabilius affirmant; tutius est quod dispenset Episcopus.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

SECT. VNICA.

FINIS.

1 Finis est bonum verum, vel apparens, quod propter se appetitum facit, vt aliud propter ipsum appetatur. *Nauar. præl. 4. num. 2.* Est duplex alius vltimus, qui propter se solum amatur, alius medius, qui propter se, & propter aliud diligitur, & vterque verus, vel apparens, bonus, vel malus.

2 Iterum etiam est duplex finis, cuius, idest bonum, quod per se appetitur, & finis quo, idest adeptio ipsius boni. *Idem ibidem nu. 4.* Hoc etiam est vltimus, vel medius, verus, vel falsus. Diuiditur etiam in principalem, vel minus principalem. *Idem vbi supra.*

3 Non omnis, qui mortaliter peccat constituit finem vltimum in creatura. *Idem prælu. 9. nu. 16.* Hoc enim speciale est peccatum, & inde sequeretur in omni peccato mortali duplex peccatum.

4 Omis actus, cuius finis est malus mortaliter, peccatum est mortale, si verò venialiter est veniale. *Comm. DD.*

5 Omnis actus, cuius finis principalis est bonus etiam si finis minus principalis sit res temporalis, dummodo sine culpa sit appetibilis, non ideo est malus. *Comm. DD.*

6 Finis minus principalis retributionis bonus est, & contrarium asserere est hæreticum. *Nauar. vbi supra c. 17. nu. 209.*

7 Finis principalis vanæ gloriæ in rebus ad diuinum cultum institutis tantum est venialis. *Comm. DD.* Si verò finis principalis sit obsequium, & minus principalis humana laus in bonum finem quæsita nullum peccatum erit, imò opus meritorium.

8 Finis malus voti annullat ipsum votum, quia non est materia conueniens, licet votum ipsum sit bonum. *Comm. DD.*

9 Quando finis præcepti est alius à re præcepta, tunc non cadit sub præceptum. *Comm. DD.*

FOEMINA.

1 Fœmina non potest docere, nec concionari, nisi ex Papæ licentia, si publica sit concio, secus si in capitulo, vel claustro. *c. nouo de pœnit. & remiss.*

2 Vti habitu virili pro honesta recreatione potest. *Nauar. c. 23. nu. 22.*

3 Non potest esse testis in testamento solemni extra terras Ecclesiæ, vbi verò solemnitas non requiritur, vt tempore pestis potest. *Couar. c. relatum 1. nu. 5. de testam.* Nec in causa criminali nisi hæresis, vel proditionis, vel simoniæ, aut cum aliter veritas sciri non potest, aut cum proceditur via inquisitionis. Ad pias causas admittitur.

4 Non potest pro debito incarcerari, nec cogi accusare, vel testificari, nisi in causa criminali. *Syluest. verb. fœmina num. 3.*

5 Potest post partum Ecclesiam adire ob deuotionem, vel se domi continere ob reuerentiam. *Sà hoc verb. nu. 5.*

6 Fœmina se exornans cum contemptu salutis proximi, quem credit periturum peccat mortaliter, secus si non faciat ex contemptu, sed solum ex volun-

luntate alijs placendi. *Nauar. pral. 9. num. 5.*

FRVCTVS.

1 Qui possidet rem alienam fructiferam deductis expensis, rem, & fructus tenetur restituere habita ratione bonæ, vel malæ fidei. *Nauar. c. 24. in fine.*

FVGERE.

1 Fugere non dicitur, qui ad superiorem vadit. *Comm. DD.*

2 Delinquens licitè potest fugere, ne capiatur, & alius eum iuuare, quando non prohibetur ratione sui officij, vel ex qualitate delicti. *Comm. DD.*

3 Qui causa fuit, vt captiuus fugeret, tenetur restituere, vel ipsum captiuum, vel pretium eius cum his omnibus, quæ fugiens surripuit. *Nauar. c. 17. nu. 103.*

4 Captiuus à domino fugiens peccat, nisi captus fuerit ab infidelibus in bello iniusto, qui ad fugiendum potest iuuari. Non desunt tamen, qui captum in bello iusto fugientem excusent à peccato. *Sà verb. seruus.*

5 Captus in bello iusto ab infidelibus potest fugere propter periculum animæ, sed pretium sui restituere tenetur. *Comm. DD.* Si tamen fugiat, quia à domino fidem relinquere prouocatur, nihil tenetur restituere.

DISPVT. VI. SECTIO I.

FVRTVM.

Quid sit furtum, & an peccatum mortale, & ad hoc quæ quantitas requiratur.

1 Furtum est contrectatio rei alienæ inuito domino fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam vsus eius possessionis, quod lege naturali prohibitum est admittere. *L. 1. parag. furtum, ff. de furtis, parag. furtum inst. de oblig. quæ ex debi.*

2 Qui rem alienam iuste accepit, detinet autem iniuste, furtum committit. *D. Tho. vbi supra ad 2.*

3 Cum iniuste accipitur res sacra dicitur sacrilegium, si possessio spectans ad rem publicam peculatus, si grex dispersus abigeatus, si homo, vt venundetur plagium, si denique pecunia, vel alia res mobilis furtum, vel rapina. *Vide l. 1. ff. ad legem Iuliam, & c. quod ergo 2. q. 4.*

4 Fur nocturnus potest occidi à particulari, diurnus non potest, nisi ob defensionem. *c. perfodiens de homici.*

5 Furtum ex natura sua est mortale, sed fit veniale ob materiæ paruitatem, sed inter omnia mortalia est minus graue, licet contrarium alij sentiant asserentes grauius esse fornicatione. *D. Tho. 2. 2. q. 66. art. 6.*

6 Qui rem paruam furatur habens animum magnam furandi, vel faciendi notabile damnum, peccat mortaliter. *Comm. DD.*

7 Quantitas sufficiens ad peccatum mortale pensanda est ex qualitate personæ, cui aufertur, & ex re ipsa ablata, in hoc regno, etiam si à diuite auferatur vna vncia argentea id est vn patacon. *Vide Tolet. lib. 5. c. 15. Nauar. in sum. c. 17. nu. 4.* Si autem pauperi surripiatur quarta pars vnius vnciæ argenteæ videtur pars notabilis, cum ob eam lucrandam vltra sex horas laborem impendat, eaque possit duobus diebus sustentari.

8 Vt sit peccatum mortale debet dominus valde rationabiliter esse inuitus, vnde filius clam accipiens à patre quæ ipse rationabiliter negaturus non præ-

sumitur, etiamsi ad ludum, vel luxum accipiat, non peccat mortaliter. *Vill.to. 2.tr.13. dis.2.*

9 Excommunicatio contra fures non comprehendit rem paruam accipientes, etiam si propter notabile damnum, cuius causa fuere, mortaliter peccauerint. *Nauar.c.17.nu.3.*

Qui plura minima surripuit cum ad magnam quantitatem peruenit, an peccet mortaliter.

10 Qui vnum obulum furatur cum animo perueniendi ad magnam quantitatem peccat mortaliter. *Comm. DD.*

11 Qui hodie vnum furatur obulum sine animo alium furandi postea, cras tamen data occasione alium furatur, & sic de reliquis vsque ad eum, qui complet notabilem quantitatem, si in hoc vltimo recordetur per eum perueniri ad notabilem quantitatem, peccat mortaliter, & tenetur iustum vltimum sub eodem mortali restituere. *Vide Less.lib. 2.c. 12.dub.* 8. Non desunt tamen viri docti, qui contrarium teneant, sed requiritur in prima sententia maior quantitas, vt sit peccatum mortale.

12 An qui à pluribus multa minima furatur, quæ faciunt notabilem quantitatem peccet mortaliter, alij aiunt, alij probabilius negant. *Vide Les.vbi supra.*

Cum plures simul, vel successiuè causant damnum notabile, an peccent mortaliter & teneantur restituere.

13 Cùm plures simul in vineam ingressi damnum fecerunt notabile, peccant mortaliter, & singuli insolidum tenentur restituere. *Comm. DD.*

14 Si successiuè ingressi vnus damnum factum ab alio nesciuit, & damnum seorsim sumptum non fuit notabile, nec peccat mortaliter, nec restituere tenetur. *Comm. DD.* Si tamen damnum factum notabile fuisse post cognoscant, singuli tenentur sub mortali ablatum restituere licet minimum.

15 Idem dicendum cum sub excommunicatione præcipitur.

16 Cùm pater ob furtum epistolas excommunicationis à iudice Ecclesiastico impetrat, non videtur filium, aut vxorem comprehendere. *Comm. DD.*

17 Pater, qui bona fide etiam aduentitia dissipat, vel donationes etiam vltra quintam partem facit, peccat, & tenetur restituere. *Nauar. c. nu.151.*

An vxor furtum committat bona dotalia, vel communia accipiendo.

18 Non potest durante matrimonio, potest tamen eleemosynas facere, quas faciunt aliæ mulieres sui status. *Comm. DD.*

19 Potest ad euitandum mariti damnum temporale, vel spirituale, & necessaria ad sustentationem familiæ, vel cùm maritus est amens, vel arbitrio prudentis incapax ad familiæ regimen, vel prodigus, potest clam custodire bona, ne illa dissipet. *Moli.de iust.tr.1.disp.274.*

20 Cum maritus est absens habet vxor plenam bonorum administrationem. *Nauar.c.17.n.154.*

21 Potest facere donationes remuneratorias, & de bonis paraphernalibus prohibito disponere, quia eorum non solum habet dominium, sed plenam administrationem. *Comm. DD.*

22 Quæ accepit de bonis dotalibus, vel sua industria acquisitis, vt donaret notabilem quantitatem filio naturali, vel alij, peccat mortaliter, & tenetur restituere. *Nau.c.17.nu.155.*

23 Ad alendos tamen patrem, aut matrem, fratres, vel sorores de bonis dotalibus, vel communibus potest accipere, immò & tenetur de illis alere, & potest compensare id minus accipiendo tempore solutionis. *Vide l. mutus ff. de iur. dot.*

24 Potest clam sibi dotem seruare, si timeat post mariti mortem sibi non integre reddendum. *Vide Villal.* 10. *tr.* 13.*dif.*8.

An maritus teneatur restituere, quæ de bonis vxoris accepit.

25 Qui bona paraphernalia vxoris accepit peccat mortaliter, & restituere tenetur. *Comm. DD.*

26 Potest dotē, & donationes propter nuptias insumere in sui status decentia conseruanda. *Villal. vbi supra.*

27 Si de bonis communibus notabilē insumat quantitatem sine vxoris consensu peccat mortaliter, & restituere tenetur, & potest vxor facere compensationem. *Moli. to.* 2. *de iust. disp.* 275. Ad hanc tamen restitutionem non obligatur maritus in foro exteriori ob vitandas lites.

28 Dos filiæ sumenda ex bonis communibus. *l.*53.*Faur.Godi.l.*8.*tit.*9. *lib.*5. *recop.*

29 Maritus tenetur parentes pauperes alere, fratres, & filios ex alio matrimonio. *l.*1.*c.* 8.*lib.*3.*fori.*

AN FAMVLI *peccent a domini bonis aliquid accipiendo. Vide verbum* Famuli.

An liceat furari in necessitate.

30 In extrema necessitate licet sumere vitæ necessaria, extra illam non licet. *Comm. DD.*

An liceat Christianum surripere ab infideli seruum fidelem.

31 Communiter loquendo bellum infidelium aduersus fideles iniustum, & ideo iuste possunt a seruis spoliari, & serui fugere, & ad fugam iuuari. *Comm. DD.*

32 Si in bello iusto fidelis ab infideli caperetur, non posset fugere, nisi ad vitandum animæ periculum. *Villal, vbi supra.*

An qui monetam effingit peccet, & restituere teneatur.

33 Peccat mortaliter, & restituere tenetur cum decipit in mensura, vel valore metalli. *Pius V. illum excommunicauit in constitutione quæ incipit. Cum mihi magis.*

34 Qui ignoranter soluit debitum in moneta falsa, conscius postea, tenetur damnum restituere saltem pauperibus. *Nauar. in sum. c.* 17.*nu.* 167.

35 Quando deceptio nō in materia, sed in figura tantum facta est, non tenetur restituere particulari, Regi autem, & officialibus tenetur. *Comm.DD.*

An Princeps possit pretium monetæ augere supra materiæ valorem.

36 Potest ob bonum publicum de populi consensu augere, vel minuere. *Comm.DD.*

37 Qui pecuniā importat ad locum, in quo plus valet, potest ea vti pretio currenti.

✠✠✠
✠✠
✠

An falsificantes Litteras restituere teneantur.

38 Restituere tenentur, & in foro exteriori falsariorum pœnis puniuntur, & si litteræ sunt Pontificiæ excommunicantur. *c. ad falsariorum de crimine falsi.*

39 Epistolas alienas legere cum periculo secretum graue sciendi peccatum mortale est, nisi qui aperit superior sit. *Syluest. verb. falsar. q. 1.*

AN FVRIS *bona sint hypothecata, & ad quid teneantur qui cum eo facit contractum, vxor & filij eius vide verbum.* Vxura.

SECTIO II.

De varijs circa furtum resolutionibus.

1 PRobabilis sententia est in graui necessitate non peccare eum, qui aliena capit occulte. *Vide Dian. p. 2. tr. 17. ref. 29. & p. 5. tr. 8. ref. 23.*

2 Vir honestus, cui grauissimum esset mendicare, nec alia via suppeteret accipiendi necessaria, posset occultè capere. *Idem ib. ref. 24.*

3 Fur, & omnis iniquus possessor, nō solum rem, sed incrementum pretij, in quo dominus eam erat venditurus, restituere tenetur. *Comm. DD.*

4 Qui mulam furatus alteri eam locauit, lucrum hoc tenetur restituere, nisi dominus esset valde diues, qui de hoc pretio non curaret.

5 Furtum rei non sacræ in loco sacro, vt furtum crumenæ in Ecclesia non est sacrilegium. *Dian. p. 1. tr. 7. ref. 27.*

6 Qui inuenit crumenam nummis plenam, & facta diligenti inquisitione dominum non inuenit, potest sibi retinere donec compareat dominus. *Idem p. 2. tr. 16. ref. 5.*

7 Qui cibos furtiuos comedit donatos a fure parcens suis tenetur restituere id, quo ditior factus fuit, quod videtur probabilius licet contrarium sit etiam probabile. *Sanchez apud Dianam.*

8 An possit quis a sartoribus magistris non verò a famulis emere fragmēta quæ supersunt, cum ipsi iustè sibi retineant quia alias non possunt recuperare plenam mercedem, alij aiunt; alij negant, affirmatiua sententia videtur probabilior. *Idem vbi sup.*

9 Qui furem adiuuat ope vel consilio, sine quibus esset nihilominus furaturus non tenetur restituere, si autem ideo maius damnum faciat, tenetur de excessu. *Layman.*

10 Custodes portarum, siluarum, &c. non tenentur ante sententiam iudicis soluere pœnam impositam contra exportantes ligna, vel similia, si non manifestent, sed dissimulent. *Les. apud Dian. p. 3. tr. 5. ref. 54.*

11 Qui furem non impedit clamando, immò aliquid accepit vt taceat, nisi ei ex officio competat ad nihil tenetur. *Dian. vbi supra.*

12 Qui rem accipit, quæ domino nil est profutura ad nil tenetur. *Comm. DD.*

13 Si oblatam rem a fure dominus nolit accipere, si pereat domino perit, non furi. *Comm. ex Nauar.*

14 Fur etiam punitus a iudice tenetur parti restituere. *Comm. DD.*

15 Fur non committit duplex peccatum eo quod se exponat periculo suspensionis, nisi id faciat ne putetur timidus a socijs.

16 Si res pereat apud furem æqualiter peritura apud dominum in foro interiori restituere non tenetur. *Nauar. c. 27. n. 80.*

17 Qui magnis interuallis notabilē quantitatem surripit non tenetur illam resti-

restituere, nec peccat nisi a principio animum habuerit perueniendi ad illam. *Idem vbi sup. nu.* 140.

18 Expensas factas a domino in requærenda fur restituere tenetur. *Comm. DD.*

19. Qui triticum furatur a parato seminare illud, qui aliud simile non habet, lucrum cessans tenetur restituere. *Nauar. c.* 17. *n.* 211.

20 Ob furtum veniale potest quis licitè occidi ob seruandam disciplinam militarem, vel aliud bonum commune. *Comm. DD.*

21 Qui rem furtiuam emit bona fide, & postea dubitat an fuerit furtiua, tenetur dominum rei inquirere, si non inueniat potest retinere, sed non præscribi nisi post 30. annos etiam si bonam habeat fidem. *Comm. DD.*

DISPVTATIO I.

SECTIO I.

RESOLVT. VARIÆ.

G.

GABELLA.

1 Gabella potest imponi ab eo, qui non habet superiorem in temporalibus, vel cui ipse concesserit, vel præscripta consuetudine. *Val. to.* 3. *dub.* 5. *q.* 6. *p.* 5.

2 Potest Episcopus in Ecclesijs pleno iure sibi subiectis ex causa, & cum Capituli consensu pensionem, ceu tributum imponere. *Sa hoc verb. n.* 2.

3 Potest quicumque temporalis dominus necessitate vrgente taliam imponere, hoc enim non est prohibitum, sed ordinaria gabella grauans populum. *Syluest. verb. gabel.* 3. *à nu.* 1.

4 Nouæ gabellæ non obligant nisi constet legitimè esse impositas. Alij asserunt in dubio standum pro Principe. *Vide supra nu.* 4.

5 Si gabella est antiqua soluenda in dubio, quia Princeps est in possessione. *Idem vbi supra.*

6 Quæ imponuntur in rebus delatis in proprium vsum communiter habentur iniquæ, quod alij negant quando causa iusta imponuntur. *Vide Tolet. l.* 5. *cap.* 74.

7 Iniustæ sunt si pro Principis priuata vtilitate, & non pro communi bono imponuntur, si cessante causa durant, si maiores sunt, quam necessitas postulat, si alij alijs magis grauantur.

8 Gabellas, cum non postulantur sine fraude, aut vi, non soluere, nec postea restituere peccatum non esse mortale asserunt viri docti, communis autem sententia tenet, teneri subditos iustas gabellas soluere. *Vide supra.*

9 Qui rem publicam nouis gabellis sine iusta causa grauant, restituere tenentur. *Comm. DD.*

10 Deputati ad exigendum, possunt cum pauperibus dissimulare. *Sà vbi sup.*

11 Deprehensa res ante locum, quem exire non licet non est confiscanda, poterunt enim pœnitere, & redire.

12 Gratia exemptionis pro certo numero filiorum mortuo aliquo ex eis non ideo spirat. *Comm. DD.*

13 Clerici non tenentur ad gabellam contractuum nisi negotientur, nec de patrimonio suo. *Comm. DD.*

14 Onus annexum prædio antequam ad Ecclesiam veniret transit cum prædio, nisi aliud sit in vsu, vt in Italia. *Tolet. vbi supra c.* 73. *nu.* 7.

15 Emptor rei Ecclesiasticæ debet gabellam, & colonus rei Ecclesiasticæ pro parte sua. *Sa vbi supra.*

16 Mendicantium bona, coloni, arrendatarij, & negotiorum gestores exempti sunt ab omni exactione. *Ex mendicantium priuil.*

SECTIO II.

De quibus rebus gabella debeatur.

1 Debetur de rebus venditis, & duplo maior de permutatis. *L. sciendum parag. si quis permutauerit ff. de Ædil. edi.*

2 Non debetur de donationibus, neque de his quæ ob magnam necessitatem venduntur. *Comm. DD. Syluest. verb. gabella, 3. q. 5.*

3 Nec de rebus minimis, nisi hæc vendere sit ex officio. *Villal. c. 2. tr. 8. dif. 16.*

4 Debetur de censuum venditione. *Idem vbi supra.*

5 In pacto de retrouendendo debetur de prima venditione non de secunda. *Idem vbi supra.*

6 De pane cocto non debetur, nec de equis, mulis, & similibus, quæ venduntur, vel permutantur. Nec de moneta, libris, vel codicibus, nec de his quæ dantur propter nuptias. *l. 34. tit. 8. lib. 9. recop. vide Mol. de iust. to. 3. disp. 6. cap. 4.*

7 Nec de bonis defunctorum, quæ distribuuntur inter hæredes, secus si sub hasta venduntur etiam ad pia opera. Nec debetur quando fit testamentum ad pias causas, nec de rebus sacris, nec de armis venditis, nec de medicamentis mixtis, & compositis; debetur tamen de simplicibus. *Vide tit. 17. & 18. lib. 9. recop.*

8 Ecclesiasticis non potest imponi etiam ob bonum publicum nisi cum Papæ licentia, vel Episcopi in vrgenti necessitate cum est difficilis aditus ad S. Pontificem.

9 In omnibus alijs consulatur consuetudo optima legum interpres.

DISPVTATIONES interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

GENER.

1 Gener tenetur computare in legitima vxoris omnia ornamenta, & vestes sericas, quas filiæ dedit socer, nisi donata præsumantur ob magnas opes, vel dignitatem generi. Et donata vxori à consanguineis, eâ mortua tenetur restituere. *Nauar. c. 17. n. 166.*

2 Licitè recipit, & consumit fructus prædij dati à socero in securitatem soluendæ dotis. *Idem ib.*

3 Si socer mutuo aliquid det generi, vt sibi reddat prædium ante dotis solutionem vsuram committit. *Idem vbi supra nu. 278.*

GENERATIO.

1 Generationem impediens etiam si habeat plures filios, quàm possit alere, peccat mortaliter, & si extra vas semen effundat peccat contra naturam. *Nauar. c. 16. n. 33.*

GRADVS.

1 Peccat mortaliter qui se dicit gradum habere in vniuersitate, quem non habet, vel qui accipit immeritum. *Nauar. c. 25. n. 59.*

GRATIA, SEV PRIVILEGIVM.

1 Gratia non expirat morte concedentis, nec ante certificationem reuocationis. *Suar. to. 3. disp. 36. sec. 2.*

2 Litteræ fidei publicæ vulgò dictæ *saluos conductos* non expirant morte concedentis. *Nauar. c. placuit.*

3 Gratia, quam Papa facit committendo examen Episcopo, illo mortuo non expirat. *de pœnit. dub. 4. nu. 34.*

4 Gratia eligendi confessorem, aut absoluendi à casibus, vel dispensandi non expirat morte concedentis, neque suscipiendorum Ordinum à quolibet Episcopo. *Comm. DD.*

5 Gratiam precedentem excommunicatio sequens non aufert. *Sà vbi supra.*

6 Gratia non perit deficiente causa, ob quam concessa fuit, impetrata tamen ex causa falsa nulla est. *Idem vbi supra num. 6.*

7 Gratia concessa hoc tenore, *Donec aliud non ordinauero, donec voluero ad beneplacitum Sedis Apostolicæ*, durat mortuo Papa concedente; secus verò, si dicat *ad nostrum beneplacitum. c. si gratiosè de rescript. in 6.*

8 Concesso aliquo concessa intelliguntur omnia, sine quibus non potest commode fieri. *Vide l. pœnult. ff. de vsufr.*

9 In generali concessione non veniunt insolita concedi, nec quæ quis probabiliter creditur in specie non esse concessurus, nisi aliunde constet de voluntate concedentis. *Comm. DD.*

10 Beneficium Principis nisi alteri præiudicet latissimè est interpretandum. *Comm. DD.*

11 Omnis expressio falsi mouentis Principem ad concessionem vitiat illam, non vero taciturnitas veri, nisi quando ius illud exprimi iubet. *Sa hoc verb.*

12 Defectus causæ impulsiuæ, quæ mouet Principem, vt facilius præstet gratiam non vitiat illam, secus verò si deficiat finalis. *Couar. lib. 1. var. c. 20.*

13 In priuilegio nomine maris intelliguntur etiam fœminæ. *Comm. DD.*

14 Papa non præsumitur concedere exorbitantia, nec velle alteri præiudicare, nec derogare iuri, nisi expressè constet. *Comm. DD.*

15 Per constitutiones non derogatur priuilegijs, nec viuæ vocis oraculis, nisi de illis expressè fiat mentio, etiam si addatur *non obstantibus quibuscumque*, &c. *Comm. DD.*

16 Priuilegium in dubio præsumitur non reuocatum.

17 Priuilegium, aut rescriptum posterius non tollit prius, nisi in illo fiat expressa mentio de priori, etiam si addatur, *non obstantibus quibuscumque priuilegijs* &c. *Sa vbi supra nu. 14.*

18 Lex reuocans priuilegium non valet ante promulgationem in diœcesi. *Vide lib. 7. de rescrip. c. 10.*

19 Priuilegium extenditur ad casus similes. *Sà vbi supra n. 17.*

20 Priuilegium non tollit legem, aut consuetudinem, aut ius priuati, nisi nominatim derogationem contineat. *Syluest. verb. concessum in fine.*

21 Priuilegia mendicantium non derogant, nisi de illis fiat expressa mentio. *Comm. DD.*

22 Gratia valet in conscientia, etiam non expeditis litteris. *Comm. DD.*

23 Gratiæ seu beneficij impetratio pro alio ipso ignorante valida est. *Sà vbi supra.*

GREX.

Gregem faciunt quatuor, vel quinque porci, oues non nisi decem. *Sà hoc verb.*

GVLA.

1 Gula est vitium inclinans ad comedendum, vel bibendum inordinate. *D.Tho.2.2.q.* 148. *art.*1.

2 Inordinatio est in his quinque Propere, lautè, nimis, ardenter, studiosè. *Idem vbi supra.*

3 Est vitium capitale, & habet filias quinque, quæ sunt hebetudo mentis, inepta lætitia, stultiloquium, scurrilitas, & immunditia. *D.Greg.* 31. *moral.*

4 Ex natura sua non est peccatum mortale, erit tamen, si vltimum finem constituat quis in ciborum delitijs, vel sciens, & prudens notabile sibi damnum inferat nimis comedendo. *Comm, DD.*

5 An comedere carnem humanam in extrema necessitate sit peccatum mortale alij aiunt, alij negant probabilius. Certum autem est absque necessitate extrema peccatum esse mortale. *Tolet de pec.c.*60.

6 Comedere aut bibere ob solam voluptatem, dummodo saluti non noceat nullum esse peccatum asserit Ioannes Sanctius, sed non excusari à veniali videtur probabilius. *Vide Dian. p.* 3. *tr.* 5. *resol.* 5.

7 Et si aliquis comedat scienter vsque ad vomitum, tantum erit veniale, *Henriq. & alij.*

8 Peccat venialiter, qui nondum finita cibi concoctione bibit, nisi excusetur causa, vt siti, vel alia necessit ate. *Comm. DD.*

DISPVTATIONES interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

H.

HABITVS.

1 HABITVS non potest mutari ab vno coniuge sine licentia alterius, nec in habitum tertij Ordinis. *Nauar.c.*12.*n.*62.

2 Mutare habitum virilem in fœmineum, vel è contra ex iusta causa nullum est peccatum, si autem ex leuitate fiat, erit veniale. *Idem c.*23.*n.*22.

3 Qui habitu religioso ob contemptum, vel ad inhonestum personatum vtitur, peccat mortaliter, si autem ob solam leuitatem erit veniale. *Comm.DD.*

HASTILVDIVM.

Qui illud instituit, si fiat moderatè, & vt plurimum cædes non contingat, non peccat mortaliter. Vide verbum *Torneamentum.*

HÆREDITAS.

QVO AD hæredem, & substitutionem.

1 Heres tenetur implere vota realia defuncti non verò personalia, si verò fuerint mixta ad id solum, quod reale est tenebitur. *Nauar. c.* 12. *n.* 56.

2 Hæres defuncti, qui religionem vouerat, non tenetur reddere religioni bona, quæ defunctus portasset. *Comm. DD.*

3 Hæres decollati, vel suspensi per sententiam iudicis tenetur restituere damnum illatum per defunctum. *Nauar. c. 16. n. 12.*

4 Hæres, qui aduertit tabellionem, vel testes, ne testator legatum alicui relinquat peccat mortaliter, & tenetur restituere, & incurrit pœnam perdendi hæreditatem. *Nauar. c. 26 n. 36.*

5 Hæres excommunicati denunciati, qui sine absolutione ab excommunicatione decessit, tenetur petere absolutione, secus verò si non esset denunciatus, & a peccatis absolutus decesserit. *Comm. DD.*

6 Hæres ab intestato non tenetur aliquid dare hæredi ex testamento minus solemni, nec legata soluere, nisi sint ad pias causas. *Vasquez apud Dianam p. 1. tr. 8. res. 75.* Contrarium autem alij asserunt probabiliter secundum quos poterunt occultè compensare, qui in foro exteriori impetrare legata non possunt. *Molin. apud eundem vbi sup.*

7 Nullum monasterium post Concilium Tridentinum est incapax hæreditatis præter Franciscanorum, Capucinorum, & Minorum de Obseruantia. *Nauar. c. 16. n. 46.*

8 Hæres relictus putatus legitimus, cum sit ex adulterio natus, si velit religiosus esse, vt sine nota legitimis restituat hæreditatem, ingredi debet monasterium incapax hæreditatis, vel ante ingressum, vel professionem renunciare si in aliud ingreditur. *Idem Ibidem.*

HÆREDITAS quoad hæreditatem.

9 Filia non potest exhæredari ex eo, quod inuitis parentibus matrimonium contraxit. *Nauar. c. 14. n. 15.*

10 Aragoniæ leges permittentes parentibus exhæredare filios relinquendo illis quinque solidos tantum, iustæ videntur Nauarro. *Idem c. 26. n. 38.*

11 Legitima debetur iure naturali filijs quando aliunde se non possunt alere, alijs verò non nisi iure ciuili. *Idem Ibidem.*

12 Hæredem extraneum eligere relictis fratribus, & alijs consanguineis, nisi hi sint in magna necessitate nullum est peccatum, quia nullo iure prohibitum. *Diana p. 1. tr. 8. res. 85.*

13 Hæredes legitimi non tenentur soluere debita defuncti, si quintam partem excedunt, & non constat de illis sufficienter nisi per declarationem defuncti. *Comm. DD.*

14 Qui sine vi, & fraude curauit aliquod testamentum iam factum mutari, & alium hæredem institui, vel aliquid sibi, vel amicis relinqui, non tenetur ad restitutionem, nec peccat, si non faciat ex odio, & si faciat ex odio erga institutum, vt sibi hæreditas relinquatur, licet non peccet, non tenetur ad restituendum. *Dian. p. 5. tr. 6. res. 33.*

15 Si quis vi, aut fraude impediat, ne nepos ex filio spurio hæres instituatur, tenetur restituere, quia filius spurij non est incapax hæreditatis. *Vasquez apud eundem vbi supra.*

16 Cum pater instituit aliquem hæredem, & rogat eum vt hæreditatem filio spurio restituat, is potest acceptare, & spurius eam accipere. Sed tam promittens restitutionem quam pater ita disponens peccant mortaliter, quia id leges grauiter prohibent. Imò promissio est nulla, possetque sibi hæreditatem retinere, vel si velit spurio tradere. *Diana p. 5. tr. 3.*

17 Professi, & coadiutores formati Societatis IESV non sunt capaces hæreditariæ successionis neque ab intestato, neque ex testamento. Domus autem professa potest hæres institui non vt bona immobilia retineat, sed vt ven-

dat, & pretium in vſus neceſſarios conſumat. Collegium autem, & domus probationis poſſunt retinere, & profeſſus, & coadiutor formatus legatorum capaces ſunt. *P. Pelizar. in manual.*

DISPVTATIO I. SECTIO I.

HÆREDITAS.

Quid ſit, & de pœnis hæreticorum, & eorum qui eos adiuuant.

1 HÆreſis eſt error in intellectu voluntarius contra aliquam fidei veritatem cum pertinacia aſſertus ab eo, qui fidem recepit. *D. Tho. 2. 2. q. 3. art. 1.*

2 An ab hæreſi excuſet ignorantia craſſa, alij aiunt, alij negant; affirmatiua ſententia videtur probabilior. *Sanc. in ſum. lib. 2. c. 7. n. 20.*

3 Qui pertinaciter dubitat de aliquo articulo fidei eſt hæreticus. *c. 1. de hæret.* Nec non, qui putans aliquid eſſe definitum ab Eccleſia, licet non ſit, contrarium defendit pertinaciter.

4 Qui negat ea, quæ ſecundario de fide ſunt in foro exteriori, hæreticus cenſetur, v. g. quando ex vna præmiſſa certa lumine naturali, ex alia de fide infertur concluſio. *Villal. to. 2. tr. 1. dif. 10.*

5 Hæretici, & qui eis præſtant fauorem, vel auxilium ſunt excommunicati, niſi ſint ſolum mentales. *Vide Bull. Cœnæ.*

6 Eorum bona ipſo facto ſunt confiſcata, & ipſi, & filij, & nepotes eorum ſunt irregulares. *Comm. DD.*

7 Non incurrit has pœnas hæreticus mentalis, ſed exterior etiam ſi ſit occultus. *Comm. DD.*

8 Hæreticus exterior eſt, qui verbo, vel ſigno, quod ſit peccatum mortale hæreſim profert, ita vt poſſit ab alio intelligi, etiam ſi non intelligatur. *Sanch. in ſum. lib. 2. c. 8. nu. 6.*

9 Qui facit actus indifferentes, vt pecuniam mutuo dare, vel donare, vt animum alicuius gratum habeat ad perſuadendum hæreſim, ſi illam nec verbo, nec ſigno profeſſat, non eſt hæreticus exterior. *Idem vbi ſupra.*

10 Qui exterius profert hæreſim, eam tamen non credit, nec dicit ex animo, pœnas non incurrit. *Azor. lib. 18. c. 10. q. 6.*

11 Hæreticus, qui ebrius, vel dormiens profert hæreſim, non eſt hæreticus exterior. *Sanch. vbi ſupra n. 14.*

QVIS POSSIT abſoluere ab hæreſi in foro conſcientiæ.

12 A mentali quilibet ordinarius Confeſſor poteſt abſoluere. *Comm. DD.*

13 In articulo mortis vero, vel præſumpto quilibet Sacerdos poteſt; ſed manet abſolutus cum onere comparendi coram ſuperiore, ſi conualuerit. Idem dic in periculoſa nauigatione, ſi fiat ſine fraude. *Vide verb. abſolutio.*

14 Epiſcopus poteſt ab hæreſi occulta, & hanc facultatem delegare; licet hoc negent alij, ſaltem Prælati regulares non poſſunt in foro conſcientiæ abſoluere quoſcunque ſæculares ab hæreſi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurſa. *Trid. 24. ſeſ. 6. de refor. In decr. Alexand. VII. 1665.*

15 An hæc facultas ſit reuocata per Bullam Cœnæ, alij aiunt, alij negant probabilius. *Vide ſanct. vbi ſupra n. 26.* Sed tamen ſententia aſſerens Bullam Cœnæ ſolum prohibere abſolutionem hæreſis, & aliorum criminum, quando publica ſunt, & id non denegare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus ſermo eſt, Anno 1629. 18. Iulij

in

in consistorio S. Congregationis Emin. Cardinalium visa & tolerata non est. *In decr. Alexand. VII. 1665. 24. Sept.*

16 An in foro conscientiæ possint domini Inquisitores absoluere hæreticum occultum negant multi; sed plures probabilius affirmant. *Henriq. lib. 6. de pœnit. c. 6. nu. 3.*

17 Si hæreticus occultus habeat impedimentum recurrendi ad Inquisitores, tutius est, quòd Confessor tacito nomine ab eis facultatem impetret. *Nauar. & alij apud Dian. p. 1. tr. 5. res. 4.* Non desunt tamen, qui virtute Bullæ Cruciatæ absolui posse asserunt probabiliter. Si impedimentum est perpetuum propter paupertatem, vel infirmitatem, vel si non confiteatur, & Eucharistiam recipiat, sequitur scandalum, si Sacerdos est, potest celebrare: si laicus, communicare eliciendo prius actum contritionis. At si se id posse diffidat confiteatur, & à confessario absoluatur. Hoc enim impedimentum mortis comparatur articulo. Ex mente D. Thomæ potest in hoc casu omissa hæresi alia peccata confiteri, eo animo, vt data opportunitate superiori aperiat, & ab eo absoluatur, directè enim ab alijs peccatis, & indirectè ab hæresi absolutus manebit.

AN LICEAT cum hæreticis communicare.

18 Cum hæreticis in hæresi communicare illicitum est, nec non cum ipsis conuersari quando euersionis periculum est; & cum illis disputare prohibitum est. *Vide Vill. vbi sup. q. 3.*

19 Si non sunt denuntiati, non est illicitum cum illis conuersari, & simul sacris assistere. *Comm. DD.*

20 Vendere licet infideli indifferentia ad bonum, & ad malum, quamuis sciam eos ea re abusuros, nisi sit scandalum, vel possim sine magno meo damno peccatum illius euitare. *Azor. to. 1. lib. 8. c. 22. q. 6.*

SECTIO II.

De varijs circa hæresim resolutionibus.

1 HÆreticus non priuatur bonis, aut potestate nisi post iudicis sententiam. *Molin. dub. 95.*

2 Hæretici filij, & nepotes, & hæreticæ solius filij non possunt beneficium, aut publicum officium obtinere nisi nati essent ante parentum hæresim, vel in regione hæreticorum, vel esse occultum ipsos esse hæretici filios. *Sà hoc verb.*

3 Abiurans hæresim fit incapax officij, & beneficij, & ordinum nisi ab iuratio sit de leui, aut vehementi, sed non hæresis.

4 Ex sortilegio, vel diuinatione non probatur, quis hæreticus, sed præsumitur. *Comm. DD.*

5 Sepeliens malitiosè hæreticum in loco sacro excommunicationem incurrit. *Siluest. verb. excom. In decret. Alexandr. VII. 1665.*

6 Patrem hæreticum potest filius denuntiare, sed non tenetur, nisi sit periculum, quòd alios subuertat. *Tolet. lib. 5. c. 4 nu. 10. putat teneri contrar. P. Sà affirmat.* Si tibi constet Petrum esse hæreticum, teneris denuntiare, & si probare possis.

7 Vltramontanus non tenetur denuntiare hæreticum, qui eum vltra montes hæresim docere voluit, secus si in Italia, vel Hispania. *Sà hoc verb.*

8 Temeraria opinio est, quæ nec authoritate, neque efficaci ratione probari potest. *Comm. DD.*

9 In hæresi non dari materiam paruam

uam afferit Sanchez, nisi forte dicatur leue aliquod verbum, quod hæresim sapiat. *Sanch. in sum. nu. 10.*

10 Qui dubius est in fide, non est hæreticus, quia qui dubitat neutri parti assentitur, nec habet pertinaciam. *Diana p. 2. tr. 16. res. 51.*

11 Qui non ex animo, sed vi, metu, vel fraude ore negat fidem, nec hæresim, nec excommunicationem incurrit, licet grauissimè peccet. *Comm. DD.*

12 Qui parentes hæreticos denuntiant, liberi manent ab omnibus pœnis, quas alij liberi incurrunt, etiam si nati fuerint post illorum hæresim. *Armilla & alij apud Dianam.*

13 An qui legit libros ac catholicorum, in quibus non tractatur ex professo de religione, vel libros Catholicorum cum commentarijs hæreticorum incurrat excommunicationem dubium est inter authores, affirmatiuam iudicat Suarez probabiliorem. *Suar. apud Dianam p. 1. tr. 11. res. 31.*

14 Idem dubium est de eo qui legit Epistolam, vel alium tractatum hæreticum retinet, vel imprimit, probabilius est hunc incurrere excommunicationẽ. Non tamen vbi Bulla Cœnæ non est recepta. *Dian. p. 1. tr. 12. res. 31.*

15 Paruitatem materiæ in lectione librorum hæreticorum alij ad paginam vnam extendunt, alij restringunt ad paucas lineas. *Suar. vbi supra.*

16 Probabile est Generales regularium posse suis subditis concedere facultatem legendi libros hæreticorum. *Diana p. 5. tr. 13. res. 49.*

17 Hæreticus combustioni proximus tametsi crimen negauerit, si sub confessione velit aperire tunc potest absolui, nec cogendus aperire veritatem. *Dian. p. 1. tr. 5. res. 8.*

DISPVT. II. SECT. PRIMA.

cum resolutionibus varijs.

IN VARIAS DISPVTATIVNCVLAS diuisa.

HOMICIDIVM.

1 Homicidium est iniusta hominis occisio. *D. Tho. q. 3. art. 8.*

2 Potest contingere multis modis, per præceptum, consilium, permissionem, auxilium, cooperationem, & exortationem, &c. *Comm. DD*

AN LICEAT iudici publica authoritate reum occidere.

3 Licitum est malefactores occidere, quando id iura docent. *Comm. DD.*

4 Non licet innocentem occidere, & si timeatur malefactorem fore. *Comm. DD. contra Abulensem.*

5 Non licet filium pro patris peccatis necare. *c. vndecumque c. sponsus cap. nunquam 56. dist.*

6 Iudici licet impœnitentem occidere, sed debet prius omnia, quæ potest adhibere remedia, vt eum ad sanam mentem reducat. *Comm. DD.*

AN LICEAT priuatæ personæ reos occidere.

7 Hoc numquam licet, & maritus occidens adulterum mortaliter peccat, licet aliqui contrarium affirment, sed minus probabiliter. *D. Tho. 2. 2. q. 64. art. 3.* Adulter autem si se defendendo maritum occidat non peccat, si aliter non possit euadere.

8 Cum adulteri traduntur marito per sententiam iudicis, licitè eos potest occidere. *Comm. DD.*

AN POSSIT REX vel respublica facultatem dare, vt quilibet malefactores interficiat.

9 Non

9 Non poteſt Rex, nec reſpublica talem facultatem dare. *D. Tho. 2. 2. q. 66. art. 2.*

10 Cum malefactor vocatus noluit comparere, & contra eum lata eſt ſententia mortis in aliquo grauiſſimo delicto, licita erit talis facultas. *Comm. DD.*

AN LICEAT CLERICIS habentibus temporalem iuriſdictionem reos occidere?

11 Non licet clericos in hoc caſu reos occidere, poſſunt tamen ſuam iuriſdictionem in generali, vel in particulari alteri committere, vt reos occidat, *c. nemo c. Epiſcoporum 45. diſt.*

AN SEIPSVM occidere liceat, & an teneatur quis ſe defendere, vel peccet periculo mortis ſe obijciendo.

12 Nullam ob cauſam licet ſeipſum occidere, vitam enim propriam tueri naturale præceptum eſt. *D. Aug. lib. de ciuit. c. 17. vſque ad 27.*

13 Ad propriæ vitæ defenſionem non eſt ſemper homo obligatus. *Comm. DD.*

14 Epiſcopus, & Parochus etiam cum mortis periculo tenentur adminiſtrare Sacramenta tempore peſtis, & Prætor non deſerere ciuitatem. *Comm. DD.*

15 Nemo tenetur ad conſeruationem vitæ remedijs vti extraordinarijs, nec deſerere ciuitatem vt ſalubrius cœlum quærat, nec cum impetitur, etiam ſi poſſit ſe defendere, nec facere extraordinarios ſumptus in pretioſis medicinis. *Comm. DD. Vide Vill. to. 2. tr. 13. dif. 7.*

16 Licitum eſt ſe exponere mortis periculo propter charitatem viſitando infirmos, eos curando, nauigando maria, flumina tranando propter neceſſitatem, ſed ſine illa manifeſto periculo exponere temerarium eſt. *Idem vbi ſupra.*

17 Licet etiam pro amicis animam ponere, & pro bonis eius tam temporalibus quam ſpiritualibus. *Comm. DD.*

AN LICEAT vitam abſtinentijs breuiare?

18 Nullum eſt peccatum communibus vti cibis, & abſtinentijs, quas alij ordinariè faciunt in religione etiam ſi ob hoc vita breuietur. *Comm. DD.*

19 Extraordinarijs abſtinentijs vti, & cibis valde nociuis peccatum eſt, niſi feruor excuſet, mortale, *Villal. vbi ſupra.*

20 Carthuſianorum præceptum de non edendis carnibus obligat etiam cum mortis periculo extra morbum ſecundum probabiliorem, *Vide Dian. p. 3. tr. 2. reſ. 39.*

AN LICEAT innocentem occidere.

21 Ex intentione numquam licet, *Exod. 23.*

22 An ſi tyrannus petat tradi ſibi innocentem pro bono totius reipublicæ, poſſit tradi alij negant, alij probabilius affirmant, etiam ſi ipſe nolit, dummodo occiſioni eius non cooperentur qui tradunt, *Villal. vbi ſupra dif. 9.*

23 Cum innocens innocentem vult occidere, innocens poteſt illum occidere cum moderamine inculpatæ tutelæ, & erit bellum iuſtum ex vtraque parte, *Idem vbi ſupra.*

AN LICEAT alium occidere ob ſui defenſionem.

1 Nemo tenetur, vt ſe defendat alium occidere, niſi eius vita eſſet reipublicæ valde neceſſaria, vel eſſet in periculo animæ, quia in peccato mortali, *Comm. DD.*

2 Si aggreſſor eſſet perſona valde vtilis reipublicæ, non verò innocens non liceret huic illum occidere niſi ob vitandum periculum æternæ damnationis. *Comm. DD.*

3 Sufficit, quod aggreſſor velit membrum

brum aliquod abscindere, vel grauiter percutere, vt licitè possit occidi, quando aliter me non possum defendere. *Villal. vbi supra.*

4 Occisio hæc debet esse in ipso defensionis actu, & licita est etiam, si occisor causam rixæ dederit. *c. significasti de homici.*

5 An licitè possit occisor ipsam occisionem intendere ad se defendendum, vel teneatur defensionem per se solam velle, licet per accidens occidat, alij aiunt, alij negant. *Less. lib. 2. c. 9. dub. 8. nu. 55.* Tutius est occisionem non intendere, sed defensionem. *D. Tho. 2. 2. q. 54. art. 7.*

AN LICEAT latronem occidere quando aliter bona defendi non possunt.

6 Licitum cum moderamine inculpatæ tutelæ. *Comm. DD.*

7 Licet etiam eum persequi, vt ablata restituat, & si nolit occidere aggressorem. *Sà hoc verb.*

8 Licitum est fœminæ, vel viro ob tuendam castitatem, si aliter non possit, occidere aggressorem. *Vas. to. 3. disp. 5. q. 8. p. 4.*

9 Idem licet homini nobili ad proprij honoris defensionem. Si verò iniuriæ irrogator fugiat non posse eum persequi asserunt viri docti. *P. Henriq. de irreg. c. 10.* Sed alij non minus probabiliter tenent in ipso iniuriæ feruore, non animo se vindicandi, sed recuperandi honorem posse illum persequi, & occidere. *Idem vbi supra.* Hæc secundum prædictos authores; sed nunc obserua decreta Alexandri VII. *Anno 1665.*

AN LICEAT ob vitæ defensionem occidere innocentem procurando abortum.

10 Non licet directè mortem innocentis procurare, licet tamen procurare vitæ conseruationem, etiamsi per accidens innocens occidat. *Vide verbum, Abortus.*

11 Licitum est ad defensionem vitæ, vel honoris innocentis aggressorem occidere, & erit actus charitatis, nemo tamen ad id tenetur cum periculo propriæ vitæ, vel bonorum, nisi sit persona publica, cui id ex officio competat. *Vill. vbi sup. dif. 5.*

12 Cum occisio omnino est casualis nullum est peccatum. Cum verò est casualis, sed mixtum habet aliquid voluntarium, solum erit peccatum id, quod voluntarium fuit. *Comm. DD.*

13 Qui se exponit periculo alium occidendi reus est homicidij, vt nutrix, quæ dormit cum periculo occidendi infantem. *Comm. DD.*

14 Iudici licet membrum delinquentis præscindere. *D. Tho. 2. 2. q. 56. art. 1.* Et cum putridum est cuilibet licet ex infirmi voluntate, & id velle tenetur infirmus, nisi passurus sit in sectione magnos dolores. *Arag. supra D. Tho. vbi supra.*

15 Illicitum est ob suauitatem vocis vel ob vitandas tentationes se castrare. *Concil. Nic. can. 2.*

16 Qui captam habens vnam manum ignem appropinquantem videret, licite posset eam præscindere. *Comm. DD.*

17 An vero qui sub pœna mortis iuberetur à iudice propriam manum præscindere licitè hoc posse alij negant, alij probabilius affirmant. *Tol. lib. 5. & c. 9.*

18 Licitum est parentibus, ac prælatis filios, & subditos flagellare. *Prou. 13. c. 25.*

19 Etiam si filius sacris initiatus sit potest flagellari à patre, nec incurrit excommunicationem nisi modum excedat. *Villal. vbi supra dif. 18.*

20 Maritus etiam potest ex iusta causa vxorem flagellare.

21 Quam restituendi obligationem

habeat

habeat occidens, vel mutilans, vide in verbo *Restitutio*.

An irregularitatem incurrat, vide verbum Irregularitas.

AN LICEAT homines in carcerem mittere.

22 Hoc solum licet publicam authoritatem habenti. *Vill. vbi supra*.

23 Cum datur carcer in custodiam debet esse sine rigore, in pœnam autem dari non potest, nisi post sententiam iudicis. *Comm. DD.*

24 Idem dic de prælatis religionum, qui nisi reo conuicto, vel in crimine notorio non possunt carcerem in pœnam dare. *Vill. vbi supra*.

25 Parentes possunt, filios custodi carceris tradere per aliquot dies detinendos. *Comm. DD.*

26 Fur potest detineri clausus à Domino rei ablatæ donec restituat. *Comm. DD.*

27 Non licet iniuriam passo detinere iniuriæ irrogatorem, vt à iudice capiatur. *Villal. vbi supra*.

28 Cuilibet licitum est detinere euntem ad perpetrandum delictum. *Comm. DD.*

SECTIO II.

De varijs circa Homicidium resolutionibus.

1 Clerico non licet nec pro rebus, nec pro honore alium occidere. *Comm. DD.*

2 Qui mandat alium occidere; si mandatum reuocat ante occisionem immunis est, secus qui consulit, etiam si reuocet consilium, si ex eo sequitur occisio. *Comm. DD.* Si tamen faciat quantum in se est ad dissuadendum, & si non præualeat ad nil tenetur secundum probabilem opinionem. *Diana p. 3. tr. 5. res. 83.*

3 Dare aliquid mulieri ne concipiat, homicidium quodam dicitur, & peccatum mortale est. *Comm. DD.*

4 Licere in extrema necessitate dare alteri propriæ vitæ necessaria, alij negant, alij probabilius affirmant. *Vide Dian. in sum. verb. homicid.*

5 Vitam pro honore amittere alij aiunt, alij negant illicitum esse.

6 Qui cum vitæ periculo medicinam respuit, mortaliter peccat. *Nauar. c. 11. num. 41.*

7 Qui potest fugere sine magno honoris detrimento peccat mortaliter si aggressorem se defendendo occidat. *Idem vbi supra.*

8 Peccat mortaliter damnatus ad mortem, qui vt se eripiat, iustitiæ ministros occidit. *Comm. DD.*

9 Qui magna cautela frangit legem mortis pœnam statuentem non peccat ob periculum mortis, cui se exponit. *Comm. DD.*

10 Non peccat mortaliter, qui delectatur propter vtilitatem ex morte secutam alicuius. *Comm. DD.*

11 Mortem optare alicui propter bonum eius spirituale non est peccatum, sed virtus. *Comm. DD.*

12 Qui propter aliquod infortunium cupit se numquam natum fuisse, peccat mortaliter. *Comm. DD. & P. Auila in comp. Nauar. verb. homicid.*

13 Qui propter homicidium à se commissum scit alium esse in carcere cum vitæ periculo non tenetur se prodere. *Nauar. vbi supra n. 17.*

14 Qui se defendendo excessit modum, & alium occidit tenetur ad restitutionem, sicut homicida voluntarius, licet minus peccet. *Idem vbi supra.*

15 Ebrium, vel amentem patrem

aut fratrem maiorem inuasorem occidere, etiam ob defensionem occidere non licet cum quis fugiendo potest euadere. *Comm. DD.*

16 Non licet viro honorato alium occidere propter contumeliam, licet tamen quando aggressor fustem, vel alapam impingere vellet viro honorato secundum aliquos. *Vide decret. Alex. VII. Dian. in sum. verb. homicid.*

17 Si per iudicem non vales rem tibi furto sublatam recuperare, potes ingredi domum vbi est, & impedientes vi repellere & rem tibi vendicare. *Diana vbi supra.*

18 Licite potest vxor maritum interficere, quem scit paratum habere gladium, vel venenum ad eam interficiendam, & aliter se non potest defendere. *Nauar. vbi sup.*

19 Herum famulo mandantem vt interficiat, potes licite interficere, si aliter non potes euadere. *Comm. DD.*

20 Obsides possunt occidi, quando hostes fidem frangunt.

21 An nautæ ab infidelibus oppugnati pulueri tormentario possint ignē subijcere, & se mari committere alij aiunt, alij probabilius negant. *Diana vbi supra res. 30.*

22 Probabile est quod quis possit vitam ponere pro amico, & ei tabulam tradere vt saluetur, quamuis ipse submergendus sit. *Idem vbi sup.*

23 Damnatus ad mortem per inediam potest abstinere a cibis clam oblatis. *Comm. DD.*

24 Non tamen damnatus ad mortem per venenum potest illud haurire, potest tamen aperire os vt immittatur.

25 Damnatus ad suspendium non potest se præcipitare ex scala. *Comm. DD.*

26 Non tenetur restituere, qui occidit furem pro conseruatione bonorum etiam si facile posset ea per iudicem recuperare. *Caiet. apud Diana vbi supra.* Nec qui occidit se defendendo etiam si posset vt clericus sine nota fugere. Nec adulter qui maritum occidit vt se defenderet, nec qui metu mortis indicauit aliquem, qui iniustè ad mortem petebatur.

27 Nobiles, ac diuites præsumuntur renuntiasse iuri restitutionis ex homicidio, & hæredes censentur acquiescere pœnæ mortis in homicidam inflictæ, nisi expresse aliud exigant. *Sanch. apud Diana in sum. verb. Homicid.*

28 Qui se defendendo solum excessit in modo, solum tenetur de excessu non in totum restituere. *Comm. DD.*

29 Qui præuidit ex homicidio à se patrando damnum alij euenturum, ex eo quod homicida putetur, ad nil tenetur, quia hoc per accidens se habet ad suum delictum. *Comm. DD.*

30 Si tuum animal, vel mancipium damnum intulit ad nil teneris nisi post sententiam iudicis. *Dian. vbi supra.*

31 Cum occisus omnia condonauit homicidæ non tenetur restituere filijs. *Comm. DD.*

32 Titulo alimentorum solum tenetur occisi parentibus, filijs, & vxori: quod si hæc æquè commodè potest nubere nihil ei debetur. *Less. & Filiuc. apud Diana vbi supra.* Idem dic de parentibus, & filijs, si alimentis non indigeant non debentur eis nisi post iudicis sententiam.

33 Qui prouocatus ab alio in pugnam descendit ad nil tenetur propter vulnus, aut mortem. *Diana vbi supra in decret. 1665.* Sed duellum ab Alexandro VII. damnatum sub pœna peccati mortalis.

34 Qui occidit opificem, opera eius filijs,

filijs, & vxori debet compensare non in totum, sed arbitrio boni viri secundum tempus, quo putabatur superuicturus. *Comm. DD.*

35 Pro cicatricis deformitate, vel pro vitæ iactura nulla fit recompensatio. *Comm. DD.*

36 Homicidij compensatio non est necesse vt fiat per Missas, & preces, congruè tamen imponantur à Confessarijs. *Layman. apud Dianæ vbi supra.*

37 Qui alium occidit sine fraude, & atrocitate etiam si de officio iudex contra eum procedat, non est prohibitus religionem ingredi, nisi specialiter prohibitum sit in aliqua religione vt in nostra Societate. *Comm. DD.*

HONOR.

1 Debitum honorem optare periculum, non peccatum est. *Comm. DD.*

2 Debitum honorem alicui negare peccatum est. *Comm. DD.*

3 Illicitum est religioso, vel clerico calumniatorem grauia de se, vel de sua religione spargere minantem occidere, & si alius modus defendendi non suppetat, vti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi religioso, vel eius religioni publicè, vel coram grauissimis viris prædicta impingere nisi occidatur. *In decret. Alexand. VII. anno 1665. 24. Septemp.*

Vide verb. *Fama.*

DISPVT. II. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

HORÆ CANONICÆ.

Quid sint horæ canonicæ, & an clerici, & beneficiati illas recitare teneantur.

1 Horæ Canonicæ sunt officium diuinum, quod Ecclesiastici ex obligatione recitant, & vsus illius ex traditione venit Apostolica. *Clem. lib. 8. constit. Apost.*

2 Horæ canonicæ sunt septem. Officium verò minus B. Virginis, defunctorum, Psalmi pœnitentiales, & graduales non sunt Horæ canonicæ nec ad ea tenetur quis extra chorum. *Pius V. in const. quæ incipit. Quod à nobis in prin. Breuiarij.*

3 Clerici sacris initiati tenentur recitare horas canonicas, sed non iure diuino. *c. presbyter. ad iunct. c. dolentes de celebr. Miss.*

4 Si Papa dispensaret vt matrimonium contraheret in sacris constitutus, non ideo videretur dispensare in recitatione horarum. *Azor. to. 5. lib. 10. c. 5. q. 5.*

5 Excommunicatus, interdictus, suspensus, irregularis, vel ad triremes damnatus non ideo à recitandi onere liberatur. *Idem vbi supra.*

6 Clerici in minoribus non tenentur recitare nisi alicubi esset consuetudo legitimè præscripta, nec possunt ad id obligari ab Episcopo nisi ad vnum, vel alterum diem. *Less. l. 2. de iust. c. 27.*

7 Fratres laici Franciscani, si ordinem suorum recipiant sine superiorum facultate, etiam si fiant Presbyteri pri-

uandi sunt, nec debent recitare nisi officium laicorum. *Leo X. refertur in comp. Fr. Min. verb. laici.*

8 Beneficiati nullis etiam sacris Ordinibus initiati recitare tenentur. *Comm. DD.*

9 Incipit hæc obligatio, quando habet ius in re ante possessionem secundum probabilem opinionem, vel ab ipsa possessione, quando per ipsum non stetit, quod est probabilius. *Less. vbi supra c. 34.*

10 An verò qui habet tenue beneficium recitare teneatur, alij negant, alij affirmant, præcipue, si cum ei collatum fuit, erat pingue. *c. clerici 91. dist.*

11 Qui beneficium seruit per tertiam personam, cui dat maiorem partem stipendij non ideo excusatur. *Lessius vbi sup. l. 2. c. 34.*

12 Tenentur etiam ad officij diuini recitationem, qui habent præstimonia, vel simplicia beneficia tantùm. *Pius V. in const. quæ incipit. Ex proximo.*

13 Idem dicendum de eo, qui habet Capellaniam collatiuam, etiam si alius pro eo Sacra faciat. *Azor. p. 1. l. 10. q. 5.*

14 Cùm Capellania non est collatiua, sed tantum laicorum Patronatus sine Episcopi authoritate erecta non obligat ad recitationem, quia non est ad beneficium Ecclesiasticum. *Comm. DD.*

15 Qui habet Ecclesiasticum beneficium perpetuo, vel temporaliter, sibi commissum, ad recitandum tenetur. *Azor. vbi supra c. 11.*

16 Qui habens beneficium fructus non recipit sine culpa, non tenetur, si autem habeat quotidianas distributiones, vel sua culpa fructus non recipiat, tenetur. *Less. de iust. l. 2. c. 34. nu. 168.*

17 An verò cum in primo anno fructus sunt defuncti, vel fabricæ, si ipse nihil ferat, recitare teneatur alij negant, alij affirmant, quando eis datur dimidia pars fructuum ex decreto Ioan. XXII. *Idem vbi sup. n. 170.*

18 Qui habet possessionem beneficij litigiosi, si sperat fructus suos esse futuros, recitare tenetur. Si autem nullus est in possessione nullus tenetur. *Idem vbi sup. l. 2. c. 34.*

19 Qui ob metum reuerentialem patris accipit beneficium, & retinet sine animo clericatum recipiendi, si fructus recipit recitare tenetur, si non recipit, vel recipit animo restituendi non tenetur, si recipit ipsius pater non tenetur recitare, tenetur tamen pater restituere, vel eo mortuo omnes filij pro rata. *Villal. 1. p. tr. 24. dif. 8.*

20 Qui Ecclesiastica gaudent pensione, tenentur recitare officium B. V. quando ad maius officium non sunt obligati. *Less. l. 1. c. 34. n. 108.* Quòd si nullum recitant non faciunt fructus suos. Hoc de pensionibus intelligendum est de his quæ annexæ sunt alicui gradui Ecclesiastico saltem minori.

21 Coadiutor ad id solam tenetur ad quod datus est coadiutor. *Comm. DD.*

22 Qui habet duo beneficia semel recitando obligationi satisfacit. *DD. in Clem. de suppl. negl. Prælatorum.*

23 Qui habent beneficium manuale id est mobile ad nutum recitare tenentur, dum illud durat.

SECTIO II.

An Religiosi professi, Choristæ & sanctimoniales recitare teneantur Horas.

1 Religiosi professi Franciscani choristæ etiam si non sint sacris initiati sub præcepto regulæ recitare tenentur. *Ex regul. S. Francisci.*

2 No-

2 Nouitij in nulla religione recitare tenentur, nec laici, neque equites Ordinum militarium, sed solum id quod est à suis regulis constitutum, & hoc sine obligatione mortali. *Comm. DD.*

3 Doctores ferè omnes conueniunt in hoc quod omnes religiosi professi, choristæ, & Moniales professæ omnium Ordinum recitare obligantur officium diuinum. *Vide Azor. 1. p. tr. 24. dis. 9. Vide eumdem.*

4 Hæc obligatio ortum habet à consuetudine, an verò obliget sub mortali plures affirmant, & alij dubitant.

5 In choro quando simul conueniunt, non possunt aliud recitare præter diuinum officium sub mortali. *Comm. DD.*

6 Moniales S. Claræ cum prælatæ licentia ad breue tempus, vel si diuturna fuerit necessitas cum Prælati facultate possunt pro Horis canonicis recitare Pater noster. *Vide Villal. to. 1. tr. 24. dif. 9.*

7 Religiosi ex nostra Societate nec in choro, nec extra chorum recitare tenentur, nisi sint in sacris. *Ex comp. Societ.*

8 Chorista professus, qui fugit apostata non liberatur ab obligatione recitandi, si autem ob crimina damnetur ad triremes recitare non tenetur, nisi habeat ordinem sacrum, secundum probabiliorem opinionem. *Contrarium vide in Diana p. 2. tr. 3. res. 18. c. 40.*

9 Chorista, qui iusta de causa redactùs est à Prælato in laicorum statum recitare non tenetur. *Comm. DD.*

10 Prælatus iusta de causa dispensare potest cum chorista, & videtur iusta causa vacare litteris, vel negotijs. *Less. de iust. lib. 2. c. 7. n. 51.*

11 Religiosus, qui ex Papæ dispensatione religionem dimisit non tenetur recitare nisi sit in sacris. *Azor. c. 6. q. 8.*

AN SIT OBLIGATIO recitandi integrè, & clarè.

12 Obligatus ad recitandum dimittendo totum officium, aut vnam horam, aut partem notabilem illius peccat mortaliter. *Comm. DD.*

13 Qui vno die totum prætermisit officium vnum tantùm commisit peccatum, sed maius quam si vnam solam horam, sed si per multos dies, toties peccat quot sunt dies. *Azor. 1. p. lib. 10. c. 7. num. 4.*

14 Quoad actum interiorem toties peccat, quoties animum habet dimittendi officium. *Comm. DD.*

15 Qui alternatim recitat cum eo, qui non habet obligationem recitandi, obligationi satisfacit, & cum plures recitant sufficit, quod vnus dicat lectiones, vel antiphonas; quæ autem organa dicunt à recitantibus in choro non sunt prætermittenda, *Azor. vbi sup.*

16 Leo X. Franciscanis concessit, quod qui cum male proferentibus recitant præcipuè in choro, vel propter strepitum, vel aliam causam non bene audiunt, ad amplius non teneantur. *Leo X.*

17 Qui ob satisfactionem à Confessario impositam recitat officium B. V. vel alios Psalmos, potest alternatim cum alio recitare. An sit idem de Corona Virginea, vel Rosario alij negant, alij probabilius affirmant. *Azor. vbi supra.*

18 Qui malè profert etiam cum aduertentia satisfacit præcepto, nec videtur peccare mortaliter nisi fiat ex voluntario, & notabili contemptu. *c. retulerunt de consec. dist. 4.*

19 Licet qui recitat seipsum non audiat, dummodo labia mouendo verba pro-

pronunciet directè, satisfacit præcepto, etiam si sit in choro. *Azor. vbi supra q.* 11.

20 Canonici tenentur non solum recitare, sed cantare, secus non facient suas distributiones. *Idem vbi sup. c.* 11.

21 Qui exit à choro, & postea extra chorum supplet, quæ deerant, & qui tarde venit, si suppleat similiter præcepto satisfacit. *Vide Villal. tr.* 24. *dif.* 10. *to.* 1.

22 Leo X. concessit Franciscanis vt possint mentaliter dicere quæ iubentur dicere, tam in Horis Canonis, quam in Missis. *Leo X.*

AN RECITANDVM sit sine interruptione.

23 Officium diuinum sine necessitate interrumpere à peccato veniali non excusatur. *Less. de iust. lib.* 2. *c.* 37. *dub.* 10. *nu.* 57. Si autem longa sit interruptio sunt qui dicant repetendum esse quod recitatum fuerat sub peccato mortali, si erat pars notabilis. Contrarium videtur probabilius.

24 Iustæ causæ officium interrumpendi diuinum sunt auditio concionis, rei sacræ, obedientia, & quæuis res necessaria ad salutem, honorem, commoditatem propriam, vel proximi, quando æquè commode non potest alio tempore fieri, in his nec venialiter peccatur, nec est repetendi obligatio. *Comm. DD.*

25 Idem dicendum de his, & similibus quando à Confessario imponuntur, vel ex voto recitantur.

QVA diei hora sit recitandum.

26 In choro præscriptis temporibus recitandum est; ad quod consuetudo consulenda. *c.* 1. *de celebr. Miss.*

27 In choro bis, aut ter anteponere, vel postponere non erit peccatum mortale, in hoc tamen notabilis negligentia non excusatur ab eo. *Clem.* 1. *de celebr. Miss.*

28 Extra chorum cum causa anteponere, vel postponere nullum erit peccatum, sed melius erit anteponere, quam postponere. *Azor.* 1. *p. lib.* 10. *cap.* 9. *q.* 8.

29 Horæ minores à media nocte in mediam nocte recitandæ sunt. Matutinum cum Laudibus à 4. hora, & secundum alios à 3. post meridiem, & secundum Thomam Sanctium à 2. vsque ad mediam noctem sequentis diei possunt recitari. *Vide Sanctium in summ.*

30 Ex priuilegio nostris concesso ab Vrbano VIII. in hac Peruana Prouincia possumus Matutinum, & Laudes sequentis diei 12. hora in meridie recitare.

31 Qui anticiparet notabiliter ante præscriptum tempus non satisfaciet præcepto, quia est onus diei. *Comm. DD.*

DE ORDINE in seruando officio.

32 Præfixum ordinem mutare in officio, vt si quis post Vesperas Primam recitat, nisi fœret ex contemptu non est mortale, nec veniale si fiat ex obliuione, vel ex alia rationabili causa. *Comm. DD.*

33 Qui de vno sancto recitaturus de alio recitauit, si fiat ex negligentia erit veniale, nec tenetur iterum recitare, si fiat ex iusta causa nullum erit peccatū. *Azor vbi sup. c.* 10. *q.* 2.

34 Qui ob errorem, vel obliuionem de festo duplici, vel semiduplici die proprio non recitauit, recitare potest de eo prima die non impedito officio nouē lectio-

lectionum, ſed intellige de priuata non de ſolemni recitatione, & non adſit ſcandalum. *P. Quintanad. in ſingul. qq. ita de recit. horar.*

35 Nullum eſt peccatum ſacrum facere ante Matutinum ſi fiat ex cauſa, ſi ſine illa erit veniale, quia fit contra rubricam. *Villal. vbi ſup. dif.* 13. De Miſſa autem conuentuali ſemel, aut bis ex cauſa nullum erit peccatum illam dicere ante Matutinum, ſæpe autem ſine iuſta cauſa a peccato mortali non excuſatur.

QVALE OFFICIVM recitandum, & in quo loco.

36 Omnes Eccleſiaſtici tenentur recitare per Breuiarium Romanum exceptis his, qui ex conſuetudine ducentorum annorum, vel ex approbata inſtitutione aliud recitant. *Pius V. in princ. Breuiarij.*

37 Cum religioſus habet priuilegiũ recitandi per Breuiarium vetus ante, vel poſt tempus ſocius ipſius poteſt cum illo conformari. *Henriq. lib. 7. de indul. cap.* 30.

38 Epiſcopus religioſus poteſt recitare per Breuiarium ſuæ Eccleſiæ, & cum eo eius ſocius. *Azor. vbi ſup.*

39 Horæ Canonicæ quando in cõmunitate recitantur in loco ſacro recitandæ ſunt, cum autem priuatim in quolibet loco dummodo ſit decens, & quietus. *c. 1. de celeb. Miſſ.*

QVÆ ATTENTIO requiratur ad recitandum.

40 Attentio ad verba, vel ad ſensũ illorum ſufficiens eſt ad præceptum implendum, attendere autem ad Deum, ad quem oratio dirigitur, perfectius eſt. *c. dolentes de celeb. Miſſ.*

41 Attentio habitualis tantùm, ea ſcilicet, quæ nec in actu præſenti, nec in virtute alicuius præteriti continetur, non ſufficit ad benè recitandum. *Comm. DD.*

42 Qui voluntariè diſtrahitur, vel rei dat operam, quæ cum attentione non compatitur, peccat mortaliter, & non implet præceptum ſecundum probabiliorem opinionem. *Villal. vbi ſup.*

43 Qui ſumit Breuiarium ad recitandum vel chorum petit, iam habet virtualem attentionem, quia animum habet adimplendi præceptum, *Leſſ. vbi ſup. nu.* 64.

44 Qui recitat ſe veſtibus induendo, vel faciem leuando irreuerenter facit, ſed adimplet præceptum. *Azor. vbi ſup. q.* 7.

45 Qui cum ſufficienti attentione recitauit, animo tamen iterum recitandi, ſi intra ipſum diem animum mutet, non tenetur iterum recitare, ſecundum probabiliorẽ opinionem. *Idem vbi ſup.*

46 Qui Miſſam audiendo recitat, vtrique obligationi ſatisfacit ſecundum probabiliorem. *Leſſ. lib. 2. cap. 37. n.* 59.

47 Qui ex ſola deuotione Deũ orat, ſi voluntariè diſtrahitur peccat venialiter. *Comm. DD.*

SECTIO III.

Quæ ſit iuſta cauſa officium diuinum relinquendi?

1 Cauſa iuſta eſt infirmitas, ſed non quæcumque. *Comm. DD.*

2 Dolor capitis niſi ſit valdè grauis, & febris tertiana non excuſant. Quartana febris in die vacationis, vel acceſſionis ſi commode poteſt anticipari recitatio, non excuſant. *Azor. p. lib. 10. c. 13. q. 1.*

3 Qui

3 Qui clarè videt se non esse ad recitandum, excusatur sine alia diligentia, qui dubitat medicum consulat, & si adhuc est dubius, vel medicum non inuenit adeat Prælatum, qui potest dispensare ex concessione Leonis X. facta Fráciscanis 4. & ex alia facta nostræ Societati à Iulio III. *Comm. DD.* ex quibus possunt Prælati commutare Horas Canonicas in aliquas preces, vel psalmos pro suo arbitrio. *Vide comp. nost. priuil.*

5 Qui non potest solus recitare, potest autem cum socio, tenetur illum quærere, si sine magna incommoditate potest. *Ioan. de Iust. lib. 2. c. 37. dub. 9.*

6 Qui totum officium non valet recitare, vel tamen maiorem partem, ad illam tenetur, si verò solam potest minorem, ad nil tenetur. *Sanch. de matr. lib. 9. disp. 35. num. 4. Azor. vbi supra c. 13. q. 4.*

7 Infirmitas prçterita eum qui nondum conualuit, excusat, qui tamen vsque ad meridiem infirmitate detentus fuit, postea totum recitare tenetur. *Villal. vbi sup.*

8 Qui iter agit, vel studet non excusatur, nisi habeat dispensationem a Papa, vel ad vnum, vel alterum diem ab inferiore. *Comm. DD.*

9 Non excusatur, qui per alium tertium inseruit beneficio. *Comm. DD.*

10 Quando grauis aliqua occupatio contingit, si recitatio officij, nec anticipari, nec postponi potest, non obligat. *Comm. DD.*

11 Qui in audiendis confessionibus occupantur excusantur abhorarum recitatione quando est magnus concursus secundum aliquorum opinionem non improbabilem. *Vide P. Quintan. in sing.*

12 Qui non habet Breuiarium etiam si malitiose illud in mare proiecerit, non tenetur nisi ad recitandum id quod in memoria retinet. *Comm. DD.*

13 Qui subdiaconatum recipit, vel profitetur non tenetur, nisi ad Horas sequentes secundum opinionem probabilem, tutius tamen, & probabilius est contrarium. *Azor. vbi sup. q. 17.*

14 Qui beneficium acceptauit recitare nesciens nisi speret breui tempore id assecuturum peccat mortaliter. *Comm. DD.*

15 Qui occupatur in choro in libris asportandis, in signis apponendis, in portando incensum non tenetur supplere, quæ interim non recitauit. *Azor. vbi sup. q. 20.*

16 Beneficiarij non excusantur ex eo, quod primo, & secundo anno non faciant fructus suos. *Comm. DD.*

QVANDO TENENTVR beneficiarij restituere, ex eo quod nõ recitauerint.

17 Qui transactis sex mensibus a beneficij possessione non recitant, tenentur pro rata restituere. *Concil. Later. sub Leone X. sess. 9. parag. statuimus.* Ante sex verò menses licet restituere non teneantur, peccant tamen non recitando.

18 Qui omnes horas omisit aliquo die tenetur restituere pro rata omnem pensionem diei illius. *Comm. DD.* Qui Matutinum, partem dimidiam; qui vnam horam ex alijs, sextam partem restituit.

19 An qui præter horas ad alia munera tenentur his expletis propter defectum. Horarum teneantur totum restituere, vel possint reseruare sibi pensionem alijs muneribus eis respondentem, dubium est apud DD. probabilius videtur pro expleto munere retinere posse pensionis quotam. *Henriq. de excomm. c. 13. n. 2.*

20 Beneficiarij non habent absolu-

tum dominium fructuum nisi postquam recitauerint, nisi aliqua iusta causa, omiserint. *Ex Concil.Later. vbi supra.*

21 Restitutio facienda est fabricæ Ecclesiæ, vel pauperibus illius loci, vel alterius. *Lessius vbi supra num.* 177. Et quidem in conscientia ante sententiam declaratoriam iudicis. *Ex decr. Alexand. VII.* 1665. Si autem ipse beneficiarius sit pauper, sibi potest reseruare ex docti Confessoris consilio, vel componi per Bullam Cruciatæ.

22 Distributiones quotidianæ restituendæ sunt his, qui adfuere officio diuino; nec sufficit, quod illi eas remittant. *Trident.sess.*14. *c.*12.*de ref.*

23 Qui habet plura beneficia, & non recitat, omnium pensiones restituere tenetur modo supradicto. *Comm.DD.*

24 Qui bona fide, vel inuincibili ignorantia non recitauit, non tenetur restituere secundum probabilem sententiam. *Azor.*1.*p. lib.*10.*c.*14.*q.*7.

25 Qui recitauit voluntariè distractus, licet peccet mortaliter, non tenetur restituere secundum probabiliorem sententiam. *Tolet. lib.*2.*c.*22.

26 Beneficium datum ad organum pulsandum, vel ad Theologiam docendam non obligat ad recitandum. *Comm. DD.* At habens capellaniam collatiuam, aut quoduis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studio literarum vacet, non satisfacit suæ obligationi, si officium per alium recitet. *In decr. Alexand. VII.* 1665.

27 Hymnus aliquis, vel psalmus breuis non est notabilis pars. *Comm. DD.*

28 Ordinati ab Episcopo non tenentur ad impositas preces, vel Missas sub peccato, sed ex quadam æquitate.

29 Qui recitat Matutinum sequentis diei hora secunda etiam ante Vesperas, & Completorium iusta aliqua ex causa non peccat. *Valentia.* Iusta causa est, si vespertino tempori Horæ reseruantur, quia matutinum studio aptius est. *Diana ex Sanch.p.*4.*tr.*4.*res.*9.

30 Qui tempore debito scit ratione infirmitatis habiturum fore impedimentum, probabile est non teneri præuenire, & ante debitum tempus recitare. *Diana ibidem resol.* 20.

31 Qui recitat cum habente priuilegium vtendi Beruiario breui, satisfacit. *Henriq. vbi supra.*

32 Qui est impotens recitare solus, non tenetur quærere socium: *Diana p.* 4. *tr.*4. *res.* 22. contrarium vt supra diximus tenet Lessius, vtrumque est probabile.

33 Qui dubitat, an aliquem psalmum omiserit, si probabilem coniecturam habeat se non omisisse non tenetur repetere. *Idem p.*2.*tr.*12.*res.*32.

34 Propter notabilem syllabarum abscissionem, vel nimiam celeritatem recitandi non incurritur mortale peccatum, *Comm. DD.* nec est repetendi obligatio nisi sit notabilis verborum corruptio. *Salas apud Dianap.* 2. *tr.* 12. *resol.* 22.

35 Beneficiarius Sacerdos omittens Horas non peccat dupliciter ratione Ordinis sacri, & ratione beneficij, sed semel tantum. *Filiu. apud eumdem vbi supra res.* 22.

36 Qui non omittit Horam integram, etiam si sit pars notabilis, & peccet mortaliter, vt si Laudes omitteret, non tenetur restituere. *Henriquez vbi supra.*

37 Omissionem etiam totius officij per octo, vel decem dies in anno non obligare ad restitutionem affirmat Hẽriquez. *Idem.*

38 An beneficiarius, qui hodie supplet hesternum defectum liberetur ab

obligatione restituendi alij affirmant, alij probabilius negant.

39 Qui dum chorus alia canit occupatur in præuenienda lectione quam ipse dicturus est, etiam si non audiat, non tenetur repetere. *Laiman. apud Dianam p.2.tr.12.res.13.*

40 Surdus eo modo quo potest recitare tenetur. Cæcus autem si solos psalmos teneat in memoria ad nihil tenetur, si autem sciat totum officium tenetur. Idem dic de non habente Breuiarium, vel de habente solum diurnum, in quo non sunt lectiones, & de eo, qui aliud officium alterius diei tenet in memoria non tenetur recitare. *Vide Filiuc.*

41 Suarius, & Gauantus requirunt, vt omissio sit peccatum mortale, quod tanta pars officij omittatur, vt æquiualeat minimæ Horæ. *Sanchez apud Dian. p.4.to.4.res.223.*

42 Si officium est trium lectionum, qui non potest illas recitare, potest autem psalmos, ad illos tenetur, quia trium lectionum defectus est paruus. *Vide P. Suarez.*

43 Prælatus potest cum subditis dispensare, vt vno, vel altero die officium mutent, vnum recitando pro alio.

44 Qui non interest choro, vel processionibus non tenetur priuatim recitare litanias, ita Vasquez, & alij; sed contrarium est tutius, & probabilius Suarez, & alij. *Diana p.5.tr.4.res.226.*

45 Qui cùm recitauit, vel Missam audiuit, non habuit intentionem præceptum adimplendi, si postea intra eumdem diem mutet intentionem præcepto satisfacit. *Suarez.*

46 Qui dedita opera officium de feria omittit, & recitat de sancto non peccat mortaliter secundum Filiucium. *Filiuc. & alij apud Dian. p.2.tr.12.res.3.*

47 In Ecclesia vbi fuerit particula aliqua ex ligno Crucis, vel aliqua spina ex Christi corona, possunt celebrari ritu duplici minori. Sunt enim reliquiæ insignes ratione qualitatis, licet quantitas parua sit.

48 De nomine Mariæ potest recitari ritu duplici, non autem de nomine Iesu, quia non est concessum vtrique Castellæ. *Resolutio sequentium casuum habita fuit in nostro D. Pauli collegio à doctissimis patribus vsque ad casum 56.*

49 De Visitatione Virginis, & de Consecratione Limensis Ecclesiæ cum octaua, vt de festis primæ classis, sed hoc est ad libitum præter primam diem.

50 De S.P.N. Ignatio etiam post officium concessum semiduplex, possunt etiam externi ritu duplici celebrare.

51 Officium sancti, cuius habetur reliquia insignis, debet esset duplex maius.

52 Cum occurrunt duæ reliquiæ insignes duorum Sanctorum, vnus in diem alteram non impeditam transferendus est, & non sunt simul celebrandi.

53 Vbi habetur reliquia sancti, qui sub ritu simplici, vel semiduplici cum alijs socijs celebratur, de ipso solum fiet ritus duplex, de alijs commemoratio si fuerint simplices, si semiduplices transferendi sunt.

54 Cum occurrit sanctus habens reliquiam insignem cum duplici ordinario, hic transferatur, & de illo recitetur, secus verò si occurrat cum duplici maiore.

55 Cum occurrit duplex maius, quod non est primæ, nec secundæ classi cum octaua, de hac recitandum, illud transferendum.

56 An regulares recitare possint in quintis ferijs de Eucharistia, & in sabbatis de Conceptione etiam in Aduentu, & Qua-

& Quadrageſima alij aiunt, alij probabilius negant. *P. Quintana d.tr.8.ſing.16.* Idem poſſunt Tertiarij S. Franciſci, & alij; non verò qui ſolum corrigiam S. Auguſtini, vel chordam gerunt S. Franciſci, quia his ſolum concedunt Pontifices, quod indulgentias poſſint lucrari. *Idem vbi ſupra.*

57 Iuſtitui poteſt Capellania, quæ verè ſit beneficium Eccleſiaſticum ſufficiens ad congruam Capellani ſuſtentationem cum ea conditione à fundatore expreſſa vt Capellanus officium recitare non teneatur, quia Capellaniæ fundator poteſt quaſcumque voluerit conditiones apponere ex *c. præterea de iur. patron. Idem vbi ſupra.*

58 Capellanus qui Sacerdos non eſt & à fundatore eximitur ab onere recitandi officium, debet celebrare pro eo & ſi Sacerdos non eſt ſaltem officium breue de B. V. recitare, quia beneficij Eccleſiaſtici fructibus nemo frui poteſt ſine aliquo ſpirituali onere. *Idem vbi ſupra.*

DISPVTATIVNCVLA.

interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

Sectio Vnica.

HOSPITALE.

1 HOſpitale, ſeu Xenodochia inſtituuntur tantum ad ſubueniendum pauperibus, vnde qui ſe finxit pauperem, vel titulo pauperis cum pauper non ſit, in eis curatur, vel nutritur, ſumptus reſtituere tenetur. *Nauar. c. 16. nu. 48.*

2 Peccat Hoſpitalis præfectus, qui eius bona in alijs rebus, quam in ijs ad quæ ſunt deſtinata, conſumit, vel ex negligentia perdit, vel perdi permittit cum obligatione reſtituendi. *Idem c.25. nu. 67.*

3 Circa Hoſpitalia ſtatuit Concilium Tridentinum, quod Hoſpitalarij Hoſpitalium onera compleant, quæ ſi commodè non poſſint, fructus illorum in alium pium vſum conuertant, prout Ordinariorum duobus peritioribus de Capitulo videbitur. *Trid. ſeſ. 25.*

4 Et omnes Hoſpitalarij etiam laici, non verò regularibus ſubiecti, vbi viget regularis obſeruantia ad prædictam obligationem adimplendam ab Epiſcopo compelli poſſunt. Et propterea in foro conſcientiæ teneantur ad reſtitutionem fructuum, quos contra Hoſpitalium conſtitutiones receperint nulla eis remiſſione profutura. Atque adminiſtratio vni, & eidem perſonæ vltra triennium non committatur non obſtante, &c.

5 Hoſpitale conſtructum ſine Epiſcopi authoritate eſt locus profanus, nec gaudet immunitate, niſi ſuperueniat Epiſcopalis authoritas. *Sa verb. Xenod. num. 1.*

6 Hoſpitale cum inſtituitur debet ei, vt Eccleſiæ dos aſſignari, & cum læditur in integrum reſtitui. *Comm. DD.*

7 Poteſt in eo poni Rector ſine Epiſcopi authoritate, niſi habeat curam animarum, ſeruanda tamen conſuetudo. *Comm. DD.*

8 Hoſpitalis cura etiam ſine authoritate Epiſcopi erecta ad ipſum pertinet. *Vide Trid. ſeſ.7. c. vlt.*

9 Hoſpitalis adminiſtrator non tenetur rationem reddere Ordinario, quando id cautum eſt in eius inſtitutione. *Sa verb. Xenodoch. n.5.*

10 Hoſpitali, vel alio pio loco relicta ſi cum ipſo ſunt in corporata, non

possiint alienari nisi seruata solemnitate iuris. *Trid. ses. 22. c. 1. de reform.*

11 Hospitali habenti curam animarum, vel annexo Ecclesiæ Curatæ potest religiosus præfici. *Comm. DD.*

DISPVTATIVNCVLÆ DVÆ.

I.

IACTANTIA.

1 Est vitium inclinans ad declarandum inordinate verbo propriam excellentiam. *Comm. DD.*

2 Est peccatum mortale, quando fit cum notabili irreuerentia Dei, vel scandalo, vel damno proximi, vt cum se quis iactat magnum medicum, cum talis non sit. *Comm. DD.*

IDOLOLATRIA.

1 Peccat mortaliter, qui sine relatione ad Sanctos adorat illorum imagines, & qui deliberatè credit, quemlibet infidelem, si viuat benè, moraliter posse in sua secta saluari. *Nauar. c. 11. n. 18. & in nouo nu. 22.*

DISPVT. I. SECT. PRIMA.

RESOLVTIONES VARIÆ, IEIVNIVM.

De Ieiunio in se, & quoad obligationem.

1 Ieiunium obligat ex traditione Ecclesiæ, quamuis illius non extet præceptum positiuam; vnde Quadragesimale ieiunium non est de iure diuino, sed humano. *Nauar. c. 21. n. 1.*

2 Obligat sub mortali, ne quis à media nocte in mediam aliam noctem comedat plus quam semel. *Innoc. rub. de obser. ieiun.*

3 Qui omittit ieiunium die, in qua duplex præceptum obligat, duplex peccatum committit. Contrarium tamen est probabilius. *Nauar. c. 11. n. 4. Contrarium asserit Suar.*

4 Collatio ne potus noceat, posset sumi nulla etiam stante consuetudine. *Idem Nauar. c. 21. n. 15.*

5 Non licet mane collationem sumere, & vespere totum prandium, nisi iusta interueniente causa. *Comm. DD.*

6 Qui bona fide putat se non teneri ad ieiunium non peccat, nisi ignorantia crassa laboret; qui dubitat, interroget; quod si adhuc dubitat, *ieiunare* tenetur. *Comm. DD.*

QVANDO ieiunium obliget.

7 Dies ad ieiunium obligantes sunt omnes quadragesimæ exceptis Dominicis, quatuor tempora, & Vigiliæ Sanctorum exceptis his, quæ cadunt tempore Paschali; hoc enim tempore vsque ad vigiliam Pentecostes exclusiuè non ieiunatur. *c. Quadragesima tot. dist. 79.*

8 Vigilia S. Ioannis si venerit in die Corporis Christi ieiunium erit die antecedenti. *Leo X. in Breui.*

9 Vigilia S. Ioannis Baptistæ, S. Laurentij, & omnium Sanctorum licet non sint à iure præceptæ obligant ex consuetudine ad ieiunium. *Vill. tr. 23. dif. 2.*

10 Dies Veneris per annum obligant ad sola carnium abstinentiam; in Sabbatis verò consulenda est consuetudo. Si in die Veneris cadat Natiuitas

Domini,

Domini, vſus carnium non prohibetur, niſi his, qui ex voto, vel ex regula obligantur. *c.vlt. de obſer. ieiunij.*

11 Lacticiniorum, & ouorum eſus diebus Veneris non eſt prohibitus, niſi in quadrageſima non habentibus Bullam Cruciatam. In Peruano autem regno ſine illa propter conſuetudinem licet manducare. *Latè & doctè P. Menacho in manuſcrip.*

12 In rogationibus vbi habetur conſuetudo, obligat ieiunium. In vigilia Aſcenſionis in aliquibus regnis fit abſtinentia à carnibus, non verò perfectum ieiunium. In hoc Peruano regno carnes ex conſuetudine eduntur. *Conſuetudo huius Peruani regni.*

13 Famuli cibos præparantes, & menſas ſternentes dominis ieiunium violantibus non peccant. *Comm.DD.*

14 Qui inuitat ad cœnandum, quem alibi ſcit violaturum ieiunium, non peccat. *Azor vbi ſupra.*

15 Pater familias tenetur res ita diſponere, vt qui ſub eius cura ſunt, ieiunent, illos monere, & increpare, ſi ſecus faciant, vel ſi opus ſit moderatè punire. *Idem q. 13.*

16 Qui in diebus ieiunij carnes vendunt non peccant, niſi ſciant emi ad ieiunij fractionem. *Comm. DD.*

SECTIO II.

Qui excuſentur à ieiunio.

1 Cauſæ excuſantes ab hoc præcepto ſunt tres: impotentia, labor, & pietas. *Comm.DD.*

2 Propter impotentiam excuſantur, qui ſine magno damno non poſſunt ieiunare, vt infirmi, prægnantes, & pauperes, qui vnam comeſtionem ſufficientem non habent. *Vide Leſs. lib. 4. c. 2. nu. 40.*

3 Ob hanc etiam cauſam excuſantur, qui vigeſimum primum annum nondum impleuerunt. Et ſi vſu rationis carent, poſſunt carnibus veſci. *Comm. DD. apud Leſs. vbi ſupra.*

4 Religioſi Franciſcani etiamſi 21. annum non habeant, ſi ſunt profeſſi, tenentur ad regulæ ieiunia. *Probabilior apud Azor. 1. p. l. 7. c. 17. q. 3.*

5 Ob impotentiam etiam excuſantur ſenes; an vero debeant eſſe ſexagenarij, vel ſeptuagenarij, dubium eſt inter DD. Communior opinio eſt ſufficere ſexaginta annos. *Leſs. vbi ſupra.*

6 Ob laborem excuſantur agricolæ, & qui artibus mechanicis dant operam, etiam ſi diuites ſint. *Comm. DD.*

7 Artes autem mechanicæ, quæ paruo labore exercentur, vt ſuere veſtes, barbas tondere, pingere, & ſimilia facere non excuſant à præcepto. *Vide Leſ. de iuſ. l. 4. c. 2. nu. 43.* Non deſunt tamen DD. qui hos etiam excuſent probabiliter. In aliis vero, in quibus dubitatur, an labor ſit ſufficiens, ſtandum eſt viri docti arbitrio. *Vide Mach. in ſumm.*

8 Ob hanc etiam cauſam excuſantur famuli, quibus domini iubent incompatibilia cum ieiunio. *Comm. DD.*

9 Cum ieiunium obligat in die feſto, vt in quadrageſima defeſſos ob præteritum laborem, vel qui ſe ex ieiunio experiuntur inhabiles ad futurum, poſſunt excuſari. *Azor. 1. p. lib. 7. c. 17. q. 8.*

10 Iter agentes pedites ſi iter habēt ſeptem, vel octo leucas, vel minus, ſi non ſit perſona robuſta ad ieiunium non tenentur. *Idem vbi ſup.* Equitantes autem non excuſantur à DD. & per decreta Alexandri VII. 1666. 18. Mart. In hoc vero Peruano regno, vt reſolutum eſt ab omnibus fere patribus collegij noſtri Limenſis etiam equitantes excuſantur propter aſperitatem nimiam

omnium ferè itinerum tam vallium, quàm montium. *Comm. nostrorum in hoc regno.*

11 Qui sine fraude in re non necessaria ita fatigatus est, vt nequeat ieiunare, excusatur, & qui laborauit ob notabile lucrum, quod non contingit frequenter. *Comm. DD.*

12 Excusat etiam metus iustus vxorem quando maritus ægre fert illius ieiunium. Et qui transfert per terras infidelium carnes potest edere ad dissimulandum. *Comm. DD.*

13 Qui legit, vel ministrat ad mensam, potest parum cibi sumere ad bibendum. *Vide Vill.to.1.tr.23.d.f.4.*

14 Ob pietatem, vel misericordiam, possunt excusari concionatores, & Ecclesiastici ministri, qui munus suum ieiunando obire non possunt, quod raro contingit. Tutius erit in dubio superiores consulere. *Azor.to.1.lib.7.*

15 Maritus, qui aliter debitum reddere non valet, à ieiunio liberatur, si tamen potest duos, vel tres dies ieiunare, ad id tenetur. *Comm. DD.*

16 Nemo potest loco ieiunij eleemosynas elargiri, & qui à ieiunio excusatur, non ideo potest carnes manducare. *Comm. DD.*

17 Cum est necessitas, non est ad superiorem recursus necessarius; in dubio autem sufficit Confessarij, vel medici licentia. *Comm. DD.*

18 Episcopus ex iusta causa potest suo subdito in alium diem transferre ieiunium, vel commutare, vel dispensare. *Azor.1.p.lib.7.c.18.q.2.*

19 Idem possunt Prælati religiosi, Priores, & Rectores & in horum absentia Ministri, & Subpriores, & in casibus, in quibus cum alijs, secum etiam possunt. *Idem vbi sup. q.6.*

20 Si ieiunium fuerit ex voto, idem dicendum, quod de reliquis votis, & idem si ex pœnitentia, quod de alijs. *Comm. DD.*

21 Religiosis mendicantibus concessit Sixtus IV. posse anteponere, vel postponere horam comestionis, vel collationis ob infirmitatem, vel debilitatem, & hoc præcipuè concessit concionatoribus. *Sixt. IV.*

22 Leo X. Minoribus concessit, quod iter agentes possint in alium diem ieiunium transferre. *Leo X. vide compend. priuileg.*

23 Eugenius IV. Ordini S. Hieronymi concessit, quod ex licentia medici, vel sine illa si commodè consuli non possit, liceat Prioribus, & in eorum absentia Vicarijs licentiam dare subditis ad esum carnium, vel ouorum in ieiunij diebus, & quod eandem illis possint concedere sui confessores. *Eug. IV.*

QVAM VIM habeat consuetudo in materia ieiunij.

24 Laicorum consuetudo non obligat clericos nec religiosos. *Comm. DD.*

25 Potest consuetudo aliquos dies ieiunij introducere. *Comm. DD.*

26 Religiosi obligantur ad ieiunium introductum in populo generali consuetudine, nisi ipsi habeant contrariam. *Azor. vbi supra.*

27 Cum religiosi ex sua regula abstinere tenentur ab aliquo cibo, non possunt vti consuetudine contraria laicorum. *Comm. DD.*

QVAM OBLIGATIONEM habeant peregrini, & transeuntes per terram vbi est ieiunium.

28 Lusitanus qui est in Castella, potest comedere in Sabbato, quæ ibi introduxit

troduxit consuetudo. *Comm. DD.*

29 Qui exiuit à loco vbi ieiunatur, potest, si accedat ad locum vbi non ieiunatur, cœnare etiam carnes, & manè aliquam refectionem sumere ad iter agendum, quamuis contrarium aliqui sentiant DD. prima sententia videtur probabilior. *Comm. DD.*

SECTIO III.

AN IN DIE IEIVNII PLVSQVAM semel possit quis comedere.

1 OBligat ieiunium ex consuetudine ad semel tantum edendum. *Comm. DD.*

2 Vnitas hæc moralis debet esse non physica, vnde qui surgit à mensa ante finem cum intentione redeundi, si non est magna interruptio, prosequi potest cœptam comestionem. *Comm. DD.*

3 Qui surgit animo finiendi, si iterum comedat, violat ieiunium, si autem durat, dum redit ad eandem mensam, potest animum mutare, & comedere. *Les. 4. de iust. dub. 2. nu. 11.*

4 Qui mappulam collegit putans fercula esse finita, si restant adhuc, potest illa comedere. *Comm. DD.*

5 Qui cibos probat, etiam si sint carnes, & qui per modum medicinæ, vel ne noceat potus parum cibi sumit, non violat ieiunium, sed preces amici non excusant. *Les. vbi supra nu. 15. dub. 3.*

6 An qui semel ieiunium fregit toties peccet, quoties iterum comedit, alij aiunt, alij probabilius negant. *Idem vbi supra nu. 16.*

7 Qui manè cum culpa, vel sine illa ientaculum sumpsit, si postea sciat diem esse ieiunij, tenetur ieiunare. Si verò sufficiens non fuit comestio, potest iterum consuetam sumere refectionem meridie. *Comm. DD.*

8 Qui habet priuilegium à Papa comedendi plusquam semel in die ieiunij, ad illud non tenetur, sed carnes edere non potest. *Les. lib. 4. de iust. c. 1. n. 11.*

AN LICEAT in die ieiunij facere collationem, & qualem?

9 Consuetam collationem sumere licet etiam ad sustentationem. *Comm. DD.*

10 Non licet sine iusta causa mane ientaculum sumere & vespere cœnare, sed si fiat, non erit mortale.

11 Collatio non potest fieri cum piscibus, ostreis, conchilijs, & alijs similibus, neque cum caseo, lacte, cremore amygdalino, vel triticeo (idest succus expressus ex grano) si autem parum sumatur, propter materiæ paruitatem non erit peccatum graue.

12 Neque potest fieri cum leguminibus multi nutrimenti, vt fabis, ciceribus, & similibus. *Azor. vbi supra.*

13 Potest cum herbis coctis cum pane biscocto etiam ouis confecto cum fructibus, saccharo, vel melle conditis. *Azor. 1. p. lib. 7. c. 8. q. 8.*

14 In quantitate collationis non est certa mensura; Infirmiores, senes, & qui laborant, poterunt maiorem sumere. Vt plurimum octo vnciæ parum, vel minus videtur sufficiens. *Comm. DD.*

15 In Vigilia Natiuitatis Domini more positum est etiam inter religiosos longiorem collationem sumere.

DE CIBIS PROHIBITIS in die ieiunij.

16 In quadragesima prohibetur caro, & quidquid ab ea originem ducit. *Comm. DD.*

17 Vsus laridi & sagiminis, casei, lactis, & ouorum in Peruano regno in-

qua-

quadragesima etiam sine Bulla licitus est ob consuetudinem, sed alibi consuetudo non comedendi oua & lacticinia in quadragesima obligat. *P. Menacho vbi supra. In decr. Alexand. VII. 1666.*

18 Qui habet dispensationem, vel necessitatem ad oua edenda, potest edere reliqua lacticinia. *Sanc. de matr. lib. 9. disp. 35. nu. 4. to. 3.*

19 An qui dispensatus est ad edendas carnes, debeat à cœna abstinere alij affirmant, alij probabilius negant; quia ad ieiunium non tenetur. *Henriq. lib. 7. de Ind. c. 7.*

20 Qui oua, vel carnes edit propter necessitatem non peccat contra ieiunij præceptum simul pisces edendo. Erit verò gulæ peccatum maius, vel minus, prout magis, vel minus eius saluti nocuerit. Sed in synodalibus Limanis prohibetur sub excommunicatione latę sententiæ ne simul carnes, & pisces in diebus prohibitis edantur. *lib. 3. c. 3.*

21 Ad appetitum tamen excitandum cibum fastidienti ægroto parum piscis sumere nullum erit peccatum, *Vill. vbi sup. dif. 8.*

22 Qui edit carnes ex necessitate, si edat nociuas, reus erit gulæ, non ieiunij. *Azor. vbi supra.*

23 Potus licet sit vinum, non violat ieiunium, & ne noceat potest sumi parum cibi.

24 Qui in vna comestione comedit, quod in duabus comesturus erat, minuit meritum, sed non violat ieiunium. *Les. lib. 3. c. 2. dub. 2. nu. 10.*

25 Potus mixtus cum cibo, vt almidon & similes, violant ieiunium. De potu autem dicto chocolate si liquidius sit, viri docti asserunt non violare ieiunium; sed alij probabilius violari, quia potius est cibus, quam potus. *Diana p. 4. tr. 4. res. 194.*

26 Vinum licet seruiat ad alimentum; præcipuè sumitur vt potus ad sedandam sitim, & ideo non frangit ieiunium.

27 Hora comedendi est post vndecimam circa meridiem.

28 An vero per vnam, vel duas horas anticipare comestionem sit peccatum mortale alij affirmant, alij probabilius negant; cum iusta autem causa nullum est peccatum. *Les. l. 4. c. 2. dub. 2. num. 13.*

29 Caupones, & alios, qui his quos sciunt transgressuros esse ieiunium cibos parant, peccare mortaliter alij aiunt, alij probabilius negant.

SECTIO IV.

De varijs circa ieiunium resolutionibus.

1 Pueri ante septennium expletum etiamsi vsu rationis polleant, non peccant carnes edendo, & si alij id negent. *Diana p. 1. tr. 9. res. 42.*

2 Nemo absens obligatur ad ieiunium populi sui, vnde potest alio se conferre vt vitet ieiunium. *Facund.*

3 Ieiunium ab Episcopo indictum religiosos non obligat. *Diana p. 1. tr. 9. res. 36.*

4 Omnes artifices indiscriminatim putant Facundez & Machado excusari ab Eugenio IV. *Facun. apud Diana vbi supra res. 7. & 8.*

5 Prægnantes, & lactantes licet à ieiunio excusentur, prohibentur tamen vesci carnibus. *Villal. apud Dia.*

6 Qui nisi sumpta cœna non potest dormire, non tenetur ieiunare sumendo mane ientaculum, & noctu cœnam. *Filiuc.*

7 Non peccat dominus seruis imponens opus incompatibile cum ieiunio. *Dian. p. 1. tr. 9. res. 1.*

8 Fa-

8 Famuli comedentes reliquias ciborum, quas tollunt ex mensis dominorum, si statim sunt comesturi post illos, non violant ieiunium, etiam si gula victi comedant. *Sanch. apud Dia.*

9 Qui dubitat an expleuerit 21. annum, vel an hodie sit ieiunium, non tenetur ieiunare; tenetur autem interrogare. *Suar. & alij 6. apud Diana p. 4. tr. 3. ref. 21.*

10 Qui cœnans die Iouis dubitat an sit 12. hora, potest carnes edere, Sabbato autem idem dubitans non potest. *Sanchez apud eundem.*

11 Religiosi sine vllo peccato possunt prandere per vnam horam, & dimidiam ante meridiam. *Diana p. 1. tr. 9. ref. 27.*

12 Qui sine culpa mane ientaculum sumpsit, nec prandium nec vespertinam collationem tenetur relinquere. *Comm. DD.*

13 Infirmus cui prodest ieiunium, non tenetur sub præcepto ieiunare, sed ex virtute abstinentiæ, contra quam solùm venialiter comedendo peccabit. *Comm. DD.*

14 Qui carnes edit eo die, in quo vouit ieiunare, solùm peccat prima vice eas comedendo, secùs verò in ieiunio ex Ecclesiæ præcepto. *Dian. p. 1. tr. 9. ref. 37.*

15 Die ieiunij delectari in esu carnium imaginariè tantùm non est peccatum mortale, quia præceptum positiuum humanum non extenditur per se ad actus internos. *Vasquez apud eundem Dian.*

16 Duæ vnciæ cibi parua materia est, quæ non violat ieiunium, dummodo non sint carnes, quia in his paruitas materiæ est solum gustare, vt coquis licet. *Turri apud Dian.*

17 Qui die ieiunij rogatus ab amico modicum cibi sumit vrbanitatis causa, nec venialiter peccat. Idem dic de eo qui inseruit infirmo ad excitandum eius appetitum, modicum potest sumere etiã ex carnibus. *Dia. vbi sup. tr. 9 ref. 29.*

18 Qui die ieiunij ter aut quater comedit tantum violat, & peccat quantum prima vice violauit præceptum. *Villalob.*

19 Qui vouit ieiunium in pane, & aqua, & sæpe vinum bibit sola prima vice peccauit, secus si vouisset nihil se comesturum nisi panem, & aquam, tunc enim toties peccaret quoties vinum biberet. *San. apud Dia. p. 1. tr. 9. ref. 4.*

20 Qui vouit ieiunium in pane, & aqua, si modicum alterius cibi sumat, non violat ieiunium. Si autem ieiunare non potest nisi comedendo quod excedit paruitatem materiæ, ieiunare non tenetur. *Idem apud eundem p. 3. tr. 5. resol. 61.*

21 An qui ieiunare vouit omnibus sextis ferijs, si Natiuitas Domini incidat in eas ieiunare teneatur, alij aiunt, alij probabilius negant, nisi specialiter id vouerit. *Molina & alij quinque apud Dia. p. 1. tr. 19. ref. 22.*

22 Iusta est dispensandi causa magna in ieiunando difficultas. *P. Menacho vbi supra.*

23 Senes sexaginta annorum etiam si sint obligati ratione constitutionum sui Ordinis, excusantur à ieiunijs non solùm Ecclesiæ, sed sui Ordinis. *Eman. Rod. 2. to. q. 9. reg. q. 100. art. 2.* Iuuenes autem à ieiunijs ex voto non excusantur, etiam si sint minores 21. annis.

24 Barbitonsores, & pistores, & omnes alij artifices, qui corporaliter laborant, etiam sedendo vt sartores, à ieiunijs excusantur ex Decreto Eugenij, vt supra in generali diximus. *Fagund. de precep. Euch. practic. 14.*

25 In die ieiunij, qui sæpius modicum quid comedit, si notabilem quantitatem in fine comederit, frangit ieiunium. *In decr. Alexand. VII. anno 1666. 18. Mart.*

26 Nulli officiales, & si in republica corporaliter laborent, sunt excusati ab obligatione ieiunij; quia non possunt se certificare, an labor sit incompatibilis cum ieiunio. *In ijsd.*

27 Non excusantur absolutè à præcepto ieiunij omnes illi, qui iter agunt equitando, vtcunque iter agant, præsertim si iter necessarium non est, nec conficiant iter vnius diei. *In ijsd.*

DISPVTATIO II.

SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

IGNORANTIA.

Quid sit ignorantia, & quæ scire vnusquisque teneatur.

1 Ignorantia est priuatio scientiæ respectu rerum, quas quis aptus est scire. *Comm. DD.*

2 Ignorantia alia negatiua, quæ est negatio scientiæ in quocumque subiecto; alia priuatiua in subiecto apto; alia malæ dispositionis, quando est cum errore coniuncta. *Comm. DD.*

3 Vnusquisque tenetur ea scire, sine quibus munus, ad quod est obligatus, obire non potest, & quæ alij suæ conditionis vt plurimum sciunt. *D. Tho. 1. 2. q. 76. art. 4.*

4 Non peccat iudex, qui errat in apicibus iuris. *Nauar. cons. 4. de vsur. lib. 5.*

5 Episcopi, & Prælati non solùm scire tenentur leges quibus subditos gubernent, sed quòd obseruentur curare, & indagare. *Comm. DD.*

6 Peccat qui prædicta vincibiliter ignorat. *Comm. DD.*

7 Ignorantia inuincibilis causat inuoluntarium, & à peccato excusat. Idem facit ignorantia antecedens, quando qui actum fecit, si sciret prohibitum esse, non faceret. *D. Tho. 1. 2. q. 27. art. 3. l. per error. ff. de iuris. om. iud.*

8 Ignorantia consequens quando quis vult ignorare vt liberius peccet, aliquo modo causat inuoluntarium, sed non excusat à peccato. *Comm. DD.*

9 Ignorantia concomitans, quando quis ignorans fecit, sed si sciret, nihilominus faceret, non est voluntaria, & à peccato excusat, vt si quis sagitta transfigeret inimicum quem ceruum putabat, peccabit autem si postea de illius occisione lætetur. *Sanchez de matr. to. 1. lib. 2. disp. 34.*

10 Occidens hominem ignorans esse clericum, non incurrit excommunicationem, nec sacrilegium, quia ignorantia circumstantiæ facit inuoluntarium. *Comm. DD.*

11 Ignorantia iuris inuincibilis excusat à peccato, affectata autem siue iuris, siue facti non minuet peccatum; minuet autem si est indirecta, & solùm virtualiter voluntaria. *D. Tho. & Comm. DD.*

12 Inaduertentia, inconsideratio, & obliuio si sint vincibilia non excusant à peccato, saltem veniali. *D. Tho. 2. 2. q. 7.*

13 Non potest dari ignorantia primorum principorum legis naturalis, potest autem dari de conclusionibus ab eis deductis. *Comm. DD.*

✠✠✠

AN CONFESSARIVS admonere teneatur pœnitentem, quem scit ignorantia laborare.

14 Quando inuincibiliter ignorat, & speratur profutura admonitio, & potest fieri sine scandalo, & damno notabili, eum admonere tenetur.

15 Quando pœnitens vincibiliter, & culpabiliter aliqua ignorat, confessarius eum admonere tenetur. *Sanch. de matr. lib. 21. dis. 38. n. 5. Idem vbi sup. n. 2.*

16 Cum cõiuges inuincibiliter ignorantes impedimentum sunt in bona fide, raro obligatur Confessarius eos admonere, quia dum dispensationem consequuntur, sunt in magno periculo incontinentiæ. Ita noster Sanchez. *Idem vbi sup.*

17 Cum pœnitens inuincibiliter, & sine damno tertij ignorat ius aut factum, & non speratur ex admonitione vtilitas, non debet admoneri, etiam si ius ignoratum esset diuinum. *Idem vbi sup. nu. 6.*

18 Idem dic etiam si sit cum damno tertij, vt si quis bona fide maioratum alienum possideat. *Henriq. lib. 6. de pœnit. c. 27. nu. 4.*

19 Cum pœnitens in his casibus Confessarium interrogat, si directe de aliquo dubio interrogat, tenetur ei respondere, quia iam eum vrget conscientia. *Suar. to. 4. disp. 32. sec. 5. n. 5.*

20 Ignorantia, & simplicitas rudium vt plurimum eos excusat à peccato, & à censuris in materia fidei. *Nauar. præl. 1. nu. 10. parag. 4.*

21 Non peccat contra præceptum correctionis, qui non admonet eum, qui inculpabili ignorantia non ieiunat, vel sacrum non audit. *Idem c. 24. nu. 12.*

22 Peccat, qui exercet officium, quod ignorat nisi ex peritorum consilio speret se illud benè obiturum. *Comm. DD.*

23 Ignorantia crassa, vel supina, quando quis ignorat, quod vt plurimum homines suæ conditionis sciunt, non excusat à peccato, minuit tamen illud. *Comm. DD.*

24 Ignorantia vincibilis, quæ in alijs materijs esset mortaliter culpabilis, in præceptis humanis excusat à peccato, dummodo non sit affectata, vel crassa. *Sanchez apud Dia. p. 4. tr. 4. res. 35.*

25 Ignorantia omnis illa est inuincibilis, & inculpabilis quando nec cogitatio, vel scrupulus, nec dubium venit in mentem de malitia moralis actus. *Vasquez apud Dianam res. 36. vbi supra.*

26 Qui operatur cum conscientia dictante aliquem actum esse malum non vero determinante, an mortaliter an venialiter, solum peccat venialiter, quia adhuc manet intra terminos mali communis, estque imperfecta talis operatio in genere mali. *Diana 1. p. tr. 7. resol. 24.*

27 Non excusat ignorantia iuris, cum quis solum consulit Doctores, quos scit sibi placita esse responsuros. *Nauar. c. 17. n. 83.*

DISPVTATIVNCVLÆ

interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ILLEGITIMVS.

1 Illegitimus etiam occultus non potest sine dispensatione ordinari, etiamsi publicè habitus sit vt legitimus. *Nauar. c. 23. n. 69.*

2 Illegitimus, qui ordinatur sine dispensa-

pensatione, peccat mortaliter,& incurrit irregularitatem. *Comm. DD.*

3 Circa illegitimos statuit sequentia Tridentinum *sess. 21. c. 5. de refor.* Ne filij illegitimi clericorum habeant pensiones super beneficijs, quæ parentes eorum obtinuerunt, neque etiam vlla habeant beneficia in Ecclesijs, vbi patres beneficium aliquod habeant, aut habuerunt. *Trid. sess. 25. c. 5. de refor.* Atque reciprocæ resignationes, quæ posthac à parentibus clericis in fauorem filiorum, aut alias fraudulenter fient ipsis nequaquam suffragentur. Quin peccat mortaliter, & omnis qui accipit beneficium aliquod carens qualitatibus, quas illud per fundationis suæ statuta, vel alia requirit,

4 Monialis illegitima secundum ius commune non potest esse prælata, nec Episcopus dispensare. *Nauar. cap. 27. num. 201.*

5 In dubio nemo censendus est illegitimus. *Malder. apud Dia. tr. 2. nu. 6.*

6 Possunt Generales Ordinum cum illegitimis dispensare ad dignitates, & officia Ordinis absque Capitulo. Legitimatus autem à Magistratu sæculari, si ingrediatur religionem non censetur legitimatus ad officia Ordinis, quia Magistratus non tollit impedimenta Canonica, *Portel. apud Dia. p. 3. to. 2. ref. 102.*

IMAGO.

1 Qui imaginem Crucis sculpit humi in pauimento, grauissima pœna punitur. *l. vnica c. nomini liceat.* Si tamen non faciat ex contemptu non peccat mortaliter, quia talis lex non est in vsu.

2 Honor imaginis transit ad exemplar. Ex se vetitum est Christum depingere sub agni forma; sed iam licet quia in more positum. *c. 6. de Consec. dist. 3.*

3 Concil. Trid. sess. 23. sub anathemate definiuit hæreticum esse, qui dixerit sanctos non esse à nobis inuocandos, aut eorum preces apud Deum nobis non prodesse, aut qui dixerit Sanctorum reliquias, aut imagines non esse à nobis venerandas. *Trid. sess. 23.* Declarauit etiam quòd sicut sanctum est sanctorum imagines, & maximè Domini nostri, eiusque Matris habere, & colere, ita etiam peccatum est illas procaci, & non honesta forma ornare. Item idololatriam esse credere illis imaginibus inesse aliquam diuinitatem, aut virtutem, aut colere eas sicut tales prætetquam ad ea quorum imagines sunt repræsentandæ. Denique quod imagines inuisitatæ non sunt in Ecclesia, nec domi habendæ sine approbatione Episcopi.

4 Peccat mortaliter qui proponit imaginos pro miraculis falsis. *Nauar. pral. 3. n. 26.*

5 Peccat etiam mortaliter adorans imagines sine vlla relatione ad sanctos. *Idem vbi supra.* Item qui habet imagines opprobrosas sanctis, vel Pastoribus Ecclesiæ.

IMMVNITAS Vide verbum *Ecclesia.*

IMPOSSIBILE.

1 Impossibile dicitur iuridicè, quod non potest fieri cum honestate, & iustitia, & quod incommodè fit, vel cum magna difficultate dicitur impossibile, ad quod leges non obligant. *Sà hoc verb. num. 1.*

INCESTVS.

1 Si incestus non est cum matre, aut filia carnali, aut sorore, reliquos gradus non tenetur pœnitens in confessione

ne aperire, sufficit dicere se cum consanguinea peccasse. *Vide P. Pocam de adiuuandis moribundis in praxi.*

2 Si autem peccauit cum sorore, & timet confessorem ad eius notitiam fore peruenturum, dicat solum se cum consanguinea propinqua peccasse, sequendo opinionem illorum qui dicunt peccatum cum sorore, & consobrina eiusdem esse speciei. *Idem vbi supra.*

3 Si peccauit cum matre, vel filia sua & confessor in illarum notitiam est peruenturus, dicat se commisisse incestum cum consanguinea in primo gradu, quia sunt eiusdem speciei. *Idem vbi sup.*

4 Si verò hoc non sufficit, ad tegendum complicem non dicat fuisse consanguineam, quia secundum Caietanum peccatum cum consanguinea in primo gradu & peccatum cum affine in primo gradu eiusdem sunt speciei.

5 Si peccauit cum affine, omnes gradus sunt eiusdem speciei, & ideo sufficit dicere se peccasse cum affine in gradu prohibito, nec necesse est dicere an affinitas fuerit ex copula licita, vel illicita. *Omnes hæ resolutiones desumptæ sunt ex P. Poca. in praxi pro adiuuandis moribundis.*

6 Si affinis qua cum peccasti bis tibi est affinis tam per copulam licitam, quā per illicitam, non est necessarium hanc circumstantiam aperire. Idem dic de bis consanguinea.

DISPVT. III. SECT. I.

INDORVM FESTA ab eis sub præcepto seruanda.

1 OMnes Dominicæ. Natiuitatis Domini prima dies. Dominicæ Resurrectionis prima dies. Pentecostes prima dies. Circumcisio. Epiphania. Ascensio. Corpus Christi. Natiuitas B. Virginis, Purificatio, Annuntiatio, Assumptio. Festum SS. Pietri, & Pauli. *Per Bull. Paul. III. ex Concil. Lim. 2. sess. 3. c. 90.*

In reliquis autem festis possunt ad libitum laborare, sed non sunt cogendi.

INDORVM IEIVNIA.

In vigilia Natiuitatis Domini. In vigiliá Resurrectionis. Singulis sextis ferijs in Quadragesima. Reliquis diebus non tenentur ieiunare; sed tantum à carnibus abstinere præter Sabbata per annum, in quibus possunt carnes edere.

SECTIO II.

De Indorum priuilegijs.

1 PEr Bullam Pauli III. conceditur Indis, quod possint etiam sine bulla in Quadragesima edere oua, & lacticinia. *Ex conc. Lim. 2. sess. 3. c. 91.*

2 Per Bullam eiusdem Pauli III. conceditur Indis huius noui Orbis vt possint matrimonia contrahere intra 3., & 4. sanguinitatis gradum. Quod idem intelligendum in 3. & 4. gradu cuiuscumque affinitatis. Et ad vsum huius gratiæ opus non est recurrere ad Ordinarium. *Ex conc. Lim. vbi supra.*

3 Per Bullam Gregorij 13. conceditur quod tam in foro interiori, quàm exteriori possit dispensari cum Indis, in quibuscumque gradibus iure diuino nō prohibitis, vt matrimonia contrahant, vel si iam contraxerint etiam malitiosè & scienter, vt de nuouo validè contrahant. *Per Bull. Greg. XIII.* Sed prædicta dispensatio in foro exteriori debet fieri cum licentia ordinarij & assistentia vnius ex Societate Iesu.

4 Hæc

4 Hæc prædicta facultas in foro interiori est perpetua, & ab Vrbano VIII. etiam in exteriori confirmata est, excepto primo gradu, & in absentia Ordinarij. Distantiam 66. leucarum restrinxit ad 23. quæ sunt duæ dictæ, & durauit vsque ad annum 1654. *Greg. XIV.*

5 Hoc priuilegium in foro exteriori ex concessione Gregorij XIV. durauit vsque ad annum 1514. & fuit confirmatum ab Vrbano VIII. per alios 20. annos. *Seruatur in archiu. Eccl. Lim.*

6 Pius V. concessit Indis ex infidelitate nouiter conuersis, quod possint matrimonium contrahere cum vxore, quā habuerunt in infidelitate, hæc conuertatur ad fidem, etiam si prima non fuerit. *Ex conc. Lim. act. 1.*

7 Paulus III. concessit eisdem quod possint à suis Parochis, & ab alijs curam ipsorum habentibus absolui ab omnibus peccatis reseruatis etiam in Bulla Cænæ contentis. Sed hæc facultas debet esse communicata per Episcopum. Idem concessit Greg. XIII. de omni hęresi tam interiori quàm exteriori.

8 Per concessionem Concilij Limensis conceditur omnibus Parochis, & Indorū Confessoribus vt eos possint absoluere ab omnibus casibus reseruatis Episcopis, & à censuris ijs peccatis annexis. Poterit tamen Episcopus auferre vel restringere Parochis hanc facultatem prout conueniens iudicauerit.

9 Per Bullam Pij IV. conceditur Indis, vt possunt lucrari indulgentias, & Iubilea, quæ Confessionem, Communionem, & ieiunium requirunt, si solum contriti ieiunent, quando non est copia Confessoris, dummodo habeant intentionem opportuno tempore vel saltem intra mensem cōfitendi. *Ex conc. Lim. 2. ses. 3. c. 9.*

10 Ex concessione Pij V. possint Episcopi in Indis vti ad conficiendum Chrisma liquore vacato Balsamo, etiāsi non sit verum Balsamum. *Ex archiu. Eccl. Lim.*

11 Pius IV. idem concesserat, addideratque posse ab Episcopis Chrisma confici minore ministrorum numero, quam à iure requiritur. *Ex lit. Apost. ann. 1571. 4. Aug. ex Archiu. Lim. Eccl.*

12 Per Breue Pij V. conceditur Indiarum Episcopis vt possint dispensare cum quibuscumque personis in Indijs degentibus super irregularitate contracta propter quodcumque delictum exceptis homicidio voluntario extra bellum commisso, & simonia. *Ex archi. Eccl. Lim.* Qui tamen huiusmodi dispensationem acceperint iustam pœnitentiam debent adimplere, secus enim dispensatio erit nulla.

13 Per Bullam Clementis VIII. possunt omnes Præsbiteri tam sæculares, quàm regulares vti Chrismate, & oleo antiquo etiam per quadriennium ante consecratis, si à loco vbi consecratur, distent sexaginta milliarijs, quæ faciunt viginti leucas, & commodè afferri noua non possint, & est hoc priuilegium perpetuum. *Ex Vrb. 8.*

14 Ex concessione Vrbani VIII. conceditur Indis, & Æthiopibus degentibus in hoc nouo orbe, vt possint à principio Quadragesimæ vsque ad festum Corporis Christi, & eius octauam adimplere præceptum Confessionis, & Communionis.

15 Indi Cusquenses, & omnes, qui ad Cusquensem Episcopatum spectant, vt Guamangenses & alij, habent Apostolicum priuilegium per quod liberi sunt à solutione decimarum, & primitiarum. Hispani verò qui inter eos habitant, non gaudent hoc priuilegio etiā si illorum seminent terras. Indorum priuilegia

uilegia non sunt reuocata per Bullam Cruciatam, & ideo sine illa possunt omnibus vti.

SECTIO III.

De varijs casibus ad Peruanos Indos spectantibus.

1 INdorum seruitium personale in regno Chilensi licet iniustum potest tolerari, & illud defendentes absolui, quia de eo habent ignorantiam inuincibilem, & quia eos admonentibus non assentientur, possunt in sua ignorãtia relinqui; est enim res difficilis, & adhuc in lite. *Doctissimus P. Menacho in manuscrip.* Idem dicendum videtur potiori iure de Indis Guancauelicæ laborantibus.

2 Ab Indis, qui in multis non valent discernere inter mortale, & veniale peccatum, in venialibus quæ faciunt ignorantes, an sint mortalia, vel venialia, necessarium non est numerum interrogare. *Idem vbi sup.*

3 Si Indus infidelis ad fidem conuertatur cum pluribus vxoribus, videndum est quæ ex his fuerit, cum qua primùm contraxit naturalem contractum secundum regionis consuetudinem. *Idem vbi supra.*

4 Indi in quolibet anni tempore possunt recipere nuptiales benedictiones, sed sine apparatu prohibitis temporibus. *Idem vbi sup.*

5 Indi custodes mularum, si mulæ fugiant, vel eas aliquis furetur, ad illarũ solutionem non tenentur, quia ex tam parua mercede non potest oriri tanta obligatio. *Idem vbi sup.*

6 Indis regni Chilensis possunt à Gubernatoribus ebrietates permitti ob vitanda maiora mala, & quod habeant plures vxores, si hæc mala non possunt vitare nisi maioribus secutis. *Idem vbi supra.*

7 Indi scientes aliquem Hispanum, Mixtum, vel Æthiopem incidisse in peccatum reseruatum Inquisitioni, non sunt absoluendi donec denuntient. Si verò ipsi in delicto participes fuerint ad denuntiationem non tenentur, si sit periculum se prodendi. *Idem vbi sup.*

8 Indorum personale seruitium, vt iniustum prohibetur per Regias schedulas. *Doctor Solorcande iur. Indiar.*

9 In Indorum commendam non succedit maritus vxori, nec vxor marito nisi in matrimonio per sex menses conuixerint. *Ex reg. schedulis videndis in supradicto D.*

10 Indis coactis non possunt Hispani ad priuatum sui seruitium vti, etiam si sint Commendatarij, Prætores, vel Parochi quamuis seruitio carere se dicant. *Idem vbi sup. lib. 2. c. 2.*

11 Indos compellere ad seruitia reipublicæ necessaria non est iniustum, dummodo cum moderatione, & sine graui eorum incommodo exigantur. *P. Ioseph. de Acost. in manus. 21.*

12 Indi pastores non tenentur soluere amissas oues nisi dolus interuenerit; quia contractus non est factus gratia illorum; quòd si probent ouium pestem, vel mortalitatem in eadem prouincia, liberantur. *Idem vbi supra.*

13 Salarium à Prorege D. Francisco à Toleto augendum, quia valde tenue. *Idem vbi supra.*

14 In mansionibus vulgò dictis tumbos, seruitium Indorum permittitur, ita tamen, vt Indi qui in eis mulas, vel equos itinerantium custodiunt pro amissis, vel abactis dolo cessante non teneantur. Nec cogi debent ad onera portanda, nisi hæc leuia sint, & aliter necessi-

necessitate vrgente, non possint portari.

15 Litteras qui aperiunt ad Regem missas, grauibus pœnis puniri iubentur per schedulam Regiam; & pij Reges admoneri desiderant de ijs, quæ remedio indigent, & præcipuè si ad bonam Indorum gubernationem spectant. *Solor. vbi supra lib. 1. c. 13.*

16 Indos seruitiales, qui dant, & recipiunt cum non habeant fodinas, vel prædia, quæ excolant, peccant, & ad restitutionem tenentur. *Idem vbi sup.*

17 Indi non possunt vendi, nec in contractum deduci, etiamsi prædia, vel fodinæ, quibus solent distribui, vendantur. *Idem vbi supra*. Hæc tamen si tales Indos habent plus valoris habent.

18 Indos sibi ad metalla, vel prædia distributos, qui ad alia opera traducunt vel alijs vendunt, vel locant grauiter peccant. *Idem vbi supra.*

19 Indorum quos vulgo vocant de falibriquera nundinatio semper damnata, & puniri iussa. *Idem vbi supra.*

SECTIO IV.

De Indorum tributis.

1 Indi tributa soluere incipiunt à decimo octauo ætatis anno; & quinquagesimo expleto ab hoc onere releuantur. *Vide Solor. vbi supra lib. 1. c. 21. & 22.*

2 Tributi taxati dimidium soluunt Indæ Mexicanæ; Peruanæ verò nec ad tributum, nec ad aliquod personale seruitium tenentur.

3 Tributa Indorum licet sint personalia cum tamen præstentur de rebus, quas colligunt sterilitate liberantur, nec amplius tenentur remissum soluere anno altero abundanti.

4 Caciques, secundæ personæ, & nobiles à Regibus Indis descendentes à tributis sunt immunes, & idem dic de ipsorum filijs.

5 Indi qui tributis exigendis intendunt, à tributis non eximuntur.

6 Indus vxoratus cum Inda alterius Commendæ eius sequitur forum.

DECIMÆ AN SINT ab Indis soluendæ?

7 Indi Cusquenses, & Guamangenses, vt supra diximus, sunt liberi à decimarum solutione; Limenses verò ex fructibus, qui vocantur de Castilla vnum ex decem; ex his verò quæ vocantur de la tierra, vnum ex viginti.

8 Caciques, & alij qui tributa non soluunt, decimas soluere tenentur.

9 Commendatarij siue Patroni Indorum debent decimas soluere de speciebus, quas pro tributis Indorum accipiunt.

DE INDORVM MVNICIPIIS, SEV reductionibus.

10 Indi in municipia reducti ea deserere non debent, & si deserant reuocari possunt. Si verò fugiant propter iniurias, & vexationes non debent restituere, quæ lucrati sunt, immò nec tributa.

11 Vasallis etiam si seruitium, quod debent minimum sit, non possunt locum fundi deserere, & fugientes reuocari, & castigari possunt.

12 Indi à suis municipijs fugientes, & eos recipientes, peccant, & ad restitutionem tributorum, & damnorum tenentur.

13 Vitium ebrietatis in Indis multorum peccatorum radix; sed Hispani, & præ-

& præcipuè Magiſtratus, Correctores ſcilicet, & Parochi, qui Indis vinum vendunt, & alias potiones, quibus inebriantur, magis peccant, quam ipſi porrigentes venena, qui antidotum præſtare deberent.

14 Indorum teſtamentum minorem, quam ruſticorum ſolemnitatem requirit. Fit enim validè ſine publico tabellione, & ſine teſtibus rogatis coram Indo à gubernatore nominato duobus, vel tribus teſtibus ſiue viris, ſiue fœminis.

15 Sex Indorum conteſtatio ſimul, vel ſeparatim deſumpta pro vno tantum teſte eſt reputanda ex ordinatione D. Franciſci à Toleto.

DE INDORVM Commendis.

16 Licitè à Regibus dantur Conquiſitoribus huius regni, eorumque filijs in præmium militaris laboris, & periculorum, quæ paſſi ſunt in eius conquiſitione.

17 Commendæ plures, & pinguiores hodie dari ſolent Magnatibus, & alijs nobilibus Hiſpaniæ, quod iniuſtum & damnoſum reputat doctiſſimus Doctor Solorzano.

18 Penſiones ſuper Commendis non ſubiacent alij fortunæ, niſi caſus fortunæ omnes fructus tollat, vel in tantum, vt penſiones non ſufficiant.

19 Penſio non conſolidatur cum proprietate, vbi proprietarius certam, & præfinitam quantitatem habere iubetur, & non amplius.

20 Commendatarius Indorum, ſi eis damna intulerit, neſciatque quibus in particulari, reſtituat hoſpitalibus, vel Eccleſijs ſuæ Commendę, vel ſuis ſumptibus mittat Concionatores Euangelicos.

21 Commendatarius tenetur reſidere non in Indorum municipijs, ſed in viciniore Hiſpanorum ciuitate, à qua ſi abſit, & vocatus non venerit ad reſidendum, poterit à Commenda priuari, niſi Regia gaudeat diſpenſatione, vel excuſetur impedimento ad id non affectato.

22 Indorum Commiſſarij, qui tributariorum numerum, vel augent, vel minuunt, grauiter peccant, & ad reſtitutionem tenentur.

SECTIO V.

De alijs reſolutionibus circa eandem materiam, ſelectis ex doctiſſimis manuſcriptis P. Ioannis, Pereſij Menacho.

1 INdis, qui habent conſuetudinem ſe inebriandi, differenda eſt abſolutio per aliquod tempus, docendaque remedia; ſi vero ſpes ſit, quod ſe emendabunt, debent abſolui.

2 Indæ, quæ potionem faciunt, quæ dicitur Chicha, ſi vni in tanta quantitate vendant, vt certum ſit, quod emens illa ſe inebriabit, vel vendat ei, qui ſe inebriandi conſuetudinem habet, peccant mortaliter. Si verò moderatam potionem vendant, non peccant.

3 Indæ ſiue ſolutæ, ſiue coniugatæ non poſſunt compelli ad nendum, vel texendum pro tributis ſoluendis virorum.

4 Indi non poſſunt cogi ad laborandum in feſtis Hiſpanorum. Si verò cogantur, reddendum eſt eis ſtipendium non vt taxatur per Regiam ſchedulam, ſed vt ſpontaneè laborantibus dari ſolet.

5 Indorum Prætor poteſt Caciques compellere vt aſſignatos Mitayos ad

fodinarum labores complete adducat, sed cum moderamine Christianæ pietatis, & prudentiæ, & tenetur, ne Indi vltra tempus eis designatum laborent, prouidere.

6 Indi, nisi exigatur, non tenentur in conscientia soluere tributum.

7 Indæ etiamsi à sua domina cogantur, si his qui se inebriant Chicham vendant in magna quantitate, & admonitæ non emendentur non sunt absoluendæ.

8 Indi, qui nesciunt distinguere inter mortale, & veniale, etiamsi quæ venialia sunt, putent esse mortalia, non sunt cogendi ad aperiendum numerum.

9 Indos ad vnum ministerium assignatos non potest eorum Prætor ad aliud assignare, nisi ipsi sponte velint. Qui si assignentur ad agros colendos, non possunt ab agrorum dominis ad pecora custodienda mitti, nisi soluatur eis idem quod dandum erat si agros colerent, vel de nouo ipsi sponte conueniant pro pretio minore.

10 Indis qui ante completum seruitium fugiunt, non debetur stipendium facti seruitij, nisi computato damno ab eis facto per fugam.

11 Si verè, & non fictè ægroti sunt, non sunt cogendi ad seruitium, quod propter infirmitatem præstare non potuerunt, sed liberi redeant ad suos, sed pro diebus, quibus non laborauerunt nil eis debetur.

12 Qui ab Indis vltra taxam assignatam aliquid exigit, debet restituere Quòd si ignoret à quibus accepit, det pauperibus, vel pio operi in populo, vbi illi Indi degunt, quod melius erit.

13 In Chilensi bello, nec in alio licitum est occidere innocentes per se nisi per accidens contingat, quod explosus globulus contra hostes innocentes percutiat.

14 Indos, vel Indas furari, & ducere in bellum, vt seruiant illicitum est militibus.

15 Indos baptizatos etiam si serui sint dare gentilibus pro redimendis Hispanis nullo modo licet; quia manifesto periculo apostatandi exponuntur, idque debet Episcopus impedire censuris.

16 In Chilensi regno Indis baptizatis, qui si compellerentur vnam tantùm habere vxorem, transirent ad hostes gentiles, permitti potest plures habere, ne maiora mala sequantur. Hoc de his intelligendum qui non degunt inter Hispanos.

SECTIO VI.

DE EISDEM EX EODEM.

1 NOn licet Gubernatori mittere milites ad furandos Indos, vel Indos, vt seruiant, nec equos, & similia.

2 Indorum contractus sunt ipso iure nulli, si fiant sine assistentia, & facultate iudicis.

3 Indi addicti ad fodinas non possunt vendi, nec emi, & venditor, & emptor, & fodinarum prouisor vulgò auiador, qui sciens prohibitum esse contractum, soluit pretium, peccat mortaliter, quia peccato mortali cooperatur.

4 Quod Indorum regulis vulgo Caciques promittitur pro Indis, quos ad fodinas assignant, non debet restitui, sed his quibus assignati erant per scedulam, si ab eis ablati fuerunt.

5 Prætor Indorum, qui pecunia ad Xenodochium spectante medicamenta emit non potest charius vendere ipsi Xenodochio, & illud in quo ditior factus fuit ei restituere tenetur.

6 Prætor Indorum, qui emit à Commendatario triticum Indicum, vt lucraretur,

retur, & vendidit illud pretio currenti, & lucratus est aureum vnum in quolibet modio vulgo fanegia, & qui in specie non soluerant in argento soluebant pretio tunc currenti; si isti, quia non poterant, & in specie non habebant tributum antea non soluerunt, restituendum est illis quod vltra tributi persoluendi taxam tribuerunt.

7 Indorum Prætor qui alicui Indos assignauit dum Prorex confirmarèt, & ob hoc munera accepit, debet restituere, vel finito officio per interpositam personam à donante cognoscere an ex animo dederit omnino liberali.

8 Prętor Indorum restituere tenetur damna secuta ex mala sui officij administratione.

9 Indorum Prætor, & Notarius pro inscriptionibus formas videlicet, si aliquid receperint, restituere tenentur.

10 Indos, qui vulgo dicuntur Poncocamayos non possunt Prætores innendo, vel texendo occupare, & pro alato obsequio herbæ, & lignorum pretium tenentur soluere, quòd si non soluerint, restituere tenentur.

11 Indis, qui in diebus festis dolo ducuntur ad fodinas, etiamsi erutum aurum donandum sit pauperibus, vel pijs locis merces consueta restitui debet, & antequam ad laborem eant sacrum audire debent; vt autem in die festo laborent ob piam causam Episcopus potest dispensare.

12 His, qui Indos redimunt iniustè captos ne occidantur à victoribus, licet eos in seruitute detinere donec seruitio pretium datum recompensent. Si verò in periculo occisionis non sunt, non licet eos redimere nisi ipsi sponte velint.

13 Puella, quæ non habet ætatem ad contrahendum matrimonium, non succedit in ius Indorum viri, cum quo desponsata fuit, si moriatur vir antequam contrahat.

14 Indi ita pauperes vt nullo habeant vnde eleemosynam erogent, possunt lucrari iubilæum sine eleemosynæ erogatione, dummodo ieiunia, orationes, & alia adimpleant.

15 Si intra duas hebdomadas non possunt confiteri, quia non est copia Confessariorum, vel ob aliud legitimum impedimentum, sufficiet de peccatis conteri cum proposito quam primum potuerint confitendi intra vnum mensem lucrabuntur indulgentiam, & poterunt à votis, & censuris absolui, & manebunt absoluti, & vota commutata, etiam si confitendi propositum non adimpleant.

16 Si fuerint Communiones capaces debent intra duas hebdomadas communicare; si autem intra eas non potuerunt liberi manent ab obligatione Communionis ex priuilegio Pij IV. *& ex conc. Lim. 2. sess. 3. c. 94.*

17 Hoc non solum de Indis, sed de omnibus alijs, qui legitimè sunt impediti ad confitendum, debet intelligi. Qui autem Communiones incapaces sunt, quicumq; sint, sine Communione lucrari possunt Iubilæum ex priu. Greg. XIII.

18 Chilense bellum contra rebelles Indos vt in præsenti statu geritur, iustum est propter iniurias, & damna illata ab eis Ecclesijs, fidei, & innocentibus, sed licet fiat ad defensionem, ad reparanda damna, & ad reducendos Indos Christianos ad Ecclesiæ gremium, qui tamen viui capi possunt, non debent occidi, quia maiora illis ab Hispanis illata sunt damna, vnde non videtur iusta illorum captiuitas.

19 Indis ante 14. annum in viris, & ante 12. in fœminis, de quibus dubitatur an plenum vsum rationis habeant, si

pater, & mater non consentiant, non potest ministrari Baptismus, licet tamen si consentiant ipsi, & filius baptizandus; qui si renuat, non licet, nisi moraliter constet vsu rationis carere, vel sit in mortis periculo, in quo baptizari debet sub conditione, cùm dubitatur an plenum habeat iudicium, curandum est tamen, vt Baptismo consentiat, Qui si potest doceatur, quæ necessaria sunt necessitate medij, secundum illud D. Pauli; *Credere enim oportet accedentem ad Deũ, quia est, quod inquirentibus se remunerator sit.* Quæ si cognoscat, & per Baptismum animam mundari à peccatis cupiat, dolens de illis, & sperans gloriæ remunerationem, iustificatur per fidem, & cognitionem supernaturalem. Quæ sufficiunt in eo, qui non potest doceri, quæ necessaria sunt necessitate præcepti.

SECTIO VII.

DE EODEM THEMATE ex eodem.

1 INdorum distributio ad fodinas non debet esse secundum iustitiam distributiuam rigorosam, & geometricam, sed secundum iustitiam legalem. Nec ei, qui maiorem fodinam, vel ditiorem, vel plures fodinas habet, plures Indi sunt geometricè distribuendi, sed prout distributor magis communi bono conuenire iudicauerit. Vnde si pauperiorem habens fodinam labores diligentius promoueat præferendus est illi, qui negligens est, licet habeat ditiorem; & qui blandè Indos tractat ei, qui durè, immò huic auferendi, quia bonum commune in præferendum est particulari, & Regia schedula sic interpretanda est.

2 Indos ad vehendos fructus trangenes scilicet & placa vt vulgo vocantur, & ad paludes addictos non licet addicere ad fodinas, quia hic labor durior est, & quod in requiem concessum est, illis non debet in maiorem laborem conuerti, nec obstat in vsu esse, quia non est vsus, sed abusus.

3 Licet Indis ad fodinas addictis alijs mercedem soluere, & pro se substituere, quod vulgo mingai e dicitur, quia in hoc nulli faciunt iniuriam.

4 Indos distribuere his, qui non habent proprias fodinas, sed locatas licitum est, quia expediens bono communi.

5 Indos, qui per decennium Commendatarijs seruierunt, cogere, vt sint eorum perpetui ianaconæ (vt vulgo vocantur Indi Hispanis seruientes) iniquum est, quia liber vllo tempore non præscribitur, vt constat ex *l. fin. C. de præscrip. long. temporis & l. vsu capionem.* Nec possunt licitè impediri, ne redeant ad suos populos, vt colligitur *ex l. si quis, ff. de iudicijs.*

6 Indi Ianaconæ, quod arte aliqua acquirunt, sibi, & non Commendatarijs acquirunt, quia serui non sunt, & soluto tributo à Principe taxato, quod vltra tributo ab eis Commendatarij exigunt restituere tenentur, vt constat *ex p. 2. Testam.*

7 Ianaconas dare in dotem filiabus iniustum est, & filios à parentibus separare iniquum. Videatur *lex. 3. titul. 20. part. 2.*

8 Indorum reguli nisi ob graues causas grauia scilicet delicta, vel contra Deum, vel contra Regem, vel propter inhabilitatem non possunt suo munere priuari.

9 Contra Indos bellum gerere, & inuasiones facere, quæ vulgo Malochæ dicuntur ob id solum, vt mancipia capiantur, iniustum est.

10 Seruitium personale moderatum ob commune reipublicæ bonum introductum, vt est Limæ, licitum est.

11 Indi sabbatis non tenentur abstinere à carnibus, quia nullo iure, vel consuetudine obligantur. Hæc enim obligatio in Hispanis solum est ex consuetudine, quæ nunquam inter Indos fuit recepta.

12 Gubernator, qui potest Indos commendare, debet eis commendas dare, qui magis benemeriti fuerint, & peccat, & ad restitutionem tenetur, si minus benemeritis dederit, sicut is, cui committitur mercedes soluere operarijs, qui plus laborauerint, si det his qui minus, & à fortiori si det alijs indignis, qui non laborauerunt. Potest tamen, si plus benemeritus diues sit, & minus benemeritus pauper, huic licitè dare Commendam, vel ei qui minus laborauit si communi bono Indorum, vel reipublicæ vtilior sit.

13 Non licet Gubernatori Commendas dare famulis suis ob sibi exhibitum obsequium, nec ob id, quod in honorificis muneribus, quæ potius sunt præmia, quam seruitia, Regi seruierunt.

14 In his Commendis licitum est sicut in beneficijs Ecclesiasticis pensiones imponere, si non fiat contra commune bonum Indorum, vel in damnum ipsius Commendatarij, cuius seruitia non sunt sufficientia præmio affecta.

15 Qui fodinas non habet, vel si habet non operatur in eis, Indos sibi datos non potest dare alteri etiam fodinas habenti: nemo enim rem non suam dare potest, & minus locare.

16 Venditio agrorum communitatis Indorum, si fiat sine authoritate Protectoris generalis, est nulla. Si autem ager, vel terra fuerit Indi particularis, debet fieri cum facultate Regij Senatus, secus est nulla.

17 Indi qui vulgo ladinos dicuntur, iuris communis excommunicationes incurrunt; verbi gratia, si clericum percutiant, & sic de alijs. Alij verò qui an sit, vel quid sit excommunicatio numquam audierant, nullam excommunicationem incurrunt, qui vt Limense Concilium docet non spiritualibus, sed corporalibus si deliquerint plectendi sunt pœnis.

18 Indis qui pecora custodiunt, vulgò dictis miches, merces pro labore duo regales argentei debentur.

19 Indi in quocumque die Quadragesimæ possunt communionis præceptum adimplere ex consilio Confessoris, & rationabili causa. Quia sicut ex consilio ipsius potest differre, sic, & anteponere.

20 Indis potionem inebriantem (vulgò dictam guarayo) vt ad populum suum ferant, licitum est vendere, vni autem ad bibendum tantam copiam dare vt probabiliter inebriandus sit, illicitum est.

21 Indos cogere, vt cibos quos in tributum dederant, emant iniquum est, quia emptio, & venditio debent sponte fieri, *l. inuitum c. de contr. vend.*

22 Ab Indis non debet exigi in argento, quod in specie debent, quia ob iustas causas prohibitum est, nisi propter sterilitatem, vel infirmitatem in specie non possint soluere, & tunc pretio currente rerum quæ in specie dandæ erant & non maiore.

23 Indi Bulla non indigent vt Hispanorum festa non seruent, nec vt non ieiunent ieiunia Hispanorum, nec vt matrimonium contrahant in 3. & 4. consanguinitatis gradu, nec vt à reseruatis absoluantur, quia non sunt hæc

pri-

priuilegia, sed quasi leges municipales huius Peruanæ Prouinciæ, & quamuis priuilegia essent, cum sint omni Indorum nationi concessa, non reuocantur per Bullam, sicut nec quæ vni religioni conceduntur vt constat ex ipsa Bulla Latina, & ex Bulla Pauli III.

24 Indorum infantes licitum sine ceremonijs baptizari cum eorum parentes id petunt ægrotos esse affirmantes, ob frequens periculum sine Baptismo obeundi.

25 Cum Indorum opera Hispanus per mensem conducit, & illi nolunt in festis in quibus possunt, operari; si merces non æquat laborem tot dierum, non est pretium minuendum.

SECTIO VIII.

De Indorum Prætoribus Resolutiones variæ.

1 INdorum Prætores si in domo sua bibudos habeant chartarum, vel in aliorum domibus fieri permittant non sunt absoluendi, quia qui peccatis remedia tenentur adhibere innumera patrandi peccata causam præbent. *Comm. DD.*

2 Qui concubinatus, & alia peccata permittunt ob metum ne apud proregem de falsis criminibus accusentur non excusantur à graui peccato, & indigni sunt officio, quod gerunt, bono vitæ exemplo falsitatis arguant inimicos, & Dei adimplendo præcepta Deum habebunt amicum. *P. Menacho in manuscript.*

3 Prætores, qui minori pretio quam alij emunt cibos ab Indis, vel quæcumque alia peccant, & restituere tenentur, nec consuetudine excusantur quia est abusus. *Idem vbi supra.*

4 Iuramenta facta à Prætoribus de non emendo, vel vendendo vt lucrentur, non sunt commutabilia nisi à Deo, vel ab homine in cuius fauorem fiunt. *Idem vbi supra.* Et cum moraliter impossibile sit quod sine graui Indorum, & muneris sui damno negotientur non sunt absoluendi nisi desistant.

5 Vini venditio speciali prohibitione Prætoribus est interdicta propter innumera tam corporis quam animæ damna quæ Indis inde eueniunt. *Ex schedula Regia.*

6 Prætores non tenentur iuramentum facere de non negotiando, nisi ab eis exigatur. *P. Menacho vbi sup.*

7 Indos nemo iuste obligabit, vt se extraordinarijs medijs præparent ad sacram recipiendam Eucharistiam. *Sequentes, & selecti casus vsque ad 24. desumpti sunt è docto tractatu Ferdinandi Zuritæ clerici Præsbyteri.*

8 Gentilicæ Indorum Confessionis secretum, si recta intentione, conuenientique modo fieret, ita fideliter obseruari oportebit, vt neque ex præcepto etiam superioris punitionem cogitantis, vel ipsi, vel cuiquam alteri esse à Confessario detegendum.

9 Confessio, quæ apud Indos Idolorum cultores in vsu erat, & fortasse modo est nulla, speciali obligatione Confessarium Indicum ad secreti custodiam astringit, cum vtilis est ad ipsius pœnitentis spirituale bonum.

10 Indorum reguli, qui ad ebrietatem Indos inuitant, dummodo id conuiuium ad populum exhilarandum, & ciuium voluntates conciliandas efficiant, & moderatam diligentiam exhibeant ad damna euitanda non peccant, nec restituere tenentur etiam si rixæ excitentur, quas eis facile non est componere. Si verò propter notabilem eo-

rum negligentiam damna sequantur, & peccabunt, & restituere tenebuntur. *Vide D.Th.2.2.q.44.art.6. & q.64.art.8.*

11 Ab Indicis medicis, qui magicis superstitionibus pharmaca conficiunt, impium est medicinam accipere. Si tamen Dæmonum opera cessasse intelligatur, & alioquin medicamentum est salutare, licitè sumi potest.

12 Nullus est fere licitus vsus eorum medicamentorum, quæ Indi venefici, quos hampi camyse vocant, solent ægrotis adhibere.

13 Indo Catechumeno frequenter committenti crimina grauia cum scandalo Baptismus conferendus non est, quo vsque ille mores emendauerit; secus verò si aliquando sine scandalo in nonnulla crimina & si grauia præ humana fragilitate labatur.

14 Indicus Parochus si se ad Indorum institutionem talento carere cognouerit, & faciendi in Indis fructum spem omnino amiserit, ex charitate debet idoneo suum locum concedere. *Colligitur ex D.Th.doctrina 2.2.q.184.art.2.*

15 Ad charitatis, & honestatis officia præstanda nemo potest priuata cuiuscumque authoritate compelli, & ideo non possunt Indi ad hæc obsequia ab Hispanis compelli.

16 Etiam in mortis articulo suadere Indus non debet vt per interpretem confiteatur, si hic seruaturus non est secretum, propter multa scandala quæ inde possunt oriri.

17 Cum Idolorum simulachra formalem, & distinctam in Christianam religionem blasphemiam, vel illusionem continent, ea priuato etiam homini vbicumque reperiantur, ita confringere licebit, vt non temerè, & sine diuinæ gloriæ fructu mortis periculo se exponat. Secus non licebit priuata authoritate confringere. *2.2.q.1.art.4.*

18 Indicæ fœminæ adulterinos filios etiam ab Hispanis progenitos non debent naturalibus legitimis præferre. Possent tamen si digniores sint, & ideo nobiliori cultu magis indiguerint, pretiosiora vestimenta prouidere.

19 Indis prædicare, Euangelium in remotis regionibus, à quibus longe Episcopi absunt etiam laicis licet, sine Episcopi licentia ex ratihabitione illius.

20 Indis Kocam vendens eo quod multi illa ad malum abutantur, nullum peccatum committit.

21 Perditos, & sceleratos homines Catholicæ maiestatis lege prohibitos ad Indos transuehere restitutionis obligationem inducit. *2.2.q.101.art.2.*

22 Indicæ linguæ imperitus si periculo prædicandi falsitatem in rebus fidei, vel morum se exponat, peccabit mortaliter.

23 Indi qui ideo solum Baptismum volunt recipere, vt Regem suum imitentur parati vt ad regis nutum quamcumque sectam admittant non sunt recipiendi ad Baptismum.

24 Indi Christiani, qui tributum conferunt, quod credunt in Idolorum cultum expendendum, grauiter peccant nisi ad populi communis vsus exigatur.

25 Indis amicis Infidelibus Gubernator Christianus, qui tradit vinctos inimicos occidendos non peccat, & si illi eos crudeliter occidant, & comedant. *Villal.to.2.art.4.q.15.*

INCENDIARIVS Vide verbum, *Excommunicatio.*

INDIGNATIO.

1 Indignatio nolentis videre, vel audire

audire eum cui irascitur vt plurimum est solum veniale peccatum.

DISPVTATIO IV.

SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

INDVLGENTIÆ.

An in Ecclesia sit thesaurus spiritualis, & ex quibus constet.

1 IN Ecclesia esse thesaurum infinitum ex meritis Christi locupletatum, & meritis aliorum Sanctorum superabundantem est de fide. *Extrau. Vnigenitus de pænit. & remiss.*

2 Quoduis opus bonum pænale quatuor effectus habet, reddit iustum meliorem, contra tentationes firmiorem, & auget gratiam de condigno in eo, qui illud operatur, & satisfacit in hac vita pro luendis pœnis in alia. De congruo autem pro alio meretur, & satisfacit. *Comm. DD.*

3 Satisfactionibus, quæ Christo, & alijs sanctis superfuerunt congeritur Ecclesiæ thesaurus, ex quo à Pontifice Christi vicario extrahuntur indulgentiæ. *Vide Henriq. lib. 7. de indulg. c. 2. n. 3.* Est autem hic thesaurus depositus in acceptatione diuina.

QVID SIT INDVLGENTIA; & an in Ecclesia sit potestas indulgentias concedendi.

4 Indulgentia est pœna pro peccatis debitæ relaxatio, quæ fit extra sacramentum ex applicatione thesauri Christi, & SS. & est non solum absolutio, sed solutio. *Vide Villal. to. 1. tr. 26. dif. 3.*

5 In Ecclesia est potestas indulgentias concedendi. Contrarium est error. *Trid. ses. 25. in decr. de indul.*

6 Indulgentiarum vsus est à tempore Apostolorum licet sub alio nomine. *Comm. DD.*

7 Summus Pontifex, & Episcopi habent potestatem indulgentias concedendi. Summus Pontifex cum plenitudine, Episcopi cum limitatione. *c. cum ex eo de pœnit. & remis.*

8 Episcopi possunt cum limitatione concedere suis subditis etiam in aliena diœcesi. *dict. c. cum ex eo.* In dedicatione Ecclesiæ annum vnum, in alijs festiuitatibus, & occasionibus solum 40. dies indulgentiarum.

9 Episcopus excommunicatus denuntiatus, vel notorius clerici percussor non potest indulgentias concedere. *Comm. DD.*

10 Archiepiscopus potest in sua prouincia concedere indulgentias, quas Episcopi possunt. *c. nostro de pœnit. & remiss.*

11 An verò hæc Episcoporum potestas sit à iure diuino, vel non, alij negant, alij probabilius affirmant. *Nauar. de indulg.*

12 Papa, & Episcopi possunt delegare hanc potestatem indulgentias concedendi. *Comm. DD.*

13 Concilium generale sede vacante habet potestatem indulgentias concedendi; non verò Prouinciale, nec Capitulum sede vacante, nec Prouisor, nec Parochus. *Comm. DD.*

14 Consuetudo legitimè præscripta potest dare hanc iurisdictionem Parocho, vel alij secundum probabiliorem. *Villal. tr. 26. dif. 3. tr. 1.*

15 Abbates, & Prælati religiosorum non habent hanc potestatem. *c. accedentibus de ex præl.*

AN

AN PRÆLATI religiosi possint sæculares admittere ad suorum operum communicationem.

16 Bona opera vnius possunt alijs communicari, vel per modum meriti de congruo, vel per modum satisfactionis. *Comm. DD.*

17 Ad communicationem per modum meriti de congruo non est necessaria specialis intentio, eo ipso quod quis sit in gratia particeps omnium timentium Dominum. *Ex Symb. Apost.*

18 Satisfactio minuitur ex eo, quod multi ex illa participent, non verò meritum. *Comm. DD.*

19 Satisfactio statim sortitur effectum, meritum autem post multum temporis potest applicari. *Comm. DD.*

20 Quilibet potest applicare alteri suam satisfactionem, meritum autem non nisi de congruo. *Vill. tr. 26. dif. 6.*

21 Prælati possunt quemlibet admittere ad communicationem bonorum operum suorum subditorum quoad meritum de congruo, & impetrationem, quia in hoc à subditis nihil aufertur. Satisfactionem vero subditorum sine illorum voluntate saltem præsumpta applicare non potest, licet contrarium teneant viri docti. Potest tamen præcipere subditi, vt alicui satisfactionem in necessitate applicent. *P. Suar. to. 4. disp. 55. nu. 6.*

SECTIO II.

An possit Ecclesia indulgentias concedere pro animabus in Purgatorio existentibus.

1 ECclesia potest indulgentias concedere pro animabus Purgatorij per modum suffragij. *Comm. DD. Vide Suarez vbi supra disp. 53. sec. 1. n. 3.*

2 Indulgentiæ aliæ sunt per modum absolutionis, & hæ non conceduntur nisi ab habentibus iurisdictionem in eos quibus conceduntur. *Comm. DD.* Aliæ sunt per modum participationis, quibus gaudent ipsi Prælati; aliæ tandem per modum suffragij, id est per modum solutionis vnius, qui pro alio offert pretium.

3 Papa non potest applicare indulgentias animabus Purgatorij, nisi per modum suffragij, quia iam sunt extra suam iurisdictionem. *Comm. DD. Vide Bellar. l. 1. de Purg. c. 16.*

4 Indulgentia viuis concessa non potest defunctis applicari nisi ex speciali concessione, qualis est illa Leonis X. facta Franciscanis, vt omnes indulgentias ipsis concessas possint pro defunctis applicare. *Henriq. vbi supra lib. 7. c. 8. n. 1. Leo X. habetur in comp. Min.*

5 Episcopi, & Archiepiscopi non possunt pro defunctis indulgentias concedere. *Henriq. vbi supra c. 32.*

6 Moraliter loquendo licet Papa possit quamplurimas indulgentias concedere, Purgatorium non exhauriet, quia hoc pendet ex acceptatione diuina, quam in hac vita ignoramus.

AN SIT NECESSARIA iusta causa ad indulgentias concedendas.

7 Ad concedendas indulgentia est necessaria causa pia, ac iusta, non sufficit sola Papæ charitas, vel voluntas liberandi animas à pœnis. *Clem. 6. in Extrau. vnig. de pænit. & remiss.*

8 Si Papa sine sufficiente causa concedat indulgentias, & priuilegia, hæc valebunt, & non illæ. *Suar. vbi supra sec. 2. nu. 8.*

9 Causa debet esse rationabilis, & proportionata. *Idem to. 4. disp. 59. sec. 3. nu. 9.*

10 Si Papa forte decipiatur in proportione causæ valebunt indulgentiæ secundum proportionem causæ. *Idem vbi supra.*

11 Sufficientia causæ pensanda est secundum bonum Ecclesiæ, nec causa adeo parua, quæ ad alteram relata non reputetur magna. *Comm. DD.*

12 Multi graues DD. asserunt quamlibet piam causam sufficere ad concessionem plenissimæ indulgentiæ, quod facit valde probabile summa liberalitas Christi erga suam dilectissimam sponsam Catholicam Ecclesiam. *Vide Villal. vbi supra.*

13 Sufficit pro causa opus bonum, & satisfactorium, licet alias quis ad illud sit obligatus. *Comm. DD.*

14 Ad indulgentiam consequendam non tam iuuat magnitudo operis pœnalis, vel iusta causa, quam ardens charitas, & viua fides in Christum, quæ transfert mentes. *Notabilis DD. sententia.*

AN INDVLGENTIÆ tantum valeant quantum sonant.

15 Valent indulgentiæ quantum sonant, quando adest iurisdictio in concedente, iusta causa, & proportionata, & ab illarum capaci debitæ diligentiæ fiunt. *DD. in 4. dist. 20.*

16 In dubio interpretandæ sunt in fauorem animarum.

17 Idem nunc sunt indulgentiæ plenæ plenariæ, & plenissimæ, licet olim fuerint diuersæ. Per quamlibet ex his remittitur omnis pœna debita pro peccatis. *Comm. DD.*

18 Cum additur remissio omnium peccatorum, & pænitentiarum, quæ pro illis impositæ fuerunt intelligitur de pænitentijs à Confessario impositis. *Villal. vbi supra.*

19 Iubileum addit supra indulgentiam absolutionem à culpis reseruatis magis, vel minus pro arbitrio concedentis, *Comm. DD.*

20 Cum in concessione dicitur tot dies, vel annos de iniunctis pœnitentijs non intelligitur de annis, vel diebus Purgatorij, sed de satisfactionibus à Confessario impositis in hac vita. *Vide Vill. vbi supra.*

21 Multo maior est satisfactio vnius diei in hac vita quam plurium annorum in alia. *Comm. DD.*

22 Fallunt, qui asserunt neminem esse in Purgatorio vltra viginti annos, quia ex nonnullis reuelationibus, quæ in vitis Sanctorum habentur constat aliquos damnatos fuisse vsque ad finem mundi; Propterea à Sum. Pont. conceduntur indulgentiæ in magno numero, & Bonifacius Papa dixit, Indulgentiæ Ecclesiæ Lateranensis numerari non possunt nisi à solo Deo, & ego omnes illas confirmo. *Quia contra comm. sententiam DD.*

SECTIO III.

An anima in Purgatorio existens cùm ei conceditur indulgentia plenaria statim exeat?

1 CVm quis pro anima existenti in Purgatorio plenariam indulgentiam lucratur, statim exit, sed cum hoc apud nos sit valde incertum, oportet quam plures lucrari. *Comm. DD.*

2 His qui in hac vita in lucrandis indulgentijs, & animabus Purgatorij iuuandis negligentes fuere valde probabile

bile est à Deo suffragia non applicari in pænam negligentiæ eorum, vt viuentes fiant diligentiores. *Comm. DD.*

3 Cum in concessione non exigitur Confessio, sine illa indulgentiæ possunt lucrari, secus verò cum exigitur. *Comm. DD.*

4 Cum in concessione dicitur, De quibus corde contriti, &c. non est necessarium, quod immediatè præcesserit Confessio, & probabilius non sufficere solam contritionem. An verò pæna peccatorum oblitorum remittatur, aliqui negant, mihi autem videtur durum. *Vill. vbi supra dis. 11.*

5 Muti per nutus, vel per scripta confitentes indulgentias lucrari possunt. *Comm. DD.*

6 An verò in illis verbis, Et de pænis illis impositis, comprehendantur aliæ pænæ non impositæ à confessario alij aiunt, alij probilius negant. *Villal. vbi supra.*

7 Quando habetur in concessione, quod indulgentiam concedat Confessor idoneus, intelligitur de sacramentali Confessione, per eum, qui possit perficere Sacramentum. Si autem dicat, quod alicui possit concedi in articulo mortis, poterit etiam non Sacerdos. *Syluest. verb. indulg. n. 69.*

8 Quando Confessio exigitur, debet esse sacramentalis, & sufficit per nutus. *Comm. DD.*

9 Cum dicitur, quod possit confessorem eligere, qui ei concedat indulgentias, si iudicium amisit, quilibet sacerdos poterit, & in huius defectu clericus primæ tonsuræ, & hoc deficiente etiam sæcularis. *Henriq. lib. 7. de indulg. c. 6. nu. 4.*

10 Cum dicitur, quod parti satisfaciat, & non potest, ei potest indulgentia concedi. *Syluest. vbi supra n. 30.*

11 Cum dicitur, quod concedatur in vero mortis articulo, in præsumpto non potest. *Comm. DD.*

12 Cum dicitur, quod absoluatur à culpa & pœna, non debet intelligi, quod culpa per indulgentiam remittatur, sed quod possit sacramentaliter à reseruatis absolui. *Villal. vbi supra.*

13 Religiosi præsumentes absoluere à culpa & pœna incidunt in excommunicationem ipso facto, & est Papæ reseruata. *Clem. de relig. de priuileg.*

14 Cum dicitur in Iubileo, quod confiteatur in hebdomada, & communicet in Dominica, sufficit in ipsa Dominica confiteri, quæ debet esse sequens. *Nauar. de or. Min. c. 95.*

QVIS POSSIT indulgentias lucrari.

15 Baptizati, & vsum rationis habentes possunt indulgentias lucrari. *Comm. DD.*

16 Qui indulgentias lucrantur debent esse subditi illas concedentis, sed sufficit, quod in hoc solum sint subditi, & ideo religiosi possunt lucrari indulgentias concessas ab Episcopo in cuius diœcesi morantur. *D. Tho. Add. q. 27. art. 2.*

17 Prælati possunt lucrari indulgentias à se concessas secundum probabiliorem sententiam, & possunt secum dispensare in faciendis diligentijs illas commutando. *Suar. to. 4. disp. 51. sec. 1. num. 24.*

18 Ad Bullam sumendam non est opus esse in gratia, secus verò ad sibi lucrandas indulgentias. *Idem vbi supra disp. 25. nu. 15.*

19 Non desunt, qui dicant indulgentias in peccato lucratas licet, tunc non prosint, reuiuiscere per pœnitentiam. Probabilior tamen est contraria sententia. *Idem vbi supra disp. 25.*

20 Cum opus ex se bonum ratione alicuius circumstantiæ est peccatum veniale, non ideo impedit lucrum indulgentiarum, licet aliqui sentiant contrarium. *Idem vbi supra disp.52.sec.6.*

21 Qui facit in peccato aliquod opus bonum, vt postea cum sit in gratia indulgentiam consequatur, illam consequitur secundum probabiliorem sententiam, licet tutior sit contraria. *Vill. vbi supra.*

22 Licet qui est in peccato, consequi indulgentiam non possit, potest tamen alios fauores, vel commutationem votorum, &c. Hi tamen non comparantur sine confessione si sub ea conditione vt mos est, concedantur. Sufficit tamen ad consecutionem illorum confessio informis. *Suar.to.4.disp.52.sec.3.n.16.*

23 Ad indulgentiæ consecutionem necessaria est intentio actualis, vel virtualis, & post opus factum sufficit ratificatio secundum probabilem opinionem, tutius tamen est iterum opus facere.

AN SIT NECESSARIVM *nihil ex petitis diligentijs prætermittere.*

1 Totum, quod indulgentiam concedens petit, est adimplendum, & licet ob impotentiam, vel ignorantiam omittatur lucrum cessat. *Comm. DD.*

2 Cum Ecclesia destruitur, & postea ædificatur, durant adhuc in noua indulgentiæ, quæ erant in veteri, secus verò si alio transferatur. *Suar. to. 4. disp. 51. sec.1, n.9.*

3 Preces debent fieri in Ecclesia assignata, & per grana ad id deputata, & non per alia. *Comm. DD.*

✠✠✠

AN QVIS POSSIT *alijs indulgentias lucrari.*

4 Non potest vnus pro alio indulgentias lucrari nisi ex speciali concessione. *Henr.l.7.de indulg.c.8.n.1.*

5 Eleemosynæ, & alia quæ fieri possunt per interpositam personam sufficit, quod ratificentur ab eo, in cuius nomine facta sunt. *Suar. to. 4. disp. 51. sec. 1. num. 5.*

6 In casu, in quo quis potest alteri indulgentias lucrari, qui opus facit, debet esse in gratia; pie tamen asseri potest contrarium. *Vill.vbi sup.dif.5.*

7 Cum causa concessionis indulgentiarum est proportionata, omnes, qui petitas diligentias exequuntur, æquale lucrum habent. *Idem vbi supra.* Cum autem causa non est proportionata, qui plus facit, plus lucratur.

8 Cum indulgentia conceditur his qui adiuuant ad fabricam Ecclesiæ, plus dare debent diuites, quam pauperes. *Comm. DD.*

9 Religiosi habitantes Ecclesiam, vel ad eius fabricam adiuuantes cum his rebus, quas ad proprium vsum habent lucrantur indulgentias concessas visitantibus tales Ecclesias, vel ad earum fabricam adiuuantibus. *Villal. vbi sup. dif. 17.*

10 Cum indulgentia absque limitatione conceditur potest lucrari toties quoties factæ diligentiæ fuerint. *Comm. DD.*

11 Eodem numero opere possunt lucrari multæ, ac diuersæ indulgentiæ. *Villal.vbi supra.*

12 Cum indulgentiæ conceduntur diuersis granis, vt illas lucretur qui verbi gratia recitauerit Aue Maria, non sufficit semel recitare, sed toties recitanda

tanda est Aue Maria quot fuerint grana. *P. Az. 1. p. l. 10. c. 4.*

13 Non est determinatá verborum forma ad concedendas indulgentias. Hæc autem est in vsu: Authoritate Sedis Apostolicæ concedo tibi plenariam remissionem omnium peccatorum tuorum. *Comm. DD.*

14 Indulgentias lucrari est opus meritorium, & Deo valde gratum, & eas applicare animabus Purgatorij opus misericordiæ, & charitatis. *Vide Henr. l. de indulg. c. 9. n. 1.*

15 Religiosi, vel sæculares clerici indulgentias incertas, & indiscretas prædicantes peccant mortaliter, & grauibus pœnis puniri debent, si hoc faciant ad lucrum temporale. *Clem. religiosi de priuil.*

16 Cum indulgentiæ sunt certæ, licet non possint in foro exteriori probari, non est peccatum mortale illas prædicare. *Comm. DD.*

17 Cum indulgentiæ ad limitatum tempus conceduntur, tempore finito finiuntur, si sunt perpetuæ, durant donec reuocentur. Sed vide regulas Cancellariæ in Villalobos *tr. 26. to. 1. dif. 18. n. 3. Vill. vbi sup. dif. 18.*

18 Indulgentiæ non expirant morte concedentis, sed possunt omnes suspendi ab habente authoritatem. *Comm. DD.*

19 Reuocatio, vel suspensio indulgentiarum non tollit coram Deo illarum valorem, donec reuocatio sufficienter promulgetur, non tamen est necessarium, quod de illa singulis in particulari constet. *Villal. vbi supra.*

20 Finitur indulgentia cum destruitur locus, vel moritur persona, cui erat concessa. *Cordo lib. 5. q. 36.*

✠✠✠

SECTIO IV.

DE MODO LVCRANDI IVBILEVM.

1 Ad lucranda Iubilea necessarium est omnia, quæ facienda iniungit, implere. *Comm. DD.*

2 Qui illud prima hebdomada lucratus fuit, potest etiam secunda, licet alij sentiant contrarium. *Henriq. de indulgen. c. 11.*

3 Omnes diligentiæ adimplendæ sunt in vna hebdomada, & sequenti Dominica immediatè communicandum. Sunt tamen, qui asserunt ad feriam secundam differri posse communionem. *Idem vbi supra.*

4 Cum ieiunia iniunguntur edi possunt lacticinia extra Quadragesimam, & in illa quando adest consuetudo, vel Bulla. *Pius V. & Greg. 13. vide Henriq. vbi sup. nu. 4.*

5 Qui lucratus est Iubilæum non potest præuenire, nec differre, nec commutare ieiunia, nisi intersit Confessoris authoritas, & hoc intra præfixum terminum. Sunt tamen, qui asserunt fieri posse in vltima die. *Henriq. vbi supra c. 1. final.*

6 Si cadat iubileum intra hebdomadam quatuor temporum vtrique obligationi satisfit. *Idem vbi sup. c. 10. n. 5.*

7 Cum preces fundendæ iniunguntur, si quis nequeat in Ecclesiam intrare, sufficit illam de foris visitare. *Idem l. 7. c. 10. n. 3.*

8 Sufficit ex eodem loco quinque altaria visitare, quod si vnum sit tantum, quinquies ipsum visitandum, sed non opus est interesse processionibus. *Nauar. de orat. Miscel. 96. c. quod præcipitur 14. q. 9.*

9 Quod attinet ad eleemosynam, plus

plus debet dare diues, quam pauper, & probabile est lucrari iubileum, licet modica sit eleemosyna. *Henriq. vbi supra num. 7.*

10 Per iubilea potest eligi Confessor idoneus, & sufficit, quod ab aliquo Ordinario sit approbatus, vt possit eligi in quacumque diœcesi, licet contrarium sit probabilius. *Idem c.16.n.2.*

11 Qui tempore iubilæi non habet conscientiam peccati mortalis non tenetur confiteri, sed tutius est Confessione se præparare, quia sunt, qui asserant contrarium. *Idem vbi supra.*

12 Qui in hebdomadæ principio confessus absolutus fuit à reseruatis, vel vota fuerunt illi commutata, si postea iubileum non lucretur, non ideo reincidit. *Idem vbi sup.c.11.n.4.*

13 Peccata reseruata oblita amittunt reseruationem, si tamen aliquod per verecundiam fuit omissum, omnia vt ante manent reseruata. *Comm. DD.*

14 Qui non potuit in vna hebdomada Confessionem finire, potest à censura absolui, & postea Confessioni finem imponere, & absolui à peccatis. *Henriq. vbi sup. c.11.n.6.*

15 Vt quis iubileum lucretur sufficit, quod diligentiam vltimam faciat in statu gratiæ, etiam si alias fecerit in peccato mortali. *Idem vbi sup. c. 15.*

16 Qui est extra patriam, & ibi audit publicationem iubilei, potest ibi lucrari, vel expectare, vt in sua patria publicetur. *Comm. DD.*

17 Qui noluit consequi iubileum, & die vltima mutat propositum, potest confiteri, & die Dominica communicare, à reseruatis absolutus, dummodo ieiunia à Confessario commutentur. *Dian.p. 3.tr.res.14.*

18 Si quis omnibus adhibitis diligentijs in secunda Dominica imprudenter aliquid deglutiat, ob quod non possit communicare commutetur Communio in aliud opus pium. *Idem p.3.tr.res.1.*

19 Qui semel lucratus fuit iubileum non potest illud alibi iterum lucrari. Si tamen ob ignorantiam inuincibilem illud publicatum esse nesciuit transacto termino, potest intra duas hebdomadas à die notitiæ illud lucrari. *Suarez apud Dia.vbi sup.res.151.*

20 Qui in patria neglexit, poterit alibi lucrari iubileum. *Diana vbi sup.*

21 Sufficit quæcumque, vel minima oratio etiam si sit alias debita, & idem de reliquis diligentijs, etiamsi debeantur ex voto, vel pœnitentia. *Idem ib.*

22 Si quis postquam hic visitauit Ecclesias, aliò proficiscatur, & ibi faciat alia requisita, lucratur iubileum, quia hoc non dependet à loco. *Suarez apud Dian.p.5.tr.12.res.33.& 55.*

23 Si Episcopus plures, quam Papa petit, designarit Ecclesias visitandas, sufficeret à Papa præscriptas visitare, quia Episcopus non potest Papæ priuilegia onerare, bene tamen subleuare. *Layman apud Dia.vbi sup.res.54.*

24 Si herus famulo commisit, vt eleemosynam daret, iste autem, vel distulit post tempus, vel non dedit, iubileum nihilominus lucratur, licet alij contrarium sentiant, sed minus probabiliter. *Dian.vbi sup. res.56.*

25 Quando dicitur in forma iubilei, Verè pœnitentibus, & confessis sufficit præterita Quadragesima confessum fuisse, & habere propositum confitendi in futuro. *Suar.apud Dian. p.1.tr.11.res. 105.*

26 Excommunicato, & cathecumeno, si sint in gratia valere indulgentias sunt qui asserant. *Ibid.*

27 Cum duo Papæ concedunt pro aliquo opere 20. dies indulgentiarum, qui

qui illud facit 40. lucratur. *Sa verb. indulg.*

28 Reseruatum crimen patrans in spe iubilei, virtute iubilei potest absolui. *Car. Bellar. de indulg.*

29 Quando duobus diebus immediatis concurrunt duo iubilea, sufficit semel confiteri, & communionem recipere. *Comm. DD.*

30 Qui tempore à Bulla, vel à iubileo præscripto cępit confiteri, nec potuit perficere confessionem intra illud, potest elapso termino absolui, quia cepit tempore idoneo.

31 Cum in iubileo datur omnibus facultas eligendi quemlibet Confessorem ab Ordinario approbatum possunt omnes religiosi tam fœminæ, quam viri sine licentia suorum Prælatorum eligere quem voluerint extra suum Ordinem ab Ordinario approbatum, vel à suo Prælato intra Ordinem. *Comm. DD.*

32 Tempore iubilei potest quis ab vno Confessore petere votorum commutationem, & alteri confiteri. *Comm. DD.*

33 Cum quis lucratus est iubileum sine confessione, quia nullum mortale peccatum in eius memoriam venit; sed termino iubilei transacto recordatur peccata reseruata ante à se commissa, non tollitur reseruatio secundum probabiliorem opinionem. *Suar. apud Dianam p. 3. tr. 4. res. 150.*

34 Qui tempore iubilei omisit in Confessione peccatum reseruatum, ne reuelaret complicem potest elapso iubileo à quocumque Sacerdote absolui. *Comm. DD.*

35 Qui ex consilio Confessoris distulit Confessionem post tempus Iubilæi, & incidit in reseruata elapso tempore poterit ab eis absolui, vt lucretur iubileum. *Diana p. 5. tr. 12. res. 17.*

36 Confessarius pœnitentis, qui consecutus est iubileum etiam elapso tempore, potest vota illius, & alia opera commutare, non vero à reseruatis absoluere. *Sanch. apud Dianam p. 2. tr. 16. res. 40.*

37 Indulgentia potest conferri extra Confessionem, & alienato à mentis iudicio.

38 Cum transfertur sancti alicuius solemnitas, & iubileum transfertur, quia ad cultum illius concessum est à Pontifice, & vt concurrens populus illud lucretur. *Comm. DD.*

39 Cum dicitur quod sit contritus, & confessus sufficit annuam Confessionem fecisse, & tunc actum contritionis elicere. *Vide Villal. vbi sup.*

DISPVTATIO V.

SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

INFAMIA.

Quid sit Infamia & quotuplex.

1 INfamia est duplex alia facti, alia iuris. Facti est, quæ nascitur ex delicto graui & notorio. Iuris quæ à iure datur, vt criminis pœna. Vtraque inducit irregularitatem. *Comm. DD.*

2 Vt infamia facti sit legalis, non sufficit, quod notorium sit delictum, sed opus est, vt à lege sit iniuncta talis infamia, & per sententiam declaretur, secus enim non est legale, & canonicum impedimentum. *Comm. DD.*

3 Non sufficit ad incurrendam hanc infamiam rumor sparsus apud aliquos, nec confessio rei ante condemnationem, nec condemnatio litigantis per

Pro-

Procuratorem. *Sa hoc verb.*

4 Tollitur per factum contrarium, repellit autem dum durat à dignitate, à iudicando, (non autem ab arbitrando) procurando, testificando in causa criminali, accusando, postulando & ab Ordinis, aut beneficij susceptione. *Sa vbi sup.*

5 Infamia iuris fit sententia diffinitiua super crimine publico, vel aliquibus priuatis vt furto, vsura, sacrilegio, incestu, homicidio, periurio, adulterio, veneficio, & aliquando ipso facto, vt si quis in adulterio deprehendatur, aut duas habeat vxores, aut sponsas. Quidam tamen aiunt semper requiri sententiam. Tollitur autem per Principem, qui non habet superiorem. *Sa hoc verb. num. 2.*

6 Infamia iuris impedit dignitatis executionem, & exercitium. *Comm. DD.*

7 Infamia ob crimen læsæ maiestatis comprehendit filios & nepotes, sed quæ est ex delicto proprio, vel parentum Baptismo tollitur. *Comm. DD.*

8 Infamatus familiariter conuersans cum infamatore videtur ei remittere iniuriam, sed non obligationem restituendi famam. *Nauar. c. 16. n. 46.*

INFAMARE.

9 Infamare se notabiliter, & falso aiunt multi peccatum esse mortale cum obligatione restituendi, alij vtrumque negant. *Sa hoc verb.*

10 Si quis se ipsum etiam verum dicendo infamet cum scandalo, & damno aliorum, peccat mortaliter cum onere restituendi. *Vide Val. to. 3. disp. 5. q. 17. p. 2.*

11 Qui metu tormentorum falso sibi crimen imponit nec peccati damnandus, nec obligandus ad restitutionem nec sibi nec alteri, qui ob id læditur. *Vide Sà hoc verb.*

12 Cum crimen à te factum alteri imponitur, potes te etiam cum vitæ discrimine prodere, vel tacere. Quod si tibi crimen imponitur, quod alter fecit, potes meritoriè tacere. *Comm. DD.*

13 Si quis se ipsum infamet pro suo, vel aliorum bono nullum est crimen. *Comm. DD.*

14 Prælatus, & qui ex officio bonum aliorum procurat tenetur famam suam tueri. *Vide Tol. lib. 5. c. 83.* Sicut dicendum de priuata persona, nisi infamia sit de crimine hæresis, vel alio valde graui, vel de re turpissima.

15 Si per infamiam alicuius respublica læditur, non potest is infamiam remittere, si tamen remittat, tenetur infamator restituere ex iustitia.

INFANS.

1 Dicitur vsque ad septennium inclusiuè. *Vide gloss. c. 4. de temp. ordin. l. 4.*

INFIDELIS.

1 Infidelibus vendere ea, quæ præcipuè deseruiunt ad idolorum cultum, vel tradere eis libros sacros ad comburendum etiam ob mortis timorem peccatum mortale est. *Aug. epist. 146.*

2 Cum infidelibus possunt conuersari firmi in fide. *Sà hoc verb.*

3 Infideles fiunt ciues illius loci, in quo baptizantur, & possunt retinere bona iustè possessa. *Ex Paul. III. Cupientes Iudæos.*

4 Infidelis dicitur, qui post fidem sufficenter illi propositam non vult credere, & peccat infidelitatis peccato. Infidelis negatiuè dicitur, qui non credit, quia fides non est ei sufficienter notificata,

cata, & ob hoc non damnabitur, sed ob alia peccata. *Comm.DD.*

5 Peccat mortaliter, qui deliberatè credit quemcumque infidelem, qui benè moraliter vixerit posse in sua secta saluari. Potest autem fide implicita secundum graues DD. si explicite habeat ignorantiam inuincibilem, & in sua secta nihil credat, nec operetur lumini rationis contrarium. *Nauar.c.11.n.18. Vide Villalob.& Machad.in summ.qui citant.D.Tho.2.2.q.10.art.4.*

INFIRMVS.

1 Comedens aliquid ex quo timet notabile damnum in salute, peccat mortaliter, nec non qui renuit remedia committens se prouidentiæ diuinæ. *Nauar.c.15.n.13.*

2 Qui non timet notabile damnum ob bonum animæ, & maiorem mortificationem, meritoriè potest medicinam renuere, & præcipuè qui proximus est martyrio. *Idem c.11.nu.41.*

3 Qui ob magnam difficultatem edendi cibum respuit, vel pharmacum, non peccat, quia magna difficultas impossibilitas reputatur. *Sà hoc verb.*

4 Non tenetur æger migrare in salubriorem locum, nec valde pretiosa medicamenta emere, nec mulier medicis pudenda detegere etiam si ad sanitatem videatur necessarium. *Idem ibidem num. 21.*

INGRATITVDO.

1 Ingratitudo ex contemptu magni beneficij est peccatum mortale, quod pauci reputant. *Sa hoc verb.*

INIVRIA.

1 Aliquæ personæ non possunt remittere satisfactionem iniuriæ veluti vxor, filius familias, religiosus, & seruus. *Sà hoc verb.*

2 Qui alicui dicit leue conuitium sciens ipsum, vel alium magnam perturbationem passurum, peccat mortaliter. *Nauar.c.17.nu.1.*

3 Illa & sola iniuria est peccatum mortale, quæ dicitur animo notabiliter nocendi etiam si non noceat; vel quæ notabiliter nocet, etiam si dicatur sine animo nocendi, dummodo aduertat quis damnum, vel debeat aduertere. *Idem c.18.nu.1.*

4 Peccat, qui propria authoritate iniurias vlciscitur, etiamsi per iudices nequeat. *Comm. DD.*

5 Iniuriarum actio nudo pacto tollitur ipso iure. *Comm. DD.*

6 Obijcere alicui in facies crimen ad correctionem non est peccatum, si verò fiat ex ira, vel ex vindicta est peccatum, & frequenter mortale. *Comm.DD.*

7 Qui animo infamandi alicui in faciem obijcit aliquod crimen duplex peccatum committit, aliud contumeliæ, aliud detractionis. *Nauar.c.18.n.12.*

INOBEDIENTIA.

1 Inobedientia est vitium inclinans ad non obediendum eo ipso, quod iubetur. *Comm.DD.*

2 Prout est vitium generale comprehendit omnes actus vitiorum quibus non fit, quod iubetur siue faciendo, siue omittendo. *Comm. DD.*

3 Qui id quod veniale est principaliter omittit, quia iubetur, peccat mortaliter. *Comm. DD.*

4 Qui probabiliter credit superiorem iussisse, quod si sciret non iuberet, non peccat non parendo. *Nauar. c. 23. num. 38.*

5 Qui deliberatè omittit, quod superiorem scit iussisse animo obligandi ad mortale, peccat mortaliter.

DISPVTATIO IV.

RESOLVTIONES VARIÆ.

INQVISITIO.

Inquisitio quotuplex sit.

1 Inquisitio alia generalis, quando generaliter inquiritur an leges obseruentur; Alia specialis, an talis persona tale delictum commiserit. Alia mixta, cùm inquiritur an talis Prælatus obseruet statuta. *Vide Villalob. to. 2. tr. 14. dis. 6.*

2 Vt procedatur generali inquisitione, non est necessarium, quod infamia præcesserit, nec tunc peccata secreta aperienda, & cùm probari nequeant, non sunt detegenda, erit enim contra iustitiam, nisi ad correctionem, vel ad vitandum graue damnum. *Comm. DD. vide c. perniciosam de off. ordin.*

3 Quamuis delictum duobus testibus possit probari non est reuelandum ad punitionē. *c. qualiter, & quando de accus.*

4 Quando delictum dicitur superiori secreto non dicitur vt iudici. *Comm. DD.*

AN QVANDO DELICTVM EST publicum possit Iudex inquirere, quis illud fecerit?

5 Cum inuenitur homo occisus, & homicida ignoratur, potest generaliter inquiri, non vero de aliqua speciali persona, nec inquiritur de secreto, sed de publico. *Comm. DD.*

6 Testes in hoc casu inquisiti non tenentur reuelare nec licitè possunt homicidam, nisi infamia præcesserit. *Lessi. de iust. lib. 2. c. 29. dub. 14. n. 115.*

7 Non tenetur iudex instruere testes ne iniustè reuelent delinquentem. Si autem iniustè, vel iniuriosè reueletur ab aliquo potest contra eum procedere. *Comm. DD.*

8 Vt in hoc inquisitionis genere procedatur, delictum debet esse certum. *Comm. DD.*

AN AD INQVIRENDVM DE aliqua speciali persona necessaria sit infamia?

9 Ad inquirendum de speciali persona, opus est vt præcedat infamia, & si est Prælatus, debet esse damnosa, quæ sæpe ad iudicis aures peruenerit. *c. inquisitionis parag. tertiæ de accus.*

10 Cùm agitur de conferendo officio, vel beneficio potest fieri secreta inquisitio etiam si non præcedat infamia.

11 Vt dicatur esse infamia non sufficiet, quod sint duo, vel tres qui crimen iurent, sed necessarium est vt rumor sit sparsus, hæc necessitas non est de iure positiuo, sed iuri naturali conformis. *C. inquisitionis.*

12 Cùm facienda est inquisitio ratione infamiæ, prius de infamia informatio facienda, nec credendum iudici ordinario. *Nauar. rub. de iudic. n. 91.*

13 In aliquibus casibus potest sine infamia ad inquisitionem procedi, & primo quando agitur de impediendo malo futuro, vel de tollenda peccati occasione. *Vide Les. vbi sup. dub. 15.*

14 Ad inquirendum de hæresi sufficit

cit vehemens suspicio, quæ habetur de eo, qui à communi conuersatione fidelium vita, & moribus dissidere cognoscitur. Idem dic de crimine læsæ maiestatis humanæ. *Vide c. excommunicamus parag. addiscimus.*

15 Quando herus inuenitur occisus, inquisitio potest fieri de famulis; nec non de nautis, quando nauis submergitur, & contra illum, contra quem populus, vel communitas suspicantur. *Vide alias exceptiones in Villal. tr. 14. dis. 8. tom. 2.*

16 Non debet iudex processum motu proprio incipere, nisi ab alio id postuletur. *Vide l. quoties parag. de naufr.*

17 Non debent iudices faciles esse in admittendis denuntiationibus, nec epistolis sine nomine fidem facere. *Commu. DD.*

18 Infamia quæ oritur post detentionem rei in carcere non sufficit ad inquirendum contra eum. *Comm. DD.*

AN POSSIT IVDEX CONVICTVM de vno delicto interrogare de alijs, vel de socijs.

19 Non potest iudex conuictum de vno delicto interrogare de alijs de quibus non est infamatus, nisi quando vnum est sufficiens indicium, vel infamia alterius, vel de vno non potest conuinci, nisi conuincatur de alio. *c. cum oportet de accus.*

20 Cùm socij delinquentis non sunt infamati non potest de illis inquiri. *c. 1. de confessis.*

21 Cùm constat complices fuisse, potest de illis fieri inquisitio generalis, non tamen tenetur reus illos detegere nisi fuerint infamati; vel parati aliud crimen in damnum tertij committere. *Vill. tr. 14. dis. 10.*

22 Tenetur iudex reis exponere casus, in quibus obligati sunt ad complices detegendos, vel dare eis tempus ad consulendos viros doctos. *Eman. to. 2. qq. reg. q. 19.*

23 Cùm reus est seruus, potest interrogari de socijs, & idem dic de grauissimis delictis vt furto famoso, hæresi, maleficio, falsificatione monetæ, & similibus. *Anton. Gom. to. 3. var. c. 12. nu. 17.* In his etiam non interrogatus reus tenetur complices reuelare, ad id debet Confessarius monere, & si nolit non potest eum absoluere.

24 Prædicta doctrina debet intelligi, cùm reus scit complices paratos esse ad noua crimina in damnum reipublicæ.

DISPVT. VII. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

INQVISITORES.

Inquisitorum potestas quæ, & quanta.

1 INquisitorum potestas licet delegata, habet multa priuilegia, vt ordinaria; vnde aiunt multi posse delegare causas hæresis, & an eorum delegatus possit subdelegare dubium est inter DD. *Vide Dian. p. 4. tr. 8. res. 1.*

2 Non est cumulatiua, sed priuatiua, vnde iam Episcopi saltem in Hispaniæ regnis non possunt de hæresi cognoscere, nec fidei edicta proponere. *Molin. apud Dianam res. 2. vbi supra.*

3 Eorum iurisdictio se extendit non solum ad ea, quæ eis competunt de iure communi, sed etiam ad ea, quæ consuetudine sunt recepta, est quo tota Ecclesiastica. *Diana vbi sup. res. 55.*

4 Habent familiam armatam, & suis

suis Consultoribus, & Aduocatis possunt hanc facultatem concedere. *Comm. DD.*

5 Si sint regulares non possunt à superioribus suis ea pœna puniri, quæ sui officij executionem impediat. *Comm. DD.*

6 Si Inquisitor recusatur iudex, quia suspectus debet recurri ad supremum. *Comm. DD.*

7 Quando Inquisitor est Theologus, non tenetur qualificatores consulere, & consultores non habent suffragia decisiua, sed consultiua. *Diana vbi supra resol. 38. tr. 7.*

8 Non possunt legere libros hæreticorum, nec dare licentiam ad legendum, quia hoc spectat ad Generalem. *Sanchez apud Dian. vbi supra tr. 8. res. 46.*

9 Possunt cogere per censuras clerum, & populum vt conueniant ad audiendum edictum fidei, sicut & iudicem laicum, vt exequatur sententiam ab ipsis latam, & procedere contra eum, si nolit, vt contra hæreticorum fautorem. *Idem Dian. res. 47.*

10 Quæcunque laicorum statuta officium Inquisitorum impedientia, sunt ipso iure nulla, possuntque illos per censuras cogere, vt illa reuocent. *Idem res. 104.*

11 Rei licet possint appellare à sententia interlocutoria, non tamen à diffinitiua, nec per modum querelæ, nec supplicationis ad alium Superiorem recurrere. *Idem ibid. res. 20.*

12 Inquisitores si habeant dignitatem, vel præbendam in aliqua Ecclesia, habentur pro præsentibus etiam quoad distributiones quotidianas. *Comm. DD.*

13 Licet secundum praxim non eligantur, nisi habentes 40. annos, sed non est necessarium, *Dian. vbi sup. res. 52.*

14 Prohibentur in Hispaniæ regnis esculenta, & poculenta recipere. Quòd si prætextu sui officij pecuniam extorqueant excommunicantur. *Clem. 2. de hæret.*

15 Iurisdictio illorum non expirat morte concedentis, nec delegata ab eis per mortem ipsorum. *Comm. DD.*

16 Non possunt Episcopum capere etiam si solum sit titularis, vel electus, & non confirmatus, nisi de fuga suspectus, & moliatur aliquid in fidei detrimentum. *Suar. apud Diana vbi supra resol. 21.*

IN QVEM habeant iurisdictionem.

17 In Generales Ordinum non habent hoc priuilegium, nihilominus tamen non debent contra eos procedere nisi admonito supremo Inquisitore. *Zanar. apud Dia. vbi sup.*

18 Non possunt procedere contra Nuntios, vel Officiales Apostolicos, nec vnus Inquisitor contra alios. *Suar. vbi sup. apud Dian.*

19 Non baptizatus non potest ab eis puniri, sed qui natus est, & educatus inter fideles præsumitur baptizatus; qui verò ante annos discretionis captus est ab infidelibus non est puniendus. *Comm. DD.*

De quibus possint cognoscere.

20 Possunt cognoscere non solùm de hæresi, sed de his, quæ sapiunt hæresim, de verbis scandalosis, & piarum aurium offensiuis, & temerarijs; verba tamen dubia in sensura catholicum sunt interpretanda, nisi persona sit suspecta de hæresi. *Vide Dian. vbi sup. res. 70.*

21 Possunt punire disputationes cum hæreticis in casibus à iure prohibitis, & eos qui ad illorum conuenticula confluunt,

fluunt, & eos qui in sortilegijs miscent materiam sacramentorum, verba sacramentalia, & reliquias sanctorum. *Idem ibidem*.

22 Cognoscunt etiam de sortilegijs, & si non sapiant hæresim, & de his qui ope Dæmonum furta detegunt, & de his qui scindunt schedulas continentes sententiam excommunicationis, nec non de his, qui ad communicandum quærunt plures, aut maiores hostias. *Ex Bulla Six. V.*

23 Non possunt punire Confessarios frangentes sigillum Confessionis, nisi simul habeant errorem in intellectu. *Idem ibidem ref. 95.*

24 Ad inquisitores spectat in examen adducere reuelationes mulierculárum, & inuigilare ne imagines beatificatorum cum sanctitatis signis in publicó exponantur. *Vrban. VIII.* Item Ægyptianas punire, qua per manuum signa bonam fortunam diuinant.

25 Qui inscijs Inquisitoribus qualecumque consilium etiam iustum dederit reis in carcere Inquisitionis detentis, est puniendus. *Dian. p. 4. ti. 7. ref. 19.*

26 Licet non sint iudices competentes reconciliatorum; qui vulgo sambenitati dicuntur; si tamen hi inter se rixentur, dum sunt in carceribus, vel propter habitum pœnitentiæ vnus alteri conuitia dixerit, possunt illos punire. *Idem in sum. verb. Inquisitores n. 100.*

DE MODO PROCEDENDI.

27 Possunt non solum verbaliter, sed realiter citare, & capere reum in alieno territorio etiam Ecclesiasticorum sine eorum licentia. Vt tamen possit capi, debent esse indicia ad torturam sufficientia. *Dian. in com. hoc verb. nu. 27.*

28 Possunt de leui suspicione formari inquisitiones, & interrogare reum si sit homo vilis, improbus, & abiectus, secus si sit nobilis, honestus, vel religiosus. Dicitur autem leuis suspicio comparatiuè ad vehementem, debet enim esse notabilis arbitrio iudicis. *Idem vbi sup. n. 28.*

29 Si denuntiatio fiat per chartam sine nomine etiam si testes nominet, non debet reus ex vi illius examinari, quia est suspecta. *Comm. DD.*

30 Si post sententiam absolutoriam superueniant noua indicia, hæc sunt cum prioribus coniungenda, & secundum vtraque de nouo examinanda. Et si post impositam pœnam arbitrariam superueniat plena probatio, debet reus pœna ordinaria puniri. Quòd si arbitraria iam impleta fuerat, hoc de secunda pœna detrahatur, nisi sit capitalis, quæ non potest minui. *Comm. DD.*

31 In causis fidei possunt procedere simpliciter, & de plano sine strepitu iudicij proferre sententiam, seruatis tamen his quæ ad æquitatem spectant. *Castropal. apud Dian. vbi sup. n. 19.*

32 Non tenentur reo manifestare indicia, nec semiplenam probationem, ex qua ius habeant legitimè interrogandi, quamuis ad hoc tenentur in alijs criminibus exceptis læsæ maiestatis. *Diana in comp. vbi sup. nu. 32.*

33 Non possunt reo promittere impunitatem, si verum fateatur, & si promittant, non debent adimplere præsertim si sit relapsus. *Idem 3. ibidem n. 33.*

34 Antequam reus de hæresi faciat iudicialem confessionem, ad sacramentalem non est admittendus, dandus tamen est illi Aduocatus, sed non Procurator. *Comm. DD.*

SECT.

SECTIO II.

De tortura reis infligenda sententiaque ferenda.

1 EST valde necessaria tortura, quia crimina ad sanctum tribunal spectantia, vt hæresis, & similia sunt valde occulta, & difficilis probationis. *Comm. DD.*

2 Si indicia sint vehementia, reus si potest, debet torqueri vt absoluatur, vel pœna ordinaria puniatur. *Sanchez apud Dia. tr. 6. res. 18.*

3 Potest reus appellare à sententia torturæ, & debet admitti, nisi appellatio sit friuola, vel calumniosa. *Comm. DD.*

4 Antequam torqueatur reus, debet dari ei copia indiciorum, & depositionum sine nominibus testium, & ablatis circumstantijs, ex quibus possint in eorum deuenire notitiam. *Barbosa apud Dia. res. 28.*

5 Reo minori 25. annis dandus est Curator, sine quo confessio rei erit nulla, sed non est opus, vt Curator torturæ intersit. *Diana vbi sup. nu. 35.*

6 Cùm reus confessus est delictum, non est torquendus vt complices detegat, nisi sit semiplena probatio, quòd socios criminis habeat. *Lessius apud Dianam vbi supra nu. 36.* In quo casu leuius est torquendus, quam in proprio delicto, & in condemnatione addenda est hæc clausula. Quod quidquid dixerit non præiudicet primæ confessioni, vnde sequitur, quod si neget, delictum confessum nihil operetur.

7 Cũ pertinaciter reus ad omnia interrogata tacet, potest per torturã torqueri, & cum sunt plures complices, ille prius torquendus, qui timidior, & vilior est, vt facilius confiteatur. *Comm. DD.*

8 Possunt ad torturam condemnare etiam personas exceptas vt nobiles, clericos, religiosos; pueri tamen minores 14. annis, & senes non sunt torquendi, sed terrendi, mulieres prægnantes nec torquendæ, nec terrendæ, nobiles & clerici, & religiosi mitius torquendi. *Diana vbi sup. nu. 37.*

9 Probabile est clericum non posse torqueri etiam si sint plurima indicia, nisi sit diffamatus de crimine; sed contrarium est probabilius, maximè si crimen sit hæresis. *Zanard. apud Dia. vbi supra nu. 38.*

10 Quando debeant esse indicia, vt quis possit torqueri, Inquisitorum arbitrio relinquitur. Quòd si quis sine sufficientibus indicijs torqueretur, omnis eius confessio nullius esset momenti ad condemnationem. *Diana vbi supra num. 39.*

11 Sufficit vnus testis omni exceptione maior ad torturam, si is non remote, sed de visu deponat. *Comm. DD.* Si autem reus sit bonæ famæ, non sufficit vnus etiam si sit omni exceptione maior; si autem sit malæ famæ, sufficit vnus, licet non sit omni exceptione maior.

12 Ex vnico indicio remoto etiam per duos testes probato non debet reus torqueri; sed debent vt minimum esse duo, nisi vnum esset proximum, & delictum inferens. *Diana vbi supra nu. 40.*

13 Quando autem sunt plura, & si testibus singularibus probarentur, sufficiunt ad torturam. *Comm. DD.*

14 Vnus socius criminis non facit semiplenam probationem, nisi concurrant alia adminicula: 1. stricta amicitia cum socio. 2. secreta collocutio. 3. mala fama. 4. fuga accusati, alij testes de auditu.

ditu. *Tanner. apud Dianam vbi supra num.* 41.

15 In crimine magiæ, & si duæ sagæ testentur de visu, quod aliqua persona bonæ famæ interfuit illarum conuentui non est procedendum ad torturam. *Comm. DD.*

16 Licet accusatus sit bonæ famæ, talia adminicula possunt concurrere cum declaratione socij in crimine, vt sufficiant ad torturam. *Dian. vbi supra num.* 41.

17 Non sufficit sola fama ad torturam, nisi adiuuetur adminiculis, vt si est persona vilis infamata, & oriatur à fide dignis, non à maleuolis, & ipsa per testes idoneos probetur. *Sanchez apud Dia. vbi supra.*

18 Fuga post accusationem non est sufficiens indicium, si autem fiat ante accusationem post commissum delictum vim habet semiplenæ probationis. *Dian. vbi supra nu.* 43.

19 Comprehendere reum in mendacio, vel varium in responsionibus, nisi sint aliæ præsumptiones non sufficit ad torturam. *Comm. DD.*

20 Non debet reus interrogari in tortura de re, vel persona aliqua in particulari, quia id est eum ad mendacium inducere, sed in generali monendus est vt veritate fateatur circa obiecta. *Comm. DD.*

21 Semel tortus non est iterum torquendus, nisi noua indicia ad torturam sufficientia superueniant. *Diana vbi sup. num.* 44.

22 Reus in tortura confessus debet post 40. horas eandem confessionem extra torturam ratificare. Quod si neget, potest iterum torqueri, sed si idem faciat secunda vice non potest iterum torqueri, nisi leuissima fuerit tortura, vel superueniant noua indicia. *Lessius apud Diana vbi supra.*

23 Inquisitor, qui probabilem opinionem secutus reum ad torturam condemnauit, non debet à suo Visitatore puniri. *Delrio apud Dianam vbi sup.*

DE SENTENTIA ferenda ab Inquisitoribus.

24 Neminem vnquam possunt Inquisitores tradere brachio sæculari inconsulto supremo Senatu Inquisitionis, quia id inter grauissima computatur. *Diana vbi sup. nu.* 47.

25 Non possunt in Hispania aliquem religiosum, nobilem, vel insignem personam comprehendere, nisi ex præscripto eiusdem Senatus missis ad eum indicijs, & probationibus habitis. *Idem vbi supra.*

26 Secundum praxim Hispaniæ vnus Inquisitor potest procedere independenter ab altero. *Idem vbi supra num.* 48.

27 Non posunt sine Episcopo torturæ sententiam ferre, nec actu cogere ad abiurationem; quod si hoc faciant, tenebit, & reus tenebitur sub pœna relapsi. Nec posunt reum per sententiam absoluere. *Azor. apud Dianam vbi sup. nu.* 49.

28 Si inter Episcopum, & Inquisitores sit suffragiorum dissensio, remittenda est in Romana Inquisitione causa ad Pontificem; in Hispania, ad supremam Inquisitionem. *Molina apud Dianam vbi sup. nu.* 49.

29 Non possunt permittere laicis, vt vnus assistat in causis fidei, vt fit Venetijs, nisi ex speciali concessione Papæ. *Comm. DD.*

30 Debent sententias proferre non noctu, sed diu, nisi obstet multitudo negotiorum, & in publico, & in scriptis, non tamen est necessarium vt sedeant

pro

pro tribunali. *Ex praxi Inquisit.*

31 Actum tradendi reum brachio sæculari debent exercere in die festo propter maiorem concursum populi. *Dian. vbi sup. n. 50.*

32 Propter indicia plenè probata potest reus damnari ad pœnas extraordinarias, ad triremes, ad fustigationem, ad carcerem &c. non verò ad ordinariam, nisi probatio delicti clarior sit luce meridiana, vel indicia sint indubitata, vt si quis ex genere Iudæorum Iudaicam faciat cæremoniam. *Comm. DD.*

33 Non possunt ad plenam probationem duæ semiplenæ vniri, nisi concurrant alia indicia. *Dian. tr. 4. res. 30.*

34 Abiuratio de leui potest fieri publicè, & de vehementi priuatim prout Inquisitoribus conuenire videbitur. Ætas ad abiurandum in viro necessaria 14. anni, in fœmina 12. *Idem res. 33.*

35 Abiurantes de leui possunt cogi ad abiurandam omnem hæresim generaliter. *Comm. DD.*

36 Abiurantes de vehementi si reincidant puniendi sunt vt relapsi; secus qui abiurarunt solum de leui, vel secunda vice non conuincuntur de hæresi, sed tantum quod fuerint fautores hæreticorum. *Dian. in comp. nu. 52. vbi sup.*

37 Qui abiurauit de vehementi, non admittitur ad audiendas Confessiones; secus, qui de leui; sed neuter est irregularis, priuatur tamen vterque voce actiua, & passiua, & sunt ad dignitates inhabiles. *Ex decr. Vrb. VIII.*

SECTIO III.

DE CONFISCATIONE BONORUM, & pœna delictorum.

1 Confiscatio bonorum, & descriptio non est facienda, nisi quando reus capitur pro hæresi formali, non verò pro alijs delictis hæresim sapientibus. *Comm. DD.*

2 Bona confiscata licet sint Ecclesiasticorum ad Fiscum Regium spectant post condemnationem. Sed si Inquisitores aliquem iniustè desinant condemnare, restituere non tenentur Fisco, quia ius illius non est nisi post condemnationem. *Sanchez apud Dianam vbi supra num. 53.*

3 Filijs damnatorum debentur alimenta, sed Inquisitio illis misericorditer prospicit filias puellas apud honestas fœminas collocando, & filios arti alicui mechanicæ applicando. Si tamen filius sit infirmus, vel debilis, præbentur ei tenuia alimenta ex misericordia. *Idem apud Dian. vbi sup. n. 54.*

4 Debita rei ante delictum contracta soluenda sunt à Fisco, quod si dubium est, ad illum spectat probatio. *Comm. DD.*

5 Non possunt confiscari maioratus non solum ex bonis proprijs instituti, sed etiam ex donis à Rege donatis, nec bona fideicommissa subiecta, vel alienare prohibita, nisi id factum esset in solum delinquentis fauorem. Neque bona castrensia, vel quasi castrensia filij, quod idem faciendum de profectitijs. *Vasq. apud Dianam vbi supra n. 55.*

6 Cùm inquisitores reuocant bona alienata ab hæreticis post delictum, non tenentur pretium emptoribus restituere, nisi illud extet inter hæretici bona,

vel

vel in vtilitatem illius sit conuersum, quia ab illo tempore non potuit hæreticus bona vendere, quia erant Fisco obligata. *Vasquez apud eundem vbi supra.*

7 Qui contumaces fuerunt, & ter citati non comparuerunt, si post annum compareant, audiuntur quoad suam personam, non verò quoad bona confiscata. *Sanchez apud Dianam vbi supra num. 57.*

8 Qui post fidei negationem apud infideles sponte ad fideles redeunt, & dicunt se in corde fidem seruasse, abiurare debent de vehementi; si autem coacti redeunt, & dicunt se interius seruasse fidem, torquendi sunt; si negent, abiurent de vehementi; si fateantur, puniendi sunt carcere perpetuo, vel alijs pœnis extraordinarijs. *Dian. tr. 7. res. 3.*

9 Astrologi iudiciarij futura contingentia prædicentes, & si dicant se certo id affirmare, puniri possunt pœnis canonicis, vel alijs arbitrarijs. *Idem ibid. res. 17.*

10 Binas nuptias contrahentes in Romana Inquisitione tanquam vehementer suspecti torquentur super intentione, & negantes post abiurationem damnantur ad triremes per quinquennium. *Dian. in comp. nu. 60.* In Hispania verò vt leuiter suspecti non torquentur, sed pænitentijs salutaribus, vel etiam triremibus puniuntur. Sed antequam capiantur, debet præcedere plena probatio.

11 Blasphemi hæreticaliter abiurant solum de leui, sed puniuntur secundum qualitatem delicti. *Idem vbi supra num. 61.*

12 Clerici, vel religiosi matrimonium contrahentes abiurant de leui, & damnantur ad triremes saltem per quinquennium, nisi sint vehementer suspecti, quia sunt ex prouincia infecta hæresi Lutherana. *Idem vbi supra n. 62.* Similiter sunt suspecti, qui contrahunt cum hæretica.

13 Confessarij solicitatores iuxta Romanum stylum sunt vehementer suspecti iuxta Hispanum leuiter tantum; & consequenter ibi torquentur, hic non. Pœnæ sunt ex constitutione Gregorij XV. priuatio ab officio, & beneficio, inhabilitas perpetua ad illa, & suspensio ab executione Ordinis; si verò religiosi sunt, priuatio vocis actiuæ, & passiuæ. Interdum adduntur aliæ pœnæ pro qualitate delicti vt damnatio ad triremes, vel carcer perpetuus.

14 Si non Sacerdos Confessiones audiat, si est laicus, & vilis, fustigationem, & ad triremes damnatur. *Dian. vbi sup. nu. 64.* Si sit persona honesta, aut religiosa ad triremes mittitur. Si sit talis, quæ non possit mitti ad triremes, mittitur in exilium, & si est in aliquo Ordine, ab eo suspenditur toto tempore exilij, sed secundum Bullas traditur brachio sæculari, quod non est in vsu in Hispania.

15 Idem dic de non sacerdotibus celebrantibus Missam, etiam si non proferant verba consecrationis, aut illam non perficiant, modò vestibus Sacerdotalibus illam incipiant. *Comm. DD.*

16 Conculcantes, vel confringentes Crucem, vel imagines sacras sunt de fide suspecti; sed si id fiat ex iracundia puniuntur pœnis arbitrarijs. *Dian. vbi sup. nu. 65.*

17 In excommunicatione obsurdescentes per annum, & si ab Inquisitoribus puniri possint, non tamen solent nisi in excommunicatione pro causa fidei. *Idem nu. 66.*

18 Hæresiarchis, & dogmatizantibus rarò est reconciliatio concedenda,

quamuis pœnitentiam ostendant, præsertim si tunc id faciant, quando ad brachium sæculare traditio imminet. *Comm. DD.*

19 Hæretici absentes conuicti, si citati non compareant post 30. dies traduntur curiæ sæculari, & eorum statua comburitur, si verò non fuerint conuicti, & eodem modo citati non compareant per annum declarantur hæretici, & eorum bona confiscantur à die, qua testes deposuerunt in hæresim incidisse. *Dian. vbi sup. n.68.*

20 Hæretici defuncti, si talis appareat post mortem, memoria damnatur, statua comburitur, ossa exhumantur, si possunt distingui, bona confiscantur, & quamuis confiscatio bonorum cesset præscriptione 40. annorum, memoriæ verò damnatio, & statuæ combustio nullo tempore præscribitur. *Comm. DD.*

21 Hæretici pœnitentes post publicatos contra eos testes (nam quando ante accusationem pænitent, mitius cum eis agitur) ad perpetuos carceres damnantur. Si verò pœnitentiam agant in ipso theatro proximi supplicio, vix danda est eis fides. *Comm. DD.*

22 Post sententiam latam non possunt Inquisitores, nisi solus supremus pœnas mutare. *Dian. vbi sup. n.70.*

23 Hæretici impœnitentes morte puniuntur, & idem dicendum est de impænitentibus fictione iuris, de illis videlicet qui post plenam probationem delictum negant. *Comm. DD.* Nec non de confitentibus diminutè, id est de his, qui fatentur vnum errorem, & negant alium, vel conuicti sunt de complicibus & eos nolunt detegere, in hoc tamen potest aliquando obliuio admitti.

24 Qui ante pænitentiam impletam reuocat confessionem non reddens causam reuocationis censetur negatiuus, & tradendus est curiæ sæculari. *Dian. vbi sup. n.71.* Excipe quando reuocauit in continenti in præsentia iudicis ante triduum.

25 Qui fatetur verba, vel facta hæreticalia, sed negat intentionem torquendus est. Si verò non solum fatetur verba, sed de illis conuincitur, & negat intentionem, tamquam negatiuus tradendus est brachio sæculari. *Idem vbi supra nu. 72.*

26 Hæretici relapsi non possunt excusari, qui in brachio sæculari tradantur, nisi sponte ad pænitentiam venerint. *Comm. DD.* Non tamen dicitur sponte venire, qui redit; quia timet, vel facile præuidere potest se esse accusandum. Non punitur vt relapsus, qui secunda vice tantùm est suspectus vehementer de hæresi.

27 Fautores, defensores, & receptores &c. hæreticorum suspecti fiunt de hæresi; an verò de leui, an de vehementi relinquitur prudentiæ Inquisitorum. *Comm. DD.* Puniuntur pænis arbitrarijs, vel exilio, vel fustigatione, & interdum triremibus, imo & confiscatione bonorum. Quæ omnia intelliguntur etiamsi fuerit inefficax, quia reus captus est nihilominus ab Inquisitoribus.

28 Non denuntiantes non fiunt suspecti, nisi eis competat ex officio. *Dian. vbi sup. n.74.*

29 Habentes, vel legentes libros hæreticorum fiunt suspecti, vel de leui, vel de vehementi secundum qualitatem personæ. Ordinariè autem abiurant de leui, & pœnæ leuiores eis imponuntur. *Comm. DD.*

30 Impedientes officium Inquisitionis sunt de fide suspecti non solùm cùm impediunt ex odio fidei, sed etiam cum id faciunt ratione consanguinitatis, vel amicitiæ. Abiurant tamen de leui, &

mitius

mitius puniuntur. *Dian. vbi sup. n.76.*

31 Transferentes arma, equos, &c. ad infideles, si sunt personæ viles, fustibus cæduntur, alij exilio, & pecunia puniuntur, & quæ transferre volebant confiscantur, vel si iam erant transmissa, duplicatur pœna pecuniæ etiam si lucri causa id fiat. Si autem fiat ad auxilium præstandum, pœnis fautorum puniuntur. *Idem vbi sup. nu. 77.*

32 Iudæi, & Mauri delinquentes in his, quæ nobis & ipsis sunt communia, puniuntur ab Inquisitoribus pro qualitate delicti. Idem est de Iudæis, si transeant ad Saracenos; deficiunt enim in multis veteris legis, quæ cum nostra habent communia. *Comm. DD.*

33 Malefici, & sortilegi ad Inquisitionis tribunal spectant, neque in his datur paruitas materiæ, cum omnis inuocatio Dæmonis sit grauissima. Si autem sapiant hæresim, torquentur de intentione, quam & si negent si sint laici, & ignobiles, traduntur plerumque triremibus. *Less. apud Dian. vbi sup. n.79.*

34 Inuocatio Dæmonum ad tentandam alicuius pudicitiam est sortilegium hæreticale. Hostia vti, super qua quis Missam celebrauit, licet non sit consecrata ad sortilegium, est crimen hæreticale. *Dian. vbi sup.* Qui autem vsus est hostia consecrata, traditur curiæ sæculari, sicut & qui maleficio aliquem occidit. Si autem non occidit, intulit verò damnum graue, perpetuo carceri damnatur ex decreto Gregorij XV.

35 Qui pœnitentiam impositam ab Inquisitoribus non implet, non tanquam relapsus, sed tanquam impœnitens arbitrariè punitur; si autem pertinaciter adimplere recusat, brachio sæculari tradendus est. *Diana vbi supra num. 80.*

36 Schismatici sunt ordinariè de leui suspecti, nisi aliud suadeat diuturnitas temporis, vel aliæ circumstantiæ. *Comm. DD.* Puniuntur arbitrariè priuatione dignitatum, vel beneficiorum, exilio, & similibus pœnis; quòd si sint nimis pertinaces, traduntur curiæ sæculari.

37 Sodomitæ vbi ab Inquisitoribus puniuntur, non sunt cogendi abiurare, sed conuicti, vel confessi traduntur brachio sæculari. *Comm. DD.*

38 Testis falsus in hoc tribunali non punitur pœna talionis, nisi quando propter falsum testimonium innocens esset, vt hæreticus combustus, nec in hoc casu faciendum inconsulto supremo Inquisitionis Senatu. *Dian. vbi supra num. 83.*

39 Falsò testificans ad absolutionem rei, vt fautor hæreticorum punitur, & qui falsos testes inducunt eidem pœnæ subijciuntur. *Idem vbi sup.*

40 Inquisitores semper ac procedere volunt contra personas graues, & in dignitate constitutas, debent, si possibile est, supremæ inquisitionis senatum consulere. *Idem in comp.*

41 Non debent commissarios suos, Præbendatos, vel Parochos eximere à iurisdictione Episcoporum, qui eos si deliquerint punire possunt. Idem dic de commissarijs Cruciatæ, qui à choro abesse non debent prætextu sui officij. *Schedula regia apud Villal. to. 1. q. 1. art. 1.*

INTENTIO.

1 Sola mala intentione sine opere iniurioso nemo ad damni restitutionem obligatur. *Nauar. c. 17. n. 62.*

2 Intentio secundaria nec facit simoniacum, nec vsurarium. *Idem ib.*

3 Sufficit intentio virtualis ad conficienda sacramenta, ad diuinum officium, & ad omne opus morale. *Comm. DD.*

DISPVT. VIII. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ,

INTERDICTVM.

De eßentia interdicti.

1 INterdictum est censura Ecclesiastica prohibens vsum quarumdam rerum diuinarum, vt fidelibus communem; quatenus talis est. *Comm. DD.*

2 Interdictum aliud locale, aliud personale, aliud vtrumque simul. *Comm. DD. Vide c. præsent. excomm. & c. non est vobis.* Locale est quod ponitur alicui loco, ne in eo diuina celebrentur officia. Personale quando personis, ne aliquid faciant, interdicitur nullo determinato loco. Locale, & personale quod simul vtrumque comprehendit.

3 Locale aliud generale, quod plura loca comprehendit; aliud speciale, quod vnam tantùm Ecclesiam. *c. cum in partibus de verb. signif.*

4 Cùm in Parochia sola Ecclesia interdicitur, interdictum est speciale, cum verò tota Parochia est generale. *Vide P. Suar. de cens. disp. 32. sec. 2. n. 7.*

5 Cùm interdicitur tota ciuitas excepta vna Parochia, dicitur generale; cùm verò interdicuntur omnes Ecclesiæ vnius ciuitatis, & non tota ciuitas, est speciale. *Idem vbi sup.*

6 Cùm ponitur in aliqua vrbe interdictum generale, omnia loca comprehendit, excepta Ecclesia cathedrali. *c. quamuis de preb. in 6.*

7 Cùm ponitur in ciuitate mutata, manent vici extra murum, & monasteria, & Ecclesiæ etiam si ad aliam diœcesim spectent, interdicta. *c. si ciuitas de sent. excom. in 6.*

8 Religiosi transgredientes interdictum, vel cessationem ab Ecclesia matrice, vel Parochiali seruatam, incurrunt excommunicationem. *Comm. DD.*

9 Cùm interdicitur specialiter aliqua Ecclesia, non potest in eius sacellis sacrum fieri, nec in cæmeterio contiguo mortuus sepeliri. *Comm. DD.*

10 Interdictum generale interdum ponitur personæ innocenti, in quantum est pars populi. *Comm. DD.*

11 Cùm interdictum ponitur clero, non comprehendit populum, nec è conuerso. *c. si sent. de excom. sent.*

12 Cùm ponitur clero, non comprehendit omnes clericali priuilegio gaudentes; nec cùm ponitur ciuitati, comprehendit alienigenas in vicis extra muros habitantes, nec in ipsa ciuitate extra muros. *Sylu. verb. interdictum 2. p. 7.*

13 Qui habet duo domicilia cum est in loco vbi est interdictum, tenetur illud seruare, secus si vbi non est. *Suar. de cens. disp. 32. sec. 2. nu. 15.*

14 Interdictum locale non infert personale, nec è conuerso; nihilominus locale infert necessariò personale speciale, quia semper ponitur propter culpam alicuius. *Comm. DD.*

15 Interdictum etiam diuiditur in totale, quando ponitur secundùm omnes suos effectus, & in partiale, quando secundùm aliquos tantùm, verbi gratia, cùm interdicitur ingressus in Ecclesiam, vel Ecclesiastica sepultura. *Comm. DD.*

16 Alia diuisio est in interdictum à iure quando ab illo ponitur, & interdictum ab homine quando à iudice. Item aliud latæ sententiæ, aliud ferendæ, aliud vt censura contra contumaces, aliud in pœnam delicti. *Comm. DD.*

AN INTERDICTVM PRIVET AB vsu sacramentorum?

17 Interdicti tempore non possunt fideles recipere sacramenta nisi in casibus à iure permissis. *c.si sent. de sent. excom. in 6.*

18 Licet baptizare, & confirmare eos, qui interdicto causam non dederint. *Vide dic.c. alma mater.*

19 Licet chrisma conficere, & fontem benedicere seruatis, quæ iubentur *in c. Alma mater, de sent. excom. in 6. Vide idem c.*

20 Licet Sacramentum pœnitentiæ administrare, & absoluere ab excommunicatione, nisi sit incursa causa ipsius interdicti. *Villal. tr. 19. dif. 3.*

21 Non licet ei, qui causam dedit interdicto, hoc administrare sacramentum, nec baptizare nisi in casu necessitatis. *Dic. c. alma mater.* Quòd si de facto administret, probabile est non esse inualidum vtrumque sacramentum.

22 Licet infirmis Eucharistiam administrare in periculo mortis, sed si causam interdicti dedit, non ei ministratur, nisi facta satisfactione ante sacramentum pœnitentiæ. *Suar. vbi sup. nu. 28.*

23 Hoc tempore cum eadem pompa, & cymbalorum sonitu portanda est infirmis Eucharistia; sed qui causam interdicto dedit non potest illam administrare, nisi in casu necessitatis.

24 Nec dare nec recipere licet hoc sacramentum etiam clericis, vel religiosis tempore interdicti, nisi habeant priuilegium. *Comm. DD.* Hæc est communior sententia, sed quod attinet ad religiosos, & clericos, contrarium tenet noster Suarius non improbabiliter. *Suar. de cens. disp. 32. sec. 1. nu. 39.*

25 Qui habent Bullam Cruciatæ, possunt Eucharistiam recipere, & religiosi vt plurimum habent hoc priuilegium. *Comm. DD.*

26 In locis interdictis non licet administrare extremæ vnctionis Sacramentum, nec interdicto personali etiam in festis quæ excipiuntur in *c. alma mater. c. quod int. de Suarez vbi supra nu. 43.*

27 Non possunt dari, nec recipi Ordines, & etiam si sit interdictum locale, qui ei causam dedit non potest ordinari in alio loco. *Couar. c. alma mater p. 2. parag. 2. nu. 7.*

28 Tempore cuiuscumque interdicti potest celebrari matrimonium, licet contrarium teneant viri docti. *Sanch. de matr. l. 7. dis. 8.*

29 Benedictiones nuptiales non sunt prohibitæ hoc tempore, si tamen fiant moderatione indicta in *c. alma mater*, & benedicendi habeant Bullam ad audiendam Missam; possunt in ea benedici: *Idem vbi sup. disp. 8. nu. 10.*

30 Qui in materia sacramentorum violat interdictum, peccat mortaliter. *Comm. DD.*

DE PÆNIS *quas incurrit, qui in materia Sacramentorum violat interdictum.*

31 Clerici violantes illud in Sacramentorum administratione, irregularitatem incurrunt, nisi eos excuset necessitas propria, vel aliena. *c. 1. de sent. & de iud. in 6.*

32 Qui in loco non interdicto administrat Sacramentum personæ interdictæ non incurrit irregularitatem.

33 Qui ministrat, vel recipit sacramenta vt Baptismum, vel Eucharistiam, quæ non petunt Ordinem clericalem in ministerio, licet peccent, non tamen habent pœnam à iure ipso facto incurrendam. *Comm. DD.*

AN LICEAT celebrare officia diuina tempore interdicti.

34 Tempore cuiuscumque interdicti sunt prohibita officia diuina. *c. si ciuit. de sent. excom.*

35 Officia diuina dicuntur orationes publicæ, quæ in Missali, Breuiario, Pontificali, & manuali, vel alibi institutæ sunt ad vsum Sacramentorum & Sacramentalium, & Horæ canonicæ. *Nauar. c. 27. n. 172.*

36 Tempore generalis interdicti licitum est clericis binos, vel ternos recitare dummodo ab alijs non audiantur. *Siluest. verb. interdictum 5. q. 5.*

37 Item licet hoc tempore in Ecclesiam ingredi etiam si patens sit Eucharistiæ Sacramentum, clerici ab horarum recitatione excusantur. *Comm. DD.*

38 Modo prohibita non sunt officia diuina, si tamen seruetur moderatio præcepta in *c. alma mater. d. c. alma mater.*

39 Hæc concessio solùm loquitur de interdicto generali locali, nec debet extendi ad locale speciale. *c. quod nonnullis de pericul. 3.*

40 Possunt admitti omnes clerici etiam primæ tonsuræ, & etiam coniugati dummodo habeant requisita à concilio. *Trid. sess. 23. c. 6. de reform.*

41 Ecclesiæ nomine intelliguntur omnia loca in quibus sacrum licitè fieri potest. *Comm. DD.*

42 Verba illa, campanis non pulsatis, intelligenda sunt, vt nec ad Missam, nec ad officia alia diuina illis signum fiat, nec campanulæ dum eleuatur hostia. *Comm. DD.* Potest tamen fieri signum ad salutationes Angelicas, & ad alia necessaria cum tubis & matracis.

43 Amentes, & puerulos, qui vsum rationis non habent non est necessarium excludere. *Suar. de censu. 34. sec. 6. num. 34.*

44 Qui tempore interdicti furtim Missam audit, peccat mortaliter. *Suar. vbi sup. sec. 5. nu. 4.*

45 Clericus, qui non habet ministrum alium ad sacrum faciendum laicum potest admittere. *Nauar. cap. 27. num. 81.*

46 An vero, qui habet priuilegium ad sacrum audiendum teneatur illud audire alij negant, alij probabilius affirmant. *Henriq. c. 48. n. 5.*

47 Qui habet priuilegium ad audiendam Missam, vel ad assistendum diuinis officijs, potest secum ferre famulos qui commitari eum solent, nisi causam interdicto dederint. Quòd si ægrotent, alios potest recipere, & secum ferre, dummodo sit sine fraude. *c. licet vobis de priuil. in 6.*

SECTIO II.

Quomodo in aliquibus festis interdictum suspendatur.

1 BOnifacius VIII. concessit, quod in festis Natiuitatis Domini, Resurrectionis, & Pentecostes, & in Assumptione B. V. exclusis solùm excommunicatis, apertis ianuis admittantur ad officia diuina omnes interdicti, dummodo qui causam interdicto dederunt non accedant ad altare. *Ex decr. Bonifacij VIII.* Et potest fieri signum cum campanis. Hoc autem intelligendum de interdicto locali generali.

2 Hæc suspensio interdicti solùm est ad celebranda officia diuina, non verò ad recipienda Sacramenta, & sic intelligenda sunt Ordinum priuilegia in illorum festis, in eis tamen potest ministrari

ri Eucharistia. *Auil. de cens. 5. p. disp. 4. sec. 2. dub. 12.*

3 In prędictis festis potest fieri quodlibet officium diuinum, vel Missa votiua recitari, non tamen mortui sepeliri in Ecclesia. Pie tamen potest contraria sententia sustineri. *Suar. vbi sup. sec. 2. nu. 2.*

4 Exceptio hæc in prædictis festis non est intelligenda nisi de primo die, festa tamen incipiunt à Vesperis diei antecedentis, & in sequentis Completorio finiuntur. *Contraria tamen est probabilior.*

5 In sabbato sancto potest dici Missa incipiendo à Gloria, & idem probabiliter fieri potest in vigilia Pentecostes. *Suar. de cens. disp. 34. sec. 1. nu. 40.*

6 In his festis non prohibetur, quod possit denuo imponi interdictum. *Comm. DD.*

7 Cùm dicitur quòd ad altare non accedant, qui causam interdicto dederunt, solùm prohibetur, quòd non communicent, neque offerant. *Suar. vbi supra nu. 37.*

8 Hoc priuilegium est iam extensum ad festum Corporis Christi, & per octauam, & ad Conceptionem B. V. & per octauam, etiam si non dicatur officium, quod incipit *Egredimini*. *Leo X.*

AN VIOLANTES INTERDICTVM circa officia diuina peccent, & quibus pœnis puniantur.

9 Peccat mortaliter Ecclesiasticus violans interdictum circa diuina officia, etiam si sit tantum circa conditiones appositas in *c. alma mater*. *Vill. vbi sup. dis. 8.*

10 Clerici exercentes aliquem actum Ordinis in loco nominatim interdicto, incurrunt irregularitatem; excusantur tamen propter metum, vel scandalum: idem dic in interdicto personali. *Idem dic de religiosis ex Comm. DD. ex eis inf. de sent. excomm. in 6.*

11 Clerici siue sæculares, siue religiosi tam viri, quàm fœminæ non possunt elegi, nec postulari, si sint interdicti violatores, & habent alias pœnas, quas non incurrunt ipso facto, sed sunt eis infligendæ, clerici enim spoliandi sunt beneficijs, & religiosi recludendi in arctioribus monasterijs, si sint pertinaces. *Dict. c. is qui.*

12 Laici peccant mortaliter violando quodcumque interdictum, sed non desunt viri docti, qui violantes locale interdictum excusent à peccato mortali. *Soto & Nauar. c. 27. n. 178.*

13 Si interdictum non est denunciatum, vel non obseruatur ab his in quorum gratiam fuit impositum, alios non obligat. *Comm. DD.*

AN INTERDICTVM PRIVET AB Ecclesiastica sepultura?

14 Interdictum priuat ab Ecclesiastica sepultura, nisi sit priuilegium; sed non priuat clericos, quicumque sint, dummodo gaudeant priuilegio clericali; nec religiosos; quia habent priuilegium. *c. quod int. de pœnit. & remis. Ex dict.*

15 Harum personarum funus debet fieri sine campanarum pulsatione, & cum moderationibus, quæ habentur in *c. alma mater. Vde c. alma mater vbi sup.*

16 Qui habet priuilegium ad audiendam Missam non ideo habet vt possit in Ecclesia sepeliri. *Suar. vbi supra num. 13.*

17 Qui tempore interdicti ratione illius sepultus est extra Ecclesiam, illo finito transferendus est intra Ecclesiam; si au-

si autem intra Ecclesiam sepultus est, non est exhumandus. *Comm. DD.*

18 Qui nominatim interdictos sepeliunt intra Ecclesiam, excommunicationem incurrunt. *Vide Sà verb. excom.*

19 Qui habent Bullam Cruciatam, possunt in loco sacro sepeliri. *Vide verb. Bull.*

20 Interdictum ab ingressu Ecclesiæ est aliquo modo personale, & aliquando dicitur suspensio. *Dic. c. is cui.*

QVID SIT INTERDICTVM AB INgressu Ecclesiæ.

21 Priuat ab ingressu Ecclesiæ, & ibi peragere diuina officia, & qui illud violat in officio Ordinis, fit irregularis. *Ex eod. c. is cui.*

22 Nomine Ecclesiæ intelligitur, quæ publicè deputata est ab Episcopo, potest tamen hoc modo interdictus sacrum facere in priuato oratorio. *Villal. vbi sup. dis. 8.*

23 An verò totaliter interdictus possit Ecclesiam ingredi ad orandum, vel ad concionem audiendam alij negant, alij probabilius affirmant. *Idem vbi supra.*

24 Non potest in cæmeterio sacrum audire, sed contrarium est etiam probabile. *Abb. c. cum Eccl. de imm. Eccl.*

25 Si talis moriatur sine pœnitentia, non est sepeliendus neque in Ecclesia, neque in cæmeterio, secus verò, si pœnitentiam egerit. *Ex tex. in c. 33. q. 2.*

26 Priuilegium concessum in c. *alma mater*, vt in quatuor festis possint interdicti in officijs diuinis assistere, his etiam conceditur, dummodo ipsi non celebrent. *Comm. DD.*

DE CAVSIS, ET SVBIECTO INterdicti.

27 Qui potest excommunicare, & suspendere, potest etiam interdicere.

28 Prælati religiosi possunt ponere interdictum personale, non verò locale. *Comm. DD.*

29 Aliud est à iure, aliud ab homine aliud ponitur ab Ordinario, aliud à delegato. *Comm. DD.*

30 Quicumque potest excommunicari potest interdici personaliter. Interdictum verò personale non comprehendit Episcopos, neque eum, qui illud posuit. Potest autem poni in communitate, vel in populo. *Comm. DD.*

31 Non debet poni nisi propter peccatum mortale cum pertinacia, sed partiale propter veniale potest poni. *Idem vbi sup.*

32 Non potest poni generale locale vt aliquod debitum soluatur. *Extrau. proinde de sent. excomm. vbi sup.*

33 Ponitur in ciuitate, vel republica propter peccatum Principis, vel Prætoris. *Comm. DD.*

34 Non habet determinatam formam verborum, vt plurimum tamen ponitur hoc verbo *Interdico. Comm. DD.*

35 Interdictum locale generale non obligat nisi prius denunciatur. Personale autem siue sit generale, siue speciale statim obligat. *Dic. extrau. ad euitand.*

DE EO QVI POTEST RELAXARE interdictum. Vide verbum Censura.

36 Quamuis ruat Ecclesia, vel destruatur, manet tamen in loco interdictum. *Comm. DD.*

37 Cùm communitas perit, interdictum

ctum generale personale perire necesse est. Si autem aliquis communitatem interdictam deserit, liberatur ab interdicto, si illi causam non dedit; sed qui de nouo admittitur ad communitatem, obligatur interdicto. *Vill.tr.19.dis.11.*

38 Qui moritur specialiter interdictus, non potest sepeliri in loco sacro, nisi prius absoluatur, & potest à Parocho absolui. *Idem ibidem.*

39 Interdictum generale locale non potest ad cautelam relaxari, benè autem personale. *Comm.DD.*

40 Non suspenditur per appellationem. *c.ad hac quoniam de apell.*

41 Interdictum omne potest per tempus suspendi, vel totum, vel quoad aliquos effectus. *Suar. de cens. disp. 38. sec.3.nn.5.*

42 Episcopus non potest concedere priuilegium perpetuum ad tempus interdicti. *Comm. DD.*

DE INTERDICTIS positis à iure. Vide Villalob. *to.1. tract.10.dis.13.*

SECTIO III. ET VLTIMA.

De varijs circa interdictum resolutionibus.

1 AN interdicto clero interdicantur simul omnes religiosi tam viri, quam fœminæ alij aiunt, alij probabilius negant. *Sà hoc verb. n. 11.*

2 Interdictum personale, speciale, vel generale potest ferri pro debito pecuniario. *Dian.p.5.tr.10.res.78.*

3 Priuilegia religiosorum de celebrandis Missis tempore interdicti non sunt reuocata per concilium Tridentinum. *Henriq. apud Dia.3.p.tr.2.*

4 Qui habet priuilegium assistendi diuinis officijs tempore interdicti potest in loco sacro sepeliri. *Auila apud Dia. vbi supra res.67.*

5 Dies priuilegiati nempè Natiuitatis, Resurrectionis Domini, & Pentecostes non solùm sunt primi sed sequentes. *Auila de censur.*

6 In interdicto personali generali posse sepeliri in loco sacro eum qui interdicto causam non dedit, alij negant, alij probabilius affirmant. *P. Suar. de cens.*

7 Potest non interdictus audire Missam specialiter interdicti. *Comm.DD.*

8 Interdictus à sacro faciendo potest Ordines conferre alio celebrante. *Comm.DD.*

9 Sacrum potest fieri præsente persona interdicta, si expelli non potest, & locus non est interdictus; nam præceptum de eijciendo interdicto intelligitur solùm de interdicto locali.

10 Interdictum personale speciale potest tolli à quolibet Confessario, si non est reseruatum, & parti est data satisfactio, vel cautio illius. *Dian.in comp. hoc verb. n.18.*

11 In violatione interdicti erit materia parua dicere orationes officij diuini etiam præmisso. *Dominus vobiscum*, benedicere aquam, & ea populum aspergere. *Idem p.5.tr.5.res.59.*

12 Interdictum ab eo etiam, qui illud posuit obseruandum est, alioquin pæna ligatur, nisi sit Papa, vel secundum alios secum dispenset. *Sà hoc verb.*

13 Interdictum à iure non ad determinatum tempus, nec reseruatum potest Episcopus relaxare, & quilibet Prælatus erga suos subditos, & iudex à se positum suspendere, vel totum, vel in partem. *Comm.DD.*

14 Clerico admittenti interdictum ad diuinum officium interdicitur ad Ecclesiam ingressus vsque ad satisfactionem. *Sà vbi sup. n. 22.*

15 Qui excommunicauit non præ-

missa monitione canonica, & sine testibus, interdicitur per mensem ab ingressu Ecclesiæ. *c.sacro de sent. excomm.*

16 Communitas faciens clericos soluere illicitas gabellas ipso facto est interdicta, & Ecclesia interdicetur cum communitas facit Episcopum capi, vel vulnerari, vel exulare. *Sà hoc verb. num. 24.*

17 In solemni absolutione ab interdicto præstandum est iuramentum de non contrafaciendo. *Idem vbi supra num. 26.*

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

INTERPRETATIO.

Vide consilium, dispensatio, lex, pœna, verba.

1 INterpretatio in pœnis facienda mitior, in fauorabilibus amplianda, in dubijs facienda, vt potius res valeat, quam pereat, & in partem benigniorem, & faciliorem præsumendo potius bonam, quam malam fidem. *Sa hoc verb. num. 8.*

2 Vbi tractatur de obligatione strictè interpretandum. *Comm. DD.*

3 Masculinum in fauorabilibus comprehendit fœmininum, non verò in contractibus. *Sà hoc verb.*

4 Aliquis, & alius, si quis, & similia comprehendunt etiam fœminam. *Comm. DD.*

5 Cum lex prohibet, ne quis interpretetur, non prohibet DD. nec tribunalia, quin possint secundum communem doctrinam interpretari. *Sà hoc verb.*

6 In ambiguis, dubijs, & incertis solùm ad Principem interpretatio spectat. *Azor.lib.5.c.16.q.16.*

7 Modicæ solemnitatis omissio non vitiat actum. *Comm. DD.*

8 Edicta non prohibent opera alioquin bona, sed ea, in quibus, licet sit boni species, latet malum; aut periculum. *Sà hoc verb.*

9 Non dicitur præsumere qui se benefacere probabiliter credit. *Comm.DD.*

10 Quando principale non tenetur, nec accessorium. *Gloss.in c.5.de donat.inter vir. & vxor.*

11 Quod est inutile, pro nullo, vel non scripto habendum, sicut quod non intelligitur. *Comm. DD.*

12 Clausula vltima generalis ad præcedentia refertur, nisi sit specialis ratio, & diuersa. *Comm. DD.*

13 Cùm dispositio finitur vnico actu, si iste est nullus, vel inutilis, potest repeti. *Sà vbi sup. n.12.*

14 Dicens de vno de alio negare videtur. *Communia proloquia DD.*

15 In generali sermone intelligitur excepta persona loquens. *Vide Silu. verb. clausula nu.2.*

16 Vsus communis verborum præferendus est in omni materia propriæ significationi.

17 Repulsus à re maiori non videtur repulsus à minori.

18 *Ritè* significat solemniter, rectè, iustè.

19 Licet in generali concessione non veniant, quæ requirunt speciale mandatum, vt corrigere, deponere, conferre beneficia, dare dimissorias, veniunt tamen cùm sine illis generalis concessio esset inutilis, aut cùm ex verbis colligitur talem fuisse concedentis intentionem.

INVENTARIVM.

1 Hæres tenetur à die, qua ſcit hæredem inſtitutum fuiſſe, inuentarium incipere intra dies 30. *l. vlt. parag. ſi non autem C. de iur. delib.*

2 Licet illum non incipiat prædicto tempore, dummodo finiatur intra tempus legitimum, non amittit priuilegia. *Villal. to. 2. tr. 30. dif. 23.*

3 In regno Caſtellæ terminus legitimus ſunt 90. dies; ſi autem bona defuncti ſint diſtantia, annus vnus. *L. 5. tit. 6. p. 6.*

4 Inuentarium debet fieri coram tabellione, & citandi ſunt creditores, ac legatarij, & ſcribenda omnia bona mobilia, & immobilia defuncti cum debitis, & chirographis. *L. vlt. parag. fin. c. de iur. delib. l. 5. tit. 6. p. 6.*

5 Si fuerint multi hæredes ſufficit, quòd vni committatur à reliquis, quòd pro omnibus faciat inuentarium, & teſtator non poteſt hanc obligationem remittere. *Villal. vbi ſup.*

INTERROGATIO.

1 Interrogatio in Confeſſione debet fieri de his, quæ videntur neceſſaria ad hoc quòd fiat integrè, & fructuosè. *Nauar. c. 5. nu. 2.*

2 Non debet fieri de omnibus peccatis, in quæ poſſibile eſt lapſum pænitentem fuiſſe, ſufficit ſi fiat de conſuetis, nec debet fieri de occultioribus; & ſi fiat, fiat cautè. *Idem c. 5. nu. 3.*

3 De numero eſt neceſſaria, ſed in carnalibus non debet eſſe nimia, & in coniugatis circa venerea ſit nimis moderata, & fiat honeſtè. *Idem c. 5. n. 4.*

4 De ſtatu pænitentis, & an habeat impedimentum ad recipiendam abſolutionem non eſt neceſſario præmittenda ante Confeſſionem, nec an ſit excommunicatus. *Comm. DD.*

5 Omittere aliquam interrogationem ob inaduertentiam, vel obliuionem non eſt mortale. *Comm. DD.*

INVIDIA.

1 Inuidia eſt habitus inclinans ad triſtitiam de bono alieno, eo quòd minuat propriam excellentiam. Eſt peccatum mortale ex genere ſuo, filiæ illius ſunt odium, ſuſurratio, detractio, lætitia in alienis malis, & triſtitia in bonis. *Nauar. c. 23. n. 128.*

2 Gaudere deliberatè, de malo alterius notabili eſt peccatum mortale, ſicut & triſtari de bono notabili in quantum minuit propriam excellentiam, nec deſunt, qui à mortali excuſent. *Idem vbi ſupra.*

3 Triſtari eo quod non habeas tanta bona temporalia ſicut proximus erit mortale, ſi finis fuerit mortalis, ſecus verò ſi venialis. *Comm. DD.*

4 Triſtari eò quòd Deus malis bona tribuat eſt mortale, ſi fiat incuſando diuinam prouidentiam. Item erit mortale ſi quis proponat imitari malos, eò quòd proſpera ſibi eueniant. *P. Auil. in ſum. hoc verb.*

5 Triſtari, qui videt virtutes alienas eò quòd non habeat, virtus eſt. *Comm. DD.*

6 Dolere de bono alieno in quantum bonum alterius eſt, odij peccatum eſt. *Nauar. c. 21. parag. 1.* Si autem doleas de damno, quod tibi, vel alteri ſequitur de bono illius peccatum non eſt.

7 Triſtari de bono ſpirituali alieno in quantum tuam minuit excellentiam, peccatum inuidiæ eſt. *Comm. DD.*

INVOCATIO DÆMONVM.

1 Inuocatio dæmonum alia est expressa, quando verbo, vel opere dæmonum auxiliũ imprecatur; tacita alia cùm quis ad aliquid consequendum vtitur rebus, vel verbis, quæ ex suapte natura nec ex applicatione diuina, vel Ecclesiastica valent causare talem effectum, vel quando rebus, quæ talem possunt effectum causare alia inutilia adiunguntur. *Nauar.c.11.nu.22.*

2 Rebus sacris vti ea lege, vt sint taliter, & in tali materia, & tali numero, modo & tempore peccatum est mortale. *Idem vbi sup.*

3 Adiungere causis naturalibus tales characteres inutiles ad consequendum effectum, peccatum mortale est. *Comm. DD.*

4 Vti rebus naturalibus, vt aleis, chartis, sortibus, astrolabio, cribro, & alijs ad sciendum arcana futura, &c. vel ad subito medendum extra vires medicinæ peccatum mortale est. *Comm. DD.*

5 Vti verbis sacris ad inanem effectum, vt ad mouendum cribrum, peccatum mortale est. *Nauar. c.11. num.22.* Idem dic quando miscentur falsa, vt quòd Christus febrem habuit. *Idem vbi sup. nu. 24.*

6 Peccat mortaliter, qui habet dæmonem familiarem ad sciendum secreta, vel quæ locis remotis eueniunt. *Comm.DD.*

7 Idem dic de eo, qui ope dæmonum vult inuenire thesaurum, vel quoduis aliud, siue malum, siue bonum. Vide verbum *Superstitio*.

✠✠✠

IRA.

1 Ira est vitium inclinans animum ad sumendum vindictum inordinatè. Filiæ eius sunt Indignatio, clamor, tumor, opprobrium, contumelia, rixa, blasphemia, &c. *Nauar. c.23. n.115.*

2 Peccat mortaliter, qui in re notabili sumit vindictam authoritate propria, vel in finem malum, vel plusquam delinquens meretur. *Comm. DD.*

3 Peccat peccato mortali iræ, qui propter indignationem, tumorem, vel clamorem facit aliquid prohibitum sub mortali. *Nauar.c.23. nu.116.*

4 Contingit etiam in hoc vitio per defectum peccare, cùm quis non irascitur cum tenetur irasci secundum rationem, vt dicit Chrysostomus. *D. Thom. 2. 2. q. 158. art. 7.* Qui cum causa non irascitur ineptè facit: patientia enim irrationabilis vitia seminat, negligentiam nutrit, & non solum malos, sed etiam bonos inuitat ad malum. Christus licet mitissimus ira vsus fuit aliquando secundum Marcum *cap. 3. Contra malos circumspiciens eos cum ira*. Væ vobis prælatis, qui cum bona indole saluationem vestram operari possetis, sed fortè condemnabimini, quia ob tepiditatem, vel remissionem religiosam disciplinam ruere permisistis.

DISP.

DISPVT. IX. SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

IRREGVLARITAS.

De Irregularitatis definitione, quo iure sit introducta; & de effectibus eius.

1 Est impedimentum canonicum ad recipiendos Ordines, vel ad receptos exequendos. *Comm. DD.*

2 Non est censura, nec semper pœna, non de iure diuino, sed canonico. *Suarez de censf. disp. 40. sec. 4.*

3 Nec Episcopus, nec consuetudo irregularitatem valent introducere, nec potest incurri, nisi sit in iure expressa, & tunc non est necessaria sententia iudicis, vt incurratur. *c. is cui de sent. excomm. in 6.*

4 Impedit directè susceptionem, & vsum Ordinum, & in hoc à censuris distinguitur. *Comm. DD.*

5 Eius primarius effectus est reddere hominem inhabilem ad Ordines, non verò incapacem. *Comm. DD.*

6 Hæc prohibitio obligat sub mortali ex sua natura, sed non habet aliam pænam à iure. *Comm. DD.*

7 Impedit sub mortali vsum Ordinum susceptorum siue subsequatur, siue præcedat. *c. is, cui de sent. excomm. in 6.*

8 Potest irregularis matrimonio validè assistere, & suscipere sacramenta, quæ potest laicus excepto Ordine. *Comm. DD.*

9 Potest exercere Ecclesiasticam iurisdictionem, non verò degradare realiter, si verò pænitentes absoluerit, absolutio erit valida, sed peccabit mortaliter. *Trid. sess. 14. de refor.*

10 Non amittit ipso facto beneficium, & fructus facit suos, cautè tamen faciet, beneficio renuntiando antequam eo priuetur. *Auila de cens. disp. 2. dub. 6.*

11 Quamuis priuetur beneficio, non tenetur illius fructus restituere, nec ius eligendi, & confirmandi amittit quando suo beneficio est annexum. *Comm. DD.*

12 Irregularis est inhabilis ad recipiendum beneficium, & est probabilior sententia hanc inhabilitatem extendi ad simplicia, pensiones. *Suarez vbi supra disp. 40.*

QVOT SINT irregularitatis species?

13 Irregularitas alia totalis, quæ priuata susceptione omnium Ordinum; alia partialis, quæ non ab omnibus, sed ab vno, vel alio contrahitur, vt defectus ætatis. *Comm. DD.*

14 Totalis ponitur, vel propter culpam, vel propter indecentiam. *Comm. DD.*

15 Aliæ contrahuntur actu proprio, aliæ sine illo: aliæ actu licito, aliæ illicito.

16 Quæ contrahuntur actu licito, alia ex defectu sacramentorum, alia ex defectu lenitatis, alia ex defectu animæ. *Vide Suarez de cens.*

17 Quæ contrahuntur ex actu illicito, alia ex homicidio, alia ex ordinum administratione contra censuram, alia ob reiterationem Baptismi, alia propter infamiam, *Comm. DD.*

18 Non est irregularitas aliqua ab homine, omnes sunt à iure. *Comm. DD.*

19 Non potest incurri per actum pure mentalem, debet esse exterior, consummatus, & perfectus. *D. Th. 1. 2. q. 20. art. 5.*

20 Quæ statuitur vt pæna, non potest incurri ob solum veniale, posset au-

tem

tem Papa ob illud ſolum eam imponere. *Suarez vbi ſup. diſp. 40. ſec. 3.*

21 Sufficit vt contrahatur, quod actus ſit peccatum mortale, licet non ſit ex contemptu, ſufficit etiam culpa lata, & indirectè voluntaria, nec eſt neceſſarium, quod actus ſit publicus. *Comm. DD.*

AN IN DVBIO ſe quis debeat irregularem iudicare?

22 Cùm dubium eſt iuris circa irregularitatem, vel ſunt opiniones ex vtraque parte probabiles, non ſe debet quis irregularem iudicare. *Comm. DD.*

23 Dubius de facto, in caſu homicidij ſe debet irregularem iudicare, ſecus vero in rebus alijs. *c. ab audientiam c. ſignificaſti de homicid.*

QVIS POSSIT irregularitatem incurrere?

24 Solus capax Ordinis eſt capax irregularitatis. *Comm. DD.*

25 Irregularitas orta ante Baptiſmum ex homicidio ſecundum probabiliorem ſententiam tollitur per Baptiſmum. *Couar. clem. ſi furioſus.*

26 Amentes, & qui carent membris neceſſarijs ad Ordinis executionem ſunt irregulares. *Comm. DD.*

27 Summus Pontifex non eſt capax irregularitatis, quia non eſt ſubiectus quoad vim coactiuam iuri poſitiuo. *Comm. DD.*

QVA verborum FORMA ponitur in iure?

28 Quoties ex verbis textus colligitur irregularitas, & ipſo facto imponitur, ſolum incurritur. *Vide P. Suar. de cenſ. diſp. 18.*

29 Non incurritur cùm ponitur verbis temporis futuri. *Comm. DD.*

30 Cùm in textu ſit mentio irregularitatis de illa debet intelligi, niſi aliunde contrarium conſtet, idemque dicendum quando loquitur de effectibus proprijs illius.

AN QVI IVS, VEL FACTVM irregularitatis ignorat in illam incurrat?

31 Qui ius irregularitatis ignorat, ſi faciat actum, cui eſt annexa illam incurrit. *Comm. DD.*

32 Cùm datur ignorantia facti inuincibilis non incurritur niſi cum clericus operam dabat rei illicitæ. *Sanchez.*

33 Cùm ignorantia iuris, vel facti excuſat à peccato mortali, excuſat etiam ab irregularitate, quæ ponitur ob delictum. *Comm. DD.*

DE EO, QVI POTEST diſpenſare.

34 De iure communi, & ordinario ſolus Papa diſpenſat. *Trid. ſeſ. 24. c. 6. de refor.*

35 Epiſcopi poſſunt diſpenſare in his, quæ procedunt ex delicto occulto, niſi ſit homicidium voluntarium. *Trid. vbi ſup.*

36 Hæc conceſſio locum non habet, vbi Tridentinum non fuit receptum. *Ex declar. cardin.*

37 Epiſcopi nomine intelligitur electus, & confirmatus, etiam ſi non ſit conſecratus. *Vide Suar. de cenſ. diſp. 41. ſec. 2. nu. 7.* Archiepiſcopi autem non poſſunt vti hoc priuilegio in tota ſua prouincia.

38 Eandem poteſtatem habet Capitulum ſede vacante ſecundum probabiliorem ſententiam. *Sanch. de matr. l. 8. diſp. 2.*

39 An verò extendatur ad omnes, qui habent iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem alij negant, alij probabilius affirmant. *Henriq. lib. 10. de Sacr. Ordin. c. 20. nu. 2.*

40 Prælati Ordinum, qui communicant priuilegia Ordinis Dominicani hoc priuilegio gaudent.

41 Epiſcopus poteſt delegare hanc facul-

facultatem, & alteri committere, qui cum ipso dispenset. *Villal. to. 1. tr. 21. dif. 9.* Idem possunt religiosi Prælati, & secundum aliquos secum possunt dispensare.

42 In hac concessione pro peccato occulto intelligitur, quod non est publicum. Publicum autem est illud, quod scitur in ciuitate, vel in vicinia, vel in communitate etiam decem personarum, & tunc erit publicum, cùm scitur à maiori parte. *Comm. DD.*

43 Potest Episcopus prædictam facere dispensationem, etiamsi causam remisisset Pontifici, nisi iam agatur de causa in foro contentioso. *Fil. c. 1. n. 39. de const.*

44 Si reus fuit accusatus, & à iudice absolutus adhuc manet delictum in ratione occulti, licet alij contrarium defendant. *Comm. DD.*

45 Episcopus potest committere facultatem dispensandi non verò absoluendi extra suam diœcesim. *Villal. vbi sup. nu. 13.*

46 Personæ quibuscum potest dispensare, sunt, quæ habent domicilium in suo Episcopatu, & cùm negotiatoribus, & scholasticis ibi commorantibus. *Sanch. de matr. l. 3. disp. 28.*

47 Probabile est quemlibet Confessorem approbatum virtute Bullæ Cruciatæ posse dispensare in omni irregularitate proueniente ex delicto, excepto homicidio voluntario, vel mutilatione, vel bigamia; & nostri qui hoc priuilegium communicatum habent à nostro P. Prouinciali possunt in eisdem exceptis prædictis. *Vide Math.*

48 Clericus irregularis ex occulto delicto homicidij potest confesso peccato, sine noua irregularitate ob vitandum scandalum celebrare. *Comm. DD.*

49 Episcopi in Indijs occidentalibus habent perpetuum priuilegium ad dispensandum in irregularitate proueniente ex delicto publico, dummodo non sit homicidium voluntarium extra bellum, vel simonia. *Ex Arch. Limens.*

50 Cum illegitimo, & cum quouis alio irregulari non ex delicto dispensatio est multo difficilior. *Comm. DD.*

51 Illegitimi Mestissi, vel Hispani si Indicum idioma sciant, & sint alias idonei, possunt sacris ordinibus initiari, confessiones audire, & prædicare etiam si sint spurij, non obstantibus notalibus, & quibusuis alijs, non tamen homicidij voluntarij, & bigamiæ defectibus, & impedimentis. *Ex quod. priuil. quod seruar. in archiu. Lim.*

52 Cùm Prælati in Capitulis absoluunt à censuris, & irregularitatibus, sufficit confiteri peccatum, propter quod incursa fuit irregularitas, sed huius absolutio debet esse cum causa. *Comm. DD.*

53 Prælati Ordinum possunt circa suos subditos, quidquid Episcopi erga suos, vnde possunt cum corpore vitiatis cùm indecentia non est scandalosa, nec accidit culpa illorum, dispensare. *Comm. DD.*

54 Sixtus IV. concessit Generalibus, & Prouincialibus Ordinis Dominicani, & Franciscani, vt possint dispensare cum suis subditis in omni irregularitate, exceptis quæ proueniunt ex homicidio voluntario, mutilatione membrorum, vel bigamia. *Villal. vbi sup.*

55 Non est forma aliqua verborum à iure determinata ad dispensandum, quælibet sufficit, quæ dispensantis exprimat intentionem. *Comm. DD.*

56 Potest dispensari tam operibus, quam verbis; sed vt ritè fiat opus est causam cognoscere. *Comm. DD.*

SECTIO II.

De irregularitatibus in particulari.

An incurratur irregularitas ex indigna receptione, vel administratione Baptismi?

1 QVi sciens semel se ritè fuisse baptizatum, voluntariè iterum Baptismum recipit, irregularitatem incurrit, & est probabile, quod etiam si per metum, non verò si coactus illud recipiat. *c. qui in qualibet 1.q.2.*

2 Et toties fit irregularis, quoties illud voluntariè recipit, & in hac solus Papa dispensat. Si autem delictum fuerit occultum potest etiam Episcopus. *Argumento c.2.de apost.*

3 Idem dicendum de eo qui voluntariè rebaptizat. *Villal. vbi sup.dif.11.n.2.*

4 Qui distulit Baptismum vsque ad mortis periculum manet irregularis, sed si purget suspicionem per fidei actum, vel quia fuit defectus ministrorum, poterit ab Episcopo dispensari. *Idem ibidem nu.3.*

5 Qui Baptismum recipit, vbi est peregrinus, & ideo ignotus manet irregularis, dum non constat de eius vita, & moribus. *c.1.57. dist.*

6 Is de cuius Baptismo dubitatur non potest Ordines recipere. *c. omni 98.dist.*

7 Ex indigna receptione aliorum sacramentorum nulla contrahitur irregularitas, nisi aliquando in matrimonio propter bigamiam. *Comm. DD.*

AN INCVRRATVR EX INDIGNA Ordinis receptione.

8 Qui indignè recipit sacramentum Ordinis incurrit suspensionem, quam si non seruat, incurrit irregularitatem. *Suar.de cens.disp.42.sec.3.*

9 Qui recipit Ordinem in irregularitate non contrahit nouam irregularitatem, nec suspensionem. *c.is cui de sent. excom.in 6.*

10 Qui secundo recipit Ordinem iam susceptum, vel in peccato mortali publico, vel ab Episcopo excommunicato, vel suspenso nullam contrahit irregularitatem, quia non sunt tales irregularitates in iure expressæ. *Comm.DD.*

12 Qui exercet actum Ordinis, quem non habet, manet irregularis, & suspensus quantum ad Ordinem quem habet, & idem est si exerceat actum Episcopi, vel sit laicus. *c. 1.de cler.non ordin. minis.*

13 Qui administrat ea, quæ laicis licent non fit irregularis. *Comm. DD.*

14 Qui excusatur à peccato mortali non manet irregularis. *Comm.DD.*

15 Clericus, qui censura ligatus actū Ordinis sacræ exercet, & excommunicatus, qui facit in sua præsentia iterum celebrari manet irregularis. *c. is cui de sent.excom.in 6. Couar. c. alma 1.p.parag. 6.fin.*

SECTIO III.

De irregularitate, quæ oritur ex aliquibus delictis.

1 HÆreticus etiamsi resipiscat, manet irregularis si fecit actum exteriorem. *c.si quis presbyter 1. q. 7.*

2 Non manet irregularis qui abiurauit de leui, vel de vehementi, si non erat hæreticus, sed ob timorem confessus fuit, vel testibus falsis crimen probatum fuit. *Villal. vbi sup. dif. 15.*

3 Nec qui ob metum ostendit se esse hæreticum cum non esset. *Idem ib.*

4 Pro hæretico reputatur etiā apostata a fide catholica. *Comm. DD.*

5 Schis-

5 Schiſmaticus, ſi non eſt hæreticus, non incurrit irregularitatem. *Suar. vbi ſup. ſect. 2. nu. 7.*

6 Fautores, receptores, & defenſores hæreticorum manent irregulares. Idem eſt de ſuſpectis in fide propter infamiam. *Vill. vbi ſup. nu. 6.*

7 Filij hæreticorum etiam ſi non ſint hæretici ſunt irregulares, niſi pater relicta hæreſi reſipiſcat, vel ante patris hæreſim fuerint nati. *c. quicunque parag. hæretici c. ſtatutum 2. de hæret. in 6.*

8 Nepos hæretici ex filia non eſt irregularis. *Anton. Gom. l. 3. var. c. 2. num. 4.*

9 In hac irregularitate ſolus Papa diſpenſat, & quamuis ſit occulta, magis probabile eſt non poſſe Epiſcopum. *Vill. vbi ſup. n. 10.*

10 Cum Apoſtatis à Chriſtiana religione, qui in Apoſtaſia ſacris initiati fuerunt, ſolus Papa diſpenſat. *c. fin. de apoſt.*

11 Neophiti, id eſt, qui paulo ante baptiſmum receperunt (de his ſolum hic loquimur) ſunt irregulares. *Comm. DD.*

12 Filius infidelium qui ab infantia fuit baptizatus non eſt neophitus, nec qui noui Chriſtiani vocantur. *Cōm. DD.*

13 Qui multis abhinc annis licet adultus Baptiſmum recepit, non eſt neophitus, & hoc Epiſcopi arbitrio remittendum. *Vill. vbi ſup. nu. 2.*

14 In hac irregularitate ſolus Papa diſpenſat, ſed ceſſat ceſſante impedimento. *Idem vbi ſup.*

AN CONTRAHATVR PER SIMONiam vel per alia delicta.

15 Per ſimoniam, vel per alia delicta non contrahitur, niſi ſequatur infamia. *Comm. DD.*

16 Per nullum aliud delictum præter ſupradicta inccurritur, nec per pœnitentiam publicam, excepto homicidio, & mutilatione. *Suar. vbi ſup.*

17 Qui Petrum percuſſit non animo occidendi, vulnus tamen, quod intulit ità graue fuit, vt per ſe mors ex illo ſecuta fuerit, voluntarius homicida iudicandus eſt, & in irregularitatem incurrit. *Comm. DD.* Si autem vulnus non fuit lethale, ſed in curia chirurgi mortuus fuit, non incurrit irregularitatem.

18 Ex homicidio voluntario etiam occulto incurritur irregularitas, licet alij contrarium teneant probabiliter. *Vill. vbi ſup. dif. 18. n. 5.*

19 Qui mortuo caput abſcidit non incurrit. *Comm. DD.*

20 Qui abortare facit mulierem, ſi fœtus nondum erat animatus, non incurrit. Idem dic de eo qui venenum dedit ad ſterilitatem. *Greg. XIII. in conſtit. quæ incipit ſedes Apoſt.*

21 Quod dictum eſt de homicidio, dicendum eſt de mutilatione, licet hæc irregularitas non ſit adeo grauis. *Comm. DD.*

22 Ad hanc irregularitatem non ſufficit quælibet percuſſio, vel ſanguinis effuſio, ſi membrum aliquod abſcindatur. *Villal. vbi ſup.*

23 Qui debilitat membrum non fit irregularis, licet alij contrarium ſentiant, nec qui deformat. *Auil. de cenſ. dub. 2.*

24 Qui abſcindit membrum mortuum, vel aridum non fit irregularis. *Comm. DD.*

QVÆ PERSONÆ INCVRRANT irregularitatem ex homicidio, & mutilatione; & quis in ea diſpenſet.

25 Omnes baptizati excepto Papa hanc irregularitatem cum occidunt, & mutilant, incurrunt. *Comm. DD.*

26 Et qui mortis dant cauſam & ſi pœniteant antequam ſequatur effectus.

Et qui iubet alium occidere si sequatur effectus, nisi mandatum reuocauerint, & notificauerint mandatario, facientes quantum in se fuit, ne excusationi mandaretur. *Suarez de cens. disp. 44. sec. 3. Nauar. c. 27. n. 233.*

27 Sufficit ad incurrendam hanc irregularitatem, quod mandatum, vel consilium fuerit indirectum. *Villal. vbi sup.*

28 Manet etiam irregularis, qui mādatum, vel consilium dedit, vt quis alium occideret, sed si mandatarius ab illo alio occisus fuit, erit ex homicidio casuali. *Innoc. c. ad audiendo homicidio.*

29 Si ratum habeas homicidium etiā tuo nomine factum non incurris irregularitatem secundum probabiliorem opinionem, sed purgandus es in foro exteriori. *Villal. vbi sup.*

30 Cooperantes, & adiuuantes ad homicidium fiunt irregulares, quando fuerunt in causa, vt facilius, & animosius committeretur. *c. sicut dignum parag. qui viro, & c. signif. 2. de homic.*

31 Quod dictum est de homicidio intelligendum de mutilatione.

32 Fit etiam irregularis qui seipsum mutilat, & qui ob culpam suam mutilatus est. *c. hi qui 5. dist.*

33 Hæc irregularitas non habet specialem effectum, etiam si homicidium sit qualificatum, nisi fiat per assassinos. *Villal. vbi sup. dif. 21.*

34 In hac solus Papa dispensat, etiā si delictum sit occultum; si autem sit orta ex mutilatione occulta etiam Episcopus, & probabile est in homicidio omnino occulto posse Episcopum dispensare, & cum religiosis Prælatum. *Trid. sec. 24. c. 6. de ref.*

AN PER HOMICIDIVM CASVALE, vel mutilationem contrahatur.

35 Quod dicendum est de homicidio casuali intelligi debet de mutilatione, sed non loquimur de homicidio purè casuali, sed de mixto. *Comm. DD.*

36 Vt mors alicuius dicatur voluntaria, opus est, vt quis teneatur, ac possit illam impedire. *Comm. DD.*

37 Diuersa est, quod homicidium imputetur ad culpam, & diuersa, quod ad pœnam, & ad irregularitatem sufficit, quod sit voluntarium in causa, cùm non sit necessaria diligentia, vel quod causa sit illicita, etiam si fiat diligentia. *Villal. vbi sup. dif. 22.*

38 Cum homicidium est purè casuale, v. g. quando opus erat licitum, & facta fuit debita diligentia, non incurritur irregularitas. *Comm. DD.*

39 Vt imputetur homicidium casuale, quod fit propria authoritate debet inuoluere aliquod peccatum. *Comm. DD.*

40 Chirurgi, & Medici laici, si cū debita diligētia abscindunt aliquod membrum, etiam si mors sequatur, non sunt irregulares. *c. ad aures de æt. & qual.*

41 Infirmarij, & alij, qui assistunt infirmo, nisi ex negligentia mortaliter culpabili mors acceleretur, non incurrunt irregularitatem, licet alij dicant sufficere venialem. *Syluest. verb. homicid. q. 11.*

42 Non incurritur nisi sit culpa lata, non enim sufficit leuis, vel leuissima. *Sanch. de matr.*

43 Qui non impedit homicidium, si peccat contra charitatem, & non contra iustitiam non fit irregularis. *Suar. vbi sup. sec. 4. n. 3.*

44 Qui ob culpam suam mortalem est in causa quod mors acceleretur, vel mutilatio, contrahit irregularitatem. *Comm. DD.*

45 Qui mandat, vel consulit, adiuuat, vel cooperatur ad percussionem, ex qua sequitur mors, fit irregularis, etiam

etiam si addat cautelam. *Vill. vbi sup. num.* 18.

46 Qui consuluit minus malum ad euitandum maius, si faciat cum cautela non manet irregularis. *Comm.DD.*

47 Omnes, qui concurrunt ad rixã, in qua aliquis occiditur manent irregulares, & erit voluntarium homicidium, si sciebant principalem aggressorem animum habere occidendi. Probabile est tamen, quod solus, qui lethale vulnus inflixit fiat irregularis. *Suarez disp.* 45. *sec.* 1.

AN ORIATVR EX OMNI OPERE illicito, ex quo mors sequatur.

48 Qui facit opus illicitum ex se nõ periculosum, cum debita diligentia etiã si mors sequatur non fit irregularis, secus si sit illicitum, & ex se periculosum. *Henriq. c.* 15. *n.* 1. *de irreg.*

49 Clericus venator perdicum, & leporum tempore, quo debeat sacris assistere, si posita diligentia casu aliquẽ occidit, non fit irregularis. *Villal. vbi sup. dis.* 23. *n.* 4.

50 Clericus, qui incidit tumorem, ex cuius incisione mors est secuta, manet irregularis secundum probabiliorem. *c. sententia sanguinis ne clero, vel mon.*

51 An vero contrahat irregularitatem, qui facta debita diligentia operam dabat rei illicitæ, ex qua mors est secutas, alij aiunt, alij probabilius negant, quando opus ex se vt diximus non erat periculosum. *c. sicut* 2. *de homicid.*

52 Qui facit opus licitum etiam si sit periculosum, & præmittit debitam diligentiam nõ incurrit irregularitatem. *Villal. vbi sup. n.* 4.

53 Qui vulnus non mortiferum inflixit, sed ex incuria chirurgi, vel percussi intemperantia, mors secuta, si percussio fuit grauis, & cum peccato mortali secundum probabiliorem sententiã manet irregularis, quia c. exhibita de homicidio non loquitur de graui, & culpabili, sed de inculpabili percussione. *Henriq. de irreg. c.* 14. *nu.* 41.

54 Qui fuit causa illicita vt se ipsum mutilaret, vel ob suam culpam passus est mutilationem fit etiam irregularis. *Vide Villal. vbi sup. nu.* 17.

55 Qui alium occidit se vel sua, vel suos defendendo cum moderamine inculpatæ tutelæ non manet irregularis. *Comm.DD.*

56 Qui potest se defendere fugiendo sine infamia, vel alia via, si occidat, fit irregularis. *Comm. DD.*

57 Clericus, & religiosus, & homo vilis, qui possunt fugiendo se defendere manent irregulares. *Villal. vbi sup. nu.* 3.

58 Qui causam ob suam culpam aggressori dedit, vt adulter, etiam si ob suam defensionem illum occidat, irregularis erit secundum opinionem probabiliorem. *Suar. de cens. disp.* 46. *sec.* 1. *num.* 6.

59 Qui potuit se defendere minori percussione, si occidat manet irregularis; sed hoc ad discernendum est valde difficile. *Vide Villal. vbi supra.*

60 Episcopus potest dispensare cum eo, qui excessit in moderamine inculpatæ tutelæ, nisi fuerit homicidium voluntarium, vt in eo qui iam non tam se defendere, quam occidere voluit. *Nauar. c.* 27. *n.* 240.

61 Prædicta doctrina extendenda est ad casum, in quo aggressor non occidere, sed mutilare, vel fustibus percutere volebat. *Comm. DD.*

62 Qui non potest bona sua defendere nisi furem occidat, non incurrit irregularitatem secundum probabiliorem opinionem; sed vt hoc homicidium sit inculpabile bonorum omissio debet esse notabilis. *Suarez vbi sup. nu.* 4.

63 Hæc tamen doctrina non est extendenda ad clericos, vel religiosos. *Comm.DD.*

64 Qui alium occidit ob defensionem innocentis cum prædicto moderamine tutelæ, non manet irregularis. *Suarez d.disp.46.sec.3.n.3.*

AN INCVRRATVR à iudice sententiam proferente in causa sanguinis?

65 Iudex, qui profert sententiam, ex cuius executione mors sequitur, manet irregularis, secus si non sequatur. *c.sententiam sanguinis ne cleric. vel mona.*

66 Clericus, qui alteri suam iurisdictionem committit, etiam si ille in causa sanguinis sententiam ferat, & exequatur, non fit irregularis. *c.vlti.ne cleric.vel min. in 6.*

67 Domini temporales, qui sub mortis pœna leges statuunt, non sunt irregulares, nec Doctores qui de his scribunt, vel scripta in lucem edunt. *Comm. DD.*

68 Nec concionatores, qui iudices admonent, vt in legum obseruatione inuigilent; nec Confessor qui Prætorem non vult absoluere nolentem iustitiam exercere, vel relinquere officium. *Comm.DD.*

69 Cùm iudex dubius est an mortis sententiam ferat, Aduocatus, & assessor, cuius consilio sententiam fert sunt irregulares. *Vill.dif.25.n.7. vbi sup.*

70 Inquisitores reos tradendo curiæ seculari facta protestatione non incurrunt irregularitatem, sed hæc protestatio non est necessaria, nisi ad melius esse. *Comm.DD.*

AN QVI ALIVM accusat in causa sanguinis si mors sequatur sit irregularis?

71 Accusator in causa sanguinis, si mors sequatur manet irregularis ex defectu lenitatis. *c. aliquantum, parag.1.c. si quis viduam 50. de homic. in 6.*

72 Clericus, qui de malefactore queritur coram iudice facta protestatione, dum lis durat, non fit irregularis, etiam secuta morte. *c.pral.de homic.in 6.*

73 Non est opus vt protestatio fiat ex corde, benè tamen quòd accusatio sit, non ex animo vindictæ, sed ratione alicuius damni euitandi, vel boni acquirendi. *Suarez de cens.disp.47.sec.2.*

74 Sufficit, quod clericus timeat damnum in se vel in suis domesticis, vel consanguineis, vel in suis bonis, vel in alienis quando aliter impediri non potest. *Auil.de cens.7.p.disp.9.sec.2.*

75 Excusatur etiam dicta protestatione, quando reum detinet, vt iudici tradat. *Silu. hoc verb.*

76 Non est necessarium, quòd faciat protestationem coram iudice Ecclesiastico. *Comm. DD.*

77 Qui accusat de crimine leui, vel in causa ciuili non indiget protestatione. *Comm. DD.*

78 Quod dictum est de clericis, intelligendum est de laicis cum hac differentia, quòd clericus si non faciat protestationem, incurrit irregularitatem ex homicidio iniusto, laicus autem ex defectu lenitatis. *Villal. vbi supra nu. 12.*

79 Qui ostendit malefactorem iudici eum quærenti ad mortem manet irregularis. *Comm. DD.*

80 Qui clamat post furem, ad furem, ad furem, si est in propria causa ei facit protestationem, irregularitate non ligatur. *Villal. vbi sup. nu. 15.*

SECTIO IV.

An testes in causa sanguinis, & alij ad illam concurrentes sint irregulares.

1 TEstis in causa sanguinis est irregularis, etiam si præmittat protestatio-

stationem. *c. si quis viduam* 50. *dist.*

2 Testis in causa criminali, quæ mortis pœnam non meretur etiamsi sequatur, non fit irregularis, nec in causa ciuili si faciat protestationem. *Villal. vbi sup. dif.* 27. *n.* 2.

3 Tabellio, vel notarius, qui mortis sententiam scribunt, & qui illam transcribunt, si mors sequatur, sunt irregulares. *Suarez de irreg. disp.* 47. *sec.* 1. *n.* 4.

4 Omnes, qui fuerunt ministri in causa sanguinis, irregularitate ligantur. *Villal. vbi supra n.* 5.

5 Aduocatus, qui patrocinatur reum etiam si mors sequatur contra accusatorem, si causa fuit iusta non incurrit irregularitatem, secus si patrocinabatur accusatorem, & mors rei est sequuta. *Comm. DD.*

6 Reus, qui se defendendo petit reparationem damni facta protestatione, etiam si accusatoris mors sequatur, non fit irregularis. *Comm. DD.*

7 Religiosi, vel clerici portantes luminaria ne dent ignem ad comburrendum hæreticum. *Dic. c. si quis viduam.*

8 Qui gladium ministrat, vel vendit interfecturo reum, qui præparat patibulum, qui admonet ministros, vt cautè ducant, vt fugiat, qui acuit gladium, vt citius moriatur etiam bono animo, omnes denique, qui executioni cooperantur, vt illius ministri manent irregulares. *Villal. vbi supra n.* 8.

9 Qui docet carnificem modum quo reum facilius interficiat in communi, & non hunc, vel illum in particulari, non fit irregularis. *Idem vbi supra.*

10 Præco, & qui dat signum vt ministri conueniant ad iustitiæ executionem manent irregulares. *Auil. de cens.* 7. *p.* 7. *disp.* 5.

11 Qui est causa vt citius moriatur est irregularis. *Comm. DD.*

Qui inaduertenter dicit reo ambulemus frater, vel percutit iumentum, vel dicit reo, vt ad alium superiorem scalæ gradum ascendat, non fit irregularis. *Auil. vbi supra.*

12 Qui directè facit, vt reus citius moriatur est irregularis, non verò qui per accidens; nec confessarius, qui dicit carnifici, nemo te impedit, quin tuum munus exequaris. *Villal. vbi supra nu.* 14.

13 Quoad dispensationem non comprehenduntur irregularitates, quæ proueniunt ex defectu lenitatis sub eis, quæ ex homicidio voluntario. *Comm. DD.*

14 Cum bellum est iustum, vel ob defensionem, qui occidit, vel mutilat, non est irregularis. *Comm. DD.*

15 Idem est cum fit ob defensionem boni communis, vel patriæ etiam si sint clerici, qui militant. *Villal. vbi supra dif.* 28. *n.* 1.

16 Qui in bello aggressiuo licet iusto occidit, vel mutilat, vel ad id alios exhortatur manet irregularis, si est baptizatus. *c. si quis aliquantum* 5. *dist.*

17 Qui adest bello iusto, sed non occidit, nec mutilat, hortatur tamen milites ad fortiter dimicandum non fit irregularis. *Comm. DD.*

18 Duces, qui castra ordinant, & milites exhortantur ad bellum, nec qui eos tympanis, & lituis prouocant fiunt irregulares. *Villal. vbi sup. nu.* 7.

19 Clericis non licet pugnare, bene tamen exhortari milites ad pugnam. Potest tamen cum licentia Papæ & pugnare, & occidere in bello iusto. *D. Tho.* 1. 2. *q.* 40. *art.* 2.

20 In hac irregularitate Papa dispensat, & qui habent facultatem dispensandi in irregularitatibus excepto homicidio voluntario. *Comm. DD.*

21 Omnes bellantes in iusto bello, etiamsi neminem occidant, vel mutilent,

lent, principes, & omnes illi, qui ad hoc bellum cooperantur sunt irregulares. *c. si quis viduam 56. dist.*

22 Si in bello hoc fiant multa homicidia omnes hi incurrunt multas irregularitates nascentes ex delicto. *Villal. vbi sup. dif. 29. n. 2.*

23 Si homicidia, & mutilationes amici patiantur irregulares erunt ex homicidio casuali, sed si vtrinque contingant vtroque modo erunt irregulares. *Comm. DD.*

24 Si tamen nullum contingat homicidium, nec mutilatio nulla erit irregularitas. Clerici autem sumentes arma suspendendi sunt à suis Ordinarijs. *Suarez vbi sup. n. 4.*

25 In hac irregularitate Papa dispensat, & in homicidio casuali Episcopus, & habentes priuilegium. *Comm. DD.*

DE EA QVÆ oritur ex defectu bonæ famæ.

26 Infames à iure, id est quos ius pro pœna facit infames, & infames à facto, id est, qui propter aliquod delictum publicum infamiam incurrunt, sunt irregulares. *c. Infamis 6. q. 1.*

27 Infamia facti vt sit legalis, opus est, vt a lege tali delicto imponatur, vt pœna, & sit sententia iudicis. *Villal. vbi supra.*

28 Solus Papa dispensat in infamia iuris, in ea verò quæ oritur ex delicto, ad quod extenditur facultas Episcopi, ipse etiam potest dispensare. *Idem ibid. num. 4.*

29 Cum Princeps sæcularis tollit infamiam, quæ est à iure ciuili, non est necessaria alia dispensatio. *Comm. DD.*

30 Cum infamia est facti tollitur virtuosa vita, & dispensatur ab Episcopo. *Villal. vbi sup. n. 6.*

AN BIGAMI sint irregulares?

31 Bigamus est, qui binas nuptias contraxit. *Comm. DD.*

32 Bigamia alia dicitur vera, quando quis binas nuptias successiuè celebrauit, & bis vel plura matrimonia consummauit. Alia est interpretatiua, quando quis cum vidua contraxit. Alia est similitudinaria cùm quis post votum solemne, quòd per similitudinem dicitur spirituale matrimonium, carnale contraxit. *Comm. DD.*

33 Hæc irregularitas dicitur ex defectu sacramenti.

34 Qui contraxit cum vidua matrimonium nullum, & illud consummauit manet irregularis secundum probabiliorem sententiam. *Couar. d. parag. 2. num. 2.*

35 Incurritur bigamia interpretatiua quando quis duxit virginem, hæc tamen adulterium commisit, & maritus redijt ad illam. *Villal. vbi sup. dif. 31. num. 5.*

36 Qui cum pluribus mulieribus fornicationem, vel adulterium commisit, non est irregularis. *Comm. DD.*

37 Qui duo matrimonia inualida contraxit & consummauit, irregularitatem incurrit. *Villal. vbi sup.*

38 Qui habet Ordines minores, & incurrit bigamiam, amittit priuilegium clericale, secus verò si est sacris initiatus. *Idem vbi sup. n. 12.*

39 In bigamia solus Papa dispensat. *Comm. DD.*

40 In bigamia similitudinaria simplici, non verò mixta potest Episcopus dispensare. *Couar. vbi supra.* Idem possunt cum suis subditis, qui quasi Episcopalem iurisdictionem habent. Bigamia similitudinaria mixta est, quando quis post votum solemne nupsit cum corrupta, vel binas nuptias celebrauit.

41 Ad impetrandam hanc dispensationem opus non est dicere an sit bigamus, vel quadrigamus. *Nauar. conf. 2. de bigam. lib. 8.*

DE EA QVÆ NASCITVR EX DEfectu natalium.

42 Filij illegitimi sunt irregulares, nec possunt obtinere dignitatem, nec beneficium etiamsi non sit curatum sine dispensatione. *c. 1. de fil. præsb.*

43 Hoc impedimentum etiam si sit occultum tenet, sed filius non tenetur matri credere, nisi res sit valde clara, verbi gratia, si conceptus fuit marito absente. *Vill. vbi dis. 32. n. 3.*

44 Expositi, & omnes illi, de quibus dubitatur an sint legitimi, pro legitimis habendi sunt. *Comm. DD.*

45 Illegitimus, qui Ordines suscepit ignorans, si postea sciat se esse illegitimum, non potest in susceptis Ordinibus ministrare. *Vill. vbi sup. dis. 32. n. 4.*

46 Filij clericorum habiti de legitimo matrimonio ante Ordines solum habent impedimentum ad obtinendas easdem præbendas, seu dignitates, quas habuerunt illorum parentes. *c. ad hæc de fil. præsbit.*

47 De dispensatione huius irregularitatis vide supradicta de eo qui potest dispensare, & aduerte hanc dispensationem strictè esse interpretandam, ita vt dispensatus ad vnum intelligatur ad aliud. *Comm. DD.*

DE IRREGVLARIBVS EX DEFECTV corporis, vel animo.

48 Furiosi, & omnes illi, qui carent vsu rationis sunt irregulares. *Comm. DD.*

49 Qui amens fuit aliquando per modum habitus non est ordinandus, nec præsumitur sanus sine Episcopi approbatione.

50 Qui post Sacerdotium mentem amisit non priuatur Ordinum exercitio nisi amentia durante; sanitas verò illius approbanda est ab Episcopo. *c. in tuis inter. 7. q. 1.*

51 Quod dicitur de phræneticis, dicendum de Energumenis & arreptitijs.

52 Qui laborat epilepsia ita vt totaliter impediatur ad vsum Ordinis est irregularis; aduertendum tamen est an benè conualuerit, & possit sine indecentiæ periculo celebrare. *c. 17. q. 1.*

53 Idem dicẽdum est de quacumque infirmitate, quæ secum afferat indecentiam, vel horrorem. Si autem eis superueniat talis infirmitas post Sacerdotium, poterunt celebrare in secreto sacello. *Comm. DD.*

54 Cum his solus Papa dispensat; Episcopus tamen potest declarare ex medici consilio an sint sani. *Nauarr. num. 202.*

55 Qui nesciunt legere, sunt irregulares: cum his poterit Papa dispensare, sed malè. *c. illiter. disp. 36.*

56 Qui licet legere sciant, ignorant tamen quæ necessaria sunt ad vsum Ordinis, sunt irregulares. *Comm. DD.*

57 Ex Concilio Tridentino ad Ordines minores necessarium est Latinam linguam intelligere. Et ad sacerdotiũ debent esse idonei ad populum docendum ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, ac ad administranda sacramenta diligenti examine præcedenti idonei comprobentur. *Trid. sess. 23. c. 4. de reform.*

58 Religiosi ad chorum deputati nõ indigent tanta scientia. Idem dic de clericis choro seruientibus. *Vill. vbi sup. dis. 34. n. 5.*

QVI SINT irregulares ex defectu corporis?

59 Hermaphroditæ, in quibus præualet sexus virilis sunt capaces Ordinum, sed propter indecentiam sunt irre-

82 Excipiuntur ab hac irregularitate, qui Episcopi, vel Ecclesiæ, vel alia pia agunt negotia. *Comm. DD.*

DE IRREGVLARITATE ex defectu patrimonij.

83 Qui non habet beneficium, vel sufficiens patrimonium, vnde alatur, non potest ordinari Ordine sacro. *Trid. sess. 21. de ref. c. 2.*

84 Qui habet tot debita, vt æquent eius patrimonium, non habet titulum sufficientem. *Suar. de cens. disp. 51. sec. 3. nu. 25.*

85 Qui habet patronatum laicum ex quo sufficienter possit ali, & hoc perpetuum, poterit ordinari.

SECTIO V.

De varijs circa hanc materiam resolutionibus.

1 Irregularis nō indiget dispensatione ad primam tonsuram; sed contraria sententia est communior. *Dia. p. 4. tr. 2. ref. 88.*

2 Qui in rixa alteri abscidit digitum, vel auriculam, vel nasum non est irregularis, & secundum aliquos, nec qui mulieri mamilllam. *Idem ref. 26.*

3 Cùm quis spontè ob indignationem, vel impatientiam sibi membrum abscidit, si non sit notabilis deformitas, & factum non sit notorium, non fit irregularis secundum probabiliorem sententiam. *Regin. apud Dia. p. 4. to. 2.*

4 Cùm homicidium non fuit voluntariè præmeditatum, sed rixa forte exorta factum est, casuale dici debet, & in eo potest Episcopus dispensare. *Dian. vbi sup. ref. 62.*

5 Probabile est damnatos ad triremes non esse irregulares, quia talis irregularitas, & infamia in iure expressa non est. *Dian. p. 4. tr. 2. ref. 89.*

6 Clericus concubinarius, vel adulter post pœnitentiam sublata infamia per virtuosam vitam potest sine alia licentia celebrare. *Layman. apud Dia. vbi supra.*

7 Per hæresim exteriorem licet occultam incurritur irregularitas secundum probabiliorem opinionem. *Suar. apud Dia. ref. 46.*

8 Clericus in hæresim lapsus post pœnitentiam, & abiurationem sine alia dispensatione potest susceptos Ordines exercere. *Auil. apud Dia. p. 4. tr. 4. ref. 38.*

9 Qui fictè negat fidem siue spontè, siue coactè non fit irregularis, nisi crimen sit notorium propter infamiam. *Diana vbi supra tr. 2. ref. 49.*

10 Qui ab Inquisitoribus coacti sunt abiurare hæresim etiam de vehementi non sunt irregulares, nisi suspecti sint de dato fauore hæreticis in quantum talibus. *Suar. apud Dia. vbi supra ref. 49.*

11 Filij Paganorum, & Iudæorum, & Saracenorum non sunt irregulares, secus verò filij hæreticorum. *Dian. vbi sup. ref. 45.*

12 An clerici sæculares post sacros Ordines contrahentes matrimonium cum virgine sint irregulares alij negāt, alij probabilius affirmant. *Idem ibidem ref. 39.*

13 Qui ducit virginem a se defloratam irregularis non fit. *Comm. DD.*

14 Qui cognoscit vxorem suam per vim ab adultero cognitam, non fit irregularis secundum sententiam probabilem. *Diana p. 4. ref. 38.*

15 Qui non examinatus furtiuè se ingerit ad Ordines manet irregularis. *Comm. DD.*

16 Qui durante matrimonio etiam non consummato præsumit sacris initiari,

tiari, irregularitate ligatur. *Diana vbi supra.*

17 Religiosus inualidè professus, qui sacris initiatur manet suspensus, quod si Ordinem exerceat, manet irregularis, nisi metu infamiæ excusetur. *Comm. DD. & Bonau. apud Dia. res. 82.*

18 An qui exercet actum Ordinis quem non habet, administrando Sacramentum, exceptis Baptismo solemni, & celebratione, incurrat irregularitatem, alij negant, alij probabilius affirmant. *Dian. vbi sup. res. 56.* Sed hoc intelligendum de clericis, non autem extendendum ad laicos.

19 Sacerdos nondum approbatus absoluens non sit irregularis, fit autem si excommunicatus absoluat, vel Eucharistiam administret etiam non celebrando. *Suar. apud Dian. vbi supra res. 89.*

20 Qui suspensus ab vno Ordine ascendit ad superiorem non fit irregularis, quamuis cum Episcopo concelebret, quia concelebratio illa non reputatur primum sacrum. *Idem apud Dia. vbi sup. res. 92.*

21 Cum non est facilis recursus ad Papam, & vrget necessitas, potest Episcopus dispensare in homicidio occulto, vt quis in suscepto Ordine ministret. *Auil. apud Dia. res. 71.*

22 An irregularitas ex defectu natalium sit dispensabilis per Episcopum alij aiunt, alij negant; vtriq; probabiliter si est occulta. *Diana vbi supra.*

23 Episcopus potest dispensare, vt illegitimus bona fide ordinatus, immò & mala, Ordines exerceat. *Layman. vbi supra.*

24 Tollitur hæc irregularitas professione religiosa non tantum quoad Ordines, sed etiam quoad prælaturas religionis, & saltem possunt in illa quoad hoc Prælati dispensare. *Vide Sanchez apud Diana vbi supra res. 64.* Nec reincidunt in illam, qui post professionem, vel votorum simplicium emissionem in Societate nostra a religione expelluntur. In his autem contrarium est probabilius, quia absoluti a votis merè sæculares existunt. *Vide Diana vbi supra.*

25 Potest etiam Episcopus dispensare in irregularitate ex delicto deducto in forum contentiosum etiam punito. *Sanchez apud Diana vbi supra, p. 4. tr. 2. res. 97.*

26 In Bigamia interpretatiua si est occulta probabile est posse Episcopum dispensare. *Auil. apud Dia. vbi supra res. 51.* Idem dicunt multi in Bigamia propria quoad minores Ordines, & beneficium simplex.

27 Prælati religionum cum suis subditis possunt dispensare in quacumque bigamia, & illis concessit Paulus III. facultatem absoluendi suos subditos semel in anno a quacumque irregularitate ex quauis occasione, vel causa contracta. *Paul. III. in Bulla.*

28 Dispensatus, vt celebret excepto loco homicidij potest celebrare in suburbijs illius ciuitatis. *Dian. vbi sup. tr. 4. res. 123.*

29 Irregularitas ex delicto non incurritur secundum aliquos ante decem annorum ætatem. *Sa n. 9. in hoc verb.*

30 Tollitur per professionem religionis quæcumque accidit sine peccato (excepta Bigamia) quantum ad omnes Ordines non verò quoad Prælaturam, vel dignitatem. *Idem vbi supra.*

31 Cum multi iaciunt lapides, & ignoratur quis eorum hominem occiderit, omnes sunt irregulares. *Idem hoc verb.*

32 Qui accipit eodem die cum minoribus Ordinem sacrum, vel duos sa-

cros fit irregularis Dispensat Episcopus, vt acceptis vti possit, & ad alios ascendat. *Silu. verb. hoc nu. 5.*

33 Cantans solemniter Epistolam sine manipulo non manet irregularis. *Sa hoc verb.*

34 Suspensus ad tempus, si celebret non incurrit irregularitatem ex multorum sententia; hoc autem verum est si tempus suspensionis adimpletum est, vel non sit vera suspensio, sed tantum quædam prohibitio. *Idem n. 6.*

35 Virtute iubilei Sanctæ Annæ in Limano Xenodochio à quocumque idoneo Sacerdote siue sæculari, siue regulari, quicumque Christi fidelis potest absolui ab omni censura, & irregularitate etiam bigamiæ, & homicidij voluntarij dispensari exceptis solùm censuris in Bulla Cænæ contentis. Viri tamen docti censent hoc Iubileum finitum esse, quia fuit viuæ vocis oraculum, & hæc sunt reuocata. *Paul. Pap. IV. anno 1558.*

DISPVTATIVNCVLA

interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

IVDÆVS.

1 CVm non est periculum subuersionis, nec scandalum, licet cùm Iudæo communicare, & in eadem domo habitare, non tamen illius opera vti ad medicinam. *Ex cons. Greg. XIV.*

2 Licitum est Iudæo vendere ea quibus vtitur in suis cæremonijs, sed non ea intentione, nec cùm certò scitur ad id illa emere. *Molin. disp. 340.*

3 Iudæus non potest habere Christianum seruum, vel famulum, & serui eius si volunt Baptismum recipere cum illo recipiunt libertatem. *Azor. l. 2. c. 7.*

4 Iudæi, qui nunquam Baptismum receperunt non sunt prohibendi facere suos ritus, & sinagogas reficere. *Vide Azor. loc. cit. c. 6.*

5 Princeps non habens superiorem, potest illis permittere vsuras exercere, ob vitanda maiora mala secundum probabilem opinionem. *Sa hoc verb. n. 5.*

6 Christiana potest nutrire puerum Iudæum extra domum Iudæorum. *Idem vbi supra.*

DISPVT. X. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

IVDEX.

QVÆ SINT NECESSARIA, VT iustè iudicet.

1 TRia sunt necessaria vt iustè iudicet: Iurisdictio, iustitiæ amor, & prudens consultatio ad non errandum. *D. Tho. 2. 2. q. 60.*

2 Nemo potest alium iudicare, qui sibi non sit aliquomodo subditus. *Comm. DD.*

3 Cùm superior iniuriantis illum non punit, superior iniuriati potest illum punire admonito prius eius iudice. *Comm. DD.*

4 Peccant grauiter sæculares clericos iudicando, quia diuino, & humano iure sunt excepti. *Lota dist. 96. & 11. q. 1. per tot.*

5 Iudex Ecclesiasticus non tenetur ratum habere factum processum a Iudice sæculari, nec debet condemnare clericum ob confessionem factam coram illo. *Comm. DD.*

6 Non possunt clerici renunciare

priuilegio emptionis, in ciuilibus tamen possunt eligere iudicem arbitrum sæcularem. *c. si diligenti de foro comp.*

7 Potest in causa ciuili iudicari per modum reconuentionis à iudice sæculari. *c. 2. de ma. pet.*

8 Iudex vi reum extrahens ad Ecclesia in casu, quo eius immunitate gaudet, peccat grauiter & potest à reo armis repelli. *Vill. to. 2. tr. 14. dif. 1.*

9 Iudex sæcularis non potest exercere iurisdictionem in Ecclesia, & quidquid ibi fecerit est nullum. *c. decet parag. ordinari de imm. Eccl.*

10 Episcopus, qui exemptos iudicat in eo, in quo illi subditi non sunt, grauiter peccat. *Comm. DD.*

11 Pacta à iudice excommunicato occulto, vel per communem errorem, vel diuersas opiniones tolerato valida sunt. *Comm. DD.*

12 Tyrannus, qui habet oppressam rempublicam peccat mortaliter sententiam proferendo, sed est valida, & obseruanda in conscientia ob bonum reipublicæ supposito eius statu. *Vide Les. lib. 2. c. 29. dub. 6.*

AN SVMMVS PONTIFEX POSSIT seipsum alteri subijcere.

13 Si, quod Deus auertat Summus Pontifex esset hæreticus, subiectus maneret futuri concilij iudicio. *Comm. DD.*

14 In foro conscientiæ potest seipsum cuilibet Sacerdoti subijcere. *Comm. DD.*

15 In rebus temporalibus potest cuilibet iudici se subijcere, & tenebitur seruare sententiam illius. *Vill. vbi supra dif. 21.*

16 In eo, in quo ipse se iudicare non potest, non potest alteri se subijcere, & cùm se non possit excommunicare, nec suspendere, non potest hoc alteri committere. In absolutione autem à suis peccatis solùm dat materiam non commissionem. *Idem vbi supra.*

AN LICEAT iudici sententiam proferre sciens rei veritatem in contrarium?

17 Cùm iudex scit aliquem esse innocentem, tenetur in quantum potest illum liberare. *Comm. DD.*

18 Cùm probatur delictum contra eum quem scit esse innocentem, tenetur causam remittere ad superiorem, & testis vicem agere. *Comm. DD.* Si autem nullo modo possit eum liberare, quod vix potest contingere, an possit eum liberare, quod vix potest contingere, an posset eum condemnare secundùm allegata, & probata alij negant, alij probabilius affirmant.

19 Iudex inferior tenetur obseruare leges superioris, etiam si sibi constet euidenter de delicto. *D. Tho. 2. 2. q. 67.*

20 Iudex supremus non tenetur obseruare solemnitates iuris positiui, tenetur tamen ad ea quæ sunt iuris diuini, & naturalis, & ideò non potest iudicare ex eo quod scit in particulari, & hoc saltem est de iure gentium, vt sententia feratur secundum allegata, & probata. *Vide Les. lib. 2. c. 29. dub. 11.*

21 Contrarium tenent viri docti, & in absolutione eius, quem scit innocentem, omnes conueniunt posse vti particulari scientia supremum Principem, illique esse credendum. *Bart. in l. vnic. C. vt quæ.*

22 Non potest Princeps inauditum condemnare, nisi citatus nolit comparere, vel delictum sit notorium, vel magnum sequatur scandalum ex publicatione delicti, & periculum reipublicæ, vel alicuius innocentis ex dilatione supplicij. *Comm. DD.*

QVAS DEBEAT iudex sequi opiniones?

23 Cùm vtraque opinio est probabilis, potest iudex sequi quam maluerit; sed

sed reo fauorabilior, & benignior est præferenda. *Comm.DD.*

24 Cùm in ciuilibus vtraque opinio est probabilis ex parte facti debet iudex partes componere. *Villal.to.2.tr.1.dif.15.nu.2.*

25 In ciuilibus debet fauere melius probanti, & in criminalibus potest sequi, imò & debet sequi minus probabilem fauentem reo. *Comm.DD.*

26 Quod dictum est cùm sunt opiniones ex parte facti, dicendum etiam est cùm sint ex parte iuris. *Comm.DD.*

27 Potest iudex sequi aliorum opinionem magis receptam relicta propria, quam iudicat magis probabilem. *Vill.vbi sup.n.5.*

28 An verò possit absolutè sequi opiniones minus probabiles alij aiunt, alij negant probabilius, nisi sit magis recepta, vel in fauorem rei. *idem n.7.*

29 Potest iudex sequi opinionem, quam iudicat magis probabilem, licet sit minus tuta. *idem n.8.*

30 Potest iudex procedere per modum accusationis, denuntiationis, vel inquisitionis. *Comm.DD.*

31 Denuntiatio alia est Euangelica, quæ solùm dirigitur ad emendationem delicti, alia iudicialis, quæ ad punitionem ob bonum commune. *Comm.DD.*

32 Procedit etiam iudex, vel ex officio, vel ad instantiam partis. *Comm.DD.* Ex officio quando præcessit infamia, vel denuntiatio, & iudex inquirit contrarium. Ad instantiam partis procedit, quando est qui reum accuset.

33 Non potest iudex condemnare reum sine accusatore vero, vel ficto. Fictus accusator est infamia, vel indicia, vel denunciator. *Villal. to. 2. tr. 14. dif. 15.*

34 Parentes erga filios, & Prælati erga subditos ad punienda leuia peccata non indigent accusatore. *Comm. DD.*

Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, non potest iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in fauorem vnius præ alio. *In decr. Alexandri VII. 1665.*

DE INQVISITIONE facienda à iudice vide verbum inquisitio.

QVANDO possit iudex torquere reum?

35 Non potest iudex torquere reum, nisi in grauibus delictis, nec cùm delictum est probatum quamuis illud neget. *Comm. DD.*

36 Cùm reus tenetur confiteri, & malitiosè appellat, potest torqueri; nec non cùm est obligatus reuelare complices, & non vult. *Nauar. in sum. cap. 18. num. 50.*

37 Cùm crimen potest testibus plenè probari, non est torquendus reus; ad torturam tamen est necessaria semiplenà probatio cum infamia. *Comm. DD.*

38 An indicia sint sufficientia, iudicis arbitrio relinquitur. *Comm. DD.*

39 Sola infamia non sufficit ad torturam, nisi cum alijs adminiculis v.g. si sit iam infamatus de simili delicto, vel fugam ceperit cùm hoc commissum fuit. *Comm. DD.*

40 Iudiciorum copia in scriptis danda est reo ante torturam, vt se exoneret, & hoc obseruandum præcipue in causis religiosorum. *Villal. vbi sup. dif. 16.*

41 Cùm reus post confessionem in tortura non vult illam ratificare, potest iterum torqueri. *L. 2. ff. de quæstio.* Si autem iterum confessus neget post torturam, ne procedatur in infinitum, si grauia fuerint tormenta, debet definitiuè absolui.

42 Confessio facta in tortura sine indicijs est nulla. *Comm. DD.*

QVI

QVI SINT à tortura excepti.

43 Pueri, senes, milites, nobiles, Decuriones, Doctores: Milites autem si sint Duces, quia alij nisi sint nobiles sæpe torquentur. *Lib. 2. tit. 30. p. 7.*

44 Prægnantes donec pariant, & à partu conualescant sunt etiam exceptę. *Comm. DD.* Senes autem nisi sint valdè decrepiti possunt torqueri, sed non ita grauiter, vt iuuenes.

45 Qui ob ætatem non possunt torqueri possunt comminari, & flagellis cædi, non tamen qui ob priuilegium sunt excepti. *Comm. DD.*

46 Testes possunt torqueri in duobus casibus. 1. Quando vacilli, & varij sunt in dicto. 2. Cùm probatur complices fuisse in delicto, vel de mendacio conuictos, quia constat illos factum vidisse, quod negant. *Vide lex libero ff. de qua.*

47 Testis vitio notatus purgatur in tortura. *Comm. DD.*

48 Religiosi flagellis tantum, & ieiunijs torquendi sunt, & leuioribus pœnis moniales, quia fragiliores sunt. *Villal. l. 2. p. tr. 14. dif. 14.*

49 Propter sola indicia non potest, reus puniri pœna ordinaria; potest tamen, si præsumptio contra eum sit violenta, vt adulter repertus in alieno toro cum vxore alterius. *Vide Villal. vbi sup. dif. 15.*

AN ET QVANDO iudex restituere teneatur?

50 Cùm iudex mortaliter culpabilem iniuriam irrogauit reo, vt extorqueret confessionem, non potest vltra in causa contra eum procedere, nec reuelatos complices punire. *c. qualiter quando de accus.*

51 Si, quod Deus auertat, iudex testes, vel accusatores ad falsum testimonium induceret, tenetur reo etiam cum periculo vitæ, vel honoris restitutionem facere. *Comm. DD.*

52 Si sciat iudex à suis ministris iniurias fieri, tenetur illas impedire, & si non impediat, restituere. *Comm. DD.*

53 Cùm iudex reum damnauit ex sola particulari scientia delicti, vel iniuriosè ab eo confessionem extorsit, eum sine indicijs sufficientibus, vel cum esset persona priuilegiata torquendo, vel ex loco sacro illicitè extrahendo, vel decipiendo, damna restituere tenetur. *Vide Less. lib. 2. c. 29.*

54 Nisi parte consentiente non potest iudex pœnam legis relaxare, vel diminuere, nisi hoc valde vtile esset bono communi. *D. Tho. 2. 2. q. 97. art. 4.*

55 Iudex inferior etiam parte consentiente non potest pœnam legis remittere, nisi aliquando ob bonum commune epycheia vtendo. Superior autem licitè potest parte consentiente. *Idem vbi sup.*

SECTIO II.

De Iudice Ecclesiastico.

1 IVdex Ecclesiasticus potest consuetudine legitimè præscripta acquirere iurisdictionem in laicos, sed non è contra. *Sanchez apud Diana p. 4. tr. 1. res. 53.*

2 Quæstio iuris circa decimas ad solum Ecclesiasticum iudicem pertinet, facti verò est mixti fori. *Fagun. apud ipsum.*

3 Cognitio decimarum, quæ sæcularibus datæ sunt in feudum ad solum iudicem sæcularem spectat. *Azor apud ipsum vbi supra.* Et similiter decimarum conductor apud solum iudicem sæcularem est conueniendus. Idem dic quando clerici petunt à laicis, vt soluant decimas,

cimas, quas consuetudine immemorabili numquam soluerint.

4 Non potest laicus has causas cognoscere titulo etiam compromissionis simul cum Ecclesiastico. *Comm.DD.*

5 Si authoritate Summi Pontificis decimæ translatæ fuerint ad laicum, qui pro eis vel æqualem, vel maioris valoris rem dedit, tunc spectabit causa ad iudicem laicum. *Dian.p.3.tr.1.ref.*

6 Ad Ecclesiasticum solum pertinet causa sponsaliorum, & præcipuè quando agitur de illorum valore. *Comm.DD.* Item pendente lite super matrimonium vel sponsalia puellam deponere ad inquirendum eius voluntatem.

7 Executio piorum legatorum, & post annum tertius testamenti spectat ad Ecclesiasticum. *Diana p. 4. tr. 1. ref. 99.*

8 Quādo clericus clericum instituit, vel testamentum conditum est ad pias causas, publicatio illius pertinet ad Ecclesiasticum. *Molin. apud Dia. ibid.*

9 Cognitio dotis relictæ in testamētō puellæ pauperi etiam principaliter, & ad instantiam partis, pertinet ad Ecclesiasticum. *Diana ibidem ref.* 117. Itemque dare tutorem clerico minori, vel mente capto. Sed inuentarium facere bonorum clerici, qui reliquit filios minores, spectat ad laicum.

10 Iudex Ecclesiasticus punire potest laicum ob periurium, sed non ē cōtra. *Couar. apud Dian. 3.p. tr. 1. ref.60.* Item iudicat laicum, quando conuenitur, quia non soluit fructus præbendæ sibi locatæ, vel pro re, quam in emphyteusim habet ex Ecclesia.

11 Iudex Ecclesiasticus potest cognoscere causam laici simul cum clerico delinquentis. *Laym. apud Dian. p. 3. tr. 1. ref. 1.*

12 Non opus habet Ecclesiasticus præmittere censuras, vt imploret brachium sæculare; potest tamen, si nolit auxilium præstare, cogere per illas iudicem laicum. *Barbos. apud Dian. p. 1. tr. 1. ref. 121.*

13 Etiam si in puniendis clericis sint negligentes Iudices Ecclesiastici, non possunt laici eos punire. *Comm.DD.*

14 Auocatio causarum spiritualium a quocumque fiat ad tribunalia sæcularia est prohibita per Bullam Cænæ, nec excusat tolerantia Sum. Pont. quia Bulla reclamat, nec non esse receptam in aliqua prouincia, quia ipsa Bulla excludit omnem prætextum. *Filiuc. apud Dia. vbi sup. ref. 55.*

15 Priuilegium concessum Principibus laicis cognoscendi causas Ecclesiasticas quia odiosum, potest reuocari, sed non nisi iusta de causa, si datum est ob remunerationem. *Diana ibidem ref. 56.*

16 Ecclesiasticus potest laicos concubinarios punire pœna pecuniaria post primam monitionem, & excommunicare post trinam, & hoc crimen est mixti fori. *Azor. apud Dia. p. 1. tr. 2. ref. 88.*

17 Quæstio super vsuram, si est iuris ad solum Ecclesiasticum pertinet, si est facti est mixti fori; & ideo Ecclesiasticus iudex potest cogere iudicem laicum, vt supersedeat executioni contractus, donec declaret an sit vsurarius, vel non. *Diana ibidem ref. 18.*

18 Sacrilegium est mixti fori, & ad vtrumque tribunal spectat. *Barb. apud Dia. p. 51. tr. 2. ref. 82.*

19 Filius spurius potest petere alimenta coram Ecclesiastico, si velit, est enim hæc causa mixti fori. *Diana ibidem ref. 86.*

20 Cùm Ecclesiasticus iudex relaxat iuramentum potest etiam annullare, vel

vel rescindere contractum iuratum, quia ratione iuramenti ad eum spectat, & est mixti fori. *Idem ibi. res.* 120.

21 In criminibus mixti fori potest iudex Ecclesiasticus reos laicos in suum carcerem detrudere non inuocato brachio sæculari, & qui apud eum accusatur non potest iterum accusari apud sęculare tribunal, mitius autem, quam par est, a sæculari punitos potest Ecclesiasticus maiore pæna punire. *Barbos. apud Dian. vbi sup. res.* 89.

22 Cum implorat Ecclesiasticus brachium sæculare, non tenetur ostendere processum, quia ad laicum iudicē pertinet nuda executio. *Dian. ib. res.* 89.

23 Cum fit appellatio a sententia lata per duos iudices non potest fieri nisi apud Ecclesiasticum, quia solus potest arbitros iudicare. *Bonac. apud Dia. p.* 4. *tr.* 1. *res.* 54.

24 Appellationes tuitiuæ, quæ dantur, ne procedatur contra eum, qui ad curiam recurrit Romanam, non sunt concedendæ a laicis iudicibus, quia lædunt libertatem Ecclesiasticam. *Dian. p.* 1. *tr.* 2. *res.* 103.

25 Inuentarium bonorum defuncti Episcopi cōficere nō spectabat ad laicū.

DE IVDICE LAICO.

26 Iudex laicus, nec incidenter cognoscere potest de causis Ecclesiasticis, quia non solum est incompetens, sed incapax. *Dia. res.* 98. *vbi sup.* Ecclesiasticus vero potest de profanis, quia licet sit competens, non est incapax.

27 Laicus secreto faciens informationem contra Ecclesiasticum, etiam cum intentione remittendi eam ad Ecclesiasticum, lædit Ecclesiasticam immunitatē. *Filiu. apud Dia. p.* 1. *tr.* 2. *res.* 53.

28 Nō potest laicus cognoscere causam, in qua agitur, vt Ecclesiasticus recuperet beneficium, e quo est eiectus, imò nec potest cognoscere de causa possessoria beneficij. *Comm. DD.*

29 Nec potest cognoscere de hæresi etiam facti, & consequenter nec de apostasia. *Barb. apud Dian. p.* 3. *tr.* 1. *res.* 8.

30 Filius clerici, qui etiam est clericus non potest a Principe laico legitimari, quia est actus iurisdictionis. *Dian. p.* 1. *tr.* 2. *res.* 112.

31 De adulterio, quando proceditur ad pænam sanguinis solum cognoscit iudex laicus, quoad alias pœnas est mixti fori. *Comm. DD.* Cum autem agitur de diuortio solus Ecclesiasticus est competens, & idem est quando agitur de separatione ad tempus.

32 Potest laicus cogere sæcularem, vt condonet obligationem iuramenti, vi, vel metu extorti, quando iniquè fuit extortum. *Molin. apud Dian. vbi supra res.* 116.

33 Laicus potest dirimere controuersias ortas in publicis processionibus inter confraternitates. *Dian. p.* 3. *tr.* 1. *res.* 70. Cognoscere autem an sit rector illarum legitimè electus, & similia pertinet ad Ecclesiasticum.

SECTIO III.

DE VARIIS CIRCA IVDICES resolutionibus.

1 EX notitia, quam iudex habet ex reuelatione sigilli Cōfessionis nihil potest agere, & quod egerit est nullum. *Comm. DD.*

2 Iudex qui accepit aliquid notabile pro ferenda sententia iusta, vel iniusta peccat mortaliter, & tenetur restituere quod accepit pro ferenda sententia iusta, & expensas, & damnum illatum. Quod autem accepit pro ferenda sententia iniusta non tenetur restituere, sed tantum damnum illatum.

3 Iu-

3 Iudex Ecclesiasticus ferens sententiam, quam scit esse iniustam, manet ipso facto suspensus. *Comm. DD.*

4 Iudex, qui secutus consilium Assessoris bona fide male iudicat, non peccat; nec tenetur restituere, totum onus transit ad Assessorem. *Nauar. c. 25. n. 18.*

5 Si nulla præcessit infamia, accusatio, vel denuntiatio, non potest inquirere contra particularem personam etiamsi sint duo, vel tres testes, nisi delictum sit notorium. *Idem c. 18. n. 38.*

6 Iudex sæcularis potest clericum capere in flagranti delicto, sed debet eum remittere ad Ecclesiasticum intra debitum tempus. *Comm. DD.*

7 Orta quæstione circa iurisdictionẽ inter iudicem laicum, & Ecclesiasticũ, ad Ecclesiasticum spectat declarare, ad quem pertineat. *Comm. DD.*

8 Malefactores possunt trahi a miserabilibus, vt viduis, & pupillis ad iudicem Ecclesiasticum. *Comm. DD.*

9 Potest iudex Ecclesiasticus retinere sibi pœnam pecuniariam a se, vel ab statuto impositam, sed laudabilius erit dare in vsus pios. *Sa hoc verb. n. 5.*

10 Potest iudex pœnam imponere cùm non est a iure imposita. *Idem vbi sup. nu. 6.*

11 Iudex, qui non visitant carceres, nec curat prouidere pauperibus, peccat mortaliter. *Nauar. c. 25. n. 24.*

12 Potest assumere Assessorem expensis partium. *Sà vbi sup. n. 11.*

13 Potest, si est consuetudo, accipere aliquid pro salario, & esculenta munera parui valoris sponte oblata. *c. statutum de rescrip. lib. 6.*

14 In lite difficili potest cogere partes ad compositionem. *Sà vbi sup. n. 15.*

15 Clericus consentiente Episcopo potest litigare coram iudice Ecclesiastico non suo, & coram sæculari in rebus temporalibus. *Idem num. 17.*

16 Iudex Ecclesiasticus potest cogere sæcularem a se iudicatum ad pœnæ solutionem, vel per censuras, vel inuocato brachio sæculari. *Couar. c. 10. n. 1.*

17 Consuetudo iudicum non procedendi secundum omnia requisita in iure diu approbata legis vim habet. *Sà vbi sup. n. 4.*

18 Testis non tenetur respondere iudici nisi sciat se teneri, vel quia probata est infamia, vel quia sunt indicia sufficientia, vel semiplena probatio; potest autem si velit etiam in occulto crimine testificari. *Siluest. verb. testis num. 8.*

19 Iusta est appellatio ad Iudicem superiorem, etiam si inferior tulerit sententiam secundum opinionem probabilem, quia potest superior illam reuocare secundum opinionem minus probabilem. *Dian. p. 1. tr. 5. res. 104.*

20 Secluso scandalo, & in iustitiæ periculo non peccat iudex munus accipiendo, vt causam solito diligentius peruideat. *P. Less. & P. Molin.* Nec si accipiat aliquid, vt prius expediat negotiũ vnius, quando plures litigantes sunt æquales in tempore. Hæc autem non facile agenda.

21 Licitum est aliquid donare iudicis concubinæ, vt pro se intercedat, quando alia via non potes iudicem inflectere, vt tibi seruet ius tuum. *Dian. p. 4. tr. 4. res. 138.*

22 Non licet interficere accusatorem, falsos testes, ac etiam iudices, à quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum euitare. *In decr. Alexand. VII. anno 1665. 14. Septemb.*

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

IVDICIVM TEMERARIVM.

1 IVdicium temerarium personæ particularis est deliberata, & firma sententia de malo alterius sine sufficienti fundamento, & ex sua natura est peccatum mortale. Erit autem veniale propter infirmitatem actus, vel materiæ leuitatem. *Comm. DD.*

2 Paruitas, vel grauitas materiæ non est sumenda ex eo solùm, quòd sit malum graue, vel leue in genere moris, sed etiam ratione infamiæ, vel iniuriæ. Fatuum esse, vel amentem nullum est peccatum, qui verò alium temerariè iudicat esse amentem peccat mortaliter ob grauem, quam ei infert iniuriam secundum probabiliorem sententiam. *Vide Dia.p.5.tr.5.res.68.*

3 Qui alium iudicat sine fundamento in re leui, de qua ille parum offenderetur, non peccat mortaliter *Comm.DD.*

4 Iudicare sine fundamento aliquem defunctum damnatum esse ad gehennæ pœnas, est peccatum mortale. *Villal.*

5 Cùm iudicium non exijt in actum exteriorem detractionis, vel contumeliæ obligatio solùm est illud deponendi. *Comm.DD.*

6 Cùm Petrus homo verax dicit se vidisse Ioannam fœminam honestam cum adultero peccantem, si Petro non credo, facio illi iniuriam; si credo, fæminæ honestæ. Quid ergo faciam? Remedium est iudicium suspendere, & manere in dubio, donec res clarior fiat. *Comm.DD.*

DISPVT. XI. SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

IVRAMENTVM.

De iuramenti definitione, & quæ verba vim iuramenti habeant, & quæ non.

1 IVramentum est inuocatio nominis diuini in testimonium. *D.Tho.2.2.q.86.art.1.*

2 Iuramentum est aliud actuale, quando actu in se Deus inuocatur; aliud virtuale, quando inuocatur in suis creaturis, vt in sanctis. *Comm. DD.*

3 Cùm in iure statuitur, quod iurans tangat libros Euangeliorum, si hoc non obseruetur, non tenet in foro exteriori, licet obliget in interiori. *Couar.c.quamuis pactum, parag.1.n.2.*

4 Iuramentum aliud assertorium, cùm quis sub iuramento affirmat aliquid esse verum; aliud promissorium, cùm quis sub iuramento se obligat ad aliquid faciendum; aliud execratorium, cùm quis sibi malum execratur à Deo infligendum, si quod affirmat, vel promittit non est verum, vel si hoc non egero; aliud tandem est purum, aliud conditionale. *Vide Villal.tr.36.dif.1.*

5 Cùm formaliter, vel virtualiter adducitur testimonium diuinum, est iuramentum, etiam si non proferatur hoc verbum *Iuro*. *Comm.DD.*

6 Cùm intentio iurantis non est Deum vt testem adducere, non est iuramentum quocumque verbo proferatur. *Comm. DD.*

7 Si quis dicat *iuro*, hoc me facturum nullo alio verbo addito, non est iuramentum. *Villal.vbi sup.*

8 Qui iurat per res sacras, vel per crea-

creaturas, in quibus eminet aliqua specialis perfectio Dei, iurare per Deum censetur. *Comm. DD.*

9 Per habitum religiosum, quem gesto, per conscientiam meam, per salutem, per vitam meam, per Fidem Dei & similes modi loquendi sunt vera iuramenta, nisi dicantur sine animo Deum in testem afferendi, vt cùm quis iratus dicit: Per Deum, vel viuit Deus, quod es intolerabilis; vel addita conditione, Viuit Dominus quod si non respexissem, &c. In his & similibus non est iuramentum. *Vide Sanch. in sum. lib. 3. c. 1. nu. 30. Villal. to. 2. tr. 36. dif. 2.*

10 Hæc verba voto à Dios, prometo à Dios, ex se non sunt iuramenta, sed vota; sed iam in vsu recepta sunt vt iuramenta. *Comm. DD.*

11 Hæc autem, sicut sacerdos, sicut Christianus, sicut credo in Deum, sicut religiosus, ex se non sunt iuramenta, nisi dicentis animus sit Deum adducendi in testem. *Vide Suar. to. 2. de relig. tr. 5. lib. 1. c. 13.*

12 In mea conscientia, per meam conscientiam, corpus Dei tecum, in fide mea, per fidem meam, in fide honesti viri, & similia, nisi adsit animus iurandi, non sunt iuramenta. *Comm. DD.*

13 Deus scit, coram Deo, Deus est testis, & similia sunt iuramenta, licet de illis aliqui DD. dubitent. *Azor. to. 1. lib. 11. c. 3. q. 1.*

14 Idem dic de his: Viuit Dominus, Deus est veritas, alij aiunt, alij negant. *Sanchez vbi sup. n. 22.*

15 Hæc autem: Iuro per omne, quod iurare possum, iuro à san, iuro à tal voto a tal, por esta que me la aueis de pagar, por esta cruz: scriuiendo otra cosa, non dicuntur animo iurandi, & ideo non sunt iuramenta. *Comm. DD.*

16 Hoc verbum: Par Dios aliqui dicunt esse iuramentum; quia idem est ac per Deum; sed iam dicitur sine animo iurandi etiam à fœminis, & sic non est iuramentum. *Sanch. vbi sup. n. 13.*

17 Qui petit iuramentum ab infidelibus, quos scit iuraturos per Deos falsos, non peccat, si hoc cum necessitate faciat. *D. Aug. in lib. de periu.*

18 Sicut Deus est veritas, sicut Christus est Filius Virginis, si sensus sit comparare veritatem humanam cum diuina, est blasphemia. *Vide Sanc. in iur. lib. 2. c. 32.* Si sensus sit adducere in testem diuinam veritatem, vel Christum, erit iuramentum; si sensus sit quod veritas humana sit ad similitudinem diuinæ, nec est iuramentum, nec blasphemia.

19 Per mortem, quam debeo, vt plurimum vt iuramentum habetur. *Comm. DD.* Scit Deus quod non mentior, est verbum æquiuocum, & pendet ex animo dicentis. Idem dic de hoc, coram Deo, quod non mentior.

20 Maldita sea la blanca, que yo tengo. Tantos Angeles vengan por mi alma como ducados vos teneys, mexor me guarde Dios que esoes verdad, ruin scayo, que me mantem, que me corsen las orezas, ex se non sunt iuramenta, nisi dicantur cum animo iurandi. *Comm. DD.*

AN LICEAT IVRARE; & iuramento si desint debitæ circumstantiæ quale sit peccatum?

21 Iuramentum ex sua natura est licitum, & honestum si fiat cum veritate, reuerentia, & necessitate. *Comm. DD.*

22 Cùm deest veritas etiamsi sit in re minima, est peccatum mortale; cùm deest necessitas, vel reuerentia est veniale. *Comm. DD.*

23 Cùm in iuramento promissorio deest adimplendi voluntas etiam in re minima, est peccatum mortale. *Comm. DD.*

24 Qui iurat se facturum rem, quæ est peccatum mortale; peccat mortaliter; qui autem iurat se facturum rem, quæ est peccatum veniale, peccat venialiter. *Comm. DD.*

25 Qui iurat se non facturum rem, quæ est ex consilio, vel ex charitate, vel misericordia, vel non docturum artem vtilem, vel non facturum rem indifferentem, peccat venialiter. *Vill. vbi sup. dif. 4.*

26 Qui iurat se facturum rem, quam iudicat esse impossibilem, peccat mortaliter, quia iurat sine animo adimplendi. *Comm. DD.*

27 Prædicta iuramenta adimplendi non est obligatio iuranti, quia contra bonos mores. *Vill. vbi sup.*

28 Qui habet consuetudinem iurandi, si semper est cum veritate, non peccat mortaliter. *Comm. DD.* Si autem habet consuetudinem sæpe iurandi sine aduertentia an sit verum, an sit falsum, est in statu peccati mortalis, & illi differenda est absolutio, vt se emendet, nisi veræ contritionis signa ostendat.

SECTIO II.

AN OMNIA IVRAMENTA obligent?

1 IVramentum debet intelligi de rebus in eodem statu permanentibus. *Comm. DD.*

2 Quod est contra bonos mores, vel in damnum tertij non obligat. *Comm. DD.*

3 Si iures dare Petro, quod antea promiseras Ioanni, si Ioannes acceptauit, non potes adimplere. *Villal. vbi supra.*

4 Nec teneris adimplere iuramentum de non releuando peccato, quod vergit in damnum reipublicæ. *Couar. 4. decret. 1. p. c. 4. n. 3.*

5 Qui iurat rem bonam facturum ob malum finem, vt qui iurat se preces fusurum, vt puella fruatur, peccat, & non tenetur adimplere. *Comm. DD.*

6 Si meretrix iuret se pia opera facturam, si ei Deus prolem dederit; vel miles in bello iniusto vt se Deus à periculis eripiat, tenentur adimplere, nec peccant, quia finis non est malus. *Vide Azor. to. 1. lib. 11. c. 5.*

7 Qui iurat se facturum minus bonum maioris impeditiuum si hoc eligit, non tenetur ad illud; si autem non eligit maius bonum, tenetur ad minus, vt qui vouit puellam pauperem se ducturum vxorem, si eligat religionem, non tenetur iuramento. *Idem vbi sup. q. 2. c. commiss. de spons.*

8 Qui iurat se non resignaturum beneficium, si eligat religionem potest renunciare. *Comm. DD.*

9 Iuramentum non adimplere in re leui solum est veniale secundùm probabiliorem sententiam. *Azor. to. 1. lib. 11. c. 5. q. 3.*

10 Qui iurauit se recitaturum per totum annum singulis diebus vnam salutationem Angelicam, & si nullam recitauerit in fine anni, non peccat mortaliter. *Villal. vbi supra vide Dia. in sum. & Vill. to. 2. tr. 34. dif. 4. nu. 3.* Qui vero iurauit singulis diebus per totum annum vnum obolum pauperibus se daturum, tenetur sub mortali, cum ad notabilem quantitatem peruenerit.

11 Qui propter vrbanitatem iurauit se in primo loco non sessurum, non peccat si postea non adimpleat. *Azor vbi sup. l. 11. c. 4. q. 4.*

12 Qui iurat se facturum rem indifferentem, quam melius non est facere, quam facere, non tenetur adimplere.

Vt si quis iuret hodie in agrum non exiturum, non tenetur adimplere. *D. Tho. 2.2.q.89.art.7.*

13 Cùm promissio includit in se tacitam conditionem, hæc includitur etiam in iuramento consequente promissionem; vt si iurasti te ducturum aliquam virginem, si hæc corrupta fuit ab aliquo non teneris adimplere. *Couar. in c.quamuis pactum 2.p.parag.4.*

14 Iuramentum ob metum factum, sed cum animo adimplendi obligat. Vt si iurasti ob metum latronis te daturum ei centum aureos, teneris dare, sed potes petere relaxationem, & si dederis, repetitionem coram iudice. *Comm.DD. in c.debitores de iureiur.*

15 An verò qui iurauit se ad carcerem rediturum, vbi erat iniuriosè detentus, teneatur redire alij aiunt, alij negant: vtraque opinio est probabilis, tutior affirmatiua. *Syluest.verb. iuram. q.26. P.Les.lib.2. c.24. nu.29.*

16 Cùm iuramento causam dedit dolus, vel error, affirmatiua non obligat. *Comm.DD.*

17 Qui iurat se facturum rem, quæ postea redditur impossibilis, vel valdè difficilis, non tenetur ad illam. *Comm. DD.*

18 Qui iurauit se pecuniam daturum tali die, si creditor terminum distulit, non tenetur. *Couar. c. quamuis pactum 1.p.parag.1.n.6.*

19 Qui vtitur compensatione non violat iuramentum, etiam si non soluat secundum probabiliorem sententiam. *Sylu.verb.iur.*

20 Qui iurat se obseruaturum statuta alicuius collegij, vel vniuersitatis, nō tenetur ad futura, sed solùm ad præterita. *D.Tho.2.2.q.98.art.2.*

21 Qui iurat sub conditione, illa non posita, non tenetur. *Comm. DD.*

22 Iuramenti obligatio non transit ad hæredes. *Comm.DD.*

23 Iuramentum factum ob animi turbationem, si hæc fuerit tanta, vt tollat vsum rationis, non tenebit. *Silu. verb.Iuram. q.9.*

24 Qui fictè iurat peccat mortaliter, sed non tenetur adimplere, nisi aliundè sit obligatus. *Comm. DD.*

25 Qui iurat cum intentione se obligandi, sed sine animo adimplendi, peccat mortaliter, & tenetur adimplere. *Comm.DD.*

26 Qui iurat sine animo iurandi non manet obligatus, si autem iurat mendacium, peccat mortaliter; si autem iniuriosè cogitur ad iurandum, non peccat secundum probabilem opinionem. *Less.l.2.c.42.dub.8.n.42.*

27 Cùm iudex petit iuridicè iuramentum tenetur iurans iurare secundum mentem illius. Idem est si sponte se offerat ad iurandum. *Comm. DD.*

28 Quoties quis iniustè cogitur ad iurandum, vel habet iustam causam celandi veritatem, potest vti verbis æquiuocis. *Comm. DD.*

29 Scholastici, qui sub iuramento interrogantur an ingressi fuerint domum oppositoris, si ingressi sunt non tamen vt munus pro suffragio accipiant, possunt iurare se ingressos non fuisse. *Vide Vill.vbi sup.*

30 Adultera a qua maritus stricto gladio interrogat an dormierit cū adultero, potest cum iuramento respondere se nec vidisse eum, subintelligendo anno præterito. *Idem vbi sup.*

31 Cum latro, vel tirannus minatur mortem alicui, vt iuret sibi daturum centum aureos, potest iurare subintelligendo, si a me debiti fuerint. *Comm. DD.*

32 In foro exteriori non iudicatur

secun-

ſecundum mentem iurantis, ſed ſecundum verba exteriora. *c. humanæ aures 22. q. 5.*

33 Cum quis mandauit, vt res fieret, & interrogatur legitimè an fecerit, tenetur reſpondere, & fateri veritatem. *Azor. to. 1. lib. 11. c. 8. q. 2.*

34 Iudici licet petere iuramentum ab eo, quem ſcit peieraturum, cum illi conceſſum eſt a iure; Perſonæ autem particulari non licet. *Comm. DD.*

QVIS A IVRE PROHIBITVS SIT iurare?

35 Pueri ante pubertatem a iure prohibiti ſunt iurare, nec non infantes, & periuri, vt tales condemnati. Item amentes, & furioſi. *D. Tho. 2. 2. q. 89. ar. 10. c. teſtimonium de teſtibus. c. quicumque 6. q. 1.*

36 Clerici iurare prohibentur corã iudice laico. Et ſi in aliquo caſu graui illius iuramento opus fuerit non eſt ſumendum, niſi coram iudice Eccleſiaſtico, & ſæculari remittendum. *c. merito 15. q. 5.*

37 Laici in vtroque tribunali poſſunt iurare, & ab Eccleſiaſtico compelli cenſuris, vt iurent ne odio, vel amore tegant veritatem. *c. dilect. de teſtib. cogen.*

38 In diebus feſtis non licet iurare in iudicio, niſi in cauſa pia, & ob bonum pacis.

39 Honeſtum videtur (verba ſunt *c. placuit de teſtibus*) vt qui in ſanctis audet iurare, ieiunus faciat cum omni honeſtate, & timore Dei. Textus hic intelligendus eſt non vt præceptum, ſed ſecundum æquitatem, vt magna iuramento exhibeatur reuerentia.

QVOMODO RELAXETVR iuramentũ?

40 Iuramentum aliquando fit immediatè Deo faciẽdi aliquid in eius obſequium, aliquando homini in eius vtilitatem. *Comm. DD.*

41 Iuramentum aſſertorium numquam poteſt relaxari. *Comm. DD.*

42 Quod eſt in fauorem tertij ex cõſenſu illius relaxatur, ſi autem non conſentiat, nec Papa poteſt relaxare, niſi extortum fuerit vi, vel metu, vel in fauorem excommunicati. *Vill. to. 2. tr. 36. dif. 11.*

43 Cauſæ relaxandi iuramentum ſunt: iniuſtè fuiſſe extortum, ex temeritate, perturbatione, vel leuitate factũ. *Vide D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 9.* Cùm verò propter alias cauſas ſupradictas non obligat, non indiget relaxationem.

44 An verò iuramenta caſtitatis, vel religionis ſint reſeruata, alij negant, alij probabilius affirmant. *Azor vbi ſupra.*

45 Iuramentum in fauorem tertij non poteſt commutari etiam in melius, niſi ex conſenſu partis. *Comm. DD.*

46 Iurare ſine neceſſitate cum amphibologia non eſt peccatum mortale, niſi ſit in iudicio, vel in graue damnum tertij. *Sanchez apud Dia. 2. p. tr. 15. n. 25.*

47 Iuramentum caſtitatis, vel religionis probabile eſt eſſe ab Epiſcopo diſpenſabile. *Nauar. apud Dian. vbi ſup. 69.*

48 Qui ex praua conſuetudine ſæpe iurat inaduertenter licet falsò, non peccat mortaliter, nec deneganda eſt ei abſolutio, ſed admonendus, vt ſe accuſet de negligentia in extirpanda praua conſuetudine. *Dian. vbi ſupra tr. 5. reſ. 62.*

49 Si adſit iuſta cauſa, petere licet etiam perſonis particularibus iuramentum ab eo, quem ſcit eſſe periuraturum. *Dia. p. 5. tr. 7. reſ. 14.*

50 Petere iuramentum ab eo, quem ſcio iuraturum eſſe falſum bona fide intelligendo verum eſſe quod iurat, peccatum eſſe mortale alij aiunt, alij negant

gant minùs probabiliter. *Idem vbi sup. Azor. to.1.lib.11.c.21.q.2.*

51 Assuetum falsò iurare, etiam cũ inaduertẽter iurat verum peccare mortaliter alij aiunt, alij negant. *Comm. DD.*

52 Iurans puellæ se illam ducturum etiam fictè, cum ideò ab illo passa fuit violari, tenetur eam ducere, nisi dispar admodum sit conditio. *Sa hoc verb. num. 17.*

53 Iuramentum ciuitatis, quod maior pars non seruat, non obligat. *Idem vbi supra.*

54 Iuramentum impuberis patre contradicente irritatur. *Comm. DD.*

55 Iuramentum a se factum in Dei gloriam potest vnusquisque commutare in rem apertè meliorem. *Comm. DD.*

56 Qui iurauit se non petiturum dispensationem voti, aut iuramenti, nec ea vsurum, potest rem superiori indicare, & si superior in vtroque dispenset ea vti dispensatione. *Sa vbi supra nu. 37.*

DISPVTATIVNCVLÆ

interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

IVRISDICTIO.

Quid sit, & quotuplex.

1 IVrisdictio est potestas de publico introducta cum necessitate iuris dicendi, vel æquitatis statuendæ. *Vide P. Azor. c. 2. & Silu. verb. iurisd. n. 1.*

2 Alia est ordinaria, quæ alicui inhærens nomine proprio exercetur; alia delegata, quæ ab Ordinario est accepta. *Vill. to. 1. tr. 9. dif. 45.*

3 Quatuor sunt, quæ dant iurisdictionem ordinariam Lex, Papa, consuetudo, & communitas approbata. *Idem vbi supra.*

4 Delegata adquiritur per ius, vel commissionem ab eo, qui habet ordinariam. *Comm. DD.*

5 Priuilegia dant iurisdictionem. *Comm. DD.*

6 Iudex Ecclesiasticus habet iurisdictionem in eum, qui se illi subijcit cum facultate sui superioris. *c. nos si. in comp. q. 7.*

7 Iurisdictio alia contentiosa, quæ exercetur in partes vna contradicente; alia est voluntaria, quæ sine contradictione exercetur vt in Confessione. *Vide Silu. vbi sup. & c. spat. 3. q. 3.*

8 Iurisdictio habitualis cõfertur Sacerdoti per characterem Ordinis; actualis autem datur ei ab Ecclesia, habitualis est a iure diuino, & sine illa non potest esse actualis. *Nauar. c. 4. n. 1.*

9 Peccat mortaliter iudex qui aliena vtitur iurisdictione, vel propria extra suum territorium. *Idem c. 23. n. 14.*

10 Iurisdictio delegata a Principe in perpetuum priuilegium ratione dignitatis, vel alterius ordinariæ potestatis potest alteri committi. *Idem c. 27. n. 45.*

11 Iurisdictionem super se nemo habet, neque Papa. *Sa hoc verb.*

12 Iurisdictionem dat tacita ratihabitio, & eius concessio est fauorabilis, nec censetur reuocata ante reuocationis notitiam. *Idem ibid.*

13 Excommunicatus non denuntiatus, & suspensus habens publicam iurisdictionem, validè potest illa vti. *Comm. DD.*

14 Iurisdictione commissa intelliguntur commissa ea omnia, sine quibus non potest commodè exerceri. *Comm. DD.*

IVS.

1 Iura magis attendunt ad mores, quàm ad entia. *Nauar. n. 40. c. 17.*

2 Ius diuinum non potest in totum tolli à Papa, potest tamen limitari, & interpretari ab eo in spiritualibus, & ab Imperatore in temporalibus. *Idem c. 27. n. 263.*

3 Ius Episcoporum potest à Papa iusta de causa limitari, sicut habitualis Sacerdotum iurisdictio, ne exeat in actum, donec eis ab Ecclesia actualis concedatur. *Idem vbi supra.*

4 Ius nouum etiam Conciliorum potest limitari per antiquum, & vice versa, *Idem ib.*

5 Ius in re est, quod acquiritur per dispositionem inter viuos, vel vltimam voluntatem, collationem, confirmationem, & alium modum legitimum, & dicitur ius perfectum. *Comm. DD.*

6 Ius imperfectum, quod acquiritur promissione, stipulatione, & similibus non perfectè, sed in actione ad rem petendam coram iudice sistit. *Comm. DD.*

7 Ius in re, vel ad rem in officijs, vel beneficijs non acquiritur ex sola iustitia distributiua. *Comm. DD.*

8 Qui suo iure vtitur, nemini facit iniuriam. *Comm. DD.*

IVSPATRONATVS.

DE IVRISPATRONATVS DEFINItione, & quomodo acquiratur?

1 IVspatronatus esse quid spirituale alij aiunt, alij negant; alij dicunt esse partim spirituale partim temporale. *Vide titulum de iure patronatus.*

2 Id solet sibi seruare, qui præbendam de suis bonis instituit, & potest in id consentire Episcopus etiam post donationem factam. *ibid.*

3 Ius ergo patronatus est potestas nominandi clericum promouendum ad beneficium vacans. *Comm. DD.*

4 Patronus est, qui fundat, ædificat, vel dotat Ecclesiam, si autem vnus det fundum, alius fabricam, alius dotem, tres patronos habebit. *Vill. to. 2. tr. 19. dis. 6.*

5 Ius hoc transit ad hæredes, sed non potest legari nisi ex licentia Episcopi. *Comm. DD. Vill. vbi supra.* Idem dic de donatione inter viuos, & de permutatione.

6 Non potest vendi, quia erit simonia. *Comm. DD.*

7 Cùm bona confiscantur, probabile est valde cum illis transire. *Abb. in c. cum laicus de iure patr.*

8 Cùm illud habet vxor, non maritus sed illa debet præsentare. *P. Azor. to. 2. lib. 6. c. 22. q. 2.*

QVOTVPLEX SIT iuspatronatus, & an Papa possit illud derogare?

9 Iuspatronatus aliud Clericorum, quod ex bonis Ecclesiasticis fundatum est; aliud laicorum quod ex bonis sæcularibus.

10 Si spectat ad Clericum & ad laicum simul, quantum ad fauores est Ecclesiasticum, in odiosis sæculare. *Comm. DD.* Si spectat ad duos Ecclesiasticos, & ad vnum laicum, habetur pro Ecclesiastico. *Comm. DD.*

11 Papa iusta de causa potest derogare iuspatronatus laicorum. Eius Delegatus non potest derogare iuspatronatus laicorum, Episcopus neutrum. *Comm. DD.*

12 Non tenetur Papa derogare iuspatronatus laicorum, nisi exprimat, nec Ducum, nec Marchionum, vel Regis nisi nominatim id declaret. *Comm. DD.*

13 Si

13 Si per priuilegia, vel præſcriptionem acquiſitum fuit, non ſolum Papa, ſed eius Delegatus poſſunt illud derogare etiamſi ſit laicorum. *Idem vbi ſupra.*

QVIS POSSIT tollere conditiones Iuriſpatronatus, & quomodo ſunt obſeruandæ?

14 Conditiones poſitas a patrono ex conſenſu Epiſcopi ſolus Papa poteſt tollere, nec cenſetur id velle, niſi exprimat. *Clem. quia contingit de relig. domi.*

15 Si conſtituitur in fundatione, quod Capellanus tot Miſſas dicat, nominandus eſt Sacerdos. *Vill. to. 2. tr. 9. diſ.* 8. Et idem ſi dicat, quod per ſe, vel per alium tot ſacra faciat.

16 Si eſt fundatio laicorum, & in ea conſtituitur, quòd detur Sacerdoti, non poteſt dari non Sacerdoti. Si autem eſt fundatio clericorum, ſufficit quòd intra annum ordinari poſſit. *Azor. to. 2. inſt. mor. lib. 6. c. 24.*

17 Poteſt patronus ponere conditionem, vt ſit mobilis ad nutum, non vero conditiones iuri contrarias. *Vide P. Azor. vbi ſupra.*

18 Cùm ſtipendia minuuntur, poteſt Epiſcopus numerum diminuere Miſſarum. *Idem vbi ſupra.*

19 Cùm dici iubentur in tali Eccleſia, vel capella, ibi, & non alibi dicendæ ſunt. *Comm. DD.*

20 Cum in vna hebdomada non potuit Miſſas dicere, debet illas dicere in ſequenti, niſi aliud ex fundatione conſtet. *Vill. vbi ſup.*

21 Patronus laicus præſentare debet intra 4. menſes, & Eccleſiaſticus intra ſex. *c. vnico parag. verum de iur. patro.* Et idem ſi iuſpatronatus partim eſt Eccleſiaſticum, partim ſæculare.

22 Si intra prædictum tempus patronus non præſentat, poteſt prouidere Epiſcopus. *Comm. DD.*

23 Patronus laicus poteſt vno nominato, ſi hic quia indignus non admittitur, alium nominare, vel duos ſimul, vt Epiſcopus eligat; hoc vero non conceditur patrono Eccleſiaſtico, qui ſimul pręſentauit indignum, Epiſcopus alium prouidebit. *c. cum autem de iur. patro.*

24 Patronus non poteſt ſeipſum pręſentare, ſed ipſo conſentiente poteſt Epiſcopus illum inſtituere; filium tamen ſuum poteſt præſentare. *c. per noſtras de iur. patro.*

25 Si plures fuerint patroni, & vnus fuerit clericus, poteſt iſte ab alijs præſentari. *Azor. vbi ſupra q. 30.*

26 Patronus tenetur dignum præſentare, ſi ſecus fecerit poteſt ab Epiſcopo repelli. *c. cum in cunctis de elect.*

27 Debet fundationis conditiones obſeruare. *Comm. DD.*

28 Qui habet a Papa priuilegium præſentandi, debet digniorem eligere ſecundum probabiliorem. *Villal. vbi ſupra.*

29 Si fuerint plures patroni, & omnibus ſimul, vt collegio, vel Capitulo conceſſum ſit præſentare, qui abfuit, quia non fuit vocatus, poteſt a iudice petere, vt irritam faciat præſentationem. *Argumento c. in Eccl. de præb. in* 4.

30 Si patronus ſit puer ante ſeptennium pro eo tutor pręſentabit. Poſt ſeptennium ipſe, ſi proprio iure, & non ratione collegij ei competat præſentatio. *Comm. DD.*

31 Si eſt filiusfamilias non poteſt pater pro eo, nec ſub ſpecie ratihabitionis, ſed ipſe debet præſentare. *Villal. vbi ſup.*

DE INSTITVTIONIS DEFINITIONE, ET à quo facienda?

32 Inſtitutio eſt conceſſio Eccleſiæ, vel beneficij facta ab Epiſcopo. *Comm. DD.*

33 De iure cõmuni spectat ad Episcopum, ad eius Vicarium, & ad Capitulum sede vacante. *c. ex frequentibus de inst. & can.*

34 Non poterunt ad alios inferiores nisi ex priuilegio, præscriptione, vel consuetudine. *Comm. DD.*

35 Non potest fieri ab Episcopo sine patrono, nisi hic intra præfixum tempus non præsentauerit. Episcopus ad hoc non habet tempus determinatum, debet tamen intra sex menses. *Comm. DD.*

36 Cum patronus laicus plures præsentat, debet Episcopus digniorem eligere secundum probabiliorem opinionem, & dignior repulsus potest appellare. *P. Azor. vbi supra.*

37 Præsentatus examinãdus ab Episcopo, & si fuerit indignus, repellendus. *Trid. sess. 24. c. 18. de reform.*

39 Lex posita a patrono, si non est recepta, non est seruanda. *Comm. DD.*

IVSTITIA.

DE DEFINITIONE IVSTITIÆ, & quotuplex sit.

1 *IVstitia est constans, & perpetua voluntas ius suum vnicuique tribuens* ex Iustiniano: & ex Augustino: *Iustitia munus est ius suum vnicuique tribuere*, vnde fit in homine iustus quidam ordo naturæ, vt anima subdatur Deo, animæ caro, ac per hoc Deo anima ipsa, & caro. *Iustin. in inst. paragr. 1. de iust. Aug. lib. 19. de ciui. Dei.*

2 Iustitia semper est ad alterum. Debitum aliud est legale, id est ex iustitia siue commutatiua, siue distributiua, siue legali. *Villal. to. 2. tr. 7.* Aliud est morale, & dicitur honestatis, siue equitatis, quod inuenitur in liberalitate, vel affabilitate, & dicitur vtile.

3 Iustitia alia est generalis, seu legalis, quæ respicit bonum commune; alia specialis inter ciues, quæ respicit bonum particulare. *Comm. DD.*

4 Diuiditur iustitia in legalem strictè sumptam, cùm verba vt sonant accipiuntur; & in epicheyam, seu æquitatem cùm interpretantur, vt vtilia sunt bono communi. *Comm. DD.*

5 Iustitia particularis alia commutatiua, quæ respicit æqualitatem inter partes, vt in emptione, & venditione; alia distributiua, quæ respicit proportionem in distributione præmiorum. *Vide D. Tho. 2. 2. q. 58. art. 6.*

6 Iustitia commutatiua sumit medium secundum proportionem arithmeticam, distributiua autem secundum geometricam. *Vide eumdem vbi supra.*

AN FIAT iniustitia scienti, & consentienti.

7 Qui peccat contra iustitiam legalem, nisi simul peccet contra particularem non tenetur restituere. Et quot sunt iustitiæ modi, tot sunt iniustitiæ. *Comm. DD.*

8 In bonis quorum quis verè est dominus, non patitur iniustitiam sciens, & consentiens. *Arist. 5. Ethicor. c. 9.*

9 In bonis quorum non est verè dominus, sed custos, vt in membris suis, etsi sciat, & consentiat, iniuriam patitur. *Comm. DD.*

DIS-

DISPVT. I. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES TRES.

I.

LAVDEMIVM.

1 LAudemium est de iure communi quinquagesima pars rei vēditæ in emphyteusim, & meliorationem. Ex consuetudine autem est solùm pars trigesima. Hæc debetur directo domino, quoties vendicatur, alienatur, permutatur, vel donatur. *l. 3. c. de iur. emphyt.*

2 Non debetur, quando hæres necessarius rem accipit titulo hæreditatis, vel datur filiæ in dotem, vel redditur venditori ex pacto de redimendo, vel quando plures hæredes eam diuidunt inter se. Hæc sunt de iure communi, consulenda tamen est consuetudo. *Syluest. verb. emphyt. nu. 23.*

3 Cùm res datur in emphyteusim alicui, filijs eius, & nepotibus, hi autem hæreditatem repudiarunt, redit ad dominum directum, & si res est Ecclesiæ, non transit ad filios naturales. *F. Maul. in sum. 1. p. c. 113. nu. 2.*

DISPVT. II. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

LEGATVM.

De Legati definitione, eiusque effectibus.

1 LEgatum est donatio quædam à defuncto relicta ab hærede præstanda. *l. legatum ff. de leg. 2.*

2 Non differt à fideicommisso particulari, nisi quoad formam verborum, nisi cùm fideicommissum relinquitur ad exonerandam conscientiam defuncti, quia tunc habet rationem debiti. *Mol. de iust. & iur.*

3 Cùm relinquitur sine conditione, statim debetur legatario cum meliorationibus, vel deteriorationibus quas habuerit. *Vide Vill. tr. 30. dif. 29.*

4 De iure communi cùm hæres hæreditatem non acceptat, omnia legata amittuntur, nisi ad pia sint opera. In regno autem Castellæ non amittuntur. *L. si nemo ff. de test.*

5 Cùm testator legat rem hæredis, valet legatum, & tenetur hæres illam dare. *l. vnum parag. si rem ff. de leg.*

6 Cùm testator sciens rem esse alienam, illam legauit, tenetur hæres illam emere; quòd si nolit dominus illam vendere, tenetur dare legatario pretium illius. Idem dic si libertatem leget alieno seruo. Si autem nesciebat esse alienam, non valet legatum. *l. non dubium parag. fin. ff. de leg.*

7 Cùm testator legauit libertatem seruo, quem putabat suum esse, danda est tamen ei libertas. *L. Paul. ff. de fideic. lib.*

8 Cùm legatum est incertum, quia nescitur, cui ex duobus habentibus idem

nomen relictum fuit, non valet; valet autem etsi error sit in nomine, cùm constat, cui personæ relictum fuit. Sed in foro interiori in primo casu, vt doctè asserit Molina, inter duos legatum partiendum est. *l.9.tit.9.p.6.*

9 Cùm vna ex duabus rebus legata fuit, quam voluerit potest hæres præstare. *l.si ita scriptum in fin.ff.de leg.*

10 Cùm testator legat, quod non habet, dicens: Lego meas domos, si non habet non valet legatum. Si autem dicat. Lego vnam domum Ioanni, emenda est, & danda. *l.Titio ff.de aur.& arg. leg.*

11 Cùm quod primo vni legauerat, secundo alteri legat, secundo legatum valet, non primò. *Molin.disp.19.*

12 Cùm legat rem, quam sciebat à se in pignus esse datam, hæres redimere tenetur, & soluere. Si autem nesciebat esse datam in pignus legatarius debet redimere. *l.11.tit.9.p.6.*

13 Testator potest legare, quod nondum natum est. *Comm.DD.*

14 Cùm testator debet aliquid sub pignore, & creditori legat ipsum pignus, nihilominus creditori soluendum debitum. *l.creditorem, c.de legat.*

15 Cum legat alicui dicens: Lego Petro decem, quæ debeo illi, quamuis nihil debeat, ligatum soluendum. *l. creditorem ff.de liber. legat.*

16 Cùm legat alicui, vt possit ex sua fodina fodere metalla, non transit ad hæredes. *l.27.sec.9.p.6.*

17 Qui donat rem, quam in testamento legauerat videtur reuocare legatum, non verò si rem vendidit, vel in pignus dedit. *l.40.tit.9.p.6.*

18 Cum testator ligna legauit, & postea illis cooperuit domum videtur reuocare legatũ. *l.san.legata ff. de legat.*

19 Qui legat currum, equos illum vehentes legare videtur. *Comm.DD.*

20 Qui legauit chirographum, debitum in eo contentum legare censetur. *l. seruum parag. eum qui chyrog. ff. de legat.*

21 Cum testator legauit omnia, quæ habet in arca, non comprehenduntur actiones, & iura in chirographis ibi seruatis contenta. *Molin.disp.202.*

22 Cùm legat vni filio tertium, & alij quintum, prius extrahendum est quintum, & postea tertium. *Ex l. 214. stili.*

23 Cùm legat alicui putans viuere, si mortuus est, non valet legatum. Et idem est si legatarius ante acceptationem moriatur, ad hæredes illius. *l. vnica parag. in primo de iud. toll.*

24 Cùm legat alimenta, hæc compensanda sunt secundum vires hæreditarias, & personam legatarij. *l.2.tit.9. p.6.*

25 Cùm legat omnia, quæ habet in tali prædio, si fortè res aliqua illuc allata est, quæ ad prædium non spectat, vel ablata est quæ spectabat, nec augendum, nec minuendum legatum, sed omnia, & sola quæ ad prædium spectant comprehenduntur. *l.si ita legatum ff.de leg.3.*

26 Cùm legat centum aureos quos habet in arca, si minus inueniatur, id dandum legatario; si plus, dandi sunt centum tantum. *Ibidem l. supra citat.*

27 Cùm legat sub conditione, sed per legatarium non obstat quin adimpleatur non amittit legatum. *l.iuri ciuili ff.de cond. & de mor.*

28 Cùm legat sub conditione impossibili, vel contra bonos mores, habetur pro non apposita. *L. si quis ita institutus, ff. de condit.*

29 Cùm pater legat filiæ sub conditione, ne nubat, habetur pro non apposita,

posita, secus verò si maritus vxori. *Comm. DD.*

30 Si legat filiæ vt castè viuat, & nupsit non amittit legatum à patre, vel ab alieno, secus vero si à marito. *Anton. Gom. ad l. Taur. 16.*

31 Quando legat filiæ duo millia aureorum, si nupserit, & mille si ingrediatur religionem eligat, danda ei tria millia asserunt multi DD. alij verò mille solùm, vtrique probabiliter. *Vide Mol. 1. de iust. disp. 207.*

32 Cùm legat alicui, vt nubat cum consanguinea sua, si est digna tenet conditio, si est indigna, habetur pro non apposita. *l. 14. in fin. tr. 4. p. 6.*

33 Quod legatur puellæ, vt nubat cum Petro si ex parentis sui voluntate nubat cum alio, non amittit legatum. *Bald. in l. 1. n. 9. C. de inst. & subst.*

34 Quod legatur alicui, vt nubat cum nobili, si nubat cum ignobili amittit legatum. *Sanch. vbi supra disp. 33. num. 14.*

35 Cùm legatur alicui vt nubat, & ingreditur religionem, non amittit legatum, nisi aliunde constet de voluntate testatoris. *Aut. de Sanch. Epis. parag. sed & hoc.*

36 Cùm testamentarij iurant se pauperes electuros ad legata, & nec precibus, vel fauoribus alios admissuros, si rogati admittant pauperiorem, non faciunt contra iuramentum. *Vide Villal. vbi supra dis. 30.* Faciunt tamen contra illud si relicta pauperiore pauperem eligant, sed non tenentur restituere, tenebuntur autem, si relicto paupere non pauperem eligant.

37 Cùm testator dicit quòd testamentarius non teneatur rationem reddere, non ideo potest aliquid sibi vsurpare de bonis defuncti.

38 Quarta Falcidia est quarta pars, quæ extrahitur à legatis. *Idem vbi sup.*

QVANDO EXTRAHENDA EST A legatis Falcidia.

39 Cùm hæredes sunt descendentes, vel abscendentes, eorum legitimæ integræ extrahendæ sunt prius à bonis, & postea legata, & hic non habet locum quarta Falcidia. *Comm. DD.*

40 Cùm hæres non est ex descendentibus, neque ex ascendentibus potest sibi retinere quartam Falcidiam, quæ pro rata extrahenda est ex legatis, quando nulla alia supersunt bona, vel si superest parum, sumere potest ex legatis vsque ad quartam partem. *Comm. DD. Vide Molin. lib. 1. de primog. c. 17. nu. 9. & disp. 113.*

41 Non solum ex legatis, sed etiam ex donationibus mortis causa extrahenda est hæc quarta pars, & secundum viros doctos habet locum in regno Castellæ. *Idem vbi sup.*

42 In nouem casibus videndis in P. Molina non extrahitur quarta Falcidia. Quæ prius, & quæ posterius extrahenda sint, vide *l. 2. tit. 11. p. 6. Idem de primog. c. 12. n. 9.*

SECTIO II.

De varijs circa Legata resolutionibus.

1 Legatum ad causas pias potest Papa in alium pium vsum conuertere, & Episcopus in magis pium, & in æquipium consentiente hærede, & loco pio cui relictum est. *Sà hoc verb.*

2 Vltimis voluntatibus Papa, & supremus Princeps derogare possunt. *Clemen. quia contingere de religios. dom.*

3 Legatum ad vsum profanum potest Princeps non habens superiorem conuertere in pium vel in alium profanum. *Sà hoc verb. n. 21.*

4 Legatum in aliquem vsum, si non potest impleri; potest Episcopus in alium mutare. *Couar.c.5.n.9.*

5 Legare non potest, qui non potest testari, & mutus sicut nutibus potest testari sic & legare. *Sà vbi sup. n.5.*

6 Legato principali legata censentur accessoria, etiam pretiosiora, vt legato lecto eius ornamenta. *Silu.ver.leg. 3.nu.3.*

7 Legatis vestibus, quæ domi habentur, veniunt etiam quæ sunt apud sartorem. *Sà vbi sup.n.13.*

8 Legatum tibi relictum ab eo, qui falsò credebat se esse suum filium potest retinere. *Idem vbi sup.*

9 Legatarius iustè possidet, etiam si testamentum sit nullum. *Idem vbi sup.*

10 Legari potest spurio ad alimenta, vel dotem, sed non transit ad hæredes eius, sed ad hæredes patris, transit verò legatum naturale. *Comm. DD.*

11 Legatum factum filio computandum in legitimam.

12 Legatum annuum potest peti in principio anni, nisi aliud constet de voluntate testatoris. *Comm. DD.*

13 Legata minuenda si casu fortuito minuatur hæreditas. *Comm. DD.*

14 Legatum sub conditione, vt nubat arbitratu alterius, quia conditio est illicita, habetur pro non apposita. *Sà vbi sup. Couar. c. si hæredes de test. n.5.*

15 Peccat, qui non soluit legata, quam primum potest, & incidit in pœnas iuris, si pia non soluit intra sex menses, & alia intra annum. *Sà vbi supra num. 23.*

16 Ex legatis pijs non extrahitur Falcidia, nec Trebellanica, nisi hæres etiam esset pius. *Vide Panormit. ad c. relatam de testam.*

17 Ad legata pia sufficiunt duo testes, & valent ante aditam hæreditatem, & etiam non aditam. *Comm. DD.*

18 Si tempore mortis testatoris legatarius erat capax valet legatum. *Comm. DD.*

19 Nato filio post testamentum, si legata erant parui valoris adhuc valent. *Comm. DD.*

20 Si legatum datur ab ipso testatore, fit donatio interuiuos. *Comm. DD.*

21 Legatum Ecclesiæ intelligitur de Parochiali, nisi aliud constet, & de legatis ad pias causas debetur Episcopo 4. pars, sed in hoc seruanda est consuetudo. *Sà hoc verb. n. 26.*

22 Cum legat testator alicui, vt nubat consulendo talem, tenetur consulere, sed non sequi consilium. *Idem ibid. num. 35.*

23 Legatum alicui sub conditione, si fiat religiosus, vel præsbyter non habebit si non fiat. *Molin. disp. 207. col. 2.*

24 Legatum vt emas vestem, erit tuum etiam si non emas, sicut et vt nubas etiam si non nubas. *Idem vbi sup.*

25 Legatum sub conditione, vt nubat cuidam si voluerit, si primo nolit, & postea velit tuum erit etiam si non nubas. *Sà hoc verb. n.40.*

26 Legatum alicui dum habuerit 30. annos, si tunc moriatur, transit ad hæredes illius. *Idem vbi sup.*

27 Legatum alicui dum fuerit vidua, & quod post mortem eius fiat tuum, si nubat, statim fit tuum. *Idem vbi supra n. 42.*

28 Legatum si pudicè vixerit non amittitur, nisi per copulam carnalem; sed multi alij etiam per oscula, & amplexus asserunt amitti. *Vide Mol. loc. cit.*

29 Legatus calix intelligitur argenteus, legata planeta censetur serica. *Vide Couar. c. indicante de test. c.4.*

30 Legata re litigiosa litigabitur sumptibus hæredis. *Sà vbi sup.*

31 In

31 In legatis facienda vt infauorabilibus ampla interpretatio.

32 Legatum ad piam causam gaudet priuilegio Ecclesiæ relicti. *Silu. verb. leg. nu.* 5.

33 Legans creditori in dubio censetur compensare. *Vide Couar. in c. officij de test. n.* 2.

34 Legatum pauperibus in communi applicari potest fabricæ Ecclesiæ pauperis. *Sà vbi sup.*

35 Legatum canonicis ipsis, & non Ecclesiæ debetur, non verò singulis, sed illorum collegio, & Episcopus habet ex eo quartam canonicam. *Vide Couar. in c. requisisti de test. nu.* 20.

36 In primogenijs, & maioratibus licita est conditio, qua clerici, & regulares, & beneficiarij excluduntur. *Idem lib.* 1. *var. res.* 19. *nu.* 10. Legatum cum fructibus debetur à die quo hæres adiuit hæreditatem. *Sà vbi sup.*

37 Testamentum in pias causas manu testatoris scriptum licet non sit coram testibus publicatum, validum est. *Couar. c. relatum* 1. *de test. nu.* 12.

38 Legatarius graui iniuria legantem afficiens legatum amittit, sed expectanda sententia iudicis. *Comm. DD.*

39 Legatum relictum in communi pro maritandis puellis, applicari potest volenti religionem intrare. *Molina disp.* 112.

40 Legatum relictum Orphanis potest dari habentibus parentes pauperes, vel inutiles, quando non sunt Orphanæ, quibus detur. Idem dic de relicto viduis potest dari habentibus maritos pauperes, & inutiles. *Dian. p.* 2. *tr.* 16. *res.* 50.

41 Pro Orphanis intelliguntur etiã expositæ, quarum parentes ignorantur, & quæ patre carent, licet matrem habeant. *Idem vbi sup.*

42 Legatum pro virginibus dotandis potest retineri ab ea, quæ est habita pro virgine, licet sit corrupta. *Idem vbi supra.*

43 Legatum pro dotantis puellis, si non sint nuptæ debetur nuptis sine dote, vel tenui. *Idem vbi sup.*

44 Legatum relictum cuidam puellæ pro anima testatoris, si hæc moriatur antequam nubat, debetur alteri puellæ. *Comm. DD.*

45 Legatum pro fabrica Ecclesiæ potest dari pro ornamentis diuino cultui necessarijs. Item distribuendum quotannis, potest totum simul dari, v. g. hospitali, vel Monasterio. *Vide Sanct. apud Dia. p.* 4. *tr.* 4. *res.* 149. Item dandum naturalibus alicuius loci potest dari per decennium ibi commorantibus, nisi sint cum animo non ibi perpetuò permanendi.

46 Cum bona non sufficiunt ad legata prò rata minoranda sunt. *Comm. DD.*

47 Legatum consanguineo pauperi dandum pauperiori. *Dian. par.* 3. *tra.* 6. *nu.* 29.

48 Legatum quotannis prȩstandum Ecclesiæ, si per duos annos non præstetur, non deberi alij aiunt, alij negant. *Vide eumdem p.* 4. *tr.* 14. *res.* 84.

49 Legata pia facta coram duobus testibus tantum valida sunt, nec valeret statutum factum in contrarium. *Comm. DD.*

50 Legatum relictum filiæ, cui pater debebat centum videtur relictum in solutionem dotis. Idem dic de filio. *Comm. DD.*

51 Licitum est legare pecuniȩ vsumfructum. *Comm. DD.*

52 Legatum Societati cum onere sacrum faciendi non potest admitti nisi ex circumstantijs colligatur animum

fuisse

fuisse testatoris legatum non vt Missæ stipendium, sed vt eleemosynam gratis donatam relinquere, v. g. si multum excedat consuetum Missæ stipendium. *P. Menacho in manuscrip.*

53 Falsum, & damnatum est ab Alexand. VII. ann. 1666. annum legatum pro anima relictum non plus quàm per decem annos durare.

DISPVTATIVNCVLA

interiacens.

SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

LEGITIMA.

1 Filia dotata potest petere supplementum legitimæ, nisi expresse renuntiauerit, sed computāda sunt omnia, quæ data sunt ei ad nuptias exceptis vestibus, quibus communiter vtebatur. *Sà hoc verb. n. 3.*

2 Renuntiatio legitimæ facta per metum iuramento non confirmatur. *Couar. in c. quamuis de pact. p. 3.*

3 Quæ filius impudicè consumpsit computanda in legitimam, nisi pater videretur donasse. *Sà vbi sup. n. 5.*

4 Legitima donata filio inter viuos potest a patre reuocari. *Idem vbi supra num. 3.*

5 Professus religionem debet statim legitimam filio, & pater infidelis filio facto Christiano. *Idem ibid.*

6 Donatio facta filio inter viuos non computatur regulariter in legitimam; benè tamen, quæ morte confirmatur; & facta pro dote, & quæ soluit pater pro pœna delicti, quod filius commisit. *Vide Couar. in c. Ray. de testib. paragr. 2. num. 6.*

7 Filij hæretici damnati ad mortem priuantur legitima; non tamen eius, qui crimen læsæ maiestatis humanæ cōmisit secundum quosdam. *Vide Siluest. ver. legitima n. 5.*

8 Non potest legitima filia grauari a patre nisi ipse consentiat, potest tamen prohibere ne illam alienet vsque ad tertiam generationem. Molina verò asserit grauamen positum in legitima filij etiam in illius fauorem esse nullum. *Vide Mol. disp. 177. col. 2.*

9 Ex donatione Ecclesiæ facta extrahenda est filiorum legitima, si post illam nascantur. *Comm. DD.*

10 Legitima non hæredis, sed iudicis arbitrio extrahenda est, & si filius hæreditati renunciauerit, supplementum autem legitimæ est ei præstandum. *Comm. DD.*

DISPVT. III. SECT. PRIMA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

LEX.

De legis Definitione, & quot sint legis genera.

LEX, decretum, statutum, constitutio idem significant, licet sub diuersis respectibus.

1 Lex est a Sanctio sancta iubens honesta, prohibens contraria. Communior definitio inter Theologos est D. Thomæ. *L. Grac. ff. de leg. D. Tho.* 1. 2. *q. 9. ar.* 4. Lex nihil aliud est quàm quædam rationis ordinatio, & præceptio in commune bonum ab eo, qui curam reipublicæ gerit promulgata.

2 Lex debet fieri ob bonum nō particulare, sed commune, & debet in commune obligare, potest tamen in

vnam

vnam partem, & non in aliam. *Suarez tr. de leg. c. 6. n. 8.*

3 Lex non ſpirat mortuo legislatore, mandatum verò particulare ſic. Priuilegium autẽ eſt particularis lex. *Comm. DD.*

4 Cùm ceſſat in particulari ratio legis, non ideo ceſſat lex. *Comm. DD.* Quæ ſi non eſt ſufficienter promulgata non habet legis vigorem. *c. in iſtis temporalibus diſ. 4.*

5 Effectus legis eſt homines bonos reddere, & illius actus iubere, vetare, permittere, & punire. *Comm. DD.*

6 Lex alia æterna, id eſt prouidentia diuina, qua Deus omnia gubernat; alia naturalis, quæ eſt lumen a Deo cunctis hominibus inditum ad finem naturalem conſequendum, & diſcernendum inter bonum, & malum; alia eſt humana, quæ ſupra definita eſt: alia tandem diuina data a Deo ad dirigendum hominem ad finem ſupernaturalem. *Vide D. Th. 1. 2. q. 91. art. 1.*

AN LEX vetus obliget?

7 Præcepta moralia legis veteris ſunt de iure naturali, & ideo obligant. *Comm. DD.*

8 Præcepta cerimonialia legis veteris ceſſarunt poſt nouam, & ideo non obligant. *De fide.*

DE LEGE naturali.

9 Lex naturalis non eſt propriè habitus, ſed actus per modum habitus. *Vide D. Tho. 2. 2. q. 94.* Syndereſis autem eſt quidam habitus nos ad bonum inclinans, & inde ad legis obſeruationem.

10 Lex naturalis eſt vna continens in ſe plura præcepta, lex autem ſuperior eſt præceptis. *Comm. DD. Et idem vbi ſup. art. 4.*

11 Actus virtutum ſecundum, quod ſunt rationi conformes ſunt de lege naturali, ſed ſecundum proprias ſpecies aliqui ſpectant ad legem humanam poſitiuam. *Comm. DD.*

12 Lex naturalis quoad prima principia eadem eſt apud omnes nationes, ſed non quoad concluſiones particulares. *Vaſq. to. 1. diſp. 12.*

13 Non poteſt dari ignorantia inuincibilis primorum principiorum naturalium, bene tamen concluſionum deductarum ex illis; quia tales poſſunt occurrere circumſtantiæ, vt docti etiam dubitent.

14 Ius gentium eſt, quo omnes gentes vtuntur, vt rerum diuiſio, ſtipendiorum modus, dignitatum gradus, &c. *c. iuſ gentium diſt. 1.*

DE LEGE HVMANA, & an ſit in hominibus poteſtas leges condendi.

15 In hominibus eſt poteſtas condẽdi leges, & ſtatuta, quorum obſeruantia obliget in conſcientia. Eſt fidei veritas definita in Tridentino. *Trid. ſeſſ. 7. cap. 8.*

16 Papa poteſt condere leges Eccleſiaſticas, quę obligent vniuerſam Eccleſiam; ciuiles autem quas facit, ſolum obligant in terris temporaliter illi ſubiectis. *Comm. DD.*

17 In rebus Eccleſiaſticis iudicatur ſecundùm leges ciuiles in quantum non ſunt canonicis contrariæ. *Comm. DD.*

18 Leges Pontificiæ quamplures ſunt in iure canonico; quæ autem ſunt in Decreto non ſunt Pontificiæ, niſi etiã ſint in iuris corpore. *Comm. DD.*

19 Cardinalium declarationes non ſunt leges, niſi poſitæ ſint authenticæ, & promulgatæ a Papa, vt legis vim habeant ſecundum probabilem opinionem. *P. Sanch. l. 8. de matr. diſput. 48. num. 10.*

20 Epiſcopus in ſua diœceſi poteſt leges condere, quod eſt de iure diuino ſecundum probabiliorem ſententiam;

Idem potest legatus a latere. *c. 2. de minor. & ibid* Idem potest concilium generale. *Vasquez 1. 2. disp. 152. c. 3. Comm. DD.*

21 Cardinalium collegium sede vacante non potest, possunt autem concilia prouincialia, & synodalia. *Comm. DD. c. concilia dis. 17.*

22 Capitulum Canonicorum viuente Episcopo potest sibi aliquas constitutiones condere, mortuo verò Episcopo toti diæcesi secundum communiorem opinionem. *c. cum olim de maior. & obedi.*

23 Capitula inferiora non possunt aliquas leges condere, nisi ex consensu, & approbatione Episcopi. *Comm. DD.*

24 Superiores religionum possunt in suis capitulis, & congregationibus leges condere. *Comm. DD.*

DE EO QVI POTEST leges ciuiles condere.

25 Summus Pontifex non potest leges ciuiles dare toti Ecclesiæ. *Comm. DD.*

26 Imperatores possunt leges condere in omnibus suis regnis, secus vero Reges illi subiecti. *Vide Suarez de leg. l. 3. c. 7.*

27 In Hispania debent iudices iudicare secundum leges regni, & non secundum alias. *Comm. DD. Ex l. 6. tit. 4. p. 5.*

28 Iudices debent obseruare leges ciuiles, quæ deducuntur a iure naturali, & secundum illas iudicare, *Comm. DD.*

29 Leges ciuiles obseruandæ sunt in Hispania quando non sunt leges regni. *Villal. to. 2. tr. 2. dis. 8.*

30 Leges fori in Hispania non obligant, nisi ex consuetudine iam receptæ sint. *L. 1. Tauri.*

31 Reges, ac Principes, qui in temporalibus non habent superiorem possunt condere leges. *Comm. DD.*

32 Cùm regnum iure hæreditario ad fœminam spectat etiam si sit coniugata potest condere leges. Et idem potest respublica, quæ in temporalibus non habet superiorem. *Villal. vbi sup.*

33 Domini inferiores solum possunt præcepta imponere ad tempus, & facere aliquas constitutiones, quæ vt habeant vim legis a populo, & a regio senatu approbandæ sunt. *Comm. DD.*

34 Leges municipales, quæ sunt ad particulares ciuitates spectantes, si sunt in vsu, & legibus regni non contrariæ obseruandæ sunt. *Villi. vbi sup.*

AN LEX humana possit iubere aliquid, quod a lege naturali iussum non sit?

35 Lex humana iubere potest, quod nec a lege naturali, nec diuina iussum sit, sed hæc semper a naturali originem habet. *Comm. DD.*

36 Eo ipso, quod legislator aliquid iubet, facit illud materiam virtutis, & contrarium vitij. *Comm. DD.*

AN PRÆLATI religiosi possint ferre leges præter eas, quas habet Ordo a sua fundatione?

37 Prælati religiosi etiam cum toto capitulo non possunt leges condere nō spectantes ad religiosam obseruantiam, nec obligare religiosos ad arctiorem vitam, quam professi sunt. Contrarium alij sentiunt, sed in dubio pro prælatis standum. *Comm. DD.*

QVAS CONDITIONES habere debet lex humana, vt sit iusta?

38 Lex erit omne id quod ratione constiterit, quod religioni conueniat, quod saluti proficiat. *D. Isid. l. 5. ethymol. c. 3.*

Has omnes conditiones habere debent superiorum mandata. Legis virtus est imperare, vetare, permittere, punire. *l. legis 7. ff. de legibus.*

39 Lex valdè difficilis & laboriosa, & non benè recepta non obligat. *Comm. DD.*

QVALIS DEBEAT esse promulgatio legis, vt obliget.

40 Vt lex sit sufficienter promulgata non est necessarium, vt ad omnium notitiam perueniat. *In auth. vt nouæ constit. col.* 5.

41 Quamuis lex sufficienter sit promulgata, qui illam inuincibiliter ignorat, excusatur etiam si excommunicationem annexam habeat. *Vide Azor. to. 2. lib. 5. c. 3.*

42 Vt quis dicatur sufficientem legis notitiam habere, opus est vt à persona fide digna illam habeat. *Comm. DD. apud Nau. lib. 1. consil. 4. n. 14.*

43 Aliquos effectus habet lex etiam apud illum, qui eam ignorat; vt cum contractum irritat, vel taxam statuit. *Comm. DD.*

44 Sufficit quòd leges Pontificiæ publicentur in Romanâ curia, vt dicantur sufficienter promulgatæ secùndum probabiliorem, & communiorem sententiam. *Vide Molin. vbi supra.* Probabile etiam est non obligare, nisi promulgentur in singulis diœcesibus.

45 Lex ciuilis sufficit, quod promulgetur in curia Regia, vt omnia regna obliget, nisi Rex iubeat, vt in omnibus ciuitatibus publicetur. *Comm. DD.*

46 Cùm diuersa regna, quæ diuinis legibus vtuntur, sub eodem Rege sunt; non sufficit in curia publicatio, vt item si regna sint valde distantia. *Comm. DD.*

47 Leges, quæ alias reuocant non indigent promulgatione, nisi reuocent priuilegia. *Comm. DD.*

48 Reuocatio priuilegij opus est, vt veniat ad notitiam priuilegiati. *Comm. DD.*

49 Ad valorem priuilegij non est necesse; vt veniat ad priuilegiati notitiam, nec indiget promulgatione secundum probabiliorem sententiam. *Vide P. Azor. to. 1. l. 5. c. 3. q. 5.*

AN LEX obliget statim ac est sufficienter promulgata.

50 Ex sua natura obligant statim ac sunt promulgatæ, leges autem ciuiles ipso facto non obligant nisi transactis duobus mensibus, nisi in eis aliud statuatur. *Comm. DD.*

Peccat verò populus, qui absque vlla causa non recipit legem à Principe promulgatam. *In decr. Alexand. VII. an. 1665. 24. Sept.*

51 Leges Pontificię statim obligant, ac promulgata sunt in curia Romana, nisi terminum præscribant. *Comm. DD.*

AN QVI IGNORAT inuincibiliter legem in pœnam illius incurrat?

52 Aliæ leges pœnam solùm assignant, & prohibitionem præsupponunt, aliæ simul rem prohibent, & pœnam statuunt. In primis qui illas transgrediuntur pœnam etiam si inuincibiliter ignorent, incurrunt, secus in secundis. *Vide P. Sua. tr. 5. disp. 4. sec. 9. à n. 21.*

53 Qui autem scit prohibitionem, sed non pœnam, manet in foro exteriori obligatus ad illam. *Comm. DD.*

54 Qui ignorat inuincibiliter excommunicationem annexam iuri naturali, & diuino, illam non incurrit, quod à fortiori procedit in iure positiuo; ignorantia verò vincibilis non excusat à censura. *Henr. l. 3. de excom.*

AN LEX HVMANA quæ à principio recepta non fuit, obliget?

55 Si solùm naturæ principia inspiciuntur opus non est, vt populus legem recipiat vt obliget, sed in re lex à principio non recepta, non obligat. *Azor. t. 1. l. 5. c. 4.*

56 Lex, quæ ob ignorantiam non

recipitur non obligat, & cùm populus proponit super ea suspendit suum effectum. *Comm.DD.*

57 Qui à principio legem non custodierint sine rationabili causa peccant. *Vasq.12.disp.150.c.5.n.34.*

58 Leges canonicæ receptæ non obligant, & cum ab eis supplicatur, suspendunt suum effectum. *Sua.v.s.*

59 Regis responsum, & Principis rescriptum legis habent vigorem, non vero Regij Senatus sententiæ. *Comm. DD.*

AN LEX HVMANA obliget in conscientia, & quomodo cognoscatur?

60 Veritas fidei est quod lex humana obliget in conscientia.

61 Constitutiones religionum, & regulæ ad peccatum non obligantes non sunt leges propriè loquendo. *Comm.DD.*

62 Ex verbis legis colligitur obligatio, vt si dicat præcipio, mando, iubeo, prohibeo, interdico, vel æquipollentia, debeant, teneantur, necessario, necesse est, non licet, non potest, & quæ ponuntur modo imperatiuo. *Clem. ex l.de verb.sign.*

QVOMODO cognoscatur quando lex obliget sub veniali, vel sub mortali?

63 Qui operatur ex contemptu legis peccat mortaliter. *Comm.DD. Vasq.12. disp.151.c.3.*

64 Ex verbis simplicibus præcipio, mando, &c. non colligitur obligatio ad mortale. *Comm. DD.*

65 In materia leui non potest legislator sub mortali obligare, in materia vero graui potest sub veniali tantum. *Suar.de legi.l.3.c.27.à n.6.*

66 Non est certa regula ad colligendam materiæ grauitatem, colligitur tamen ex vtilitate communitatis. *Comm. DD.*

67 Leges admittunt interpretationes, & ciuiles intellectus, sed multi in hoc facillime falluntur. *Comm. DD.*

68 Lex præcipiens in virtute obedientiæ in materia sufficienti obligat sub mortali. Idem dic cùm præcipitur sub excommunicatione. An vero cum sub graui pœna idem sit dicendum, alij aiunt, alij negant.

SECTIO II.

RESOLVTIONES VARIÆ.

1 Rector vniuersitatis præcipiens sub pœna præstiti, nisi materia sit grauis non obligat sub mortali. *Azor. to.1.lib.11.c.8.q.11.*

2 Cùm lex fundatur in falsa præsumptione non obligat in conscientia, sicuti hæres qui non fecit inuentarium, non obligatur soluere debita vltra vires hæreditarias in foro conscientiæ. *Silu.verb.lex q.9.*

AN LEGES PÆNALES vltra pœnam obligent ad culpam?

3 Leges purè pænales, quæ nihil prohibent, non obligant ad culpam secundum probabiliorem sententiam. *Vasq.1.2.q.12.disp.159.c.11.n.11.*

4 Lex quæ taxam assignat, obligat sub peccato mortali in materia graui, & ad restitutionem. *Idem vbi sup.*

5 Leges canonicæ, quæ imponunt censuras, & alias pænas obligant sub peccato. *Comm. DD.*

6 Leges ciuiles mixtæ, quæ prohibent sub pæna, obligant ad culpam secundum probabiliorem sententiam; Contraria tamen potest sustineri in praxi, cùm legem frangens non se exponit morti, vel alij graui periculo. *Suarez de leg.lib.5.c.3.nu.6. Nauar.c.23.nu.55.& sequenti.*

7 Non omnes leges pænales etiam

in prima sententia obligant sub mortali, vt quæ prohibent sub pænis leuibus ligna cædere, piscari, &c. *Comm.DD.*

8 Leges possunt ante iudicis sententiam obligare ad pænam, quæ in actione consistit, & non in sola priuatione, vt posset prælatus præcipere, vt qui talia fecerit se verberet; sed non desunt contrarium sentientes. *Vasq. 1. 2. to. 2. disp. 168. c. 1.*

QVOMODO cognoscitur an pæna sit ferenda, vel lata.

9 Leges, quæ continent sententiam ferendam, & non latam non obligant ante iudicis sententiam. *Comm. DD.*

10 Cùm res est in dubio censenda, est sententia ferenda, & non lata. *Comm. DD.*

11 Cum lex habet verba comminatoria sententia est ferenda. *Comm. DD.*

12 Pœna conuentionalis non obligat, nisi post iudicis sententiam; sunt tamen viri docti contrarium asserentes. *Vasq. 12. disp. 175. c. 1. Vide Suarez vbi sup. nu. 5.*

13 Cum lex loquitur de futuro non habet sententiam latam, secus si de pręterito. *Comm. DD.*

14 Verba hæc, ipso facto, latæ sententiæ, & similia dicunt latam sententiam. *Comm. DD.*

AN POENÆ, QVÆ consistunt in priuatione, & imponuntur ipso facto, obligent ante iudicis sententiam?

15 Leges Canonicæ impositæ ipso facto obligant ante iudicis sententiam. *Comm. DD.* Idem dic de pœna non petendi debitum propter affinitatem superuenientem matrimonio.

16 Pœna priuationis vocis actiuæ, & passiuæ obligat ante sententiam iudicis, si expressa est in lege. *Vasq. 12. disp. 168. c. 2.*

17 Cùm lex imponit pœnam ipso facto non solùm priuat bonis, sed obligat ad actionem consequentem, vt excommunicatus non solùm priuatur officio diuino assistere, sed exire tenetur ab Ecclesia cùm incipit. *Suarez de leg. lib. 5. c. 8. nu. 9.*

18 Legem pœnalem ipso facto obligantem ad pœnam, quæ in actione consistit obligare ante iudicis sententiam, alij aiunt, alij probabilius negant; nisi DD. in aliquibus legibus pœnalibus specialiter contrarium interpretati fuerint. *D.Tho. 2. 2. q. 62. art. 3.*

19 Lex quæ frumento taxam assignat & pœnam, ad pœnam non obligat nisi post iudicis sententiam. *Comm. DD.*

20 Pœna amittendi ipso iure beneficium non obligat ante sententiam, nisi expresse in aliquibus casibus à Papa declaratum fuerit. *Less. de iust. lib. 2. c. 19.*

21 Hæreticus non tenetur bona sua restituere ante condemnationem. *Vasq. 12. to. 2. disp. 17. c. 3.* Peccat tamen vendens sua bona ei, qui delictum illius ignorat. *Comm. DD.*

22 Cum prohibetur actus exterior, prohibetur etiam voluntas illum faciendi, & licet actus sit valde occultus potest à lege prohiberi. *Comm. DD.*

23 Lex ciuilis non potest directè prohibere actum interiorem, nec illum punire. *Comm. DD.*

24 Ecclesia non potest censuram ferre ob actum purè interiorem, nec illum punirè secundum probabiliorem. *D.Tho. q. 91. art. 4.*

25 Cùm actus interior sit veluti anima exterioris, lex hunc prohibens, etiam prohibet illum. *Comm. DD.*

26 Ecclesia non potest punire actum exteriorem bonum ob malum intentionem interiorem. *Comm. DD.*

27 Qui confitetur hæresim interiorem,

rem, vel amico aperit ad petendum consilium non est excommunicatus. *Comm. DD.*

AN LEX HVMANA obliget cum vitæ periculo?

28 Lex humana potest obligare cum vitæ periculo, & tunc censetur obligare cùm ordinatur ad maius bonum, quàm vita. *Comm. DD.*

29 Carthusiani tenentur abstinere à carnibus etiam cum vitæ periculo; si tamen non esset alius cibus non tenentur sinere se fame perire. *Vasq. 12. disp. 162.*

30 Qui ob metum mortis matrimonium contraheret cum consanguinea, non peccaret; peccaret tamen si ob metum mortis eam cognosceret. *Comm. DD.*

AN LEX HVMANA possit irritare contractus, & homines ad illos inhabiles reddere.

31 Contractus alij sunt à legibus irriti, alij irritandi; & lex humana potest irritare eos, & homines ad illos inhabiles reddere. *Trid. sess. 24. c. 1. de refor.*

32 Cùm lex dicit, quòd contractus sit ipso iure nullus, vel personas ad illos inhabiles reddit, vel prohibet actum aliquibus personis in speciali, talis contractus est nullus. *Vasq. 12. to. 2.*

33 Cùm lex taxam statuit, valet contractus, sed excessus debet restitui. *Comm. DD.*

34 Religiosi sunt inhabiles ad contractus, & ad testamentum faciendum iure positiuo. *Religiosi sunt inhabiles* [illegible] *Comm. DD.*

AN PRINCEPS, vel legislator subdantur suis legibus?

35 Legislator, qui non est Princeps supremus subiectus est legibus suis, tam quoad vim directiuam, quàm coactiuam. *Comm. DD.* Princeps autem, qui non habet superiorem solùm quoad directiuam, & potest leges mutare, & secum in alijs dispensare. *Comm. DD.*

36 Prælatus Ecclesiasticus faciens contra suas leges non incurrit excommunicationem. *Comm. DD.*

37 Potest esse aliqua specialis lex, quæ nullo modo obliget Principem, sed tantùm subditos. *Villal. to. 2. tr. 2. dif. 28.*

38 Princeps manet obligatus ad contractus, & quasi contractus, quas cum subditis inijt. *Comm. DD.*

SECTIO III.

AN CLERICOS OBLIGENT LEGES Ciuiles, & an religiosi ad has, & ad Episcopales teneantur.

1 Ecclesiastici tenentur obseruare leges ciuiles ad bonum regimen reipublicæ spectantes, sed non quoad pœnam, sed quoad vim directiuam tantùm. *Vasq. disp. 187. n. 34.*

2 Obligantur etiam ad leges, quæ irritant contractus, & testamenta, non verò ad eas, quæ sunt in præiudicium libertatis Ecclesiasticæ. *Comm. DD.*

3 Idem dicendum de religiosis quoad vim directiuam; & quoad hanc solũ subduntur synodalibus. *Comm. DD.* Tenentur tamen obseruare festa statuta ab Episcopo, non verò officium clericorum recitare. *Trid.*

4 Festa a magistratibus indicta non tenentur obseruare. *Azor 2. p. sum. lib. 1. c. 29. q. 5.*

5 Vota facta a populo authoritate Episcopi tenentur etiam religiosi obseruare, & facta a magistratibus ipse populus. *Henriq. c. 25 n. 2.*

AN PEREGRINI, & alienigenæ teneantur legibus ciuitatis, per quã trãseunt.

6 Alienigenæ vagi tenentur legibus illius populi per quẽ transeunt. *Sanchez de matr. lib. 5. dis. 18. n. 15.*

7 Si

7 Si sunt leges iustæ factę specialiter pro alienigenis obligantur obseruare, & alias, quarum trāsgressio est in damnum populi, & cùm vendunt tenentur ad taxam, & ad vectigalia. *Comm. DD.*

8 In contractibus idem dicendum, excepto dotali. *Sanchez vbi sup. n. 20.*

9 Qui mutat domicilium in alium locum cum animo ibi manendi, ad illius leges tenetur, vel si ibi habitet per maiorem anni partem. *L. exigere, ff. de iudicijs.*

10 An verò qui transeunt per locū, & velut hospites ibi tantum morantur, illius legibus obligentur alij aiunt, alij negant probabilius, sit absit scandalum. *Sanchez vbi sup. n. 6.*

11 Alienigenæ, & peregrini non tenentur obseruare leges sui domicilij, dū transeunt per loca vbi non obseruantur. *Suarez 3. p. q. 24. art. 8. disp. 3.*

12 Lusitanus in Castella potest sabbatis edere arietum minuta, quæ non posset in Lusitania. Et qui exijt à loco, vbi ieiunatur, si peruenit ad locum vbi non ieiunatur, potest illa nocte cœnare. *Vill. tr. 2. to. 1. dif. 34.*

13 Tyrannorum legibus si iustę sint obediendum est, & ab eis potest postulari iustitia, & eis reddendum tributum. *Comm. DD.*

Reddite ergo, quæ sunt Cæsaris Cæsari.

14 Epicheia est æquitas, siue interpretatio legis; hæc respicit casus particulares, sicut lex communes.

DE EPICHEIA eiusque definitione.

15 Contra Epicheiæ virtutem sunt duo vitia contraria: Primum cùm quis vult obseruare legem superstitiosè contra mentem legislatoris. *Comm. DD. Vide Vill. vbi sup.* Aliud cùm quis fraudulenter verba legis seruat sciens esse contra mentem legislatoris.

16 Respectu legis diuinæ, vel naturalis non est Epycheia, sed prudens interpretatio. *Vasq. 12. to. 2. disp. 176. num. 4.*

17 Princeps eiusque successores suas leges possunt interpretari. *Comm. DD.*

18 Ratio legis potest cessare negatiuè in particulari, vt ratio ieiunij, quæ est maceratio carnis in Petro, qui ea non indiget, vel contrariò quando obseruantia legis est contra legis rationē, vt si furioso depositum ensem restituas. *Comm. DD.*

19 Cùm ratio legis cessat contrariè, & hoc est certum non est obseruanda, in dubio recurrendum est ad superiorem; vel obseruanda, nisi prudentum arbitrio obligatio cessare censeatur. *Vide P. Vasq. vbi sup. disp. 186. c. 3. n. 13.*

20 Si ex vtraque parte sit dubium, & in obseruatione sit spirituale periculum non est obseruanda. *Comm. DD.*

21 Cùm dubium est an legislator potuerit, vel voluerit obligare locum valet Doctorum interpretatio. *Comm. DD.*

22 Cùm totaliter cessat legis finis, & ipsa redditur inutilis, cessat lex. *Vide P. Azor. to. 1. lib. 5. c. 26.*

23 Cùm cessat vna causa legis manente alia, non cessat lex.

24 Licitum est leges humanas mutare cùm oportet, non autem leuiter mutandæ, sed iusta causa occurrente.

SECTIO IV.

DE CONSVETVDINE QVID SIT, & quæ requirat, vt legitimè præscripta sit.

1 Consuetudo est ius non scriptum, quod longo, & diuturno vsu ortum est, & ideò vsus antecedit, & causat consuetudinem. *Comm. DD.*

2 Con-

2 Consuetudo pluribus, ac frequentibus actibus introducitur; aliquando tamen sufficient duo. *Sanchez de matr. lib. 4. disp. 1. nu. 22.*

3 Consuetudo introduci debet a populo, vel communitate, & scienter, & non cum ignorantia, & secundum probabiliorem opinionem non est necessaria Principis sententia; hæc tamen præsumitur elapso tempore sufficienti. *Suarez de leg. lib.67.c.9.n.7.*

4 Actus per quos introducitur debet esse publici, ac notorij, & ipsa consuetudo rationabilis; antiqua verò talis præsumitur. *Comm. DD.*

5 Introducta ex Principis consensu non habet tempus determinatum, & duo actus sufficient. *Azor to. 1. lib. 5. c.4.q.6.*

6 Commercium negotiatorum, & communitas religiosorum possunt consuetudinem introducere, si faciant animo se obligandi, & non ex sola deuotione. *Comm.DD.*

7 Cum introducitur sine expresso consensu Principis opus est longo tempore, hoc autem relinquitur arbitrio prudentis. *Vasq.12. to.2.disp.77.c.5.*

8 Actus per quos consuetudo introducitur bona fide faciendi sunt. *Regul. possessor.de reg.iur.in 6.*

AN CONSVETVDO habeat legis vigorem.

9 Consuetudo non potest præualere contra ius naturale, aut diuinum, nec contra ius gentium. *c. fin. de consuet.*

10 Cum dubium est an consuetudo legitimè introducta sit non obligat. *Comm. DD.*

11 Consuetudo ex sua natura non habet legis vim, si autem sit rationabilis, & legitimè præscripta in reseruanda est vt lex, quia in ea Princeps, & populus, qui leges condere possunt, consentire censentur. *c. fin. de consuet.*

12 Consuetudo potest matrimonij impedimenta constituere. *Sanchez de matr.to.2.lib.7.dis.4.*

13 Consuetudo vincit legem, hæc autem quando dicit nulla obstante consuetudine, de præterita, & non de futura intelligenda est. *Villal.vbi supra.*

14 Consuetudo potest derogare aliqua ex religiosorum regulis, quia hæc sunt de iure humano. *P. Azor.1.p.lib.7. c.36.q.3.*

15 Cum non vsus habet actum tacitum contra legem introducit consuetudinem. *Comm. DD.*

16 Cum legislator scit factum esse contra legem, & cum possit non punit, sufficiunt duo actus. *Azor. lib.5. to. 1.c. 4. q.6.*

17 Principis priuilegium amittit, qui illo non vtitur per decennium, religionum verò per centum. Si tamen vel non potuit vel vtendi occasio non fuit, non amittitur. *Comm. DD.*

SECTIO V.

DE VARIIS CIRCA LEGES resolutionibus.

1 CVm in lege excipiuntur aliqui casus intelliguntur etiam excepti, quos alias ius excipit, & si materia est fauorabilis omnes similes, & quos æquitas postulat vt excipiantur. *Sà hoc verb.*

2 Lex prohibens non est extendenda ad casus, in quibus non est tanta ratio. *Idem vbi sup.*

3 Cùm lex formam præscribit super eo, in quo quis alias potestatem habet, si is agat contra legem, actum tenet. *Comm. DD.*

4 Cum lex damnat malefactores adiuuantes intelligenda est, si non causa

ſa neceſſitatis, vel pietatis, ſed tanquam malefactores illos adiuuent. *Sà vbi ſup.*

5 Lex aliquid vetans non comprehendit facientes bona fide. *Idem vbi ſupra.*

6 Per ius nouum non eſt recedendum ab antiquo, niſi exprimatur. *Comm. DD.*

7 Lex ciuilis, tollitur contraria conſuetudine decem annorum, & Eccleſiaſtica ſi Papa non contradicat, & idem dic de Epiſcopali conſtitutione. Canon autem ſecundum Abbatem non abrogatur niſi conſuetudine 40. annorum, & conſentiente Papa. *Comm. DD. Vide P. Azor. lib. 5. c. 17. q. 6.*

8 Nulla lex derogat conſuetudinem rationabilem alicuius loci, niſi illius expreſſam faciat mentionem. *Vide c. 1. de conſ. lib. 6.*

9 Lex ſequens non tollit factum præteritum, quamuis huius effectus ex futuro dependeat. *Comm. DD.*

10 Lex interpretanda eſt iuxta principia iuris etiam ſi legislator dicat aliam ſuam mentem fuiſſe. *Sà vbi ſupra.*

11 Cum prohibetur ſubornatio intelligitur mala, niſi aliud colligatur ex verbis, vel ratione legis. *Comm. DD.*

12 Cum dicitur non gaudeat, vel amittat, non eſt pæna ipſo iure poſita. *Vide Sà vbi ſup.* Nec actus irritus, ſed irritandus, cùm dicitur, non poteſt, non valeat. Sunt tamen qui dicant eſſe irritum cum dicit, non poſſit.

13 Lex ſimpliciter loquens non cõprehendit contractus iuratos, nec iurata ſtatuta. *Comm. DD.*

14 Statuentes aliquod ſtatutum ſi confirmetur à Principe præcipuè in illorum fauorem, poſſunt facere contra illud. *Comm. DD.*

15 Cùm Papa ſtatuta confirmat, intelligitur ſi non ſint iuri communi contraria, vel ab eo valde aliena. *Comm. DD.*

16 Statutum Epiſcopi non ligat ſubditos extra diœceſim delinquentes. *Sà hoc verb.*

17 Cum in lege Eccleſiaſtica dicitur, teneantur, vel præcipimus, aliqui dicunt obligare ad mortale, vide quæ ſuprà diximus. *Vide Sà vbi ſup.*

18 Nemo tenetur legibus ante ſeptennium, etiamſi habeat vſum rationis. *Comm. DD.*

19 Cum lex eſt tibi incommoda, & moleſta, & dubitas an ab ea ratione alicuius neceſſitatis, vel circumſtantiæ excuſeris, ad eius non teneris obſeruantiam. *P. Salas.*

20 Magiſtratus, qui taxam tritico ſtatuit tenetur ſeruare ſub mortali in materia graui. Secus ſi ſit legislator non habens ſuperiorem, niſi iurauerit ſe ſeruaturum, vel ſequatur ſcandalum. *Comm. DD.*

21 Regulæ Cancellariæ non obligant in foro interiori, vnde Epiſcopus donans inter viuos intra 20. dies ante obitum validè donat in foro conſcientię licet talis donatio ſit nulla ſecundum regulas Cancellariæ. *Comm. DD.*

22 Lex exorbitans à iure communi reſtringi debet quantum fieri poterit.

DISPVTATIVNCVLÆ

interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

LIBELLI. LIBRI.

1 Libellos infamatores facere eſt graue crimen, & qui illos faciunt, tenentur ad reſtitutionem, & ipſo facto excommunicationem incurrunt, ſi ſint

contra religionem. *Comm. DD. Vide Macha. in sum.*

2 Libri amatori relegandi sunt à scholis, & vt venenum fugiendi. *Nauar. c. 23. n. 38.*

3 Libri astrologiæ iudiciariæ, geomantiæ, chiromantiæ, magiæ, sortilegiorum, auguriorum, & quiuis tractatus de his agentes lege prohibentur, & tradi iubentur Episcopis, vel Inquisitoribus à Sixto V. in Bulla.

4 Libri agentes de rebus sacris non possunt typis mandari sine nomine authoris ex Decr. Concilij Tridentini sub pæna anathematis. *Trid. sess. 4. de edit. & vsu sac. lib.*

5 Si liber sit alicuius iunioris, & moderni, non potest, nec debet opinio censeri probabilis, etsi non constet reiectā esse a sede Apostolica tanquam improbabilem. *in decr. Alexandr. VII. anno 1665. 24. Septemb.*

6 Libri prohibiti donec expurgentur, non possunt retineri vsque dum adhibita diligentia corrigantur. *in ijsdem 1666. 18. Martij.*

LIBERTAS vide *Seruus*.

LITTERÆ APOSTOLICÆ.

1 Ille censetur falsas litteras habere, qui sciens, vel scire debens illis vtitur. *Nauar. c. 27. n. 62.*

2 Supplicationes à Papa signatæ, quæ signaturę appellantur, in materia odiosa non habentur pro litteris Apostolicis. *Idem vbi sup.*

3 Litteræ Apostolicæ per surreptionem habitæ non dicuntur falsæ. *Comm. DD.*

4 Aliud est falsare litteras, quod includitur in Bulla Cænæ, aliud vti falsis, quod non comprehenditur. *Nauar. c. 27. n. 62.* Litteræ dimissoriæ ad Ordines non possunt conferri à Capitulo Sede vacante, nisi post annum à morte Episcopi. *Idem c. 25.* Contra hoc facientes puniuntur pæna interdicti, & Ordinati minoribus priuantur clericali priuilegio, & maioribus manent ipso iure suspensi ad beneplacitum futuri Prælati.

5 Qui scripta inuenit aliena peccata & legit, vel chartas sigillatas aperiens illas legit, mortaliter peccat. *Comm. DD.*

6 Legens alienas epistolas ob solam curiositatem sine animo lædendi notabiliter, & sine periculo damni notabilis non peccat mortaliter.

7 Prælato licet reseruare, & legere litteras suis subditis missas. *Comm. DD.* Idem dic de duce respectu suorum militum, cùm est in hostium obsidione. *Nauar. c. 18. n. 53.*

8 Idem dic de inimico mittente litteras, cùm timet sibi, vel proximo graue aliquod malum imminere. *Idem ibid.*

LITIGIUM.

1 Peccat mortaliter, qui paciscitur, vel transigit in causa criminali, nisi cessante scandalo. *Nauar. c. 25. n. 32.* Item peccat cum onere restituendi, qui accipit aliquid, vt discedat à lite iniusta. Itē peccat, sed non tenetur restituere, qui vtitur instrumentis falsis, vel alijs malis medijs, cùm tamen causa est iusta.

2 Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, non potest iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in fauorem vnius præ alio. *In decr. Alexand. VII. anno 1665. 24. Sept.*

DISPVT. IV. SECT. PRIMA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

LOCATIO.

De locationis definitione, & de iusto pretio rei locatæ.

1 LOcatio est contractus, quo persona, vel res aliqua ad vsum, vel fructum pretio conceditur. *Vill. to. 2. dif. 1. tr. 25.*

2 Eodem modo de pretio rei locatæ sicut & venditæ iudicandum est. *Parag. 1. de locat. & condu.*

3 Cùm res locatur sine pretij assignatione illud soluendum in quo aliàs conducta est. *Vill. vbi supra*. Si autem tunc primò locata est, taxari debet à iudice, vel ab alijs bonæ conscientiæ viris.

4 Non licet locare mulas ad maius tempus, quàm indiget is qui iter acturus est, nec computare dies quibus ne fatigentur, quiescunt in itinere. *F. Maul. in sum. 1. p. c. 19.* Ne locare per totum diem ei, qui solùm vsque ad meridiem indiget; in hoc autem consuetudo consulenda est. *Villal. vbi supra.*

5 Non licet locare boues sub pacto, vt conductori pereant, nisi minuendo pretium ex assecurationis conuentione. Idem dic de apum aluearijs.

QVÆ RES possint locari?

6 Res omnes, quæ vendi possunt, possunt locari, nisi vsu sint consumptibiles. *Comm. DD.*

7 Cùm res alienari prohibentur, non possunt locari per multum tempus. *Comm. DD.*

8 Domus vicina puerorum magistro, vel grammaticæ lectori non potest locari officiali, qui strepitu docentem, & legentem impediat. *Comm. DD.*

QVAM HABEAT obligationem, qui locat rem inutilem, vel nociuam?

9 Cùm plures eandem domum conducunt, non potest alteri locari, nisi omnes consentiant. *Comm. DD.*

10 Qui locat cellam vinariam, & per doliorum recisuras vinum effunditur in foro exteriori condemnabitur. *l. sed ædes parag. 2. ff. de locat.* Qui verò agrum locauit, in quo sunt herbæ venenosæ non condemnabitur.

11 In foro autem interiori neuter horum tenetur ad restitutionem, si habuit inuincibilem ignorantiam, tenentur tamen de lata, & leui culpa. *Vill. vbi sup. dif. 4.*

12 Quamuis fuerit occultum vitium rei, qui illam conduxit, pretium soluere non tenetur, si ei fiat inutilis. *dict. l. sed ædes.*

13 Quamuis vitium sit publicum, qui illud ignorauit in foro conscientiæ nil soluere tenetur. *Comm. DD.*

14 Qui in arte, quam ignorabat locauit sua opera, tenetur damna restituere. *Comm. DD.* Idem dic de eo, qui se iactabat supra id, quod sciebat.

15 Qui locauit rem non suam bona fide tenetur à domino impetrare, vt ratum habeat contractum, vel dare aliam similem; si autem non possit, conductor solùm soluet pretium pro tempore, quo tali re vsus est. *Vill. vbi supra*. Idem dic cùm domus corruit sine conductoris culpa.

16 Si conductor domum illam non habitauit ob impedimentum ex parte sua non domus, nec locatoris, tenetur nihilominus pretium soluere. *Idem vbi supra.*

17 Qui opera sua locauit per diem, & laborem defraudauit, tenetur pro rata restituere pretium, & damna. *Mol. 2. de iust. disp. 502.*

18 Ei, qui conuentionem fecit tot mancipia portandi, si duo, vel tria mortua fuerunt in nauigatione, pretium integrum debetur. *Idem vbi supra.*

19 Qui conduxit nauem ad merces portandas, & orta tempestate ex media nauigatione rediit in portum, naulum soluere tenetur secundum probabiliorem opinionem, quia in proprium commodum vsus est re aliena, & damnum non fuit ex culpa locatoris. *Idem vbi supra.*

QVÆ CVLPA SIT necessaria, vt conductor teneatur de damno?

20 Conductor rei tenetur de culpa lata, & leui, & non de leuissima. Et idem est si culpa fuerit filiorum, vel domesticorum. *Vill. vbi sup. dif.* 4.

21 Si mula conducta moriatur in via sine culpa conductoris ad nil tenetur, si autem culpa sua, tenetur soluere pretium mulæ ante sententiam iudicis. *Comm. DD.*

22 Qui portat vasa vitrea tenetur maiorem adhibere diligentiam, & secundum probabiliorem sententiam tenetur de culpa leuissima. *Molin. disp.* 494.

23 Pastor ouium tenetur solùm de lata, & leui, & illius iuramento, & verisimili probationi standum in foro exteriori. *Greg. Lop. l.* 15. *tr.* 8. *p.* 5.

24 Qui rem accipit non conductam, sed vt in illa operaretur, & periit, vel damnum recepit, tenetur de leui, & hæc fuisse præsumitur, & ideo in foro exteriori rei dominus potest pretium petere. *Vill. vbi supra.*

25 Qui vineam conduxit, & eam non putauit, vt fructus vberiores illo anno ferret, tenetur restituere damna sequentis anni. *Comm. DD.*

AN QVI PRÆDIVM conduxit sterilitate superueniente teneatur pretium soluere.

26 Cùm omnino pereunt fructus, non tenetur conductor pretium soluere, si autem pars solùm periit, solet pro rata. *l. si merces parag. vis mai l. ex conduct. parag. si vis ff. loc.*

27 Cùm prædium non ex accidenti, sed ex sua natura talibus defectibus est subiectum, soluendum est pretium. *Dict. l. ex conducto.* Idemque si damnum accidat culpa conducentis, vel suorum, vel fructus iam congregati in horrea computruerunt, vel conductio facta est plusquam per annum, vel futuris accidentibus renuntiauit, sed in hoc casu non veniunt extraordinaria nisi declaretur.

28 Cùm fertilitas prædii conducti est supra solitum abundans, & lucrum conductoris supra solitum augetur, pensio etiam debet augeri. *Vill. vbi supra dif.* 7.

29 Si sumptus sunt necessarii vt conductor vtatur re conducta, ad locatorem spectat sumptus facere. *Comm. DD.* Si autem solùm sunt ad rem meliorandam, sed qui possent excusari, & nec de expressa nec de tacita locatoris voluntate fiant, non tenetur ipse soluere.

AN POSSIT conductor expelli à domo conducta ante tempus conductionis vide verbum Conductor.

AN SVCCESSOR hereditatis teneatur ratas habere locationes factas à suo antecessore.

30 Qui in maioratum succedit non tenetur prosequi locationes sui antecessoris, & in hoc casu conductori licet rem conductam relinquere. *Bald. in l. si parag. sed quia nostra C. comm. de leg.*

31 Hæres autem tenetur locationes prosequi à testatore factas. Idem dic de hærede conductoris. *l. viam C. locati l.* 2. *tit.* 8. *p.* 5. *Comm. DD.*

32 Suc-

32 Successor rei singularis, vt emptor, vel legatarius non tenetur prosequi hos contractus factos à prædecessore. *Comm. DD.*

33 Cum bona alicuius confiscantur, fiscus non tenetur continuare locationem, vel conductionem. *l.fi.ff.de iur.fisc.*

34 Minor tenetur stare his contractibus suo nomine factis à Curatore, si autem fuit læsus potest restitui. *l.si tutelæ ff. de admi. tutelæ.* Idem dic de domino, cuius nomine famulus locauit, vel conduxit.

35 An verò vxor post diuortium, vel post mortem viri tenentur continuare locationem factam à viro de rebus dotalibus, alij negant, alij affirmant probabilius. *Barbosa ad l.si filio parag. fin.n. 2.ff.solut.matr.*

QVO TEMPORE soluenda sit pensio prædij conducti, & an fructus ad illam sint hypothecati?

36 Pensio prædij conducti soluenda est secundum partium conuentionem, vel si de tempore conuentio facta non fuit, inspicienda est consuetudo, qua deficiente, in fine anni: si autem ex fructibus est soluenda cum hi colliguntur. *l.4.tit.8.p.5.*

37 Fructus prædij locati ad pensionis solutionem tacitè hypothecati sunt. *l.si in lege parag.si colonus ff. locati.*

QVANDIV locatio duret?

38 Cùm tempus assignatum in locatione finitur, finitur etiam locatio. *Comm.DD.*

39 Continuatur tamen tacitè, cum sciente locatore conductor continuat vsum rei locatæ. Quæ tacita locatio si est rei vrbanæ, durat dum aliqua ex duabus partibus à conuentione non recedit, si autem est rei rusticæ, durat per annum. *Gomez 2.var.c.3.nu.15.*

40 Cum continuatur locatio tacita durant conditiones, & clausula, & reliqua quæ erant in prima conuentione. *Comm. DD.*

41 Rei autem nobilis conductor, si tempore conductionis finito rem locatori non restituit, furti arguitur, nisi bona fide detineat. *Comm. DD.*

42 Qui locat domum meretrici, non vt meretricium exerceat, vel vsurario non vt vsuras recipiat, sed vt ibi degant, non peccat. *Nauar.c.7.n.295.*

43 Locationes beneficiorum anticipata solutione in præiudicium successoris non valent. *Comm, DD.*

LOCA SACRA.

1 Qualia sint, & quæ immunitate gaudeant vide verbum *Immunitas. Vide supra.*

2 Dormitorium religiosorum, claustra, & alia domus loca (præter templa, & sacella, in quibus Missa celebratur, & eorum cæmeteria) non dicuntur loca sacra, vt in eis fornicantes, vel semen effundentes non ideo sacrilegium committant. *Comm.DD.*

3 De sacristia autem idem dic, quod de cæmeterio, quia pars est templi. *Comm. DD.*

4 Idem etiam dic de locis sacris, vt furtum sit sacrilegium; si autem res furata non sit Ecclesiæ, sed alicuius ibi adstantis, sunt qui dicant non esse sacrilegium. *Comm. DD.*

DISPVT. V. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

LVDVS.

DE LVDI DEFINITIONE, ET AN per ludum transferatur dominium, ita, vt vincens non teneatur ad restitutionem?

1 LVdus est actio principaliter ordinata ad animi recreationem, & voluptatem captandam: & est bonus, vel malus. *Comm.DD.*

2 Ex se ludus est licitus, & pertinet ad Eutrapeliam virtutem, sed vt plurimum ex accidentibus fit illicitus. *Arist. 2.Ethic.c.6.l.20.tit.11.p.4.*

3 Ludi, in quibus natura, & ars præualent, parùm autem fortuna, non sunt prohibiti; nisi ratione pecuniæ ludo expositæ. *Vill.to.1. tr.18. dif.1.* Illi autem in quibus fortuna sola, vel magis quam ars iuuat, sunt prohibiti, & ideo ludi alearum, & chartarum sunt prohibiti. *To.t.t. ff. de aleato.*

4 Sæculares ludentes ludis prohibitis non peccant mortaliter, & qui domos habent ad ludum deputatas cum chartis, & alijs ad ludum necessarijs vt plurimum propter ingentia mala, quæ ex his latronum speluncis reipublicæ eueniunt, sunt in statu peccati mortalis, nec absolui debent, nisi hanc peccandi proximam occasionem relinquant. *Vill. vbi sup.& l.3.tit.lib.8.recopil.*

5 Clerici beneficiati, vel in sacris, & à fortiori Episcopi, & religiosi ludos prohibitos exercentes peccant mortaliter. *Rebel.de Inst.2.p.l.12.q.vlt. Vide c.1. 34.dist.& c.inter delectos de exces.Prælat.*

6 Clerici & Episcopi ludentes notabilem quantitatem ex bonis Ecclesiasticis peccant mortaliter, sed secundum probabilem opinionem nec ipsi, nec recipientes tenentur ad restitutionem. *Idem vbi supra.*

7 Per ludum etiam prohibitum transfertur dominium, & vincens ad restitutionem recepti non tenetur, nisi cum fraude vincat, vel ludat cum eo, qui rem alienare non potest. *Vill. vbi supra dif.2.*

8 Lex statuens quòd recepta à militibus per ludum illis restituantur iam non est in vsu. *Comm. DD.*

9 Amissum in ludo prohibito in Castella intra dies octo potest repeti ante iudicem; quòd si amittens intra prædictum terminum non repetat, quilibet alius potest intra duos menses repetere. *Lib.2.tit.20.lib.3. ordin.*

10 Qui amisit, non potest propria authoritate amissum repetere, nec recompensare fraude vtens in ludo, potest tamen minis obligare vincentem, vt ei partem restituat, sed debet habere animum, si ille nolit, repetendi ante iudicem. *Molin.dis.314.to.2. de iust.*

DE EO QVI LVDIT expectata pecunia.

11 Qui ludit spectata pecunia licet spectato solum iure naturali tenetur promissis stare; liberatur tamen iure communi in vtroque foro, & item de iure Castellæ. *Mol. dic.l. alearum & l.8. tit.7.lib.168. rec.*

12 Qui lusit spectata pecunia, & postea soluit numerata; dominium transtulit in recipientem. *Comm. DD.*

13 Qui lusit expectata pecunia, & secum iuramento ad solutionem obligauit, tenetur soluere; sed potest ante iudicem repetere; iuramentum autem nec relaxari potest, nec commutari. *Comm.DD. Vill. vbi sup. dif.3.*

AN

AN QVI ALLICIT AD LVDVM, *vel fraude vtitur teneatur restituere?*

14 Qui allicit ad ludum vi, verbis iniuriosis, vel precibus importunis, si vincit restituere tenetur. *Moli. to. 2. de iust. disp.* 516. Molina autem valde probabiliter dicit non teneri nisi partem aliquam pro iniuria. Si autem sic attractus vincat, potest lucrum retinere.

15 Qui fraude vincit, tenetur restituere non solùm quod lucratus est, sed etiam quod certò victu lucraturus erat. *Comm.DD.*

16 Signare chartas vt à se, & non à contrario cognoscantur, ludere à se notis licet non signet, vel ita expertum esse in chartis distinguendis, vt facilè illas cognoscat, fraus est quæ obligat ad restitutionem, & impedit recepti dominium. Idem dic de quauis arte quam si cognosceret ludens non consentiret. *Vill. vbi supra.*

17 Idem etiam dicendum de eo, qui se imperitum finxit, vt ad ludum alliceret alium, quem tamen in ludo superabat. *Rebel. 2.p.l. 12. q. 4.*

18 Cùm vterque ignorat colludentis peritiam licitè superior in ludo lucratum potest retinere. *Comm. DD.* Si tamen notabilis sit excessus, vt ludat sine periculo amittendi tenetur à ludo desistere, & quod post hanc cognitionē lucratus est restituere.

19 Qui habet animum non soluendi, vel solutum repetendi nil potest lucrari si autem habuit animum, illum mutare potest, & suo iure vti repetendo solutum. *Comm.DD. Les.l.3.de iust. 26.sec.3. nu. 31.*

20 Cùm duo ludunt, alius numerata, alius expectata pecunia, quòd licet qui expectata lusit in conscientia non tenetur soluere, sed vilis homo reputabitur, nec amplius ad ludum admittetur. *Vill. vbi sup. dif.4.*

21 Qui dicit se primam chartam habere, quam non habet, ob fraudem tenetur restituere. *Comm. DD.* Qui manum primam sibi non debitam vsurpat, si ideo vincit tenetur restituere.

22 Vtens cautelis, & arte quibus alij communiter vtuntur in ludo non peccat, nec tenetur restituere, quia hæc est ingenij victoria, cui præmium debetur, & ad id voluntariè se exponunt ludentes, si tamen fiat secundum leges in ludo receptas. *Alcacer de ludo c. 16.*

SECTIO II.

AN POSSIT LVDERE, QVI *alienare non potest.*

1 QVI non potest alienare non potest ludere, & amissum illi est restituendum. *Comm.DD.*

2 Qui potest donare potest ludere nisi religiosus. *D.Tho. 2. 2. q. 33. art. 7. ad*

3 Vxor potest ludere, quod illi maritus permiserit, & quod in recreationibus honestis licitum est illi expendere, vel si habet bona paraphernalia reseruata sibi. *Moli. to. 2. de iust.disp.* 520.

4 Scholastico, pupillo, & minori recreationis causa ex his quæ à patre, vel à Curatore ad alimenta mittuntur vigesimam partem ludere non videtur illicitum. *Vill. vbi sup. dif.5.n.4.*

5 Qui habet 14. annos, & non Curatorem vincens non tenetur restituere ante sententiam iudicis. *Sanch. de matr. to. 2. l. 6. dis. 38.* Idem dic de filiofamilias, qui habet bona castrensia, vel quasi castrensia.

6 De religiosis idem dic quod de pupillis, de licentia enim Prælati res parui valoris licet eis ludere ablato scandalo. *Comm.DD.*

Quam-

7 Quamuis Prælatus det illis licentiam aliquid donandi, vel expendendi non intelligitur ad ludendum. *Vill. vbi supra.*

8 Non potest Prælatus dare illis licentiam ad ludendum magnam quantitatem. *Ledes. in sum. 2. p. tr. 31.*

9 Qui vincit eum, qui non potest ludere, ei restituendo satisfacit. *Comm. DD.*

10 Qui non potest ludere, & vincit eum, qui potest, & scit vincenti ludum esse prohibitum, non tenetur restituere, quia scienti, & volenti nulla fit iniuria, sed vt plurimum victus hoc ignorat, & ideo vincens tenetur restituere. *Comm. DD.*

11 Qui non potest ludo exponere nisi certam quantitatem non potest in vna manu vltra illam lucrari ex singulis ludentibus manibus. *Vill. vbi sup.*

12 Qui victus est ab eo, qui non poterat ludere potest sibi recompensare vincendo alia vice. *Comm. DD.*

13 Famulus qui ludit pecuniam domini non tenetur restituere, quod lucratus fuit, quoniam si amisisset, domino restituere teneretur. *Comm. DD.*

14 Qui sciens ludit cum eo, qui aliena ludit pecunia, ipse, & qui à vincente donationes receperunt restituere tenentur. *Rep. vbi sup. n. 13.* Si autem bona fide vicit, & expendit solum restituere tenetur id in quo factus est locupletior.

15 Maritus, qui in magna quantitate cum familiæ damno ludit, est in peccato mortali, & damna vxori tenetur restituere, quia licet aliquando lucretur vt plurimum in ludo tempus, anima, & pecunia amittuntur. *Vill. to. 2. tr. 28. dis. 5.*

AN CONTRACTUS vulgò Apuestas, sit licitus.

16 Licitus est hic contractus cum datur æqualitas in periculo amittendi, & amissum non potest repeti. *Comm. DD.*

17 Qui certo scit se victurum non potest lucrari, nisi vincendo id aperiat. *Comm. DD.*

18 Qui cum quatuor personis contraxit, quod nullus ex oppositoribus cõsequuturus erat cathedram, non potest lucrum recipere, quia victus ab vno certò scit tres alios se esse victurum, & lucratur sine periculo amittendi. *Ledes. in sum. 2. p. tr. 32. c. 2.*

19 Sortium contractus cum datur æqualitas licitus est. *Comm. DD.*

20 Ludus factus principaliter ob lucrum, veniale peccatum est, nullum verò si ad subueniendum necessitati. *Comm. DD.*

21 Spiritualia vt preces, & Missas lucrari in ludo causa recreationis licitum est. *Nauar. n. 7. c. 19.*

22 Qui aduertit collusorem oblitum fuisse calculum apponere, & non admonet, tenetur restituere, ad quod non tenetur inspector, nisi promiserit. *Idem c. 20. n. 13.*

23 Qui dubitat an per fraudem lucra fuerit, tenetur restituere, quia melior est conditio alterius possidentis. *Comm. DD.*

24 Qui victus cogit vincentem, vt amplius ludat, & recuperatis amissis alia à collusore lucratur, hæc solum restituere tenetur. *Diana par. 2. tr. 17. resolut. 27.*

25 Ludere aleis, vel chartis magni lucri causa etiam laicis prohibitum esse sub mortali viri docti asserunt. *Silu. in sum. verb. ludus.* Alij solum religiosis, & clericis, & his etiam si ludant patrimonialia. *Nauar. c. 20. n. 9.*

26 Sunt qui dicant ludentem cum minore non teneri ad restitutionem, nisi

post

post sententiam iudicis. *Sà verb. ludus num. 6.*

27 Qui importunis precibus aliquē traxit, asserunt quidam ad restitutionem non teneri. *Vide Sà vbi sup.*

28 Histrionum ludi, si modestè fiāt, non sunt ex se damnabiles; sunt verò, vt communiter fiunt, & ipsi histriones per leges Ecclesiasticas infames, nec eis danda Eucharistia, si immodestè se gerant in ludis. *Vide c. pro dilecto de consec. dub. 2.*

29 Funambulorum ludum illicitum esse dicunt quidam, illi autem licere in arte peritis si sine periculo fiat. *Comm. DD.*

30 Taurorum ludum Pius V. sub excommunicatione prohibuit; Gregorius autem XIII. abstulit excommunicationem. Erit autem licitus si fiat sine periculo. *Sà vbi supra.*

31 Ludo, qui cum peccato mortali fit, assistere non est peccatum, nisi assistens peccato cooperetur, vel delectetur ipso, vt peccato, non autem sit vt ludo.

32 Ad ludum chartas vendens, & instrumenta ministrans, si plus quàm ob laborem, & res ministratas meretur, recipiat, restituere tenetur. *Comm. DD.*

DISPVT. IV. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

LVXVRIA.

QVID SIT LVXVRIA, ET AN simplex fornicatio sit peccatum mortale?

1 LVxuria est vitium inclinans ad inordinatum vsum venereorum. *D. Tho. 2. 2. q. 154. art. 1.* Ex sua natura est peccatum mortale, eiusque sunt filię: cæcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, & horror futuri. *D. Greg. lib. 31. mor. 4. c. 35.*

2 Sex habet species, quæ sunt fornicatio simplex, adulterium, incestus, stuprum, raptus, & peccatum contra naturam. *D. Tho. vbi sup.* Adulterium autem, incestus, stuprum, & raptus, & sacrilegium metaphysicè loquendo non sunt luxuriæ species; quia deformitates, quas addunt, non sunt contra castitatem, sed contra iustitiam, pietatem, & religionem, moraliter autem dicuntur species.

3 Meretrices licitè in rebus publicis permittuntur ob vitanda maiora mala. *D. Greg. hom. 3. super Mach. refert in c. hac ratione 31. q. 1.*

4 Fornicatio simplex est peccatum mortale, est veritas fidei definita ab Apostolo Paulo. *1. ad Co. 6. & ad Galat. 5.* *Hoc autem scitote, intelligentes, quòd omnis fornicator, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei.* Est contra ius naturale, & in ea fit iniuria toti humanæ naturæ, quia per concubitum vagum proli nasciturę fit iniuria eam certo parente, & educatore priuando.

AN OSCVLA, & tactus &c. & verba turpia, sint peccatum mortale.

5 Oscula, & tactus &c. tripliciter sumi possunt: *Vide Vill. to. 2. tr. 40. dif. 2.* Primò in amicitiæ signum, & sic non sunt peccatum: Secundò in ordine ad concubitum, & sic sunt peccatum mortale in solutis: Tertiò propter solam delectationem sine intentione concubitus, & sic sunt etiam peccatum mortale, quia voluptas illa ex se intrinsecè ordinatur ad fornicationem, & in hoc non potest dari materia leuis, si cum

aduertentia fiat. Sunt qui contrarium sentiant si fiant sine alia sinistra intentione, Salas, & alij, quibus ego non assentior.

6 Qui ex solo aspectu fœminæ aduertit spirituum seruientium ad generationem, commotionem, & in eo delectatur etiam sine intentione concubitus peccat mortaliter; si verò delectatio sumatur ex sola pulchritudine spectata non est peccatum mortale. *Idem vbi supra.*

7 Oscula, & tactus, & cætera grauiora peccata sunt inter duos viros, vel inter duas fœminas, & circumstantia agentis, & patientis aperienda est in confessione. *Cordu. in sum. q.* 2. In Hispania amplexus, & in Gallia oscula recepta sunt, vt amicitiæ signa inter personas virtuosas, & non sunt peccata, *Comm. DD.*

8 Tangere autem infantes, & bruta mansueta non est peccatum mortale, etsi aliqua delectatio suboriatur, quia talis non est venerea. Si autem quis sentiret spirituum generationi seruientium commotionem, & delectaretur aduertenter in ea, peccaret mortaliter. *Villal, vbi sup.*

9 Tangere propria, vel aliena pudenda, etiam si delectatio non intenta sequatur, si fiat ob necessitatem non est peccatum. *Comm.DD.*

10 Qui fœminam cognouit, non tenetur fateri oscula, vel tactus, quia subintelliguntur. *Comm.DD.*

11 Aspicere pudenda fœminarum, & concubentes virum, & fœminam est peccatum mortale propter graue periculum consensus. *S. Anton. 2.p. tit. 5.c. 1. paragr.* 7. Aspicere autem bruta coeuntia sine hoc periculo non erit mortale. Aspicere autem virum viri, vel fœminam fœminæ pudenda ob solam curiositatem non est mortale. *Sanchez de matr. lib.9.disp.46.n.17.*

12 Verba impudica sunt peccata mortalia, si dicantur cum venerea delectatione aduertenter volita. Si autē ex sola leuitate inaduertenter absque sine prauo, & periculo peccandi mortaliter, solum sunt peccata venialia. *Villal. vbi sup.*

AN OSCVLA, & amplexus liceant inter sponsos de futuro?

13 Oscula, & amplexus inter sponsatos de futuro licent, si fiant sine periculo copulæ, vel pollutionis. *Rebel. de iust. 2. p. lib. 2. q. 16.* Contraria tamen sententia est probabilis, & tutior.

14 Tactus impudici non licent sponsis, & delectatio venerea de copula futura, vel in viduis de præterita est peccatum mortale. *Comm. DD.*

Improbabilis est opinio, quæ dicit esse tantùm veniale peccatum osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus vlterioris, & pollutionis. *In decr. Alexand. VII. ann.* 1666.

AN STVPRVM sine violentia vel raptu sit species distincta à simplici fornicatione.

15 An stuprum sine violentia, vel raptu, puella consentiente sit species distincta à simplici fornicatione alij negant, alij probabilius affirmant; alij solùm concedunt quando puella est in potestate patris. *D.Thō. in 4. dist. 41. q. vnic. art.* 4.

DE RAPTV.

16 Raptus est cùm inupta, vel innupta causa libidinis vi abducitur; seu vis inferatur soli abductæ, siue his, qui curam eius habent, seu vtrisque. *Grat. in c. raptus 36. q.* 1.

17 Cùm fœmina non est sub alicuius pote-

potestate, & ipsa consentit non est raptus, & si se abduci consentiat, & postea dissentiens in copula opprimatur, non est raptus. *Comm. DD.* Si verò se abduci consentiat ob timorem, vel ob importunas preces, fraudem, vel fraudulentas promissiones, rapta dicitur, dummodo in alium locum transferatur. *Comm. DD.*

18 Si nolens rapiatur consentientibus parentibus, vel volens illis contradicentibus erit raptus. Si autem ipsa consensit, & erant facta inter ipsa sponsalia non est raptus. *c. penul. de rap.*

19 Raptum fœminæ consulentes, vel ei auxilium, vel fauorem dantes excommunicationem incurrunt. *Trid. sess. 24. de reform. c. 6.*

DE ADVLTERIO.

20 Adulterium est ad alterius thorum accessio, & peccatum mortale, & continet in iustitiam, nec malitia illius excusatur, etiam si maritus vxorem tradat. *D. Tho. 2. 2. q. 54. art. 8.*

21 Adulterium est triplex, aliud cùm vir & fœmina sunt coniugati; aliud cùm fœmina solùm, aliud cùm vir. *Comm. DD.* Primum est pessimum, 2. peius, 3. malum. Quæ omnia in confessione sunt aperienda.

22 Si maritus vxorem cognoscit contra naturam, est adulterium ex vtraque parte, & hæc circumstantia confitenda, nec sufficit dicere quod tale crimen commisit cum quadam coniugata, nisi aperiat quod cum propria. *D. Amb. lib. de Patriar. res. in c. nemo sibi. Sanch. lib. 9. de matr. dec. 18. n. 3.*

DE INCESTV.

23 Incestus est copula carnalis cum consanguinea, vel affine in gradu prohibito, id est contra quartum inter consanguineos, & affines per copulam licitam, per illicitam autem vsque ad secundum. *Villal. vbi sup. dif. 13.*

24 Cæteris paribus grauius peccatum est copula cum consanguinea, quàm cum affine. *Comm. DD.*

25 Specialem deformitatem habet violare gradus à cognatione legali, vel spirituali procedentes. *Vide D. Tho. 2. 2. q. 14. art. 10.* Reliqua de hac materia vide in verbo *Incestus*.

DE SACRILEGIO.

26 Sacrilegium in hac materia est violatio rei sacræ, loci, vel personæ per luxuriam. *D. Tho. vbi sup.*

27 Non est sacrilegium consentire in Ecclesia cogitationi venereæ foras exercendæ, nec verba loqui inhonesta, nec tactus habere impudicos sine periculo effusionis seminis. *Villal. vbi supra dif. 14.*

DE PECCATO CONTRA naturam.

28 Peccatum contra naturam in hac materia est quidquid fit contra id, quod naturaliter petit talis actus, vel impedit debitum eius finem, qui est generatio. *Comm. DD.*

29 Species huius peccati sunt mollities, seu pollutio, brutalitas, & sodomia, & quando in modo coeundi est inordinatio cum periculo effusionis seminis extrá vas. *Comm. DD.* Mollities autem, sodomia, bestialitas non sunt peccata eiusdem speciei infimæ, ideoque non sufficit dicere in confessione se procurasse pollutionem. *In decr. Alexand. VII. an. 1665.*

30 Cognoscere fœminam menstruatam non habet specialem deformitatem, quæ sit peccatum mortale secundum communiorem, & probabiliorem sententiam, nec damnum fit proli, quia secundum Aristotelem in menstruo non contingit generari. *Sanchez de matr. lib. 9. dis. 21. nu. 7. Arist. 1. de gener. anim. c. 7.*

DE POLLVTIONE.

31 Cùm est plenè voluntaria, etiam si intendatur propter sanitatem, vel propter tentationes vitandas est peccatum mortale. *Comm. DD. ex D. Paul. Molles regnum Dei non possidendum.*

32 Inuoluntaria non est peccatum *Comm.DD.* Vnde qui audit confessiones, etiam si pollutiones sentiat, non tenetur à confessionibus abstinere, nisi ita labilis sit, vt se exponat consentiendi periculo. Idem dic de chirurgo, qui curat fœminas, de equite, qui fluxum seminis patitur.

33 Qui excedit in cibo, vel edit & bibit calida, vnde ei in somnis pollutio contingit non peccat mortaliter, nisi in eum finem dirigat, *Comm.DD.*

34 Qui causam leuem etiam cum peccato veniali (vt negligenter cogitationes turpes à se repellendo, vel inaduertenter in mulieris aspectu aliquantulum immorando) pollutioni dedit, non peccat mortaliter. *Sanchez vbi sup.*

35 Eunuchus, qui cum fœmina coit duplex peccatum committit, aliud fornicationis, aliud contra naturam, faciens vt fœmina se inutiliter polluat. *Villal. vbi supra dis.16.*

36 Quamuis pollutio procurata in se vel in alio sit peccatum mortale; desiderata tamen vt sine peccato contingat sibi, vel alteri ob bonum finem, non est peccatum. *Vasq.12. disp.115. c.2.* Contrarium tamen valde probabiliter defendunt alij. Sot. *in 4. dist. 12. q.1.*

37 Quod dictum est de pollutione, intelligendum etiam de distillatione, & commotione spirituum seruientium generationi, quæ, si contingant ex re bona, vel indifferenti præter patientis voluntatem, non sunt peccata. *Comm DD.*

SECTIO II.

De delectatione morosa, & de eo qui impedit generationem.

1 Delectatio morosa plenè voluntaria in re, quæ est peccatum mortale, non excusatur à mortali. *Vill. vbi sup.dif.17.*

2 Delectatio de copula præterita, vel futura cum coniuge mortua, vel sponsata mortale peccatum est; quia delectatio est præsens, & illicita. *Comm. DD.* Si autem solùm sit de actu coniugali, vt præterito non est peccatum mortale secundum probabiliorem, licet contrarium quod asserunt viri docti, si tutius. *Sanch.vbi sup.disp.47.nu.7.*

3 Qui in actu coniugali deliberatè delectatur in alia fæmina peccat mortaliter. *Comm. DD.*

4 Actualiter coniugatis delectari in copulæ cogitatione cum propria coniuge non est illicitum, dummodo non sit pollutionis periculum, & si sit spirituum generationi seruientium commotio. Tutius tamen est ab huiusmodi cogitatione abstinere, quia sunt DD. qui esse peccatum mortale affirmant. *Silu.verb.delect.*

5 Cùm actus inter coniuges est illicitus propter votum & aliud impedimentum intrinsecum, cogitatio talis est peccatum mortale, secus si sit extrinsecum propter affinitatem superuenientem. *Comm. DD. Vide Sanct. de matr. lib. 9. disp. 24.*

6 Generationem impedire, vel eam impediendi periculo se exponere, peccatum est mortale. *Comm.DD.*

7 Idem dic de fœmina, quæ semen receptum expellere nititur, vel abortum procurat. Vide verbum *Abortus.*

VARIA CIRCA HANC
Materiam.

8 Sodomia est cum duo eiusdem sexus commiscentur, etiam fœminæ, vel cum fœmina vir præposterè. *Vide Dian. p.3.tr.4.res.159.* Quidam verò sentiunt speciem variari, si fiat cum cognato aut affine, aut cum habente castitatis votum, aut cum coniugata, aut cum virgine, aut viri cum fœmina.

9 Cum fœmina coniunctionem præposteram habere non esse crimen sodomiticum asserit P. Sanchez. *Sanch. l.9. disp.18.n.3. & 4.*

10 Ad bestialitatem reducitur coitus cum Dæmone, reliquiæ bestialitates sunt eiusdem speciei, factam autem cum mare, distinctam dicunt quidam esse specie ab ea, quæ fit cum fœmina. *Sa verb. luxuria n.6. Sa vbi sup.*

11 Coitus cum Dæmone habet coniunctum grauius aliud crimen, societatem scilicet cum illo, quod ad Inquisitores spectat. *Sa vbi supra.* Quòd si Dæmon semen alicuius viri deferat ad vas mulieris, erit etiam fornicatio, & filius non Dæmonis, sed illius hominis, cuius erat semen.

12 Pollutio in semidormiente non est peccatum mortale, & cœptam in somno non tenetur euigilans reprimere, sufficit si non placeat. *Comm.DD.Soto in 4.d.12.q.5.art.7.*

13 Quæ vi opprimitur non tenetur opprimentem lædere, an verò teneatur clamare, si possit sine vitæ, aut infamiæ periculo, dubium est inter DD. debet tamen resistere. *Comm. DD.*

14 Pro vsu corporis licitum est fœminæ pretium petere, & recipere, & qui promisit tenetur soluere. Sed aduerte quod meretrici non licet pretium accipere ante concubitum, nec post eum, si id fiat cum patrati criminis approbatione. *Comm.DD.*

15 Cùm in venereis cogitationibus voluntas nec consentit, nec dissentit positiuè, sed tantùm permissiuè se habet non impediendo motus lasciuiæ, quos poterat ab his animum auocando, sentiunt quidam probabiliter non esse mortale; est tamen animæ valde periculosum. *Diana p.2.tr.17.res.253.*

16 Fœmina in choreis, quæ scit se ab alio tangi libidinosè, vel osculari, & non potest sine nota impedire, quia est regionis consuetudo, non peccat permittendo. *Comm. DD.*

17 Non peccant mortaliter, qui comædijs etiam impudicis assistunt ob solam curiositatem sine periculo consentiendi. *Diana p.2.tr.17.res.35.* Est tamen res laqueis, & periculis plena. Peccant tamen qui ad eas spectandas confluunt, & magistratus, qui approbant, non verò si solùm non puniendo permittant.

18 In delectatione morosa, etiam quæ est peccatum mortale, non est opus fateri circumstantiam personæ circa quam v. g. an nupta, an Monialis sit, quia in ea solùm intenditur sensualis delectatio sine alia speciali deformitate, nec in personam censetur, quæ per accidens se habet. *P. Vasq.*

19 Coniugatus se ipsum ob veneream delectationem tangens etiam sine periculo pollutionis peccat mortaliter; sunt tamen qui contrarium defendant. *Vide Dian. vbi supra.*

20 Qui confessiones audiendo, vel equitando exponit se pollutionis periculo, non tenetur abstinere secundum probabilem sententiam. *Comm.DD. vide Dian. vbi sup.*

21 Qui accumbit tali situ, vel medicinam sumit, & vnde scit pollutionem secuturam, dummodo id non intendat, non

non peccat. *Comm. DD.*

22 In rebus venereis non datur paruitas materiæ, & contraria sententia in nostra societate damnatur, vt improbabilis & periculosa, & meritò. *Dian. p. 5. tr. 5. res. 5.*

23 Deferentes litteras amatorias ad fœminam, quibus ad inhonesta inuitatur, peccant mortaliter, quamuis alij teneant contrarium. *Sa hoc verb.*

24 Fœmina, quæ aptat corpus ad copulam peccat mortaliter, tenetur enim quantum in se est illam impedire. *Dian. p. 3. tr. 6. res. 31.*

25 Coniunctio fidelis cum infideli inducit circumstantiam necessario fatendam, quod alij negant. *Filiuc. apud Dian. vbi sup. res. 138.*

26 Clericus Sodomita occultus neq; est suspensus, neque si celebret incurrit irregularitatem, quia nullum crimen quantumuis enorme inducit irregularitatem nisi sit notorium. *Henriq. apud Dia. p. 4. tr. 2. res. 83.*

27 Qui habuit copulam cum soluta, non satisfacit confessionis præcepto dicens: commisi cum soluta graue peccatum, contra castitatem, non explicando copulam. *In decr. Alexand. VII. ann. 1665.*

DISPVTATIVNCVLÆ Præiacentes.

RESOLVT. VARIÆ.

M.

MALEDICTIO.

1 QVI maledicit Petro, ei & toti eius familiæ imprecans graue malum, duo tantùm peccata, & non tot, quot sunt personæ maledictæ committit. Idem dic de eo, qui blasphemat in S. Petrum, & vndecim Apostolos. *Nauar. c. 7. n. 18.*

2 Qui habet consuetudinem maledicendi ex toto corde, non est absoluendus donec se corrigat. *Villal. tr. 3. dif. 9. to. 2.*

3 Qui deliberatè sibi, vel alij graue malum imprecatur peccat mortaliter; secus verò si indeliberatè, & ore tantùm vt communiter fit. *Comm. DD.*

4 Maledicens irrationabilibus in quantum sunt creaturæ Dei blasphemiam committit, si in quantum sunt alicuius proximi idem peccatum facit ac si proximo malediceret; sed si neutra ratione, seu in quantum nobis nocent tantum est peccatum veniale. *Villal. vbi supra nu. 6.*

MALEFICIVM.

1 Licitum est petere à saga, vt dissoluat maleficium cum potest sine alio, quamuis sciatur non fine illo eam id facturam. *Dia. p. 5. tr. 7. res. 15. to. 4.*

MAN-

MANDATVM.

1 Mandatum posterius regulariter non derogat priori, ni id manifestet, & præcipuè hoc est verum in priuilegijs, legatis, & re non integra, *Comm.DD.*

2 Mandatum de integra morte mandantis expirat, quod non est intelligendum cum datur per modum constitutionis, vel in gratiam alicuius. *Molin. disp.263.nu.4.*

MANIFESTVM.

1 Manifestum in dubio, & in pænalibus habendum pro notorio, in alijs pro eo, quod probari potest, non tamen est notorium. *Sà hoc verb. n.1.*

2 Notorium facti in loco viciniæ, aut collegio, in quo sint saltem decem personæ, dicitur, cum factum scit maior pars, *Siluest.verb.notorium n.4.* Non dicitur autē notorium cùm omnes personæ decem non sunt.

3 Notorium iuris est, quod constat iudicis sententia, vel iudiciali probatione, vel confessione rei. *Idem vbi sup.*

4 Occultum est, quod tale non est etiam si possit probari, vel quod probari, difficile est, & denique quod quinque solùm personæ sciunt. *Sà vbi supra num.4.*

5 Impedimentum matrimonij occultum dicitur cùm publicè cognitum non est, vel non est deductum in forum exterius, vel quamuis sit deductum, probatione deficiente nil de eo factum est, *Nauar.c.17.*

6 Publicum crimen est, vel publica infamia proditum, vel in iudicio conuictum, vel in vicinia, vel in collegio cognitum. *Couar. in 4. dec. & p.2.c.6.*

7 Occulta hæresis est, quæ non est notoria per euidentiam facti, vel per sententiam iudicis, vel per rei confessionem in iudicio, & quæ testibus nequit probari. *P. Azor. lib. 8. c.10.q.9.*

8 Publicum dicitur non solùm, quod notorium est, sed quod coram iudice, vel notario actum. *Sà vbi sup.n.5.*

MARITVS.

1 Maritus potest vouere succurrere terræ sanctæ, & debet implere etiam vxore renuente, si necessitas vrgeat. *Nauar.n.87.*

2 Non potest sine consensu vxoris habitum mutare in habitum religiosorum tertij Ordinis. *Idem n. 62.*

3 Mariti absentia ex iusta causa licet, v. g. ob bonum reipublicæ, vel suæ familiæ, & aliàs. *P. Auil. in sum. hoc verb. nu.1.*

4 Peccat mortaliter si vxorem atrociter flagellat, vel sine causa, si est mulier honesta, vel ei dicit notabile conuitium, vel alia iniuriosa verba. *Comm. DD.*

5 Mariti præceptum in re graui spectante ad bonum familiæ obligat vxorem sub mortali. *Nauar.n.20.*

6 Peccat mortaliter maritus qui vxorem in adulterio comprehensam occidit, & contraria sententia est improbabilis, & damnata ab Alexand. VII. ann. 1665. *Comm.DD.*

7 Maritus, qui aliquid notabile vsurpat ex bonis paraphernalibus vxoris peccat, & restituere tenetur. *Auil. vbi sup.* Communia autem licet consumat malè, non tenetur.

8 Donatio facta à marito de rebus mobilibus vxoris valet, tenetur tamen admonere vxorem, vt tantumdem in bonorum partitione sibi capiat, & ipse computare in suam partem. *Nauar. vbi sup.*

9 Im-

9 Impensa mariti etiam prodiga minuit lucra communia, nec debet in suam partem computare, secus vero factæ donationes, siue vxoris consensu. *Idem vbi sup.*

10 Donata marito à consanguineis eius ad ipsum spectant, idem dic de vxore. *Comm. DD.*

11 Maritus potest pacisci cum promittente dotem, vt donec illam tradat, soluat quotannis quantum alius diligēs ex illa dote salua manente posset lucrari, & regionum statuta hoc verisimile statuentia iusta sunt. *Auila vbi sup.*

12 Peccat mortaliter maritus sine vrgenti necessitate sumens pecuniam, vel merces ad vsuram cum graui damno vxoris, vel filiorum. *Comm. DD.*

MARTYRIVM.

1 Martyr etiam dicitur, qui pro tuenda quacumque virtute interficitur. *Comm. DD.*

2 Peccat martyr, qui se temerè offert martyrio infideles irritando, vel præcipuè ob tædium vitæ, vel ob vanā gloriam. *Nauar. apud P. Auil. in sum. hoc verb.*

3 Est sub præcepto, quando est necessarium ad fidei defensionem, ad bonum commune, vel ad euitandas blasphemias. Est ex consilio quando cedit in maiorem Dei gloriam, & fidei exaltationem. *Idem ibid.*

MATER. Vide verbum *Pater.*

DISPVT. I. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

MATRIMONIVM.

De Matrimonij definitione, & institutione.

1 MAtrimonium est coniunctio maritalis viri, & fæminæ, inter legitimas personas indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. *Mag. in 4. dist. 28. l. 1. ff. de rit. nupt.*

2 Matrimonium est triplex: legitimum tantùm, quod per consensum perficitur, vt inter infideles: legitimum, & ratum, vt inter fideles, quod est ratum, id est firmum etiam ante copulā; aliud dicitur consummatum, quod per copulam perficitur. *Vide Reb. de iust. 2. p. l. 2. q. n. 5.*

3 Est de iure naturæ, id est secundū naturalem hominis inclinationem. Fuit sub præcepto cùm genus humanum ob multiplicationem illo indigebat. Hoc præceptum modò non obligat cessante necessitate, quæ si vrgeret deficientibus hominibus obligaret, ne periret species humana, & tunc possent homines etiā religiosi à superioribus ad matrimonium compelli, & hoc præceptum ad proximi amorem spectat. *Vide D. Th. in add. q. 41. art. 2.*

4 Ante hominis lapsum fuit institutum in officium naturæ, post lapsum in remedium etiam concupiscentiæ. *Idem in 4. dist. 26. q. 2. art. 2.*

5 In lege veteri non fuit Sacramentum, nec habet rationem talis, cùm cōtrahit fidelis cum infideli. *Trid. sess. 24.*

6 Cùm infideles coniugati conuertuntur ad fidem, possunt nuptiales benedictiones recipere, nec de nouo contrahere tenentur. *Cōm. DD.*

Ma-

7 Matrimonium est nouæ legis sacramentum à Christo Domino institutum, cùm dixit: *quos Deus coniunxit, homo non separet, &c. Trid. sess.* 24.

8 Cùm infideles coniugati ad fidem conuertuntur, matrimonium illorum fit sacramentum secundum probabiliorem. *Sanchez. lib. 2. de matrim. dis. 9. num.* 5.

DE MATERIA, ET FORMA huius sacramenti, & de eius ministro.

9 Materia, & forma huius sacramēti sunt verba, nutus, vel signa, quibus interior consensus declaratur secundùm diuersas considerationes. In quantum significant mutuam corporum traditionem sunt materia; in quantum verò declarant interiorem consensum, per quem hæc traditio acceptatur, sunt forma. *Idem l. 2. disp.* 5.

10 Parochus assistens non est minister; ipsi autem contrahentes faciunt vnum ministrum totalem. *Trid. sess. 24. de ref. c.* 1.

11 Si contrahentes non haberent intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, non esset sacramentum: esset tamen matrimonium, vt inter infideles secundum probabiliorem sententiam. Alij dicunt nec matrimonium fore. *Vill. to. 1. tr. 13. dif.* 6.

DE PARTIUM consensu, & de eo, qui fictè contrahit.

12 Consensus contrahentium est de intrinseca ratione matrimonij. *Conc. Flor. in decr. Eug.* 4.

13 Ecclesia potest aliquem compellere, vt matrimonium contrahat, & factum tenebit. *Comm. DD.*

14 Non sufficit consensus interior, etsi à Deo reuelaretur, nisi sit simul exterior, id est signa sensus interioris. *c. licet de spons.*

15 Sufficit quod exterius declaretur etiam sine verbis, qui modus contrahēdi etiam in eo, qui poterat verbis, solùm erit peccatum veniale. *Suarez. to. 3. q. 6. art.* 1.

16 Sufficit, quòd contrahentium consensus sint moraliter coniuncti. *Comm. DD.*

17 Cùm vnius consensus fuit fictus, si personæ erant habiles, sufficit, quòd postea consentiat, vt matrimonium cōualescat. *c. ad id de spons.* Idem dic si spontaneè cohabitet cum coniuge, vel eam cognoscat affectu maritali. *Henr. l. 11. de matr. c. 10. n.* 5.

18 Qui intelligens esse impedimentum dirimens, quod in re non erat, matrimonium contrahit, validè contrahit, si faciat eo animo, vt valeat meliori quo potest modo, secus si faciat animo decipiendi. *Idem vbi sup.*

19 Qui fictè contrahit peccat mortaliter. Quòd si spectetur sola contractus natura, non tenetur consentire; moraliter tamen loquendo propter dāna, quæ inde sequuntur ad id est obligandus, nec absoluendus ni faciat, quia in foro exteriori ad cohabitandum cogetur, quod non erit sine animæ periculo. *Nauar. in sum. c.* 12.

20 Si in prædicto casu sit magna inæqualitas inter contrahentes, vel timeatur magnum scādalum poterit alio fugere. *Sanch. l. 1. de matr. dis. 2. n.* 8.

21 Quomodo consensus sit renouādus ad ratificandum matrimonium inualidum propter occultum impedimentum, quod cessauit, agendum infra.

22 Quomodo se gerere debeant cōiuges quando matrimonium fuit nullū propter impedimentum occultum. Vide verbum *debitum coniugale*.

DE MATRIMONIO PER PROCURATOREM contracto.

23 Matrimonium, quod per Procu-

ratorem contrahitur, validum est: requiruntur autem 6. conditiones, quas videre poteris in Villalobos. *Vill. vbi sup. dis. 9.*

24 Facultas hæc dari potest sine scriptis, & reuocari tacitè per factum contrarium. *c. fi. de proc. in 6.*

25 Vir pro fæmina, & fæmina pro viro possunt contrahere procuratoris officium exercentes. *L. sed vt si quis ver. pupillus, ff. de iust. act.*

26 Matrimonium per procuratorẽ contractum est verum sacramentum; laudandi tamen sunt, qui iterum contrahunt, ob scrupulum vitandum; quia sunt qui asserunt contrarium. *Sanch.*

27 Qui procuratori facultatem mittit, debet curare esse in statu gratiæ pro illo tempore, quo iudicat contractum celebrandum. Celebrari tamen debet coram Parocho, & testibus, secus erit inualidum. *Trid. sess. 24. c. 1. de matr.*

28 Potest etiam fieri per epistolam, si in ea acceptetur traditio facienda coram Parocho, & testibus. *Vill. vbi sup.*

AN PAPA possit dispensare in matrimonio rato?

29 An Papa possit dispensare in matrimonio rato, alij negant, alij probabilius affirmant; vide causas in Villal. *Henr. in com. l. f.*

30 Idem potest in matrimonio consummato inter infideles. *Comm. DD.*

31 Matrimonium ratum dissoluitur per professionem in religione approbata, non vero per ordinem sacrum. *Trid. sess. 24. de matr. cons. 6. Extr. antiq. de voto.*

32 Habent coniugati duos menses ad deliberandum, quo tempore non tenentur soluere debitum; potest tamen per iudicem produci, aut breuiari. *c. ex publ. de conu. coniug.*

33 Licet hoc bimestre sit transactũ potest ingredi religionem, si matrimonium nondum consummauit. *Silu. ver. votum, 5. c. 3.*

QVANDO dicatur matrimonium consummatum.

34 Matrimonium non consummatur nisi per copulam carnalem naturalem, & per effusionem seminis intra vas. *c. extra, tr. 35. q. 3.*

35 Non consummatur per copulam ante matrimonium. *Comm. DD.*

36 An verò consummetur per copulam per vim habitam alij aiunt etiam si habeatur ante bimestre, alij verò negant. *Sanchez lib. 2. disp. 27. n. 4.* An verò in tali casu, qui vim fuit passus possit ingredi religionem, dubium est inter DD. affirmatiua videtur probabilior, vim autem inferens non poterit ad secundas nuptias transire, nisi post mortem coniugis. *Vill. vbi supra tr. 13. dif. 13.*

37 Si autem post bimestre vir vxorem per vim cognouit; non peccat, & ipsa non poterit ingredi religionem. *Comm. DD.*

38 Dubium est inter DD. an credendum sit coniugibus affirmantibus non consummasse matrimonium, si virgo erat, obstetricibus inspicienda est, si vidua, & in domum mariti non fuit deducta affirmantibus cum iuramento credendum est. *Sanchez vbi sup. disp. 23.*

DE MATRIMONIO consummato an possit dissolui.

39 Matrimonium consummatum quoad vinculum indissolubile est, non verò quoad cohabitationem. *Mat. 19.*

40 Quoad thorum dissoluitur, cum vterque ex consensu mutuo religionem ingreditur, vel alter solum altero manente in sæculo sine incontinentiæ periculo, si est prouectæ ætatis. *Comm. DD. c. cum sit præditus de conuer. coniug.*

AN

AN INFIDELIUM matrimonium dissoluatur cum alter ad fidem conuertitur.

41 Infidelium matrimonium est validum, si fiat sine impedimento iuris naturalis, eiusque leges obseruentur. *Comm. DD.*

42 Qui conuertitur ad fidem cum vxoribus infidelibus cum illa solum manere debet cum qua primum validè cōtraxit, & huius matrimonium non dissoluitur. *c. gaudemus de decor.*

43 Cum vnus conuertitur, & alius non vult, dissoluitur matrimonium etiam consummatum; si autem velit sine iniuria creatoris cum fideli cohabitare, non dissoluitur. *c. quanto de diuor.*

44 Si infidelis ob iustam causam, verbi gratia ob adulterium, vel contagiosam infirmitatem renuat cohabitare cum fideli, non dissoluitur matrimonium. *Sanchez de matr. to. 2. l. 7. disp. 74.*

45 In casu prædicto non dissoluitur matrimonium, nisi cum coniux fidelis celebrat secundas nuptias, cum autem infidelis secundo nubit non dissoluitur.

46 Cùm infidelis conuertitur coniuge infideli manente, vel nolente cohabitare sine iniuria creatoris, si fidelis profiteatur in approbata religione dissoluitur matrimonium. *Idem vbi supra disp. 74.*

47 Hodie non licet infideli conuerso cum infideli non conuersa cohabitare, sed separandi sunt, nisi ex cohabitatione infidelis conuersio expectetur; vel ex separatione timeatur scandalum. *Vill. vbi supra dif. 15.*

48 Cum dissoluitur matrimonium ob vnius coniugis conuersionem, filij nondum vsum rationis habentes tradendi sunt fideli, reliqui quem malluerint sequentur. *c. fin. de conuer. coniug.*

DE BONIS AC MALIS matrimonij.

49 Bona matrimonij sunt, bonum prolis, bonum fidei, & bonum sacramenti. *Comm. DD.*

50 Mala sunt perpetua seruitus, quia alligatus vxori non potest quærere solutionem. *Comm. DD.* Anxia solicitudo rerum temporalium. Tribulationem autem habebunt huiusmodi Immundæ delitiæ, quæ mentis acem obtundunt, & obtenebrant, & non possunt haberi sine verecundia.

DE MATRIMONIO clandestino.

51 Matrimonium clandestinum propriè dictum est, quod sine Parocho, & testibus celebratur, & post Tridentinum est nullum; Quod autem sine denuntiationibus fit est validum, sed prohibitum. *Trid. ses. 24. c. 1. de matr.*

52 Matrimonium sine Parocho, & testibus etiam si fiat in articulo mortis nullum est: Ecclesia enim inhabiles reddit personas, & contractum annullat. *Villal. vbi supra dif. 17.* Contrariam autem vt probabilem sententiam tenent aliqui DD. & in praxi magna vrgente necessitate præcipuè in matrimonio iam contracto potest sustineri. *Vide eundem vbi sup.*

53 Episcopus non potest facultatem dare, vt fiat sine Parocho, vel alio eius vicem gerente, etiam si fiat coram omni populo. *Comm. DD.*

54 Hæc lex infideles non obligat, etiam si inter fideles morentur; nec ipsos fideles, vbi Tridentinum non est promulgatum, nec receptum, nisi transeant per locum vbi receptum. *Comm. DD.*

55 Captiui inter infideles, & Christiani negotiatores ibi degentes etiam vt hospites possunt sine Parocho, & testibus contrahere. *Comm. DD.*

56 Non est necessarium, quod vterque Parochus viri, & fæminæ adsint;

sufficit vnus eorum, etiam si sit extra propriam Parochiam. *Comm. DD.*

SECTIO II.

QVIS SIT PROPRIVS PAROCHVS huius sacramenti.

1 NOn est necessarium, quod vterque Parochus viri, & fæminæ adsint, sufficit vnus eorum etiam si sit extra propriam Parochiam; & idem dicendum de sacerdote, qui facultatem habet à Parocho. *Comm. DD. Sanchez l. de matr. disp.34.*

2 Non sufficit Parochus loci, in quo nati fuerunt si morantur alibi. Si autem vnus coniux fuerit vagus, sufficit Parochus illius. *Idem disp.25.n.14.*

3 In hoc nouo orbe Parochi religiosi possunt valide matrimonijs assistere. *Ex priu. Pij V.*

4 Quomodo sit cognoscendum ad quod quisque pertineat domicilium, vide supra verbo *Domicilium.*

5 Parochus suspensus, excommunicatus etiam non toleratus, vel irregularis, validè assistit, & dat facultatem assistendi etiam si prohibitus esset ab Episcopo. Idem dicendum de intruso, cum est communis error. *Sanchez vbi sup. disp.22.n.4.*

DE ORDINARIO, qui potest assistere, & facultatem assistendi concedere.

6 Archiepiscopus non potest valide assistere matrimonio subditi illius suffraganei Episcopi. *c. pastoralis de off. ordi.*

7 Archiepiscopus, & Episcopus sunt Ordinarij respectu suorum subditorum, non verò subditorum Abbatis exempti etiam si sint in sua diæcesi.

8 Idem potest Prouisor, & Capitulum sede vacante, & illius Prouisor. *Comm. DD.*

9 Prouisoris iurisdictio est dependens ab Episcopo, quo mortuo, vel excommunicato cessat, nisi sit communis error; matrimonio autem si excommunicatus assistat valide assistit, vt diximus de Parocho. *Comm. DD.*

10 Qui facultatem habet delegatam non potest illam subdelegare nisi ex consensu delegantis. *Comm. DD.*

11 Qui vices gerit proprij Parochi in tota Parochia positus ab Episcopo potest subdelegare, sed non potest dare subdelegato facultatem, vt alij subdeleget. *Sanchez vbi sup. dis.31.n.3.*

12 Delegatio potest dari generaliter ad curandas animas, & non est opus, vt detur in scriptis. *Idem n.20.*

13 Non est credendum ei, qui dicit se habere facultatem ad assistendum matrimonio, nisi fuerit persona fide digna. *Nauar. c.27.n.34.*

AN PAROCHVS debeat esse sacerdos?

14 An Parochus vt matrimonium validum sit debeat esse sacerdos alij aiunt, alij probabilius negant; licet affirmatiua tutior sit. *Henriq. lib. 1. de matr.*

15 Non potest Parochus hanc potestatem non sacerdoti concedere. Idem dic de Ordinario. *Sanchez vbi supra num. 10.*

QVÆ PRÆSENTIA Parochi, & testium sit necessaria.

16 Necessaria est moralis præsentia, vt quod agitur intelligant, sufficiet tamen si intelligant per interpretem. *Comm. DD.*

17 Non sufficit, quod animo attendendi accedant, si non attendant. *Comm. DD.* Sufficiet tamen si vi, vel dolo, vel coacti attendant, & virtualis attentio sufficit secundum Henriquez. *Comm. DD.*

18 Si facultas dolo impetrata fuit à Pa-

Parocho, valet tamen secundum probabiliorem. *Sanchez lib. 3. de matr.*

DE TESTIBVS.

19 Duo saltem testes necessarij sunt, & simul debent esse præsentes, & non est opus, quòd sint omni exceptione maiores ad valorem matrimonij, benè tamen ad illius dissolutionem. *Villal. vbi supra dif. 23. tr. 2.* Tutius tamen est idoneos adhibere, quia sunt, qui iudicent tales esse necessarios. *Idem vbi sup.*

20 Antequam matrimonium contrahatur ter à proprio Parocho tribus continuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solemnia publicè denuntientur, inter quos matrimonium sit contrahendum. *Trid. sess. 24. c. 1. de matr.*

DE DENVNTIATIONIBVS.

21 Si probabilis suspicio fuerit matrimonium impediri posse malitiosè, si tot præcesserint denuntiationes, tunc, vel vna tantùm denuntiatio fiat, vel saltem Parocho, & duobus testibus præsentibus matrimonium celebretur. Deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant, nisi Ordinario illas remittere omnino videatur. *Comm. DD.*

22 Denuntiationes non sunt de essentia matrimonij, validum enim erit sine illis; sed Parochus & contrahentes peccabunt mortaliter; at vnam prætermittere, vel eas non facere in diebus festiuis continuis non erit mortale. *Sanchez lib. 3. disp. 5. n. 6.*

23 Sufficit illas ex mandato Parochi facere, & extra Ecclesiam loco competenti, & in diebus non festiuis, si populi concursus adsit. *Idem disp. 6. vbi supra num. 9.*

24 In vtriusque coniugis Parochia faciendæ sunt, si sunt distinctæ. *Idem vbi sup. n. 6.* Si autem ibi paruo tempore habitauerint, in parentum Parochijs faciendæ sunt. *Idem vbi sup. nu. 7.*

25 Episcopus vnius contrahentis poterit in illis dispensare & terminum contrahere, vel extendere. *Comm. DD.* Idem potest Vicarius Generalis Episcopi, & Abbas vbi est in more.

26 Parochus non potest in hoc dispensare. *Henriq. lib. 11. de matr. c. 5.*

27 Cum denuntiationes non fuerunt factæ ante matrimonium, consummare illud eis non præmissis est mortale secundum probabiliorem sententiam. Contrariam tenent viri docti, si constet nullum esse impedimentum. *Vide Sanch. vbi sup. disp. 11. nu. 13.* Quod verum videtur cùm ex dilatione consummationis timeatur aliquod periculum.

28 Ante benedictiones Ecclesiæ matrimonium consummare non est mortale. *D. Tho. in 4. dist. 28. q. vnic.*

PROPTER quas causas possit in denuntiationibus dispensari.

29 Ordinarius sine iusta causa in denuntiationibus dispensans peccat mortaliter, ad dispensandum tamen sufficit cognitio extraiudicialis causæ. *Comm. DD.*

30 31 Causæ sunt. 1. si timeatur malitiosum impedimentum. 2. cùm certus est Ordinarius nullum esse impedimentum. 3. quando post contractum matrimonium detectum est aliquod impedimentum propter quod fuit nullum, quo dispensato denuo volunt contrahere. 4. Cum in articulo mortis vult aliquis filios legitimare. 5. ad euitandum animæ periculum vt in concubinarijs, vel in eo, qui virginem deflorauit, & est periculum in mora. 6. Cùm in denuntiationibus magna verecundia afficiontur propter inæqualitatem, vt si senex velit cum puella contrahere. 7. Cum magni Principes publicè volunt matrimonium celebrare 8. Cum proximè claudendum

est

est tempus Ecclesiasticis benedictionibus. *Vide Vill.to.1.tr.13.dis.25.*

32 In his casibus aduertendum est, quòd cum inminet graue damnum contrahentibus, peccat mortaliter Ordinarius nolens in denuntiationibus dispensare. *Henriq. vbi sup. c.5. n.5.* Et sine illis poterit licitè matrimonium contrahi, si admonitus Ordinarius dispensare noluerit.

DE OBLIGATIONE *eius, qui scit impedimentum.*

33 Qui scit impedimentum occultum, quod oritur ex peccato præmissa correctione fraterna tenetur denuntiare. *Comm. DD.*

34 Qui scit, & quod à persona fide digna audiuit denuntiare tenetur. *Vill. vbi sup. dis.16.*

35 Parochus qui ex confessione scit impedimentum reuelare non potest. *Vide Sanchez vbi sup. n.5.*

36 Licet impedimentum sit occultum tenentur contrahentes illud iudici reuelare, vel abstinere à matrimonio nisi habeant dispensationem. *D.Tho.2.2. q.69. art. 2.*

DE POENIS MATRIMONII *clandestini.*

37 Filij clandestinè contrahentium, licet bona fide, sunt illegitimi. Hoc autem non extenditur ad eos, qui ante denuntiationes contrahunt. *c. fin. de clan. disp. 1.*

38 Qui contraxerunt in gradu prohibito etiam ignoranter non præmissis denuntiationibus, carent spe consequendi dispensationem. *Trid. ses.24. de matr. c.5.*

39 Alias pœnas habent in foro exteriori ipsi & testes, sed non prohibentur postea contrahere coram Parocho, & testibus, si non est aliud impedimentum. *Trid. vbi sup. c. 1.*

40 Quilibet sacerdos assistens matrimonio clandestino, & Parochus non impediens, suspendendi sunt per tres annos ab officio. *Sanchez vbi sup.*

DE MATRIMONIO, *& sponsalibus factis sub conditione.*

41 In foro interiori standum est contrahentium intentioni quacumque conditione opposita. *Vide Sanct. lib. 1. disp. 18. nu. 5.*

42 Conditiones matrimonio intrinsecæ illud non vitiant, nec faciunt conditionatum. *Comm. DD.*

43 Qui contraxit cum consanguinea cum hac conditione, si non es mea consanguinea, non incurrit pœnas impositas contra contrahentes cum consanguinea. *Clem. vn. de consanguinea.*

44 Quæ dicta sunt de matrimonio, intelligenda sunt etiam de sponsalibus. *D.Tho.2.in q.dis.17.q.2.art.5.*

45 In dubio an fuerit intentio, standum est pro matrimonio. *Henriq. lib. 11. de matr. c.12. n.5.*

46 Conditio necessaria futura non vitiat matrimonium. *Comm. DD.* Hæc autem: tecum nubam orto iam sole, suspendit effectum.

47 Cum apponitur conditio impossibilis, si deficit verus consensus, matrimonium est nullum. *Comm. DD.*

48 Si contrahentes iudicarunt conditionem impossibilem esse possibilem, & turpem honestam, inualidum est matrimonium. *Vide Vill. vbi sup.* Si autem scientes conditionem esse secundum ius impossibilem illam apposuerunt, habetur pro non apposita, & valet matrimonium. Et idem est cum de intentione dubitatur.

49 Conditio impossibilis, quæ non est contra substantiam matrimonij habetur pro non apposita. *Idem vbi sup.*

50 Quod dicitur de conditione impossibili

possibili intelligendum est pro omni tempore, non sic de turpi, quia si est de tempore præterito non inducit turpitudinem v. g. si Petrum occidisti tecum nubam. *Vide eundem dis. 28.*

DE CONDITIONE turpi.

51 Conditiones turpes de præsenti, & de præterito non iudicantur vt non appositæ, & in hoc differunt ab impossibilibus. *Vide c. fin. de condit. app. & D. Tho. in 4. dist. 29. q. vnic.*

52 Hæc conditio: si te inuenerim virginem, si intelligatur per copulam, est turpis, & habetur pro non apposita; si vero intelligatur si obstetrices te inspiciendo inuenerint virginem, est honesta, & habetur pro apposita. Prædicta intelligenda etiam de sponsalibus. *Comm. DD.*

AN SPONSALIA sub conditione, si Papa dispensauerit, sint valida.

53 Cùm apponitur conditio si Papa dispensauerit in casu, in quo non solet, sponsalia sunt nulla. *Sanc. lib. 5. de matr. disp. 5. nu. 13.* Et idem in casu, in quo sine causa non solet dispensare; & causa non est.

54 An vero in casu, in quo Papa solet dispensare promissio nubendi obliget; alij negant, alij probabilius affirmant. *Idem vbi sup.*

55 Qui dicit: Tecum nubo, si Papa dispensationem dederit, manet obligatus. *c. super eodem condit. appos.* Sed sponsalia huiusmodi non sunt vera sponsalia, sed quædam promissiones donec dispensatio consequatur, nec oritur impedimentum publicæ honestatis, nisi dispensatione obtenta.

56 Qui contrahit de futuro in gradu prohibito sine prædicta conditione non manet obligatus. *Comm. DD.*

DE CONDITIONE honesta, & possibili.

57 Matrimonia, & sponsalia facta sub conditione honesta, & possibili sunt valida statim si conditio est præsens, vel præterita, & vera; secus verò non valent. *Comm. DD.*

58 Conditio hæc, si pater ratum habet, est de futuro, & qui contrahit sub conditione honesta de futuro, hac posita obligatur. *c. super. eod. condit. app.*

59 Hæc conditio, si pater meus consenserit, intelligenda est pro prima vice. *l. boues parag. hoc serm. ff. de verb. sig.* Si consentiat primo, & postea dissentiat standum est primo consensu, vel si dissentiat primò, & postea consentiat standum est primo dissensui.

60 Qui contrahit de præsenti sub conditione de futuro, posita conditione debet denuo contrahere coram Parocho, & testibus. *Vide Vill. vbi sup.*

61 Si vnus contrahat cum duabus sub conditione de futuro, quæ adimplenda est eodem tempore vterque contractus est nullus. *c. ex litteris 2. de sponsal.*

DE CONDITIONE substantiæ matrimonij contraria; eiusque bonis.

62 Conditio de futuro substantiæ matrimonij contraria irritat illud. *Comm. DD.*

63 Conditio bono prolis contraria etiam honesta, v. g. abstinendi à copula an irritet matrimonium, alij aiunt, alij negant probabilius. *Abul. cap. 30. q. 32.*

64 Sponsalia contracta sub conditione substantiæ matrimonij, vel eius bonis contraria annullant illud, nisi ante eius celebrationem adimplenda sit. *L. erunt, ff. de spons.*

DE CONDITIONIBUS impertinentibus.

65 Conditiones impertinentes, v. g. si es pulchra, si didicisti saltare, & canere, validè apponuntur; quod si desint,

sint, irritatur contractus, quia non sunt prohibitæ, nec impossibiles, nec turpes; sunt tamen qui dicant pro non appositis esse habendas. *Vide Vill al. vbi sup. dif. 25.*

DE MODO, demonstratione, & causis.

66 Modus, demonstratio, & causæ in matrimonio appositæ non irritant, nec suspendunt contractum, v. g. Tecum nubo, vt diues fiam, tecum diuite, & pulchra, vel quia es diues, & pulchra nubo. *Sanchez lib. 5. disp. 15. n. 2.*

67 An verò modus substantiæ matrimonij contrarius, v. g. Tecum nubo, vt venenum sumas sterilitatis, illud annullet, alij negant, alij probabilius affirmant. *Idem vbi sup.*

SECTIO III.

DE CONSENSV COACTO.

1 Metus non incussus ad extorquẽdum cõsensum non irritat matrimonium v. g. si damnatus ad mortem nubat cum meretrice ob vitam promissam. *Vide c. sicut vobis de re iud.*

2 Metus cadens in constantem virũ incussus ad extorquendum consensum irritat matrimonium si iniuste incutiatur, & qui concessit liber ab omni obligatione manet, secus si iustè incutiatur a iudice, quia virginem deflorauit. *D. Tho. in 4. disp. 19. vnic. art. 3.*

3 Vt ratificetur tale matrimonium necessaria est culpa spontanea, vel cohabitatio libera. *c. ad id de spons.* Copula autem coacta ratificat illud, & est peccatum mortale. *c. 1. de his quæ vi.*

4 Matrimonium, & idem dic de sponsalibus, factum ob metum cadentem in virum constantem, etiamsi iuramento confirmetur, est nullum. *Henr. lib. 21. de matr. c. 9.*

5 Metus iustè incussus etiam cadens in virum constantem non irritat matrimonium, si autem iniustè incutiatur irritat de iure naturali. *Comm. DD.*

6 Si parentes, vel cõsanguinei puellæ inueniant iuuenem illam volentem deflorare, & illum occidere volentibus ille sponte se offerens eam ducat vxorem, valet matrimonium. *Sanchez lib. 4. de matr. disp. 22. n. 14.*

AN SVPERIOR inferiorem, vel Pater filium possint cogere, vt ducant vxorẽ.

7 Nullus Princeps potest subditum cogere ad matrimonium. *Comm. DD.* Si autem ad commune bonum esset conueniens, posset eum compellere, sed ipso non consentiente nihil fieret.

8 Filij qui sine consensu parentum matrimonia contrahunt valide contrahunt, est de fide. Aliundo tamen peccabunt si ex leuitate faciant scientes id parentes ægrè esse laturos. *Trid. sess. 24. de matr. c. 1.*

9 Pater non potest cogere filium, vt nubat, vel non nubat, potest autem illum admonere, & increpare moderatè. *L. 10. tit. 1. par. 4.*

10 Domini subditos, vt nubant cogentes sunt excommunicati ipso facto. Sed non comprehenduntur Reges, & Imperatores, nec parentes, nec alij qui Domini non sunt. *Trid. sess. 24. c. 9. de matr.*

DE OBEDIENTIA filiorum erga parentes in contrahendo matrimonio.

11 Filij regulariter loquendo non tenentur parentibus obedire in matrimonio contrahendo, vel non, nisi sit inæqualitas inter nubentes. *Comm. DD.*

12 Tenentur autem obedire si timeretur scandalum, vel odia capitalia, vel si parentibus multum interest, &c. nisi ipsi filij non nubendi iustam causam haberent. *Comm. DD.*

13 Te-

13 Tenentur etiam secundum probabiliorem sententiam in re tam graui parentes consulere sub peccato mortali; non verò sequi consilia eorum. *Sanchez lib. 2. de matr. disp. 23. n. 4.*

DE ACTV coniugali.

14 Coniugalis actus ex se licitus est ad multiplicandum prolem in obsequiū Dei, & ob hunc finem etiam si cum delectatione exerceatur nullum est peccatum. *Comm. DD.*

15 Si fiat ob finem, qui sit peccatum mortale, erit peccatum mortale, si ob solam delectationem, veniale. *D. Th. in 4. dist. 32. q. 2. ar. 2. Aug. de bon. coniug.*

16 Actus coniugalis licitus est tempore feriarum, id est à principio Aduentus vsque ad Epiphaniam, & à die Cinerum vsque ad octauam Paschatis, licet tunc temporis prohibitæ sint benedictiones nuptiales. *Suar. to. 3. disp. 68. sec. 2.*

17 Licitus etiam est in festis solemnibus Sanctorum; diebus autem communionis abstinere consilium non præceptum est, vnde tenentur debitum soluere, possunt tamen coniugem rogare, vt se abstinere permittat. *Comm. DD.*

18 Exercere hunc actum, vel alios actus impudicos publice, vel coram alijs peccatum mortale est. *Comm. DD.* Idem dic si exerceatur in Ecclesia sine magna necessitate, & si fiat publicè, violatur. *Vide Villal. vbi supra dis. 42.*

19 Si actus coniugalis fiat diuerso modo, sed sine periculo effusionis seminis extra vas, & sine eo, quod generatio impediatur non est mortale, nec veniale si fiat, ne fœtus prægnantis occidatur vxoris. *Vide eundem vbi supra.*

20 De eo qui præpostere cognoscit vxorem dictum est supra. Accedere autem ad eam tempore menstrui, sunt qui dicunt esse mortale. Contrarium autem videtur probabilius. *Idem vbi supra.*

21 Accedere ad prægnantem non est illicitum, nisi abortus timeatur. Cū autem vxor infantem adhuc nutrit abstinere consilium est, non præceptum. Si autem vxor non habet vnde nutricē conducat non tenetur debitum soluere donec ablectet infantem. *Sanchez vbi sup. n. 14.*

AN TACTVS, & aspectus sint liciti inter coniuges, vide Villal. *vbi supra dis. 42.*

AN TENEANTVR cohabitare.

22 Potest maritus ex iusta causa absens esse etiam per multum temporis, & separare thorum. *Comm. DD.* Sed causa iusta non existente tenetur cohabitare. *c. 1. & 2. de coniug. lepros.*

23 Vxor tenetur sequi maritum, & maritus vxorem si exulare cogantur. Si autem maritus vagari voluerit, vxor eum sequi non tenetur, nisi sciens vagū esse, matrimonium contraxerit. *c. vnaquaque 13. q. 2.*

AN MARITVS votum peregrinationis possit omittere, Vide in verbo *Votum.*

AN MARITVS TENEATVR alere vxorem?

24 Si dos marito non est soluta non tenetur alere vxorem nisi credito dotē dederit, vel vxorem sine dote acceperit. *Vill. tr. 13. dis. 44.*

25 Non potest vxorem è domo eijcere, vel in domum non recipere, quia dos soluta non est. *Sanchez vbi supra num. 27.*

26 Si vxor dotem amisit, vel confiscata fuit, tenetur eam alere. *Ant. Gomez lib. 78. Taur. nu. 55.*

27 Soluta dote tenetur eam alere, nisi cum sine culpa mariti vxor è domo fugit.

28 Si vxor eſt diues maritum pauperem tenetur alere. *l. ſi cum dotem parag. ſi maritus, ff. ſol. matr.*

29 Si maritus ob crimen in carcere detentus eſt ab vxore eſt alendus. Idem dic de vxore in carcere etiam ob crimen detenta. *Sanchez vbi ſup. dub. 9. nu. 23.*

30 An vxor, & filij teneantur ſoluere debita, quæ pater in eis alendis contraxit, alij aiunt, alij probabilius negant, etiam ſi res, vt veſtes in ſpecie manẽant. *Idem vbi ſup. n. 29.*

31 Si maritus vxorem diuitem ſine dote accepit non tenetur eam alere. *Comm. DD.*

DE DEBITO coniugali vide ſupradicta verbo, de Actu coniugali.

DE SECVNDIS NVPTIIS.

32 Licitæ ſunt ſecundæ nuptiæ diſſolutis primis. Quomodo autem conſtare debeat de morte coniugis, vt fiat ſecundum matrimonium dictum eſt ſupra verbo *Conſcientia*, & verbo *Dubium. 1. ad Cor. c. 7.*

33 Si vterque coniux iam ſemel Eccleſiæ benedictiones receperunt, non ſunt amplius benedicendi. Secus verò ſi alter eorum non fuit benedictus. *Vide extrau. concertatio.*

34 Sacerdos, qui non benedicendos benedicit pæna arbitraria eſt puniendus. *Comm. DD.*

35 Cum ante benedictiones moritur alter coniux, alter denuo contrahens poteſt benedici. *Comm. DD.*

SECTIO IV.

DE MATRIMONII Impedimentis.

1 ECcleſia poteſt ſtatuere impedimẽta matrimonij quæ impediant, & & dirimant illud, contractus irritando, & inhabilitando perſonas. *Trid. ſeſſ. 24. de matr. can. 3. & 4.*

2 Epiſcopus in ſua diœceſi non poteſt ſtatuere impedimenta, quæ matrimoniũ dirimant. *Couarr. 4. Decr. 2. p. c. 6.*

3 Princeps ſæcularis, ſi ſolùm poteſtatis eius natura inſpiciatur, poteſt in ſua republica impedimenta dirimentia ſtatuere. Hodie tamen Principibus Chriſtianis hoc eſt prohibitum. *c. multorum 33. q. 6.*

4 Infideles Principes poſſunt dicta impedimenta inſtituere, & obligabunt Chriſtianos in eorum territorijs degentes in rebus in quibus eorum legibus ſubijciuntur. *Nauarr. corol. 4. de conu. coniug. lib. 3.*

5 Fidelis, qui in terris infidelium cõtrahit in gradu ab Eccleſia prohibito inualidè contrahit. *Sanch. de matr. l. 7. diſp. 3.*

6 Fidelis Princeps infidelibus ſibi ſubiectis poteſt impedimenta dirimẽtia ſtatuere. *Idem vbi ſup.*

7 Conſuetudo legitima poteſt impedimentum introducere. *Idem vbi ſupra diſp. 4.*

DE IMPEDIENTIBVS TANTVM.

8 Quæ ſolum impediunt, & non dirimunt ſunt vndecim, quæ his carminibus continentur.

Eccleſiæ vetitum, nec non tempus feriatum.
Atque catechiſmus, ſponſalia, iungito votum.
Inceſtus, raptus ſponſatæ, mors mulieris.
Suſceptus propriæ ſobolis, mors presbyteralis.
Vel ſi pœniteat ſolemniter, aut monialẽ.
Accipiat, probibent hæc coniugium faciendum.

AN MORTALITER peccet, qui cum prædictis impedimentis contrahit.

9 Qui

9 Qui contrahit cum impedimento impediente, & dirimente, peccat mortaliter. *Comm. DD.*

10 Qui contrahit cum impedimento non dirimente in tribus casibus peccat mortaliter, & non in alijs. *Vill. vbi sup.* Primo si nubat contra Ecclesiæ prohibitionem si fuerit iusta. Secundò cum præcesserunt sponsalia de futuro cum alia. Tertiò cum præcessit votum simplex castitatis, religionis, vel non nubendi.

11 Contrahere cum alijs impedimentis non dirimentibus, nullum est peccatum, quia iam non sunt in vsu. *Sanch. lib. 7. de matr. disp. 17. n. 1.*

DE IMPEDIENTIBVS, ac dirimentibus simul.

12 Impedimenta impedientia, ac dirimentia simul sunt, 24. & his carminibus continentur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultus disparitas, vis ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis,
Si Parochi, & duplicis desit præsentia testis,
Raptaue sit mulier, nec parti reddita tuta,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

DE ERRORE personæ, & qualitatum illius.

13 Error personæ antecedens, qui est causa matrimonij & sine quo matrimonium non esset, impedit, & dirimit de iure naturali. *Comm. DD.*

14 Error personæ concomitans sine quo etiam matrimonium fieret, annullat matrimonium secundum probabiliorem sententiam. *Villal. vbi supra tr. 14. dif. 5.* Quæ nubit cum Petro intelligens esse Ioannem, cum quo tamen si sciret esse Petrum, vellet etiam nubere, inualidè nubit.

15 Error aliarum qualitatum non dirimit, nisi ponantur vt conditiones contractus, vel inducant in errorem personæ. *Idem vbi supra.* Vt si quis diceret ex filiabus Ioannis nubo cum pulchriore.

16 Error nominis cum constat de persona non impedit, non dirimit. *Comm. DD.*

AN SERVILIS CONDITIO IMPEDIAT, & dirimat.

17 Error conditionis seruilis impedit, & dirimit matrimonium. *c. 2. & 3. & fin. de coniug. seruor.* Hoc autem impedimentum solùm est de iure positiuo, & ideo inter infideles non dirimit.

18 Serui ad scriptitij, qui prædia dominorum perpetuò colere sunt obligati, & originarij ab his descendentes non comprehenduntur sub hac prohibitione. *Comm. DD.*

19 Si sequatur hoc impedimentum post matrimonium illud non impedit. *Comm. DD.*

20 Ad hoc impedimentum necessaria est vera ignorantia, & quod errore sit quis peioris conditionis, vnde seruus contrahens cum ea, quam putabat esse liberam validè contrahit. *D. Bonau. in 4. dist. 30. art. 1. q. 2.* Idem dic si nuberet cum libera putans esse ancillam.

21 Si cognita seruitute affectu maritali copulentur reualidatur matrimonium. *Vide Vill. vbi sup. dif. 6.*

22 Cum dominus seruum suum facit nubere cum libera, quæ seruitutem ignorat valet matrimonium, & seruus fit liber. *l. 1. tit. 5. par. 4.*

23 Idem dic, cum dominus ancillam dat libero in matrimonium cum dotis scriptura, vel ipse cum ducit vxorem. *Abb. c. illud tr. de præsump.*

24 Seruo non sunt nuptiæ interdictæ etiamsi dominus contradicat. *Comm. DD.*

25 Cæteris paribus maior obligatio est seruo reddendi debitum vxori, quam domino famulatum. Si autem vrgeat necessitas domino prius seruiendum. *l.2. tit.6.p.4.*

26 Domino licet seruos coniugatos ad obsequia sibi necessaria extra ciuitatem mittere, sicut & ipsis ire liceret si essent liberi. *Sanch. vbi sup.*

27 Si alter ex coniugibus liber sit, seruus vendi potest in regionem longinquam. *Comm. DD.* Si verò vterque seruus sit nullus ex illis potest vendi in terram longinquam, nisi alter ex eis propter commissum crimen ibi non possit degere. *Vill. vbi sup.*

28 Partus sequitur ventrem, & ideo ancillæ filij sunt serui. Si autem conceptionis tempore mater erat libera, filij liberi nascentur, etiam ex ancilla; si autem prægnans capiatur seruus nascetur. *l. partus, C. de rer. vindicat.*

29 Peccat dominus, & excommunicationem incurrit si seruorum impediat matrimonia, sed non tenetur consentire ne ad illorum obsequia ius amittat. *Parag. sed & si quis inst, de inge. Vide Villal. vbi supra.*

AN VOTVM SOLEMNE DIRIMAT matrimonium.

30 Votum solemne in approbata religione emissum impedit, ac dirimit, est de fide, sed solum dirimit de iure Ecclesiastico. *Trid. ses. 24. can. 9.* Quod si superueniat matrimonio rato, & non consummato dissoluit illud. Idem dic de votis simplicibus emissis post biennium in Societate IESV, quæ verum religiosum constituunt.

31 Post consummatum matrimonium ex mutuo consensu possunt coniuges ingredi religionem, quod si alter ipsorum sit senex emisso voto castitatis potest in sæculo remanere. *c. cum sit de conuer. coniug.*

32 An verò ad hoc sit necessaria Episcopi facultas, vt sine illa professio non valeat alij aiunt, alij probabilius negant. *Sanch. de matr. lib. 7. n. 3.*

33 Quod ad ætatem attinet non potest certa mensura præfigi. Vt plurimum viri post sexaginta quinque annos, & fæminæ post quadraginta quinque inepti sunt generationi. Aristoteles autem vltimum terminum generationi constituit in viro septuaginta annos, in fœminis quinquaginta. *Aristot. lib. 5. de hist. c. 14.*

DE COGNATIONIS CARNALIS impedimento.

34 Cognatio carnalis est vinculum personarum ab eodem descendentium carnali propagatione contractum. *D. Th. in 4. dist. 40. q. vnic. art. 1.*

35 Linea recta est ascendentium & descendentium vt patris, filij, & nepotis. *Vide P. Sanch. vbi supra.* Collateralis, quæ ad latera extenditur, vt inter fratres, & consobrinos.

36 Ad cognoscendum gradum in linea recta numerandæ sunt personæ, & prima dempta tot sunt gradus, quot remanent personæ. *Comm. DD.*

37 In linea collaterali numerandæ sunt personæ ab ea, quæ magis distat à prima stipite consanguinitatis, & vna persona dempta tot sunt gradus, quot remanent personæ, & ad hoc quærenda ante omnia prima consanguinitatis radix. *c. vlt. de cons. & affi. vbi hæc regula approbatur.*

38 In dispensatione petenda aperienda est inæqualis distantia graduum à radice. *Comm. DD.*

39 Matrimonium inter patrem, & filiam

filiam, matrem & filium ipſo iure naturali eſt nullum. Idem dic de aſcendentibus, & deſcendentibus inter ſe etiam ſi multum diſtent. *Comm. DD. cum D.Tho. in 4.diſt.40.q.vnic.art.3.*

40 In primo gradu conſanguinitatis, ſecus in reliquis idem dicendum. *Sanch.l.7.de mat. tom.2.*

41 Hodie inter conſanguineos ſolùm eſt impedimentum vſque ad quartum gradum. *c. non debet, de conſ. & affin.*

42 Indi noui orbis poſſunt ex priuilegio nubere extra ſecundum gradum etiam ſi alter diſtet, à prima radice in primo gradu. *Vide ſup.Priui.Indor.*

DE COGNATIONE ſpirituali.

43 Cognatio ſpiritualis eſt propinquitas quædam perſonarum ex ſtatuto Eccleſiæ conſurgens propter collationem Baptiſmi, & Confirmationis, vel ſuſceptionem recipientis hæc ſacramenta. *Comm.DD.*

44 Hoc impedimentum ſolum eſt de iure Eccleſiaſtico, & ſolum naſcitur ex Baptiſmo, & Confirmatione, & non ex alio ſacramento. *c.1.de cog.ſpir.in 6.*

45 Habet duas tantum ſpecies compaternitatem, & commaternitatem, ſed inter patrinos inter ſe nullum eſt impedimentum. *Trid.ſeſ.24.c.2.*

46 Paternitas eſt inter baptizantem & baptizatum, & inter patrinum & baptizatum. *Comm. DD.* Compaternitas inter baptizantem & parentes baptizati, & inter patrinos & ipſos baptizati parentes.

47 Baptizans priuatim in neceſſitate, non verò tenens ſecundum probabiliorem ſententiam, cognationem contrahit ſpiritualem. *Comm. DD. Vide Sanch.lib.7.de matr.diſp.59.n.5.*

48 Cum adultus baptizatur ſolum qui eum tenet, non verò aſſiſtentes cognationem contrahunt, quod verum eſt etiam ſi nihil reſpondeat. *Henriq.l b. 12.de matr. c.1.*

49 Patrinus debet eſſe vnus, & ad ſummum vnus, & vna. Et alij tangentes puerum præter patrinos ad id aſſignatos nullam contrahunt cognationem, & Parochus ſcire debet, qui ſint aſſignati. *Trid. ſeſ.24.de matr. c.2.*

50 Si Parochus plures, quam duos aſſignaret, & infantem tangerent, cognationem contraherent. Si autem nullum aſſignaret probabile eſt nullum contrahere. *Nauar.conſil.7.nu.2.de cog. ſpir.*

51 Si parentes aſſignarent, & non Parochus, cognationem contraherent. *Comm. DD.*

52 Qui ſolum materialiter baptizantem tenet ſine animo munus patrini obeundi non contrahit. *Sanch.vbi ſupra diſp.57.n.12.*

53 Qui putans extrahere vnum ex fonte, alium extrahit, quem non putabat, non contrahit: Nec qui per Procuratorem. *c.2 de cog.ſpir.*

54 Idem dicendum de patrinis in Confirmatione, quod in Baptiſmo.

55 Non baptizatus non poteſt hanc contrahere cognationem, benè tamen non confirmatus. *Comm.DD.*

56 Cuiuſcumque ætatis ſit, dummodo habeat vſum rationis poteſt eſſe patrinus. *D.Tho.vbi ſup.q.2.art.1.ad 5.*

57 Cognatio ſpiritualis ſuperueniens matrimonio impedit petitionem debiti. *Vide ſup.verb.debitum coniug.*

DE COGNATIONE LEGALI.

58 Cognatio legalis eſt propinquitas perſonarum ex adoptione prouenienſ. *D.Tho.in 4.diſt.42.q.2.art.1.*

59 Adoptio eſt actus legitimus, per quem filius aut nepos fit, qui non eſt, penè naturam imitans. *Iuris periti de cogn.leg.*

60 Ha-

60 Habet cognatio legalis tres species: Prima inter adoptantem, & adoptatum. Secunda inter adoptatum, & filios carnales adoptantis. Tertia est inter adoptatum, & vxorem adoptantis. *Vide Vill. vbi sup.*

61 Cognatio hæc dirimit matrimonium in his tribus speciebus. *Comm. DD. in c. ita diligere 30. q. 3.*

62 An verò cum adoptio est imperfecta, v.g. cum adoptatus non transit in potestatem adoptantis, nec est eius hæres necessarius in testamento, cognatio hæc dirimat alij negant, alij probabilius affirmant. *Tol. l. 7. super c. 4. n. 7.*

63 Cognatio legalis matrimonio superueniens illius vsum non impedit. *Comm. DD.*

64 Cognatio legalis in recta linea, & in tertia specie est perpetua.

65 Inter adoptantem, & adoptatum, & ab eo descendentes durat cognatio etiamsi multum distent. *Silu. verb. matrim. 8. q. 8. d. 2.*

66 Si adoptio non fiat iudicis authoritate nullum oritur impedimentum ex ea. *Comm. DD.*

DE CRIMINE.

67 Adulterium non dirimit matrimonium cum ea, quam viuente marito cognouit adulter. *c. significauit, de eo qui duxit.*

68 Adulterium cum machinatione mortis mariti, vel vxoris effectu sequuto impedit, ac dirimit, & ad hoc non sufficit ratihabitio. *c. super hoc, de eo qui duxit.*

69 Idem est siue machinatio mortis adulterium præcedat, siue adulterium machinationem: dummodo interfuerit vtrumque. *Sanch. vbi sup. dis. 78. n. 6.*

70 Probabile est hoc nasci impedimentum etiamsi fiat homicidium sine animo nubendi. Contrarium tamen est etiam probabile, & sequendum post initum matrimonium. *Henr. l. 12. de matr. c. 14. n. 2.*

71 Sufficit, quod vnus mortem machinetur si fuerit adulterium. *Sanch. vbi sup. n. 4.*

72 Promissio nuptiarum iuncta cum adulterio impedit, ac dirimit matrimonium. Idem est si promissio fuerit conditionalis, secus verò si ficta. *Idem vbi supra.*

73 Si adulter adulteræ fecit promissionem, illa vero nec fecit, nec acceptauit non impedit secundum probabiliorem. *c. fin. de eo, qui duxit.*

74 Qui promittit alicui mulieri vxore sua mortua se illam ducturum, peccat mortaliter, nec tenetur adimplere, si vero adimpleat, valet matrimonium. *Comm. DD.*

75 In duobus denique tantum casibus crimen matrimonium dirimit. Primò cum fit homicidium cum adulterio. Secundò cum fit promissio nuptiarum, vel de facto nuptias contraxerunt, si hæc cum adulterio sint iuncta.

DE DISPARITATE CVLTVS.

76 Matrimonium baptizati cum non baptizata, vel baptizatæ cum non baptizato est nullum. *Henriq. de matr. c. 13. n. 3.*

77 Hoc impedimentum est de iure positiuo, licet de iure diuino tale matrimonium sit etiam prohibitum, sed non irritum secundum probabiliorem. *Comm. DD. Vill. vbi sup.*

78 Matrimonium hæretici cum Catholica, vel è contra est validum secundum probabiliorem, sed peccabunt mortaliter. *D. Th. in 4. dist. 39. q. vnic.*

79 In terris in quibus hæretici mixti cum Catholicis degunt talia matrimonia licent, dummodo non sit periculum subuersionis. *Azor l. 8. inst. mor. c. 11. q. 5.*

DE VI, SEV VIOLENTIA.

80 Non potest cogi voluntas, quoad actus elicitos, & ideo vis non causat inuoluntarium, metus verò, sicut & vis iniustè illata ad extorquendum consensum, si grauis sit, matrimonium dirimit. *Comm. DD.*

SECTIO V.

DE ORDINE SACRO, QVOMODO impediat.

1 NVllus ex quatuor minoribus Ordinibus impedit matrimonium. *c. vnic. de cler. coniug.*

2 Ordo sacer impedit, ac dirimit, & sacris initiatus contrahens excommunicationem incurrit. *c. 1. & 2. qui clerici. Trid. sess. 24. de matrim. can. 9.* Hoc autem impedimentum est à iure positiuo, non à diuino.

3 Ordo sacer susceptus ob metum cadentem in constantem virum, vel ante 16. annum non dirimit. *Sanch. de matr. dis. 29. n. 5.*

4 Episcopus electus, & confirmatus si non esset sacris initiatus validè contraheret, sed amitteret Episcopatum. *Comm. DD.*

DE LIGAMINE.

5 Polygamia id est vxorum multiplicitas prohibita iure diuino, & etiam iure naturali, & ideo non potest Papa in ea dispensare. *Matt. 29.*

6 Antiquæ legis Patres habuere à Deo dispensationem vt plures haberent vxores, & causa fuit, vt esset multiplicitas fidelium. *Comm. DD.*

DE PVBLICA HONESTATE.

7 Publicæ honestatis impedimentũ est, Propinquitas ex sponsalibus prouenienis robur habens ex Ecclesiæ institutione propter honestatem eius. *D. Tho. in 9. dist. 41. q. vnic. art. 1.*

8 Cum hoc impedimentum nascatur ex sponsalibus de futuro solum impedit in primo gradu. *Trid. sess. 24. de matr. can. 3.* Quod si sponsalia nulla sũt, & ipsum nullum est; sed in foro exteriori impedimentum est quandiu de nullitate non constat. *Vill. vbi sup.*

9 Cum pater spondet pro filio præsente, & tacente, & in sponsalibus conditionatis cum vera sunt, oritur impedimentum. *c. vnic. de spons. in 6.*

10 Hoc impedimentum perpetuo durat. *Comm. DD.*

11 Cum quis post facta sponsalia cũ vna, secundò spondet pro alia ex secundis sponsalibus non oritur impedimentum. *c. vnic. de spons. in 6.*

12 Cum hoc impedimentum nascitur ex matrimonio rato, & non consummato extenditur vsque ad quartum gradum. *Sanch. vbi sup. dist. 70. n. 5.*

13 Ex matrimonio rato, & non cõsummato inualido nascitur hoc impedimentum, sed non ex inualido ex defectu consensus. *c. vnic. de spons. in 6.*

DE AFFINITATE.

14 Affinitas est propinquitas personarum ex carnali copula proueniens omni carens parentela. *D. Th. in 4. dist. 41. q. vnic.*

15 Coniuges inter se non sunt affines.

16 Ex matrimonio rato, & non consummato non nascitur affinitas, sed solum impedimentum publicæ honestatis. *c. fin. 35. q. 3.*

17 Gradus affinitatis numerantur ex gradibus cõsanguinitatis. *c. extraordinaria 35. q. 3.*

18 Affinitas non nascitur nisi ex copula carnali intra vas naturale inter virum, & fœminam. *Sanch. vbi sup. nu. 21.* Sed non requiritur quod semen mulieris

lieris concurrat secundum probabiliorem sententiam.

19 In foro conscientiæ credendum est ei, qui dicit se copulam habuisse, sed non seminasse. *Comm.DD.*

20 Inter infideles est etiam affinitas, sed non nascitur, nisi ex copula licita, & hæc affinitas nascitur ex iure naturali, & non dirimit, nisi in primo gradu. *D.Tho.in 4. dist.*

21 Nullus affinitatis gradus dirimit matrimonium de iure naturali, secundum probabiliorem opinionem. *Sanch. vbi sup.sess.68.*

22 Affinitas ex copula illicita non dirimit nisi vsque ad 2. gradum, & in reliquis licitè contrahuntur sponsalia, & matrimonium, & fornicatio non est incestus. *Trid. sess.24.de matr.c.4.*

23 Affinitas superueniens matrimonio ex copula cum consanguinea coniugis extra 2. gradum non impedit petitionem debiti. *Vill.to.1.tr.14.dif.17.*

24 Affinitas ex copula licita extenditur vsque ad 4. gradum. *Trid.dic.c.4.*

25 Qui cognoscit vxoris consanguineam intra 4. gradum committit incestum, sed non priuatur iure petendi debitum, si cognoscit extra 2. *Comm. DD.*

DE IMPOTENTIA *naturali.*

26 Impotentia naturalis perpetua ad copulam impedit, ac dirimit matrimonium. *c.consultatione, & totus titulus de frig. & malef.*

27 Qui potest vas fœmineum penetrare, sed non seminare dicitur impotens. *Comm. DD*

28 Ex parte mulieris non est necessaria seminatio, aptitudo ad copulam sufficit. *Sanch.lib.7.de matr.dis.92.n.9.*

29 Impotentia temporalis non facit irritum matrimonium. *Comm.DD.*

30 Quamuis impotentia miraculosè tollatur non valet matrimonium antea factum. *Comm. DD.*

31 Cum possunt coniuges coire licet difficulter sine mortis periculo, valet. *Sanch.vbi supra nu.20.*

32 Eunuchorum, ex vtroque latere matrimonium nullum est. *Idem vbi sup.*

33 Senum matrimonia valida sunt, nisi ita decrepiti sint, vt nullo modo possint coire, quia in talibus est perpetua impotentia. *Comm.DD.*

34 Matrimonia sterilium, & illorũ, qui sunt in mortis articulo valida sunt. *Comm. DD.* Vide reliqua in P. Thom. Sanctio *lib. 7. de matr. disp. 92. to. 2.*

DE IMPOTENTIA QVÆ NASCITVR *ex maleficio.*

35 Impotentia ex maleficio, si est perpetua impedit, ac dirimit matrimonium. *c. vlt. de frig. & malef.*

36 Quæcumque impotentia accidens post matrimonium illud non dirimit. *c. his qui 32.q.7.*

37 Maleficium, vt plurimum fit in viris, & aliquando in fœminis. *Comm. DD.*

38 Maleficium, quod non potest sine peccato, aut miraculo tolli iudicatur perpetuum; & cum dubitatur, an sit perpetuum expectandum est per tres annos.

39 Non licet illud dissoluere alio maleficio; potest autem exorcismis, & alijs remedijs. *D. Tho. in 4. disp. 34. q. vnic. art. 3.*

40 Cum impotentia prouenit ex frigiditate, medicorum iudicio cognoscenda est; si autem cognosci non potest, per tres annos expectandum est. *c. laudabilem de frig. & malef.*

41 Cognita impotentia, cuilibet eorum reclamare liberum est. *Comm. DD.*

42 Quãdocumque cognitum est impotentiam fuisse temporalem, restaurandum est primum matrimonium, etiã si coniux cum alio secundas nuptias cõtraxe-

traxerit, & consummauerit. *c. fraternitate de frig. & malef.*

43 Restituta vxore marito, si eam cognoscere adhuc non poterit, per tres annos experientia facienda est. *Dic. c. laudabilis.*

44 Si cùm veritas cognita fuit alter coniux in religione professionem emiserat matrimonium dissolutum fuit. *Comm. DD. Quia non erat consummatum.*

45 Si verò sacris initiatus est, & vxor illum petat, tenetur ad eam redire, & debitum reddere, sed non potest petere. *Comm. DD.* Si autem illa maritum non petat, ipse non poterit ad eam redire, quæ tenetur castè viuere; sed non votum castitatis emittere.

DE IMPOTENTIA TEMPORALI ex defectu ætatis.

46 Vt matrimonium validè contrahant, vir debet habere 14. annos, & mulier 12. & debent esse in vltimo die. *c. puberes de disp. impub.*

47 Hoc impedimentum dirimit de iure Ecclesiastico. *Abb. de pub.*

48 Impleta ętate etiam si adhuc potentes non sint matrimonium valet; nisi post perfectam pubertatem impotentes esse inueniantur. *Sanchez vbi sup. disp. 104. n. 13.*

49 Infidelium matrimonia valent, dummodo habeant vsum rationis. *c. de illis 2.*

50 Papa potest in hoc impedimento dispensare, & probabiliter Episcopus magna vrgente necessitate, maximè si ad pubertatem appropinquent. *Henriq. lib. 11. de matr. c. 13.*

51 Cùm malitia supplet ætatem ante prædictam ætatem possunt nubere, & hoc colligitur cùm puer aptus est ad penetrandum vas, & effundendum semen, & puellæ menstrua contingunt. *c. de illis.*

52 Peccant mortaliter, qui ante adimpletam nubunt ætatem. *Henriq. lib. 11. de matr. c. 13.*

53 Cum in hermaphrodita præualet vnus sexus secundum illum potest contrahere, & ille præualere intelligitur per quem vrinam emittit. *Comm. DD.*

54 Qui æque præualet in vtroque sexu secundum quemlibet potest contrahere, sed debet præstare iuramentū quod alio non erit vsurus. *Henriq. lib. 14. de irreg. c. 8. n. 6.*

SECTIO VI.

DE DISPENSATIONE IN MATRIMONII impedimentis.

DE EO QVI POTEST DISPENSARE.

1 Papa non potest dispensare in impedimentis, quæ sunt de iure diuino naturali. *Comm. DD.*

2 In his, quæ sunt à iure canonico solus Papa potest dispensare de iure ordinario. *Sanchez vbi supra disp. 40. q. vnic. artic. 3.*

3 In graui necessitate, si impedimentum esset occultum, & difficilis recursus ad Papam, & ex separatione sequeretur scandalum, nec esset Commissarius Cruciatæ, qui talem facultatem haberet, poterit Episcopus dispensare, vel alij delegare. *Idem lib. 2. de matr. disp. 40. n. 3.*

4 Ad hanc dispensationem requiritur bona fides saltem alterius coniugis secundum probabiliorem opinionem. *Idem vbi sup.*

5 De potestate quam circa hoc habet Cruciatæ Commissarius, vide verbum *Bulla*, & ibi latè. *Vide verb. Bulla.*

6 Legatus à Papa non potest in his dispen-

dispensare, nisi fuerit ei specialiter commissum. *Couar. in c. quod dilecti de consang. & affin. n. 11.*

DE CAVSIS DISPENSANDI.

7 Ad dispensandum necessaria est causa iusta. *Comm. DD.*

8 Vt in aliqua causa sit iusta, non est opus, vt semper bonum commune respiciat. *Comm. DD.*

9 Quantò gradus est propinquior, tantò maior dispensandi debet esse causa, vt & cum plures causæ sunt, melius iustificatur dispensatio. *Comm. DD. Et Villal. to. 1. tr. 14. dif. 26.*

10 In 2. gradu consanguinitatis dispensatio fit inter Principes, & ob bonũ publicum. *Trid. sess. 24. de matr. c. 9.*

11 Solet Papa dispensare ob priuata bona, & cum alijs non ita insignibus personis. *Comm. DD.*

12 Ad dispensandum in alijs gradibus est iusta causa longæ litis finitio, loci angustia, dotis competentis defectus, & aliæ, quæ videri possunt in Villalobos. *Villal. vbi supra.*

13 De causis ad dispensanda vota, Vide infra verb. *Votum.*

QVÆ SINT APPONENDA IN *narratiua, vt dispensatio non sit surrepetitia.*

14 Cum sunt duo impedimenta, etiã si sint eiusdem speciei, vtraque in narratiua explicanda sunt, vt v. g. si quis affinem, & consanguineam vxoris in eodem gradu cognouisset. *Sanchez vbi sup. disp. 13. to. 3. n. 2.*

15 Cum autem eamdem pluries cognouisset opus non est hanc pluralitatem aperire. *Idem vbi sup. n. 7.*

16 Cum aliud impedimẽtum est occultum, aliud publicum, sufficit apponere publicum, & occulti dispensationem à sacris pœnitentiarijs, vel ab alio petere facultatem habente. *Villal. vbi sup. disp. 27.*

17 Cum aliud impedimentum non eget dispensatione tacendum est. *Sanch. lib. 8. disp. 25. n. 4. to. 3.*

18 An verò pro duobus impedimentis possint duæ distinctæ dispensationes impetrari, vnum solùm in qualibet exprimendo, alij aiunt, alij probabilius negant; sed post factum matrimonium affirmatiua sequenda. *Idem vbi sup. n. 3.*

19 Si post imperatam dispensationẽ consanguinei copulentur, nec est incestus, nec indigent noua dispensatione. *Idem lib. 8. disp. 25. n. 4. to. 3.*

20 Cùm consanguinei ante dispensationem cùm Romam miserint pro ea impetranda, inter se habent copulam, vel habitam antequam miserint non declarant, irrita erit dispensatio. Contraria etiam sententia est probabilis; & vrgente necessitate sequi potest in praxi præcipuè post factum matrimonium. *Vide P. Sà hoc verb.*

21 Si autem copula sit post datam à Papa dispensationem; sed nondum ab Ordinario factam poterit ipse Ordinarius in hoc dispensare.

22 Qui copulam habuerunt, vt dispensationem facilius impetrarent, debent hoc declarare: secus erit surreptitia. *F. Em. Roder. to. 2. qq. reg. q. 46.*

23 Declarandum etiam an fœmina fuerit rapta.

24 Si quis intra gradus prohibitos scienter contraxerit separetur, & spe consequendæ dispensationis careat. *Trid. sess. 24. de matr. c. 5.*

25 Non est necessarium mentionem facere alterius dispensationis iam habitæ, nisi quandò impedimentum nascitur ex delicto. *Comm. DD.*

26 Gradus affinitatis, vel consanguinitatis aperiendus est. Quod si affinitas pro consanguinitate apponatur, vel è contra erit surreptitia. *Comm. DD.*

Ex Pi: V. in motu proprio qui incipit sanctissimus.

27 Gradus non solùm remotior, sed etiam propinquior exponendus est. Si tamen propinquior primus gradus non sit non erit surreptitia dispensatio, tenetur tamen litteras declaratorias impetrare pro foro exteriori.

28 Cum mulier est in gradu propinquior si est intra tertium quia ei debetur specialis reuerentia, vt materteræ, nisi declaretur, erit surreptitia. *Moli. to.1. de iust.tr.2.disp.161.*

29 Declarandum etiam an gradus sit in recta linea consanguinitatis, vel affinitatis, vel spiritualis cognationis. *Sanch.vbi sup.n.14.*

30 In publicæ honestatis impedimento declarandum est an ortum habuerit à matrimonio rato. *Idem vbi supra.*

31 In impedimento affinitatis declarandum est an sit ex copula licita, nisi sit in tertio, vel quarto gradu. *Comm.DD.*

32 Si ex errore ponitur gradus propinquior pro remotiore valet dispensatio, non è contra. *Comm. DD.*

33 In voti dispensatione declarandum est an fuerit simul cum iuramento, vel non, & an qui illud fecit, sit Diaconus. *Vide Vill. vbi sup.*

34 Cum delictum deductum est in forum exterius, sed non plenè probatum, hoc declarandum est in narratiua, nec fatendo, nec negando illud, & postea à sacra pœnitentiaria alia impetranda est dispensatio. *Sanchez vbi sup.*

35 Si causa narratiua, verbi gratia, si filia mortua fuit, vel pauper diues facta fuit, cessat ante factam dispensationem, non valet. *c. quia circa, de consang.*

36 Si causa antea falsa facta fuit vera cum Papa dispensationem committit, valet dispensatio. *Sanch. vbi sup. disp.30.n.14.tom.3.*

37 Si cessat causa finalis antequam Ordinarius, vel confessarius dispensent, non valet. *Idem vbi sup.*

38 Triplici tempore opus est, vt narratiua sit vera: Cùm à Papa committitur: cùm Ordinarius, vel Confessor facit dispensationem, & cum matrimonium contrahitur. *Idem vbi supra n. 16. & 17.*

39 Cum Papa absolutè cum aliquo dispensauit in voto, vt nuberet, & causa cessauit non poterit iterum nubere. *Comm.DD.*

40 Informatio potest extra iudicialiter fieri, & Ordinarius extra vnum territorium potest dispensare. *Villal.vbi supra.*

41 Cum dispensatio conceditur sine causa non debet Ordinarius causam quærere. *Idem vbi sup.*

DE ALIQVIBVS NOTANDIS.

42 Cum personæ dispensandæ ad diuersos pertinent Episcopatus, & dispensatio remittitur ad ordinarium, quilibet ex duobus potest dispensare etiam cum subdito alterius. *Comm.DD.*

43 Cum causa dispensationis est dotis defectus, & vir illam auget, debet fieri publica scriptura ante matrimonium, & à muliere acceptari. *Comm. DD.*

44 Stipendium laboris in informatione facienda non obstante commissionis clausula, recipi potest. *Sanchez vbi sup. disp. 35. n. 11. tom. 2.* Et qui post factam dispensationem aliquid recipit pœnas non incurrit secundum probabiliorem.

45 Vide dispensationis formam de verba ad verbum allatam à P. Sanctio *vbi supra nu. 1. & lib.8. de matr. disp.43. n.4.*

dispensare, nisi fuerit ei specialiter commissum. *Couar. in c. quod dilecti de consang. & affin. n. 11.*

DE CAVSIS DISPENSANDI.

7 Ad dispensandum necessaria est causa iusta. *Comm. DD.*

8 Vt in aliqua causa sit iusta, non est opus, vt semper bonum commune respiciat. *Comm. DD.*

9 Quantò gradus est propinquior, tantò maior dispensandi debet esse causa, vt & cum plures causæ sunt, melius iustificatur dispensatio. *Comm. DD. Et Villal. to. 1. tr. 14. dif. 26.*

10 In 2. gradu consanguinitatis dispensatio fit inter Principes, & ob bonũ publicum. *Trid. sess. 24. de matr. c. 9.*

11 Solet Papa dispensare ob priuata bona, & cum alijs non ita insignibus personis. *Comm. DD.*

12 Ad dispensandum in alijs gradibus est iusta causa longæ litis finitio, loci angustia, dotis competentis defectus, & aliæ, quæ videri possunt in Villalobos. *Villal. vbi supra.*

13 De causis ad dispensanda vota, Vide infra verb. *Votum.*

QVÆ SINT APPONENDA IN narratiua, vt dispensatio non sit surreptitia.

14 Cum sunt duo impedimenta, etiã si sint eiusdem speciei, vtraque in narratiua explicanda sunt, vt v. g. si quis affinem, & consanguineam vxoris in eodem gradu cognouisset. *Sanchez vbi sup. disp. 13. to. 3. n. 2.*

15 Cum autem eamdem pluries cognouisset opus non est hanc pluralitatem aperire. *Idem vbi sup. n. 7.*

16 Cum aliud impedimẽtum est occultum, aliud publicum, sufficit apponere publicum, & occulti dispensationem à sacris pœnitentiarijs, vel ab alio petere facultatem habente. *Villal. vbi sup. disp. 27.*

17 Cum aliud impedimentum non eget dispensatione tacendum est. *Sanch. lib. 8. disp. 25. n. 4. to. 3.*

18 An verò pro duobus impedimentis possint duæ distinctæ dispensationes impetrari, vnum solùm in qualibet exprimendo, alij aiunt, alij probabilius negant; sed post factum matrimonium affirmatiua sequenda. *Idem vbi sup. n. 3.*

19 Si post imperatam dispensationẽ consanguinei copulentur, nec est incestus, nec indigent noua dispensatione. *Idem lib. 8. disp. 25. n. 4. to. 3.*

20 Cùm consanguinei ante dispensationem cùm Romam miserint pro ea impetranda, inter se habent copulam, vel habitam antequam miserint non declarant, irrita erit dispensatio. Contraria etiam sententia est probabilis; & vrgente necessitate sequi potest in praxi præcipuè post factum matrimonium. *Vide P. Sà hoc verb.*

21 Si autem copula sit post datam à Papa dispensationem; sed nondum ab Ordinario factam poterit ipse Ordinarius in hoc dispensare.

22 Qui copulam habuerunt, vt dispensationem facilius impetrarent, debent hoc declarare secus erit surreptitia. *F. Em. Roder. to. 22. qq. reg. q. 46.*

23 Declarandum etiam an fœmina fuerit rapta.

24 Si quis intra gradus prohibitos scienter contraxerit separetur, & spe consequendæ dispensationis careat. *Trid. sess. 24. de matr. c. 5.*

25 Non est necessarium mentionem facere alterius dispensationis iam habitæ, nisi quandò impedimentum nascitur ex delicto. *Comm. DD.*

26 Gradus affinitatis, vel consanguinitatis aperiendus est. Quod si affinitas pro consanguinitate apponatur, vel è contra erit surreptitia. *Comm. DD.*

Ex

Ex Pi; V. in motu proprio qui incipit sanctissimus.

27 Gradus non solùm remotior, sed etiam propinquior exponendus est. Si tamen propinquior primus gradus non sit non erit surreptitia dispensatio, tenetur tamen litteras declaratorias impetrare pro foro exteriori.

28 Cum mulier est in gradu propinquior si est intra tertium quia ei debetur specialis reuerentia, vt materteræ, nisi declaretur, erit surreptitia. *Moli. to. 1. de iust. tr. 2. disp. 161.*

29 Declarandum etiam an gradus sit in recta linea consanguinitatis, vel affinitatis, vel spiritualis cognationis. *Sanch. vbi sup. n. 14.*

30 In publicæ honestatis impedimento declarandum est an ortum habuerit à matrimonio rato. *Idem vbi supra.*

31 In impedimento affinitatis declarandum est an sit ex copula licita, nisi sit in tertio, vel quarto gradu. *Comm. DD.*

32 Si ex errore ponitur gradus propinquior pro remotiore valet dispensatio, non è contra. *Comm. DD.*

33 In voti dispensatione declarandum est an fuerit simul cum iuramento, vel non, & an qui illud fecit, sit Diaconus. *Vide Vill. vbi sup.*

34 Cum delictum deductum est in forum exterius, sed non plenè probatum, hoc declarandum est in narratiua, nec fatendo, nec negando illud, & postea à sacra pœnitentiaria alia impetranda est dispensatio. *Sanchez vbi sup.*

35 Si causa narratiua, verbi gratia, si filia mortua fuit, vel pauper diues facta fuit, cessat ante factam dispensationem, non valet. *c. quia circa, de consang.*

36 Si causa antea falsa facta fuit vera cum Papa dispensationem committit, valet dispensatio. *Sanch. vbi sup. disp. 30. n. 14. tom. 3.*

37 Si cessat causa finalis antequam Ordinarius, vel confessarius dispensent, non valet. *Idem vbi sup.*

38 Triplici tempore opus est, vt narratiua sit vera: Cùm à Papa committitur: cùm Ordinarius, vel Confessor facit dispensationem, & cum matrimonium contrahitur. *Idem vbi supra n. 16. & 17.*

39 Cum Papa absolutè cum aliquo dispensauit in voto, vt nuberet, & causa cessauit non poterit iterum nubere. *Comm. DD.*

40 Informatio potest extra iudicialiter fieri, & Ordinarius extra vnum territorium potest dispensare. *Villal. vbi supra.*

41 Cum dispensatio conceditur sine causa non debet Ordinarius causam quærere. *Idem vbi sup.*

DE ALIQVIBVS NOTANDIS.

42 Cum personæ dispensandæ ad diuersos pertinent Episcopatus, & dispensatio remittitur ad ordinarium, quilibet ex duobus potest dispensare etiam cum subdito alterius. *Comm. DD.*

43 Cum causa dispensationis est dotis defectus, & vir illam auget, debet fieri publica scriptura ante matrimonium, & à muliere acceptari. *Comm. DD.*

44 Stipendium laboris in informatione facienda non obstante commissionis clausula, recipi potest. *Sanchez vbi sup. disp. 35. n. 11. tom. 2.* Et qui post factam dispensationem aliquid recipit pœnas non incurrit secundum probabiliorem.

45 Vide dispensationis formam de verba ad verbum allatam à P. Sanctio *vbi supra nu. 1. & lib. 8. de matr. disp. 43. n. 4.*

NOTANDA CIRCA DISPENSATIONES, *quæ in foro conscientiæ conceduntur in sacra pœnitentiaria*.

46 Dispensationes sacræ pœnitentiariæ non comittuntur nisi Doctori Canonistæ, vel Theologo, & nullus alius etiam doctissimus potest facere dispensationem. *Idem vbi supra disp. 34. num.* 8.

47 Confessarij ex nostra societate è superiore ad id deputati ex priuilegio etiamsi nullum scientiæ gradum habeant, possunt audita confessione, & salutari satisfactione imposita prædictas dispensationes facere. *Refertur in comp. verb. confess. parag.3.*

48 Etiamsi litteras aperiat non Doctor, nec Magister non amittunt suum effectum, & vni Confessario præsentatæ possunt alteri præsentari. *Sanch. vbi sup. nu.12.*

49 Causas dispensationis huius, cum aliquis votum emisit, vide verbo *Votum*.

50 Consilia, & salutaria monita quæ fieri dispensando dicit literarum forma solùm est instructio; & si omittantur, non vitiatur dispensatio. *Idem vbi sup.*

51 Prædictæ litteræ non valent pro foro exteriori. *Nauar. consil.2.de priuil. lib.2.*

52 Non est necessarium, vt semper fiat auditis confessionibus. *F.Eman.tom. 1.qq.reg.q.62. art.16.*

53 Cum prædictæ litteræ conceduntur circa votum, debet dispensari commutando in frequentes confessiones per totum vitæ decursum singulis scilicet mensibus semel, vel quoties confessori videbitur, sed non frequentius quam semel in mense. *Vide Sanchez lib.8.dis.34. num.1.*

54 Clausula, quæ solet apponi, *dummodo impedimentum occultum sit*, debet intelligi iuxta dicta in verbo *Manifestum supra*, seruata forma Concilij Tridentini. Vide infra *quæstione sequenti. Villal. vbi sup.dis.30.n.9.*

55 Clausula illa, *Muliere de nullitate certificata*, solùm est instructio, vnde si erit inconueniens potest omitti. *Idem vbi sup.n.12.*

56 Cum apponitur, vt dispensationis causa, quod matrimonium bona fide contractum est, debet bona fides esse in vtroque coniuge, secus non valet. *Comm. DD.*

57 Clausula illa, *vt præsentes litteras laniare tenearis*, solùm videtur instructio. *Comm. DD.* Et cum non sortitur primo effectu, neque in interiori, neque in exteriori, pro alia vice possunt valere, non multum interest an lanientur, vel non, & præcipuè cum nomen non habeant personæ dispensandæ.

58 Dispensationes prædictæ gratis dantur, sed qui illarum impetrationem procurant non gratis laborant. *Vill.vbi sup.n.15.*

CVIVS EXPENSIS AFFERENDA *est dispensatio?*

59 Cum ex consensu vtriusque coniugis impetrata est dispensatio, vtriusque etiam expensis offerenda est. Si autem alterius culpa matrimonium validè contractum non fuit, ille solùm soluet expensas. *Sanchez lib. 5. de matrim. disp.5.n.31.*

QVOMODO RATIFICANDVS EST *consensus cum matrimonium fuit nullum propter impedimentum occultum.*

60 Cum matrimonium fuit nullum propter impedimentum occultum, de nouo contrahendum est. *Comm. DD.*

61 Non

61 Non est necessarium quod contrahatur de nouo coram Parocho & testibus, nisi illi notum esset impedimentum, vel probari posset in foro exteriori secundum probabiliorem sententiam. Contraria est securior, & sequenda quando sine inconuenienti posset fieri. *Vill. vbi sup. dis. 32. n. 4.*

62 Cum aliter non posset haberi consensus, sufficeret copula habita affectu maritali. *Idem n. 5.*

63 Cessante impedimento, opus est, vt coniux innocens certificetur de nullitate matrimonij, non detecto crimine alterius coniugis secundum probabiliorem, *Sanchez de matr. lib. 2. disp. 36.*

64 Sufficit in hoc casu quod consensus procedat ex æquiualente cognitione nullitatis, v. g. si interrogata: si non nupsisset, an de nouo nuberet cum marito, & ipsa consentiat. *Idem vbi supra.*

65 Cum ex certificatione nullitatis timetur graue scandalum, potest omitti, & sufficiet consensus coniugis vnius, qui scit impedimentum. *Idem vbi sup.*

66 Cessante impedimento occulto; sufficit quod inter se consentiant. *Comm. DD.*

67 Cum matrimonium fuit nullum ex errore personæ, vel conditionis seruilis durante errore, non potest reualidari matrimonium. *Comm. DD.*

SECTIO VII.

DE VARIIS CIRCA MATRIMONIVM resolutionibus.

1 QVi in peccato recipit hoc sacramentum, non facit duo peccata, vnum vt ministrans, & aliud vt suscipiens, quia non est minister consecratus ad hoc. *Sanchez apud Dianam p. 3. tract. 4. res. 199.*

2 Vltimo die quo ætas legitima completur potest celebrari. *Vide Dian. p. 5. tract. 5. res. 16.* Alij dicunt decem diebus ante vltimum, alij tandem vno, vel duobus mensibus, quia vulgariter totum id dicitur anni finis. Sed hoc videtur nimis latum.

3 Surdus, & mutus, & simul cæcus non posset contrahere, quia non posset instrui de contractu faciendo. *Comm. DD.*

4 Cùm quis in amentiam incidit, postquam per Procuratorem consensum misit; validum esse matrimonium alij negant alij probabilius affirmant. *Sanch. apud Dia. res. 249.*

5 Quando ob grauem metum matrimonium contractum est, potest alter coniux, cui metus incussus non est liberè resilire, nisi ipse metum incusserit. *Vill. apud Dia. p. 3. tr. 4. res. 139.*

6 Si parentes, vel consanguinei puellæ metum grauem incusserint iuueni inuento in stupro, matrimonium erit nullum, quia iniustè incussus fuit metus; secus verò si contrahat ne iudici puniendus tradatur. *Dian. vbi sup. res. 128.*

7 Parentes, qui filios sine illorum consensu nubentes colloqui per aliquod tempus nolunt non ex odio, sed ad sumendam iustam vindictam non peccant. *Comm. DD.*

8 Cùm matrimonium fuit nullum ob impedimentum occultum, filij, qui nati fuerunt ex tali matrimonio facto in facie Ecclesiæ, si saltem alter coniux habuit bonam fidem, sunt legitimi. *Comm. DD.*

9 Vt maritus sacrum Ordinem recipiat, non est necessarium, vt vxor religionem ingrediatur, sufficit quod votum castitatis emittat etiamsi sit iuuenis. *Dian. vbi sup. res. 129.*

10 Si Parochus daret fictè alicui facultatem

cultatem assistendi matrimonio, non valeret. *Comm.DD.*

11 Sufficit ad matrimonium, quod procurator, & testes habeant vsum rationis. *Comm. DD.*

12 Non tenetur coniux alteri credere dicenti se non consensisse, nisi tales sint coniecturæ, vt credere conuincatur. *Sa hoc verbo.*

13 Qui perpetua laborant amentia non possunt contrahere, secus verò si habeant lucida interualla. *Idem vbi supra.*

14 Semper in dubio præsumendum pro matrimonio primo, & secundum irritandum. *Comm. DD.*

15 Qui scit impedimentum occultum, tenetur reuelare, nisi ex reuelatione timeatur graue scandalum, vel possit aliter impediri. *Nauar. c. 32.*

16 Corrupta nubens ei, qui si sciret esse corruptam, eam non duceret, non peccat mortaliter. *Sa vbi sup. n. 26.*

17 Compulsus à iudice cohabitare cum vxore illegitima tenetur alio migrare. *Idem n. 27.*

18 Per matrimonium amittuntur iura ad beneficia, & ad pensiones, quæ Papa laicis non solet concedere; & si sponsa in religione profiteatur ante consummationem non recuperantur amissa beneficia. *Conar. c. 6. p. 3.*

19 In fauorabilibus nomine coniugatæ venit sponsa, & in odiosis solùm quæ consummauit. *Comm.DD.*

20 Si dominus ducat ancillam eo ipso liberam fieri, alij negant, alij probabilius affirmant. *Vide quæ supra diximus de conditione seruili.*

21 Ancilla ducta à libero per errorem, si postea liber cognito errore consentiat, non tenetur ancilla consentire, aliqui tamen dicunt posse ab Ecclesia cogi. *Vide Sà vbi sup.*

22 Conditio, si pater meus consentiat cum esset iam mortuus, pensanda est ex intentione apponentis. *Idem vbi supra.* Si enim ita allocutus est, vt deciperet audientes, nihil validè actum est.

23 Contrahens post votum castitatis, vel suscipiendi ordines sacros tenetur, antequam matrimonium consummet, ingredi religionem secundum probabiliorem sententiam. *Siluest. verb. matr. 9. q. 5.*

24 Exceptis parentibus, & fratribus cum omnibus alijs potest Papa dispensare secundum probabilem opinionem. *Sà nu. 4. vbi sup.* Probabilior tamen est, quod non possit cum alijs ascendentibus.

25 Filius mariti ex alia vxore potest ducere filiam vxoris ex alio marito. *Comm. DD.*

26 Pater tenens extra Ecclesiam suum filium, vt ab alio baptizetur non contrahit spiritualem cognationem. *Comm.DD.*

27 Duo adoptati possunt inter se contrahere. *Siluest. vbi sup.*

28 In legalis cognationis impedimento post contractum matrimonium potest Episcopus dispensare secundum quosdam. *Sà vbi sup. n. 6.*

29 Matrimonium factum ob metum reuerentialem irritum esse alij aiunt, alij negant probabilius, nisi adiungatur metus alterius mali grauis. *Idem num. 9.*

30 Cum de communi consensu sponsalia soluta sunt cedat impedimentum publicæ honestatis. *Comm. DD.*

31 Scientes cum impotente contractum validum esse alij aiunt, alij probabilius negant. *Sà vbi sup. n. 14.*

32 Suspensio triennalis statuta à iure antiquo in Parochum assistentem matrimonio clandestino sublata est per Tridentinum. *Comm. DD.*

33 Cum

33 Cum coniuges distinctæ diœcesis, & Vicarius vnius dispensauit in denuntiationibus, possunt etiam omitti in alia diœcesi.

34 Nemo tenetur ex vi denuntiationis detegere crimen occultum, quod non potest probare. *Diana p. 5. tr. 4. ref. 221.* Quod si detegas non posse ob vnius dictum matrimonium interdici docet Pontius, sed alij communiter contrarium.

35 Sacerdos excommunicatus non toleratus benedicens sponsos non peccat mortaliter. *Villal. apud Dia. ib. ref. 233.*

36 An Parochus in aliena Parochia Parochianum suum matrimonio coniungens peccet mortaliter, alij aiunt, alij negant probabilius. *Sanch. apud Dia. vbi sup. ref. 232.*

37 Rus petentes recreationis causa si ibi matrimonium contrahant cum Parocho ruris inualide contrahunt. *Comm. DD.*

38 Qui cognouit fornicari infidelem, potest sine dispensatione contrahere cum sorore illius ad fidem conuersa.

39 Matrimonium inter affines in 1. gradu, vt inter socerum & nurum, inter vitricum, & priuignam & similiter inter consanguineos in 1. gradu lineæ collateralis non est irritum iure naturæ, & ideo posset Papa dispensare in magna necessitate, vt frater, & soror matrimonium contraherent. *Diana p. 4. tract. 4. ref. 93.*

40 Cum rapitur puella libidinis causa sine animo ducendi eam in vxorem, & postea mutato animo illam ducat raptor, matrimonium est validum. Immo cùm vis non puellæ, sed parentibus infertur, matrimonium non impeditur tali raptu. *Idem ref. 61.*

41 Probabile est inter perpetuo impotentes contrahi posse matrimonium ad castè conuiuendum inter se, se inuicem adiuuando. Sed contraria sententia est probabilior, & communior. *Vide eundem in sum. hoc verb.*

42 Cum matrimonium est nullum ex solo defectu consensus alterius coniugis, sufficit quod iste consentiat, & ad alterum maritali accedat affectu, nec est necessarium aliud remedium, vt matrimonium conualescat. *Comm. DD.*

43 Si sponsalia etiam iurata alter coniux rescindat, & alter liber manet, & cum res notabiliter mutantur, talis promissio non obligat. *c. quemadmod. de iureiur.*

TRIDENTINVM CONCILIVM circa matrimonium definiuit sequentia: I. Quòd matrimonium verè, ac propriè Sacramentum est à Christo Domino institutum. II. Quòd gratiam confert. III. Quòd non licet Christiano plures habere vxores, quia prohibitum est à lege diuina. IV. Quòd non solùm gradus consanguinitatis, & affinitatis in Leuitico cap. 18. expressi possunt impedire matrimonium, & dirimere contractum; sed etiam alia impedimenta ab Ecclesia instituta. V. Quòd potest Ecclesia in aliquibus illorum Leuitici dispensare. VI. Quod potuit Ecclesia statuere impedimenta dirimentia, & nullatenus errauit in hoc. VII. Quod matrimoniũ non potest dissolui, neque dissoluitur propter hæresim, neque molestam cohabitationem, vel absentiam affectatam. VIII. Quòd matrimonium ratum non consummatum potest dirimi per solemnem professionem religionis alterius coniugis. IX. Quod Ecclesia non errat docendo matrimonij vinculum non dissolui per adulterium, & neutrũ etiam innocentem posse adultero viuẽ-

te matrimonium contrahere, mæcharique cum qui dimissa adultera aliam duxerit, & eam quæ dimisso adultero alteri nupserit. X. Quod non errat Ecclesia quæ propter aliquas causas separat coniuges quoad thorum, & cohabitationem ad tempus certum, vel incertũ. XI. Quod clerici sacris initiati, vel regulares post solemnem professionem non possunt contrahere matrimonium; & si contrahant non tenet, quia obstat ei lex Ecclesiastica, & votum solemne emissum, neque per hoc vllo modo damnatur matrimonium. XII. Quod non possunt omnes contrahere matrimonium, qui castitatem vouerunt etiã si non sentiant se donum castitatis habere. XIII. Quod status coniugalis non est anteponendus statui virginitatis, vel cælibatus. XIV. Quòd prohibitio solemnitatis nuptiarum certis anni temporibus non est superstitiosa, nec tyrannica. XV. Quòd non sunt damnandæ benedictiones, nec cæremoniæ, quibus Ecclesia vtitur in matrimonijs. XVI. Quòd causæ matrimoniales spectant ad iudices Ecclesiasticos.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

MEDICVS.

Quas opiniones sequi in medendo teneatur.

1 CVm dubius est an medicamentum nocebit, vel proderit infirmo nõ potest illud applicare. *P. Azor. tom. 1. inst. moral. l. 2. c. 17. q. 11.*

2 Non potest certum medicamentũ pro incerto relinquere; & cùm non habet probabiles coniecturas, quod profuturum est infirmo, non potest illud applicare. *Comm. DD.*

3 Non licet nouas in infirmo experientias facere, nisi certum sit nullum nocumentum esse allaturas. *P. Azor. vbi sup.*

4 Cùm habet probabiles coniecturas quod medicamentum est profuturum, & non habet aliud, quod certò sciat esse profuturum, potest illud applicare. *Vasq. 1. 2. 10. 2. disp. 65.*

5 Cum non est uisi vnum remedium, & circa illud sunt opiniones probabiles, tenetur sequi tutiorem. *Comm. DD.*

6 Tenetur sequi opinionem, quæ constat ex experientia certa tamquam probabiliorem. *Vasq. vbi sup.*

7 Infirmarij peccant, qui relicta medicorum directione alijs vtuntur medicamentis, nisi in re parua, & tuta. *Comm. DD.*

8 Peccat mortaliter, qui medici officium exercet sine sufficienti scientia, nisi in defectu peritioris, & ex infirmi consensu illius imperitiam cognoscentis, & alioquin damna restituere tenetur. Et qui medicinam adhibet antequã ægritudinem cognoscat. Item qui plura, quàm opus est medicamenta facit infirmo applicari ex cõuentione cum pharmacopola. *Nauar. c. 25. n. 64.*

9 Peccat mortaliter, qui non vult pauperi ægroto, vel diuiti ob auaritiã soluere nolenti, mederi. A diuite autem post morbum potest coram iudice exigere stipendium. *Idem n. 60.*

10 Peccat, qui detrahit alijs medicis, ne ipso prætermisso vocentur ab infirmis. *Idem nu. 62.* Peccat etiam si in morbo periculoso non persuadet infirmo confessionem, vel admonet infirmi curam gerentes.

11 Peccat etiam mortaliter consu-

lens coitum ob sanitatem, vel solùm dicens: Si hoc faceres, sanareris. *Idem num. 62.*

12 Item si indigentem non admonet in mortis periculo, vt exeat à peccato. Item si accipit nimium stipendium, vel mediocre, si habet publicum eum pacto nihil amplius accipiendi, & tenetur restituere quamuis vltro sit oblatum. *Idem n. 62.*

13 Medicus non potest Doctoratus gradum accipere, vel medendi facultatem, nisi præstito iuramento coram Notario se admoniturum ægrotum, vt confiteatur, & si post tertium ab admonitione diem non fuerit confessus, se illum amplius non inuisurum, nisi ex cõsilio Confessarij differat confessionem. *Ex Bulla Pij V.*

14 Iudex non debet negare suspensum ad anatomiam. *Comm. DD.*

15 Quando de salute infirmi desperat, licitum est ei experientiam facere, etiam si probabilius sit fore nocituram dummodo probabile sit prodesse posse. *Comm. DD.*

16 Cum ægrotus est in probabili mortis periculo, & post tertiam ab admonitione diem noluit confiteri, non est deserendus. Immò cum propter obstinationem admonitio profutura non creditur, nec tenetur admonere, nec deserere, quia constitutio Pij V. non obligat in hoc casu. *Diana par. 3. tr. 4. res. 132.*

MENDACIUM.

1 Mendacium officiosum in re parua etiam in iudicio est peccatum veniale. *Sà hoc verb. n. 1.* Idem dic in Confessione, licet alij afferant esse mortale, quamuis materia sit leuis.

2 Mentiri in concione etiam in re leui quidã dicunt esse mortale, alij probabilius esse tantum veniale, nisi ex deceptione graue populi damnum sequatur, vel si id sciens concionator fiat in doctrina fidei, morum, miraculorum, aut vaticiniorum. *Idem vbi sup.*

3 Petenti, quod iam ei reddidisti, potes negare te illud recepisse, subintelligendo, vt tenearis reddere. *Comm. DD.*

4 Mendacium est significatio falsi, vel putati falsi cum intentione fallendi. *Nau. c. 18. n. 2. & 3.* Et est triplex, aliud formale tantùm, cum credit homo esse falsum, quod loquitur; aliud materiale tantùm, cum res aliter se habet, quam homo enuntiat; aliud tandem completum cum dicitur falsum putatum falsum cum intentione fallendi.

5 Mendacium in Confessione de peccato iam confesso non est mortale. *Idem c. 21. n. 37.*

6 Qui iurauit dicere, quod scit, potest dicere se nescire occulta, quæ non debet detegere. *Comm. DD.*

7 Mendacium notabiliter perniciosum, est peccatum mortale; officiosum autem etiam pro vita totius orbis non est dicendum, quod si dicatur cum iuramento semper est mortale. *Comm. DD.*

MEMORIA.

1 Omnis adultus Christianus tenetur scire sub peccato mortale Symbolũ Apostolorum, & orationem Dominicam Latina, vel vulgari lingua. *Nauar. c. 11. n. 18. p. 7.*

2 Memoria frequens de aliquibus peccati non expedit. *Idem c. 1. n. 32.*

MERCATOR.

1 Non tenetur dicere negotiationẽ, etiamsi

etiamsi ei sit occasio labendi in aliqua peccata mortalia. *Idem c. 3. n. 5.*

2 Ille dicitur exercere mercaturam, qui emit, vt vendat nulla rei facta mutatione. *Idem c. 27. n. 12.*

MERCENARIVS.

1 Iniustè impediens mercenarium à labore, tenetur damnum restituere. *Idem c. 17. n. 74.*

2 Qui non reddit mercenario pecuniam, de qua conuentio facta est, sed aliam rem pro pecunia, & indigens ille rem minoris vendere cogatur, tenetur conductor id quod amisit restituere. *Idem vbi sup.*

3 Mercenarium conducens non facta conuentione de pretio tenetur ei soluere tantum, quantum mos est soluere similibus. *Comm. DD.*

4 Qui à Rege pro colendis suis agris Indos accipit mercenarios, non potest illorum opera alijs locare, & lucrum ex locatione acceptum tenetur ipsis Indis restituere, non enim pro priuato, sed pro bono publico conceduntur. Vide supra *Indi Paruani. Vide vbi sup. Indi.*

MERETRIX.

1 Meretrix, nec alia quæuis mulier etiam religiosa non tenetur restituere ea, quæ etiam per blanditias obtinuit sine fraude ab amico potente donare; secus si per fraudem fingendo se virginem, vel cognitam solum à magnate. *Nauar. c. 17. n. 6.*

2 Non tenetur restituere acceptum pro actu turpi, sed peccat mortaliter accipiendo pro ipso, & idem dic de alijs fœminis. *Idem vbi sup. n. 31.*

3 Promissio facta meretrici pro actu turpi in foro interiori est inualida, potest tamen licitè exigi à meretrice ob intelligentiam, vel alium finem honestū, non verò, vt pretium turpitudinis. *Comm. DD.*

4 Ob vitandum maius malum possunt meretrices à Republica permitti, sed ex illarum lucro lucrum quærere est peccatum mortale. *Comm. DD.*

5 Obligandus est concubinarius ad eijciendam concubinam, licet hæc nimis vtilis esset ad oblectamentum concubinarij vulgò *regalo*, & deficiente illa, nimis ægre ageret vitam, & aliæ epulæ tœdio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficilè inueniretur. *In decr. Alexand. VII. 1666.*

MERITVM.

1 Meritum de condigno est actus humanus bonus factus ab eo, qui gratiam habet sanctificantem, & meretur gratiam, & gloriam. *Nauar. prælud. n. 3.*

2 Meritum de congruo est actus humanus bonus factus ab eo, qui non habet gratiam sanctificantem, cui ex quadam congruitate datur merces, vel spiritualis, vel temporalis. *Idem vbi sup.*

3 Opus factum ex voto magis meritorium est. *Comm. DD.*

METVS.

AN METVS causet inuoluntarium?

1 Metus causat inuoluntarium cùm voluntario mixtum, & à peccato non excusat in rebus intrinsece malis, aliquando tamen a præceptis positiuis excusat. *D. Tho. 1. 2. q. 6. art. 5. P. Azor. l. 1. c. 21. q. 1.*

2 Quanto maior est, tanto magis minuit voluntarium; concupiscentia autem quo maior, voluntarium auget, sed non liberum, & malus habitus minuit

nuit malitiam aliquantulũ. *Comm.DD.*

DE METV CADENTE IN VIRVM constantem.

3 Metus, vt sit cadens in virum constantem debet esse mali grauis. *Comm. DD.*

4 Metus excommunicationis non est cadens in virum constantem. *Comm. DD.*

5 Metus reuerentialis sine minis non est cadens in virum constantem; sed cadere potest in clericum respectu Episcopi. *Comm. DD. Ex Vill. to. 1. tr. 3. dis. 8.*

6 Preces importunæ non habent rationem metus cadentis in virum constantem. *Comm. DD.*

7 Vt talis sit, qui in virum constantem cadat, debet incuti ab eo, qui minus exequi potest, & ita vt non possit aliter excusari. *Comm. DD.*

8 Vt talis dicatur minor sufficit in fœmina, vel puero, vel debili persona. *arg. sex. in c. indignantur 33. q. 6.*

9 Est metus cadens in virum constantem, cum malum graue timetur filio, vxori, & similibus: & magis credendum duobus testibus metum affirmantibus, quam negantibus pluribus. *Vide Sanch. vbi sup. disp. 4. per totum.*

10 Metus ita inficit omnem contractum, vt metu factus vel sit irritus, vel irritandus. *Comm. DD.*

11 Qui per metum leuem aliquid ab alio extorsit in foro interiori debet restituere, sed non in exteriori, & sufficit reuerentialis ad hanc obligationem. *Nauar. c. 17. n. 15.*

12 Non est idem in foro conscientiæ consentire per metum, ac per blanditias. *Idem vbi sup.*

13 Metus reuerentialis annullat professionem pueri. *Comm. DD.*

14 An contractus per metum leuem factus in conscientia sit validus; alij aiunt, alij negant probabilius. *Sanch.*

15 Contractus onerosi, in quibus res pro re accipitur metu graui celebrati iure etiam positiuo sunt validi secundum probabilem opinionem, sed datur aduersus eos actio metus causa. *Vide Dian. p. 5. res. 118.* Excipe tamen ludum, & alienationem rerum Ecclesiasticarum, quæ si metu fiant, non valent.

16 Qui iuste malum minatur, quod potest inferre, & si animum inferendi non habeat, licite retinet, quod per talem metum extorsit. *Comm. DD. Ex Sanchez.*

17 In ciuitatis obsidione cum alicui non est cibus, licitum est carnes humanas edere non facto ad id homicidio. *Diana p. 3. tr. 6. res. 48.*

18 Metu mortis licet Missam celebrare sine altari, sine calice consecrato, aut vestibus sacris, modo id non fiat in contemptum religionis. *Vasq. apud Dian. in sum. hoc verb. nu. 2.* Item metu mortis licet matrimonium contrahere cum impedimento dirimente, dummodo non sit animus consummandi. Item peccatori occulto porrigere Sacramentum Eucharistiæ. Item conficere Sacramenta in materia dubia.

MILES.

1 Non tenetur abstinere à militia, quamuis sit ei occasio peccandi mortaliter. Vide *Bellum*. *Nauar. c. 5. n. 5.*

2 Milites S. Iacobi, & Alcantaræ, & alij similes verè sunt religiosi, & gaudent priuilegio canonis & fori. *Dian. in comp. verb. Ecc. nu. 29.* Sa verò ait, non esse simpliciter religiosos, nec dissoluere matrimonium ratum.

MINOR.

1 Minor est, qui nondum vigesimum

quintum annum impleuit. *L.1.ff.de min.*

2 Minor, qui iam vsum rationis habet licet non ciuiliter, potest tamen naturaliter obligari. *Villal. to.2. tract.19. dis. 10.*

3 Minor pubertati id est decimo quarto anno proximus potest etiam ciuiliter obligari cum authoritate Curatoris. *Idem vbi sup.!*

4 Minores, qui pubertatem superant, & non habent Curatorem, sine illius authoritate possunt tam ciuiliter, quam naturaliter obligari. *l.si Curatorem c.de in integ.rest.*

5 Res immobiles non possunt alienare etiamsi adsit authoritas Curatoris, nisi cum authoritate iudicis iusta interueniente causa. *L. 1. & per totum ff. de reb.& c.Vide Ant. Gomez.*

6 Filius familias, qui est sub potestate patris, si annos pubertatis impleuit, potest naturaliter, & ciuiliter obligari sine patris licentia, in his quæ non præiudicant. *L. tam ex contract. ff. de iure.*

7 Si pater non indiget opere filij, vt sustentetur, licitum est filio, vt victum quærat, quò voluerit ire. *Rebel. de iust. 2.p. l.1. q.8.*

QVI RESTITVTIONIS BENEFICIO gaudeant cum in contractu læsi sunt.

8 Minores, qui nondum 25. annum adimplerunt restitutionis in integrum beneficio gaudent, etiam si contractus Curatoris, & Iudicis authoritate celebratus sit, & hoc beneficium durat per alios quatuor annos vsque ad 29. sed post 29. non gaudent hoc priuilegio. *l.3.& 5.de in integ. rest. Gomez var.c.14. num. 1.*

9 Minor, qui notabilem donationem fecit sine causa, debet restitui, secus si causa matrimonij, vel remunerationis. *Vill.vbi sup.dis.11. nu.3.*

10 Non potest restitui, si post 25. annum ratificauit contractum, vel iuramento confirmauit. Hoc tamen potest à Curatore irritari. Item post professionem in religione approbata factum. *Idem vbi sup.*

11 In foro conscientiæ minor, cui pretium rei venditæ sine Curatoris authoritate solutum fuit, & ditior factus non fuit, potest beneficio restitutionis gaudere. *Rebel. vbi supra lib. 1. c.8. sec. 5. nu. 55.*

MIRACVLVM.

1 Peccat mortaliter qui vtitur miraculis falsis, vel qui scienter illa in concionibus narrat. *Comm. DD.*

DISPVT. II. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

MISSA.

De Missa definitione, & de re oblata in hoc sacrificio.

1 Missa est actio, qua ex institutione Christi Domini nostri in memoriam Passionis eius panis, & vinum in eiusdem corpus & sanguinem consecrantur, & sub eorumdem speciebus Deo offeruntur. *Nauar.c.25. n.110.*

2 Missa dicitur ab hoc nomine Missac, quod interpretatur oblatio spontanea. *Ex consil.sex,in decr.dei.*

3 Est verum, & excellentissimum sacrificium nouæ legis superans omnia veteris sacrificia. *Trid. ses.22.*

4 Sacrificium hoc est Latreuticum, Eucharisticum, impetratorium, & propitiatorium. *Comm. DD.*

5 Hoc sacrificium quoad debitum hono-

honorem & cultum nobis est necessarium. Quod licet à Christo Domino fuerit institutum, non tamen secundum omnia, quæ habet. *Comm. DD.*

6 In lege noua nullum aliud habemus sacrificium præter Missam; sed hoc infiniti valoris. *De fide.*

7 Materia quæ præsupponitur actioni sacrificandi est panis, & vinum. *Trid. vbi sup. c.2.*

8 Christus non in propria specie, sed sub alienis speciebus panis & vini, in quantum est terminus huius actionis, est oblatio huius sacrificij. *Ibid.*

9 Christus in nocte cœnæ instituit hoc sacrificium. *De fide.*

IN QVA ACTIONE CONSISTAT.

10 Oblatio panis, & vini non est de essentia huius sacrificij, nec ea cùm dicimus, *Vnde & memores*, &c. nec fractio hostiæ ante consumptionem, nec assistentium communio. *D. Tho. 3.p. art.6. ad 6.*

11 Consecratio est de essentia huius sacrificij, & in ea sufficienter comprehenditur tota illius essentia. *Idem vbi supra.*

12 In feria 6. hebdomadæ magnæ non fit in Ecclesia sacrificium. *Suar. to. 3. disp.75. sec.4.*

13 Sumptio sacramenti facta à celebrante est de essentia huius sacrificij, secundùm probabiliorem sententiam. *Bellarm. lib.3. de Missa c. vlt.*

14 Ex institutione diuina constat essentialiter hoc sacrificium ex consecratione, & sumptione; sunt tamen qui dicant essentiam illius in sola consecratione consistere. *Vide Suar. vbi sup.*

15 Sacrificium nostrum solo numero differt ab eo, quod factum fuit in cœna Domini, & in modo solius actionis ab eo, quod in Cruce oblatum fuit.

DE OFFERENTE HOC SACRIFICIVM.

16 Christus Dominus est, qui principaliter hoc sacrificium Missæ offert. *D. Tho. 3.p. q.83 art.1.*

17 Soli Sacerdotes possunt illud offerre, vt proprij ministri, & quilibet sacerdos licet hæreticus, validè illud conficit, & offert. *Suar. vbi sup. sec.1.*

18 Fideles omnes possunt offerre hoc sacrificium, Sacerdos autem vt minister ad id ab Ecclesia deputatus, & qui assistendo cooperantur Missam illam etiam offerunt. *D. Tho. vbi sup. art. 6. & 5.*

19 Sacerdos pro se, & pro alijs hoc potest sacrificium offerre, nec non qui Missam audit. *Comm. DD.*

20 Sacerdos tenetur offerre hoc sacrificium generaliter pro omnibus fidelibus viuis, atque defunctis. *Trid. sess.22. can. 3.*

21 Sacrificium hoc potest offerri pro infidelibus, qui non sunt excommunicati. *Aug. epist.59.*

22 In *Memento* potest fieri priuata oratio pro excommunicatis. *Suar. 3.p. disp.78. sec.2.*

23 Non potest offerri pro damnatis, nec pro existentibus in Limbo. *Aug. in Enchi. c. 109.*

24 Pro animabus Purgatorij potest, ac debet offerri. *Trid. sess.22. c.2. & can. 5.* Pro existentibus autem in cœlo non potest offerri vt propitiatorium; benè tamen vt sacrificium laudis, & gratiarum actionis. *Suarez to.3. disp.78. sec.3.*

DE EFFECTV HVIVS SACRIFICII.

25 Etiamsi à malo offeratur ministro, habet suum effectum ex opere operato. *D. Tho. 3.p. q.79. art.5.*

26 Habet effectum etiam ex opere operantis ad impetrandum id, pro quo offertur consequendo; & quamuis ex

sola

sola ratione sacrificij non causet gratiam ex opere operato, comparabitur tamen pro orationem, eleemosynam, & alia pia opera. *Idem vbi sup.*

27 Ex opere operato, & ex opere operantis virtutem habet impetrandi veniam pœnæ temporalis pro peccatis debitæ. *c. cum infirmitas de pœnit. & remiss.*

28 Pœnæ temporales, quibus in hac vita affligimur sæpe sunt pro peccatis, & per hoc sacrificium ab illis liberamur. *Comm. DD.*

29 Valet ex opere operantis ad bona temporalia impetranda. *Comm. DD.*

30 Offerentibus hoc Sacrificium correspondet effectus ex opere operato, & duplo maior assistentibus, ac ministrantibus. *D.Tho. vbi sup.*

DE REQVISITIS EX PARTE PERSONÆ, vt habeat effectum ex opere operato.

31 Vt habeat effectum ex opere operato, requiritur capacitas, quæ acquiritur à Baptismo, & quod sit homo in via, & non in termino. *Comm. DD.*

32 An persona pro qua offertur debeat esse in gratia, vt illi prosit dubium est inter DD. affirmat P. Suarez. Necessarium est, vt ille pro quo offertur illo indigeat. *Suarez to.3. disp.79. sec.10. Comm. DD.*

33 His positis infallibilem sortitur effectum ex opere operato etiam si id ignoret is, pro quo offertur. *Comm. DD.*

AN SORTIATVR SVVM EFFECTVM cùm offertur contra obedientiam, vel contra iustitiam.

34 Non desinit sortiri suum effectum ex eo, quòd offeratur contra obedientiam, vel contra iustitiam; peccat tamen qui sic offert. *Vide Suarez vbi sup.*

35 Si ipse celebrans non applicat Missam, etiam si à Prælato applicatur non sortitur suum effectum secundum probabiliorem. *Suar. to.3. disp.79. sec.5.*

36 Sufficit applicatio virtualis, sed melior est actualis. *Comm. DD.*

37 Qui Missam in ipsa celebratione non applicauit, postea non potest, nisi quoad deprecationem ex opere operantis. *Suar. to.3. disp.76. sec.9.*

AN POSSIT SACERDOS ANTICIPARE Missas pro intentionibus futuris.

38 Negatiua sententia est omnino vera, affirmatiua improbabilis. *Vill. tr. 8. dif. 12. to. 1.*

39 Cum intentio est certa, potest sacerdos Missas anticipare; & cùm scit alium Missas debere, potest illas pro eo facere. *Comm. DD.*

40 Non potest sacerdos religiosus quando est extra communitatem pro ea res sacras facere, vt postea sibi alias reseruet, nisi admonito Prælato. *Vill. vbi supra.*

41 Qui celebrant, vel faciunt celebrare pro seipsis Missas, vt eis prosint post mortem satisfaciunt pro culpis præsentibus, & non respiciunt solas intentiones futuras. *Comm. DD.*

AN VALOR MISSÆ SIT INFINITVS, ita vt tantum valeat oblata pro pluribus quantum pro vno?

42 Sacrificium hoc tam ex parte Christi offerentis, quam ex parte rei oblatæ infinitum habet valorem. *Suar. to.3. disp.79. sec.12.*

43 Licet quamplures concurrant ad offerendum hoc sacrificium non minus accipiunt, ac possunt impetrare, ac si tantum vnus offerret. *Comm. DD.*

44 Effectus huius sacrificij ex opere operato est finitus, cum tamen pro pluribus offertur omnibus illis prodest æqualiter ad impetrandum, non verò ad

ad satisfaciendum; quia satisfactio fit per actionem finitam. *Comm. DD.*

PRO QVIBVS SACRVM SACERDOTES offerre teneantur?

45 Hæc obligatio sæpe oritur ex voto, præcepto, vel promissione, & inde obligat. *Comm. DD.*

46 Qui onus dicendi Missas, quas alius debebat, suscepit, quamuis stipendium non acceperit, tenetur dicere, vel monere debitorem. *Comm. DD.*

47 Obligatio Missas dicendi potest esse vel ob beneficium simplex, vel Curatum, vel aliunde; & qui per se ob iustum impedimentum non potest tenetur per alium dicere. *Comm. DD.*

48 Parochus non tenetur quotidie pro populo celebrare, satisfaciet diebus festis pro illo celebrando, & in hoc debet seruare consuetudinem suæ Ecclesiæ. *Suar. to. 3. disp. 68. sec. 2.*

49 Tenetur sacerdos celebrare pro eo, à quo accipit stipendium, & in hoc nulla committitur simonia. *Comm. DD.*

50 Non satisfacit sacerdos pro eo qui stipendium dedit applicando solam impetrationem, tenetur enim totam etiam satisfactionem applicare, impetrationem autem potest etiam pro alijs. *Suarez vbi sup. disp. 86. sec. 2.*

SECTIO II.

Quod sit Missæ iustum stipendium, & de Missæ circumstantijs.

1 IVstum Missæ stipendium non est taxandum iuxta integram sacerdotis sustentationem, licet alij hoc sentiant. *Suar. to. 3. disp. 86. sec. 1.*

2 Cum obligatio Missas dicendi est propter titulum aliquem Ecclesiasticũ, stipendium licet magnum potest accipi. *Comm. DD.*

3 Stipendium taxatum ab Episcopo iustum iudicandum, & vbi non est taxatum, consuetudo seruanda. *Comm. DD.*

4 Sacerdos diues potest pro Missis stipendium recipere. *Comm. DD.*

AN SACERDOS PAVPER POSSIT pro vna Missa plura stipendia recipere?

5 Affirmatiuam sententiam falsissimam vocat Villalobos: & Alexander VII. *Ann. 1665. 24. Septemb.* damnauit sub pœna excommunicationis, soli Papæ reseruatæ propositionem sequentem: Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem Missa licitè accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus, ipsimet celebrãti correspondentem, idque post decretum Vrbani VIII. Negatiua igitur sententia tenenda est nisi forte sacerdos esset in extrema necessitate, & tum posse id à Papa concedi asserunt Doctores. *Suar. to. 3. disp. 86. sec. 4.* Similiter damnata est propositio hæc: Non est contra iustitiam pro pluribus sacrificijs stipendium accipere, & sacrificium vnum offerre: neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam iuramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram. *Dec. Alexand. VII. ann. 1665. 24. Sept.*

AN QVI PLVRES MISSAS ACCIPIT, possit per alios dicere minori pretio.

6 Qui habet capellanias pinguis stipendij, potest ordinario pretio Missas per alios dicere. Non possunt autem alij minori, quam acceperint, pretio alteri dicendas commendare; nam damnata est ab Alexandro VII. *Ann. 1665. 24. Sept.* sequens propositio: post decretum Vrbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere, collato illi stipendio minori,

ri, alia parte stipendij sibi retenta: quia nullus, ait Nauarrus est titulus, quo Sacerdos iste hoc lucrum sibi reseruet. *Cap.23.n.91.*

7 Parochus, vel Collector Missarum pro labore in colligendis licitè potest aliquod stipendium sibi retinere. *Villal. vbi sup.dif.18.*

8 Sacerdos sacra dicturus potest pro libito, vel in totum, vel secundum partem stipendium remittere. *Idem vbi supra, dif. 17.*

AN PECCET MORTALITER, QVI diu differt pro accepto stipendio Missas celebrare?

9 Affirmatiuè respondetur. *Comm. DD.* Sed hæc obligatio non petit, vt statim incipiat illas celebrare, poterit autem pro quinquaginta Missis stipendia recipere, & his dictis alia quinquaginta parum magis, vel minus. *Villal. vbi sup.dif.18.*

10 Testamentarij, quo citius potuerint tenentur testatoris exequi voluntatem, & dare operam, vt Missæ celebrentur quam primum. *Idem vbi sup.*

11 Qui oblationes defunctorum, aut negant Ecclesijs, aut difficulter reddūt tanquam egentium necatores excommunicentur. Verba sunt concilij Carthaginensis 4. *c.39.*

AN TENEATVR SACERDOS QVOTIDIE celebrare?

12 Non tenetur quotidie celebrare, erit tamen perfectius, si vitam statu dignam habeat. *Comm.DD.*

13 In Ecclesijs Cathedralibus, Collegialibus, & Parochialibus, in quibus est sufficiens sacerdotum numerus Missa debet quotidie celebrari, & obligatio hæc est in materia graui. *c.cum creatura de Eccles. 61. Miss.*

AN LICEAT OMNIBVS DIEBVS celebrare?

14 In feria V. in cœna Domini omnibus sacerdotibus licitum est celebrare. In VI. prohibitum est, licet tamen Eucharistiam sumere, non tamen sumenda sine vrgente necessitate. *Suar.to. 3. disp. 80.sec.3. Idem vbi sup.*

15 An Sabbatho sancto liceat celebrare, alij aiunt, alij probabilius negant, etiam si tali die cadat Annuntiationis festum. Vt autem commodè possit populus eo die Missam audire propter præceptum, disponere debet Prælatus, vt Missæ diuersis horis in Ecclesiis celebrentur. *Idem vbi sup. Villal. tr. 8. dif.20.*

AN POSSIT SACERDOS PLVRIES, quàm semel celebrare eodem die?

16 Non licet sacerdoti nisi semel in die celebrare, excepta natiuitate Domini, in qua potest tres Missas dicere. *c. consuluisti de celeb.Miss.*

17 Si necessitas occurrat, pluries quam semel potest celebrari in casibus sequentibus: Primus est cum Sacerdos habet plures Parochias, sed in hoc casu consulenda est consuetudo, & intelligendum in diebus festis. *Suar. to. 3.disp. 80. sec. 4.*

18 Tres etiam Missas dici posse in necessitate affirmat Suarez. *Vbi sup.*

19 Qui duas Missas dicit, non debet in 1. sumere ablutionem, si enim sumpsit non poterit aliam dicere, etiam in Natiuitate. *c. ex parte de cel. Miss.*

20 Qui habet duas Parochias in feria V. & VI. sanctę hebdomadæ in principaliori tantùm Eucharistiam seruet; Si verò inaduertenter illam in vtraque seruauerit, non sumat vinum in prima communione. Si autem ex inaduertentia sumpserit, teneat sacramentum in alia Parochia, & non sumat. *Vide Suar. vbi sup.*

21 Cùm

21 Cùm in die festo magnus est populi concursus, ita vt omnes Ecclesia non capiat; duas licet Missas celebrare, nisi commode possit extra Ecclesiam dici in altari portatili. *Leo Papa in simili necessitate sæpius in eodem die celebrauit.*

22 Si antequam sumat lauatorium multi concurrant, vel magna aliqua persona ad audiendum sacrum, nec sit alius sacerdos, poterit aliam Missam dicere. *De hac negat Suarez vbi sup.*

23 An possit dicere duas Missas in die festo, quando defunctus sepeliendus est, alii aiunt, alii probabilius negant; quia non videtur vrgens necessitas. *Vill. vbi sup. dif. 21.*

QVA HORA DICENDA MISSA SIT.

24 Tempus legitimum Missam dicendi est ab aurora vsque ad meridiem. *Ex rubr. Missalis.* Prima autem Missa in Natiuitate Domini celebratur, reliquæ non ita. *c. nocte sancta de consec. dis. 2. Contrarium asserit Suar. to. 3. disp. 80. sec. 4.*

25 In die resurrectionis non licet noctu celebrare. *Comm. DD.*

26 Cum in festiuitate solemni concio finitur prima, vel secunda hora post meridiem licitum est tunc Missa celebrare. *Roder. to. 1. qq. reg. q. 24.*

27 Iter agentes, qui antea celebrare non potuerunt, possunt Missam dicere vna hora post meridiem. *Vill. vbi sup.*

28 Peccat mortaliter, qui sine sufficiẽti causa Missam dicit post meridiem. *Comm. DD.*

29 Missa solemnis non habet horam determinatam. *Comm. DD.*

30 Episcopus potest dispensare, vt quis Missā dicat ante auroram, nequit tamen hoc priuilegium perpetuum dare. *Suar. vbi sup.*

31 Eugenius IV. concessit Franciscanis iter agentibus, vt tertia hora post meridiem possint Missam dicere, & eisdem concessit Leo X. ex Prælatorum licentia, vt matutinis finitis possint Missam dicere. *Vide Eman. dis. 4. q. 47.*

AN MISSA POSSIT DICI EXTRA Ecclesiam.

32 De iure communi non potest Missa dici extra Ecclesiam, & locum sacrum, & contra hoc faciens peccat mortaliter. *Trid. sess. 22. c. de obser.*

33 De licentia Episcopi licitum est in priuatis Oratorijs celebrare, quod passim fit, sed sine magna necessitate non est concedendum. *c. Miss. de cons. dist. 1.*

34 In necessitate infirmo Eucharistiam ministrandi, vel vt populus concurrens sacrum audiat licitum est extra Ecclesiam in altari portatili celebrare. *c. 1. & c. concess. de cons. dist. 1.*

35 In mari, & in fluminibus, vbi periculum non est effundendi sanguinem noua concessione Vrbani licitum est. *Ex Bull. Vrbani VIII.*

36 Iter agentibus, vbi Ecclesia non est, licet aliquando in altari portatili Missam dicere, & hoc præcipuè Episcopis. *c. vlt. de priu. in 6.*

37 Religiosis concessum est, vt in prædijs monasteriorum suorum possint Missam dicere, & Capella, Ecclesias, vel Oratoria erigere, & ædificare, & ibi Confessiones audire, & Eucharistiam ministrare. *Sixt. IV. Bull. 33.*

38 In infirmorum cellis licitum est in altari portatili, vt Eucharistiam sumant, vel solùm, vt Missam audiant, celebrare. *Comm. DD.*

39 In sæcularium priuatis domibus ex Alexandri VI. concessione possunt religiosi Missam dicere in altari portatili, hoc tamen priuilegio vtendum non est nisi vrgente necessitate. *Ex Alexand.*

 VI.

VI. Vide F. Ema. Rod. to. 1. q. 2. reg. q. 43. art. 4.

40 Gregorij XIII. concessione nostræ Societatis Sacerdotibus in Minoribus vineæ Domini laborantibus licitum est in quauis mundi plaga extra Ecclesiam in altari portatili Missam dicere. *Ex comp. priu. verb. altare.*

AN LICEAT SACRUM FACERE in Ecclesia violata? Vide circa hoc supradicto verbo, Ecclesia.

41 Si Ecclesia violetur, & tunc sacerdos Missam dicat, illam prosequi tenetur si Canonem dixerat; si verò ad illam non accesserat, & Ecclesia erat benedicta tantum, potest illam reconciliare, vt habetur in cæremoniali Romano. *Missale Rom. ver. in defect. parag.* 10 Si autem erat consecrata, Missā relinquat, quia à solo Episcopo, vel ab alio de eius licentia potest reconciliari. *c. si Ecclesia de consec. Eccl. vel alta. c. aqua & c. consuluisti de cons. Eccl. Ex cōp. verb. Benedictio n. 14.*

42 Prælati Franciscani possunt Ecclesias violatas etiam consecratas reconciliare aqua ab ipsis benedicta, ex Leonis X. priuilegio, si absit Episcopus plusquam duas dietas id est 14. leucas. *Ex Leone X. priuil.*

AN NECESSARIUM SIT ALTARE consecratum ad faciendum sacrum?

43 Altare consecratum fixum, vel portatile capax calicis, & hostiæ necessarium est. Nil autem interest, si aliqua calicis particula non capiatur. *c. altaria 2. de cons. dist. 2.*

44 Si ara frangatur, ita vt nulla illius pars calicem, & hostiam capere possit consecrationem amittit. *Suar. to. 3. disp. 82. sec. 5.*

45 Cum Ecclesia destruitur non potest celebrari in altari, quod remanet etiam si fuerit consecratum. *c. ligneis de cons. Eccl.*

46 Cum ara frangitur ita vt nulla pars remanens possit calicem, & hostiam capere, an si inter se partes glutine vniantur consecrationem conseruet? dico non conseruari quia cum ex *nu. 44. præcedente* constet amissam fuisse, non conseruari perspicuum est.

SECTIO III.

QUIBUS PARAMENTIS ALTARE vestiendum est.

1 Altare debet habere lineum pannum, & mappulam, vel saltem duplicata mantilia, & corporalia. *Miss. in rubr. n. 20.*

2 Missam sine corporalibus dicere peccatum esset mortale, nec debent serico ornari in medio. *c. consuluisti 1. de conser.*

3 Secundum Missale Romanum necessaria est hizuela, sed non est necesse, vt sit linea. *Parna pal a necessaria est ex Miss.* Sine ea verò celebrare non est peccatum, vbi mos est calicem corporalibus cooperire. *Vide Sua. qui asserit contrariū.*

4 Duæ candelæ accensæ, vel saltem vna cerea necessariæ sunt: si autem aliquando cum oleo diceretur absque scādalo peccatum non esset. *c. vlt. de celeb. Miss. Suar. vbi sup.*

5 Sine Missali, quod saltem Canonē habeat celebrare non licet. In casu autem necessitatis liceret Sacerdoti prædito fideli memoria. *Suar. vbi sup.*

6 Circa reliqua altaris paramenta nullum est præceptum expressum, seruanda tamen Ecclesiæ consuetudo. Dicere autem Missam sine Cruce, vel frōtali non erit mortale. *Vill. to. 1. tr. 8.*

7 Fa-

7 Faciens sacrum cum paramentis valde immundis, & præcipuè corporalibus, peccat mortaliter propter grauem irreuerentiam. *c.2.de iust.Eccl.*

AN CALIX, ET PATENA NECESSARIA sint ad Sacrum faciendum? Respondetur, quod sit, quia sic iure statutum est. c. vlt. de celeb. Miss.

8 Calix, cuppa, & patena debent esse aurea, vel argentea, & saltem stannea, & non ex alia materia, & ab Episcopo consecrata. *c.vbi calix de consec. dist. 1.*

9 Societatis Sacerdotes, qui mittuntur à Præposito nostro Generali in loca remotissima, à quibus adiri non potest Sedes Apostolica, vestes Sacerdotales, pallas, corporalia, calices, altaria, & cæmeteria, si Episcopus qui ea faciat catholicus ibi non adsit, in eis partibus benedicere possunt. *Ex comp. priuil.*

10 Cùm cuppa calicis, vel patena post consecrationem deaurantur, amittunt consecrationem, non verò cum deaurationem amittunt. *Villal. vbi supra num. 5.*

11 Cùm cuppa calicis per totum pedi adhæret, etiam si separetur, consecrationem non amittit, amittit vero si separetur per fractionem. *Suar.to.3.dis. 81.sec.7.*

12 An pyxis, vel custodia, in qua Christi corpus reseruatur, debeant consecrari, alij negant, alij probabilius affirmant. *Suar. vbi sup.*

13 Reliqua vasa, quæ non tangunt corpus Christi non indigent consecratione. *Comm. DD.*

AN AD SACRVM FACIENDVM requirantur vestes sacræ? & respondetur quod sic.

14 Vestes sacræ sunt sex, Amictus, Alba, Cingulum, Manipulus, Stola, Casula, Amictus, & Alba debent esse linea, reliqua vel ex lana, vel ex serico. *Til. vbi sup.*

15 Omnes prædictæ vestes debent esse benedictæ, & illarum forma destructa amittunt benedictionem, non verò si solùm resarciantur. *c. vestimenta de consec. dist.1. Comm.DD.*

16 Stola potest pro cingulo deseruire, & manipulus pro stola, si longus est. *Vill.vbi sup.*

17 Qui sacrum faceret sine aliqua ex his vestibus mortaliter peccaret. *Nauar.c.25. n.84.*

18 Vbi mos est vtendi cingulo non benedicto non esset mortale. *Scot. in 4. 32. q. 2.*

19 Si vestimenta hæc essent valde immunda, peccatum mortale esset illis in Missa vti; nudis autem pedibus Missam dicere solum esset veniale, nullum verò cum scandalis. *Vill. vbi sup.*

20 Cooperto capite non potest Missa dici, nisi cum dispensatione, vel cessante scandalo in necessitate. *Comm.DD. Ex c.nullus, de cons. dist.1.*

21 Sacerdotis communes vestes longæ debent esse propter decentiam. *Comm. DD.*

22 Vrgente graui necessitate potest sine ministro Missa celebrari; fœmina nullo modo est admittenda. *Comm.DD.* Vti stola, vel manipulo non benedicto, vel sine aliquo ex his dicere sacrum in necessitate nullum erit peccatum.

23 Prælati Franciscani ex priuilegio Leonis X. possunt solemniter benedicere Ecclesias, Oratoria, & omnia sacra ornamenta præter aras, & calices; & illis absentibus idem licet eorum vicarijs, & præsidentibus. *Ex Em. Rod.9.*

QVA VENERATIONE TEMPLA, vasa, & vestes sacræ tractari debeant?

24 Quidquid agitur præter reueren-

tiam his rebus debitam illicitum est. *Comm. DD.*

25 Prohibitum est ne laici, & præcipuè fœminæ calicem, patenam, aram, & corporalia contingant, & contrarium sine necessitate facientes peccant venialiter. *Dist. 23. per multa capita. Comm. DD.*

26 Vestes sacræ, si adhuc scissæ possunt seruire ad ministerium ad quod deputatæ sunt, non amittunt benedictionem, Purificatorium non est benedictum. *Ex comp. Min.*

27 Fratres laici Minores ex priuilegio possunt calices tangere, & corporalia lauare etiam prima vice. *c. nemo de consec.*

28 Corporalia, & purificatoria lauanda sunt prima vice à Diacono in vasis ad id solum deputatis; secunda vice etiam à fœminis laicis possunt licitè lauari. *Suarez vbi supra.* Aqua verò, qua lauantur prima vice in piscinam effundenda. *Vill. vbi sup.*

29 His vasis etiam amissa consecratione, vel ornamentis amissa benedictione, vti non licet in rebus profanis, & ligna Ecclesiæ dirutę non sunt ad ignem coquinæ ferendæ, nec ad alios profanos vsus. *c. altaris pallia de cont. dist. 1.*

30 Altaria, palla, cathedra, candelabrum, & velum si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur: quia non licet ea quæ in sacrificio fuerint, malè tractari, sed incendio vniuersa tradantur. *Villal. vbi supra.* Cineres quoq; eorum in Baptisterium inferantur, vbi nullus transitum habeat, aut in pariete, aut in fossis pauimentorum iactentur, ne introeuntium pedibus inquinentur. Hæc verba sunt Clementis Papæ *in c. Altaris pallæ, de consecr. dist. 1.* Hæc autem non videntur obligare sub mortali.

31 Si vasa consecrata, vt calices, patenæ, & pyxides consecrationem, & formam omnino amiserint, & ab artifice in aliam formam mutentur, materia illa vti in rebus profanis non videtur illicitum, cùm frangi aut scindi possint pro pauperibus alendis. *Suar. vbi sup.*

32 Licitum est clericum sepelire cum ornamentis sacris, quibus vtitur in Ecclesia. *Vill. vbi sup. dis. 29.*

33 Res, vel domos profanas in vsum altaris conuertere, & idolorum templa in Dei cultum conseruare licitum, & pium est. *Suarez to. 3. disp. 82. sect. 1.*

QVÆ PRÆPARATIO AD MISSAM celebrandam necessaria sit?

34 Missam ante Matutinum celebrare peccatum mortale non est, etiam sine causa, nisi in communitate, & in Missa solemni. *Idem vbi sup.*

35 Ieiunium naturale, id est vt nil cibi, vel potus ante Missam sumatur sub præcepto est ad mortale obligante, & ex consilio Limensi nec thabacum in puluere, nec in fumo. *Vide verb. Eucharistia.*

36 Non lotis manibus celebrare non est peccatum mortale, nec præparationem in Missali positam omittere, licet melius sit illam obseruare, sed de ea nullum est præceptum. *Comm. DD.*

37 Sacerdos, vt Missam dicat talem habere debet dispositionem, vt rem ita sanctam irreuerentiæ periculo non exponat. *Comm. DD. ex c. commun. 33. q. 13.*

38 Celebrare in peccato mortali vnum tantum est peccatum, habet tamen duplicem malitiam propter irreuerentiam factam sacrificio, & communioni. *Vill. vbi sup. dis. 31.*

AN SACERDOS PRÆCEPTVM habeat dicendi omnia, quæ sunt in Missali, & nihil addendi?

39 Respondetur, quod sic. Et si aliquid graue mutet, vel omittat aduer-

tenter

tenter, præcipuè ex Canone Misſæ peccat mortaliter. *Trid. ſeſ. 22. de obſeru. in celebr.*

40 Qui ex obliuione Gloria, vel Credo omittit nec tenetur, nec debet reiterare.

41 Religioſi in Canone Miſsæ, cum dicunt Antiſtitem noſtrum, debent Epiſcopum nominare, & non ſuum Prælatum; ſi autem ex obliuione, vel ignorantia omittatur non eſt mortale, mortuo tamen Epiſcopo omittuntur verba illa. *Miſcell. in rubr.*

42 In Miſsa, quæ cantatur dum miniſtri Epiſtolam, & Euangelium cantant, illa debet Sacerdos recitare ſecundùm probabiliorem. *Nauar.*

43 In feſtiuitate alicuius Sancti Miſſam dicere de alio nullum eſt peccatum; in ſolemnibus autem cōſultius erit Miſſam diei celebrare. *Suar. vbi ſup.* Contrarium tamen ſunt qui excuſent à peccato. *Vide Vill. vbi ſup.*

44 Cum incœpta Miſsa concurſus populi aduenit, probabilius eſt poſse tunc Miſsam reiterari, etiam ſi dictum ſit Euangelium. *c. nullus de conſec. diſt. 1. Comm. DD.*

45 Qui cœptam Miſsam non abſoluit ſine cauſa vrgenti mortaliter peccat præcipuà ſi dicta ſit Epiſtola, vel Euangelium. *Comm. DD.*

46 Si omitteret aduertenter Sacerdos aliquam grauem cæremoniam, peccaret mortaliter. *Vill. vbi ſup.* Et ſi guttam aquæ non miſceret cum vino, & non poſset faciliter afferri, relinquenda eſset Miſſa, niſi iam facta eſſet conſecratio.

47 Ex priuilegio Minorum cum tales, ac determinatæ Miſſæ petuntur, alias pro tempore occurrentes dicendo poteſt ſatisfieri. *Leo X. refertur in comp. Min. verb. Miſsa n. 13.*

48 Qui accipit ſtipendium pro dicenda Miſſa votiua alicuius Sancti, ſatisfacit Miſſam diei celebrando. *Comm. DD.*

49 Qui cœpta Miſſa recordatur ſe non eſſe ieiunum, vel eſſe excommunicatum, tenetur illam relinquere, ſi poteſt ſine ſcandalo. *Comm. DD.* Si autem Canonem incœperit proſequi debet, actum eliciendo contritionis.

DE DEFECTIBVS IN MISSA OCCVRRENTIBVS.

50 Si defectus eſt ſubſtantialis ſupplendus eſt, & de hac materia Miſſale conſulendum eſt. *Videatur Miſſale.*

51 Cum poſt ſumptionem Corporis Chriſti aduertit Sacerdos ſolùm aquam, vel acetum appoſita fuiſſe, an teneatur nouam hoſtiam cum vino de nouo conſecrare alij aiunt, alij probabilius negant. Vide *Miſſale. Suar. to. 3. diſp. 85. ſect. 1.*

52 Cum per ignorantiam turbationem, vel inconſiderationem Sacerdos non ſupplet defectum à mortali excuſatur. *Nauar.*

53 Cum Sacerdos incœptam Miſſam non poteſt perficere, ſi eſt ante conſecrationem non eſt neceſſarium vt ab alio finiatur, ſi verò facta conſecratione contingat mors, vel aliud impedimentum, tenetur alius Sacerdos etiam non ieiunis ſacrificium perficere. *Suar. vbi ſup.* Si verò non ſit Sacerdos poteſt laicus vtramque ſpeciem conſumere, etiam non ieiunus, cum cuſtodiri non poſſunt debita reuerentia.

DE DEFECTIBVS ACCIDENTALIBVS.

54 Si accidentalis defectus eſt grauis, & non poteſt vitari, Miſſa non eſt dicenda, ſi autem leuis ſit, vt cum hoſtia leuem habet maculam, vt fracturam, vel vinum eſt nouum, & ſimilia nihilominus

minus celebranda. *Villal. vbi supra dif. 33.*

55 Etiam si defectus sit grauis si non est substantialis, Missa iam cœpta regulariter loquendo est perficienda, nisi possit relinqui sine scandalo. *Comm. DD.*

56 Qui omisit Credo, vel vnum Euangelium pro alio, vel vnam Missam pro alia recitauit, non tenetur cum aduertit, errorem hunc corrigere, sed prosequi ne præuertat ordinem. *Vide Vill. vbi sup.*

AN NECESSARIVS SIT QVI IN Mißa Sacerdoti ministret?

57 De iure positiuo est, quod sit minister, & quod sit masculus, à longè tamen poterit fœmina respondere. *Conc. Basil. ses. 21. c. 1. de cohab. cler.*

58 Necessitate vrgente poterit Missa sine ministro celebrari: quod si minister malè pronunciet, nil interest. *Suarez vbi supra.*

SECTIO IV.

De præcepto Mißam audiendi.

1 PRæceptum hoc obligat sub mortali, & integra debet audiri, quod si parum non audiatur, verbi gratia, vsque ad finitam epistolam, solum erit veniale. *c. Missas, & c. omnes fideles. Dic. c. omnes fideles.*

2 Paruitas hæc materiæ non est intelligenda in Missœ substantialibus, & ideo qui consecrationi, & simul consumptioni abesset Missam non audiret. *Comm. DD.*

3 Sufficit vnius dimidiam, & alterius Sacerdotis alteram dimidiam Missam audire. *Vide Vill. vbi sup.*

4 Minister, qui alio se contulit pro apportandis ad Missam necessarijs Missæ præcepto satisfacit. *Comm. DD.*

5 Audire Missam idem est quod assistere.

6 Pueri vsum rationis habentes Missam tenentur audire. *Comm. DD.*

7 Episcopi ex decentia tenentur quotidie Missæ assistere. *c. vlt. de priuil. in 6.*

8 Ad satisfaciendum huic præcepto necessaria est intentio, & sufficit virtualis, qui autem habuit voluntatem non satisfaciendi, si intra tempus obligans mutet voluntatem satisfacit. *Suarez vbi sup. sec. 3.*

9 Qui Ecclesiam petit ad audiendam Missam, vt in ea aspiciat meretricem, satisfacit præcepto. *Idem ib.*

10 Qui desiderans præcepto satisfacere incipit Missam audire, nisi postea distrahatur voluntariè præcepto satisfacit, si verò voluntariè distrahatur in maxima parte non satisfacit. *Idem vbi sup. sect. 3.*

11 Horas, vel Rosarium recitans dum Missam audit satisfacit, & si id faciat ne ad vana, vel inhonesta mens diciat ne ad vana, vel inhonesta mens distrahatur bene faciet, melius autem faciet si ea, quæ sacræ illæ actiones significant, meditetur. *Idem vbi sup.*

12 Cum Confessor pœnitenti iniunxit, vt duas Missas audiret, qui simul illas audit pœnitentiæ satisfacit, sed contraria sententia videtur probabilior. *Azor. & Vill. vbi sup. dif. 35.*

QVI POSSINT AB HOC PRÆCEPTO excusari?

13 Impeditus spiritualiter, vt excommunicatus, & interdictus excusantur ab hoc præcepto, peccant tamen non procurando absolutionem. *Suarez vbi sup.* Tempore autem interdicti, qui habent priuilegium, & in carcere detenti, qui habent facultatem exeundi non excusantur secundum probabiliorem sententiam. *Vill. vbi sup. dif. 36.*

14 Qui

14 Qui habent ignorantiam inuincibilem, vel obliuionem naturalem excusantur. *Comm. DD.*

15 Impotentia naturalis etiam excusat, nec tenetur infirmus Sacerdoti stipendium soluere vt is domi Missam dicat. *Suarez vbi sup.*

16 Impotentia moralis, vt magnus labor, notabilis bonorum amissio, & grauis difficultas ab hoc præcepto excusant. *Idem vbi sup.*

17 Qui sine decore non potest exire in publicum, qui sine periculo, vel magno incommodo socios itineris non potest relinquere, excusantur. *Idem vbi supra.*

18 Cum locus, vbi Missa celebratur vltra leucam distat, vel minus, cum pluuia, vel acris tempestas imminet, excusat hæc moralis impotentia. *Nauar.*

19 Charitas in rebus necessarijs, vt ægroto seruiendi, vel sacramentum pœnitentiæ, vel alia administrandi, vel scandalum etiam mere passiuum vitandi excusant ab hoc præcepto. *Comm. DD.*

20 Proprium officium, vt illorum qui Castella, vel portas ciuitatis custodiunt, obedientia iusta, vt famulorum, & mancipiorum excusant ab hoc præcepto. *Comm. DD.*

21 Famuli, quibus frequenter Domini Missæ auditionem impediunt, tenentur cum commodè possunt talem dominum deserere. *Vill. vbi sup.*

22 Legitimè introducta consuetudo viduas excusat post mortem mariti per aliquod tempus. *Suarez vbi supra.* Idem dic de puellis, vbi talis consuetudo introducta est.

23 Cum sacerdos est excommunicatus, & denuntiatus, vel publicus clerici percussor, & non est alius, qui Missam dicat præceptum non obligat. *Comm. DD.*

24 Prædicta omnia intelligenda sunt quando facta mediocri diligentia Missa non potest audiri. *Comm. DD.*

SECTIO V.

Resolutiones variæ ad Missam spectantes.

1 QVi in duabus, vel tribus Parochijs eodem die celebraturus est, calicem in prima Missa ita purificet, vt nec gutta sanguinis remaneat, quæ possit effundi, & sic purificato non sumpto lauatorio, purificatorio, & alio serico velo cooperiat, & quam decenter possit secũ ferat ad celebrandum in alijs Parochijs, & lauatorium sumat in vltima Missa. *Ex vsu Doctorũ.* Sic facere consueuerunt viri docti nostræ Societatis; sed alij non minus docti, nec minus probabiliter facilius huic necessitati occurrunt calicem aqua implendo, in qua dum Missa finitur species vini consumuntur, & aqua in ipso altari tanquam decentiori loco effusa, purificatorio calicem purificant, & alio portant. *Consulti aliqui docti vni nostræ Societatis hoc responsum dederunt.*

2 Qui Missam non audit in die Dominica in qua incidit aliud festum obligans etiam ad illam, vnum tantum peccatum committit. Et idem dic de alijs præceptis simul incidentibus. *Vasq. apud Dian. p. 3. tr. 6. res. 21.*

3 Surdus, & mutus tenetur Missam audire. Pueros dicunt quidam non obligari nisi sint Eucharistiæ recipiendæ capaces. *Vide Dian. p. 5. tr. 13. res. 77.*

4 Qui propter infirmitatem, vel aliam iustam causam excusatur è domo exire ad Missam audiendam etiam si domi in Oratorio possit, non tenetur. *Suarez.*

5 Qui domi verbi gratia è regione fenestra, vel portæ Ecclesiæ Missam audit

audit an præcepto satisfaciat alij negant, alij probabilius affirmant. *Filiuc.*

6 Sunt, qui audientes Missam ob offertorio excusant à mortali, *Laiman.*

7 Qui toto tempore consecrationis abesset à Missa, dummodo audiret reliqua præcepto satisfaceret, nisi simul tempore consumptionis abesset. *Lugo Car.*

8 Olim licitum fuit regularibus celebrationi vnius Missæ cum nouem collectis pro nouem Missis satisfacere, hodie non licet, qu ia à sacra Congregatione rituum est prohibitum. *Dian. p.2. tr. 14. res.1.*

9 Sacerdos cæcus validè consecraret, sed peccaret grauiter, nisi à Papa dispensationem haberet. *Coninck.*

10 Probabile est sacerdotem numquam celebrantem non peccare, dummodo in Paschate communicet, & non sit contemptus, nec scandalum. *Bonac.*

11 Capellanus quotidie celebrare obligatus, potest singulis hebdomadis vnam Missam omittere, vel pro se applicare vel pro alio, sed non stipendio accepto. *Vide Dian. p.4. tr.4. res.28.* Et die Natiuitatis non tenetur nisi vnam Missam pro fundatore applicare.

12 Qui obligatur ad dicendam Missam in certo quodam altari priuilegiato, non satisfacit dicendo in alio etiam priuilegiato. *Comm. DD.*

13 Qui celebrat in altari priuilegiato, non suffragatur defunctis, nisi dicat Missam defunctorum ex declaratione sacræ Congregationis; sed intelligi debet in die non duplici, nec semiduplici. *Ex declar. sac. congreg.*

14 Qui in Natiuitate Domini Sacerdos initiatus est, potest alias duas Missas celebrare. Idem dic de Episcopo eadem die consecrato. *Diana dic. p.2. tr. de cel. Miss.*

15 Sacerdos qui in Natiuitate Domini vnam Missam vult dicere, potest ex tribus dicere quam maluerit. *Dian. p. 2. tr. 14. res. 21.*

16 Si addatur in Missa ex deuotione aliqua oratio præter præscriptas in Missali, & recitetur submissa voce non erit mortale. *Comm. DD.*

17 Si parua hostia afferatur paulo post offertorium, potest offerri & consecrari ad communionem fidelium; vel si hoc factum non fuit, potest particula propriæ hostiæ petenti communionem conferri. *Siluest. hoc verb.*

18 Hostiæ minores positæ in altari extra aram & corporalia, non sunt consecratæ, etiam si sacerdos eas attulerit animo consecrandi. Suarez & alij. Contrarium tamen non est improbabile. *P. Suar.*

19 Hostias paruas consecratas non potest sacerdos extra aram ponere, nec alteri distribuendas dare, donec ipse sacrificium consumat. *Lugo apud Dian. p. 5. tr. 15. res. 72.* Nec licet hostiam in Missa consecratam seruare, & aliam ante consecratam consumere, sed in hoc casu duæ hostiæ debent consecrari.

20 Licet aqua non sit conuersa in vinum, in ipsa consecratione in Christi sanguinem conuertitur. *Coninck & alij apud Dian.*

21 Qui habet priuilegium celebrandi in Oratorio domus suæ Limæ, si petat Cuscum, potest ibi vti eodem priuilegio, si est à Papa; hoc enim priuilegium non est locale, sed personale. *Nauar. & est Comm. DD.*

22 Cum quis habet priuilegium celebrandi in oratorio exceptis aliquibus festis maioribus, potest etiam in illis per Bullā Cruciatam, quæ tollit talem exceptionem. *Diana vide Cruciatam.*

23 In necessitate potest celebrari cū

vno

vno lumine ex oleo, vel ex adipe. *Azor. vide vbi sup.*

24 Hora secunda post mediam noctem possunt religiosi ex priuilegio celebrare, & ad communicandum ægrotum quilibet sacerdos etiam media nocte. *Laiman. apud Dia. sum. hoc verb.*

25 Missa potest inchoari hora prima post meridiem, præcipuè si sacerdos itinere fuerit impeditus. *Suarez vbi sup. apud Dian.*

26 Sacerdos, qui in altari recordatur peccati obliti in alia confessione, nõ tenetur actum contritionis elicere, nec quam primum confiteri post celebrationem. Si autem in necessitate, quia non erat copia Confessoris celebrat, tenetur conteri, & quamprimum id est, vt explicant viri docti ante aliam celebrationẽ confiteri. *Facundez vide Dian. p.2.tr.14.res.48.*

27 Necessitas prædicta est, vt ipse, vel alij sacrum audiant in die præcepti, vel communionem recipiant in Paschate, vel si timeatur scandalum ex omissa celebratione. *Lugo, & Comm. DD.*

28 Non licet sacerdoti parua stipendia à pluribus accipere, vsque ad vnum iustum stipendium, & vnam pro omnibus Missam celebrare, nisi ipsi sciant, & consentiant. *Congreg. Cardin.*

29 Cum testator reliquit certum stipendium pro tot Missis, si post creuit stipendium tenetur hæres illud augere. *Comm. DD.*

30 Sacerdos, qui stipendium accepit potest fructum ex opere operantis, & partem sacrificij sibi conuenientem alteri applicare, sed pro hoc non debet aliud stipendium quamuis paruum ex Vrbani VIII. decreto recipere. *Vide Dian. p.2.tr.14.res.14.*

31 An qui stipendium accepit, vt alibi pro commoditate populi sacrum faciat, possit aliud stipendium accipere pro applicatione illius sacrificij, alij negant probabilius propter Vrbani decretum, sed etiam post illud alij non improbabiliter affirmant. *Homobonus apud Dian. vbi sup. res. 10.*

32 Qui ex liberali promissione pluribus plures Missas debet, vnam prò omnibus celebrando satisfacit. *Comm. DD.*

33 Qui in Missa consecratam hostiã in sacrario reponit, & iam, quæ erat in sacrario consumit peccat mortaliter, quia in re graui facit contra ritum Ecclesiæ. *Comm. DD.*

34 An si quis in alia specie frumenti præter triticum consecraret, sacramẽtum teneret, non conuenit inter Doctores. *Vide Dian. vbi sup.*

35 In dubio probabili etiam post longam moram licitum est consecrationis formam repetere sub conditione. *Comm. DD.*

36 In necessitate potest quis secundum quosdam profanis vti linteis in altari præter corporalia, & illa postea domino reddere. *Comm. DD.*

37 Celebrare in Parasceue quidam licere putant. *Comm. DD.*

38 Pollutus voluntariè si eodem die post Confessionem celebret non peccat mortaliter. *Comm. DD.*

39 Qui consecrat duas hostias putans vnam, vtramque consecrat; quia omne quod in manu habet communiter consecrare intendit. *Comm. DD.*

40 An si incepta Missa lumen extinguatur, nec nisi post longam moram possit accendi, relinquenda sit Missa, etiam si consecratio non sit facta, alij aiunt, alij negant probabilius. *Quint. p.2.tr.2.de sing.*

41 Si quis euomat Eucharistiam, extrahatur, & seruetur decenter donec

corrumpatur, & ea quæ simul infirmus euomuit comburantur, & in piscinam mittantur. *Vide rubr. Miss.*

42 Si hostia calici, vel palato adhæreat, toties adhibeatur ablutio, donec transglutiatur. *Comm. DD.*

43 Post ablutionem si appareant reliquiæ, aut particulæ consecratæ, quæ non possent facilè asseruari, sumi possunt à sacerdote etiam existente in sacristia. *Comm. DD.*

44 Missa sicca celebratur sine planeta, sine casula cum reliquis vestibus sacris, vel superpelliceo cum stola in modum Crucis, & candelis; non fit autem conuersio ad populum, nec consecratio, neque ea quæ ad oblationem spectant. *Comm. DD.*

45 Sacerdos peregrinus non est admittendus ad celebrandum, nisi ostendat licentiam sui Prælati. *Comm. DD.*

46 Non potest Episcopus cogere ad audiendam Missam, vel concionem in Parochia, nec ad discendam ibi, & non alibi doctrinam Christianam. *Comm. DD.*

47 A principio Missæ vsque ad communionem tantùm assistere non est peccatum mortale. *Sà verb. Missa.*

48 Missa suspensi denuntiati an possit audiri, alii aiunt, si absit scandalum; alij probabilius negant. *c. vestra & c. quæsitum de cohabit.*

49 Qui Græcam Missam audiret nihil intelligens præcepto satisfaceret. *Comm. DD.*

50 Parochi debent monere, sed non possunt cogere Parochianos, vt in sua Parochia Missam audiant, & concionẽ. *Trid. sess. 22. decr. de refor.*

51 Qui multas hostias consecrandas accepit, verè consecrat eas, quamuis dum consecrat solùm recordetur illius, quam manu tenet. *Nauar. c. 25. n. 91.*

52 Si Capellanus ægrotauerit per aliquot dies puta 10. aut 15. non obligatur ad Missas per alios celebrandas, Barbosa apud Dianam, alij per spatium duorum mensium. *Dia. p. 2. tr. 14. res. 17.*

53 In Missæ Memento non expedit plura nomina concipere; hic modus optimus ex Nauarro seruandus. In nominatiuo collocet sacerdos seipsum; in genitiuo parentes: in datiuo benefactores: in accusatiuo inimicos: in vocatiuo famulos, & inferiores: in ablatiuo eos quibus preces obtulit.

54 Non baptizati etiam catechumeni prohibentur Missæ assistere. *Comm. DD.*

55 Missarum, quæ in testamento relinquuntur, quarta pars debetur Episcopis, etiam si religiosis relinquantur. *c. Pastoralis, de sepulturis.* De his verò quæ ad restitutionem | relinquuntur non debetur. *Pa. Menacho in manuscrip.*

56 Cum ex facultate Ordinarij dicuntur Missæ in feria V. vel in sabbato hebdomadæ sanctæ, non est dicenda de festo Annuntiationis occurrente, sed de die. *Idem vbi sup.*

57 Qui sanguinem non consecrauit finita Missa non tenetur defectum supplere, & pro stipendio satisfecit, & nuptiales benedictiones ritè dedit. *Idem vbi sup.*

58 An in feria VI. Si in ea incidat festum Annuntiationis teneantur fideles Missæ assistere, alij aiunt, alij probabilius negant. *Idem vbi sup.*

59 Missa votiua in Ecclesia Beati dici poterat olim de quocunque beatificato, à quibuscumque sacerdotibus, etiam si non sint ex religione Beati, quia per Beatificationem fiebat capax publici cultus, modo vero non potest post decretum sacræ Congregationis ex mandato

dato Alexandri VII. anno 1660. *Idem vbi sup.*

SECTIO VI.

Disputationes singulares circa Missam.

1 EPiscopus potest absque nouo Papę decreto cum Missa, & officio diuino in sua diœcesi sanctos celebrare, quos in eorum Canonizationis, vel Beatificationis indultis Pontifex celebrandos concedit, vt S. Xauerium, & Borgiam: sed modo non potest de Beatificato, quia hoc prohibitum est per sacræ rituum Congregationis decretum supra relatum. *Vide P. Quintanad. in sing. de celeb. mis. tr. 7. ex quo omnes hæ singulares resolutiones desumptæ sunt.*

2 De quolibet Sancto Canonizato etiam in calendario non existente, potest dici Missa votiua, quia ex vi Canonizationis habitus est hoc dignus honore: *Castropal. tr. 4. disp. 1.* Et transferri potest semiduplex illa die cadens etiam in Kalendario existens; nec non de eo poterit Missa celebrari in die natalis eius sicut de existenti in Kalendario.

3 Ex deuotione speciali, qua quis aliquem Sanctum prosequitur potest recitare, & Missam celebrare, si est in Romano Martyrologio, etiam si non sit in Kalendario. *P. Quint. vbi sup.*

4 De Sancto beatificato ad cuius honorem alicui regno, Religioni, vel prouinciæ Sedes Apostolica recitare, & celebrare concessit; in alio regno, Religione, & prouincia recitare, & Missam non licet, post decretum Alexandri VII. anno 1660. publicatum Romæ die 3. Februarij.

5 Hispaniæ Ecclesijs, & quibuscumque alijs recitare, & celebrare licet de Sanctis suis naturalibus, etiam si non sint in Kalendario, nec in Martyrologio Romano, dummodo vetustissima adsit alicuius Ecclesiæ Catholicæ consuetudo tales Sanctos celebrandi. *Idem vbi sup. sing. 12.*

6 Naturales alicuius vrbis Sancti dicuntur. 1. Si in ea obierint; si nati fuerint, si illius Episcopi, vel Archidiaconi, Concionatores, vel aliud minus, vel dignitatem habuerint. *Idem vbi sup.* Et credendus est naturalis alicuius ciuitatis, si id constet ex Martyrologio, & Breuiario, ex Epitaphijs, inscriptionibus, & libris antiquis, etiam si alij id negent. Sed hoc fieri nequit sine Episcopi authoritate naturalem esse declarantis.

7 Officium fit duplex in festis Sanctorum, qui apud quasdam Ecclesias, Religiones, vel Congregationes consueuerunt solemniter celebrari, etiam si prædicta festa non sint in Kalendario. *Vide Suar. to. 3. disp. 48. sec. 2.*

8 Non peccant mortaliter sacerdos, qui omissis propriæ diœcesis Sanctis se accommodat Breuiario Romano, & recitat de his, qui sunt in Kalendario.

9 Regulares in Hispania non tenentur recitare, & celebrare de Sanctis naturalibus, & festiuitatibus proprijs suę diœcesis, possunt tamen, si velint se conformare Matrito. *Ex decr. Greg. XIII.* Sed de Sancta Leocadia, Expectatione, Crucis triumpho, S. Ildephonso, S. Isidoro Archiepiscopo, & Translatione S. Iacobi tenentur recitare, & celebrare, quia non est priuilegium, sed præceptum. Tenentur etiam recitare, & celebrare de patrono principali diœcesis, sed ad octauam non tenentur.

10 Clerici regulares, vel sæculares à choro Ecclesiæ suæ, seu absentes, seu omnino exempti sint, tamen officium recitare debent secundum morem Ec-

clesiæ, vel Ordinis ad quem ipsi pertinent, seu in quo beneficiati sunt. *Laim. tr. 2. cap. 5. nu. 3.*

11 Priuilegia concessa pro celebratione Sanctorum Hispaniæ natalium concessa esse pro omnibus regnis, & locis, pro quibus Bulla Cruciata, tenet doctissimus P. Quintanaduenas. *Quint. vbi sup. tr. 7. sing. 25.*

12 Commorantes extra suam ciuitatem, vel domum, in quibus ex professo morantur, vel habent beneficium, seu ad quam aliquo titulo pertinent, possunt celebrare vbicumque reperiantur de Sanctis, quorum reliquias ipsorũ Ecclesiæ, monasteria, si regulares sunt, possident. *Idem sing. 28.*

13 Si reliquia sit eximij alicuius Sancti, quamuis non sit insignis ratione quantitatis, debet celebrari, vt insignis ratione qualitatis, vt spina coronæ Christi, & similes. *Idem vbi sup.*

14 Qui habet licentiam celebrandi in Oratorio domus suæ Limæ, & transfert domicilium in aliam vrbem Limanæ diœcesis, ibi potest in Oratorio erecto celebrare. *Dian. 4. p. tr. 4. res. 208.*

15 An Oratorium approbandum sit à quocumque Ordinario, vel solum ab eo, in cuius diœcesi Oratorium sit, alij aiunt, alij negant, vtrumque probabile. Si autem locus decens sit à domesticorum actibus liber, & bene ornatus, Ordinarius tamen nolit licentiam concedere, potest in eo absque eius facultate sacrum celebrari. Licentia enim iustè petita, & iniustè negata videtur ipso iure concessa, vt ex D. Thoma, & alijs probat Henriq. *lib. 6. c. 13. à nu. 4.* Nec Episcopus potest subditum priuare priuilegio ei à Papa in Cruciata, vel à Nuncio in suo indulto concesso. *Henriq. lib. 6. c. 13. à n. 4.*

16 Licet facultas celebrandi in Oratorio non concedatur, nisi pro vna Missa si necessitas sit, verbi gratia, si dominus domus primam non audiuit, vel aliquis in ea defunctus est, plures Missas in eodem die celebrare licitum est. *P. Quin. vbi sup. sing. 32.*

17 Regulares in suis domibus, seu conuentibus, imò in suis prædijs possũt oratoria erigere, & in eis celebrare, & non solùm ipsi, sed etiam sacerdotes sæculares sine Ordinarij approbatione. *P. Azor. to. 1. lib. 10. q. 9.*

18 In altari verò portatili erecto à regularibus non potest sæcularis sacerdos celebrare, quia non est priuilegium locale, sed personale. *P. Quint. vbi sup. sing. 34.*

19 Cum Missa, nec in particulari, nec in communi in Missali inuenitur celebranda pro aliquo Sancto, vt de corona Christi, vel de nomine Mariæ, alia quæ ei similior sit, potest dici, vt de Passione pro corona Christi, vel de annuntiatione pro nomine Mariæ. *Idem vbi sup.*

20 Sacerdos, qui in Missis quatuor temporum prophetias omitteret, vel sequentiam in festis, aut pro his Missas alias diceret, si Missæ sint priuatæ, & non sit scandalum, non peccabit mortaliter, nec venialiter, si id propter rationabilem causam fecit. *P. Gran. to. 6. de Euc. n. 3. tr. 14.* Nec erit mortale in festo duplici etiam Christi Domini, vel B. V. pro defunctis celebrare. *Diana p. 2. tr. 14. res. 30.*

21 In hebdomada sancta in Missis, in quibus Passio legitur non possunt sine Passionis lectione celebrari, dicta solum ea parte, quę pro Euangelio reponitur, & quia hæc omissio maximè dedecet, & fieri sine scandalo non potest, esset peccatum mortale. *Ema. Rod. to. 1. q. 43. ar. 8.* Si autem Missa alia votiua dicatur in

in priuato Oratorio ob aliquam rationabilem causam, nullum erit peccatum.

22 Interruptio vnius nocturni ab alio plusquam per triginta horas non erit peccatum mortale, nec repetendũ, quia verè tunc quoad substãtiam adimpletur præceptum. *Bonac. de horis, to. 1. q. 3. p. 2.*

DISPVTATIVNCVLA

interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

MONETA.

1 QVI falsificat monetam in substantia, pondere, & forma peccat mortaliter, & tenetur restituere. *Nauar. c. 27. n. 167.* Idem dic de eo, qui authoritate priuata circumcidit, vel attenuat monetam.

2 Qui bona fide dedit alicui monetã adulterinam postquam resciuit, tenetur dare legitimam. *Idem n. 8.*

3 Licet pecunia fuerit principaliter instituta ad emptionem, & venditionem rerum, habet tamen alios licitos vsus, qui sunt cambire, permutare, ostentare opes, onerare, delectare se eius aspectu, succo eius medicari. *Comm. DD.* Hi vsus licitè possunt pretio vendi, mutuò autem, vel commodato pretio dare non licet.

4 Licitè venditur pecunia aurea pro argentea etiam cum lucro. *Nauar. vbi supra.*

5 Qui habet pecuniam, cuius secundarij vsus sibi saltem plus valeant, quàm per legem taxantur, licet non possit emptorem cogere, vt reddat vltra pretium taxatum, potest tamem iustè accipere. *Idem vbi sup.*

6 Moneta propter octo causas potest valere plus, vel minus quam alia. I. diuersitas metalli. II. diuersitas bonitatis eiusdem metalli. III. diuersitas formæ, ac ponderis. IV. diuersitas locorũ. V. reprobatio totalis, vel partialis. VI. temporis diuersitas. VII. copia, vel defectus. VIII. absentia, vel præsentia. *Comm. DD.* Non tamen est sufficiens causa, quod citius, vel tardius danda sit, vel accipienda.

DISPVT. III. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

MONASTERIVM.

Quibus in casibus liceat ingressus in monasterium.

1 INgredientes monasteria monialium sine licentiarum prætextu etiam ob malum finem non incurrunt excommunicationem Gregorij XIII. Nec moniales admittentes illos etiam prætextu licentiarum, & ob malum finem; quia Bulla loquitur solum de Abbatibus, & Abbatissis. *Sanchez & alij apud Dia. p. 2. tr. 16. res. 30.*

2 Fœminæ prohibentur ingredi monasteria virorum sub excommunicatione. *Dian. p. 4. tr. 4. res. 179.*

3 Ad ingrediendum monialium monasteria necessaria est licentia in scriptis, nisi in casibus ordinarijs medicorum, & chirurgorum, quibus verbo dumtaxat potest Abbatissa licentiam dare. *Suarez apud Diana p. 3. tr. 2. res. 129. vide verb. excom.*

4 Confessarius regularis, qui accersitur cum licentia ad audiendam ægrotæ monialis Confessionem potest ingredi cum socio; sed finita Confessione debet

statim

statim egredi. Si tamen per quadrantem immoretur officinas inuisendo, erit materia parua. *Sanchez apud eundem vbi sup. ref. 51.* Si autem etiam ob malum finem diutius immoretur non incurret excommunicationem Gregorij XIII. Hæc enim solum comprehendit eos, qui sine licentia ingrediuntur.

5 Introducentes in monasterium fœminas, incurrunt in excommunicationem, & priuationem officiorum; sed hæc pœna non incurritur nisi post iudicis sententiam. *Idem apud eundem ref. 66.*

6 Episcopus potest absoluere eum, qui ingressus monasterium rem habuit cum sacra virgine, si delictum est occultum. *Dian. p. 2. tr. 16. ref. 33.*

7 Monasterium potest ingredi, qui dare potest licentiam ingrediendi. *Comm. DD.*

8 Episcopi non possunt ingredi in monasteria monialium mendicantium, quæ non sunt sibi pleno iure subiectæ. *Ex Pio V.*

9 Puella, de qualis est, potest interim de licentia Episcopi in monasterio collocari. *Comm. DD.* Itemque de licentia superioris, & monialium, quæ tutè domi non potest ali, aut educationis causa vsque ad annum 25. ætatis, sed sine ancilla, & facultate egrediendi ob curationem morbi.

10 In monialium monasteria licet ingredi quando causa est rationabilis, & persona honesta cum licentia superioris. *Comm. DD.*

11 Qui bona fide ingreditur, credens se habere licentiam, pœnas non incurrit. *Comm. DD.*

12 Nemo potest sine superioris licentia Monialium ingredi monasteria, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ. *Trid. c. 5.*

13 Pueri ante ætatis sexennium ingredi possunt monasterium, amentibus autem non licet. *Comm. DD.*

14 Moniales, quæ ingredientes admittunt, licet mortaliter peccent, non tamen excommunicationem incurrunt. *Trid. sess. 25. c. 5. de refor.*

15 Septa monasterij sunt omnia loca, in quibus possunt esse moniales sine violatione clausuræ, & ideo si sæcularis ascendat ad monasterij regulas, violat clausuram. *Eman. Rod. c. 2. q. 37. num. 9.*

16 Episcopi tenentur sub mortalis reatu curare, quod clausura obseruetur, sed hoc intelligendum in monasterijs sibi subiectis. *Trid. vbi supra.* In subiectis verò religiosis, si publicè clausula non obseruetur, debent illarum Prælatos admonere; quòd si post sex menses se res melius non habuerit, poterunt vt Papæ Delegati supplere, & corrigere hunc defectum.

SECTIO II.

Quibus in casibus, & cum qua facultate possint Moniales è monasterio exire.

1 An in casu, in quo vita monialis ægrotæ ab egressu penderet, & ægritudo non esset contagiosa, posset illi facultas exeundi concedi, dubium est inter DD. negatiua sententia videtur probabilior, & in vsu. *F. Em. Rod. apud Vill. to. 2. tr. 35. dif. 46.*

2 Si monialis voluatur in rota ad eam partem ad quam sæculares accedunt, non violat clausuram propter paruitatem materiæ. *Dian. p. 5. tr. 5. ref. 22.* Idem dic si vnum pedem efferat extra portam, & intra illam alterum retineat, vel vtrumque efferat in ipso limine, vel ad duorum pedum distantiam, secus erit lethale crimen.

3 Ad

3 Ad explorandam nouitiæ voluntatem non debet è monasterio exire, sed in porta vel rete potest commodè fieri. *Comm.DD.*

4 Monialis potest ad aliam religionem transire in casibus, in quibus viris religiosis conceditur. Sed vrgentior causa requiritur. *Comm.DD.*

5 Moniales omnes professæ expressè, vel tacitè tenentur clausuram obseruare licet de illius obseruatione votum non fecerint, & ad hoc possunt à Papa, vel à Concilio obligari etiam cum vitæ periculo. *Trid.ses.25.de reg.c.1.*

6 Habent præceptum obligans sub mortali, & illud violantes excommunicationem incurrunt Papæ reseruatam, & qui illis in casibus non concessis hanc præstant facultatem, & qui illas comitantur. *Vill.to.2.tr.85.dif.44.*

7 Abbatissa electa ex alio monasterio potest exire cum socijs quæ illam in regimine adiuuent, & redire in suum monasterium officio expleto, nec est necessaria Papæ, aut Nuntij licentia. *Vill. to.2.tr.35.dif.45.*

8 Non licet Moniales ex vno monasterio in aliud mutare sicut viros, sed vrgentior causa requiritur. *Ex Pio V. in Breui quæ incipit decori.*

9 In Incendio, in inuasione hostili, & quando communitati graue aliquod malum immineret, nisi è Monasterio exirent, si tamen sine periculo possit, expectanda est superioris licentia, & sine illa egredi non licet. *Nauar. to.4. de reg. n.* 48.

10 Monialis quæ egreditur, non potest habitum relinquere sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, & non est necessaria licentia Episcopi quando non est illi plenè subiecta. *c. vt periculoso de Cleri. vel mon.*

11 Qui Monialē è monasterio egredientem ex charitate comitaretur, vt eius famæ prouideret, eam ad reditum admonendo pœnam nullam incurreret. *Comm. DD.*

12 Correctionis causa non potest Monialis à suo Prælato ex vno in aliud monasterium detrudi. *Comm. DD.*

IN QVIBVS CASIBVS INGREDI liceat Monialium monasteria.

13 Nullus intra Monasterij septa sepeliendus est. *Ex decr.Vrb.VII.*

14 Ex Cardinalium declaratione mulier suspecta de adulterio, quæ timet iram mariti potest recipi in Monasteriū, dummodo Abbatissa, & Moniales consentiant. *Ex Card.declar.*

15 Ancillæ, & famulæ in Monasterijs residentes non possunt exire, & ingredi. *Trid.sess.25.q.7.de reg.*

16 Sola electio Abbatissæ non est causa sufficiens, vt Prælatus ingrediatur, nisi graue aliquod damnum immineat, cui subueniendum sit. *Nauar. to. 4. de reg. n.* 59.

17 In Monasterijs, in quibus laicæ religiosæ non admittuntur, sufficiens causa est ancillas admittendi, etiam si in eis votum emittatur clausuræ. *F. Eman. vbi sup.*

18 Cum plures ægrotant licet facultatem concedere, vt ad illis medendum sæcularis fæmina ingrediatur; & idem dicendum, si vna tantum epidemia laboret. *Comm.DD.*

19 In monasteriijs, in quibus non vouetur clausura, Moniali præ cæteris valde nobili permitti potest vna ancilla. *Vill. vbi sup. dif.45.*

20 Cum persona honesta ingredi vult sub titulo oneris portandi non est permittenda. *Eman. vbi sup.*

21 Iam ad ancillas admittendas sunt varia indulta summorum Pontificum. *Ex Pauli III. concess.*

22 Cum

22 Cum Monialis ægra non potest exire ad suscipienda sacramenta, potest Vicarius monasterij ingredi cum socio etiam laico; sed munere expleto mox debent exire. *F. Eman. Rod. vbi sup.* Ad hoc autem non opus est quod necessitas sit extrema, sufficit quòd sit dies obligans ex præcepto sacramenta suscipere.

23 In prædicto casu posset pro maiore deuotione Missam in infirmaria celebrare. *Idem vbi sup.*

24 Cùm Monialis est morti proxima possunt ad recommendandam animam ingredi. *Comm. DD.*

25 Ad sepeliendam Monialem, & corpus portandum quinque, vel sex ex decreto Pauli III. ingredi possunt. *Ex Paul. III.*

26 Ad cauandam sepulturam potest sacerdos cum duobus socijs ingredi. Idem dic, si opus sit postea illam reficere. *Comm. DD.*

27 Ad opera domui necessaria, quæ Moniales facere, vel ignorant, vel non valent, possunt officiales ad id deputati siue religiosi, siue sæculares ingredi monasterium. *Vide F. Roder. vbi sup.*

28 Si vidua Monialis fieret, & in monasterio pareret, obstetrix ingredi posset. *Comm. DD.*

29 Cum onera etiam diuisa non possunt à Monialibus comportari, possent ingredi portitores. *Comm. DD.*

30 Cardinali etiam Protectori ingredi monasterium non licet, nec Episcopis etiam sub titulo ministrandi confirmationem, nisi ipsi, vel sedi Apostolicæ immediatè subiectum sit. *Ex Bull. Greg. XIII. Vide Bull. Roder. Bull. 12.*

31 Episcopus, qui sine causa monasterium etiam sibi subiectum ingreditur, pro prima vice manet excommunicatus, & interdictus, & pro secunda suspenditur à Pontificali, & à diuinis. Et reliqui superiores regulares sine causa iusta ingredientes] incurrunt excommunicationem, & priuationem ab officio. *Comm. DD.*

32 In subito mortis articulo quilibet sacerdos posset ingredi ad audiendam Confessionem mo ribundæ absente proprio Confessore. *Vill. vbi supr. dif. 47.*

33 Monialis iter agens in distans longè monasterium, si in ipso itinere sit aliud monasterium sui Ordinis, potest diuertere in illo, & per aliquos dies quiescere. *Ex Leon. X. Bull. quæ refertur, in comp.*

34 Regulares possunt ingredi in monasterium sibi non subiectum, si ab illius superiore fuerint vocati, & à proprio Prælato etiam conuentuali facultatem habuerint iusta interueniente causa. *Ex Vrb. IV. decr. Vide Roder. to. 1. q. 47. ar. 12.*

AN QVI INGREDIVNTVR IN Monialium monasterium possint ibi immorari.

35 Negotio, ad quod ingressi sunt, expedito mox debent exire. Nihilominus tamen qui per spatium vnius quadrantis sine mala intentione officinas inuisendo moram faceret, nullas pænas incurreret. *Vide eumdem.*

36 Socij ingredientium non possunt inuicem separari; si tamen cubile Monialis infirmæ confitentis ambos commodè non capiat, poterit socius propè ianuam cubilis deambulare. *Nauar. c. 2. nu. 57.*

VARIÆ RESOLVTIONES CIRCA Moniales.

37 Monialis cuiusuis Ordinis tenetur communicare singulis mensibus. *Auil. in sum. verb. Monialis.*

38 Monialis, quæ incidit in censurã Papalem, potest ante moram consequenda

quenda absolutionis post pœnitentiam communicare, & choro interesse, vt suæ, & monasterij famæ prouideat. *Vide Trid. de regular.*

39 Puella non est admittenda ad habitum ante 12. annum. *Nauar. c. 14. n. 31.* Sunt tamen qui dicant posse admitti, quæ sextum habet annum. Vide Trid. *de reg.*

40 Qui frequenter inuisit Moniales tunc peccat mortaliter; quando populus inde sumit murmurandi occasionem. *Idem n. 201.*

41 Moniales illegitima non potest esse prælata per Episcopi dispensationem. *Comm. DD.*

42 Monasterio etiam sibi subiecto non potest Episcopus præcipere, vt Monialem recipiat, id enim ad Abbatissā, & conuentum spectat. *Comm DD.*

43 Cum Moniales virtute Iubilæi possunt eligere Confessorem, tenentur illi licentiam ab ordinario impetrare, vt possint ad monasterium accedere. *Vide Vill. to. 1. tr. 24. dis. 9.*

44 An Monialis, quæ habet facultatem non assistendi in choro teneatur extra illum horas recitare: si sit consuetudo, tenetur, secus verò si non sit. *Comm. DD.*

45 Moniali professæ potest Episcopus dare facultatem, vt ad aliud monasterium transeat in casu grauis necessitatis. *Ex decr. Card.*

46 Non potest Episcopus concedere facultatem monialis matri, vt monasterium ingrediatur ad inuisendam filiam, etiam si sit in articulo mortis, ex declar. Cardin. *Comm. DD.*

47 Episcopi Vicarius generalis etiā præsente Episcopo potest in lite matrimoniali facultatem dare, vt fœmina deponatur in monasterio. *Sà hoc verb. num. 5.*

48 Puella, quæ educationis causa fuit in monasterio, & exiuit in domum suorum parentum, si in ea habeat sui honoris periculum potest cum facultate Episcopi redire ad monasterium. *P. Menacho in manuscr.*

49 Monialis ancilla etiam si fecerit vota aliqua non est professa, nec propterea manet libera, quæ si incorrigibilis fuerit poterit habita licentia ab Ordinario expelli, & vendi, & in votis dispensari. *Molin. tr. 2. de iust. & iur. disput. 140.*

50 Nouitia ante professionem potest testari de patris legitima, & annuū reditum sibi reseruare ad necessaria eo pacto, vt post suam mortem sit monasterij, si mortua fuerit eius mater. Si autem adhuc viuat debentur ei duæ tertię partes secundum ius Hispaniæ; de legitima autem matris non potest ea viuente filia disponere.

51 Monialis virtute Cruciatæ potest absolui à reseruatis ab Episcopo pro sua diæcesi, & non singulariter pro perfectione religionis tuenda; quia id non prohibetur à Clemēte, & Vrbano VIII. Ab his tamen, quæ pro reformatione religionis reseruata sunt secundum probabiliorem opinionem, nequeunt absolui nisi in Iubilæo, quod hoc expressè concedat etiam si sint extraordinarij Confessarij iuxta Tridentinum deputati ad audiendas Monialium Confessiones.

MONOPOLIVM, Vide dicta in verb. *Emptio, & Venditio.*

dicitur vulgo … [handwritten marginal note]

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

De Monte Pietatis, an sit vsurarius.

1 MOns pietatis est summa quædam pecuniæ, vel frumenti collecta, & custodita ad subueniendum indigenis pauperibus accepto pignore pro mutuata cum quibusdam conditionibus. *Vide has conditiones in Vill. to. 2. tr. 22. dif. 14.*

2 Hic mons est licitus, & nulla ex appositis conditionibus est vsuraria; quia ea, in qua posset esse aliqua difficultas, quod scilicet mutuatarius singulis mensibus soluat quoddam stipendiũ, non est lucrum ex mutuo, sed quædam veluti spontanea eleemosyna ad hoc pium opus conseruandum, & in hoc mutuatarius proprio bono consulit, & soluit sumptus damni emergentis. *Leß. de iust. lib. 2. dis. 20. dub. 23.*

3 Cum mons pietatis fit ex tritico, possunt ciuitatis incolæ conuenire, vt aliquid amplius quam mutuò acceperunt reddant, vt augeatur in vtilitatem communem. *Molin. to. 2. de ius. dis. 225.*

4 Ab Alexandro VII. & à Iulio II. huic monti concessæ fuere indulgentiæ.

5 Alius mons est vsurarius, cum multi vni dant pecuniam, & hic mutuo dat alijs; qui reddunt octo pro centum, duo custodi pecuniæ, & octo illius dominis, qui lucrum hoc negotiantur ex mutuo, quod est illicitum. *Nauar. cons. 2. de vsur. lib. 5.*

DE MONSTRENCIS, ID EST DE *rebus, quæ habentur pro derelictis.*

6 An leges factæ circa horum bonorum restitutionem obligant in foro conscientiæ, alij aiunt, alij probabilius negant. *Idem c. 17. nu. 171. Vide lib. 6. tit. 13. lib. 6. recop.*

7 Rex Hispaniarum Philippus II. transtulit ius ad hæc bona ad religiosos Virginis à Mercede, & in Trinitarios ad redemptionem captiuorum, & qui prius rem petierint ius ad rem acquirũt; & Regis concessio confirmata fuit à Gregorio XIII.

8 Qui rem inuenit, & antequam à prædictis religiosis peteretur ex consilio Episcopi, vel Parochi in pios vsus distribuit liber in conscientia manebit. *Nauar. c. 17. n. 93.* Si tamen petatur, tenetur eam illis reddere sub excommunicationis pœna.

9 Monstrenca non solum dicuntur animalia bruta, sed etiam aliæ quæcumque res habitæ pro derelictis.

10 Qui hæc bona inuenit non tenetur dare pauperibus, sed potest sibi retinere donec compareat dominus. *Ledes. 2. p. q. 1. art. 5. fol. 229.*

MORA.

1 Nemo tenetur ad interesse damni emergentis, aut lucri cessantis ante moram, si de eo non fuit pactum. *Comm. DD.*

2 Ex delicto obligatus semper est in mora, qui verò non ex delicto & non potest, aut difficulter potest, aut causa iusta excusatur, putant quidam non esse in mora, & ideo non teneri ad interesse ratione moræ nisi ex pacto vel ratione pœnæ conuentionalis, si tali tempore non restituat, aut impotentia culpa eius accidisset. Alij putant qui non soluit tempore debito. *Sa hoc verb.*

3 Qui in mora fuit non tenetur restituere, si res apud dominum peritura erat. *Comm. DD.*

MORTIS ARTICVLVS.

1 Mortis articulus ille est, quem vir prudens iudicat esse, secundum aliquos cum quis febri laborat continua, vel iter periculosum aggressus est, vel ætate est confectus. *Ex selectis Doctoribus. Silu. verb. mors n.4.*

2 Articulus mortis, & periculum mortis quod attinet ad absolutionem pro eodem reputantur. *Suar. to.3. disp. 69. sec.3.*

3 Indulgentiæ, quæ pro vero mortis articulo conceduntur non prosunt ei, qui non moritur, prosunt tamen quæ in Bulla pro mortis articulo conceduntur. *Bellar. de indulg. l.2.c.9.*

MVTVVM.

1 Mutuum est traditio rei ad vsum, vt statim fiat accipientis, & restituat postea tantumdem eiusdem rationis & qualitatis. *Comm. DD.*

2 Obligatio huius contractus est reddere rem eiusdem rationis & qualitatis tempore præscripto, alioquin damna soluere. *L. non vtique parag. nunc de officio, l. vlt. tit. 1. p.5.*

3 Cum tempus non fuit præscriptum, quandocumque petatur post aliquod breue tempus reddenda res est. *Decem dies præscribuntur a l.2. tit. 1. p.5.*

4 Exceptio de non numerata pecunia potest apponi intra duorum annorum terminum, nisi in scripta mutui renuntiatio fuerit, & probatio ad mutuantem spectabit. *Parag. vnico inst. de litter. oblig. l. si ex cautione, c. de rerum nu. pecu. l.9. tit. 1. p.5.*

5 Leges de non nnmerata pecunia extendi debent ad quamcumque aliam rem, quæ mutuo data fuit.

6 Cum mutuo datur pecunia filio familias licet in alijs contractibus possit obligari, qui maior est 25. annis, in hoc non potest ex priuilegio Macedoniano; quod in vtroque foro verum est, & non potest à filio renuntiari. *L. 1. & seqq. ff. & c. ad Macedonianum.*

QVIBVS IN CASIBVS NON possit hoc priuilegio vti? Vide Villal. *to.2. tr.22. dif.1. n.11.*

7 Cum mutuo datur pecunia loco pio, creditori probare incumbit conuersam fuisse in illius vtilitatem. *Faber. in parag. quæ diximus inst. Quod cum eo.*

8 Cum Prælatus ex Capituli consensu mutuum accepit nomine Ecclesiæ, quamuis creditor non probet in Ecclesiæ vtilitatem fuisse conuersum, solutio illi facienda est. *Molin. de iust. to. 2. disp. 300. c. quod quibusdam de fideiussor.* Si autem ad solutionem necesse sit rem immobilem alienare, probatio ad creditorem spectat.

9 Si priuata persona nomine Ecclesiæ habens ab ea facultatem mutuò aliquid accepit, non tenetur creditor probare conuersum fuisse in Ecclesiæ vtilitatem. *Molina vbi sup.*

10 Si tutor, vel curator nomine pupilli vel minoris aliquid mutuo accepit non tenentur pupillus, vel minor ad solutionem, nisi probetur in illorum vtilitatem fuisse conuersum. *l.3. c. quando ex facto tutor.* Mutuans autem actionem habebit aduersum eum, qui mutuum accepit.

11 Mutuans repetens ante tempus, quia mutuo egebat non tenetur ad interesse, nisi mutuatarius aliunde esset accepturus. *Comm. DD.*

12 Cum pecunia deponitur cum facultate vtendi ex deposito fit mutuum. *Comm. DD.*

13 Si quis det oleum recepturus fru-

mentum, mutuum est implicitum.

14 Qui mutuo frumentum accepit eadem mensura debet illud reddere, etiam si plus valeat redditionis tempore. *Comm. DD.* Mutuatæ tamen pecuniæ valor computandus est non ex tempore redditionis, sed mutuò acceptionis.

15 Pactum de recipiendo pretio frumenti quantum valet tempore mutuo dationis, non mutui, sed venditionis est. *Comm. DD.*

16 Si certum vel probabilius est rem mutuo datam tempore redditionis plus esse valituram, non potes obligare mutuatarium vt eadem mensura rem tibi reddat, qua accepit, sed ea quæ æquet pretium tempore traditionis. *Ex selectis Doctoribus.*

17 Qui mutuo rem acceptam reddit per nuntium fidelem mutuanti, & ad illum non peruenit, tenetur restituere, nisi nuntius ab ipso mutuante electus fuerit. *Comm. DD.*

18 Mutuum verum solum reperitur in rebus, quæ vsu consumuntur, vel constant numero, pondere, & mensura, in alijs mutuum palliatum est. Vide verb. *Vsura. Comm. DD.*

19 Illicitum est mutanti aliquid vltra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem vsq; ad certum tempus. *In decr. Alexandri VII. an. 1666. 18. Mart.*

DISPVTATIVNCVLÆ
Præiacentes.
RESOLVT. VARIÆ.
N.
NAVFRAGIVM.

1 QVi accipit bona naufragio amissa, quæ non erant piratarum, nec infidelium, etiam si alias essent peritura tenetur restituere, nisi mortis periculo se exponeret, vt ea seruaret, & dominus aliunde non esset recuperaturus. *Nauar. c. 17.*

2 Qui capit emissa à piratis, vel infidelibus, cum quibus non est iustum bellum, restituere tenetur. *Comm. DD.*

3 Proloquium illud, quod res aliena vbicumque inueniatur domino est restituenda, locum non habet in aliquibus: 1. Cum iusta causa suadet contrarium. 2. In re vsu capta. 3. In re pro derelicta habita. 4. In re clam accepta pro legali debito. 5. In casu naufragij quando satis præsumitur dominus illam habere pro derelicta. *Vide Nauar. vbi sup.*

4 Quod tempore procellæ mittitur in mare ad leuandum nauim non habetur pro derelicto. *Idem c. 17. n. 99.*

5 Res habetur pro derelicta, quando illius recuperatio ita est difficilis, vt nemo credatur pro re illa recuperanda mortis se periculo expositurum. *Comm. DD.*

NECESSITAS.

1 Existenti in necessitate extrema aliquando quis tenetur succurrere etiam cum proprio periculo. *Nauar. c. 11. nu. 13.*

2 Extremè indigens non tenetur restituere extremè etiam indigenti, nisi rei restituendæ dominium sit apud creditorem. *Idem c. 17. n. 6.*

3 Qui rem alienam accepit in extrema necessitate, cum ad pinguiorem fortunam peruenerit, restituere tenetur. *Idem nu. 61.*

4 Necessitas facit omnia communia, id est communicanda, sufficit autem mutuo dare indigenti. *Comm. DD.*

5 Qui absque extrema necessitate accepit aliquid ad comedendum vel vestiendum, peccat, & tenetur restituere *Comm. DD.* Idem dic de eo, qui res alienas superuacaneas accepit ad sibi, vel alteri subveniendum:

6 Qui aliter non potest extremè indigenti subuenire potest occultè aliena capere, sed cum obligatione restituendi. *Nauar. vbi sup. n. 118.*

7 Extremè indigentibus excommunicatis, vel infidelibus vendenda sunt necessaria ad sustentationem, & ipsis tenemur subuenire non solum in extrema, sed etiam in graui necessitate. *Idem c. 27. nu. 55.*

NEGROMANTIA.

1 Negromantiam addiscens peccat mortaliter. *Comm. DD.*

NEGOTIVM.

1 Negotiorum gestor negotium restituere tenetur, quando illud in principali sua culpa damnificauit, & periculo eius erit iactura, quam contra pactum fecit. *Nauar. c. 17. n. 259.*

2 Qui promittit se gratis negotium facturum si stipendium clam accipiat peccat, & restituere tenetur. *Idem vbi supra.*

NEOPHYTVS.

1 Neophytus id est recenter conuersus non debet ordinari. Neophytus verò non dicitur Christianus nouus nisi fuerit recenter conuersus. *Nauar. c. 27. num. 205.*

NOTARIVS Vide *Tabellio.*
NOTORIVM Vide *Manifestum.*

NVMERVS.

1 Peccatorum numerus necessario est confitendus, & necessario interrogandus, nec sufficit dicere, se sæpè peccasse. *Comm. DD.*

2 Cum numerus non dicitur propter obliuionem ex culpa lata prouenientem, Confessio est nulla. *Comm. DD.* Quia tamen facta debita diligentia recordari nequit propter multitudinem, sufficit quòd statum, & temporis diuturnitatem aperiat, vt meretrix.

3 Toties peccatorum numerus augetur, quoties voluntas interrupta renouatur; secus tamen est in actibus exterioribus. *Vide Nauar. to. 6. n. 16.*

4 Non multiplicatur peccatum, si manente eodem actu exteriori sæpè interrumpatur voluntas, ac renouetur; vel è contra manente eadem voluntate actus exteriores multiplicentur. *Vide eumdem vbi sup. n. 10.*

5 Cum actus interiores, & exteriores multiplicantur, si se habent vt via ad

ad vnum numero peccatum, non multiplicantur peccata, secus si per se sint peccata separata. *Comm. DD.*

6 Nec etiam multiplicatur per actus consequentes & subsequentes, quando non est notabilis interruptio inter actus præambulos, & consequentes, & ipsum actum principalem. *Comm. DD.* Si tamen est notabilis interruptio licet sint diuersa peccata in genere moris, non tamen sunt necessario confitenda, quia vnico consummantur actu.

7 Multiplicatur tamen numerus per secúndum copulam, quamuis primæ sit proxima. *Comm. DD.*

8 Consumens integrum diem in perpetrando homicidio, vnum tantùm facit peccatum. *Comm. DD.*

9 Qui per multum temporis sequitur fœminam, qua non potitur, toties distincta numero peccata committit, quoties interrumpit malam voluntatem cessando ab opere exteriori ad illud peccatum ordinato, & iterum illud opus ad inhonestum actum ordinando. *Vide Nauar. vbi sup. n.18.*

DISPVT. I. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

NOVITIVS.

De ingressu in Religionem.

1 INgressus in religionem cum paucis, & timoratæ conscientiæ viris consulendus est. *D. Tho 2.2.q.289.art.10.*

2 Non licet seruo religionem ingredi, & profiteri sine consensu domini. Si autem professionem emiserit, & illius dominus intra triennium illum petierit reddendus est. *c. si quis incognitus 57.q.2.*

3 Si seruus per fraudem professionem emisit etiam domino redditus manet religioni obligatus, ita vt post acquisitam libertatem non possit matrimonium contrahere. *Argumento c. de viduis 7. q. 1.* Et prædicta vera sunt in quibuscumque seruis, colonis, originarijs, vel adscriptitijs.

4 Concilium Tridentinum excommunicat omnes cuiuscumque status sint, vel conditionis qui quomodocumque coegerint aliquam virginem, aut viduam, vel aliam quamcumque mulierem inuitam, præterquam in casibus iure expressis ad ingrediendum Monasterium, vel ad suscipiendum habitum cuiuscumque religionis, vel admittendam professionem. *Trid.*

5 Qui alteri est obligatus etiam cum iuramento, vt quis se ad reipublicæ seruitium obligauit, potest religionem ingredi. *Azor. 1. to. lib. 4. 12. q. 4.* Tenetur tamen, si potest per alium seruitium adimplere.

6 Qui ære alieno grauatus est, si vnde soluat nec habendi spem habeat, facta creditoribus cessione bonorum, potest ingredi religionem. *D. Tho. 2.2. q. 189. art. 6.*

7 Qui de facto debitis non solutis professionem emisit, si alicuius artis gnarus est, tenetur laborare, vt debitoribus satisfaciat. *Azor. vbi sup.*

8 Thesauri publici custos, depositarius generalis, & similes alij non possunt, nisi muneris sui ratione reddita ingredi religionem. *c. legem 25. & c. 2. de oblig. ad ratiocinata.*

9 Qui habet parentes in graui necessitate constitutos non potest fieri religiosus etiam si votum emiserit. *D. Tho. 2.2. q. 189. art. 6.* Si tamen professionem fecerit valida erit, tenebitur tamen exire cum licentia Prælati, vel sine illa habitu retento, si aliter non potest parentes,

rentes alere. *Nauar. conf. 3. de regul.* Si tamen paupertas parentibus superuenerit post factam professionem filij non est ad hoc obligatus, poterit tamen retento habitu ex Prælati consensu è religione exire. *D. Tho. 2. 2. q. 102. art. 4.* Sunt tamen qui dicant etiam in hoc casu esse obligatum exire à religione etiam renuente Prælato. *Azor. 2. p. lib. 2. cap. 3. q. 5.*

10 Quod dictum est de filijs erga parentes, intelligendum est de parentibus erga filios. *Idem tom. 1. lib. 12. c. 1. q. 8.* De fratribus autem erga fratres pauperes, vel sorores diuersa est ratio. *Idem vbi sup.* Si tamen quis fratres paruulos, & sorores puellas haberet eius operam indigentes ingressum in religionem teneretur differre.

11 Omnes Ecclesiastici præter Episcopos consecratos, qui Papæ licentia indigent, possunt ingredi religionem, & donec professionem emittant, retinent beneficia, & dignitates, & illis debentur stipendia extracta tantùm parte, quæ illorum debetur substitutis. *D. Tho. 2. 2. p. vlt. ar. 7. c. licet de regul.*

12 Post matrimonium ratum, & non consummatum, etiam vxore renuente ingredi religionem licet, & facta professione coniux alter liber manet ad cōtrahendum cum alio. *c. verum ex publ. de conuer. coniug.*

13 Qui religionis regulam profitetur, licet aliqua illius; in quibus substantia religionis non consistit, seruare non possit, validè profitetur. *Villal. to. 2. tr. 35. dif. 7.*

14 Hermaphrodita, in quo æqualiter viget sexus vterque, non potest ingredi religionem mulierum, quia est vir fæmina. *Henriq. lib. 14. de irreg. c. 8. n. 6.* Si autem sexus fæmineus præualeret, validè profiteretur in monasterio fæminarum, sed propter scandalu n posset à Papa expelli, & à Prælatis religiosis ex Leonis X. priuilegio. *F. Eman. in Sum. 2. p. c. 6. ad finem.*

15 Maritus, qui sine consensu vxoris professionem emisit, ab illa extrahi poterit; ipse tamen non poterit debitum petere, sed tantum reddere. Idem dic cùm vxor per metum, vel fraudem consensum præstitit. *c. accedentes, & c. veniens, de conuer. coniug.*

QVÆ QVALITATES IN NOVITIIS requirantur secundum Sixti V. Gregorij XIII. & Clementis VIII. constitutiones. Vide Villalobos. *tom. 2. tr. 35. dif. 9.*

16 Cum inhabilitas nouitij non est à iure communi, valida erit illius professio, licet sit contra Constitutiones Sixti V. quia moderatè sunt à Clemente VIII.

17 Societas Iesu potest nouitios admittere, & cum illegitimus dispensare iuxta suas cōstitutiones priuilegio Greg. XIII.

18 Nouitiatus Societatis debet durare per biennium, & in Nouitiorum in Societatem cooptatione derogatæ fuerunt Constitutiones Sixti V. & aliorum Pontificum. *Ex eadem Bulla.*

19 Suffragia Consultorum in Societate Iesu ad admittendos Nouitios non sunt decisiua, sed consultiua. *Ex eadem Bulla.*

20 Quinque sunt in nostra Societate impedimenta essentialia, & qui cum quolibet illorum etiam ad vltimā professionem esset admissus, professio eius esset nulla. *Ex cap. 2. examinis in lib. constit.*

21 Primum est recessisse a gremio sanctæ Ecclesiæ fidem abnegando, vel in errores circa ipsam sic incurrendo, vt damnatus ob aliquam propositionem hæreticam, quis fuerit, vel vt suspectus

hæresis

hæresis per sententiam publicam declaratus, vel si infamis ob excommunicationem tanquam schismaticus spreta authoritate, & prouidentia sanctæ matris Ecclesiæ extiterit. Hæresis autem si fuerit nationalis non impedit.

22 Secundum est, Homicidium aliquando perpetrasse, vel publicè infamem propter enormia peccata fuisse.

23 Tertium est, Habitum sumpsisse alicuius Religionis Fratrum, vel Clericorum vitam aliquando cum eis in obedientia agendo, siue emissa, siue non emissa professione, vel eremitam cum vestibus monachalibus fuisse. *Vel si per vnum diem, vel quodlibet tempus etiam breuissimum.*

24 Quartum, vinculo matrimonij consummati, vel seruitutis legitimæ ligatum esse.

25 Quintum, infirmitatem pati, vnde obscurari, vel parum sanum iudiciũ ei reddi soleat, vel dispositionem notabilem ad huiusmodi infirmitatem habere.

26 Sextum, in his non potest Generalis, nec Societas dispensare, potest tamen Papa, eius Nuntius, & Summus Pœnitentiarius. *Vide c. supradict. examinis.*

27 Obligatio ingressuri detegendi impedimenta in examine est in re graui, & ad peccatum mortale obligans, & eidem cui quod celatum est, aperiẽdum erat reseruatum, vel ad eum, qui illius locum tenet. *Ex c. 3. examinis.*

28 Ex Iudæis, vel Mauris modernis Christianis, vel notatis, vel declaratis ob aliquem errorem contra Christianã religionem progeniti sunt inhabiles Societati, sed licet hæc inhabilitas non sit essentialis, in ea dispensare Generalis non potest. Qui verò bona fide est receptus validè fecit professionem, ante illam verò si error cognoscatur est dimittendus. *Ex decret. 14. S. Congr. ex can. 1.*

29 Qui degunt in prouincijs valdè remotis, vel cum sua prouincia ab infidelibus est occupata facta diligenti inquisitione, si nulla inhabilitas inueniatur, possunt ad religionem admitti.

30 Illi quorum parentes, & progenitores paterni, siue materni viuentes, seu defuncti vsque ad quartam generationem inclusiuè hæretici declarati, & vt tales condemnati, ac illi, seu illorum corpora, & ossa, vel statuæ igni traditi fuerint originem trahentes. Hæc verba sunt Constitutionis Franciscanæ, & per eam qui tales sunt, etiam si professionem emiserint, & per multos annos in religione vixerint, eijciendi sunt, nisi ante parentum delicta fuerint progeniti. *Villal. to. 2. tr. 35.*

31 Nemo, qui iure maioratus gaudet in Hispania, nisi habita facultate à N. R. P. Generali potest in Societatem recipi, & is debet esse talibus ornatus donis, vt spem magnam præbeat se post biennium probationis idoneum extiturum, vt ad professionem trium votorũ admitti queat. *Ex decret. 14. Congr. & 31. ex can. 4.*

32 Nostri, qui ante ingressum in Societatem Ecclesiastica beneficia quæcumque obtinent finito probationis biennio, priusquam vota simplicia scholasticorum emittant, omnino resignare debent, non obstante canone Primæ Congregationis. *Ex decr. 15. & can. 5. Cong. 5.*

33 Biennium nouitiatus Societatis potest aliquando, raro tamen contrahi & ante illud admitti Nouitius ad vota religionis. Facultas hæc est apud Societatem, sed vsus interdicitur, nisi in casu raro ad professionem solemnem.

Ex

Ex decret. 10. *Congreg.* 5. *& ex can.* 10.

34 Nouitijs declarandum est antequam vota emittant, quod promissio, quam facturi sunt de ingrediendo Societatem, est nouum, & vetum votum admittendi gradum, quem superior ei conuenire in Domino iudicauerit. *Ex decr.* 39. *Cong.* 5.

35 Nouitius, qui ex laboribus nouitiatus incidit in morbum ob quem inutilis redditur religioni, licitè potest dimitti; secus verò si hoc contingat post vota biennij, nisi ipse contentus sit exire. *Ex eodem decr.*

36 Moribundos non licet ante biennium ad vota religionis admittere, sufficit, vt ad deuotionis vota admittantur. *Ex decr.* 50. 5. *Cong.*

37 Nouitios teneri ad casus reseruatos, alij negant, alij affirmant; omnes autem ex nostra Societate affirmatiuã sententiam sequi debent ex ordinatione P. N. Generalis Claudij. Vnde ab alio quàm à superiore, vel de eius licentia non possunt absolui. *Ex declar. N. P. G. Claudij*. Si autem habeant Bullam Cruciatæ an à quocumque Confessario approbato ab ordinario possit absolui non est facile dijudicare; posse probabilius videtur.

38 Omnia peccata, quæ in nostra Societate annexam habent excommunicationem sunt reseruata, & ipsæ etiã censuræ sunt reseruatæ; vnde nec ab his peccatis, neque à censuris annexis Nouitij possunt absolui. *Ex Societatis Constitut.*

39 Nouitij, vt vota religionis emittant habere debent decimum sextum annum completum. *Comm. DD.*

40 Nouitij Præbenda, vel Beneficiũ non vacat cum Religionem ingreditur, & fructus facit suos donec profiteatur. *Comm. DD.*

41 Excommunicatio in nostra Societate lata in eos, qui cum extraneis agũt de sua dimissione non comprehendit Nouitios, quia his liberum est à Societate exire. *Sic consulti viri docti responderunt.*

42 Biennium nouitiatus debet incipere à die legitimæ receptionis ad habitum; & ab anno pubertatis in viris à 14., in fœminis à 12. *c. ad nostras, c. significasti de reg.*

43 Si quis ab aliquo religioso reciperetur ad habitum, à die qua Prælatus ratum habuit, nouitiatus incipit, & necessarium est quod habitum deferat. *F. Eman. to.* 3. *q.* 17. *ar.* 2.

44 Nouitiatus in alijs religionibus debet esse annus integer, & continuatus à momento in momentum: & non dicitur interruptus, quando Nouitius ægrotus redijt in domum suam, vt curetur habitum religionis deferens. *Trid. sess.* 25. *c.* 16. *de reg.*

45 Annus probationis potest finiri ante decimum sextum ætatis annum, & non potest à Nouitio, neque à Religione renuntiari, quod non sit integer, & continuus. *Azor. to.* 1. *lib.* 12. *cap.* 4. *q.* 6. *Henriq. n.* 2. *lite.*

46 Moniales ex priuilegio Pij V. possunt in articulo mortis ante annum profiteri, dummodo decimum sextum annum habeant, sed in bona illius monasterium non succedet. *Refertur à F. Eman. Rod. in qq. reg.*

47 In alijs Religionibus est priuilegium in mortis articulo admittendi ad habitum, & ad professionem Nouitios etiamsi nullus præcesserit probationis dies. In nostra autem societate non licet, nec valebit admissio. *Vide Rod. de qq. regul.*

48 Qui post matrimonium ratum, & non consummatum nunc vnam, nunc

aliam religionem ingreditur, licet sit in coniugis damnum; non potest ad professionem compelli. *Comm. DD.*

49 Nouitius, qui eodem die quo exiuit reuersus est, si animo non redeundi exiuit, probationis annum interrupisse censetur. *Suarez. apud Dian. p. 5. tr. 5. res. 19.*

SECTIO II.

De varijs resolutionibus ad Nouitios spectantibus.

1 Nouitius graue aliquod crimen perpetrans à suo Prælato, & non ab alio puniendus est. *Azor. 1. p. lib. 12. c. 2. q. 11.*

2 Non potest eligi in Prælatum Religionis, benè tamen in Episcopum, nec potest prima tonsura ordinari. *c. nullus de elec. in 6.*

3 Potest condere testamentum ea solemnitate qua sæcularis, & valet licet monasterio nihil relinquat secundum probabiliorem. *c. si qua mulier 19. q. 3.*

4 Si ab intestato moriatur, illi succedunt hæredes ab intestato secundum probabiliorem. *Abb. in c. in præsenti.*

5 Gaudet priuilegio canonis *si quis suadente*, quamuis careat prima tonsura. *c. religioso parag. quamuis de senten. excom.*

QVOAD VOTA NOTITIORVM Vide verbum Vota.

6 Nouitius non perseuerans, non tenetur soluere sumptus alimentorum. *Azor. 1. p. lib. 12. c. 3. q. 6.*

AN VALEANT RENVNCIATIONES, ac donationes à Nouitijs factæ ante professionem.

7 Nulla renunciatio facta à Nouitio etiam cum iuramento valet, nisi fiat cũ licentia Episcopi, vel eius Vicarij intra duos menses proximos ante professionem, & non censetur suum effectum sortiri, nisi secuta professione, aliter facta etiam iurata, & fauore hoc renunciatio non valet ex Tridentini Decreto. *Trid. sess. 25. de reg.*

8 Non prohibetur testamentum cõdere, si facta fuit renunciatio iuxta Tridentini formam, etiam si professio differatur; valet. *Ex declar. Card.*

9 Hoc decretum locum non habet quando facta fuit renunciatio ante susceptionem habitus, etiam si illam fecerit animo illum suscipiendi. Contraria tamen sententia à viris doctis defenditur. *Ex ipsis Card. vbi sup.*

10 Si fiat hæc donatio in ipso ingressu non valet, & idem dic si fiat in fraudem Tridentini canonis intuitu religionis ante ingressum. *Farinac. ex eadem declar. Vide Lessium lib. 2. c. 41. n. 40.*

11 Si professio fuit ante ætatem legitimam, nec professio, nec donatio valent; & idem dic si Nouitius ante professionem moriatur. *Villal. to. 2. tr. 35. dif. 127.*

12 Episcopi vel Vicarij licentia est necessaria, nisi donatio fiat ad tempus professionis, quia est quasi donatio causa mortis ad modum testamenti. *Idem vbi sup.*

13 Potest Nouitius non obstante dicto canone contractus onerosos celebrare, & secundum probabiliorem sententiam non loquitur Tridentinum de beneficiorum renunciatione. *F. Eman. in sum. 2. p. c. 8. n. 2.*

14 Etiam, si donatio facta à Nouitio fiat cum pacto quod non valeat, nisi sequuta professione est nulla, nisi seruentur Tridentini conditiones. *Trid. ses. 24. de reg. c. 16.*

AN POSSIT PROFESSIO DIFFERRI expleto anno probationis?

15 Pro-

15 Professio Nouitij etiam habilis ad Religionem ex illius consensu potest à Prælato differri. *Comm. DD.* Si autem sit inhabilis, vel quia non sanus, vel non virtuosus pro Prelati arbitrio debet differri, dummodo habeat spem probabilem, quod efficiatur habilis intra sex menses.

AN DVRANTE PROBATIONIS anno possit recipi aliquid à parentibus, consanguineis, vel Curatoribus Nouitiorum, vel Nouitiarum dotes.

16 Circa hoc Tridentinum decreuit, Quod nihil à Nouitijs, vel eorum parentibus, consanguineis, vel Curatoribus possit recipi sub quocumque respectu, & quod contrarium facientes excommunicentur ab Episcopo. *Trid. ses. 25. c. 16. de reg.*

17 Mutuo accipere sub pignore, quamuis non sit à Concilio prohibitum, peccati mortalis non caret scrupulo. Si autem ob hoc mutuum nouitiæ alimenta remittantur, erit vsura. *Miranda de sacr. monial. q. 8. art. 9.*

18 Propinæ, & cerea, quæ nouitijs in professione acquiruntur, licet hoc contra Tridentinum sit, licet tamen iam propter consuetudinem inter Moniales; debent tamen eam abolere Prælati. *Trid. ses. 25. de reg. c. 15. n. 1. & 6.*

DE EO QVI POTEST PROFESSIONEM emittere, & expressa quomodo sit facienda?

19 Vt professio sit valida, necessarium est vt Nouitius per annum integrum probetur, & habeat 16. annum completum.

20 Ex PP. Minimorum constitutione ad professionem non admittitur, nisi qui adimpleuerit 18. annum, si autem in 16. fieret validè fieret. *F. Eman. to. 3. q. 7. art. 20.*

21 Si Nouitius ante legitimam ætatem professionem fecerit, & per multum temporis inter alios vt professus se gesserit, nisi legitimo tempore ratam habuerit professionem sciens fuisse inualidam, nulla erit, etiam post sacrorum Ordinum susceptionem. *Azor. to. 1. lib. 12. c. 4. q. 7.*

22 Ad Prælatum Conuentus, vbi Nouitius adest, & profitetur, & ad ipsum conuentum pertinet professionem dare Nouitijs. *Nauar. cons. 9. de const. l. 1.* Et Generales illam dare non possunt, sine maiori Conuentus parte, si autem illam iniustè negant potest illos cogere.

23 Professio facienda est in manu Prælati Religionis, vel de illius licentia in manu alterius etiam laici, & per ratihabitionem. *Innoc. c. porrectum de reg.*

24 Potest quis per Procuratorem profiteri. *Ex reg. ratihabitionem de reg. iur. in 6.*

25 Si probabilis dubitatio contingeret an iam professus esset baptizatus, professio iterum esset facienda, sed probatio Nouitiatus per annum non esset iteranda necessario, tutius autem esset illam iterare. *Azor. to. 1. l. 12. c. 5. Ex declar. Card. relatos a Vill. vbi sup. d. f. 20.*

26 Professio alia expressa, alia interpretatiua. Expressa potest fieri etiam per nutus, & non habet certam formam verborum. *Abb. in c. porrectum de reg.*

AN PROFESSIO FACTA SVB conditione valeat?

27 Si conditio est de præterito, vel de præsenti, si est vera valet, si est de futuro contingenti, vel contra Religionis substantiam non valet. *Ex reg. iur. Actus legitimi non recipiunt diem neque conditionem.*

28 Si quis profiteretur sub conditione hac, quod scilicet bona sua retenturus sit subiecta tamen voluntati Præla-

torum, valeret professio. *F. Eman. to. 3. q. 17. art. 6.* Si verò conditio esset retinendi illa independenter à Prælato non valeret, & sic conciliantur opiniones contrariæ.

29 Si quis profiteretur cum intentione se non obligandi ad præcepta regulæ, obligatus nihilominus maneret. *Vill. vbi sup.*

DE PROFESSIONE TACITA, ET quomodo fiat?

30 Professio tacita opere, & non verbo fit, & hodie non est à Tridentino ablata, si fiat post annum integrum probationis, & impleto decimo sexto ætatis anno, quibus seruatis, si quis relicto habitu Nouitij habitum professi susciperet è manu superioris, & huiusmodi consuetudo recipiendi professos vigeret apud aliquam Religionem sine alijs verbis, talis professio valeret, quia non est contra mentem Concilij. *Trid. ses. 25. de regul. c. 15.*

AN VALEAT PROFESSIO FACTA ob iram, timorem, aut aliam animi perturbationem?

31 Ira aut alia animi perturbatio non facit irritam professionem. *Azor. 1. p. 1. lib. 1. c. 5. q. 8.*

32 Professio facta per vim aut metum cadentem in virum constantem est irrita, si vis fiat ad extorquendum consensum. *c. Prælatum de ijs quæ vi.*

QVOMODO RATIFICANDA SIT professio.

33 Cum quis est inhabilis ad professionem etiam si sæpè ratificet professionem nihil agit. *c. definitur 18. n. 2.*

34 Professio inualida nunquam ratificatur, nisi quis sciat fuisse inualidam. *Sanchez de matr. lib. 7. disp. 37. nu. 59.*

35 Cum professio fuit inualida ex defectu consensus propter metum, aut vim, sufficiet, quod ratificetur per interiorem consensum, si Superior animum non mutauerit. *Idem vbi sup. n. 60. & 61.*

36 Cum fuit inualida ex defectu ætatis, vel anni integri probationis, impletis his potest ratificari per solum consensum professi sine nouo consensu conuentus, & si post quinquennium non reclamauerit, censetur consentire, & sine alia diligentia manet verè professus. *Idem vbi sup. n. 64. & vide c. significasti de reg.*

37 Qui bona fide professus statim ac sciuit professionem inualidam fuisse illam ratificauit, antiquitatis locum à prima professione debet habere. *Comm. DD.*

38 Ad ratificandam professionem non est necessarius nouus annus Nouitiatus, & qui illum non habuit integrum sufficit quod in habitu professi defectum adimpleat secundum probabiliorem opinionem, sed tutior est contraria. *Sanch. de matr. l. 7. dis. 37. n. 5.*

39 An qui putans mortuam fuisse vxorem annum probationis peregit, si postea sciat pro illo tempore vixisse, sed iam mortuam esse, teneatur alium probationis annum agere, affirmatiua est tutior, negatiua probabilior. *Azor. 1. p. l. 12. q. 6.*

SECTIO III.

INTRA QVOD TEMPVS RECLAmatio contra professionem facienda sit.

1 VT reclamatio admittatur tria Tridentinum requirit. *Trid. ses. 25. c. 19. de reg.* 1. Quod reclamans non dimittat habitum ante reclamationem. 2. Quod causas proponat ante suum Superiorem, & coram Ordinario, & superior debet esse conuentus illius, in quo

professionem emisit, & Ordinarius illius loci. 3. Vt fiat intra quinquennium à die professionis, & non à die in qua sciunt inhabilitatem.

2 Qui habitum dimisit, quia aliter non potuit reclamare, vel si temerè dimisit, & postea fuit ad illum restitutus admittendus est, & audiendus intra quinquennium. *Sanch. vbi sup. n. 19.*

3 Qui extra quinquennium reclamauit, & verè numquam ratificauit professionem, licet in foro exteriori præsumatur professus, in interiori non est; & si potest sine scandalo licebit ei fugere à religione, & Superior si ei constat de nullitate poterit permittere. *Vil. vbi sup. dis. 25.* Si autem non possit sine scandalo religionem deserere, tenebitur ratificare professionem, secus enim tenebitur alimenta religioni restituere, nec poterit sacris initiari.

4 Si dubium est an intra quinquennium animum habuerit ratificandi professionem post illud professus præsumendus est. *Nauar. consil. 13. n. 10. de reg. lib. 3.*

5 Etiam post quinquennium potest reclamare quando durat post illud inhabilitas posita à iure in fauorem Religionis, vel durat vis, vel metus cadens in constantem virum, vel alia iusta causa propter quam, vt minor 25. annis debeat in integrum restitui, vel si sit maior propter ignorantiam inuincibilem. *Sanchez lib. 7. dis. 37. n. 33. D. Thom. 2. 2. q. 189. art. 3. ad 3.*

6 Qui legitime ratificauit clausum omninò aditum ad reclamandum habet. *Comm. DD.*

AN IN PROFESSIONE OMNIA *peccata remittantur quoad pœnam.*

7 Etiam si non esset à Pontificibus indulgentia concessa, ex vi heroici actus vitam à Deo gratam profitentis, omnia illi etiam quoad pœnam peccata remittuntur. *D. Tho. vbi sup.*

8 Qui in statu peccati mortalis professionem fecit, si post pœnitentiam peccati gaudeat se professionem fecisse, & animum habeat se de nouo obligandi Deo si obligatus non esset, pium est credere quoties hunc actum fecerit, toties remissionem omnium suorum peccatorum, quoad omnes pœnas, vel saltem quoad maximam partem illarum à benignissimo Patre Deo consecuturum. *Vide Vill. vbi sup. dis. 26.*

9 Gaudium hoc de bonis operibus etiam alienis est maximi, & præstantissimi meriti apud Deum, qui est facillimus, & suauissimus omnibus. *Vide P. Did. Alu. de affect. diu. amo.* Gaudeamus ergo de omnibus sanctis operibus factis in Dei honorem ab omnibus creaturis à principio mundi, & faciendis per totam eternitatem. Et ad hoc diuinissimum, & suauissimum exercitium omnes creaturas inuitemus dicentes: *Benedicite omnia opera Domini Dominum*, vel *Laudate Dominum de cælis*, & alia Cantica huiusmodi. Gaudeamus insuper de omnibus diuinis perfectionibus, demusque Deo gloriam, & sanctificationem nomini eius & gratias infinitas, & continuas propter magnam gloriam suam, lætemur in bonis eius, & miro modo omnia bona Dei nostra erunt. Demus diuinitatem per suffragium nostrum, demus & omnes perfectiones, gaudentes & iubilantes, quod Deus sit infinitè perfectus. Hæc est scientia Sanctorum, & vera sapientia super aurum, & topazion pretiosa, super regnum, & diadema gloriosa, & dulcis super mel, & fauum: postulemus eam à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat.

QVIS SVCCESSVRVS EST IN bonis profitentis.

10 Si faciens professionem testamentum non fecit, monasterium, si capax est, succedit. *Auth. ingressus C. de sacr. Eccl.*

11 Si pater professionem faciens habebat vsumfructum bonorum aduentitiorum filij, in hunc etiam succedit monasterium secundum aliquos DD. secundum alios verò ipse filius, quia per professionem tanquam per mortem patris exijt à patria potestate, quod videtur probabilius. *Couar. in 2. c. 8. de test.*

12 Maioratus profitentis non transit in monasterium, transit autem vsusfructus illius dum viuit religiosus, nisi clausula in contrarium. *Molina de primog. lib. 1.*

13 Si professionem faciens habeat liberos, si antè non diuisit legitimam inter eos, debet illam post professionem diuidere, & residua erunt monasterij. *Auth. si qua mulier C. de sacr. Eccl. & ibi DD.*

14 Idem dicendum est de filio respectu patris in ea parte, in qua succedere debet.

15 Libri, quos filius habebat in sæculo, si dati à patre fuerunt ei iam Doctori, vel Magistro, sunt quasi bona castrensia, & potest illos secum ferre in monasterium; secus verò si ei adhuc scholastico dati fuerunt, quia ad patrem pertinent. *Azor.*

16 Si Nouitius ante professionem fecit testamentum, & in eo hæredem instituit extraneum, si religio est capax bonorum bona testatoris possidebit vsque ad mortem naturalem eius. *Villal. vbi sup.*

✠✠✠

SECTIO IV.

Variæ circa Nouitios resolutiones.

1 SI Nouitius etiam sine licentia per tres, vel quatuor dies habitum deferens exeat ex Nouitiatu, non ideo interrumpitur, modo ij postea suppleantur. *Lessius.* Si verò deferat habitum animo non redeundi, interrumpitur etiam si pæniteat eodem die. *Suarez.*

2 Nouitij gaudent omnibus priuilegijs Religioni concessis.

3 Nouitius rediens ad sæculum non reincidit in censuras vel irregularitates à quibus absolutus fuit in religione ex vi. priuilegiorum illius. *Diana 5. p. res. 17. & res. 139.*

4 Nouitius etiam Capucinorum potest cum Prælati licentia reseruare sibi electionem puellarum, quibus dotandis legatum in testamento reliquit ex eo orta dubia resoluere. *Sanchez.*

5 In Bissextili duo dies pro vno computantur, & ideo Nouitius qui ingressus fuit 24. die Februarij, sequenti anno die 25. debet profiteri. *Comm. DD.*

6 In societate totus Nouitiatus cum sæcularibus vestibus trāsigi potest, quia non habet specialem habitum.

7 Nouitius qui facit in societate vota deuotionis, facit solum dum in Nouitiatu perseuerare voluerit, & ideo manet liber ad religionem delerendam; & promissio, quam facit societatem ingrediendi, est sub conditione, si nostra Religio sibi post probationem placuerit.

8 Effectus prædictorum votorum est maius meritum faciendi res pro illo tempore ex voto, sicut maius erit demeritum lapsus contra votum; vota autē hæc sunt sine animo se perpetuo obligandi, sed tantum pro illo Nouitiatus tem-

tempore ſub prædicta conditione.

9 Ablata eſt per Congregationem VIII. Prouincialibus admittendi aliquẽ in ſocietatem poteſtas, niſi annum 15. impleuerit; diſpenſauit tamen N. Præpoſitus Generalis in Peruano regno, vt expleto 14. poſſit recipi.

10 Nouitius, qui in vno monaſterio in probatione fuit per 6. menſes, & in alio per 6. alios menſes, non poteſt validè profiteri, quia non fuit in probatione per annum. Si verò poſt annum probationis deſerat religionem, & tranſacto etiam multo tempore redeat ad idem monaſterium, poterit valide profiteri, ſecus ſi ad aliud.

11 Nouitius, qui annuam non habuit probationem etiam poſt quinquẽnium de nullitate audiendus eſt, nec eſt contra Tridentinum.

12 Nouitius, qui maior eſt 16. annis, & non examinatus de his quæ Sixtus V. præcipit admiſſus fuit ad habitum, & ad profeſſionem nullam profeſſionem fecit.

NVPTIÆ.

1 Non eſt peccatum mortale tempore Aduentus, vel Quadrageſimæ traducere ſponſam in domum mariti, & conuiuia celebrare, quia conſuetudine receptum eſt. *Sanch.*

2 Nuptiales benedictiones poſſint dari, quando alter coniux aliud matrimonium non contraxit. *P. Menacho in manuſcr.*

DISPVT. I.

SECT. VNICA.

RESOLVT. VARIÆ.

O

OBEDIENTIA.

De Obedientiæ definitione, & quotuplex ſit.

1 OBedientia eſt duplex, alia ſpecialis, alia generalis. Specialis eſt virtus inclinans ad faciendum ea, quæ iubentur eò principaliter, quòd iubentur. *Ex Nauar. cap. 25. nu. 35.* Generalis verò comprehendit omnes virtutum omnium actus, quibus fit, quod iubetur.

2 Cum ſubditus ob contemptũ omittit facere iuſta Prælati etiam in materia leui, peccat mortaliter. *Eſt comm.*

3 Inobedientia natura ſua eſt peccatum mortale, & ſubditus peccat mortaliter non obediendo, cùm ex Prælati verbis conſtat obligare voluiſſe ad mortale, vt ſi iubeat in virtute ſanctæ obedientiæ, vel ſub excommunicatione. *Vill. to. 2. tr. 35. diſ. 28.*

4 Si materia leuis ſit etiam ſi Prælatus velit obligare ad mortale, qui non obedit, non peccat mortaliter, nec venialiter ſi res manifeſtè eſt impertinens. Si tamen ex rei leuis fractione, verbi gratia ingreſſus in alterius cubile graue damnum immineat Religioni, & Prælati intentio ſit obligare ſub mortali, pec-

Peccatum mortale erit si actio rei leuis. *Comm. DD.*

5 Non tenetur subditus in actibus interioribus obedire; nec in rebus iure naturali diuino, vel Canonico, vel à maiore superiore prohibitis. *Comm. DD.*

6 Tenetur in rebus dubijs obedire, nisi dubium esset in damnum tertij, vel proprium spirituale. *Comm. DD.*

7 In rebus valde difficilibus non tenetur subditus obedire; vt si iuberetur per plures dies in pane, & aqua ieiunare; nisi ad hoc esset causa rationabilis. *Bern. de disp. & prae. Votum meum non adaugeat Praelatus.*

8 In rebus omnibus licitis quamuis arduis obedientia est perfecta in nouis asperitatibus, & rigoribus extra consuetudinem, & regulam non est obligatoria: in manifestè illicitis est indiscreta.

9 In re graui nolle sine causa obedire mortale est. *Sà verb. obed.*

10 Praedicta generalia non intendunt superiores cum magno damno obligare; nec tenetur obedire qui scit superiorem non praecepturum, si rei cognosceret veritatem. *Comm. DD.*

11 Cum inter subditum, & superiorem est opinionem diuersitas, tenetur subditus obedire, nisi manifeste sciat rem esse illicitam. *Vasquez apud Dia. p. 1. tr. 13. res. 10.* Sunt tamen qui dicant nunquam ad obediendum teneri, qui probabiliter iudicat rem esse illicitam, vel ad superioris iurisdictionem non pertinere. *Sanch. apud eundem.*

12 Cum dubium est an res praecepta sit licita, nec ne, teneri subditum obedire, alij aiunt, alij negant. *ibid.*

13 Religiosus inobediens non peccat dupliciter contra obedientiam, & contra religionem; est enim vna tantum malitia. *Vasq. vbi supra apud Dia.*

14 An Praelatus possit obligare sub mortali ad obseruantiam rei contentae sub regula ad nullum peccatum obligāte, alij negant, alij aiunt probabilius; si causa rationabilis adsit. *Dian. p. 1. tr. 7. res. 16.*

15 Cum dubitetur de legitima iurisdictione, Praelato non tenetur subditus obedire; etsi ille sit in possessione superioritatis. *Vasq. apud Dian. p. 4. tr. 3. res. 9.*

16 Qui dicit se nolle obedire superiori societatis, animum tamen habet obediendi, non incurrit peccatum reseruatum. *Pellizar. de obed. tr. 4.*

17 In societate nostra non obligat obedientia sub mortali cum Praelatus dicit: Iubeo, praecipio, strictè praecipio; nisi dicat: In virtute obedientiae, vel in nomine Christi: vel iubeat sub graui poena, verbi gratia, sub excommunicatione. *Idem vbi sup.*

DISPVTATIVNCVLÆ

variae interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

OBLATIO.

1 CVm consuetudo est offerendi aliquid in Ecclesia, obligat; quia habet vim legis, secus si per deuotionē liberam fiat. *Sà hoc verb. nu. 1.*

2 Oblata celebranti in Ecclesia cedunt Rectori. *Idem vbi sup.* Itemque quae Ecclesijs ditionis eius offeruntur. Extraordinaria autem, quae primam Missam celebranti offeruntur ad celebrantem spectant.

OBLIGATIO.

1 Cum multa sunt vincula simul fieri

ri impossibilia, præualet maximum, si autem sunt æqualia primum. *Sà hoc verb. n. 1.*

2 In generali obligatione etiam cum iuramento non veniunt ea, ad quæ si tunc cogitares, te non obligares. *Idem vbi sup. n. 2.*

3 Obligatus coquere, vel in alijs familiæ ministerijs ministrare, tenetur, etiamsi aliquantulum augeantur, non verò si grande sit augmentum, vel decrementum, tunc enim augendum, vel minuendum pretium. *Comm. DD.*

4 Nemo potest se obligare ad mutilationem membrorum, quia illorum non est dominus. *Comm. DD.*

5 Cum tempus præfinitur ad dilatãdam obligationem eo elapso non finitur. *Comm. DD.*

OBSES.

1 Papa potest religiosum, vel clericum obsidem dare, & Abbas monachum pro vtilitate monasterij. *Siluest. hoc verb. num. 21.*

OCCVLTVM vide *Manifestum.*

OBSTETRIX.

Obstetrix peccat mortaliter ignorando formam Baptismi. *Comm. DD.*

OCCASIO.

1 Vt quis absolui possit, non tenetur abstinere ab occasionibus remotis peccandi mortaliter, nec à propinquis peccandi venialiter; tenetur tamen à propinquis peccandi mortaliter. *Comm. DD.*

2 Qui commodat ensem petenti animo irato, peccat mortaliter, quia dat ei proximam occasionem peccandi. *Nauar. apud Auil. in sum. hoc verb.*

3 Qui præbet alicui peccandi occasionem vt comprehensus melius corripiatur, non peccat quando eum aliter non potest corripere. *Idem vbi sup.*

4 Non dat occasionem peccandi, qui instituit processiones, choreas, vel conuiuia, vbi concurrentes solent ex sua malitia peccare. *Idem ibidem.*

ODIVM.

1 Anticipata salutatio non debetur, nisi præexcellentibus viris; resalutatio omnibus, allocutio solis coniũnctis. *Comm. DD.*

2 Optare alicui mortem, vel gaudere de illa ob vtilitatem inde mihi secutam non est odium, nec peccatum mortale. Item nec sibi mortem optare, vt liberetur à graui malo temporali. *Castropalao apud Dia. p. 3. tr. 6. res. 84. Sanch. apud eundem p. 5. tr. 14. res. 92.*

OFFICIVM.

1 Peccant mortaliter Principes officia vendentes tam carè, vel talibus personis, vt probabiliter credatur eis malè vsuros fore in damnum reipublicæ. *Nauar. c. 25. n. 5.*

2 Prætores, & domini habentes Superiorem, si officia vendunt, peccant mortaliter in locis, vbi prohibitum est sub mortali. *Idem vbi sup.*

3 Non peccant Principes officia dantes pro dote, vel pro mercede obsequiorum, etiam si officia sint publica. *Comm. DD.*

4 Officium reipublicæ non dare digniori quidam putant esse mortale, alij dicunt sufficere, si detur idoneo. *Sà hoc verb.*

5 Officia publica vendere sunt qui dicunt esse mortale, alij negant. *Vide*

Mol. disp.91. Certum tamen est rem esse valde perniciosam reipublicæ, & in Peruano regno officia Prætorum, vel Correctorum vendere non est aliud; quam miserabilium Indorum sanguinem effundere; Qui enim talia officia emunt, duplo ad minus maius lucrum dato pretio ex Indorum visceribus conantur eruere.

6 Potest Princeps virum valde vtilem reipublicæ ad officium publicum suscipiendum compellere. *Sà hoc verb. num.3.*

7. Officium publicum dare non oportet ei, qui illud ad lucrum ambit; cupiditas omnium malorum est radix, & tali laborant vitio omnes, qui officia emunt, *Comm. DD.*

8 Officialis, qui habet sufficiens stipendium, nil amplius pro ministerio potest recipere, nisi sit ei liberè donatum. *Comm. DD.*

9 Qui habet officium, & licentiam à Rege illud transferendi in alium, potest illud vendere saltem ex tacita Regis licentia. *Dian.p.3 tr.5.res.*109.

10 Qui eligunt indignos ad officia publica non solum peccant mortaliter, sed tenentur restituere damna ex mala electione secuta. *Comm. DD.*

11 Officia sæcularia, si aliquando licet vendere, debet esse cum tribus conditionibus. 1. *Couar.* Quod vendantur saltem dignus: 2. Pretio moderato. 3. Ob necessitatem vel vtilitatem non propriam, sed reipublicæ. *Ledes. in sum.tit. de sac.pænit.*

12 Pius V. legem tulit sub grauissimis pœnis contra ambientes officia iurisdictionem habentia. *Vide Nauar, in sum.c.25.*

✠✠

DISPVT. I. SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

OPINIO.

De electione opinionum.

1 Opinio est assensus cum formidine de opposito.

2 Cùm Confessarius, & pœnitens diuersas habent opiniones, si opinio Confessarij innititur textui euidenti, & pœnitentis opinio in ratione dubia, non debet illum absoluere, sed instruere. *Comm. DD.*

3 Ex opinionibus sequenda est communior, & quæ fortioribus fundamentis innititur, quibus cessantibus benignior eligenda est, & quæ fauet matrimonio, doti, vel reis, & alijs *pijs locis*, aut personis miserabilibus. *Comm. DD.*

4 Opinio communis non facit ius, imò anteponenda est, quæ meliori rationi innititur. *Nauar.*

5. Non tenemur tutiorem semper partem eligere, sufficit in his quæ ad mores, & fidem spectant tutam sequi. *Azor.to.1.lib.21.c.13.*

6. Tutus est in conscientia, qui sequitur opinionem illius quem meritò idoneum credit. *Sanchez de matr.lib.2.disp.43.n.30.*

7 Pluris facienda est opinio paucorum rationes perpendentium, quam multorum non ita perpendentium. *Comm. DD.*

8 Licitum est relicta opinione tutiore, & probabiliore sequi minus tutam, & minus probabilem; quia prudenter agit, qui ex opinione probabili agit, sed in materia sacramentorum erit contra charitatem. *Sanchez lib.2.de matr.disp.41.n.9.*

9 Sen-

9 Sententia fauorabilis sacramenta suscipienti præferenda est sententiæ quæ fauet sacramentis, quia hæc in fauorem fidelium instituta sunt. *Idem vbi supra*.

10 Consultus Doctor potest contra propriam opinionem respondere fauorabilem interroganti; immò tenetur cum de benigniore interrogatur. *Idem*.

11 In rebus ad ius spectantibus DD. Iuristæ præferendi sunt Theologis, nisi hi simul sint Iuristæ. *Comm. DD.* In rebus autem ad Theologiam pertinentibus, Theologi sunt anteponendi.

12 Authoritas glossæ in Decreto, & Decretalibus præferenda est omnibus alijs DD.

13 Potest in se opinio probabilior esse, sed non mihi, qui eius rationes intimè calleo. *Gloss. ff. de leg. & c. cum dilectus de consuet.*

14 In rebus mere speculatiuis, quæ ad fidem, vel mores non pertinent, licitum est pro libito opinari, nisi sit scandalum. *Comm. DD.*

15 Cum est definiti fidei opinio magis fidei conformis præferenda est. *Comm. DD.*

16 In rebus fidei etiam speculatiuis non licet contra communem sententiam sanctorum, & Ecclesiæ Doctorum opinari. *Comm. DD.*

17 Opinio consuetudine recepta eligenda est, cum tamen consuetudo non est, ea quæ in aliquo textu innititur, & cum textus non est ea, quæ fortiori innititur fundamento. *L. Minime cum glossa ff. de leg. & c. cum. dilectus de consuet. Nauar. dic. c. 27. n. 286. c. Capellanus de ferijs.*

18 Vir doctus potest contra communem sentire, cum habet solidum fundamentum, & manifestum. *Azor. to. 1. c. 13 q. 6. disp. 36. Vasq. 12. to. 1. disp. 62. c. 4. nu. 18.*

19 Cum agitur de re pœnali benignior opinio sequenda est. *Comm. DD.*

20 Cum ex opinione communiore, & probabiliore graue aliquod sequitur damnum, minus probabilis præferenda est. *Sanch. lib. 2. de matr.*

21 Opinio vnius Doctoris, qui ratione probabili fauet matrimonio iam facto preferenda est omnibus DD. aliud opinantibus. *Idem vbi sup.*

22 In dubio melior est conditio possidentis, in diuersitate autem opinionum licitum est contra possessionem sententiam ferre sequendo opinionem probabilem. *Azor. to. 1. in moral. c. 17.*

AN QVIS POSSIT CONTRA PROPRIAM opinionem operari: & de obligatione subditi.

23 Relicta propria opinione, quam quis putat tutiorem, & probabiliorem, potest quis alienam sequi probabilem & secundum illam operari. Quod non solum potest, sed facere tenetur subditus, quando aliquid à superiore iubetur contra suam opinionem. *Vasq. 12. disp. 62. nu. 33.*

24 Confessarius contra suam opinionem tenetur se accommodare pœnitentis opinioni probabili. *Azor. to. 1. lib. 2. c. 17. q. 10.*

IN SACRAMENTORVM ADMINISTRATIONE, quæ sint opiniones sequendæ.

25 In spectantibus ad formam, & materiam sacramentorum vsus Ecclesiæ omni opinioni probabili præferendus est. *Sanchez lib. 5. de matr. disp. 20. num. 4.*

26 Cum non est vsus Ecclesiæ, nec præceptum, nec consuetudo in contrarium, potest sequi opinionem probabilem licet minus tutam, re secundum se considerata, sed erit contra charitatem secundum quam etiam probabiliore re-

licta tutior opinio præferenda est: *Vide eundem vbi sup.*

27 Si desunt materia, vel forma sacramenti etiam si quis sequatur opinionem probabiliorem, nullum erit sacramentum, secus est in rebus ad iurisdictionem spectantibus. *Molin. 1. to. de iust. tr. 2. disp. 113.*

28 Cum defectus est à iure naturali vel diuino, non suppletur per communem errorem, nil enim interest, quod quis sacerdos per errorem putetur, si Sacerdos non est. *Idem vbi sup.*

QVAM OPINIONEM MILES sequi teneatur.

29 Miles potest in bello pugnare, cùm de illius iniustitia sibi non constat. *Molin. vbi sup.*

30 Miles alienigena tenetur diligentius inquirere cum habet indicia, quod iniustum sit bellum. *Idem vbi sup.*

31 Si post bellum cognoscat miles fuisse iniustum, id solùm restituere tenetur in quo ditior factus fuit, *Comm. DD.*

32 Alienigenæ, qui ante initum bellum non conuenerant cum Principe, debent moraliter certificari de iustitia illius, secus enim non possunt licitè pugnare. *Idem vbi sup. disp. 114.*

33 Qui parato animo est ad pugnandum pro quocumque, qui ei stipendium dederit, est in peccati mortalis statu. *Vill. to. 1. tr. 1. dif. 18.*

DISPVTATIVNCVLA interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ORATIO.

1 QVi ex obligatione orat, tenetur attendere, alioquin non satisfacit. *Villal. to. 1. tract. 3. dif. 18.*

2 Possunt animæ in Purgatorio existentes orari, & si quidam id negent; & qui in cœlo esse creduntur, priuata tamen oratione. *Siluest. verb. oratio.*

3 Præceptum esse orandi obligans ad mortale in graui necessitate propria, vel proximi, alij aiunt, alij negant probabilius, cum aliud suppetit remedium. Idem dic cùm quis præparatur ad gratiæ susceptionem per sacramentum. *Sa verb. oratia nu. 3.*

4 Non peccat, qui pro propria, vel aliena morte orat ob peccatum vitandum, imò & meretur. *Comm. DD.*

5 Oratio in mortali existenti prodest ad bonorum temporalium impetrationem, & de congruo ad gratiæ consecutionem. *Comm. DD.*

DISPVT. II. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ORDO.

De Ordinis definitione, & quotuplex sit.

1 ORdo est signaculum quoddam, in quo, & per quod spiritualis potestas, seu officium traditur Ordinato. *Ex Magis. sent. in 4. dist. 24.*

2 Est vnum ex lege gratiæ sacramentum à Christo Domino institutum. *Trid. ses. 7. de sacr. in genere.* Fuit institutum in nocte Cœnæ, & perfectum post Resurrectionem.

3 Omnes Ordines vnum tantùm constituunt perfectum sacramentum. *Trid. ses. 7. can. 1. ses. 23. c. 3.*

QVOT SINT ORDINES ECCLESIÆ.

4 Ordines Ecclesiæ sunt septem, & maioribus votum solemne castitatis est annexum. *c. nullum c. decernimus.*

5 Primus

5 Primus ex maioribus est subdiaconatus, ad quem pertinet solemniter dicere Epistolam, dare calicem purificatum Diacono, & aquam infundere. *Comm.DD.*

6 Diacono competit legere solemniter Euangelium, & potest concionari ex facultate Episcopi, & cùm Eucharistia olim ministrabatur in vtraque specie, ipse sanguinem ministrabat. *Comm. DD.*

7 Presbytero conuenit ex officio Missam celebrare, & per consequens absoluere, & ligare, quod est præparare mysticum corpus, vt verum recipiat. *Comm. DD.* Quæ potestas altior est Regia. Vnde dixit Ambrosius de quo refert Gelasius Papa hæc verba. Qui etiam in suis manuscriptis ostendit, quod aurum non tam pretiosius sit plumbo, quàm Regia potestate sit altior dignitas Sacerdotalis. *Ambr. de dig. Sacerd.*

8 Ordo latè sumptus comprehendit etiam primam tonsuram, & Episcopatum: prima tamen tonsura est dispositio ad Ordines, & Episcopatus extensio Sacerdotij. *Caiet. in q. de rit. Ordin.*

9 Archiepiscopatus, Patriarchatus, Cardinalatus, ac Papatus non sunt Ordines, neque qui has accipiunt dignitates consecrantur.

AN OMNES ORDINES SINT SACRAMENTA legis gratiæ.

10 Sunt, qui dicant sine onere posse defendi minores Ordines non esse sacramenta; contraria tamen sententia expressa videtur in Tridentino in illis verbis: *Trid. dic. c. 2. Si quis dixerit præter Sacerdotium non esse in Ecclesia catholica alios Ordines, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendant, anathema sit.*

QVÆ SIT HVIVS SACRAMENTI materia.

11 Materia est illud, per cuius traditionem confertur sacramentum hoc; sicut Presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem. *Concil. Flor. in decr. Eug. 4.* Diaconatus per libri Euangeliorum dationem. Subdiaconatus per calicis vacui cum patena vacua traditionem, & similiter de alijs per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem.

12 Si ascensuro ad Presbiteratum contingeret dari calicem sine vino, vel patenam sine pane triticeo, non maneret ordinatus, & opus esset reiterare Sacramentum sub conditione. Sunt verò qui dicant vnam ex duabus speciem sufficere. *Henriq. lib. 10. c. 7. Suar. to. 3. disp. 23. sec. 2.*

13 An verò sit necessarium ad essentiam huius sacramenti materiam tangere, alij negant, alij multo probabilius affirmant. *Comm. DD.* Hostiam tamen sicut nec vinum opus non est tangere, sufficit tangere calicem, & patenam.

QVÆ SIT HVIVS SACRAMENTI FORMA.

14 Forma sacerdotij est: *Accipe potestatem offerendi sacrificia in Ecclesia pro viuis, & mortuis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Concil. Florent. in Decr. Eug.*

15 Diaconatus est: *Accipe potestatem legendi Euangelium,* &c. Subdiaconatus verò non est cum traditur liber Epistolarum, sed cum ei porrigitur calix sine vino, & patena sine pane, illique dicitur: *Videte cuius ministerium vobis traditur.* De reliquis formis videatur Villalobos. *c. 1. de sacr. non iter.*

16 Aduertendum est, quòd si fortè contingeret defectus aliquis essentialis, qui accepit Ordinem se gerere debet tanquam

tanquam nunquam ordinatus. Si autem defectus fuit accidentalis supplendus est, & interim abstinendum ab exercitio Ordinis. *Trid. sess. 13. c. 3.*

DE EFFECTV HVIVS SACRAMENTI.

17 Hoc sacramentum causat gratiã sicut reliqua sacramenta nouæ legis. Cùm autem quis in Episcopum consecratur, non confertur illi noua gratia, sed character extenditur.

18 In hoc Sacramento imprimitur character. *Trid. sess. 22. c. 4.*

AN ORDINANDO NECESSARIVM sit aliud antea recipere sacramentum.

19 Necessarium est ad essentiam Ordinis, quòd ordinandus sit baptizatus, estque conueniens, quòd sit confirmatus, sed non confirmatum ordinari, erit tantùm veniale. *c. si quis Presbyt. & c. veniens de Presb. non bap. Trid. sess. 23. cap. 4.*

20 Qui ordinatur sine prima tonsurã manet ordinatus, sed peccat mortaliter. *Titul. de cler. per sal. odin.*

21 Qui ordinatur per saltum manet ordinatus, sed peccat mortaliter, & Episcopus potest dispensare. *Idem.*

22 Non potest consecrari in Episcopum, qui non est sacerdos. *Comm. DD.*

DE MINISTRO HVIVS SACRAMENTI.

23 Episcopus est ordinarius minister huius sacramenti, eique competit ex officio illius administratio. *Trid. sess. 23. cap. 6.*

24 Ex Papę commissione potest quilibet Sacerdos ministrare primam tonsuram, & Ordines minores non verò maiores. *c. quoniam 64. 6. q. 3. c. cum contingit. de æt. & qual. ordin.*

25 Episcopus hæreticus illicitè confert Ordines, sed validè si habet intentionem faciendi, quod facit catholica Ecclesia, & ipse est verus Episcopus: *Aug. relatus in c. quod quidem 195.* Angli enim, & alij qui negant catholicam Ecclesiam, nec habent intentionem faciendi, quod ipsa facit, nec sunt veri Episcopi, nec validè Ordinem possunt ministrare.

26 Episcopus debet habere intentionem Ordines conferendi ei, quem habet præsentem, & hic suscipiendi Ordinem. *Vide Vill. to. 1. tr. 11. dis. 8.*

27 Peccat mortaliter, qui ministrat, & qui suscipit hoc sacramentum in peccato mortali. *c. eos de tem. ord. in 6.*

AN EPISCOPVS POSSIT ORDINARE eos, qui sunt alterius Episcopatus.

28 Episcopus conferens Ordines ei, qui ad alium pertinet Episcopatum, peccat mortaliter, ille autem manet ordinatus. *Trid. sess. 23. c. 8.*

29 Quomodo agnoscendum sit ad quem quis pertineat Episcopatum, vide verbum *Domicilium*.

30 Episcopus, qui alienum diœcesanum sine dimissorijs ordinat, manet suspensus per vnum annum ab Ordinum administratione, & ordinatus ab omni exercitio suscepti ad arbitrium proprij Episcopi.

31 Prælati habentes iurisdictionem quasi Episcopalem etiam si sint sæculares possunt suis subditis dare dimissorias, vt Ordines suscipiant. *Villal. vbi supra dis. 9.*

32 Capitulum sede vacante etiam intra annum à morte Episcopi potest dare dimissorias obligatis ad Ordines ratione beneficij. *Trid. sess. 7. c. 10. de ref.*

33 Episcopus excommunicatus potest dare dimissorias, & dante mortuo non expirant. *Sanch. to. 3. lib. 8. dis. 28. num. 83.*

34 Prælati religionum dant suis subditis licentiam, vt ordines recipiant. *Trid. sess. 23. c. 10.*

35 In

35 In dimissorijs locum etiam habet ratihabitio, vt, si ordinandus bona fide credat Episcopum id ratum esse habiturum. *Comm. DD.*

36 Nullus Episcopus potest Ordines celebrare in aliena diœcesi etiam in loco exempto sine licentia proprij Episcopi, vel Capituli sede vacante. *Trid. sess.6.de ref.c.5.*

37 Episcopus familiarem suum non subditum ordinare non potest, nisi per triennium secum fuerit commoratus, & beneficium quacumque fraude cessante statim re ipsa illi conferat, consuetudine quacumque etiam immemoriali in contrarium non obstante, verba sunt Tridini. *Trid. sess.23.c.9.*

38 Sufficit, quod Episcopo faciat Ordines cùm opus fuerit. *Comm. DD.*

DE SVSCEPTVRIS HOC SACRAMENTVM.

39 Fœmina non est capax huius sacramenti, nec Hermaphrodita, in quo præualet sexus fœmineus, vel æqualiter in vtrumque sexum propendet. *D. Amb. relatus in c. mulier* 14. Si autem in eo præualeat sexus virilis, est capax, sed irregularis.

40 Paruuli, & amentes non possunt ordinari; si autem de facto ordinarentur, ordinati manerent. *D.Th.in 4. dist. 25.ar.1.q.2.*

QVÆ ÆTAS NECESSARIA SIT ad Ordines.

41 De iure diuino non est præscripta ætas, præscribitur tamen à iure canonico.

42 Annus inceptus pro completo reputatur, incepto tamen anno neque vnus dies debet deficere. *l. qua ætate, ff. de testam.*

43 Ad Episcopatum necessarij sunt 30. anni. *c. Episcopus 77. c. cum in cunctis, de elect. in 6.*

44 Qui ante legitimam ætatem sacris ordinatur, manet suspensus. *Pius II.*

45 Non potest Episcopus in ætate dispensare, sed vt suspensio incurratur ab ordinato necessarium est quod dolũ habuerit. *Ex decl. Card.*

46 Qui bona fide ante legitimam ætatem ordinatus fuit non potest nisi impleta celebrare ætate; & à fortiori, qui mala fide etiam si irregularitatis dispensationem consecutus fuisset. *Suar. de cens. disp.31.sec.1.n.6.*

AN RELIGIOSI POSSIT ANTE legitimam ætatem ordinari.

47 Consulenda sunt Religiosorum priuilegia.

SECTIO II.

AN INTERSTITIA INTER ORDINEM, & Ordinem sint necessario obseruanda.

1 Minores Ordines per temporum interstitia, nisi aliud Episcopo magis videretur expedire, conferantur. Verba sunt Tridentini. *Triden. sess. 23. cap. 11.*

2 Hi verò non nisi post annum à susceptione postremi gradus Minorum Ordinum ad sacros Ordines promoueantur, nisi necessitas, aut Ecclesiæ vtilitas iudicio Episcopi aliud exposcat. *Ibid. c. 11.*

3 Promoti ad sacrum Subdiaconatus Ordinem, si per annum saltem in eo nõ sunt versati ad alterum gradum, nisi aliud Episcopo videatur, ascendere non permittantur. *Ibid. cap. 13.* Duo sacri Ordines eodem die etiam regularibus non conferantur, priuilegijs, ac indultis quibusuis concessis non obstantibus.

4 Idem dicit Tridentinum de Diacono, qui vt ad Presbyteratum ascendat,

dat, per annum ſaltem in Diaconatu debet exerceri. *Trid. c. 14.*

5 Qui ordinatur non ſeruatis interſtitijs, nec ſuſpenſionem, nec irregularitatem incurrit. *Nauar. conſ. 1. de temp. ord. lib. 1.*

6 Diſpenſatio in interſtitijs facienda eſt ab Epiſcopo, qui dat dimiſſorias. *Villal. tom. 1. tract. 11. diſ. 12.*

7 Parochus qui intra annum non eſt ordinatus, quia Epiſcopus noluit in interſtitijs diſpenſare, non ſubiacet pœnis. *Idem vbi ſupra.*

8 Annus interſtitiorum ex Ordine ad Ordinem numerandus eſt, & non ex 12. menſibus completis.

9 Cum diſpenſat Epiſcopus in interſtitijs, poteſt eodem die Minores Ordines cum Subdiaconatu ſimul dare. *Nau. vbi ſupra c. 25. n. 7.*

10 Religioſi Societatis noſtræ ex priuilegio Gregorij XIII. poſſunt à quocumq; Epiſcopo non ſeruatis interſtitijs ordinari. *Ex comp. verb. Ordines.* Idem poſſunt qui communicant ex noſtris priuilegijs.

AN ECCLESIA HABEAT TEMPORA determinata ad Ordines.

11 Quocunque tempore hoc adminiſtraretur Sacramentum validum eſſet: habet tamen Eccleſia ſex tempora adhoc determinata. *c. fin. 25. diſt.* Quæ ſunt quatuor ſabbata quatuor temporum, & ſabbatum ante Dominicam Paſſionis, & ſabbatum ante Paſcha Reſurrectionis.

12 Si Epiſcopus in his ſabbatis habuit aliquod impedimentum mane, poteſt ſequenti Dominica continuato heſterno ieiunio Ordines celebrare. *c. quod à patre 75. diſt.*

13 In quacumque Domenica, vel feſto ſolemni poteſt Epiſcopus Ordines particulares facere duos, vel tres ordinando Primam autem tonſuram qualibet die poteſt dare. *c. de eo, de temp. ord.*

14 Religioſi mendicantes ex priuilegio Greg. XIII. conceſſo noſtræ Societati poſſunt in tribus diebus feſtiuis etiam ſancti ſemiduplicis ad omnes maiores Ordines promoueri. *F. Eman. Rod. to. 3. qq. reg. q. 13. art. 5.*

15 Locus in quo ordines ſunt celebrandi debet eſſe dignior Eccleſia loci, ſed hoc non ſeruare non eſt peccatum, quia nullum eſt præceptum. *Trid. ſeſſ. 23. cap. 8.*

DE MORIBVS, AC SCIENTIA ORDINANDORVM.

16 Prima tonſura non ſunt ordinandi, niſi qui Eccleſiæ vtiles fore probabiliter cenſentur, & Minores Ordines non dentur ei, qui ſaltem linguam Latinam non intelligat. *Trid. ſeſſ. 23. c. 4.*

17 Non eſt peccatum mortale primam tonſuram ſuſcipere ad declinandam iudicis ſæcularis iuriſdictionem. *Sanchez de matr. lib. 3. diſp. 34. n. 17.*

18 Ad Ordines maiores maiori ſcientia opus eſt, & præcipuè ad ſacerdotium, ad quod non eſt promouendus, niſi qui poſſit docere populum viam ſalutis æternæ, eique ſacramenta adminiſtrare. *Trid. vbi ſup. c. 14.* In religioſis verò choro addictis tanta ſcientia opus non eſt.

19 Epiſcopi ius habent ad examinandum eos, qui ordinandi ſunt, etiam ſi ſint religioſi ex Tridentino in illis verbis: *Trid. vbi ſup. c. 12. Regulares quoq; neque in minore ætate, nec ſine diligenti Epiſcopi examine ordinentur priuilegijs quibuſcumq; quoad hoc penitus excluſis.*

✠✠✠

AN

AN NECESSARIUM SIT, UT ALIQUIS ordinetur, quod habeat beneficium, aut Patrimonium.

20 Respondetur affirmatiuè,& contrarium facere est mortale. *Trid. seß. 22. de ref.*

21 Beneficium debet esse sufficiens ad Clerici sustentationem, & illud habere debet in pacifica possessione. *Comm. DD.*

22 Debet esse beneficium perpetuũ, Et sufficit collata Capellania; & laicus patronatus si est perpetuus,& sufficiens. *F.Eman. in summ. c. 16.n.15.*

23 Patrimonium debet esse sufficiens & non potest alienari sine licentia Episcopi, nec remitti, nec extingui. Sufficientia verò arbitrio Episcopi relinquitur. *Trid. vbi sup.*

24 Qui in hoc falsam fecit informationem peccat mortaliter, & manet suspensus, surreptitieque ordinatur, qui tamen patrimonium extinguit non manet suspensus. *Comm.DD.*

25 Ob penuriam Sacerdotum potest quis ordinari, dummodo alius se obliget ad illum congruè sustentandum. *Ex decl. Card. vide Vill. vbi sup.*

26 Si quis faciat pactum cum Episcopo de non petendis alimentis, ipse, & Episcopus sunt simoniaci. *Idem ib.*

27 Pactum de non petendo post Ordines, vel de restituendo patrimonio non valet. *Ledesm. 1. p. sum. de hoc sacr. cap. 7.*

28 Collega, vel Doctor si beneficio, vel patrimonio careant, non possunt ordinari. *Henriq. l.4. de irreg. c.5.n.31.* Contrarium tenet Henriquez.

29 Episcopns tenetur alimenta pręstare ei quem sine titulo ordinauit. *c. cum secum, de presb.*

30 Qui arte aliqua congruè sustentari possunt, si non habent beneficium, vel patrimonium non possunt ordinari. *Ex decl. Card. l.3. de temp. ord.*

31 Religiosi professi, & qui tria vota simplicia in Societate fecerunt non indigent alio titulo. *Ex priuil. Gregor. XIII.*

32 Potest aliquis ad sacros ordines promoueri ad titulum bonorum, quæ ei donantur, dummodo donatio sit certa, firma, perpetua, & sufficiens. *Ex decl. Card. vbi sup.*

33 Clerici regulares, qui ante professionem factã ad sacros Ordines promouentur, ipso facto suspensi sunt, & ita Ordinum susceptorum actus exercẽdo fiunt irregulares. *Pius V. in Extrau. quæ incipit Roma.* Sed Greg. XIII. ab hac Pij V. constit clericos exemit Societatis IESV. *Ex comp. priuil.*

34 Societatis religiosis cùm post Sacerdotium exire non possint, nisi a superioribus eijciantur, prouideatur illis de redditu saltem quadraginta aureorum annuorum ex bonis Religionis; hoc tamen non est vsu receptum. *Ex decl. Card. l.3. de temp. ordin.*

AN CLERICI TENEANTUR FERRE tonsuram, & habitum honestum.

35 Qui tantùm minores Ordines habent, non peccant licet non deferant tonsuram, neque habitum Clericalem, nisi habeant Ecclesiasticum beneficium. *Clem. 2. de vit. & honest. Cler.*

36 Vestes honestæ dicuntur illæ, quibus vtuntur, vt plurimum Clerici honesti.

37 Clericus vtens vestibus variegatis vulgò decolor per sex menses manet suspensus à perceptione fructuum sui beneficij, & incurrit alias pœnas videndas ex Clementina 1. *de vita, & hon. Cler. Clem. II.*

38 Qui admonitus prædictas vestes non reliquerit manet priuatus ab omni-

bus Ecclesiasticis beneficijs. *Vbi sup.*

39 Sacris initiatus, qui clericalem habitum, & tonsuram non defert, nec aliud signum, ex quo clericum esse dignoscatur peccat mortaliter. *Comm. DD.*

AN ECCLESIASTICI SINT exempti à potestate ciuili?

40 Clerici sunt exempti à potestate ciuili, & aliquæ exemptiones sunt de iure diuino. *Vide Vill. vbi sup. dis. 17.*

41 Non est certum Clericorum bona esse de iure diuino exempta à potestate ciuili. *D. Tho. sup. epist. ad Rom. c. 13.* Et personæ Ecclesiasticæ non sunt in rebus omnibus à sæculari iurisdictione exemptæ. *Nauarr. c. 23. n. 8.*

QVÆ AMITTAT CLERICVS IN minoribus constitutus Ordinibus matrimonium contrahens.

42 Per sola sponsalia nihil amittit, & si contrahat matrimonium inualidū ante sententiam iudicis non amittet beneficium. *Comm. DD. Sanch. to. 2. l. 7. de matr. dis. 43. n. 3.*

43 Per matrimonium validum vacant ipso facto beneficia, & pensiones Clericales. *c. 1. de Cler. coniug. in 6.* Sed nihilominus gaudet duobus priuilegijs Canone scilicet *si quis suadente*, & fori priuilegio, si semel, & cum virgine contrahat, & deferens tonsuram, & habitum Clericalem adscriptus sit alicui Ecclesiæ, cui deseruiat. *c. vnic. de Cler. coniug. in 6. Trid. sess. 22. c. 6.*

AN CONIVGATVS POSSIT ORDINARI.

44 Non potest sine vxoris consensu, nisi vxor sit adultera; nec primam tonsuram suscipere. *c. coniug. de conuer. coniug.*

45 Si sacrum suscepit Ordinem sine vxoris consensu, potest ab ipsa reuocari. *Io. 22. in Extr.* Si autem de illius consensu sacris initietur, si illa est iuuenis, debet religionem ingredi; si prouectæ ætatis, potest emisso castitatis voto remanere in sæculo. *c. coniug. de conuer. coniug.*

SECTIO III.

De varijs circa hoc sacramentum resolutionibus.

1 QVi eodem die suscepit duos Ordines sacros, à posteriore suspensus, & solùm à Papa potest dispensari. Idem dic de eo, qui cū minoribus simul subdiaconatum suscepit, nisi sit consuetudo contraria. *Comm. DD.*

2 Qui obsessus semel à Dæmone fuit non potest ordinari, quod si erat ordinatus non debet amplius celebrare. *Nau. n. 25. c. 62.*

3 Causa sufficiens dispensandi in interstitijs est habere beneficium Presbyterale cum obligatione omnes Ordines suscipiendi intra annum.

4 Vnctionem non esse de essentia Ordinis Sacerdotalis communior, & probabilior sententia est; si tamen omittatur, supplenda est antequam Ordinatus vtatur ordine. *c. fin. de sac. non iter.*

5 In omnibus Ordinibus præter Presbyteratum sufficit, quod materia tradatur per Archidiaconum. *D. Tho. in 4.*

6 Actus Ordinum Minorum possunt fieri à laico ex Ecclesiæ vniuersali consuetudine. *Comm. DD.*

7 Ordines non dantur post prandiū, nec sacer Ordo sine Missa. *Ex Rituali Romano.*

8 Matrimonio iunctos ordinare Grecorum error fuit, sunt autem, qui morem hunc non improbent. *Comm. DD.*

9 Notarius pro dimissorijs expediēdis si stipendium non habeat; potest accipere

cipere decimam partem aurei, nisi sit consuetudo nihil accipiendi. *Comm. DD.*

10 Episcopum in peccato mortali oleum, & chrisma consecrantem aliqui dicunt peccare mortaliter. *Comm. DD.*

11 Si Episcopus morbo correptus Ordines non possit absoluere, pergat alter vbi ille desijt. *Comm. DD.*

12 Si ob Ecclesiæ vtilitatem Episcopus præcipiat alicui, quod ordines suscipiat, parere tenetur, nisi iusta causa excusetur. *Comm. DD.*

13 Subdiaconus in fauorabilibus venit in nomine Sacerdotis, non verò in odiosis.

14 Qui habet dimissorias, vt ordinetur ab alieno Episcopo in propria diœcesi, si faciat Ordines in aliena ex licentia illius Ordinarij, potest ordinari ex ratihabitione. *Placitum authoris.*

15 An Episcopus, qui habet facultatem Ordines celebrandi in aliena diœcesi, possit sacris initiare non solùm subditos licentiam dantis, sed etiam alienigenas afferentes litteras dimissorias, alij negant, alij probabilius affirmant. *Comm. DD.*

16 Potest Episcopus in aliena diœcesi conferre primam tõsuram suis subditis, quia non est Ordo. *Comm. DD.*

17 Potest quiuis ordinari ab Episcopo in cuius diœcesi habet beneficium, quantumuis tenue. *Placitum author.* Et famulus familiaris Episcopi gaudet eisdem priuilegijs, ac ipse familiaris.

18 An cum Episcopus Ordines ministrando dicit suam intentionem non esse ordinare excommunicatos, vel aliter impeditos, si tales sint ibi Episcopo ignoti, an maneant ordinati, alij aiunt, alij negant. *Vill. to. 1. de vtroque glad.* Certum autem est pendere ex intentione Episcopi, & si ipse sibi ignotos intendat non ordinare, non manere ordinatos.

19 Defectus in ordinatione commissus quolibet anni die suppleri potest. *Quintanad. to. 1. sing. tr. de sacr. ord.*

20 Qui bona fide sacris initiatur ante legitimam ætatem, etiam si postea in mala fide actus Ordinis exerceat, non incurrit suspensionem, nec irregularitatem; peccat tamen mortaliter. *Comm. DD.*

21 Qui ex ignorantia crassa, sed non affectata ordinatur ante legitimam ętatem non incurrit suspensionem, & cùm attingit legitimam ætatem sine dispensatione vti potest Ordine bona fide suscepto. *Placitum authoris.*

22 Si vtrinque probabilis opinio est de validitate Ordinis Sacerdotalis, vel Episcopatus, iterari debent sub conditione, secus sciendum de inferioribus Ordinibus. *Villal. vbi sup.*

23 Qui subdiaconatum suscepit aliquo titulo, non indiget alio nouo ad reliquos Ordines. *Comm. DD.*

24 Qui post absolutionem à suspensione, quam incurrit ob sacri Ordinis susceptionem ante legitimam ætatem, stante hanc adimpletam celebret non incurrit nouam suspensionem, nec irregularitatem, peccat tamen grauiter. *Placitum authoris.*

25 Qui furtiuè Ordines suscipit, vt qui sui loco alium supponit examinandum, irregularis manet. *Comm. DD.*

26 Qui patitur visus aliquem defectum dummodò legere possit non impeditur Ordines suscipere, quod si non possit sine magno incommodo horas recitare, non tenebitur, poterit tamen sacrum facere. *Comm. DD.*

27 Qui Ordinis suscepti titulum amisit, sufficit, vt ad alios suscipiatur, quod id vno teste probet; & qui Ordinem ma-

iorem probat præsumitur minores suscepisse. *Placitum authoris*.

28 Qui sine licentia proprij Episcopi ordinatur ab alieno minoribus Ordinibus non incurrit suspensionem, quia Extrauag. Pij II. *cum ex sacris*, solum loquitur de sacris Ordinibus. *Sequentes omnes has resolutiones in doctissimo P. Quintanaduena to. 1. de singular. de sacramento Ordinis inuenies*.

29 Si forte accideret, vt dum ad Ordines generales examina fierent, obiret Episcopus feria 6. quatuor temporum, capitulum sede vacante posset concedere facultatem Episcopo titulari, vel alterius diœcesis, vt sabbato sequenti Ordines celebraret, quia hoc non est dimissorias dare ordinandis, sed facultatem Episcopo ordinandi ordinandos à defuncto Episcopo.

30 In casu proposito posent ordinari omnes regulares etiam non examinati ante mortem Episcopi, sæculares autem non nisi examinati, & approbati, quoad scientiam, & mores, si autem quoad mores, & non quoad scientiam aliquis sæcularis esset approbatus, posset Capitulum dare licentiam ad examen faciendum, vt approbatus ordinetur, vt non improbabiliter aliqui sentiunt.

31 In omnino inepto, qui non nisi indecenter actum ordinis potest exercere, nec Papa potest dispensare; potest autem etiam Episcopus in eo, qui licet Latinam linguam ignoret, strenuè tamen actus suscepti Ordinis potest exercere.

32 Examinatos ad Ordines pecuniam, aut munera recipiens simoniam non committit, nisi sit contractus: do vt des.

33 Petrus in Latina lingua parum versatus ficto nomine Ioannem subrogauit, vt pro se examen subiret, & approbato Ioanne, Petrus ante Ordinis susceptionem dolum Confessario aperuit; hic hac prudenti arte Petro subuenit. Petiuit ab eo licentiam vt tacito illius nomine rem Ordinario propalaret, & facultatem peteret ad Petrum examinandum, & vt posset ordinari, si aptus inuenitur; si verò ineptus ab ordine se abstineret, & habita facultate ipse Confessarius examinauit eum, & aptum reperiens absoluit, & sacris initiatus est.

34 In sententia illorum, qui minores Ordines non esse sacramentum affirmant, qui hos suscepturi sunt, actum contritionis non tenentur ante susceptionem præmittere. Secus verò in opposita sententia.

35 Sacerdotes, non verò subdiaconi, nec Diaconi, mortaliter peccant, si cum Episcopo Ordinante non communicant; quia, qui consecrant, tenentur à se consecratam sumere hostiam.

36 Puer septennio non completo potest prima initiari tonsura, dummodo ad rationis vsum peruenerit, & doctrinæ Christianæ rudimenta legere, & scribere sciat, quia hæc tantum à Tridentino exiguntur.

DISPVTATIVNCVLA

interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

ORNATVS.

1 Foemina ornans se cum periculo spirituali proximi, peccat mortaliter, si faciat ex contemptu. *Nauar. c. 14. nu. 30.* Si tamen sine contemptu, vel sine mala intentione ornans, vt pulchra appareat, etiam si sciat aliquem ex propria

pria malitia, & pa ura consuetudine peccaturum mortaliter, non peccat mortaliter.

2 Ornans se maiori cultu, quàm suo conuenit statui solum venialiter peccat; qui autem se splendide ornat secundum decentiam sui status non peccat. *Comm. DD.*

3 Religiosa, quæ ob leuitatem, vt pulchrior appareat, se ornat, non peccat mortaliter; nisi notabiliter cum scandalo excedat. *Nauar. c.3.n.18.*

4 Ornans se animo alliciendi alium ad mortale, mortaliter peccat. *Comm. DD.*

5 Ornans se contra morem patriæ venialiter peccat, nisi faciat contra legem obligantem sub mortali. *Nauar. vbi sup. n. 19.*

6 Fœmina ostentans pectora nuda vt pulchrior videatur, non peccat mortaliter. *Idem vbi sup.* Sunt tamen qui dicant non esse absoluendum. Quæ autem vestibus cooperitur, ita tenuibus vt pudenda interluceant peccat mortaliter, & de viro idem dicendum.

7 Vti fuco, vel crinibus alienis ad detegendam deformitatem nullum est peccatum. *Comm. DD.*

8 Cum Confessor dubitat an fœmina mortaliter peccauerit in ornatu, & ipsa vt desistat nequeat persuaderi, potest absolui, sed tutius est doctos consulere. *Sà hoc verb.*

9 Si in nimio ornatu quis expendat alimenta danda filijs, vel quod debet elargiri pauperibus, peccat mortaliter.

10 Vxor licitè se ornat, vt marito placeat, si non excedat; nec opera ideo præcepta omittat. *Comm. DD.*

OSCVLVM Vide verb. *Luxuria, &c.*

Non est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso licet periculo consensus vlterioris, & pollutionis. *In decr. Alexandri VII. 1666. 18. Mart.*

DISPVTATIVNCVLÆ

Præiacentes.

RESOLVT. VARIÆ.

P.

PACTVM. Vide *Contractus.*

Pactum legis commissoriæ positum sine fraude vsurarum licitum est. Lex commissoria est, quando pignus si non redimatur tali tempore, fit possidentis pro pecunia mutuata. *Nauar. c.15. nu. 217.*

PAPA.

1 In eodem puncto, ac est electus legitimè confirmatur à Deo, & habet omnem plenitudinem iurisdictionis, quam post coronationem, & illam habet immediatè à Christo super omnes Christianos. *Nauar. c.27. n.147.*

2 Papa non habet iurisdictionem super se, nec super suum successorem, neque dat iurisdictionem suo Confessario. *Idem c.27. n.263.*

3 Papa nulli hominum potest subijci quoad pœnam, nec incurrit excommunicationem humanam, etiamsi, quod Deus auertat, incidat in hæresim. *Idem vbi sup. n.13.*

4 Papa potest multa, quæ sunt de iure naturali, & diuino restringere, limita-

mitare, & declarare. *Comm. DD.* Et Episcoporum potestatem ad peccata reseruanda restringere, & ab illis reseruata per se, vel alios sacerdotes absoluere.

5 Potest dare facultatem, vt fideles relicto proprio Parocho cuilibet sacerdoti confiteantur, & quod quolibet anni tempore facta Confessione præcepto satisfaciant Ecclesiæ. *Comm. DD.*

6 Papæ aliquid statuenti circa beneficia patrimonialia Castellæ obediendum est, & contrarium dicere sapit hæresim Anglicanam. *Nauar. vbi sup.*

7 Nemo etiam imperator potest beneficia spiritualia, vel Ecclesiastica iuris patronatus, vel alia cuiuscumque qualitatis, vel conditionis sint, constituere, erigere, destruere, aut tollere, neque in totum neque in partem etiam minimam nisi solus Papa, aut ex eius commissione. *Idem c. 27. n. 13.*

8 Papæ electio simoniaca ipso facto est nulla, sunt tamen qui dicant sententia condemnatoria opus esse. *Ex conc. Later.*

9 Nulla excommunicatio, vel censura impedit Papæ electionem. *Ex Pio IV.*

10 Papam peccare non seruando legem humanam, aut sine causa dispensando affirmat Nauarrus. Item quòd si antea fuit religiosus, nullum habet bonorum dominium, sed tantùm administrationem. *Nauar.*

11 Papæ quoad spiritualia subditur omnis humanam potestas. *Comm. DD.*

12 Papa ob solam hæresim potest accusari, condemnari, excommunicari, & deponi. *Siluest. verb. Papa.*

13 Papam hæreticum esse non posse sunt qui dicant propter specialem Spiritus Sancti assistentiam. *Sà hoc verb. n. 6.*

14 S. Antoninus ait Papam plura [illegible], quàm nobis, vel ipsi compertum *Anton.*

15 Potest esse iudex in causa propria, & secum dispensare in votis, & legem à se vel à suo prædecessore latam reuocare, & obligationem factam homini relaxare, & cuiuis beneficium auferre. *Vide Sà vbi sup.*

16 Ad Papam appellari potest à cuiusuis sententia. *Idem vbi sup.*

17 Ad Papatum soli Cardinales habent votum actiuum, passiuum autem secundum aliquos omnes fideles. Alij autem ex solo Cardinalium gremio esse eligendum affirmant. *c. in nomine Domini dist. 23.*

PALLIVM.

1 Pallio, quo significatur plenitudo officij Pontificalis, vtitur Archiepiscopus in Missa solemni in Prouincia, non autem extra Ecclesiam, nec in processionibus, aut alijs; neque id potest alter alteri commodare. *Vide c. pallium dist. 100.*

2 Antequam Pallium accipiat non debet Ordines facere, nec consecrare, nec Ecclesiam dedicare, nec concilium conuocare. *Sà hoc verb.*

PATRINVS.

1 Religiosis prohibitum est à iure patrinos esse in Baptismo. *c. Monach. de consuet. dis. 4. & c. placuit n. 19. q. 1.*

PARENTES.

1 Parentes in docendo filios orationem Dominicam & fidei symbolum negligentes peccare mortaliter quidam probabiliter affirmant. *Vide Sà hoc verb. num. 1.*

2 Non potest pater Religiosus fieri, si filij eius opera indigent. *Comm. DD.*

3 Qui

3 Qui filium alere non poteſt, poteſt illum exponere ad hoſpitale, vel ad domum Epiſcopi diuitis; exponere autem illos ſine neceſſitate, peccatum eſt mortale. *Tol.lib.5.c.1.n.114.*

4 Pater tenetur ſoluere damnum factum à filio de illius peculio, & de ſuo ſoluere, quod ipſe iuſſit expendere, vel debuit iubere. *Sà vbi ſup.n.4.*

5 Tenetur filium alere, & eius vxorem honeſtam etiam ſine ſua licentia ductam, & filiam dotare ſine ſua licentia digno nubentem etiam dote non promiſſa, ſi ipſa ſe dotare non poteſt. *Idem vbi ſup.* Certe ei debet legitimam ſaltem dare, ſi illa dotem non promiſit. Itidemque tenetur auus paternus, & fratres ex eodem patre.

6 Filiam indigno etiam nubentem tenetur pater alere, & ſecundum aliquos etiam dotare. *Comm.DD.* Nec non filiam impudicam, ſi pœniteat, alere, & dotare egentem, filiam autem hæreticam niſi reſipiſcat, non tenetur.

7 Si pater diſtulit 25. annos habentem filiam in matrimonium dare, etiam ſi indigno nubat, tenetur eam dotare, ſi illa dotem promiſit. *Vide Sà hoc verb. n. 5.* Tenetur etiam filiam naturalem pauperem dotare etiam ſi ſit clericus, qui tenetur etiam ſpurijs filijs alimenta præſtare.

8 Pater poteſt filio conſentiente de illius legitima teſtari. *Idem vbi ſup.*

9 Poteſt in donationes remuneratorias, & opera pia bona expendere etiam cum detrimento filiorum. *Nauar.c.27. nu.39.*

10 Poteſt à filio repetere, quod coactus eſt pro illo expendere. *Sà vbi ſupra verb.9.*

11 In extrema neceſſitate patri prius quam filio ſubueniendum eſt, & præferendus etiam eſt ei, cui iuratum eſt ſubuenire. *Comm. DD.* An verò creditori dubium eſt, alij aiunt, alij negant; affirmatiua videtur probabilior, & non deſunt qui dicant vxorem, & filios, & fratres præferendos eſſe, Patrem vendere ob famem filium quamuis non ſit illicitum, iam non eſt in vſu inter Chriſtianos. *Valent.2.2.diſp.5.q.20.*

12 An pater poſſit ob correctionem filium in ſacris conſtitutum percutere alij aiunt, alij negant probabilius, & præcipuè ſi Sacerdos ſit. *Tolet.lib.1.c.23.*

14 Mater filium, vir vxorem non poſſunt vendere. *Silu.verb. emptio.*

15 Pater filijs ex primo matrimonio debet omnia lucra ex illo, non tamen donata ab extraneo etiam intuitu vxoris. *Vide Tol.lib.5.c.1.n.9.*

16 Pater inuitâ matre non poteſt filium impuberem religioni offerre. *Sà hoc verb.n.13.*

17 Qui ex iuſta cauſa, & non ex contemptu non vult filius talium parentum haberi non peccat. *Idem vbi ſup. nu.14.* Iniuria verò etiam leuis patri illata quibuſdam videtur peccatum mortale.

18 Patris nomine veniunt aſcendentes, & nomine filij deſcendentes. *Comm. DD.*

19 In negotijs grauibus poteſt pater ſub obligatione peccati mortalis filijs præcipere, hoc tamen hero non licet in famulos, reliquamque familiam.

20 Parentes ob ſolam auaritiam exponentes hoſpitali filium peccant, & tenentur reſtituere hoſpitali alimenta.

21 Peccant conſulendo matrimonium filio, qui votum continentiæ, vel religionis emiſit.

22 Peccat mortaliter, & tenetur reſtituere ſi filium inducat ad renunciandum legitimæ per metum reuerentialem.

PA-

PAROCHVS.

1 Tenetur peste infectis sacramenta ministrare, vel dare qui ministret. *Comm.DD.*

2 Parochianus ad sacramenta in Parochia accipienda est quicumq; ibi habitat etiam per modicum tempus, & aliò ire illi est incommodum. *Sà hoc verb.* Ad matrimonium sufficit modica habitatio. Ad solutionem decimarum & vtilia Parocho necessarium est animum habere ibi habitandi ferè per annum.

3 Parochus Ecclesiæ destitutæ censetur habere beneficium simplex. *Idem vbi sup.*

4 Tenetur Parochus ministrare sacramenta extra tempus præcepti, licet alij id negent. *Nauar.c.25.n.131.*

5 Parochus habet iurisdictionem à Iure communi quam sine causa Episcopus impedire non potest. *Comm. DD.*

6 Potest esse iudex in causa Ecclesiæ alio eius nomine agente. *Comm.DD.*

7 Parochus per se, vel per alium tenetur celebrare, quando populus tenetur audire. *Tolet.lib.2.c.3.*

8 Parochus tenetur credere Parochiano affirmanti præceptæ satisfecisse Confessioni, & non debet ad dandam schedulam cogere. Nisi alicubi communi consuetudine habeatur oppositum. *Nauar. in c. Sacerdos de pæni. dub. 6. nu.85.*

9 Parochus non sacerdos exceptis his quæ ad ordinem spectant reliqua omnia potest exercere. *Comm.DD.*

10 Parochus potest sacerdoti non impedito concedere, quod omnia sacramenta, quæ ipse Parochus potest, administret excepta Confessione, nisi fuerit ab Ordinario approbatus. *Comm. DD.*

11 Parochus, qui sine necessitate per alium sacramenta administrat etiam si resideat, peccat mortaliter, quia inutiliter residere, idem est, ac abesse, & tenetur fructus restituere; licet autem coadiutorem habere, qui eum aliquando alleuiet à labore. *Vide Dian.p.5.tr.4. res.256.*

12 Parochus, qui credit se noctu vocandum ad ægrum, non peccat mortaliter secluso scandalo, si secum oleum sanctum domum deferat. *Dian.p.5.tr.3. res. 91.*

13 Episcopo absente potest in ieiunio dispensare. *Nauar. c.21.n.21.*

14 Tenetur docere, & prædicare de iure diuino, & ex vi officij habet ad hoc facultatem, & potest illam approbato concionatori concedere in sua Parochia. *Comm. DD.*

15 Tenetur intra duos menses à possessione beneficij coram Episcopo, vel illius Vicario fidem profiteri. *Comm.DD.*

16 Parochialis Ecclesia non est prouidenda nisi per oppositionem, & præuio examine. *Nauar. n. 139.*

17 Parochus, qui esset in ripa fluminis, quem sine magno vitæ periculo non posset transire, & in alia ripa esset infirmus moribundus, qui peteret confessionem; non teneretur flumen transire, quia periculo magno sine fructu infirmi, & cum aliorum Parochianorum damno se exponeret propriam amittendi vitam. *Comm. DD.* Idem dic si eodem periculo, & infirmi incerto fructu præcipitia esset transiturus. Quod in peste infectis non contingit, quia licet magnum sit vitæ periculum, certa est vtilitas infirmi.

18 Parochus qui non curat de disponendis Indis, vel Æthiopibus suis Parochianis ad suscipiendam Eucharistiam in vita, nec in morte, est in statu

peccati

peccati mortalis. *P. Acost. in manuscrip.*

19 Parochus Indorum, qui non bene addidicit illorum linguam ad confitendum, & ad concionandum, nec curat addiscere, non est in tuta conscientia, & debet pro rata restituere. *Idem vbi supra*. Quod si propter incapacitatem de profectu desperat, tenetur admonere Prælatum, & beneficio renunciare.

20 Parochi per se ipsos saltem Dominicis, & festis rudimenta Christiana populo tradant. *Concil. Lim. act. 2. cap. 25.*

21 Parochum in aliena diæcesi etiã non subditum posse absoluere probabile est. *Ioan. Sanchez disp. 44. nu. 2.*

22 Parochi Indorum, qui sine assensu sui Antistitis Parochiam deserunt, aut antè discedunt, quàm successoribus rerum Ecclesiasticarum suæ curæ commissarum rationem reddant, eo ipso sunt excommunicati. *Conci. Limen. act. 2. c. 41.*

23 Parochus non potest dare licentiam simplici Sacerdoti ad audiendas Confessiones suorum Parochianorum, quia post Tridentinum omnis Confessarius debet esse ab Ordinario approbatus. *Ioan. Sanch. disp. 48. n. 50.*

24 Parochus assistens matrimonio sui Parochiani in aliena Parochia, peccat contra iustitiam, & contra charitatem; quia licet probabile sit validum esse matrimonium, exponet tamen illud periculo irritationis, si forte in re contraria est vera. *Idem disp. 44. n. 14.* Idem dicendum de eo, quia assistit matrimonio facto ob metum reuerentialem.

25 Parochus simul obtinens canonicatum tenetur residere in Parochia, & perdit distributiones quoties non seruit Canonicatui. *Comm. DD.* Quòd si Capellanus est, potest per alium Missas celebrare etiamsi in fundatione dicatur, quòd ipse celebret: & idem dic de Capellano non Parocho.

26 Parochi sæculares exigere non possunt iura duplicia pro funeribus eorum, qui in monasterijs religiosorum tumulantur, est enim contra ius commune, & Regium. *Solor. lib. 3. de Indor. guber. c. 22.*

27 Parochis non licet in celebratione Missarum pro defunctis amphoram aquæ pro amphora vini, vel paleas pro tritico supponere. Arg. *c. de hoc de celeb. Miß.*

28 Parochis non est prohibitũ proprios agros, & vineas colere, & fructus vendere, quia hoc non est negotiari. *Comm. DD.*

29 Parochis indorum non debetur stipendium pro comitatu incensario, cymbalorum pulsatione, & similibus, quia lege Regia, & Limensi concilio prohibitum est. *Concil. Limen.*

30 His qui in agro degunt, & domum in vrbe habent, Parochus in cuius Parochia est domus, debet sacramenta administrare. *Comm. DD.*

31 Parochi officium habens potest legi in Confessarium sine alia approbatione.

32 Hortum malorum punicorum, pomorum, platanorum, & similium serere, & colere, & horum fructus vendere non est Parochis prohibitum. *Comm. DD.*

33 Parochus in suis absentijs duorũ mensium à concilio concessis, & in alijs ab ordinario sibi concessis potest Vicarium nominare, qui debet ab Ordinario approbari. *Ioan. Andr. in c. cum ex eo de elec. lib. 6. & alij.*

34 Parochus cui non dantur portiones decimales tenetur pro Parochianis

Dominicis, & festis diebus sacrificium offerre, sed potest stipendium accipere, & pro eo qui stipendium dedit primo loco offerre. *P. Menach. in manuscrip.*

35 Cum plures Parochi sunt in eadē Ecclesia sufficit quod hebdomadarius Missam pro populo offerat. *Idem Ibid.*

36 Parochus exactiore qua possit cura debet inquirere an baptizatus sit ille, de quo aliquomodo dubitatur, & quodcumque sit probabile dubium, iterum illum sub conditione baptizare: quod ni faciat, peccabit mortaliter. *P. Quint. de sing. tr. 1. sing. 7.*

37 Qui beneficium curatum habent, non possunt sibi eligere in confessarium simplicem sacerdotem non approbatū ab Ordinario. *In decr. Alexandr. VII. anno 1665. 24. Septemb.*

PARTICIPATIO.

1 Nouem modis dicitur quis particeps esse in peccato alterius. *Comm. DD.* Iubendo, consulendo, consentiendo, laudando, recipiendo, adiuuando, non impediendo, occultando, non manifestando.

2 Participans peccato non semper incurrit censuras, nec obligationem restituendi, quas principalis author incurrit. *Comm. DD.*

PARS.

1 Pars sine additione intelligitur medietas, secus si dicitur aliqua pars. *Sà hoc verb.*

✠✠✠
✠✠

DISPVT. I. SECTIO PRIMA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

PAVPERTAS.

1 Religiosus nullius rei proprietatē habere potest in particulari, & vsusfructus, & ius vtendi illius paupertati contradicit. *c. non dicatis 12. q. 1.* Nec simplex rei vsus ei licet sine expressa superioris licentia, vel tacita.

2 Qui rem, qua vtitur abscondit, ne pateat Prælati oculis, violat hoc præceptum. *Vill. to. 2. tr. 35. dif. 29.*

3 Non potest religiosus rem vendere, aut commutare, vel alio modo alienare sine expressa, vel tacita licentia Prælati, sine qua nec cibi portionem potest dare. *Comm. DD.* Nec tacitam licentiam videtur habere cum à Prælato interdicitur ne quis aliquid ex triclinio deportet.

4 Qui habet superflua in cella ex Prælati consensu, non peccat contra votum, sed contra decentiam sui status, & hæc superflua si sint valdè pretiosa, & diuitum sæcularium propria peccabit mortaliter, & illius Prælati rei censentur sceleris eiusdem.

5 Administrare bona aliena, & Procuratorem, & Aduocatum, vel Vicariū Episcopi, Præfectum Xenodochij, & similia agere, etiam propter stipendium cum licentia Prælati nō est contra paupertatis votum. Est tamen prohibitum in multorum ordinum constitutionibus, quia militem. Dei non decet sæcularibus se immiscere negotijs. *Trid. sess. 25. de reg. cap. 2. Vide P. Azor. 1. p. lib. 12. q. 6.*

AN

AN RELIGIOSI SIVE VIRI, SIVE fœminæ possint habere annuos redditus ad suas necessitates?

6 Si habeantur cum Prælatorum licentia, non est contra paupertatem, nec contra Tridentinum. *Abb. 2.p.cons. 4.nu. 4.*

7 Religiosi Ordinum militarium possunt recipere, quod illis assignatum est ex mensa Capitulari ex suis beneficijs. *c.de vidu. 27.q. 31.*

AN RELIGIOSVS QVI ALIQVID sibi vsurpat ex bonis communitatis, vel alterius vsum rei habentis peccet, & restituere teneatur?

8 Qui aliquid sibi vsurpat ex bonis conuentus sine Prælati licentia peccat, & furtum committit; & si materia est grauis mortaliter, & si leuis venialiter. *Ledesm. in addit. ad sum. dis. 13.*

9 Materia ad mortale sufficiens est, quod furto ablatũ à sæculari esset mortale, quando religiosus sibi vsurpat aliquid, cuius vsum alius religiosus habebat. *Comm. DD.* Si autem furto sublatũ sit ex bonis communitatis maior quantitas requiritur, ea scilicet ob quam filiusfamilias peccaret mortaliter, vnde qui vnam gallinam communitatis furaretur, vt ipse manducaret, non verò vt sæculari donaret non peccaret mortaliter.

10 Qui tunica indigens Prælatum admonuit, & ille noluit dare cum haberet communitas, si ipse clam surripiat, non peccabit. *Vide Villal. vbi supra.*

11 Qui furatur à communitate aliquid, vel ab eo, qui vsum habebat illius tenetur restituere, vel reddendo, quod abstulit si durat, vel si consumptum est, pretium æquiualens, vel ex rebus, quarum vsum ipse cum licentia habet, vel industria, aut arte aliquid acquirendo, vel alio modo licito. *Villal. vbi supra.*

AN RELIGIOSIS LICEAT DONATIONES facere.

12 Prælati religiosi possunt, imò & tenentur ex superfluis facere eleemosinas, & aliquando ex necessarijs sed moderatè. *Nauar. cons. 3. n. 9. de stat. min. lib. 3.*

13 Si faciant sine iusta causa donationes exorbitantes, peccaut grauiter, & restituere tenentur ipsi, & donatarij.

14 Officiales, vt coquus, & ciborum dispensator parum vini, & frustum panis, & similia donare possunt, nisi specialem à superiore habeant prohibitionem. *Molina to. 2. de iust. disp. 276.* In quo recepta Ordinis consuetudo seruanda est.

15 Religioso qui vtilem librum in lucem edit potest licentia concedi, vt consanguineis pauperibus, vel de sua religione bene meritis aliquid donet. *Comm. DD.*

16 Subditi religiosi donare non possunt sine Superioris licentia expressa, vel tacita, & hanc censentur habere, cum eis annus redditus conceditur, vel aliud ad alimenta cum conditione, vt nil vltra petat, quod reseruauerit donare poterit, sed non ob turpem finem; talis enim donatio est ipso iure nullo, etiã si fiat ex bonis ipsi à consanguineis donatis. *Villal. vbi sup.*

17 Religiosæ facultatem habentes à Prælatis, vt suo labore acquisita in suas necessitates insumant, quæ eis supererint, poterunt donare, sed non in malum finẽ. *Sanch. de matr. lib. 6. disp. 4. n. 7.*

18 Religiosus, qui sine licentia donat, quæ habet ad suum vsum alicui extraneo, tenetur ab eo repetere, vel alio quo potuerit modo restituere vt supra diximus. *Comm. DD.*

19 Cum religioſus aliquid ſibi donare volenti perſuadet, vt amico vel conſanguineo illud donet, non facit contra paupertatem, ſed contra charitatem Ordinem illa donatione priuando, niſi excuſetur iuſta cauſa maiori proximi neceſſitati ſubueniendo; ſed in noſtra Societate hoc ſine licentia eſt ſub præcepto prohibitum. *Comm. DD.*

20 Religioſi Societatis noſtræ habentes facultatem accipiendi eleemoſynam, ſi ſtipendium pro ſacris faciendis accipiant, & à clerico petant, vt illa ſacra faciat, poſsunt ſibi talem retinere pecuniam; quia hoc nihil aliud eſt quam a clerico eleemoſynam recipere. *Comm. DD.*

21 Religioſis noſtræ Societatis prohibitum eſt ſine licentia accipere aliquid pretio æſtimabile dandum alteri in eleemoſynam; ſi autem ipſe non petat, & non ſuo, ſed dantis nomine illud det pauperi, non videtur facere contra prohibitionem. *P. Menacho in manuſcrip.*

22 Licet Societatis regulæ ad nullũ obligent peccatum, vota tamen ex ſe obligant ſub mortali, niſi excuſet inaduertentia, vel leuitas materiæ. *P. Roder. in tract. de pauper.*

23 Quod religioſus quoquo modo acquirit ſtatim fit religionis, & de illo ſine licentia expreſsa, vel tacita non poteſt deponere, quod ſi donet, donatarius reſtituere tenetur. *Comm. DD.*

24 Cum religioſo noſtræ Societatis iter agenti datur viaticum, quod ſupereſt itinere confecto reddendum eſt Superiori, nec poteſt in vlla alia re ſine expreſsa licentia inſumere, etiam ſi talis pecunia ei fuiſset à conſanguineis donata. *Comm. DD.*

25 Qui ex vno collegio profecturus eſt in aliud ſine licentia præſentis ſuperioris, nihil poteſt petere, nec accipere etiam ſi intelligatur alterius collegij ſuperiorem id ratum eſse habiturum. *P. Ildep. Rod. vbi ſup.* Poterit tamen in ipſo itinere vbi non habet Superiorem cum animo manifeſtandi illud & tradendi ſuo ſuperiori.

26 Qui in ſua, vel in Procuratoris cuſtodia cum licentia nummos habet ad tranſcribendos codices in nullum alium vſum poteſt de illa pecunia diſponere. *Comm. DD.*

27 Sicut religioſo prohibitum eſt ſine licentia dare & accipere, ſic etiam mutuo dare, & accipere. *Reſolutiones iſtæ ſcelectæ ſunt ex P. Ildeph. Roder. tr. de paupertate.* In rebus autem minimis eſt tacita, & generalis licentia res habitas ad vſum per breue tempus commodare, vt librum, ſcapas & ſimilia, & in hoc religionis conſuetudo eſt ſeruanda.

28 Depoſita exterorum ad cuſtodiendum recipere religioſis non licet ſine licentia; ea autem quibus cum licentia vtitur, bene poteſt apud alium religioſum domeſticum deponere, & ipſe depoſitam habere, & cuſtodire: depoſitam autem habere rem aliquam apud extraneum eſt contra paupertatis votum.

29 Non poteſt religioſus etiam cum licentia Superioris, nec ipſe ſuperior aliquid inſumere in rebus illicitis profanis, vel ſuperfluis, quia eſt prohibitum per ſacros canones.

30 Officialis, qui dat plus, vel minus, melius, vel deterius quam intelligit voluntatem eſse ſuperioris, facit cõtra hoc votum.

31 Sicut qui malitioſe res religionis diſſipat, ita qui ex incuria culpabili deſtrui, vel deteriorari permittit grauiter peccant: & licet res ſint minimæ, nimum damnum ſæpe repetitum ſit graue.

32 So-

32 Societatis nostræ religiosi debent aduertere, quod multa, quæ in alijs Ordinibus propter tacitam superiorum licentiam sine peccato fiunt, nobis non licent, nec fieri possunt sine lethali crimine. Alijs conceditur accipere vestes, & calceamenta, dare & accipere librũ, & similia, nobis autem est interdictum sine expressa licentia.

33 Alijs licet pecuniam accipere ad emendos libros, dummodo illos habeāt animo parato ad liberam Superiorum dispositionem. Nobis autem hoc non licet, quia in nostra religione non est ad hoc interpretatiua licentia.

34 Non sufficit ad hanc interpretatiuam licentiam certò scire quòd superior illam est concessurus, sed necessarium est prudenter iudicare superioris voluntatem in eo casu fore, quod res talis sine licentia fiat.

35 Qui pecuniam recipit ad distribuendam determinatis personis nomine alterius, non facit contra votum paupertatis. Si tamen est nostræ societatis religiosus, facit contra regulam, & contra præceptum à nostro Generali impositum, ne hoc sine licentia fiat.

36 An hoc præcepto comprehendatur, qui accipit pecuniam ab alio, vt det quibus voluerit Sacerdotibus pro sacris faciendis. Visum est viris doctis non esse contra præceptum, sed contra perfectionem regulæ, quæ omnes subditorum actiones vult subordinatas esse superiori.

37 Religiosus qui aliena pecunia; amici videlicet, libros emit, & illis vtitur non in abscondito, si dominium apud amicum maneat non peccat, quia in alijs Ordinibus ad hoc est tacita licentia. In nostra autem Societate illicitum, quia talis vsus est pretio æstimabilis, & nostris sine expressa licentia non licet.

SECTIO II.

Variæ resolutiones circa Paupertatem.

1 Pauper sua debita incerta potest sibi in partem vel in totum applicare maximè ex Confessoris consilio.

2 Religiosi qui esculenta, vel poculēta minimi valoris sæpe sibi vsurpant, & si res Prælato displiceat, non videntur peccare mortaliter. *Sanchez apud Dia. p. 1. tr. 6. res. 34.*

3 Qui superiore cubicula visitante aliquid abscondit non metu āmittendi, sed ob verecundiam non peccat mortaliter in religione, in qua ad id accipiendum tacita solet esse licentia. *Diana vbi supra res. 31.*

4 Religiosus sumens aliquid ex loco publico ad vtendum per aliquot dies animo illud reddendi, non peccat contra votum. *Comm. DD.*

5 Qui rem petit vel accepit animo petendi licentiam, & non vtendi re nisi post facultatem obtentam, non peccat contra votum. *Comm. DD.*

6 In nostra religione non licet religioso depositam apud se, vel apud alios habere alienam pecuniam, vt cum indiguerit illa vti possit, etiam cum licentia superioris; licet autem alijs religiosis. *Sanchez apud Dia. vbi sup. res. 45.*

7 Ad accipienda comestibilia, vt par perdicum, vel gallinarum in alijs ordinibus solet esse interpretatiua licentia, in nostra nequaquam, & ideo sine expressa licentia non licet. *Contra regul.*

8 Abbatissa respectu monialium sibi subditarum idem potest quod alij superiores respectu subditorum *Comm. DD.*

9 Religioso potest legatum relinqui ea conditione, vt nihil monasterio acquiratur; non tamen vt illud indepen-

denter

denter habeat à superioris voluntate. *Comm. DD.*

10 Licitum est legare fratribus Minoribus pro infirmis curandis, pro fabrica conuentus, pro Ecclesiæ ornamentis, imo & legatum relinquere ad vitam alicuius fratris Minoris. *P. Pellizar. in manual.*

11 Religiosus improuisè mortuus, qui inuentus est in cella habere sine licentia peculiū, non est priuandus Ecclesiastica sepultura, potest enim habuisse illud aliquo modo licitò, quem nescimus. *Omnes hos sequentes casus in eruditissimo Pellizario reperies vide eius manuale in tract. de pauperta.*

12 Religiosus è Societate si pro ministerio aliquo stipendium accipiat si sit superior, si materia sit grauis vix à peccato mortali potest excusari, quia licet directè non sit contra votum, est tamen contra voluntatem superioris, nec ipse generalis potest in eo dispensare; recipere autem comestibilia licet sint pretiosa, quæ gratitudinis gratia solent concionatoribus donari nullum est peccatum.

13 Qui arcam claue clausam habet licet in ea nihil contra voluntatem superioris habeat, si faciat sine licentia, rem valde scrupolosam facit, secluso tamen scandalo non est peccatum mortale.

AN SIT CONTRA STATVM fratrum Minorum habere annuos redditus, vel Missarum memorias.

14 Redditus annuos, qui computantur inter bona immobilia, vt census, & similia non licet Minoribus habere; annuas autem eleemosynas habere, licet etiam in testamento legatas, quæ nostris domibus professis nisi sint perpetuæ repugnare non videntur.

15 Non possunt fratres Minores tot ac tanta legata admittere, vt mendicare ostiatim opus non sit.

16 Missarum annua legata, quæ testatores Minoribus relinquant, vt à testamentariis executioni mandentur licita sunt, & possunt Minores iudicem adire, vt cogat testamentarios ad exequendum, non vt actores, sed vt monitores.

17 An verò possint accipere legata annuorum reddituum pro fabrica Ecclesiæ, pro sacristia, pro infirmaria ex ipsis Franciscanis DD. alii aiunt, alii probabilius negant, dicentes hæc legata solum recipi posse per modum annuarum eleemosynarum. Vide *Bull. Clem. VIII. de larg. muner.* Vide Sanctiū nostrum *de matr. lib. 6. disp. 4. n. 7.*

18 Religiosus qui habet facultatem disponendi de tot nummis, si illos donet concubinæ peccat mortaliter, & illos secundum probabiliorem sententiam restituere tenetur.

19 Non lædit paupertatum regularis, qui imprimit libros & vendit, quia non emit, vt vendat, quod est mercaturam exercere, sed imprimit ob bonū commune animarum, quod Deo gratum, & hominibus valde vtile est.

DISPVT. II. SECT. I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

PECCATVM.

DE DEFINITIONE PECCATI, ET quotupliciter possit committi.

1 Peccatum est dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei: ex Augustino, vel ex D. Ambrosio. *Peccatum est trangressio diuinæ legis, & inobedientia cælestium mandatorum. Aug. l. 18. contra Faustum*

Faustum cap. 27. Ambros. l. de Paradiso cap. 8.

2 Si non esset lex, non esset peccatũ, quod tamen est contra naturale lumen rotionis est contra legem Dei, & peccatum; nisi fortè esset ignorantia inuincibilis. *D. Th. 1. 2. q. 78. art. 6. ad 2.*

3 Peccat mortaliter, qui facit, desiderat, vel decernit aliquid quod mortale peccatum est. *Idem q. 62. art. 7.* Nec non qui consentit, determinat, vel iubet.

4 Peccat mortaliter, qui sub conditione dicit: Hoc peccatum mortale facerem, si vires mihi suppeterent, nisi bonorum temporalium iacturam timerem. *Vill. to. 1. tract. 3. dif. 2.* Secùs verò si dicat, hoc facerem si peccatum nõ esset.

5 Qui autem ob metum pœnæ temporalis, vel æternæ omittit peccatum, non determinatus ad illud, non peccat, *Comm. DD.*

6 Qui iudicans aliquid esse peccatum mortale, vel dubitans an sit, vel non; illud facit, peccat mortaliter, etiamsi vere non sit peccatum. *Comm. DD.*

AN SIT PECCATVM DELECTATIO morosa in opere peccaminoso.

7 Delectatio non in ipso peccato, sed in subtili modo illud faciendi non est peccatum, nec quæ non est morosa. *Comm. DD.*

8 Delectatio morosa de mortali est mortalis, de veniali venialis. *Comm. DD.*

9 Cum quis plene aduertit delectationem & neq; consentit, neq; dissentit sine iusta causa, peccat saltem venialiter. *Lessius de iust. & iur. l. 4. c. 5. dub. 5. asserit esse mortale in materia graui, sed contraria videtur probabilior.*

10 Qui delectatur morosè in adulterio non aduertens iniuriam, sed solum quærens delectationem, peccat mortaliter, sed secundum Vasquez non peccat peccato adulterii. *Comm. DD.*

11 Cum opus habet duas malitias, illas etiam habet delectatio morosa. *D. Th. 1. 2. q. 2.*

12 Delectatio morosa in rebus prohibitis solo iure positiuo non est peccatum mortale. *Comm. DD.*

13 Qui delectationi morosæ nec cõsentit, nec dissentit propter studium, vel aliam iustam vtilitatem non peccat. *Comm. DD.*

QVID SIT VOLVNTARIVM.

14 Vbi non est voluntarium, peccatum esse non potest. *Aug. disp. 2. contra Manich.*

15 Voluntarium est, cuius principium est intus cum cognitiones finis. *D. Th. 1. 2. q. 6. art. 1.*

16 Vt omissio sit voluntaria tria requiruntur, quòd scilicet rem facere tenearis, & quod possis, & non facias. *Idem vbi sup. art 2.*

17 Cum lex rem iubet, & in voluntate hominis est facere, vel non facere, illud dicere voluntarium.

QVOTVLEX SIT VOLVNTARIVM.

18 Voluntarium aliud in se, cùm rẽ ipsam peccaminosam volumus; aliud in causa, cùm rem volumus, ex qua peccatum sequitur; aliud directum, cùm ad rem principaliter dirigimus intentionẽ; aliud indirectum, cùm malum sequitur, eò quòd aliquid quod debet, ac potest non facit.

19 Aliud est formale, quando res in se directè amatur; aliud est interpretatiuum, quod fit per ignorantiam culpabilem; aliud virtuale; quando quis vult illud ex quo scit, vt plurimum tale damnum sequi. *Vide eundem 1. 2. q. 6. art. 3.*

QVAN-

QVANDO AD CVLPAM IMPVTANDVS est effectus secutura causa voluntaria?

20 Qui scit, vel scire debuit se ebriū hominem interfecturum secundum probabiliorem sententiam non peccat cùm interficit, sed cum se inebriat; quia tunc virtualiter vult homicidium. *D.Th.2.2. q.11.ar.5.*

21 Cùm quis misit sagittam contra inimicum, & ante ictum retractauit voluntatem, effectus non est voluntarius formaliter, fuit tamen virtualiter ante retractationem, & iuris pænas incurrit. *Azor. l. 1. tr. 1. c. 7.*

22 Peccatum aliquando potest remitti sine dolore formali. *Comm. DD.*

23 Peccatum contra Spiritum Sanctum est irremissibile, non quia non remittatur, sed quia quantum in se est excludit remedia aliorum peccatorum. *Comm.DD.*

24 Peccatum veniale numquam est licitum, etiam ob vitandam mortem. *Comm.DD.*

VNDE SVMATVR GRAVITAS peccatorum?

25 Peccata quædam sunt alijs grauiora, & eorum grauitas præcipuè sumitur ex obiecto; vnde periurium, quod immediatè est cōtra honorem Dei grauius est homicidio. *D.Th.vbi supra q.37. art. 3.*

26 Peccatum, quod maiori virtuti opponitur ex sua natura grauius est. *Comm.DD.*

27 Peccata spiritualia ex sua natura grauiora sunt carnalibus; hæc autem sunt infamiora. *Greg. 31.Mor.c.31.*

28 Peccatum fit grauius aliquando propter causam. *Comm. DD.*

29 Intentio voluntatis aggrauat peccatum, sed non est circumstantia necessario confitenda, aggrauatur etiam per alias circumstantias. Vide verb. *Circumstantia. D.Thom. vbi sup. art. 5.*

30 Damnum secutum antea præuisum aggrauat peccatum. Et quod nec fuit præuisum, nec intentum, si fuit negligentia, imputatur ad culpam, & ad pœnam. *Vill.to. 1. tr. 3. dis. 13. n. 8.*

31 Damnum, quod natura sua sequitur ex peccato, illud aggrauat directè. *Idem vbi sup.n.9.*

32 Peccatum fit grauius ratione personæ in quam peccatur, & ratione personæ peccantis. *Comm. DD.*

DE DISTINCTIONE PECCATORVM inter se.

33 Peccata specie distinguuntur per obiecta, alia sunt carnalia, alia spiritualia: *Vide D.Th. 1.2. q.72. art. 1.*

34 Non distinguuntur per causas actiuas, seu motiuas; sed finales, cupiditas enim radix est multorum peccatorum, quæ per illam non distinguuntur. *Idem vbi sup.*

35 Alia sunt contra Deum, alia contra proximum, alia contra ipsum peccantem, & specie distinguuntur. *Comm.DD.*

36 Pœnæ diuersæ, quæ propter diuersa peccata infliguntur non faciunt ea specie distincta. *Comm.DD.*

37 Peccata commissionis, & omissionis specie distinguuntur. *Comm. DD.*

38 Cum lex actum non transfert ad diuersam virtutem, distincta præcepta non faciunt peccata specie distincta, nec habent distinctas malitias. *Villalob. vbi supra.*

39 Cum in die Dominica cadit festū obligans ad Audiendam Missam, qui illam non audit, vnum tantum peccatum committit secundum probabiliorem sententiam. *Vasquez disp.98. n.3.*

40 Franciscanus non obediens Prælato, facit vnum peccatum cum triplici malitia.

1. Contra religionem. 2. Contra obedientiam. 3. Contra specialem regulã præcipientem sub mortali. *Comm. DD.*

41 Peccata alia cordis, alia oris, alia operis, & cum sunt operis non sufficit confiteri solum desiderium. *Comm. DD.*

42 Quę sunt ex superabundantia distinguuntur specie ab his, quæ sunt ex defectu. Distinguuntur etiam specie per circumstantias. *Comm. DD.*

SECTIO II.

De peccato veniali, & quomodo distinguatur à mortali.

1 PEccatum mortale est mors spiritualis animæ, veniale autem infirmitas illius. *Vide D. Th. 1. 2. qu. 88. art. 1.*

2 Peccata venialia vocãtur in sacris litteris absoluta peccata, mortale autem per antonomasiam. *Vill. vbi sup. dif. 15.*

3 Peccata venialia alia ex genere, alia ex leuitate materiæ, alia exactus imperfectione. *Idem vbi sup. n. 3.*

4 Veniale non distinguitur à mortali ex eo præcisè, quod sit veniale, differt tamen moraliter. *D. Thom. 1. 2. q. 88. art. 1.*

AN PECCATVM VENIALE SIT contra legem Dei?

5 Est præter legem, & contra legem in diuerso sensu. *Villal. vbi sup.* Præter legem obligantem ad mortale, & contra legem obligantem ad veniale.

QVORVM MALORVM SINT CAVSA peccatum mortale, & veniale.

6 Peccatum mortale priuat hominẽ gratiam, & omnium malorum tam præsentis, quàm futuræ vitæ radix est, & origo, & est malum maximum. *D. Th. vbi sup. q. 113. ar. 9.*

7 Peccatum mortale mortificat omnia opera bona præterita, & quæ de nouo fiunt nihil de condigno merentur, sed tantum de congruo. *D. Paul. 1. ad Cor. 13.*

8 Per peccatum mortale fit homo ex filio adoptiuo Dei miserum Diaboli mancipium æternis ignibus addictum, addictum, & à numquam defectura gloria exhæredatum. *De fide.*

9 Peccatum veniale nullum ex his malis causat. Vitanda tamen sunt, quia Dei offensæ, quia ad mortalia disponunt, & feruorẽ charitatis extinguunt, & quia de omnibus etiam leuissimis ratio Deo reddenda est, & grauissimis sunt luenda pœnis. *Comm. DD.*

10 Minimum peccatũ veniale, quia est malum culpæ maius malum est omni malo pœnæ, tam huius, quam alterius vitæ; nec potest esse paruum malum, quod infiniti boni Dei offensa est, & ideò totis præcordijs vitandum, & quã maximo odio prosequendum est. *D. Th. 1. p. art. 48.*

QVOMODO DIGNOSCENDVM PECCATVM mortale à veniale.

11 Quod est contra amorem Dei, & proximi in re graui est mortale, quod autem in re leui est veniale. *Comm. DD.*

12 Peccata venialia propter actus imperfectionem difficilè possunt dignosci. *Comm. DD.*

13 Motus subiti, qui dicuntur primo primi non sunt peccata. *Comm. DD.*

14 Alteratio, repræsentatio, & iudicium, quæ extra consensum eueniunt, peccata non sunt, neque ideo opus bonum omittendum. *Villal. vbi sup. n. 4.*

15 Qui delectetur in peccati repræsentatione ex inaduertentia inuincibili non peccat; si autem aduertat, sed non plenè peccat venialiter. *Comm. DD.*

SECTIO III.

Variæ circa peccata resolutiones.

1 PEccatum per metum factum est inuoluntarium secundum quid, est tamen peccatum. *Comm.DD.*

2 Ex actu malo interiori, & exteriori vnum peccatum fit in genere moris, licet plura sint in genere entis. *Comm.DD.*

3 Peccati reatus est obligatio ad pœnam propter mortale æternam, & propter veniale temporalem. *Nauar. prælud. 7.n.25.*

4 Peccatum aliud est originale, quod est carentia iustitiæ originalis, quæ transfusa est ab Adam in posteros per virtutem seminalem. *Comm.DD.* Aliud est actuale, quod per actum proprium contra legem Dei contrahitur.

5 Peccatum factum ex confidentia veniæ leuius est. *Nauar.c.6.*

6 Gaudere de effectibus bonis ex peccato consecutis peccatum non est. *Comm.DD.*

7 Quilibet Sacerdos potest à peccato veniali absoluere, nisi ei sit specialiter prohibitum. *Comm.DD.*

8 Peccatum veniale potest remitti non remisso mortali secundum Nauarrum. *Nauar.c.3.n.7.*

9 Qui causam culpabilem omissionis, vel commissionis dedit, & voluntatem retractauit, sufficit quòd causam confiteatur. *Comm.DD.*

10 Captiui Christiani remigantes in triremibus Turcarum ad Christianos deuastandos non peccant; quia talis remigatio materialiter se habet ad damnum inferendum. Nec peccant si ob metum grauem bona Christianorum diripiant. *Contrarium tenet Nauar. probabiliter.*

11 Non excusatur à peccato, qui voluntariè subministrat ea, quæ proximè necessaria sunt ad peccatum, vt qui scalam admouet ad furandum. *Dian. p. 5. tr. 7. res. 38.*

12 Famulus in die ieiunij ministrans carnes domino ad edendum non peccat. *P. Azor. apud Dia. vbi sup. res. 13.*

13 Ob metum grauem mortis, vel vulneris peccatum non esset amasio dipingere amicam. *Diana p. 5. tr. 7. res. 6.* Idem dic de famulo, qui litteras amatorias verba turpia continentes ad concubinam domini deportat, vel eam deducit ad domum illius, vel illum adiuuat, vt per fenestram ingrediatur ad eã, ob metum grauem excusabitur; non verò ob communem rationem famulatus. Hoc alij negant, & P. Sà vix posse à peccato excusari dicit.

14 Meretrici licet domum locare, si non sit alia specialis causa; nisi ratione sitûs maiorem peccandi præberet occasionem. *Sanchez apud Dian. vbi supra res. 26.*

15 Non est peccatum resistere inspirationibus diuinis ad consilia suadentibus, est tamen quædam indignitas specialium auxiliorum Dei. *Sanchez apud Dia. vbi sup. res. 52.*

16 Facere ea quibus vti potest benè, vel malè, etsi vt plurimum sit occasio peccandi, an sit peccatum; alij aiunt, alij probabilius negant. *Comm. DD.*

17 Peccato alterius ad bonum vti possumus, vt mutuum sub fœnore accipere ab eo qui paratus est ad dandum. *Comm. DD.*

18 Mandatum Tridentini factum sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quamprimum, est præceptum, non consilium. *In decret. Alexand. VII. ann. 1666. 18. Martij.*

19 Ne-

19 Neque illa particula *quamprimũ* intelligitur, cùm sacerdos suo tempore confitebitur: sed statim post sacrificium, si potest, confiteri tenebitur, vel saltem antequam rursus celebret. *In ijsdem.*

DISPVTATIVNCVLÆ.

interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

PECVLIVM, vide *Bona.*

1 PEculium est pusilla substantia, vel pecunia separata à rebus, vel rationata patris, vel domini data, vel promissa filio, vel seruo. *l. depositi, parag. peculium, ff. de peculio.*

2 Donata filio nulla facta patris mẽtione, ad patrem pertinent solum quoad vsumfructum. *Sa verb. peculium.*

3 Confiscatis bonis patris non confiscantur bona aduentitia filij; confiscatis autem aduentitijs filij non amittit pater vsumfructum in eis. *Siluest. verb. pecul. n. 2.* Quod si filijs nubat, aduentitia ad eum spectant, & quoad proprietatem, & quoad vsumfructum.

4 Si pater alienauit aduentitium filij, isque institutus fuit hæres non potest secundum quosdam reuocare, quia patris gerit personam. *Vide Sà vbi sup.*

PECVNIA, vide *MONETAM.*
PENSIO, vide *BENEFITIVM, Clericus, Hora Canonica.*

1 Pensio est ius quoddam exigendi certam partem fructuum beneficii Ecclesiastici, & ideò est annexa rei spirituali. *Nauar. cap. 23. num. 121.* Quapropter qui habet pensionem cum obligatione eam alteri reddendi, non potest illam obligationem pretio redimere.

2 Solus Papa pensionem potest dare laico. *Sa hoc verb. n. 3.*

3 Episcopus potest pensionem imponere ad vitam permutantis, ad coæquanda beneficia, quæ permutantur. *Vide D. Th. 2.2. q. 100.*

4 Episcopus ante collationem beneficij potest ex eo aliquam pensionem ad pios vsus extrahere, & iudex ad redimendas lites. *Idem vbi sup.*

5 Pensio non est propriè beneficium non tamen irregulari sine dispensatione concedi potest. *Nauar. c. 27. n. 111.*

6 Excommunicatio lata in eum, qui non soluit pensionem tempore præfixo, non ligat donec ligasse declaret ipse pensionarius; Quod est secundum Curiæ stylum, & ex eodem stylo potest peti a successore ex fructibus præceptis ab eo. *Sa hoc verb. n. 7.*

7 Pensio, & beneficia in materia spoliorum, & onere distribuendi redditus æquiparantur. *Nauar. de spol. cleric. n. 8.*

PIGNVS.

1 Pignore vti non licet contra domini voluntatem. *Sa hoc verb. n. 1.*

2 Non datur res sacra in pignus nisi vrgente necessitate. *Comm. DD.*

3 Recepto in pignus homine libero perditur debitum, exceptis aliquibus casibus videndis in gloss. *c. 1. de pign.*

4 Creditor potest pignus in pignus dare, sed non pro maiori pretio, non tamen potest vendere nisi post bienniũ, vel antè ex iudicis concessione debitorẽ admonito. *Vide Silu. litt. c. n. 19.* Quidam tamen sentiunt ante bienniũ vendi posse, si debitor post trinam monitionem transacto conuenienti tempore

non soluerit, nisi aliud fuerit pactum.

5 Clericus accipiens in pignus rem Ecclesiæ, tenetur fructus in sortem cõputare. *Sa vbi sup. n.* 5.

6 Prohibita alienari possunt in pignus dari. *Comm. DD.*

7 Expensæ factæ in pignore ob necessitatem, vel vtilitatem possunt repeti. *Nauar. c.* 17. *n.* 217.

8 Agrum incultum in pignus accipiens, si illum colat non tenetur fructus computare in sortem secundum probabiliorem. *Sa vbi sup. n.* 9.

9 Pignus dicitur de re mobili, hypotheca de immobili.

10 Creditor vtens pignore contra voluntatem domini committit furtum; si verò ex illius voluntate vsuram; nisi esset talis vsus, qui inter amicos solet concedi. *Vide Nau. c.* 17.

11 Qui emit pignus amissum ob vsuras non solutas, idem facit ac qui emit rem alienam. *Comm. DD.*

12 Qui mittit pignus domino per nuntium habitum communiter vt fidelem, si pereat non tenetur restituere.

13 Creditor tenetur restituere pignus si pereat dolo, lata culpa, vel leui sed non leuissima, nec de casu feroci, dummodo non præcedat mora, vel pactum de restituendo quomodocumque pereat. *Comm. DD.*

14 Cum paciscitur creditor, quod pignus sibi cedat, si tali tempore debitor non soluat, vel quod habeatur pro vendito iusto pretio, non tenetur restituere. *Nauar. c.* 17. *n.* 204.

PEREGRINI.

1 Peregrinus, qui incidit in peccatũ reseruatum in sua diœcesi, si transeat per aliam in qua non est reseruatum, validè potest absolui, quamuis iter fecerit in fraudem legis; quod etiam alij concedunt. *Vide Dia. p.* 1. *tr.* 10. *res.* 13.

2 Qui transit per monasterium D. Dominici, vel D. Benedicti potest celebrare iuxta Missale illius loci. *Comm. DD.*

3 Qui exit à loco, vbi ex priuilegio non ieiunatur, & accedit ad locum, vbi obligat ius commune ad ieiunium, potest vti indulgentia sui loci, quia qui per breue tempus absunt, habentur pro præsentibus. *Sanch. apud Dia. p.* 1. *tract.* 10. *res.* 13.

4 Nec excommunicatio, nec alia censura obligat transeuntes peregrinos; & ideo non tenentur fures reuelare etiam si præcipiatur sub censuris. *Laym. apud eundem vbi sup. res.* 73.

PERIVRIVM.

1 Iurans falsum, quod per ignorantiam crassam verum esse putabat, peccat mortaliter. *P. Auil. in sum. verb. periur.* Si autem fecit aliquam diligentiam peccat venialiter; si autem adhibuit debitam diligentiam non peccat.

2 Qui dubitat an sit verum vel falsum, & iurat verum esse verum peccat mortaliter; nec non qui iurat verum credens esse falsum, vel nesciens an sit verum. *Comm. DD.*

3 Qui iurat mentem iuramentum petentis legitimè, & seruantis iuris dispositionem peccat mortaliter. *Nauar. n.* 8. Item qui se spontaneè offert ad iurandum. Secus si petens iuramentum non est iudex competens, vel non seruat ordinem, vel cum sit priuata persona extorquet iuramentum per minas, vel per nimiam importunationem.

4 Iurans falsò se non habere rem ab alio petitam quam tenetur dare peccat mortaliter; secus si sub abstractione quando dare non tenetur. *Idem n.* 18.

DISPVT. III. SECT. VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

POENITENTIA.

De Pœnitentiæ definitione.

Vide etiam verb. *Satisfactio Sacramentalis*.

1 PÆnitentia vt virtus generaliter est nolle facere, vel fecisse peccatū; & potest esse sine dolore vt in beatis, & cum dolore vt in viatoribus. Est mediū necessarium ad salutem omnibus mortaliter peccantibus. *Trid. prælud. 10. n. 2. cap. 13.*

2 Vt sacramentum est sacramentum absolutionis, quo sacerdos ritè, & legitimè sibi confitentem absoluit. *Nauar. prælud. 10. n. 11.*

3 Forma eius est: *Egō te absoluo*. Quasi materia sunt tres actus pænitentis: Contritio, Confessio & satisfactio. Incepit à Passione Christi. *Comm. DD.*

4 Ad Baptismum, & Pænitentiam requiritur dolor propter Deum, nec sufficit alius. Errant, qui Indos baptizant non inducentes eos ad hunc dolorem, contenti quod petant Baptismum propter munuscula, quæ sperant. *Nauar. c. 1. n. 36.*

5 Ad Baptismum sufficit dolor generalis omnium peccatorum anteactæ vitæ pænitendo ad summum de vna, vel altera specie peccatorum. Ad pænitentiam vero necessarium est specialius pęnitere de omnibus speciebus peccatorū, non tamen de omnibus indiuiduis. *Idem vbi supra n. 39.* Sufficere tamen generalem de omnibus peccatis dolorem probabilius est.

6 De eo, qui pænitentiam differt vsque ad mortis horam, dicunt sancti DD. magno se exponere damnationis periculo; absoluendus tamen si signa contritionis ostenderet. *Aug. & alij.*

7 Peccat mortaliter, qui sine vllo dolore ad hoc sacramentum accedit. *Comm. DD.*

8 Circa hoc sacramentum Tridentinum definiuit sequentia sub anathemate *Trid. ses. 14.* I. Quod pænitentia semper fuit necessaria ad veniam peccati mortalis. II. Quod sacramentum pænitentiæ numquam fuit ante aduentum Christi, nec ante eius mortem, & Resurrectionem. III. Quod nihil prodest non baptizato. IV. Quod fuit institutū à Christo Domino per illa verba Ioan. 2. *Quorum remiseritis peccata*, &c. V. Quod fuit institutum ad reconciliandum Deo peccantes mortaliter post Baptismum. VI. Quod est propriè, ac verè sacramentum, & distinctum à Sacramento Baptismi, & ideo vocatur secunda tabula post naufragium. VII. Quod verba illa: *Quorum remiseritis*, intelligenda sunt de potestate remittendi peccata. VIII. Quod ad veram pænitentiam requiritur contritio, Confessio, & satisfactio tamquam eius materia, & partes. IX. Quod solus Episcopus, & præsbiter habent potestatem absoluendi, & non alij: & licet sint mali, non tamen eam perdunt. X. Quod sunt iudices ad verè absoluendum.

9 Liberum est Confessario pænitentiam imponere antè, vel post absolutionem. In vsu tamen est illam antè imponere. *Vide Dia. p. 5. tr. 13. res. 35.*

10 Pænitentia non est necessario imponenda per modum præcepti, sufficit vt sit sacramentalis vt imponatur per modum consilij. *Suar. apud Dia. p. 4. tr. 4. res. 241.*

11 Ne

11 Ne anxius sit Confessarius, an sufficientem satisfactionem imposuerit, addat: *quidquid bene feceris*, &c. *Dia. p. 3. tr. 4. res. 97.*

12 Sunt qui affirmant posse Confessarium imponere pro satisfactione opus pænale, applicandum pro animabus Purgatorij. *Vide eumdem vbi sup. res. 54.*

13 Non requiritur opus aliquod in particulari, potest enim imponi quidquid mali passus fuerit pænitens per hebdomadam, vel mensem. *Sua. vbi sup.* Et potest pænitentia ex licentia Confessarij ob iustam causam impleri per aliũ, sed non esse permittendum, & in praxi consulendum ait S. Thomas apud P. Mendo *in statera opinionem differt. 10 q. 4. n. 102. ex communi*; præsertim si sit potens; tunc enim oportet, quod ipse satisfaciat per se ipsum; potest tamen iuuari per alterum, vt dicit S. Antoninus *3. p. tit. 14. c. 40. §. 1.*

14 Potest aliquando iniungi opus alias præceptum; si tamen Confessarius id non exprimat, non satisfit nisi per nõ præceptum. *Idem apud Dia. res. 84.*

15 Si pænitenti imponeretur in pęnitentiam per mensem Missam audire, non teneretur duas audire in festis. *Dia. p. 3. tr. 4. res. 84.*

16 An possit pro pænitentia imponi pænitenti, vt à sacra communione abstineat alij aiunt, alij negant probabilius, si sit solum ratione pænitentiæ. *Ioan. Sanch. apud Dia. vbi sup.*

17 An teneatur pænitens acceptare pænitentiam sub onere præcepti obligantis ad mortale alij negant, alij affirmant probabilius si sit medicinalis. Et cum talis est, etiam si pænitens plenariam indulgentiam lucretur, adimplere tenetur per se ipsum. *Vide Diana vbi supra res. 51.*

18 Cum iniungitur pænitenti, vt septem psalmos recitet flexit genibus, non satisfacit nisi illam circunstantiam adimpleat secundum probabiliorem sententiam. *Idem p. 3. tr. 4. res. 55.*

19 Qui differt adimplere pænitentiam ex negligentia, peccat venialiter, qui ex iusta causa non peccat. Sed licet præfixum tempus sit elapsum adimplere tenetur. *Comm. DD.*

20 Qui grauẽ pœnitentiã ob venialia impositam, vel ob mortalia alias confessa omittit adimplere non peccat mortaliter, etiam si Confessarius intenderet eum sub mortali obligare. *Suar.*

21 Satisfactio hæc habet suum effectum ex opere operato, & qui eam adimplet in statu peccati mortalis non peccat mortaliter, nec tenetur reiterare. *Vasq.*

22 Pœnitentia proportionatè taxata à Confessario secundum peccatorum grauitatem, remittit omnem pœnam debitam temporalem. *Comm. DD.*

23 Satisfactio sacramentalis adimpleta in mortali reuiuiscit quando pœnitens redit ad gratiam. *Suar. apud Dia. p. 3. tr. 4. res. 85.*

24 Pœnitens potest authoritate propria commutare satisfactionem etiam à Confessario impositam in aliam euidenter meliorem secundum probabiliorem sententiam. *Villal. vbi sup.*

25 Potest Confessarius pœnitentiam ab alio datam commutare in aliam, si id pœnitenti expediens esse iudicauerit, etiam si data fuerit ob peccata reseruata, & non iterata Confessione peccatorum ob quæ fuit imposita. *Vasq. apud Dian. vbi sup. res. 53.*

26 Qui ob deuotione recitat officiũ B. V. singulis diebus, si ei imponatur in pœnitentiam recitare coronam per aliquot dies, satisfaciat recitando officiũ, & illud applicando secundum probabiliorem

liorem sententiam. Vide verb. *Satisfactio*.

27 Ad pœnitentię sacramentum admitti non debet, qui orationem Dominicam, & Symbolum fidei ignorat, nisi vrgeat necessitas, vel pro fundamentis hebetudo pœnitentem excuset.

28 Circa pœnitentias à Confessarijs impositas nullam habent Prælati iurisdictionem.

29 Pœnitens propria authoritate substituere sibi alium non potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat. *In decr. Alex. VII. anno* 1665. 24. *Septemb.*

DISPVTATIVNCVLÆ, interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ, PÆNA.

1 PÆna non incurritur nisi post sententiam, & executionem iudicis, etiam si dicat ipso facto esse incurrendam, & obligare in conscientia; nisi pœna talis esset, vt secum traheret executionem; vt excommunicatio, interdictum, irregularitas, & suspensio; aut lex dicat: *Vide P. Sà hoc verb.* Sit incapax, aut inhabilis, in quo etiam dicunt quidam requiri sententiam; vel dicat, non faciat fructus suos. *Mol. dis.* 97.

2 An sententia declaratoria sine executione sufficiat, alij aiunt, alij negant.

3 Ad pœnam conuentionalem non tenetur quis antequam exigatur, nec potest exigi si non sit culpa nisi ratione damni emergentis, vel lucri cessantis. *Azor. lib.* 5. *c.* 7.

4 Pœna conuentionalis iustè accipitur, si debitor fuit in culpa, & absit vsuræ fraus, & scandalum. Quod si pars debiti sit soluta non est tota pœna petenda, nisi obligatio sit indiuidua. *Sà hoc verb. n.* 2.

5 Nemo incurrit pœnam ob crimen, nisi iudicè constet, vel sit notorium, excepto homicidio occulto per quod irregularitas incurritur. *Les. lib.* 2. *c.* 2. *dub.* 15. Hæc tamen sententia licet aliquibus videatur probabilis Tridentino repugnat, quod Episcopis dat facultatem absoluendi à pœnis iuris ob alia delicta occulta.

6 Inhabilis ad obtinenda beneficia non ideo priuatur obtentis; nec qui priuatur obtentis ideo redditur inhabilis ad alia obtinenda. *Trid.*

7 Pœna præsumenti imposita dolum requirit. *Sà hoc verb. n.* 14.

8 Pœna promissio in matrimonijs, & sponsalibus non obligat; nam in pœnalibus pia interpretatione, & restrictione vtendum est. *Comm. DD.*

9 Pœna non est extendenda vltra casus à iure expressos, etiam si eadem ratio sit: *Sà vbi sup. n.* 6.

10 Pœnam non incurrit, qui iustè impeditus exequi non potuit; nam pœna supponit culpam, & impossibilium nulla est obligatio. *Comm. DD.*

11 Regulæ pænales Cancellariæ secundum quosdam solùm obligant in foro exteriori. *Comm. DD.*

12 Consuetudo rationabilis, & iusta credulitas excusant à pœna legis humanæ. *Sà vbi sup.*

13 Pœna iuris contra facientem intelligitur si perficiat opus. *Comm. DD.*

14 Per verbum temporis futuri in dubio non intelligitur pœna posita ipso facto. *Sà vbi sup.*

15 Qui iustè interrogatus verum crimen negauit, non tenetur subire pœnam, quam confessus subiret. *Idem vbi sup. n.* 13.

16 Cum

16 Cum pœna imponitur aliquid omittenti non determinando tempus requiritur monitio; vt si dicatur, qui non residet, sit excommunicatus. *Comm. DD.*

17 Si quis lata sententia voce actiua, & passiua priuetur ipso facto priuatus est passiua, est communis sententia; actiua verò sunt qui dicant sententiam iudicis requiri. *Sil. hoc verb. n. 13.*

18 Pæna successiua imposita sine termino finitur decennio, si autem imponatur ad beneplacitum imponentis, eius morte finitur. *Soto apud Sà hoc verb.*

19 Factus amens post delictum non punitur in corpore, sed in pecunia. *Comm. DD.*

20 Non potest quis ob delictum priuari beneficio, aut suspendi, aut deponi ab eo, si sit clericus, nisi in casibus à iure expressis. *Sà hoc verb.*

21 Non tenetur ad restitutionem, qui est in causa ne quis soluat pænam à lege impositam. *Idem ibid.*

22 Cum statuitur pæna priuationis officiorum, dignitatum, &c. intelligitur de gradibus honorificis cum superioritate, & ideo non comprehenduntur Magistri nouitiorum, ministri, consultores, lectores, & similes. *Comm. DD.*

23 Cùm dubitatur an lex pænalis sit abrogata per consuetudinem; an sit lata, vel ferenda, benignior interpretatio facienda est. *Comm. DD.*

24 In dubio nemo excommunicatus iudicandus est, nec vitandus. *Comm. DD.*

25 Pænam aliquando iudex minuit ætatis commiseratione. *Comm. DD.*

26 Pænam cumulat contumacia.

POLLVTIO Vide *Luxuria.*

PONTIFEX SVMMVS. Vide *Papa.*

1 Pontificis Summi electio pertinet ad solos Cardinales, quamuis esset congregatum concilium generale; hoc tamen posset ex iusta causa Cardinalibus adimere eligendi facultatem. *P. Azor. apud Dia. p. 5. tr. 2. res. 73.*

2 Quamuis non sit necessarium, vt ex ipsis Cardinalibus eligatur, vsus tamen Ecclesiæ id habet. *Suar. apud eumdem.*

3 In electione illius omnes Cardinales suffragium habent etiam si galerus, vel alia insignia eis non sint data, nec os apertum. *Ex decr. Pij V.*

4 Quamuis duo tantùm Cardinales alijs mortuis, vel absentibus permanerent in conclaui, possent Papam eligere; imò si vnus solum, sed non seipsum, nisi ex compromisso totius sacri collegij. *Dian. vbi sup. res. 74.*

5 Si Summus Pontifex eligeretur ante præfixum terminum decem dierum, electio valeret, dummodo fieret à duabus tertijs omnium Cardinalium, & vltra prædictum terminum decem dierum non tenentur absentes expectare. *Idem vbi sup. res. 75.*

6 Quando sufficientia data sunt suffragia pro eligendo Papa minus digno, reliqui id scientes non peccant, si postea pro eodem suffragia præstent, & sic electus non peccat acceptando. *Idem res. 85.*

7 Cum inter Principes sæculares oborta est grauis controuersia, potest ac debet Summus Pontifex ad euitanda mala spiritualia indè euentura, authoritatem suam interponere, illique debent Principes obedientiam præstare. *Molin. apud Dia. vbi sup. res. 124.*

PRÆCEPTVM. Vide *Lex.*

1 Quidquid est contra præcepta Decalogi, regulariter loquendo est mortale, nisi defectus deliberationis excu-

set,

ſet, vel paruitas materiæ. *Vide Sà hoc verb.*

2 Præcipi non poteſt, vt ſubditus ob ſanitatem ſibi membrum abſcindi patiatur, nec vt ſuum peccatum omnino occultum reuelet. *Idem ib.*

3 Duobus præceptis concurrentibus maius obligat. *Comm. DD.*

PRÆDICATOR.

1 Non poteſt religioſus ratione priuilegij renuente Epiſcopo, vel Parocho prædicare in Eccleſijs eorum. *P. Suar. in 3. to. de relig.* Poſſunt tamen in proprijs Eccleſijs etiam ſine illorum licentia, quia ex Tridentino ſufficit ad hoc eſſe examinatos, & approbatos à ſuis Prælatis. *Trid. ſeſ. 5. c. 2.* De quorum licentia ex priuilegio Greg. XIII. Societati noſtræ conceſſo noſtri fratres primam ſolùm tonſuram habentes prædicare poſſunt in qualibet mundi plaga. *F. Eman. Rod. Bulla 28. Greg. XIII.*

2 Non poſſunt religioſi prædicare cùm Epiſcopus prædicat in ſua Eccleſia, vel alium facit prædicare, & iubet vt nullibi concio habeatur ex iuſta cauſa. *Clem. dudum de ſepult.*

3 Prædicans ſcienter falſum miraculum, vel falſam hiſtoriam de aliquo ſancto, vel ex induſtria locum ſacræ ſcripturæ qui verè non eſt, non excuſatur à mortali. *Comm. DD.* Qui verò miſcet in concione aliquid rediculum peccat venialiter.

4 Non peccat mortaliter ſecundum probabiliorem opinionem qui concionatur in peccato mortali occultò. Idem dic de eo qui legit ſacram ſcripturam. *Sa hoc verb.*

5 Qui participant ex Mendicantium priuilegijs poſſunt poſt factam concionem populo illi concedere 18. annos & 222. dies indulgentiarum, & concedi debent nomine ſuæ ſanctitatis, vt habeant valorem. *Vide Diana 4. p. tract. 4. reſ. 22.*

6 Prædicare non eſt actus Ordinis, nec Officij diuini, & ideo non prohibetur interdictis, & ſuſpenſis. *Sà hoc verb. num. 1.*

7 Prædicandi licentiam poteſt dare Parochus in ſua Parochia approbatis ab Ordinario. *Sà hoc verb.*

8 Laici prædicandi munus exercentes excommunicati ſunt *ex 6. Synod. generali c. 64. Ex ſyngener.*

9 Fabellam narrare vt populus attentius vtilia, & pia exaudiat nullum peccatum eſt. *Nauar. c. 25. n. 142.*

10 Pro concione de pretio paciſci ſimonia eſt. *Sa vbi ſup.*

PRÆLATVS.

1 Prælati religioſi obligati ſunt de iure diuino ad reſidentiam. *Comm. DD.*

2 Poſſunt moderatè flagellare ſubditos ob delicta, & in carcerem trudere ob cuſtodiam, in pœnam tamen non niſi poſt ſententiam. *Comm. DD.*

3 Prælati regulares non debent ſubditos, vt laicos crudeliter torquere, ſed flagellis, & ieiunijs in pane, & aqua. *Comm. DD.*

4 Prælatus regularis habet iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem, & poteſt cum ſubditis ſecurè diſpenſare in ieiunijs, nec debet illorum conſcientiæ remittere. *Nauar. c. 12. n. 25.*

5 Non poteſt præcipere ſubditis contraria legi Dei, vel maiorum præceptis, nec actus interiores, qui ad exteriores non ſunt neceſſarij, nec prohibere ſubditos, ne loquantur cum ſuperiore ipſius prohibentis, nec præcipere nouas aſperitates, nec expreſsè, nec tacitè

tè in regula contentas, nec iubere impertinentia ad obseruationem regulæ. *Comm. DD. Nauar. c. 13. n. 39.*

6 Prælatus potest dispensare circa Missarum numerum, si fuerit exorbitans, vel eleemosynis impar. *Idem c. 15. nu. 138.*

7 Quomodo possint dispensare in subditorum irregularitatibus vide verb. *Irregularitas.*

8 Surdus, mutus, vel cæcus non possunt eligi ad Prælaturam. *Dian. p. 4. tr. 5. res. 48.* Et qui puniti sunt ab Inquisitoribus, exceptis pœnitentijs salutaribus, non possunt rehabilitari nisi à Papa, vel ab Inquisitoribus Sacræ Congreg. ex Decr. Vrb. VIII.

9 An digniores eligi debeant ad Prælaturas religiosas sub mortali, alij negant, alij probabilius affirmant, quia sunt beneficia Ecclesiastica curam animarum habentia. *Idem p. 2. tr. 25. res. 61.*

10 Ante electionem Prælatorum haberi possunt inter Capitulares colloquia consultiua quis sit dignior, vel dignissimus; Conuenticula autem ambitiosa sunt prohibenda. *Idem p. 2. tr. 16. res. 35.*

11 Prælati regulares electi à superiore sine suffragijs possunt ab ipso ad libitum amoueri, etiam sine causa, eo solùm quòd non sint apti regiminis; quamuis aliàs boni sint religiosi. Non tamen accusatione, & inquisitione contra ipsos pendente, *Idem p. 1. tr. 2. res. 117.*

12 Prælati regulares sub mortali tenentur etiam venialia peccata subditorum corrigere, quando ex eorum incuria imminet regulæ relaxatio. *Comm. DD.*

13 Tenetur etiam inquirere occulta subditorum crimina vt paternè corripiat; in hoc tamen non debet esse nimius. *Comm. DD.* Priuatus autem non tenetur, immò imprudenter faciet inquirendo etiam zelo correctionis.

14 Possunt Prælati regulares dispensare vota nouitiorum. *Sanchez apud Diana.*

15 Possunt suos subditos absoluere à casibus Bullæ Cœnæ. *Vide Dia. in sum. hoc verb.* Itemque malè promotos ad ordines siue ante legitimam ætatem, siue per saltum. Item dispensare in voto subditi transeundi ad Ordinem strictiorem. Non possunt tamen dispensare cum subditis in publica iuris infamia.

16 Prælati regulares non possunt præcipere subditis sub excommunicatione sibi reseruata, quia ex Decreto Clem. VIII. non possunt alia peccata præter ibi assignata reseruare; possunt tamen Generales ex Capituli generalis consensu, vel Prouinciales ex Capituli prouincialis consensu alia reseruare pro totius Ordinis, vel prouinciæ vtilitate ex ipso decreto. *Sanchez apud Dia. p. 1. tr. 14. res. 49.*

17 Non potest Prælatus ad subueniendas communes pauperum necessitates omnia superflua conuentus insumere, his enim redditus debet augere ad plures religiosos alendos. *Suar. apud eundem p. 5. tr. 8. res. 33.*

18 Prælatus à quo subditus facultatem impetrauit, vt a reseruatis absoluatur tenetur seruare sigillum. *Comm. DD.*

19 Prælatus audiens confessionem subditi, qui ratione officij est in proxima peccandi occasione, non potest illis ex Confessionis notitia officium auferre, potest tamen negare absolutionem nisi officio renunciet. *Comm. DD.*

20 Prælati regulares non possunt in foro conscientiæ absoluere quoscunq; sæculares ab hæresi occulta & ab excommunicatione, propter eam incursa,

ex

ex Decreto Alexandri VII. An. 1665. 24. Sept.

21 Nec satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur regulari Episcopo præsentato, sed ab eo iniusto reprobato. Ex Decreto Alexandri VII. an. 1665.

PRÆSCRIPTIO.

1 Præscriptiones quædam currunt minoribus, & non restituuntur, vt in ijs quæ sunt ad vindictam *lib. 4. tit. 4. l. 37.* Item nec restituitur, vt possit vxorem suam adulteram accusare *post 6. dies eadem l. §. 1.*

PRÆSENS.

1 Præsens ad tempus restringitur oratio indefinita. *lib. 34. tit. 2. leg. fin.*

2 Præsens non intelligens, censetur absens. *lib. 26. tit. 8. l. 14.*

3 Præsentis temporis verba referuntur ad tempus testamenti. *lib. 32. tit. 1. l. 41. parag. testamento.*

4 Præsens, & tacens consentire non videtur, quia præsentia corporis non sufficit ad authoritatem. *lib. 26. tit. 8. l. 1. paragrapho fin. Comm. DD.*

5 Præsentia hominis inuiti nihil operatur. *lib. 20. tit. 6. l. 8.*

6 Præsenti non nocet absens. *lib. 26. tit. 8. l. 1. parag. fin.*

7 Præsenti pecunia vendi debent pignora. *lib. 42. tit. 1. l. 15. parag. sed si emptor.*

8 Præsentis temporis verba aliquando extenduntur ad futurum. *lib. 45. tit. l. 76. parag. 1.*

PRÆSVMPTIO.

1 Præsumi fraudem facit persona interposita. *lib. 26. tit. 8. l. 1. parag. sed & si.*

2 Præsumitur actum esse inter contrahentes id, quod ex natura contractus est consuetum. *lib. 12. tit. 1. l. 3.*

3 Præsumptio specialis tollit generalem. *lib. 22. tit. 3. l. 25.*

4 Pręsumpta defuncti voluntas multum operatur. *lib. 28. nu. 6. l. 30. Comm. DD.*

5 Peccat mortaliter, qui cum notabili irreuerentia Dei, vel proximi damno suscipit exercere officium, quod nescit. *Comm. DD.* Idem dic de Procuratore ob finem malum & sine intentione peritos consulendi, secus si faciat ob finem bonum animo doctos consulendi.

6 Peccat mortaliter, qui præsumit gloriam consequi sine meritis, vel cum meritis sine gratia Dei, vel qui præsumit se non omissurum gratiam, nec puniendum quantumcumque peccet. *Comm. DD.*

PRECARIVM.

1 Est, quod precibus petenti vtendum conceditur tamdiu, quamdiu is, qui concessit, patietur. *Comm. DD.*

PRIMITIÆ.

1 Primitię sunt primi fructus, & fideles tenentur iure canonico illas soluere, nisi sit in contrarium præscripta consuetudo. *Comm. DD.*

PRINCEPS. *Vide Lex.*

In eum respublica potestatem suam transtulit, nec potest eum remouere, nisi sit manifestè tyrannus, *Comm. DD.*

✠✠✠

DISPVT. III. SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

PRIVILEGIVM.

De priuilegij definitione, & quotuplex sit.

1 PRiuilegium est priuata lex, vel priuans legem; quia circa priuatas personas legem effectu priuat illas excipiendo. *Vide verb. gratia c. priuilegium 3. dist.*

2 Priuilegium aliud reale, vt quod religioni conceditur; aliud personale, vt quod personæ conceditur per Bullam. *Comm. DD.* Per Bullam Cruciatæ non tolluntur priuilegia realia, & ideo non tolluntur priuilegia religionum, nec suspenduntur.

3 Priuilegium non cessat, nisi illius reuocatio veniat in priuilegiati notitiam. *Sa verb. gratia, n. 1.*

4 Priuilegium non indiget promulgatione, & valet secundum probabiliorem sententiam antequam veniat in priuilegiati notitiam. *Azor. to. 1. lib. 5. c. 3. q. 5.*

5 Priuilegium Principis amittitur, si priuilegiati eo per decennium non vtantur; religionum verò per centenarium. *Comm. DD.*

6 Priuilegium concessum non subdito, non potest amplius reuocari: verbi gratia, si iudex sæcularis priuilegium aliquod Ecclesiastico concedat. *Dia. p. 4. tr. 1. ref. 82.*

7 Potest Papa omnia priuilegia antea concessa reuocare, etiam si sint remuneratoria. *Idem p. 1. tr. 2. ref. 6.*

8 Cùm dubium est an priuilegium sit reale, vel personale, si sit fauorabile, & nec contra ius commune, nec particulare alicuius, reale censendum est, & extendendum. *Idem p. tr. 3. ref. 1.*

9 Priuilegium insertum in iure communi, non censetur derogatum per generalem priuilegiorum derogationem. *Suarez apud Dia. in sum. hoc verb.*

10 Bulla Vrbani VIII. reuocans viuæ vocis oracula non comprehendit priuilegia sic concessa ante Gregor. XIII. regularibus, quia hic ex certa scientia illa confirmauit. *Dian. p. 5. tr. 13. ref. 63.*

11 Priuilegia religiosorum latè sunt interpretanda, & cum exortum fuerit dubium circa illa, recurrendum est ad personas in dignitate constitutas, quæ ex concessione Iulij II. ea possunt interpretari. *Comm. DD.*

12 Priuilegium contra ius commune strictè est interpretandum.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

PROCVRATOR.

1 PRocurator ad negotia potest alium instituere Procuratorem.

2 Acta per Procuratorem dum ignoratur facultatem reuocatam esse, valida sunt.

PROMISSIO.

1 Promissio obligat, nisi res ita mutatæ sint, vt si cogitasset ita futurum, non promisisset, aut si te obligandi animum non habuisti, sed solum proposuisti facere. *Vide P. Sa verb. Promissio.* Vix autem quis promittentium se obligare intendet, nisi iuret aut faciat instrumentum.

tur. Itaque cum dicunt, faciam, intelligunt se facturos nisi mutentur; volunt enim libertatem suam indemnem conseruare.

2 Qui habet animum promittendi eo ipso se obligat. *Comm. DD.* Si tamen promissionem non implet ex causa rationabili non peccat, nisi sequatur scandalum, vel notabile damnum proximi, quo casu teneretur ex iustitia ad restitutionẽ; in alijs verò non, sed faceret contra fidelitatem.

3 Potest quis promissum negare ei, qui quod ipse promisit non adimplet. *Sa hoc verb. nu.* 1. Item cum sibi perniciosum est præstare, vel alteri inutile, aut is per ingratitudinem factus est indignus, aut vi, vel dolo promissio est extorta, & non firmata iuramento, aut si non est acceptata, vel de re illicita, aut donatio est lege prohibita vt simoniaca, aut de soluenda vsura, & non firmata iuramento, sed id potest Episcopus relaxare, aut si promissum fuit, sed secundum quosdam ei, qui erat excommunicatus denunciatus.

4 Quod alicui promisisti propter rem illicitam, si faciat teneris ei dare, licet alij id negent. *Sà hoc verb. Idem ibidem.*

5 Cum promittit aliquis etiam cum iuramento non tenetur, si sibi, vel alteri damnum sequatur notabile. *Comm. DD.*

6 Promissio facta acceptanti nomine Ecclesiæ, vel Xenedochij transfert dominium secundum quosdam. *Vide P. Sa vbi sup. n.* 4.

7 Qui fictè promisit puellæ se illam ducturum, & sub hac promissione eam corrupit, tenetur eam ducere, nisi valde sit dispar, tunc enim sufficit dotare. *Syluest. verb. Luxuria. q.* 5.

8 Simplex promissio etiam acceptata non obligat secundum aliquos in conscientia, & secundum alios interior potest in conscientia obligare, quia per actum interiorem potest transferri dominium. Contraria est probabilior. *P. Henriq. apud Dia. p. 2. tr. 17. res. 9. Diana p. 3. tr. 5. res. 116.*

9 Qui promisit meretrici 100. aureos pro actu fornicario, non tenetur nisi ad id tantum, quod alij homines eiusdem conditionis soluere solent; & sunt qui neque ad hoc teneri dicant, & prodiga promissio etiam cum iuramento non obligat, nisi ad id tantum in quo non est prodiga. *Diana p. 4. tr. 4. res. 27.*

10 Iuramentum additum fictæ promissioni non facit veram obligationem. *Idem p. 5. tr. 14. res. 34.*

11 Promissio obligans ad mortale debet esse vera, deliberata, voluntaria, nuda, rei licitæ, possibilis, & notabilis, & quam mutatio rerum non eneruauit. *Comm. DD.*

12 Promissio facta sine respectu alterius mutuę promissionis obligat etiam alia non impleta. *Nauar. c. 18. nu. 6. in sum.*

13 Vt in promissione detur materia grauis, opus est vt res promissa sit multo maior, quam si furata esset. Vnde vnam missam non dicere non erit mortale. *Villal. tr. 20. dif. 2. tom. 2.*

PROPOSITVM.

1 Ob defectum temporis, vel considerationis sufficit virtuale propositum amplius non peccandi ad veram pœnitentiam. *Nauar. apud Auilam in comp. hoc verb.* Idem ad conficienda alia sacramenta, licet per se requiratur formale. Idem dic de proposito satisfactionis requisitæ ad contritionem, attentionis ad Missam, & ad officium diuinum.

PRO-

PROXENETA.

1 Proxeneta, qui rei domino dixit se rem vendere non posse, nisi tali pretio, quamuis dominus illi concedat quod illam vendat v. g. viginti, & postea 30. vendat, non potest sibi retinere excessum. *Idem nu.98.*

PRVDENTIA.

1 Prudentia ex Augustino est rerum appetendarum & fugiendarum scientia. *Aug. lib. 1. de mori. Eccl.*

2 Acquiritur doctrina, & experientia & est virtus specialis à cæteris distincta, residet in intellectu, & est regula omnium virtutum moralium. *D. Tho. 2. 2. q. 45. art. 15.*

3 Actus huius virtutis sunt: Bene consiliari, iudicare & præcipere. *Idem vbi sup.*

4 Prudentia vera non potest esse in peccatoribus, quia peccatum est summa imprudentia. *Arist. 6. Ethic.*

QVÆ SINT PARTES PRVDENTIÆ?

5 Prudentia habet partes integrantes, subiectiuas, & potentiales. *Vide D. Th. q. 48. 49. 50. & 51.* Partes integrantes illius sunt: Memoria, intelligentia, docilitas, solertia, prouidentia, ratio, circumspectio, & cautio. Secundum partes coniectiuas diuiditur in naturalem, & supernaturalem, acquisitam, & infusam.

6 Diuiditur etiam in personalem, & gubernatricem, & hæc in œconomicam, ciuilem, legislatricem, & militarem.

7 Partes potentiales illius sunt tres: Ebulia, id est habitus bene consiliandi in rebus dubijs, synesis id est habitus bene iudicandi de rebus iam consultis secundum legum principia, & fines illius. Gnomen est habitus bene iudicandi de rebus consultis secundum altiora legum principia contra illarum verba.

QVOT MODIS CONTRA PRVDENTIAM peccetur?

8 Generaliter loquendo omnia peccata sunt contra prudentiam; specialiter tamen peccatur per superabundantiam, & defectum. Per defectum peccatur per præcipitationem inconsiderationem, inconstantiam, & negligentiam. *Idem 2. 2. q. 53. & 54.* Non tamen sunt peccatum mortale, nisi cùm quis se exponit periculo illius. Et hæc vitia à luxuria præcipue ortum habent. *D. Greg. 31. Mor.*

9 Per excessum peccatur sex modis: per carnis prudentiam, astutiam, dolum, fraudem, solicitudinem rerum temporalium, & nimiam curam rerum futurarum. *D. Tho. 2. 2. q. 56. art. 1.*

10 Non est speciale prudentiæ præceptum, & peccatum contra eam tunc erit mortale, quando in materia graui aliud præceptum violatur.

PVBLICVM. VIDE MANIFESTVM.

1 Actus publicus non sufficit, vt delictum sit manifestum, etiam si actus sit peccatum, vt in celebrante excommunicato occultè. *Auil. in comp. Nauar. hoc verbo.*

PVRGATORIVM.

1 In Purgatorio remittuntur peccata venialia hic non remissa per displicentiam, vel per actum charitatis, in quo virtualiter, & eminenter includitur pœnitentia. *Sà hoc verbo.*

2. In:

2 In purgatorio neque meretur, neque demeretur. *Vide Bellar. to.2. lib.2. char.* Sunt tamen animæ ibi existentes in gratia Dei, & certæ de futura salute.

3 Incertum nobis est quamdiu animæ ibi cruciabuntur, & vt ex Ven. Beda colligitur aliquæ vsque ad extremū iudicium cruciabuntur. *Beda lib.5. hist. cap. 14.*

4 Incertum est an à Dęmonibus torqueantur. Negat D. Thomas. Sine dubio autē certum est pœnas illas omnes huius vitæ, etiam quas Christus Dominus passus est, longe superare. *D. Tho. 4. dist. 20. art. 5.*

5 Probabile est eas pro nobis exorare, & impetrare à Deo multa bona, & comprobatur multis exemplis videndis in speculo exemplorum. *Bellar. de purg.*

6 Suffragia communia omnibus prosunt, particularia his pro quibus offeruntur contra Caietanum, dicentem ijs tantum prodesse, quæ id meruerunt. *Idem cap. 18.*

7 Post extremum iudicium Purgatorium non erit.

DISPVTATIVNCVLÆ

duæ, cum Resolutionibus quatuor.

Q.

QVARTA FVNERARIA.

1 Quarta funeraria solita primū ante annos 40. solui Ecclesię Parochiali, eidem est soluenda; quamuis postea sit monasterio concessa. *Trid. sess. 25. c. 3.*

2 Quarta funeralis, ac canonica portio, & quarta etiam oblationum Episcopo à iure concessa, tam à Capitularibus, quàm à cæteris clericis persoluatur eo ordine, & modo quem sacri canones statuunt.

QVÆSTVARII.

1 Quęstuarios eleemosynarum abolendos præcipit Tridentinum. *Trid. sess. 21. tit. 9.*

2 Pius V. omnes gratias, & facultates concessas pro manibus adiutricibus reuocauit, quæstusque prohibuit.

DISPVTATIVNCVLÆ

Præiacentes.

RESOLVT. VARI

R.

RAPINA. VIDE *FVRTVM.*

Rapina est vi accipere, vel velle accipere aliquid. Est maius peccatum furto, & ab eo specie distinctum, & circumstantia necessariò confitenda.

RAPTOR VIDE VERB. *LVXVRIA*, & verbū *matrimonij impedimenta.*

RATIHABITIO.

1 Ratihabitio non sufficit, si est de futuro ad valorem confessionis. *Vide Nauar. in sum. c. 1.*

2 Ratificans damnum suo nomine factum tenetur ad restitutionem, quando is,

do is, qui damnum intulit non inferret, nisi sciret, quod is cuius nomine fecit, id ratum esset habiturus; secus verò si non sit eius nomine factum, etiam si illi placeat. *Idem c. 17. n. 133.*

3 Ratihabitio damni retrotrahitur, & mandato comparatur, quod locum habet, tam in contractibus, quam in delictis. *Comm. DD.*

4 Ratihabitio auget peccatum, & pœnam, vnde qui ratificat clerici percussionem suo nomine factam, est excommunicatus; & ratificans deformitatem suo nomine factam est irregularis. *Nauar. c. 27. n. 233.* Et quicumque ratificans delictum suo nomine factum puniendus est, sed non pœna ordinaria.

5 Ratihabitio, vt mandato comparetur, necessarium est, vt delictum factum fuerit nomine ratihabentis, & ipse potens fuerit, antequam fieret, mandare. *Idem vbi sup.*

6 Infans, & furiosus, si postquam ad vsum rationis peruenerint, ratum habeant delictum suo nomine factum, peccant, sed non tenentur ad restitutionem, nec ad pœnam. *Comm. DD.*

7 Ratificans deformationem factam, sed non suo nomine peccat, sed non est irregularis. *Comm. DD.*

8 Ratificationes etiam tacitæ factæ per metum renalidantur, quando ratificans vult tacitè, vt valeant. *Sà hoc verb.*

9 Factum nomine alicuius validatur tempore quo ipse ratificat. *Idem ibid.*

Reatus. Vide *peccatum.*

RECOMPENSATIO.

1 Peccat mortaliter, qui quod suum est occultè accipit, cum commodè posset per iudicem repetere, si potest oriri graue scandalum, vel damnum aliud proximi, & tenetur monere debitorem, quod nil iam debeat. *Vide Nauar. c. 17. nu. 113.*

2 Accipiens clam rem depositam apud Ioannem pro eo quod illi debet, tenetur reddere, & manifestare, si sub excommunicatione præcipiatur. *Idem c. 7. n. 114.*

3 Qui occultè accipit, quod dubitat an sit suum, tenetur restituere durante hoc dubio. *Comm. DD.*

4 Regulariter loquendo tertia persona non potest clam accipere, quod suum non est, vt domino reddat. *Nau. num. 117.*

Reconciliatio. Vide *Ecclesia.*

Redditus annui. Vide *Census.*

Regulæ iuris. Vide post verbum *Religio.*

DISPVT. I. SECTIO PRIMA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

RELIGIO RELIGIOSVS.

De Religionis definitione, & religioso statu.

1 Religio est virtus inclinans ad honorem, & cultum Dei tanquam principij, à quo sumus, & in quo viuimus. *Nauar. c. 14. nu. 1.*

2 Falsæ religionis quatuor sunt species. 1. Perniciosus, seu supefluus cultus Dei. 2. Idololatria. 3. Diuinatio. 4. Cultus exhibitus creaturæ ad directionem nostram. Omnes hæ species sunt ex se mortales excepta prima cum est superflua, non tamen contraria legi diuinæ, vel humanæ, & 4. bona fide, vel præ ignorantia, quæ tantum sunt veniales. *Idem c. 14. n. 21.*

RELIGIOSVS STATVS QVID SIT?

3 Status in stricta significatione significat immobilem viuendi modum, & in hac significatione solùm sunt in Ecclesia tres status, Episcoporum, religiosorum, & coniugatorum. *ff. de statu homi. eod. tit.*

4 Religiosus dicitur, vel ex eo, quod diuino cultui, qui per religionem Deo exhibetur addictus est, vel ex eo, quòd votis religatus est. *Ang. de verb. relig. c. vlt.*

5 Religiosi alij monachi, alij fratres, alij clerici regulares; & in fauorabilibus nomine monachi reliqui omnes intelliguntur. *c. religiosi c. quamuis de sent. excom.*

6 Religio secundùm ius antiquum requirit Professionem solemnem trium votorum. Sed ex nouo iure Pontificũ, & Concilij Tridentini religiosi Societatis IESV, per Professionem trium votorum simplicium fiunt veri religiosi.

7 Tria vota essentialia ex doctrina Christi Domini desumpta sunt. *Gregor. XIII. in const. Ascendente Domino ann. 1584.*

8 Hodie nullus viuendi modus potest dici religio, nisi approbatus à Summo Pontifice. *c. religionem eod. tit. in 6.*

9 Prima religionum fundamenta iacta fuere ab Elia, Eliseo, S. Ioanne Baptista, Christo Domino, & Apostolis, & vt adhuc permanent initium ab Apostolis habuere. *P. Azor. to. 2. inst. mor. lib. 11. c. 23. q. 6.*

AN STATVS RELIGIONIS SIT status perfectionis, & perfectior statu Episcoporum, & Parochorum?

10 Religionis status est status perfectionis, quæ in charitate consistit. *D. Tho. 2. 2. q. 86. art. 1.*

11 Religiosus tenetur tendere ad perfectionem, & huic obligationi satisfacit seruando regulam. *Idem vbi supra.* Et non est in tuta conscientia, si se immiscet negotijs sæcularibus, propter quæ omittit orationem, & lectionem spiritualem, & alia religiosa exercitia ad hunc finem valde conducentia.

12 Episcoporũ status est perfectior, & laboriosior, & periculosior; & dicitur perfectior non quia sit Deo gratior, sed quia ad maiora pericula exigit perfectiorem charitatem. *Villal. to. 2. tr. 35. dif. 2.* Status autem religiosorum est tutior, & Deo gratior, non exigit tantam perfectionem, sed est aptior ad illam acquirendam, & ideo qui fecit votum religionis non potest acceptare Episcopatum sine dispensatione.

13 Religiosorum status perfectior est statu Parochorum.

QVÆ SIT INTER RELIGIONES perfectissima.

14 Illa verè est perfectissima inter alias religiones, quæ perfectissima, & accõmodatissima media habet ad exactissimam obseruãtiam trium votorum, in quibus religionis essentia constet. Quapropter si scire velis, quæ sit magis perfecta religio, inquire, quæ sit illa in qua paupertas strictius obseruatur, castitas purius conseruatur, obedientia promptius custoditur. Habitus virtutum, non ex lana, vel ex lino faciunt perfectum monachum.

AN RELIGIOSI SINT EXEMPTI à Prælatis Ecclesiasticis.

15 Religiosi omnes mendicantes, & qui participant ex eorum priuilegijs exempti sunt à iurisdictione sæculari, & Ecclesiastica Episcoporum. *Sixtus IV. Vide P. Henriq. lib. 7. de indulg.* Et Ordinarij contra hoc facientes incurrunt excommunicationem latæ sententiæ. *Vide c. accidentibus de priuil.*

16 Hodie nulla potest contra hoc

consuetudo legitimè esse præscripta. *Clemens IV.*

17 Concessa fuit hæc exemptio à Summis Pontificibus propter gloriosa obsequia à religiosis Ecclesię facta, & propter iniurias à Prælatis acceptas.

18 Et hac emptione nullum damnũ Prælatis; imò magna vtilitas venit. *Vide Priuil.*

19 Religiosi sunt notoriè exempti, & ideo non tenentur exemptionis priuilegia ostendere, & quæcumq; sententia data contra illos est nulla, quamuis priuilegium non ostenderint. *Ibidem.*

20 Religiosi omnes mendicantes nõ possunt excommunicari, suspendi, vel interdici, nisi à Legato à latere, vel ex speciali Papæ commissione, quam in certis casibus habent Inquisitores fidei, & Commissarij Cruciatæ. *Ibidem.*

21 Religiosi Dominicani, & qui illorum priuilegia communicant, possunt creare Notarios Apostolicos ad intimanda, & executioni mandanda Apostolica priuilegia. *Ref. fr. Eman. Roder, in Bull. Innoc.*

22 Magister scholæ Salmanticensis, nec quiuis alius, non potest religiosis scholasticis etiam in collegio degentibus aliquid sub excommunicatione pręcipere. *L. sunt personæ ff. de relig. & sumpt. funer.* Et iudices omnes, tam sæculares, quam Ecclesiastici debent aduertere ne quicquam contra eorum priuilegia fiat; quæ summa est ratio, quæ pro religione facit.

IN QVIBVS RELIGIOSI EPISCOPIS sint subiecti.

23 In primis non possunt concionari nisi in Ecclesijs sui Ordinis sine licentia Episcopi. Vide hoc verb. *Priuileg. Trid. sess. 5. de refor. cap. 2.*

24 Ordinarius non potest sine causa rationabili religiosos à prædicatione suspendere. *Vide verb. Episcop.*

25 Vt religiosi in suis Ecclesijs concionari possint, sufficit, vt à suo Superiore approbentur, se tamen debent Episcopo præsentare, & ab eo benedictionem accipere. *Vide verb. Priuil.* Si verò dare renuat sine rationabili causa, possunt in suis Ecclesijs sine illius licentia concionari.

26 Religiosus, qui extra sua claustra scandalose delinquit, & à suo Prælato non punitur, potest ab Episcopo puniri. *Trid. sess. 25. c. 14. de refor.*

27 Religiosi habentes beneficia Curata possunt ab Episcopis visitari non de moribus, & vita; sed de Sacramentorum administratione, & de cultu Ecclesiæ. *Trid. sess. 7. de reg. c. 8.*

28 Qui degunt extra claustra subijciuntur Episcopis in causis obsequiorũ, & miserabilium personarum. *Trid. sess. 7. c. 14.* Aduertendum tamen, quod religiosus, qui cum licentia sui Superioris beneficio seruit, vel est monialium Vicarius, vel similibus officijs dat operam non est censendus manere extra claustra.

29 Qui sine licentia Ordinarij matrimonio assistit, vel coniuges benedicit, suspensionem incurrit. *Trid. sess. 24. de ref. matr.*

30 Religiosi, qui ad Synodum conuenire tenentur possunt ab Episcopo obligari, vt conueniant. *Ibid. de ref.*

31 In religiosorum Ecclesijs nullus sæcularis, aut regularis contradicente Episcopo concionari præsumat. *Ex Decr. Innoc. X.*

32 Qui sine licentia inscriptis suorũ Superiorum extra sua monasteria inueniuntur, possunt ab Episcopo puniri, vt sui instituti desertores. *Trid. sess. 25. de reg. c. 4.*

33 An possit Episcopus visitare Ecclesias

clesias Ordinum militarium, alij aiunt, alij negant probabilius. *F. Eman. Rod. to. 1. q. 36. art. 8.*

34 Contra religiosos dantes, vel accipientes aliquid pro ingressu Nouitij possunt Episcopi censuras ferre. *Trid. sess. 25. de reg. c. 16. in fin.*

35 Religiosi, excepta Carthusia, & Societate Iesu possunt obligari ab Episcopis, vt exeant ad processiones publicas exceptis aliquibus casibus videndis apud Villalobos. *Villal. to. 1. tr. 35. dif. 5.*

36 Religiosi extra conuentum possunt fidelium processiones facere etiam sine licentia Episcopi, ipso autem contradicente gratius Deo erit ab illis se abstinere, & alijs pijs operibus diuina beneficia impetrare. *Vide eumdem vbi sup. n. 9.*

37 Religiosi testamentarij in hoc officio delinquentes possunt ab Episcopis puniri, & illis debent rationem reddere. *Clem. vnic. de test.*

38 Episcopi etiam in religiosorum domibus honoratiorem locum habere debent, quam Prouincialis, vel ipse Generalis Ordinis. *Comm. DD.*

39 Si religiosi Episcopo non dederint debitum honorē, iudex huius causæ non ipse Episcopus, sed regularis erit. *Comm. DD.*

40 In religiosorum domibus etiam exemptis potest si velit Episcopus concionari. *Henriq. lib. 7. de indulg. c. 27. n. 5. lex D.*

41 Camaldulenses habent priuilegium à Leone X. ne Episcopi possint in Ecclesia exempta sine licentia Prælati religiosi conuocare processiones, celebrare Ordines, & similia, & in hoc communicant aliæ religiones. *F. Eman. Rod. to. 2. q. 63. art. 10.*

42 In casibus in quibus religiosi Episcopi subiecti sunt, non possunt illos per censuras compellere, nisi hoc expressè à iure, vel à Pontificibus, vel à Concilijs Episcopis concessum sit. *Thom. Sanch. de matr. lib. 7. disp. 33. nu. 23.*

SECTIO II.

Quibus in Casibus possint Religiosi Iudicem Conseruatorem creare; quis possit hoc munus obire, & quam potestatem habeat?

1 POssunt nominare Iudicem Conseruatorem Prælati, & Syndici, & quiuis alius religiosus. *Vide Eman. Rod. to. 3. qq. reg.*

2 Quæuis persona in dignitate Ecclesiastica constituta, Rectores, & Priores, & Episcoporum Vicarij etiam foranei possunt eligi in iudices Conseruatores. Sed iam non potest eligi religiosus, etiam si sit Cardinalis ex declaratione Cardin. contrarium tamen est probabile.

3 Personæ à religiosis assignatæ in iudices Conseruatores, nisi legitimo impedimento sint excusatæ, tenentur munus acceptare sub pœna excommunicationis. *Ex Bull. Iull. III.*

4 Assignato vno iudice non potest alius assignari, nisi primus habeat legitimum impedimentum, vel nolit acceptare, vel malitiosè se gerat. *Ex Leone X. & Clem. VII.*

5 Poterit eligi extra diœcesim, sed reus nō poterit citari vltra duas diætas.

6 Poterunt Conseruatores suam iurisdictionem delegare, alij personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ. *Pius V. Soc. Iesu.*

7 Poterunt cognoscere in causis ciuilibus, criminalibus, vel mixtis religiosorum, siue rei, siue actores. *Excitato priuil. in comp.*

8 Non possunt religiosi, nisi spontè velint conueniri ante suos Conseruatores. *Em. Rod. vbi sup. art.* 13.

9 Possunt Conseruatores iudicare de iniurijs illatis famulis religiosorum. *Idem vbi sup. art.* 17.

10 Possunt procedere contra alios religiosos, & illorum communitates, etiam si habeant æquale priuilegium. *Ex comp. Societ.*

11 Conseruatores, qui malitiosè in iurisdictione excedunt ipso facto de officio manent suspensi, & pars id procurans ipso facto incurrit excommunicationem Papæ reseruatam, nisi alij parti expensas satisfecerit: *c. fin. de off. deleg. lib. 1. & 2. tit. 8. lib. 1. recep.* Qui autem pars non est pœnas has non incurrit, nec altera pars si iudex non excessit. *c. fin. cit.*

12 Circa horum iudicum electionem Tridentinum nihil innouauit. *Trid. ses. 14. c. 5. ad fin.*

DE INGRESSV IN RELIGIONEM, vide verb. *Nouitius.*

AN LICEAT RELIGIOSO PROFESSO ad aliam religionem transire.

13 Non licèt ex vna ad aliam religionem transire nisi ob magnam necessitatem, vel vtilitatem. *D. Tho. 2. 2. q. vlt. art.* 8.

14 Quiuis religiosus potest ad strictiorem religionem transire petita licentia à suo Prælato, licet non obtenta. *c. licet. de regul. c. significasti, c. non ex vobis eod. tit. Fr. Em. Rod. to. 3. q. 52. art. 3. c. licet, vbi sup.*

15 Si ad laxiorem transeat existimans bona fide arctiorem esse, non incurrit excommunicationem.

16 Si transeat non petita licentia, potest ac debet Prælatus illum reuocare secundum probabiliorem. *P. Azor. tom. 1. lib. 12. c. 14. q. 5.*

17 Cum subditus petit licentiam à Prælato debet expectare responsum, quod si neget illam propter iustas causas debet ad alium maiorem Superiorem recurrere. *Abb. in d. c. licet.*

18 Religio ad quam transitus licet, debet esse non solum sanctior, sed arctior, & in qua religiosa obseruantia arctius vigeat: Si enim est relaxata, parum interest quòd arctiorem regulam habeat custoditam in arca. *Vide Vill. to. 2. tr. 35. dif. 13. n. 8.*

19 Quod in hoc casu de viris religiosis dicitur, intelligendum etiam de fœminis, & idem de fratribus laicis. *Nauar. cons. 132. nu. 15. lib. de reg. F. Eman. Rodr. vbi sup.*

20 Nullus religiosus professus ex Ordinibus mendicantibus potest transire ad Ordines monachales, nec ad Ordinem Dominæ de Mercede. *In Extrau. viam ambitionis, de rel. domi.*

21 Ordines mendicantes sunt, quæ vt tales per litteras Apostolicas declaratæ sunt, etiamsi habeant annuos redditus in communi, sicuti habent collegia Societatis Iesu. *Vide Azor. 1. p. lib. 12. cap. 14. nu. 12.*

22 Ad Carthusiam licet transire omnibus religiosis aliorum Ordinum. Cistercienses autem, & Minimi non possunt sine licentia suorum Generalium. Vide circa hoc Societatis priuilegia. *Ex Marti. 4. extr. viam ambitionis, de rel. domi.*

23 Religiosi mendicantes ex Papæ licentia ad monachales ordines transeuntes non habent vocem, nec locum. *Clem. vt professores, de regul.*

24 An liceat transire ex religione mendicanti ad aliam mendicantem, ex illarum priuilegijs perpendendum est; iure autem communi prohibitum non est ex causa, & cum Prælati licentia. *Comm. DD.*

25 Ca-

25 Capucini nón possunt admittere obseruantes D. Francisci.

26 Qui potest transire ad arctiorem Ordinem, potest id facere etiam si votum emiserit in contrarium. *Nauar. consil. 55. de reg. l. 3.*

27 Qui transit ex vna in aliam religionem, debet habere probationis annum. *Trid. sess. 25. c. 15. de reg.*

28 Possunt omnes Ordines mendicantes aliorum Ordinum priuilegijs vti circa hoc.

29 Generalis potest ex iusta causa dare licentiam subdito vt laxiorem Ordinem transeat. *Comm. DD.*

AD QVAM RELIGIONEM PERTINEANT bona religiosi ex vna ad aliam transeuntis?

30 Si transitus fuit contra ius omne quod habuerit, ad priorem Ordinem pertinet; si autem legitimè transijt, quod post professionem acquiret, spectat ad secundum. *P. Azor. p. lib. 12. c. 15. q. 1.*

31 Siquando ingressus fuit religionem, donationem illi fecit omnium bonorum, & ante professionem transijt ad aliam, omnia sua bona secum feret, secùs verò si donatio fuit alicuius partis bonorum. *Panor. in c. quod adro. de cler. coniug. & c. in præsenti de probat.*

32 Actio, quam habet religiosus ad hæreditatem, transit cum eo ad 2. monasterium; quòd si hæreditatis incapax est ad hæredes ab intestato pertinebit. *c. Statutum 18. q. 1.*

33 Cum ei aliquid fuerit legatum sub conditione, quæ impleta fuit, quando erat in 2. monasterio, ad illud 2. spectat. *Filiu. in c. in præsenti de prob.*

34 Omnia, quæ habebat in prima religione ad illam pertinent, ex licentia autem præsumpta poterit secum ferre manuscripta primæ religioni inutilia. *Ex d. c. statutum.*

35 Si monasterium compelleretur admittere religiosum, vt ibi ageret pœnitentiam, & hic haberet bona in primo monasterio, hoc teneretur bonorum vsumfructum secundo dare, vt aleret religiosum dum viueret. *Comm. DD.*

SECTIO III.

De varijs circa Religiosos resolutionibus.

1 Religiosus Sacerdos, cui à suo Prælato prohibitum est confessiones audire, validè audiet peccata venialia, sed non licitè, sic etiamsi de his habeat prohibitionem. *Comm. DD. vide Nauar. c. nu. 26.*

2 Religiosi, qui virtute suorum priuilegiorum poterant ante Tridentinum confiteri cum clericis sæcularibus, possunt etiam modo. *Auil. in comp. Nauar. hoc verb.*

3 Peccat mortaliter qui retrahit aliquem ab ingressu, vel extrahit post ingressum, sed non tenetur ingredi pro eo; sed qui prædicta facit bona intentione nec peccat, nec incidit in censuras. *Idem ib.*

4 Ingredi, vel inducere ad ingressum in religionem in qua laxè viuitur, peccatum est, & in illam ingrediens non satisfacit voto ingrediendi religionem in communi. Nec qui votum fecit ingrediendi religionem laxam, in qua non est reformationis spes, tenetur adimplere. *Nauar. vbi sup. n. 51.*

5 Religiosus professus in venereum peccatum incidens circumstantiam tenetur confiteri. *Comm. DD.*

6 Professio facta ab excommunicato valet. *Comm. DD.*

7 Peccat mortaliter religiosus qui eò quòd obseruantia non vrget, non seruat ea, quæ obligant sub mortali; excusa-

cusatur tamen ab impletione eorum, quæ non pertinent ad essentiam votorum, & iam desuescunt per priuilegia, vel consuetudinem, vel tolerantiam Prælatorum. *Comm. DD.*

8 Religiosus moribundus potest declarare suam voluntatem in distribuendis rebus quibus cum licentia vtitur, sed non per modum vltimæ voluntatis. *Nauar. c. 27. n. 260.*

9 Post Tridentinum potest fæmina fieri religiosa manendo domi in sæculo ex iusta causa cum peculio vnde sustentetur. *Comm. DD.*

10 Professus solum obedientiam secundum regulam censetur profiteri paupertatem, & castitatem. *Sa hoc verb. num. 18.*

11 Professus non intendens seruare regulam nisi aliorum more, tenetur seruare omnia, quorum non est legitima dispensatio. *Idem vbi supra.*

12 Professio monialis non mendicantis in monasterio non habente reditus, quibus sustentetur, non valet.

13 Professus cælato morbo contagioso potest à religione expelli. *Vide c. periculo de stat. reg. l. 6.*

14 Professus à religione expulsus tenetur seruare tria vota eo modo, quo potest, & Ordinario loci tenetur se præsentare, æque obedire, nec debet sibi thesaurizare, sed post moderatum victum, & vestitum, quæ supererunt, Ecclesiæ cui est addictus, acquiret. *Vide Syl. verb. religio 6. q. 12.* Non enim debet esse melioris conditionis eiectus ob demerita, quam assumptus ob merita.

15 An reliquis obseruantijs, choro, ieiunijs, vigilijs, flagellationibus, silentio, & similibus liber manet. *Comm. DD.*

16 Non habet dominium eorum, quæ acquirit, sed tantum administrationem ad propriam sustentationem, & ad pias causas. *Sà vbi supra.*

17 Acquirit si est exemptus summo Pontifici, si non exemptus suo monasterio, & non Episcopo loci secundum probabiliorem. *Sà vbi supra.*

18 Religiosus pro quolibet peccato mortali potest in carcerem detrudi, & ob crimen causa cognita per sententiam à religione expelli à suo Prælato, sed non potest Ordine sacro deponi. *Comm. DD.*

19 Non licet recedere à conuentu prætextu conueniendi superiorem nisi in casu manifestæ iniuriæ. *Comm. DD.*

20 Carthusiani tenentur vesci carnibus si aliter non possint viuere, est probabilior sententia. Nec desunt qui dicant non peccare mortaliter carnes edendo etiam extra necessitatem, dummodo absit scandalum. *Vide Dian. p. 3. tr. 2. res. 39.*

21 Mendicantes non tenentur contributionem dare ad seminaria etiam ratione beneficiorum, nec ad vllum subsidium, vel onus. *Sa hoc verb. n. 59.*

22 Religiosi possunt esse Vicarij Episcoporum de licentia Prælati, & aliquando postulare pro alio in ciuilibus coram iudice sæculari. *Idem vbi sup.*

23 Religiosis tempore Iubilæi reuocantis priuilegia in contrarium, licet confiteri cuilibet Sacerdoti, etiam sæculari approbato ab Ordinario. *Comm. DD.*

24 De religiosi crimine facto ante ingressum religionis non potest iudex sæcularis cognoscere, est enim mutatum forum. *Comm. DD.*

25 Non est apostata, qui exit à religione animo reuertendi, vel in aliam ingrediendi, vel fugit à superiore nimis sæuiente, aut merito credens non esse professum, tunc enim potest etiam dimisso habitu fugere. *Silu. hoc verb. n. 4.*

26 Ab-

26 Abbas non obligatur statuto etiã cum conuentu facto. *Comm. DD.*

27 Abbatem non venire nomine monachi in odiosis, alij aiunt, alij negant. *Vide Silu. verb. religio.*

28 Abbatem oportet esse saltem 25. annorum inceptorum, Sacerdotem, & professum, & Abbatissam 40. annorum nisi aliud Superiori videatur. *Comm. DD.*

29 Vocales, qui habent vocem suffragij decisiui non possunt abesse pro arbitrio à Capitulo, possunt tamen quando sciunt determinandam esse rem iniustam, quam non valebunt impedire. Si autem possunt impedire, & absunt ob humanos respectus peccant mortaliter. *Placitum authoris.*

30 Religiosus negans suffragium nouitio idoneo peccat mortaliter. *Suar. apud Dian. in comp. n. 4.*

31 Inualidè professus, qui dubitat an intra quinquennium professionem ratificauit, præsumitur ratificasse. *Dia. p. 4. tr. 3. res. 49.*

32 Non possunt Episcopi ea quæ sunt iurisdictionis exercere in domibus religiosorum illis inuitis. *Comm. DD.*

33 Religiosus, qui notoriè incurrit in excommunicationem potest secundũ aliquos denunciari ab Episcopo, alij autem probabilius dicunt id verum esse in casibus à iure permissis. *Vide Dia. p. 3. tr. 2. res. 35.*

34 Iustæ causæ, ob quas potest superior religiosus subdito dare licentiã, vt ad laxiorem religionem transeat, sũt: 1. imbecillitas subditi ad onera religionis. 2. si indignè tractetur, aut sit exosus. 3. si infamatus, & non potest ibi degere sine pudore. *Idem vbi supra res. 48.*

35 Religiosus factus Episcopus potest reuocare donationem, quam fecit legitimè ante professionẽ. *Dian. in comp. hoc verb. n. 34.*

36 Religiosi facti Cardinales, vel Episcopi possunt suscipere in Baptismo, quia cessat in eis ratio nimiæ familiaritatis, & incontinentiæ. *Comm. DD.*

37 Religiosum expulsum iam emendatum non tenentur superiores recipere, nec ipse ad aliam religionem transire, immo nec redire ad suam. *Dia. vbi sup. nu. 37.*

38 Generales, & Capitulum generale religiosorum potest priuilegiorum vsum limitare, prout ipsa religiosis expedire iudicauerint. *Comm. DD.*

39 Priuilegiorum Societatis, etiam si ipsi dumtaxat concessa sint, possunt aliæ religiones mendicantes communicatione gaudere. Immo illis etiam priuilegijs, quibus ipsi societatis subditi non gaudent, quia generalis eorum vsum illis interdicit. *Dian. par. 5. tr. 13. res. 46.*

40 An per Bullam Cœnæ derogatũ sit religiosorum priuilegijs, alij aiunt, alij probabilius negant. *Vdoll. l. apud Dia. vbi sup. res. 88.*

41 Derogatio priuilegiorum Societatis IESV etiam sub amplissima forma facta non valet, nisi fuerit intimata. *Comm. DD.*

42 Religiosi in foro conscientiæ vti non possunt priuilegijs expresse reuocatis à Tridentino: *In decr. Alex. VII. ann. 1666. 18. Mart.*

43 Dispensatio pro coniugatis incestu, vel voto impeditis ad petendum debitum potest vrgente necessitate dari extra sacramentum, & absentibus in scriptis. *Dia. p. 3. tr. 2. res. 14.*

44 Religiosus approbatus tantum ad audiendas Confessiones virorum, si tempore Iubilæi audiat Confessiones fœminarum non est puniendus, quia procedit secundùm probabilem opinionem. *Sanch. apud Dia. p. 3. tr. 2. res. 93.*

45 Ge-

45 Generales, & alij Prælati religionum possunt eligere Confessorem etiam extra religionem, dummodo eis non sit per suas constitutiones prohibitum. *Suar. apud eund.*

46 Cum religiosus nondum est approbatus ab Ordinario potest tempore Iubilæi, vel virtute Bullæ Cruciatæ de licentia sui Superioris audire Confessiones aliorum religiosorum. *Comm. DD.*

47 Prouinciales Ordinum mendicātium possunt dimissorias concedere nouitijs, vt ab Episcopo ordinetur. *Placit. authoris.*

48 Religiosus non potest nisi de licentia sui superioris testis esse etiam in testamento, potest autem de licentia præsumpta, & est validus testis. *Placitum authoris.*

49 Religiosos non obligat Conciliū Limense, nec aliud diœcesanum, nisi cum sunt Parochi in sacramētorum administratione, vel ratione scandali, vt in decreto contra negotiatores, & in similibus, quæ in religiosis maioris sunt scādali, quam in alijs clericis. *P. Acosta in manuscript.*

50 Mendicantes non possunt absoluere à casibus Episcopis reseruatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate. *In decr. Alexand. VII. an. 1665. 24. sept.*

SECTIO IV.

De alijs resolutionibus ad religiosos spectantibus.

1 Religiosi de Prælati licentia possunt esse testamentarij, & bona tenere, & custodire defuncti, non autem sine facultate. *Comm. DD.*

2 In societate, qui solum vota simplicia post biennium nouitiatus fecerunt, sunt adhuc capaces hæreditatis, & donationum. *Ex nostris constitution.*

3 Professio solemnis in nostra Societate non valet, nisi fiat ex expressa licentia nostri Generalis data in scriptis; & vota simplicia debent fieri post duos annos, & diem. *Ex nostris Constitution.*

4 Si religiosus habens filiam fidei, Petro committat pecuniam acquisitam in beneficio Ecclesiastico ex Superiorum permissu etiam in negotiatione, mortuo tali religioso, potest Petrus ex illa pecunia dotare puellam, nec tenetur religioni restituere. *P. Menacho in manuscr.*

5 Si quis ingrediatur religionem cum debitis non habens vnde soluat, & post professionem vel ex hæreditate, vel aliunde bona acquirat monasterio, probabilius videtur non teneri monasterium ex ita acquisitis religiosi debita soluere. *Idem vbi sup. & vide Mol. to. 2. de vit. disp. 50.*

6 Qui debet, nec habet vnde soluat, nec expectat habere, si vera vocatione, non verò vt creditorum molestias effugiat, religionem ingrediatur potest profiteri, & tuta conscientia recipi; quia Sixti V. constitutio contra eos est solum qui vt à creditoribus liberentur ad religionem confugiunt. *Idem ibidem.*

7 Religiosus Societatis post vota simplicia potest de bonis paternis viuente matre secundum constitutionum ordinem distribuere, & mater nec titulo hæredis, nec titulo inofficiosæ donationis potest id impedire. *Idem ibidem.*

8 Ad religiosorum Societatis correctionem, & punitionem non tenentur superiores rigorem iuris seruare, sed tantum ea, quæ sunt iuris naturalis ex concessione Bonifacij VIII. quæ habetur in comp. Min. & ex facultate nostri P. Generalis Societas vti potest tali priuilegio. Si verò ita grauis sit casus, vt pro-

professus ex Societate esset expellendus, seruandus esset iuris ordo propter rei grauitatem, in alijs verò non, atque adeo necessarium non est testes esse iuratos. Quod si essent duo testes singulares duorum actuum eiusdem speciei, posset reus puniri non pœna ordinaria, sed alia arbitraria secundum præsumptionem delicti. Sed nihilominus quamuis probatio certissima sit, audiendus est reus regulariter loquendo. Si verò non sit probatio, quamuis ius requirit, si vrgeat, potest non conuictus incarcerari, & si indicia sint magna etiam non auditus ad custodiam cum probabilitate delicti. *Ex concessione Bonifacij VIII. & hic ordo iudicij extractus est ex manuscrip. doctissimi P. Ioannes Monacho.*

9 Nouitij propter religionis ingressum non amittunt beneficia Ecclesiastica, eisque debentur fructus, vel illorum loco quotidianæ distributiones. *Vide Trid. sess. 24. & 25. de regul. c. 16.* Nec possunt renuntiare beneficio ante ingressum intuitu illius, nec post ingressum nisi cum licentia Episcopi, vel eius Vicarij fiat intra duos menses proximos ante professionem, & non alias intelligatur effectum suum sortiri, nisi secuta professione.

10 Si autem Nouitius fuerit ex nostra Societate, ex sententia nostri Thomæ Sanctij eius beneficia, cathedræ, & similia non vacant ante solemnem professionem, vel vota Coadiutorum formatorum, per quæ religiosi Societatis redduntur omnino incapaces retinendi bona. *Ex V. Congreg. nost. Societ.* Attamen licet non vacent in V. Congregatione statutum est, vt ea ante biennij vota resignentur.

11 In culpis non mortalibus opus non est ad pœnitentias ordinarias rei monitionem præmittere.

12 Non est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem grauia crimina de se, vel de sua religione spargere minantem occidere, licet alius modus defendendi non suppetat; vti suppetere non videtur si calumniator sit paratus, vel ipsi religioso, vel eius religioni publicè, & coram grauissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur. *In decr. Alexand. VII. ann. 1665. 24. Sept.*

SECTIO V.

De Religiosorum exemptione quoad Ecclesiasticum forum.

1 Regulares exempti sunt ab Ordinariorum iurisdictione, nec non Legatorum à latere, & Nunciorum Apostolicorum. *Paul. V. in sua Constit. 34. quæ incipit, Religiosorum.* Nec veniunt nomine Ecclesiasticorum, aut Clericorum in edictis legatorum.

2 Hac exemptione gaudent Nouitij, non item religiosi Apostatæ, aut eiecti sine speciali habitu regulari, nec damnati ad triremes, nec relegati in loca à prouincijs Ordinis valdè distantia, etsi aliqui putent hos subdi soli Papæ. *Corduba lib. 2. qq. 3.* Hac exemptione gaudent Tertiarij, sed non omnes. Item oblati, & Donati, si se, & sua irreuocabiliter religioni tradiderunt. *Ex decr. Congreg. in tom. 4. Bull. const. 26. Vrb. VIII.*

3 Regulares notoriè delinquentes possunt ab Ordinario puniri, si Prælatus eorum eos non puniat intra tempus ab ipso Ordinario præfigendum Prælatus autem regularis non tenetur stare in hoc casu processui facto ab Ordinario. *Trid. sess. 25. de reg. c. 14. vide P. Pelliz. tr. 8. c. 6. sect. 1.*

4 Bullæ Pontificiæ spectantes ad Inquisitionem ligant religiosos etiam non

expressos. Item iuxta aliquos edicta Inquisitorum. *Vide P. Pellizar. vbi sup.*

5 Episcopus potest procedere contra regulares detinentes coniugatum professum in casu vetito. Item contra renuentes restituere nouitio restituēda. *Trid. vbi supr. c. 16. Vide cap. 1. de conu. coniug.*

6 Regulares non possunt sine Ordinarij licentia libros imprimere. *Concil. Lat. sess. 1. de imp. l. b.* Si verò sine Prælati regularis licentia imprimant non incurrunt pœnas Concilij Lateranensis, licentia autem Principis laici non illis, sed typographo opus est.

7 Regulares non possunt erigere noua monasteria sine Episcopi in cuius diœcesi sunt licentia prius obtenta. Immò nec possunt ea transferre de vno loco in alium in eadem ciuitate. *Vrb. VIII, in const. circa ann.* 1624.

8 Regulares non tenentur ad ieiunia indicta ab Ordinario, nisi subsit periculum scandali. *P. Pelliz. vbi sup.* Immò alioqui putant seculares intra monasteria non teneri, sicut nec moniales tenentur etiam non exemptæ nisi exprimantur in edicto.

9 Regulares subsunt Ordinario quoad publicandas indulgentias. Item quoad seruanda interdicta. Item quoad processiones, nisi speciali priuilegio exempti sint vt nostri. *Idem vbi sup.*

10 An regulares teneantur reddere rationem piarum voluntatum ipsis cōmissarum, & possint puniri ab Ordinarijs, alij aiunt, alij probabilius negant; nam Clem. I. de testam. non loquitur de mendicantibus, qui coram Ordinario conueniri non possunt. *Vide Rod. to. 3. q. 70. art. 5.*

11 Regulares, qui extra loca in quibus habent monasteria eleemosynas quæritant, tenentur ostendere Ordinario licentiam suorum Prælatorum. *Ex sac. Cong. circa ann.* 1621.

12 Priuilegium exemptionis competens monasterijs regularium, quoad iurisdictionem Ordinariorum, suffragatur etiam personis ibi existentibus, ac si essent in aliena diœcesi, & non comprehenduntur Ordinarij censuras. *Vide Pellizar. vbi sup. nu.* 88.

DE PRIVILEGIO EXEMPTIONIS concesso regularibus, quoad forum sæculare.

13 Priuilegium fori est, quo personæ regulares legitima authoritate eximuntur à quacumque potestate sæculari, tam in ciuilibus, quam in criminalibus. *Comm. DD.*

14 Competit eis iure Ecclesiastico, non potest illis auferri neque per consuetudinem etiam immemorialem, & in hoc non potest præsumi consensus, nec tolerantia Papæ, nec ipsi regulares tali possunt renunciare priuilegio. *Vide Pellizar. tr. 8. c. 6. sect. 23.* Eoque gaudent regulares omnes etiam laici, oblati, nouitij, & Tertiarij, nec non apostatæ, & perpetuo eiecti, & enormia perpetrantes delicta, non obstante Clem. VIII. intes delicta, non obstante Clem. VIII. indulto, quod solùm intelligitur de clericis sacris non initiatis, non de religiosis.

15 Iudex sæcularis non potest religiosum assassinum propria authoritate punire etiam si sit notorius, & incorrigibilis, & habitum deseruerit. *Vide Dia. 1. p. tr. 2. res. 129.*

16 Regulares possunt capi à iudice sæculari in flagranti delicto reipublicæ pernicioso, vt in furto, & duci sine iniuria ad Prælatum regularem, cum necessitas capiendi vrgeat. *Laym. lib. 4. tr. 9. c. 4. n. 6.*

17 Iudex sæcularis solum in tribus casibus potest procedere contra religiosos. *Vide Pellizar. vbi sup.* I. Si etiam laici

laici socij fuerint criminis. II. Ne vexentur laici pro eodem crimine, si solus Ecclesiasticus inueniatur delinquens. III. Cum certum est delictum, omnes iudices possunt, & debent inquirere de delinquentibus, vt sic quilibet eorum possit suum subditum punire. Addi potest cum Prælatus est absens, & est periculũ in mora ex ratihabitione ipsius Prælati.

18 An iudex laicus possit capere regularem noctu inuentũ cum armis prohibitis, aut etiam mutato habitu, alij negant, alij probabilius affirmant, dummodo incontinenti ducant sic captum ad proprium Prælatum, quia in hoc, & reipublicæ bono consulit, & religionis. *Vide Dia. vbi sup. res. 11.*

19 Iudicem laicum, eiusque ministros posse priuare religiosũ armis prohibitis, quæ fortè reperiatur gestare, viri docti negant, sed noster Vasquez inquit posse priuari, cum arma ita prohibita sunt, vt neque domi retineri possint. *1. 2. dis. 61. c. 4. n. 31.*

20 Etiam si Prælatus religiosus sit, negligens in puniendis suis subditis non potest laicus supplere negligentiam illius. *Comm. DD.*

21 Per viam reconuentionis potest iudex sæcularis ad effectum vitandi calumniam, & repellendi calumniatorem non verò ad punitionem reconuenire regularem. Quod à fortiori potest in causa ciuili. *Couar. in tr. qq. c. 18.*

22 Si regularis vendidit agrum, & conueniatur de euictione ab emptore, quia alius ius habet in agrum venditum conueniri debet coram Iudice, & Ecclesiastico. *Pellizar. vbi sup.*

23 An clericus, vel regularis hæres laicus super lite inchoata creditore viuente conueniendus sit coram Iudice laico, alij aiunt, alij negant, vtrumque est probabile. *Vide Dian. p. 1. tr. 2. res. 24.*

24 Iudex laicus citare potest regulares creditores ad exhibenda propria iura, in casu quo debitor petat dilationem ex consensu minoris partis creditorum, quia hic non conuincitur, vt reus, nec iudex præiudicat exemptioni regulari. *Idem vbi sup.*

25 In causis feudalibus possunt conueniri regulares coram iudice laico, quia in his subijciuntur feudi domino, non vt personæ Ecclesiasticæ, sed vt principes, marchiones &c. *Pellizar. vbi supra.*

26 An regulares qui sunt creditores, aut legatarij in casu, in quo conferri debeat eorum ratio, à iudice sæculari citari possint, Theologi negant, Iurisconsulti concedunt, dummodo non cogantur, sed admoneantur si velint. *Vide Dia. vbi sup. res. 20. p. 1. tr. 2.*

27 Non possunt laici Principes suis subditis priuilegia concedere cum hoc addito, vt eis non vtantur regulares; nec possunt abrogare priuilegium semel ab ipsis factum in fauorem regularium, quod iam transijt in ius eorum. *Filiuc. tr. 6. n. 271.*

28 Leges ciuiles correctiuè & non coactiuè obligant regulares, sed cum sunt in communem vtilitatem reipublicæ, in quantum eius membra sunt, eas obseruare tenentur, & pœnæ in transgredientes possunt exigi à regularibus per iudicem sæcularem, sed hoc sine iudiciali controuersia. Et iudex Ecclesiasticus potest eos cogere ad legum ciuilium obseruantiam, quæ ad communem vtilitatem spectant. *Vide Cast. Pal. tr. 3. dub. 1. p. 24. parag. 5.*

29 Sub pęna excommunicationis latæ in Bulla Cœnę prohibentur laici procedere contra regulares tam in causis criminalibus, quam in ciuilibus. Et in dubio an statutum sit contra immunita-

tem Ecclesiæ amplectenda est opinio Ecclesiæ fauens. *c. fin. de sen.& re iud.*

RESOLVTIONES VARIÆ AD Religiosos spectantes.

1 Qui in Societate vota simplicia emisit ab eis absolutus aliam religionē ingredi potest, non obstantibus constitutionibus, quæ prohibent ne professi in alijs religionibus admittantur; quia non sunt professi, qui vota simplicia in Societate emittunt. *P. Monach. in manuscript.*

2 Donatus etiam si vota religionis emittat, non est verè religiosus. *Idem.*

3 Religiosus professus expulsus à religione, & per sententiam prohibitus ne concionetur nec Confessiones audiat, & similia, non potest habilitari ab Episcopo sed à Papa vel Nuncio. *Idem.* Si autem de facto habilitetur ab Episcopo per priuilegiū Pij V. tenet factum, quia non est improbabile.

4 Qui grauatus est debitis si bonis cedat, ingredi religionem potest: monasterium autem de his quæ attulit bonis tenetur soluere creditoribus, non verò de acquirendis in religione etiam in societate, in qua ante professionem capax est religiosus dominij. *Idem.*

5 Per sententiam iustam expulsus non tenetur redire, & potest aliam religionem ingredi, si per eius Constitutiones non est prohibitum. *Nauar. tit. de regul. cons. 51.*

6 Religiosus è Societate, qui iter agens transit per aliud collegium, & quod Deus auertat, incidit in reseruatum, absolui debet à Confessario ordinario illius collegii cum onere comparendi Rectori collegii, ad quod iter agit. *Comm. in Societate.*

7 Minister, nec alius, qui absente superiore in eius locum substituitur possunt à reseruatis absoluere, nisi cum onere comparendi, vel cum per multos dies absens est superior. *Comm. in Societate.*

8 Religiosus professus tenetur confiteri vel superiori, vel ab eo assignato Confessario, & non alij, nisi facultate à Superiore obtenta. *c. si quis de panit. & remiß.*

9 Prælatus potest religioso subdito iter agenti facultatem concedere, vt cum sæculari vel religioso alterius ordinis confiteatur. *Constat. ex dict. c. si quis.*

10 Religiosus qui in prædiis religionis degit ad illorum culturam non censetur esse extra claustra; quare si deliquerit non debet ab ordinario puniri, poset verò si eset in alio populo in erectione alicuius monasterii, in quo conuentualiter non viuitur; contrarium tenet *Sà hoc verb. num. 53. Vill. to. 1. q. 6. art. 1. n. 2.*

11 Religiosus sine sui Prælati licentia non potest acceptare Episcopatum. *Idem ex Card. Cong.*

12 Religiosi Parochi non censentur esse extra claustra, & ideo non debent puniri ab Episcopis, si delinquant. *Idem to. 1. q. 6. art. 1. nu. 29.*

SECTIO VI.

Canones septimæ Congregationis de dimittendis nostræ Societatis religiosis.

§ 1 QVi ad Societatis monasteria idonei dimissionem ab ea nulla iusta adducti causa petunt, prætensæ suę dimissionis rationes cum propriæ manus subscriptione Prouinciali tradent addentque, nullas sibi alias superesse. Quas Prouincialis serio cum consultoribus examinatis, iudicioque sui, & illo-

rum

tum addito ad Præpositum Generalem mittet, quas si non probauerit, perpetuum talibus sub præcepto silentium indicat; non obtemperantes ob delicti qualitatem puniat publica etiam in publicis culpis animaduersione, certoque sibi persuadeant tales, ni superioribus acquiescant securos se in conscientia esse non posse, sed mortali culpæ quamdiu illa animæ obstinatione teneantur, subiacere.

§ 2 Imponitur præceptum, lateq; infertur sententiæ excommunicatio Prouinciali reseruatæ tam in illos, qui inconsulto Prouinciali externos de dimissione sua in consilium adhibent, quam in illos, qui externorum auxilio, & intercessione ad dimissionem à Superioribus impetrandam vtuntur, addanturque pro Prouincialis arbitrio pœnæ, longeque illis difficilior ad dimissionem pateat aditus.

Aduertè hoc non esse intelligendum de nouitijs, qui pro arbitrio suo possunt vel permanere, vel exire.

§ 3 Illis, qui sola importunitate, cum alia nulla iusta causa subsit, dimissionem deposcunt, nulla in posterum nisi cum obligatione aliam religionem intrandi, in qua regularis vigeat obseruantia, cōcedatur, quod & patentibus inferatur, ac non nisi rarissimè, & ob grauissimas omnino causas permittendum, vt liber ab omni votorum obligatione ad sæculum redeat.

§ 4 Quicumque è causis, aut non veris, aut si veris, è grauibus delictis, ea mente perpetratis dimissionem impetrarunt, certò sibi persuadeant nullo se modo tutos in conscientia forè, omnemque hanc facultatem in conscientiæ foro irritam, ac nullam esse, omnibusque se Apostatarum pœnis, ac censuris subiacere. Quæ res si in exteriori foro cōstiterit poterunt Superiores in illos tamquam viros Apostatas iuxta Societatis priuilegia, & sacrorum canonum dispositionem procedere.

§ 5 Qui ad dimissionem secretas obtendunt causas, quibus se ineptos ad religiosæ disciplinæ, votorumque obseruationem contendunt, illas ipsi iudicio Patris nostri Prouincialis, & immediato superiori suo, vel alteri indicare tenebuntur, quo rebus omnibus seriò examinatis maturius, certiusque aliquid deneganda, vel concedenda dimissione statuere P.N. possit; qui si renuant prædictis PP. secretas illas causas aperire, omni obtinendę dimissionis spe careant.

§ 6 Qui ob graue delictum publicum è Societate dimittuntur, pro culpæ prius qualitate superiorum arbitrio puniantur, etiam inclusione vbi id vsus, & consuetudo obtinuit.

§ 7 Profugientes à Societate, quo facilius dimissionem obtineant, nec Romæ facile à P. N. audiendi, nec sine pœna pro delicti qualitate Patris nostri iudicio in Prouincia infligenda, dimittendi.

§ 8 Cùm is, qui dimitti cupit, Superiorem decipit ad facilius consequendā dispensationem, quam Superior non daret, si rei sciret veritatem; dispensatio votorum est nulla, & talis non est tutus in conscientia. Si verò recurrat ad superiorem, & is certus de deceptione dispensationem confirmet, dimissus solutus à votorum obligatione manebit.

§ 9 Si quis malitiosè veram causam dedit vt dimitteretur, & sciens, & prudens superior dispensationem dederit, quia ob talem causam eum ineptum ad Societatem iudicauit, valida erit dispensatio in fauorem religionis, & pœnam delicti.

APPEN-

APPENDIX DE ALIIS SINGVLARIBVS.

1 Orationes, & suffragia dicenda pro nostris Fundatoribus, & benefactoribus solùm non obligant titulo gratitudinis, quia fundationes solum recipiuntur, vt eleemosynæ à fidelibus; nihilominus tamen, qui omnino immemor esset tanti beneficij, non esset in tuta conscientia. *Vide P. Sà in verb. ingratitudo.*

2 Prouinciales possunt illorum socij à reseruatis absoluere, & Rectores Confessores ordinarij, nisi in reseruata ratione officij incidissent, in quo casu absoluendi sunt cum onere comparendi coram Prouinciali.

3 Si is, qui superior non est confiteatur cum approbato Confessario ex nostris, non tamen deputato ad audiendas nostrorum Confessiones, & confessio sit de re graui licet non reseruata, non est valida Confessio, nisi fiat ex causa rationabili, & ex ratihabitione Superioris.

4 Religiosi cogi possunt ad eligendum iudicem Conseruatorem, quando aliquod debitum ab eis petitur, nec est iudex, qui exequi possit.

His moralibus disputationibus perutile erit Canonici iuris regulas addere, vt lector ad manum habeat hæc vera principia, ex quibus quamplures possit conclusiones elicere.

REGVLÆ IVRIS CANONICI EX DECRETALIBVS.

S. IOANNES CRHYSOSTOMVS.

1 Omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissoluitur.

V. BEDA *homil. 2.*

2 Facta, quæ dubium est quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.

Idem.

3 Vtilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur.

Idem.

4 Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.

S. GREG.

5 Quod latenter aut per vim alias illicitè introductum est nulla debet stabilitate subsistere.

Idem.

6 In ipso causæ initio non est à quæstionibus inchoandum.

S. STEPHANVS PAPA.

7 Quidquid in sacratis Dei rebus, & Episcopis iniustè agitur, pro sacrilegio reputatur, quia sacra sunt, & à quocumque violari non debent.

S. AVGVSTINVS.

8 Qui ex timore facit præceptum aliter quam debeat, facit, & ideo iam non facit.

S. GREG. *in registro.*

9 Non potest esse pastoris excusatio, si lupus oues comedit, & pastor nescit.

LVCIVS III.

10 Indignum est, & à Romanæ Ecclesiæ consuetudine alienum, vt pro spiritualibus facere quis homagium compellatur. *Homagium est pactum fideliter seruiendi alicui domino.*

REGVLÆ LIBRI SEXTI DECRETALIVM.

BONIFACIVS.

1 Accessorium naturam sequitur principalis.

2 Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem.

3 Beneficium Ecclesiasticum non potest licitè sine institutione canonica obtineri.

4 Bona fides non patitur, vt semel exac-

exactum iter um exigatur.

5 Certum est quod is committit in legem, qui verba legis complectens, contra legis nititur voluntatem.

6 Contra eum, qui legem dicere potuit; apertius est interpretatio facienda.

7 Contractus ex conuentione legem accipere dignoscuntur.

8 Cui licet quod est plus, licet vtique quod est minus.

9 Cùm non stat per eum ad quem pertinet quominus conditio impleatur, haberi debet perinde, ac si impleta fuisset.

10 Cùm quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo.

11 Cùm quid vna via prohibetur alicui ad id, alia non debet admitti.

12 Cùm quis in ius succedit alterius, iustam ignorantiæ causam censetur habere.

13 Cùm sunt partium iura obscura reo fauendum potius quàm actori.

14 Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet non alijs imputare.

15 Decet beneficium concessum à Principe esse mansurum.

16 Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.

17 Dolo facit, qui petit quod restituere oportet eumdem.

18 Ea quæ fiunt à iudice, si ad eius non pertinent officium viribus non subsistant.

19 Eum, qui certus est, certiorari vlterius non oportet.

20 Ex eo quis non debet fructum cõsequi, quod visus extitit impugnare.

21 Exceptionem obijciens non videtur de intentione contrarij confiteri.

22 Factum legitimè retractari non debet, licet casus postea eueniat, à quo non potuit inchoari.

23 Frustra fidem sibi quis postulat ab eo seruari, cui fidem à se præstitam seruare recusat.

24 Generi per speciem derogatur.

25 Ignorantia facti, non iuris excusat.

26 Imputari non debet ei per quem non stat, si non faciat quod per eum fuerat faciendum.

27 In alternatiuis debitoris est electio, & sufficit alterum adimplere.

28 In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa.

29 In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verosimiliter in specie concessurus.

30 In iudicijs non est acceptio personarum habenda.

31 In malis promissis fidem non expedit obseruare.

32 In obscuris minimum est sequendum.

33 In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis.

34 In pœnis benignior est interpretatio facienda.

35 In re communi potior est conditio prohibentis.

36 In toto partem non est dubium contineri.

37 Indultum à iure beneficium non est alicui auferendum.

38 Infamibus portæ non pateant dignitatum.

39 Inspicimus in obscuris, quod est verosimilius, vel quod plerumque fieri consueuit.

40 Qui in ius succedit alterius eo iure, quo ille, vti debebit.

41 Is qui tacet non fatetur, sed nec vtique negare videtur.

42 Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria, vel iactura.

43 Mora sua cuilibet est nociua.

44 Mu-

44 Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.

45 Nemo potest ad impossibile obligari.

46 Nemo potest plus iuris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.

47 Non debet aliquis alterius odio prægrauari.

48 Non est in mora qui potest legitima exceptione se tueri.

49 Non est obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum.

50 Non est sine culpa qui rei, quæ ad se non pertinet, se immiscet.

51 Non firmatur tractu temporis, quod de iure à priore non subsistit.

52 Non licet actori quod reo licitum non existit.

53 Non præstat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum.

54 Nullus ex consilio dũmodo fraudulentum non sit, obligatur.

55 Nullus vti pluribus defensionibus prohibetur.

56 Odia restringi, & fauores conuenit ampliari.

57 Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.

58 Peccati venia non datur, nisi correptis.

59 Pluralis locutio duorum numero est contenta.

60 Plus semper continet in se, quod est minus.

61 Possessor malæ fidei vllo tempore non præscribit.

62 Potest quis per alium quod potest facere per se ipsum.

63 Præsumitur ignorantia vbi scientia non probatur.

64 Priuilegium Personale personam sequitur, & extinguitur cum persona.

65 Pro possessore habetur, qui dolo desijt possidere.

66 Quæ à iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.

67 Quæ contra ius fiunt debent vtique pro infectis haberi.

68 Qui ad agendum admittitur, est multo magis ad excipiendum admittendus.

69 Qui contra iura mercatur, bonã fidem præsumitur non habere.

70 Qui facit per alium est perinde, ac si faciat per se ipsum.

71 Qui prior est tempore, potior est iure.

72 Qui sentit onus, sentire debet commodum, & contra.

73 Qui tacet consentire videtur.

74 Quod alicui gratiosè conceditur non debet alijs trahi in exemplum.

75 Quod ob gratiam alicui conceditur, non est in eius dispendium retorquendum.

76 Quod omnes tangit debet ab omnibus approbari.

77 Quod quis mandato facit iudicis dolo facere non censetur cum habeat parere necesse.

78 Quod semel placuit, amplius displicere non potest.

79 Ratihabitionem retrahi, & mandato non est dubium comparari.

80 Rationi congruit, vt succedat in onere, qui substituitur in honore.

81 Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum.

82 Scienti, & consentienti non fit iniuria, neque dolus.

83 Semel Deo dicatum non est amplius ad profanos vsus transferendum.

84 Semel malus semper præsumitur esse malus.

85 Sine causa nisi subsit causa non est aliquis puniendus.

86 Sine possessione præscriptio non procedit.

87 Vtile

87 Vtile nõ debet per inutile vitiari.

DISPVTATIVNCVLÆ interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

RELIQVIÆ.

1 PRiuato cultu poteſt coli reliquia viri communiter pro ſancto habiti, qui creditur eſſe in cælo. *P. Azor. lib. 6. c. 8.*

2 Reliquias falſas obijciens adorandas pro veris peccat mortaliter. *Comm. DD.* Item qui vtitur falſis, vel veris pro turpi quæſtu, vel nouis nondum approbatis ab Epiſcopo, aut vtens reliquiis etiam veris vana obſeruatione, vel ſuperſtitione.

3 Reliquiæ recẽter inuentæ ab Epiſcopo ſunt approbandæ, ad quarum approbationem ſufficit moralis certitudo, nec eſt neceſſaria euidentia. *Dian. p. 1. tr. 15. reſ. 51.* Et Epiſcopus licet adhibeat in conſilium Theologos, non tenetur illorum ſequi ſententiam, quia non habent deciſiuum ſuffragium, ſed tantũ conſultiuum. Et hanc approbationem poteſt facere extra diœceſim, quia non eſt actus contentioſæ iuriſdictionis; ſed non poteſt populo adorandas proponere cultu publico, niſi fuerint ſancti canonizati, vel beatificati.

4 In furto reliquiarum non poteſt eſſe paruitas materiæ, grauitas autem non eſt penſanda ex quantitate tantum, ſed ex dignitate, & raritate; vnde furari minimam particulam ligni ſanctæ Crucis erit mortale, niſi deuota ignorantia excuſetur. *Idem p. 5. tr. 5. reſ. 35.*

RENVNCIATIO.

1 Renuntiatio facta ſponte à filio, & iuramento confirmata etiam ſi enormiſsimè lædatur obligat in foro interiori non verò in exteriori, quia dolus præſumitur. *Vide Nauar. c. 17. n. 152.*

2 De renunciatione beneficij, vide verb. *Beneficium*, & verb. *Ordo*.

REPETITIO.

1 Repetitio non datur de dato ob delictum, nec ob actum turpem libidinis. Datur autem de amiſſo in ludo contra leges Hiſpaniæ. *Nauar. c. 19. n. 39.*

2 Repeti poteſt quidquid datur alicui ne faciat, quod non facere tenebatur: vel vt faciat, quod ex iuſtitia, vel ex alia virtute facere debebat. *Idem c. 17. n. 33.*

REPRESSALIÆ.

1 Repreſſalias concedens, vel extendens ad Eccleſiaſticas perſonas excommunicationem incurrit, niſi intra menſem reuocauerit. *Repreſſaliæ, id eſt, actiones pignorandi pro debito.*

2 Concedens repreſſalias contra clericum ob ſibi debita ſic iudicans conuenire non incurrit excommunicationem. *Nauar. vbi ſup. c. 17. n. 136.*

RESIDENTIA.

1 Circa reſidentiam à Concilio Tridentino ſtatuta ſunt ſequentia. *Trid. ſeſ. 6. de refor. cap. 1.*

2 Epiſcopus, vel ei ſuperior ſine iuſta cauſa ſex menſes abſens ab Epiſcopatu amittat quartam partem: ſi alios ſex menſes alteram quartam partem; ſi

vltra, denuntietur Papæ Beneficiarij si cogantur residere, requiritur eorum præsentia personalis. Priuilegium in absentia percipiendi fructus nulli prosit nisi de rationabili causa ab Ordinario approbanda fuerit concessum, & tunc pro illius absentia alius ab Episcopo substituatur cum stipendio assignato fructuum. Causa licitæ absentiæ Episcopi approbetur à Papa, vel à Metropolitano, vel ab Episcopo antiquiore, à quo etiam Metropolitani approbentur. Absentia ob bonum reipublicæ Episcopatui adiunctum licita est Item absentia Episcopi per duos, aut tres menses eius conscientiæ relinquitur. Vltra hos absens non retinet bona conscientia fructus, nec debet frui eis. Quod etiam procedit ad Beneficiarios Curatos, qui si licitè, & cùm licentia Episcopi ab fuerint, prouideatur pro eis alius substitutus cum debita mercede. Licentia vltra bimestre sine causa graui non detur.

3 Parochus ex iusta causa potest abesse etiam sine licentia in scriptis. *Comm. DD.*

4 Quodlibet beneficium etiam tenue exigit residentiam, & peccat mortaliter, qui non residet sine iusta causa. *Nauar. c. 25. nu. 121.* Hæ possunt esse quinque. 1. Auditio Theologiæ, vel iuris Pontificij ad quinquennium vel prælectio vtriusque quamdiu durauerit 2. Obsequium Episcopi, vel Ecclesiæ. 3. Obsequium Papæ. 4. Legitima licentia. 5. Consuetudo honesta.

5 Residentia Episcopi, vel Parochi est de iure diuino. *Idem vbi sup.*

6 Capellani Regis absentes faciunt fructus suos ex priuilegio.

7 Maior absentia permittitur Dignitatibus, & Canonicis, quam Parochis.

8 An verò fructus per non residentiam amissi sint restituendi ante iudicis condemnationem, alij negant, alij aiunt probabilius, quia id Tridentinum videtur innuere. *Idem vbi sup.*

9 Qui non residet tenetur per alium tot Missas celebrare quot tenebatur residens.

DISPVT. II. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

RESTITVTIO.

De restitutionis definitione.

1 Restituere est aliquem iterato statuere in possessionem, vel dominium rei suæ. Vel vt breuius definiatur; est actus iustitiæ commutatiuæ, quo damnum proximo datum reficitur ad æqualitatem. *D. Th. 2. 2. q. 62. art. 1.*

2 Est necessaria ad animæ salutem, & obligat per modum præcepti, & hoc præceptum est de iure naturali diuino obligans semper, & pro semper ad non detinendum alienum; & ideo qui potest, & non restituit continuò peccat. *Aug. epist. 54. refertur in c. si res aliena 14. q. 6.*

EX QVA RADICE ORTVM HABEAT restituendi obligatio.

3 Oritur ex duplici radice, ex iniusta scilicet acceptione, & ex re accepta; & inter hæc est maximum discrimen, quia obligatio orta ex iniusta acceptione obligat, etiam si res perierit; illa verò, quæ oritur ex re accepta non durat, si res sine culpa perierit. *D. Tho. 2. 2. q. 62. art. 6.*

4 Oritur etiam ex contractibus ad solutionem, vt emptione, & mutuo, & alijs.

QVÆ CVLPA RESTITVENDI OBLIGATIONEM inducat? Vide verbum Culpa.

5 Qui habet obligationem ex vi officij tenetur de dolo, lata culpa, & leui, sed non de leuissima, & sunt qui dicant non teneri de leui. *Lessij l.2. de iust. c.7. dub.7.* Vnde Aduocatus, & Iudex, qui erat in apicibus iuris non tenentur restituere. *Nauar. cons.4.n.6.lib.5.*

6 Qui gratis, & sine stipendio officium obit, non tenetur nisi de dolo, & lata culpa. Vnde Confessarius, qui ex sola charitate, vel obedientia Confessiones audit, non tenetur nisi de dolo, & lata culpa; & tunc dicetur latam culpam habere, quando aduertit rem dubiam esse an obligatio sit, vel non ad restituendum, & neque interrogat, neq; studet, & ideo errat. *Rebel. de iust. 2.p.l. 19.q.vlt.*

7 Cum obligatio oritur ex delicto, non tenetur qui damnum intulit nisi ex dolo, vel lata culpa, non verò ex leui, vel leuissima secundùm probabiliorem sententiam, licet in foro exteriori damnetur pro leuissima. *Panor. in c. sicut dignam de homic.*

8 Idem dic quando damnum à seruis, & animalibus sine culpa domini illatum fuit. *Moli. to.3. disp.713.*

9 Naucleri, caupones, & stabularij qui depositas res stipendio custodiunt, tenentur in foro exteriori etiam de leuissima ex quadam lege. *Vill. to.2. tr.11. dis.4.*

10 Qui damnum intulit ex ignorantia concomitante, vt qui inimicum occidit putans esse feram, quem nihilominus occideret, secundùm probabiliorem non tenetur restituere. *Comm. DD.*

AN QVI DAMNVM FECIT, QVOD alteri imputatur teneatur restituere.

11 Cum damnum factum à Ioanne Petro imputatur, sumptus factos à Petro, quos Ioannes facere debebat, tenetur Petro restituere. *Vide Nauar. c. 15. nu.17.*

12 Si cum damnum fecit, sciuit, vel scire debuit Petro imputandum fore, tenetur restituere Petro damna omnia, quæ propterea passus est. *Idem vbi sup.*

QVÆ PERSONÆ AD RESTITVTIONEM teneantur?

13 Cum damnum secutum non est, non est restituendi obligatio. *Comm. DD.*

14 Nouem personæ restituere tenentur ratione acceptionis iniustæ, quæ his carminibus continentur. *Vide D. Th. 2.2.q.62.art.1.*

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus.
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

15 Ratihabitionem retrahi, & mandato non est dubium comparari. Hoc est verum in contractibus, & delictis quoad pœnam, & quoad culpam, non verò quoad restitutionem, quia in damnum non influit. *Less. l.2. de iust. c.13. dub. 3. n.13.*

16 Qui subditis iussit damnum facere, non solum tenetur satisfacere damnum accipienti, sed etiam ipsis subditis, quibus iniuriam fecit talia mandando, & tenetur restituere damna, quæ propterea passi sunt. *Rebel. de iust. 1.p. lib.2.q. 14. & 15.*

17 Qui reuocat mandatum non tenetur de damno, nec qui reuocat consilium falsum declarando veritatem, vt qui consuluit bellum asserens esse iustum cum esset iniustum, & postea reuocauit falsitatem. *Less. vbi sup.*

18 Qui facit quantum in se est, vt dissuadeat

suadeat ei cui damnum facere consuluit, non tenetur restituere secundum probabiliorem sententiam. *Suar.*

19 Qui consulit minus damnum parato facere maius, non tenetur restituere; nisi consulat faciendum alteri de quo fur non cogitabat; *Less. vbi supra nu. 21.*

20 Idiota, qui bona fide consuluit, non tenetur damnum restituere, nisi se doctum esse finxerit, vel sciens se doctum esse reputatum, & ideo consultum, non declarauit se esse illiteratum. *Rebell. vbi sup.*

21 Qui consentit in damnum, quando consensus est causa damni, tenetur restituere; secus verò quando consensus non est causa damni, vt qui suffragium dat indigno post factum damnum ab alijs suffragijs, nisi hæc possit reuocare, vel conueniant omnes ad damnum faciendum confæderati. *Less. l. 2. c. 18. dub. 3. n. 23.*

22 Qui ignorant an reliqui iniustè suffragia laturi sint, & etiam si hoc certo sciant cùm suffragia secreta sunt, restituere tenentur damna siue primi, siue postremi suffragia ferant. *Comm. DD.*

23 Qui facinora progenitorum alicuius laudans, illum ad faciendum damnum aliquod prouocat, restituere tenetur. *Comm. DD.*

24 Qui recipit malefactorem vt tutius crimen committat, & arma, vel res furto habitas custodit, restituere tenetur. *Comm. DD.* Secus vero si post illatum damnum illum recipit vt hospitem vel amicum.

25 Omnes, qui adiuuant, vel aliquo modo influunt in damnum faciendum restituere tenentur. *Reb. de iust. 1. p. lib. 1. q. 24. n. 533.* Aduertendum tamen an actio sit intrinseco mala, & continens iniustitiam; si enim non est intrinsece mala, potest ex iusta causa excusari, & à peccato, & à restitutione: & ideo ancilla sternens lectulum meretrici non peccat, nec famulus numerando pecuniam à Domino vsuris acquisitam; peccabit tamen, & restituere tenebitur, si illam exigat à mutuatario, quia hoc est intrinsece malum.

26 Qui non habet ex officio impedire damnum alterius, non tenetur cum graui damno proprio, etiam si stipendium acceperit; tenebitur autem cum damnum proprium non est graue, & damnum proximi est notabile. *Idem vbi sup. nu. 56.*

27 Qui dubitat facta diligentia debita an ipse damno causam dederit, non tenetur restituere secundum probabiliorem. *Vide Mol. de iust. to. 3. disp. 736. num. 6.*

AN NECESSARIUM SIT, VT QVIS teneatur restituere, quod sit damni causa, sine qua non?

28 Qui occidit eum quem alius occisurus erat, vel furatur quod alius furaturus erat; nihilominus restituere tenetur. *Idem de iust. to. 3. vbi sup. n. 5.*

29 Cùm quis ita erat animo determinatus ad damnum inferendum, vt etiam si nullum ei daretur consilium inferret tamen, restituere non tenetur qui consilium dedit.

30 Qui consulit damnum vel consilio, vel auxilio, influit in illud, quod nihilominus faciendum erat consilio, vel auxilio alterius restituere tenetur. *Comm. DD.*

31 Qui casu vidit scalam positam à fure, & illam tenuit, vt ascenderet; ascensurus nihilominus sine adiutorio illius, non tenetur restituere propter leuem influxum. *Molin. vbi sup.*

DE CVSTODIBVS, AC PVBLICIS ministris, & quando teneantur ad restitutionem? Vide verb. *Custos.*

32 Cum dissimulant res in quibus solum est pœna sine damno, licet peccant mortaliter non tenentur restituere secundùm probabiliorem sententiam. *Idem ibidem.* Cùm autem pœna solùm est corporalis non manent ministri ad illam, nec ad eius restitutionem obligati.

33 Cum faciunt iniurias, vel extorquent indebita tenentur ad restitutionem. *Mol.to.3.disp.739.n.5.*

QVEM ORDINEM IN RESTITVTIONE facienda seruare debeant, qui damnum intulerunt?

34 Omnes qui simul ad totum damnum inferendum conuenerunt in solidum restituere tenentur: & qui ad partem, partem. *Comm. DD.*

35 An milites, qui vrbem spoliauerunt teneantur in solidum, vel ad solam partem damni, quod fecerunt alij aiunt, alij negant. Affirmatiua videtur probabilior. *Less.lib.2.de iust.c.13.disp.4.*

36 Qui rem furatam tulit præcipuè est ad restitutionem obligatus, qua facta reliqui liberantur. *Comm. DD.* In huius defectu tenetur, qui damni principalis causa fuit, vel mandando, vel exhortando, quo restituente cæteri liberantur.

37 Dominus serui, qui alium seruum occidit in conscientia nihil restituere tenetur, nisi post condemnationem. *Rebel. de oblig.iustit.*

38 Cùm multi æqualiter ad damnum concurrunt, singuli tenentur ad partem; sed alijs restituentibus in solidum non ei tamen qui in solidum restituit tenentur singuli suam partem restituere. *D.Tho.2.2.q.6.art.6.*

39 Si tamen nullus alium adiuuit, nec fuit causa, vt concurrerent, solum tenentur ad suam partem.

40 Bene potest creditor vni, & non alteri partem remittere.

SECTIO II.

QVAM RESTITVENDI OBLIGATIONEM habeat, qui rem alienam bona fide possidet.

1 Statim, ac scit rem alienam esse tenetur restituere, nisi legitima præscriptione rem suam fecerit. *L.fin.de debito c.de rer.vend.* Si autem dubitat an res sit aliena, tenetur diligenter inquirere. Quod si adhuc post inquisitionem dubius est, non tenetur ad restitutionem.

2 Qui bona fide rem alienam consumpsit solum ad id tenetur, in quo ditior factus est. *D. Tho. 2. 2. q. 62. art. 6.* Vnde, qui rem etiam lata culpa amisit non tenetur restituere. *Reb. vbi sup. lib. 2. q. 4.* Si autem alteri illam donauit tenetur eum monere alienam esse, & si ex ea fructus percipit, tenetur eos restituere in quantum ditior factus est. Idem dic de fructibus industrialibus. *Idem vbi sup.q.4.n.10.*

3 Qui bona fide rem alienam vendidit, quam ipse à fure ignorans emerat, si post venditionem cognouit rem furto habitam fuisse, non tenetur emptorem, nec dominum rei admonere, si ex eo sibi damnum timet, vel iudicat pretium non esse recepturum. *Vide Less. vbi sup.* Si verò potest recuperare pretium rei, tenetur emptori reddere pecuniam acceptam, & ipse tenetur rem venditori reddere, quam potest ille furi reddere, si aliter pretium recuperare non sperat. Sunt tamen viri docti, qui hoc vltimum licere negant.

4 De-

4 Debitor morosus qui potuit sine grani damno debitum soluere tempore assignato, tenetur de damno,& lucro cessante. *D.Th.2.2.q.62.art.4.*

QVANTVM DEBEAT RESTITVERE qui rem alienam mala fide accepit?

5 Tenetur non solum rem, sed naturales fructus eius restituere. *Sil. verb. rest.3.q.*

6 Qui scit rem esse alienam non satisfacit pretium rei restituendo, sed rem ipsam si potest secundum æstimationem, quam habebat, cum illam accepit, si tunc culpabiliter illam non restituit. *Vill.tr.11.d f.12.*

7 Et si res pereat etiam sine culpa sua debet eam Domino restituere, nisi in potestate Domini æqualiter esset peritura. *Idem ibidem nu.5.* Si autem res durat, etiam si in potestate Domini esset peritura, eam restituere tenetur.

8 Sumptus factos, & meliorationes potest sibi retinere malæ fidei possessor, vt si domum refecit, & meliorauit, sed debet etiam iniuriam recompensare. *Couar. reg. peccatum n.3.*

CVI RESTITVTIO FACIENDA SIT.

9 Qui rem accepit ab iniusto possessore, eam vero Domino restituere tenetur, si aliunde potest pretium quo illam emit recuperare. *Comm. DD.*

10 Si rem a iusto possessore accepit illi est restituenda, & in dubio ei reddenda, qui eam possidebat. *c. ex litteris de rest. spoliat. & in dubius non est præsumendum delictum.*

11 Si fictus pauper eleemosinam accepit, vel danti, vel veris pauperibus debet restituere. *Ex l. si per errorem, ff. de iurisd. omn. iudic.*

12 Cum Dominus rem petit tempore, quo ei perniciosa erit, non est reddenda. *D. Tho. 2. 2. q. 62. ar. 5. ad 1.* Si tamen petit pecuniam iuridicè etiam si scias eam consumpturum esse viuendo luxuriosè, illam reddere debes, nisi sit in damnum tertij. *Villal. to. 2. tr. 11. dif. 13. nu. 6.*

13 Cum rei Dominus facta diligentia non potest inueniri danda est pauperibus, vel operibus pijs, quod est de iure positiuo. *D. Tho. vbi sup. cap. cum eo de vsur.*

14 Si dubium sit inter duos, quis sit verus Dominus, inter eos diuidenda est. *Villal. vbi sup.*

15 Si de Domino non constat, constat autem de loco, ibi pauperibus danda est. *Idem.*

16 Mortuo Domino danda est hæredibus; si autem hæredes non sint, detur pauperibus. *Comm. DD.*

17 Cum obligatus ad restitutionem faciendam pauperibus ipse pauper est, potest ex Confessoris consilio sibi partem, vel totam retinere. *Comm. DD.*

18 Cum res pauperibus bona fide data fuit, si compareat Dominus nihil ei reddendum est. *Ex reg. 83. de regul. iur. in 6.*

19 Cum Dominus abest in regione longinqua, nec reditus speratur, & rem mittere difficile est, reddenda hæredibus, & in horum defectu pauperibus, vel Missæ pro eo dicendæ sunt. *Comm. DD.*

20 Qui habet bona pauperibus distribuenda, potest Capellaniam fundare pro Domino, & sibi ius patronatus reseruare. *Henriq. lib. 6. de indulg. c. 23. num. 5.*

21 Qui à Religioso iniustè accepit rem, qua ille cum licentia vtebatur, ipsi religioso eam redditurus est. *Comm. DD.* Si autem accepit ob turpem causam, nõ ipsi, sed Prælato reddenda est.

22 Cum tuus creditor debet alteri propter eamdem causam propter quam

tu debes ei, & debitum est liquidum, satisfacis soluendo creditori tui creditoris, vt si conduxisti domum à Petro, qui illam conduxit à Ioanne satisfacis soluendo Ioanni. *Rebell. vbi supra sec. 3. nu. 10. L. vtrum præs. ff. de const. pecu.*

23 Cum autem debes ex causa diuersa Petro, propter quam Petrus debet Ioanni non satisfacis soluendo Ioanni secundum probabiliorem sententiam. Si autem certò scires Ioannem numquam rem suam aliter recuperaturum, teneberis secundam sequi sententiam. *Less. lib. 2. c. 10. n. 60.*

CVI RESTITVENDA SVNT BONA monstrenca. Vide verb. *Monstrenca bona.*

AN RESTITVENDVM SIT quod accipitur ob turpem causam?

24 Qui promisit aliquid ob turpem causam antequam executioni mandetur, tenetur contractum rescindere. *Comm. DD.*

25 Qui aliquid accepit ob malum faciendum, & non facit, tenetur acceptum restituere danti. *Nauar. in sum. cap. 17. n. 30.*

26 Cum datur illicitè, sed recipitur licitè non est obligatio restituendi. *Comm. DD.*

27 Cum recipitur, quod valorem non habet, vel recipitur per simoniam, restitui debet.

28 Quod accipitur iniustè contra voluntatem dantis debet restitui; vt quod extorquetur à iudicibus, vel illorum ministris. Idem dic de dato per fraudem, vel metum. *Rebel. vbi sup. q. 16. nu. 3.*

29 Quod datur propter opus turpe, sed sine iniuria alterius, non est restituendum. Idem dic de meretrice, & vide verbum *Meretrix*. *L. idem parag. sed quod meretrix, ff. de cond. ob turp. caus.*

30 Quod promittitur scurris, vt iniurias sustineant soluendum est. *Comm. DD.*

31 Quod recipitur ob causam turpē in qua est damnum tertij spectato solū iure naturali non est restituendū, sed de iure positiuo in foro exteriori acquiritur fisco, vel vt alij aiunt pauperibus, vel tandem vt alij, ei qui iniuriam accepit. *Villal. vbi sup.* An vero hæc restitutio facienda ante, vel post condemnationem non conuenit inter DD. probabilius videtur non obligare ante obligationem.

AN RESTITVENDVM SIT QVOD accipitur propter opus bonum, quod quis alias facere tenebatur? vel propter malum, quod non fecit?

32 Quod quis accepit ob opus bonū quod ex iustitia facere tenebatur restituere tenetur. *L. 2. ff. de cond. ob turp. cau.* Si autem ex sola charitate non tenetur secundum probabiliorem.

33 Cum quis dat pretium alicui, vt faciat bonum, vel omittat malum, quod illius non interest, censetur donare, & ideo accipiens non tenetur restituere. *Less. de iust. lib. 21. c. 14. n. 69.*

34 Qui rem alterius amissam inuenit non potest aliquid pro inuentione accipere, nisi sit consuetudo, promissio, aut lex, vt in accipitre. *L. 5. tit. 62. ordin.*

VBI FACIENDA EST RESTITVTIO, & cuius sumptibus?

35 Qui iniustè rem accepit eam tenetur reddere creditori proprijs expensis, & vbi creditor est. Si autem Limæ res accepta est, & creditor Hispaniam petiuit sumptibus creditoris illius portanda res est. *Villal. vbi sup. dif. 18. n. 1.*

36 Qui iustè rem accepit ibi tenetur restituere vbi accepit, nisi fuerit mora, vel pactum aliter faciendi. *Comm. DD.*

37 Cum sumptus faciendus in mittenda

tenda re, vel æquat, vel excedit principale, si potest fieri admoneatur creditor, si non potest, & fuit iusta acceptio, detur pauperibus, vel operibus pijs. *Villal. vbi sup. num. 3.* Si acceptio fuit iniusta, mittatur accipientis expensis secundum probabiliorem sententiã, vel sententiam benigniorem detur pauperibus. *Idem ibidem.*

38 Si res ab iniuste accipiente missa perijt in via ipsi perijt. *Comm. DD.* Si à iuste accipiente missa per virum fidelem Domino perijt.

QVOMODO RESTITVENDVM SIT?

39 Cum creditor sponte debitum remittit non est restituendi obligatio. *Comm. DD.*

40 Cum delictum est occultum, res occultè restituenda est per tertiam personam. *Vill. dif. 19. n. 2.*

AN OBLIGATVS AD RESTITVTIONEM statim illam facere teneatur, vel possit illam differre.

41 Qui ad restitutionem tenetur statim si potest, debet restituere, vel à creditore dilationem impetrare. *D. Tho. 2. 2. q. 61. n. 8.*

42 Dum non restituit, qui potest, est in actuali peccato, & toties peccat quoties habens animum restituendi illum reuocat. Dum autem perseuerat sine interruptione in eodem non restituendi proposito, vnum tantùm peccatum cõtinuatum committit cum tali circumstantia illud aggrauante. *Vide Vill. vbi sup. dif. 20.*

43 Cum quis non potest bona temporalia restituere sine periculo vitæ, vel infamiæ, non tenetur. *Comm. DD.*

44 Cum creditor, & debitor sunt in necessitate extrema non est obligatio restituendi.

45 Cum debitor patitur graue damnum, quia multum ab eo est restituendum, non excusatur. *Vide Les. lib. 2. de iust. c. 16. dub. 1. nu. 7. Comm. DD.*

46 Cum debitor male acquisitis ad honorabiliorem gradum ascendit etiam cum detrimento illius restituere tenetur. *Comm. Theologorum.*

47 Qui non potest restituere sine magno detrimento rei familiaris, vel proprij status iustè acquisiti, potest solutionem differre; sed debet sumptus coarctare. *Comm. DD.* Quod non procedit cum creditor est in eadem, vel æquali necessitate. *Silu. verb. rest.*

48 Cum debitor non potest omnibus creditoribus satisfacere, & habere expectat post aliquod tempus, potest solutionem differre. *arg. l. fin. c. qui bon. cedere possint.*

49 Regulariter loquendo non debet artifex, artis instrumenta vendere vt restituat. *Comm. DD.*

50 Qui sine culpa solutionem differt non tenetur damnum restituere. *Comm. DD.*

51 Qui facit bonorum cessionem, tenetur, vt antea si potest restituere. Idem dic de eo, qui facit litem creditorum, si verò suorum bonorum valorem fideliter declarauerit, & sumptus superfluos excuset, tutus in conscientia erit. *l. 4. ff. de cess. bon.*

52 Cum restitutio perniciosa creditori, vel alteri futura est, potest differri. *Comm. DD.*

53 Creditorem excommunicatum esse non excusat à solutione. *Comm. DD.*

AN RES INFERIORIS ORDINIS restituendæ sint cum amissione rerum ordinis superioris.

54 Regulariter loquendo respondetur negatiuè. *Vide Nauar. in sum. c. 17. num. 91.*

55 Fama, & honor, quæ ex virtute nascuntur præferuntur etiam vitæ omnium

nium rerum pretiosissimæ. *Comm.DD.*

56 Adultera, & quæ supposuit filiũ non tenentur restituere cùm periculo infamiæ. *Comm.DD.*

SECTIO III.

De Ordine seruando in solutione facienda, quando plures sunt creditores.

1 CVm potest debitor omnibus creditoribus satisfacere ordinem nõ tenetur seruare. *Comm. DD.*

2 Leges humanæ circa hunc ordinẽ seruandæ sunt etiam in interiori foro secundùm communem sententiam; licet sint qui dicant solùm obligare in foro exteriori. *Mol. de iust. to. 3. disp. 760.*

3 Debita certa incertis præferenda sunt. Et idem dic cùm debitum est certum, creditor autem incertus, in quo casu pijs operibus, vel pauperibus dandum est. *Comm.DD.*

4 Quando res est in propria specie, & dominus ignoratur danda est pauperibus, & non creditoribus. *Comm. DD.*

5 Inter debita certa prius soluenda sunt, quæ manent in propria specie. *l. procuratoris parag. plane ff. de trib. act. l. cum fundum parag. seruum, ff. si certum petat.*

6 Qui rem vendidit, & pretium eius nondum accepit, etiamsi fideiussorem acceptauerit, si res in specie maneat, alijs creditoribus præferendus est secundum probabiliorem. *l. 2. ff. quibus causis pignus &c.*

7 Inter alia debita primo loco sumptus funeris soluendus est, in hoc tamen non sunt consumenda bona aliena, quæ extant in specie. *l. penult. ff. de relig. & sump. funer.*

8 Inter creditores præferendi sunt, qui habent actionem realem in bona hypothecata, quæ sint hæc bona vide in Villalobos. *Vill. vbi sup. & l. pro debito C. de bon. au. iud. poss.*

9 Inter hypothecas regulariter loquendo præferendæ sunt priores. *Comm. DD. Ex Couar. lib. 1. var. c. 704.*

10 Bona paraphernalia vxoris non habent prælationis priuilegium. *Comm. DD.*

11 Hypotheca tacita dotis præfertur alijs tacitis, non vero expressis anterioribus. *Comm.DD.* An vero expressa dotis præferatur expressis anterioribus, alij negant, alij aiunt probabilius.

12 Debita priuilegiata præferenda sunt etiam si creditor non compareat, & facta diligentia pauperibus reddenda sunt, vel fiat compositio per Bullam, si bona non sufficiant ad alia debita soluenda. *Comm.DD.*

13 Hypotheca generalis anterior præfertur speciali posteriori. *Comm.DD.*

14 Inter creditores non habentes actionem realem bona diuidenda sunt pro rata.

15 Diligentiori potest prius solutio fieri, etiam si debitum posterius sit, & potest etiam in foro interiori iustè retinere, quamuis reliqua bona non sufficiant ad reliqua debita soluenda. *Comm. DD. Ex Mol. vbi supra disp. 536.* Quod noster Molina etiam verum esse asserit quamuis alij creditores sint priuilegiati, dummodo non habeant hypothecam.

16 Probabilis, & pia sententia est excusatum esse, qui prius soluit in necessitate constituto, aliter autem non potest debitor ordinem præuertere. *Villal. vbi sup. dif. 24. n. 19.*

17 Mercator antequam faciat bonorum cessionem potest soluere cui maluerit, non autem post cessionem, vel

habens iam animum illam faciendi, vel in statu ad id cogente. *Idem vbi supra num.21.*

18 Debita certa personalia pro rata soluenda sunt siue procedant ex delicto siue non. *Less.lib.1.c.15.dub.3.nu.16.* Sunt tamen qui asserunt quæ ex delicto procedunt esse præferenda; alij è contrario anteponunt iustè contracta, sed prima sententia videtur probabilior.

19 Valde probabile, & rationecongruum est, vt debita personalia prius contracta, prius soluantur, quod in conscientia tutum est. *Idem vbi supra dub.6.*

DE SPIRITV ALIVM BONORVM restitutione.

20 Qui alium ad peccandum inducit non tenetur restituere ratione iustitiæ, tenebitur aliquando ratione fraternæ correptionis. *Silu.verb.rest.391.* Sunt tamen qui dicant teneri ex iustitia illum ad meliorem frugem reuocare.

21 Qui per metum, vim, aut fraudẽ alium ad peccatum inducit restituere tenetur secundum probabiliorem sententiam. *Villal.vbi supra dif.25.nu.4.* Sed hæc restitutio non est facienda in bonis temporalibus, nisi damnum fuerit temporale.

22 Qui habens docendi officium falsa docet, tenetur restituere. Quod si ex inuincibili ignorantia docuerit illa, cum primum falsitatem cognouerit, tenetur restituere. *Idem vbi supra n.7.*

23 Qui scit aliquam artem specialem quam alij ignorant, & qua ipse victum quærit, non tenetur eam alios docere, ni sit ars necessaria vtilitati publicæ. *Comm.DD.*

QVI RETRAHIT ALIQVEM AB ingressu religionis, vel iam ingressum extrahit ab ea, an teneatur restituere?

24 Qui sine metu, vi, aut fraude aliũ dissuadet à religionis ingressu non tenetur restituere, nec peccat si hoc faciat ob bonum finem. *Villal. vbi supra dif.26.nu.1.*

25 Qui vi aut fraude nouitium à religione extraxit tenetur illum monasterio restituere, non tamen pro eo ingredi religionem. *Comm. DD.*

26 Qui religioso professo sine vi, aut fraude apostatare suasit, non tenetur restituere. Si tamen vi, aut fraude, ipsi apostatæ, & monasterio damna restituere tenetur. *Vill. vbi sup. n.5.*

QVÆ OBLIGATIO RESTITVENDI sit, quoad damnum temporale ei, qui alium occidit, mutilauit, vel percussit.

27 Tenetur restituere expensas curationis vulnerum, lucrum cessans, & alia damna secuta. *Comm.DD.*

28 Seruum alienum inutilem percussione reddens tenetur reddere Domino serui valorem, & seruo alimenta. *Comm. DD.*

29 Etiam si occisor capite damnetur à iudice, hæredes illius tenentur omnia damna soluere, & eis, quos occisus alebat alimenta præstare secundum arbitrium boni viri, & tempus vitæ defuncto duraturæ. *Vide Less.lib.2.de iust.c.9. dub.19.*

30 Debita occisi non sunt ab occisore soluenda, nisi ob eum finem fuerit occisus. *L. liber homo ad l. Aquil. Vide Less. vbi supra.*

AN QVI ALIVM OCCIDIT, VEL percussit restituere teneatur damnum naturale.

31 Si à iudice punitus fuit, damnũm

nat-

naturale restituere non tenetur, alias autem tenetur secundum probabiliorem. *c.1.de iniurijs.*

QVAM OBLIGATIONEM HABEAT, qui prouocatus ad duellum, vel ob sui defensionem alium occidit.

32 Si ambo sponte exierunt ad duellum se inuicem prouocantes nullum tenentur facere restitutionem, nec potest ab hærede defuncti peti. *Comm.DD.*

33 Cum vnus eo solum exijt, quia aliter infamiam vitare non poterat, prouocans ad rixam ad restitutionem tenetur, non verò prouocatus. *Comm. DD.*

34 Qui potuit se defendere non occidendo, nec percutiendo si occidat, vel percutiat ad restitutionem tenetur. *Vill. vbi sup. dif.28.*

35 Qui alium occidit se defendendo cum moderamine inculpatæ tutelæ ad nihil tenetur. *Comm. DD.*

DE RESTITVTIONE RATIONE stupri, adulterij, & aliorum actuum luxuriæ?

QVAM OBLIGATIONEM HAbeat, qui virginem deflorauit?

36 Si sponte ipsa consensit sine vi, aut fraude in foro interiori nulla est restitutio facienda, in exteriori autem obligatur. *Rebel.de iust.1.p.lib.3.q.8.* Cum autem puella est pauper, & defloratur à diuite etiam consentiens secundum probabiliorem opinionem, debet ei dare partem dotis, quia sub hac tacita conditione consentit. *Villal. vbi supra dif.30.*

37 An patri puellæ aliquid restituendum sit quando ipsa in stuprum consensit, alij aiunt, alij negant etiam quoad honorem ablatum: *Thom.Sanch. de matr.l.7.disp.14.n.11.&.2.*

38 Qui puellæ promisit etiam fictè se illam ducturum, vel dotaturum, si consentiat tenetur promissis stare. *Vide Less. vbi sup. nu. 29.* Secus verò si pater noluit eam illi in vxorem dare, vel illa se alteri commiscuit, vel putans esse virginem corruptam inuenit.

39 Qui vi, vel fraude puellam corrupit tenetur ei, & parentibus illius omnia damna inde secuta restituere. *Comm.DD.*

40 Qui precibus importunis, vel osculis, & amplexibus nolentem vicit, vt consentiret, restituere tenetur. *Comm. DD.*

41 Qui ob stuprum tenetur restituere, non debet soluere integram dotem ante condemnationem iudicis.

42 Si nupta fuit æquè benè, ac si non esset corrupta, vel religionem professa est, aut defuncta est, cessat restituendi obligatio secundum probabiliorem sententiam. *Lessius vbi sup. dub.2. n.15.*

43 Qui puellam corruptam virginem reputatam sine vi vel fraude cognouit non tenetur restituere, nisi culpa illius famam amiserit. *c. si culpa, de iniur.*

44 Qui ancillam suam deflorauit tenetur eam donata libertate in matrimonium collocare, vel arbitrio boni viri aliam satisfactionem dare. *Vill. vbi sup.nu.17.*

SECTIO IV.

An peccet, & restituere teneatur puella, quæ aliqua arte defectum suæ virginitatis occultauit marito?

1 SI medijs licitis defectum occultauit, non tenetur restituere, nec peccat, nisi in casu, in quo sciat maritum in defectus notitiam venturum, ægreque laturum. *Sanch.de matr.lib.6.disp.27.à nu.*

 6. Sunt

6 Sunt tamen, qui dicant semper ad restitutionem teneri, sed minus probabiliter.

2 Meretrix habens infirmitatem contagiosam non tenetur restituere ei qui ex eius consortio contagium contraxit. *Vill. vbi supra dis. 32. nu. 1.* Secus verò in alijs non publicè expositis: hi enim siue fœminæ, siue viri tenentur damna & expensas in curatione factas restituere. *Idem ibidem.*

QVAM OBLIGATIONEM HABEAT, qui fœminam fœtam reliquit?

3 Si ipsa sponte consensit, non tenetur alere filium ex iustitia, sed ex pietate. Si autem vi, aut fraude fœminam cognouit, tenetur illi restituere expensas factas propter fœtum, & filium alere. *c. si culpa de iniur.*

4 Qui sine necessitate filium alijs alendum exponit, peccat mortaliter, & restituere tenetur. *Comm. DD.*

QVAM RESTITVENDI OBLIGATIONEM habeant adulteri?

5 Adulter nihil restituere tenetur marito, nisi vxor maneat concepto fœtu secundum probabiliorem. *Less. lib. 2. c. 10. dub. 5.*

6 Si adultera fœtum concipiat non tenetur adulter credere, nisi aliunde sit certus moraliter, filium suum esse. *Comm. DD.*

7 Non tenetur restituere cum periculo vitæ, aut famæ. *Comm. DD.*

8 Quæ maritum decipit supponens illi alienum filium tenetur restituere. *Vill. vbi sup. dis. 34. nu. 6.*

9 Si adulter credit suum esse filium, tenetur restituere marito, & filijs legitimis, & idem dic de adultera. Sunt autem, qui probabiliter doceant neutrum teneri. *Henr. lib. 1. de matr. n. 1.*

10 Adultera si potest sine periculo tenetur persuadere marito vt filios legitimos melioret, & ipsa idem tenetur facere, & persuadere spurio, vt ingrediatur religionem hæreditatis incapacem. *Comm. DD.*

11 An verò teneatur filio spurio suum crimen declarare, si sperat esse profuturam alij aiunt, alij probabilius negant; nisi iam de crimine sit infamata. *Vill. vbi sup. n. 9.* Si autem moraliter non est certa filium esse spurium, ad nihil tenetur.

AN IMPEDIENS ALIVM NE bonum aliquod consequatur, restituere teneatur.

12 Qui sine metu, vi, vel fraude persuadet domino rei, vt illam conferat minus digno, non tenetur restituere. *Idem vbi sup. dis. 44.*

13 Qui precibus impetrat ab alio ne se beneficio opponat non tenetur restituere.

14 Qui sine vi, vel fraude alij persuasit, vt suffragium daret æque digno non tenetur restituere. *Comm. DD.*

15 Qui metu, vel fraude impedit alium à consecutione alicuius boni, restituere tenetur. *Comm. DD.*

16 Qui metu, vel fraude facit vt digniori beneficium detur, solum de iniuria tenetur. *Vill. vbi sup.*

17 Qui precibus sine vi, aut fraude impetrauit ab aliquo ne daret alicui, quod ei debebatur ex iustitia distributiua; restituere tenetur. *L. 1. & 2. ff. si quis aliquo testamento probi.*

18 Qui metu vel fraude impediuit ne beneficium digno conferretur tenetur in solidum restituere. *c. si culpa de iniurijs.*

19 Qui etiam sine metu, vel fraude fecit, vt beneficium daretur digno, relicto digniori tenetur restituere secundùm probabiliorem. *Vill. vbi sup. n. 9.*

20 Qui non est obligatus aliunde ad

re

restitutionem cathedræ, vel beneficij, non ex eo manet obligatus quod ex odio impediuerit. *Comm.DD.*

21 Dignus, qui se bona fide opposuit digniori, & consecutus est beneficium non tenetur restituere. *Villal. vbi sup.nu.12.*

SECTIO V.

De varijs circa restitutionem resolutionibus.

1 Aduocatus secundum D. August. tenetur restituere, quod accepit pro iniquo patrocinio. *Aug. relatus in c. non sunt 14.q.5.*

2 Qui falso testimonio scienter exposuit aliquem vitæ periculo, tenetur eum liberare etiam cum propriæ vitæ discrimine. *Sa hoc verb. nu.21.* Si autem bona fide fecit tenetur retractare, sed sine proprio periculo.

3 Qui testamentum mutari curauit, sed sine dolo non tenetur restituere. Si autem dolo fecit probabilius est peccare, & ad restitutionem teneri. *Comm. DD.*

4 Cum est notabilis excessus pecuniæ etiam cum vitæ detrimento restituenda est. *Soto apud Sa hoc verb.*

5 Qui accepit, quod si petijsset ei donaretur, restituere non tenetur, nec qui proiecit in mare merces alienas, ne submergeretur nauis. *Comm. DD.* Nec qui videt puniri alium pro eo quod ipse fecit, & tacet.

6 Meretrix se virginem fingens, vel à solo nobili cognitam, vt maius pretium extorqueat, restituere tenetur. *Comm.DD.*

7 Qui pro debito pecuniæ punitus est pæna corporali, ad nil amplius tenetur. *Sa hoc verb.n.43.*

8 Nec testis falsus de pæna, quæ obuenisset alicui, si verum dixisset, quia non debetur nisi post condemnationem. *Nauar.c.25.*

9 Nec qui accusatorem suum non potentem probare vocauit calumniatorem, quia sic tales in iure vocantur. *Sa vbi sup.*

10 Nec qui aliena læsit, ne suis damnum facerent cum non posset aliter impedire. *Comm.DD.*

11 Nec qui rem donatam habet ab eo, qui potuit donare, etiam si seruata non fuerit solemnitas iuris, nisi sit res Ecclesiastica prohibita alienari, nisi cum tali solemnitate. *Silu.verb.alien.*

12 Nec qui ex iusta causa pretium pro re restituit, *Comm. DD.*

13 An restitutio facienda sit digno, vel digniori prætermisso in oppositione ad beneficium, an verò Ecclesiæ, non conuenit inter DD. Ecclesiæ faciendam videtur probabilius. *Comm.DD.*

14 Qui inuitatur ad comedendum de alienis etiam si bona fide comedat, tenetur restituere id, in quo factus est locupletior, id est quod proprijs expensis substraxit. Idem dic de veste aliena. *Nauar.c.17.n.9.*

15 Filius adulterinus, qui credit se talem, & hæreditatem acquisiuit non tenetur tantum restituere quantum hæreditas valeret filijs legitimis si ad eos peruenerit, sed arbitrio boni viri. *Auil. Nauar. hoc verb.*

16 Vestis, quæ erat apud sartorem, & furata fuit non Domino sed sartori restituenda est, nisi suspicio esset quod sartor eam Domino redditurus non esset. *Comm. DD.*

17 Qui prior est tempore, potior est iure, intelligitur quando reliqua sunt paria, *Comm. DD.*

18 Vsurarius prius debet soluere de-

bita

bita orta ex contractibus licitis onerosis, quam orta ex vsurarijs, etiam si hæc sint anteriora, & post hæc orta ex gratuito, vt ex donationibus. *Nauar. vbi sup. n.52.*

19 Qui non restituit toties peccat quoties de nouo proponit etiam virtualiter non restituere, verbi gratia, vtendo re aliena. *Comm. DD.*

20 Semel iussus restituere non est absoluendus, nisi ex aliqua circumstantia iudicet Confessarius pænitentem promissis staturum. *Nauar. c.17. n.60.*

21 Qui debitum contraxit ex gratuita donatione non est ita cogendus ad restitutionem sicut qui ex contractu oneroso; quia hic non se intendit obligare tanto rigore, vt solutionem non possit differre, nec peccat si ex aliqua rationabili causa differat. *Comm. DD.*

22 Excusatur à restitutione, qui credit DD. respondentibus non teneri; non tamen excusatur, qui eos tantùm consulit quos scit sibi placita esse responsuros, *Comm. DD.*

23 Qui habet animum componendi se cum Cruciata peccat mortaliter, si, cùm possit, ante compositionem non restituat. *Comm. DD.*

24 Qui rem habet titulo emptionis vel venditionis, & cæpit dubitare an res sit furtiua cum rem cæpit possidere, tenetur saltem medietatem restituere, quia numquam fuit possessor bonę fidei.

25 Qui rem furtiuam emit vt Domino redderet sine expensis eam non recuperaturo, potest à Domino pretium exigere, vtiliter enim negotium eius egit.

26 Dubitans an res sit aliena, & ex negligentia omittens diligentiam inquirendi Dominum cum posset inuenire probabiliter, non tenetur restituere, quia dubius est an sua negligentia damnum alicui intulerit.

27 Qui aperiens litteras Ioanni missas ex eis cognouit vacasse Romæ beneficium, illudque impetrauit non tenetur Ioanni restituere, quia nullum ius illi abstulit, quod haberet.

28 Qui vi vel fraude vel falso testimonio impediuit ne delinquentis bona Fisco applicarentur, non tenetur ad restitutionem, quia Fiscus ius ad illud non habet ante condemnationem.

29 Qui rem suam bona fide fieri vendidit, & pecuniam furtiuam vel cum suis immiscuit, vel consumpsit ad nihil restituendum tenetur. *Dia. p.4. tract.4. res.67.*

30 Qui Confessario pecuniam tradidit restituendam, & postea cognouit restitutionem à Confessario non fuisse factam ad nil amplius teneri dicunt Lessius, & alij. *Dian. in comp. hoc verb.*

31 Qui proximus morte rem habet furto à se ablatam, vel emptam pecunia furto habita declaret tacito furto se debita habere secreto soluenda per suum Confessorem, & suam esse voluntatem quod talis res vendatur, & Confessori pretium detur, ne ab hæredibus exigatur coram iudice.

32 Qui cum alijs furtum fecit, si ipse non fuit causa, vt alij furarentur, partem quam furatus est restituendo satisfacit ex probabili sententia.

33 Restitutio fructuum ob omissionem horarum non potest suppleri per quascunque eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus suis beneficij fecerit. *Vide hora Canonica. In decr. Alex. VII. an. 1666. 18. Mart.*

DIS-

DISPVT. III. SECT. PRIMA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

RESERVATIO.

De Reseruatione Casuum Resolutiones variæ desumptæ ex P. Suar. to. 4. de pœnit.

1 QVando bona fide, & sine culpa pœnitentis ipse absoluitur à peccatis non præmissa absolutione ab excommunicatione non reseruata Papæ, confessio valida est, secus verò si reseruata sit Papæ. *P. Suar. to. 4. de pænit. sec. 2. n. 10.*

2 Peccata venialia reseruari possunt, inutiliter tamen, & sine fructu, & præter vsum; *Idem sec. 3. nu. 2.* Reseruari item possint mortalia merè interna; sed de facto reseruata non sunt. *Idem ibid. num. 3.*

3 Delegans facultatem absoluendi potest limitare facultatem concessam delegato quando, & in quibus voluerit. *Idem sec. 4. nu. 1. & 2.* Item Summus Pontifex potest cæteris omnibus limitare facultatem absoluendi, & tenebit reseruatio licet sine causa imponatur, *Idem nu. 6. & 7.*

4 Episcopus practicè, & moraliter loquendo limitare potest facultatem absoluendi, qua Parochi funguntur, licet speculatiuè non satis probetur, cùm non ab Episcopo, sed à Papa acceperit. *Idem nu. 6.*

5 Subditus vnius Episcopi per alterius diœcesim iter agens ibi potest absolui à quolibet Confessario ordinario illius Episcopatus ab omnibus reseruatis proprio Episcopo, dummodo ibi non sint reseruata. *Idem disp. 30. sec. 2. nu. 4.*

6 Vt concedatur petenti per se, vel per alium facultas confitendi reseruata inferiori satis esse debet, quod nulla ratio negandi occurrat. At verò ad negandum semper debet esse specialis ratio, quæ id requirat. Cùm verò superior ex relatione alterius cognouerit subditi animum obduratum esse, & nullo modo ad ipsum superiorem pro absolutione aditurum, nec debet, nec potest negare, nisi peccatum sit in damnũ aliorum tunc enim sibi imputet subditus si pereat. *Idem disp. 30. sec. 4. n. 9.*

7 Qui obdurato animo nullo modo superiori vult confiteri, mortaliter peccat, secus verò si multum insistat. *Idem vbi supra.*

8 Non tenetur superior facultatem subdito concedere, vt quemlibet eligat idoneum; nec concedere, quem subditus petit, sed in hoc debet esse facilis ob bonum pœnitentis, nisi sit grauis causa negandi. *Idem vbi supra.*

9 Quando inferior per alium facultatem à superiore petit confitendi alteri reseruata; peccat superior, si personam subditi, vel alias circumstantias per quas in eius notitiam deueniat; interroget, siue persona per quam facultas petitur rem in Confessione, vel extra Confessionem sciuerit, quia contra Confessionis sigillum, vel contra secretum naturale delinquit. *Idem disp. 3. sec. 5. nu. 21.* Speciem verò peccati, & consuetudinem interrogare Superiori licebit, vt vel pœnitentiam taxet, vel modum præscribat. At nec pænitentiam, nec modum præscribat, nisi cùm de Confessoris prudentia parum confidit. Et dum huiusmodi onera taxat ne ea conditione fiat, vt alias absolutio non teneat, esset enim hoc rigorosum nimis, periculis expositum, & in rigore posset esse iniustum.

10 Tunc

10 Tunc solùm potest superior alijs peccatis relictis inferiori Confessario pænitentem à reseruatis absoluere, quando pænitens necessitate morali nō potest amplius suam Confessionem differre, & superior integram Confessionem audire non potest propter verum hic, & nunc impedimentum occurrens, nec potest moraliter, aut non expedit alteri causam delegare. *Idem disp.* 31. *sec.* 1. *nu.* 8. At hoc rarissimum est, vnde vel integram Confessionem audiat, aut alteri deleget. Quodq; dictum est de superiore ordinario illis circumstantijs occurrentibus, idem dicendum de subdelegato eisdem circumstantijs occurrentibus.

11 Quoties pænitens à solis reseruatis per superiorem ritè absoluitur in casu supradicto, non tenetur eadem reseruata Confessario inferiori iterum cum alijs peccatis non confessis confiteri. *Idem vbi supra.*

12 Qui bona fide reseruata cum non reseruatis confessus fuit, non tenetur cū aduertit nisi solum reseruata superiori confiteri. Secus verò si mala fide processit. *Idem disp.* 37. *sect.* 3. *n.* 6.

13 Confessarius si petat à superiore regulari facultatem absoluēdi aliquem à reseruatis, & neget, potest pro illa vice illum absoluere. *Ex decis. Paul. V. Vide Dia. tr.* 2. *res.* 126. *to.* 3.

14 Regulares semel sine licentia suorum prælatorum possunt absolui ab omnibus reseruatis ex quodam priuilegio Minorum. *Suar. de rel. tom.* 4. *l.* 2. *c.* 19. *nu.* 7. *Vide Dia. loc. cit.* Superior delegatus ad reseruata tollenda nón potest aliter, nisi sacramentaliter absoluendos. Quod si alio modo se gerat nil facit, nec reseruationem tollit, Suarez *disp.* 3. *sec.* 4.

16 Si pœnitens à superiore iniunctā pœnitentiam non adimpleat, grauiter peccat, hoc autem peccatum non est reseruatum, nisi expresse à superiore reseruetur. *Idem disp.* 31. *sec.* 4. *n.* 2.

17 Absolutus virtute Iubilæi à reseruatis cum intentione exequendi conditiones à Iubilæo exactas, si postea non exequatur, licet grauiter peccet, neque hoc neque alia peccata manent reseruata. Idem dicendum de oblitis. *Idem ibidem n.* 5.

18 Absolutus à superiore de reseruatis licet absolutio fuerit nulla ob defectum doloris, vel alia de causa, dummodo reseruata confessus fuerit ab eorum reseruatione liber manet. *Idem vbi supra.* Quod etiam verum est, si cum animo non resipiscendi confessus fuerit si postea animum mutet.

19 Si subditus superiori legitimè cōfiteatur reseruata, ipse verò neque absoluere, neque ad alium remittere voluisset etiam iniustè, non potest ab inferiori absolui à reseruatis, potest tamen à non reseruatis cum onere comparendi coram magis superiore. *Idem disp.* 31. *n.* 7. *sec.* 4.

20 Si subditus superiori confiteatur ea intentione, vt ab omnibus reseruatis etiam oblitis absoluatur, sciente superiore hanc intentionem, oblita iam non manent reseruata. Secus verò si non accesserit tali intentione, nec superior illa intenderit absoluere. *Idem vbi sup.*

21 Cum quis absoluitur virtute Iubilæi oblita iam non manent reseruata, nisi obliuio ita culpabilis fuerit, vt absolutio nulla omnino fuerit. *Idem n.* 2.

REVELATIO.

1 Reuelationes probandæ sunt sapientum iudicio, sanctitate eorum quibus factæ sunt, veritate, & cōformitate cum doctrina fidei. DISP.

DISPVT. IV. SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

REVS.

Variæ circa reum Resolutiones.

1 REus de delicto interrogatus non seruato iuris ordine, poteſt illud occultare etiam ſi in damnum accuſantis redundet, & poteſt dicere etiam cum iuramento ſe illud non feciſſe ſub intelligendo, vt teneatur declarare. *Dian.p.3.tr.5.reſ.91.*

2 Reus interrogatus legitimè de crimine etiam grauiſſimo, peccat mortaliter illud negando. *Comm. DD.* Vt interrogatio ſit legitima hæc ſunt ſeruanda: 1. Quod iudex ſit cōpetens. 2. Quod delictum ſit probatum plene, vel ſemiplene. 3. Quod huiuſmodi probatio ſit illi notificata.

3 Reus peccat mortaliter ſocios occultos detegendo, niſi in crimine falſæ monetæ, maleficij, proditionis, læſæ maieſtatis, & hæreſis. *Idem Diana vbi ſupra reſ. 99.* Si verò ſocij tales ſunt, vt merito credat ſe non eſſe emendaturos in damnum reipublicæ teneretur reuelare; nec poteſt abſolui, ſi renuat facere.

4 Qui iuridicè interrogatus negauit delictum, & ducitur ad mortis ſupplicium non tenetur reuelare illud. *Idem p.1.tr.55.reſ.26.*

5 Accuſatus de verò crimine occulto non tenetur illud fateri, nec famam reſtituere accuſatori, quam perdidit eo, quod non probauit, & quamuis ritè interrogatus negauerit dicens accuſatorem fuiſſe deceptum, imò etiam ſi dicat eſſe calumniatorem ſi ei non credatur. *Vaſq.apud Dia.p.3.tr.5.reſ.52.*

6 Reus inauditus, & indefenſus non debet condemnari. *Comm. DD.*

7 Qui iniuſtè veritatem negauit non tenetur ſoluere pœnam ad quam ſi confeſſus fuiſſet, condēnaretur. *Comm.DD.*

8 Qui propter aliquam circumſtantiam in crimine, quod patrauit à peccato excuſatur mortali poteſt illud negare, etiam ſub iuramento vtendo abſtractione. *Comm.DD.*

9 Crimine non plene, ſed ſemipleno probato in cauſa ſanguinis, vel grauis dedecoris poteſt adhuc à reo negari, ſecus verò ſi ſit plene probatum. *Villal. to. 2. tr. 16. diſ. 1.*

10 Falſum ſibi crimen imponens ad vitandos graues cruciatus etiam ſi ob illud damnandus ſit ad mortem, non peccat etiam cum iuramento confeſſionem confirmans vtendo abſtractione. *Comm.DD.*

11 Non poteſt reus, vt ſe defendat falſum teſtimonium imponere teſti falſo, vel contra iuris ordinem teſtificanti. *Comm.DD.*

12 Licitum eſt dare reo inſtrumentum, vt infringat carcerem, & conſilium, vt fugiat, & licet ibi detenti ſimul fugiant non tenetur aliquid reſtituere. *Villal.vbi ſup.diſ.11.n.16.*

13 Quando delictum eſt notorium, & timetur populi tumultus, & iudex ſcit nullam reo competere defenſionem, poteſt condemnari antequam audiatur, nec detur ei terminus ad defenſionem. *Comm.DD.*

14 Cum reus mentitus eſt in confeſſione non poteſt à iudice, vt periurus puniri; quia cùm ob varias circumſtantias poſſit excuſari, ſolùm Deum habet vltorem. *Comm.DD.*

AN REVS POSSIT TESTIBVS CRIMINA, vel alios defectus obijcere, vt eos à teſtimonio repellat?

15 Cum reus aliter ſe non poteſt de-

fendere, potest testibus crimina vera etiam occulta, si potest illa probare, & defectus obijcere, vt illos à testimonio repellat, etiam si testes vera dicant. *Villal. vbi supra dis. 6. n. 1.*

16 Qui pro se aliquem testem adduxit, non potest illum à testificando repellere. *Comm. DD.*

17 Reus qui dicit testem mentiri reuelantem secretum illi commissum, nec peccat, nec restituere tenetur. *Villal. vbi sup.*

AN REO LICEAT POST CONDEMNATIONEM ad superiorem appellare?

18 Licitum est reo si iniuriam passus est in sententia ab illa appellare, nec potest à Principe interdici, cum sit de iure naturali, modus autem tolli potest, aut mutari. *Comm. DD.*

19 Cum reus appellat solum ad dilationem litis cum proximi graui damno peccat mortaliter. Secùs verò si habet noua iura, vel testimonia alleganda. *Villal. vbi sup. dis. 8. n. 3.*

20 Religiosis non licet appellare, nisi in causis grauissimis. *Comm. DD.* Vide verbum. *Appellatio.*

AN REVS CONDEMNATVS TENEATVR obedire sententiæ?

21 Si iniustè damnatus fuit non tenetur obedire sententiæ, & cessante scandalo potest se defendere. Si autem est iusta tenetur obedire. *Villal. vbi sup. num. 4.*

22 Si sententia fuit iusta, sed fundata in falsa præsumptione, seu probatione non obligat in conscientia, nec tenetur quis obedire. An autem in hoc casu possit quis se defendere, alij aiunt, alij negant, quia à iudice iustè damnatus fuit, in praxi autem cùm defensio non possit fieri sine scandalo, tenetur obedire. *Idem vbi sup. dis. 10. n. 1.*

AN REVS DAMNATVS AD POENAM, quæ actionem requirit, obligatus sit cooperari aliquo modo illam?

23 Respondetur affirmatiuè, cùm sententia iusta fuit, & spem non habet se à morte eripiendi.

24 Cum pœna capitis est non potest damnari, vt se suis manibus interficiat, vel venenum sumat. *Vasq. 12. to. 2. disp. 183. c. 3.* Potest tamen iudex eum damnare, vt seipsum moderatè flagellet.

AN FVGERE E CARCERE LICITVM sit reo?

25 Ante condemnationem licitum est fugere. Si verò iurat se non fugiturum, vel ad carcerem rediturum tenetur adimplere. *Villal. disp. 11. n. 1.*

26 Non licet custodibus vim ad fugiendum inferre. *Idem n. 3.*

27 Qui expectat sententiam iustam etiam ad mortem non tenetur fugere.

28 Qui iuste damnatus est ad pœnã quam ipse executioni mandaturus est, non potest fugere. *Comm. DD.* Nec qui damnatus ad triremes, vel ad fodinas secundum probabiliorem.

29 Qui damnatur ad carcerem temporarium non potest fugere, potest autem si ad perpetuum secundum probabiliorem. *Villal. vbi sup. nu. 8.*

30 Si damnatus est ad mortem, vel ad mutilationem membrorum, etiam si sententia iusta sit, potest fugere, sed non tenetur nisi per falsas præsumptiones damnatus sit. *Comm. DD.*

31 Iniustè damnatus qui iurauit custodi carceris se rediturum tenetur redire, si propterea custos carceris damnum passurus sit. *Comm. DD.*

32 Cum iustitiæ ministri petunt domum alicuius, vt eum in carcerem detrudant, non potest se armis defendere. *Villal. vbi sup. nu. 12.*

33 Cum

33 Cum licet è carcere fugere, licet eum infringere secundum probabiliorem; sunt autem qui probabiliter dicant iuste damnatum non posse carcerem infringere. *Vide eumdem vbi sup.*

34 Licite carcerem infringentem, illicitum est adiuuare carcerem infringendo. *Idem nu. 17.*

AN DAMNATVS AD INEDIAM possit non comedere cibum oblatum, & an liceat ei cibum offerre?

35 Tenetur cibum oblatum comedere, alij autem si sint iustitiæ ministri non possunt ei cibum offerre, reliquis autem licet. *Comm. DD.*

DISPVTATIVNCVLA

interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

REX.

1 REx, & Imperator non possunt nisi à Papa excommunicari ex speciali priuilegio. *Barb. apud Dia. p. 3. tr. 1. res. 9.* Officiales autem Regij possunt excommunicari ab Episcopis.

2 Rex peccat aliena regna ambiens capere, vel capta non restituens, nisi iusta causa excusetur. *Nauar. c. 25. n. 1.*

3 Peccat mortaliter excitans factiones, vel non sedans excitatas, non prouidens necessaria ad victum, non ferens leges necessarias, aut non exequens latas, non exercens suos in armis, non muniens arces, non cumulans diuitias necessarias vt regnum liberet à fame, vel ab hostibus, vel accumulans, grauando subditos, vel prodigè largiens bona, vel negligens refectionem, & custodiam publicarum viarum. *Idem n. 4. & 5.*

4 Cum lis alias est inextinguibilis, tenetur consentire in iudices arbitros suspicione carentes. *Comm. DD.*

5 Item peccat mortaliter concedens legem pœnalem ob suam priuatam vtilitatem, vel condonans sine causa delicta contra legem naturalem, vel diuinam, vel suspendens sine causa lites, vel debitorum solutiones. *Nauar. vbi sup.*

6 Item non permittens subditis suas immunitates, vel vsurpans populi bona & tenetur restituere. *Comm. DD.* Item compellens subditos ad donandum sua bona, vel illa extorquens precibus importunis non interueniente causa iusta, & tenetur restituere.

7 Item peccat impediens visitationem monialium, exigens tributa noua absque necessitate publica, quamuis exigat in bonum finem, & multo magis si sint ad pompas superfluas. *Nauar. apud P. Auil. in comp.*

8 Compellens subditos ad id non obligatos gratis sibi laborare, cogens ad matrimonium, vel impediens, præficiens operarios imperitos, vel malæ conscientiæ, & tenetur damna restituere. *Idem vbi supra.* Præsentans ad beneficia Ecclesiastica, quorum est patronus, personas non idoneas. Non cohibens subditos ab alienorum vsurpatione, & negligens abolere prauas consuetudines.

9 Condemnans reum inauditum, & indefensum, vel ei iubens dari venenum, vel priuans aliquos beneficijs non amouibilibus ad nutum sola scientia priuata. *Comm. DD.*

10 Cum tenetur restituere subditis, & non potest, tutius consilium erit superflua moderari, & gratuita dona excusare, vt debita possit soluere. *Vide verbum Lex. Nauar. vbi sup.*

DISPVTATIO I.
SECTIO VNICA.
RESOLVT. VARIÆ.
S.
SACRAMENTVM.

1 Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis significandæ, & efficiendæ vim habet. *Magist. in 4. distinct. 1.*

2 An sacramenta legis gratiæ componantur ex rebus, & vocibus tamquam ex materia, & forma?

3 Respondetur affirmatiuè; verumtamen non est omnino necessarium, quod forma sint rigorose verba, & materia res, vt in sacramento matrimonij, in quo traditio facta per verba vel nutus habet rationem materiæ, & consensus explicatus per eadem verba, vel nutus rationem formæ. *Vide Trid. ses. 4. c. 3.*

4 Sacramenta habent quasi materiam, & quasi formam, & materia alia dicitur proxima, alia remota. *Vide Vill. to. 1. n. 4. dif. 2.* Materia remota est, de qua fit proxima, vt in Baptismo materia remota est aqua, proxima ablutio. In pœnitentia materia remota sunt peccata, proxima actus pœnitentis.

5 Inter materiam, & formam sacramenti est necessaria moralis coniunctio, vnde magna inter vtramque interruptio nullum faciet sacramentum. *Comm. DD.*

6 Neç Papa neç Ecclesia mutare possunt materias, & formas sacramentorum. *Comm. DD.*

7 Quomodo autem potuerit matrimonium clandestinum annulari videri potest in verbo *Matrimonium. Comm. DD.*

AN FACTA MVTATIONE ALIQVA in materia vel forma sacramenti, mutetur eius substantia?

8 Si quod mutatur pertinet ad eius substantiam non fit sacramentum; fit tamen si est accidentale. *c. retulerunt de censur. dist. 4.*

9 Si minister habuit intentionem introducendi aliquem errorem verbis dubijs, non facit sacramentum. *Comm. DD.* Si autem verbis vtatur certis cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, erit sacramentum.

10 Mutare formam ex sua natura est peccatum mortale.

AN IN DVBIO LICEAT FORMAM iterare in eadem materia?

11 Respondetur affirmatiuè, sed sub conditione; sed non debet passim fieri ob quemlibet vanum scrupulum. *Villal. vbi sup. dis. 4. n. 11*

AN FVERIT NECESSARIVM, quod fuerint sacramenta?

12 Non est simpliciter necessarium; sed valde vtile. *D. Tho. 3. p. q. 61.* In statu autem innocentiæ non fuerunt necessaria.

AN SACRAMENTA NOVÆ LEGIS causent gratiam?

13 Respondetur affirmatiuè. In veteri autem lege circumcisio causabat gratiam per virtutem Passionis Christi venturi. *Scot. in 4. d. 1. q. 3.*

14 Gratia sacramentalis supra gratiam habitualem addit speciale auxilium ad consequendos effectus sacramentorum. *Comm. DD.*

AN OMNIA SACRAMENTA nouæ legis causent primam gratiam faciendo de attrito contritum?

15 Alia sacramenta vocantur viuorum, alia mortuorum: Mortuorum sunt Baptismus, & pœnitentia, reliqua dicuntur viuorum, quia ad ea accedere non licet nisi habentibus vitam primæ gratiæ. *Comm. DD.*

16 Sacramenta viuorum aliquando etiam per accidens possunt causare primam gratiam, v.g. si quis bona fide putans per Confessionem se assecutum primam gratiam, quam verè assecutus non est, accedat attritus ad Eucharistiam fiet contritus, & consequetur primam gratiam secundùm probabiliorem. *D. Tho.p.q.79.art.3.*

QVOT SINT SACRAMENTA nouæ legis?

17 De fide est, quòd sunt septem, & constat ex Tridentino. *Trid.ses.7.c.1.*

18 Baptismus, Confirmatio, & Ordo causant characterem, qui subijcitur in anima secundùm probabiliorem sententiam. *Trid.ses.7.can.9.*

19 Solus Deus potest sacramenta instituere. *Trid.ses.7.c.1.*

AN ECCLESIA POSSIT INSTITVERE sacramentalia.

20 Respondetur affirmatiuè, & comprehenduntur hoc versu: *Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.* Id est Pater noster, Aqua benedicta, panis benedictus, Confessio generalis, Eleemosyna, Benedictio Episcopalis, aut Abbatis consecrati. *Trid.ses.de sac.in genere.can.13.*

21 Alij per sacramentalia tolli asserunt ex opere operato peccata venialia; alij probabilius ex opere operantis. *Villal.vbi sup.dis.11.n.4.*

22 Hæc sacramentalia non remittunt totam pænam luendam in Purgatorio. *D.Th.3.p.q.87.art.1.*

A QVO CAVSETVR SACRAMENTORVM effectus.

23 Solus Deus est causa principalis gratiæ, quæ est sacramentorum effectus. *Paul.ad Rom.8.*

24 Sacramenta, & illorum ministri sunt gratiæ instrumenta. *Comm.DD.*

25 Humanitas Christi est instrumentum Deo Hypostaticè coniunctum ad causandam gratiam in Eucharistia. *Villal.vbi sup.dis.12.n.3.*

AN MALVS MINISTER IMPEDIAT gratiam sacramentalem.

26 Malus minister si adhibet necessaria conficit verum sacramentum. *Trid. ses.17.can.12.*

27 Per malum ministrum non minuitur gratia, quæ ex opere operato confertur per sacramentum, bonus autem ex opere operantis magis impetrat à Deo. *Comm.DD.*

AN PECCET MINISTER CONFERENS sacramentum in peccato mortali.

28 Minister, qui ex officio administrat sacramentum extra extremam necessitatem in peccato mortali peccat mortaliter. *Comm.DD.*

29 Ad administrandum sacramentum non est necessarium confiteri, sufficit conteri. *Suarez to.3.disp.16.*

30 Sacerdos, qui in extrema necessitate paruulum baptizauit excommunicatus, vel in peccato mortali non peccat. *D.Tho.3.p.q.64.art.6.* Idem dic de laico, quia qui hoc non habent ex officio non tenentur esse præparati.

31 Qui recipit matrimonium in peccato mortali, non committit nisi vnum peccatum, quia licet sit simul minister sacramenti non habet id ex officio. *Vill. vbi sup.dis.14.n.5.*

32 Episcopus sacramentalia admi-

niſtrans in peccato mortali ſolum peccat venialiter. *Suarez vbi ſup.*

33 Qui dicit Epiſtolam, vel Euangelium in peccato mortali non peccat mortaliter ſecundùm probabiliorem. *Villal. vbi ſup. n. 1.*

AN QUI RECIPIT SACRAMENTUM ab excommunicato, vel ab eo quem ſcit eſſe in peccato mortali peccet mortaliter?

34 De iure antiquo erat prohibitum recipere ſacramenta à publico vſurario, vel concubinario; nunc verò neceſſarium eſt vt ſint denunciati. *Conc. conſt. ſeſ. 22.*

35 Non licet ſacramēta petere ab eo quem ſcit eſſe in mortali, niſi ſit Parochus, vel paratus miniſtrare. *Villal. vbi ſup. diſ. 15. n. 2.*

36 In caſu neceſſitatis extremæ à quocumque etiam hæretico poteſt peti, & recipi Baptiſmus, dummodo ſeruaturus ſit Eccleſiæ formam. *Comm. DD.* Idem dic de Sacramento Pænitentiæ, dummodo non ſit ſcandalum, vel ſubuerſionis periculum.

QUÆ INTENTIO REQUIRATUR ex parte miniſtri?

37 Requiritur virtualis ſaltem intentio faciendi id quod facit Eccleſia. *Trid. ſeſ. 6. can. 12.*

38 Non poteſt certò ſciri an ſacramentum fuerit validum. *Comm. DD.*

AN ERROR PERSONÆ, CUI ADMINISTRATUR ſacramentum, impediat valorem eius?

39 Si miniſter habuit voluntatem excluſiuam, & errauit circa perſonam, valor ſacramenti, impeditur, alias non. *Comm. DD.*

AN VALEAT SACRAMENTUM datum ſub conditione?

40 Si conditio eſt de præſenti, vel de præterito, & vera, non impeditur valor ſacramenti; ſi verò fuerit de futuro contingenti non valet ſacramentum. *Villal. vbi ſup. diſ. 18.*

AN PAROCHUS TENEATUR ADMINISTRARE ſacramenta, quando Parochiani ea non tenentur recipere? Vide verbum *Parochus.*

41 Accedenti ad ſacramentum augetur gratia etiam ſi accedat cum peccato veniali ſecundum probabiliorem. *Comm. DD.*

42 Qui ſacramentum Baptiſmi adminiſtrans diceret: Ego te baptizo, & poſtea (Tacete pueri, vel hinc exite) in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, conficeret ſacramentum, quia hæc interruptio eſt parua. *Comm. DD.*

43 Qui diceret in conſecratione panis: hæc eſt carò mea peccaret grauiter, ſed ſacramentum conficeret. *Comm. DD.*

44 Qui in conſecratione vini diceret: Hic eſt calis, licet diuerſum ſignificet ac calix ex communi intelligentia, idem ſignificaret, & ideo conficeret ſacramentum. *Dian. in ſum. verb. ſacram.*

45 Qui diceret: Hic eſt corpus meum. Si ſumatur maſculine, id eſt: Hic cibus, fieret ſacramentum, ſecus verò ſi ſumatur aduerbialiter. *Gra. apud Dian. p. 5. tr. 13. reſ. 677.*

47 Qui omitteret particulam (enim) venialiter tantùm peccaret. *Comm. DD.*

47 Nolenti ſacerdoti aliter ſacramenta adminiſtrare, poterit pecunia dari non vt pretium ſacramenti, ſed ad redimendam vexationem. *Diana vbi ſupra verb. ſacr.*

48 Qui vulneratum in platea abſoluit non præmiſſo actu contritionis, vel irruentibus hoſtibus Euchariſtiam conſumit non peccat. *Comm. DD.*

49 Qui in peccato mortali ſacramentum

mentum administrauit non tenetur in Confessione quale fuerit peccatum exponere, quia per quodcumque mortale peccatum æquè violatur religio. *Dian. p. 5. tr. 14. res. 56.*

50 Si quis inualide administraret Baptismum, Ordinem sacerdotalem, vel Episcopalem, teneretur etiam cum periculo famæ, vel vitæ defectum manifestare. *Idem vbi sup. res. 55.*

SACRILEGIVM.

1 Sacrilegium est sacræ rei violatio. *S. Isid. lib. Ethy.* Et huius sunt tres species. 1. Est contra personas sacras. 2. Contra loci sanctitatem. 3. Contra alias res sacras. *c. duo. sunt 12. q. 3.*

2 Non est circumstantia sacrilegij fieri peccatum tempore sacro. *Less. lib. 2. c. 41. n. 14. est comm.*

QVOD PECCATVM SIT, ET QVAS penas habeat.

3 Sacrilegium ex natura sua est peccatum mortale contra religionem cum fit in contemptum rei sacræ, & in materia graui. *Comm. DD.*

4 Peccata sacrilegij alia sunt maiora, alia sunt minora; maius enim sacrilegium est, quod fit contra personam sacram, quam quod fit contra locum sacrum. *Comm. DD.*

5 Pænæ aliæ sunt pecuniariæ, quæ videri possunt in decreto *c. 17. q. 4.* & in D. Tho. *2. 2. q. 99. art. 4.* Aliæ sunt excommunicationis, vt *in c. si quis suadente 17. q. 4. Vide Vill. to. 2. tr. 39. dif. 3. num. 3.*

6 Qui furatur crumenam ab audiente Missam, non committit sacrilegium. *Less. lib. 2. c. 45. n. 14.* Secus verò si res esset in custodia Ecclesiæ, quia tunc loco sacro iniuria fiet. Sunt tamen qui dicant sacrilegium committi eo ipso, quod furtum fiat in Ecclesia.

7 Sacrilegium est furari reliquias etiam ex deuotione. *Sà hoc verb. n. 1.*

SACRA.

1 Sacræ vestes pollutæ luxuria iterum sunt benedicendæ. *Sà hoc verb.*

2 Sacra vendita ad vsus profanos prius dissoluenda, ita vt priorem formam amittant. *Comm. DD. Vide P. Suar. to. 3. disp. 81. sec. 8.* Quod si lapides sint, vel ligna dirutæ Ecclesiæ possunt vendi de licentia Episcopi ad vsus profanos.

3 Sacra confracta, vel vetustate confecta comburenda sunt, & cineres in Ecclesia reponendi. *c. Altaris de consec. dist. 1.*

4 Sacra vasa, & vestimenta habere enormiter immunda peccatum mortale est. *Siluest. vasa sacra.*

SALARIVM.

1 Peccat, qui salarium non soluit in ea re quæ debetur; quod si famulus rē vendat minori pretio, quia ea non indiget, debet Dominus æquare pretium conuentum. *Nau. c. 17. n. 107.*

2 Non tenetur herus salarium soluere famulo pro illis diebus, quibus ægrotauit, & recipiens famulum nullo statuto pretio tenetur soluere, quod mos est soluere similibus. *Comm. DD.*

3 Tabellio, qui habet salarium publicum peccat aliquid recipiendo etiam sponte datum, & tenetur restituere id quod vltra accepit, si repetatur saltem extra iudicium. *Nau. vbi sup. n. 33.*

4 Famulus, qui cum Domino conuenit in infimo pretio iusto non potest clam compensationem facere. *Dian. in sum. verb. salarium.* Si autem pretio iniusto paupertate coactus potest clam com-

compensationem facere secundum viros doctos.

SALVTATORES.

1 Nec omnes sunt damnandi, nec omnes approbandi, sunt tamen examinandi, & licet male viuant, non ex eo solum damnanda est gratia gratis data, quæ potest aliquando in peccatoribus reperiri. *P. Menach. in manuscrip.*

2 An verò hæc sit gratia gratis data, an verò naturalis non conuenit inter DD. Probabilius videtur non esse naturalem, sed gratis datam.

3 Quod autem immunes per laminā ferri candentis ambulent, sunt DD. qui asserant fieri non posse, nisi ope Dæmonum.

4 Hi vel alij In psalmis vtentes, nec damnandi, nec approbandi omnes, sed ab Episcopo sunt examinandi. Si verò contineant verba sancta sine errore, aut superstitione, nec aliquid contra bonos mores, sunt approbandi. Si autem dubium sit an lateat pactum cum Dæmone sunt reprobandi.

De Salutatoribus est alibi sermo sub titulo verbi. Superstitio.

SATISFACTIO.

1 Vxor, filiusfamilias, non emancipatus, seruus, & religiosus non possunt remittere satisfactionem sibi debitam etiam si velint. *Nauar. c. 14. n. 15.*

2 Quando duo mutuò se offendunt, si iniuriæ sunt æquales, qui prius offendit prius petere veniam tenetur. Si autem fuit inæqualis, qui grauius etiam si fuerit posterior. *Idem vbi sup. n. 25.*

SATISFACTIO SACRAMENTALIS. *Vide verbum Pœnitentia.*

3 Satisfactio sacramentalis est passio voluntaria pœna pro peccato ad placandum Deum facta, cum proposito non offendendi eum amplius. *Comm. DD.*

4 Tridentinum definiuit sub anathemate, quod non semper remissa culpa remittitur pæna, & quod pro pœna temporali per merita Christi satisfacimus pœnis à Deo inflictis, & patienter toleratis, vel à Confessario iniunctis, vel sponte acceptis. *Trid.* Et quod satisfactiones, quibus pænitentes amore Christi sua peccata redimunt sunt verus Dei cultus, & quod nostra satisfactio vim non habet nisi ex meritis Christi.

5 Non debent imponi satisfactiones, ex quibus deueniri possit in notitiam peccatorum pænitentis saltem in genere. *Nauar. apud Auil. in comp. hoc verb.*

6 Satisfactio potest imponi pœnitēti licet non absoluatur. *Comm. DD.*

7 Non est absoluendus, qui pænitentiam medicinalem, vel restitutoriam non vult acceptare. *Comm. DD.*

8 Qui sciens, & prudens nullam satisfactionem imponit pænitenti sine iusta causa peccat mortaliter. *Nauar. vbi supra.*

9 Maiorem vim habet sententia Cōfessoris in suo foro quam cuiusuis iudicis in foro exteriori, & acceptata à pænitente obligat sub mortali si habeat has conditiones. *Idem vbi sup.* 1. Quod sit præcepta, nam si est per modum consilij, nec ad veniale obligat. 2. Quòd sit satisfactoria, nam restitutoria aliundè obligat, vt dictum est verbo *Restitutio*. 3. Quod sit à pænitente acceptata.

10 In pœnitentijs iniungendis octo sunt obseruanda. *Comm. DD.* 1. Quod sit iusta, non enim imponenda est ad libitum. 2. Quod adæquet, & non excedat debitum, licet hoc à Deo solùm potest perfectè cognosci. 3. Non est verum,

rum, quòd pro quocumq; peccato mortali imponenda sit pænitentia septem annorum. 4. Quòd pænitentiæ olim taxatæ ab Ecclesia iam non sunt in vsu, erantq; pro grauioribus delictis in foro exteriori. 5. Quòd considerare oportet vires, tam spirituales, quàm corporales pænitentis, statum, conditionem, contritionem, & similia.

11 Adimplendi impotentia, senectus, ægritudo, debilitas, probabilis timor quod non adimplebitur, contritionis magnitudo, tempus iubilæi, vel aliarum indulgentiarum sunt iustæ causæ ad diminuendam satisfactionem. *Nau. apud Auil. in comp. hoc verb.*

12 Etsi lucraturo indulgentiam plenariam possit dari absolutio nulla iniũcta pænitentia, expedit tamen, vt aliqua iniungatur. *Idem vbi sup.*

13 Non potest iniungi pro pænitentia religionis ingressus, potest tamen imponi Confessionum, & Communionum frequentia. *Sà hoc verb. n.3.*

14 Nec pro crimine publico cogendus est pænitens ad publicam pænitentiam, satis est, si occultè satisfaciat. *Idem n.8.*

15 Tridentinum cum iubet publicã imponi pænitentiam intelligendum est in foro exteriori. *Idem vbi sup.*

16 Confessor cum minorem pænitentiam pænitenti imponit, debet illũ de hoc facere certiorem. *Comm. DD.*

17 Opera satisfactoria, vt plurimũ imponenda sunt: Eleemosyna, ieiunium, cilicium, Missæ auditio, lectio libri spiritualis, & similia. *Comm. DD.*

18 Pænitens detegens alijs pænitentiam sibi impositam licet grauem non peccat mortaliter, nisi inde aliud graue damnum sequatur. *Sà vbi sup. n.16.*

SCANDALUM.

1 Scandalum est dictum, vel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ. *D. Th. 2.2. q.43. ar.1.*

2 Aliud est actiuum, quando quis dicens, vel faciens aliquid minus rectum præbet alteri occasionem peccandi. *Idem vbi sup.* Aliud passiuum, quando quis formaliter intendit ruinam proximi; aliud materiale, quando quis non intendit ruinam proximi, sed propriam delectationem, & ex ea sequitur ruina proximi, vt cum vir fæminam inducit ad venerea. *Vill. to.1. tr.3. dif.8. n.3.*

4 Genus scandali est cum quis nec intendit formaliter ruinam proximi, nec inducit eum ad peccandum, sed quia peccat publicè, alij sumunt occasionem peccandi. In his tribus casibus prædictis, circumstantia scandali nouum peccatum mortale est necessariò in Confessione aperiendum.

5 Rex præcepta, cuius omissio non potest esse sine peccato non est omittenda ob alterius passiuum scãdalum sumptum est malitia. *D. Tho. vbi sup. art.4.*

6 Præceptum naturale affirmatiuum aliquando omittendum est, ne alter sumat scandalum, quia tunc non obligat; non enim danda est eleemosyna pauperi si inde graue timetur scandalum. *Vill. vbi sup. n.6.*

7 Præceptum autem negatiuum semper obligat, etiam si totus orbis terrarum subuertendus sit, idolum non est adorandum, nec fornicandum, nec mentiendum. *Idem vbi sup.* Nam vt habetur ex communi regula: Vtilius scandalum nasci permittitur, quam vt veritas relinquatur.

8 Episcopus, vel Rector Ecclesiæ non debent deserere bona Ecclesiastica,

vel suam iurisdictionem propter scandalum passiuum aliorum. *Comm. DD.*

9 Prætextu scandali non est absoluendus indispositus. *Comm. DD.*

10 Peccat mortaliter, qui sine necessitate loquitur familiariter cum muliere suspecta, credens se præbiturum esse scandalum. *Nau. apud Auilam in comp. hoc verb.*

11 Qui mandat, vel consulit alij, vt committat peccatum etiam solo animo illum tentandi peccat mortaliter. *Idem vbi sup.*

12 Non peccat qui petit ab alio rem ex se iustam etiam si sciat illum peccaturum in re facienda. *Comm. DD.*

13 In casu in quo times tuo facto, vel dicto alios esse scandalizandos, debes aperire in Confessione, & species peccatorum, in quæ corruere illos fecisti, & numerum personarum. *Comm. DD.*

14 Qui iocose profert verba turpia coram alijs quos non timet ideo in peccatum mortale ruituros, non peccat mortaliter, nec tenetur prædictas circumstantias fateri. *Comm. DD.*

15 A re facienda ex præcepto Ecclesiæ an ob scandalum infirmorum abstinendum sit, alij aiunt, alij negant probabilius. *Comm. DD.* A re autem ex consilio facienda aliquando abstinendum est ne paruuli scandalizentur.

16 Si fæmina vtatur veste virili sine mala intentione, nec sit scandalum, non peccat mortaliter. *Dian. in comp. hoc verb. n. 6.*

17 Licitum est vinum vendere tabernarijs, quos scis illud aqua mixtum iterum esse vendituros, nisi tuo nomine vendendum sit, vel aliter quam tuo nomine sic vendens graue damnum patiaris. *Idem ibid. n. 7.*

18 Volentem furari à paupere potes suadere, vt potius furetur a diuite etiam determinando personam, de qua fur non cogitabat. *Vasq. apud Dian. p. 3. tr. 7. res. 18.*

19 Potest maritus occasionem adulterandi præbere vxori animo illam ab adulterio corrigendi, & famulo dominus occasionem furandi ob eumdem finem. *Dia. p. 3. tr. 5. res. 18.*

SCHISMA.

1 Schisma generaliter sumptum, vitium est, quo quis separas se ab vnitate debita. *Nauar. c. 27. nu. 57.* Sumptum verò specialiter vitium est, quo quis separat se ab vnitate Ecclesiæ nolens se ei subijcere.

2 Schismaticus veluti, & hæreticus priuatur ipso iure omni potestate. *Comm. DD.*

SCIENTIA.

1 Scientia est cognitio visiua rei tam intellectus quam sensus. *Nauar. apud Auil. in comp. hoc verb.*

2 Non peccat docens scientias licitas licet multi abutantur eis. *Idem ibidem.*

3 Scire, vel debere scire paria sunt

SCRVPVLVS.

1 Scrupulus est cognitio argumenti apparentis contra scientiam, vel fidem, vel opinionem, vel dubitationem. *Nauar. ibid. hoc verb.*

2 Scrupulorum nimietas nascitur ex vitio naturalis complexionis, vel acquisito per nimias vigilias, vel ieiunia, vel per conuersationem cum scrupulosis. *Idem apud Aui. in hoc verb.* Gignunt in corde inconstantiam, augmentum peccatorum, animi paruitatem, nebulas, &

& inquietudinem mentis, & acediam.

3 Scrupulorum remedia sunt: Gratia diuina, pharmacum contra malos humores iudicium debilitantes, auersio cogitationis à re scrupulosa, submissio iudicio aliorum, contrauentio scrupulorum, feruor in acquirenda mentis puritate, propositum firmum prius mille mortes subeundi quam minimo peccato veniali deliberatè consentiendi, fiducia magna in bonitate Dei, cognitio experimentalis illius, & super omnia perfecta Dei charitas, quæ foras mittit omnem timorem. *Ex praxi spiritualium virorum.*

4 Non peccat qui legem implet iuxta authoris mentem, quamuis verba contrarium sonent. *Nauar. vbi sup. hoc verb.* Nec qui illam seruat in benigniore sensu, licet illam violet in duriore. Nec qui in dubijs illam seruat secundum vsum bonorum.

5 Faciens opus, quod credit quis esse licitum, & nescit esse illicitum, etiam si pungatur scrupulo in generali, vel in particulari non peccat. *Comm. DD.*

6 Ad tollendos scrupulos iuuat multum hoc verum apud omnes Doctores principium: Vbi non est plena cognitio peccati mortalis cum plena, & deliberata voluntate illud committendi, non potest esse mortale peccatum. *Comm. DD.*

7 Leo X. concessit Fratribus Minoribus valde scrupulosis quod in dubijs ad salutem animæ spectantibus possint stare suorum Guardianorum responsis, etiam si subditi sint docti, & Guardiani indocti. Vide verbum *Conscientia*, & verbum *Dubium*.

SECRETVM.

1 Secretum est quod à nemine scitur, vel à tam paucis, vt non sit famosum, nec notorium. *Nauar. vbi sup. in comp. hoc verb.*

2 Qui secretò cognouit etiam sub iuramento proditionem, vel aliud malum imminens animæ, vel proximi corpori non solum potest, imò & debet illud reuelare, si aliter illud non potest impedire. *Comm. DD.*

3 Peccat, qui secretum sibi communicatum, quod non vergit in proximi damnum, reuelat, etiam iudici præcipienti. *Nauar. vbi sup.*

4 Promissio seruandi secretum parui momenti vix obligat ad veniale.

5 Peccat mortaliter, qui secreta ciuitatis, consilij, vel exercitus reuelat, si sunt magni momenti, & non vergunt in iniustam aliorum perniciem, etiam vi tormentorum coactus, aut metu amittendæ vitæ. *Idem n. 54.*

DISPVT. II. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

SEPVLTVRA.

De sepulturæ definitione, & in qua Ecclesia vnusquisque sepeliendus sit.

1 SEpultura Ecclesiastica est locus concauus in Ecclesiastico cæmeterio factus, in quo corpus catholici conquiescit. *L. 1. tit. 13. p. 1.*

2 Religiosi possunt habere cæmeteria in suis oratorijs. *Comm. DD.*

3 Olim solum personæ insignes in Ecclesijs sepeliebantur. *l. 11. tit. 13. p. 1.*

4 Venditio sepulturæ Ecclesiasticæ est simonia, ius autem, vt quis, & successores illius in ea sepeliantur, vendi potest. *Comm. DD.*

5 Qui 14. ætatis annum habent, pos-

sunt, sepulturam eligere siue viri sunt, siue fœminæ, etiam si sint sub patria potestate, vel serui exceptis religiosis. *c. licet.pater de sepul.in 6.*

6 Non valet electio sepulchri facta à patre pro filio impubere, nisi vbi sit contraria consuetudo, quæ vbique vigeat. *dic.c.licet pater.*

7 Qui mortuus est sine electione sepulchri sepeliendus est in sepulchro suorum maiorum, nisi sit consuetudo in contrarium. *c.1.de sepul.in 6.*

8 Cùm pater, & auus defuncti sepulti sunt in vna Ecclesia, in hac est sepeliendus, licet alij ascendentes sint in alia. Si verò pater sit in vna, auus, & alij ascendentes in alia, in hac est sepeliendus. *Glos.in c.is qui de sepul.in 6. Abbas in c. nos de sepult.* Si verò pater sit in vna, auus in alia, & alij ascendentes in alia, in paterna sepultura sepeliendus est ex consuetudine.

9 Cùm pater, & mater sunt in vna Ecclesia, & ascendentes in alia, consideranda est consuetudo; qua deficiente, sepeliendus est in Parochia. *F.Em.Roder. to.3.qq.reg.q.58.art.8.*

10 Filij naturales qui non elegerunt sepulturam, sepeliendi sunt cum patre, nisi is fuerit in dignitate constitutus, spurij autem cum matre nisi hæc fuerit illustris. *Comm.DD.*

11 Qui non elegit sepulturam, nec illam à progenitoribus habet, in ea Parochia sepeliendus est, in qua suscipiebat sacramenta. *c. ex parte, & c. in nostra de sepul.* Si autem habeat duas Parochias, obseruetur consuetudo, & sententia Episcopi.

12 Qui habet domicilium in ciuitate, & mortuus est in pago, in ciuitate sepeliendus est. *c.is qui sepul.in 6.*

13 Vxor defuncta non electo sepulchro, in sepulchro mariti sepelienda est. Si verò illa elegit sepulchrum, & ante maritum mortua est, si ille moriatur non electa sepultura, non est sepeliendus cum vxore. *D.c.is qui parag. mulier.*

14 Prælati Ecclesiæ, qui non elegerunt sepulturam, in sua Ecclesia sepeliendi sunt. *Comm. DD.*

15 Religiosis non licet sepulturam eligere, nisi forte longe essent à monasterio. *c.religiosi eod. tit. in 6.*

16 Nouitij etiam si in parentum suorum domibus è vita decedant, in monasterio, in quo erant nouitij, nisi aliam sepulturam elegerint, sepeliendi sunt. *Vill.tr.30.2.p.dif.2.*

17 Donati professi, qui distinctum habitum à sæcularibus afferunt, in suis monasterijs sepeliendi sunt, nisi fuerint coniugati.

18 Famuli religiosorum cùm sepulturam non eligunt in monasterijs sepeliendi sunt. *Ex priu. Iulij II. Vide Roder. to.2.qq.reg.q.67.art.2.*

19 Peregrini cùm non eligunt sepulturam in Parochia, in qua suscipiunt sacramenta sepeliendi sunt, nisi sit consuetudo, vt in Cathedrali sepeliantur. *Abb.in c.1.de sepult.*

20 Si Ecclesia, in qua quis sepeliendus est secundum ius fuerit interdicta, sepeliatur in parochia, & si hæc etiam fuerit interdicta in proximiore monasterio sepeliendus est. *Idem c. cum liberum de sepul.*

21 Qui recipit defunctum, & illum sepelit, vbi secundum ius sepeliendus non est, peccat mortaliter, & tenetur restituere cadauer si petatur, etiam si tantum ossa maneant. *c.animarum de sepult. in 9.*

22 Bonifacius VIII. prohibet sub sancta obedientia, ac sub interminatione damnationis æternæ omnibus religiosis, ac clericis sæcularibus, ne aliquem

quem inducantur iuret vel promittat se electurum esse sepulturam in illorum Ecclesijs, vel iam electam non mutaturum. *F.Em.Rod.to.1.qq.reg.q.58.art.7.* Quod si tales religiosi, vel clerici sic inductum in suis Ecclesijs sepelire præsumpserint, tenentur restituere corpus si petatur, & alia, quæ ob sepulturam receperunt. Quod si secus faciunt, Ecclesiæ ipsorum erunt interdictæ donec satisfaciant.

23 Aduertendum tamen prædictam prohibitionem non comprehendere eos, qui solùm consulunt, vel persuadent, non verò faciunt quod aliquis iuret, vel promittat, in ipsorum Ecclesijs se electurum sepulturam.

24 Non potest impediri sepultura propter debita defuncti, immò qui impedire præsumpserit, amittit ius ad debitum recipiendum. *L. F. Em. de sepul. violat.*

QVIBVS PERSONIS NEGANDA est sepultura Ecclesiastica?

25 Infidelibus Paganis, Iudæis, & Hæreticis, & his qui in torneamentis moriuntur neganda est. *c. Eccl. de cons. dist. 1. vel in duello.* Nec non ijs qui se ipsos interficiunt, & nunquam pœnituerunt.

26 Nec non his, qui annuæ Confessionis præceptum non adimpleuerunt, nisi signa contritionis ostenderint. *c. omnia vtriusque sexus de pœnit. & remis.*

27 Nec non monacho, qui proprietarius inuentus est, cùm clare constat de delicto. *super quodam in fin. c. monachus de statu monach.*

28 Statutum Carthusianorum de neganda Ecclesiastica sepultura ei, apud quem 12. nummi fuerint inuenti, intelligendum est de eo, qui hoc fecerit ex legis contemptu. *C. fin. de maled.*

29 Item negari debet blasphemis, & in peccato mortali morientibus, ni si signa contritionis ostenderit, Oppositum ab alijs probabiliter defenditur. *c. fin. de maled. c. quibus to. 3. q. 2. c. fures de fur.*

30 Meretrici inuentæ in domo lenonis, quam ipse gladio interfecit, non est neganda Ecclesiastica sepultura; furi tamen, vel adultero interfectis in ipso delicto negari debet, nisi signa dederint contritionis.

31 Nec non manifesto vsurario, vel in excommunicatione mortuo si sit denuntiatus. *c. quia de vsur. c. quamquam eodem tit. in 6.*

32 Item ei, qui aliquem sacerdotem suorum filiorum tutorem instituit. *c. neque apud 88. dist.*

33 Item puero sine Baptismo mortuo, nisi sit adhuc in matris vtero. Leproso autem nullo iure negatur. *Comm. DD.*

34 Aduertendum tandem prædictis casibus, quòd qui scienter contrarium fecerit, peccabit mortaliter. Quod si fuerit interdictus vel publicè excommunicatus, vel manifeste vsurarius, qui his sepulturam dederit, excommunicationem incurret.

SECTIO II.

QVIS FVNEBRES SVMPTVS facere teneatur.

1 HÆres tenetur facere funeris sumptus, pater filij, & dominus serui, vxoris autem extrahendi à dote ipsius. *Vill. to. 2. tr. 32. dif. 4.*

2 Cùm non fuerint facti ab his, qui facere tenentur, à quocumque alio fieri possunt moderate, & ipse potest solutionem exigere. *l. 12. lib. 13. b. 1.*

3 Cùm quis intestatus moritur, non tenetur

tenetur hæres totam quintam partem bonorum pro anima defuncti insumere, sed sufficiet facere, quod fieri solet pro similibus alijs. *Vill. vbi sup. n. 3.*

4 Cùm regularis extra conuentum sepelitur, superior eius tenetur funeris sumptus soluere. *Idem ibidem n. 4.*

5 Nouitij funus ex ipsius bonis patrimonialibus soluendum est. Quod si Abbas expensas fecerit, poterit repetere. *Roder. qq. reg. q. 60. art. 3.*

DE PRIVILEGIIS RELIGIOSORVM circa funera, & quas indulgentias lucrentur, qui cùm habitu religioso sepeliuntur.

6 Liberum est cuicumque fidelium Ecclesiasticam sepulturam in quorumcumque religiosorum mendicantium Ecclesijs eligere. *ex comp. priuileg. verb. sepult.*

7 Soli superiores religionum possunt concedere habitum sæcularibus, vt cum illo sepeliantur. *Sixt. IV. Clem. VII. dudum parag. per huiusmodi.*

8 Qui secum illum habent in mortis articulo, licet viui non fuerint illum induti, ex concessione Leonis X. plenariam indulgentiam consequuntur, & opus non est, vt dent eleemosynam ad vestiendum religiosum, cuius erat habitus. *Ex Leone X.*

AN LICEAT EXHVMARE DEFVNCTOS, vt expolientur vel vt aliò transferantur, vel ad alium effectum?

9 Exhumare defunctos ad eos spoliandos est peccatum mortale, sed sine obligatione restituendi. *l. 14 dit. 73. p. 5.*

10 Qui cadauer extrahit vt dilaceret, incurrit censuram supradictam; sed Prælatus, qui ad hoc præbet consensum licet mortaliter peccet, censuram non incurrit. *Vill. 1. p. tr. 17. dif. 15. n. 7.*

11 Licitum est deposita cadauera ex vna Ecclesia in aliam transferre. *Idem to. 2. tr. 31. dif. 6. n. 4.* Secus verò si ex professo ibi fuerint sepulta, nisi licentia ab Episcopo impetretur.

12 Religiosis mendicantibus licitum est ex priuilegio Leonis X. ex vna capella ad aliam consentientibus his, ad quos spectat, corpora defunctorum transferre. *Ex Leone X.*

VARIÆ CIRCA SEPVLTVRAM resolutiones.

13 Publico peccatori sine signo contritionis mortuo, vel in actu mortaliter malo non est neganda Ecclesiastica sepultura, nec priuandus Ecclesiæ suffragijs. *Dian. par. 5. tract. 3. ref. 99.* Idem dic de eo, qui in puteo mortuus, vel laqueo suspensus inuentus est, quia non constat an à se, vel ab alio fuerint interfecti.

14 Ad probandam sepulturæ electionem requiruntur duo, vel tres testes, immo sunt qui dicant sufficere dictum Confessarij. *Comm. DD.*

15 Excommunicatio lata in eos, qui excommunicatum non toleratum sepeliunt, solum comprehendit eos, qui suis manibus corpus defuncti terræ mandant, vel id fieri iubent, non verò comitantes, cantantes, vel lumina deferentes. *Dian. in comp. hoc verb. n. 2.*

16 Episcopus ex causa potest vnum in sepulchro alterius ipso etiam inuito sepelire. *Comm. DD.*

17 Nolle humare cadauera cum possit sine magno incommodo, cum non est alius qui faciat mortale est. *Comm. DD.*

18 Toto Passionis tempore licet in parasceue non liceat consecrare, possunt fidelium cadauera humari. *Comm. DD.*

DE

DE PORTIONE CANONICA, SEV quarta funeraria, & cui debeatur?

19 Portio Canonica est, quæ ex legatis debetur Episcopo, quæ in diuersis locis est, & vocatur quarta funeraria, sed in multis diœcesibus iam non est in vsu, & circa illam consuetudo seruanda est; *Vill. vbi sup. dif. 7. n. 1. c. ad antiquos, c. decernimus.*

20 Vt à solutione huius quartæ quis excusetur, præscriptione 40. annorum opus est, vel vt alij dicunt tempore immemoriali. *Vill. vbi sup. n. 2.*

21 Alia quarta funeralis debetur Parochiæ quando Parochianus extra illã sepultus est. *Idem vbi sup. n. 3.* Hæc verò in diuersis locis diuersimodè assignata est, sed frequentius est pars quarta. Vbi verò parochiæ, & Episcopo soluitur, Parochiæ prius soluenda est.

22 Quarta Parochialis est de his, quę in die funeris obueniunt, & de legatis Ecclesiæ in qua defunctus sepelitur, & non de alijs. *Comm. DD.*

23 Vbi religiosi debẽt soluere, quartam solùm de oblationibus factis inde funeris tenentur soluere, non verò de Missis, candelis, aut re alia. *Sylu. verb. can. port. infri.*

24 Monasteria Ordinum mendicantium, quæ quadraginta ab hinc annis, & non ante quartam soluunt, illam soluere non tenentur. *Ex Nicolao V.*

25 Non debetur quarta funeraria ex funere nouitij in monasterio sepulti, etiam si in parentum domo habitum retinens moriatur. Si verò iam æger habitum suscepit debetur. *Vill. vbi supra num. 10.*

SERVVS.

Quibus in casibus serui sibi acquirunt, retinentque dominium?

1 Est quando inter dominum, & seruum fit pactum, vt singulis diebus tot nummos domino acquirat, reliquos sibi retineat. *Vide Molin. de iur. tom. 1. tr. 2. disp. 38. & Vill. to. 2. tr. 10. dif. 5. n. 3.*

2 Cùm expressè, vel tacitè dominus aliquid donat seruo, vt sibi acquirat.

3 Cùm dominus, vel quiuis alius aliquid seruo restituit ob iniuriam factam illi in rebus, quæ domini non erant.

4 Cùm seruo aliquid legatum, vel donatum fuit ea conditione, vt ad dominum non pertineat, & tale erit quod pro acquirenda libertate donatur.

5 Cùm seruus aliquid lucratur ex proprijs bonis sine detrimento debiti obsequij.

6 Ex dictis infertur, quod si dominus aliquid ex his sibi vsurpet inuito seruò, restituere tenetur, & si nolit, poterit seruus occultè sibi recompensare.

7 Licitum est homini se ipsum vendere; sed seruandæ sunt conditiones videndæ apud Villalobos. *Villal. vbi sup. dif. 9. n. 7.*

8 Seruitus orta ex bello iusto est ex misericordia qua quis seruat quem poterat iustè occidere.

9 Ancillarum filij sunt serui; partus enim sequitur ventrem: dum tamen mater in conceptione, vel in partu, vel in tempore intermedio non fuerit saltem per momentum libera. *Idem vbi sup. nu. 6.*

10 An seruus captus in bello iusto peccet fugiendo, & teneatur domino restituere, alij negant, alij affirmant probabilius, etiam si non promisisset non fugere. *Molin. disp. 37.*

11 Capti

11 Capti à Turcis, vel alijs infidelibus non solum possunt licitè fugere, sed & ab eis surripere quæcumque potuerint cessante scandalo. *Sà hoc verb. n. 1.*

12 Christianus etiam hæreticus captus in bello iusto ab alijs Christianis nõ fit seruus ex consuetudine, sed potest detineri donec redimatur. *Comm. DD.*

13 Apostatæ à fide quales sunt Granatenses, Saraceni possunt in seruitutẽ redigi, & illorum filij, si sub hac conditione parentes eorum fidem seruare promiserunt. *Sà hoc verb.*

14 Apostatarum filijs impuberibus in regno Granatensi libertatem donauit Philippus II. licet secundum probabiliorem sententiam posset illos in seruitutem redigere. *Idem vbi sup.*

15 Redemptus ab hostibus debet redemptori pretium, vel seruitium per quinquennium. *Idem vbi sup.*

16 Seruus fit liber cum habetur pro derelicto, vt si exponatur infans domino sciente, aut non contradicente, aut à domino æger deseratur, aut ei negentur alimenta, aut ordinentur domino sciente, & non contradicente, aut si dominus sit hæreticus, aut infidelis, & fugiat seruus ad Ecclesiam, aut si dominus ancillam violare velit, & illa fugiat, aut si illam habuit concubinam vsque ad mortem cum posset ducere, & de illa nihil disposuit. *Sylu. verb. seruitus, nu. 5.*

17 Libertus debet patrono egenti alimenta, & decedenti absque liberis succedit patronus ab intestato. *Idem verb. manumissio, n. 6.*

18 Seruus crudeliter tractatus à domino potest illum compellere, vt se alteri vendat. Idem dic de ancilla à domino ad luxuriam prouocata. *Comm. DD.*

19 Pater potest filium vendere etiã inuitum in extrema necessitate. *Nauar. apud Auilam in comp. hoc verb.*

20 Non licet seruum emere iniustè possessum, nisi esset destinatus in cibum, vel in mortem, & tunc etiam inuito emptore posset se ipsum redimere dato pretio, nec potest alteri vendi, nisi secundus emptor de modo primę emptionis admoneatur.

21 Mala fide emit serum, qui credit publicam esse famam iniustè fuisse captum. *Idem vbi sup.*

22 Damnatus ad mortem concedente iudice, vel statuto, vt se possit redimere, potest se vendere pretio redemptionis. *Nauar. c. 24. n. 17.*

23 Seruus contra voluntatem domini coniugatus potest vendi extra oppidum, si in eo non potest vendi sine damno ipsius domini. *Comm. DD.*

24 Furtum serui à domino maiorem quantitatem exigit quam ab alio, vt sit peccatum mortale, & si furetur, vt sibi vel filijs, vel vxori vestem, vel similia emat, non peccabit, nisi sit in magna quantitate. *Authoris Placitum.*

SIGILLVM CONFESSIONIS.

Vide verbum *Confessio*.

1 Ad reuelationem peccati complicis sufficit licentia pœnitentis, & si contrarium probabile sit. *Dian. in comp. hoc verb. n. 1.*

2 Qui scit ex confessione aliquem Confessorem non esse Sacerdotem, potest immò debet cum eo non confiteri; & qui scit vitæ suæ insidias parari, potest è domo non exire, & armis se instruere. *Idem vbi sup. n. 2.*

3 Potest quis suffragium negare ei, quem in Confessione cognouit indignũ, si præter peccata habet alios defectus ætatis, vel scientæ &c. secus non debet. *Idem vbi sup. n. 3.*

4 Qui

4 Qui alio honesto titulo non potest mortem fugere nisi reuelando peccatū in Confessione cognitum, debet prius eligere millies mori, quam sigillum frãgere. *Suar. apud Dianam p.3.tr.4.res.76.* Si autem est in peccato mortali, conteratur de illo.

5 Decretum Clementis VIII. de non vtendo notitia in Confessione habita in regimine exteriori, dicunt quidam non obligare, quando imminet graue damnum reipublicæ, vel proximo. *Vide Dian.p.4.tract.4.res.202.*

6 Si Confessarius interrogetur de meretrice pœnitente an confessa fuerit fornicationem non debet negare, nec affirmare, sed eludere responsionem dicendo se suo munere functum esse.

7 Qui non potest aliter crimen fateri, non debet reuelare peccatum alterius. *Comm.DD.*

8 Quando Confessarius incidit in aliquem defectum in Confessione, verbi gratia, si iusserit pœnitenti, quod non debebat restituere, non potest nisi habita expressa licentia ab illo eum admonere, quam si neget Confessarius excusatur, & error in pœnitentem transfertur. *Fagundez apud Dian. in comp. hoc verb.* Quod verum est etiam si statim post finitam Confessionem Confessarius errorem deprehenderit. Imnò in sequentibus Confessionibus non licet cum pœnitente agere de prioribus, nisi habita prædicta licentia; sed cum se pœnitens in eis subijciat sub eodem sigillo directioni Confessarij licentiam dare videtur, vt in his instruatur, quæ ad illius animæ salutem spectant, nec læditur in hoc sigillum. *Placitum authoris.*

9 Quod quis dicit alteri tanquam in confessione, sed nec se accusando, nec in ordine ab absolutionem, non obligat sub ratione sigilli, sed vt secretum naturale. *Comm. DD.*

10 Cùm quis clam accedit ad confitendum Confessario dicens se nolle ab alio sciri confessum esse, si hoc solùm recusetur fit contra sigillum. *Regin. apud Dian. vbi sup. n. 7.*

11 An qui dicit pœnitentem sibi minutissimis peccatis scrupulosi caput obtudisse sigillum violet, alij aiūt, alij negant probabilius; fatentur tamen periculosum esse loquendi modum, quia odiosam Confessionem reddit. *Gran. apud Dian. vbi sup. num. 7. docet contrarium.*

12 Quę in Confessione dicuntur concomitanter, & pœnitens deseruire putat ad detegenda peccata continentur sub sigillo. *Comm. DD.* Idem est de defectibus naturalibus pœnitentis. Itemque de his quæ ad alios pertinent etiam si non sint peccata. Secus verò si sint virtutes, & dona, quia hæc non dicuntur ad peccata explicanda. Sunt tamen hæc etiam tacenda si pœnitens velit sub secreto naturali.

13 Cùm pœnitens fatetur se habere intentionem de præsenti aliquem occidendi, si hoc dicat animo se accusandi, clauditur sub sigillo. Secus verò si per medium simplicis narrationis, vel vt Confessarium inducat ad simile peccatū perpetrandum. Vnde si quis accederet sine vllo dolore, & emendationis proposito non esset sigilli, sed tantum secreti naturalis obligatio. *Dian.par.5.tr. 11.res. 15.*

14 Frangit sigillum Confessarius dicens pœnitentiam datam pro mortalibus, vel pro grauibus venialibus: Pœnitens autem nunquam frangit sigillum sibi impositam pœnitentiám reuelans, peccat tamen si eo animo reuelet, vt Confessario detrahat. *Comm.DD.*

15 Qui dicit certum genus peccatorum committi in tali ciuitate, non fran-

git sigillum. *Dian. p. 2. tr. 15. ref. 13.* Si tamen coram pusillis dicat qui possint scandalizari peccat grauiter. Frangeret tamen si diceret se audiuisse graue aliquod peccatum in certo monasterio, etsi personam non nominaret. Immo etsi non nominaret monasterium dicens in ordine quodam committi graue peccatum. Iste tamen puniendus non esset pæna ordinaria.

16 Confessarius tenetur dare schedulam pœnitenti, quem non absoluit si illam petat, ne detur suspicio de peccato mortali. *Conink. apud Dian. in comp. hoc verb. n. 13.*

17 Nec potest dicere se illum non absoluisse, quia faciet contra sigillum, nisi declaret aliquam iustam, & honestam causam negatæ absolutionis.

18 Si pœnitens in Confessione complicem declarauit, tenetur Confessarius sub sigillo illum occultare. *Comm. DD.*

19 Non potest superior alicuius domus dicere prouinciali in illa sæpe peti facultatem ad absoluendum de reseruatis. *Dian. vbi sup.*

20 Qui chartam inuenit vbi scripta erant peccata, vel confessa, vel confitenda, tenetur illa occultare sub sigillo Confessionis secundùm probabiliorem sententiam. *Idem vbi sup. n. 17.*

21 Quando in naufragio plures publicè confitentur, omnes qui audiunt tenentur sub sigillo; & laicus qui in simili conflictu audit peccata alterius, putās per ignorantiam posse illum absoluere, & multo magis si fingat se esse Sacerdotem. Idem dic de interprete. *Sua. apud Dia. vbi sup. nu. 16.*

22 Cùm pænitens aliquem contulit in ordine ad Confessionem etiam alteri fa iendam consultus tenetur sub Confe sionis sigillo. *Comm. DD.*

23 Cùm Confessarius de licentia pœnitentis peccata illius reuelat theologo ad consulendum, violat sigillum theologus si alteri reuelet secundùm probabiliorem. *Fagund. apud Dia. vbi sup.*

24 Pœna Confessarij reuelantis peccatum auditum in Confessione est depositio ab omni munere Sacerdotali, & perpetua reclusio in monasterio. *Suar. apud Dia. vbi sup.* Sed vtræque requirunt sententiam, nec comprehendunt alios, qui præter Confessarium sigillo obligantur.

25 Si aliquid ignominiosum, quod non sit peccatum reuelet Confessarius non punitur pæna ordinaria, & nullo casu sit irregularis, quia talis pæna nullo iure statuta inuenitur. *Dian. vbi sup. num. 21.*

26 An qui cum ipso pænitente agit de peccatis auditis in alia Confessione sine licentia illius puniēdus sit pæna ordinaria, alij aiunt, alij negant probabilius. *Gran. Dian. vbi sup.*

DISPVTATIO III.

SECTIO PRIMA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

SIMONIA.

1 Simonia est studiosa voluntas emendi, vel vendendi rem spiritualem, vel ei anexam. *Comm. DD.*

2 Grauitas huius peccati colligitur ex pœnis, quibus in iure punitur.

3 In hoc peccato licet posset grauitas eius minui ratione indeliberationis, inaduertentiæ, & ignorantiæ, ita vt aliquando sit venia le tantum; sed hoc non potest contingere ratione leuitatis materiæ. *Suar. to. 1. de rel. art. lib. 4. c. 3.*

4 Non potest aliquid dari pro re spirituali

rituali tanquam principalis causa, bene tamen vt impulsiua, sine qua non, si fiat principaliter propter aliam causam. *c. non satis de sim. & D. Thom. Quod lib. 2. art. 1.*

5 Qui administrat res spirituales principaliter ob bonum spirituale, potest minus principaliter intendere stipendum temporale. *Comm. DD.*

6 Qui principaliter surgit ad matutinum ob stipendium, seu distributionem, & qui seruit Episcopo principaliter propter beneficium sibi dandum, non excusantur à simonia; possunt tamen secundario id intendere. *c. si officium 59.*

7 Qui accipit stipendium, vel eleemosynam pro labore annexo rei spirituali, vt Missæ celebrationi, vel verbi Dei prædicationi non committit simoniam. *c. ad Apost. de simon.* Idem dic de eo qui principaliter mutuo dedit pecuniam Episcopo vt illi benefaceret, & secundario vt gratiam haberet ad consequendum beneficium.

8 Qui dat aliquid non vt pretium rei spiritualis, sed ob aliam rationem non est simoniacus. *D. Tho. 2. 2. q. 100. art. 3.*

9 Qui promittit alicui pretium pro re spirituali animo illum decipiendi peccat, non tamen est simoniacus. *Less. lib. 2. d. 35.*

10 Simonia alia prohibita quia simonia, alia simonia, quia prohibita, vt permutare beneficia authoritate propria, vel vendere officia Sacristæ, Procuratoris, vel Protectoris bonorum temporalium Ecclesiæ. *Suar. 1. de rel. tr. 3. l. 4. c. 31.* Sunt qui teneant hanc non esse simoniam, nisi quoad pœnas. Contraria autem sententia est probabilior.

11 Papa si, quod Deus auertat, caderet rem spiritualem, esset simoniacus, sed non subiaceret pænis iuris positiui, sicut nec qui ab eo emeret.

12 Si calix ob consecrationem iuris venderetur esse simonia. *c. quæsitum c. penul. ret. permut.*

AN SIT SIMONIA REM SPIRITVALEM cum alia spirituali permutare?

13 Si vtraque habet annexam rem temporalem licitum est illas permutare. *Vill. tr. 37. dif. 3. n. 1.*

14 Cùm permutantur res spirituales, quæ habent annexa; res temporales, si fiat sine authoritate superioris est simonia. *Idem vbi sup.*

AN SIT SIMONIA PERMVTARE beneficium Ecclesiasticum cum pensione?

15 Non licet hoc facere sine authoritate superioris, Papa verò posset in se recipere beneficium, & pensionem, & distribuere in volentes permutare; aliter non potest licitè fieri, neque à Papa si pensio est temporalis. *Suar. 1. de relig. 11. 3.*

16 Si pensio spiritualis instituta est in beneficium Ecclesiasticum, potest permutari in manu Episcopi cum alio beneficio. *Idem vbi sup. n. 2.*

AN POSSIT IN PERMVTATIONE inæqualium beneficiorum fieri naturalis recompensatio.

17 Si inæqualitas est ratione dignitatis non potest recompensari pecunia. *Comm. DD.*

18 Permutare beneficium magis pingue cum minus pingui sine authoritate superioris est simonia. *Vill. vbi sup. dif. 5.* Compensatio autem potest fieri à Papa duplici modo; vel auferendo à beneficio pinguiore partem illam in qua superat minus pingue, faciens illam ex spirituali temporalem, vel permittendo quod detur pecunia non pro fructi-

bus beneficij, sed in sustentationem habentis vnius pingue.

19 Permutare beneficia inæqualia in temporalibus posita pensione in pinguiore non est simonia, sed fieri non potest sine licentia Papæ. *Idem n.4.*

20 Cùm beneficia sunt æqualia in fructibus, & vnum superat aliud in dignitate, potest Papa pensionem ponere in digniori, non vt pretium dignitatis, sed præmium personæ benemeritæ, & in sustentationem illius. *Idem n. 5.*

AN SIT SIMONIA VENDERE *cessationem ab vsu rerum spiritualium.*

21 Vendere cessationem actus debiti iurisdictionis spiritualis est simonia. *Suar. de relig. to.1. lib. 4. c.27.* Vt si quis ob acceptam pecuniam negaret absolutionem pœnitenti bene disposito. Aliæ autem cessationes ab vsu iterum spiritualim non sunt simonia.

AN SIT SIMONIA DARE ALICVI *pecuniam, vt renunciet beneficio Ecclesiastico?*

22 Si quis pecuniam dat intuitu, vt beneficium acquirat sibi, vel consanguineo est simonia. *Comm. DD.*

AN SCIENTIAM VENDERE SIT *simonia.*

23 Non est simonia vendere scientias naturales, & eas propter stipendium docere. *Comm. DD.* Idem dic de sacra Theologia, sed actus eius v.g. prædicationem vendere simonia est; ad sustentationem verò vt eleemosyna potest à prædicatore aliquid repeti.

24 Pro responsione casus ad sedendas conscientias non potest Theologus pecuniam recipere sine nota simoniæ. *Vill. vbi sup. dis. 8. n. 2.*

AN SIT SIMONIA RECIPERE *pretium pro sacramentis, vel pro labore, vel pro sustentatione ministri?*

25 Vendere sacramenta, vel materiam proximam non verò remotam est simonia. *Comm. DD.* Item recipere aliquid pro labore necessario cum ipsa sacramenti administratione coniuncto. Contrarium tamen viri docti defendunt. *Vide Vill. vbi sup.*

26 Labor extrinsecus sacramento non necessarius potest vendi. *Comm. DD.*

27 Pro obligatione administrandi sacramenta, vel prædicandi potest pretium recipi. *Comm. DD.*

28 Minister ratione sustentationis potest pretium recipere etiam si sit diues. *Comm. DD.*

29 Pacisci circa prædicta non est simonia de iure diuino, nec de positiuo, in foro interiori. *Nauar. c.23. n.102.*

30 Cùm quis mouetur ad faciendum opus spirituale propter stipendum, & sine illo non faceret, non est simonia nisi stipendium sit finis principalis. *Vill. vbi sup.*

AN IN GRAVI, VEL EXTREMA *necessitate emere sacramenta sit simonia.*

31 Sacramenta emere est intrinsecè malum, & ideo illicitum etiam in extrema necessitate. Sed nihilominus ad remouendum impedimentum prauæ voluntatis nolentis aliter administrare sacramentum, licitum est pecuniam dare in extrema necessitate. *Comm. DD.*

32 Si hæreticus caperet formas consecratas, & nollet eas dare nisi ob pecuniam, licitum esset eas pretio redimere; quia hic non emitur sacramentum, sed tollitur improbæ voluntatis impedimentum. *Comm. DD.*

AN

AN LICEAT PECVNIAM DARE *pro rebus spiritualibus, quæ habent aliquid corporale.*

33 Cùm in rebus spirituale est principale, & accessorium corporale, vt in prædicatione Euangelij, temporale vt labor, vendi non potest, quia accessorium sequitur naturam principalis. *Vill. vbi sup. dis. 11. n. 2.*

34 Cùm visitatur Ecclesia, potest aliquid recipi pro sustentatione ministri. *Comm. DD.*

35 Cùm in rebus corporale est principale, & spirituale accessorium, vt in calicibus, & ornamentis, Ecclesiæ vendi & emi licitè possunt, sed non pretio maiore, eo quòd sint benedictæ. *Vill. vbi sup. nu. 4.* Ob hanc rationem licitum est vendere cereos Agnos, & Romæ veneunt.

AN LICEAT VENDERE SEPVLTVRAM?

36 Infidelibus potest vendi sepultura extra locum sacrum. *Comm. DD.*

37 Ecclesiasticam sepulturam vendere etiam fidelibus simonia est. *c. non satis c. cum in Eccl. de sim.*

38 Ius verò sepulturæ licitè venditur, & maiore pretio cùm est in dignore loco. *c. ad Apostolicam de sim.*

39 Non possunt clerici ob funeris officium pretium ferre; possunt tamen vt faciunt maiore pompa, vel pro sustentatione ministri.

SECTIO II.

AN SIT SIMONIA PRETIVM *recipere pro religionis ingressu?*

1 Simonia est aliquid dare, vt quis in religione recipiatur. *c. non satis c. cum in Ecclesia de simon.*

2 Qui per simoniam ignoranter receptus est in religionem, debet si potest sine scandalo habitum deserere, donec purgetur simonia, & iterum recipi. *c. de regularibus.* Si autem hoc fieri nequeat, recipiatur in alio conuentu eiusdem ordinis.

3 In conuentu paupere potest aliquid recipi pro nouitij sustentatione, & idem potest fieri in diuite, & quod in contrarium dicitur in *c. quoniam de simonia*, iam non est in vsu. *Comm. DD.*

AN SIT SIMONIA PRETIVM *dare pro receptione habituum Ordinum militarium?*

4 Quod attinet ad fratres, idem dicendum est quod de reliquis religiosis. *Comm. DD.*

5 An verò equites possint pretium dare pro receptione habitus alij dicunt esse simoniam, alij non esse simoniam esse verò peccatum mortale. *Suar. 1. de relig. 13. lib. 4. c. 27.*

AN SIT SIMONIA INVITARE *aliquem ad Baptismum ei donanda, vel promittendo aliquod pretium.*

6 Licitum est, sine pacto tamen, aliquam munera donare, vel promittere alicui, vt ad Baptismum, vel ad religionem afficiatur.

7 Etiam est licitum dare pecuniam alicui ad tollendum impedimentum, quod eum detinet. *Comm. DD.*

AN SIT SIMONIA DARE RES *parui valoris pro spiritualibus?*

8 In foro exteriori non præsumitur esse simonia; in interiori tamen, si verè eo animo datur, vt pretium sit rei spiritualis erit simonia. *Villal. vbi sup. dis. 16. num. 1.*

AN SIT SIMONIA DICERE, NON ero tibi ingratus, vel quando aliquis errauit Doctoris consilium sequendo?

9 Si verba vrbanitatis gratia ſolum dicantur, non eſt ſimonia; ſecus verò ſi dicantur ad mouendum animum alicuius, vt conferat beneficium. *Comm. DD.*

10 Qui dubitat an in aliquo caſu committatur ſimonia vel non, & conſulit Doctorem à quo non credit ſe forę decipiendum non peccat, nec committit ſimoniam etiamſi à Doctore deceptus ſit. *Comm. DD.*

AN SIT SIMONIA IVS PATRONATVS vendere?

11 Hoc ius patronatus non eſt res ſpiritualis, ſed quod annexum rei ſpirituali. *Comm. DD.*

12 Iuſpatronatus vendere eſt ſimonia per ſe de iure diuino & naturali, & idem dic de actu præſentandi. *c. de iure patronat.*

13 Cùm venditur res, cui annexum non eſt ius patronatus, non eſt ſimonia. *Comm. DD.*

14 Cùm ius patronatus eſt litigioſum, eſt ſimonia præſentare aliquem ſub ea conditione, vt litis expenſas ſoluat. *Vill. vbi ſup. dif. 18. nu. 4.* Secus verò ſi non præſentetur ſub ea conditione, ſed ipſe litiget ſuis expenſis, vt ius ſuum ſeruet indemne.

15 Non licet hæredis ius patronatus cedere in cohæredem per modum recompenſationis, quia maiorem partem accepit. *Idem vbi ſup. n. 5.*

16 Qui Iuſpatronatus acquirit eo animo, vt ſuum præſentet filium, iure patronatus priuatus eſt. *c. qui a clerici de iur. patr.*

AN SINT MATERIA SIMONIÆ actus iuriſdictionis Eccleſiaſtica in foro exteriori, vel interiori.

17 Actus iuriſdictionis Eccleſiaſticæ in foro interiori ſunt materia ſimoniæ. *c. nemo de ſimon.*

18 Eſt etiam ſimonia iuriſdictionem exteriorem vendere, etiam ſi agatur de re politica. *D. Tho. 2. 2. q. 110. art. 3.*

19 Romę licitè poſſunt vendi à Papa aliqua officia, vt cameræ clericatus, & ſimilia, quia S. Pontifex ſeparat temporale à ſpirituali, & id licitè vendit. *Comm. DD.*

20 Diſpenſationes non poſſunt licitè vendi neque à Papa, ſed recipi poteſt aliquod pretium pro miniſtrorum ſuſtentatione, vel per modum commutationis in eleemoſynam pro loco pio, vel quando propter delictum commiſſum petitur diſpenſatio impedimenti incurſi, applicatur vt pœna Cameræ Apoſtolicæ. *Vill. vbi ſup. n. 7.*

21 Epiſcopi nihil poſſunt pro diſpenſationibus accipere, poſſunt tamen iubere, vt detur aliqua eleemoſyna per modum commutationis. *Trid. ſeſ. 25. c. 18. de refor.*

AN NOTARIVS EPISCOPI POSSIT aliquid recipere pro titulis Ordinum.

22 Nihil poſſunt recipere pro charta, voce, calamo vel ſigillo, poſſunt tamen per modum ſuſtentationis. *c. 1. de ſimon.*

23 Epiſcopi committerent ſimoniam ſi aliquid reciperent pro Ordinum collatioue. Si tamen poſt datus Ordines ipſi vel eorum Notarij aliquid ſine pacto reciperent non eſſet ſimonia. *Vill. vbi ſup. dif. 20. n. 3.*

AN

AN EXAMINATORES BENEFICIORVM simoniam committunt aliquid accipiendo, & examinanti illud dando.

24 Non possunt aliquid ob examen recipere, bene tamen stipendia consueta pro labore, & in hoc consuetudo consulenda est. *Trid.sess.24.de ref.*

AN SIMONIA SIT VENDERE officia Ecclesiæ temporalia, & illorum actus.

25 Officia oeconomi, vice domini, sacristæ, aduocati, Castaldi, & similia vendere simonia est, quia prohibita, licet tamen illorum opera vendere. *Saluat.1.q.4.4.c.si quis Ep.1.q.1.*

AN LICEAT DARE PECVNIAM electoribus, vt eligant dignum ad Ecclesiasticam dignitatem.

26 Cùm electores parati sunt ad indigni electionem, licitum est illis dare pecuniam, vt dignum eligant. *Vill. vbi sup.dif.23.n.1.*

27 Non est simonia dare pecuniam electoribus, vt eligant dignum in communi. Si autem detur, vt eligatur aliquis in particulari etiam dignior est simonia. *Idem vbi sup.nu.3.*

AN SIT SIMONIA PACISCI INTER electores, quod alius in hac electione huic det suffragium, & alius in alia suffragetur pro altero.

28 Hoc facere est simonia de iure positiuo, non tamen erit si non sit pactum, sed tantum detur spes, vt contingit cum alius alij dicit: Faue mihi nunc tuo suffragio, & ego data occasione fauorem meum tibi præstabo. *c. cum pridem c.fin.de pact.*

AN LICEAT PECVNIAM DARE pro matrimonio?

29 Pecuniam dare pro matrimonio vt sacramento simonia est. Secus verò si detur pro eo, vt naturali contractu. *D. Th.2.2.q.101.art.2.*

31 Non licet pretium recipere pro benedictionibus nuptialibus, ni detur spontaneè ad sustentationem ministri. *c. cum in Eccl. c. suam, de sim.*

AN SIT SIMONIA DARE BENEFICIVM, vel quamlibet rem spiritualem pro qualibet temporali?

32 Quisquis res Ecclesiasticas non ad quod institutæ sunt, sed ad propria lucra munere linguæ, vel obsequij, vel pecuniæ largitur, vt adipiscatur, simoniacus est ex *c. Saluator 1. q. 3.* Intellige cùm dantur in pretium rei spiritualis principaliter.

33 Si quis daret beneficium ob vanã gloriam non esset simoniacus, sed vanus. *Comm. DD. Villal. vbi sup. dif. 16. num. 2.*

34 Munere à lingua tunc solùm incurritur simonia, cùm ex munere lingua speratur temporalis vtilitas, & ob illam res Ecclesiastica confertur. *Comm. DD.*

35 Dare beneficium ob consanguinitatem, vel amicitiam est peccatum, non verò simonia. Idem dic de eo, qui ob timorem ne ex alicuius excidat gratia dat alicui beneficium.

AN MEDIATOR SIMONIÆ SIT simoniacus.

36 Non solùm est simoniacus, sed incurrit excommunicationem, & qui illi ob mediationem præbet pecuniam est etiam simoniacus. *Extrau. 2. de simon.*

37 Qui Papæ familiaribus aliquid præstant præcipue, vt illorum sibi amicitiam concilient, & secundario vt data occasione per eos à Papa beneficium consequantur non sunt simoniaci. *Comm. DD.*

38 Qui per simoniam ab alio commissam

missam ignorans beneficium consecutus est, tenetur statim, ac sciuit beneficium restinguere, sed non fructus bona fide perceptos. *c. de simon. c. de regul. de sim. extrau. 2. de sim.*

QVO IVRE SIT SIMONIA VENDERE beneficia Ecclesiastica.

139 Iure diuino est simonia vendere beneficia Ecclesiastica, etiam si non habeant administrationem Ordinis, nec clauum Ecclesiæ secundum probabiliorem. *D.Tho. 2.2.q.* 100. *art.* 4.

40 Licitum est Papæ dare beneficium vni, & redditus alteri, & sic separati redditus vendi possunt. *Suar. p.* 1. *de relig. tract.* 3. *lib.* 4.

SECTIO III.

AN PENSIONES VENDERE, vel redimere sit Simonia.

1 PEnsiones laicæ, quæ laicis reddi solent licite venduntur. *Comm. DD.* Ecclesiasticæ verò, quæ clericis assignari solent sine simonia vendi non possunt. Pensiones aliæ sunt mediæ, quæ nec omnino laicæ, nec omnino sunt Ecclesiasticæ, vt quæ datur Parocho seni ad sustentationem. An verò tales possint vendi sine simonia, vel redemi alij aiunt, alij negant probabilius, nisi de licentia Papæ. *Vill. vbi sup. dis.* 29. *n.* 3.

AN SIT SIMONIA TEMPORALI pretio redimere vexationem in acquisitione beneficij.

2 Qui temporali pretio redimit vexationem ante adeptum beneficium est simoniacus. Si tamen pecunia remoueat eum, qui obesse tantum prodesse, autem non potest, non erit simoniacus. *idem vbi sup. dis.* 30. *num.* 1.

3 Cùm quis numerum largitione impedit, ne quis consequatur beneficiú, quod dignè petit, hanc vexationem pecunia redimere non est simonia. *Idem vbi sup. n.* 3.

4 Postquam quis ius habet ad beneficium, potest remouere pretio impedimenta, & vexationem redimere. *C. dilectus de simon.* Quod etiam verum est ad remouendum impedimentum, & redimendam vexationem in acquirenda possessione.

5 Non licet ante beneficij collationem, cum adhuc sub lite est, compositionem facere assignando pensionem, sine Papæ authoritate, causa autem iusta est, vt ab eo concedatur. *Vill. vbi sup. n.* 5.

6 Pecuniam oppositori dare, ne aliquam exceptionem obijciat simonia est. *Nauar. cons.* 40.*n.*1.*de sum.*

AN RESIGNARE BENEFICIVM, vel fidei alicuius committere simonia sit?

7 Cùm quis beneficium resignat in fauorem alterius sperans ab illo aliquod pretium, vel pretio æstimabile, est simonia si sit pactum expressum, vel tacitum. *Comm. DD.*

8 Qui beneficio renunciauit principaliter, vt detur digno, sperans minus principaliter se accepturum esse aliquã pensionem, vel pecuniam sine pacto non est simoniacus. *Comm. DD.*

AN SIMONIA SIT CVM BENEFICIVM renuntiatur in fauorem tertij cum illa clausula, non aliter, nec alius.

9 Cùm renuntiatur in fauorem tertij non potest renunciari coram Ordinario, sed debet fieri coram S. Pontifice, qui tenetur ei beneficium conferre in cuius fauorem renunciatur. *Vill. vbi sup. dis.* 32.

10 Non possunt fieri renunciationes reci-

reciprocæ cùm pensionis onere in manibus Episcopi. *Suar. vbi sup. n. 13.*

AN SIMONIA SIT CVM IS, QVI renuntiat, & is in quem renuntiatur dicunt beneficium pinguius esse quam verè est, vt in eo pensio assignetur?

11 Gratia facta in hoc casu à Papa est surreptitia, & nulla. An verò in prædicto casu sit simonia, alij negant, alij aiunt probabilius si sit pactum. *Vill. vbi sup. dis. 33. n. 3.*

SECTIO IV.

DE POENIS SIMONIACI.

1 SImonia non habet vllam pœnam ipso facto, nisi committatur in ipso religionis ingressu, in Ordinibus, vel beneficijs. *Sylu. verb. sim. q. 19.*

2 In foro exteriori habet varias pænas pro qualitate delicti. *Vide Salced. in pr. c. 91.*

3 Qui præsumunt dare, vel accipere pretium pro religionis ingressu manent excommunicati. Quod si Capitulum sit manet suspensum. *Vill. vbi sup. dis. 34. num. 3.*

4 Qui Ordines confert ob pecuniam, incurrit excommunicationem, & suspensionem. Idem dic de eo qui accipit nisi eo ignorante commissa sit simonia. *extr. cum detestabile de sim.*

5 Qui beneficium dat, vel accipit simoniacè incurrit, excommunicationem, & qui accipit si simonia sit realis non acquirit ad illud ius, nec prodest illi possessio triennalis. *c. nobis iuncta gloss. & c. sicut diuinct. de sim.*

6 Cùm simonia dolo alicuius, & sine culpa accipientis beneficium commissa est, beneficium resignare beneficiarius tenetur.

7 Si Papa, quod Deus auertat, electus esset per simoniam à duabus partibus consistorij, renunciare non teneretur. *c. licet de elect.*

AN OMNES SIMONIACI POENAS à iure statutas incurrant?

8 Simoniacus mentalis, qui voluit rem spiritualem emere, vel vendere, & neutrum fecit, peccat sed nullam pœnam incurrit. *Comm. DD.*

9 Simoniacus mentalis, qui dat rem temporalem pro spirituali, sed sine pacto, & intentione occulta, non incurrit excommunicationem. *Vill. vbi sup. dis. 35. n. 7.*

10 Simoniacus conuentionalis quādo à nulla parte executioni mandata est simonia non incurrit excommunicationem. *Comm. DD.*

11 Simoniacus realis fictitius non incurrit pænas in foro interiori, in exteriori autem potest puniri. *Comm. DD.*

12 Qui realem simoniam commisit incurrit pœnas omnes a iure positas, & tenetur resignare beneficium ante sententiam iudicis, & fructus restituere nō solum præceptos, sed etiam percipiendos à diligentiori. *Villal. vbi supra, dis. 6. nu. 10.*

13 Qui per simoniam non à se, sed ab alio factam beneficium ignoranter accepit licet pænas euadat, tenetur statim, ac cognouerit etiam ante sententiam iudicis beneficium resignare. *c. de sim. c. de reg. de sim.*

AN MENTALIS SIMONIACVS opere secuto teneatur resignare beneficium, & fructus perceptos restituere.

14 Cùm simonia est solo iure positiuo prohibita mentalis, simoniacus non tenetur resignare beneficium, nec fructus, nec pretium receptum restituere. *D. Tho. 2. 2 q. 33. art. 2.* Solo iure positiuo prohibitum est vendere aliqua officia

temporalia, quæ annexa sunt spiritualibus, vt officia Procuratoris, oeconomi, & similium.

15 Cum quis tenetur ex iustitia Sacramentum administrare, & recipit pretium, tenetur illud restituere. *Vill. vbi sup. n. 2.* Idem dic de eo qui tenebatur ex iustitia beneficium conferre, & pretium recepit.

16 Cùm simonia est iure diuino prohibita, & solum mentalis opere etiam secuto non tenetur simoniacus pretium restituere, nec resignare beneficium secundùm probabiliorem. *Idem vbi sup. num. 4.*

AN SIMONIACVS CONVENTIONALIS quando simonia ex sola vna parte executioni mandata est pœnas à iure impositas incurrat.

17 Dum venditio ex vtraque parte consummata non est, pœnæ non incurruntur secundum probabiliorem. *Comm. DD.*

18 Qui hanc simoniam incurrit, & celebrauit ante illius consummationem non fit irregularis. *Felin. in c. Rodolp. col. fin. de re col.*

19 Probabilius est, quod in foro interiori censura non retrotrahitur, & ideo si à principio simonia ab vtraque parte consummata non fuit, cum postea consummatur, censura in foro exteriori tantum incurritur. *Les. de iust. c. 15. disp. 27.*

QVAS POENAS INCVRRAT simoniacus confidentialis, & quomodo probetur hæc simonia.

20 Qui verè non fuit simoniacus cõfidentialis, sed pro tali habitus fuit in foro exteriori pœnas à iure impositas non incurret.

21 Pænas illius, qui vere simoniacus fuit confidentialis vide *in c. humanæ aures 11. q. 5.* Talis statim, ac beneficium recipit manet excommunicatus antequam alius, quod promittit adimpleat, & tenetur resignare illud ante sententiam iudicis.

22 Mediatores in hac simonia ipso facto manent excommunicati.

AN QVI PERMVTAT SIMONIACE beneficium incurrat easdem pœnas quas qui emit, & vendit?

23 Respondetur affirmatiuè, estque communis DD. sententia, & habetur in iure canonico. *extr. de simon.*

CVI RESTITVENDVM SIT ACQVISITVM per simoniam, & quando?

24 Cùm pactum rescissum fuit ante collationem beneficij, si pretium solutum erat, restituendum est ei, qui dedit. *Villal. vbi supra dis. 40. nu. 1.*

25 Cùm simonia consummata est, sed non deducta ad forum contentiosum, ei qui dedit pretium restituendum est cum cautione, quod reddet illud ei, cui iudex mandauerit. *Idem vbi sup. n. 2.*

26 Sunt docti asserentes ante iudicis condemnationem Ecclesiæ restitutionem esse faciendam. *Siluest. verb. simonia n. 10.*

AN LECTIONES, ET COLLATIONES beneficiorum factæ per simoniam ignorante beneficiario sint nullæ, & teneatur restituere.

27 Negatiua sententia videtur probabilior, & qui illam defendunt tenentur consequenter dicere non obligari ad restituẽdos fructus bona fide perceptos. *Couar. regula peccatum 2. p. parag. 8.*

AN DISPENSARE PAPA POSSIT in pœnis à iure statutis contra simoniacos.

28 Affirmatiua sententia est vera sine vlla controuersia. *Comm. DD.*

VARIÆ CIRCA SIMONIAM RESOLVTIONES.

29 Materię paruitatem dari in simonia

nia probabile eſt, & hæc erit, quæ in materia furti excuſat à mortali. *Molina apud Dia. p.5. tr.5. reſ.1.*

30 Si Petrus promittat Ioanni, ſi eius opera conſequatur beneficium ſe eleemoſynam loco pio daturum, non eſt ſimoniacus. *Suar. apud Dian. p. 5. tr.14. reſ. 75.*

31 Si Petrus det pecuniam Paulo, vt Paulus intercedat apud Ioannem amicũ collatoris beneficij, & iſte precibus Ioannis conferat Petro beneficium, non eſſe ſimoniam probabiliter defendunt Vaſquez, & Sanchez, ſed contrarium eſt probabilius. *Dian. p.4. tr.4. reſ. 151.*

32 Officia regularium Prouincialatus, & Prioratus, & ſimilia emere, & vendere eſt ſimonia ſecundum probabiliorem ſententiam. *Idem par. 4. tr. 14. reſ. 156.*

33 Simonia eſt dare pecuniam alicui vt excubias faciat in domo defuncti. *Nau. apud Auil. in comp. hoc verb.*

34 Bona propria ſuper quæ impoſitum eſt onus dicendi aliquas Miſſas nõ ſunt ſpiritualia, nec Eccleſiaſtica. *Comm. DD.*

35 Epiſcopus, qui familiari ſuo conſtituit annuam penſionem, donec ei cõferat beneficium non committit ſimoniam. *Nauar. c. 25. n. 115.*

36 Non licet Epiſcopo iubere, vt pro Miſſa certa quantitas detur, ita vt nemo minorem accipiat. Similiter licet conſtitui poſſit, vt fiat in aliqua Eccleſia ſupplicatio pro eo, qui tantum dederit. *Idem c. 25. n. 106.*

37 Qui accepit Canonicatum cum pacto docendi eſt ſimoniacus, non verò ſi accipiat Canonicatum, cui annexum eſt onus docendi. *Idem c. 25. n. 28.*

38 Petere pretium pro excommunicanda, vel coniuranda locuſta non caret ſpecie ſimoniæ. *Auth. in comp. hoc verb.*

39 Prælatus vel Notarius qui eo plus pretij pro titulis petunt, quo pinguius eſt beneficium, labe notantur ſimoniæ. *Comm. DD.* Idem dic de eo plus petit quo maior fuit datus Ordo.

40 Si pro tua iam electi confirmatione alter pecuniam dederit te ignorante, non teneris cum ſcias renunciare beneficio. *Nauar. vbi ſup.*

41 Reliquias vendere ſimonia eſt.

42 Si ius decimarum tibi à Papa conceſſum vendas ſimonia non eſt.

43 Si electores inter ſe conueniant de non eligendo ad beneficium niſi aliquem ex ipſis.

44 Non reuelantes ſimoniacos iam non incidunt in pænam vllam.

45 Bullæ imponentes pœnam contra confidentiam ſimoniacam intelligendæ ſunt quando interuenit pactum ſaltem tacitum.

46 Pœnæ contra ſimoniacos non comprehendunt eos qui per ſimoniam recipiunt vicariam temporalem, aut penſionem, aut iuſpatronatus.

47 Renuncians ſimoniaci beneficio poteſt puniri, & priuari illo, ſed non amittit illud ipſo iure, quia Pij V. conſtitutio intelligitur non de renunciantibus, ſed de ſimoniace acquirentibus beneficium.

48 Bulla Pij V. quæ acquirentes beneficia ſimoniace inhabiles, facit, ad alia intelligenda eſt in foro exteriori.

49 Simoniacus ocultus tenetur ante iudicis ſententiam renunciare beneficio, & alias pœnas ſubire, ſed hoc ſub honeſto titulo ne ſuum delictum prodat.

DISPVTATIO IV.

SECTIO VNICA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

SOCIETAS.

DE SOCIETATIS DEFINITIONE, & an hic contractus sit licitus.

1 SOcietas est duorum pluriumuè conuentio contracta ob commodiorem vsum, vberioremq; quæstum, contractus hic aliquando est generalis, aliquando particularis. *Syl.verpeculium*,2.*nu*.1. In generali omnium bonorum omnes socij dominium capitalis acquirunt, quod non contingit, cum vnus ponit pecuniam, & alius industriam.

2 Omnes socij habent dominium, & possessionem omnis lucri acquisiti in hoc contractu. *Comm.DD.*

3 Contractus iste ex natura sua licitus est si æqualitas seruetur inter datam pecuniam, & adhibitam industriam, & lucrum acquisitum, quod boni viri arbitrio remittendum est. *Comm. DD.*

4 Si industria æquè æstimabilis est ac pecunia, non est reddenda tota pecunia ei, qui illam posuit, sed diuidenda. *Vill. to.2. tr.26. dis.2.* Sed hoc raro contingit, quia ferè semper industria multo minor est quam pecunia.

AN SOCIETATIS CONTRACTVS cum assecuratione capitalis, & certa lucri quantitate per annum assignata sit licitus?

5 Licitus est si lucrum minuatur ratione assecurationis etiam si simul fiant contractus societatis, & assecurationis, sed consultius erit si separatim fiant vt vsuræ suspicio tollatur. *Comm. DD.*

6 Idem potest fieri in locatione, & conductione cuiuscumque rei pretium minuendo pro assecuratione. *Comm.DD.*

OB QVAM CVLPAM SOCIVS restituere teneatur?

7 Tenetur de lata, & leui, non vero de leuissima. *l. cum duobus l. non ob eam cod. vit.*

8 Si vnus ex socijs in tenuiorem fortunam deuenerit, non est cogendus vltra vires soluere. *Vill.vbi sup. dis.4. n.2.*

9 Si plures erant in societate, & qui bona habebat vni partem restituit, & postea in paupertatem deueniens alijs non est soluendo, qui partem acceperat debet reddere vt diuidatur inter omnes. *Idem vbi sup.n.3.*

AN SOCIVS QVI POSVIT INDVSTRIAM in vno contractu, possit cum alijs alium inire?

10 Si secundus contractus potest fieri sine detrimento primi licitus est, nisi contrarium iurasset aut promisisset, in quo casu peccaret, sed non teneretur ad restitutionem. *Mol.de iust.dis.419.*

AN EXPENSÆ FACTÆ AB EO, qui ponit industriam ad omnes socios spectent.

11 Expensæ factæ in mercibus portandis, & similes ad omnes socios spectant, non verò factæ in se, & suis alendis. *Comm. DD.*

12 Quæ fiunt in itineribus agendis in vtilitatem societatis ad omnes socios spectant, & probabilius est non esse excipiendas expensas, quas domi facturus esset. *Vill.vbi sup.dis.6.n.3.*

13 Cum vnus ex Socijs iter ad negotiandum agit, & inægritudinem incidit, sumptus in ea facti ad omnes socios pertinent. *l. rerum in principio ff. pro socio.*

14 Idem dic, si furto aliquid sine culpa amittat, vel damnum patiatur nego-

negotiationis causa, secus si aliunde. *Comm.DD.*

15 Si potest damnum impedire mutuo aliquid petendo, vel pecuniam expendendo, ad id tenetur, & exposita exiget à societate. *Vill.vbi sup.n.2.*

AN DAMNA SOCIETATIS COMMVNICANDA sint?

16 Si capitale sine culpa pereat, ei perit, qui illud posuit, Si autem perit culpa lata vel leui socij, illud restituere tenetur. *Comm.DD.*

17 Capitali pereunte dissoluitur societas, & non tenetur qui posuit illud aliud ponere. *Comm.DD.*

18 Damna orta ex societate ad vtrumq; socium pertinent.

AN QVI INDVSTRIAM PONIT in societate teneatur promissum diuidere cum alijs.

19 Cùm annui census venduntur primo pretium ponenti solet vt præmium certa quantitas promitti, & hæc diuidenda est inter socios etiam, si annui census non vendantur. *Villal. vbi supra dif. 8.*

QVOMODO DISSOLVATVR SOCIETAS?

20 Dissoluitur vno ex socijs mortuo, nisi alia ponatur contraria conditio, *l.4. l.nemo l.act.ff.pro socio.*

21 Si cum socius è vita discessit erant pendentia negotia, hæres defuncti tenetur illa perficere. *l.nam & seruitus parag.viro ff.de neg.gest.*

22 Si testator iussit hæredi vt in societate maneret ad id tenetur, nisi hoc esset in fauorem tantum ipsius hæredis. *Vill.vbi sup.dif.10.n.3.*

23 Si à proprio pactum fuit, quod transeat ad hæredes, nisi iuramento firmatum sit, potest societas dissolui. *Idem vbi sup. n. 4.*

24 Dissoluitur etiam societas per mortem ciuilem, & cùm bona confiscantur, vel alius bonorum suorum facit cessionem, vel tempus, vel negotium ad quod instituta fuit expletum est. *Comm.DD.*

25 Cùm certum tempus determinatum non est, potest pro libito dissolui à quolibet socio, nisi alijs ex intempestiua dissolutione aliquod damnum proueniat. *l.sed & socius ff.pro socie.*

26 Socius, qui non est particeps pecuniæ collatæ non debet esse particeps eius perditæ, & pactum ad hoc illum obligans illicitum est. *Comm. DD.*

27 Licitè potest fieri quod Ecclesia, vidua, vel pupillus conferant pecuniam apud mercatorem asserendo principale, & lucrum v. g. quatuor scuta pro centum, & est contractus societatis. *Comm. DD.*

28 Licitum est pactum vt totum lucrum detur pecuniæ domino, & ponenti industriam detur pro ea certum stipendium liberum ab omni periculo. *Vill.vbi sup.n.4.*

29 Cùm quis pecuniam dat ei, quem scit non esse negotiaturum v. g. militi, aut clerico pauperi nullum licet minimum lucrum potest recipere etiam si præcedant prædicti contractus. *Comm. DD.*

30 Qui negotiatori dat pecuniam in lucrum, & damnum sed facit publicum instrumentum, ac si mutuo dedisset peccat, quia pereunte pecunia potest illam exigere in foro exteriori, & ita habet illam securam. *Nauar.c.19.n.259.*

31 Si socius rebus, loco, tempore & personis in pacto exclusis fuerit negotiatus ipsius erit iactura. *Comm.DD.*

32 Peccat qui dat pecuniam piscatoribus iter agentibus piscatum in mare longinquum eo pacto vt nauigationis periculum ad illos solum spectet, & lucrum

crum fit commune, & quamprimum soluatur ei pecunia etiam si lucrum non fuerit. *Nauar. vbi sup. n. 283.*

33 Licita est hæc conditio, quod si tota pecunia, vel pars amittatur, nautæ soluant eam partem expensam, quam, si domi essent, facerent. *Idem vbi sup. n. 283.*

34 Petrus dedit Ioanni decem gallinas & gallum, eo pacto vt singulis diebus vnum solueret ouum, & integrum numerum gallinarum haberet. *Placitum authoris.* Hic contractus videtur illicitus quia Petrus lucrum certum habet, & totum periculum & laborem Ioannes.

DISPVTATIVNCVLÆ

interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

SOLVTIO.

1 Solutio facienda est in loco expresse, vel tacitè ad illam destinato, vel vbi petitur, quando nec creditori, nec debitori damnum sequitur. *Comm. DD.*

2 Peccat, qui pretium recipere non vult vsque ad tempus quo res soluenda carius valeat, cum debitor non teneatur tempus illud expectare. *Nauar. c. 17. nu. 225.*

3 Qui debitum non petit vsque ad tempus, quo pretium illius sit maius non peccat, dummodo nec directè, nec indirectè solutionem impediat. *Comm. DD.*

4 Debitor potest in principio anni minoris emere debita soluenda in fine. *Nauar. vbi sup. n. 231.*

5 Inuitus dicitur soluere, qui rogatus soluit quasi debitum quod non erat debitum. *Idem c. 27. n. 61.*

SORS, ET SORTILEGIVM,

Vid. verbum, *Superstitio.*

SPECTACVLVM.

1 Spectaculis, & comædijs interesse, etiam si sint de rebus inhonestis ob solam curiositatem sine probabili periculo lapsus non est mortale, vt sentiunt viri docti. *Dian. in comp. verb. luxur. n. 6.* Tu verò fuge hoc magnum periculum, quia qui amat periculum peribit in illo.

2 Cùm res turpes turpi modo exhibentur in spectaculis saltem qui primo confluunt peccant mortaliter, quia sunt causa vt repræsententur: & Magistratus qui approbant, à mortali non excusantur, secus verò si solum permittant. *Idem vbi sup.*

3 Cùm res etiam inhonestæ honesto modo exhibentur, vt confabillationes amatoriæ, qui intersunt, & audiunt illas recreationis causa sine probabili lapsus periculo non peccant mortaliter, etiam si primi ad theatrum confluant, & pretium soluant.

SODOMIA.

1 Qui Sodomiam commisit cum consanguineo non tenetur explicare in confessione an gradus fuerit primus vel secundus. *Dian. p. 5. tr. 14. res. 56.* Sufficit si dicat se commisisse Sodomiam cum consanguineo, vel affine.

2 Similiter non est necessarium explicare an fuerit agens, vel patiens. *Idem vbi sup.*

3 Mollities, sodomia, & bestialitas non sunt peccata eiusdem sed diuersæ speciei infimæ; ideoque non sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem.

tionem. *In Decret. Alexand. VII. anno 1665.*

4 Pueri succubi, & muliebria patientes ante 14. annum non subijciuntur reseruationibus Episcopi. *Comm. DD.* Sicut enim ætas minor excusat in foro exteriori à pœna ordinaria, ita etiam in interiori.

5 Bulla lata à Pio V. contra clericos sodomitas non est in vsu, nec obligat in foro interiori. Et licet esset recepta non obligaret clericum fæminam præposterè cognoscentem, quia non committit propriè sodomiam; seruat enim sexum debitum quamuis in vase indebito. *D. Tho. apud Dia. 2. tr. 15. res. 62.*

6 Si clericus rem habeat cum masculo, sed non emittat semen intra vas, non incurrit pœnas Pij V. quia non est propriè Sodomia. *Suar. apud Dia. p. 2. tr. 15. res. 6.*

7 Incurrunt has pœnas clerici tam agentes, quam patientes nisi patiantur inuiti. *Comm. DD.*

8 Clerici, qui solum bis aut ter in hoc crimem lapsi sunt, has pœnas non incurrunt, quia solum sunt contra exercentes sodomiam. *Suar. apud Dian. vbi sup. res. 65.*

9 Nec incidunt exercentes bestialitatem, quia hæc non est sodomia, & pœna non debet extendi ad delictum non expressum etiam si grauius sit. *Barb. apud Dian. vbi sup. res. 66.*

10 Clerici sodomitæ non sunt obligati ante sententiam iudicis ad has pœnas subeundas in foro interiori. *Comm. DD.* Nemo enim tenetur se prodere, nec in se ante sententiam grauem pœnam exercere.

Vnde sequitur, quod si pœniteat retento officio, & beneficio possit absolui, & si sit occultus, suspensionem non incurrat, nec irregularitatem si celebret. Vide verb. *Luxuria.*

SPES.

1 Actus huius virtutis obligat. 1. Cum adultus suscipit Baptismum. 2. In articulo mortis. *Comm. DD.* Sed huic præcepto satis fit per pœnitentiam, & propositum non peccandi, & nobilius per actum charitatis, quo cum Deo coniungimur. Contrarium, quod homo nullo vnquam vitæ suæ tempore teneatur elicere actum fidei, spei, & charitatis ex vi præceptorum diuinorum ad eas virtutes pertinentium, damnauit Alexander VII. in decret. 1665. 24. Sept.

DISPVT. V. SECTION. II.

RESOLVTIONES VARIÆ.

SPONSALIA.

De Sponsalium definitione, & obligatione.

1 Sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissio. *c. nost. 3. q. 5. l. 1. ff. de spons.*

2 Hæc si solum sit mentalis non obligat, & quamuis Deo fiat non est votũ, nec obligat. *Sanchez de matr. lib. 1.*

3 Vt sponsalia valida sint opus non est, vt fiant coram testibus, est tamen necessarium, vt mutuò acceptentur. *Vide Vill. to. 1. tract. 12. dif. 1.*

4 Qui promissionem ab alio factam acceptat non manet obligatus, nec sunt sponsalia secundum probabiliorem; manet autem obligatus qui promisit. *Mol. de iust. to. 2. tract. 2. dis. 26.*

5 Qui abienti spopondit potest sponsionem reuocare antequam acceptetur ab illo, nisi illius nomine alius illam acceptauerit speciali mandato. *Sanchez vbi supra.*

6 Qui

6 Qui nuptias infanti nondum attingenti ſeptennium promiſit tenetur expectare, donec illud attingat, quod ſi acceptet promiſſioni tenetur ſtare. *Sanch. vbi ſupra.*

7 Quoties promiſſio poteſt reuocari, licitè, licet ſit iurata, niſi iuramentum voti rationem habeat, vt ſi Deo promittat ſe pauperem ducturum. *Idem vbi ſupra.*

8 Ad ſponſalia deliberatio neceſſaria eſt ſicut ad peccatum mortale. *Comm. DD.*

AN PROMISSIO FICTA SINE animo promittendi, vel ſe obligandi ſufficiat ad ſponſalia.

9 Qui promittit ſine animo ſe obligādi non manet obligatus, ſecus vero ſi promittat amino ſe obligandi, ſed non adimplendi. *Sanchez tom. 2. lib. 1. diſ. 9.*

10 Qui dubitat an promiſerit non manet obligatus. Qui verò certus eſt, quod promiſerit, dubius autem ân animum habuerit ſe obligandi manet obligatus. *l. Labeo ff. eodem Tubero & c. per tuas, de prob.*

AN FICTA PROMISSIO OBLIGET ratione iniuriæ, licet non ratione promiſſionis?

11 Promiſſio ficta facta gratis non obligat. Si autem promiſſio fuit mutua qui fictè promiſit licet peccauerit non tamen manet obligatus, niſi damnum ſit. *Sanch. vbi ſupra n. 1. dub. 10.*

12 Qui fictè promiſit puellæ ſe illam ducturum ſi ſtupro conſentiat, & ideo illa conſenſit, tenetur ſub mortali illam ducere, niſi ſit valdè inæqualis, vel inuenta corrupta, vel de facili illa potuit fraudem agnoſcere. *Idem vbi ſup.*

13 In caſu prædicto, ſi illam non corrupit, ſufficit, quod illa amiſit, reſtituere. *Nauar. conſ. 12. de ſponſ. lib. 4.*

14 An verò, qui mulierem corruptā ſub prædicta conditione cognouit teneatur ſub mortali illam ducere ſi inæqualis non ſit, alij aiunt, alij probabilius negant, dummodo damnum reſtituat. *Sanch. lib. 5. de matr. dub. 9. n. 23.*

15 Licet maxima ſit inæqualitas, ſi ille verè promiſit valida ſunt ſponſalia. *Idem vbi ſup. dub. 14.*

QVÆ PERSONÆ HABILES SVNT ad contrahenda ſponſalia?

16 Surdus, & mutus ſi ſint ingenij viuacis poſſunt contrahere ſponſalia, & matrimonium. *Comm. DD.*

17 Furioſi, & mente capti durante infirmare ſunt inhabiles. *c. dilectus de ſponſal.*

18 Qui habet impedimentum ad matrimonium etiam non dirimens non poteſt contrahere ſponſalia. *l. ſi verò parag. qui pro reo qua, ff. qui ſatiſdare cogantur.*

19 Qui promittit ſe aliquam eſſe ducturum, ſi Papa diſpenſet, non contrahit ſponſalia, ſed tenetur adimplere promiſſionem. *Comm. DD.*

20 Ad ſponſalia neceſſarium eſt habere ſeptennium, & vſum rationis, ſi autem ante ſeptennium, qui vſus rationem habuerit poterit illa contrahere. *c. licet, c. ant. de ſponſ. imp. D. Tho. in 4. diſt. 27. art. 2. ad 7.*

21 Qui ante ſeptennium contrahit ſponſalia non peccat. *Sanch. vbi ſup.*

PER QVÆ VERBA CONTRAHANTVR ſponſalia, & matrimonium?

22 Non ſufficit actus interior, neceſſarius eſt aliquis actus exterior. *Comm. DD.*

23 Cùm verba dubia ſunt, ſtandum eſt intentioni contrahentium. *c. intelligi, de verb. ſign.*

24 Si omnibus circumſpectis adhuc dubium eſt, ſtandum pro matrimonio. *c. ex litteris, de probat. c. licet ex quadam, de teſt.*

25 Cùm

25 Cùm varia DD. ſunt placita circa matrimonij valorem, ſententia, quæ matrimonium defendit, amplectenda eſt etiam ſi ſit vnius tantum Doctoris, dummodo firmum habeat fundamentum. *Vill. tr. 12.*

26 Verba futuri temporis niſi ad præſens reſtringantur per additum non faciunt matrimonium, ſed ſponſalia. *Sanch. diſ. 18. n. 18.*

27 Per verba mere negatiua non fiunt ſponſalia, nec matrimonium, v. g. ſi quis dicat non aliam, niſi te ducam, quæ verba ſolum faciunt promiſſionem conditionalem. *Idem vbi ſupra diſp. 19. num. 5.*

28 Dare annulum, vel arrhas eſt ſignum æquiuocum, quare terræ conſuetudo conſulenda eſt, vel alia indicia. *Vide Henriq. lib. 11. de matr. c. 13. n. 6.*

AN SIGNVM MATRIMONII SIT, aut ſponſaliorum, ſi illis præſentibus, & tacentibus alij illorum nomine contrahunt.

29 Si pater nomine filij ipſo præſente, & tacente contrahat, valet matrimonium. *c. vnic. parag. fin. de diſp. imp.* Secus verò ſi alius extraneus ſecundum probabiliorem, niſi terræ conſuetudo aliud ſuadeat. *Sanchez lib. 1. diſput. 23. num. 7.*

30 Si pater contrahat ſponſalia pro filia abſente, vt valeant, opus eſt, vt ratificentur ab illa. *l. vnic. parag. fin. de diſp. imp. in 6.*

31 An verò ſufficiat, quod cum primum audiat eſſe facta taceat, & non contradicat, alij negant, alij affirmant probabilius. *Henr. vbi ſup. c. 13. n. 5.*

32 Qui promittit matrimonium pro abſente, & illud iurat, ſatisfacit obligationi, ſi procuret contrahendum. *Sanch. vbi ſup. diſp. 24. nu. 11.*

33 Cùm pater promittit vnam ex duabus filiabus nullam in particulari determinando, etiam ſi poſtea vna ex illis conſentiat, non ſunt ſponſalia, *Idem diſp. 26.*

SECTIO II.

AN MATRIMONIVM CLANDESTINVM vim habeat ſponſalium?

1 Negatiua ſententia videtur probabilior propter verba Tridentini, quæ ſic ſe habent: Ad ſic contrahendum Sancta Synodus omnino reddit inhabiles, huiuſmodi contractus irritos, & nullos eſſe decernit. *Trid. ſeſſ. 24. c. 1. de reform.*

AN MATRIMONIVM PVBERIS cum impubere, quando huius ætatem malitia non ſupplet habeat ſaltem vim ſponſalium.

2 Maſculus 14. annorum, & fœmina 12. habent legitimam ætatē ad matrimonium, & poteſt ætas malitia ſuppleri, vt alibi diximus. *Vide verb. matr.*

3 Cùm pubes contrahit cum impubere, & ætas malitia non ſuppletur, vel duo impuberes contrahunt etiam clandeſtinè manent ſponſalia. *c. fin. de deſp. imp.*

4 Hęc ſponſalia fiunt per iuris interpretationem, & dummodo non habeāt contrariam voluntatem obligant in conſcientia. *Sanchez de matr. lib. 1. diſp. 21. nu. 3.*

QVANDO SIT AD CONTRAHENDVM matrimonium obligatus, & ad id poſſit compelli, qui contraxit ſponſalia.

5 Sponſalia contrahens tenetur promiſſionem adimplere ſub peccato mortali. *Comm. DD.*

6 Qui tempus non determinauit, tenetur quam primū poteſt, vel cum pars

petit, vel per metum non petere intelligitur. *l. debitum præsens, c. de pign.*

6 Cùm vna ex partibus nō vult promissionem adimplere, potest à iudice etiam per censuras compelli, sed curet potius eam blandis exhortationibus, quam pœnis ad matrimonium contrahendum persuadere. *c. ex litter. de desp. imp.*

8 Hoc frequenter fit à iudice Ecclesiastico, & ad sæcularem etiam spectat.

AN POENA STATVI POSSIT à contractu resilienti.

9 Pœna, quæ imponitur sponsalibus est ipso iure nulla, & nec in foro interiori, nec in exteriori obligat etiā confirmata iuramento. *c. gemma. de spons. Titia, ff. de verb. obl.*

10 Idem dicendum de pœnis à parentibus, vel consanguineis impositis. *Comm. DD. eod. c. gemma.*

11 Nec valet pœna imposita de non dissoluendo matrimonio, etiam in casu licito, valet tamen si sit in fauorem matrimonij. *Comm. DD.*

12 Pœna autem v.g. vt qui resilierit à contractu, soluat sumptus in sponsalibus factos valet. *Sanch. vbi sup. n. 25.*

13 Cùm quis facit legatum fœminæ si cum Petro nubat, si non nubat illud amittit. Secùs verò si legetur ei, vt nubat, & ipsa religionem ingrediatur. *Moli. de iust. to. 1. tr. 2. disp. 227.*

14 Licitum est pœnam statuere in sponsalibus, vt qui resilierit arrhas amittat acceptas. Sed vt arrhæ dicantur opus est, vt dentur in signum matrimonij. *d. l. fin.*

15 Qui arrhas recepit, & matrimonium contrahere non vult non solum illas amittit, sed duplum post sententiam iudicis debet restituere. *l. fin. C. de spons.*

AN PACTVM POSITVM DEGENDI in tali loco, sit validum.

16 Tenetur maritus hoc pactum seruare, nisi interueniat noua causa. Quod si pactum appositum non fuerit, tenetur vxor maritum sequi. *Comm. DD.*

QVAS OB CAVSAS POSSINT sponsalia dissolui?

17 Sponsalia etiam iurata ex vtriusque partis consensu possunt dissolui. *Comm. DD.*

18 Quando vnus à contractu recedit alius manet liber. *D. Tho. 2. 2. q. 89. art. 9.*

19 Cum tempus determinatum sine culpa vnius transijt, ille manet liber. *Comm. DD.*

20 Cum vnus religionem ingreditur alius liber manet, nec tenetur professionem expectare. *Vill. to. 1. tr. 12. dis. 12. num. 4.*

21 An verò, qui religionem ingressus, & ad professionem non admissus redijt in sæculum liber sit ab obligatione sponsalium, alij negant, alij probabilius affirmant. *Vide eumdem vbi supra num. 5.*

22 Etiam si sponsalia iurata sint, possunt ad vitam religiosam transire, nisi sub matrimonij spe puella fuerit à viro cognita, vel infamata sit. *Sanchez de matr. lib. 1.*

23 An verò votum simplex post sponsalia factum illa dissoluat alij aiunt, alij probabilius negant. *Idem vbi supra disp. 46.*

24 Cum sponsus sacris ordinibus initiatur, non verò cum illos recipiendi votum facit, sponsalia dissoluuntur. *Vill. vbi sup. n. 10.*

25 Cum alter matrimonium contrahit de præsenti cum alia, sponsalia dissoluuntur. Quod si hoc matrimonium fortè dissoluatur sponsalia non reuiuiscunt

cunt ſecundum probabiliorem. *Idem ubi ſup.*

26 Sponſalia prima non diſſoluuntur per ſecunda, niſi ſecunda fuerint ſimul cum copula, vel prima occulta, & ſecunda publica, & graue damnum timeatur. *Comm. DD.*

27 Cùm ſponſus abijt in regionem longinquam, & non comparet tempore debito, diſſoluuntur ſponſalia. *Comm. DD.* Si autem prope eſt debet expectari, & admoneri.

28 Cum noua cauſa contingit, ita vt res notabiliter mutentur, vel timeatur aliquod inconueniens, quo à principio exiſtente ſponſalia non fierent, licitè diſſoluuntur. *Nauar. conſ. 9. de ſponſ.*

29 Idem dic ſi de nouo nimia ſæuitia alterius cognoſceretur, vel quod fornicata fuiſſet, quæ putabatur virgo, vel honeſta. *Comm. DD.*

30 Diſſoluuntur etiam quamuis iuramento confirmata, ſi notabilis accidat deformitas, vel infirmitas, vel ſi ignorata præceſſit. *Comm. DD.* Vel poſt dotem promiſſam in pauperiem deuenit, ita vt illam non poſſit ſoluere.

31 In his omnibus caſibus damnificatus poteſt vti iure ſuo ſi velit.

32 Diſſoluuntur etiam cum timetur ſcandalum, & infœlix exitus, & alter in hæreſim labitur, vel fornicationem, quamuis ſponſa vi oppreſſa fuerit, nec datur locus compenſationi, quia fornicatio in fœmina grauior eſt. *c. cum inter, de ſponſal.*

33 Cum ſponſæ fornicatio occulta fuit, eam admoneat ſponſus, vt religionem ingrediatur. Quod ſi nolit poteſt vti iure ſuo eam detegendo. *Vill. vbi ſup. nu. 25.*

34 Diſſoluuntur etiam cum ſuperuenit impedimentum dirimens ſecus verò ſi ſit ſolum impediens. *Idem vbi ſup. nu. 25.*

35 Item cum is, qui ætatem non habet ad nuptias contrahit ſponſalia, & cum ad ætatem peruenit, reclamat. *Vide eumdem vbi ſupra nu. 26. & 27.* Si vero tunc non reclamat, diſſolui non poſſunt, ſi verò iuramento fuerint confirmata in prædicto caſu ſecundum probabiliorem ſententiam diſſolubilia manent.

36 Quamuis magna fuerit inter contrahentes diſparitas, ſi fuit notus exceſſus diſſolui non poſſunt, niſi magnum timeatur ſcandalum ſecundum probabiliorem. *Moli. de iuſt. tr. 2. diſp. 271.*

AN IN PRÆDICTIS CASIBVS VT ſponſalia diſſoluantur, neceſſaria ſit authoritas iudicis?

37 Quando cauſa diſſolutionis, tam de iure, quam de facto certa eſt, & publica, & non timetur ſcandalum, neceſſaria non eſt authoritas iudicis. *Vill. vbi ſup. diſ. 13. n. 1.*

38 Cum cauſa dubia eſt diſſolui non poſſunt ſine authoritate iudicis. *Comm. DD.* Sed vt cauſa dicatur certa, neceſſaria eſt moralis certitudo, nec ſufficit rumor.

39 Cum vterque cauſam fatentur, cauſa ſufficiens eſt ad ſponſalium diſſolutionem. *Vill. vbi ſup. n. 5.*

AN QVI OCCVLTVM DEFECTVM habet poſſit alium ad contrahendum matrimonium obligare?

40 Si defectus eſt alicuius contagioſæ infirmitatis occultę non poteſt alium ad contrahendum obligare. *Comm. DD.*

41 Si defectus eſt fornicatio occulta, in quam incidit poſt ſponſalia, probabilius eſt non poſſe innocentem ad matrimonium obligare. *Villal. vbi ſup. diſ. 14. num. 3.*

AN SPONSALIA FACTA SVB conditione obligent? Vide verb. *Matrimonium.*

AN INTER SPONSOS LICEANT tactus, & oscula? Vide verbum *Luxuria.*

DISPVTATIVNCVLÆ

interiacentes.

RESOLVTIONES VARIÆ.

STATVS.

1 Dicere quod alicui propter speciales circumstantias conuenientior sit status coniugalis quam cælebs, vel sæcularis quam clericalis Catholicum est, secus si absolutè affirmetur. *Nauar. apud Auil. in comp. hoc verb.*

2 Non est peccatum mortale, licet radix peccatorum sit, coaceruare pecuniam ad ascendendum ad altiorem statum. *Idem vbi sup.*

STIPVLATIO.

1 Stipulatio fit per interrogationem & responsionem: eius materia est consensus, forma sunt verba, quæ necessario requiruntur, nec sufficiunt nutus, vel signa, vel scriptura. *Nauar. c. 21. nu. 20.*

STVPRVM. Vide *Luxuria.*

SVBDELEGATVS. Vide *Delegatus.*

SVBDITVS.

1 Subditus peccat mortaliter, contemnens notabiliter superiores, vel eis debitum honorem denegans, vel eorum leges violans. Vide verba *Obedientia, & lex. Comm. DD.*

SVBREPTIO. Vide *Voluntarium.*

SVBORNATIO.

1 Peccat mortaliter, qui subornatione facit, vt indignus eligatur ad cathedram, vel ad beneficium. *Comm. DD.*

SVFFRAGIVM.

1 Suffragium negans ob audita in Confessione, an peccet; vide *Sigillum Confessionis.*

2 De colloquente cum candidato, & in iuramento id negante; vide verbum *Iuramentum.*

3 Qui dat suffragium non candidato, & ob id candidatus cathedram perdit, restituere tenetur. Secus verò si dederit candidato licet minus digno. *Nauar. c. 17. n. 74.*

4 Qui in statu peccati mortalis testatur, & suffragia pro mortuis relinquit, nihil promeretur. Si autem in gratia decedit, proderunt ei ad satisfactionem. *Idem c. 26. n. 36.*

SVPERBIA.

1 Superbia est vitium inclinans ad appetitum inordinatum propriæ excellentiæ, quatenus est talis. *Comm. DD.*

2 Superbia actualis est præponere bona propria naturalia minora bonis alienis naturalibus maioribus; vel bona propria naturalia gratiæ, bonis alienis, etiam sine contemptu Dei, vel legis. *Nauar. apud Auilam in comp. hoc verb.*

3 Superbiæ species quatuor sunt 1. Putare habere à semetipso bona fortunæ, vel gratiæ accepta à Deo. 2. Agnoscere accepta à Deo, sed non nisi ex propria iustitia, & merito. 3. Arrogare sibi quæ-

quæcumq; bona, quæ non habet. 4. Contemnere alios inordinate, & velle illos ſubmittere etiam meliores. *Idem c. 27. n.7.*

4 Peccat mortaliter, qui quærit propriam excellentiam cum notabili irreuerentia Dei, vel damno proximi. *Comm.DD.*

DISPVTATIO VI.

SECTIO PRIMA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE SVPERSTITIONE, EIVSQVE ſpeciebus.

SVPERSTITIO.

1 SVperſtitio eſt vitium religioni oppoſitum ſecundùm exceſſum, & hic exceſſus eſt in debitis circumſtantijs. *Vill.to.2.tr.38.dif.1.n.1.Vide D.Tho.1.2. qq.8.art.1.*

2 Habet duas ſpecies. Vna eſt ratione modi, quo cultus exhibetur. *Comm. DD.* Alia quia ei datur, cui non debetur; & hæc ſub ſe continet idololatriam, ad diuinationem, & ſuperſtitioſam obſeruantiam.

3 Idololatria eſt cultus exhibitus idolis, id eſt falſorum Deorum imaginibus. *Comm.DD.*

4 Diuinatio eſt actus, quo quis curat arte Dæmonum futura, & occulta cognoſcere. *Vill. vbi ſup. to. 2.* Quod contingit pacto explicito, vel implicito cum ipſo Dæmone. Dignoſcitur pactum tacitum, cùm effectus non habent proportionem cum cauſa, cùm res occultas, vel futuras per media vana ſeriò cognoſcere quis procurat.

5 Diuinare per pactum expreſſum cum Dæmone eſt crimen grauiſſimum, niſi ignorantia excuſetur. *Comm.DD.*

6 Prognoſticum per cauſas naturales licitum eſt. *Comm.DD.* Item per phyſionomiam, per ſigna manuum, & ſimilia; dummodo ad ea quæ ex libero arbitrio dependent, non extendatur.

7 Zahorici non poſſunt ſine arte Dæmonum terræ viſcera penetrare. *Vide Vill.to.2.tr.38.dif.5.*

DE ASTROLOGIA IVDICARIA.

Vide verb. *Aſtrologia.*

AN LICEAT PER SOMNIA futura prædicere?

8 Licitè poteſt conijci effectus naturalis ex inſomnijs. *Vide Suar. 1. de relig. tr.3.lib.2.c.13.*

9 Somnia aliquando ſunt à Deo, aliquando à Dæmone, aliquando à prædominantibus humoribus. *Comm.DD.*

10 An ſint à Deo ex fine ad quem ordinantur, & effectibus in anima relictis, ex concinnè ordinatis cogitationibus perpendendum eſt. *P. Greg. lib. 44. dialog. c.48.*

11 Somnia, vt plurimum vana ſunt, & ex eis futura prædicere peccatum mortale eſt. *Leſ.lib.2.c.45.nu.52.*

12 Sortes diuiſoriæ licitæ ſunt, quando ex conuentione partium, & cui ſors contingit, res, ſuper quam lis eſt, applicatur. *l.ſi duobus c.comm. de leg. l. ſi quæ cautiones, ff.fam.excif.*

13 Electio Eccleſiaſtica facta per ſortes eſt irrita, quia eſt iure prohibita. Aliæ autem electiones, quæ non ſunt Eccleſiaſticæ, licitè fiunt per ſortes. *c. Eccleſiam de ſortileg.*

14 Occulta per ſortes velle cognoſcere, vel diuinare mortale eſt. *Comm. DD.*

DE POENIS VATICINANTIUM: & an illorum libri sint interdicti, & pretium pro vaticinatione acceptum restituere teneantur.

15 An verò clerici his phylaterijs vtentes ipso facto sint excommunicati, alij aiunt, alij probabilius negant, *Sanch.in Decalog.lib.2.c.38.*

16 De nouo iure quicunque vaticinandi superstitiosam artem discere, vel docere ausus fuerit, poterit ab Ordinario, vel ab Inquisitoribus puniri. *Suar. de relig.lib.2.c.19. nu 5.* Si autem de hæresi aliqua suspicio fuerit, ad solos Inquisitores spectat.

17 Cùm astrologus legitimè facit ex astrorum inspectione iudicium; pretium ob id acceptum restituete non tenetur; secus verò si cum fraude faciat. *Vide Villal. vbi supra dis.6.* Si autem ope Dæmonum occulta reuelet, peccabit mortaliter, & ad restitutionem tenebitur.

SECTIO II.

DE SUPERSTITIONE VANÆ obseruantiæ: Quot species, & quam malitiam habeat?

1 SVperstitio vanæ obseruantiæ est, quando per media vana & inutilia effectus procuratur, & relictis medijs à Deo ordinatis homo spem suam in his rebus futilibus collocat. *D. Tho. 2. 2. q. 96.art.1.& 2.*

2 Ars notoria per quam quibusdam ieiunijs & orationibus scientiam acquirere quis procurat illicita est. *Vide Mar. Delrio lib.2.disquisit.mag.q.8.*

3 Obseruantia sanitatum est, cum quis per media inutilia sanitatem intendit. *Comm.DD.*

4 Quoties in obseruantia est pactum cum Dæmone siue expressum, siue tacitum est, mortale, nisi ignorantia excusetur. *Comm. DD.*

5 Licite potest quis experiri an in aliqua obseruantia sit pactum cum Dæmone protestando se nolle, si à Dæmone est, talem effectum. *Caiet.apud Vill. vbi sup.*

6 Schedulæ ad collum appensæ, & similia cum verba vana, aut futiles circumstantias prærequirunt, superstitiosa sunt. *Comm. DD.*

7 Sigilla astronomica ad sanitatem sub tali signo confecta superstitione nō carent. *D.Th.2.2.q.96.art.2.*

8 Anus signis quibusdam vanis ad sanitatem vtentes cum psalmis sine medicamento naturalem virtutem ad sanitatem habente, permittendæ non sunt. *Sanchez in Decal.l.2.c.4.*

9 Annuli effecti ex primis argenteis in eleemosynam oblatis in die Cœnæ Domini Crucifixi imagine à Caietano probantur, sed haud faciliter à superstitione excusantur. *Caiet.2.2. q.96.art.4.*

10 Idem dicendum de his, qui herbas colligunt in nocte S. Ioannis, vel S. Petri, vel alicuius Sancti effigiem in flumine demergunt, vt cælum pluat. *Nauar.c.11.n.36.*

11 Missæ sub determinato numero, candelis, & cæremonijs, si aliter credunt non profuturas, superstitiosæ sunt. *Sanch.in Decalog.lib.2.c.40.n 44.*

12 Obseruare, quæ casu accidunt, & ex illis futura contingentia cum certitudine conijcere, vt si sal spargitur, vel vinum diffunditur, peccatum mortale est; nisi ignorantia excusetur. *Idem vbi supra.*

DE SALUTATORIBUS. VIDE Sà hoc verb.

13 Hi homines, nec damnandi, nec approbandi omnes, sed cautè examinandi

nandi, & ex fructibus cognoscendi.

14 Si effectus faciunt supra virtutem naturæ sine necessitate per laminam candentem incedentes, vel in ardentem caminum ignis sine læsione ingredientes, vt magos damnandos esse graues DD. affirmant.

DE ENPSALMIS.

15 Nec omnes Enpsalmi approbandi sunt, nec omnes damnandi; examinandi tamen ab Episcopo. Et pia cautio est illis vti fidem protestando, & pactum cum Dæmone abiurando. *Sanch. de matr. lib. 7. disp. 95. n. 4.*

19 Si verba ignota, vana, superstitiosa, vel errorem sapientia contineant, permittendi non sunt. *Comm. DD.*

DE SVPERSTITIOSA MAGIA: *& quale peccatum sit.*

17 Superstitiosa magia est facultas quædam mira patrandi ope Dæmonum ad decipiendos homines. *Vill. tr. 38. dif. 10. nu. 1.*

18 Ars hæc pernitiosa est valde, illaque vt grauissimum scelus, & cum hæresi aliquando coniuncta. *Comm. DD.*

19 Cùm effectus est supra virtutem causæ naturalis, nec est à Deo, nec à bono Angelo, quia operans illum vitijs dedita persona est, restat quod à Dæmone sit. *Comm. DD.*

20 An sagæ corporaliter, vel solùm imaginariè in distantia loca à Dæmonibus portentur dubium est inter DD. Quod autem modò corporaliter, modò solùm imaginariè portentur probabilius est. *Vide Mart. Delrio de mag. disquisit. vbi sup.*

21 Ad discernendos spiritus vtrùm boni, vtrum mali sint, ex fructibus illorum cognoscendi sunt. *Comm. DD.* Malus ad vitia, bonus ad virtutes inclinat, præcipuè ad amorem Dei, quem excellentissimum actum qui cùm, nec semel exercuit, docere non posse perspicuum est.

QVIBVS REMEDIIS LICEAT VTI *contra maleficia?*

22 Maleficium vnum alio dissoluere illicitum est, licet tamen petere à mago, vt medijs licitis illud dissoluat. *Vill. vbi sup. dif. 11. n. 1.*

23 Aliquando prosunt remedia naturalia: sed frequentiùs, & efficaciùs supernaturalia, vt orationes, & ieiunia. *Mart. Delrio vbi sup.*

VARIÆ CIRCA SVPERSTITIONEM *resolutiones.*

24 Qui ponit certam spem in deferendis nominibus, peccat mortaliter. *Nauar. apud Auil. in comp. hoc verb.*

25 Hæc nomina, vt licitè deferantur, habere debent quatuor 1. Quod sint nota, & sancta. 2. Quòd habeant characteres notos, & sanctos. 3. Quòd contineant vera, religiosa, ac pia, & nihil ad Dæmones, spectans. 4. Quòd nulla ponatur spes in modo, loco, tempore, numero scribendi, deferendi, & allegandi ea. *Idem vbi sup.*

26 Qui eligunt diem hunc ad iter agendum, potius, quàm alium, & similia faciunt, quia à maioribus sic acceperunt, non peccant mortaliter; si vero in honorem fiat alicuius Sancti, vt Sabbati in honorem Deiparæ, non est culpa, sed meritum. *Comm. DD.*

A QVO POSSINT ABSOLVI SAGÆ, *venefica, & magi.*

27 Horum peccata sunt reseruata dominis Inquisitoribus: & veneficæ, quæ veneficia docent, vel similia non sunt absoluendæ sine illorum facultate. *Ex edict. Inquisit.*

28 Cùm is, qui incidet in casum reseruatum Inquisitoribus non vult se illis prodere, potest peti facultas declarato peccato, & tacita persona. *Comm. DD.*

DIS-

DISPVT. VII. SECTIO I.

QVID SIT SVSPENSIO, & quod ſpecies.

SVSPENSIO.

1 SVſpenſio eſt Eccleſiaſtica cenſura, priuans vſu Eccleſiaſtici officij, vel beneficij, in totum, vel in partem. *Nau. c. 27. n. 151.*

2 Aliquando imponitur non per modum cenſuræ, ſed per modum pænæ: & tunc non eſt cenſura. *c. Cum litteris de teſtib.*

3 Aliquando in iure verbum hoc interdicimus, idem eſt, quod ſuſpendimus. *c. ſanè de off. deleg.*

4 Differt ab excõmunicatione, quia licet hæc priuet ab vſu Eccleſiaſtici officij, & beneficij, non quatenus vſus, ſed quatenus communicatio eſt. *C. nihil c. cum in cunctis.*

5 Differt ab interdicto, quia hoc potius priuat ab exercitio paſſiuo, quam actiuo. *Comm. DD.*

QVOT SVNT SVSPENSIONIS SPECIES?

6 Suſpenſio alia ab homine, alia à iure, alia ab officio tantùm, alia à beneficio tantùm, alia ab officio, & beneficio ſimul. *Villal. to. 1. tr. 18. diſ. 2.*

7 Cùm in iure inuenitur ſuſpenſio, & qualis ſit non explicatur, iudicis arbitrio relinquitur. *Comm. DD.*

8 Diuiditur tandem in totalem, & partialem, in perpetuam, & temporalem. *Villal. vbi ſup. n. 5.*

DE EFFECTV SVSPENSIONIS ab officio.

9 Suſpenſio ab officio ſine alio addito ſolum priuat ab illius executione etiã ſi non habeat, niſi ſolam delegatam iuriſdictionem. *Vide Suar. de cenſ. diſ. 26. ſec. 1. nu. 2.* Sed non priuat à recitando officio diuino.

10 Priuat ab vſu Ordinum, & iuriſdictione officij Eccleſiaſtici, in quocumque loco ſit ſuſpenſus omni tempore, niſi fuerit limitatum. Si autem poſita fuerit vſque ad Apoſtolicæ Sedis beneplacitum non ceſſat etiam mortuo Pontifice. *c. ſi gratioſa de reſcrip. in 6.*

11 Qui ſuſpenſus eſt ab officio, manet impeditus, ne illud de nouo accipiat ſed in eum facta electio non eſt irrita; arcetur autem ab Ordinum receptione. *c. vlt. declar. excom. miniſt. Suar. vbi ſup. ſec. 3. n. 8.*

12 Qui ſuſpenſus eſt ab officio, non ideo eſt ſuſpenſus à beneficio, nec à recipiendis fructibus illius exceptis quotidianis diſtributionibus. *Idem ſec. 4. n. 1.*

13 Qui ſuſpẽſus eſt ab aliquibus actibus, non ideo eſt ab omnibus. *Comm. DD.*

14 Qui ſuſpenſus eſt ab officio Eccleſiaſtico, & illius actus exercet, peccat mortaliter, & ſi Ordines confert, irregularitatem incurrit, quamuis ſuſpenſio non fuerit poſita per modum cenſuræ ſecundum probabiliorem. *Suar. vbi ſup. n. 8.*

15 Suſpenſus ab officio validè, ſed illicitè Ordines confert; ſi autem eſt denunciatus, inualidè adminiſtrat ſacramentalem abſolutionem. *Comm. DD.*

16 Suſpenſus toleratus validè agit, quæ ſpectant ad iuriſdictionem. *Suar. vbi ſup. ſec. 5. n. 5. contra Nauar.*

17 Qui communicat cum ſuſpenſo illius Miſſam audiendo, ſi eum ad Sacrũ faciendum non inducit, nec datur ſcandalum non peccat. *Villal. vbi ſup. diſ. 3. n. 10.*

DE EFFECTV SVSPENSIONIS à beneficio.

18 Suspensus à beneficio solum priuatur receptione fructuum, quos si recipiat peccat, & ad restitutionem tenetur. *Idem vbi sup. dif.* 4.

19 Qui censuram hanc violat nullã pænam incurrit, nisi in duobus casibus, in quibus à iure posita est perpetua suspensio à beneficio. *Idem vbi sup. n.* 2.

20 Si ponitur absolutè suspensio à beneficio de omnibus debet intelligi. *Comm. DD.* Et cum non determinatur locus, nec tempus, intelligitur pro omni loco, & pro omni tempore.

21 Cùm imponitur generaliter impedit, ne possit de nouo beneficium acquiri; quod si eligatur, electio est nulla. *c. vlt. de cler. excom. minist.* Si autem specialiter suspendatur quis à beneficijs, quæ habet non impeditur alia recipere.

22 Partialis suspensio priuat à partiali fructuum receptione secundùm verborum tenorem. *Comm. DD.*

AN POSSIT SVSPENSVS FRVCTIBVS sustentari, & cui sit facienda restitutio. Vide verb. *Excommunicatio.*

SECTIO II.

DE CAVSA EFFICIENTE suspensionis.

1 SVspensio posita contra clericos cõprehendit etiam religiosos clericos, nisi aliud constet ex tenore verborum. *Suar. de cens. disp.* 18. *sec.* 3. *n.* 9.

2 Suspensio non potest propriè imponi communitati, potest tamen. Capitulo sede vacante, ne det facultatem alieno Episcopo ordines faciendi. *Idem vbi sup.*

3 Suspensio latè sumpta, quatenus comprehendit omnem prohibitionem, imponitur licitè absque culpa. *Vill. vbi sup. dif.* 5. *n.* 5.

DE EO QVI ABSOLVERE POTEST à suspensione.

4 Qui violat suspensionem, per aliquos dies, non tenetur eos supplere post adeptam absolutionem. *Innoc. c.* 1. *de celebr. Miss.*

5 Non est aliqua determinata forma absoluendi à suspensione. *Comm. DD.* Communis est: Absoluo te à vinculo suspensionis, quam incurristi, & restituo te ad executionem tui muneris, vel ordinis.

6 Si absolutio est in præiudicium tertij, absoluendus non est, nisi præstito iuramento de danda satisfactione, & obedientia. *c. venerabili de sent. excom.*

7 Suspensio posita in iure in pœnam delicti non potest tolli nisi à Papa; sed iam hodie potest tolli per Bullam Cruciatæ, vel per religionis priuilegia. Idẽ dic cùm ius iudicibus præcipit, vt suspensionem imponant. *Vide verb. Bulla Cruc.*

DE SVSPENSIONIBVS A IVRE positis in particulari.

8 Notarius fornicator, si sacris sit initiatus, ipso iure est suspensus; sed per pœnitentiam tollitur hæc suspensio ipso facto. *Villal. vbi supra dif.* 7. *n.* 1.

9 Qui sacris initiatur extra tempora, vel ante legitimam ætatem, vel sine facultate, manet suspensus: quod si actũ Ordinis exercet, incurrit irregularitatem. *Idem vbi sup.* Hæc suspensio incurritur ipso facto; dolum tamen requirit.

10 Qui ordinatur cum facultate sui Episcopi impetrata ad titulum patrimonij donati, & ante susceptum Ordinem renunciati, suspenditur ab officio tantum. *Comm. DD.*

11 Clericus prouocans aliũ ad duel-

lum, vel illud acceptans deponendus eſt, & non ſuſpendendus. *c. 1. de cler.*

12 Ferens cenſuras quaſuis ſolo verbo ſine ſcripto, vel ſine expreſſione cauſæ, vel non dans copiam requiſitus ſuſpenditur ab ingreſſu Eccleſiæ, & à diuinis. *c. cum medicinalis de ſent. excom.*

13 Excommunicans ſine præuia monitione, ſuſpenditur ab ingreſſu Eccleſiæ per vnum menſem. *Vide Villalob. vbi ſup.*

14 Vſurpans fructus Eccleſiæ vacātis. Item vſurpans redditus dignitatum vacantium, ſi fuerit Epiſcopus, ſuſpenditur ab ingreſſu Eccleſiæ, & quiuis alius ab officio, & beneficio. *Clem. ſtatutum.*

15 Iudex conſeruator cognoſcens cauſas, quæ non ſunt notoriæ iniuriæ. Hæc eſt ab officio per vnum annum. *c. fin. de off. iud. deleg.*

16 Iudex Eccleſiaſticus aggrauans partem ex odio contra ius, & contra propriam conſcientiam, vel propter pretium acceptum, ſed non comprehēdit Epiſcopum, nec mere executorem, nec arbitrum, ſuſpenditur ab officio per annum. *Villal. vbi ſup. diſ. 7. n. 15.*

17 Admittentes ad diuina officia excommunicatos publicos, vel interdictos. Hæc eſt ab ingreſſu Eccleſiæ. *Idem vbi ſup.*

18 Admittentes aliquem ad profeſſionem mendicantium ante finitum annum. *Idem vbi ſup.*

19 Clerici etiam in minoribus conſtituti portantes veſtes partitas, vel coloribus diſtinctas, inhabiles fiunt ad beneficia per ſex menſes. *Clem. quoniam de vit. & honeſt. cler.*

20 Religioſi, qui habentes bonorum religionis adminiſtrationem aliquod ex illis alienant ſine licentia capituli, vel Prælati. *Villal. vbi ſup.*

21 Clerici qui ordinantur ſine patrimonio cum pacto non petendi victum ab Epiſcopo. *Idem vbi ſup.* Nec non qui ordinantur per præſentationem beneficiarij cum pacto nihil petendi ab eo, Hæc eſt Papali, & comprætendit eum, qui ordinatur cum patrimonio promiſſo, vel donato, cum pacto nihil petendi poſt ordinationem. Ille tamen qui poſt ordinationem nullo præcedente pacto retrodonat patrimonium acceptum non comprehenditur.

22 Suſpenditur tandem Epiſcopus, qui ſine titulo ordinat clericum religioſum, qui ſolum emiſit temporale religionis votum. *Idem vbi ſup.*

VARIÆ DE SVSPENSIONE resolutiones.

23 Suſpenſus ab vno poteſt exercere aliud non connexum; & Epiſcopus ſuſpenſus à Pontificali poteſt Miſſam celebrare. *Vide P. Sà hoc verb.*

24 Suſpenſus ab Ordine Epiſcopali non ideo eſt ſuſpenſus à iuriſdictione.

25 Suſpenſus ab ingreſſu Eccleſiæ ſolùm prohibetur in ea celebrare, & intereſſe diuinis officijs. Itaque poteſt in ea orare, & recipere ſacramenta, & exercere iuriſdictionem, & ſepeliri ſi decedat cum pœnitentiæ ſignis, & extra celebrare in loco non deſignato ab Epiſcopo ad perpetuo celebrandum.

DE SVSPENSIONIBVS IMPOSITIS à concilio Tridentino.

26 I. Contra Epiſcopum, qui in alieno Epiſcopatu exercet Pontificale ſine licentia proprij Epiſcopi. *Vide Trid. ſeſ. 6. c. 5.* II. Contra Capitulum ſede vacante, qui intra annum à morte Epiſcopi litteras dimiſſorias dederit alicui ad Ordines ſuſcipiendos. III. Contra Epiſcopum alienum ſubditum ordinantem ſine licentia proprij. IV. Contra Abbates, qui clericis ſæcularibus dant litteras dimiſſorias ad Ordines ſuſcipiendos,

dos. V. Aduersus Parochos, vel quoscumque alios sacerdotes, qui sine licentia proprij Parochi matrimonio sibi non subditorum assistunt. VI. Contra Episcopum, si, quod auertat Deus, esset concubinarius, & à Synodo admonitus non pænituerit.

DE ABSOLVTIONE A SVSPENSIONE.

27 Habens authoritatem Episcopalem potest absoluere à suspensione non reseruata.

28 Religiosi possunt absoluere in foro conscientiæ à suspensione: Ad quod consulant sua priuilegia. Et regulariter loquendo Episcopi possunt absoluere ab omni suspensione.

29 Suspensus, quia ante legitimam ætatem Ordines sacros suscepit, si post dispensationem celebret ante ætatem impletam, non incurret nouam suspensionem, nec irregularitatem.

SVSVRRATIO.

1 Susurratio est inordinata culpæ alienæ, vel pænæ, vel defectus naturæ significatio alteri facta ad separandam amicitiam. *Nauar. apud Auili in comp. hoc verb.*

2 Si fiat cum notabili damno proximi est mortalis: & susurro non est absoluendus nisi promittat eos iterum se esse reconciliaturum, & damnis satisfacturum. *Idem vbi sup.*

3 Minuere amicitiam cum vno, vt cum alio maior fiat, non est peccatum, nisi aliunde damnum proximo sequatur. *Comm. DD.*

DISPVTATIVNCVLÆ variæ.

RESOLVT. DIVERSÆ.

T.

TABELLIO.

1 Tabellio habens constitutum publicum stipendium recipiendo pretium maius debito, peccat mortaliter. Itē accipiens aliquid pro litteris Ordinatorum, si alias habet stipendium publicum. *Nauar. c. 25. n. 54.*

2 Tenetur restituere quidquid accepit vltra stipendium taxatum, si sal[illegible] extra iudicium repetatur. *Id[illegible] c. 17. nu. 33.*

3 Peccat [illegible]taliter faciens scripturam [illegible]atam, quæ in superficie apparet iusta. *Comm. DD.* Sed non tenetur restituere pro scriptura vsuraria.

4 Instrumentum à Tabellione metu mortis factum rescindendum est. *Nauar. apud Auil. hoc verb.*

5 Peccat, si scienter conficiat instrumentum vsurarium, vel falsum, vel occultans necessarium parti. *Comm. DD.* Item conficiens in die festo instrumentum, quod in alium communem diem poterat.

6 Non tenetur restituere, quod vltra taxam legis gratuitò datur; peccat tamen mortaliter illud accipiendo, quia facit contra legem, & iuramentum.

TACTVS impudici. Vide verbum *Luxuria*.

TAVRORVM AGITATIO.

1 Taurorum agitatio prohibita fuit per Pium V. varijs pœnis, quæ postea per alios Pontifices moderatæ sunt. *Pius V. in constitutione quæ incipit de salute gregis Dominici*.

2 Gregorius XIII. ad instantiam Philippi II. Regis excommunicationis, & aliarum censurarum pœnas abstulit sæcularibus, non religiosis, nec clericis sacris initiatis. *Greg. XIII. an.* 1575.

3 Tandem Clemens VIII. litteras Pij V. ad terminos iuris communis reduxit, Monachis, & fratribus mendicantibus, cæterisque cuiuscumque ordinis, & instituti regularibus exceptis. *Clem. VIII. an.* 1596.

4 Modo in Hispania tauros agitare non est peccatum mortale, si fiat debita cautione. *Comm. DD.*

5 Qui à tauris occiduntur, non sunt priuandi Ecclesiastica sepultura. *Comm. DD.*

6 Taurorum agitatores si temerariè magno vitæ periculose exponant, peccant mortaliter; secus verò si sint in hac arte periti. *Comm. DD.*

7 Qui spectant tauros ob recreationem, non peccant; dummodo de cædibus non delectentur. *Comm. DD.*

8 An sit peccatum mortale tauros in diebus festis agitare, & eos spectare, alij negant; affirmat verò doctissimus Villalobos, & asserit agitari mandantes, & qui agitant, & qui vident incurrere excommunicationem latæ sententię. Idem dic de festis voto seruatis, exceptis his quæ solùm vsque ad meridiem seruantur. *Vill. to. 2. tr. 12. dif. 20.*

9 Clerici sæculares, non peccant mortaliter tauros spectantes; regulares verò mortaliter peccant, etiamsi illos sine scandalo spectent; sed excommunicationem non incurrunt. *Vasq. 1. 2. disp.* 158. *n.* 44. Quod intelligi debet cum tauri per illorum domos transeunt.

10 Comprehenduntur clerici religiosi, quamuis solum habeant ordines minores. *Vide Vill. vbi sup.*

11 Fratres laici, & iuuenes nondum ordinati si tauros sine scandalo spectent, non peccant secundum probabiliorem. *Idem vbi supra.*

12 Non extenditur hæc prohibitio ad fœminas religiosas. *Comm. DD.*

13 Canonici regulares peccant mortaliter tauros spectando. *Vill. vbi sup.*

14 Milites professi Ordinum militarium possunt illos spectare, non verò fratres. *Comm. DD.*

15 His tamen non obstantibus non desunt, qui etiam religiosos clericos à mortali excusent, si sine scandalo tauros spectent. *Vide Mach. to. 2. fol.* 418.

TENTARE.

1 Peccat, qui tentat Deum sumens aquam feruentem, vel ferrum candens, vt se purget à suspicione falsi criminis. *Nauar. c. 11. n. 40.*

2 Peccat, qui temerariè se morti exponit, & non vult vti medicamentis. *Comm. DD.*

3 Peccat mortaliter, qui aliquid facit eo animo, vt experiatur diuinam potentiam, seu pietatem, &c. v.g. qui vult concionari citra necessitatem nulla præuia meditatione. *Nauar. apud Auil. in comp. hoc verb.*

THESAVRVS.

AD QVEM PERTINEAT THESAVRI inuenti dominium? Vide verb. *Dominium*.

1 Thesaurus est verus quædam depositio pecuniæ, cuius non extat memoria, vt iam dominum non habeat. *Vill.to.2.tr.10.dis.20.*

2 Qui thesaurum in fundo proprio inuenit, illius fit dominus: si in loco sacro, dimidium debet Prælato loci.

3 Si fortè in alieno solo inuentus est, dimidium habebit inuentor. Si ex industria quæsitus est, dimidium habebit fundi dominus; si autem ex eius voluntate, conuentioni standum.

4 Qui fundum emit, in quo thesaurum esse sciebat, suum facit thesaurum.

5 Cùm inuentus est in loco publico, ad inuentorem spectat dimidium. Si per Magiam inuentus, pertinet ad Fiscum post iudicis sententiam, non ante.

6 Prædicta sunt de iure communi. Hispaniæ verò lex, quæ est Regij Ordinamenti, iubet, vt vbicumque thesaurus inueniatur. Regis sit, & solùm pars quinta inuentoris. Quod quamuis aliquibus contra naturalem æquitatem videatur, pro Rege standum. In foro autem interiori si inuentus sit in fundo Regio ante sententiam iudicis, dimidium debet Regi; si in fundo proprio, totum sibi retinere potest, nisi à Regis ministris petatur, quod ad Regem pertinet.

7 Circa metallorum fodinas Hispaniæ leges obseruandæ sunt, & suis locis videndæ. *l.1.cum sequent.tit.3. lib.6. recop.& l.9.eod.tit.*

✠✠✠

DISPVT. I. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

QVID SIT TESTAMENTVM, ET quomodo differat ab alijs vltimis voluntatibus.

TESTAMENTVM.

1 Testamentum est voluntatis nostræ iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult cum hæredis institutione directa. *L. 1. ff. de testamentis.*

2 De iure communi ita essentialis erat hæredis institutio, vt sine illa nullum esset testamentum. *Parag. ante hæred. inst. de leg.* In regno tamen Castellæ sine illa est validum. *L.1. tit. 4.lib. 5.recoper.*

3 Nemo potest duo testamenta habere; posteriore enim primum reuocatur, militis testamento excepto. *Parag. posteriori inst.quib.mod.testam.*

DE SOLEMNITATE TESTAMENTI in scriptis, & quomodo aperiendum sit?

4 Si testamentum in scriptis fiat coram tabellione, debet habere diem, mensem, & annum, vt publica scriptura. *Comm.DD.* Si verò fiat sine tabellione, non est necessarium; tutius autem est quod habeat.

5 Si testamentum fiat in scriptis, & is qui illud scribit instituatur hæres, vel legatarius, non valet. *L. 1. & seq. c. de his quæ sibi.* Secus autem si solùm illud dictet, vel si sit necessarius hæres, vel aliunde constet de voluntate testatoris. Quod ad nuncupatiuum non extenditur.

6 Testes in testamento in scriptis debent

bent esse septem viri, liberi, puberes, id est qui habeant 14. annos, & rogati, & omnes simul debent audire, & intelligere testatoris voluntatem. *L. 3. Tauri hodie l. 2. tit. 4. lib. 5. recop.* Hæres, & qui in eius sunt potestate non possunt testes esse, nec Fratres ipsius. Legatarius autem, & fidei commissarius possunt.

7 In regno Castellæ eadem solemnitas requiritur in testamento inter filios, & inter extraneos.

8 Cæcus non potest testari in scriptis, ad eiusque testamentum requiruntur 5. testes. In militis autem testamento duo sufficiunt, etiam si fæminæ sint.

DE TESTAMENTO AD PIAS causas.

9 Testamentum ad pias causas est, cùm substituitur hæredi sæculari aliqua religio, vel Ecclesia; non verò est ad pias causas si in eo aliqua pia legata relinquantur. *Vill. to. 2. tr. 30. dif. 4. n. 2.*

10 Ad huius testamenti valorem sufficit, si in eo seruetur id, quod est de iure gentium. Vnde valet cum duobus testibus siue sint viri, siue fæminæ. *Idem vbi sup. n. 3.*

11 Idem dicendum de legatis ad pias causas, etiam si testamentum sit nullum, vel solis signis testator voluntatem expresserit. *Mol. dif. 134.*

12 In foro autem conscientiæ etiam si testibus nequeat probari tenebitur hæres legata pia exequi, si ei constet de voluntate testatoris. *Comm. DD.*

13 Si testamentum ad pias causas valet, valent etiam legata in eo relecta, etiamsi pia non sint. *Villal. vbi sup. n. 7.* Si verò causa pia, & hæres extraneus instituantur, valebit quo ad primum, non quo ad secundum, dummodo solemnitatem habeat testamenti ad pias causas.

AN TESTAMENTVM IMPERFECTVM secundum aliquid valeat?

14 Si quis imperfectum reliquit testamentum, non valet etiam inter filios: valent autem legata pia. *L. si quis cum testamento, ff. de testamentis. Mol. dif. 134.*

15 Cum quis in suo testamento dicit se schedulam relinquere suo Confessario, vel alteri personæ suo nomine signatam, & se velle vt valeat, ac si de verbo ad verbum esset in ipso testamento valet, & est communiter in vsu. *Comm. DD.*

DE CODICILLI SOLEMNITATE.

16 In codicillo nuncupatiuo requiritur eadem solemnitas, quæ in testamento nuncupatiuo. *L. 3. Tauri hodie l. 2. tit. 4. lib. 5. recop.* Et eadem in codicillo in scriptis, quæ in testamento in scriptis siue clauso, atque in vtroque fæminæ testes esse possunt.

17 Cum additur in testamento, quod si non valeat vt testamentum, valeat vt codicillus, si forte deest solemnitas testamento, valet si habeat solemnitatem codicilli. *L. codicil. parag. fi. 2. ff. de leg.*

18 Qui scit voluntatem testatoris fuisse se ipsum hæredem relinquere, etiam si ob solemnitatis defectum nullum fuerit testamentum, potest tuta conscientia retinere hæreditatem. Idem dicendum de alijs contractibus, licet viri docti contrarium teneant, vtraque opinio est probabilis. *Vide Vill. vbi sup. dif. 8. n. 2.*

DE LIBERTATE NECESSARIA, vt valeat testamentum in foro conscientiæ.

19 Qui sine dolo, & fraude persuadet testatori, vt vni, & non alteri relinquat hæreditatem, nec peccat, nec restituere tenetur. *Comm. DD.* Si autem ex odio fecerit, peccat sed ad restitutionem non tenetur.

20 Qui importunis precibus hoc facit

cit ad restitutionem tenetur. *Moli. vbi sup. n.* 4. Idem dicendum de metu reuerentiali filij erga parentes, & vxoris erga virum.

21 Qui impedit aliquem ne testetur, vel mutet testamentum, tenetur restituere, & in foro exteriori priuatur portione ei contingente. *L.1.& 2. ff. si quis aliq.l.2.c.eod.tit.*

QVÆ PERSONÆ TESTARI nequeant?

22 Viri ante 14. annum, & fæminæ ante 12. testari nequeunt. *L. qua ætate, ff. qui testamentum, parag. præterea inst. quibus non est permissum.*

23 Furiosi, frænetici, & mente capti prohibentur testari. *Comm. DD.* Qui verò habet lucida interualla, potest, cum est compos mentis.

24 Filius familias potest de bonis castrensibus, & quasi castrensibus, & de aduentitijs, quæ habuit post clericatum ad pias causas testari. *L.nemo c.de testamentis.*

25 In regno Castellæ potest pubertatem testari de tertio bonorum aduéntitiorum. *L.5.Tauri hodie l.1.tit.4. lib.5. recopil.*

26 Clericus etiam primæ tonsuræ potest testari de his quæ cantu acquisiuit, & similibus. *Comm. DD.*

27 Serui captiui, muti, & surdi à natiuitate prohibentur testari. *Comm. DD.* Idem dic de religiosis professis, ac de equitibus D. Ioannis, quia non habent rerum dominium.

28 Nouitij possunt etiam sine licentia Prælati, vel Episcopi. *Comm. DD. Auth. nunc autem c.de Epis.& cler.*

29 Clerici ex consuetudine de omnibus suis bonis testantur, & ex testamento, & ab intestato eis succedunt hæredes, siue necessarij, siue extranei. Peccabunt tamen si de bonis, quæ ex Ecclesiastico beneficio acquisierunt ad res profanas testentur. *Molin. dis. 147.l.43. tit.8 l.b.5.recop.*

30 In regno Castellæ damnati ad mortem, vel ad triremes testari possunt. *Comm.DD.*

31 Episcopi testari non possunt sine Papæ licentiã; nisi in aliquo regno contraria sit consuetudo legitimè præscripta. *Comm.DD.*

DE EO QVI POTEST HÆRES, VED legatarius institui.

32 Omnis qui potest testari potest hæres institui. Multi sunt incapaces hęreditatis, & alij amittunt illam propter delicta, qui videri possunt apud Villalobos 2.*to.tr.*33. & apud Molinam *to.* 1. *disp.*178.*Vide Vill. vbi sup.*

33 Pater potest filium naturalem hæredem instituere si absint legitimi, & valet testamentum licet imperfectum, & minùs solemne; *Villal. vbi sup. dif.* 13. *n.*4. secus verò si habeat legitimos; tunc enim potest illi relinquere vnam vnciã, quæ est 12. pars. *Auth. licet. v. ab Intest. C. eodem.* Potest vero ei si sit spurius quintam partem relinquere, quam poterat extraneo. *l.9.Tauri hodie l.7.lib.5. recop.*

34 Etiam si filio naturali nihil à patre relinquatur in testamento, non habet actionem contra illud. *Villal. vbi supra nu.* 11.

35 Si pater instituat extraneum expectans, quod hæreditatem dabit spurio, non peccat, etiam si indicet intentionem, dummodo non obliget eum, nec accipiat promissionem. Hæres tamen potest si velit dare hæreditatem spurio, vel firmã vult sibi retinere. *Idem vbi sup.n.*25.

36 Pater potest filium, vel nepotem quem voluerit meliorare in 3. & 5. prius debet extrahi 5. postea. 3. *Comm. DD.*

DD. Fiant ex omni hæreditate quindecim partes 3. erit quintum. Ex duodecim remanentibus tertia pars sunt 4. Vnde melioratus in 3. & 5. ex quindecim milibus habet 7. millia.

37 Nepotes non succedunt in capita, sed in stirpem loco parentum. *Comm.DD.*

38 Vt filius hæres sit, debet post natiuitatem viuere 24. horas, & esse baptizatus. *Villal. vbi sup.*

39 Filij debent dotem, & donationes in vita parentum acceptas in collationem afferre. *Comm.DD. Vide Anton. Gomez in leg.Taur.*

40 In defectu descendentium succedunt ascendentes, qui fratribus præferuntur: & in regno Castellæ, in duabus partibus succedunt, & hoc tam ab intestato, quam ex testamento. *Comm. DD.*

41 In defectu ascendentium succedunt fratres ex patre, & matre: & his mortuis filij eorum in stirpem. *Vide Vill. vbi sup. dis.* 15. His deficientibus fratres ex patre tantùm in ijs bonis, quæ habuerunt ex parte illius: & fratres ex parte matris in bonis, quæ habebat mater. Tandem omnibus his deficientibus, consanguinei vsque ad 4. gradum, & post hos Fiscus.

42 Iudex solùm debet concedere 9. menses hæredi ad deliberandum, & potest restringere vsque ad 100. dies. *Vide eumdem vbi supra.*

43 In regno Castellæ, etiam si hæres repudiet hæreditatem, valent legata. *Comm.DD.*

AN CVM DVO SIMVL CONDVNT testamentum, mortuo vno possit alius illud reuocare.

44 Si duo simul conficiant testamentum, post mortem vnius alter poterit quoad suam partem reuocare. Si autem cum fraude hoc fecit, tenetur restituere. *Molin. lib. 4. de primog. c. 2. n.* 84.

45 Qui testatur de bonis alienis cum domini facultate, mortuo testatore non potest dominus reuocare testamentum; nequit tamen dominus omnia bona sua donare ad testandum. *Vill. vbi sup. n.* 5.

46 Fiet irreuocabile testamentum, si in eo hæc clausula ponatur. Volo hoc esse meum, & irreuocabile testamentũ, etiam si postea aliud faciam, nisi in hoc verbo ad verbum scriptum inueniatur totum Dauidis psalterium, vel aliud simile.

47 Nihilominus poterit hoc reuocari per 2. si in eo addatur hæc clausula: Et hoc vltimum volo valere non obstãte quacunque clausula reuocatoria posita in 1. etiam si hic in speciali non afferatur. Quod etiam contingit, si hoc vltimum iuramento firmetur, etiam si nulla alia clausula apponatur; sed reuocare testamentum iuratum est periuriũ, & in 2. testamento si non fiat mentio iuramenti facti non reuocatur primum. Vide *Villal. vbi sup. n.7. & 8.*

SECTIO II.

QVANDO INVENTARIVM faciendum, & quomodo?

1 INuentarium debet ab hærede fieri intra 30. dies, qui computandi sũt à die, quo sciuit se hæredem institutum fuisse. *l. 5. tit. 6. pag. 6.* Et quamuis extra hoc tempus fiat, dummodo finiatur intra terminum à lege præfixum, idest intra sexaginta dies, gaudet nihilominus suis priuilegijs.

2 Si non faciat inuentarium tenebitur vltra vires hæreditarias soluere debita, & legata in foro exteriori, secus verò in interiori.

DE TESTAMENTARIIS.

1 Teſtamentarius poteſt eſſe religioſus, ſed cum licentia petita, & obtenta. Poſſunt etiam mulieres, & iuuenes, ſi habuerint decimum ſeptimum annum. *c. tua.nobis de teſtamentis l. 2. tit.10.p. 6.*

2 Teſtamentum cùm teſtator non aſſignauit tempus, quamprimum debet adimplere in conſcientia. Iudex autem intra annum poteſt ad id cogere teſtamentarios. Debita autem ſoluant quāprimum poſſint. *l. nulli C. de Epiſc. & cler.l.6.tit.10.p.6.*

3 Si teſtator facultatem dedit teſtamentario, vt inter pauperes aliqua diſtribuat; ipſe autem nominatim alicui pauperi legatum reliquit, non poteſt teſtamentarius ei amplius aliquid dare. *l.3.tit.10.p.6.*

4 Nec teſtamentarij, nec taxatores poſſunt aliquid emere de bonis defuncti. Taxatores autem vltra pretium à ſe taxatum poſſunt emere.*l.ſi in emptione parag. fi. ff. de contrah.emp.l. 23. tit.11.lib. 5.recop.*

5 Teſtamentum debet facere prudens dum valet, vel ſaltem in infirmitatis initio: & multum intereſt, quòd ſit in Dei gratia cùm facit. *Comm. DD.*

6 Qui dolo, vel fraude impedit teſtamentum, tenetur damnum reſtituere ei cui fecit. *Comm.DD.*

7 Qui alicui facultatem dedit ad teſtandum, & poſtea facit teſtamentum, quamuis hoc teſtamentum reſcindat, facultas data reuocata manet ſecundùm probabiliorem opinionem. Et ideo tutius eſt nouam facultatem dare, vel aliud teſtamentum condere. *Placitum authoris.*

DE TESTAMENTI SOLEMNITATE, ET FORMA.

DEL TESTAMENTO ABIERTO *que en latin ſellama nuncupatiuo ex* lib. 5. tit. 4. recopil.

1 Si alguno ordinare ſu teſtamento, ò otra poſtrimera voluntad con eſcriuano publico, deben ſer preſentes al verle otorgar tres teſtigos alomenos veſinos del lugar donde el teſtamento ſe hiciere. Y ſi lo hiciere ſin eſcriuano publico, que ſean ay por lo menos ſineo teſtigos veſinos ſegun dicho es, ſi fuere lugar donde los pudiere auer, y ſine pudieren ſer auidos ſineo teſtigos, ni eſcriuano en el dicho lugar alos menos ſean preſentes tres teſtigos veſinos del tal lugar. Pero ſi el teſtamento fuere hecho ante ſiete teſtigos aunque no ſean veſinos, ni paſſe ante eſcriuano teniendo las otras calidades que el derecho requiere valga el tal teſtamento aunque los teſtigos no ſean veſinos del lugar donde ſe hiciere el teſtamento, y mandamos que el teſtamento que en la dicha forma fuere ordenado valga en quanto alas mandas, y otras coſas que en el ſe contienen aunque el teſtador no aya hecho heredero alguno, y entoneis herede a quel que ſegun derecho, ò coſtumbre de la tierra auia de herredar en caſo que el teſtador no hicieſſe teſtamento, y cumplaſſe el Teſtamento. Y ſi el teſtador inſtituyere heredero en el teſtamento, y el heredero no quiſiere heredar valga el teſtamento en las mādas, y en las otras coſas, que en el ſe continen, y ſi alguno dexare a otro en ſu poſtrimera voluntad por heredero, ò le legare, ò mandare alguna coſa para que la de à otro alguno aquien ſoſtituyere en la herencia, o manda, ſi tal he-

redero, o legatario no queſiere accetar, o renunciare la herencia, o el legado, el ſuſtituto, o ſuſtitudos lo pueda auer todo.

DE TESTAMENTO APERTO, Latinè Nuncupatiuum vocato lib. 5. tit. 4. recopil.

1 Si aliquis faceret teſtamentum, aut aliter vltimate de ſuis bonis diſponeret in præſentia Notarij publici, debent adeſſe tres teſtes, videntes hoc ipſum concludi, illiq; ad minimum vicini loco, in quo factum fuerit teſtamentum, & ſi fecerit abſque Notario publico, tũ ſint ad minimum quinque teſtes vicini, ſecundum dicta, ſi in tali loco haberi potuerint. Si autem non potuerint haberi quinque teſtes, nec Notarius in dicto loco; ad minimum adſint tres teſtes vicini tali loco. Sed ſi teſtamentum fuerit factum ante ſeptem teſtes, quamuis non ſint vicini, nec factum ante Notarium ſecundum reliquas qualitates, quas ius exigit, valet tale teſtamentum, quamuis teſtes non ſint vicini loco, in quo factum fuerit teſtamentum. Et mandamus, vt teſtamentum, quod prædicto modo fuerit ordinatũ valeat, quantum ad præcepta, & alia in eo comprehenſa, licet teſtator non inſtituerit Hæredem, & tunc temporis ille ſit hæres qui ſecundum ius, vel conſuetudinem loci ſuccederet, caſu quo teſtator non feciſſet teſtamentum, & compleuiſſet teſtamentum: & ſi teſtator inſtituerit Hæredem in teſtamento, & Hæres noluerit adire Hæreditatem valeat teſtamentum quantum ad mandata, & alia in eo contenta, & ſi aliquis alium fecerit Hæredem in vltima ſua voluntate, vel legauerit, aut mandauerit aliquid, vt ille hoc det alteri, quem ſubſtituerit in Hæreditate, ſi talis Hæres, vel legatarius noluerit acceptare, vel renuntiare Hæreditatem, aut legatum, ſubſtitutus, vel ſubſtituti totum habere poſſunt.

DE SOLEMNITATE TESTAMENTI in ſcriptis que en romance ſe llama cerrado.

1 Però en el teſtamento cerrado, que en latin ſe llama in ſcriptis mandamoſque interuengan por lo menos iure teſtigos con vn eſcriuano, los quales ayan de firmar enſima de la eſcritura del dicho teſtamento ellos y el teſtador, y ſupieren, y pudieren firmar, y ſino ſupieren, y el teſtador ne pudiere firmar, que los vnos firmen por los otros, de manera, que ſean ocho firmas, y mas el ſigno del eſcriuano. Y mandamos, que en el teſtamento del ciego interuengan cinco teſtigos ortom. Y en los codicillos interuenga la miſma ſolemnidad que ſe requiere en el Teſtamento nuncupatiuo, o abierto conforme a la dicha ley del ordenamiento. Los quales dichos teſtamentos, y codicillos ſino tuuieren la dicha ſolemnidad de teſtigos, mandamos, que no facan fe, ni prueba en juycio niſi fuerade l.

DE SOLEMNITATE TESTAMENTII.

1 Sed in Teſtamento clauſo, quod latinè vocatur in ſcriptis, mandamus, vt interueniant ad minimum ſeptem teſtes cum vno Notario, qui ſignent inferius ſcripturam dicti teſtamenti, ille & teſtator, ſi ſciant, & poſſint ſignare: & ſi non ſciant, & teſtator non poſſit ſignare, vnus ſignet pro altero, ita vt ſint octo ſignaturæ, & vltra ſignum Notarij, & mandamus vt in teſtamento legali interueniant quinque teſtes vel

octo

octo, & in codicillis interueniat eadem solemnitas, quæ requiritur in testamento nuncupatiuo vel aperto; secundum dictam legem dispositionis, quæ dicta testamenta & codicilli si non habuerint dictam solemnitatem testium, mandamus vt non faciant fidem nec probationem in iudicio, neque extra illud.

SECTIO III.

DE VARIIS CIRCA TESTAMENTVM resolutionibus.

1 HÆres in testamento minus solemni licitè possidet hæreditatem, si ei constet de voluntate testatoris. *Sa hoc verb. n.* Hæres tamen ab intestato, licet ei constet de voluntate testatoris, non tenetur restituere secundùm probabiliorem.

2 Per secundum minus solemne ad pias causas reuocatur primum solemne ad alias causas. *Sylu. hoc verb. n.7.*

3 Sufficit testari coram Principe, vel iudice cum duobus testibus. *Sa vbi sup.*

4 Testamentum coram Prælato & duobus testibus valere vbique quidam aiunt, alij solùm in terris Ecclesiæ subiectis, & rebus fori Ecclesiastici, & ad pias causas. *Vide Sà vbi sup. nu.* 15. Sufficiunt verò testes etiam fœminæ, modo puberes & pro Curato duo testes. Idemque quidam censent de clerici, & nouitij testamento; & si alij negent.

5 Testamentum non potest fieri solo nutu, nisi sit militis, aut ad pias causas. *Comm. DD.* At donatio causa mortis, & legatum, & fideicommissum potest. In foro tamen conscientiæ valet solo nutu, dummodo cõstet de voluntate testatoris.

6 Clericus potest testari secundùm quosdam, vt miles in bello cum duobus scilicet testibus rogatis etiam fœminis; quidam tamen id negant. *Sa vbi supra nu.* 20.

7 Ingressus religionem non tenetur seruare in testamento iuris solemnitatem secundum probabilem opinionem; contraria videtur probabilior. *Sà vbi sup. nu.* 21.

8 Filius potest exhæredari ob ingratitudinem, nisi in patris gratiam rediret, vel pœnituisset, vel ingressus religionem fuisset. *Comm. DD.*

9 In testamento ponenda est causa exhæredationis, & cum filius petit testamentum rescindi, probanda. *Comm. DD. Vide Villal. tom.* 2. *tract.* 30. *dif.* 18. Potest similiter filius exhæredare patrem.

10 Si testator in testamento dixit vt fiat, quod suus Confessor dixerit, tantum huic credendum, quantum verosimile est testatorem mandasse. *Sà vbi sup. nu.* 31.

11 In dubio credendum est testatorem id voluisse, quod si adesset, interrogatus dixisset. *Idem vbi supra.*

12 Testamento derogare ob publicam vtilitatem licitum est Papæ, vel supremo principi. *Comm. DD.* Et de consensu executorum potest Episcopus conuertere in maiorem publicam vtilitatem, & necessitatem, quod in minorem erat relictum, & quod commodè fieri non potest conuertere in aliud.

13 An possit reuocari testamentum quod iuramento firmatum est alij aiunt, alij negant. *Vide Vill. vbi sup.* Certum autem est valere reuocationem; sed si non adsit causa iusta, & testamentum iustè, & iuridicè factum sit, non licet reuocare sine periurio.

14 Non dicitur disposuisse qui voluit disponere, sed non disposuit, quia impeditus fuit. *Comm. DD.*

15 Profeſſio religionis non rumpit teſtamentum prius factum. *Comm.DD.*

16 Teſtamentum factum à laico, niſi ſit ad pias cauſas, debet publicari coram iudice ſæculari, etiamſi clericus hæres inſtituatur. *Sà vbi ſup. n.39.*

17 Ille cuius arbitrio bona diſtribuenda ſunt, debet dare pijs operibus. *Comm.DD.*

18 Teſtatoris prohibitio ne Epiſcopus teſtamentarios compellat, vel ne iura in ſuo teſtamento locum habeant, nihil valet. *Comm. DD.*

19 Fœmina poteſt eſſe teſtamenti executrix. *Comm.DD.*

20 Notabilis mora in executione teſtamenti eſt mortalis. *Sà vbi ſup. n.43.*

21 Hæres non ſuccedit in executoris officium, niſi res non ſit integra; ſuccedit tamen Prælati ſucceſſor, quando hæc cura commiſſa fuit ratione dignitatis, & non perſonæ. *Sylu.hoc verb.n.6.*

22 Iuſta voluntas teſtatoris in re notabili obligat ſub mortali: & non ſeruans teſtatoris præceptum poteſt excommunicari. *Comm. DD.*

23 Teſtamentario non debetur propter laborem ſtipendium, niſi ob damnum in teſtamenti executione ſecutum. *Comm.DD.*

24 Si tertium non ſufficiat ad funeris ſumptus, minuenda ſunt legata pro rata, dum ſunt hæredes legitimi. *Comm. DD.*

25 Teſtator niſi moralem certitudinem habeat, aliquem filium ſuum eſſe, non tenetur in foro interiori eum filium ſuum eſſe in teſtamento declarare, etiam ſi vt talis vulgò habeatur. *Comm. DD.*

DISPVTATIO II.

SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

TESTIS.

1 CVm iudex iuridicè interrogat, tenetur teſtis veritatem fateri. *D. Th.2.2.q.70.art.*

2 Cùm iudex procedit per inquiſitionem generalem, nemo tenetur ſecretum crimen detegere, niſi aliter graue damnum reipublicæ impediri non poſſit. *Comm.DD.*

3 Cùm quis infamatus eſt de delicto, vel delictum eſt manifeſtum, etiam ſi iudex generaliter inquirat, teſtis obedire tenetur. *D.Th.vbi ſup.art.1.*

4 Cùm iudex ſpecialiter, & iuridicè inquirit, tenetur teſtis verum fateri, niſi in confeſſione, vel ſub naturali ſecreto illud ſciuerit. *Comm. DD.*

5 Si crimen eſt in damnum reipublicæ, vel tertij, & alias vitari non poſſit, etiam ſi ſub ſecreto ſciatur, tenetur teſtis reuelare. *Vill.to.2.tr.7.dif.1.n.7.*

6 Quando inquiſitio eſt mixta, v. g. quia delictum eſt publicum, delinquens verò ignoratur non poteſt teſtis illum reuelare; niſi ex continuatione delicti timeatur damnum tertij, vel delinquens ſit infamatus. *Idem vbi ſup. n.9.*

7 Cùm proceditur per accuſationem iuſtam, etiamſi malo animo fiat, tenetur teſtis veritatem fateri. *Comm.DD.*

8 Cùm iudex interrogat contra iuris ordinem non tenetur teſtis reſpondere. *Comm. DD.*

9 Teſtificari nemo tenetur cum notabili damno, vel periculo vitæ, honoris, vel bonorum, niſi eſſet neceſſarium

ad bonum publicum. *Vill. vbi sup. n.* 14.

10 Cùm delictum audiuit à personis fide indignis idem est ac si nil audiuisset. *Lesf. lib.2.c.30.dis.6.*

11 Cum quis non est obligatus ad testificandum etiam si cum iuramento obligetur, non tenetur, & potest sub abstractione respondere. *Idem vbi supra nu.* 51.

12 Cùm à teste dictum non petitur, non est obligatus ex iustitia ad testificandum tenetur autem aliquando ex charitate. *D. Tho. 2.2.q.70.art.1.*

13 Cùm testis se abscondit ne testificari cogatur contra amicum, si hoc cedit in graue damnum alterius, peccat mortaliter, sed non tenetur restituere. *Vill. vbi sup. n.* 18.

14 Cùm testis post notificationem non vult testificari, si damnum inde parti sequatur, teneri ad restitutionem asserunt viri docti; contraria tamen sententia videtur probabilior. *Lesf. lib. 2.c.30.dub.8.n.59.*

QVOT TESTES REQVIRANTVR in causis criminalibus, & ciuilibus?

15 In causis criminalibus luce clariores oportet esse probatione. *l. sciant cunctis, C. de testib.*

16 Non sufficit vnus testis ad condemnandum reum, nisi in causis leuibus ob bonum commune. *Matt.* 18.

17 In causis criminalibus necessarij sunt, & sufficiunt duo testes omni exceptione maiores. *l. vbi ff. de testib. c. licet vniuersis, eod. tit. c. cum esset de testam.*

18 In aliquibus casibus sunt necessarij plures testes. *Vide Vill. vbi sup. n.*4.

19 Hi testes debent esse præter accusatorem verum, vel fictum ex iure gentium. *Comm. DD.*

20 Vinearum custodibus solet fides dari ad condemnandos reos leuibus pænis. *Lesf. lib. 2. c. 30. dub.* 4.

21 In denunciatione Euangelij denunciator obit etiam testis officium. *C. in omni negotio, de testib.*

22 In causis ciuilibus duæ semiplenæ probationes, vel multa indicia, vel præsumptiones faciunt plenam probationem. *Comm. DD.*

DE MODO TESTIFICANDI vt fiat probatio plena.

23 Necessarium est, vt à testibus iuramentum accipiatur, & inter religiosos quamuis nonnulli Prælati sub obedientiæ præcepto obligant testes ad testificandum, consultius est accipere ab eis iuramentum. *c. nuper de testib.*

24 Testes debent esse contestes, id est, de eodem facto, tempore, & loco testificantes. *Comm. DD.* Si tamen in substantia facti conueniant, & aliorum accidentium non recordentur, non tollitur contestatio.

25 An verò duo testes singulares de duobus diuersis actibus testificantes faciant plenam probationem alij aiunt, alij probabilius negant. *Vide Villal. vbi sup. n.*7.

26 Excipiunt viri docti duos casus v. g. Cum fur bona furata ostendit pluribus singularibus diuersis temporibus. 2. Cùm hæreticus plures singulares homines diuersis etiam temporibus errorem docuit. *Idem vbi sup.*

27 Inter religiosos cum pœna ad correctionem ordinatur sufficiunt testes singulares, sed non ad extraordinariam pœnam. *Comm. DD.*

28 Vt probatio sit plena necessarium est, vt testes non solo auditu sed & alio sensu delictum perceperint, reddereque debent dicti rationem. *Comm. DD.*

29 Non valet testificatio per litteras, sed iudex tenetur testem præsentem examinare, & audire, & qui se aufert ad testificandum suspicione notatur.

tur. *l de minori, parag. 2. ff. de minorib.*

30 In testibus autem fides, dignitas, mores, grauitas examinanda sunt, & ideo testes qui aduersus fidem testationis suæ vacillant audiendi non sunt. *c. relatum 5. q. 2.*

QVÆ FIDES ADHIBENDA SIT testi varianti?

31 Hoc iudicium iudicis prudentiæ remittendum est, nam testis per linguæ lapsum, in verbis errans, & se corrigens non minuit fidem. Si verò vacillans modò vnum, modo contrarium testificatur, non est ei danda fides, nisi dictum in tortura ratificet: potest enim torqueri.

AN PRIVATA SCRIPTVRA faciat plenam fidem?

32 Cùm reus in charta crimen fatetur, & postea coram iudice à se scriptam fuisse confitetur, non est necessaria maior probatio ad condemnationem. *Comm. DD.*

33 Si verò neget à se scriptam, & comparando illam cum alijs ab ipsius rei manuscriptis plures in scribendi arte periti ab eodem scriptas affirmauerint, faciunt probationem semiplenam. *Comm. DD.*

QVIS VOCETVR TESTIS OMNI exceptione maior?

34 Est ille cui macula non potest obijci. *Vill. vbi sup. dif. 5. n. 1.*

35 Mulier in aliquibus casibus potest testificari, in omnibus alijs repellitur. *c. fines. ver. si. de ver. sig.*

36 In criminalibus, qui non habet 20. annos testificari non potest: & in ciuilibus non admittitur nisi qui habeat 14. annum: sufficient tamen horum testimonia ad præsumptionem. *Villal. vbi sup. dif. 6. n. 3.*

37 Inimicus capitalis non admittitur, secus verò si inimicitiæ sint leues. *l. si quis, C. de testib.*

38 Nec ascendentes, neque descendentes, neque accusatoris consanguinei: neque vxor in causa mariti. *l. testis idoneus, ff. de testib.*

39 Nec famuli domestici illos præsentantis, nisi iam domo exiuerint. *Comm. DD.*

40 Nec infamis, nec periurus, nec litteras, vel sigillum Regis falsificans, aut monetam.

41 Nec socius in delicto, nisi in aliquibus casibus, nec mente captus.

42 Nec pauper vilis, qui facilè corrumpetur, nec qui aliam sectam profitetur.

43 Qui testificari non possunt, excepto mente capto admitti possunt ad defensionem. *Ant. Gom. d. c. 12. n. 23.*

44 Cum vno teste fide dignissimo facit plenam probationem alius inhabilis. *Bald. in l. si quis ex argentarijs 1. parag. 1. ff. de edendo.*

45 Cùm delictum commissum fuit vbi non possunt esse testes habiles, admittuntur etiam inhabiles. *c. fin. de test. cog.*

46 Cum de facto præsentantur testes inhabiles, potest iudex illos repellere, quos si admittat faciunt semiplenam probationem. *Vill. vbi sup. n. 16.*

AN REO LICEAT TESTES REPELLERE. Vide verb. *Reus.*

SECTIO II.

QVOMODO EXAMINANDI SVNT testes?

1 Testes interrogandi sunt sub iuramento de facto, & illius circumstantijs. *Comm. DD.*

2 Ipse iudex debet hoc examen facere, vel Notario committere, qui dictum testis debet scribere, & Notarij

præsentia necessaria est. *Comm. DD.*

3 In aliquibus religionibus Prælati sine Notario testes examinant, quod in rebus grauibus fieri non debet. *Vill. vbi sup. dif. 7. n. 3.*

4 Facta summaria, quæ sufficit ad capiendum reum illius confessio accipienda est, & post illam iterum sunt testes examinandi, qui possunt se ad factã testificationem remittere, vel quod legatur petere, & illam ratificare. *Idem vbi sup.*

5 Inter religiosos sufficit primum dictum, nec est necessaria hæc ratificatio, quia est de apicibus iuris. *Idem vbi supra.*

6 Processus factus per inquisitionem generalem valet sine citatione, secus verò si fiat per specialem. *Comm. DD.*

7 Videatur in *l. 26. tit. 16. p. 3.* instructio quædam ad testem examinandum. *l. 26. tit. 16. p. 3.*

AN FIERI DEBEAT TESTIVM PVBLICATIO?

8 In causis ciuilibus non esse necessarium valde probabile est in criminalibus autem si pars petat, necessaria est. *Vill. vbi sup. dif. 8. n. 1.*

9 Interueniente iusta causa etiam in criminalibus testium publicatio facienda non est. *Comm. DD.*

AN TESTES POSSINT TORQVERI, vide verbum *Inquisitor*.

AN TESTIS POSSIT PRETIVM *recipere pro testificatione?*

10 Non potest nisi propter laborem, vel expensas. *Comm. DD.*

11 Si recipit pretium pro veritate dicenda, tenetur restituere; secus verò, pro falso testificando, nisi post sententiam iudicis. *Molin. de iust. disp. 83. vide test.*

VARIÆ CIRCA TESTES RESOLVTIONES?

12 Quando alij testes non sunt, an teneantur propinqui priuilegiati testificari, si sub excommunicatione omnibus præcipiatur, alij aiunt, alij negant etiam si sint propinqui in 4. gradu. *Dia. p. 5. tr. 13. res. 67.*

13 Qui falsum testimonium dixit ratione cuius alteri imminet mors, vel mutilatio membrorum, tenetur suum dictum retractare, si sperat esse profuturum, etiam si ei simile damnum immineat, *Idem p. 4. tr. res. 99.* Sed aliud esset si tale testimonium ex ignorantia non mortaliter culpabili dixisset.

14 Qui falsum dixit testimonium contrarium iam de eodem delicto plenè conuicto per alios testes non tenetur ad restitutionem, quia damnum iam illatum inuenit. *Comm. DD.*

TESTIS APVD INQVISITORES.

15 Capitalis inimicus non est admittendus in testem, etiam in articulo mortis etiam reconciliatus, nec in tortura, maximè si reconciliatio est recens. *Dian. p. 4. tr. 8. res. 16.*

16 Consanguinei, & subditi inimici capitalis arcendi sunt à testimonio, nisi adiuncto aliquo adminiculo videantur odium deposuisse. *Idem vbi sup.*

17 Cæteri omnes admittantur in testes: Excommunicati, infames, socij criminis, periuri, hæretici, domestici familiares, consanguinei, mulieres, & minores 14. annis, & quidem omnes sine tortura. *Comm. DD.*

18 Et si reus nihil opponat, non ideo sunt omni exceptione maiores, debent enim Inquisitores de illorum conditione, & moribus inquirere. *Comm. DD.*

19 Cùm duo testes concurrunt vnus valde dignus, & alius inhabilis, huius

defectus non suppletur per dignitatem alterius ad faciendam plenam probationem, nisi cum vtriusque attestatione alia adminicula concurrant. *Dian. vbi sup. res.* 129.

20 Similiter duo testes singulares licet sint eximiæ authoritatis personæ non plenè probauit. *Idem vbi sup.*

21 Propter multitudinem testium non idoneorum poterit reus damnari etiam ad pænam ordinariam. Sed ad hoc 4. non sufficiunt. *Idem vbi sup. res.* 123.

22 Cùm testes examinantur, debent adesse duæ personæ religiosæ non tam professione quam animi candore, & zelo religionis. *Ex instr. Inq.* Nec debent Inquisitores examen faciendum alteri committere, nisi testis sit talis conditionis, vt non possit ad eos accedere, nec ipsi ad eum peruenire.

23 Licet in alijs causis oporteat testem colloqui cum reo, in causa hæresis non oportet. *Ex ead.*

24 Testes, qui in summaria testificati sunt, non faciunt plenam probationem in iudicio, nisi reproducantur, & ratificentur post acceptam cõfessionem rei. *Dian. res.* 27. Nec eis legenda est summaria, vt appareat an idem, quod prius testentur.

25 Plures testes singulares de eadem hæresi audita diuersis temporibus non possunt vniri, vt faciant plenam probationem secundum probabiliorem sententiam. *Idem vbi sup. tr.* 7. *res.* 31.

26 Si reus sit malæ famæ, & vitæ potest damnari ad pænam ordinariam, si sint duo contestes idonei. *Comm. DD.* Secundum tamen Hispaniæ morem nemo damnatur ad pænam ordinariam nisi per tres contestes idoneos.

27 Cum testes prius testimonium reuocant contrario dicto licet in alijs causis standum sit priori, non verò in causis fidei. *Dian. vbi sup.*

28 In rebus quæ non sunt in damnũ tertij vni testi fide digno credendum est. *Comm. DD.*

29 Testis vnus idoneus, vel sola fama sufficit ad impediendum nondum contractum matrimonium. *Comm. DD.*

30 Duo testes per foramen eundem numero actum continuatum diuersis temporibus prospicientes faciunt plenam probationem. *Comm. DD.*

31 In causa fidei non excusat resipiscentia delinquentis, nec est seruandus ordo correctionis.

DE IVRE CIVILI.

32 Testes, & instrumenta eamdem vim obtinent *in exercendis C. de fide instrum.*

33 Qui postulat testes debet dare eis sumptus competentes *l. quoniam C. de testib.*

34 Testis nemo in sua causa esse potest *l. nullus idoneus ff. de testib.*

35 Qui potest reum liberare, cui graue damnum imminet, tenetur testificari.

36 Nemo tenetur nisi iuridicè constrictus testificari contrarium, etiamsi accusatori graue damnum immineat, nisi quando accusator accusationem facere tenebatur in conscientia.

DISPVTATIVNCVLÆ.

Variæ circa eamdem Litteram.

RESOLVTIONES DIVERSÆ.

TORNEAMENTVM.

1 QVando sit sine probabili mortis periculo non est illicitum, & casualiter mortuo in illo non est denoganda

da Eccleſiaſtica ſepultura. *Vide Moli. d. 11. de tornea. c. 1.*

TONSVRA.

1 Licitum eſt inſigniri prima tonſura ſine animo vlterius aſcendendi. *Nau. c. 25. n. 10.*

2 Peccat mortaliter ſacris initiatus, qui tonſuram non defert, idem de monacho, ſecus de clerico in minoribus conſtituto. *Idem c. 25. n. 100.*

TRANSACTIO.

1 Tranſactio eſt de re dubia, & lite incerta pactio non gratuita. *Rebel. de iuſt. 2. p. l. 16. q. 1.*

2 Non valet in foro conſcientiæ ſi per metum fiat, licet metus non ſit tantus, qui illam reddat inualidam in foro exteriori. *Comm DD.*

3 Facta tranſactione tenentur partes in vtroque foro illam adimplere. *l. quãuis C. de tranſact.*

4 Perſonæ omnes, quæ poſſunt donare, poſſunt facere tranſactionem: procurator non poteſt niſi ad id ſpecialem facultatem habeat. *Comm. DD.*

5 Tutor, ſeu Curator non poſſunt tranſactionem facere niſi de bonis pupilli, quæ poſſunt alienare, de alijs verò non poſſunt niſi de iudicis authoritate. *Rebel. vbi ſup. q. 3. nu. 1.*

6 Pater qui legitimam habet adminiſtrationem bonorum filij, poteſt de illis tranſactionem facere. Idem dic de iniuria irrogata filio. *Comm. DD.*

7 Prælatus nõ poteſt tranſactionem facere de iniuria irrogata Eccleſiæ, nec illam remittere niſi ex conſenſu Capituli. *Comm. DD.*

8 Rectores Eccleſiarum poſſunt facere tranſactionem circa decimas conſentiente Epiſcopo. *c. cætero, & c. veniens de tranſact.*

9 Cum plures ſunt hæredes non poteſt vnus ſine alijs facere tranſactionem. *Rebel. vbi ſup. q. 3. n. 3.* Si autem maior pars velit illam facere ex cauſa iuſta tenebit ſecundum probabiliorem, & cùm intereſt bono publico poſſunt à iudice compelli.

10 In quacumque cauſa litigioſa ciuili poteſt tranſactio fieri. *C. vltim. C. de litig.*

11 Circa alimenta futura, quæ debentur non poteſt fieri niſi coram iudice, ſecus verò de præteritis. *l. de alimentis C. de tranſact.*

12 In capitalibus criminibus excepto adulterio poteſt fieri: de adulterio autem non fit, quia de illo ſolus maritus poteſt accuſare, qui ſi tranſigeret, videretur vendere proprium honorem: gratis autem poteſt remittere. *l. transfigere C. de tranſ. l. 22. tit. 2. p. 7. Rebel. 2. p. lib. 16. qu. 4. n. 6.*

13 Poteſt fieri in alijs grauioribus, non verò in his, quæ habent pœnam ſanguinis excepto crimine falſarij, quod propter magnam infamiam licet non habeat pœnam ſanguinis huic pœnæ comparatur. *Comm. DD.*

14 Non poteſt fieri tranſactio in beneficio Eccleſiaſtico, nec circa ius præſentandi. *c. ſuper eodem c. præterea 2. de tranſ.*

TRIBVTVM. vide verb. *Gabella.*

1 Fraudantes tributa, & vectigalia iuſta in notabili quãtitate peccant mortaliter, & tenentur reſtituere. Si tamen reſtituere nolint, non ideò eſt eis deneganda abſolutio, quia probabilis eſt contraria ſententia. *Dian. par. 7. tr. 10. reſ. 19.*

2 Cum quis habet dubium negatiuũ, an sit iustum tributum de nouo impositum, non tenetur illud soluere, & potest defraudare, vt docet. *Molina apud Dia. p. 2. tr. 17. res. 59.*

TRITICVM. vide verb. *Emptio.*

TVTOR.

1 Tutor est, qui præficitur pupillo minori, si est fæmina 12. annorum, & 14. si est vir ad protegendam eius personam, & bona. *Nauar. c. 25. n. 66.*

2 Curator præficitur minori 25. annorum furioso, & prodigioso in administrandis bonis illorum, & vterque Curator scilicet, & Tutor debent præstare iuramentum se rectè functuros suo officio. *Idem ibidem.*

3 Peccat tutor non defendens, ac cõseruans bona pupillo, & agrum infructiferum non reddens fructiferum, & tenetur restituere: & qui negligit nõtabiliter bonis moribus pupillum instruere. *Auila in comp. hoc verb.*

4 Qui bona pupilli mutuo dedit cum lucro iniusto, tenetur restituere si pupillus non restituerit, sed poterit secreto ex bonis pupilli facere compensationem. *Idem vbi sup.*

5 Mulier post secundas nuptias, vel post stuprum fungens tutela peccat, *Nauar. vbi sup.*

6 Curator, & Tutor obligantur ad damnum sua culpa eueniens. Si vero, cum tenerentur negotiari, omiserunt, possunt pupilli ab eis exigere quinque pro centum. *Comm. DD.*

Tutor non impeditus legitimè tenetur facere quamprimum cum Notario inuentarium. *Comm. DD.*

TYRANNVS vide verb. *Princeps.*

DISPVTATIVNCVLÆ variæ ad hanc litteram spectantes.

RESOLVT. DIVERSÆ.

V.

VANA GLORIA.

1 VAna gloria est vitium inclinans ad inordinatum appetitum gloriæ. *Nauar. c. 23. nu. 10.* Cuius filiæ sunt iactantia, insolentia, & inobedientia.

2 Peccat mortaliter qui appetit gloriam de aliquo peccato mortali. *Idem vbi sup.* Et qui laudat se vel alium de re aliqua mortaliter mala vera, vel falsa. Idem dic de eo qui falso laudatus aduertens damnum inde secuturum non contradicit saltem quantum opus est ad damnum impediendum.

3 Non peccat qui audiens laudem falsam non contradicit, dummodo non delectetur de ea, tanquam falsa. *Auil. in comp. hoc verb.*

4 Vanæ gloriæ causa præcipuè prædicare, vel Missam celebrare peccatum esse mortale alij aiunt, alij negant. *Sà hoc verb.*

5 Gloriam & famam optare ob finem honestum licitum est. *Comm. DD.*

VECTIGAL. Vide *Gabellam.*

VENATIO.

1 Iustè prohibentur venationes certarum

tarum ferarum certis temporibus, & ne talibus artibus venandi quis vtatur. *Nauar. c. 17. n. 124.* Qui tamen contra facit non tenetur restituere, nisi post iudicis sententiam.

2 Magnates, qui prohibent ne occidantur feræ palantes non inclusæ, quæ damnum inferunt alienis prædijs etiam si habeant animum restituendi, & de facto restituant peccant, quia iniustè damnum inferunt. *Auil. in comp. hoc verb.*

3 Qui venatur, vel piscatur vel ligna cædit in fluminibus, vel montibus vetitis, non peccat, nec tenetur ad pœnam nec aliquid restituere, nisi post iudicis sententiam. *Idem vbi sup.*

4 Venatio moderata ob recreationem si non fiat sæpè nec cum scandalo clericis non est prohibita, nec vllum peccatum. *Comm. DD.*

VENDITIO. Vide verb. *Emptio.*

1 Merces, quæ bonitate alijs longè præstant, vendi possunt vltra pretium à lege taxatum. *Dian. in comp. hoc verb. nu. 5.* Sed non ita seponendæ sunt vt deteriores solùm pretio currenti vendantur, & meliores maiori, qui enim hoc fecerit ad restitutionem tenebitur.

2 Qui generoso vino miscet aquam, vel aliud vinum minus generosum, sed ea moderatione, vt non maneat deterius, quam id quod passim venditur, potest illud vendere pretio currenti. *Les. apud Dian. vbi sup. n. 6.*

3 Non tenetur venditor vitium mercium detegere dummodo pretium minuat pro ratione defectus. *Dian. p. 1. tr. 8. res. 19.*

4 An liceat rem vendere pretio, quod creuit ratione monopolij, dummodò venditor monopolium non exercuerit alij aiunt, alij negant probabilius, quia pretium illud est iniustum. *Rebel. apud Dia. vbi sup. res. 24.*

5 Magistratus qui sciunt breui minori pretio merces vallituras, possunt suas vendere ante manifestationem decreti pretio currenti, nec tenentur hoc manifestare, sed non possunt ideo detinere manifestationem, tunc enim & peccabunt, & ad restitutionem tenebuntur, quia iniustè vtuntur suo munere. *Couar. apud Dia. res. 40.*

VICARIVS.

1 Vicarius Episcopi non potest esse laicus, nec clericus coniugatus, oportet autem habere saltem Ordines minores. *Sà hoc verb. nu. 1.*

2 Vicarius Generalis dicitur Ordinarius, potest dare dimissorias, & facultatem absoluendi à reseruatis. *Comm. DD.*

3 Vicarius Episcopi eo mortuo exspirat, valent autem acta per eum ante mortis notitiam. *Sanch. disp. 30. n. 2.*

4 Vicarius electus à collegio perseuerat mortuo Prælato. *Sà hoc verb. n. 4.*

5 Cùm quis excommunicatur, cessat officium eius Vicarij, nisi habeat authoritatem à iure, vt Vicarius Abbatis, vel Prioris. *Idem vbi sup.*

6 A Vicario Generali Episcopi non appellatur ad Episcopum. *Comm. DD.*

7 An verò Vicarius Episcopi possit ex officio exponere Confessores, & quando est Sacerdos, audire Confessiones omnium subditorum alij negant alij probabilius affirmant. *Sanch. dis. 29. num. 14.*

VIDVA.

1 Vidua realiter fornicata non potest

test retinere mariti bona sibi relicta sub ea conditione, si castè viuat. *Nauar. c. 27. num. 26.*

VINDICTA.

1 Peccat, qui propria authoritate vlciscitur iniurias, etiam si non possit per ministros iustitiæ. *Idem c. 14. n. 114.*

VIRGINITAS.

1 Virginitas amittitur pollutione voluntaria etiam volita in causa ante somnium, & postea secuta, dummodo quis ad illam habendam se disponat. *Sà hoc verb.* Alij autem probabilius dicunt sine pollutione non amitti. *Sylu. hoc verb.*

2 Vrigo vi oppressa, & metu mortis non resistens, sed immota merè passiuè se habens non amitteret coram Deo virginitatem. *Idem vbi sup.*

VISITATORES.

1 Visitator visitationis comites illos solùm habeat, qui necessarij sint ad visitationem: nec procurationem plurium dierum quam opus sit vllo modo recipiat. *Vide Concil. Lim. infrà citatum ex quo hæc omnia extracta sunt.*

2 Instructionem à Concilio Limensi factam, & à Synodalibus sub mortalis peccati reatu, & secum deferre, & fideliter obseruare tenetur.

3 Visitet sine acceptione personarum, nec munera accipiat, nec delicta dissimulet sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda.

4 Munera quæcumque aut commodi aliquid præter ea quæ sunt à iure permissa, neque visitator ipse recipiat, neque suos recipere permittat; sed neque emat, neque permutet cum his, qui visitantur equitatum, aut aliquid aliud: si quid huiusmodi acceperit, sciat se ad dupli restitutionem intra mensem faciendam iuxta constitutionem Concilij Tridentini in conscientia teneri, quod si non restituerit intra prædictum tempus ab omni & beneficio, & officio esse suspensum secunduм Gregorij X. in Concilio generali editam sanctionem. Hæc verba sunt Concilij Limensis. *act. 4. c. 4. fol. 73.*

5 Si durante prædicta suspensione celebrent irregularitatem incurrunt Papæ reseruatam. *Vide Synodal. Lim. c. 1. tit. 7. fol. 30.*

6 In visitatione prius est prædicandum, & monendum, postea inquirendum.

7 Episcopus visitat diœcesim, Archiepiscopus totam prouinciam, hoc tamen iam non videtur esse in vsu.

8 Prælatorum censuræ latæ in visitatione non sunt à iure, sed ab homine.

9 Procurationis nomine, ita vnicuique Visitatori competens assignari debet salarium, vt neque de pœnis cameræ Episcopalis, neque de condemnationibus visitatori ipsi, aut Officialibus eius aliquid proueniat. *Conc. Lim. vbi sup. c. 2.*

VITA.

1 Qui vellet ex hac vita numquam decedere peccaret mortaliter. *Comm. DD.*

2 Non tenetur quis ad conseruandam hanc vitam remedijs vti extraordinarijs, tibis, aut medicinis valde pretiosis, nec cæli temperiem mutare, nec permittere sibi membrum abscindi, nec abstinere à pænitentijs quæ possint vitam breuiare. *Sà hoc verb. n. 1.*

3 Qui autem vtitur asperitatibus extraordinarijs, quibus aduertit notabiliter sibi vitam breuiari, non caret culpa, saltem veniali. *Comm. DD.*

4 Vitam potest quis periculo exponere pro defensione suorum, vel proximi bonorum, vel secundum aliquos etiam pro honore, quod D. Augustino non placet. *Sà hoc verb. n. 2.*

5 Probabiliori autem sententia videtur vitam exponi non posse pro quacumque re, nisi esset valde necessaria ad ipsam vitam vel ad eius defensionem. *Placitum authoris.*

6 An tabula, vel panis in extrema necessitate possint dari proximo ab eo qui etiam extreme indiget, alij negant, alij probabilius affirmant. *Vide Sà vbi supra.*

6 Infirmus cibum fastidiens, etiam si non conetur edere non est sui homicida. *Comm. DD.*

VNCTIO extrema. Vide *Extrema vnctio.*

VNIVERSITAS.

1 Qui ad gradus ascendit alicuius vniuersitatis non seruatis illius statutis dummodo sufficientiam habeat, non peccat. *Comm. DD.*

VOLVNTARIVM.

1 Voluntarium, & inuoluntarium; aliud per se, & directè, quod in se, & non ratione alterius amatur: aliud per accidens, & indirectè, quod non in se, sed in alio ex quo sequitur, expetitur. *Nauar. prælud. 1. nu. 12.*

2 Quod non est plene, & aduertenter voluntarium in omni materia non est peccatum mortale, vt in semidormiente, vel semiebrio. *Comm. DD.*

DISPVTATIO I.

SECTIO PRIMA.

RESOLVTIONES VARIÆ.

VOTVM.

DE VOTI DEFINITIONE, ET DE quibus rebus possit emitti.

1 Votum est promissio Deo facta de meliori bono, & vt valeat debet habere quinque conditiones. 1. est deliberatio. 2. propositum. 3. promissio. 4. quod promissio sit facta Deo. 5. quod sit maioris boni. *D. Th. 2. 2. q. 88. art. 1. ad 2.*

2 Non sufficit ad votum motus primo primus, nec secundo primus, necessaria est deliberatio plena, quæ sufficeret ad peccatum mortale. *Comm. DD.*

3 Qui animi facilitate, sed deliberatione plena votum fecit, obligatur. *c. veniens de voto c. sicut nobis de reg. iur. in 6. c. sunt qu. 27. c. 4.*

4 Vota repentino motu facta secum afferunt dispensationis causam. *Comm. DD.*

5 Qui votum emisit sine animo se obligandi peccat sed non manet obligatus. *Comm. DD.* Si autem habuit animum promittendi, sed non adimplendi manet obligatus. Si autem dubitat an promiserit, non manet obligatus.

6 Nouitius qui habuit propositum perseuerandi, sed non promisit Deo, non peccat mortaliter religionem deferendo, peccat tamen venialiter propter inconstantiam. *Comm. DD.*

7 Qui emittit votum, & solum vult se ad veniale obligare, ad id solum tenetur, & si nec ad veniale vult se obligare,

gare, sed solum ad pœnam, quoad eam solum erit votum. *Thom. Sanch.*

8 Cùm quis facit votum alicui Sancto, vel coram Prælato, Deo factum intelligitur. *Comm. DD.*

9 Votum est actus religionis, & spectat etiam ad charitatis virtutem, potestque fieri mentaliter sola voluntate. *Comm. DD.*

10 Votum debet esse de maiore bono, hoc est quod melius sit illud facere quam non facere. *Azor. to. 2. lib. 11. cap. 13.*

11 Votum de non ludendo etiam ludo honestæ recreationis obligat. *Sanch. de matr. lib. disp. 4. nu. 5.* Qui autem generaliter vouit de abstinendo ab omni ludo, non videtur se voluisse obligare ad abstinendum à ludis honestæ recreationis.

12 Non potest voueri de re impossibili necessaria, aut mala, aut indifferenti. *l. impossib. ff. de reg. iur. D. Tho. 2. 2. q. 88. art. 3.*

13 Cùm res indifferens transit in bonam ratione alicuius circumstantiæ potest voueri v. g. si quis voueat per talem locum vbi habet peccandi occasionem non transiturum. *Sanchez vbi sup. lib. 6. disp. 35. nu. 3. & 4.*

14 Quod dicitur de voto, idem dicendum de iuramento rei indifferentis. *Vill. to. 2. tr. 34. disp. 2. n. 6.*

15 Cùm pars voti est indifferens, impossibilis, vel mala, & qui votum fecit, animum habuit ad vnam partem non se obligandi sine alia, ad nullam obligatur. *Idem vbi sup. n. 7.*

16 Qui vouit ieiunium vnius diei, & non potest nisi dimidium diei ieiunare, ad nil tenetur, quia est per modum vnius. *Comm. DD.*

17 Qui vouit ieiunare per totam Quadragesimam, & non potest per totam, ad eam partem tenetur quam potest. *Comm. DD.*

18 Cùm substantia voti est bona licet circumstantia sit inutilis, mala, vel impossibilis, tenet votum quoad substantiam, nisi animum habuerit se non obligandi, nisi cum tali circumstantia.

19 Cùm substantia voti est indifferens, inutilis, mala vel impossibilis, licet circumstantia sit bona, hæc non obligat non obligante substantia. *Comm. DD.*

20 Qui vouet id ad quod lege diuina erat obligatus voto tenetur. *Comm. DD.*

21 Qui sæpè de eadem re renouat votum, & violat, vnum solum peccatum committit. *Villal. vbi sup. n. 13.*

22 Qui baptismum accipit non facit votum de lege diuina adimplenda. *Idem vbi sup. n. 12.*

23 Votum de numquam peccando non obligat, obligat tamen de non peccando mortaliter, vel de euitando certo peccatorum venialium genere. *Comm. DD.*

24 Cùm quis facit votum de re bona ob malum finem si hic fuit causa impulsiua solùm votum tenet, secus verò si fuisset principalis, v. g. si quis faceret votum de danda eleemosyna puellæ, vt eam ad inhonesta prouocaret. *Vill. vbi sup. nu. 4.*

25 Votum contra consilia Euangelica, vel illa impediens est nullum. *Comm. DD.*

26 Votum, vel iuramentum de non mutuando, vel de non fideiubendo non valet. *Villal. nu. 16.* Sed vt plurimum hæc facere iuramenta solum est veniale ex natura sua.

27 Votum de nuptijs celebrandis non obligat, nisi fieret ad vitandas graues tentationes. *Sanch. lib. 1. de matr. disp. 4. n. 7.* Et etiam si ad hoc fiat videtur

pro-

probabilius non obligare, quia ad vincendas tentationes alia sunt potiora remedia.

29 An verò, qui intuitu pietatis vouet se puellam pauperem ducturum teneatur hoc votum adimplere, alij aiunt, alij probabilius negant, nisi ex suppositione quod aliquam ducturus sit teneatur pauperem. *Idem vbi supra n. 12.* Si autem velit post votum religionem ingredi, vel in cælibatu manere licitè potest non nubere.

29 Matrimonium potest esse aliquádo voti materia, vt si quis aliud voueat ob bonum publicum belli vitandi, aut pacis confirmandæ. *Azor. vbi sup.*

QVOTVPLEX SIT VOTVM.

30 Votum aliud solemne, quod fit implicitè in receptione Ordinis sacri, vel explicitè in professione approbatæ religionis secundùm illius constitutiones. Aliud simplex quod fit sine prædicta solemnitate. *Vill. vbi sup. dif. 11, num. 1.*

31 Aliud conditionale, quod fit sub conditione; aliud absolutum factum sine vlla; aliud pœnale, quod fit in pœnam alicuius peccati, aliud non pænale, cui pæna non imponitur, aliud temporale, quod fit ad tempus, aliud perpetuum, quod per totam vitam obligat, aliud reale cum res verbi gratia eleemosyna promittitur, aliud personale, cùm persona ad aliquid faciendum voto obligatur. *Comm. DD.*

AN VIOLARE VOTVM DE RE minima sit mortale?

32 Votum ex sua natura obligat ad mortale, qui autem voluit se solum ad veniale obligare, ad id solum obligatur. *c. licet vniuersis de voto.*

33 Qui voti partem minimam non impleuit non peccat mortaliter. *Comm. DD.*

34 Votum de re leui quamuis sit tota materia voti non obligat nisi ad veniale secundum probabiliorem. Immo in materia leui non potest quis etiam si velit, se ad mortale obligare, *Vill. vbi sup. dif. 4. n. 3. & 4.* Vnde qui vouit singulis diebus Angelicam salutationem recitare, etiam si nulla die recitet non peccat mortaliter, secus verò si voueat singulis diebus dare eleemosynam, peccat mortaliter, cum minimæ eleemosynæ in materiam notabilem coalescunt.

35 Qui coronam Virgineam, vel psalterium quotidie vouit recitare videtur si vno die non recitet peccare mortaliter, quia notabilior materia est vna corona Virginea, quam vna ex horis canonicis tertia, vel sexta, cuius omissio est mortalis. *Placitum authoris.*

AN VOTVM CVI METVS CAVSAM dedit sit nullum?

36 Metus leuis non tollit voti obligationem secundùm probabiliorem, metus verò cadens in virum constantē positus ab extrinseco tollit illam etiam si vouens habeat animum se obligandi, *c. sicut de regul.* Secus verò si sit positus ab intrinsecis, vt metus mortis, & gehennæ.

37 Metus mortis ortus ex causis naturalibus ab extrinseco non tollit voti obligationem. *Comm. DD.*

38 Iuramentum extortum per metum cadentem in virum constantem non est ipso iure irritum, sed ab Episcopo irritandum. *Vill. vbi sup. n. 8.*

39 Si quis sacris initiaretur per metum cadentem in virum constantem maneret ordinatus, sed sine voto castitatis. *Syluest. verb. ordo 4. q. 1.* Obligaretur tamen ab Ecclesia, vt illud emitteret, vel ordinem non exerceret.

AN

AN VOTVM CONDITIONALE valeat, & quem habeat effectum.

40 Cùm votum sit sub conditione licita, & honesta hac posita, valet. *Comm. DD.*

41 Quod fit sub cõditione ipsius voti substantia contraria non obligat, v.g. si quis voueret paupertatem sub conditione, vt sibi habere proprium permitteretur. *Vill. vbi sup. dif.6.n.2. Idem vbi sup. nu. 3.*

42 Si fiat sub conditione turpi de præsenti, vel de præterito obligat, si conditio est vera, si autem sit de futuro, votum irritat. *Azor. vbi sup.*

43 Conditio impossibilis in foro exteriori habetur pro non apposita. In interiori autem si verè animum non habuit se obligandi nisi posita conditione voto non astringitur.

SECTIO II.

AN QVI DVBITAT VTRVM votum fecerit, vel de intentione, quam habuit, teneatur adimplere?

QVi post factam debitam diligentiam dubitat vtrum votum fecerit, voto non tenetur. *Comm. DD.*

2 Qui certus de voto dubitat an animum habuerit se obligandi, manet obligatus. *Vill. vbi sup. n.3.*

3 Cùm quis dubitat an cùm votum emisit vsum habuerit rationis, si septem annos habebat, compos rationis præsumitur, secus si emisit ante septennium. *Idem vbi sup. nu. 3.* Si autem dubitat an votum fecerit ante septennium pro voto standum.

QVAM OBLIGATIONEM HABEAT qui votum religionis emisit?

4 Qui post emissum religionis votum cognoscit se habere impedimentum, propter quod, vel non est admittendus, vel admissus expellendus, voto non astringitur. *Comm. DD.*

5 Qui vouit ingressum in determinatam religionem, si in illa non admittitur, non tenetur ingredi aliam. *Vill. vbi sup. dif. 8. nu. 2.*

6 Qui vouit religionem arctiorem non satisfacit voto, si in laxiorem ingrediatur. *Idem vbi sup. n. 3.* Post professionem verò non tenetur transire in arctiorem.

7 Qui vouit religionem cum proposito inseruiendi in choro, & non admittitur, non tenetur grammaticæ, vt admittatur studere, nec artem mechanicam addiscere, vt in laicum admittatur. *Idem vbi sup. nu. 4.*

8 Qui votum religionis emisit, & nõ admittitur, vel admissus expellitur non tenetur voto castitatis, nec ad alia seruanda, ad quæ in religione teneretur. *Comm. DD.*

9 Qui vouit religionem, & ante professionem fornicatur, non commisit sacrilegium, nisi votum simplex castitatis ex deuotione emiserit. *Sanchez de matr. vbi sup.* Quod si matrimonium contrahat licet peccet validum est, & illo consummato potest petere, & reddere debitum, mortua tamen vxore tenetur ingredi religionem.

10 Mulier, quæ de non nubendo votum emisit, non obligatur voto ad castitatem. *Sylu. verb. votum parag. 4.*

11 Qui post votum religionis, & in illa perseuerandi iudicauit bona fide religionem illam non esse sibi conuenientem, tuta conscientia potest exire, & ad nil amplius tenetur. *Comm. DD.*

QVO TEMPORE VOTVM EST adimplendum?

12 Qui votum fecit sine conditione, &

& tempore, tenetur adimplere quam primum commodè potest. *Comm.DD.*

13 Qui tempus determinauit, tenetur intra illud, quo transacto quam primum commodè potest, nisi fuerit onus temporis. *Azor. to. 1. inst. Mor. lib. 18. cap. 13.*

14 Qui fecit votum peregrinandi intra annum, elapso anno non tenetur; sed in hoc attendi debet intentio vouentis. *Comm.DD.*

15 Cùm votũ est conditionale obligat, posita conditione. *Comm.DD.*

16 Cùm voti causa cessat finalis, cessat illius obligatio, secus verò si causa fuit solum impulsiua. *Azor. vbi supra qu. 13.*

17 Cum dubia res est, vtrum causa fuerit finalis, vel impulsiua standum pro voto. *Comm.DD.*

AN VOTVM ADIMPLEATVR *sine adimplendi proposito?*

18 Qui vouit ieiunium, & voto obligatus ieiunauit, votum impleuit, si postea ratificauit. *Azor. lib. 11. tom. 2. c. 15. q. 14.*

AN POPVLVS TENEATVR SERVARE *vota maiorum* vide verb. *Iuramentum.*

AN VOTI OBLIGATIO MAIOR *sit quam iuramenti.* Vide verb. *Iuramentum.*

AN VOTI OBLIGATIO TRANSEAT *ad hæredes, & an possit adimpleri per tertiam personam?*

19 Hæres non tenetur adimplere vota personalia defuncti, bene tamen realia, cum traditur ei hæreditas. *Idem vbi sup. q. 15.*

20 Cùm votum est partim reale partim personale tenetur ad id quod reale est; si verò est personale, & virtualiter solum reale ad nil tenetur. *Comm.DD.*

21 Qui votũ fecit non tenetur adimplere per alium, nisi tale sit, vt soleat per alium adimpleri. *Comm.DD.*

AN PER VOTVM DOMINIVM *rei promissæ transferatur?*

22 Per votum non trasfertur dominium nisi res tradatur. *Sylu. vbi supra q. 19.*

23 Maioris meriti est, quod fit cum voto, quam sine illo, sed non est laudabile passim vota emittere. *Concil. Tol. cap. 49.*

24 Non peccat, qui pænitet de votis factis, dummodo animum habeat implendi. *Vill. vbi sup. dif. 13. n. 3.*

DE VOTO SOLEMNI.

AN SOLEMNITAS SIT A IVRE CANONICO?

25 Solemnitas voti non est de iure naturali, aut diuino, sed canonico, secundum probabiliorem fundatã in verbis Bonifacij VIII. dicentis: Non igitur attendentes, quod voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inuenta. *Ex Bonif. VIII.*

26 Votum simplex, & solemne differunt specie ex parte subiecti, non verò obiecti, quia obiectum est idem, subiectum autem per simplex votum non fit inhabile ad matrimonium, fit autem per solemne. *Comm. DD.*

27 Votum solemne impedit, ac dirimit matrimonium per solum ius Ecclesiasticum secũdum probabiliorem. *Vill. vbi sup. dif. 13. n. 1.*

28 Religiosus per votum solemne paupertatis fit inhabilis ad acquirendum dominium. *Vide Villal. vbi sup. n. 6.*

QVO IVRE PER VOTVM SOLEMNE *religionis dissoluatur matrimonium ratum, & non consummatum?*

29 Votum solemne non ex natura sua, vt alij asserunt, nec iure diuino, vt probabiliter alij defendunt, sed solo iu-

re canonico matrimonium dissoluit ratum secundum probabiliorem. *Host.dic. c. ex publico v. consumatum.*

AN SVM. PONTIFEX VALIDE possit dispensare in voto solemni castitatis ad contrahendum matrimonium?

30 Papa potest dispensare in voto solemni castitatis sacris initiati. *Sanch. de matr. lib. 8. dis. 8. nu. 1. to. 3.* Opus tamen est, vt causa sit publica, sed sine illa valebit dispensatio.

31 Potest etiam in voto facto in religione secundum probabiliorem. *Idem vbi sup. dis. 8.* Si tamen dispensaret sine causa peccaret grauiter, valeret tamen dispensatio.

32 Sacris initiatus, vel religiosus quo cum Papa dispensaret non maneret obligatus ad recitandum diuinum officium, quia mutaret statum. *Comm. DD.*

DE EO QVI POTEST VOVERE?

33 Qui caret rationis vsu non potest vouere. *Comm. DD.*

34 Nemo potest vouere de eo in quo alteri subijcitur, nisi consentiente illo; si autem votum fecerit intelligitur, si ratum habuerit. *Vill. vbi sup. dis. 16 n. 2.*

35 Religiosus non potest votum facere de rebus a Prælato prohibitis. *Idem vbi supra nu. 3.* Si faciat tamen de non prohibitis tenetur adimplere donec irritetur.

36 Vxor vouere potest dummodo non fiat marito præiudicium, in his autem quæ marito præiudicant de illius licentia. *Comm. DD.*

37 Episcopi, & Prælati non possunt votum emittere in præiudicium suæ Ecclesiæ sine Papæ licentia. *c. nisi cum pridem de renunc. c. licet. de reg.*

38 Clerici habentes Ecclesiasticam dignitatem non indigent Papæ facultate ad ingrediendum in religionem, & in illa viuendum, & donec professionem emittant, non vacant illorum beneficia, & illis stipendia debentur exceptis his, quæ debentur illorum Vicarijs. *D.Th. 2.2. q. 189. art. 7.*

SECTIO III.

QVOTVPLICITER VOTVM TOLLATVR, & an irritatio causam requirat, & quem effectum habeat?

1 Tolli potest per cessationem, & irritationem, dispensationem, commutationem, & interpretationem. *Comm. DD.*

2 Irritatio non indiget causa; esset tamen peccatum veniale Votum sine causa irritare & potest fieri etiam remittente inferiori. *Comm. DD.*

3 Votum potest irritari absolutè ita vt nulla maneat obligatio, vel secundum quid, quia solum suspenditur. *Suar. to. 2. de rel. de voto lib. 8. c. 7.*

DE EO QVI POTEST VOTA RELIGIOSORVM irritare?

4 Sum. Pontifex potest irritare omnia vota religiosorum quæ potest illorum Prælatus. *D.Th. 2.2. q. 186. art. 5.*

5 Episcopus non potest irritare vota religiosorum sibi non subiectorum. *Les. lib. 2. de iust. c. 41. dub. 15.*

6 Prælatus non potest irritare votum subditi de transeundo ad arctiorem religionem, potest tamen illud dispensare, & irritare alia vota, quæ fecit vt in alio Ordine adimpleret. *Vill. vbi sup. dis. 18. n. 4.*

7 Prælatus potest irritare vota subditi de non furando, quia licet hæc materia non sit subiecta Prælato, noua illa obligatio fuit ex voluntate subditi, quæ debet subordinari Prælato. *Idem vbi sup. num. 6.*

8 Prælatus poteſt irritare vota ſubditi, quæ fecit de eius licentia, peccabit tamen grauiter ſi faciat abſque iuſta caufa. *Comm. DD.*

9 Vicarius Prælati in illius abſentia poteſt circa hæc idem quod Prælatus. *Azor.to.1.inſt.mor.lib.11.c.17.q.3.*

10 Prælati poſſunt diſpenſare vota nouitiorum ſed non irritare. Ipſi tamen, & magiſtri nouitiorum poſſunt illa ſuſpendere vſque dum in vota religionis commutentur. *Henriq. lib.7. de indulg.c.22.n.7.*

11 Abbatiſſæ, & moniales Prælatæ poſſunt illarum vota irritare. *Sanch. in ſum.13. lib. 4.c.33.nu.19.* Omnia vota nouitiorum facta ante profeſſionem extinguuntur per illam, niſi nouitius animum habuerit illa non extinguendi, vel per illa alicui ius acquiſitum fuerit.

AN PARENTES FILIORVM VOTA poſſint irritare, & quid de tutoribus?

12 Pueri ante rationis vſum votis non obligantur. *Comm.DD.*

13 Parentes poſſunt omnia vota filiorum ante pubertatem facta irritare. *c.1.de reg. in 6. c. ad noſtram, eod. tit.* Poſt pubertatem verò non poſſunt niſi ea, quæ in ſuum fuerint præiudicium, vel ſi fuerint realia, & facta ante 25. ætatis annum nec de bonis caſtrenſibus, vel quaſi caſtrenſibus.

14 Filij familias etiam ſi ſenes ſint, dum ſunt ſub patria poteſtate non habent bonorum adminiſtrationem, & ideo parentes ſecundum probabiliorem poſſunt omnia vota eorum realia irritare. *Vill.vbi ſup.diſ.19.n.6.*

15 An votum factum ante pubertatem à filio poſſint poſt eius pubertatem parentes irritare alij negant, alij aiunt probabilius; niſi poſt pubertatem à filio fuerit confirmatum. *Leſs. lib. 2. cap. 4. dub. 10.*

16 Cùm filius ante pubertatem votum emiſit adimplendum poſt pubertatem, poteſt à parentibus irritari ſecundum probabiliorem. *Azor. vbi ſup.q.8.*

17 Vota facta à filio pubere adimplenda, quando exierit à patria poteſtate, non poſſunt à parentibus irritari. *Idem vbi ſup.*

18 Tutores, & Curatores poſſunt pupillorum, & minorum ſuorum vota irritare. *Comm.DD.*

19 Mater etiam mortuo patre non poteſt vota irritare filiorum, niſi ſit tutrix, aut curatrix. *Comm.DD.*

AN DOMINVS SERVI VOTA poſſit irritare?

20 Cùm vota ſunt in domini præiudicium poſſunt ab illo irritari: ſecus vero ſi ſint circa res illas, in quibus ſeruus eſt ſui iuris vt in voto caſtitatis, & ſimilibus. *Vide D.Th. in diſt.38.q.1.*

AN MARITVS POSSIT IRRITARE omnia vota vxoris?

21 Maritus poteſt irritare omnia vota vxoris adimplenda, durante matrimonio, etiam ſi adulter fuerit, niſi ſit diuortium. *D.Th.2.2.q.88.art.8.*

22 Vxor quæ fecit caſtitatis votum non poteſt reconciliare ſibi maritum adulterum. *Sanchez de matr.lib.1.diſp.6. num.13.*

23 An maritus poſſit irritare vxoris vota, quæ ſibi non præiudicant. Alij aiunt, alij probabilius negant. *Idem vbi ſupra.*

24 Votum ſeruandæ caſtitatis non verò religionis factum ab vxore ante matrimonij conſummationem poteſt à marito irritari. *Idem vbi ſup.n.20.*

25 Vota facta ab vxore caſtitatis, vel religionis adimplenda diſſoluto matrimonio poſſunt irritari à marito ſecundùm probabiliorem. *Vill. vbi ſupra, ſed contraria mihi magis placet.*

26 Vota facta ab vxore ante matrimonium possunt à marito suspendi, si sunt in eius praeiudicium. *Comm.DD.*

27 Vota castitatis, aut religionis facta ab vxore ante matrimonium, nec realia, quae fecit quando erat sui iuris, non possunt irritari à marito. *Comm.DD.*

28 Cùm per votum ius alicui acquisitum non est, maritus, & quilibet superior possunt subditorum suorum vota etiam cum sua licentia facta validè irritare, sed peccabunt si fiat sine iusta causa. *Villal. vbi sup.n.17.*

29 Superior qui videt subditum votum emittere, & tacet, non ideo consentire videtur, quia regula, qui tacet consentire videtur, non verificatur in rebus, quae tacenti praeiudicium afferunt. *Sanch. vbi sup.n.10.*

30 Cùm vxor ex consensu mariti facit votum castitatis, vel religionis, non possunt haec vota irritari à marito secundum probabiliorem. *c.quod Deo 33. q.5.*

AN VXOR ALIQVA MARITI vota possit irritare?

31 Potest irritare mariti vota sua licentia emissa, quae sibi praeiudicant, vel quoad debitum vel quoad habitationem. *Sanchez lib.9.disp.42.n.2.*

32 Potest irritare vota longorum ieiuniorum, per quae vires amittat, vel longinquae peregrinationis, nisi sit in terram sanctam. *c. ex multa, parag. in tanta, c. voto.*

33 Non potest maritus sine vxoris consensu habitum notabiliter mutare. *Syl.verb. votum 5.q.*

34 Si maritus faciat votum erogandi prodigaliter eleemosynas pauperibus, non potest ab vxore irritari, sed ille non tenetur adimplere. *Sanch. de matr. lib.9.disp.42.n.6.*

35 An vxor possit irritare votum mariti de non petendo debitum alij negant, alij probabilius affirmant. *Idem vbi sup.n.7.*

36 Non potest vxor irritare vota mariti facta ante matrimonium, vel durante matrimonio, sed post illud adimplenda. *Comm.DD.*

37 Vota facta à marito cum licentia vxoris possunt ab vxore irritari, si adsit iusta causa, secus verò illicite licet validè irritabuntur. *Comm.DD.*

38 Si maritus cum licentia vxoris votum castitatis emittat, potest illa illud irritare quoad solutionem, non quoad petitionem debiti. *Vill. vbi sup. n.7.*

QVANDO DICATVR SVPERIOR votum irritare?

39 Quando superior votum ignorans materiam irritat, non censetur illud irritare. *Vill. vbi sup. dis.23.n.1.*

40 Cùm subditus votum emittit de re, quam sine facultate Praelati non potest adimplere, tenetur facultatem petere, & votum declarare. *Comm.DD.*

41 Ex verbis, quibus superior materiam prohibet colligendum est an velit votum irritare. *Vill. vbi sup.n.3.*

42 Cùm dubium est an Praelatus votum irritum fecerit, declaratio ab ipso petenda est, quae si non possit haberi pro voto standum. *Idem vbi sup. n.4.*

SECTIO IV.

DE VOTORVM DISPENSATIONE, & an vota dispensari possint?

1 DE fide certum est esse in Ecclesia potestatem dispensandi in votis simplicibus. *Matth. 16.*

2 In dispensatione, & commutatione votorum semper est necessaria Praelati authoritas. *D.Th.2.2.q.88.art.12.*

3 Papa habet facultatem à iure diui-

no

no in votis ſimplicibus diſpenſandi. *Vill. vbi ſup. diſp. 24. n. 3.*

DE EO QVI IN VOTIS POTEST diſpenſare?

4 Ad diſpenſationem neceſſaria eſt Prælati authoritas, & iuſta cauſa. *Comm. DD.*

5 Papa poteſt diſpenſare in quocumque voto etiam ſolemni religionis. *Comm. DD.*

6 Epiſcopus poteſt in votis ſimplicibus ſuorum ſubditorum Papæ non reſeruatis. *D. Th. 2. 2. q. 88. art. 12. ad 3.*

7 Idem quod Epiſcopi poſſunt Abbates, & religionum Prælati circa ſuos ſubditos, Vide verb. *Diſpenſatio, & Priuilegium. Nauar. c. 1. n. 621.*

QVÆ SINT VOTA PAPÆ RESERVATA, & an poſſit Epiſcopus in aliquo caſu in illis diſpenſare.

8 Hodie ſunt quinque vota Papæ reſeruata, quæ ſunt: Perpetuæ caſtitatis, Religionis, Peregrinationis in Hieruſalem, Inuiſēdi Limina Apoſtolorū Petri, & Pauli, & Peregrinationis Compoſtellanæ. *Extrau. & ſi Dominici gregis, de pænit. & remiſs.* A quibuſdam DD. additur aliud peregrinationis ſcilicet in domum Virginis Lauretanæ, quod alij dicunt non eſſe in vſu.

9 Hæc reſeruatio ſtrictè eſt interpretanda. *Vill. vbi ſup. diſ. 22. n. 2.*

10 Epiſcopi poſſunt diſpenſare in votis, quæ integrè non ſunt caſtitatis, aut religionis, & in diſiunctis, & in voto virginitatis, quando vouens non habuit intentionem vouendi caſtitatem, & cum Papa votum commutauit in aliam materiam non reſeruatam. *Sanchez de matr. lib. 8. d. 9. 10. 3.*

11 Vota pœnalia ſecundum probabiliorem opinionem non ſunt reſeruata, niſi fuerint in pœnam peccati iam commiſſi. *Idem vbi ſup. diſp. 10. n. 6.*

12 Vota conditionalia, quæ verò talia ſunt, non ſunt Papæ reſeruata ſecundum probabiliorem. *Idem vbi ſupra nu. 3.* Hoc tamen non eſt intelligendum de conditionibus, temporis præſentis, vel præteriti, nec de his, quæ tacitè inſunt omnibus contractibus.

13 Quando non eſt facilis aditus ad Pontificem, & neceſſitas vrget, poteſt Epiſcopus in reſeruatis diſpenſare. *Comm. DD.*

AN AD VOTI DISPENSATIONEM iuſta cauſa requiratur?

14 Si fiat ſine iuſta cauſa diſpenſatio non valet, & iuſta cauſa dicitur, quæ impedit voti executionem. *Comm. DD.*

15 Non eſt iuſta cauſa diſpenſationis offerre pro illa magnam pecuniæ ſummam. *Vill. vbi ſup. diſ. 27. nu. 3.* Erit tamen ſufficiens ad commutationem ſi pecunia in pios vſus inſumenda ſit.

16 Sufficiens cauſa eſt ſi votum emiſſum fuit ſine prudenti deliberatione, vel ob metum mortis, vel quia eius obſeruatio eſt valdè difficilis, vel prauus vouentis habitus propter quem votum ſæpè violat, & aliæ ſimiles. *Comm. DD.*

17 Non eſt iuſta cauſa diſpenſandi in voto caſtitatis, vel religionis conſeruatio familiæ etiam nobiliſſimæ, niſi fiat cum aliqua commutatione. *Henriq. c. 3. n. 9.*

18 Qui dubitat ante matrimonium an diſpenſatio valida fuerit non debet illud contrahere. Si autem dubitat poſt matrimonium ſtet pro illo. *Sanchez vbi ſup. diſp. 28. n. 5.*

AN QVI POTEST DISPENSARE, & commutare vota, idem poſſit in iuramentis & in votis iuramento confirmatis?

19 Qui habet poteſtatem ordinariam circa vota, habet etiam circa iuramenta Deo immediatè facta. *Idem vbi ſupra.*

20 Qui

20 Qui habet potestatem delegatam ad dispensandum, habet etiam ad commutandum, & hæc extenditur ad iuramentum secundum probabiliorem. *Idem vbi sup.*

21 Facultas delegata ad dispensandum, vel commutandum vota non extenditur ad vota iuramento confirmata. *Vill. vbi sup. n. 6.*

22 Cùm sit iuramentum in voti confirmationem, & petitur dispensatio voti tacito iuramento, vel petitur dispensatio iuramenti tacito voto, non est dispensatio subreptitia. *Sanch. vbi sup. disp. 2. n. 24.*

23 Qui sæpe de eadem re votum, vel iuramentum fecit, non tenetur hoc declarare in dispensationis supplicatione. *Comm DD.*

24 Cùm votum, vel iuramentum in alterius fauorem facta sunt, & acceptata, non possunt dispensari, nec commutari nisi pars consentiat, vel talis casus sit, vt pars ob bonum publicum iuri suo cedere teneatur. *Vill. vbi sup. n. 11.*

AN RELIGIOSI POSSINT VOTA dispensare, vel commutare?

25 Religiosi nostræ Societatis à Prouinciali deputati, & qui communicant nostra priuilegia, possunt dispensare cum coniuge, qui vouit castitatem ad petendum debitum post matrimonij consummationem, & ante illam ad consummandum. *Ex comp. verb. dispensatio.*

26 Possunt prædicti Cōfessores commutare omnia vota exceptis quinque, etiam si sunt iuramento confirmata nisi fiat præiudicium tertio. *Ex col. comp.* Commutatio autem hæc potest fieri in quodlibet opus pium, quæ verò fit per Bullam, non nisi in subsidium belli.

27 Hæc commutandi facultas est respectu omnium fidelium vndequaque accedentium, & idem dicendum de dispensatione secundum probabiliorem sententiam, *Vill. vbi sup. dif. 19. n. 6.*

28 Possunt confessores his vti priuilegijs etiam extra Confessionem. *Idem vbi sup. n. 7.*

AN QVI RENVNCIAVIT DIspensationi ea amplius vti possit?

29 Qui renunciauit semel dispensationi voti solo etiam actu interiori, non potest ea amplius vti. *Sanchez. de matr. lib. 8. d. 32. nu. 3.* Reliquis autem dispensationibus, iam renunciatis, vti licet dum superior renunciationem non acceptauit.

30 Qui consecutus est dispensationē, vt contraheret matrimonium cum consanguinea, & cum alia contraxit, hac mortua potest contrahere cum consanguinea. *Idem vbi sup. n. 6.*

DE COMMVTATIONE VOTORVM.

AN AD COMMVTATIONEM votorum requiratur authoritas Prælati, & causa iusta?

31 Quilibet potest quæcumque vota à se facta in votum solemne religionis commutare, vel in id quod manifestè melius sit. *Comm. DD.*

32 Nemo potest votum castitatis propria authoritate commutare, quia non potest sibi melius aliud eligere. *Comm. DD.* Votum autem peregrinationis potest in melius commutare.

33 Ad commutandum votum in minus, vel in æquale bonum necessaria est Prælati authoritas, & iusta causa. *c. 1. de voto.* Probabile autem est, quod ad commutandum in ęquale non est necessaria Prælati authoritas.

34 Ad dignoscendum, quod sit maius bonum, considerandum est, quod sit vtilius profectui spirituali vouentis. *Comm. DD.*

35 Non potest quis authoritate propria commutare religionis votum in

in Episcopatum oblatum sibi. *Villal. vbi sup. nu.* 7.

36 Cùm quis propria authoritate commutat votum suum in meliùs non est necessaria alia causa, si autem inæquale, sufficit quod noua materia magis placeat vouenti, quam alia, dummodo interueniat superioris authoritas. *Idem vbi sup. n.* 3.

AN QVI POTEST DISPENSARE in votis, possit etiam illa commutare, velè contra?

37 Qui habet potestatem ordinariã ad dispensandum in votis, habet etiam ad commutandum. *Comm. DD.*

38 Potestas delegata ad dispensandum extenditur etiam ad commutandum secundum probabiliorem. *Henriq. lib. 7. de indulg. c.* 30.

39 Qui potest dispensare in voto, & iuramento, potest illud in parte relaxare, & in parte commutare. *Vill. vbi sup. nu.* 3.

40 Cui conceditur facultas commutandi non ideo conceditur facultas dispensandi.

41 Votum ex DD. consilio non est dispensandum in totum, sed secundum partem commutandum. *Idem vbi sup. num.* 4.

DE QVIBVSDAM ADVERTENDIS circa votorum commutationem?

42 Docti, & prudentis arbitrio res hæc in multis relinquenda est; certis enim regulis non potest præfiniri, ductos consulat, qui doctus non est.

43 Qui facultatem habet dispensandi, & commutandi, vtramque exerceat. *Comm. DD.*

44 Qui per Bullam commutat fit in belli subsidium, sed non potest dispensare. *Vill. vbi sup.* 33. *num.* 4.

45 Qui habet facultatem commutandi, & non dispensandi non potest nisi inæquale, vel ferè æquale. *Idem vbi sup. num.* 5.

46 In commutatione votorum attẽtenda solum est materia, quæ promissa fuit, & quantum ad finem intentum conducat. Si enim propter fragilitatem vouentis in maius vergebat discrimen animæ in paruum (sit tamen vtilius) commutatio fieri potest. *Sanch. in sum. lib. 4. c.* 46.

47 In peregrinationis voto sumptus ineundo, & redeundo attendendi sunt. *Idem vbi supra n.* 16.

48 Non est necessarium, quod votũ personale in obligationem personalem, & reale in realem commutentur, congruentius tamen est. *Vill. vbi sup. n.* 12. Votum autem religionis, aut perpetuę castitatis in aliquod opus pium perpetuum commutandum est, v. g. vt singulis mensibus confiteatur, & singulis hebdomadibus bis ieiunet per totam vitam.

49 Cùm vnus confessor votum commutauit, alius potest hanc secundam materiam in aliam commutare. *Comm. DD.*

50 Votum pænale commutandum est pænam attendendo secundum probabiliorem. *Sanch. in sum. lib. 4. c.* 56.

51 Cùm votum principale non commutatur, sed differtur non opus est multa commutatione. *Comm. DD.*

52 Non potest fieri commutatio in opera ad quæ quis ex præcepto tenetur. *Less. lib. 2. de iust. cap. 4. dub. 11. num.* 87.

DE

SECTIO V.

DE INTERPRETATIONE VOTORVM, & de varijs circa vota resolutionibus.

1 INterpretatio locum non habet vbi dubium non est. *Comm. DD.* Cùm autem res est dubia latè in fauorem libertatis interpretanda est.

2 Qui vouit ieiunare singulis sextis ferijs per totum annum, si Pascha Natiuitatis incidat in feriam sextam non tenetur ieiunare, nisi specialiter in tali die animum habuerit se obligandi. *Azor. to. 1. lib. 13. c. 20. q. 3.*

3 Qui votum fecit se abstinendi à vino, & postea sacris initiatus est, potest in lauatorio vinum sumere. *Vill. vbi sup. dis. 34. nu. 4.*

4 Qui votum fecit ieiunandi non tenetur abstinere à lacticinijs, si habet Bullam ad comedendum illa, vel in illo regno est talis consuetudo. *Idem vbi sup. nu. 5.*

5 Qui vouit ieiunare per totum annum non tenetur ieiunare in Dominicis. *Comm. DD.* Et qui vouit ieiunare vespere alicuius sancti, si incidat in feriam secundam, tenetur sabbato antecedenti ieiunare.

6 Qui votum emisit eleemosynam elargiendi quoties in tale labatur peccatum, si labatur inaduertenter non tenetur ad votum, si autem ex aduertẽtia tenebitur. *Syluest. Verb. vot. q. 2.*

7 Qui facit votum, vt præseruetur à peccato, tunc tenetur adimplere, quãdo non facit id quod debet, vt præseruetur, vel peccat ne teneatur voto; quidam verò hoc negant. *Nauar. c. 12. nu. 42. Idem vbi sup. nu. 29.*

8 Qui vouet non nubere non vouet continentiam, sed qui vouet continentiam non potest matrimonium contrahere. *Comm. DD.*

9 Qui post votum castitatis nupsit tenetur ingredi religionem antequam consummet. *Auila in comp. hoc verb.*

10 Qui vouit religionem, & Prælati nolunt eum recipere nisi in religionem relaxatam, non teneter ingredi. *Comm. DD.*

11 Qui vouit religionem in communi, & non admittitur in vno monasterio, tenetur quærere alium etiam remotum, vel aliam religionem, & quantũ in se est facere, vt votum adimpleat nisi iudicetur ineptus. *Comm. DD.*

12 Qui facit votum recipiendi ordinem sacrum, & fornicatur non facit contra votum, nec tenetur recitare diuinum officium. *Auil. vbi sup. in comp.*

13 Vota nouitiorum facta in nouitiatu non possunt irritari à suis Prælatis, contrarium videtur probabilius si loquatur de superiore religioso. *Idem vbi supra.*

14 Votum de eroganda eleemosyna alicui Ecclesiæ potest commutari sine consensu illius. *Dian. in comp. hoc verb.*

15 An votum ingrediendi religionem, vt quis viuat lasciue, eum obliget? *Comm. DD.*

16 Qui vouet se testaturum lasciue mulierem non ideo censetur votum castitatis fecisse. *Comm. DD.*

17 Qui vouet se eleemosynam erogaturum si fortè peccauerit, solum tenetur pro prima vice. *Comm. DD.*

18 Qui vouit quotidie dare pauperi, si hodie non det debet cras illud addere. *Comm. DD. Sequentes omnes resolutiones excerpta sunt ex delectis Doctoribus de morali doctrina benemeritis. Sà hoc verb.*

19 Papa non potest vota sæcularium irritare. *Comm. DD.*

20 Vo-

20 Votum Episcopi factum in religione, si iam Episcopus illud non conformauit, potest à Prælato religionis irritari. *Comm.DD.*

21 Vota omnia quæ nostri in sæculo fecerunt manent suspensa vsque ad professionem, in quam omnia commutantur. *Comm.DD.*

22 Vota non obligant cum imminet magnum periculum excepto voto continentiæ, quæ melior est vita. *Comm. DD.*

23 Episcopus potest secundum aliquos dispensare in voto peregrinationis Hierosolymitanæ quando non est factũ in subsidium, sed tantum causa deuotionis. *Sà hoc verb.*

24 Votum factum à subdito religioso transeundi in arctiorem religionem non potest dispensari à suo Prælato sine Papæ indulto. *Sà n. 18.*

25 Per Bullam, & priuilegia possũt dispensari vota, & iuramenta etiam post illa facta, sunt tamen qui hoc negent. *Idem n. 22.*

26 Votum in dubio obligat ad id, quod minus est, quia standum est in dubio pro libertate. *Comm.DD.*

27 Qui vouit non accedere ad fæminam, & dubitat an intellexerit de accessu fornicario tantum, an etiam de maritali potest vxorem ducere. *Comm. DD.*

28 Si quis faciat votum castitatis, aut religionis, vel peregrinationis Hierosolymitanæ cum intentione se obligandi solum venialiter poterit commutari per Bullam. *Dian.p.1.tr.11.ref.71.*

29 Votum emissum ob leuem metũ etiam si sit castitatis, vel religionis potest commutari per Bullam, quia non est omnino liberum atque adeo, nec reseruatum imò secundùm aliquos est irritum. *Les.apud Diana vbi sup.ref.71.*

30 Votum ingrediendi in religionẽ S. Ioannis non potest commutari per Bullam, quia est vera religio. *Henriq. apud Diana vbi sup. ref. 77.* Secùs verò de alijs equitum ordinibus, quæ veræ religiones non sunt.

31 Confessarij approbati possunt per Bullam Cruciatæ commutare omnia vota quę Episcopus in quantũ Episcopus. *Comm. DD.* Item possunt commutare vota non fornicandi, & non habendi actum molitiei, quia non sunt vota perfectæ castitatis.

32 Cum quis diuersis votis ad singula se obligauit, quæ ad castitatem spectant, etiam si in illis tota voti collectio comprehendatur, omnia possunt commutari, nisi intenderit omnia simul coniungere. *Sanch. apud Dia.1.p.tr.11. ref.67.*

33 Si coniuges mutuo consensu voueant castitatem tale votum non potest commutari, nisi à Papa. *Dian. in comp. hoc verb. num. 21.* Si autem suo iuri renunciantes iterum sibi inuicem suorum corporum conferant potestatem, licet peccent grauiter, possunt commutari per Bullam.

34 Votum vouendi castitatem est commutabile per Bullam, quia non est absolutè votum castitatis. *Suarez apud Dia. vbi sup. nu. 25.*

35 Potest Confessarius relaxare obligationem voti differendo materiam commutationis per annum quamuis antea finiatur Bulla, sufficit enim, quod in genere à pænitente acceptetur. *Dia. vbi sup.nu.31.*

36 Qui vouit singulis mensibus confiteri non peccat si differat per duos, vel tres dies. *Idem vbi sup. num. 33.* Imò si festum solemne infra octo veniat potest differre.

37 Votum de non bibendo vinum quo-

quoties quis violat toties peccat, & peccatum erit mortale si tanta sit quantitas quanta sufficit vino vtentibus ad vnum prandium meridianum. *Sanchez apud Dia. p.5. tr.5. res.37.*

38 Qui plura vota violat eodem die quorum materia est de rebus minimis non peccat mortaliter. *Castropal. apud Dia. vbi sup. res. 55.*

39 Vota scholarium, & Coadiutorum in Societate Iesu etiam formatorũ fiunt ex conditione tacita dum superior ex iusta causa illa non irritauerit. Et qui iustam causam malitiose dedit, si cognita malitia superior vota irritauit, manet omnino liber ad alium eligendum statũ licèt grauissimè peccauerit in causa data.

DISPVTATIVNCVLA.

interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE VSVCAPIONE.

1 Vsucapio est Legis alienatio *l. alienationes, ff. de verb. signif.*

2 Vsucapio propriè fit de rebus immobilibus *l. 1. ff. de vsucap.*

3 In rebus mobilibus procedit præscriptio hoc est exceptio longi temporis, *l. rescrip. ff. de diuer. & temp. præsc.*

4 Vsucapio rerum mobilium etiam Ecclesiasticarum fit triennio. *Sà hoc verb.* Res verò sacra, & prohibita alienari non potest vsucapi, nec res Ecclesiæ requirens solemnitatem in alienatione, nec res pupilli, aut minoris, quæ vsu non est consumptibilis.

5 Ad vsucapionem requiritur bona fides, qua quis credat sine dubio rem esse suam, & possessio non interrupta per triennium, & titulus præsumptione iustus. *Comm. DD.*

6 Bonam fidem non tollit dubitatio superueniens nocet autem hæredi mala fides defuncti, non tamen habenti ab hærede. *Sà hoc verb. n. 2.*

7 Hæres mala fide possidentis rem etiam furtiuam, si habeat bonam fidem præscribit 40. annis. *Idem vbi sup.*

8 Contra laicos præsentes in eadem prouincia prescribitur decennio, contra absentes 20. annis. *Vide Molin. disp. 71.* Idem dicendum de bonis patrimonialibus clericorum. In rè verò Ecclesiastica vel religiosa inter præsentes 30. inter absentes 40. Contra Ecclesiam autem Romanam requiruntur centum.

9 Possessio bonæ fidei primi, & secundi possessoris complet vnum tempus legitimum præscriptionis. *Comm. DD.*

10 Ecclesiæ, & minori post finitum tempus præscriptionis datur quadriennium ad restitutionem nisi esset præscriptum ab alia Ecclesia. *Vide Conar. q. 2. parag. 5.*

11 Soluens tributum, vel pensionem per contractum promissum, præscribit non soluens sine mala fide 30. annis. Si tamen erat pactum non soluendi, nisi petitum, & ob incuriam Domini non fuit petita præscribitur communi tempore præscriptionis. *Sa vbi sup. n.7.*

12 Eligendi ius præscribitur 40. annis, etiam si vnus actus interueniat. *Idem vbi sup. n.8.*

13 Prohibita alienari non præscribuntur, nisi post 30. vel 40. annos. *Molin. disp. 70.*

14 Statutum auferens præscriptionem, non aufert eam, cuius initium est immemoriale. *Comm. DD.*

DIS-

DISPVTATIVNCVLA

interiacens.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE VSVFRVCTV.

1 VSus fructus est ius vtendi, fruendi alienis rebus salua substantia earum, *vt ff. de vsuf. l. 1. & inst. de vsufr. in pr.*

2 Vsus fructuarius potest vendere fundi solum quantum est necessarium ad conseruationem illius, potest incidere arbores ceduas, & vendere, non verò fructiferas. *Mol. d. 7. 8. & 9.*

3 Cùm legatus est alicui vsusfructus gregis, vel armenti pro pecoribus mortuis, alia debet substituere. *Sa hoc verb. n. 2.* Secus verò si vsus fructus sit aliorum animalium. Tenetur etiam pro vitibus & arboribus mortuis alias subrogare; si verò substituta pereant non tenetur alia dare, potestque consumere fructus vsu non consumptibilium, vel eorum pretia.

4 Non tenetur facere in rei conseruatione magnas expensas, quod si faciat potest à proprietario repetere, nisi fuerit legatus vsusfructus omnium bonorum, vt quidam limitant. *Sil. n. 9.*

5 Tenetur ad tributa, & alia onera rei fructiferæ, nisi tanta essent, vt legatum redderetur inutile. Ad onera verò pro obtinendo iure fructuum tenetur proprietarius. *Comm. DD.*

6 Vsusfructus legatus intelligitur deducto iure alieno, vnde prius ab hærede soluenda sunt debita. Si autem aliunde possunt solui, quam ex fructibus, & vsusfructus legatus sit certæ rei ex illius fructibus non sunt debita soluenda. *Sa vbi sup. n. 5.*

7 Vxor relicta vsufructuaria, & gubernatrix omnium bonorum solum habebit alimenta, mortuis verò hæredibus plenum habebit vsumfructum, vel secundum quosdam proprietatem. *Idem num. 8.*

8 Fructus maturi tempore mortis vsufructuarij ad proprietarium pertinent. *Mol. disp. 7. col. 1.*

9 Vsusfructus omnium bonorum intelligitur exceptis legitimis filiorum testatoris. *Comm. DD.*

10 Vsumfructum non amittit ingrediens religionem, quæ potest habere bona in communi. *Mol. d. 9. col. vlt.*

11 Vsusfructus relictus vniuersitati, vel ciuitati cessat post centum annos. *Silu. vbi sup. n. 11.*

12 Vsufructuarius, si ciuitatem amittat, succedit ei hæres dum ille viuit. *Idem l. cit.*

13 Amittitur vsusfructus per non vsum decem annorum inter præsentes, & viginti annorum inter absentes. *Mol. d. 70. col. 1.*

14 Cùm tibi legatur vsusfructus vsque ad pubertatem alicuius, ille verò ante pubertatem moriatur habebis vsufructum vsque ad illud tempus, quo esset pubes si viueret. *Silu. vbi sup.* Si autem legaretur vsque dum nuberet, & moriatur, habebis per totam vitam.

15 Legata tibi re immobili fructus illius partiendi sunt inter te, & inter vsufructuarium omnium bonorum, vel secundum alios ad te solum spectant. *Vide Molin. d. 8.*

16 Vidua intra annum à morte viri nubes non ideo amittit vsumfructum sibi relictum, nisi id defunctus expresserit. *Sa vbi sup. n. 15.*

17 Cùm tibi res aliqua conceditur ad vitam, vsusfructus illius concessus tibi intelligitur, & ius illius alteri potest concedi. *Comm. DD.*

18 Cùm quis habet agri ſolum vſum poteſt ipſe cum familia fructus edere, ſed non donare, nec vendere, ſecus ſi habeat vſumfructum. *Silu. vbi ſup. n.* 1.

19 Qui rei habet vſum tenetur ad expenſas pro conſeruatione illius, niſi ex ea habeat proprietarius aliquod commodum tunc enim ipſe ſolus tenetur. *Sa vbi ſup. n.* 17.

DISPVT. II. SECTIO I.

RESOLVTIONES VARIÆ.

DE VSVRÆ DEFINITIONE, ET quo iure ſit prohibita?

VSVRA.

1 Vſura eſt pretium rei mutuatæ, vel eſt lucrum ratione mutui ex pacto: vel ex Concil. Agathenſi. Vſura eſt cum amplius recipitur quam datur ex mutuo. *D. Tho.* 2. 2. *q.* 78.

2 Vt ſit vſura neceſſarium eſt quod ſit mutuum, & pactum ſaltem implicitum intentione recipiendi lucrum ex mutuo. *Vill. to.* 2. *tr.* 22. *n.* 4.

3 Vſura alia eſt mentalis, cum quis mutuo dat, quia ſperat, licet non paciſcatur ſe aliquid vltra ſortem recepturum. *Comm. DD.* Alia realis cum in re lucrum recipit ratione mutui. Hæc autem vel eſt manifeſta cum lucrum recipitur ex mutuo expreſſo, vel eſt palliata, cum recipitur ſub prætextu alius contractus.

4 De fide certum eſt vſuram eſſe illicitam. *Ex Concil. viennenſi refertur in clem. vnic. parag. fin. de vſur.* Et prohibita eſt de iure naturali diuino, & poſitiuo.

5 De iure ciuili permittuntur dummodo pro centum vnum recipiatur, hoc tamen prohibitum eſt iure canonico. *Villal. vbi ſup. n.* 4.

6 Qui putat bona fide contractum non eſſe vſurarium non peccat, cum verò ſe vſuram commiſiſſe cognouerit, reſtituere tenetur. *Nauar. conſ.* 4. *lib.* 5.

DE QVIBVSDAM RESOLVTIONIBVS, quæ ex vſurarum definitione inferuntur.

7 Mutuo dare alicui cum pacto, vt mutuo ſibi, pauperi, aut amico det, vſura eſt. *c. ſup. eo de vſur.*

8 Admonere autem mutuatarium de ſpe quam habet mutuans quod oblata occaſione ab eo mutuum etiam recipiat, non eſt vſura. *Comm. DD.*

9 An verò poſſit mutuo dare alicui cum onere, vt emat merces ex tua domo vel vt molat in tuo molendino, alij negant, alij probabilius affirmant. Sed non erit peccatum mortale, quando onus hoc non eſt cum notabili damno mutuatarij. *D. Tho. vbi ſup. d. art.* 2.

10 Vſura eſt mutare Aduocato cum onere, quod cauſam agat pro mutuante. *Comm. DD.* Idem dic de eo, qui inimico mutuo dat, vt ſibi ignoſcat iniuriam, vel pœnam.

11 Qui Principi, vel reipublicæ mutuum dat, vt ſibi det officium, vel beneficium, vſuram committit. *Comm. DD.*

12 Nec non qui debitorum ſolutionem diferre non vult, niſi aliquid ſibi vltra ſortem reddatur. *Vill. vbi ſup. n.* 12.

13 Idem, qui mutuo dat triticum cum pacto, vt ſibi reddatur eo tempore, quo certo ſcit maius pretium habiturum, niſi ad id tempus reſeruare decreuiſſet. Idem dic de eo qui dat triticum in vno loco cum pacto vt in alio reddatur, vbi charius venditur, niſi fortè hoc eſſet mutuatario commodius. *Idem n.* 13.

14 Item

14 Item mutuò dare pignore fructifera ſibi fructus reſeruando. *Idem n.* 15.

15 Item lucrum accipere pro obligatione illud non petendi intra tantum temporis.

16 Non eſt vſura cum mutuum datur eo ſolum, vt mutuatarius gratus habeatur. *Comm. DD.*

17 Nec cum ſolùm intenditur vexationem redimere, vel debitum recipere, quod aliter non poterat recuperari. *Comm. DD.*

18 Nec cum aliquid accipitur pro pignoris cuſtodia, quæ fieri non poteſt ſine labore, aut ſumptu. *Comm. DD.*

19 Mutuo acceptum poteſt alteri mutuo dari ſub eiſdem oneribus, quibus fuit acceptum, ſi aliud non habet qui primo accepit. *Vide Mol. vbi ſup. d.* 314.

20 Fideiuſſores poſſunt aliquid pro fideiuſſione recipere. *Idem d.* 319.

21 Non eſt vſura pro mutuo aſſecurationem, vel obligationem poſtulare. *Comm. DD.*

22 Cùm debitor tempore præfixo non ſoluit, poteſt aliquid recipi pro damno emergente. *Villal. vbi ſup. n.* 23.

AN LICEAT PRO MVTVO LVCRVM expectare?

23 Non licet ex mutuo lucrum expectare per modum obligationis ex iuſtitia, licet tamen per modum gratitudinis. *Comm. DD.*

AN MENTALIS VSVRARIVS RESTITVERE TENEATVR.

24 Tenetur ſoluere ei, qui vſuras ſoluit, & non ſufficit dare pauperibus. *Syl. vbi ſup. 6. q.* 3.

25 Cùm is, qui mutuum dat habet malam fidem tenetur reſtituere, niſi ei certò conſtet titulo gratitudinis ſibi datum fuiſſe lucrum. *Vill. vbi ſup. n.* 2. Si autem habeat bonam fidem, mutuatarius tamen aliter non daret, niſi ratione mutui, tenetur reſtituere, ſi id ſibi conſtet, ſecus verò ſi non conſtet.

DE VSVRIS COMMISSIS A THESAVRARIIS Regis, & ab alijs Regijs Miniſtris.

26 Cùm aliquid recipiunt ob dilatam debitorum exactionem, vſuram committunt, & Regijs creditoribus damnum inferunt. *Idem vbi ſup. dif. 6. num.* 1.

27 Idem cum aliquid recipiunt à Regijs creditoribus, vt illis ſolutionem anticipent, vel vni prius ſoluant, quam alij. *Comm. DD.*

28 Item cum Regis pecuniam habent occupatam, & ideo non ſoluunt, reſtituere tenentur. *Vill. vbi ſup. n.* 4.

29 Item cum bona Regis minori pretio vendunt, vt ſolutionem anticipent, & tam emptor, quam venditor ad reſtitutionem tenentur. *Moll. de iuſ. tom. 1. d.* 313.

AN LICEAT PROPTER DAMNVM emergens in mutuo aliquid ſupra ſortem recipere?

30 Qui mutuo dat, poteſt cum mutuatario paciſci, quod ſoluat damnum emergens, vel lucrum ceſſans, ſed vt liceat tria requiruntur. 1. Quod damnũ ſit in re mutuata. 2. Quod verè ex mutuo, & non aliunde proueniat. 3. Quod mutuatarius de damno emergente admoneatur. *Comm. DD.*

31 Qui mutuum recipit, ad certum tempus non tenetur ad damnum emergens, niſi finito tempore, finito autem ſi non ſoluit tenetur, niſi creditor ratum habeat. *Comm. DD.*

AN LICEAT ALIQVID VLTRA ſortem recipere propter lucrum ceſſans?

32 Cùm quis inuitus mutuum dat poterit propter lucrum ceſſans aliquid vltra ſortem recipere etiam ſi non ſit finitus

nitus terminus. *Villal. vbi sup. dis. 8. n. 1.* Idem dicendum, cum quis iustè obligat ad mutuandum. *Idem vbi supra n. 2.*

33 Qui sponte mutuatur vsque ad certum diem potest pacisci, quod illo transacto soluatur sibi lucrum cessans. Nec non pacisci potest, quod lucrum cessans intra terminum sibi soluatur secundum probabiliorem. *Less. lib. 2. c. 20. dub. 11.*

34 Vt vere lucrum cessans esse videatur opus est vt verum sit lucrum, & quod verè cesset ratione mutui, & quod non recipiatur vltra interesse. *Comm. DD.* Nunquam tamen licet totum lucrum cessans integre recipere.

35 Necessarium etiam est quod mutuatarius admoneatur de lucro cessante, nisi transacto tempore seu termino culpabiliter morosus in soluendo fuerit. Quod autem sponte, vel inuitus quis mutuum det, opus non est. *vide Villal. vbi sup.*

36 Qui habet certam nummorum quantitatem suis necessitatibus reseruatam, & aliam ad negotiandum, si cessat lucrari, quia illam mutuò dedit, & noluit etiam per auaritiam primam pecuniam negotiationi exponere, potest aliquid vltra sortem recipere. *Vide eumdem vbi sup.*

AN SIT VSVRA PÆNAM mutuatario ponere si non soluerit intra præfixum terminum.

37 Non est vsura positis aliquibus conditionibus. 1. Quod non statuatur in fraudem vsurarum, id est quod mutuans non intendat ex pæna principaliter lucrum. 2. Quod mutuatarius culpam habeat in non soluendo. 3. Quod non soluat totam pænam si partem debiti soluerit, sed pro rata. *Molin. to. 2. disp. 317.*

38 Aduertendum quod pæna conuentionalis non debetur, nisi petatur à parte. *Comm. DD.* Si tamen petatur solui debet ante iudicis condemnationem.

AN QVI PERICVLVM REI mutuatæ sibi subit, ob id possit aliquid recipere?

39 Si mutuans non vult aliter mutuare nisi ob periculum, quod subit, lucrum detur, contractus est vsurarius ob positum grauamen. *Molin. vbi sup. d. s. 318.*

40 Si autem mutuatarius rogat mutuantem, vt de hoc conueniat, & pro assecuratione promittat pretium licitus est contractus cessante scandalo. *Villal. vbi sup. dis. 10. n. 3.*

SECTIO II.

AN QVI MVTVATVR OB PERICVLVM amittendi capitale, possit aliquid recipere.

1 CVm datur periculum amittendi capitale potest aliquid recipi seruatis tribus conditionibus. 1. Quod periculum verum sit. 2. Quod mutuatarius non obligetur eligere ipsum mutuantem in fideiussorem. 3. Quod mutuans plus non recipiat, quam quiuis alius reciperet. *Comm. DD.*

AN POSSIT GENER SINE VSVRA recipere fructus rei sibi datæ in pignus, dum dos soluitur.

2 Respondetur affirmatiuè. Si autem fructus excedant onera matrimonij excessum restituere tenetur. *Villal. vbi sup. dis. 11. & ex c. salubriter de vsu.* Si autem vxorem non alat fructus recipere non poterit.

3 Potest gener cum socero pacisci, quod sibi tot nummos det quotannis, dum dos non soluitur. *Molin. vbi sup.*

4 Cùm socer dotem non soluit tempore

pore præfixo tenetur illius redditus soluere. *Comm. DD.*

5 Mortua vxore non potest maritus fructus pignoris sibi retinere. *Villal. vbi supra nu. 6.* Potest tamen dotem repetere si filios ex illa suscepit.

6 An verò mortuo marito possit vxor repetere dotis redditus, alij aiunt, alij negant nisi sit lucrum cessans. *Molin. vbi sup.*

AN LICEAT SVB PIGNORE dare mutuum ea conditione, vt pignus vendatur, si tempoce præfixo solutio non fiat.

7 Si pactum fiat quoad vilius vendatur pignus, quam valet, est vsura, vel si apponatur, vt grauamen. *Comm. DD.* Secus verò si sit, vt debitum securius repetatur.

AN PIETATIS MONS SIT VSVRARIVS?

8 Mons pietatis est quædam pecunia, vel tritici summa à republica seruata, vt mutuò detur pauperibus, in illorum necessitatibus quibusdam seruatis conditionibus. *Vide Vill. vbi sup. dis. 14. nu. 1. & 2.* 1. Est quod mutuum non detur, nisi ad tempus determinatum. 2. Quod mutuatarius det pignus sub ea conditione, quot soluto debito ei reddatur integrum, & tempore prefixo non soluto vendatur ad solutionem, & quod superfuerit domino restituatur. 3. Quod mutuatarius singulis mensibus pensionem soluat ad sumptus pro conseruatione huius montis.

9 His positis dicendum, quod hic mons est licitus, & pius. Vide verb. *Mons pietatis.*

AN VSVRARIVS DOMINIVM habeat rerum, quas per vsuras acquirit.

10 Respondetur negatiuè secundùm probabiliorem. *D. Tho. 2. 2. q. 78. art. 3. D. Bonau. in 4. dis. 15.* Accidentaliter tamen potest contingere, quod habeat dominium v. g. si illi soluantur mille nummi inter quos centum commixti acquisiti per vsuras.

11 Per vsuras acquisitum non pauperibus, sed domino restituendum est cum fructibus, & lucris. *Comm. DD.*

12 Qui vsuras soluit etiam si habeat intentionem transferendi dominium in mutuantem coactè facit. *Comm. DD.*

AN VSVRARIVS DOMINIVM acquirat illorum, quæ pecunia acquisita per vsuras acquirit?

13 Non acquirit fructuum dominiū. Acquisitorum tamen vsurariæ pecuniæ dominium habet, tenetur tamen restituere lucrum cessans, & damnum emergens. *D. Tho. vbi sup.*

14 Acquirit etiam dominium rerum, quas vsuraria pecunia emit. *Comm. DD.*

AN BONA VSVRARII, ET FVRIS ipso iure pro vsuris sint hyppothecata.

15 Vsurarij bona non habent tacitā hypothecam ad solutionem vsurarum. *Mol. vbi sup. dis. 329.* Idem dic de alijs rebus emptis pecunia vsuraria, & nisi in fraudem creditorum alienentur non est locus restitutionis secundum probabiliorem.

16 Ad quid teneatur, qui contractū facit cum vsurario vel fure?

17 Qui res per vsuras, vel furtum habitas acquirit non acquirit illarum dominium & restituere tenetur. *l. rogasti parag. fi. & l. nam & si fur, ff. cert. pec.*

18 Si res sint ex his, quæ recipiunt functionem in eodem genera, id est ex his in quibus nihil interest an sit hæc vel illa vt in pecunia, & similibus. Cum illas recipiens certus est quod vsurarius, vel fur tantumdem restituit, verum dominium acquiret. *Comm. DD.*

19 Qui res supradictas acquirit, & bona

bona fide consumpsit solum tenetur ad id in quo ditior factus est. *Comm. DD.*

20 Qui contractum cum vsurario inijt, in his in quibus dominium habet non tenetur restituere. *Vill. vbi sup.*

21 Qui vsurarijs, vel furibus vendit ad sustentationem necessaria non tenetur pretium restituere, nec colonus, qui bona fide in illorum prædijs laborauit. *Comm. DD.*

22 Qui his bona fide aliquid mutuo dedit potst repetere sicut cæteri creditores. *Comm. DD.*

23 Famuli obsequium præstantes his, qui non sunt soluendo, si suo obsequio tantum vtilitatis præstant quantū in stipendo accipiunt, non tenentur restituere. *Vill. vbi sup. n. 8.* Secus verò si sciant dominos ære alieno esse grauatos, & suo obsequio ad solutionem impotentiores fieri.

AN MORTVO VSVRARIO TENEANTVR Vxor, & filij illius restituere, quæ de eius bonis consumpserunt? Vide verb. *Dos.*

AN TENEANTVR AD RESTITVTIONEM, qui cooperantur ad vsuras?

24 Qui cooperatur ad vsuras mutuo accipientis partes agendo, restituere non tenetur. *Comm. DD.*

25 Qui vsurario persuadet vt pecuniam det ad vsuras, peccat mortaliter, & restituere tenetur. *Vill. vbi sup. dis. 19. num. 2.*

26 Qui sine vrgente necessitate deponit pecuniam apud vsurarium, quem credit alias non exerciturum vsuras, peccat mortaliter. *Idem vbi sup. n. 2.*

27 Iudices, qui mutuatarium obligant ad soluendas vsuras peccant, & restituere tenentur. *D. Tho. vbi sup. d. 78. art. 4.*

28 Notarij, & testes scripturæ vsuræ palliatæ peccant, & restituere tenentur. Secus si contractus sit manifestè vsurarius, & manifestè in scriptura contineatur. *Sylu. v. vsura 6. q. 2.*

29 Proxenetæ, & factores vsurariorum, nec non famuli qui dant, vel exigunt vsuras, tenentur ad restitutionem in illorum defectu; secus verò si solum pecuniam portent, & rationem in libris scribant. *Comm. DD.*

AN HÆREDES VSVRARII RESTITVERE teneantur in illius defectu?

30 Tenentur pro rata hæreditatis illius restituere defectu. *c. cum tu de vsur.*

31 Ille cui contigit in specie res per vsuram habita, restituere tenetur. *Comm. DD.*

QVI MANIFESTI ET NOTORII vsurarij dicantur?

32 Alij dicuntur notorij notorietate facti, quando delictum ita publicum est, vt nulla tergiuersatione possit celari, & ad hoc sufficit vnus actus. *Comm. DD.* Alij dicuntur notorietate iuris cum plenè probatum est delictum seruato iuris ordine, vel ipsi iuridice confessi sunt, & per iudicis sententiam damnati fuerunt.

DE PÆNIS QVAS VSVRARII incurrunt,

33 Notorij vsurarij infamiæ pænam incurrunt. Quod si clerici sint, deponendi sunt ab officio, & beneficio. *L. improbum genus, C. quib. ex can.*

34 Manifestus vsurarius à sacræ Eucharistiæ participatione arcendus est, & Ecclesiastica sepultura priuandus, & qui illum humare præsumunt, excommunicationem incurrunt. *c. quia in omnibus de vsu Clem. 1. de sepul.*

35 Excommunicantur etiam facientes, & scribentes statuta, vt vsuræ soluantur. *Vill. vbi sup.*

AN LICEAT MVTVO ACCIPERE ad vsuras?

36 Qui mutuo ad vsuras accipit non peccat

peccat contra iuſtitiam reſpectu vſurarij. *Comm. DD.* Nec qui à parato ad exercendas vſuras mutuum petit, & pollicetur vſuras, ſi aliqua faciat neceſſitate, eius vtilitate conſtrictus, ſi autem faciat ad varios ſumptus peccabit venialiter ſecundùm aliquos.

VARIÆ CIRCA VSVRAS RESOLVTIONES.

37 Beneficiarijs alicuius Eccleſiæ legari poteſt certa pecuniæ quantitas vt ſingulis menſibus ex lucro illius, v. g. quinque pro centum tot Miſſas pro legante celebrent. *Auil. in comp. hoc verb.*

38 Qui emit pecora ab eo quem ſcit non habere, & eadem vendit cùm penſione quotannis ſoluenda, tenetur reſtituere penſionem. *Idem vbi ſupra.* Secus verò ſi emat, & vendat bona fide etiam ſi poſtea veritatem cognoſcat.

39 Vxor vſurarij defuncti ſi habeat aliunde vnde viuat, tenetur reſtituere bona ſibi, & filijs ſuis relicta, ſi à marito per vſuras fuerant acquiſita. *Nauar. c. 17. n. 268.*

40 Vxor ſine marito non poteſt reſtituere dotem à patre per vſuras acquiſitam, tenetur tamen maritus non repugnare. *Idem n. 271.*

41 Donatarij, & legatarij qui gratis bona acceperunt ab vſurario, ſi illius bona non ſufficiunt ad vſuras ſoluendas, reſtituere tenetur. *Comm. DD.*

42 Vſurarij teſtamentum ipſo iure eſt nullum, & nemo poteſt in eo teſtis eſſe, nec poteſt abſolui etiam in mortis articulo, niſi cautionem præſtet de reſtitutione facienda. *Auila. vbi ſup. hoc verb.*

43 Qui bona fide celebrauit contractum putans non eſſe vſurarium, quem ſi talem intelligeret non celebraret, ſed alium licitum, poteſt quod in licito acquireret, retinere. *Comm. DD.*

44 Si Petrus debeat Ioanni centum poſt annum, & velit nunc ſoluere 50. cum pacto vt expectet poſt biennium alios 50. non committitur vſura. *Comm. DD.*

45 Non eſt vſura rei venditæ ſibi fructus retinere, donec ſoluatur pretium, etiam ſi non ſit lucrum ceſſans. *Dian. p. 4. tr. 4. reſ. 139.*

46 Vt quis cognoſcat quantum poſſit accipere pro lucro ceſſante hæc regula eſt ſeruanda. Qui 15. ex centum lucrari ſperabat, videat quos nummos libenter daret pro aſſecuratione huius lucri, daret vtique quinque, reſtabunt ergo decem, totidem poterit licite recipere. *Idem p. 1. tr. 8. reſ. 64.*

47 Donum, vel munus accipere à mutuatario titulo gratitudinis non eſt illicitum. *Comm. DD.*

48 Poteſt quis dare mercatori pecuniæ ſummam, & accipere ab ipſo in fine anni 8. pro centum, dummodo (licet tacite, & implicite) intendat celebrare tres contractus. 1. Societatis. 2. Aſſecurationis. 3. Venditionis lucri incerti pro certo. *Comm. DD.*

VXOR.

Vide verba. *Maritus, Matrimonium, Donatio, Eleemoſyna.*

1 Vxor quæ donat adultero notabilem quantitatem peccat. Sed nec ipſa tenetur reſtituere ſi ſua donauit, nec adulter, nec hic peccat accipiendo. *L. ſi ergo parag. dotis, ff. de iure dotium & eſt com. Vide ſup. verb. furtum.*

LAVS DEO.

DECRETA
SANCTISS. IN CHRISTO PATRIS AC D.N.D.
ALEXANDRI PAPÆ VII.
In Congregationibus generalibus Sanctæ Romanæ & Vniuersalis Inquisitionis habitis.

Feria V. die 24. Septembris 1665.

In Congregatione generali Sanctæ Romanæ, & Vniuersalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram Sanctiss. D. N. D. Alexandro Diuina Prouidentia Papa VII. ac Eminentissimis, & Reuerendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana aduersus hæreticam prauitatem Generalibus Inquisitoribus à Sancta Sede Apostolica specialiter Deputatis.

SANCTISSIMVS D. N. audiuit non sine magno animi sui mœrore, complures opiniones Christianæ Disciplinæ relaxatiuas, & Animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterùm suscitari, partim nouiter prodire: Et summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omninò ab Euangelica simplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset Christianæ vitæ corruptela. Quarè, ne vllo vnquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cuius verba in æternum permanent, arctam esse definiuit, in animarum perniciem dilatari, sed veriùs peruerti contingeret, idem Sanctissimus D.N. vt oues sibi creditas ab eiusmodi spatiosa, lataq; per quam itur ad perditionem, via, pro Pastorali solicitudne in rectam semitam euocaret, earundem opinionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deindè Eminentissimis, & Reuerendissimis DD. Cardinalibus contra hæreticam prauitatem Generalibus Inquisitoribus seriò commisit: Qui tantum negotium strenuè aggressi, eique sedulo incumbentes, & maturè discussis, vsque ad hanc diem infrascriptis propositionibus, super vnaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati Suæ singillatim exposuerunt.

1 Homo nullo vnquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis ex vi præceptorum diuinorum ad eas virtutes pertinentium.

2 Vir equestris ad duellum prouocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3 Sententia asserens, Bullam Cœnæ solùm prohibere absolutionem hæresis, & aliorum criminum, quando publica sunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Iulij in Consistorio Sacræ Congregationis Emin. Cardinalium, visa & tolerata est.

4 Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absoluere quoscumque sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa.

5 Quamuis euidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denuntiare si probare non possis.

6 Confessarius, qui in sacramentali Confessione tribuit Pœnitenti chartam po-

ftea legendam, in qua ad Venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione; ac proinde non est denuntiandus.

7 Modus euadendi obligationem denuntiandæ sollicitationis est; Si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absoluere absque onere denuntiandi.

8 Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licitè accipere applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet Celebranti correspondentem, idq; post Decretum Vrbani VIII.

9 Post Decretum Vrbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur per alium satisfacere collato illi minori stipendio, alia parte stipendij sibi retenta.

10 Non est contra iustitiam pro pluribus sacrificijs stipendium accipere, & sacrificium vnum offerre; Neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam iuramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

11 Peccata in Confessione omissa, seù oblita ob instans periculum vitæ, aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere.

12 Mendicantes possunt absoluere à casibus Episcopis reseruatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.

13 Satisfacit præcepto annuæ Confessionis, qui confitetur Regulari Episcopo præsentato, sed ab eo iniustè reprobato.

14 Qui facit confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.

15 Pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat.

16 Qui Beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in Confessarium simplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

17 Est licitum Religioso, vel Clerico calumniatorem grauia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem, occidere, quando alius modus defendendi non suppetit, vti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel eius Religioni publicè, & coram grauissimis viris prædicta impingere nisi occidatur.

18 Licet interficere falsum Accusatorem, falsos Testes, ac etiam Iudicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum euitare.

19 Non peccat maritus occidens propria auctoritate vxorem in adulterio deprehensam.

20 Restitutio à Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Iudicis, eò quod sit pœna.

21 Habens Capellaniam collatiuam, aut quoduis aliud Beneficium Ecclesiasticum si studio litterarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si Officium per alium recitet.

22 Non est contra Iustitiam Beneficia non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Ecclesiastica pecunia interueniente non exigit illam pro collatione Beneficij, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23 Frangens ieiunium Ecclesiæ ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi

ex

ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subijcere præcepto.

24 Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata eiusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in Confessione, se procurasse pollutionem.

25 Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis præcepto, dicens commisi cum soluta graue peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

26 Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in fauorem vnius præ alio.

27 Si liber sit alicuius iunioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet, reiectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem.

28 Populus non peccat, etiamsi absque vlla causa non recipiat legem à Principe promulgatam.

Quibus peractis, dum similium Propositionum examini cura, & studium impenderetur, interea idem Sanctissimus re mature considerata statuit, & decreuit, prædictas Propositiones, & vnamquamque ipsarum, vt minimum, tanquam scandalosas, esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet: ita vt quicumque illas, aut coniunctim, aut diuisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputatiuè publicè, aut priuatim tractauerit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolui.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Diuini Iudicij prohibet omnibus Christi fidelibus cuiuscumque conditionis, dignitatis ac status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Ioannes Lupus Sanctæ Romanæ, & Vniuersalis Inquisitionis Not. &c.

Loco ✠ Sigilli.

Anno à Natiuitate D. N. IESV Christi millesimo sexcentesimo sexagesimo quinto, Indictione tertia, die verò 2. mensis Octobris, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris, D. N. D. Alexandri, diuina prouidentia Papæ VII. anno vndecimo supradictum affixum, & publicatum fuit ad valuas Basilicæ Principis Apostolorum Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in alijs locis solitis, & consuetis Vrbis per me Carolum Melanum eiusdem Sanctissimi D. N. Papæ, & Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.

FERIA QVINTA.

DIE DECIMA OCTAVA

Martij Anno 1666.

Feria V. Die 18. Martij 1666.

In Congregatione generali Sanctæ Romanæ, & Vniuersalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram Sanctiss. D. N. D. Alexandro, Diuina Prouidentia Papa VII. ac Eminentissimis, & Reuerendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana aduersus hæreticam prauitatem Generalibus Inquisitoribus à Sancta Sede Apostolica specialiter Deputatis.

SAnctissimus D. N. post latum Decretum die xxiv. Septembris proximè elapsi, quo viginti octo Propositiones damnatæ fuerunt; examinatis sedulo, & accuratè vsque ad hanc diem infrascriptis alijs quadragesimum quintum numerum implentibus, per plures in Sacra Theologia Magistros, ac per Eminentissimos, & Reuerendissimos DD. Cardinales aduersus hæreticam prauitatem Generales Inquisitores, eorum suffragio singillatim super vnaquaque ipsarum audiuit.

Propositio 29. In die Ieiunij, qui sæpius modicum quid comedit, & si notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit ieiunium.

30 Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunij, ne debent se certificare, an labor sit compatibilis cum ieiunio.

31 Excusantur absolutè à præcepto ieiunij omnes illi, qui iter agunt equitando, vtcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiam si iter vnius diei conficiant.

32 Non est euidens, quod consuetudo non comedendi oua, & lacticinia in Quadragesima obliget.

33 Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque Eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficij fecerit.

34 In die Palmarum recitans officium Paschale, satisfacit præcepto.

35 Vnico officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsenti, & crastino.

36 Regulares possunt in foro conscientiæ vti priuilegijs suis, quæ sunt expressè reuocata per Concilium Tridentinum,

37 Indulgentiæ concessæ regularibus, & reuocatæ à Paulo V. hodie sunt reualidatæ.

38 Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum.

39 Illa particula *quamprimum* intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.

40 Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus vlterioris, & pollutionis.

41 Non est obligandus concubinarius ad eijciendam concubinam, si hæc nimis

vtilis

vtilis esset ad oblectamentum concubinarij, vulgo *regalo*, dum deficiente illa, nimis ægrè ageret vitam, & aliæ epulæ tœdio magno concubinarium afficerent; & alia famula nimis difficilè inueniretur.

42 Licitum est mutuanti aliquid vltra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem vsque ad certum tempus.

43 Annuum legatum pro Anima relictum, non durat plus quam per decem annos.

44 Quoad forum conscientiæ, Reo correcto, eiusque contumacia cessante, cessant censuræ.

45 Libri prohibiti donec expurgentur, possunt retineri, vsque dum adhibita diligentia corrigantur.

Quibus maturè pensatis, idem Sanctissimus statuit, ac decreuit, prædictas Propositiones, & vnamquamque ipsarum, vt minimùm, tanquam scandalosas esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet: Ita vt quicumque illas, aut coniunctim, aut diuisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputatiuè, publicè, aut priuatim tractauerit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit (præter quàm in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolui.

Insuper districtè in virtute sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Diuini Iudicij prohibet omnibus Christi fidelibus cuiuscumque conditionis, dignitatis, ac status etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Ioannes Lupus Sanctæ Romanæ, & Vniuersalis Inquisitionis Notarius.

Locus ✠ Sigilli.

Anno à Natiuitate D. N. IESV Christi millesimo sexcentesimo sexagesimo Sexto, Indictione quarta, die verò 23. mensis Martij, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris D. N. D. Alexandri diuina Prouidentia Papæ VII. anno vndecimo, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valuas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in alijs locis solitis, & consuetis Vrbis per me Carolum Melanum, eiusdem Sanctiss. D. N. Papæ & Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.

DE-

DECRETVM

Super cultu Beatis adhuc non Canonizatis præstando.

A Sac. Rit. Congregatione ordinaria habita coram Sanctissimo D.N. ALEXANDRO PAPA VII. emanatum.

AD Aures Eminentissimorum Patrum Congregationis Sacrorum Rituum plures deuenerunt, qui patrantur, Indultorum excessus in materia præstationis Cultus Beatis adhuc non Canonizatis.

Quamobrem eos eliminare, ac ne in futurum inducantur, prouidere studentes, ad infrascripta deuenerunt decreta, &c.

1 Quòd eorumdem Beatorum Imagines etiam non principaliter, & vti supplices appositæ, Simulacra, Picturæ, Tabellæ, aut Scripturæ eorum præclara gesta repræsentantes, aut referentes, in Ecclesijs, Sacrarijs, & Oratorijs quibuscunque, præsertim in quibus Missæ sacrificium, vel alia diuina officia per aguntur, inconsulta Sede Apostolica nullo pacto exponantur.

2 Quòd vbi indultum fuerit per Sedem Apostolicam Imagines, Simulacra, pictasque Tabellas in Ecclesijs poni, & coli posse, in pariete tantum, non autem super Altari collocandi facultas tributa censeatur.

3 Quòd si concessa fuerit per eamdem Sedem Apostolicam Altarium erectio, non tamen ob id Missam, & officium de prædictis Beatis celebrandi, vel recitandi facultas tradita præsumatur; Et enim specifica, & expressa concessio super his præcedere debet.

4 Vbi in vno loco Cultus fuerit concessus, non extendatur inconsulto Pontifice ad alium locum, quauis alia concurrente auctoritate.

5 In locis, vbi Beatos Prædictos ab omnibus coli permissum fuit, non inde publica officij recitatio permissa censeatur, sed tantummodò priuata, nec satisfactoria præcepto recitationis, nisi quoad illos, quibus Sedes Apostolica de hoc indulserit.

6 Missæ pariter, quæ fuerint indultæ certis personis nempè Presbyteris Regularibus, vel Secularibus alicuius loci, vel Monasterij, seu Præsbyteris alicuius Ecclesiæ seruitio præcipuè addictis, à confluentibus Sacerdotibus quauis Dignitate, etiam Cardinalatus insignibus minimè celebrentur.

7 Dies festi in Beatorum eorumdem memoriam non celebrentur, nisi speciali Indulto Apostolico prouisum fuerit.

8 Eorumdem nomina in Kalendarijs non apponantur, nisi illius tantùm loci, earumq; personarum, in quo, & à quibus Cultus cum officio, & missa celebretur.

9 In quibus Ecclesiasticis precibus etiam in Oratorijs priuatis recitandis particularia eorumdem suffragia non apponantur, vel recitentur.

10 Publicis in precibus præter indultas, & à Sede Apostolica approbatas ijdem Beati non inuocentur.

11 Eorundemque reliquiæ in processionibus minimè circumferantur.

Sacra

Sacra tamen Congregatio præſentibus declaratione, & iuſſione remouere non intendit Cultum Beatis per communem Eccleſiæ conſenſum, vel per immemorabilem temporis curſum, aut per Patrum, virorumque Sanctorum ſcripta, vel temporis centum annorum metam excedentis ſcientiam, ac tolerantiam Sedis Apoſtolicæ, aut Ordinariorum hactenus præſtitum, ac certis modo, & forma ab eo tempore eis exhibitum. Verùm ſi à centum annis Cultus huiuſmodi aliqua ex parte conſtiterit auctus, & extenſus, eo caſu Sacra eadem Congregatio eumdem in priſtinum reduci iubet, prout quemuis cultum extrà caſus prædictos ad expreſſa tantùm verbaliter in Apoſtolicis indultis omninò reuocari mandat ſub pænis &c.

Firmis quoque remanentibus Decretis nempe ne Beati in Patronos eligantur, ne eorum Natalitia cum Octauis celebrentur, & alijs quibuſcumque à S. Congregatione hactenus emanatis, quæ præſenti Decreto renouantur.

His autem Sanctiſſimo relatis, & in Congregatione Sacr. Rituum ordinaria habita coram Sanctitate Sua per Eminentiſſimum, & Reuerendiſſimum D. Cardinalem Sacchettum accurate perlectis, maturè diſcuſſis, Sanctitas Sua ea approbauit, & pro omnimoda eorumdem obſeruationem mandauit typis imprimi, ad valuas affigi, & publicari, vt elapſo termino ſex menſium à die publicationis eorumdem, omnes, & ſingulos afficiant, & arctent, ac ſi omnibus, & ſingulis eadem exhibita, vel perſonaliter præſentata, intimata, ſeù notificata fuiſſent. Indulſitque locorum Ordinarijs, vt auctoritate Sedis Apoſtolicæ poſſint, imò debeant Seculares, & Regulares quoſcunque quantumuis exemptos, etiam Societatis Ieſu, S. Antonij Vienneſi, & S. Ioannis Hieroſolymitani, & reliquos omnes ſpeciali expreſſione indigentes etiam ſub cenſuris compellere.

Cumque aliqui nulli ſubdantur Epiſcopo, qui eos, ſi exceſſerint, coercere valeant: eo caſu à Sedis Apoſtolicæ Nuncijs, ſi aderint, ſin minus ab Archiepiſcopis in quorum Prouincijs, vel ab Epiſcopis Romano tantùm Pontifici ſubiectis, intra, vel prope quorum Diœceſis limites eorum Eccleſiæ, vel Monaſteria ſita fuerint, tanquam à Sede Apoſtolica delegatis ad huiuſmodi Decretorum obſeruationem præſtricti omninò cogantur. Die 27. Septembris 1659.

I. Epiſc. Sabinen. Card. Sacchettus.

Loco ✠ Sigilli.

Franciſcus Maria Phœbeus Sac. Rit. Congr. Secr.

Anno à Natiuitate D. N. IESV Christi 1660. Indictione 13. die verò 3. Februarij, Pontificatus autem Sanctiſs. in Chriſto Patris, & D. N. D. Alexandri Diuina Prouidentia Papæ VII. Anno eius quinto, ſupradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad Valuas Baſilicæ Principis Apoſtolorum, & Cancellariæ Apoſtolicæ, & in Acie Campi Floræ, vt moris eſt per me Andream Caſtruccium Apoſt. Curſorem.

Laurentius Barbigionus Curſ. Mag.

DECRETVM
Circa vsum Pontificalium Prælatis Episcopo inferioribus concessorum.

A Sacr. Rit. Congregatione ordinaria habita coram Sanctissimo Domino Nostro ALEXANDRO Papa VII. emanatum.

SAcrorum rituum Congregatio tollendis, ac eliminandis circa Ecclesiasticos Ritus, qui irrepserunt abusibus sedulò intenta, post Episcoporum Cæremoniale euulgatum (quo quidquid ad ipsos in Sacris Cæremonijs pertinent abundè præscripsit) idem quoad inferiores Prælatos, qui Pontificalium vsu fruuntur præstandum curare necessarium existimauit, vt excessus aboleantur, vniformisque inducatur Sacrorum Ritus in omnibus, eo præsertim tempore, quo priuilegia ipsi perperam interpretantes, obtendentesque, parùm obsequi student decretis pluries ab eadem Sacra Congregatione hac in re met euulgatis, aut ipsa ignorare prætexunt. Quamobrem omnia simul, vt vnico conspiciantur obtutu, cogere, perque capita digerere constituit, quo facilius obseruentur.

1 Super Altari, in quo Sacra erunt facturi, septimum nequaquam apponant Candelabrum.

2 Cathedram, seu Sedem fixam, & permanentem in eorum Ecclesijs ne detineant, sed tribus ipsis diebus, quibus ex antiquis decretis tantum modò Pontificaliter celebrare est ijs permissum mobili Sede, seu Cathedra vtantur, quam nihilominus simplici serico panno coloris Festiuitati congruentis obducere poterunt, non auro contexto, aut phrygio, siuè basilico opere exornato.

3 Baldachinum adhibere suprà Sedem poterunt non pretiosum, aut aureum, sed simplex, & eo, quod Altari super imponitur, materia, & opere inferius. Ad ipsam autem per duos tantum gradus in Presbyterij superficie stratos ascendatur.

4 Non abacum alium præter paruam mensam, & in cornu Epistolæ parare faciant, in qua duo candelabra cum candelis, nec non Mitra, Calix, Missale, Thuribulum, Nauicula, & reliqua ad celebrationem necessaria collocentur. Propè verò mensam eandem aprieti hærens Baculus Pastoralis aptetur.

5 Dies verò, in quibus solemniter ipsis operari conceditur, sint de præcepto festiui, vel alij, in quibus ipsis Pontificaliter celebrare, Festiuitatis ratio exigat, nempe Patroni loci, Fundatori Ordinis, Tituli, & Dedicationis Ecclesiæ. Abstineant autem ab huiusmodi Pontificalium vsu in Officijs, & Missis Defunctorum quocumque die etiam festiuo, & de præcepto.

6 Ad Ecclesiam accedentes licèt Pontificaliter Diuina peracturi, ijsdemque absolutis ab Altari recessuri à suis Canonicis, vel Monachis (vt mos est Episcoporum) ne associari se sinant.

7 Præter duos Sacrificij Ministros Diaconum nempè Euangelij, & Subdiaconum Epistolæ, duo alij tantum Diaconi cum Dalmaticis, & vnicus Presbyter cum Pluuiali eis assistant. Duo insuper Capellani, qui de mitra, & baculo, ac totidem Accolyti pro candelabris inseruiant. Præterea sex alij Canonici, vel Monachi,

duo scilicet Pluuialibus, duo Planetis, totidemque Tunicellis induti diuinis huiusmodi interesse valeant, qui tamen non in sedibus, seù stallis choralibus, sed in scamnis absque postergalibus panno viridi laneo coopertis situ congruo accommodatis, moxque illinc remouendis considéant.

8 Mitram preciosam, nisi illis expressè à S. Sede indultam non adhibeant. Sub Mitra pileolum nigri tantùm coloris induant. Baculum Pastoralem albo velo appenso deferant, ab ijsque, & alijs Pontificalibus, etiam de Ordinariorum licentia, extrà Ecclesias sibi subiectas prorsus abstineant, & neque in Processionibus, quæ ab eorum Ecclesijs per vias extrà ambitum, vel Parochiam ducuntur, insignijs prædictis vtantur, vel penes se perferri faciant.

9 Regulares rochetum non deferant, nisi ex tali Ordine fuerint, cui indumentum huiusmodi competat.

10 Inuitati ad Ecclesiam exemptam, nec in illa Pontificalibus vti valeant; nec ij, qui non fuerint Abbates perpetui, vel benedicti, in proprijs Ecclesijs vti possint priuilegio perpetuis Abbatibus, vel alias benedictis indulto.

11 Sacras vestes ex Altari non sumant, nisi Pontificaliter Diuinis vacaturi.

12 Indulgentias impartiri, vel publicare non audeant absque expresso S. Sedis indulto.

13 Pontificales benedictiones cum trina Crucis productione in Missis tantùm Pontificalibus, nec non Vesperis, & Matutinis Pontificaliter itidem celebratis licere sibi tantùm meminerint. Priuatim verò populis, quamuis pleno iure subiectis, nisi expressè ipsis permissum fuerit, etiam Pontificalibus induti per Ecclesiam incedentes benedicere non præsumant.

14 Præsente Episcopo sine speciali Sedis Apostolicæ permissu etiam Pontificaliter celebrantes, à benedictionibus cessent.

15 Si Episcopus aderit, ipsius sedes in cornu Euangelij vno saltem gradu eminentior Abbatiali est erigenda, hæcque altero gradu humilior, vt dictum est, in cornu Epistolæ collocetur. A latere Episcopi Canonici Cathedralis, prope Abbatem, Canonici, vel Monachi Monasterij, & Abbatialis Ecclesiæ considéant. Confessionem cum celebrante Episcopus faciant, isque thus thuribulo imponat, Euangeliorum textum osculetur, & populo solemniter (quamuis Abbas ipse Pontificaliter celebret) benedicat. Episcopus præterea trino ductu, & immediatè Canonici Cathedralis duplici, moxque Abbas (nisi celebret) pariter duplici, ac subindè Canonici, vel Monachi Abbatialis Ecclesiæ vnico tantùm ductu thurificentur.

16 Abstineant tamen Episcopi vbi consuetudo contraria non viget, à frequenti huiusmodi accessu ad Ecclesias exemptas in similibus actibus, vt liberiùs Abbates valeant suis vti priuilegijs.

17 In Ordinationibus Canonicorum, Clericorum, Monachorum, nec non inuestitionibus Monialium, & emissione professionis earumdem etiam pleno sibi iure subiectarum, in benedictionibus sacræ suppellectilis, cæterisque actibus (Missarum, Vesperarum, & Matutinorum solemnijs ter tantùm in anno, vt præfertur exceptis) neque in Ecclesijs, Oratorijs, alijsque locis tàm publicis, quàm priuatis, quantumuis exemptis, eisdemque Abbatibus pleno iure subiectis, mitram, bacu-

lum, & quæuis alia Pontificalia insignia, nisi de expressa Sedis Apostolicæ concessione, adhibeant.

18 Ecclesiasticam supellectilem pro seruitio dumtaxat suarum Ecclesiarum, vel Monasteriorum benedicant.

19 Reliqua Pontificalia extrà loca ipsis Abbatibus subiecta, vel pro seruitio alienæ Ecclesiæ, aut in subditos pariter alienos, etiam de licentia Ordinariorum exercere non valeant, puta campanarum benedictiones, calicum, & similium, in quibus sacra adhibetur vnctio, nec non minorum ordinum collationes.

20 Concionatoribus, qui eorum subditis Verbum Dei prædicandi onus acceperint, benedictionem elargiri non præsumant, sed Episcopis, quibus ius huiusmodi priuatiuè competit, omninò dimittant.

21 In Missis priuatis quoad indumenta, cæremonias, ministros, Altaris ornatum, & benedictionis largitionem, à simplici Sacerdote non discrepent, ac proinde sacras vestes induant in Sacristia, neque vtantur Cruce pectorali, vnico sint contenti ministro, aquam cum pelui, & vrceolo argenteis sibi ministrari non sinant, duasque tantum candelas super Altari adhibeant.

His autem Sanctissimo relatis, & in Congregatione Sacrorum Rituum ordinaria habita coram Sanctitate Sua per Eminentiss. Reuerendiss. D. Card. Brancaccium accuratè perlectis, maturè discussis, & Sanctitas Sua ea approbauit, & omnimoda eorumdem obseruatione mandauit typis imprimi, ad valuas affigi, & publicari, vt elapso termino sex mensium à die publicationis eorumdem, omnes, & singulos vsu Pontificalium gaudentes, tùm Sæculares, tùm Regulares quantumuis exemptos, & speciali expressione indigentes afficiant, & arctent, ac si omnibus, & singulis eadem exhibita, vel personaliter præsentata, intimata, seù notificata fuissent. Indulsitq; præterea locorum Ordinarijs, vt auctoritate Sedis Apostolicæ possint, imò debeant præfatos, etiam per censuras compellere.

Cumque nonnulli ex dictis Abbatibus, & Prælatis proprium habere possint territorium, iuraque Episcopalia, nullisque subdantur Episcopis, qui eos, coercere, si excesserint valeant: eo casu à Sedis Apostolicæ Nuncijs, si aderint, sin minus ab Archiepiscopis in quorum Prouincijs, vel ab Episcopis Romano tantùm Pontifici subiectis, intrà, vel propè quorum Diæcesis limites eorum Ecclesiæ, vel Monasteria sita fuerint, tanquam à S. Sede delegatis, ad huiusmodi Decretorum obseruationem prædicti omninò cogantur. Die 27. Septembris 1659.

I. Episc. Sabinen. Card. Sacchettus.

Loco ✠ Sigilli.

Franciscus Maria Phœbeus Sac. Rit. Congr. Secr.

Anno à Natiuitate D. N. IESV Christi 1660. Indictione 13. die verò 3. Februarij, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris, & D. N. D. Alexandri Diuina Prouidentia Papæ VII. Anno eius quinto, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad Valuas Basilicæ Principis Apostolorum, & Cancellariæ Apostolicæ, & in Acie Campi Floræ, vt moris est per me Andream Castruccium Apost. Cursorem.

Laurentius Barbigionus Curs. Mag.

DE-

DECRETVM

De non celebrandis Missis priuatis pro Defunctis in Festis Duplicibus,

CVm Sanctissimus Dominus Noster in Visitatione Ecclesiarum Vrbis acceperit in plerisq; Ecclesijs abusum irrepsisse celebrandi Missas priuatas pro Defunctis etiam in festis duplicibus contra præscriptum Rubricarum Missalis Romani: eumdemque abusum Decretum Congregationis eliminari præceperit. Innotuerit verò Sacrorum Rituum Congregationi huiusmodi abusum etiam in alijs Ecclesijs vbique gentium existentibus inductum pariter reperiri. Sacra eadem Congregatio, vt Missalis Rubricæ inuiolatè seruentur, districtè præcipit omnibus, & singulis Sacerdotibus, tàm Secularibus, quàm Regularibus cuiusuis Ordinis, Congregationis, Societatis, & Instituti etiam necessariò exprimendi, vt in posterum omnino dictam Rubricam seruent, itaut Missas priuatas pro Defunctis, seu de Requiem in duplicibus nullatenus celebrare audeant, vel præsumant. Quod si ex Benefactorum præscripto Missæ huiusmodi celebrandæ incidant infestum duplex, tunc minimè transferantur in aliam diem non impeditam, ne dilatio animabus suffragia expectantibus detrimento sit, sed dicantur de festo currenti cum applicatione sacrificij iuxta mentem eorundem Benefactorum. Curentque Ecclesiarum Rectores, Sacristæ, alijque ad quos pertinet, vt huiusmodi Decretum inuiolatè seruetur, & in Sacristia affixum retineatur, vbi commodè ab omnibus celebrare volentibus conspici, & legi possit. In eos autem, qui contrafacere ausi fuerint, vel præmissa adimplere neglexerint, locorum Ordinarij, tum Seculares, tum Regulares pro modo culpæ animaduertant. Die 5. Augusti 1662.

Et facta de prædictis Sanctissimo relatione, Sanctitas Sua annuit, & cum applicatione sacrificij satisfieri, ac Benefactorum mentem impleri voluit. Eadem die 5. Augusti 1662.

I. Episc. Sabinen. Card. Sacchettus.

Loco ✠ Sigilli.

Franc. Maria Thebeus Sacr. Rit. Congr. Secr.

Gratis etiam quoad Scripturam.

Die xxx. eiusdem mensis, & Anni, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valuas Curiæ, in acie Campi Floræ, ac in alijs locis solitis, & consuetis Vrbis per me Laurentium Barbigionum Sanctiss. D. N. Papæ Curs.

Pro Mag. Cursorum Io. Antonius Bartarellus Cursor.

DE-

ALEXANDER PAPA VII.

Ad perpetuam rei memoriam.

CRedite Nobis cælitus dispensationis officium salubriter exequi adiuuante Domino iugiter satagentes, & quamplurima dubia in diuersis mundi partibus orta, & in Congregatione Venerabilium fratrum nostrorum S. R.E. Cardinalium Sacris Ritibus præpositorum deducta occasione decreti eiusdem Congregationis die 5. Augusti 1662. editi, ac à Nobis approbati, de non celebrandis Missis de Requiem in duplicibus, tollere, atque dirimere cupientes, de memoratorum Cardinalium consilio, auctoritate Apostolica tenore præsentium approbamus in primis aliud decretum prædictæ Congregationis editum in vna Nouarien. die 22. Nouembris 1664. quo declaratum fuit, Anniuersaria, & Missas cantatas de Requiem relictas ex dispositione Testatorum quotannis in die ipsorum obitus etiam in duplici maiori contingentis non comprehendi in dicto Decreto. Vlterius quoad Altaria perpetuò priuilegiata, & in quibus proinde quotidie etiam in duplicibus celebrandæ sint Missæ de Requiem ex obligatione, auctoritate, & tenore prædictis declaramus per celebrationem Missarum de festo currenti satisfieri dictis obligationibus; & suffragari cum eisdem Indulgentijs perinde ac si essent celebratæ Missæ de Requiem ad formam priuilegiorum: salua tamen semper in præmissis auctoritatæ supradictæ Congregationis. Decernentes easdem præsentes litteras semper firmas, validas, & efficaces existere & fore, suosque plenarios, & integros effectus sortiri, & obtinere, ac illis ad quos spectat, & spectabit in futurum plenissime suffragari, & ab eis respectiuè inuiolabiliter obseruari; sicque in præmissis per quoscumque Iudices ordinarios, & delegatos etiam causarum Palatij Apostolici Auditores iudicari, & definiri debere, ac irritum, & inane si secus super his à quoquam quauis auctoritate scienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obstañ quatenus opus sit nostra, & Cancellariæ Apostolicæ Regula de non concedendis Indulgentijs ad instar, alijsque Constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ceterisque contrarijs quibuscumque. Volumus autem vt ipsarum præsentium litterarum transumptis, seu exemplis etiam impressis, manu alicuius Notarij publici subscriptis, & sigillo personæ in Ecclesiastica dignitate constitutæ munitis, eadem prorsus fides in iudicio, & extra adhibeatur, quæ præsentibus ipsis adhiberetur si forent exhibitæ, vel ostensæ. Dat. Romæ apud Sanctam Mariam Maiorem sub Annulo Piscatoris die 22. Ianuarij 1667. Pontificatus nostri Anno duodecimo.

S. Corinthieñ.

SANCTISS. D.N. CLEMENTIS
DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ X.

Constitutio in qua Regularium priuilegia quo ad prædicationem Verbi Dei, & Sacramenti Pœnitentiæ administrationem declarantur.

SVperna magni Patris familias præordinatione creditum Nobis vniuersalis Ecclesiæ mysticum agrum circumspecta prouidentia custodire, atquè excolere (quantum ex alto conceditur) satagentes, animum in eas curas libenter intendimus, quibus valeant dissidia inter villicos, & operarios componi, iurgia tolli, scandalis, atquè offensionibus aditus præcludi; Vt quibus vna fides; Vna Mater Ecclesia, & vnus Dominus, qui charitas est, & pacis cogitans cogitationes; fiat etiam cor vnum, atquè anima vna; sic etenim euulsis opportunè zizanis, dum plantamus, & rigamus; incrementum dabit Deus; Quo benedicente messis multa fructu centesimo cæleste in horreum congregabitur.

Sanè cum Sacri Concilij Tridentini decretis prouidè statutum fuerit, vt Regulares cuiuscunquè Ordinis, nisi à suis Superioribus de vita, moribus, & scientia examinati, & approbati fuerint, ac de eorum licentia, etiam in Ecclesijs suorum Ordinum prædicare non possint; cum qua licentia personaliter se coràm Episcopis præsentare, & ab eis benedictionem petere teneantur, antequam prædicare incipiant; In Ecclesijs verò, quæ suorum Ordinum non sunt, vltrà licentiam suorum Superiorum etiam Episcopi licentiam gratis ab eo dandam habere teneantur; Sinè qua in ipsis Ecclesijs non suorum Ordinum nullo modo prædicare possint. Atquè vt nullus sæcularis, siuè Regularis etiam in Ecclesijs suorum Ordinum contradicente Episcopo prædicare præsumat. Itidemquè cum nullus Sacerdos Regularis possit confessiones Sæcularium etiam Sacerdotum audire; nec ad id idoneus reputari, nisi aut Parochiale beneficium obtineat, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus iudicetur; Et approbationem, quæ gratis detur, obtineat, priuilegijs, & consuetudine quacunq; non obstantibus. Innotuit Nobis dubitationes nonnullas circa benedictionem, licentiam contradictionem examen, & approbationem eiusmodi in aliquibus Diæcesibus excitatas fuisse; ex quibus controuersiæ, & dissensiones permultæ in diem subsequi possent occasione priuilegiorum, quæ per Sedem Apostolicam religiosis Ordinibus concessa fuerunt.

Nos attendentes, quod alias diuersis temporibus prædictæ dubitationes, & controuersiæ nonnullis Prædecessorum Nostrorum Summorum Pontificum Constitutionibus, earumquè declarationibus definitæ fuerint; Eiusmodi definitiones in vnum collectas, vt magis, magisquè dissensionum tollantur semina, & in posterum firmior in Agro Dominico pax Christi floreat; pro summo, quò fungimur Apostolatus officio nouis Apostolicis litteris muniendas duximus, & roborandas; Itaquè de consilio nonnullorum Venerabilium Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium, & dilectorum filiorum Romanæ Curiæ Prælatorum pietate, doctrina,

& pru-

& prudentia præstantium, & matura deliberatione nostra, atquè ex certa scien-
tia; hac generali, & perpetuò valitura Constitutione decernimus, ac declaramus.

Regulares, qui in Ecclesijs sui Ordinis prædicare voluerint, teneri ab Episcopo
Diæcesano benedictionem petere; Prædicare tamen posse, quamuis illam non
obtinuerint. Quod si Episcopus benedictionem nedùm non concesserit, sed etiam
contradixerit, nec in prædictis quidem Ecclesijs licere Regularibus prædicare;
Eosquè contrauenientes ab illo tanquàm Sedis Apostolicæ Delegato censuris alijs-
què pœnis Ecclesiasticis in vim Constitutionis fel. rec. Gregorij XV. Prædecesso-
ris Nostri, incipientis, Inscrutabili Dei prouidentia, coerceri, & puniri posse.
Episcopum tamen absque iusta, & rationabili causa contradicere non debere; Et
huiusmodi benedictionem teneri etiam Regulares petere; Si in quibuscun-
que Oratorijs sui Ordinis sermonem coram Populo, vel in Ecclesijs, aut ad Crates
Monasteriorum Sanctimonialium eorum iurisdictioni subiectarum licet clausis ia-
nuis, & nullus Sæcularis ibi intersit, habere voluerint. Posse autem Episcopum
licentiam concessurum Regularibus in Ecclesijs, quæ suorum Ordinum non sunt,
prædicare volentibus illos, quamuis ab Vniuersitatibus, aut à Magistratibus laicis
nominatos, etiamsi Episcopi Antecessores per tempus immemorabile hanc licen-
tiam absque examine concedere consueuerint; quoad doctrinam examinare; Si ità
ipsius arbitrio, quod moderatum, & discretum esse debet, visum fuerit. Et licen-
tiam prædicandi semel ijsdem concessam ob rationabiles, causas licèt occultas,
prædicationem tamen concernentes suspendere. Non posse tamen Episcopum
generatim prohibere Regularibus, quin in Ecclesijs suorum Ordinum prædicent.

Ad hæc Religiosos ab Episcopo ad Confessiones sæcularium in sua Diæcesi au-
diendas approbatos, non posse in alia Diæcesi eas absque Episcopi Diæcesani ap-
probatione audire, quamuis pænitentes subditi sint eius Episcopi, à quo ipsi Reli-
giosi iam fuerant approbati. Et generaliter approbatos ab Episcopo ad Perso-
narum sæcularium confessiones audiendas nequaquàm censeri approbatos ad au-
diendas confessiones Monialium sibi subiectarum; Sed egere quoad hoc speciali
Episcopi approbatione; Atque approbatos pro audiendis confessionibus Monia-
lium vnius Monasterij minimè posse audire confessiones Monialium alterius Mo-
nasterij. Itidemquè Confessores extraordinarios semel deputatos, atquè appro-
batos ab Episcopo ad Monialium confessiones pro vna vice audiendas, haud pos-
se expleta deputatione in vim approbationis huiusmodi illarum confessiones au-
dire. Sed toties ab Episcopo esse approbandos, quoties casus deputationis conti-
gerit. Cæterum in Monasterijs, ac etiam Collegijs, vbi iuxtà Regularia instituta
viuitur Posse tàm Prælatos Regulares, quàm Confessores Regularium eorundem
Monasteriorum, seù Collegiorum audire confessiones illorum Sæcularium, qui
inibi sunt verè de familia, & continui commensales, non autem illorum, qui tan-
tùm ipsis deseruiunt. Illos autem Religiosos, qui ad confessiones audiendas ido-
nei generaliter reperti fuerint, ab Episcopis, generaliter quoquè, & indistinctè
absquè aliqua limitatione temporis, certorumquè locorum, aut generis Persona-
rum in Diæcesi propria admittendos. Quoad cæteros verò, qui non adeò idonei
reperientur, si petierint se admitti arbitrio Ordinariorum relinqui, ipsos cum li-
mitata facultate, prout eisdem Ordinarijs magis expedire videbitur, probare, &

admit-

admittere. Semel autem simpliciter approbatos posse in Diæcesi Episcopi approbantis quouis Anni tempore etiam Paschali, & quorumcunque etiam infirmorum confessiones audire absque vlla Parochorum, vel ipsius Episcopi licentia. De qua tamen confessione teneri dictos Religiosos eorundem Infirmorum Parochum illicò certiorem reddere. Et hoc posse illis ab Episcopo sub pæna suspensionis à facultate audiendi confessiones præcipi: Sufficere tamen, vt certioratio huiusmodi fiat saltem per scripturam apud ipsum Infirmum relinquendam.

Et eos, qui dictis Religiosis simpliciter approbatis Paschali tempore confessi fuerint; Constitutioni, quæ incipit omnis vtriusque sexus, quoad Confessionem dumtaxat satisfecisse censendos. Regulares verò ad eiusmodi confessiones audiendas præuio examine simpliciter, & absque vlla temporis præfinitione ab ipsomet Episcopo, secus autem si ab eius Vicario, aut ab Antecessoribus Episcopis approbatos non posse ab eodem, qui sic approbauit, iterum examinari; aut ab eisdem Confessionibus audiendis suspendi; seù licentias illis concessas reuocari, nisi noua superueniente causa, quæ ipsas Confessiones concernat. De qua tamen haud necessarium esse, vt in actis constet; nec eam teneri Episcopum ipsis Regularibus significare; sed Sedi Apostolicæ dumtaxat, vbi eam sibi aperiri postulauerit. Porrò si Regulares cum scandalo, aut alias inhonestè viuant; vel aliquod delictum committant, per quod rationabili Episcopi iudicio videantur à Confessionibus suspendendi, in quo ipsius Episcopi conscientiam oneratam esse volumus, cum præcipua Ministri Sacramenti pænitentiæ qualitas sit vitæ integritas, ac morum honestas; vtique eam causam ad Confessionis Ministerium pertinere, ac proindè nihil obstare, quominùs ob eam possit Episcopus Regulares à semetipso approbatos suspendere, aut repellere à Confessionibus audiendis. Attamen Confessiones audiendi facultatem omnibus simul vnius Conuentus Regularibus Confessoribus adimi ab Episcopo inconsulta Sede Apostolica nullatenus posse. Ex facultatibus per Mare Magnum, aliauè priuilegia Regularibus cuiuscunque Ordinis, Instituti, aut Societatis etiam Iesu concessis factam eis non esse potestatem absoluendi in casibus ab Episcopo sibi reseruatis. Et per Confirmationes dictorum Priuilegiorum, quas Regulares à Sede Apostolica post Sacrum Concilium Tridentinum obtinuerunt; nequaquam reuixisse priuilegia priùs ab eodem Concilio, aut deinde Apostolicis etiam Decretis sublata, atque extincta, si quæ habeant, absoluendi à casibus Episcopo reseruatis.

Et habentes facultatem absoluendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicæ reseruatis, non ideò à casibus Episcopo reseruatis posse absoluere. Posse autem Regularem Confessorem in ea Diæcesi, in qua est approbatus, confluentes ex alia Diæcesi à peccatis in ipsa reseruatis, non autem in illa, vbi idem Confessor est approbatus absoluere, nisi eosdem Pænitentes nouerit in fraudem reseruationis ad alienam Diæcesim pro absolutione obtinenda migrasse; Vigore supradictorum priuilegiorum nequaquam licere Regularibus etiam satisfacta parte absoluere Pænitentes, & censuris, quoad externum, & iudiciale forum, & absolutos ab eis in foro Pænitentiali, vtique non censeri absolutos in exteriori iudicio, & contentioso. Quinimmò Censuris Ecclesiasticis irretitos, & denunciatos ab Episcopis cogi posse gerere se pro talibus etiam si à Regularibus fuerint absoluti. Quoties exhibitis

aliquibus Regularium Apostolicis Priuilegijs coram Episcopo, ab eo iudicetur ipsa non suffragari casui, de quo agitur; Si dictorum priuilegiorum verba oscura sint, & ambigua; non esse ad Metropolitanum prouocandum; sed cum eius sit interpraetari, cuius est condere; dictorum priuilegiorum interpraetationum Sedis Apostolicae iudicio, prout alias Constitutione Praedecessoris Nostri fel. rec. Clementis IV. Statutum fuit; esse requirendum.

Decernentes sic, & non alias per quoscunque Iudices Ordinarios, vel Delegatos, quauis auctoritate, & dignitate fungentes etiam causarum Palatij Apostolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales etiam de Latere Legatos, Vicelegatos, & Nuncios, & quosuis alios sublata eis, & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, & interpretandi facultate, & auctoritate iudicari, & definiri debere. Irritum quoque, & inane quidquid secus super his à quoquam quauis auctoritate scientèr, vel ignorantèr contigerit attentari. Non obstantibus quibusuis Constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis in fauorem quarumcunque personarum, atque quorumuis Ordinum, tàm Mendicantium, quàm non Mendicantium Militiarum etiam Sancti Ioannis Hierosolymitani, Congregationum, Societatum, etiam Iesu, ac cuiusuis alterius Instituti etiam necessariò, & indiuiduo exprimendi, Monasteriorum, Conuentuum, Capitulorum, Ecclesiarum, & aliorum quorumcunque tàm Secularium, quàm Regularium locorum, necnon illorum etiam Iuramento, Confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis Statutis, vel consuetudinibus etiam immemorabilibus, exemptionibus quoque, Indultis, & priuilegijs etiã in corpore Iuris clausis, aut ex causa, & titulo oneroso, vel in limine fundationis concessis, etiam Mari Magno, seù Bulla aurea, aut aliàs nuncupatis; Conseruatorum deputationibus, eorumquè, atque alijs inhibitionibus, quibus Episcopi deferre minimè teneantur, & quibusuis alijs sub quibuscunq; tenoribus, & formis, ac cum quibusuis etiam derogatoriarum derogatoriis, alijsque efficacioribus, & insolitis clausulis, necnon irritantibus, & alijs decretis, etiam Motu proprio, & ex certa scientia, ac de Apostolicae potestatis plenitudine, aut aliàs quomodolibet etiam per viam communicationis, seù extensionis concessis, & iteratis vicibus approbatis, & innouatis, quibus omnibus etiam si pro illorum sufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus, & formis specialis, specifica, expressa, & indiuidua, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seù quaeuis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc seruanda foret tenores huiusmodi, ac si de verbo ad verbum nihil penitus omisso, & forma in illis tradita obseruata, inserti forent, praesentibus pro plenè, & sufficienter expressis, & insertis habentes, illis quoad ea, quae eisdem praesentibus aduersantur, illis alias in suo robore permansuris harum serie specialitèr, & expresśè derogamus, caeterisquè contrarijs quibuscunque. Caeterum, quia difficile foret praesentes litteras ad singula quaequè loca deferri, vt eae tamen omnibus innotescant mandamus illas ad Valuas Ecclesiae Lateranensis, & Basilicae Principis Apostolorum de Vrbe, atque Cancellariae Apostolicae, & in Acie Campi Florae affigi, & publicari. Volentes, quòd earundem praesentium litterarum transumptis etiam impressis, manu tamen alicuius Notarij publici subscriptis, & sigillo Praelati, seù personae in dignitate Ecclesiastica constitutae muni-

tis

tis in Iudicio, & extrà illud, vbi opus fuerit, eadem prorsùs fides adhibeatur quæ ipsis originalibus adhiberetur, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Nulli ergò omninò hominum liceat hanc paginam nostrorum Decreti, Declarationis, Derogationis Mandati, & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum.

Datum Romæ apud S. Mariam Maiorem Anno Incarnationis Dominicæ millesimo sexcentesimo septuagesimo Vndecimo Kalendas Iulij Pontificatus Nostri Anno Primo.

G. Dat.

Visa de Curia P. Ciampinus.

I. G. Slusius.

D. Ciampinus.

Anno à Natiuitate D. N. IESV CHRISTI 1670. Indictione 8., die verò 2. mensis Augusti Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris, & D.N. Clementis Diuina Prouidentia Papæ X. anno eius primo, præsens Constitutio affixa, & publicata fuit ad Valuas Ecclesiæ Lateranen. Basilicæ Principis Apostolorum, & Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, locis solitis, & consuetis Vrbis per me Hilarium Centellum Sanctiss. D. N. Papæ Curs.

Petrus Marcheratus Mag. Curs.

Feria V. Die 21. Augusti 1670.

In Congregatione Generali S. Romanæ, & vniuersalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico montis Quirinalis coram Sanctissimo Domino Nostro

D. CLEMENTE

Diuina prouidentia Papa X. Ac Eminentissimis, & Reuerendissimis D.D.S.R. Ecclesiæ Cardinalibus in tota Republica Christiana contra Hæreticam prauitatem Generalibus Inquisitoribus à Sancta Sede Apostolica specialiter Deputatis.

CVm alias per Sacram Congregationem Sancti Officij iteratis Instructionibus ab eadem emanatis de anno 1658. & 1665. locorumq; Ordinarijs transmissis promissum fuerit, vt præscriptis Interogatorijs faciendis Testibus, qui ad probandum statum liberum contrahentium matrimonium inducunt, omnis prorsus secluderetur aditus ijs, qui adhuc viuente altero coniuge, aut alias impediti ad secunda illicita vota transire satagebant: Videns nihilominus Sanctissimus D.N. quamplures locorum Ordinarios, vel eorum Vicarios, & Deputatos ad excipiendos Testium depositiones, nec non Parochos, & Notarios in casibus expressis, aut omittere, aut non obseruare earundem instructionum tenorem; Et licet aliquando plenè obseruent, non tamen interrogare testes super alijs impedimentis dirimentibus.

Ideo volens Sanctitas Sua prædictis malis occurrere, re maturè considerata cum Eminentissimis, & Reuerendissimis Dominis Cardinalibus Generalibus Inquisitoribus præsenti Decreto perpetuis futuris temporibus duraturo iterum iniungit omnibus Vicarijs, seu Deputatis pro examinandis Testibus ad probandum statum liberum contrahentium matrimonium; nec non Parochis, Notarijs, & quibuscumq; alijs respectiuè, sub pœnis etiam grauibus corporalibus arbitrio Sacræ Congregationis; vt Instructionem infrascriptam ad vnguem obseruent.

Vt autem præsens Decretum, & Instructio ad omnium notitiam facilius deueniant, decreuit illa ad valuas Basilicæ Principis Apostolorum, & Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac Palatio Sancti Offitij eiusdem Vrbis per aliquem ex Cursoribus Sanctitatis Suæ publicari, ac eorum exempla ibidem affixa relinqui; illaque sic publicata omnes, & singulos, quos concernunt, post duos menses à die publicationis in Vrbe facienda numerandos, perinde afficere, ac arctare, ac si illorum vnicuiq; personaliter notificata, & intimata fuissent.

IN-

INSTRVCTIO

Pro examine illorum Teſtium, qui inducuntur pro contrahendis matrimonijs, tam in Curia Eminentiſs. & Reuerendiſs. D. Card. Vrbis Vicarij, quam in alijs Curijs cœterorum Ordinariorum.

IN primis Teſtis moneatur de grauitate iuramenti in hoc præſertim negotio pertimeſcendi, in quo Diuina ſimul, & humana Maieſtas læditur, ob rei, de qua tractatur, importantiam, & grauitatem, & quod imminet pœna triremium, & fuſtigationis deponenti falſum.

2 Interrogetur de nomine, cognomine, Patria, ætate, exercitio, & habitatione.

3 An ſit Ciuis, vel Exterus, & quatenus ſit exterus, à quanto tempore eſt in loco, in quo Teſtis ipſe deponit.

4 An ad examen acceſſerit ſpontè à nemine requiſitus. Interrogetur à quo, vel à quibus, vbi, quando, quomodo, coram quibus, & quoties requiſitus fuerit, an ſciat adeſſe aliquod impedimentum inter contrahere volentes.

5 Interrogetur an ſibi pro teſtimonio hoc ferendo fuerit aliquid datum, promiſſum, remiſſum, vel oblatum à contrahere volentibus, vel ab alio ipſorum nomine.

6 Interrogetur an cognoſcat ipſos contrahere volentes, & à quanto tempore; in quo loco, qua occaſione, & cuius qualitatis, vel conditionis exiſtant.

7 Interrogetur an contrahere volentes ſint ciues, vel exteri: ſi reſponderet eſſe exteros; ſuperſedeatur in licentia contrahendi, donec per literas ordinarij ipſorum contrahere volentium, doceatur de eorum libero ſtatu, de eo tempore, quo permanſerunt in ſua ciuitate, vel Diœceſi.

8 Ad probandum vero eorundem contrahere volentium ſtatum liberum pro reliquo temporis ſpatio, ſcilicet vſq; ad tempus, quo volunt contrahere, admittantur teſtes idonei, qui legitimè, vel concludenter deponant ſtatum liberum contrahere volentium, & reddant ſufficientem rationem cauſæ eorum ſcientiæ abſq; eo quod teneantur deferre atteſtationes Ordinariorum locorum, in quibus contrahere volentes moram traxerunt.

Si vero reſponderit contrahere volentes eſſe ciues.

9 Interrogetur ſub qua parochia hactenus contrahere volentes habitarunt, vel habitent de præſenti.

Item an ipſe Teſtis ſciat aliquem ex prædictis contrahere volentibus quandoq; habuiſſe vxorem, vel maritum, aut profeſſum fuiſſe in aliqua Religione approbata; vel ſuſcepiſſe aliquem ex ordinibus ſacris, Subdiaconatum ſcilicet, Diaconatum vel præsbyteratum; vel habere aliud impedimentum ex quo non poſſit contrahi matrimonium.

Si vero Teſtis reſponderit non habuiſſe vxorem, vel maritum, neq; aliud impedimentum vt ſupra.

10 In-

10 Interrogetur de causa ſcientiæ, & an ſit poſſibile, quod aliquis ex illis habuerit vxorem, vel maritum: aut aliud impedimentum &c. & quod ipſe Teſtis neſciat.

Si reſponderit affirmatiuè ſuperſedeatur, niſi ex alijs Teſtibus probetur concludenter non habuiſſe vxorem, vel maritum, neq; vllum impedimentum &c.

Si vero reſponderit negatiuè.

11 Interrogetur de cauſa ſcientiæ, ex quo deinde Iudex colligere poterit an Teſti ſit danda fides. Si reſponderit contrahere volentes habuiſſe vxorem, vel maritum, ſed eſſe mortuos.

12 Inter rogetur de loco, tempore, quo ſunt mortui, & quomodo ipſe Teſtis ſciat fuiſſe coniuges, & nunc eſſe mortuos, & ſi reſpondet mortuos fuiſſe in aliquo hoſpitali, vel vidiſſe ſepelliri in aliqua Eccleſia, vel occaſione militiæ ſepultos fuiſſe à militibus non detur licentia contrahendi, niſi prius recepto teſtimonio authentico á Rectore Hoſpitalis, in quo prædicti deceſſerunt, vel à Rectore Eccleſiæ, in qua humata fuerunt eorum cadauera, vel ſi fieri poteſt à Duce illius cohortis, in qua deſcriptus erat miles. Si tamen huiuſmodi teſtimonia haberi non poſſunt Sacra Congregatio nō intendit excludere alias probationes, quæ de iure communi poſſunt admitti dumodo ſint legitimæ, & ſufficientes.

13 Interrogetur an poſt mortem dicti Coniugis, defuncti aliquis ex prædictis contrahere volentibus tranſierit ad ſecunda vota.

Si reſponderit negatiuè.

14 Interrogetur an eſſe poſſit quod aliquis ex illis tranſierit ad ſecunda vota abſq; eo quod ipſe Teſtis ſciat.

Si reſponderit affirmatiuè, ſuperſedeatur in licentia donec producantur teſtes, per quos negatiua coarctetur concludenter.

Si vero negatiuè,

15 Interrogetur de cauſa ſcientiæ, qua perpenſa Iudex poterit iudicare an ſit concedenda licentia, nec ne.

16 Si contrahentes ſunt vagi, non procedatur ad licentiam contrahendi, niſi doceant per fidem Ordinariorum ſuorum eſſe liberos, & in alijs ſeruata forma Concilij Trid. in cap. multi ſeſs. 24.

17 Fides aliaq; documenta, quæ producuntur de partibus non admittantur, niſi ſint munita ſigillo, & legalitate Epiſcopi Ordinarij, & recognita ſaltem per Teſtes, qui habeant notam manum, & ſigillum, & attentè conſideretur, quod fides, ſeu teſtimonia, bene, & concludenter identificent perſonas, de quibus agitur.

18 Pro teſtibus in hoc materia recipiantur magis conſanguinei, quam extranei: quia præſumuntur melius informati, & ciues magis, quam exteri: nec admittantur homines vagi, & milites niſi data cauſa, & maturo conſilio: & Notarius exactè deſcribat perſonam Teſtis quem ſi cognoſcit vtatur clauſa mihi bene cognitus: ſin minus examen non recipiat non niſi vna cum perſona Teſtis aliqua alia compareat cognita Notario, & quæ atteſtetur de nomine, & cognomine ipſius Teſtis, nec non de idoneitate eiuſdem ad teſtimonium ferendum, & huiuſmodi examinibus debet intereſſe in Vrbe vltrà Notarium, Officialis ſpecialiter depu-

tatus

tatus ab Eminentiſs. Vicario, & extra Vrbem, vel Vicarius Epiſcopi, vel aliqua alia perſona inſignis, & idonea ab Epiſcopo ſpecialiter deputanda; alias puniatur Notarius arbitrio Sacræ Congregationis, & Ordinarius non permittat fieri publicationes.

Ordinarij præcipiant omnibus, & ſingulis Parochis, in eorum Diœceſibus exiſtentibus, vt pro matrimonijs cum exteris contrahendis non faciant publicationes in eorum Eccleſijs, niſi certiorato Ordinario, à quo vel eius Generali Vicario prius teneantur authenticam reportare, quod pro tali matrimonio fuerunt examinati in eorum Tribunali qui probant ſtatum liberum contrahere volentium, &c. Contrauenientes autem ſeuerè punientur.

Franciſcus Ricardus S. Rom. & Vniuerſalis Inquiſitionis Notarius.

Loco ✠ Sigilli.

Anno à Natiuitate D. IESV Chriſti milleſimo ſexcentiſimo ſeptuageſimo, indict. octaua die vero 30. menſis Auguſti Pontificatus autem Sanctiſs. in Chriſto Patris & D. N. D. Clementis Diuina prouidentia Papæ X. anno primo ſupradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valuas Baſilicæ Principis Apoſtolorum Cancellariæ Apoſtolicæ, & in acie Campi Floræ de Vrbe, ac Palatij S. Officij eiuſdem vrbis per me Petrum Paulum Deſiderium eiuſdem Sanctiſs. D. N. Papæ, & Sanctiſs. Inquiſitiones Curſorem.

Romæ ex Typographia Reuerendæ Cameræ Apoſtolicæ MDCLXX.

Hoc Decretum exceptum eſt ex Theol. Moral. R. P. Georgij Gobat. e Soc. Ieſu impreſſ. Venetijs 1672.

Declaratio Sacræ Congregationis Concilij super quæsito, circa facultates Regularium, ad audiendas Confessiones Monialium tempore Iubilæi.

Eminentiss., & Reuerendiss. Domini.

CVm vigore Bullæ super declaratione priuilegiorum Regularium nuperrimè emanatorum, cautum sit regulares approbatos ad audiendas sæcularium personarum confessiones, nequaquam censeri approbatos ad confessiones Monialium audiendas, sed egere quoad hoc speciali approbatione Episcopi.

Quæritur, an dicta declaratio extendatur etiam ad tempus Iubilæi, ex quo putant Moniales sibi permissum electionem cuiuscumque confessoris simpliciter, & absolutè non specialiter approbati. Ideo &c.

Die 3. Octobris 1671. Sacra Congregatio Eminentiss. S.R.E. Cardinalium Concilij Trid. Interpretum re maturè perpensa, respondit. Affirmatiuè

A. Card. Celsus Præf.

Loco ✠ Sigilli. Sigilli

I. Archiep. Brancatcius Episc. Viterbien. Secr.

Gratis etiam quoad Scripturam.

IN nocte Natiuitatis D. N. I. C. post decantatam primam missam nequeunt aliæ duæ successinè celebrari, neq; in ea Sacra Communio fidelibus etiam illam deposcentibus exhiberi potest, id enim omninò prohibuit Sac. Rit. Cong. ac non nisi lucis orto sydere eam ministrandam decreuit die 20. Aprilis 1664. Sub pœnis in decreto contentis.

Ex Cal. Romano impress. Mediol. 1677.

Suprapoſita Decreta excepta sunt ex Synodo Diæcesana Comen. VI. impressa 1674.

F I N I S. Finis